Občina Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne 1991

Zbornik

Murska Sobota, 2025

Občina Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne 1991

Murska Sobota, 2025

Občina Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne 1991 - Zbornik

Izdajatelj:
Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje in Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota, 2025

Glavni urednik: Drago Ribaš

Odgovorni urednik: Milan Osterc

Avtorji prispevkov: Geza Bačič, Ines Baler, Štefan Barbarič, Brigita Bavčar, Štefan Benko, Franc Berden, Franc Berlak, Branko Bernjak, Nevenka Biček, Franc Bunderla, Marjana Celec, Janez Čarni, Marija Časar, Marjan Dora, Darko Dšuban, Milan Ficko, Štefan Flisar, Andrej Gerenčer, Stanislav Gorčan, Branko Gornjec, Nino Gumilar, Jože Horvat, Erika Hriberšek, Mirjana Huber, Drago Jureš, Igor Klarič, Stanislav Kaučič, Janez Kološa, Branko Kos, Miro Kosi, Ignac Kovačič, Mark Krenn, Miran Kuhar, Stanko Lebar, Ladislav Lipič, Ciril Magdič, Edvard Mihalič, Matija Mlinarič, Nika Nemec, Taja Novak, Milan Osterc, Branko Pajič, Bojan Plohl, Jože Pojbič, Marjan Recek, Drago Ribaš, Aleksandra Nana Rituper Rodež, Anton Rozman, Janez Rumež, Renata Sever, Ivan Smodiš, Rudi Sočič, Franjo Stančin, Franc Šeruga, Alojz Šteiner, Rudolf Štelcl, Cvetka Temlin, Jožef Tivadar, Iztok Trček, Ladislav Vegi, Majda Vidonja, Peter Viher, Štefan Vouri, Stanislav Wolf in Ljubo Zečevič

Dajalci faksimilov dokumentov: Alojz Flisar, Ludvik Jonaš, Janez Konrad, Marjan Novak, Drago Petek, Anton Pleteršnik, Dušan Puhovnikar, Tivadar Sever, Marjan Slak, Franc Slokan

Jezikovni pregled: Jadranka Tavčar Oblak

Oblikovanje: dr. Alojz Šteiner in Samo Črnčič

Tisk: Video studio Signal, Darko Dšuban s. p.

Naklada: 200 izvodov

Cena: 50 €

Murska Sobota, 2025

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

94(082)(497.411)»1991«

MURSKA Sobota (Slovenija ; mestna občina)
Občina Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne 1991 : zbornik / [odgovorni urednik Milan Osterc ; avtorji prispevkov Geza Bačič ... et al.]. - Murska Sobota : Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje : Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota, 2025

ISBN 978-961-94995-9-7 (Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje)
COBISS.SI-ID 253574403

KAZALO

Borut Pahor Knjigi na pot. 9
Ladislav Lipič Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne. 10
Dr. Tomaž Čas Osamosvojitvena vojna v Prekmurju. 12
Damjan Anželj Popotnica zborniku »Nekdanja občina Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne 1991« 14
Marko Virag S hvaležnostjo in globokim spoštovanjem! 16
Franc Horvat Zborniku o času osamosvojitvene vojne na pot. 17
Drago Ribaš Uredniški uvod 18

NEKDANJA OBČINA MURSKA SOBOTA OD USTANOVITVE LETA 1965 DO OSAMOSVOJITVENE VOJNE. . . . 21
Drago Ribaš Lokalna samouprava v Socialistični republiki Sloveniji in občina Murska Sobota 22
Tivadar Sever Dokument iz osebne zbirke: zapisnik jugoslovansko-madžarske mešane komisije 28
Jožef Tivadar Pot do volitev in čas volitev v Sloveniji in deželi ob Muri 35
Andrej Gerenčer Lipa - simbol slovenstva in naše osamosvojitve 46

PRISPEVKI K VOJAŠKI IN VARNOSTNI ZGODOVINI PREKMURJA 47
Mark Krenn Zgodovina kraljeve žandarmerije in vojske Kraljevine Jugoslavije ter drugih obrambnih ali varnostnih organov v okraju – srezu Murska Sobota. 48
Drago Ribaš Prekmurje med drugo svetovno vojno: »Če ješ madžarski kruh, boš govoril madžarsko!« 71
Dr. Alojz Šteiner Prekmurska brigada – oblikovanje in delovanje v letu 1945 83
Drago Ribaš Slovenski organi za notranje zadeve med drugo svetovno vojno in takoj po njej 98
Drago Ribaš Takoj po drugi svetovni vojni in do samostojnih republiških ONZ leta 1967 . .105
Drago Ribaš Samostojni slovenski Organi za notranje zadeve v Sloveniji in Pomurju od leta 1967, akcija Raduša leta 1972, zvezni odred na Kosovu in akcija Sever . .116
Alojz Flisar Dokument iz osebne zbirke: moje poročilo o mobilizaciji in delovanju PEM-II v akciji »Sever-89« 144

SLOVENSKA TERITORIALNA OBRAMBA 148
Dr. Alojz Šteiner Zgodovinski razvoj TO v občini Murska Sobota od leta 1968 do 1991. 149
Marjan Recek Predvojaška vzgoja v občini Murska Sobota 178
Nino Gumilar Naš oče in dedek je bil ekonom na predvojaški pri Gradu 185
Janez Kološa Mladinci prostovoljci v TO 186

PRIPRAVE MILICE NA OSAMOSVOJITVENO VOJNO 189
Drago Ribaš Delo milice v letu 1990, volitve, MSNZ, plebiscit 190
Alojz Flisar Dokumenti o prelomnem času 192
Drago Ribaš ONZ v Murski Soboti v času pred osamosvojitveno vojno 195
Drago Ribaš Priprave na osamosvojitveno vojno ONZ v Republiki Sloveniji in na UNZ Murska Sobota od januarja do 26. 6. 1991. 214
Anton Rozman Delo OZK UNZ Murska Sobota pred agresijo JLA na Republiko Slovenijo 245
Ciril Magdič Priprave na osamosvojitveno vojno na UNZ Murska Sobota od januarja 1990 do 26. 6. 1991 246
Ciril Magdič Pregled hraniteljev orožja za UNZ Murska Sobota in Postaje milice Murska Sobota z oddelki milice 254

OPISI DEJAVNOSTI DO OSAMOSVOJITVENE VOJNE ZA PM MURSKA SOBOTA Z OM TER PMM - GEDEROVCI, KUZMA IN HODOŠ 255
Ladislav Vegi Predstavitev Postaje milice Murska Sobota in njenih oddelkov 256
Igor Klarič Oddelek milice Rogašovci pred vojno 271
Iztok Trček Oddelek milice Gornji Petrovci 272

Drago Ribaš Mobilizacijske zadeve na OM Gornji Petrovci 274
Štefan Vouri Kratek zapis o aktivnostih pred osamosvojitveno vojno na Oddelku milice Cankova 275
Franc Berlak Priprava Postaje mejne milice Hodoš na vojno in psihično stanje med vojno. .277
Drago Ribaš Priprave na osamosvojitveno vojno 1991 na PMM Gederovci 279

PRIPRAVE NA OSAMOSVOJITVENO VOJNO V TERITORIALNI OBRAMBI 282

Ladislav Lipič Razvoj sistema mobilizacije od ustanovitve štabov in enot Teritorialne obrambe do osamosvojitvene vojne. 283
Ivan Smodiš Organizacija in delovanje Manevrske strukture narodne zaščite v občini Murska Sobota 293
Ludvik Jonaš Dokumenti iz osebne zbirke. 303
Marjan Recek Pekrska izkušnja kot napoved vojne 320
Marija Časar in Štefan Benko Delovanje krajevnih skupnosti in Narodne zaščite ter krajevnih uradov 321
Geza Bačič Hranitelji orožja 323

SPOMINI PRIPADNIKOV MILICE, TO IN DRUGIH NA ČAS DO OSAMOSVOJITVENE VOJNE 1991. 324

Peter Viher Prva ekipa 325
Branko Kos Kosovo 1989 327
Milan Osterc Zbiranje operativnih podatkov na PM Murska Sobota leta 1990 329
Milan Osterc Zvezni bataljon milice, Priština januar-februar 1990 - zadnja generacija slovenske milice v SAP Kosovo 331
Branko Pajič Moja pot v PEM UNZ Murska Sobota. 334
Jonaš Ludvik Dokument iz osebne zbirke: organizacija JLA v Prekmurju 338

OSAMOSVOJITVENA VOJNA 1991 SLOVENIJA, POMURJE, OBČINA MURSKA SOBOTA 352

Drago Ribaš Predstavitev strani v spopadu in opisi 353
Dr. Alojz Šteiner Pregled lokacij in datumov bojnih aktivnosti v slovenski osamosvojitveni vojni v Prekmurju in Prlekiji leta 1991 363

OSAMOSVOJITVENA VOJNA Z VIDIKA UNZ MURSKA SOBOTA 366

Drago Ribaš Neposredne priprave ONZ na osamosvojitveno vojno v Pomurju od 20. 6. do 26. 6. 1991 367
Drago Ribaš ONZ v spopadih v osamosvojitveni vojni od 27. 6. do 3. 7. 1991 370
Dokumenti o kronologiji dogodkov po posameznih bojiščih v Prekmurju. . . .384
Drago Ribaš ONZ v aktivnostih po prenehanju spopadov v osamosvojitveni vojni od 3. 7. do 15. 7. 1991 391
Iztok Trček PEM in mejni prehod Gederovci ter karavla Hodoš. 404
Rudi Sočič Operativna skupina VIS v Murski Soboti pred in med osamosvojitveno vojno .406
Anton Rozman Delo OZK UNZ Murska Sobota med agresijo in po njej 410
Anton Rozman Sodelovanje OZK UNZ Murska Sobota z državnim tožilstvom, sodiščem in zapori 417
Janez Konrad Dokument iz osebne zbirke: moja analiza iz UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije. 419
Dušan Puhovnikar Dokument iz osebne zbirke: moje poročilo iz PMM Murska Sobota o delu milice v času agresije 431

OSAMOSVOJITVENA VOJNA Z VIDIKA VODSTVA PM MURSKA SOBOTA IN OM BELTINCI, CANKOVA, GORNJI PETROVCI IN ROGAŠOVCI 433

Ladislav Vegi Osamosvojitvena vojna na območju PM Murska Sobota 434
Igor Klarič Vojna na Goričkem 1991 446
Štefan Vouri Oddelek milice Cankova v osamosvojitveni vojni in po njej 451

Franc Berden Vojna za Slovenijo 1991 453
Marjan Novak Dokument iz osebne zbirke: moje poročilo OM Rogašovci o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota 455
Poročilo komandirja PM Murska Sobota o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota 458
Poročilo OM Cankova o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota 460
Poročilo OM Gornji Petrovci o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota 462
Poročilo OM Beltinci o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota 464
Drago Ribaš in Ladislav Vegi O posebni akciji Skala. 466
Matija Mlinarič Moje delo kot civilna oseba v milici pred, med in po osamosvojitveni vojni 1991 472
Skupna seja vseh zborov Skupščine Republike Slovenije 22. izredna seja (29. in 30. 6. 1991) 474

OSAMOSVOJITVENA VOJNA V OBČINI MURSKASOBOTA Z VIDIKA TO 476
Edvard Mihalič Osamosvojitvena vojna v Prekmurju in občini Murska Sobota 1991 vidik TO . . 477
Ukaz RŠTO za zavarovanje državne meje po koncu spopadov z JLA 495
Štefan Flisar Dokument iz osebne zbirke: Kako smo blokirali vojašnico 498

DELO V OBEH ŠTABIH ONZ IN TO 501
Franc Šeruga Spomini člana operativne skupine UNZ med osamosvojitveno vojno leta 1991 502
Rudolf Štelcl Spomini člana območnega štaba TO Murska Sobota 506

BOJI ZA MEDNARODNI MEJNI PREHOD GEDEROVCI 509
Drago Ribaš Boji za obrambo mejnega prehoda Gederovci 510
Poročilo skupine PEM-a UNZ Murska Sobota o bojih za MP Gederovci. 523
Poročilo komandirja PMM Gederovci vodstvu UNZ Murska Sobota, takoj po bojih 526
Drago Jureš Vojni dogodki v Gederovcih 528

BOJI ZA MEDNARODNI MEJNI PREHOD KUZMA 531
Ciril Magdič Dogodki na Mednarodnem mejnem prehodu Kuzma 1991 532
Marjan Slak Dokument iz osebne zbirke: moje poročilo komandirja PMM Kuzma vodstvu UNZ Murska Sobota 535
Franc Slokan Dokument iz osebne zbirke: moja analiza o aktivnostih PEM na MP Kuzma. . . 537
Stanislav Gorčan Mejni prehod Kuzma 1991 542

BOJI ZA MEDNARODNI MEJNI PREHOD HODOŠ 547
Franc Berlak Opis obrambe mejnega prehoda Hodoš z nekaterimi podrobnostmi 548
Prevod dokumenta, ki ga je zvezna policija poskušala vročiti komandirju PMM Hodoš 551
Poročilo komandirja PMM Hodoš načelniku UNZ 554
Marjan Recek Od Hodoša do Trdkove in Prosenjakovec leta 1991 556
Zapisnik o zaslišanju vodje napada na PMM Hodoš Verbai Zoltana 562

OBRAMBA PREKMURJA NA MURI 565
Dr. Alojz Šteiner Kako smo branili mostove na Muri 1991 566

ZBIRNI CENTRI V OBČINI MURSKA SOBOTA IN RAVNANJE Z VOJNIMI UJETNIKI. 575
Anton Rozman Zbirni center - Zapori Murska Sobota 576
Pričevanja delavcev iz Zaporov Murska Sobota o vojnem času 578
Janez Rumež Poročilo zbirnega centra za vojne ujetnike v Puconcih 580

Drago Petek Dokument iz osebne zbirke: Moje poročilo iz zbirnega centra vojnih ujetnikov v Bogojini 581
Poročilo o zbirnih centrih vojnih ujetnikov na UNZ Murska Sobota 584

CIVILNA OBRAMBA IN CIVILNA ZAŠČITA 585

Stanko Lebar, Štefan Barbarič in Stanislav Wolf Civilna obramba v občini Murska Sobota pred, med in po osamosvojitveni vojni 586

Stanislav Wolf Vloga Civilne zaščite pred in med osamosvojitveno vojno 594

SPOMINSKI ZAPISI IN PRIČEVANJA 604

Bojan Plohl Letalski napad na murskosoboško barikado 605

Stanislav Kaučič Vojna za Slovenijo - Dokležovje 606

Jože Horvat Osamosvojitvena vojna 1991 610

Janez Čarni Dogodki in spomini - od pitomca vojaške šole, do teritorialca in veterana osamosvojitvene vojne 611

Cvetka Temlin in **Ljubo Zečevič** Logistika na mejnem prehodu Hodoš 614

Branko Bernjak Sodelovanje v desetdnevni vojni v Sloveniji 615

Franjo Stančin Spomini na osamosvojitveno vojno 617

Ignac Kovačič Spomini rezervnega miličnika 619

Miro Kosi Moje potovanje iz Ljubljane v Gederovce 620

Anton Pleteršek Dokument iz osebne zbirke: moj opis aktivnosti v zvezi z vojno iz leta 1994 . . 621

Miran Kuhar Spomini miličnika OM Rogašovci – faksimile. 623

Cvetka Temlin Bila sem v obrambi mejnega prehoda Hodoš leta 1991 624

Darko Dšuban Petanjci 1991. 626

Branko Pajič Moja vojna pot s PEM UNZ Murska Sobota 628

Branko Gornjec Carinski uslužbenec na Hodošu od 26. 6. do 18. 7. 1991. 630

Nevenka Biček Zgodba mojega očeta o bojih v Gornji Radgoni in spremstvu tujih novinarjev v Prekmurje 631

Franc Bunderla Na karavli v Kuzmi 638

DRUGA VIDENJA DOGAJANJ IN VOJNE 639

Marjan Dora Tistih desetih dni agresije JLA se spomnim v enem kosu 640

Jože Pojbič Vrnimo ime neznanemu junaku: minerja pri Petanjcih – poziv pred desetimi leti, ki še vedno velja 642

Brigita Bavčar Akterka 644

Ines Baler Vojna skozi fotografsko oko, s terena v temnico in nazaj 646

Erika Hriberšek Vsak med nami je prispeval svoj kamenček... 650

Nika Nemec in Taja Novak Vloga Pomurk v slovenski osamosvojitveni vojni 654

Aleksandra Nana Rituper Rodež Spomin na enega tistih trenutkov, ko smo stopili skupaj 668

Mirjana Huber Osamosvojitvena vojna v Pečarovcih 670

Renata Sever Moji spomini na osamosvojitveno vojno 672

Milan Ficko Vojna na karavli v Korovcih 673
Pomoč porabskih Slovencev 679

Marjana Celec Moja zgodba 680

Majda Vidonja Spomini o osamosvojitveni vojni za Slovenijo 681

RAZMERE V SLOVENIJI IN POMURJU PO 16. 7. 1991 DO KONCA LETA 682

Drago Ribaš Dejavnost ONZ – policije v Sloveniji in Pomurju po osamosvojitveni vojni od 16. 7. do konca leta 1991 683

Drago Ribaš Način prevzemanja in zavarovanja meje proti Italiji, Avstriji, delu Madžarske in ukinjanja vzpostavljenih mejnih prehodov proti Hrvaški – prevod dokumenta 699

Primeri izjav, ki so jih dali starešine JLA kriminalistom o njihovem vidiku poteka vojne 705

Milan Osterc in **dr. Alojz Šteiner** Zapisi v vojni dnevnik 65. obmejnega bataljona Murska Sobota v slovenski osamosvojitveni vojni 708

Ivan Smodiš Delovanje Teritorialne obrambe po končani vojni 736

RAZVOJ LOKALNE SAMOUPRAVE NA OBMOČJU OBČIN MURSKA SOBOTA, BELTINCI, CANKOVA, GORNJI PETROVCI, GRAD, HODOŠ, KUZMA, MORAVSKE TOPLICE, PUCONCI, ROGAŠOVCI, ŠALOVCI IN TIŠINA . . 739

Mestna občina Murska Sobota 740

Občina Beltinci – srce Prekmurja s povezanostjo tradicije in razvoja 741

Občina Cankova – srce Goričkega s pridihom tradicije in narave 744

Občina Gornji Petrovci 746

Občina Grad 748

Občina Hodoš. 750

Občina Kuzma v soju slovenske osamosvojitvene vojne 751

Občina Moravske Toplice. 753

Občina Puconci – temelj razvoja lokalnih skupnosti 755

Občina Rogašovci 758

Občina Šalovci 760

Občina Tišina 762

PREDSTAVITEV OZVVS MURSKA SOBOTA IN PVD SEVER ZA POMURJE 765

Drago Ribaš Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje 766

Ivan Smodiš Predstavitev Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota 777

Drago Ribaš Zaključek in zahvala 786

Dr. Alojz Šteiner Spominska obeležja in spominske plošče o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni na območju Upravne enote Murska Sobota. 791

PRILOGE: 805

1. Načrt Kamen za ONZ v Republiki Sloveniji. 806
2. Načrt Kamen za UNZ Murska Sobota 812
3. Načrt Kamen na PMM Kuzma 819
4. Načrt aktiviranja Posebne enote milice Klin-I ali Klin-II na PMM Kuzma. 824
5. Mobilizacijske zadeve OM Gornji Petrovci 826
6. Primer opredelitve obrambe MMP Hodoš in prehoda na začasni mejni prehod v Martinju v načrtu UNZ Murska Sobota 856

LISTINE, KI SO REPUBLIKO SLOVENIJO USTANOVILE KOT DRŽAVO 863

Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije 863

Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije 865

Deklaracija ob neodvisnosti 873

Ustavni amandma k ustavi Republike Slovenije 876

Knjigi na pot

V zgodovini narodov, tudi slovenskega, so prelomna obdobja, ki jih simbolno in stvarno utemeljujejo. Iz njih narodi zajemajo vrednostno soglasje, ki je bistvenega pomena za njihovo samozavestno in uspešno soočanje z izzivi sodobnosti in prihodnosti. Določajo narodno istovetnost in so stalen vir navdiha za oblikovanje, varovanje in krepitev narodne skupnosti.

Osamosvojitev Slovenije je brez slehernega dvoma najbolj prelomno dejanje slovenskega naroda. To ne zmanjšuje pomena prejšnjih in kasnejših dosežkov, prav nasprotno, mnogim šele v tem kontekstu daje razvidno zgodovinsko vrednost in mesto.

Osamosvojitev nedvoumno predstavlja narodovo politično zrelost, zlasti zato, ker je bila izborjena z enotnostjo brez zgodovinske primere. Za narod, ki je samo pol stoletja prej ječal pod neznosnim bremenom tuje okupacije in se je zaradi političnega razkola poleg vsega znašel še v državljanski vojni, je bila enotnost v procesu osamosvojitve dokaz sposobnosti, da naposled prevzame polno odgovornost zase in za mednarodno skupnost.

Zavoljo zgodovinskosti tega prelomnega dejanja se mi zdi toliko bolj dragoceno, da se vsi na različne načine trudimo ohraniti njegovo nezamenljivost in pomembnost za sedanji in prihodnji čas, za sedanje in prihodnje rodove. V tem smislu ima poslanstvo Policijskega veteranskega društva SEVER za Pomurje posebno mesto. Gre za prizadevno ohranjanje zgodovinskega spomina, ki je avtentično in iskreno. Noče nadomeščati znanstvene razprave in njenih spoznanj, temveč ji, in to je nenadomestljivo, pomaga na najbolj pristen način. Toda vrednost prizadevnega publicističnega in drugega delovanja društva je v nagovarjanju splošne javnosti.

Pridružujem se začudenju, da osamosvojitvi posvečamo sramežljivo malo pozornosti.

Razumem, da so zgodovinske osebnosti, ki so ji dajale smer in značaj še z nami in je težko vselej voditi razprave o tem obdobju brez primesi politične ali osebne pristranosti. Toda vseeno se moramo bolj potruditi, zlasti zaradi mladih ljudi, ki z njo nimajo osebne izkušnje.

Sicer se nam utegne zgoditi, da bo čez čas pomen osamosvojitve zvodenel, naša narodna in državljanska skupnost pa bi bila nevarno prikrajšana za njene nauke in sporočila.

Čestitam društvu za njegov knjižni dosežek - v prepričanju, da bo dragoceno obogatil naše kolektivno zavedanje pomena tistih usodnih časov in okrepil naš osebni in nacionalni ponos.

Borut Pahor, nekdanji predsednik Republike Slovenije

Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne

V času mojega predsedovanja Zvezi veteranov vojne za Slovenijo sem imel priložnost sodelovati pri nastajanju številnih knjig in zbornikov, katerih vsebina je namenjena ohranjanju spomina na zgodovinske dogodke v različnih krajih po celotni Sloveniji med letoma 1989 in 1991.

Pisati o dogodkih, v katerih posameznik ni neposredno sodeloval, je gotovo lahko vsaj dvomljivo, mogoče celo neverodostojno. Pisati o dogodkih v svojem mestu, v mestu, kjer sem zorel s svojo Teritorialno obrambo (TO), v času vojne pa bil kot častnik Pokrajinskega štaba za TO Vzhodnoštajerske v Mariboru, je pa še toliko težje. Pisanje mi nekoliko olajša dejstvo, da sem od leta 1971 sodeloval pri usposabljanju številnih pripadnikov TO Pomurja in leta 1990, v obdobju delovanja narodne zaščite (NZ), ki je bila kasneje poimenovana Manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ), sem bil eden od organizatorjev, na kar sem izredno ponosen, in verjamem, da imajo enak ali podoben občutek tudi ostali sodelujoči.

Knjiga, ki ste se jo odločili napisati člani obeh veteranskih organizacij, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo in Policijsko veteransko društvo Sever, je napisana s ciljem razumevanja obdobja nastajanja in rasti obeh obrambno varnostnih struktur, ne samo v takratni občini Murska Sobota, pač pa v Pomurju. Vlogo TO in milice v pripravah na osamosvojitveno vojno ne moremo obravnavati ločeno od drugih občin v Pomurju, kajti tako subjekti obrambe kot varnosti so bili med seboj prepleteni in so delovali v skladu s takratno zakonodajo in že takrat sta bili obramba in varnost nedeljivi. Zato je prav, da so avtorji posameznih besedil obravnavali razvoj, stanje in dogodke tudi v krajih, ki niso bili sestavni del občine Murska Sobota. Ne nazadnje je to treba zato, ker je bila TO neposredno pred vojno v celoti preoblikovana in so bile vse vojne aktivnosti vodene iz dveh štabov TO.

V knjigi sta natančno opisana nastanek in razvoj obrambno-varnostnih struktur, tako TO, oddelka za obrambne zadeve kot tudi organov za notranje zadeve. Opisi zajemajo tudi aktivnosti, ki so bile izvedene neposredno pred vojno za Slovenijo. Navedeni opisi so dragocen prispevek k ohranjanju spomina na tiste, ki so sodelovali brez kakršne koli prisile, le na podlagi medsebojnega zaupanja in čuta osebne odgovornosti do zgodovinskega trenutka, ki so se ga zavedali.

Navedeno velja tudi za ostale zaščitne kakor tudi civilno družbene organizacije, katerih člani so nudili pomoč in podporo oboroženim enotam TO in milice. Enako velja tudi za večino prebivalk in prebivalcev krajev, ki so opisani v knjigi. Navedeno je ne samo simbolno, ampak vsebinsko bogastvo pričujoče knjige. Vedno in povsod je treba poudarjati prispevke vseh, ki so v pripravah na obrambno vojno in v vojni, ki nam je bila vsiljena, dali svoj odločilni prispevek. Zato Pomurje ni gorelo ne zeleno in ne modro, pač pa je gorelo v uporništvu pomurskih ljudi, ki so brez pomisleka skočili v prihodnost, ne da bi vedeli, kaj bo prinesel naslednji dan.

Kot predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo, v kateri smo pred desetletjem vzpodbujali organizacije posvetov in pisanje o vlogi TO v procesu osamosvajanja, sem zadovoljen in tudi ponosen na dosežene rezultate. V tem procesu naj poudarim sodelovanje z Združenjem policijskih veteranskih združenj Sever in rezultat takšnega sodelovanja je tudi knjiga, ki jo imate v rokah. Danes se še ne zavedamo, kako pomembno nalogo smo opravili. Nihče več ne more zanikati ali celo zatajiti prispevka TO in milice kot nacionalne obrambne sile v osamosvajanju naše države, naj se še tako trudi.

Vsi skupaj smo ohranili svoj ponos, ne samo zaradi nas samih, ampak tudi zaradi številnih posameznih pripadnikov in pripadnic TO in milice, ki so se več kot dve desetletji usposabljali in urili v rezervni sestavi obeh struktur, da bi bili takrat, ko bo treba braniti slovensko ozemlje in njene prebivalce, pripravljeni. In bili smo pripravljeni, čeprav nismo nikoli pomislili na nasprotnika, ki nas je napadel! Vse napisane zbornike in knjige vidim in doživljam tudi kot zahvalo vsem njim in vsem tistim, ki so umrli za svojo domovino!

Ladislav Lipič, predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo

Osamosvojitvena vojna v Prekmurju

Pred nami je knjiga: »Občina Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne 1991«, ki je povezana s slovensko potjo do samostojne, neodvisne in suverene Republike Slovenije.

Kot predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever se vedno razveselim izida nova knjiga, še zlasti, ko je nastala s trudom preko 50 avtorjev, udeležencev vojne za samostojno Slovenijo.

Tokrat je pred nami knjiga, ki opisuje dogodke pred in med vojno za samostojno Slovenijo na območju Občine Murska Sobota s sloganom: »**Naj ne bo pozabljeno**«. Pisci knjige zelo dobro poznajo, kako je potekala vojna za samostojno Slovenijo leta 1991, in zelo dobro vedo, kako smo se pripravljali nanjo, da naša oborožitev ni bila odločilna, da smo se uspešno uprli Jugoslovanski ljudski armadi, zvezni policiji in zvezni carini. Bistvo naše zmagovitosti je bila borbena pripravljenost slovenske milice, teritorialne obrambe, narodne zaščite ter državljank in državljanov Slovenije. To je tudi razvidno v knjigi, ko pisci dogodke podkrepijo z zapisi, depešami in drugimi dokumenti, čeprav pa je marsikje čutiti, da so se avtorji tudi čustveno soočili z razmerami in to vnesli v svoje pripovedovanje v posameznih poglavjih oziroma podpoglavjih knjige.

Na to, da ni vse v oboroževanju, je treba danes opozarjati, saj se lahko resno in upravičeno sprašujemo, ali povečanje sredstev za oborožitev res vodi k temu, da bo dosežen mir v Ukrajini in posledično mir v Evropi in svetu. Treba bi bilo več vlagati v ozaveščanje vseh državljank in državljanov o resnosti razmer, v katerih smo se znašli na sredini Evrope in zelo blizu oboroženih spopadov. Zato bi morali za odpornost naše družbe vsi storiti vse potrebno, ne le za zunanjo, temveč tudi za notranjo varnost naše mlade države. Zato je napačno, če se vlaga samo v Slovensko vojsko, vlagati je treba tudi v druge sisteme in podsisteme našega nacionalno varnostnega sistema.

Posamezni avtorji v knjigi zelo poudarjajo, da sta bili milica in Teritorialna obramba za neposredno vojno nevarnost in vojno zelo dobro pripravljeni. Pri tem avtorji opisujejo usposabljanja in izpopolnjevanja, delovanje posameznih enot milice in Teritorialne obrambe, dotaknejo pa se tudi Manevrske strukture narodne zaščite in narodne zaščite.

Nekateri avtorji so zelo natančni z navajanjem ustrezne literature, nekateri pa so manj, kar seveda ni najbolje, če navajajo določena dejstva, ki potrebujejo obrazložitev oziroma navajanje virov. Knjiga je izjemno obsežna in po vsebini zelo različna, različni pa tudi pristopi pri pisanju kar je treba razumeti.

V knjigi se zelo natančno in iz različnih zornih kotov opisuje osamosvojitvene procese in vojno za samostojno Slovenijo, tako na zunanji meji kot tudi v notranjosti območja Občine Murske Sobote. Pomembno se mi zdi, da so avtorji zelo lepo, natančno in argumentirano opisali tudi širše razloge in pot Slovenije iz nekdaj skupne države v samostojno Republiko Slovenijo. Iz nekaterih opisov je razvidno, da so Jugoslovanska armada, zvezna milica in carina v prvi fazi poskušali nasilno zavzeti mejne prehode v Sloveniji z Madžarsko in

Avstrijo ter da je šele nato prišlo do vojne za samostojno Slovenijo. To je tudi moje osebno mnenje, ki sem ga tudi sam že nekajkrat omenil v svojih pisanjih in javnih nastopih.

V svojem imenu in imenu Zveze policijskih veteranskih društev Sever se avtorjem in snovalcem knjige zahvaljujem za opravljeno izjemno in zelo obsežno delo. Knjiga bo vsekakor zapolnila nekatere praznine, tudi dobro seznanjenim bralcem tega področja in območja, mnogim pa bo knjiga razširila dosedanje poznavanje vseh procesov in prelomnih trenutkov naše novejše zgodovine, ki so pripeljali do tega, da danes živimo v samostojni, neodvisni in suvereni Republiki Sloveniji.

dr. Tomaž Čas, predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever

Popotnica zborniku »Nekdanja občina Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne 1991«

Ko so se moji starši, 23. 12. 1990, skupaj s skoraj 1,3 milijona slovenskih volivcev, udeležili plebiscita o osamosvojitvi Slovenije, sem bil star 13 let. Zagotovo se nisem zavedal pravega pomena zgodovinskega trenutka in dodobra dojel tega velikega in pogumnega koraka slovenskega naroda na poti k lastni državi.

Težko sem kot otrok dojel tudi dogajanje, ki je sledilo čez pol leta, čisto na pragu brezskrbnih počitnic, junija 1991. Zanosnemu praznovanju z dvigom nove slovenske zastave v Ljubljani na Trgu republike so že naslednji dan sledile grozljive novice o vojni. Tulile so sirene, nedaleč od doma so v bližnji karavli pokali streli pušk, na bližnje kopališče nismo smeli, ker se je po cesti vila kolona tankov, na nebu pa so nas preletavala vojaška letala. Groza, da se ne ponovi vojna, o kakršni smo se učili pri zgodovini in gledali na televiziji, je megleno zabrisala moje spomine na tisto poletje, ko smo Slovenci kot narod priborili osamosvojitveno vojno in dokazali, da nam za svojo domovino ni težka nobena žrtev.

Hvaležni, da so imele generacije pred nami sanje o lastni državi in so pokazale največjo mero poguma, da so se te sanje tudi uresničile, smo na potezi zdaj mi, predstavniki mlajših generacij. Premalo je, da smo enotni le, ko v en glas pojemo Zdravljico pred nastopom katere od slovenskih športnih reprezentanc ali posameznikov na olimpijskih igrah, svetovnih ali evropskih prvenstvih. Premalo je, da v Planici vihramo s slovenskimi zastavami ali jih izobesimo ob državnih praznikih. Premalo je, da stopimo skupaj le, ko zbiramo humanitarna sredstva za bolne otroke ali bodrimo naše hrabre gasilce, ko nas rešujejo pred različnimi naravnimi nesrečami.

Žal, znamo Slovenci biti pregovorno kaj hitro vsak na svojem bregu. Hitro se razblinijo naši ideali o enotnosti, ko gre za politično prepričanje, interpretiranje zgodovine, vlogo Cerkve, sprejemanje drugačnosti, asimilacijo tujcev, velikokrat sta nam na poti uspeh in napredek, ki ga ne privoščimo drugim, nedolgo nazaj celo odločitev posameznikov za varovanje zdravja. Prehitro najdemo dejavnike, ki nas razdvajajo, netijo negativna čustva in sovražni govor, nam jemljejo energijo in nas siromašijo. Toda, če nam je cilj dovolj pomemben in svet, znamo stopiti skupaj. To smo dokazali tudi leta 1990 na plebiscitu.

Ob tem ne pozabimo na vrednote, ki so nam jih naši očetje in dedki izborili s plebiscitom in osamosvojitveno vojno za Slovenijo. Z globokim spoštovanjem se iskreno zahvaljujem vsem, ki ste pri tem odigrali pomembno vlogo! Ni napredka, če ga ne soustvarjamo skupaj, ponosni na svoje znanje, ponosni na svojo domovino in ponosni na vse, ki so zaslužni, da danes živimo v samostojni in neodvisni državi Sloveniji.

Zahvaljujem se avtorjem in pripravljavcem zbornika, ki opisuje dogajanje v času osamosvojitvene vojne v takratni veliki občini Murska Sobota, ki je bila pozneje razdeljena

na dvanajst občin. Takrat se mi niti sanjalo ni, da bom nekoč postal župan največje izmed njih, Mestne občine Murska Sobota.

Zato se kot župan zavzemam za spoštovanje vrednot, kot so enotnost, strpnost in vključevanje. Čas je za novo generacijo, ki bo znala preseči zamere iz polpretekle zgodovine. Želim si, da nam bi bili obstoj naše države, vera in upanje v boljši jutri za naše prihodnje rodove dovolj pomembni, da bi bili zmožni stopiti iz svojih prepričanj, se znali spet pogovarjati in poslušati drugačna mnenja, se bili sposobni vključevati in sprejemati različnost. Kajti le s sodelovanjem bomo lahko obvarovali naš številčno majhen narod, ki je v zgodovini vendarle velikokrat dokazal, kako velik je v resnici.

Naj bo enotnost, ki smo jo premogli decembra 1990, naše vodilo v vsakdanjem življenju!

Damjan Anželj, župan Občine Murska Sobota

S hvaležnostjo in globokim spoštovanjem!

V zgodovini naroda obstajajo trenutki, ki za vedno zaznamujejo njegovo pot.

Osamosvojitvena vojna leta 1991 je bil eden takšnih trenutkov – prelomnica, ko so se pogum, odločnost in ljubezen do domovine zlili v skupno voljo po svobodi in samostojnosti. V teh dneh so se posamezniki iz vseh koncev Slovenije, tudi iz naših krajev, združili v prepričanju, da si zaslužimo državo, ki bo temeljila na demokraciji, miru in dostojanstvu vsakega človeka.

Zavedam se, da svoboda, ki jo danes uživamo, ni prišla sama po sebi. Bila je izbojevana – z odločnimi dejanji, s tveganjem, z odpovedovanjem, včasih celo z življenji. Tudi v Občini Beltinci smo ponosni na ljudi, ki so v tistih časih stopili v ospredje – bodisi kot vojaki, prostovoljci, zdravstveni delavci, podporniki v ozadju ali kot tihi, a neomajni nosilci duha narodne enotnosti. Njihovo ravnanje je bilo izraz najčistejšega domoljubja.

V času, ko se pogosto soočamo z negotovostmi in razdvojenostjo, je še toliko pomembneje, da se spomnimo, kje so naše korenine in kdo smo kot narod. Prav ti dogodki nas učijo, da narodni ponos ni prazna beseda, temveč živa sila, ki združuje in daje moč skupnosti. Učijo nas tudi, da mora biti odgovornost do domovine vsakodnevna drža, ne le trenutek zgodovinskega zanosa.

Zato naj bo ta knjiga več kot kronika dogodkov. Naj bo izraz trajnega spoštovanja do tistih, ki so nosili breme osamosvojitve, in poklon vrednotam, ki nas še danes povezujejo: pogumu, solidarnosti in vera v boljši jutri. Naj bo tudi spodbuda, da ohranimo to, kar smo si izborili, in z modrostjo gradimo prihodnost za naslednje rodove.

Marko Virag, župan Občine Beltinci

Zborniku o času osamosvojitvene vojne na pot

Ustanovitev slovenske države je zgodovinski dosežek za slovenski narod. Na svetu je kar nekaj narodov, ki so večji od nas, a nimajo svoje države, kot je to uspelo nam Slovencem. Na ta dosežek moramo biti vedno ponosni. Nikakor ne smejo iti v pozabo vsi tisti, ki so delovali pred in med slovensko osamosvojitvijo. Še posebej pa se mora ohraniti spomin na tiste posameznike, ki so dali svoja življenja za samostojno Slovenijo!

Osamosvojitev Slovenije bi verjetno spremljal, kot vsak najstnik v tistem obdobju, ko najstnike politika niti malo ne zanima. Ko zdaj gledam nazaj, pa sem imel to srečo, da sem jo spremljal, če se lahko tako izrazim v »prvi vrsti«. V prvi vrsti zato, ker je bil moj pokojni oče Franc Horvat starejši eden izmed aktivno sodelujočih. Tako so vsi spomini na dogodke pred, med in po osamosvojitvi zelo povezani z pokojnim očetom. Oče je bil v času osamosvojitvene vojne predsednik medobčinske podružnice Slovenske kmečke zveze - SKZ za Pomurje. Še pred tem je bil udeleženec ustanovnega zbora Slovenske kmečke zveze v Ljubljani, 12. 5. 1988, nato pa tudi predsednik prve podružnice SKZ na Tišini – 12. 6. 1988. Pokojni oče je bil tudi pobudnik za ustanovitev Demosa v Pomurju. Zaradi očetovega delovanja na političnem področju, tako v regiji kot v Ljubljani, je bila politika in dogajanje osamosvojitve tudi na dnevnem redu pogovorov pri nas doma. Ko sem še malo pobrskal po svojem spominu o času pred in po osamosvojitveni vojni, sem se spomnil tudi dogodka v začetku leta 1991. Pri nas doma smo imeli radijsko postajo za obrambo proti toči, ki je služila za izvajanje nalog obrambe proti toči. Spomnim se nočnega obiska nekaj posameznikov, ki so prišli k nam in odnesli radijsko postajo. Ko sem vprašal, kdo je bil in kaj je hotel, je oče rekel, da so bili naši in so odnesli postajo.

Spomin na potek osamosvojitvene vojne se pri meni začne s prihodom očeta domov na dan razglasitve samostojnosti in napovedjo, da bomo zvečer zasadili lipo pred cerkvijo na Tišini v spomin na 25. 6.j 1991. Dodal je še, da je v Ljubljano poslal pobudo in z njo tudi uspel, da bo na razglasitvi samostojnosti v Ljubljani blagoslov samostojnosti ob takratnem škofu dr. Alojziju Šuštarju opravil tudi evangeličanski duhovnik Ludvik Novak. Naslednje jutro pa se je začela vojna. Spomnim se preleta letal, raketiranja Murske Sobote. Tega dogodka se spomnim najbolj, saj je oče na ta dan odšel v Mursko Soboto, kot je rekel na občino, in dokler se ni vrnil, smo bili v strahu, da se mu ni kaj zgodilo. Zelo dobro se spomnim, kako smo poslušali zvoke streljanja, ki so prihajali z mejnega prehoda Gederovci.

V spominu na osamosvojitveno vojno, ki mi ostaja kot neprijeten spomin, je tudi novica, ki jo je oče prinesel domov proti koncu osamosvojitvene vojne. Novica, ki jo je oče prinesel domov, je bila, da bi v primeru zmage JLA v vojni našo celotno družino likvidirali zaradi očetovega delovanja. Oče je navedel kraj sestanka, ki je bil na območju sedanje občine Tišina, ter udeležence sestanka. Še vedno mi ta spomin ne da miru! Še vedno ne morem razumeti, kako bi lahko nekdo dvignil roko nad nedolžne ljudi, ki niso ničesar krivi. Zato vedno, kot župan Občine Tišina in osebno, pozivam k miru brez vojn!

Franc Horvat, župan Občine Tišina

Uredniški uvod

Veterani in drugi udeleženci osamosvojitvene vojne v Republiki Sloveniji leta 1991 se zavedamo, da je za ohranitev spomina na te dogodke in za krepitev domoljubja premalo, da to poudarjamo na slovesnostih ali medsebojnih srečanjih. Pomembno je aktivno pristopiti k zbiranju gradiva o času pred, med in takoj po osamosvojitveni.

Prav tako je pomembno mladim povedati razloge za osamosvojitev Socialistične republike Slovenije v lastno državo. Za razumevanje je bistveno bolj pomembno pojasniti okoliščine, zakaj je do tega prišlo, kot potek samih spopadov za zavarovanje osamosvojitvenih procesov. To poskušamo veterani iz policijskega veteranskega društva Sever in Zveze veteranov vojne za Slovenijo med predavanji na osnovnih in srednjih šolah v Pomurju, s kvizom ter literarnim natečajem »Spominska obeležja pripovedujejo«. Pri tem poskušamo motivirati mlade, da spoznavajo dogodke v Pomurju iz prejšnjega stoletja in jih prikažejo kot jih sami razumejo.

Ta zbornik o nekdanji občini Murska Sobota je zadnji iz cikla zbornikov zapisa spominov iz časa pred, med in takoj po osamosvojitveni vojni leta 1991v Pomurju. Izdani so bili že zborniki o dogodkih v takratnih občinah Ljutomer, Lendava in Gornja Radgona.

Namen tega in ostalih zbornikov ni zgolj ohraniti spomine, kopije dokumentov in fotografije za proučevanje tega obdobja, ampak tudi poudariti, da je zgolj zaradi izjemne usposobljenosti pripadnikov Teritorialne obrambe (TO) in Organov za notranje zadeve (ONZ), predvsem milice, bila obramba pred agresijo lažja in posledice manjše.

Zelo pomembno je tudi razumevanje odnosa Prekmurcev do pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade (JLA) v Prekmurju. Prekmurje je imelo že od ustanovitve kraljevine SHS[1]-Jugoslavije in pozneje v FLRJ[2] oziroma SFRJ[3] dve državni meji, in sicer z Republiko Avstrijo in Republiko Madžarsko na relativno majhnem območju.

Zato so bili Prekmurci vedno povezani z mejnimi organi, po drugi svetovni vojni s KNOJ-em[4] in pozneje z mejnimi enotami JLA ali graničarji, kot so jih Prekmurci imenovali.

Stražnica Čepinci danes z Graničarskim muzejem – zbirka Varuhi meje
(Foto: Občina Šalovci)

1 Srbov Hrvatov Slovencev
2 Federativni ljudski republiki Jugoslaviji
3 Socialistični federativni republiki Jugoslaviji
4 Korpus narodne obrambe Jugoslavije.

Pripadniki mejnih enot JLA so bili nameščeni v stražnicah oziroma karavlah, kot so jih domačini imenovali. Po drugi svetovni vojni jih je bilo veliko, pozneje pa so nekatere opustili.

Tako so imeli v takratni občini Murska Sobota stražnice v Petanjcih, Korovcih, Fikšincih, Sotini, Kuzmi, Trdkovi, Čepincih, Hodošu in Prosenjakovcih. Vojaki so spadali v 65. obmejni bataljon, ki je bil organiziran v poveljstvo v vojašnici Murska Sobota, zaledni vod v vojašnici Murska Sobota, intervencijski vod v vojašnici Murska Sobota, oddelek za zveze v vojašnici Murska Sobota, 1. obmejna četa po stražnicah, 2. obmejna četa po stražnicah, 3. obmejna učna četa v vojašnici Ptuj.

Podoficirji JLA, ki so bili poveljniki stražnic, so se poskušali čimbolj povezati z okoliškimi prebivalci in miličniki, ki so delali na tem območju. Nekateri so tudi stanovali v istem stanovanjskem bloku. To je omogočilo tesne osebne stike med miličniki in podoficirji JLA in tudi oficirji v vojašnici v Murski Soboti. Zato so bile razmere v Jugoslaviji v letih od 1989 do osamosvojitvene vojne za obe strani toliko težje, vendar pa je prav to med spopadom omogočilo lažje pogajanje s poveljniki stražnic.

Takratna občina Murska Sobota je imela dve državni meji in več mejnih prehodov, in sicer na meji z Republiko Avstrijo dva mednarodna mejna prehoda: Gederovci in Kuzma ter sedem mejnih prehodov za obmejni promet ali maloobmejnih prehodov, kot so jih imenovali: Cankova, Korovci, Gerlinci, Fikšinci, Kramarovci, Sotina in Matjaševci in na meji z Republiko Madžarsko mednarodni mejni prehod Hodoš. Zato so bili mnogi miličniki povezani s pripadniki JLA iz stražnic in mejnih prehodov, kjer so se, tako patrulje kot poveljniki stražnic, oglašali in izmenjevali podatke.

Zato sta imela milica in prebivalstvo ob državni meji v Pomurju, ki se je redno udeleževalo slovesnosti na stražnicah ob dnevu JLA in dnevu graničarjev, poseben odnos do pripadnikov JLA, drugačen kot drugje v Sloveniji. To je bil najbrž tudi razlog, da so se lahko s poveljniki stražnic lažje pogajali za predajo med osamosvojitveno vojno in stražnice tudi večinoma osvojili brez prelivanja krvi.

Andrej Gerenčer predsednik skupščine občine Murska Sobota na obisku na stražnici Hodoš v drugi polovici osemdesetih (Arhiv PVD Sever za Pomurje, vir Ludvik Jonaš).

Poskusili bomo prikazati tudi postopek naraščanja stroke v Slovenski vojski, katere zametki so bili v domobranskih polkih avstro-ogrske monarhije, prostovoljcih generala Maistra, partizanskih brigadah in odredih narodnoosvobodilne vojske Slovenije. Po pretresih v Evropi in svetu je generalštab SFRJ predsedniku Titu dal soglasje za ustanovitev zaledne vojske, partizanskih odredov, ki bi delovali v zaledju okupirane domovine. To vojsko so poimenovali Teritorialna obramba in so jo ustanovili v vseh republikah takratne SFRJ. Ta vojska se je oblikovala iz dela rezervnega sestava JLA, ki je bil dodeljen TO in ONZ, ki so takrat prvič dobili rezervni sestav.

Socialistična republika Slovenija je nastanek republiške vojske vzela zelo resno in je poskrbela za strokovni in materialni razvoj TO, kar je med osamosvojitveno vojno bistveno prispevalo pri uporu zoper okupatorsko vojsko. S postavitvijo republiških organov za notranje zadeve in prvim republiškim zakonom o notranjih zadevah leta 1967 je začela nastajati v Sloveniji milica, služba za zatiranje kriminalitete in služba državne varnosti, ki se je v nekaj letih bistveno razlikovala od organov za notranje zadeve drugih republik v SFRJ. Razlikovali se niso samo v uniformi, opremi, oborožitvi, ampak predvsem v znanju in stroki. ONZ so v tem času v več kriznih situacijah dali prednost stroki pred politiko (študentski protesti 1968, ko so s študenti reševali zadeve s pogajanji brez prisile; stavka rudarjev, ko so ONZ odklonili ukrepanje PEM zoper rudarje; zavarovanje Roške ulice v času sojenja četverici Janša – Borštner – Tasić – Zavrl.

Del posadke na stražnici Hodoš s komandirjem stražnice
(Arhiv PVD Sever za Pomurje, vir Ludvik Jonaš).

Če zaključim, ni namen tega zbornika pisanje nove ali drugačne zgodovine prejšnjega stoletja v Prekmurju, ampak je zgolj zavarovati za proučevanje in zanamce spomine udeležencev teh dogodkov ter dokumente in fotografije, ki jih hranijo ustanove ali posamezniki.

Drago Ribaš, glavni urednik zbornika

NEKDANJA OBČINA MURSKA SOBOTA OD USTANOVITVE LETA 1965 DO OSAMOSVOJITVENE VOJNE

Drago Ribaš

Lokalna samouprava v Socialistični republiki Sloveniji in občina Murska Sobota

Takoj po osvoboditvi Murske Sobote, 3. 4. 1945, so se začele priprave na ustanovitev okraja Murska Sobota in okrožja Murska Sobota kot organov nove oblasti. Okraji kot upravne enote so na območju Ljudske oziroma Socialistične republike Slovenije obstajali v obdobju od 1945 do 1965. Osnovo za ustanovitev okrajev in okrajnih narodnoosvobodilnih odborov je predstavljal odlok predsedstva Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS) o krajih, okrajih in okrožjih ter njihovih narodnoosvobodilnih odborih, z dne 21. 5. 1944 [5].

V obdobju od 1945 do 1965 so upravno razdelitev Ljudske oziroma Socialistične republike Slovenije na okraje urejali naslednji zakoni: Zakon o upravni razdelitvi federalne Slovenije, z dne 6. 9. 1945 [6]; Zakon o upravni razdelitvi Ljudske republike Slovenije, z dne 10. 9. 1946 [7]; Zakon o upravni razdelitvi Ljudske republike Slovenije, z dne 23. 2. 1948 [8]; Zakon o razdelitvi Ljudske republike Slovenije na mesta, okraje in občine, z dne 18. 4. 1952 [9]; Zakon o območjih okrajev in občin v Ljudski republiki Sloveniji, z dne 29. 6. 1955 [10]; Zakon o območjih okrajev in občin v Ljudski republiki Sloveniji (prečiščeno besedilo), z dne 19. 10. 1960 [11].

V obdobju od 1945 do 1965 so upravno razdelitev Ljudske oziroma Socialistične republike Slovenije na okraje urejali naslednji zakoni: Zakon o upravni razdelitvi federalne Slovenije, z dne 6. 9. 1945 [12]; Zakon o upravni razdelitvi Ljudske republike Slovenije, z dne 10. 9. 1946 [13]; Zakon o upravni razdelitvi Ljudske republike Slovenije, z dne 23. 2. 1948 [14]; Zakon o razdelitvi Ljudske republike Slovenije na mesta, okraje in občine, z dne 18. 4. 1952[15]; Zakon o območjih okrajev in občin v Ljudski republiki Sloveniji, z dne 29. 6. 1955 [16]; Zakon o območjih okrajev in občin v Ljudski republiki Sloveniji (prečiščeno besedilo), z dne 19. 10. 1960 [17].

Leta 1964 je bil sprejet Zakon o območjih okrajev in občin v Socialistični republiki Sloveniji[18], s katerim je bila Slovenija razdeljena na štiri okraje in 62 občin. Občina Murska Sobota je spadala pod okraj Maribor. Okraji so bili kot upravne enote oziroma kot družbenopolitične skupnosti odpravljeni z ustavnim zakonom o odpravi okrajev v Socialistični republiki Sloveniji, ki je bil sprejet 12. 3. 1965 [19].

---

5 Uradni list SNOS, št. 2/44.
6 Uradni list SNOS in NV Slovenije, št. 33/45.
7 Uradni list LRS, št. 62/46.
8 Uradni list LRS, št. 9/4.
9 Uradni list LRS, št. 11/52.
10 Uradni list LRS, št. 24/55.
11 Uradni list LRS, št. 37/60.
12 Uradni list SNOS in NV Slovenije, št. 33/45.
13 Uradni list LRS, št. 62/46.
14 Uradni list LRS, št. 9/48.
15 Uradni list LRS, št. 11/52.
16 Uradni list LRS, št. 24/55.
17 Uradni list LRS, št. 37/60.
18 Uradni list SRS, št. 35-194/64.
19 Uradni list SRS, št. 10/65.

Občine so bile sestavljene glede na katastrske občine krajev v njihovi sestavi. Tako so občino Murska Sobota sestavljale katastrske občine: Adrijanci, Andrejci, Bakovci, Beltinci, Berkehaza, Bodonci, Bogojina, Bokrači, Boreča, Borejci, Bratonci, Brezovci, Budinci, Bukovnica, Cankova, Čepinci, Černelavci, Čikečka vas - Csekefa, Dankovci, Dolenci, Dokležovje, Dolič, Dolina, Dolnji Slaveči, Domajinci, Domanjševci - Domonkosfa, Fikšinci, Filovci, Fokovci, Gančani, Gederovci, Gerlinci, Gorica, Grad, Gornji Črnci, Gornji Petrovci, Gornji Slaveči, Gradišče, Hodoš - Hodos, Ivanci, Ivanjševci - Janosfa, Ivanovci, Ižakovci, Jurij, Kančevci, Korovci, Košarovci, Kovačevci, Krajna, Kramarovci, Krašči, Križevci, Krnci, Krog, Krplivnik - Kapornak, Kruplivnik, Kukeč, Kupšinci, Kuštanovci, Kuzma, Lemerje, Lipa, Lipovci, Lončarovci - Gerohaza, Lucova, Lukačevci, Mačkovci, Markišavci, Markovci, Martinje, Martjanci, Matjaševci, Melinci, Mlajtinci, Moravci, Moščanci, Motovilci, Motvarjevci - Szentlaszlo, Murska Sobota, Murski Črnci, Murski Petrovci, Nemčavci, Neradnovci, Noršinci, Novi Beznovci, Nuskova, Ocinje, Otovci, Panovci, Pečarovci, Pertoča, Peskovci, Petanjci, Polana, Pordašinci - Kisfalu, Poznanovci, Predanovci, Prosečka vas, Prosenjakovci - Partosfalva, Puconci, Puževci, Radovci, Rakičan, Rankovci, Ratkovci, Rogašovci, Ropoča, Satahovci, Selo, Serdica, Skakovci, Sodišinci, Sotina, Središče - Szerdahely, Stanjevci, Stari Beznovci, Strukovci, Šalamenci, Šalovci, Šulinci, Tišina, Topolovci, Trdkova, Tropovci, Vadarci, Vanča vas, Vaneča, Večeslavci, Veščica, Vidonci, Vučja gomila, Zenkovci in Ženavlje.

Občina kot komuna, ki se je oblikovala od sredine leta 1955 dalje, je bila z ustavo uzakonjena in je skupaj z delovno organizacijo postala ustavno priznana temeljna oblika družbenega samoupravljanja v političnem sistemu države z ustavo iz leta 1963. [20]

Republiška skupščina je marca 1965 sprejela ustavni zakon, ki je odpravil okraje. Poslej so bile na območju Slovenije kot družbenopolitične skupnosti opredeljene le občine in republika. Ustava Socialistične republike Slovenije, z dne 28. 2. 1974, je določila, da je občinska skupščina organ upravljanja in najvišji organ oblasti v okviru pravic in dolžnosti občine kot družbenopolitične skupnosti. Občinska skupščina ustanovi izvršni svet kot izvršilni organ skupščine. V okviru izvršnega sveta so delovali upravni organi.

Ustava iz leta 1974 je uzakonila izvršni svet občine kot izvršilni organ občinske skupščine, odgovoren za vsa družbena področja v občini. Izvršni svet je bil organ izvrševanja odlokov in predpisov, ki jih je sprejela občinska skupščina. Sestavljal ga je predsednik in deset članov. Poleg teh vej oblasti so ostali še upravni organi: Oddelek za gospodarstvo in finance, Oddelek za splošne zadeve in družbene službe, Oddelek za notranje zadeve, Oddelek za narodno obrambo ter Davčna uprava.

Skupščino so sestavljali trije zbori:

- Zbor združenega dela,
- Zbor krajevnih skupnosti in
- Družbenopolitični zbor.

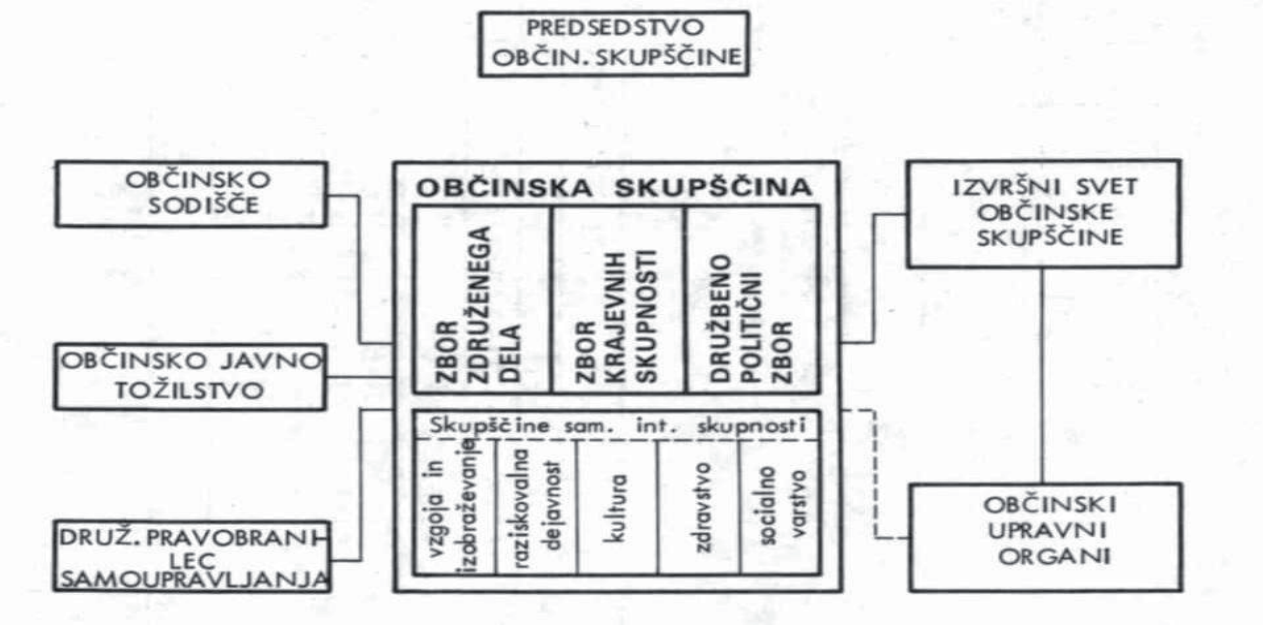
V Zbor združenega dela so bili voljeni predstavniki organizacij združenega dela, kmetovalcev in skupnosti obrtnikov. V Zbor krajevnih skupnosti so bili voljeni predstavniki organov krajevnih skupnosti. Nov pa je bil Družbenopolitični zbor, v katerega so predstavnike izvolile družbenopolitične organizacije: Socialistična zveza delovnega ljudstva (SZDL), Zveza komunistov Slovenije (ZKS), Zveza sindikatov Slovenije (ZSS), Zveza socialistične mladine Slovenije (ZSMS) ter Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne (ZZBNOV). Delegati vseh zborov so bili izvoljeni za mandat štirih let.

20 Ur. 1. SRS, št. 10-90/63.

Pod okriljem občinske skupščine so še delovale: Komisija za družbenoekonomska vprašanja, Komisija za vloge in pritožbe, Komisija za nagrade in odlikovanja, Komisija za kadrovske zadeve ter volitve in imenovanja, Komisija za verska vprašanja, Komisija za normativne akte, Svet za varstvo v prometu ter Komisija za ugotavljanje izvora premoženja. V 190. členu slovenske ustave iz leta 1974 je še določeno, da se na območjih, na katerih živijo pripadniki manjšin, v okviru občinskih skupščin ustanovijo stalna delovna telesa za reševanje manjšinskih vprašanj. Občino je predstavljal predsednik občine, ki so ga izmed delegatov občinskih zborov izvolili na občinski skupščini.

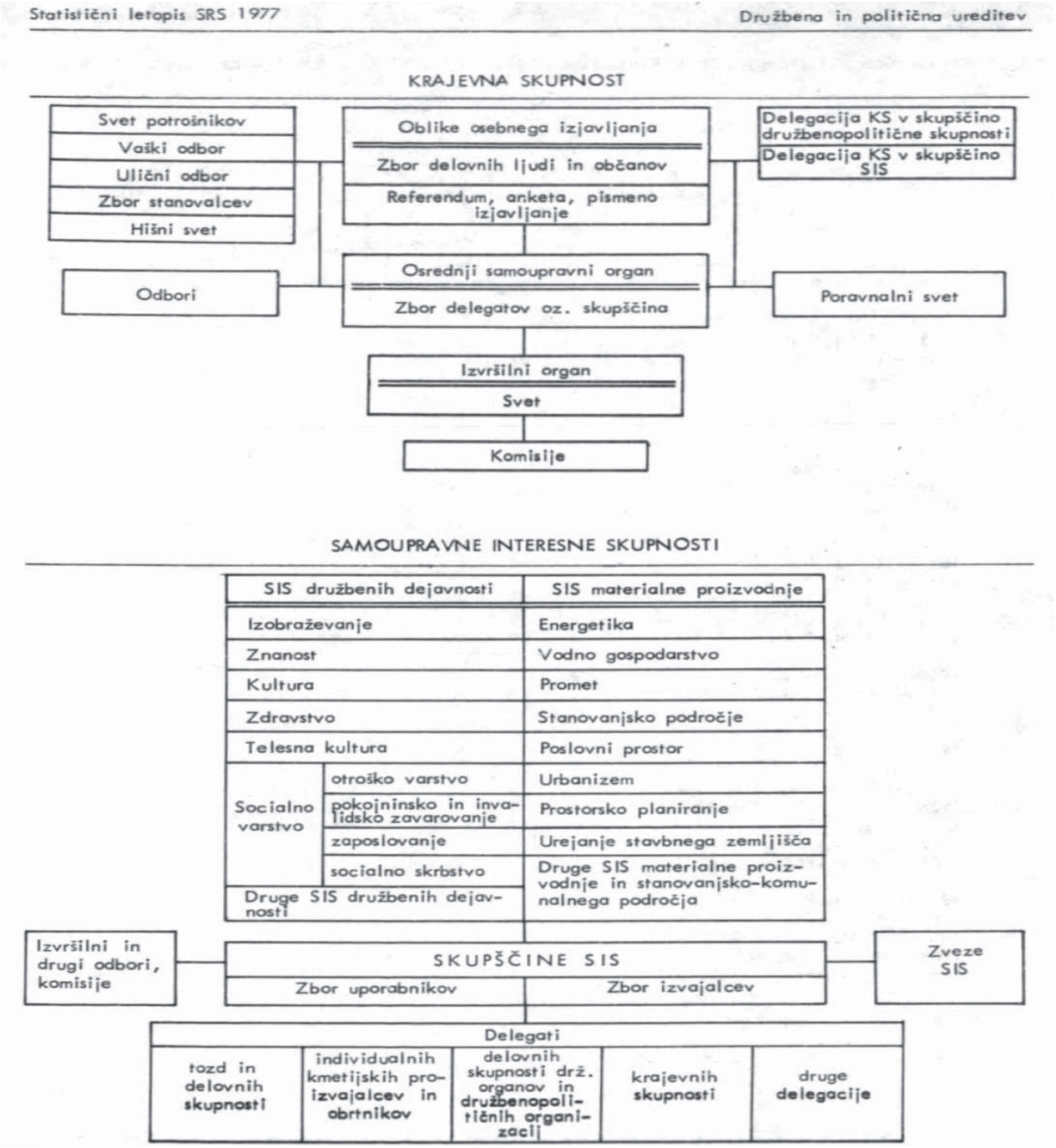
Občine v SR Sloveniji so bile pomembne kot državna oblast na najnižji ravni, saj so imele svojo policijo (postaje milice - PM s splošnim delovnim področjem so spadale pod občino in občina je plačevala materialne stroške delovanja PM ter na predlog republiškega sekretarja za notranje zadeve imenovala komandirja in namestnika komandirja) in svojo »vojsko« (občine so za občinske štabe TO od leta 1968 v okviru možnosti pomagale pri razvoju in marsikje tudi oborožitvi TO v svoji občini). Prav tako so občine v upravnem organu za ljudsko obrambo skrbele za vojaško evidenco in pripravljenost vojaških obveznikov.

Po ustavi Socialistične republike Slovenije iz leta 1974 so bile krajevne skupnosti najmanjše teritorialne družbenopolitične enote in naj bi bile izraz življenja in potreb krajanov. Občina Murska Sobota je imela leta 1976 36 [21] in leta 1990 42 [22] krajevnih in četrtnih skupnosti na svojem območju.

Shema organizacije občine (Vir: Statistični letopis SRS 1977).

21 Statistični letopis SR Slovenije 1976.
22 Statistični letopis SR Slovenije 1990.

Shema organizacije krajevnih skupnost in samoupravnih interesnih skupnosti (Vir: Statistični letopis SRS 1977).

Občino Murska Sobota je v času osamosvojitvene vojne po lokalnih volitvah leta 1990 vodilo naslednje vodstvo skupščine: predsednik skupščine Andrej Gerenčer, vodstvo Družbenopolitičnega zbora: predsednik Jože Kavaš, podpredsednik Milan Benkič, vodstvo Zbora krajevnih skupnosti: predsednik Štefan Horvat, podpredsednik Ivan Mesarič, vodstvo Zbora združenega dela: predsednik Alojz Režonja, podpredsednik Andrej Kuhar.

Izvršni svet občine Murska Sobota je vodil predsednik Ivan Obal, podpredsednik Izvršnega sveta za gospodarstvo je bil Janko Halb, podpredsednica Izvršnega sveta za družbene dejavnosti pa Brigita Bavčar.

Zgradba Občine Murska Sobota (Obe fotografiji iz osebne zbirke Ludvik Jonaš).

Andrej Gerenčer, zadnji predsednik skupščine občine Murska Sobota, na obisku stražnice Hodoš (Arhiv PVD Sever za Pomurje, vir Ludvik Jonaš).

Razvoj države in občin v mednarodnem sodelovanju

V nadaljevanju je predstavljen del Zapisnika mešane madžarsko-jugoslovanske komisije z dne 14. 10. 1969, ki je skrbela za načrtovanje razvoja na obmejnih območjih iz obeh držav.

Zapisnik iz leta 1969 je posredoval član komisije Tivadar Sever iz Murske Sobote. Člani so predlagali spremembo mejnega prehoda za meddržavni promet v mednarodnega, kar se je uresničilo, in odprtje mejnih prehodov Pince in Martinje, kar se je uresničilo šele v Republiki Sloveniji, ter ponovno odprtje železniške proge Redics – Lendava, kar še danes ni realizirano. Na reki Muri sta bili predvideni dve hidroelektrarni v Sloveniji, ki še danes nista zgrajeni. Na področju gospodarstva so predlagali, da se tovrstno sodelovanje v Sloveniji omeji na štiri občine v Pomurju, ki imajo idealne pogoje za kmetijstvo in na tem področju že sodelujejo s sosedi na Madžarskem. Na področju turizma so predlagali nadaljnje sodelovanje zdravilišč v Radencih, Moravcih, Lendavi in sodelovanje s sosedi pri še neodprtem zdravilišču pri Čardi.

Tivadar Sever

Dokument iz osebne zbirke: zapisnik jugoslovansko-madžarske mešane komisije

ZAPISNIK

Sa sednice radne grupe Mešovite Madjarsko-Jugoslovenske komisije - jugoslovenske strane, održane na dan 14.X. 1969. u prostorijama Zavoda za urbanizam i komunalno stambene pitanja SAPV - u Novom Sadu sa početkom u 10 h.

Sednici prisustvuju: Ing.Dević i ing.Stipančić iz Zagreba, Tivadar Sever iz Murske Subote, Mariola Bogojević iz Sekretarijata za urbanizam Srbije, a iz Zavoda za urbanizam N.Sad ing.Vojislav Mišić, Bora Dorić, Vojislav Djurić, Mirjana Vitjuk, Natalija Perepetić, Vera Palinkaš, Živka Mihić i Čet Andrija.

Predlaže se da se na ovoj sednici rasprave sedam pitanja koja su pomenuta na prošloj sednici, a to su:

1. Odnosi naselja u graničnom pojasu - posebno podela funkcija i gradska oprema.
2. Saobraćaj - posebno putni pravci i orijentacija prema lukama.
3. Vode - posebno snabdevanje vodom i podzemne vode
4. Energetika - posebno elektrifikacija
5. Privredna saradnja - u oblasti poljoprivrede i industrije, posebno građevinskih materijala.
6. Turizam i rekreacija - posebno izletnički i zdravstveni turizam.
7. Granični prelazi - posebno zone malograničnog prometa.

Zapisnik mešane jugoslovansko-madžarske komisije za načrtovanje razvoja krajev ob jugoslovansko-madžarski državni meji (Osebna zbirka Tivadar Sever).

1. Školstvo (srednje i više škole)
2. Zdravstvo i
3. Trgovina

Medjutim sada bi trebalo videti koje funkcije još dolaze u obzir za uzajamnu saradnju u pograničnom pojasu. Prema njegovom mišljenju ne bi trebalo ber za sada da se uleće u sve moguće vidove saradnje nego samo u one koje imaju izvesne prostorne reperkucije.

Na osnovu prethodne diskusije zaključuje se da bi malogranični prelazi trebali da se prošire na veće dubine jer se mesta i naselja koja bi bila interesantna za medjunarodnu saradnju, u mnogo slučajeva nalaze u blizini ali ne i u odredjenom pograničnom pojasu. To proširenje bi trebalo da se izvrši ili linijski duž cele granice ili pak u vidu klinova sa osovinom glavnih saobraćajnica. Pa čak i nekom proširenja pograničnog pojasa ne bi trebalo da se strogo držimo toga nego tu i tamo može taj pojas dublji ili uži već prema tome tako to zajednički interesi iziskuju.

II. <u>Saobraćaj - posebno putni prevoi i orijentacija prema lukama</u>

<u>Slovenija:</u>

SR. Slovenije ima za sada dva drumska preleza i to:

a) Rodić - Duga Vas - Lendava (medjudržavni)
b) Hodoš - Bojanjšenje (malogranični)

Zapisnik mešane jugoslovansko-madžarske komisije za načrtovanje razvoja krajev ob jugoslovansko-madžarski državni meji, stran 3 (Osebna zbirka Tivadar Sever).

- 4 -

Predlaže se da sadašnji malogranični prelaz Hodoš - Bajanjšenje postane medjudržavni, a za malogranični promet da se otvori:

1. Murska Sobota - ~~Magyarcombatfa~~ - Martinje - Sentgothard i
2. Lendava - Pince - Nagykanizsa.

Pre drugog svetskog rata, Slovenija je imala dva željeznička granična prelaza od koji danas nijedna ne postoji i to:

1. Sombathely - Hodoš - Murska Sobota i
2. Zalaegerseg - Redics - Lendava.

Predlaže se da se prouči mogućnost uvodjenja željezničke pruge Zalaegerseg - Redics - Lendava - Čakovec.

Hrvatska:

Što se tiče drumskog saobraćaja to Hrvatska sa Medjerskom ima 4 granična prelaza:

1. Varaždin - Čakovec - Letenje - Nagykanizsa (glavna veza sa južnom stranom Balatona, a ujedno i sa Jadranom)
2. Virovitica - Barcs (ova saobraćajnica bi se mogla podići na nivo savremenog puta I reda)
3. Donji Miholjac - Harkány
4. Mondos - Udvar - Beli Manastir - Osijek.

Zapisnik mešane jugoslovansko-madžarske komisije za načrtovanje razvoja krajev ob jugoslovansko-madžarski državni meji, stran 4 (Osebna zbirka Tivadar Sever).

U vezi sa regulacijom vode u Dunavu treba pomenuti činjenicu da ona povezana i sa Dravom jer niskog vodostaja u Dunavu, Drava plavi, jer Dunav ne može da primi vodu iz Drave. Po mišljenju radne grupe to je problem koji se treba rešavati na jednom višem nivou, medjutim ovoj radnoj komisiji je stavljen u zadatak rešavanje problema snabdevanja vodom i podzemne vode.

Kao prostorni problem treba da se postavi pitanje bogatstva podzemnih voda i njeno trošenje. Poznato je da duž reke Tise, arteski bunari rapidno slabe.

Snabdevanje nečelja vodom duž granice nije proučeno te postoji potreba za zajedničkim izučavanjem tog problema u pograničnom pojasu.

U Sloveniji na području vodoprivrede je položaj najjasniji. Za pogranične reke i njene pritoke (Lendava, Krka, i Kobiljski potok) izradjeni su već programi regulacije. Po mišljenju stručnjaka iz Hrvatske, pored delovanja Komisije koja regulira problem plovidbe Dunavom te zaštitu od poplava uključujući i sprečavanje stvaranja ledenih barijera na Dunavu i Dravi, treba naročitu pažnju obraditi na nivo podzemnih voda naročito na području Baranje jer ono zavisi od rešenja za izgradnju objekata za zaštitu od poplava.

IV. Energetika

Madjarske strane predvidja izgradnju hidrocentrale severno od Čadjavice kod Barča i još jedne uzvodno.

Zapisnik mešane jugoslovansko-madžarske komisije za načrtovanje razvoja krajev ob jugoslovansko-madžarski državni meji, stran 8 (Osebna zbirka Tivadar Sever).

Sa naše strane u Sloveniji su predvidjene dve hidrocentrale na reci Muri kod Murol-a i Rotenburga na relaciji Radenci - Mursko Središče dok u Hrvatskoj na Dravi izmedju Belišće i Donjeg Miholjca. Za slovenačke hidrocentrale su već izradjene studije u Ljubljani. U slučaju realizacije ovih projekata mogle bi doći do exporta električne energije kako u Madjarskoj tako i u Austriji. Ovi projekti bi morali biti usaglašeni sa projektima madjarske strane.

Zaključci

Sistem hidroelektrana ima prostornih reprekusija ali mi nismo dovoljno upoznati sa postojećim problemima i važno je da nam se daju na raspoloženje podaci iz viših instanca.

V. Privredna saradnja

Privredna saradnja predstavlja poseban problem i pitanje jedne posebne studije. Madjarska strana je to pitanje dobro proučila (Dr.Dević), ali mi do toga još nismo došli, medjutim, regionalne analize (čije je izrada sada u toku) mogu dati takve sugestije koje mi danas ne možemo sagledati.

Po predlogu Slovenije, privredna saradnja bi se ograničila na područje Pomurja (opštine Murska Sobota, Lendava, Gornja Radgona i Ljutomer) koje je po prirodnim osobinama i privrednoj strukturi sličan graničnim pojasom Madjarske i Austrije. Sve četiri pomenute opštine imaju već izradjene urbanističke dokumentacije za razdoblje 1986-1991.

Zapisnik mešane jugoslovansko-madžarske komisije za načrtovanje razvoja krajev ob jugoslovansko-madžarski državni meji, stran 9 (Osebna zbirka Tivadar Sever).

- 10 -

Poljoprivreda je glavno obeležje privrede u Pomurju i stoga bi se ona postavila na prvo mesto zajedničkog regionalnog proupevanja.

Male poljoprivredne organizacije Pomurja već imaju izvesne veze sa Madjarskim kolektivima i lako bi došlo do jedne sistematske i organizirane veze na tom području. To se prvenstveno misli na saradnju u proizvodnji sortnih semena (pšenice, kukuruza(kao i krmnog bilja i povrtarstva.

Dugoročna industrijska saradnja bi se takodje lako mogla uspostaviti saradnjom JNE u Lendavi i Madjarske naftne organizacije u Nagylengyelu. Ta saradnja se ne bi oslonila samo na istraživanje naftanosnih polja u pograničnom pojasu nego i na nabavku plina iz Madjarske za nove petrolemijske pogone u Lendavi.

U Hrvatskoj za sada se nemože još govoriti o jednoj privrednoj saradnji iako se već pokazuju odgovarajući interesi manjeg inteziteta izmedju Barč-e i Virovitice odu. Nagykanjiže i Čakovca. Ovi interesi će mnogo momentu plastičnije biti izraženi u [redacted] završetka radova na regionalnim-prostornim planovima ovih područja.

Za Vojvodinu je isti slučaj kao i za Sloveniju, što znači da za bazu medjunarodne saradnje može za sada poslužiti samo poljoprivreda.

Zapisnik mešane jugoslovansko-madžarske komisije za načrtovanje razvoja krajev ob jugoslovansko-madžarski državni meji, stran 10 (Osebna zbirka Tivadar Sever)

VI. TURIZAM I REKREACIJA

Slovenija

U turističkom i rekreativnom pogledu, pogranični pojas Mađarske i Slovenije je vrlo povoljan. U prvom redu Slovenija raspolaže u ovom pojasu sa tri lečilišta.

- Radenci, raspolaže sa 4 vrela kisele vode, godišnji kapacitet 10 miliona litara, termalno lečilište za srčane i bubrežne obolenja.

- Moravci, voda i termalno kupalište za lečenje reumatizma, vode istih karakteristika kao u Karlovim Varima, temperature vode 36°.

- Lendava - Terme, lečilište i kupalište sa vodom istih karakteristika kao i u Moravcima.

Postoji i četvrti izvor "Čarda" severno od Murske Sobote koji još nije u eksploataciji ali karakteristike su iste kao i u Moravcima.

Veliko je interesovanje Mađara za zimski turizam - zimske sportove u području Pohorja kao i za lovni turizam u jesenako doba.

Hrvatska

Već sada postoji znatan interes za turističko putovanje stanovništva Slovenije u termalno lečilište Harkany pa i na višednevno lečinjo u mađarskim banjskim

Zapisnik mešane jugoslovansko-madžarske komisije za načrtovanje razvoja krajev ob jugoslovansko-madžarski državni meji, stran 11 (Osebna zbirka Tivadar Sever).

Jožef Tivadar

Pot do volitev in čas volitev v Sloveniji in deželi ob Muri

Slovenija in Prekmurje v letih 1941 do prvih demokratičnih volitev leta 1990 in slovenski plebiscit na poti do samostojne države Republike Slovenije. Nekaj utrinkov iz slovenske zgodovine, na katere smo Slovenci lahko ponosni.

»Narod brez zgodovine je neznano ljudstvo, morda le pleme, ki nima svoje identitete, kulture, jezika, vere. Zgodovino moramo poznati in se iz nje učiti.« (Geza Erniša v uvodni besedi eseja Od kneza Koclja do slovenskega domoljubja, Oskar Norčič, 2020).

Mnoge generacije naših prednikov so sanjale o samostojni državi Sloveniji ali pa so se zavzemali za pravico do uporabe slovenskega jezika v družbi. Naj navedem le nekaj dejstev in simbolov slovenstva: **Karantanija** – knežji kamen, kjer so Slovenci volili svoje kneze; **Panonija**, kjer sta vladala kneza Pribina in Kocelj, slednji je pripeljal sveta brata Cirila in Metoda, da sta oznanjala krščansko vero v jeziku, ki so ga ljudje razumeli, in imela bogoslužje, z dovoljenjem Svetega sedeža in papeža, v staroslovenskem jeziku in sta temu jeziku ustvarila tudi slovensko pisavo glagolico; **celjski grofje**, ki so kulturno in administrativno zaznamovali slovenski in širši evropski prostor, z njimi se še danes Slovenci tudi identificiramo; protestantski duhovnik **Štefan Kuzmič**, ki je prvi prevedel Sveto pismo v staroslovenski jezik, kot ga sam imenuje, in katoliški duhovnik **Mikloš Kuzmič,** njegov sodobnik in pomemben prekmurski pisec ter ustvarjalec prekmurščine; blaženi **Anton Martin Slomšek** in **France Prešeren**, ki sta spodbujala slovenski jezik in budila slovensko zavest ter ponosno slovensko držo še pred pomladjo narodov 1848; **dr. Franc Ivanoci, dr. Janez Evangelist Krek, dr. Anton Korošec** in drugi Slovenci v Avstro-Ogrski ter poslanci v avstrijskem parlamentu, kjer so igrali vidno vlogo, ki je pripeljala do države Slovencev, Srbov in Hrvatov in naprej do Jugoslavije, kjer so mnogi med njimi tudi nadaljevali svoje delo za slovenski narod.

Kot vidimo iz naštetih imen se prepletajo imena s te in one strani Mure, ki je povezovala oba bregova in slovenski narod v tem delu sveta. Prekmurje, imenovano tudi Slovenska krajina, je bilo do leta 1919 pod vladavino madžarskih plemičev, pod madžarsko krono. Po pariški mirovni konferenci leta 1919 pa je postalo sestavni del Slovenije oziroma Jugoslavije. Stoletnico združitve smo praznovali 17. 8. 2019 v Beltincih.

Med drugo svetovno vojno leta 1941 po napadu in okupaciji Jugoslavije je nacistična Nemčija (Tretji rajh), dne 16. 4. 1941, Prekmurje dodelila Madžarski. Madžari so Prekmurje takoj zasedli in uvedli svojo strogo upravno in celotno državno ureditev, nasilno pa so začeli spreminjati tudi kulturno krajino. V Beltincih so tako na primer leta 1942 postavili ob cerkvi madžarski spomenik padlim junakom in počastili državno (madžarsko) zastavo, na otvoritev so vabili plakati le v madžarskem jeziku (Böltinci inda, Beltinci danes, ZTK Beltinci 2015, str. 106). Spomenik je kmalu po drugi svetovni vojni nova slovenska oblast odstranila.

O aktivnostih odpora nekaterih prekmurskih komunistov že v juniju 1941 povzemam pisanje Ferda Godine v knjigi Prekmurje 1941-1945 (Pomurska založba 1980). Navaja imena in priimke, ki so se vključili v narodnoosvobodilno gibanje in tudi njihove funkcije.

Vodstvo KP[23] Prekmurje je sprejelo »navodila CK[24] KPS, po katerih je bila pot osvobodilnega gibanja v Prekmurju jasnejša in odpor zagotovljen«. Člani KP so že zgodaj mislili na oborožene akcije in sabotažne akcije (nekaj teh so tudi izvedli z letaki, požigi in rezanjem kablov in odstranjevanjem tabel z madžarskimi napisi).

23 Komunistične partije.
24 Centralni komite – najvišji organ KP.

Vendar pa Godina tudi navaja, da se je precejšen del prekmurske inteligence (študentov, pravnikov, profesorjev in inženirjev) upora ustrašil in nekateri se niso strinjali z oboroženim odporom in sabotažami, zato so svoje nesoglasje tudi izrazili Štefanu Kovaču in se začeli umikati ilegalnemu delu.

Poleg postavljenih odborov po terenu je Štefan Kovač navezal tudi stik z duhovniki: Ivanom Camplinom, Janezom Bejekom, Miškom Jeričem, Danijelom Halasom in dekanom Ivanom Jeričem, ki mu je odgovoril, da se duhovščina ne more udeležiti terorističnih dejanj OF[25], ker ima cerkev drugačen program, hkrati pa je izjavil, da se strinja s Kovačevimi ljudmi v določenih stvareh, toda sodelovati z njimi pa ne more (Godina, 1980, str. 68).

Madžari so vse te aktivnosti strogo nadzorovali. Z uspešno racijo so 27. 9. 1941 aretirali okrog 60 ljudi, večino aktivistov in simpatizerjev, med njimi tudi Evgena Kardoša, in jih zaprli v Soboški grad. Niso pa zajeli Štefana Kovača, Miška Kranjca, Vinka Megle, aretaciji sta se izmaknila tudi Martin Žalig in Ferdo Godina.

Zaslišanja so bila surova po srednjeveških metodah, da so Madžari iz zapornikov dobili mnoga priznanja o delovanju. Tako so od Evgena Kardoša dobili točne podatke o sestanku dne 18. 10. 1941, ko so imeli Štefan Kovač, Vinko Megla, Miško Kranjec, Martin Žalik in Štefan Horvat sestanek v gozdičku pri Gančanih.

Omenjeni pa niso vedeli za aretacijo Evgena Kardoša in so prišli na dogovorjeno mesto. Kot piše Godina, so imeli ob zbiranju dogovorjen žvižg melodije Na planincah. Prva sta na mesto sestanka prišla Štefan Kovač in Vinko Megla, ostali trije so malo zamujali. Vendar pa so mesto sestanka zaradi izdaje Madžari že obkolili.

Ker se Kovač in Megla nista hotela predati, je prišlo do streljanja, v katerem je bil Štefan Kovač smrtno ustreljen, Vinko Megla pa je ranjen uspel pobegniti, ostali trije so se srečno umaknili. Godina nadalje navaja, da so bili Evgen Kardoš, Štefan Cvetko in Koloman Cigut ob tej raciji obsojeni na smrt na vešalih. Takoj po razglasitvi smrtne kazni je bil Koloman Cigut pomiloščen na dosmrtno ječo z obrazložitvijo, da je njegova žena noseča. Sodba je bila izvršena 30. 10. 1941 za Kardoša in Cvetka z obešanjem. Ostale jetnike so gnali po soboških ulicah na postajo, jih spravili v vagone in odpeljali v zapor v Budimpešto.

Madžari so brutalno zatrli vsak najmanjši poskus organiziranja upora. Več pripadnikov uporniškega gibanja so ubili in aretirali, mnogo civilnega prebivalstva pa zajeli in deportirali v taborišča. Spomladi leta 1944, so se začele tudi deportacije Judov. Pred vojno močna skupnost je bila skoraj uničena. Iz taborišč se jih je od 387 vrnilo le 65. Tudi mnoge Slovence v Prekmurju so iz Prekmurja zaradi slovenstva preselili, na primer doktorja Vilka Novaka, znanega etnologa iz Beltincev, in še druge, tudi nekaj duhovnikov.

Podrobneje omenjam Štefana Kovača, ker je bil gonilna sila organiziranega narodnoosvobodilnega gibanja v Prekmurju in »je bilo z njegovo smrtjo gibanje do junija 1944 zatrto« (Godina, 1980, str. 84), pa tudi zato, ker mu ob 1. novembru vsako leto prižgem svečo ob spomeniku v Gančanih. Ostale aktivnosti odpora so na primer bile: Džemsove čete in Prekmurske čete in delovanje aktivistov – borcev, na primer: Bojana Červiča, Daneta Šumenjaka, Miška Kranjca in tudi vojaki Rdeče armade, ki je v začetku aprila 1945 osvobodila Prekmurje, zaslužijo enako predstavitev.

Naj dodam le še manj znano ime mojega prijatelja, kmeta Štefana Smodiša iz Gornjih Petrovcev, ki mi je večkrat pripovedoval, da je po mobilizaciji v madžarsko vojsko pobegnil in se pridružil Rdeči armadi, s katero je leta 1945 prišel v Prekmurje. Štefan Smodiš je sicer s svojim očetom Ludvikom že pred mobilizacijo v madžarsko vojsko, sodeloval z gibanjem odpora proti okupaciji (Godina, 1980, str. 45).

25 Osvobodilne fronte.

Kot navedeno, po uboju Štefana Kovača leta 1941, posebnega partizanskega odpora v Prekmurju do leta 1944 ni bilo (Godina, 1980, str. 84). Drugače je bilo v ostalih predelih Slovenije, kjer je vsa leta med 1941 in 1945 divjala kruta vojna z okupatorji fašistične Italije in nacistične Nemčije, z vidika slovenskega naroda pa je bila še hujša državljanska bratomorna vojna med partizani, komunisti na eni strani ter vaškimi stražami, belo gardo in kasneje domobranci na drugi strani. Do nje je prišlo zaradi več razlogov, osnovni razlog je bilo že politično razhajanje med predstavniki meščanskega tabora s takratno stranko SLS[26] na čelu, ki so zagovarjali »politiko čakanja«, s katero so se želeli izogniti nasilju in izganjanju slovenskega prebivalstva, ter politiko takojšnjega upora okupatorju, ki pa ga je zagovarjala in izvajala Osvobodilna fronta, saj je večina Slovencev okupacijo zavračala. Vendar pa je oborožena vstaja le še povečala nasilje okupatorja (Učbenik za zgodovino v 4. letniku gimnazij, Mladinska knjiga 2022, str. 192–198). Narodnoosvobodilna borba (NOB) je bila sicer povsem plemenito dejanje, vendar jo je zasenčilo dejstvo, da je že med vojno oblast (in samo OF) prevzela komunistična partija. Komunistična partija je bila namreč zavezana politiki Sovjetske zveze in Kominterne in je hkrati v času 2. svetovne vojne, pogosto pod pretvezo boja proti okupatorju, izvajala predvsem socialistično revolucijo, kar je bilo dokončno uresničeno po koncu vojne (9. 5. 1945), ko so se zgodili množični poboji nekomunistov, pogosto povsem nedolžnih žrtev po vsej Sloveniji. Mnogo Slovencev pa je tudi pobegnilo v tujino, največ v Argentino in ZDA.

Socialistična revolucija

Tudi po letu 1945 je partija nadaljevala s socialistično revolucijo v Sloveniji oziroma Jugoslaviji. Slovenija (s Prekmurjem) je pristala kot ena od republik v Ljudski republiki Jugoslaviji, kasneje Socialistični federativni republiki Jugoslaviji. Zavladal je enopartijski sistem. Z raznimi mehkimi in tudi trdimi metodami je zavladala komunistična partija, ki je imela povsod prvo in zadnjo besedo. Mnogi, ki so se uprli le z besedo, mogoče celo samo s šalo, so pristali na Golem otoku, v zaporih ali pa so bili obravnavani na raznih diktatorskih ali montiranih procesih.

Nova oblast je uvedla pomembne politične, gospodarske in družbene spremembe. Z vidika procesa osamosvajanja Slovenije je treba poudariti, da je Slovenija v okviru takratne federativne ureditve s sprejemom ustave, z dne 31. 1. 1946, dobila določene znake državnosti, med drugim lastno skupščino in prvo ustavo v zgodovini ter druge institucije narodne države (Ilustrirana zgodovina Slovencev, Mladinska knjiga 1999, str. 367).

Na gospodarskem in kmetijskem področju je po vojni prišlo do razlastitev in podržavljanja. V Prekmurju je bilo takrat še čez 70 odstotkov kmečkega prebivalstva, industrije skoraj ni bilo. Na razlaščenih grofovskih zemljiščih je nato nastal družbeni obrat Kmetijsko gospodarstvo Rakičan, v razlaščeni Benkovi tovarni je nastala Mesna industrija Pomurka, iz razlaščenega Cvetičevega šiviljstva je zrasla Tovarna perila Mura in drugi. Med njimi novi obrati: perutninski obrat Agromerkur, Tovarna mlečnega prahu, servisno podjetje Agroservis, trgovska podjetja Ravenka, Goričanka in drugi (kasnejše skupno podjetje Potrošnik), Kovinska industrija Panonija in drugi

Gospodarstvo in kmetijstvo, pa tudi družbeni sektor, je v tistem času zelo pogosto doživljalo razne statusne spremembe v organiziranosti delovanja in povezovanja. Bilo je bolj malo javnih nasprotovanj (tudi intelektualnih, izobraženih delavcev) raznim nelogičnim zakonskim potezam. Tako se dobro spomin, kako so delavci v vsakem podjetju na referendumih glasovali o tem, ali naj imajo višje plače.

26 Slovenska ljudska stranka.

Težav socialističnega planskega gospodarstva, ki ni bilo organizirano po merilih tržnega gospodarstva in privatne lastnine, tudi kasnejši Zakon o združenem delu iz leta 1976 ni mogel rešiti z uvedbo TOZD[27]-ov, OZD[28]-ov in SOZD[29]-ov. Družbena lastnina ni prinašala uspešnega poslovanja in je že konec šestdesetih let mlajša generacija komunistov v partiji zahtevala več svobode na gospodarskem in političnem področju.

Splošno razpoloženje ljudi v povojnem času

Kmalu po drugi svetovni vojni je bila uvedena nacionalizacija proizvodnih dejavnosti in kmetijstva. Praktično v celoti je bila lastnina socialistična oziroma družbena oziroma državna in je bila pridobljena z nacionalizacijo. Zelo težko je bila med ljudmi sprejeta nasilna kolektivizacija in prisila ljudi, predvsem kmetov, da se povezujejo v zadruge.

Kmetje so se bali kolektivizacije po vzoru Sovjetske zveze. Uveden je bil deset hektarski maksimum, kar je pomenilo, da posameznik ni smel imeti v lasti več kot deset hektarjev zemlje. Beseda zadruga je med kmeti imela negativni predznak, zato so čez čas na območju Murske Sobote kmetijske zadruge preoblikovali v tako imenovani Obrat za sodelovanje s kmeti oziroma Obrat za kmetijsko sodelovanje Panonka Murska Sobota, ki je pokrival celotno sedanjo Upravno enoto Murska Sobota.

Naj navedem tudi pozitivne vidike tega organiziranja, saj so prve zadruge prinašale v naše kraje tudi novo tehnologijo (škropljenje in nova semena, nove sorte, idr.) ter seveda stroje (traktorje in podobno), predvsem pa strokovno znanje. Zadruge so tudi spodbujale izobraževanje kmetov in strokovnih delavcev.

Spomnim se primera, kako so se možje pogovarjali, »modrovali«, da traktor ne sme na njivo, ker je pretežak! To je bilo razumljivo z njihovega zornega kota, saj so njive stoletja dolgo obdelovali s kravami, le redki s konji. Vendar pa je čas pokazal, da je bila uvedba strojne obdelave pozitivna, saj se tako pridela več, lažje in bolje.

Med ljudmi – kmeti je bila v prvih letih po vojni zelo težko sprejeta tudi tako imenovana obvezna oddaja kmetijskih pridelkov in živine. Ljudje so znali povedati, da so se zavedali, da je treba dati pomoč v hrani, čeprav so tudi sami živeli v velikem pomanjkanju. Obvezna oddaja pa je bila dostikrat izvajana na zelo krut način. Znali so povedati, da so mnogim prisilno spraznili hleve, tako da doma ni ostalo ničesar – »niti repa« – ali da niso imeli niti semena za setev.

Hkrati naj omenim, da je med ljudmi živel lep spomin na Josipa Benka, tovarnarja in politika. Znane so njegove domače klobase in drugi mesni izdelki. O tovarnarju Benku se je govorilo z velikim spoštovanjem, mnogi so o njem govorili v vikalni obliki. Njegova kruta smrt, likvidacija s strani komunistov, revolucionarjev ob koncu vojne je bila (zaradi vohunjenja) predmet raznih »skrivnostnih« pogovorov, kjer je bil v glavni vlogi kot glavni »krivec« puklasti Miha iz OZNE.

Ljudje tudi niso mogli razumeti nerazumnega rušenja židovske sinagoge v Murski Soboti leta 1954. O tem se je čez čas precej javno in odločno govorilo. Morda je to prispevalo k temu, da se je v Murski Soboti ohranilo židovsko pokopališče v obliki Židovskega spominskega parka ter spominsko obeležje na kraju, kjer je bila sinagoga. Bližnjemu stanovanjskemu bloku še danes pravijo »Židovski blok«.

27 Temeljna organizacija združenega dela – danes del gospodarske družbe.
28 Organizacija združenega dela – danes gospodarska družba.
29 Sestavljena organizacija združenega dela – danes holding.

V zvezi s tem naj še dodam, da je nova oblast dokaj kruto obravnavala tudi Cerkev in duhovnike, mnogo jih je bilo podvrženo raznim zasliševanjem tudi zaporu. Partija je pri določenih poklicih tudi posebej kontrolirala in prepovedovala obiskovanje cerkvenih obredov, na primer učiteljem in policistom. Mnogi so, kljub članstvu v partiji, še naprej skrivaj negovali versko življenje.

Širše nezadovoljstvo v družbi – zahteve po spremembah

Varuh komunističnega sistema je bila JLA in tajna policija UDBA[30]. Govorilo se je, da naj bi imel posameznik ali pa vsaj družina enega ali več ovaduhov, ki so »drugačno miselnost« prijavljali. Zato so bili večkrat pogovori zelo skrivnostni. V Sloveniji se je s prihodom mlajše generacije članov partije ZKS stanje v družbi precej omililo, čeprav je UDBA še vedno opravljala svoje dejavnosti. Bilo pa je več osebne svobode. K temu so v veliki meri prispevale razprave po revijah, na primer Perspektive, Revija 2000, tedniku Mladina, nekaterih dnevnikih.

Ob naraščanju slabih gospodarskih in družbenih razmer ter odnosov je po letu 1980 prihajalo do precejšnjega nezadovoljstva med ljudmi in do raznih nasprotovanj partiji in »sistemu«. Slovenci so zahtevali večjo svobodo za Slovenijo kot republiko v okviru Jugoslavije in večjo osebno svobodo – demokracijo.

Naštejmo nekaj primerov razlogov za nezadovoljstvo: v jugoslovanskem merilu so bili skrhani mednacionalni odnosi, saj se je krepil srbski vpliv v beograjskih institucijah. Slovenci nismo sprejemali skupnih jeder in zapostavljanje slovenskega jezika in kulture, kar so hoteli oblastniki v Beogradu, ko so vzpostavljali šolski sistem, ki bi vzgajal za jugoslovanstvo in proti slovenskemu jeziku.

Visoka inflacija, v osemdesetih 50 do 60 odstotna, po letu 1986 pa je inflacija popolnoma ušla izpod nadzora in presegla 100 odstotkov letno, do leta 1990 pa 1.000 odstotkov; naftna kriza, katere rezultat so bili znani »boni za bencin«, pa tudi vožnja z avti po načelu »par-nepar«, kar je pomenilo, da se nisi mogel voziti s svojim avtomobilom vsak dan, odvisno pač od tvoje parne oziroma neparne registrske številke na avtu. Pomanjkanje nekaterih osnovnih življenjskih potrebščin; korupcija je bila zelo prisotna na vseh ravneh gospodarskih in negospodarskih družb; pomanjkanje določenih proizvodov, na primer cementa, apna, kave in podobno - čokolada, banane, pomaranče pa so se lahko dobile predvsem v bližnji Avstriji.

V Sovjetski zvezi in drugih državah Varšavskega pakta, v Jugoslaviji je bilo v osemdesetih letih stanje zelo napeto. Na Poljskem je bil sindikat Solidarnost, ki je prerastel v politično stranko, prišlo je do padca Berlinskega zidu, kar je postopno privedlo do propadanja komunističnih režimov v Evropi.

In v Sloveniji se je pojavil »Božiček v podobi Jožeta Smoleta«, ko je celo omenjeni predsednik republiške SZDL[31] v komunistični državi leta 1986 voščil za božič na nacionalni TV, kar se do takrat še ni zgodilo. Verjetno je k temu pripomoglo tudi delovanje nadškofa dr. Alojzija Šuštarja, ki je s svojo vztrajnostjo in diplomatskimi veščinami v mnogočem prispeval k slovenski samostojnosti.

V tistem času so se mnogi intelektualci uprli nedemokratičnemu sistemu. Prišlo je na primer do odločnega javnega zagovora oziroma obrambe dr. Franceta Bučarja na sestanku

30 Gre za srbsko verzijo kratice službe in pomeni Uprava državne bezbednosti, slovensko ime službe je bilo Uprava državne varnosti in je imela obveščevalne naloge, protiobveščevalne dejavnosti. Njene naloge se niso v razlikovale od nalog KGB v Sovjetski zvezi ali CIA v ZDA.

31 Socialistična zveza delovnega ljudstva, ena od družbenopolitičnih organizacij tedanjega časa.

o zadružništvu v Murski Soboti (na katerem sem osebno prisostvoval), ko ga je 11. 3. 1988 v govoru napadel prej omenjeni predsednik RK[32] SZDL Jože Smole za njegov nastop v Evropskem parlamentu, kjer je dr. Bučar dejal, »da je finančna pomoč Jugoslaviji in podobnim državam nesmiselna in škodljiva, ker jim omogoča protidemokratično prakso svojih ljudstev«. Smole je to izjavo označil kot narodno izdajstvo. Pred polno soboško kinodvorano sta Bučarju v bran stopila dr. Franc Zagožen in kmet Ivan Oman, s čimer je soglašala večina v dvorani. Hkrati se je »zaiskrilo«, ne samo po dvorani, ampak po celotni Sloveniji, da je prišel čas, ko bo treba Sloveniji in Slovencem dati več demokracije.

Že pred tem je januarska številka Nove revije leta 1987 prinesla prispevke raznih avtorjev za slovenski nacionalni program. Zahtevali so, da mora Slovenija postati demokratična večstrankarska država, kot je to zahtevala Majniška deklaracija 1989. Ideja o samostojni Sloveniji je bila takrat marsikomu neverjetna in mnogi so temu odločno nasprotovali. Priznati je treba, da smo bili redki, ki smo jasno in javno zagovarjali samostojno Slovenijo.

Moj odgovor kritikom ideje o samostojni Sloveniji in člankov v znameniti izdaji Nove revije 1987 je bil, da te Nove revije in teh prispevkov niti videli niso, kaj šele, da bi jih prebrali, pa jo oziroma jih tako vneto napadajo!

Spomladi leta 1988 je potekal v Ljubljani pred vojaškim sodiščem JLA proces proti četverici JBTZ (Janša, Borštner, Tasič, Zavrl). V obrambo obtoženim je bil ustanovljen Odbor za varstvo človekovih pravic, v katerem so sodelovali mnogi znani Slovenci. V podporo četverici so bile spontane množične demonstracije, saj je bil postopek sprožen z namenom, da se zaustavi predloge in zahteve po demokratizaciji Slovenije in Jugoslavije. Dokaz arogance takratne JLA je tudi sojenje Slovencem v srbohrvaškem jeziku sredi Ljubljane, čeprav je bil slovenski jezik in narod eden od enakopravnih v SFRJ.

Ustanovitev prve politične stranke Slovenske kmečke zveze znanilke slovenske politične pomladi

V takem družbenem razpoloženju je bila 12. 5. 1988 v unionski dvorani v Ljubljani ustanovljena Slovenska kmečka zveza (SKZ) kot prva zveza s političnim programom za spremembo političnega sistema v Sloveniji, kjer sem bil prisoten tudi sam. To je bil gotovo za Slovenijo zgodovinski dan.

V unionski dvorani je bila tega dne sklicana javna tribuna **Ali mora kmet res le ubogati** in se je nato na zahtevo nekaterih preoblikovala v ustanovni zbor za ustanovitev Slovenske kmečke zveze. Zbralo se nas je čez 1.500 kmetov in drugih osebnosti iz političnega, znanstvenega in kulturnega življenja.

Dvorana je bila nabito polna, mnogi so ostali zunaj. Razni govorci so razlagali, da je potrebna drugačna organiziranost slovenskega kmetijstva in govorili o krizi slovenske družbe. Govorilo se je o potrebni pluralistični organizaciji kmetov z lastno identiteto in avtonomijo. Večkrat je bila ponovljena misel »ali mora kmet res le ubogati« (s to mislijo je bila tudi sklicana javna tribuna) in večkrat ponovljena misel Ivana Omana, da »v naši politiki rabimo več zdrave kmečke pameti.« Med drugim je odmevala tudi misel duhovnika in psihologa dr. Antona Trstenjaka, tudi udeleženca tega zborovanja, da »je slovenski kmet bil, je in bo korenina slovenstva.«

Med potekom tribune so prisotni posamezniki in določene skupine odločno zahtevali, da je treba ustanoviti kmečko zvezo kot stanovsko politično organizacijo. Nekateri so to želeli preprečiti in opozarjali, da bo oblast to gotovo preprečila/prepovedala. Odločni nastopi predvsem kmetov so dosegli, da se je javna tribuna preoblikovala v ustanovni občni zbor.

32 Republiška konferenca – najvišji organ organizacije.

Na predlog Romana Plohla, predstavnika OK ZSMS[33] Ljutomer, se je tribuna preoblikovala v ustanovni občni zbor za ustanovitev Slovenske kmečke zveze - SKZ, ki je bil nato izpeljan po takratnih pravilih. Dodajmo še, da nas je Ivan Oman povabil, da sodelujemo pri pripravi ustanovitve Slovenske kmečke zveze in sta bila v iniciativnem odboru naša kmeta Anton Kous iz Krašči, Cankova in Feri Kučan iz Tešanovcev.

Sam, kot zaposlen v KZ[34] Panonka, v začetku nisem prevzemal strankarskih in političnih funkcij, člani zadruge, to je kmetje, so želeli, da jim nudim predvsem potrebno strokovno in tehnično pomoč; bil sem namreč pravnik v KZ Panonka in tako v neposredni povezavi s kmeti v Sloveniji. Z gospodom Ivanom Omanom, Marjanom Podobnikom in ostalimi iz vodstva SKZ pa sem od vsega začetka aktivno sodeloval. V začetku sta bili glavna povezava z vodstvom SKZ Marija Markež in Mihaela Logar. Moja Panonkina pisarna na Markišavski ulici v Murski Soboti pa je postala glavna vez s centralo SKZ v Ljubljani in DEMOS-om[35].

Za predsednika Slovenske kmečke zveze je bil izvoljen kmet Ivan Oman, ki je bil kasneje na volitvah 1990 izvoljen za člana Predsedstva Socialistične republike Slovenije. Kasneje je postal znan tudi po tem, da je kot član Predsedstva SRS zavrnil podpis deklaracije za mir in da je pripadnike Teritorialne obrambe nagovoril »Pozdravljeni, vojaki slovenske vojske.« Znana je tudi večkrat ponovljena misel na javnem zborovanju v Cankarjevem domu, da »na volitve gremo zato, da zmagamo [izgovorjeno zmahamo]«. Po tem srečanju v unionski dvorani so se po Sloveniji, v skladu s pravili SKZ, ustanovile krajevne in občinske in kasneje še regijske podružnice Slovenske kmečke zveze. V Murski Soboti je bila 23. 10. 1988 ustanovljena Občinska podružnica Slovenske kmečke zveze. Občnega zbora so se udeležili predsednik SKZ Ivan Oman, dr. Emil Erjavec kot predstavnik Zveze kmečke mladine, Geza Farkaš, kot predsednik OK[36] SZDL Murska Sobota in mnogi drugi.

V soboški skupščinski dvorani in zunaj se je tega dne zbralo čez 200 ljudi. Predsednik občinske podružnice je postal Anton Kous iz Kraščev. Izvoljeni so bili organi občinske podružnice Murska Sobota: izvršilni odbor, predsednik Anton Kous iz Kraščev, podpredsednik Franc Horvat iz Tišine, član Aleksander Abraham iz Šalovcev, blagajnik Martin Duh iz Melincev, tajnica Marta Horvat iz Moščancev. V nadzorni odbor so bili izvoljeni kot predsednik Ludvik Prša iz Ižakovcev, član Rajmond Vouri iz Sotine, član Bela Bokan iz Bodoncev. Na terenu je bilo takrat na območju občine Murska Sobota organiziranih že 28 krajevnih podružnic in predsedniki krajevnih podružnic so predstavljali Upravni odbor SKZ, občinske podružnice Murska Sobota. V članstvo SKZ se je na našem območju v tistem času včlanilo okrog 3.000 članov.

Ob registraciji oziroma vpisu v ustrezni register so se pojavile težave zaradi neobstoječe in pomanjkljive zakonodaje, pa morda tudi zaradi pretiranega formalizma. Vprašanje je bilo, kaj je Slovenska kmečka zveza. Ali je to samo stanovska organizacija ali tudi organizacija kot politična opozicija ali celo politična stranka? Mnogi so se spraševali, kako SKZ dopustiti delovanje ali jo mogoče celo prepovedati.

V enopartijskem sistemu za tovrstno organiziranost ni bilo potrebne zakonodaje. Po raznih preigravanjih in ob določenih kompromisih sta bili Slovenska kmečka zveza in Zveza slovenske kmečke mladine registrirani kot društvo in vključeni v SZDL Slovenije.

33 Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije – ena od takratnih družbenopolitičnih organizacij.
34 Kmetijska zadruga.
35 Demokratična opozicija Slovenije – koalicija novih zvez in strank, ustanovljenih pred prvimi večstrankarskimi volitvami v Sloveniji 1990.
36 Občinski komite.

Kot društvo je bila SKZ registrirana na podlagi zakonodaje Socialistične republike Slovenije 12. 8. 1988, kot stranka pa na podlagi nove zakonodaje 25. 1. 1990.

V letu 1989 so nastajale tudi nove politične organizacije oziroma stranke: Slovenska demokratična zveza (SDZ), Socialdemokratska stranka Slovenije (SDS), Zeleni Slovenije, Slovenski krščanski demokrati (SKD), Slovenska obrtniška stranka– Liberalna stranka (SOS-LS), ki so se kasneje povezale v demokratično opozicijo DEMOS, ki je bila koalicija različnih »novih« strank.

Stare »politične organizacije« so se prav tako preoblikovale v politične organizacije/stranke in iz SZDL je nastala Socialistična stranka Slovenije, iz Zveze komunistov Slovenije (ZKS) Stranka demokratične prenove in iz Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS) Liberalna stranka.

Razmere v Jugoslaviji in vzhodni Evropi so se v tem času naglo zaostrovale in zahtevale politične in gospodarske spremembe. Do velikih napetosti je prišlo znotraj Zveze komunistov Jugoslavije in Zveznega predsedstva Jugoslavije. Na zveznem kongresu ZKJ[37] v Beogradu je slovenska delegacija januarja 1990 zapustila kongres zaradi nestrinjanja s takratno politiko zvezne ZK (22. 1. 1990, ko je Ciril Ribičič v srbohrvaškem jeziku napovedal odhod iz skupščine).

Nad vsem pa je držala roko JLA, ki ni bila sposobna razumeti in sprejeti novih družbenih gibanj in je na vsak način hotela ohraniti socialistično Jugoslavijo.

Oblastem v Sloveniji – staremu režimu oziroma starim strukturam – ni preostalo drugega, kot da so koncem decembra 1989 dovolile v slovenski skupščini sprejem potrebne zakonodaje, ki je v Sloveniji omogočala večstrankarske volitve, kar v ostalih delih Jugoslavije še ni bilo mogoče.

V slovenski skupščini je bil sprejet Zakon o volitvah v skupščine, Zakon o volitvah in odpoklicu predsednika in članov Predsedstva SR Slovenije, Zakon o političnem združevanju in drugi zakoni s področja volitev. Večstrankarske volitve so bile predvidene za april 1990.

Nekaj o tem sem napisal v članku v Vestniku 18. 1. 1990, ko opozarjam na neenakopravnost, kjer so se znašle nove politične stranke v primerjavi s strankami, ki so ali bodo izšle iz »starih« političnih organizacij socialističnega sistema, ki imajo ustrezno kadrovsko zasedbo, še vedno tudi oblast, potrebno infrastrukturo in zagotovljena finančna sredstva. Opozarjam tudi, da stare strukture niso kazale pripravljenosti za sofinanciranje delovanja novih strank in da so sredstva javnega obveščanja (televizija, radio, časopisi) ostala v rokah »vladajoče« stranke in pod njeno kontrolo, zato novonastalim strankam niso namenjala dovolj pozornosti oziroma o njih niso poročali. Novonastale demokratične stranke so zato vstopile v neenakopraven volilni boj.

V Vestniku, 25. 1. 1990, pišem tudi o nekaterih osnovnih pojmih o volitvah (kaj je DEMOS, kaj opozicija, kaj koalicija). V Vestniku, 5. 4. 1990, pa pišem, da lahko očitam nekaterim iz sedanjih vladajočih struktur, da so zelo težko sprejemali (in še sprejemajo) naš večstrankarski sistem in da nekateri niso hoteli razumeti, da so različne politične stranke postale naša danost in da bomo morali s tem živeti.

V svojih javnih nastopih smo predstavniki DEMOS-a vseskozi poudarjali, da si želimo predvsem miru. Ko v Vestniku, 19. 4. 1990, opisujemo, kako je TV Ljubljana na večer pred volitvami prikazovala govor predsednika Tita in govor generala Kadijevića, da bo JLA z vsemi sredstvi branila Jugoslavijo, se sprašujem, ali je šlo za »naključen« pritisk na slovenske volivce?! Mi Slovenci pa smo si želeli samo svobodno demokratično Slovenijo.

37 Zveza komunistov Jugoslavije – krovna organizacija republiških zvez.

Zmaga Demosa in pot v samostojno Slovenijo

Kljub neenakopravnemu položaju smo kot posamezne stranke oziroma koalicija DEMOS, 8. 4. 1990, uspešno izpeljali volitve v Skupščino občine Murska Sobota in v Skupščino Republike Slovenije (Državni zbor RS) in Predsedstvo Republike Slovenije. Tudi volitve v Skupščino Občine Murska Sobota je dobil DEMOS.

Na skupščini občine je bil nato za predsednika Zbora krajevnih skupnosti izvoljen Štefan Horvat, ing. agr., član SKZ, za predsednika Družbenopolitičnega zbora Jožef Kavaš, ing., član SKD, za predsednika Zbora združenega dela Alojz Režonja. Za predsednika Skupščine murskosoboške občine je bil izvoljen Ivan Gerenčer, član Socialistične zveze.

Mandatar za sestavo Izvršnega sveta je postal Ivan Obal, član SKD. V Izvršnem svetu so bili še Janko Halb, podpredsednik za gospodarstvo, Brigita Bavčar, podpredsednica za družbene dejavnosti, Silvo Podlesek, za varstvo okolja in urejanje prostora, Edvard Mlinarič, za notranje zadeve, Stanko Lebar, za ljudsko obrambo, Slavko Horvat, za kmetijstvo, Vlado Kerec, za družbeno načrtovanje, Drago Šiftar, za občo upravo, Štefan Pavlinjek, za obrt.

Čeprav je imel DEMOS večino, so bili člani v Izvršnem svetu tudi predstavniki druge politične opcije.

V Skupščino Republike Slovenije sta bila iz Prekmurja v Družbenopolitični zbor po proporcionalnem sistemu izvoljena dr. Jože Magdič, član SKD, in Janko Halb, član SKZ. Našemu kandidatu SKZ Francu Horvatu iz Tišine je zmanjkalo nekaj glasov in čeprav je dobil največ glasov, po proporcionalnem sistemu ni bil izvoljen. Takšna je pač bila »volilna matematika«. V Zbor občin sta bila izvoljena iz soboške občine Vili Žižek, kandidat Zelenih, in Karel Franko, kandidat Demosa. Iz območja očine Lendava je bil izvoljen v Zbor občin Jože Jaklin, Velka Polana, kot kandidat SKZ, v Zbor združenega dela pa je bil izvoljen kmet Anton (Zvonko) Horvat iz Žižkov, kot kandidat SKZ. Dodajmo, da je bil Karel Franko najstarejši med delegati Skupščine RS in je vodil začetek ustanovne seje republiške skupščine, je pa vodenje po izjemno neprimernem odnosu in lahko rečemo nagajanju starih struktur, vključno z mediji, predal dr. Ludviku Toplaku, ki je bi izvoljen kot kandidat SKZ.

Na državni ravni je Skupščina Republike Slovenije izvolila svoje vodstvo. Dr. France Bučar je postal predsednik Skupščine/parlamenta. Izvolila je Izvršni svet/vlado, mandatar za sestavo je postal Lojze Peterle, SKD.

Hkrati z volitvami v Skupščino SRS so bile tudi neposredne volitve predsednika in članov Predsedstva Republike Slovenije. Za predsednika Predsedstva je bil izvoljen Milan Kučan, ki je v drugem krogu premagal dr. Jožeta Pučnika, kandidata DEMOS-a. Člani Predsedstva so bili: Ivan Oman, član SKZ, Dušan Plut, Ciril Zlobec, dr. Matjaž Kmecl.

Kljub težkim notranjepolitičnim, gospodarskim in odklonilnim odnosom nekaterih zahodnih držav do samostojne države Slovenije je DEMOS pripravil in organiziral vse potrebno za nastanek samostojne države Slovenije. Ustvaril je pogoje za varovanje državne meje, določil carine, vodil aktivnosti za mednarodno priznanje, uvedel slovenski denar (boni, nato slovenski tolar), organiziral delovanje vseh sistemov v državi, pripravil in izvedel je plebiscit.

Mnogi zatrjujejo, da je zaradi nasprotovanja starih struktur osamosvojitvi, skupščina oziroma parlament, s težavo sprejemala osamosvojitveno in drugo potrebno zakonodajo.

Poslanec DEMOS-a Karel Franko mi je ob priliki, kot takratnemu koordinatorju DEMOS-a v Pomurju, dejal, da so stare strukture v mnogih primerih neupravičeno rušile, kar je DEMOS želel postaviti in je bilo nujno za državo in državljane. Glede lustracije mi je ob tej

priliki tudi dejal, da so mnogi v DEMOS-u upali in verjeli v poštenost in upali, »da bodo na odgovorna mesta prišli najsposobnejši, ki bodo pravično in pošteno vladali, tako da ne bo nikogar, ki ne bi imel zadosti, in nikogar, ki bi imel preveč«.

In prav takšna spravna drža in spravljivo delovanje, brez revanšizma, kot smo ga zagovarjali v murskosoboški SKZ in DEMOS-u, je pripeljalo do sodelovanja v prelomnih trenutkih ustvarjanja slovenske države, ki je svoj vrh doživelo decembra 1990 ob pripravi in skoraj soglasnem izglasovanju slovenskih državljanov na plebiscitu za samostojno Slovenijo. Enotnost je bila potem potrjena v slovenski osamosvojitveni vojni. Čast in slava in hvala vsem, ki so se borili za samostojno slovensko državo z orožjem ali samo z besedo. Na žalost jih je deset dalo za to svoja življenja! Slava jim!

Toda brez odločnega nastopa ob koncu osemdesetih mnogih takrat opozicijskih politikov, ki smo verjeli v samostojno Slovenijo, Slovenci ne bi zmogli odločilnega in odločnega koraka na poti v samostojno državo Republiko Slovenijo. Bilo je mnogo še drugih osebnih zgodb, odrekanja, žrtev, tudi groženj meni in družini, ki pa naj ostanejo le kot spomin. In sčasoma v pozabi.

Slovesnost ob razglasitve samostojnosti Slovenije v Murski Soboti, govori predsednik Skupščine občine Ivan Gerenčer (Arhiv Vestnika, foto Nataša Juhnov).

Slovesnost ob sajenju lipe na dan razglasitve samostojnosti Slovenije v Murski Soboti (obe fotografiji Arhiv Vestnika, foto Nataša Juhnov).

Zaključek

Dr. Jože Pučnik je na dan razglasitve rezultatov plebiscita, 23. 12. 1990, dejal: »Jugoslavije ni več, zdaj gre za Slovenijo«. Ob razglasitvi neodvisnosti, 26. 6. 1991, je Milan Kučan ob koncu govora izgovoril znamenite besede: »Nocoj so dovoljene sanje. Jutri je nov dan.«

Bog živi Slovenijo!

Andrej Gerenčer

Lipa - simbol slovenstva in naše osamosvojitve

Občina Murska Sobota, ki je zajemala večji del Prekmurja, je imela zaradi svoje lege, kot obmejna občina, pomembno vlogo pri uveljavljanju slovenske zunanje politike. To vlogo smo uresničevali že nekaj let pred osamosvojitvijo s sodelovanjem s kraji v ZR Nemčiji in Avstriji, kjer so se zaposlovali naši prebivalci kot delavci na začasnem delu v tujini.

Predvsem pa je naša občina prispevala k dobremu sodelovanju z Madžarsko, najbolj z Železno županijo s sedežem v Szombatheju. Tako smo omogočili tesnejše sodelovanje s Slovenci v Porabju, kar je bila naša dolgoletna želja (povezovanje Murske Sobote in Monoštra), saj smo dobro poznali položaj slovenske manjšine v preteklosti.

Dobro sprejeto je bilo tudi srečanje prebivalcev obmejnih krajev Slovenije, Madžarske in Avstrije, ki je bilo 27. maja 1990 na tromeji. Zbrali smo se številni prebivalci Prekmurja, Porabja in Gradiščanskega ter se dogovorili za tesnejše sodelovanje na političnem, kulturnem in gospodarskem področju. O tem srečanju, ki so se ga udeležili tudi zunanja ministra Slovenije in Madžarske ter državna sekretarka Avstrije, so poročali tuji mediji, saj je bilo to prvo srečanje prebivalcev obmejnih krajev po drugi svetovni vojni.

Vsi ti dogodki so v veliki meri pripomogli, da smo imeli ob naši osamosvojitvi veliko podporo prebivalcev teh krajev.

V Murski Soboti smo želeli na svoj način poudariti pomen osamosvojitve. V predsedstvu občine smo s predstavniki političnih strank pripravil program, da obeležimo pomen osamosvojitve. Dogovorili smo se, da bomo posadili lipo, kot simbol slovenstva, na trgu zmage poleg spomenika borcem proti fašizmu. Pripravili smo zapis o vsem, kar je bilo pomembno za občino Murska Sobota: sestavo občinske skupščine in njenih organov na dan 27. junija 1991, imena njenih predstavnikov, velikost občine in število prebivalcev. Tako pripravljen zapis smo vstavili v steklenico, jo zapečatili in položili pod korenine lipe. Tako bo ostal za vedno zgodovinski zapis o osamosvojitvi, ki ga bodo naši zanamci morda našli čez mnoga leta.

Udeležba na svečanosti je bila kljub močnemu dežju množična, kar je potrdilo našo pravilno odločitev za osamosvojitev. V naslednjih urah po sajenju lipe, še posebej pa zjutraj naslednjega dne, je prišla močna okrepitev vojske JLA v našo vojašnico, kar je pomenilo začetek napetosti v občini in tudi naših aktivnosti za ohranitev samostojnosti.

Podrobnosti o dogajanjih so podrobno opisane v knjigi “Vloga TO Pomurja v procesu osvobajanja, v poglavju Organizacija in delovanje oblastnih struktur v osamosvojitveni vojni v občini Murska Sobota”.

Lipa, ki smo jo posadili 27. junija 1991, je zrasla v lepo in veliko drevo. Ponosno stoji na tem, za Prekmurje pomembnem kraju. Za vse nas, ki gremo mimo, pa tudi za tiste, ki so naši gostje, pa spominja na zgodovinski dogodek, ki smo ga doživeli.

Andrej Gerenčer, predsednik Skupščine občine Murska Sobota (1986-1994)

PRISPEVKI K VOJAŠKI IN VARNOSTNI ZGODOVINI PREKMURJA

Graničar na slovensko-madžarsko-avstrijski tromeji (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Mark Krenn

Zgodovina kraljeve žandarmerije in vojske Kraljevine Jugoslavije ter drugih obrambnih ali varnostnih organov v okraju – srezu Murska Sobota

Policijska uprava Murska Sobota in Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje sta leta 2014 izdala obsežno publikacijo Zgodovina pomurske policije in orožništva. Kot eden od avtorjev sem v prispevku Policija in orožništvo med letoma 1918 in 1945 skušal predstaviti koncept organizacijske strukture in delo varnostnih organov med obema vojnama v Pomurju.

Pri tem sem uporabljal dostopno strokovno literaturo, arhivske vire (še najbolj je bil uporaben arhiv sreskega načelstva Murska Sobota, ki ga hrani Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota) in časopise, ki so izhajali v obravnavanem obdobju.

Po izidu publikacije sem pridobil še nekaj pomembnejših podatkov in fotografsko gradivo iz različnih virov, ki zlasti v primeru orožništva v Murski Soboti pomensko in vizualno nadgradijo dosedanje vedenje o tej tematiki. V nadaljevanju bom tako poleg osnovnih iztočnic predstavil tudi na novo pridobljene informacije.

Uvod

Oblast si je v zgodovini vedno prizadevala zagotoviti poslušnost prebivalstva in red v družbi. To so v primeru večjih neredov izvajale vojaške enote, preiskavo kaznivih dejanj pa od vladarja določeni uslužbenci z nekaj stražarji. V Franciji je že Ludvik XIV. ustanovil policijo v Parizu. Izven Pariza pa so te naloge postopno prevzemale specializirane vojaške enote, ki so jih poimenovali Gens d'armerie – možje z orožjem.

Tudi v habsburški monarhiji so v začetku 19. stoletja v večjih mestih ustanavljali policijo ali občinsko stražo, ki so jo mesta morala sama plačati. Po hudih nemirih leta 1848, ki jih običajno imenujemo pomlad narodov, je cesar, 8. 6. 1849, ustanovil Gendarmerie - žandarmerijo, nekateri naši avtorji to prevajajo tudi kot orožništvo.[38]

V začetku je obsegala 13 regimentov s po 1.000 možmi in je kmalu narasla na 16 regimentov oziroma do leta 1854 na 19 regimentov. Regiment se je delil na eskadrone, ti pa na dva samostojna konvoja - dve krili, ta pa sta se delila na več jat, ki so se nato delile na sekcije, korporalske enote in samostojne postaje, ki niso smele imeti manj kot tri in ne več kot štiri može. Žandarmerijo je vodil generalni inšpektor, regiment je vodil polkovnik ali podpolkovnik. Ostali čini so bili ritmojster prve in druge stopnje, nadporočnik ali podporočnik, stražmojster, korporal ali korporalov namestnik, žandar na konju in žandar pešak.[39]

Čeprav je bila žandarmerija v monarhiji zgolj vojska z drugimi nalogami, se je skozi leta specializirala in usposobila za delo policije na terenu, na vseh področjih dela policije, ki so se s časom seveda spreminjala. Tudi po reorganizaciji monarhije leta 1867 ogrska žandarmerija ni posebej izstopala ali se zelo razlikovala od avstrijske.

Policija - žandarmerija je vedno izvajala zakonodajo oblasti in tudi usmeritve oblasti, ker je to vedno bil in najbrž vedno bo namen dela policije, tako kot je bila zavarovanje politike pred ogrožanjem od zunaj naloga vojske in tudi v bodoče bo verjetno tako. S tega vidika

38 Zgodovina Pomurske policije in orožništva, PVD Sever za Pomurje, Murska Sobota 2014, str. 14 – 15.

39 Fritz Hörman-Gerald Hesztera, Zwischen gefahr und berufung Gendarmerie in Östereich, Bundesministerium für Inneres, Wien 1999, str. 30–32.

je tudi razumljiv odnos ogrske žandarmerije do Prekmurcev, ki so poleg šolstva močno sodelovali pri poskusu raznarodovanja Prekmurcev do konca Velike vojne.

Skupina madžarskih orožnikov na eni od prekmurskih orožniških postaj leta 1913. Foto-razglednica je bila poslana v Dolence na Goričkem. Orožnik, ki sedi desno, je opremljen z večino takratne predpisane opreme: revolver Rast-Gasser, model 1898 s pištolnico, orožniška pehotno-konjeniška sablja, model 1877, na pasu nabojnice za karabinko, signalna piščalka, rokavice in značilen orožniški klobuk s peresom (1868 – 1899). Na kapo je pritrjen pločevinasti znak v obliki madžarskega grba s sveto štefansko krono. Orožnik, ki sedi levo, je vodja patrulje. Izdaja ga okrogli pločevinasti znak (jarörvezetöi jelveny), ki ima pripetega na desni strani službene uniforme. Na levi strani ima pripet križec za dolgoletno služboavanje in spominsko medaljo ob 60. obletnici (1848 –1908) vladanja Franca Jožefa. Enako je dekoriran tudi orožnik nad njim (neznani fotograf, Prekmurje) [40].

Prekmurje po Veliki vojni in Trianonska mirovna pogodba

Trianonska mirovna pogodba je bila podpisana 4. 6. 1920 v palači Grand Trianon v Versaju med Madžarsko kot naslednico Avstro-Ogrske in silami antante. Madžarska je izgubila več kot dve tretjini ozemlja, ki je bilo še pred koncem vojne madžarsko, ter nekaj manj kot dve tretjini prebivalcev Ogrske (od tega se je za Madžare štelo okrog 3.3 milijona ljudi). Kraljevini SHS je bila dodeljena Hrvaška, Slavonija, del Banata in ozemlje današnjega Prekmurja. Sicer pa je Kraljevina SHS z dovoljenjem Pariške mirovne konference Prekmurje zasedla že 12. 8. 1919.

Vojaške enot Kraljevine SHS so zasedle Prekmurje

Prekmurje zasedejo vojaške enote Dravske in Savske divizije. Pod poveljstvom podpolkovnika Vladimirja Uzorinca so enote Dravsko-prekmurskega odreda - 2. bataljon 37. pehotnega polka, 1. bataljon 45. pehotnega polka, 1. bataljon 36. pehotnega polka, tri topniške baterije in dva eskadrona konjenice - iz smeri Radgone 12. 8. 1919 vstopile in zasedle Gornje Prekmurje z Mursko Soboto.

Deli Savske divizije, 36. pehotni polk in prekmurska, hrvaška in primorska prostovoljna legija, ki so zasedle Spodnje Prekmurje z Lendavo, pa so prodrle iz smeri Murskega

40 Mark Krenn: Zgodovina Pomurske policije in orožništva, str. 15.

Središča proti Kobilju. 36. pehotni polk[41], ki je imel svoj sedež v Varaždinu je 30. 4. 1920 prevzel celoten prekmurski odsek.

Kasneje se je v Murski Soboti nastanila (v prostorih bivše avstro-ogrske konjušnice, neposredno ob Szaparyijevem gradu) 5. četa 2. bataljona tega polka. Leta 1937 je bil poveljnik čete kapetan II. stopnje Uglješa Košutič.

Slovesnost ob zasedbi Prekmurja v Beltincih

Dne 17. 8. 1919 je bila v Beltincih osrednja slovesnost ob priključitvi Prekmurja h Kraljevini SHS. Zbralo se je okrog 20.000 ljudi iz vsega Prekmurja. Poveljnik podpolkovnik Vladimir Uzorinac je predal vojaško oblast civilni upravi, ki jo je vodil civilni komisar za Prekmurje Srečko Lajnšič. Ta je razglasil tudi jugoslovansko upravo v Prekmurju.

Major Jakob Sagadin (v uniformi), poveljnik 5. orožniške čete v Murski Soboti in sreski načelnik Gašper Lipovšek ob mejnem kamnu na tromeji. Trdkova, 3. maj 1924.

(Fotografijo hrani Pokrajinski arhiv Maribor).

41 Njegovega poveljnika podpolkovnika Vladimirja Uzorinca je za požrtvovalnost pri bojih za severno mejo okrog Dravograda, Maribora in Radgone leta posebej pohvalil general Rudolf Maister.

Srez Murska Sobota

Murskosoboški srez je meril 596,6 kvadratnih kilometrov. Leta 1931 je tu živelo 52.775 prebivalcev, kar je povprečno 88 ljudi na kvadratni kilometer. Gostota prebivalstva je močno nihala. V občini Rogašovci je bila gostota naseljenosti 170 ljudi na kvadratni kilometer, v Pertoči 121 ljudi na kvadratni kilometer, v Gornji Lendavi (Grad) in Bodoncih nad 100 ljudi na kvadratni kilometer. Tako je bilo tudi na ravenskem delu Prekmurja, kjer je povprečno živelo 100 ljudi na kvadratni kilometer. Najmanj poseljen je bil severovzhodni del Goričkega. V občini Prosenjakovci le 60 ljudi na kvadratni kilometer, v Šalovcih pa 50 ljudi na kvadratni kilometer.

Prebivalstvo je bilo versko mešano. Dobra polovica je bila katoličanov, okrog 23.000 evangeličanov, 400 kalvincev (Hodoš, Čikečka vas, Središče) ter nekaj več kot 300 židov, predvsem v Murski Soboti. V srezu ni bilo nobene državne ceste. Banovinske ceste so imele glavno vozlišče v Murski Soboti. Redni poštni avtobusni promet se je vršil med Mursko Soboto in Rogaševci, preko Cankove.

Srez Murska Sobota z označenimi orožniškimi postajami, Mark Krenn (Krajevni leksikon Dravske banovine).

Pred izgradnjo Petanjskega mostu leta 1940 je oba konca Mure oskrbovalo nekaj brodov. Do agrarne reforme, ki se je izvajala postopno vse do konca tridesetih let 20. stoletja, je bila zemlja večinoma v lasti plemiških družin Batthyany, Szapary, St. Julien Wallsee, Kodolitsch, Zichy ter večjih veleposestnikov kot sta bili družini Voger in Pitz.

Sresko načelstvo je bilo nastanjeno v hiši odvetnika dr. Valyi Aleksandra ter njegove soproge Valyi Elizabete, v Radgonski ulici (danes Ulica Štefana Küzmiča) hišna številka 339. V hiši je bilo 17 prostorov - 15 sob in dva kabineta. Pred drugo svetovno vojno se je sresko načelstvo preselilo v prostore današnje občinske uprave na Slovensko ulico. Sreski načelnik Gašper Lipovšek je živel v stanovanju (štiri sobe, kuhinja in pritikline) na Aleksandrovi cesti (danes Slovenska), hišna številka 198. Hiša je bila v lasti Prekmurske banke d.d. iz Murske Sobote. Leta 1936 je sresko načelstvo od Lipovška prevzel dr. France Bratina.

Žandarmerija, policija in finančna straža Kraljevine Jugoslavije v občini Murska Sobota

Policija med obema vojnama se je na koncu ukvarjala le s prometno varnostjo

Policija v Kraljevini SHS in kasneje v Kraljevini Jugoslaviji – stražniki, detektivi in policijsko uradništvo – je bila del tedanje uniformirane, hkrati tudi civilne varnostne organizacije. Njena osnovna naloga je bila skrb za javni red in mir. Usposobljena je bila za varovanje javnih institucij in civilnega prebivalstva, del službe pa se je ukvarjal z detektivskim delom.

Enote policije so bile v času med obema vojnama razporejene – s policijskim uradništvom – po večjih mestih in obmejnih carinarnicah. Policijski stražniki so bili v Prekmurju nastanjeni le kratek čas med letoma 1919 in 1921. Leta 1920 je bilo v Murski Soboti 16 stražnikov. Oddelek kraljevske državne policije za Prekmurje je bil ustanovljen septembra leta 1919. Poveljnik policijskega oddelka v Murski Soboti je postal Vekoslav Keršovan, kasnejši gerent v Murski Soboti. Aprila 1920 ga je nadomestil višji policijski komisar Gustav Puš.

Pripadniki murskosoboške policije, verjetno leta 1935. Prvi levo stoji Ludvik Dervarič (1894–1970) iz Murske Sobote. To je edina znana (identificirana) fotografija uniformiranih prekmurskih policistov iz obdobja pred drugo svetovno vojno (Foto: Jerolim Purač, Murska Sobota. Fotografijo hrani Darinka Horvat, Murska Sobota.)

V arhivu sreskega načelstva Murska Sobota, ki ga hrani Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, se je ohranil dopis s 1. 1. 1920 civilnega komisarja za Prekmurje Bogomila Berbuča, naslovljen na državno policijo v Murski Soboti, glede izdaje potnih dovoljenj nekaterim posameznikom iz Beltincev. »Različni madžaroni iz Beltinc potujejo večkrat na Madžarsko, kjer brezdvomno hujskajo proti naši državi. Posebno so bili imenovani lekarnar Szepesi, vratar Söer in neki Bisgerdi, kateri stanuje na pošti v Beltincih. V bodoče naj se tem ljudem ter drugim madžaronom iz Beltinc ne izdajajo več potna dovoljenja.« Kako se je na ta dopis odzvala soboška policija, nam ni znano.

Agenti v civilnih oblekah

Po vzpostavitvi orožniške organizacijske strukture po celotnem Prekmurju in delni umiritvi političnih razmer notranje ministrstvo Kraljevine SHS leta 2021 ukine policijske oddelke – stražništvo v Murski Soboti, Dolnji Lendavi in Beltincih ter manjše policijske posadke v nekaterih prekmurskih vaseh. »Policija v Murski Soboti je v torek 19. t. m. svoje posle predála žándáron, ár je policija tü odpüščena.« (Prekmurski glasnik, 24. 4. 1921)

Številčnost motornih vozil in s tem povečan cestni promet v Murski Soboti in okolici v tridesetih letih 20. stoletja kaže podatek, da je leta 1931 bilo v murskosoboškem srezu registriranih 26 potniških vozil, od tega 15 avtotaksijev, 17 tovornih vozil in 52 motornih koles, leta 1941 je bilo registriranih 55 potniških vozil, 20 tovornih vozil in 64 motornih koles.. Povečanje števila motornih vozil leta 1941 prisilita ministrstvo, da zaradi povečanja vozil zopet nastavi manjše število policijskih stražnikov v Murski Soboti, ki so se potem vse do razpada države aprila 1941 ukvarjali zgolj s cestnoprometno problematiko.

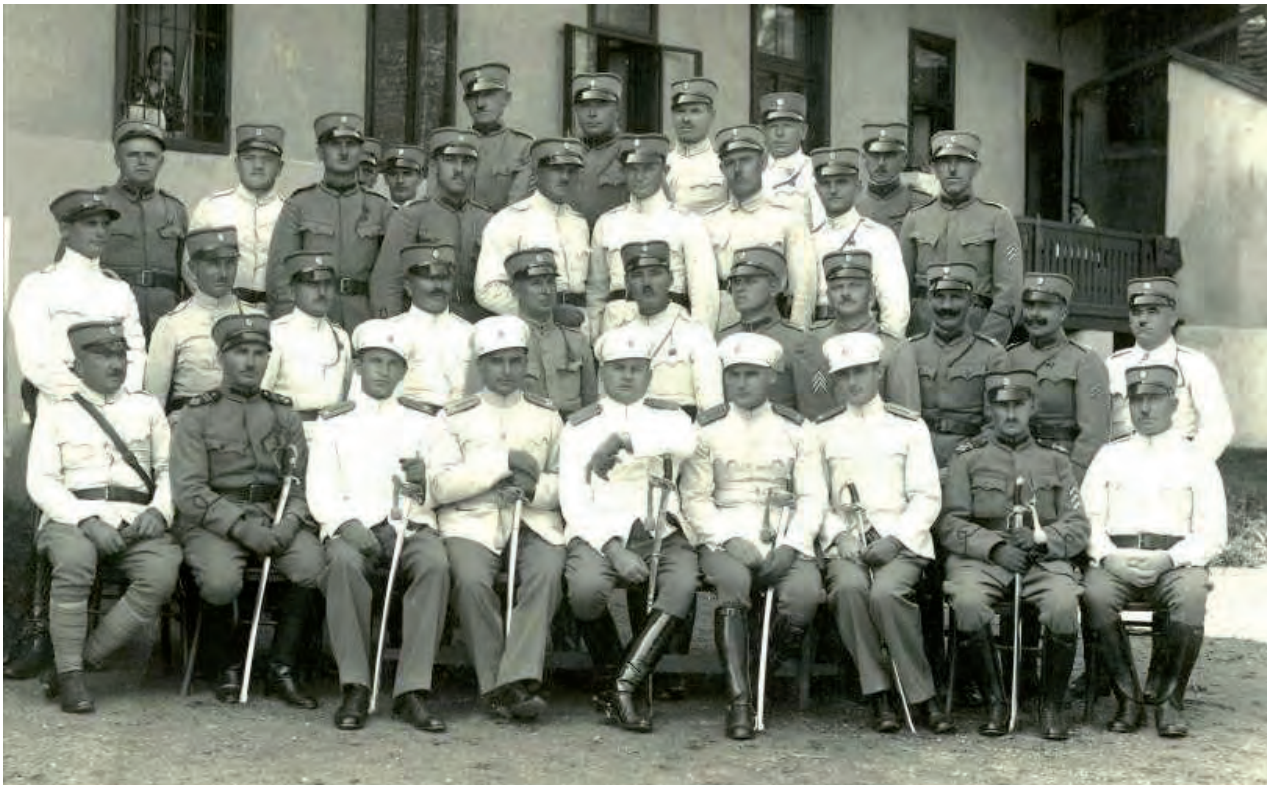
Poleg policijskih stražnikov je bilo v Murski Soboti pri uradu sreskega načelnika zaposlenih tudi nekaj policijskih uslužbencev ter verjetno nekaj policijskih agentov v civilni obleki. Nekaj policijskih uslužbencev je bilo dodeljenih še glavni carinarnici II. razreda v Murski Soboti z oddelki na Cankovi, v Gederovcih, na Hodošu, v Prosenjakovcih in Rogašovcih.

Orožniki v Srezu Murska Sobota

Zgradba poveljstva 5. murskosoboške orožniške čete in orožniške postaje na parceli nekdanje »Augustič pušče« v Murski Soboti med letoma 1921 in 1928. (Fotografijo hrani Mark Krenn, Murska Sobota).

Takoj po ustanovitvi Kraljevine SHS 1. decembra 1918 (Prekmurje je bilo novi državi priključeno avgusta 1919) se je začasno Ministrstvo za notranje zadeve nemudoma lotilo reševanja kaotičnih razmer na področju javne varnosti. Po civilnem prevzemu oblasti je bilo hkrati z drugimi varnostnimi zaščitnimi enotami – policija, vojska, občinske straže – aktivirano tudi orožništvo kot najštevilnejša sila javne varnosti. Organizacija orožništva (žandarmerije) novonastale države je v vojaškem smislu slonela na srbsko-črnogorskem izročilu. Iz avstroogrske orožniške tradicije pa je prevzela orožniško postajo kot temeljno celico organiziranosti na terenu. Dne 27. decembra 1919 je bila sprejeta prva uredba o orožništvu v Kraljevini SHS. V njej najdemo tudi temeljno definicijo orožništva, »da skrbi za javni red in varnost, vzdržuje red in mir ter zagotavlja nemoteno izvrševanje zakonov«.

Poveljstvo murskosoboške orožniške čete (murskosoboška žandarmerijska četa) s komandirji orožniških postaj murskosoboškega sreza. Poveljnik čete major Vlado Naraćić sedi peti z leve v spodnji vrsti. Murska Sobota, 28. 6 1935

(Foto Jerolim Purač, Murska Sobota, fotografijo hrani Mark Krenn, Murska Sobota).

Najprej brigade, potem polki

V organizacijskem smislu je bilo celotno ozemlje takratne države razdeljeno med šest orožniških brigad s sedeži v največjih mestih takratne države. Prekmurje je spadalo pod pristojnost V. orožniške brigade v Ljubljani z dvema bataljonoma s poveljstvi v Ljubljani in Mariboru. Z novo uredbo, sprejeto leta 1923, so bile ukinjene brigade in skoraj vsi bataljoni.

Namesto šestih brigad je bilo organiziranih devet polkov. V Ljubljani je bil sedež 8. orožniškega polka, ki je štel osem čet (Celje, Kočevje, Kranj, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Novo mesto in Ptuj).

Ozemlje 8. ljubljanskega orožniškega polka (Slovenija brez Julijske krajine) je pokrivalo 225 stalnih orožniških postaj in tri začasne. Junija 1921 je bilo ustanovljeno okrajno (sresko) glavarstvo s sedežem v Murski Soboti in ekspozituro v Lendavi. Območje Prekmurja je pokrivalo 20 orožniških postaj: 11 v srezu Murska Sobota in 9 v srezu Lendava. Meja med murskosoboškim in lendavskim srezom je sledila predvojni upravni razdelitvi med Železno in Zalsko županijo.

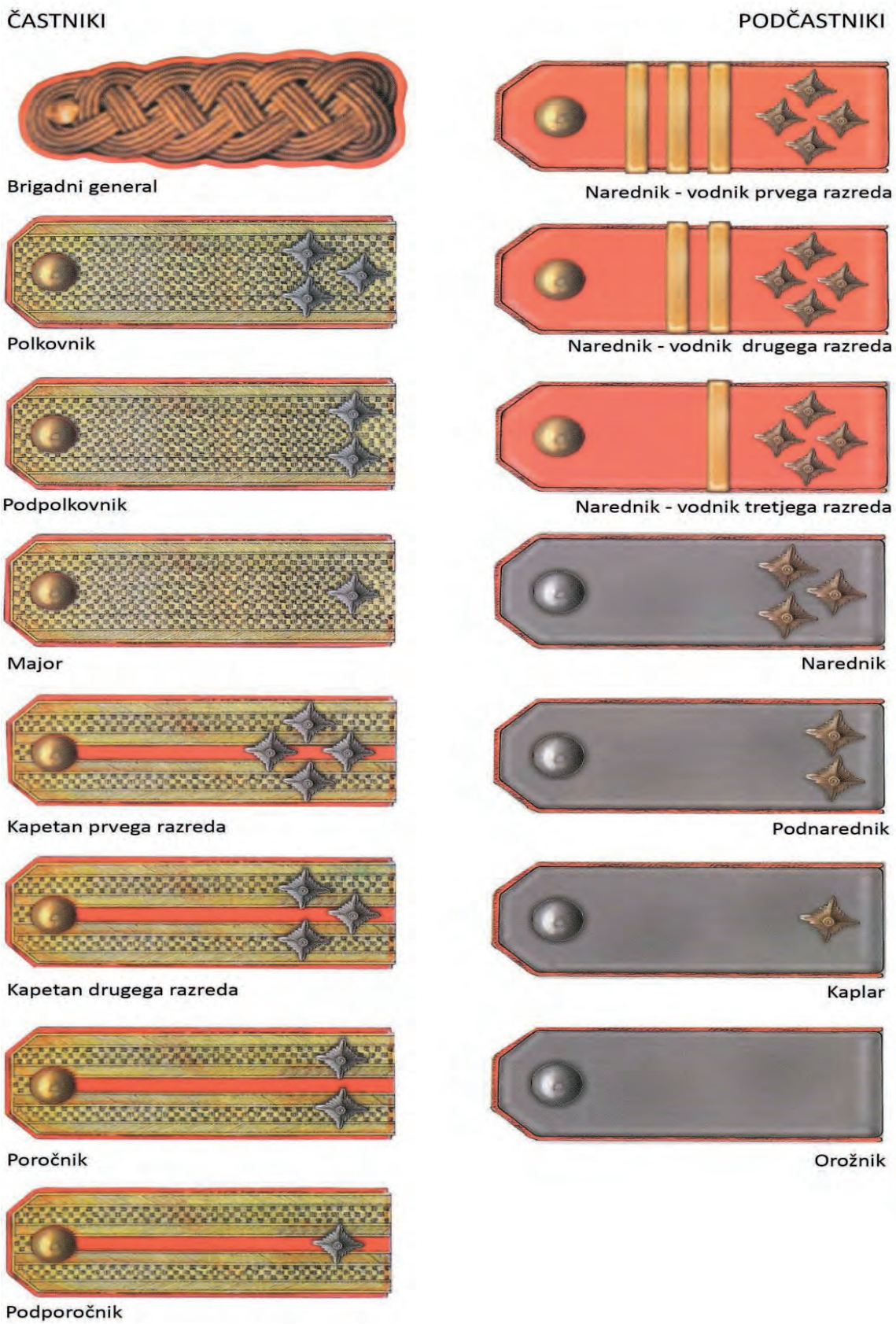
Novi zakon o orožništvu iz leta 1930 je prinesel nekaj sprememb pri poimenovanju osnovnih formacij orožništva. Tako je bil 8. ljubljanski preimenovan v 8. dravski orožniški polk.

Kapa (šapka) orožniškega častnika (levo). Kot del slovesne in praznične uniforme med letoma 1922 in 1939. Kapa (šajkača) podčastnikov in orožnikov med letoma 1919 in 1939 (desno). Značilna kapa je simbolizirala kraljevo orožništvo. Šajkača častnikov se je od orožniške razlikovala po zlatem zgornjem obšivu (6mm).

(Vir: Čedomir Vasić et al., Službeno odelo u Srbiji u 20. veku, SANU, Beograd 2001).

OZNAKE ČINOV OROŽNIŠTVA 1920 -1939

Oznake činov orožništva 1920 -1939

(Vir: Branko Bogdanovič, Dva veka policije v Srbiji, Beograd 2002).

Potem ko je vojska Kraljevine SHS zasedla Prekmurje, je prvi (začasni) poveljnik orožniške čete v Murski Soboti postal kapetan (leta 1921 je pridobil čin majorja) Jakob Sagadin, nekdanji poveljnik orožniške čete na Ptuju. Poveljstvo 2. orožniškega bataljona v Mariboru mu je avgusta leta 1919 dodelilo 47 orožnikov, kasneje pa še 15. V začetku so orožnikom pomagale še vojaške enote. Do konca leta 1919 pa naj bi orožniška četa dobila še nadaljnjih 40 mož, ki so končali pripravniško šolo v Ljubljani.

Prvih 17 orožniških postaj v Prekmurju je bilo namenjenih delovanju v občinskih okoliših, niso pa bile predvidene za mejno kontrolno službo. Mejo in mejne prehode so nadzorovale obmejne enote (do leta 1922) in pripadniki finančne kontrole.

Murskosoboško orožniško četo s poveljstvom v Murski Soboti sta sestavljala 1. murskosoboški in 2. dolnjelendavski orožniški vod. Od leta 1919 in vsaj do 1922 je bil poveljnik murskosoboškega orožniškega voda kapetan II. razreda Dragotin Šinkovec. Od leta 1936 in vsaj do 1939 pa kapetan I. razreda Rajmond Vatovec.

Leta 1941 je bil murskosoboški vod pristojen za 12 orožniških postaj, dolnjelendavski pa za sedem. Orožniško postajo je vodil podčastnik (narednik) in izjemoma tudi kaplar. Podrejen je bil poveljniku voda, glede opravljanja službe pa še okrajnemu glavarju, kasneje sreskemu načelniku.

Seznam orožniških postaj v srezu Murska Sobota

Bodonci

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik Leopold Molk 1925-1930,
- leta 1929 je bil namestnik komandirja orožniški podnarednik Anton Kralj,
- orožniški narednik II. razreda Anton Hafner 1930-1935,
- orožniški narednik II. razreda Risto Bajalo 1936-1941.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje Bodonci, Brezovci, Poznanovci, Kruplivnik (od leta 1922), Lemerje, Beznovci, Poznanovci, Puževci, Radovci, Strukovci, Šalamenci, Vadarci, Zenkovci.

Cankova

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik Jožef Knez leta 1922,
- orožniški narednik Ivan Kranjec leta 1925,
- orožniški narednik Ciril Klanjšček 1926-1930,
- orožniški narednik II. razreda Miha Zdolšek 1934-1937,
- orožniški narednik Ivan Kolarič 1937-1940,
- orožniški narednik Ludvik Bukovec leta 1941.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Cankova, Domajinci, Gornji Črnci, Gerlinci (od leta 1922), Korovci, Krašči, Pertoča, Ropoča, Skakovci, Topolovci.

Fokovci

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik II. razreda Ivo Bezjak 1926-1928,
- orožniški narednik II. razreda Josip Mohorič 1928-1930,
- orožniški narednik Valentin Hlodnik do leta 1937,
- orožniški narednik Božidar Radešić 1937-1939.

Orožniška postaja je imela pristojnost za kraje: Andrejci, Berkovci, Čikečka vas, Fokovci, Ivanovci (od leta 1922), Prosenjakovci, Vučja Gomila, Pordašinci in Selo (do leta 1939).

Gerlinci

Orožniško postajo ustanovijo predvidoma leta 1919. Ukinjena je bila leta 1922. Komandirji postaje nam niso znani. Orožniška postaja je bila pristojna za kraja Gerlinci in Fikšinci.

Gornji Petrovci

Orožniško postajo ustanovijo leta 1922. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik II. razreda Peter Pečnik 1922-1934,
- orožniški narednik Miha Obilčnik 1934-1937,
- orožniški narednik Leopold Molk 1937-1940,
- orožniški narednik Franc Ambrožič 1940-1941.

Orožniška postaja je imela pristojnosti za kraje: Boreča (od leta 1922), Lucova (od leta 1922), Čepinci (od leta 1922), Dankovci, Gornji Petrovci, Mačkovci, Neradnovci (od leta 1922), Peskovci (od leta 1922), Stanjevci, Šulinci, Ženavlje (od leta 1922), Adrijanci (do leta 1922), Moščanci (do leta 1922), Pečarovci (do leta 1922), Prosečka vas (do leta 1922).

Gornja Lendava (Grad)

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- stražmojster Franc Podgornik 1919-1920,
- orožniški narednik Ivan Goričnik leta 1925,
- orožniški narednik II. razreda Franc Bauer 1926-1930 (namestnik komandirja leta 1930 je bil orožniški narednik II. razreda Stevan Žiža),
- orožniški narednik II. razreda Josip Sagadin 1932-1939,
- orožniški narednik Ivan Beltran 1939-1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Dolič, Kovačevci, Kuzma, Matjaševci, Motovilci, Otovci, Prosečka vas (od leta 1922), Trdkova (od leta 1922), Vidonci, G. Lendava, D. Slaveči (do leta 1922), G. Slaveči (do leta 1922).

Hodoš

Orožniško postajo ustanovijo leta 1922. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- orožnik narednik II. razreda Josip Rues 1922-1931,

- orožnik narednik Miha Zdolšek 1931-1934,
- orožnik narednik Franc Perhavec 1935-1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Budinci, Adrijanci, Hodoš, Krplivnik, Mali Dolenci, Veliki Dolenci, Markovci, Šalovci.

Križevci

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919, ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- stražmojster Blaž Gerlič, 1919-1922,
- orožniški narednik Ivan Vrtačič, 1922-1926,
- orožniški narednik II. razreda Jakob Bukovšek, 1926-1930,
- orožniški narednik Ivan Lasnik, 1933-1938 in
- orožniški narednik Jakob Feher 1939-1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Domanjševci, Ivanjševci, Kančevci, Košarovci, Križevci, Krnci, Kukeč, Lončarovci, Kuštanovci, Panovci, Ratkovci, Središče, Somorovci (do leta 1921, danes na Madžarskem).

Mačkovci

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinejo jo verjetno leta 1921. Komandir postaje v tem času je bil orožniški narednik Jakob Krajnc. Razen v vasi Mačkovci nam pristojnosti postaje glede ostalih krajev niso znane.

Markovci

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila verjetno leta 1922. Komandir postaje nam ni znan. Razen v vasi Markovci nam pristojnosti postaje glede ostalih krajev niso znane.

Puconci

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- podstažmojster Marko Lavrenčič, 1919-1922,
- orožniški titulirani narednik Leopold Molk, 1922-1926,
- orožniški narednik Andrej Jagodič, 1926-1930,
- orožniški narednik Risto Bajalo, 1930-1935 in
- orožniški narednik Josip Čebašek, 1935-1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Bokrači, Dolina, gorica, Martjanci, Moravci, Moščanci (od leta 1922), Mlajtinci (do leta 1922), Nemčavci (do leta 1922), Noršinci (do leta 1922), Pečarovci (od leta 1922), Predanovci, Puconci, Polana (do leta 1922), Sebeborci, Tešanovci (od leta 1922), Vaneča, Lukačevci (do leta 1922), Markišavci (do leta 1922).

Rogaševci

Orožniško postajo ustanovijo okrog leta 1930. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znana komandirja postaje:

- orožniški narednik II. razreda Anton Hafner, 1930-1938 in

- orožniški narednik Vinko Korše, 1938-1941.

Orožniška postaja je bila od leta 1930 pristojna za kraje: Kramarovci, Nuskova, Ocinje, Rogaševci, Serdica, Sotina, Sveti Jurij, Fikšinci. Prva orožniška postaja v kraju se omenja že leta 1858.

Selo

Orožniško postajo ustanovijo leta 1939. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znana komandirja postaje:

- orožniški narednik Rado Milošević, leta 1939 in
- orožniški narednik Božidar Radešić.

Razen v vasi Selo nam pristojnosti postaje glede ostalih krajev niso znane.

Sredica

Orožniško postajo ustanovijo leta 1922. Ukinjena je bila verjetno leta 1930. Postajo so preselili v Rogaševce. Med letoma 1926 in 1930 jo je vodil orožniški narednik II. razreda Josip Schellander. Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Dolnji Slaveči, Fikšinci, Gornji Slaveči, Kramarovci, Nuskova, Ocinje, Rogaševci, Serdica, Sotina, Sveti Jurij in Večeslavci.

Sveti Jurij

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila leta 1922. Postajo so preselili v Serdico.

Znana komandirja postaje:

- stražnik Ivan Vidmar, leta 1919 in
- orožniški kaplar Alojz Topolnik, 1920-1922.

Orožniška postaje je bila v tem času pristojna za kraje: Kramarovci, Nuskova, Ocinje, Rogaševci, Serdica, Sotina, Sveti Jurij, Večeslavci, Budišina (Bonisdorf) v Avstriji (do leta 1921), Kalh (Kalch) v Avstriji (do leta 1921).

Šalovci

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila leta 1922. Postajo so preselili na Hodoš.

Znana komandirja postaje:

- orožniški kaplar Štefan Klajnšček, 1919-1921 in
- orožniški podnarednik Vekoslav Metlikovec, 1921-1922.

Orožniška postaja je bila v tem času pristojna za kraje: Budinci, Hodoš, Krplivnik, Lucova, Mali in Veliki Dolenci, Peskovci, Šalovci.

Tišina

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji postaje:

- orožniški narednik Ivan Močnik, 1921-1928,
- orožniški narednik II. razreda Fridrich Pečovnik, 1928-1930,
- orožniški narednik Franc Beltran, 1934-1936,

- orožniški narednik Andrej Berginc, 1936-1939 in
- orožniški narednik Anton Hafner, 1939-1941.

Orožniška postaja je bila pristojna za kraje: Borejci, Gederovci, Gradišče, Krajna, Kupšinci (od leta 1922), Murski Črnci (od leta 1922), Murski Petrovci, Petanjci, Rankovci, Satahovci (od leta 1922), Sodišinci, Tišina, Tropovci in Vanča vas.

Trdkova

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919, ukinjena pa je bila leta 1922. Komandir postaje nam ni znan. Orožniška postaja je bila v tem času pristojna za kraje: Boreča, Čepinci, Neradnovci, Trdkova in Ženavlje.

Murska Sobota

Orožniško postajo ustanovijo leta 1919. Ukinjena je bila 6. 4. 1941.

Znani komandirji orožniške postaje v Murski Soboti:

- Orožniški narednik II. razreda Ivan Puncer je bil prvi znani komandir orožniške postaje v Murski Soboti med letoma 1919 in 1926, sledili so mu narednik Ivan Vrtačič med letoma 1926 in 1929, narednik Ciril Klanjšček med letoma 1929 in 1930, narednik Josip Barle 1930-1932 in narednik Josip (Jože) Rues (leta 1935 povišan v čin orožniškega vodnika) 1932-1941.

»To pa je že resan škandalozno«

Poveljnik murskosoboške orožniške čete, major Nikola Iskrić (na konju) pred zgradbo poveljstva čete na parceli nekdanje »Augustič pušče« leta 1927. Med letoma 1919 in 1928 je bila v zgradbi nameščena tudi orožniška postaja.

Povečanje števila orožnikov v Prekmurju je vplivalo na odločitev sreskega načelstva v Murski Soboti, da poveljstvu orožniške čete in orožniški postaji najdejo primernejše oziroma večje prostore. Z avtorju doslej neznane lokacije nekje na Glavnem trgu v Murski Soboti sta se poveljstvo in orožniška postaja konec leta 1921 preselila v prostore nekdanje veličastne stanovanjske zgradbe Sandorja Augustiča (1786-1868) v Černelavcih, hišna številka 26. Zgradba je stala levo ob cesti v smeri Tišine malo dlje od današnjega krožišča v Tišinski ulici. Parcela (št. 329), na kateri je stala zgradba, se v katastru iz 19. stoletja omenja kot Černelavska pušča (katastrsko je območje pripadalo naselju Černelavci), kasneje tudi Augustič pušča, po prvotnem lastniku parcele.

Zidana stavba s podolgovato zasnovo z dvignjenim pritličjem in dekorativnimi gradbenimi elementi je bila zgrajena v petdesetih letih 19. stoletja. Vse kaže, da je zgradbo po smrti prvega lastnika Sandorja

Augustiča, stolnega sodnika v Murski Soboti, kupila družina Batthany s Tišine. O tem, da bi bila družina Batthany lastnik te zgradbe tudi po koncu prve svetovne vojne, nimam podatkov.

Zgradba je bila porušena v petdesetih letih 20. stoletja, ledinsko ime Pušča pa se je očitno preneslo na današnje romsko naselje. Dislocirano orožniško postajo so večkrat omenili v tedanjem časopisju. »Tak važna ustanova za varaš, kak je orožništvo, pa se nahaja kakih tričetrt vüre daleč od Sobote, v tak znanoj »Püšči« - to pa je že resan škandalozno, da Sobota nema orožniške postaje.« (Kmečka moč, 14. 7. 1927)

Orožniki so v mesto prihajali tudi s kolesi. Motorizirali so se šele konec tridesetih let 20. stoletja. Tako v registru motornih koles v murskosoboškem srezu za leto 1938 (hrani ga PIŠK) najdemo podatek, da je imela orožniška četa Murska Sobota v lasti motor s prikolico znamke Harley Davidson (470 kg) z registrsko oznako 2-2881 (eden od štirih harleyjev v srezu Murska Sobota).

Pritlična zgradba (levo) s številnimi okni in streho z zračniki v Grajski ulici nasproti nekdanje študijske knjižnice je bila v letih 1928-1941 sedež poveljstva murskosoboške orožniške čete. V južnem krilu zgradbe je delovala orožniška postaja. Fotografirano okrog leta 1975.

(Foto Franc Hochstätter, Murska Sobota, fotografijo hrani Mark Krenn, Murska Sobota).

Selitev v Grajsko ulico

Poveljnik murskosoboškega orožniškega voda, kapetan II. razreda Rajmond Vatovec okrog leta 1936. (Foto Jerolim Purač, Murska Sobota, hrani Mark Krenn).

Bodalo častnikov kopenske vojske M.1939 z usnjenim jermenom. Uradno ime: »Pešadijski oficirski nož). (Foto Tomislav Vrečič, Murska Sobota 2014. Zasebna zbirka)

Konec leta 1928 je napočil trenutek za selitev orožniške postaje v urbano okolje. »Žandarmerijska postaja se preseli s 1. decembrom iz Püšče v Hartnerovo hižo v Grajski ulici (poleg Cörove hiže). Ta pride tüdi orožniška četa i vod, tak da bo vsa žandarmerija vküp. Tüdi telefon bo samo eden, ka bo v hasek žandarmerijskoj slüžbi. V dozdajšnje stanovanje orožniške čete pa pride z mesecom decembrom okrajni sanitetni referent dr. Albin Gregorc.«

Omenjena Hartnerjeva hiša na naslovu Grajska ulica 3 je bila zgrajena pred letom 1860. Verjetno jo je zgradila družina Szapary za nastanitev številnih zaposlenih na svojih posestvih. Trokrilno zgradbo v obliki črke U z visokim podstrešjem je v začetku dvajsetih let 20. stoletja kupil Geza Hartner. Ni jasno, ali je zgradbo prodal sreskim oblastem ali pa jo je le oddal v najem.

Med letoma 1941 in 1945 je bilo v njej nastanjeno madžarsko orožništvo. Zgradba je bila porušena konec sedemdesetih let 20. stoletja ob gradnji stavbe SDK in stanovanjskih blokov v Grajski ulici.

Orožniška postaja (na obeh lokacijah) je bila pristojna za kraje: Bakovci, Černelavci, Markišavci, Mlajtinci, Murska Sobota, Nemčavci, Noršinci, Polana, Rakičan, Veščica, Krog in Lukačevci, med letoma 1919 in 1922 pa še za kraje Kupšinci, Murski Črnci in Satahovci.

V strokovni literaturi in časopisih večkrat naletimo na napačna poimenovanja mursko-soboške orožniške čete glede na čas omembe. Ime čete se je večkrat spremenilo in je bilo regulirano z uredbami oziroma zakonom. Med letoma 1919 in 1921 je bila to 6. orožniška četa Murska Sobota, med letoma 1921 in 1930 5. orožniška četa Murska Sobota, po letu 1930 pa zgolj murskosoboška orožniška četa (uradno: mursko-sobotska žandarmerijska četa).

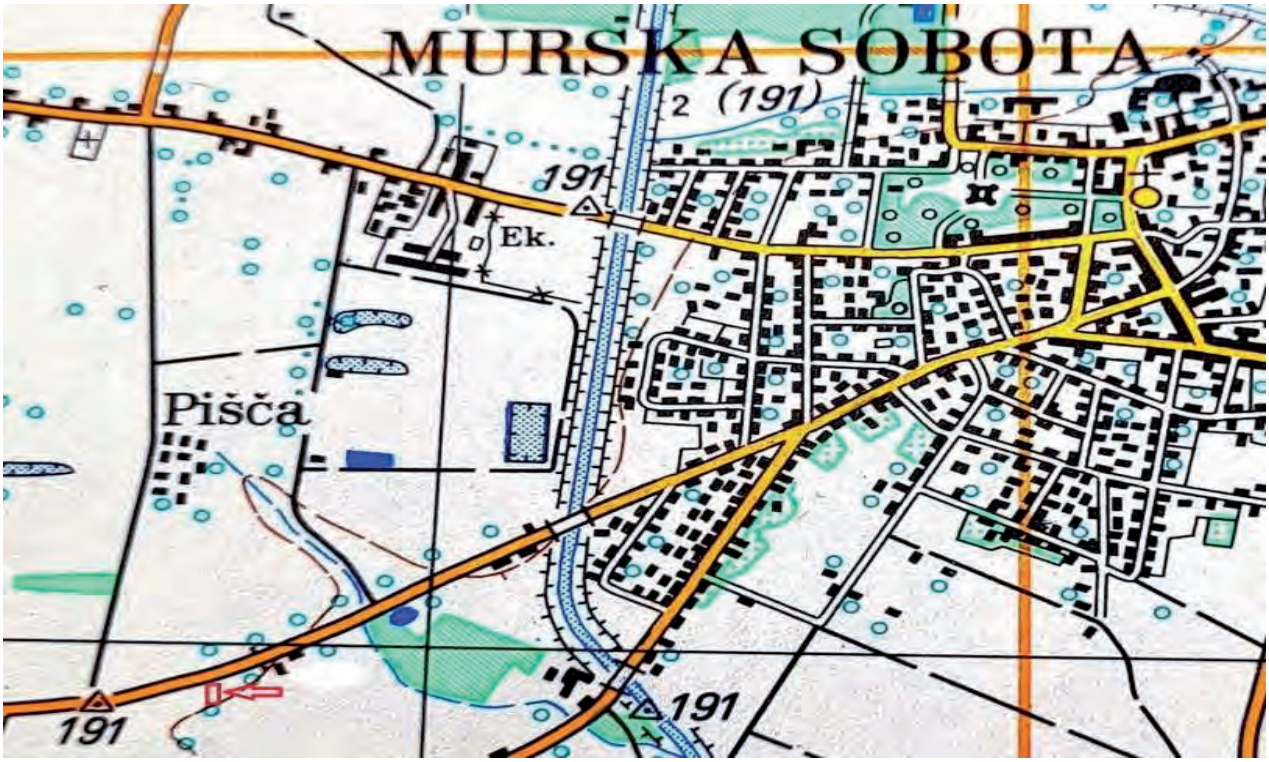
Znani poveljniki čete so bili: že omenjeni major Jakob Sagadin med letoma 1919 in 1925 (tega leta je bil povišan v čin podpolkovnika in bil premeščen v poveljstvo 8. orožniškega polka v Ljubljani), major Nikola Iskrić med letoma 1925 in 1928, major Josip Boić med letoma 1930 in 1932 in major Vlado Naraćić med letoma 1932 in 1936. Za leti 1936 in 1941 nimam podatkov. V poveljstvu čete in obeh vodov je služilo še nekaj podčastnikov v činu

podporočnika in poročnika. Poročnik je lahko nadomeščal poveljnika voda, ki je bil po činu kapetan orožništva. Vsi omenjeni so prihajali v Mursko Soboto v glavnem iz južnih krajev.

Poleg častnikov kopenske vojske je bilo bodalo hkrati predpisano še za orožniške častnike (Uredba o odeći žandarmerije 21. 10. 1939). V uporabi med 1939 -1941. V času druge svetovne vojne je bilo nabrušeno bodalo M.1939 dokaj pogost dekor raznih paravojaških enot.

»Krstareči odred žandarmerije« v Prekmurju

Marca leta 1922 je poveljstvo savskega divizijskega območja v Zagrebu predlagalo poveljstvu 5. orožniške brigade v Ljubljani, da bi v Prekmurju ustanovili »leteči odred« orožnikov (v izvirniku Krstareći odred žandarmerije), ki bi lovil pobegle vojaške obveznike iz Prekmurja in odvračal prebivalstvo od madžarske propagande. Vojaški obvezniki so se namreč (predvsem v obmejnih krajih z Madžarsko) v večjem številu izogibali služenju vojaškega roka v južnih krajih takratne države. Hkrati so se vrstili napadi (tudi fizični) na občinske gerente, ki so sestavljali sezname vojaških obveznikov. Poveljstvo 5. orožniške brigade je predlog pristojnega vojaškega poveljstva enostavno zavrnilo z utemeljitvijo, da bi takšna orožniška enota povzročila dodaten nemir med prebivalci Prekmurja.

S puščico (levo spodaj) je označena lokacija zgradbe poveljstva murskosoboške orožniške čete in orožniške postaje med letoma 1919 in 1928. Zgradba je stala levo ob cesti v smeri Tišine malo dlje od današnjega krožišča v Tišinski ulici. (Službena karta JNA, 1:50000, izdana leta 1967).

Iz ugrabljenih otrok izdelujejo mast

Decembra leta 1927 se je orožniška postaja v Murski Soboti ukvarjala z bizarno novico, ki je zaokrožila med prebivalstvom. Tednik Novine je namreč objavil članek, ki je prebivalce Prekmurja opozarjal, da naj bi neznanci v vozilu z znakom Rdečega križa ugrabljali otroke s svetlimi (»žutimi«) lasmi in jih nato po »primerni obdelavi« spremenili v mast za lekarne. Množični histeriji ni bilo videti konca.

Kasneje se je izkazalo, da gre za vozilo trahomske postaje, ki je prihajalo v Prekmurje (predvidoma v Beltince) dvakrat tedensko iz Preloga na Hrvaškem. (Trahom, virusno vnetje očesne veznice, je bila dokaj pogosta bolezen prebivalcev ob Muri pred drugo svetovno vojno.) Zoper urednika Novin je bila zaradi te novice vložena kazenska ovadba.

Prepovedali bi delovanje slaščičarn

Na sresko načelstvo v Murski Soboti je 7. 8. 1937 prispelo izredno poročilo orožniške postaje o nekaterih prebivalcih Murske Sobote, ki naj bi se ukvarjali z zvodništvom in tihotapstvom. Komandir orožniške postaje Josip Rues je poročal, da so proti muslimanom – slaščičarjem – Aliju, Hajrulu, Mehmedu, Rizvaniju in Saliju sprožili preiskavo zaradi suma zvodništva. »Prilikom preiskave se je ugotovilo, da je Ali navedeni služkinji G. po odhodu iz Murske Sobote pisal ljubavna pisma, kar je zopet dokaz, da jo je on kakor tudi ostali turčini spolno zlorabil, akoravno ona tega pri zaslišanju ni hotela priznati iz sramu. Pri tej priliki se je ugotovilo, da to dekle izgleda slabo iz česar se sklepa, da imenovano spolno rabijo vsi navedeni sedaj tu bivajoči sladščičari.«

V nadaljevanju komandir orožniške postaje predlaga, da bi v prihodnje omenjenim prepovedali delovanje, tudi zaradi slabih higienskih razmer v slaščičarskem obratu, domnevnega tihotapljenja saharina in posledično nizkih cen slaščic (glede na konkurenco), ki so jih prodajali v Murski Soboti. Na koncu utemelji svoj predlog: »Ker že itak en sladščičar t.j. Pauko v Murski Soboti obstoji.« Kako se je sresko načelstvo glede poročila odzvalo, ni podatkov.

Vsi v prispevku omenjeni dokumenti so shranjeni v arhivu sreskega načelstva v Murski Soboti, hrani jih PIŠK Murska Sobota.

Zastavo ima, vendar jo je izobesil prepozno

Da z odnosom do državne zastave Kraljevine Jugoslavije ni bilo kar tako, izvemo iz dopisa orožniške postaje Murska Sobota sreskemu načelstvu 7. 9. 1935. Na seznamu lastnikov hiš v Murski Soboti (»Spisak kučehazda u Murskoj Soboti na dan proslave rodjenja Njegovega Veličanstva kralja Petra II. koji nisu izobesili državnih zastava na svojim kučama«), ki niso izobesili državnih zastav ob omenjenem državnem prazniku, najdemo 99 lastnikov hiš. Še največ kršilcev je bilo iz Male Kaniže (današnja Partizanska ulica), kjer 26 gospodinjstev ni izobesilo zastave.

V Lendavski ulici so bili bolj narodno zavedni, le tri gospodinjstva niso izobesila državne zastave. Leta 1940 so bile razmere glede zastav malo boljše. Takrat ni bilo zastav le na 52 hišah. Rekord je bil znova v Mali Kaniži – 32 hiš v ulici brez zastave (skorajda cela ulica). Na seznamu iz tega leta je bila pri posameznih lastnikih hiš dopisana opomba, zakaj niso izobesili zastave. Pri večini je bil razlog pomanjkanje denarja za nakup zastave. Najbolj domiselno razlago pa je imel lastnik hiše na Lendavski cesti, hišna številka 18, Nikolaj F.: »Ima zastavo in jo je tudi izobesil, toda (dan) kasneje«.

Poroka orožniškega podnarednika Antona Suhadolnika (orožniška postaja Gornji Petrovci) s Karolino Jakič iz Markovcev. Na dvorišču gostilne Štefanec v Šalovcih, 27. 3. 1940 (Vir: https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/zgodovina-in-razvoj).

Finančna kontrola

Znak finančne kontrole

Finančna kontrola[42] je bila med letoma 1919 in 1941 oborožena finančna straža oziroma finančna policija Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije. Pogovorno so ljudje za pripadnike moštva uporabljali izraz financarji, glede na barvo uniforme iz leta 1924 tudi zelenci. V Prekmurju so jim rekli financarge.

(https://sl.wikipedia.org/wiki/Finan%C4%8Dna_kontrola_(SHS/Jugoslavija)#/media/Slika:Fin-kontrola-badge.JPG).

Naloge finančne kontrole

Poleg nalog povezanih z zagotavljanjem državnih prihodkov (od tako imenovanih posrednih dajatev trošarin do predmetov državnega monopola) so bile naloge finančne kontrole:

- pomagati carinikom pri carinskih postopkih in nadzoru na mejah,
- odkrivati in preprečevati tihotapstvo s področja monopola, trošarin in taks (v notranjosti),
- preprečevati vstop in izstop osebam brez dokumentov,
- opravljati poizvedbe in
- pomagati pri vzdrževanju javne varnosti.

42 Mark Krenn, Zgodovina pomurske policije in orožništva, str. 92–94.

V praksi je finančna kontrola nadzirala prodajo tobaka, vžigalic, soli in sladkorja ter pobirala trošarino za vino in žganje. Kontrolirali so prodajo alkoholnih pijač pri gostilničarjih in izdajali spremnice za prevoz teh pijač. Kotle za žganjekuho pri kmetih je finančna kontrola po žganjekuhi zapečatila in jih pred žganjekuho spet odpečatila. Hkrati so kontrolirali tudi prodajo vstopnic za kino in druge predstave, za tombole, srečelove in veselice.

Oddelek finančne kontrole na Cankovi leta 1927.

(https://sl.wikipedia.org/wiki/Finan%C4%8Dna_kontrola_(SHS/Jugoslavija)#/media/Slika:Oddelek_finan%C4%8Dne_kontrole_Cankova.PNG)

Razmestitev v Pomurju

V Pomurju so bili oddelki finančne kontrole nameščeni v naslednjih krajih:

Oddelek finančne kontrole v Rogašovcih.

(https://sl.wikipedia.org/wiki/Finan%C4%8Dna_kontrola_(SHS/Jugoslavija)#/media/Slika:Oddelek_finan%C4%8Dne_kontrole_v_Roga%C5%A1ovcih.jpg).

Srez Murska Sobota

V Murski Soboti je bil nameščen glavni urad finančne kontrole z oddelki v Gederovcih, Cankovi, Gerlincih in Rogašovcih. Uprava finančne kontrole v Gornjih Petrovcih je bila pristojna za oddelke v Kuzmi, Martinju, Budincih, na Hodošu, v Domanjševcih, Prosenjakovcih in Gornji Lendavi.

Mejne enote in redna vojska Kraljevine SHS-Jugoslavije v okraju Murska Sobota

Obmejna četa (graničarji)

Graničarji na karavli (Vir: Vojaški zbornik [44] številka 7, str. 6).

Obmejna četa[43] je slovenski prevod srbskega izraza »granična trupa«. Šlo je za posebno zvrst vojske, ki bi ustrezala pojmu obmejne vojaške enote (graničarji). Bila je v divizijskem rangu. Glavna določila v zvezi z obmejno vojsko so bila zajeta v uredbi (51 členov), ki je bila za področje Slovenije objavljena v Ljubljanskem uradnem listu 6. 12. 1920.

Meja z Avstrijo in Madžarsko

Vso mejno črto z Madžarsko v Sloveniji ter del slovenske meje proti Avstriji do Gornje Radgone je pokrival drugi pododsek mejnega odseka številka IV, ki je pripadal državnemu divizijskemu območju 4. armade s sedežem v Zagrebu. Sedež štaba 2. pododseka je bil v Varaždinu. Temu so pripadale štiri čete, ki so pokrivale prostor ob meji s Prekmurjem.

To so bile: četa št. 6 v Kotoribi, št. 7 v Dolnji Lendavi ter četi št. 8 in št. 9 v Murski Soboti.

Jeseni leta 1922 so se obmejne čete (potrditev trianonske meje na konferenci v Parizu, 10. 11. 1922) umaknile z madžarske meje. Njihovo vlogo so v prehodnem obdobju opravljali orožniki, kasneje oddelki finančne kontrole. Svoje naloge prevzamejo obmejne čete znova leta 1931.

V Murski Soboti je bil sedež 64. pogranične čete z izpostavami po obmejnih vaseh. V letih od 1919 do 1922 so bile posadke maloobmejnih enot v glavnem nastanjene po ljudskih šolah (Trdkova, Budinci, Motvarjevci), kasneje (po letu 1931) je bilo zgrajeno manjše število obmejnih vojaških objektov - karavl (npr. karavla v Serdici).

Ministrstvi za notranje zadeve in finance sta 1. 6. 1930 izdali Uredbo o ureditvi obmejnega prometa z Madžarsko. Druga priloga te odredbe omenja seznam krajev v obmejnem pasu.

V okraju Murska Sobota jih je bilo naštetih 94. Tretja priloga je določala prehodna mesta med državama. Teh je bilo 17 (15 cestnih in dva železniška).

43 Mark Krenn, Zgodovina pomurske policije in orožništva, str. 94–96.

44 Dostopno na: https://www.vojaskimuzej.si/DVMSV_REPO/UPLOAD_FILES/publikacije/7_Zbornik%2014%20%20WWW.pdf.

Od severozahoda proti jugovzhodu so si mejni prehodi sledili: Otovci, Čepinci, Markovci, Budinci, V. Dolenci, Hodoš (cestni in železniški), Krplivnik, Domanjševci, Kobilje, Dobrovnik, Žitkovci, Genterovci, Dolnja Lendava (cestni in železniški) in Pince.

Redna vojska kot del varnostnega sistema v Prekmurju

V določenih primerih (hujši izgredi ali elementarne nesreče) so že omenjenim varnostim organom po potrebi pomagale enote redne vojske takratne države[45] Prekmurje je do sredine maja l. 1921 spadalo pod dravsko divizijsko oblast s sedežem v Ljubljani. Poveljnik IV. armadne oblasti (Zagreb) pa je odločil, da bo za del Prekmurja pristojna savska divizijska oblast s sedežem v Zagrebu. O tej odločitvi je v začetku maja obvestil poveljnika dravske divizijske oblasti in deželno vlado za Slovenijo.

Fotograf Alojz Sbűll iz Sotine (1899-1995), ročno kolorirana fotografija. Pred »karavlo« v Sotini, okrog leta 1935. Pripadnik maloobmejnih enot – graničar na straži pred pripadajočo opremo.

Praktično je bilo Prekmurje po vojaški organiziranosti razdeljeno med mariborsko vojaško okrožje (to je obsegalo vse območje, ki meji na Avstrijo, 63 občin) in varaždinsko vojaško okrožje (obsegalo je območja ob meji z Madžarsko, 59 občin). Razdelitev Prekmurja med dve vojaški okrožji je veljala še dolga leta.

Leta 1923 je izšel Zakon o ureditvi vojske Kraljevine SHS. Na ozemlju Slovenije (z izjemo dela Prekmurja) je bilo poveljstvo Dravskega divizijskega območja, ki je imelo sedež v Ljubljani. Delilo se je na vojaška okrožja: Celje, Ljubljana in Maribor z vojaškimi okraji. V Murski Soboti je bila vse do nemške okupacije 6. 4. 1941 stacionirana 5. četa 2. bataljona 36. pehotnega polka Ban Jelačić. V četi je bilo do sto vojakov.

Občinska straža in ostale oblike varovanja

Na lokalni ravni so nekatere obmejne občine organizirale občinsko stražo[46], ki naj bi skrbela za splošno in požarno varnost po teh vaseh. Vse do leta 1922 so Prekmurje ogro-

45 Mark Krenn, Zgodovina pomurske policije in orožništva, str.98.
46 Mark Krenn, Zgodovina pomurske policije in orožništva, str.98.

žale razne vstajne čete, ki so se pojavljale na Madžarskem. Po ostalih delih Slovenije so občinski stražniki opravljali službo po starem (avstrijskem) izročilu, ki je bilo odvisno zlasti od značaja in pomembnosti občine. Njihova strokovnost je bila skromna.

Na področju Kraljevine SHS je bila občinska straža regulirana šele 18. 2. 1928 s Pravili za občinske stražarje, vendar dejanskega učinka glede organiziranosti, nošenja uniforme in orožja v naših krajih ni bilo. Po maloštevilnih arhivskih virih glede oboroženih straž je bila situacija z občinskimi (vaškimi) stražarji iz kraja v kraj različna.

Poleg državnih, mestnih in občinskih stražnikov so v Sloveniji na varnostnem področju poznali še druge oblike organiziranosti. To niso bili pravi stražniki, vendar so opravljali posebne varnostne naloge in so bili vpeti v varnostni sistem tedanje Kraljevine SHS oziroma Jugoslavije. Lov in ribolov so kontrolirali lovski in ribiški čuvaji (Ribiški zakon za deželo Kranjsko iz leta 1888 je veljal ves čas).

Avstrijsko pravno izročilo je veljalo tudi za gozdarske čuvaje. Varovanje kmetijskih kultur je bilo zaupano poljskim čuvajem.

Vsi našteti organi so kršitelje v glavnem prijavljali oblastem. Plačani so bili od lokalnih skupnosti ali od lastnika (premožni veleposestniki so imeli svoje čuvaje). Večje pristojnosti so imeli železniški stražniki. Poverjeništvo za notranje zadeve je v zvezi varovanja lastnine železnice za leto 1919 določila pooblastila varnostnim čuvajem, ki so jim praviloma rekli železniški stražniki. Bili so oboroženi in so imeli posebno izkaznico, s katero so se legitimirali.

V določenih primerih so smeli koga prijeti in ga takoj izročiti pristojnim oblastem. Leta 1938 je izšla Uredba o ustanovitvi železniške straže. Poleg stražnikov so uvedli še preiskovalno osebje. Za konec omenimo še pravosodno stražo oziroma paznike, ki so čuvali kaznjence. Pri nas sta bili najbolj znani jetnišnici v Mariboru (za moške) in v Begunjah na Gorenjskem (za ženske). Določen del varnostnih nalog je na podeželju opravljala nočna ali vaška straža. Določila o ustanovitvi vaške straže so bila predpisana z že omenjenim Zakonom o notranji upravi iz leta 1929.

Drago Ribaš

Prekmurje med drugo svetovno vojno: »Če ješ madžarski kruh, boš govoril madžarsko!«

Skozi Prekmurje sta 6. 4. 1941 prodirali 101. in 125. nemška divizija iz sestava 2. armade[47], ki sta imeli zbirno mesto v okolici Radgone. Odpor jugoslovanske vojske je bil le neznaten, prebivalci obmejnih vasi in predstavniki Kulturbunda pa so navdušeno pozdravili nemške vojake. A razmere so bile zgolj prehodne, saj je bilo Prekmurje določeno kot madžarsko zasedbeno področje.

Dne 15. 4. 1941 je prišla madžarska predhodnica, 16. 4. pa je vkorakal v Mursko Soboto 2. körmendski bataljon V. pešadijska polka iz Szombathelyja, pod poveljstvom polkovnika Józsefa Radvanya. Istega dne so jim Nemci na prireditvi v Murski Soboti svečano predali oblast v Prekmurju. Ostali so le v občinah ob zahodni meji, kjer je živelo nemško prebivalstvo. Dne 10. 6. 1941 je bilo dokončno odločeno, da pripadajo vasi Fikšinci, Kramarovci, Ocinje in del Serdice Nemčiji, ostalemu nemškemu prebivalstvu v Prekmurju pa je bilo dovoljeno, da se preseli na ozemlje rajha.

Prihod Madžarov v Mursko Soboto (Vir: Hribovšek, Prekmurska brigada)

47 Zgodovina Pomurske policije in orožništva str. 106–107.

Sresko načelstvo Murska Sobota

Štev. 4. dne 11. IV. 1941

Vsem občinam!

Odreja se, da imajo občinski uradi brez odloga začeti z delom. Prva dolžnost občin je skrbeti za vzdržanje popolnega mira in reda kakor tudi da vplivajo pomirjevalnona ljudstvo. Občine imajo nemške kakor jugoslovansko žandarmerijo, v kolikor je v službi, v vsakem oziru učinkovito podpirati kakor ji tudi iti na roko pri nastanjenju in oskrbi.

Vsi zakoni ostanejo v polni veljavi v kolikor niso nasproti z vovimi razmerami in interesi nemške drčave in nemške brambne moči.

Vsa okna morajo biti najnatančnejše zatemnjena in sicer tako, da luč ne more prodreti ven. Okna je treba zastrti z zastori, papirjem, pokrivali i. t. d.

Prebivalstvo mora ostatati brezpogojno mirno. Vsa zborovanja in zbiranja so prepovedana Bočja služba vseh krščanskih veroizpovedi je kakor dosedaj dovoljena, verniki pa se morajo po službi božji podati takoj mirno domov. Obhodi in procesije niso dovoljene. Zvonenje z zvonovi je prepovedano. Kresovi se za Veliko noč ne smejo žgati.

Vsako motenje verskega mira je strogo prepovedano. Vse prebivalstvo naj živi med seboj v miru, vsako motenje tega v kakemkolem oziru bo kaznovano.

Vsako razširjanje neresničnih in vznemirujočih vesti je najstrožje prepovedano in razširjevalci takih vesti bodo takoj pozvani na odgovornost od pristojne oblasti. Tudi opustitev tozadevne prijave je kaznjiva kakor tudi kaznjiva vedoma podana nerešnična in neutemeljena prijava iz privatnih motivov.

Posest orožja ni dovoljena. Orožje mora biti brez odloga oddano najbližji zandarmerijski postaji. Istotako vsako vojaško blago.

Orožje ki je potrebno za vzdrževanje reda in mira se more dodeliti le od komandature v Murski Soboti. Tozadevne prošnje je najnatančnejše utemeljiti.

Vloge, prošnje in podobno na oblasti se sme vložiti le pri občini, ki jihmora s svojim mnenjem in potrdilom o identiteti vlagatelja takoj predložiti pristojni oblasti.

Civilnim osebam je do nadaljnjega prepovedano uporabljanje motornih vozil. Izjeme se dovoljujejo zdravnikom, babicam in drugim v oziravrednih slučajih s strani komandature v Murski Soboti.

Od devete ure zvečer do pete ure zjutraj po poletnem času ima počivati ves promet za civilno prebivalstvo. Izjeme sgoraj navedenim osebam dovoljnje komandatura v Murski Soboti. Vendar morajo te osebe vložiti utelmejeno prnšnjo pri občini.

Vse gostilne, kavarne in slični obrati morajo biti najkasneje ob 20.45 uri zaprti. Vsako zvišanje cen v kteremkoli obratu je prepovedano.

Občine imajo skrbeti, da bodo poljedelski kakor tudi obrtni obrati vsaj v dosedanjem obsegu nadaljevali svoje delo. Vsak kos zemlje mora biti obdelan, kjer manjka vprežna živina, ima občina takoj odpomoči.

Na zdravje domače živine je obračati največjo pažnjo in vsak slučaj naležljive bolezni je takoj javiti okrajnemu glavarstvu.

Hišne preiskave, aretaciije in slične posege v privatno življenje posameznikov smejo vrčiti samo pristojne varnostne oblasti.

Vsi prestopki in prekrški gornjih odredb se bodo kaznovali po obstoječih zakonih oziroma po zakonih nemške oborožene sile.

Komisarsko vodstvo:
Dr. Fleck, s. r.

Sreski načelnik:
Dr. Bratina, s. r.

Razglas sreskega načelnika občinam, da morajo nadaljevati z delom, zahteva po zatemnitvi oken ponoči, svoboda veroizpovedi, policijska ura med 21.00 in 5.00 in druge odredbe za izvajanje oblasti v tem času (Vir Mark Krenn).

Slovesnost v Murski Soboti, 16. 4. 1941, ko so nemške oblasti Prekmurje predale Madžarski (Vir: Delo, fotografijo hrani Muzej novejše zgodovine).

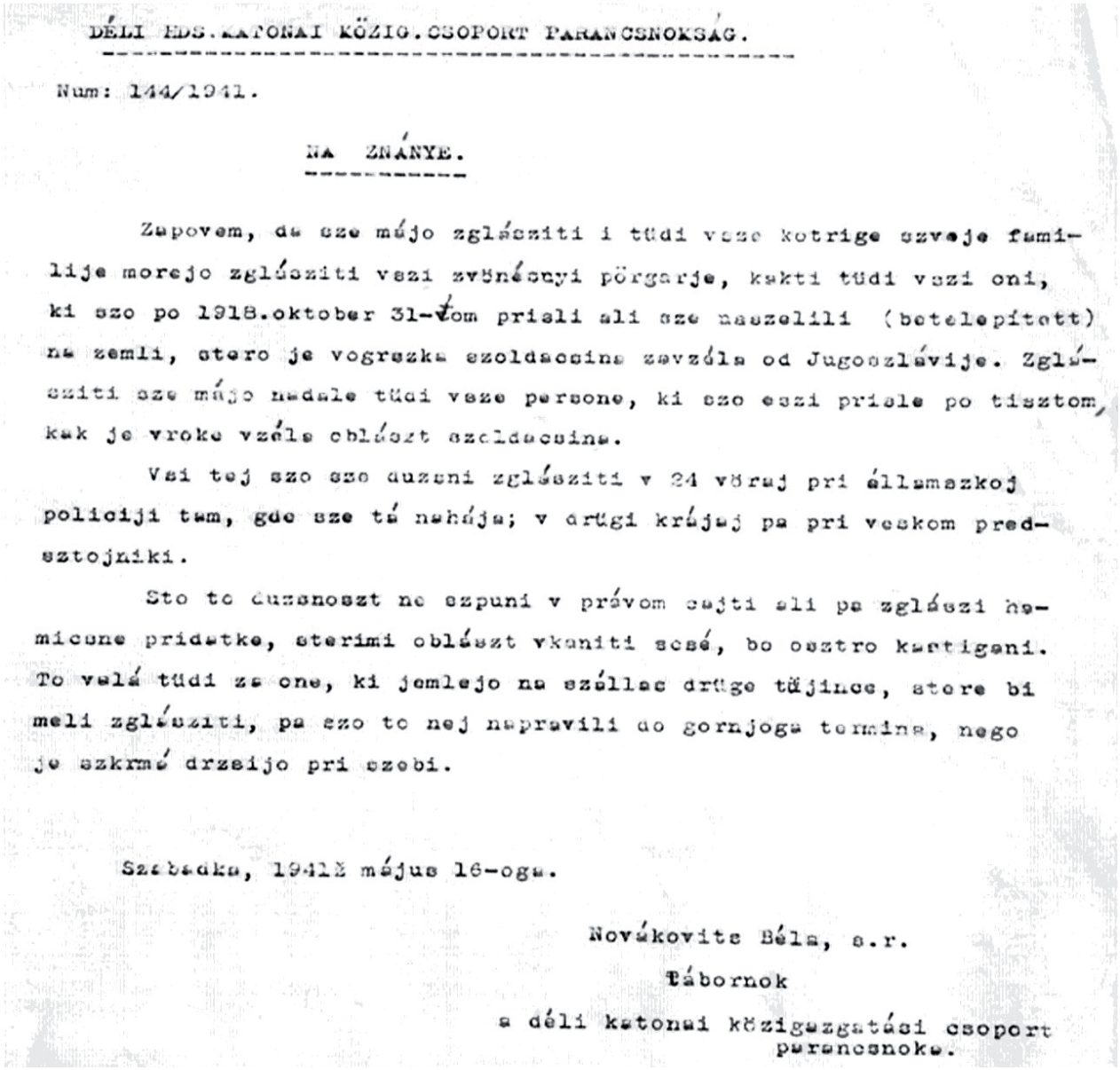

Dne 16. 4. 1941 je madžarska vojska ob prevzemu Prekmurja od Nemcev vkorakala tudi v Dolnjo Lendavo, sedanjo Lendavo (Vir Delo, fotografijo hrani Štefan Vida).

Organizacija okupatorske oblasti

Uvedena je bila vojaška uprava z dvema vojno-upravnima poveljstvoma: v Murski Soboti in Lendavi. Vojaška uprava je bila organizirana, tako da je pomenila vmesni korak k popolni vključitvi zasedenih ozemelj v madžarsko administrativno razdelitev z namenom čimprejšnje vzpostavitve stanja pred koncem oktobra leta 1918. To je v praksi pomenilo odstranitev vseh sledov dvaindvajsetletne jugoslovanske uprave v teh krajih ter vzpostavitev temeljev za njeno pomadžarjenje.

Madžari so od vseh treh okupatorjev najkasneje uvedli civilno upravo, šele 15. 8. 1941. Obnovili so upravno-teritorialno razdelitev iz leta 1919, tako da Prekmurje ni bilo niti posebna upravna enota niti ga niso priključili k eni sami madžarski upravni enoti. Murskosoboški okraj so priključili Železni županiji s središčem v Sombotelju (Szombathely - pred vojno Sobotišče).

DÉLI HDS. KATONAI KÖZIG. CSOPORT PARANCSNOKSÁG.

Num: 144/1941.

NA ZNÁNYE.

Zapovem, da sze májo zglászniti i tüdi vsze kotrige szveje familije morejo zglászniti vszi zvönészvyi pörgarje, kakti tüdi vszi oni, ki szo po 1918.oktober 31-tom prisli ali sze naszelili (betelepitett) na zemli, stero je vogrszka szoldaszina zavzála od Jugoszlávije. Zglászniti sze májo nadale tüdi vsze persone, ki szo eszi prisle po tisztom, kak je vroke vzéla oblászt szoldaszina.

Vsi tej szo sze duzsni zglászniti v 24 vöraj pri államszkoj policiji tam, gde sze tá nahája; v drügi krájaj pa pri veszkom predsztojniki.

Sto to duzsnoszt ne szpuni v právom czjti ali pa zglászi hamicsne pridatke, sterimi oblászt vkaniti szesé, bo osztro kastigani. To velá tüdi za one, ki jemlejo na szállasz drüge tüjince, stere bi meli zglászniti, pa szo to nej napravili do gornjoga termina, nego je szkrmé drzsijo pri szebi.

Szabadka, 1941ž május 16-oga.

Novákovits Béla, s.r.
Tábornok
a déli katonai közigazgatási csoport parancsnoka.

Javni razglas madžarskih oblasti, da se morajo prijaviti vsi priseljenci policijskim postajam v kraju, kjer živijo. Takšne razglase so razglašali bobnarji »mali ritari«, ki so hodili po vasi in bobnali, da so jih ljudje slišali, se ustavili na zbirnem mestu in nato prebrali na glas obvestilo.

Formalno-pravno je madžarski okupator priključil Prekmurje kot del južnih pokrajin (Delvidek-Bačka, Baranja, Medžimurje) k Madžarski 16. 12. 1941. Zaradi vojne se civilna oblastni veliko razlikovala od vojaške. V Murski Soboti so tudi do nadaljnjega ostala: poveljstvo 2. bataljona V. pešadijskega polka, dve strelski četi in ena artilerijska v Rakičanu, vse skupaj podrejeno 3. korpusu v Szombathelyu. Po novi upravni razdelitvi, ki se je naslanjala na stanje z dne 31. 10. 1918, so bili okraji razdeljeni na občine ali notariate. Notarji, ki jih je sedaj postavljal okrajni nadglavar, so bili uradniki s srednješolsko izobrazbo in posebno dveletno notarsko šolo, ki so imeli na svojem ozemlju skoraj neomejeno oblast. Vodili so matične knjige, poravnavali manjše spore in izrekali kazni, opravljali civilne poroke in vrsto drugih obveznosti, ki so jim bile sproti naložene.

Upravna razdelitev Prekmurja: okraj Murska Sobota z veliko Občino Murska Sobota in notariati v Puconcih, Bodoncih, Tišini, Gornji Lendavi, Martjancih, Murski Soboti, Murski Soboti - okolici, Prosenjakovcih, Pertoči, Petrovcih, Rogaševcih, Pečarovcih, Križevcih, Fokovcih in Cankovi. Soboškemu okraju so bili priključeni še kraji Velemér, Magyarszombat in Godorhaza ter iz monoštrskega okraja Dankovci, monoštrskemu okraju pa so pripadle vasi Budinci, Čepinci, Trdkova, Dolenci, Šalovci in Hodoš.

Prvi ukrep madžarskih okupacijskih oblasti je bil takojšen odpust vsega slovenskega uradništva in učiteljstva. Sestavljen je bil tudi poseben seznam, na katerem se je znašlo okoli 900 prišlekov, ki so jih nove oblasti nameravale izseliti. Nadzorovali so tudi vse vplivnejše ljudi (npr. odvetnike). Odpustili so ves učiteljski kader, ki je prišel iz osrednje Slovenije, razen redkih izjem v soboškem okraju. Madžarske oblasti so priznavale položaj vendske krajine (Vendevidek) v zasedenem Prekmurju le soboškemu okraju, medtem ko so lendavskega imele za povsem madžarskega.

Poleg izdelanega represivnega aparata je nova oblast s svojim delom na področju gospodarskega in družbenopolitičnega življenja storila vse, da bi pokrajina v vseh elementih življenja postala neločljiv del madžarske države. Korak k temu je bilo tudi madžarsko državljanstvo. Madžarsko državljanstvo je vključevalo tudi obvezno služenje vojske. Prvi nabor je v Prekmurju potekal med 25. 8 in 15. 9. 1941, povezan pa je bil z vstopom Madžarske v vojno proti Sovjetski zvezi.

Posebnost madžarskega okupacijskega sistema v Prekmurju je bila predvsem v odnosu do prebivalstva, ki je ostro ločeval priseljence in staroselce. Prekmurske Slovence, ki so bili sami ali njihovi predniki rojeni v pokrajini pred 31. 10. 1918, je madžarska uprava smatrala za sebi lojalne državljane. Sicer so bili 22 let pod napačno propagando in vzgojo, a se jih je še dalo ponovno prepričati v to, da so Vendi, kar naj bi bil prvi korak k spoznanju, da so Madžari.

Odpor proti okupatorju

V Prekmurju so se priprave na odpor proti okupatorju začele dokaj hitro. Že v prvih dveh mesecih po okupaciji so, v glavnem aktivisti KPS[48] kot tudi nekateri drugi, poskušali organizirati organizacijo odpora. Madžarska oblast in domači sodelavci pa so delali sezname napredne študentske mladine, da bi lahko ukrepali, ko bo treba. Po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo in po posvetu z vodstvom KPS v Ljubljani in Območnim komitejem KPS za Štajersko je začelo prihajati do prvih konkretnih akcij proti okupatorju.

48 Komunistična partija Slovenije

Štefan Kovač - Marko, padel 18. 10. 1941 pri Gančanih pod streli madžarskih orožnikov.

Zaradi aretacij, pri katerih so se nekateri aktivisti z bojem prebili na Štajersko, nekaj jih je padlo, nekaj pa so jih tudi ujeli, je boj proti okupatorju zamrl. Tako leta 1942 kot tudi leta 1943 so madžarske okupacijske oblasti zelo budno pazile na morebiten poskus odpora. Predvsem dejstvo, da v teh letih Prekmurje ni čutilo vojne vihre tako trdo kot drugi deli Slovenije - hrane ni primanjkovalo - je poleg madžarske propagande v veliki meri vplivalo, da ni bilo organiziranega odpora in tudi ne organizacije narodne oblasti.

Madžarske oblasti pa so se tudi odločile že leta 1942, da izselijo iz Prekmurja koloniste, ki so pribežali po 1. svetovni vojni iz Istre in Slovenskega primorja in se naselili v vaseh Pince Marof in Benica.

Da bi okrepili odpor proti okupatorju, je glavni štab NOV[49] na Kozjaku iz vrst borcev Lackovega odreda ustanovil 24. 9. 1944 četo 22 prostovoljcev, ki jo je vodil obveščevalni oficir, kapetan Ivan Majnik - Džems. Četa je imela nalogo prodreti v Prekmurje, navezati stik z aktivisti odpora in pokazati prebivalstvu, da je tudi v Prekmurju možen oborožen odpor proti okupatorju. Četa je po več bojih 1. 10. 1944 pri Gibini prestopila reko Muro in prišla v Prekmurje. Nato se je prebila do Fokovcev, kjer jo je večja madžarska enota obkolila, a so partizani obroč prebili v smeri reke Mure, ki so jo 9. 10. 1944 prestopili in se vrnili nazaj v odred na Kozjak.

Zaradi napačne ocene razmer je prišlo po kapitulaciji Hortyjevega režima 5. 10. 1944 do izdaje in spopada aktivistov z madžarsko vojsko, policijo in orožniki 17. 10. 1944 v Murski Soboti in nato 20. 10. 1944 na Vaneči, kjer sta padla Dane Šumenjak - Miran in Franc Kosi, pred tem pa še Jože Kramar - Juš, kar je sprožilo tudi obsežne aretacije po Prekmurju. Konec oktobra 1944 in novembra so bili v Prekmurje poslani novi aktivisti, ki so v decembru že začeli vzpostavljati vaške odbore OF[50] v Bistrici, Žižkih, Polanah, Lendavi, Murski Soboti.

Konec januarja 1945 je bila v Voglerjevi koči v Motvarjevskem gozdu ustanovljena Prekmurska četa, ki jo je vodil Filip Korošec - Bor z nalogo, da varuje aktiviste in izvaja manjše diverzantske akcije. Takoj je začela z akcijami in se zelo hitro zapletla v spopade z madžarskimi orožniki in vojsko. Dne 4. 3. 1945 jih je v Voglerjevi koči napadlo več kot 2.000 vojakov in orožnikov.

Dne 3. 4. 1945 so predhodnice Rdeče armade vstopile v Mursko Soboto in naslednji dan v Lendavo. Aktivisti OF so 5. 4. 1945 ustanovili začasni okrožni odbor OF, ki ga je vodil Franček Majcen in okrajna odbora OF za Mursko Soboto in Lendavo, ki sta zelo hitro organizirala upravno delovanje nove oblasti in politično delo. Ustanovljena je bila tudi vojaška komanda območja s sedežem v Murski Soboti, ki jo je vodil Filip Korošec - Bor, katere poglavitna naloga je bila izvedba mobilizacije.

49 Narodno osvobodilne vojne.
50 Osvobodilna fronta.

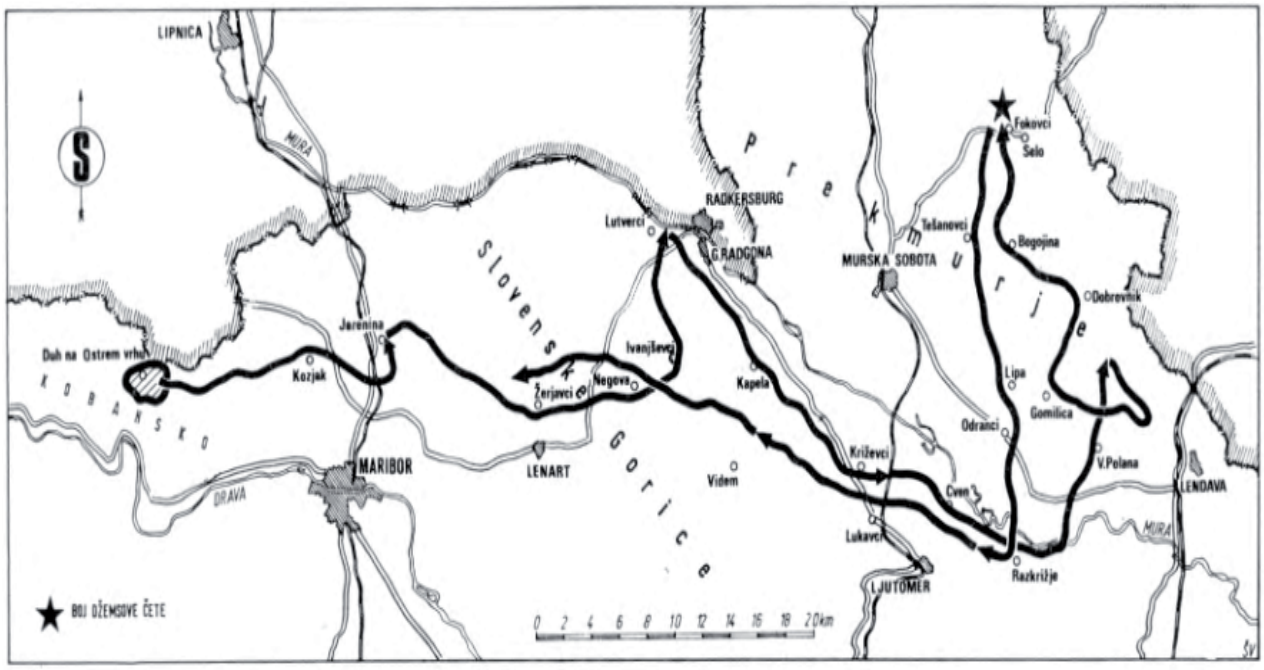

Slovesno odkritje spomenika zmage v Murski Soboti, 12. 8. 1945, ki je edini, posvečen ruskemu vojaku na slovenskih tleh. Zasnoval ga je oficir Jurij Arončik, bronasta kipa partizana in rdečearmejca sta izdelala brata Zdenko in Boris Kalin. (Vir: https://okupacijskemeje.si/exh07-ch15.html)

Foto galerija o partizanstvu v Prekmurju med drugo svetovno vojno

Ivan Majnik Džems vodja partizanske enote poslane v Prekmurje septembra 1944.
Vir: Mitja Hribovšek, 1975, Prekmurska brigada

Pot Džemsove čete s Kozjaka v Prekmurje in nazaj na Kozjak.

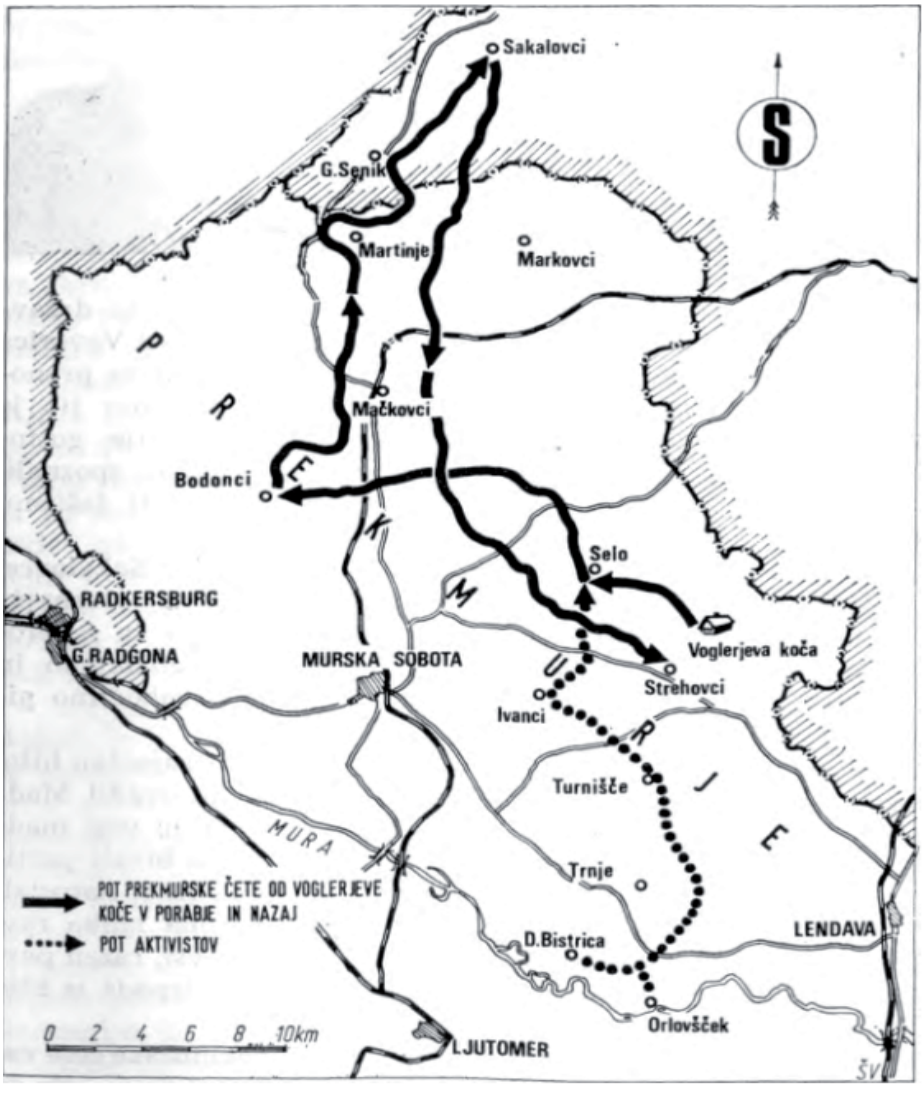
Voglerjeva koča v motvarjevskem gozdu, kjer je konec januarja 1945 bila ustanovljena Prekmurska četa.

Ela Letonja-Atena in komandir Prekmurske čete Filip Korošec Bor.

Franček Mirtič, politični komisar Prekmurske čete.

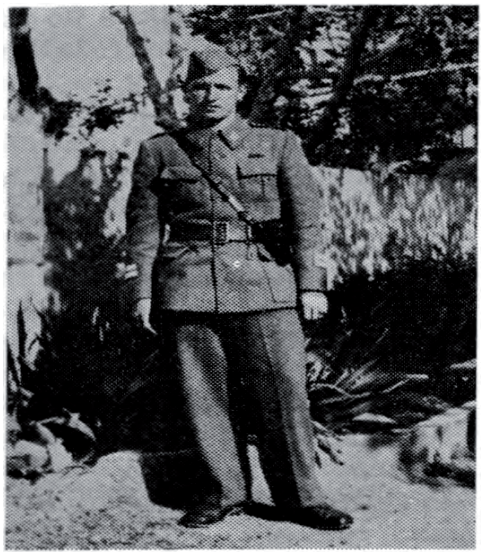
Pohod Prekmurske čete v porabje in aktivistov na Ravensko.

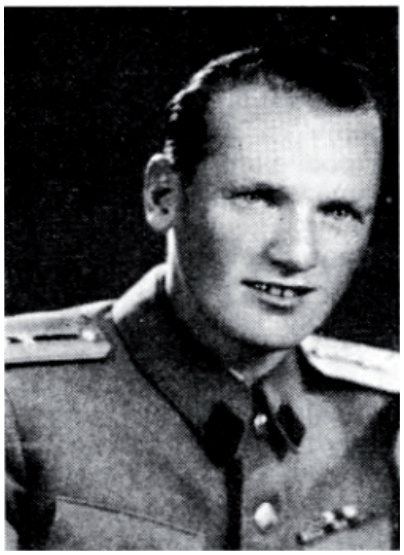

Slovenski bataljon v Barču ob Dravi, 28. aprila 1945 na poti v Prekmurje.

Partizanska vojska v Murski Soboti, maj 1945 (Pomurski muzej Murska Sobota).

Avgust Vovk - Jurče, komandant brigade (levo) in Franc Godler - Blisk, načelnik štaba Prekmurske brigade.

Miroslav Lipuš-Mišo, politični komisar brigade in Stane Sefman, odposlanec štaba IV. operativne cone, ki je vodil kozjansko skupino z Bohorja v Prekmurje

Miroslav Lipuš-Mišo, politični komisar brigade in Stane Sefman, odposlanec štaba IV. operativne cone, ki je vodil kozjansko skupino z Bohorja v Prekmurje.

Prihod Prekmurske brigade v Maribor 10. maja 1945.

Most v Dravogradu, kjer je imel položaje 2. bataljon Prekmurske brigade.

Dr. Alojz Šteiner

Prekmurska brigada – oblikovanje in delovanje v letu 1945

Uvod

Prošnji, da za zbornik opišem nekaj zgodovinskih dejstev o (naj)večji prekmurski partizanski enoti, sem se lep čas izogibal, predvsem zato, ker o tem dokaj oddaljenem obdobju nisem vedel dovolj. Kljub temu pa mi raziskovalna želja ni dala miru in sem se lotil raziskovanja, tudi zato, ker bomo v letu 2025 obeleževali 80-obletnico konca druge svetovne vojne in s tem tudi dokončne osvoboditve slovenskih pokrajin izpod okupatorskih oblasti. V to obletnico pa sodi tudi oblikovanje in delovanje Prekmurske brigade poln mesec dni v letu 1945.

Vojaško-zgodovinski viri partizanstvo v Prekmurju prikazujejo kot posebno. Razlogov je več: od vojaško geografskih in topografskih do političnih, ker je bilo Prekmurje od decembra 1941 priključeno Kraljevini Madžarski in tako v posebnem režimu in razmerah. To pa velja tudi za zaključek vojne, saj je bilo Prekmurje prva osvobojena slovenska pokrajina in to mesec dni pred koncem druge svetovne vojne. Na podlagi proučevanja dostopnih virov predstavljam oblikovanje in delovanje Prekmurske brigade, uradno imenovane 1. Slovenska prek(o)murska brigada[51]. Ta je bila ustanovljena na dan (prvega) podpisa kapitulacije nacistične Nemčije – 7. 5. 1945 in je delovala v Sloveniji do konca maja, zatem pa je bila še deset dni razporejena v Ivniku (Eibiswaldu) v Avstriji, nakar so jo do 10. 6. 1945 demobilizirali, del kadra pa razporedili v enote 14. divizije Jugoslovanske armade (Hribovšek, 1975, str. 226). Raziskovanje temelji na edinem uradnem vojaško-zgodovinskem dokumentu o 1. Slovenski prekomurski brigadi (v nadaljevanju Poročilo 1. S.P.B.) in leta 1975 izdanem domačem zborniku o Prekmurski brigadi (Hribovšek, 1975) ter povezanih prispevkih in dokumentih iz arhiva Vojaško-zgodovinskega instituta[52]. K opisu nastanka, strukture in delovanja brigade so dodani dogodki, ki so vodili k njenemu oblikovanju in kažejo na posebnosti njenega obstoja in narodnoosvobodilnega boja v Prekmurju.

Poizkusi aktiviranja partizanstva v Prekmurju leta 1944 in 1945

Poizkusov za ponovno aktiviranje odporništva v Prekmurju po letu 1941[53], ko so ga Madžari dokaj uspešno onemogočili, je bilo zlasti od leta 1944 več. Napori so potekali

51 V uradnem nazivu se namesto izraza prekmurska uporablja izraz prekomurska, skrajšano 1. S.P.B. (glej: dokument 153, VIZ,1975, VI/19, str. 792–797: Izveštaj Štaba 1. slovenačke prekomurske brigade od 27. maja 1945 štabu 14. udarne divizije JA o formiranju brigade i aktivnosti njenih jedinica do kraja rata).

52 Zborniki dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije VIZ, 1969, VI/16; VIZ, 1975, VI/19 in VIZ, 1982, II/15.

53 Začetki organiziranja upora v Prekmurju segajo, tako kot v ostalih slovenskih krajinah, v leto 1941. Potem, ko so 15. 8. 1941 Madžari v Prekmurju uvedli civilno okupacijsko upravo, je bilo treba tudi v praksi dokazati, da nove oblasti obvladujejo položaj. Pri tem so se madžarske okupacijske oblasti, po prvih sabotažnih in propagandnih akcijah prekmurskih aktivistov, lotile učinkovitih protiukrepov (Hribovšek, 1975, str. 19–21 in Dubaja, 2024, str. 490–491).
Temu je sledila priključitev 16. 12. 1941, ko je madžarski parlament s posebnim zakonom vključil Prekmurje (skupaj z Bačko, Baranjo in Medmurjem) nazaj v ogrsko kraljestvo. V tem letu je madžarski okupator aretiral v Prekmurju okoli 160 oseb (Dubaja, 2024, str. 493). Po neuspelih pogajanjih z Italijo glede izročitve kolonistov so madžarske oblasti 23. 6. 1942 nasilno odgnale v taborišče Sarvar 121 družin s Primorske pregnanih Slovencev s 668 družinskimi člani (Hribovšek, 1975, str.14). Lotili so se tudi Judov, vendar se je najhujši pogrom nad njimi zgodil 26. 4. 1944 in še v oktobru in novembru istega leta. Glej tudi: Izhodišča madžarske okupacijske politike v Prekmurju (Fujs, 1997) in Majcen (1994 str. 18–28).

v smeri pošiljanja političnega kadra in aktivistov, ki bi pospešili aktiviranje odporniškega gibanja in organov Osvobodilne fronte (OF), vojaških obveščevalcev in nenazadnje partizanskih enot. Leta 1944 so k temu pomembno prispevale okoliščine, med njimi tudi mednarodna prošnja Madžarske za mir, vojna in politična dogajanja na Madžarskem, vključno z zamenjavo vlade 18. 3. in nemško okupacijo 19. 3. ter dogajanja 15. 10., ko Horthy naznani odhod Madžarske iz vojne in 16. 10. nemške čete zasedejo budimski grad, Horty abdicira in oblast prevzame Szálasi. Ta napove nadaljevanje vojne v pogojih, ko intenzivno napredujejo formacije Rdeče armade in pridruženih vojska (romunske in bolgarske).

Džemsova četa v Prekmurju

Po odločitvi 4. operativne cone so na Kozjaku obveščevalnemu oficirju, kapetanu Ivanu Majniku - Džemsu naročili, da iz prostovoljcev Lackovega odreda[54] oblikuje enoto prostovoljcev, ki je 22. 9. 1944 krenila proti Prekmurju. Tam naj bi vzpostavili stike s terenskimi političnimi aktivisti ter ljudem v Prekmurju pokazali navzočnost organizirane oborožene partizanske čete, pridobili zaupanje ljudi in jih privabili k sodelovanju.

Četa naj bi dosegla Goričko in tam s pomočjo domačinov ustvarila in organizirala partizansko enoto (četo). Cilj in namen pohoda v Prekmurje naj bi bil tudi ugotavljanje razpoloženja prebivalstva, naklonjenost do osvobodilnega boja in pripravljenost za sodelovanje, predvsem pa preizkusiti oboroženo moč sovražnika, njegovo bojno taktiko in namere (Hribovšek, 1975, str. 30–32). Četa je poleg Džemsa ob odhodu štela 22 borcev[55].

Pot jo je vodila iz taborišča pod Sv. Duhom na Kozjaku proti Kungoti, kjer je prečkala cesto Maribor - Šentilj, nadaljevala proti Pesnici in prek Jareninskega dola do Svetega Jurija (Vidma), kjer so pustili dva borca. Od tam pa na sever proti Lutvercem pri Radgoni z namenom, da prečkajo Muro in preko Dedoncev v Avstriji vstopijo v Prekmurje. Vendar ta poskus prečkanja Mure ni uspel in iz čete sta pobegnila še dva borca. Zatem so bili tri dni na Goričkem vrhu pri Radgoni, 30. 9. pa so krenili proti Cvenu, kjer so izgubili še dva borca in prečkali madžarsko mejo, zatem pa pri Gibini še Muro. Pridružilo se jim je še pet novincev prostovoljcev in četa je 1. 10. 1944, ko je stopila na prekmurska tla, štela 21 borcev (prav tam, str. 33–37).

V Prekmurju je bila četa devet dni - do 9. 10. 1944. Njena pot pa je potekala skozi Dolnjo Bistrico in gozd Orlovšček proti Veliki Polani, Črnem lesu v Mali Polani, kjer je prišlo do prvega streljanja z madžarskimi orožniki pri mostu čez Ledavo. Pot so nadaljevali proti Turnišču in Bogojini, zatem manevrirali proti Vučji Gomili, Črenšovcem in Dobrovniku, od tam pa proti Fokovcem. Dne 4. in 5. 10. so izvedli politična zborovanja z vaščani v Turnišču in Bogojini, pa tudi v Vučji Gomili, Črenšovcih in Dobrovniku. V Fokovcih so nameravali oblikovati četni tabor, vendar so jih 6. 10. obkolili Madžari in vnelo se je triurno obstreljevanje, nakar se je četa umaknila proti Bistrici in prebila do Mure. To so po treh dneh prečkali s splavom in nadaljevali do Gibine, kamor so prišli 9. 10. Džems je odšel poročat v štab 4. operativne cone, četa pa se je vrnila na Kozjak (prav tam, str. 38–42).

54 Gre za t. i. nov Lackov odred, ki je oblikovan 20. 9. 1944, ko se je ostanek Pohorskega odreda združil z enotami Lackovega odreda in so se vsi trije njegovi bataljoni premaknili na Kozjak (Hribovšek, 1975, str. 30).

55 Hribovšek navaja (1975, str. 32), da so jo imenovali Džemsova četa, čeprav je bil za komandirja postavljen Rudi Maglica - Danilo. Politični komisar je bil Jože Duh - Silvester, intendant pa Polde Vaupotič.

Ta izrazito izvidniška enota je v Prekmurju vzdržala teden dni (od 1. do 6. 10. 1944). Majcen (1994, str. 42) to imenuje bliskovit sprehod. Ni pa v celoti pojasnjeno, ali je prišlo do kontakta s terenskimi delavci v Prekmurju[56].

Pošiljanje aktivistov in obveščevalcev v Prekmurje

V začetku leta 1944 je iz Prlekije v Prekmurje prišla skupina aktivistov, ki jo je vodil Stane Červič - Bojan[57] in zlasti v ravninskih predelih širil mrežo OF (Červič, 2009, str. 17–21). Od osemdesetih v odbore OF povezanih aktivistov so jih madžarske oblasti v majskih akcijah aretirale in zaprle blizu 30 ter nato obsodile na procesih v Čakovcu in drugod. To je bil ponoven udarec narodnoosvobodilnemu gibanju.

Prekmursko zgodovinopisje, poleg Červiča, opisuje tudi prihod Jožeta Kramarja - Juša kot izkušenega partijskega organizatorja proti koncu julija 1944. S Kramarjem pa je prišel še aktivist Franc Kosi (Emri v Gašpar, 2020, Hribovšek, 1975, str. 26 in Červič 2009, str. 37–42). Tako se je poleti 1944, kljub aretacijam v maju, nadaljevalo razgibano in politično organizirano delovanje v Prekmurju, vključno s pripravljanjem in ustanavljanjem odborov OF.

Slobodan Šumenjak – Miran[58] je kot vodja posebne (obveščevalne) linije za Prekmurje in Madžarsko v takratnih slovenskih strukturah VOS–OZNA[59] prišel 4. 7. 1944 čez Kozjansko v Prekmurje s spremljevalcema Ivanom Orlom - Rastkom in Jernejem Osolinom - Dragom (Hribovšek, 1975, str. 26 in Godina, 1980, str. 118). Imel je nalogo, da odpotuje v Budimpešto, ki se ji je približevala Rdeča armada, kjer bi zbiral obveščevalne podatke.

56 Hribovšek (1975, str. 42–43) citira Červiča, ki navaja, da je do stika z Džemsovo četo prišlo, česar pa Džems niti ne potrdi niti ne zanika v celoti. Tudi v knjigi predstavljeno potrdilo za vzpostavitev povezave ima datum 12. 10. 1944, ko čete ni bilo več v Prekmurju. Hribovšek dodaja, da zlasti Dane Šumenjak - Miran in Jože Kramar - Juš, Stane Červič - Bojan, Franc Kosi, Miško Kranjec in drugi niso bili obveščeni o prihodu tako pomembne partizanske čete v Prekmurje. To je glede na slabe zveze in odsotnost stalne radijske zveze tudi razumljivo.

57 Majcnova dikcija (1994, str. 39) pravi, da je v začetku januarja 1944 prišel v Prekmurje iz Slovenskih Goric Stanko Červič - Bojan z družino.

58 V virih se navajajo tudi drugi nazivi povezani s priimkom Šumenjak. V Zborniku Prekmurska brigada se navaja Dane Šumenjak - Miran, tako je zapisano tudi na spominski plošči na Slovenski ulici št. 41 v Murski Soboti. V seznamu narodnih herojev Jugoslavije se uporablja ime Slobodan, v prispevku Ustanovitev oddelka za zaščito naroda za Slovenijo, Ljube Dornik - Šubelj (1995) pa Slobodan Šumenjak - Miran, takšno ime pa je zapisano tudi na spominski plošči na Vaneči. V Slovenskem biografskem leksikonu pa Šumenjak Slobodan, Dane - Feks, Miran, kar bi lahko pomenilo, da so zadnja tri imena tega obveščevalca konspirativna. Godina (1980, str. 117) in Majcen (1994, str. 40) navajata, da je Šumenjak deloval kot predstavnik VOS v Trstu pod imenom Dane Šumenjak - Fex, pred odhodom v Prekmurje pa si je spremenil ime v Dane Šumenjak -Miran.

59 OZNA - Oddelek za zaščito naroda ustanovijo 13. 5. 1944, tako da izločijo sektor za boj proti peti koloni iz poverjeništva za notranje zadeve NKOJ in ga podredijo Poverjeništvu narodne obrambe NKOJ (Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije po drugem zasedanju AVNOJ-a predsatvlja začasno vlado). Posamezne nacionalne enote Ozne podredijo neposredno Poverjeništvu za narodno obrambo NKOJ. Ozna je bila strogo centralizirana obveščevalno varnostna in protiobveščevalna služba za območje cele Jugoslavije in tako centralizirana tudi v okviru Slovenije. To je prineslo spremembo tudi v Sloveniji in izločitev obveščevalnega oddelka in oddelka za inozemstvo iz odseka za notranje zadeve SNOS (Slovenski narodno osvobodilni svet) ter preoblikovanje slovenske VOS (Varnostno obveščevalne službe). Ta proces je v Sloveniji potekal od 26. 6. 1944 do sredine avgusta 1944. Zaradi tega nekateri viri (Hribovšek idr.) navajajo, da je bil Šumenjak v Prekmurju kot predstavnik VOS Slovenije, pa tudi da je bil ubit kot član posebne linije I. oddelka Ozne za Slovenijo. Dejstvo je, da spremembe v zvezi s prehodom slovenske VOS v OZNA za Slovenijo v Prekmurju do decembra 1944 niso mogli izvesti v celoti zaradi prekinjenih zvez (Štubelj 1995, str. 112).

Prvo pismo iz Budimpešte je Šumenjak poslal 13. 8., njegovo drugo poročilo iz Madžarske pa je I. odsek Ozne za Slovenijo posredoval I. odseku Ozne za Jugoslavijo, saj ga je napisal in odposlal 26. 9. (Štubelj, 1995, str. 113–114).

Čeprav je bil Šumenjak zadolžen za delo po obveščevalni liniji, ga je razvoj dogodkov poleti 1944 v Prekmurju potegnil tudi v organizirano delovanje odpora. Lotili so se zbiranja orožja, sanitetnega materiala, načrtovali so ustanovitev odbora OF v Murski Soboti in Lendavi, začeli so organizirati manjše partizanske akcije ter izboljšali povezave in zveze.

Ko pa je 15. 10. 1944 v Prekmurje prodrla vest o kapitulaciji Hortyjevega madžarskega režima, so v soboško vojašnico poslali pismo, v katerem so predlagali madžarski vojski, da bi skupaj nastopili proti Nemcem, s čimer bi se vojaki v vojašnici praktično predali oziroma prestopili na slovensko stran. Dne 16. 10. zjutraj so madžarska vojska, policija in žandarmerija prevzele energične ukrepe. Močno so zastražili Mursko Soboto in na podlagi ovadb drugi dan 17. 10. 1944 obkolile Brumnovo hišo, kjer so pripadniki narodnoosvobodilnega gibanja čakali na odgovor.

Madžari so zajeli Brumnovo družino in pet aktivistov, v spopadu ranjeni Kramar se je ustrelil. Šumenjak, Kosi in Černjavič so se uspeli umakniti proti Vaneči (Hribovšek, 1975, str. 46–48). Tam je, po izdaji domačina, prišlo 20. 10.1944 do spopada z madžarskimi orožniki, kjer je bil smrtno zadet Kosi, hudo ranjen pa Šumenjak[60], ranjen pa je bil tudi Červič.

Tako poskus prevzema oblasti v Prekmurju ob pričakovani kapitulaciji Madžarske skupini Šumenjaka in Kramarja ni uspel. Emri (v Gašpar, 2020) navaja, da nobena od obeh skupin svojih ciljev ni uresničila. Poleg tega pa je dogajanjem v Murski Soboti, Puconcih in na Vaneči sledil nov val aretacij preko osemdesetih z aktivisti povezanimi ljudmi (Godina, 1900, str. 147–150). Dubaja (2024, str. 499) navaja poročilo Okrožnega odbora, da je bilo interniranih v oktobrskih dneh okrog 140 oseb, v novembru pa zaprtih še okoli 20 oseb. Poleg tega pa je do konca leta okupator ustrelil več kot 35 Prekmurcev, ki so dezertirali iz madžarske vojske. Tako je po oktobrskih dogodkih, ko so Madžari uspeli likvidirati aktivistično jedro (Majcen 1994, str. 45) v Prekmurju ponovno nastala vrzel, ki jo je bilo treba zapolniti z novimi aktivisti.

V Bazi 24, kjer je bilo načelstvo Ozne za Slovenijo, niso vedeli za smrt Šumenjaka in so mu 24. 10. 1944 poslali Bogdana Hrovata - Miho[61], ki naj bi postal njegov pomočnik, hkrati pa še dva radiotelegrafista in malo pozneje še dva domačina iz Prekmurja - Jožeta Korena in Janeza Cimermana (Dornik, 1995, str. 114). Hrovat je prispel v Prekmurje šele 9. 12. in ugotovil okoliščine Šumenjakove smrti. V Prekmurju je ostal vse do osvoboditve, od aprila do junija 1945 pa opravljal delo pooblaščenca Ozne za okrožje Ljutomer (prav tam).

Konec oktobra 1944 je na zahtevo CK KPS in glavnega štaba NOV Slovenije v Prekmurje prispela skupina aktivistov z oddajno radijsko postajo, katero je vodil Ferdo Godina - Marko[62] z nalogo vzpostaviti temelje organizacije OF v Prekmurju, organizirati manjše borbene oborožene skupine, vršiti partizanske akcije, vzdrževati tesne zveze s CK KPS in oblastnim

60 V zvezi s smrtjo Šumenjaka se navaja, da je bil ubit 20. 10. 1944 (Hribovšek, 1975, str. 47 in pominska plošča v Murski Soboti in na Vaneči). Dornik pa na str. 113 navaja datum 22. 10. 1944. Ta datum navaja tudi Slovenski biografski leksikon. Godina (1980, str. 147) navaja, da je Mirana nabodel na bajonet skrit vojak pri viničarju Jolanke Kirbiš na Vaneči in da je tam umrl.

61 Bogdan Hrovat - Miha (roj. 1923, samomor v pisarni OZNE v Ljubljani1948) je v virih omenjen tudi kot “Puklasti Miha” zaradi telesne hibe (glej: Dornik, str. 115 in Majcen, 1994, str. 77).

62 V skupini so še bili Ivan Žunič - Radovan, politični komisar čete Cankarjeve brigade, Franček Mirtič, sekretar SKOJ-a (SKOJ je kratica za Zvezo Komunistične mladine Jugoslavije) bataljona Gubčeve brigade in telegrafist iz glavnega štaba Anton Krafogel - Boro. Za obveščevalnega oficirja - vodjo obveščevalnega punkta so določili Ludvika Kreča - Romana.

komitejem KPS za Štajersko ter pošiljati redna politična in vojaška poročila. Skupino je zaradi varnostnih ukrepov spremljala še skupina devetih partizanov (Hribovšek, 1975, str. 49).

Proti koncu novembra 1944 se je tudi okrožni odbor OF Ljutomer odločil poslati na politično delo v Prekmurje Ela Letonja - Ateno in Slavo Mihelič v spremstvu Milana Samca - Črta. V istem času je Območni komite KPS za Štajersko poslal v Prekmurje Frančka Majcena, člana pokrajinskega odbora OF, in Cvetko Praprotnik - Štefko, članico oblastnega komiteja, z nalogo, da vzpostavita organizacijo OF in takoj po osvoboditvi organizirata ljudsko oblast. Za njima so poslali še člane Območnega komiteja KPS za Štajersko, Jakoba Moleka -Mohorja z dvema spremljevalcema ter Filipa Korošca - Bora. V Prekmurje so poslali še članico okrožnega odbora Ljutomer, Roziko Zavrč - Bredo in aktivista Jožeta Talanyija -Janeza ter kurirja Rajnerja Elimira - Vincija, tu pa so se pojavili tudi drugi pripadniki narodnoosvobodilnega gibanja, ki so se po oktobrskih dogodkih v Murski Soboti umaknili v ilegalo.

Prekmurska četa

Prekmurska četa je bila ustanovljena januarja 1945 na podlagi posebne brzojavke Kidriča in Kvedra, ki sta jo preko radijske postaje 13. 1. 1945 poslala prekmurskim aktivistom[63]. V njej so bile navedene usmeritve za ustanavljanje vojaških enot (med 5 in 15 borci), ki se bodo izogibale večjim spopadom in posvetile diverzantskim akcijam ter napadale manjše sovražnikove enote, pridobivale orožje, uničevale vlake in avtomobile pa tudi preganjale in odstranjevale kvizlinge in izdajalce ter posebno pozornost namenile političnemu delovanju na terenu. Posebej je bilo izpostavljeno zbiranje in pošiljanje novincev za vojsko preko kanalov na Hrvaško in na Pohorje. Poleg tega pa še, da bo Prekmurje v bodoče prejemalo direktive neposredno od glavnega štaba NOV in PO Slovenije in tako bo potekal tudi prenos obveščevalnih podatkov (Dubaja, 2024, str. 503).

Četo so sestavljali v Prekmurje poslani aktivisti in domačini. Njena sestava se je nenehno spreminjala, tako da ni prerasla nad trideset borcev[64], čeprav jih skupaj v četi praktično nikoli ni bilo toliko.

Komandir čete je bil Filip Korošec - Bor, politični komisar pa Franček Mirtič. Četa je bila zelo pomanjkljivo oborožena in oskrbljena s strelivom (Majcen, 1994, str. 76–77 in Hribovšek, 1975, str. 57).

Četa je delovala, tako da so najpogosteje iz Voglerjeve koče v motvarjevskem gozdu pošiljali po tri do pet ljudi, ki so razen oboroženih akcij izvajali tudi politično propagandne aktivnosti na območju Strehovskih goric, Bogojine, Dobrovnika, Motvarjevcev, Bukovnice, Polane in Turnišča.

63 Dušan Kveder - Tomaž je naveden kot komandant, Boris Kidrič pa kot komisar Glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije (GŠ NOV in POS) (Godina, 1980, str. 165). Nekaj usmeritev in napotil je bilo v Prekmurje poslanih že prej. Na podlagi teh je bila v Strehovskih goricah od 18. do 21. 12. 1944 tudi posebna konferenca, kjer so prav tako sprejeli sklep (št.2) o ustanovitvi Prekmurske čete (Majcen, 1994, str. 57–60 in rokopis Davida Dvanjščka razstavljen v Voglerjevi koči). Glej tudi Majcnov zapis o tem, kako gledati na datum ustanovitve čete (1994, str. 76).

64 Na seznamu čete (Majcen, 1994, str. 205) je navedenih skupno 42 imen. Če analiziramo sestavo čete skozi opise njenega delovanja in navajanje borcev, bodisi na Goričkem ali na Dolinskem, pa je teh imen 33. Iz tega bi lahko sklepali, da so po vojni na seznam čete uvrstili tudi aktiviste, ki so posredno bili povezani s Prekmursko četo, neposredno pa niso bili v njej (prav tam, str. 77–78). Tako Prekmurska četa predstavlja vojaški in politični okvir sestave tistih, ki so v času obstoja čete delovali v Prekmurju.

Prvo vojaško akcijo so izvedli 27. 1. 1945 na območju Gančanov. Hkrati s partizanskimi akcijami se je pojavil plaz madžarskih protiukrepov, ko so vse pogosteje začeli postavljati zasede četi, zasliševali ljudi in izvajali aretacije. Izstopajoče vojaške preizkušnje čete so bile 22. 2. v Brezovici, 28. 2. v Bukovnici, 29. 2. pri Nedelici in 3. 3. v Strehovskih Goricah, ko sta bila ubita dva borca, še eden pa je utonil v Ledavi, trije pa so bili ranjeni. Do obsežnega napada na četo v Voglerjevi koči pa je prišlo 4. 3., ko jo je približno 2.000 madžarskih vojakov in žandarjev poskušalo obkoliti in uničiti. En del čete se je umaknil na sever na območje Goričkega, drugi pa na jug v ravninske predele. Iz južne skupine, ki se je poskušala prebiti preko Mure, so Madžari 7. 3. enega borca ubili in dva zajeli. Južna skupina je na območju Dolinskega in Ravenskega nadaljevala zlasti s političnim delom in pripravami za prihod rdečearmejcev in prevzem oblasti.

Del čete, ki se je premaknil na Goričko, je 16. 3. v Bodoncih v gostilni Maršik izgubila svojega komandirja (Filip Korošec - Bora), ki je bil hudo ranjen, 17. 3. pa je bil hudo ranjen tudi komisar čete (Franček Mirtič). Enota se je razdvojila, en del je nadaljeval pot v Porabje pod vodstvom Mirka Škrjanca, kjer je ta 21. 3. padel. Enota je bila v Porabju od 19. do 23. 3. in kot najsevernejši kraj dosegla Sakalovce. Četa se je vrnila v Prekmurje v gozdove med Bogojino in Filovci, zatem pa je devet borcev čete odšlo nasproti Sovjetom in so se 1. 4. med Šalovci in Hodošem srečali z Rdečo armado[65]. Večina borcev Prekmurske čete se je v dneh med 3. in 5. 4. zbrala v Murski Soboti in se takoj lotila nalog (Žnidarič, 2005, str. 340–341 in Godina, 1980, str. 207–208) v vojaški komandi in novih prekmurskih oblastnih strukturah.

Prekmurska četa je v dveh mesecih delovanja v Prekmurju imela šest mrtvih borcev, šest pa jih je bilo tudi ranjenih. Godina (1980, str. 174–175) in Majcen (1995, str. 73–74) dodajata, da so januarja 1945 Madžari začeli tudi z aretacijami znanih naprednih ljudi in tistih, ki so pomagali partizanski četi in tako zaprli in kasneje v Čakovcu sodno obravnavali še preko 20 oseb. Poudariti je treba, da se je s slabšanjem položaja sil na Madžarskem, februarja in marca 1945, zelo povečala gostota vojaških sil v Prekmurju, poleg tega pa je bilo Prekmurje razglašeno za operativno vojno območje[66] s posebnim režimom in kontrolo. Hkrati pa so tu potekale tudi že dograjene nemške obrambne linije (Jugovzhodni zid – nem. *Südostwall* ali *Reichsschutzstellung*), ki naj bi zaustavile prodor Rdeče armade v notranjost rajha na avstrijskem ozemlju.

Prihod delegacije SNOS v osvobojeno Prekmurje in vzpostavljanje prekmurskih oblastnih in vojaških organov

Rdeča armada 3. ukrajinske fronte je 29. 3. 1945 začela prodor na avstrijska tla (Dunajska operacija) in se konec marca pojavila tudi na severu Prekmurja[67]. Nemci in Madžari niso branili Murske Sobote in vojaki Rdeče armade so vanjo vkorakali 3. 4., po srditih spopadih pa 4. 4. v Lendavo. Sovjetski vojaki so 5. 4. poskušali še s prebojem preko pontonskega mostišča na Muri med Bakovci in Veržejem, vendar niso uspeli[68]. Na zahodnem delu

65 Različni viri omenjajo sodelovanje Prekmurske čete pri osvobajanju Prekmurja (Majcen, 1994, str. 163–172 in Godina, 1980, str. 206) oziroma osvobajanju Murske Sobote 3. 4. (Emri v Gašpar, 2020).

66 Godina (1980, str. 134) navaja, da so že septembra 1944 Madžari okraja Murska Sobota in Lendava proglasili za vojno področje in da so s civilnim prebivalstvom upravljale vojaške oblasti.

67 Lorenčič (2022, str. 45) sklicujoč se na ruske vojaške vire navaja, da je bila Kuzma na Goričkem osvobojena že 30. 3., Grad in Križevci 1. 4, Puconci in Prosenjakovci pa 2. 4. V Puconcih je bilo od 5. 4. tudi poveljniško mesto 57. armade.

68 Od 518 padlih rdečearmejcev v Prekmurju v času njenega osvobajanja in zasedbe prekmurskega

Prekmurja se je, po osvoboditvi Cankove 7. 4., frontna črta 11. 4. med Gederovci in Sotino, pa tudi na južnem delu vzdolž reke Mure[69], ustalila skoraj za mesec dni[70].

V Murski Soboti so 5. 4. ustanovili začasni okrožni odbor OF poleg tega pa tudi okrajni odbor OF v Lendavi in Murski Soboti ter več vaških odborov. Dne 6. 4. 1945 je v osvobojeno Prekmurje prispela posebna delegacija slovenskih političnih in vojaških delavcev, članov SNOS, ki so jo sestavili v Beogradu[71], in je zastopala novo slovenska oblast. Okrožni, okrajni in vaški odbori OF so imeli nalogo skrbeti za gospodarske razmere, trgovino in preskrbo, propagando in tisk, šolstvo, pošto, železnico, urejanje bolnišnic in mobilizacijo zdravstvenega in sanitetnega kadra idr. Posebej intenzivna je bila mobilizacija prebivalstva za obnovo dežele in popravila cest in mostov, pa tudi preseljevanje prebivalcev zaradi bližine fronte in kopanja jarkov ob Muri in notranjosti (Hribovšek, 1975, str. 72–75).

Vzpostavljeno je bilo tudi slovensko vojaško področje s sedežem v Murski Soboti[72]. Komanda vojnega področja je obsegala komande mest v Murski Soboti, Lendavi, Beltincih, Šalovcih, Rogaševcih in drugod. Osrednja naloga komande področja in 12 komand mest je bila mobilizacija moških, sposobnih za vojsko, ki so jo začeli izvajati 14. 4. 1945 preko vaških odborov OF.

Komande mest so se lotile vojaške organizacije, tako da so iz obstoječih vaških čet in mobilizirancev zbrali mlade fante in moške v vojaške enote in obmejne bataljone pri komandah mest v jakosti po 150 mož, po vaseh pa so pustili potrebno vaško oboroženo zaščito - straže (prav tam, str. 75 in 79). Njihova naloga pa je bila tudi mobilizacija motornih vozil in goriva, zbiranje orožja in vojnega materiala, ureditev sodišč in oblikovanje komisije za ugotovitev zločinov okupatorjev. Prekmursko vojno področje je s svojimi komandami mest v obdobju od 14. 4. do 7. 5. mobiliziralo prek 4.000 mož (prav tam str. 85).

Prej navedeno predstavlja posebnost, saj je po osvoboditvi Prekmurja to še vedno bilo na operativnem območju fronte, ki so jo tokrat kontrolirale sile Rdeče armade. S tem v zvezi Hribovšek (1975, str. 79) citira Ambrožiča, da je bila dejansko za varnost Prekmurja

ozemlja jih je pri poskusu forsiranja Mure 6. 4. 1945 domnevno padlo 418 (Fujs , 2023, str. 247 in 250). Majcen (1994, str. 175) pa citira nemški vir (Marburger Zeitung), po katerem naj bi bilo 411 preštetih in še 200 ocenjenih mrtvih ter 148 ujetnikov Rdeče armade.

69 V vojaških operacijah v Prekmurju je zaradi intenzivnosti spopadov in artilerijskega obstreljevanja bilo med Prekmurci okrog 150 civilnih žrtev (Hribovšek, 1975, str. 72). Godina (1980, str. 279–289) navaja v posebnem seznamu 123 civilnih žrtev v letu 1945.

70 V Prekmurju so bili na levi stri Mure Sovjeti s 57. armado, na desni stri Mure pa 2. nemška tankovska armada in ostanki 3. madžarske armade (Hribovšek,1975, str. 72 in Lorenčič, 2022, str. 48–49). Na desni strani Mure so ob vzhodnem robu Slovenskih goric položaje držali najprej rdečearmejci, zatem pa jih prepustili 1. bolgarsko domovinski armadi. Lorenčič (prav tam) tudi navaja, da je manjši del bolgarske vojske operiral tudi v Prekmurju, vendar je to možno jemati le kot pogojno. Preko Lendavskega kota bi po osvoboditvi Prekmurja na desni breg Mure lahko poslali dele 12. bolgarska divizije, ki je zamenjala enote Rdeče armade ob vzhodnem robu Slovenskih goric. Pogojno pa tudi zato, ker sta ob osvobajanju bila oba mostova čez Muro v Murskem središču (Petišovcih) porušena.

71 Njeni člani so bili: (1) podpredsednik AVNOJ in podpredsednik Izvršnega odbora Osvobodilne ronte Slovenije (IOOF) in član predsedstva SNOS Jože Rus, (2) član SNOS, generalmajor Lado Ambrožič - Novljan, (3) član AVNOJ, SNOS in IOOF, član glavnega odbora enotnih sindikatov Jugoslavije Franc Svetek, (4) član SNOS polkovnik Jože Brilej in (5) član SNOS Vlado Krivic (Hribovšek, 1975, str. 77).

72 Komandant področja je postal Filip Korošec - Bor, prejšnji poveljnik Prekmurske čete, medtem ko je njen politični komisar Franček Mirtič prevzel dolžnost komisarja v vojaškem področju. Sovjetski komandant mesta Murske Sobote je bil major Fedor Barsukov (prav tam, str. 75).

angažirana Rdeča armada, ki je držala fronto na Muri. Dodajam še, da se je večina enot sovjetske vojske po 9. 5. iz Prekmurja premaknila v sovjetsko zasedbeno cono v notranjosti Avstrije, tiste sile, ki pa so ostale v Prekmurju, pa so se umaknile do sredine julija 1945 (Lorenčič, str. 95).

Prekmurska brigada ali 1. Slovenska prekomurska brigada

Ta del prispevka zajema najprej oblikovanje 1. Slovenske prekomurske brigade, temu sledi struktura in številčna sestava in predstavitev vojne in vojaške poti brigade. Pri tem je vojna pot delovanje in aktivnosti v času trajanja druge svetovne vojne na slovenskih tleh do 15. 5. 1945, medtem ko celotno obdobje obstoja brigade označujem kot vojaška pot. Kot datum začetka oblikovanja se uradno navaja 7. 5. 1945. Pri tem pa je treba upoštevati tudi opisane aktivnosti, ki so bile pred tem, zlasti v aprilu 1945, vključno z mobilizacijo za vojsko sposobnih Prekmurcev po 14. 4., s čimer so zagotovili popolnitev brigade z vojaštvom ali točneje osebjem.

Oblikovanje 1. Slovenske prekomurske brigade

Oblikovanje 1. Slovenske prekomurske brigade Jugoslovanske armade (JA) se je v Prekmurju začelo na povelje generala Ambrožiča[73] s formiranjem poveljstva brigade 7. 5. 1945, temu je naslednji dan sledilo oblikovanje bataljonskih poveljstev, postroj brigade in podelitev orožja mobiliziranim borcem pa je izvedena 9. 5. pred pohodom proti Mariboru. V bistvu je Prekmursko brigado poveljeval general Ambrožič, ki je ukaze in naloge prenašal na brigadno poveljstvo. Iz edinega situacijskega poročila brigade razberemo, da je brigada po zaključku vojne podrejena 14. diviziji NOV Slovenije. Divizija je v zaključnih bojih leta 1945 ostala na Štajerskem v zaledju nasprotnika in ni bila neposredno podrejena armadam JA[74]. Jedro brigade so tvorili Prekmurci iz po osvoboditvi Prekmurja oblikovanih vaških čet in enot komand mest (cca 1.300) in okoli 400 na novo mobiliziranih v brigado[75]. Pomemben del brigadne sestave so predstavljali starešine in borci enot, ki so 1945 prispeli v Prekmurje. Pri tem je treba najprej navesti Slovenski bataljon[76], ki je 25. 4. iz Pakraca na Hrvaškem preko Madžarske z okoli 80 osebami prišel v osvobojeno Prekmurje.

---

73 Kdaj in od koga je general Ambrožič dobil ukaz za formiranje brigade je po dostopnih dokumentih težko ugotoviti. V knjižici (Emri, 1968) je navedeno, da je bilo to 17. 4. (str. 23), v monografiji iz leta 1975, ta datum ni več naveden (Hribovšek, 1975, str. 95–96).

74 Na podlagi odredbe vrhovnega komandanta NOV in PO Jugoslavije so 1. 1. 1945 oblikovane 1., 2. in 3. armada (NOV), medtem ko je 4. armada (NOV), ki je prav tako sodelovala v zaključnih operacijah za osvoboditev Jugoslavije, oblikovana 1. 3. 1945. S tem datumom so vse armade z odločitvijo vrhovnega komandanta (Tita) preimenovane v Jugoslovansko armado (JA), vrhovni štab pa v Generalštab JA. (VIZ, 1982, II/15, str. 8–11 in str. 224). 5. armado JA so oblikovali 5. 5. 1945 in je delovala na območju Srbije in Makedonije.

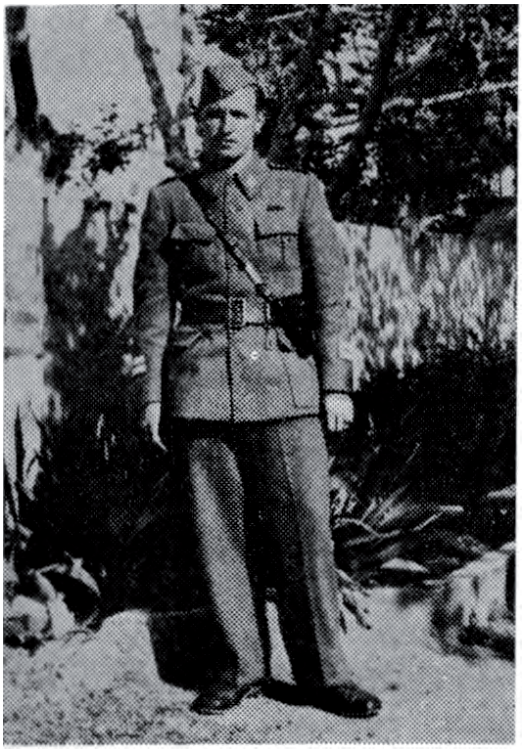
75 Če je osebje iz vaških čet/straž in komand mest imelo vsaj tri tedne izkušenj iz vojaških enot, so bili na novo mobilizirani praktično brez njih. Glej tudi: Gomboc Franček, v Eöry, 4. 5. 2021.

76 Slovenski bataljon so konec novembra 1944 oblikovali v Beogradu iz slovenskih prostovoljcev in ga vključili na fronto ter prerazporejali znotraj 5. udarne divizije od 1. krajiške brigade do 1. jugoslovanske brigade, od tam pa so ga 24. 4. napotili v Prekmurje. Bataljon je v bojih na sremski fronti pri Opatovcu 17. 1. 1945 utrpel zelo hude izgube (Hribovšek, 1975, str. 92–94). Iz Ukaza vrhovnega komandanta JA, z dne 23. 4. 1945 pa lahko razberemo, da so 1. armadi JA v III. točki naložili, da vse Slovence iz divizij (1. armade JA) zberejo in oblikujejo eno enoto, ki jo takoj pošljejo generalu Ambrožiču (glej dokument 232: Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 23. aprila 1945 Štabu 1. armije za prihvat 2.000 Albanaca za popunu jedinica Armije i upućivanje Slovenaca u Prekomurje).

Dne 5. 5. se jim je pridružil še del borcev Kozjanskega odreda[77], ki so iz Kozjanskega prišli preko Hrvaškega Zagorja (Hribovšek, 1975, str. 97). Omeniti je treba še skupino starešinskega oficirskega kadra iz baze glavnega štaba NOV in PO Slovenije v Biogradu na moru (Hrvaška) ter politične delavce s Kozjanskega in Dolenjske, ki so bili v drugi polovici aprila in začetku maja prav tako poslani v Prekmurje.

Struktura in številčna sestava Prekmurske brigade

Prekmurska brigada je imela poveljstvo brigade s štabom in zalednimi organi ter štabnim (zaščitnim) oddelkom. Bojni del brigade so tvorili trije bataljoni[78] in artilerijski divizion. Prištabne enote brigade so bile: avtomobilska četa, četa avtomatičarjev (jurišna), protioklepna četa in vod za zveze. Zaledne enote brigade so bile mehanična četa in zaledni vod z delavnicami (Hribovšek, 1975, str. 98–99 in Poročilo I. S.P.B, str. 4). Struktura brigade je bila podobna sestavi brigad Jugoslovanske armade (v nadaljevanju JA) in je bistveno odstopala od takratne številčne sestave slovenskih partizanskih brigad.

Avgust Vovk - Jurče, komandant 1. Slovenske prekomurske brigade JA (Hribovšek, 1975, str.102)

Vodstvena struktura brigade je bila popolnjena iz skupine starešin, ki je prišla iz Biograda na morju, Slovenskega bataljona in Kozjanskega odreda ter je bila:

- komandant brigade: major Avguštin Vovk - Jurče,
- namestnik komandanta: kapetan Janez Janežič,
- politični komisar: major Mirko Lipuš - Mišo, v Mariboru ga je zamenjal Viktor Umek,
- načelnik štaba: poročnik Franc Godler - Blisk,
- komandant 1. bataljona: Ivan Tlakar,
- politični komisar 1. bataljona: Milan Vidmar,
- komandant 2. bataljona: Simon Srdič,
- politični komisar 2. bataljona: Mitja Hribovšek,
- komandant 3. bataljona: Anton Borštnar, politični komisar 3. bataljona: Dušan Vidmar.

Številčno je Prekmurska brigada, pred odhodom iz Murske Sobote, imela: v poveljstvu brigade 42 oseb, v zalednih enotah 59, v avto četi 27, v 1. bataljonu 481, v 2. bataljonu 508, v 3. bataljonu 656 in v artilerijskem divizionu 126, kar skupaj znese 1.899 oseb (Hribovšek, 1975, str. 97). Kasneje se je številčno stanje gibalo od 1.400 do 1.800 oseb (prav tam, str. 134). V brigadi je bilo ob formiranju okoli 1.600 pušk, 19 lahkih strojnic, medtem ko je artilerijski divizion imel skupaj 14 topov različnih kalibrov (prav tam, str. 105). Tako kot se je spreminjala številčna sestava, se je izboljševala tudi popolnitev z oborožitvijo.

77 Od približno 200 borcev so jih del razporedili v Prekmursko brigado, del pa v 3. brigado 1. slovenske divizije KNOJ, del pa v vojaške komande v Prekmurju. KNOJ - Korpus narodne obrambe Jugoslavije je bila vojaška formacija, ki je opravljala varnostno-zaščitne naloge na osvobojenih ozemljih.

78 Brigada je bila strukturirana po vzorcu tedanjih jugoslovanskih pehotnih enot t. i. trojne formacije (trije bataljoni, s po tremi četami v bataljonu in tremi vodi v četi).

Vojna in vojaška pot Prekmurske brigade

Kot že navedeno je brigada še isti dan, ko je bila dokončno oblikovana, 9. 5. 1945 napotena v Maribor. Prvotni namen premika brigade iz območja Prekmurja je bil, da na Štajerskem pomaga vzpostaviti red in očistiti prostor od sovražnika ter zaščititi državno in privatno premoženje. S tem bi izvajala predvsem varnostno zaščitne naloge. Smer premika brigade je bil Murska Sobota – Hotiza – Ljutomer – Ptuj – Maribor[79].

V Mariboru pa se je prvotna naloga brigade spremenila, saj je poleg tega, da je bila vojaška enota komande mesta Maribor, dobivala še dodatne zadolžitve kot enota Štajerskega (Mariborskega) vojnega področja[80] (v nadaljevanju vojnega področja). Pri tem je prišlo tudi do razdelitve brigade na tri dele in dodatnih nalog v zvezi s sprejemom vojnih ujetnikov ter zbiranjem, popisovanjem in skladiščenjem zaplenjenih materialnih sredstev. Ob tem so 1. in 2. bataljonu poverjene naloge, kjer sta bila zelo izpostavljena, ker sta morala vstopiti v nevarno sovražnikovo operativno območje. Še več, ta dva bataljona sta poslana v Celje in Dravograd, ki sta bili najbolj kritični točki za preboj oziroma zajetje umikajočih se vojaških formacij nemške, ustaške in madžarske vojske ter ostalih formacij takoimenovanih domačih izdajalcev.

Brigada je težila k temu, da izpolni dobljene naloge, kar ji je uspelo. Poleg tega pa Poročilo I. S.P.B navaja, da brigada ni imela mrtvih v kontaktu s sovražnikom, medtem ko je skupno število zajetih (vojnih ujetnikov) preseglo 7.000 oseb (Hribovšek, 1975, str. 221 in Poročilo I. S.P.B, str. 4).

Poveljstvo brigade in 3. bataljon

Poveljstvo brigade in 3. bataljon sta po zahtevi vojnega področja ostala v Mariboru. Hribovšek navaja, da so za oblikovanje komande mesta Maribor po Ambrožičevem povelju[81] iz Prekmurja poslali večje število starešinskega kadra. Med njimi je Štefan Pavšič kot bodoči komandant mesta imel nalogo, da po prihodu v Maribor takoj vzpostavi komando mesta Maribor (Hribovšek, 1975, str. 127–128). Ostalo poslano osebje je skupaj z mariborskimi političnimi kadri in odbori OF oblikovalo ustrezne organe: komando mesta Maribor in komando vojnega področja. Tja pa je iz Murske Sobote prišel še bataljon KNOJ, sestavljen iz borcev Kozjanskega odreda in kozjanskega vojnega področja in prekmurskih prostovoljcev[82].

Tu pa se je znašel še Kozjanski odred in od 13. 5. tudi Lackov odred[83]. Vzpostavljanje

79 Obstajajo različne navedbe, kdaj je brigada prišla v Maribor. Poročilo I. S.P.B navaja, da je to bilo 12. 5., v knjigi Prekmurska brigada (Hribovšek, 1975, str. 130–131) pa se navaja 10. 5. s pojasnili in dodatnimi argumenti. Ta datum je zato uporabljen tudi v tem prispevku.

80 Hribovšek uporablja izraz Štajersko vojno področje. Iz dokumenta GŠ Slovenije pa razberemo, da so 1. 5. 1945 med drugim formirali komando Mariborskega vojnega področja (Glej: VZI,1975, VI/19, Odredba 38, str. 3; Naređenje Glavnog štaba Slovenije od 1. maja 1945. Za formiranje komandi mesta ljubljanskog Vojnog područja i komandi tržaškog, celovškog i mariborskog vojnog područja, z dne 1.5. 1945, št. 190).

81 Naloge generalmajorja Lada Ambrožiča - Novljana, ki je v Maribor prispel 9. 5., so bile predvsem vojaška organizacija, utrditev komande mesta Maribor, ustanovitev komande Štajerskega vojnega področja, povezava in zastavljanje nalog spontano se pojavljajočim partizanskim enotam na območju Maribora in enotam, ki sta jih ustanovili partijska organizacija ali Osvobodilna fronta, vzpostavitev stikov z vojaškim poveljstvom 4. operativne cone in glavnim štabom NOV in PO Slovenije in navezava stikov ter sodelovanje s poveljstvom bolgarske vojske v Mariboru (Hribovšek, 1975, str. 129).

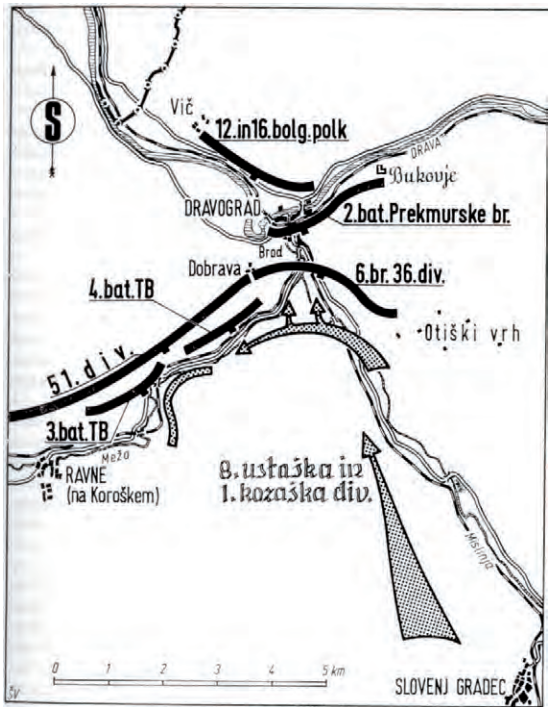
82 Komandant tega bataljona je bil Anton Žlindra - Janoš.

83 Glej: dokument 147, Zbornik VI, knjiga 19, str. 770.

vojaških oblasti in izvajanje vojaških nalog v Mariboru ter vzpostavljanje slovenskih organov oblasti je bil najpomembnejši del nalog. Takrat pa so bile v mestu tudi bolgarske vojaške enote, ki pa so bile zasedene s pridobivanjem vojnega plena, tako vojaškega kot tudi civilnega[84], kar je tudi bilo treba omejevati oziroma preprečevati.

V Mariboru se je sestava 3. bataljona Prekmurske brigade močno povečala (na 800 borcev). To je glede na obsežnost območja in nalog tudi razumljivo, ker so izvrševali številne akcije v mestu in okolici, zlasti v povezavi z zagotavljanjem varnosti, reda in zaščite ter preprečevanja sabotaž (Hribovšek, 1975. str. 134–143).

1. bataljon je na podlagi zahteve komande vojnega področja[85] po železnici 10. 5. napoten v Celje, njegova 3. četa pa je ostala na Ptuju. Na poti proti Celju se je bataljon prebijal skozi nemške in ustaške kolone in se v Grobelnem celo spopadel z ustaši ter v Celje prispel šele 12. 5. popoldne (Hribovšek, 1975, str. 156). V Celju je moštvo bataljona opravljalo nalogo zasedbe ključnih točk v mestu, izvajanje straže na teh točkah in patroliranje v mestu. Sodelovali so pri razoroževanju nasprotnikove vojske in lovljenju v civile preoblečenih vojakov v mestu[86] ter izvajali druge ukaze komande mesta Celje. Pomembna naloga bataljona je bila varovanje ujetniških taborišč[87].

Razporeditev enot IV. operativne cone, I. bolgarske in III. jugoslovanske armade 12. 5. 1945 pri Dravogradu (Hribovšek, 1975, str. 179).

Ali je bataljon sodeloval tudi pri vzpostavljanju in varovanju taborišča za vojne ujetnike v bližnjem Teharju, nisem ugotovil.

2. bataljon je 10. 5. odšel v Dravograd. Takoj po prihodu v Dravograd so zasedli položaje na desnem bregu Drave. Pri tem je treba upoštevati, da je 2. bataljon, ki je od 10. 5. zvečer v kočljivi situaciji pred premočnim sovražnikom pogumno zaprl dostop do dravograjskega lesenega mostu. Na levem bregu dravograjskega mostišča sta bila takrat 12. in 16. polk Bolgarske armade z artilerijskim divizionom (Žnidarič, 2005 str. 344 in Hribovšek, 1975, str. 170 in 179).

Dva dni je bil bataljon zelo izpostavljen in na zahtevni preizkušnji. Ko so prišle okrepitve iz

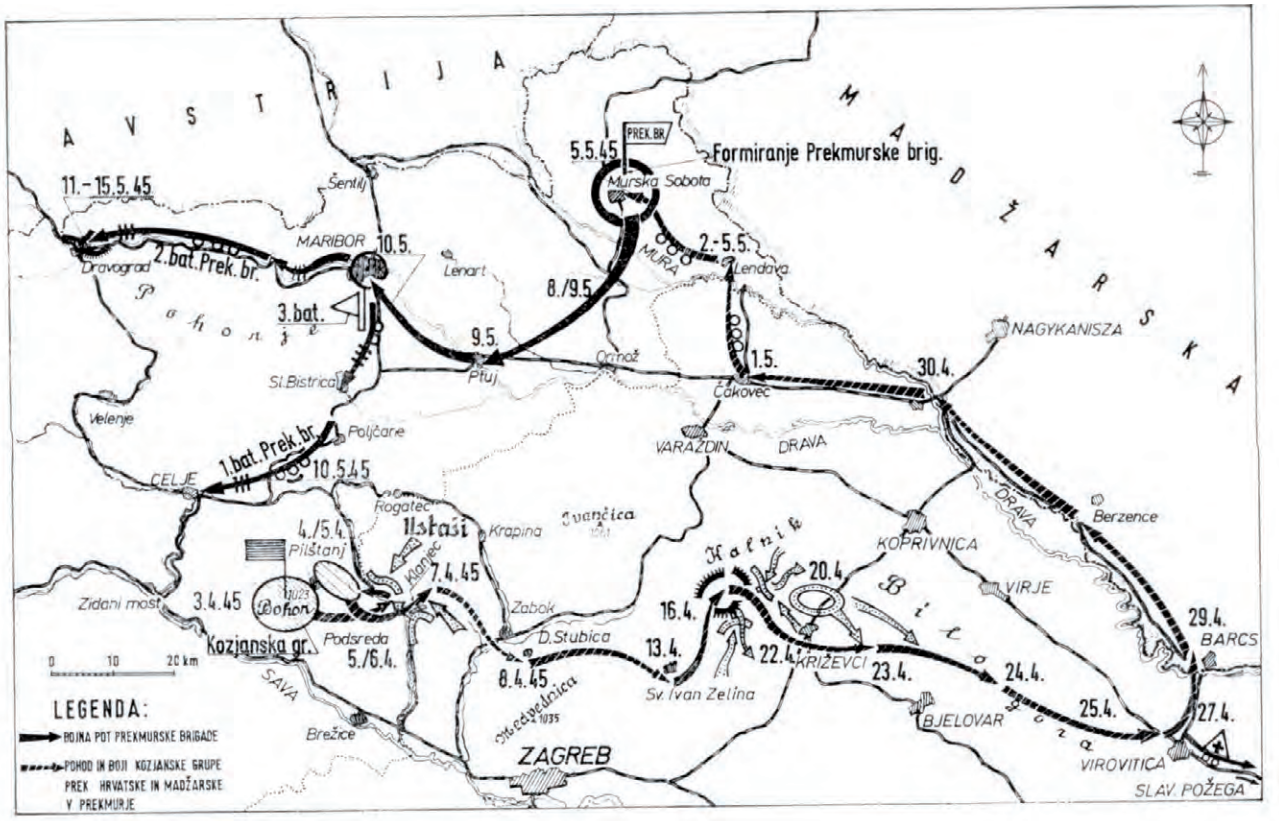
84 Hribovšek navaja, da je mnogokrat prišlo do nesporazuma in sporov z Bolgari, ki so industrijske naprave za proizvodnjo vojaških potrebščin jemali za svoj vojaški plen. Tako je bilo na Teznem, v metalni tovarni v Melju in v tekstilni Huterjevi tovarni v Melju. Dostikrat zaradi primanjkovanja vojaške moči ni bilo mogoče preprečiti, da bolgarski vojaki ne bi odpeljali raznih stvari (str. 113 in 137). O ravnanju bolgarske vojske glej tudi Popović (1967): Kazivanje Koste Nađa.

85 Po izdanem pisnem ukazu bi se moral komandant 1. bataljona v Celju zglasiti že 10. 5. 1945 do 16.30 (Hribovšek, 1975, str. 143).

86 V Poročilu I. S.P.B je navedeno, da so pripadniki 1. bataljona pri tem zajeli 1.500 vojnih ujetnikov.

87 Po navodilih komande mesta Celje je 1. bataljon spremenil celjsko športno igrišče v ujetniško taborišče, zgradil okoli igrišča kontrolne stražarske stolpe in ogradil taborišče z bodečo žico. Vanj so pripeljali okoli 5.000 ujetnikov, predvsem iz ustaške vojske. Ko je nadzor nad njimi prevzela 5. divizija 1. JA, je 1. bataljon prevzel stražo bivšega nemškega ujetniškega taborišča v Bukovžlaku pri Celju. (Hribovšek, 1975, str. 159).

sestave 3. armade JA (brigade iz 36. in 51. divizije) ter slovenske 1. Tomšičeve brigade, je 2. bataljon v Dravogradu razoroževal vojake (skupaj okoli 3.000) ter zbiral vojni plen. Dravograjsko mostišče in njegova obramba sta bila odločilna za uresničitev namer JA o zajetju in uničenju sovražnih vojska na jugoslovanskem ozemlju. Koncentracijo sil 12. 5. prikazuje tudi shema.

Na zgornji shemi, ki je vzeta iz zbornika Prekmurska brigada (Hribovšek, 1975, str. 223), je prikazana njena celotna vojna pot. V spodnjem delu je dodana pot preko hrvaškega Zagorja in Madžarske v Prekmurje Kozjanskega odreda, ki je zagotavljal pomemben del starešin za brigado.

Zaključek vojaške poti Prekmurske brigade

Po dvajsetih dneh samostojnega delovanja so se brigadno poveljstvo in vsi trije bataljoni (iz Maribora, Dravograda in Celja) na ukaz štaba 4. operativne cone zopet združili 30. 5. 1945 v Marenbergu (Radljah ob Dravi). Vendar se s tem vojaška pot Prekmurske brigade ne zaključi z že omenjenim brigadnim poročilom, z dne 27. 5. 1945[88].

Brigado namreč pošljejo (Hribovšek, 1975, str. 225–227) v avstrijski prostor zasedbene cone, ki je bila pod poveljstvom 3. ukrajinske fronte Rdeče armade. Ta prostor so predhodno zasedale bolgarske enote, ki pa so jih pred tem umaknili na Madžarsko. Iz Radelj se je celotna brigada čez dva dni premaknila prek državne meje v Avstrijo v Eibiswald (Ivnik). Tam pa so bile nameščene tudi še druge enote 3. JA, vključno s 14. divizijo JA (prav tam, str. 226). Brigada ni dobila posebne naloge, ampak je bila v vlogi zasedbenih vojaških sil v Avstriji. Dnevno so izvajali vojaško urjenje in politično vzgojo ter propagandno in kulturno

88 Poročilo I. S.P.B ima na tretji strani z roko dopisana dva datuma in podpis namestnika poveljnika brigade, Janeza Janežiča. Za datum 28. 5. je navedeno, da so se zbrali v Mariboru (verjetno Marenburgu) in se odpravili za Eibiswald. Za 30. 5. pa, da so v Eibiswaldu (Ivnik) v Avstriji.

delovanje znotraj brigadnih enot. Po desetih dneh je sledilo razformiranje brigade. Vojaško starešinski in politični kader ter del moštva so po povelju štaba 14. divizije JA razporedili v njene brigade in ostale njene enote. Najprej so razformirali čete in bataljone in nato še štab Prekmurske brigade, s čimer je ta 10. 6. 1945, po nekaj več kot mesecu dni, prenehala obstajati.

Z navedenim pa smo tudi pri usodi slovenskih vojaških enot na Koroškem, ki se dotika tudi Prekmurske brigade. Žnidarič navaja (2005, str. 333), da je od 19. 5. 1945 14. divizija spadala v sestav 3. JA in so se divizijske brigade od 23. do 24. 5. iz dotedanjih položajev na Koroškem premaknile čez Radlje na avstrijsko Štajersko v sovjetsko zasedbeno cono. Temu pa je sledila reorganizacija, ker je bilo treba demobilizirati rudarje, železničarje, prosvetne delavce in nekatere druge poklice. Tako so v 14. diviziji JA ukinili 11. (Zidanškovo) brigado in 13. (Bračičevo) brigado in borce vključili v 2. (Šercerjevo) in 6. (Šlandrovo) brigado ter 1. (Tomšičevo) brigado. Te brigade so izgubile nazive Slovenska narodno osvobodilna brigada (SNOUB). Pri tem razformiranje 1. Slovenske prekomurske brigade, ki te oznake sicer ni imela, v omenjenem viru ni omenjeno.

Že 24. 5. 1945, ko so v Prekmurju še vedno bili vojaki Rdeče armade, so v Murski Soboti začeli postavljati enega največjih spomenikov - Spomenik zmage. Na spomeniku, ki so ga odkrili 12. 8. 1945, sta upodobljena tudi vojak Rdeče armade in partizan.[89] Spomenik še stoji, v Prekmurju pa je živ še zadnji borec Prekmurske brigade – 97- letni Franček Gomboc (Eöry, 2021).

Sklep

1. Slovenska prekomurska brigada je bila najmlajša slovenska brigada v drugi svetovni vojni. Hkrati pa je bila največja med vsemi slovenskimi brigadami tistega časa. Njena vojna pot je praktično trajala en teden, vojaška pot pa od 7. 5. do 10. 6. 1945.

Tisto, kar ob 80-obletnici ustanovitve in delovanja Prekmurske brigade daje misliti, je, da nekateri uradni ali poluradni pregledi slovenskih brigad v drugi svetovni vojni 1. Slovensko prekomursko brigado JA izpuščajo ali pozabljajo. Dodajam še, da je v osrednji monografiji - Prekmurje 1941–1945 na 292 straneh Prekmurski brigadi namenjena ena stran[90], štiri strani pa v monografiji o Prekmurski četi na 205 straneh.

S poskusi vzpostavljanja vojaških enot v Prekmurju, oblikovanjem in vojno ter vojaško potjo Prekmurske brigade se kaže posebnost NOB v tej slovenski krajini pa tudi izginjanje in ugašanje slovenskih partizanskih enot maja leta 1945.

V primerjavi s 43. brigado Teritorialne obrambe Slovenije, ki so jo v Pomurju oblikovali, opremljali in usposabljali ter pripravljali za obrambo domovine od leta 1975 do 1986, je treba navesti, da je bila Prekmurska brigada številčnejša, v kvaliteti oborožitve pa primerjalno gledano slabše oborožena, čeprav so tudi brigado TO v začetku opremljali s takoimenovanim trofejnim orožjem. Je pa brigada TO, ki je od leta 1978 nosila ime po narodnem heroju Štefanu Kovaču - Marku91, imela do njenega razformiranja leta 1986 za sabo 12-letno vojaško pot. V njej so se vojaško kalili in za obrambo ožje domovine leta 1991 usposabljali številni Prekmurci in ostali Pomurci.

89 Kot model za partizana je uporabljen borec Knoja - Vodovnik iz Kozjanskega odreda (Ustna izjava in fotografije njegovega sina Alberta Vodovnika avtorju).

90 Glej: Godina (1980, str. 214) in Majcen (1994, str. 200–203).

91 Ko so v pokrajini ob Muri po letu 1968 začeli oblikovati strukture Teritorialne obrambe, so v poveljstvu Prekmurskega partizanskega odreda bili vključeni tudi trije partizani, in sicer Rudi Maglica Danilo, kot komandant, Jože Varga - Jurček in Ljubomir Deškovič.

Viri:

1. Červič, Stane - Bojan, 2009. Spomini na partizanska leta 1944 v Prekmurju. Lendava: ZZB NOV Lendava.
2. Dornik - Šubelj, Ljuba. 1995. Ustanovitev oddelka za zaščito naroda za Slovenijo. V: Prispevki za novejšo zgodovino XXXV - 1995, str. 103–115.
3. Dubaja, Dunja, 2024, Prekmurje v viharju druge svetovne vojne. V: Prispevki za novejšo zgodovino LXIV–1/2024, str. 489–505. Dostopno (20. 10. 2024) na: https://ojs.inz.si/pnz/article/download/4310/4887/11735?inline=1 .
4. Emri, Evgen, 1968. Prekmurska četa, Prva prekmurska brigada. Obč. odbor Zveze združenj borcev NOV, Murska Sobota: ZGP Pomurski tisk.
5. Eöry, Silva. 2021. Franc Gomboc: »Gasilci smo neutrudna vrsta samarijanov« Dostopno (20. 10. 2024) na: https://vestnik.svet24.si/clanek/aktualno/gasilci-so-neutrudna-vrsta-samarijanov-870635.
6. Fujs, Metka, 1997. Izhodišča madžarske okupacijske politike v Prekmurju. V: Prispevki za novejšo zgodovino, Ferenčev zbornik 1997, št. 2. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, str. 175–186.
7. Fujs, Metka, 2023. Seznam leta 1945 padlih vojakov Rdeče armade na območju Pomurja, pokopanih na soboškem pokopališču. Zbornik soboškega muzeja, str. 247–296.
8. Gašpar, Adriana, 2020. Tudi Prekmurci sodelovali pri vstaji. Dostopno (20. 10. 2024) na: https://vestnik.svet24.si/clanek/aktualno/tudi-prekmurci-sodelovali-pri-vstaji-773705.
9. Godina, Ferdo, 1967. Prekmurje 1941–1945. Murska Sobota: Pomurska založba.
10. Godina, Ferdo, 1980. Prekmurje 1941–1945. Murska Sobota: Pomurska založba.
11. Hribovšek, Mitja. 1975. Prekmurska brigada, Ljubljana: Tiskarna Tone Tomšič.
12. Izveštaj Štaba 1. slovenačke Prekomurske brigade od 27. maja 1945 štabu 14. udarne divizije JA o formiranju brigade i aktivnostih njenih jedinica do kraja rata. V: Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, vol. VI, knjiga 19, Vojnoistorijski institut Beograd in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, dokument št. 153, str. 792–797.
13. Lorenčič, Darjan, 2022. Rdeča armada in osvoboditev Prekmurja leta 1945: kolektivna memorija lokalnega prebivalstva: magistrsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta.
14. Majcen, Franček, 1994. Prekmurska četa med Muro in Rabo - prispevek k zgodovini NOB v Prekmurju. Murska Sobota: Solidarnost.
15. Naređenje štaba 4. Operativne zone Slovenije od 10. aprila 1945 potčinjenim jedinicama za prelaz u ofanzivu radi pružanja direktne pomoči Crvenoj armiji. V: Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, vol. VI, knjiga 19, Vojnoistorijski institut Beograd in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Dokument št. 52, str. 330–334.

16. Popović, Jovo, 1967, Rat poslije Pobede, Kazivanje Koste Nađa. Zagreb: Alfa

17. VIZ, 1969 (Vojnoistorijski institut Beograd). Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, vol. VI, knjiga 16 - Borbe u Sloveniji 1944 godine.

18. VIZ, 1975 (Vojnoistorijski institut Beograd in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani). Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, vol. VI, knjiga 19 - Borbe u Sloveniji 1945 god.

19. VIZ, 1982 (Vojnoistorijski institut Beograd). Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, vol. II knjiga 15 - Dokumenta Centralnog komiteta KP Jugoslavije i Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije i Generalštaba JA 1. januar — 15. maj 1945.

20. Žnidarič, Marjan, 2005. Partizanske enote in zavezniki v severovzhodni Sloveniji v zadnjih mesecih vojne. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor, let. 76, 3–4 zvez., str. 331–346.

Drago Ribaš

Slovenski organi za notranje zadeve med drugo svetovno vojno in takoj po njej

Narodna zaščita - policija nove oblasti

Slovenski poročevalec je 17. 10. 1941 objavil odlok o ustanovitvi Narodne zaščite. Zato se šteje ta datum kot dan ustanovitve Narodne zaščite, iz katere je kasneje nastala milica. Narodna zaščita je bila sestavni del partizanskih čet, ki je imela nalogo preprečevati aretacije, zaplembe premoženja in izganjanje Slovencev. Organizirali so jo odbori OF[92]. Za proučevanje razvoja kriminalistične službe je v tej dobi vsekakor važna vloga, ki jo je imela Narodna zaščita. Ena izmed glavnih nalog Narodne zaščite je varovanje slovenskega prebivalstva pred domačimi izsiljevalci, tatovi in roparji, tako da Narodna zaščita ni imela izključno samo vojaških nalog.

Prisega Narodne zaščite:

Narodni zaščitnik leta 1945 (Vir Jože Kos).

»Jaz, vojak osvobodilne ljudske vojske slovenskega naroda, ki se ob boku delavsko kmečke armade Sovjetske zveze ter vseh ostalih za svobodo se borečih narodov borim za osvoboditev in združitev slovenskega naroda, za mir in bratstvo med narodi ter za srečno bodočnost delovnega ljudstva, prisegam pred svojim narodom in svojimi bojnimi tovariši, da bom oddal vse svoje sile in vse svoje sposobnosti osvobodilni stvari slovenskega naroda, delovnega ljudstva ter vsega naprednega in svobodoljubnega človeštva v sveti vojni proti fašističnim tlačiteljem in barbarom, da ne bom zapustil vrst slovenske osvobodilne vojske, v katero sem prostovoljno in zavestno vstopil, in ne bom odnehal v boju do popolne zmage nad fašističnimi okupatorji, do popolnega uresničenja velikih osvobodilnih ciljev slovenskega naroda in delovnega ljudstva. Prisegam, da v boju za te velike osvobodilne cilje ne bom štedil svojih sil in se ne bom ustrašil žrtev in težav ter bom, če bo to treba, žrtvoval za svoj narod tudi svoje življenje.«

Naloge in pooblastila Narodne zaščite

Na začetku leta 1942 je izšel pravilnik Narodne zaščite in spomladi istega leta še njegov tolmač. Med NOB se je Narodna zaščita razvijala kot organ odborov OF za zagotavljanje javnega reda, varnosti prebivalstva in njegovega premoženja in je tako postala izvršni organ oblasti.

92 Osvobodilna fronta.

Dne 14. 9. 1943 je Organizacijski odsek NOV in POS izdal posebno Navodilo o nalogah in organizaciji vojaških oblasti v zaledju. Navodilo je natančno določilo naloge in položaje komand vojnih področij in komand mest. V njem je obseženo tudi Navodilo o narodni zaščiti. Dobesedno je rečeno tole: »Narodno zaščito ustanavljajo narodnoosvobodilni odbori, terenski odbori OF in vojaške edinice iz vrst za vojaško službo in za operativne edinice nesposobnih ljudi. Narodna zaščita je vojaška sila NOO in okrajnih odborov OF in je kot taka organ slovenske ljudske oblasti. Podrejena je NOO in okrajnemu odboru OF. Izvršuje vse naloge, ki jih ji nalože njene nadrejene oblasti. V splošnem in kadar gre za vojaško operacijo po nujni potrebi vojaškega razvoja (prodiranje sovražnika), so NZ preko komande področja podrejene glavnemu štabu. Narodne zaščite naj se vojaško organizirajo, uvesti je treba strogo disciplino in se naj imenujejo po kraju, kjer se nahajajo, na primer NZ Birčna vas«.[93]

Po odloku SNOS 1. 3. 1944 je Narodna zaščita postala izvršilni organ krajevnih, okrajnih in okrožnih narodnoosvobodilnih odborov na osvobojenem ozemlju, na neosvobojenem ozemlju pa odborov OF. Vodil jo je Oddelek za narodno zaščito pri Odseku za notranje zadeve SNOS. Pri imenovanju poveljnikov Narodne zaščite so imeli pomembno vlogo politični oziroma oblastni organi in terenski odbori OF.

Dne 4. 4. 1944 je izdal Oddelek za narodno zaščito Navodilo o organizaciji in nalogah Narodne zaščite, ki jih je podpisal načelnik Mahovec in ista vsebujejo organizacijski sestav Narodne zaščite in naloge, ki jih opravlja. V tem dokumentu so temelji za organizacijo in delo kriminalistične službe, zato navajamo citat, ki govori o nalogah kriminalnega oddelka, ki mora pomagati okrožnemu načelniku NZ pri njegovem poslovanju, s tem da:

»Zbira vse podatke o sumljivih osebah, pred katerimi ni varna lastnina prebivalstva, vodi spisek (kartoteko) vseh kriminalnih tipov, v katerega sproti beleži zapažanja pri njih.[94] Specializira NZ v izsledovanju zločincev in njih pomagačev. Usposablja člane okrajnih načelstev, ki so odgovorni za sektor dela, o zasliševanju aretirancev in v tem, da bodo znali na podlagi dobljenih izjav od aretirancev in prič do konca izvesti preiskavo in ugotoviti, kdo vse je vpleten v mrežo zločincev. Skrbi za pravilen način sestavljanja zapisnikov zasliševanj, za iskanje verodostojnih prič, ki naj v konkretnih primerih izpričajo krivdo oziroma nekrivdo.

Zbira podatke o izkoriščevalcih (črnoborzijancih), skrivačih živil in drugega materiala, za katerega je bil izdan odlok, da se mora prijaviti in ga sedaj prodajajo po visokih cenah, to je blago, ki je bilo v času italijanske kapitulacije in v času nemške ofenzive odneseno iz skladišč italijanske vojske oziroma NOV in ga na poziv civilne in vojaške oblasti niso prijavili. Poskrbi, da se te osebe izsledi, da se jim blago odvzame in se jih primerno kaznuje. O osebah, ki si na nepravilen način prilaščajo razlaščena zemljišča, o uničevalcih gozdov itd., vodi kontrolo o saboterjih in onih, ki se iz sovraštva do narodnoosvobodilnega gibanja in naše vojske izogibajo opravljati nujna dela, ki jih zahteva vojno stanje ter poskrbe, da jih vojaška oblastva morajo prisiliti k izvrševanju teh del. Vodijo računa o onih, ki iz sovraštva do osvobodilnega gibanja ne obdelujejo polja, da ne bi bilo treba z živili podpirati NOV.

V delokrog kriminalnega oddelka spadajo tudi izsledovanja in ugotovitve pretepov, ubojev, ropov, požigov ter vseh ostalih prekrškov, ki na kakršen koli način ogrožajo osebno varnost in imovino poedincev, kakor tudi narodno lastnino.«[95]

93 Revija Kriminalistična služba, leto V. št. 5–6, maj, junij 1954, str. 124–130.
94 Vir: Strokovni list Ljudske milice.
95 Dokumenti VOS, OF, NZ in pravosodja, dok. 72.

Upravni del notranjih zadev

Odsek za notranje zadeve je bil organiziran znotraj na tri oddelke:

- Oddelek za državno varnost;
- Oddelek za narodno zaščito in
- Oddelek za notranjo administracijo.[96]

Na ta odsek je bil vezan načelnik okrožne izpostave Odseka za notranje zadeve, te izpostave pa so imele na eni strani okrožna načelstva Narodne zaščite, v okviru katerih naj bi delovali kriminalni oddelek, administrativni oddelek (za popis prebivalstva), oddelek za javni red in kadrovski oddelek ter na drugi strani oddelek državne varnosti, ki bi imel obveščevalne, kadrovske in oddelke tajnih agentov, vendar se ta shema ni v celoti izvedla zaradi ustanovitve OZNA in njenega vezanja na odsek za ljudsko obrambo.[97]

Kriminalni referat oddelka za NZ pri Odseku za notranje zadeve pri SNOS je izdal dne 9. 11. 1944 Navodilo o poslovanju kriminalnega oddelka, ki je bilo namenjeno kriminalnim oddelkom Okrožnih načelstev NZ. Navodilo je vsebovalo tako določila kazenskega procesnega prava kot tudi načela kriminalistične taktike in je zato svojstven dokument o nastajanju kriminalno-preiskovalne službe oziroma današnje službe za zatiranje kriminalitete. V tem navodilu je opisna ocena takratnih problemov na področju kriminalitete (črna borza, tihotapstvo) in priprav za zatiranje kriminalitete tudi na območjih, ki so bila še pod nadzorom sovražnih formacij. Upravičeno so predvidevali, da bodo »kriminalni tipi v času okupatorjevega poloma najaktivnejši, zato moramo že sedaj vse poznati, da jih bomo naredili neškodljive.« Pri teh dokumentih se je treba zaustaviti predvsem iz razloga, ker so bili osnova za organiziranje kriminalistične službe po osvoboditvi.[98]

Označbe in usposabljanja

O organiziranosti Narodne zaščite priča tudi podatek, da je predsedstvo SNOS oktobra potrdilo oznake, po katerih naj bi se njeni člani ločili od oficirjev NOV in POS. To so bile označbe funkcij:

- narodni zaščitnik;
- krajevni poveljnik Narodne zaščite;
- namestnik okrajnega načelnika Narodne zaščite;
- okrajni načelnik Narodne zaščite;
- namestnik oblastnega načelnika Narodne zaščite;
- oblastni načelnik Narodne zaščite,
- namestnik vodje Oddelka za narodno zaščito in
- vodja Oddelka za narodno zaščito.

Temelj znaka je bil Triglav s peterokrako zvezdo na vrhu, spodaj pa položajni del označbe. Pripadniki Narodne zaščite so jih nosili na spodnjem delu rokava uniforme.[99]

Med vojno so se že organizirali tečaji za vodstveni kader Narodne zaščite v Semiču. Od poletja 1944 do pomladi 1945 je bilo organiziranih osem tečajev, ki so trajali približno tri tedne in jih je obiskovalo od 12 do 32 pripadnikov ali pripadnic. Obravnavali so politične in

96 Iz arhivov Slovenske politične policije, založba Veda str.16–17.
97 Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944-46, založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 24.
98 Revija Kriminalistična služba, leto V, št. 56, maj, junij 1954, str. 124–130.6, junij 1954, str. 134–136.
99 Pavle Čelik, Policaji, ČZP Delo Ljubljana 1991, str. 13–14.

strokovne teme, kamor so spadali organiziranost Narodne zaščite, kriminalistika, izsledovanje, obveščanje. Tako je bilo ob osvoboditvi približno 15.000 članov Narodne zaščite v Sloveniji.

Več kot polovica se je vključila tik pred osvoboditvijo ali ob njej. Po osvoboditvi se je ime Narodna zaščita, predvsem na pritisk Beograda, začelo opuščati. Dne 5. 5. 1945 je Slovenija dobila svojo prvo vlado in tudi Ministrstvo za notranje zadeve, ki ga je vodil Zoran Polič in Narodna zaščita je postala sestavni del tega ministrstva.

Zaključek

Narodna zaščita je bila aktivna predvsem na osvobojenem ozemlju in v Ljubljanski pokrajini, drugje pa je bilo za to bistveno manj pogojev zaradi hujše represije okupatorja. Ob vzpostavitvi drugega osvobojenega ozemlja in po kapitulaciji Italije se je značaj Narodne zaščite polagoma spreminjal. Veliko osvobojeno ozemlje je terjalo drugačno in krepkejšo organizacijo oblasti. Pri razvoju kriminalistične službe v vojnem obdobju moramo omeniti še en dokument, ki je posredno vplival na prvo organiziranost te službe, in sicer dopis iz Kabineta poverjenika za notranje zadeve v Beogradu štev. 90, z dne 12. 12. 1944, s katerim se NZ preimenuje v Narodno milico.[100]

Slovenska Narodna zaščita pri okraju Kočevje pri delu v pisarni 15. 1. 1945. Na steni v sobi sta dva plakata propagandne vsebine, eden z napisom Rdeča armada101.

Zaradi zaščite odpora proti okupatorju in domačim izdajalcem je CK KPS v Ljubljani ustanovil 15. 8. 1941 obveščevalno in varnostno službo OF, za katero se je po nekaj mesecih ustalil izraz varnostno-obveščevalna služba. Njene glavne naloge so bile:

- zbiranje informacij o sovražniku;
- zaščita narodnoosvobodilnega gibanja pred provokatorji in
- uničevanje izdajalcev.

100 Revija Kriminalistična služba, leto V. št. 5–6, maj, junij 1954, str. 164.
101 Vir: http://kokosar.com/ZZPI1941.html.

VOS je v začetku vodil varnostni kolegij, od leta 1943 pa centralna komisija. Glavna sektorja VOS sta bila obveščevalni in varnostni. Obveščevalni sektor se je delil na civilni in vojaški.

Civilni del se je delil na množično obveščevalno dejavnost in posebno obveščevalno službo. Februarja 1943 je Glavni štab NOV Jugoslavije izdal navodila o enotni organizaciji obveščevalne službe v državi, s katerimi so izgradili obveščevalno službo v vojski in na terenu. Na prvem zasedanju 19. 2. 1944 je SNOS ukinil VOS OF. Poleg drugih je bil ustanovljen tudi Odsek za notranje zadeve, ki je bil razdeljen na tri oddelke:

- Oddelek za državno varnost;
- Oddelek za narodno zaščito in
- Oddelek za notranjo administracijo.[102]

V obveščevalne oddelke so se združevali obveščevalci razpuščene VOS, iz varnostnikov VOS pa so ustanovili oboroženo formacijo Vojsko državne varnosti (VDV), ki je bila kot oborožena sila dodeljena Odseku za notranje zadeve. Ta je bila dodeljena Oddelku državne varnosti. Ta organizacija je ostala do 13. 5. 1944, ko so z odlokom poveljnika NOV POS ustanovili OZNA (Oddelek za zaščito naroda), s katerim so na novo organizirali in poenotili obveščevalne službe.

VOS se je razvila kot obveščevalna služba na ozemlju celotne Slovenije in v tujini. Njene zaščitne naloge in predvsem justifikacija sodelavcev okupatorja je bila stvar odločitve vodstva odpora in takratnega stanja in jo zato različni avtorji razlagajo iz različnih pogledov.

Oddelek za zaščito naroda (OZNA) in Korpus narodne obrambe Jugoslavije (KNOJ)

OZNA za Slovenijo je bila kot del OZNA Jugoslavije, ki je bila ustanovljena 13. 5. 1944. Ob ustanovitvi je delovala v okviru poverjeništva za ljudsko obrambo, po preimenovanju v Upravo državne varnosti (UDV) leta 1946 pa je bila kot politična policija v okviru Ministrstva za notranje zadeve. Bila je del vojske, strogo hierarhično organizirana, nastala je po sovjetskih vzorih in z neposredno pomočjo sovjetskih opazovalcev in jo je vodil Aleksander Ranković, ki je bil neposredno odgovoren Josipu Brozu kot poverjeniku za ljudsko obrambo, ki je tudi podpisal odlok o ustanovitvi.[103] V Sloveniji je bil njen načelnik Ivan Maček.

Podobno kot je OZNA predstavljala obveščevalno in protiobveščevalno zaščito odporniškega gibanja, je bil 15. 8. 1944 (neposredno pred začetkom zaključnih operacij za osvoboditev Jugoslavije) za njegovo varovanje ustanovljen KNOJ. Ta je bil neposredno podrejen Josipu Brozu Titu kot poverjeniku za narodno obrambo, ki ga je vodil preko načelnika OZNE Aleksandra Rankovića. V sestavo KNOJ-a so prišle vse enote poverjeništva za ljudsko obrambo NKOJ posebne slovenske VDV[104], enote odseka za zaščito naroda pa tudi bataljoni PPK (proti peti koloni) na Hrvaškem.

KNOJ je bil ustanovljen za zavarovanje zaledja NOV Jugoslavije in za vzdrževanje reda na osvobojenem ozemlju. Njegove naloge so bile:

- boj proti nasprotnikom v zaledju NOV in POJ;
- likvidacija četniških, ustaških, belogardističnih in podobnih enot na osvobojenem ozemlju;
- zaščita centralnih organov oblasti NKOJ, Vrhovnega štaba, AVNOJ, OZNE;
- odstranjevanje ostankov razbitih sovražnikovih enot z osvobojenega ozemlja, vohunov in diverzantov;

102 Iz arhivov Slovenske politične policije, založba Veda str. 16–17.
103 Ljuba Dornik Šubelj, Ozna in prevzem oblasti 1944–46, založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 9.
104 Vojska državne varnosti.

- zaščita pristanišč, obal in državnih meja;
- zaščita najpomembnejših avtomobilskih poti in mostov, zavodov in tovarn obrambnega pomena, letališč in drugih objektov;
- opravljanje nalog OZNE v različnih operacijah, kot so zasede in spremljanje aretirancev, ujetnikov.

V Sloveniji je bila ustanovljena divizija KNOJ poimenovana prva in kasneje preimenovana v drugo divizijo KNOJ-a, ki je sodelovala v več večjih bitkah zaključnih operacij za osvoboditev države.[105]

Zelo široka pooblastila OZNE

Po ustanovitvi je OZNA dobila v Sloveniji zelo široka pooblastila od predsedstva SNOS, ki je 19. 7. 1944 sprejelo nova navodila o pregonu narodnih sovražnikov. To je bil odlok o izrednih ukrepih proti pomagačem okupatorjev, domobrancem in veleizdajalcem in je pooblaščal organe oblasti, OZNO, da izžene javno znane nasprotnike NOB in njihove družine ter svojce pripadnikov domobrancev ter zapleni njihovo premoženje. Zaradi različnega razumevanja pri izvajanju tega odloka je prihajalo na terenu do nesoglasij s predstavniki NOO in odborov OF. Zaradi tega je predsedstvo SNOS oktobra natančneje določilo razmerja med OZNO in NOO.

OZNA je imela tudi posebno vlogo v sodnih postopkih. V primerih, ki so spadali pred vojaška sodišča, ko je šlo za »sovražnika ljudstva«, je imela izključno pravico voditi preiskovalni postopek. OZNA je bila izključno pristojna prijaviti in opraviti preiskavo zoper vsako osebo, o kateri se je sumilo ali pa že ugotovilo, da je storila politični prekršek (kaznivo dejanje, disciplinsko kršitev ali dejanje s političnim ozadjem, sabotažo ali vohunstvo). Sodišče je moralo osumljene takih dejanj izročiti OZNI. Postopek je začelo šele, ko mu je OZNA uradno izročila zadevo oziroma pripravila gradivo za obtožnico, ki jo je pripravil tožilec. Na koncu je bilo sodišče dolžno poročati OZNI o izidu sojenja. Po vojni je to pravico obdržala v političnih primerih. [106]

Izključna pravica OZNE je bilo obveščevalno delo v tujini. Drugi odsek OZNE je imel nalogo protiobveščevalne službe na osvobojenem ozemlju (odkrivanje agentov obveščevalnih služb okupatorjev in njihovih sodelavcev, delovanje notranjih sil - meščanskih politikov, verskih skupnosti). Tretji odsek OZNE je imel nalogo protiobveščevalne zaščite oboroženih sil NOV in POS.[107]

Že februarja 1945 je Vrhovni štab NOV in POS Jugoslavije izdal Pravilnik o ureditvi kazenskih taborišč pri komandah področij, 3. 5. 1945 pa posebno odredbo, s katero je določil, da se v zaledju armad oziroma samostojnih korpusov po potrebi vzpostavijo začasna taborišča vojnih ujetnikov. Taborišča so varovale enote KNOJA in jih tudi vodile. V vsakem poveljstvu taborišča je deloval tudi organ OZNE. Vsa poveljstva armad so dobila navodilo, da se držijo odredb ženevske konvencije o ravnanju z vojnimi ujetniki, ki pa se ga na terenu niso držali. V Sloveniji so bila taka taborišča v Mariboru, Borovnici in Šentvidu pri Ljubljani in pozneje v Celju in Kranju. Po začasnem poročanju je bilo 12. 5. 1945 prevzetih 169.111 vojnih ujetnikov. Del teh ujetnikov je bilo tudi usmrčenih brez sojenja.

105 Ljuba Dornik Šubelj, OZNA in prevzem oblasti 1944-46, založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 27–28.
106 Ljuba Dornik Šubelj, OZNA in prevzem oblasti 1944-46, založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 34.
107 Ljuba Dornik Šubelj, OZNA in prevzem oblasti 1944-46, založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 80 in 103.

Eksekucije je izvajal KNOJ, medtem ko je OZNA izdelovala sezname za usmrtitev.[108]

Ena od prednostnih nalog OZNE je bila tudi prevzem sovražnikovih arhivov, da bi lahko zagotovili dokaze za sodne postopke. V ta namen so predvideli že oddelke OZNE v večjih mestih.

Bluza navadne uniforme za postroj po pravilu iz leta 1946 z epoletuškami kapetana iz let 1951 -1953. »Zaprto modra« barva rombov in egalizira epoletušk je bila predpisana za enote Korpusa narodne obrambe Jugoslavije – KNOJ-a. (Bluzo hrani Muzej novejše zgodovine Slovenije).

Zaključek

Iz opisanega lahko sklepamo, da prebivalstvo Pomurja med drugo svetovno vojno ni bilo zaščiteno pred represalijami. Madžarski okupator je takoj razorožil jugoslovanske žandarje, ker so jih smatrali kot predstavnike tuje države. Madžarski žandarji, notaruši in vojaške oblasti pa so izvajali represalije in močno propagando. Aktivisti so poskušali zaščititi prebivalstvo z zastraševanjem civilnih predstavnikov oblasti, vendar je odpor trajal le kratek čas in ni bil učinkovit. V drugi polovici leta 1944 so partizani Džemsove čete in pozneje Prekmurske čete poskušali lajšati represalije s pritiskom na uradnike, vendar so se s tem le-te samo povečevale.

Na desni strani Mure je bilo orožništvo Jugoslavije razpuščeno in so civilni nadzor izvajali nemški policisti, ki pa so bili del okupacijske oblasti in so ščitili okupacijo in izvajali naloge po ukazih Gestapa in SD. Čeprav so bili tam ustanovljeni tako okrožni kot okrajna ljudska odbora v Ljutomeru in Gornji Radgoni, vendar dlje od političnega delovanja dejansko niso prišli, ker so bile stalne aretacije aktivistov. To so bili razlogi, da Narodne zaščite, ki bi s strani nove oblasti ščitila prebivalstvo, ni bilo ne na eni in ne na drugi strani Mure.

108 Ljuba Dornik Šubelj, OZNA in prevzem oblasti 1944–46, založba Modrijan, Ljubljana 2013, str. 162–163 in 187.

Drago Ribaš

Takoj po drugi svetovni vojni in do samostojnih republiških ONZ leta 1967

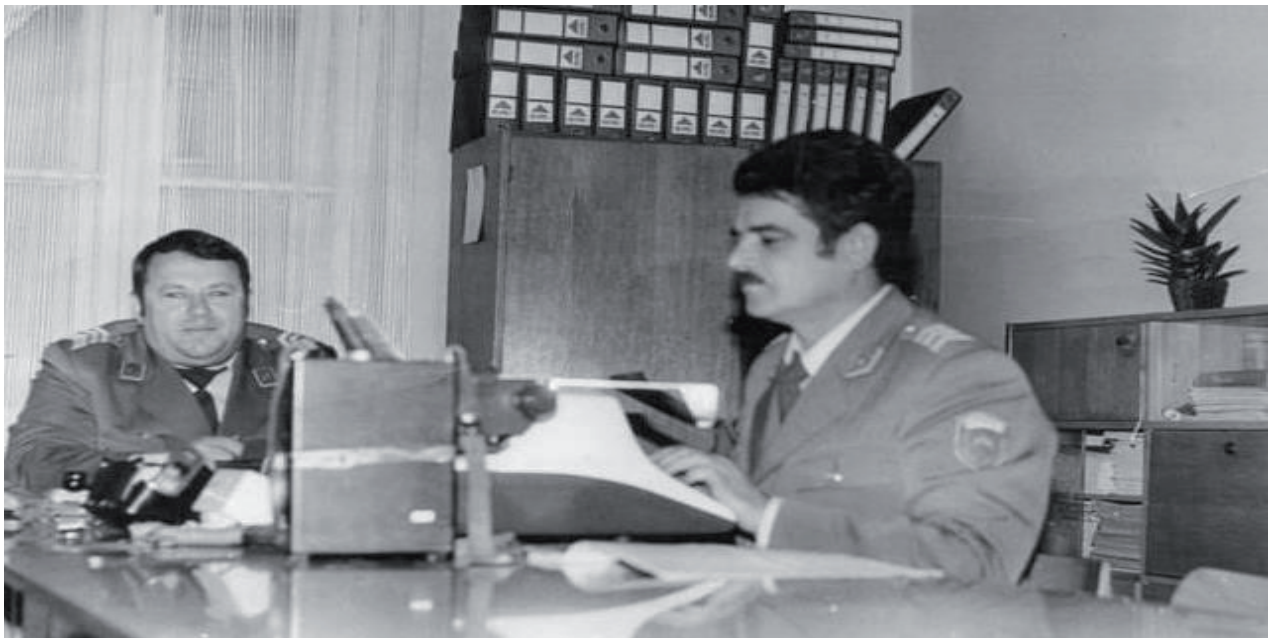
Ob ustanovitvi slovenske vlade 5. 5. 1945 je bilo ustanovljeno tudi Ministrstvo za notranje zadeve (v nadaljevanju MNZ), ki je bilo organizirano v štirih oddelkih:

- Obči oddelek;
- Personalni oddelek;
- Oddelek za narodno varnost in
- Oddelek za kazenske zavode.

Obči oddelek je imel štiri odseke (pravni, upravni, statistični in računovodsko-ekonomski). Personalni oddelek je vodil podatke o zaposlenih v ministrstvu in pri odsekih za notranje zadeve po okrožjih in okrajih. Oddelek za javno varnost je imel odsek za narodno milico, kriminalno preiskovalni oddelek in odsek za gasilstvo.

Odsek za narodno milico je nastal iz Odseka za narodno zaščito in je imel pododseke za organizacijo, varnostno milico in oskrbo. Ob koncu vojne je Narodna milica štela 18.000 članov in je opravila pomembne naloge tudi na vojaškem področju, ker je razorožila več kot 16.000 vojakov in oficirjev in zaplenila orožje in opremo ter ujela in usmrtila več skrivačev, ustašev, Nemcev, četnikov v času, ko je bilo že končano zajetje okupatorskih armad na tem ozemlju. Narodna zaščita, ki je ime ohranila le na Primorskem, je štela 4.601 člana.

Po prvi reorganizaciji je štela Narodna milica 8.193 miličnikov. Konec reorganizacije naj bi bila ta številka 4.000, ob tem pa naj bi milica prevzela še varovanje industrije in rudnikov. Zaradi prenizke številke so organizirali Pomožno narodno milico iz neplačanih prostovoljcev, ki so poleg rednega dela opravljali še dolžnost stražarjev v obratih (iz tega je kasneje nastala zavodska in industrijska milica). Pri pregledih v obmejnih območjih je Narodna milica sodelovala s KNOJ-em. [109]

Miličnika OM Šalovci: levo Franc Matjaš in desno Josip Došen (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

109 Zgodovina Pomurske policije in orožništva str. 126–127.

Miličniki OM Šalovci z dvema občanoma, levi miličnik je Josip Došen, kleči Peter Panić. (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Miličnik Viljem Čerpnjak pomaga kmetu pri oranju na njivi (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Miličnik Peter Panič in vojak pri kmečkih opravilih (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Miličnik Rajh Jože pred zgradbo OM Moščanci (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Narodna [110] milica je bila po prvem Zakonu o narodni milici v resnici vojska, ki je opravljala naloge javne varnosti. S tem je nova jugoslovanska oblast želela ali ne posnemala zakonodajo Avstroogrske monarhije o žandarmeriji, ki je imela za žandarmerijo enake zahteve. Zakon je poleg narodne milice poznal še prometno, gasilsko, industrijsko in zavodsko milico, krajevni ljudski odbori pa so lahko še ustanovili pomožno narodno milico. Na okraju je bila v okviru Tajništva za notranje zadeve organizirana tudi preiskovalna služba, ki je preiskovala hujša kazniva dejanja samostojno ali z OZNO[111] oziroma po letu 1946 UDV[112].

Preiskovalna služba se je razvijala v smeri klasične kriminalistične službe in je imela že tudi osnovno kriminalistično tehniko na okrajih. Pod MNZ je spadalo tudi gasilstvo, pod upravo milice od septembra 1945 pa tudi zapori, kazenski zavodi in taborišča.[113]

110 Tudi v Sloveniji se je uporabljala srbska beseda narodna namesto slovenska beseda ljudska milica.
111 OZNA – organizacija za zaščito naroda, ki jo je ustanovil maršal Josip Broz Tito 13. 5. 1944 v Drvarju in je bila klasična obveščevalno-protiobveščevalna služba.
112 UDV – Uprava državne varnosti ali po srbsko UDB uprava državne bezbednosti, konec leta 1946 se je OZNA preimenovala v UDB in prešla pod Ministrstvo za notranje zadeve.
113 Zgodovina Pomurske policije in orožništva str. 129.

Tako milica kot služba za zatiranje kriminalitete sta se z leti spreminjali organizacijsko in strokovno. Razvijala se je tudi tehnika. V začetku so imeli na postajah ljudske milice malo opreme, vozila, razen koles, pa so bila bolj za okraj in njegove službe. Vendar je morala milica slediti času in s tem se je razvijala tudi oprema na postajah LM.

Prav tako pa so se spreminjali tudi predpisi in je milica dobivala več pristojnosti, s tem pa tudi zahtev po usposobljenosti in znanju. Milica je v začetku opravljala naloge v patruljnih rajonih s patruljnimi listi, ki so določali, kje in kdaj mora biti patrulja. To se je hitro pokazalo kot togo in so kmalu začeli izvajati kombinirane patruljne obhode.

V letu 1953 so ustanovili sektorje, s katerimi so razdelili območje posamezne postaje LM. Njim so sledili varnostni okoliši, ki so bili tudi v novi državi Republiki Sloveniji še nekaj časa temeljna oblika dela uniformirane policije.

Leta 1955 so se ministrstva razformirala in je nastal državni Sekretariat za notranje zadeve Ljudske Republike Slovenije. Tajništvo za notranje zadeve (TNZ) na okrajih je bilo organizirano enako kot državni Sekretariat za notranje zadeve (DSNZ) in je moralo imeti naslednje službe:

- za državno varnost;
- za obmejno službo, potne liste in tujce;
- za kriminalistično službo in kriminalistično tehniko;
- za javni red in izvrševanje kazni;
- za varnost prometa;
- za ljudsko milico, za splošne zadeve in
- za civilno zaščito in požarno varstvo.

Kot posebne enote so se lahko organizirale: stalna služba, okrajni zapor, urad načelnika TNZ, če je bilo treba. V organizacijsko sestavo TNZ so spadale vse postaje milice s splošnim in posebnim delovnim področjem na območju TNZ.

Miličniki na PM Moščanci leta 1954
(Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Miličnika pri kontroli na cesti, miličnik Pugelj Janez stoji na sredini (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Predhodnica milice v Murski Soboti

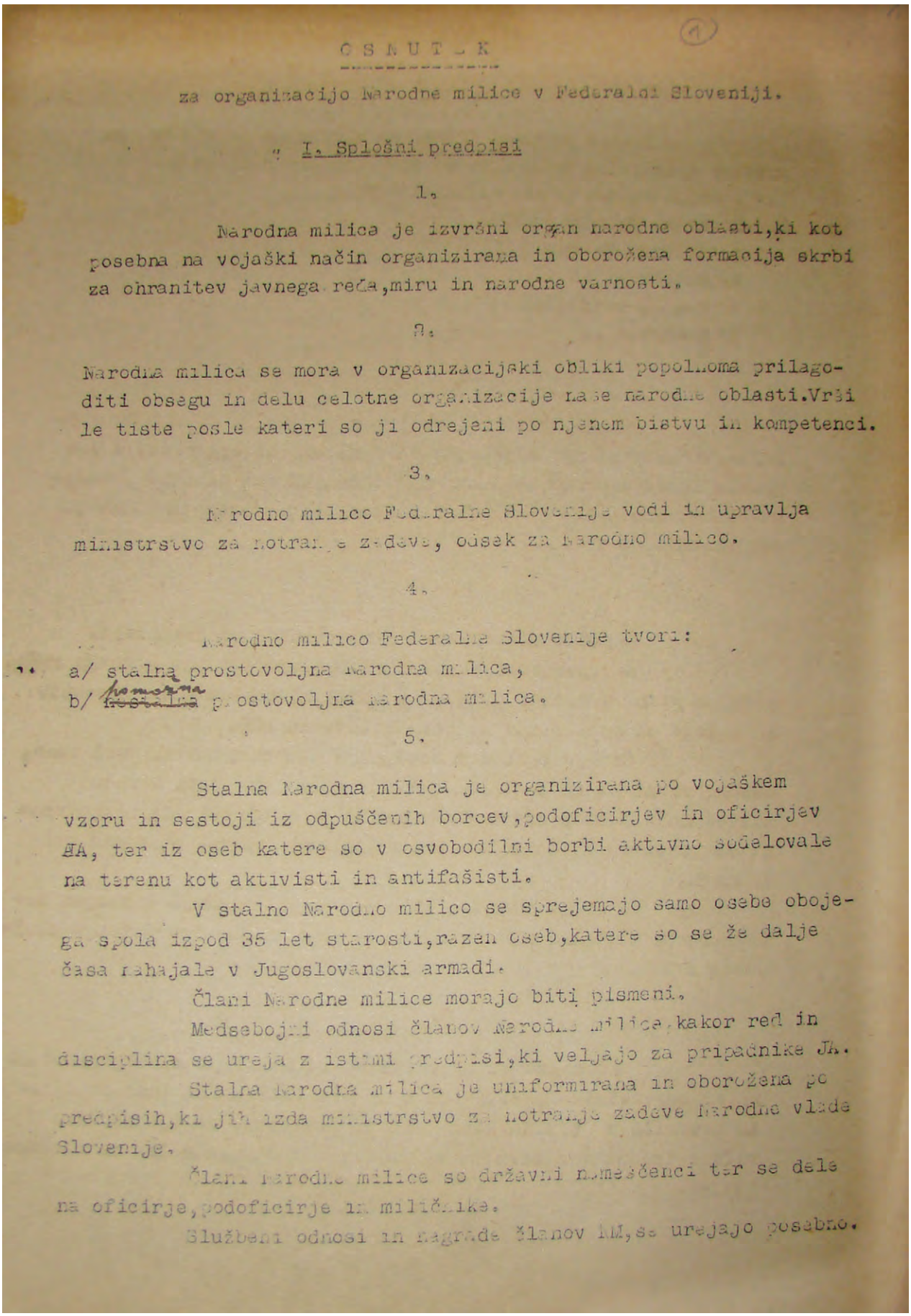
Po končani drugi svetovni vojni leta 1945 in po prihodu Rdeče armade je bila v Murski Soboti ustanovljena Narodna zaščita, ki je bila predhodnica Narodne milice. Pripadniki Narodne zaščite so bili domačini. Prvi načelnik Narodne zaščite za celotno Prekmurje je bil Avgust Luthar iz Puconcev. Sedež Narodne zaščite je bil v objektu bivše glasbene šole na današnji ulici Staneta Rozmana v Murski Soboti. Prvi komandir Narodne zaščite je bil Karel Jug iz Murske Sobote.

V letu 1946 so bila pod okriljem Ministrstva za notranje zadeve ustanovljena lokalna poverjeništva in tako tudi prva postaja Narodne milice[114]. Prvi objekt, v katerem je začela delovati takratna postaja Narodne milice, je bila bivša glasbena šola na ulici Staneta Rozmana v Murski Soboti. Prvi komandir postaje Narodne milice je bil Martin Trček, bivši jugoslovanski žandar iz Moščancev.

Na prvi enoti milice v Murski Soboti je med letoma 1946 in 1953 službovalo 25 miličnikov. Murska Sobota je imela leta 1953 sedem tisoč občanov. Miličniki so imeli na voljo eno kolo in tri dežne plašče. Za potrebe raznih akcij so si lahko sposodili od takratne UDV terensko vozilo džip. Prvo osebno vozilo so dobili v šestdesetih letih, in sicer osebni avtomobil znamke Citroen tako imenovani spaček. Vozilo je bilo civilno in ga je lahko vozil samo en miličnik. Prebivalci so takratne varuhe reda naslavljali z gospod oziroma tovariš miličar.[115]

114 Tudi slovenski predpisodajalci so uporabljani obe imeni slovensko - ljudska in srbsko – narodna, ki imata isti pomen, šele po 50. letih se je dosledno začela uporabljati slovenska beseda.

115 Zgodovina Pomurske policije in orožništva str.142.

O S N U T E K

za organizacijo Narodne milice v Federalni Sloveniji.

I. Splošni predpisi

1.

Narodna milica je izvršni organ narodne oblasti,ki kot posebna na vojaški način organizirana in oborožena formacija skrbi za ohranitev javnega reda,miru in narodne varnosti.

2.

Narodna milica se mora v organizacijski obliki popolnoma prilagoditi obsegu in delu celotne organizacije naše narodne oblasti.Vrši le tiste posle kateri so ji odrejeni po njenem bistvu in kompetenci.

3.

Narodno milico Federalne Slovenije vodi in upravlja ministrstvo za notranje zadeve, odsek za narodno milico.

4.

Narodno milico Federalne Slovenije tvori:

a/ stalna prostovoljna narodna milica,

b/ ~~stalna~~ pomorska prostovoljna narodna milica.

5.

Stalna Narodna milica je organizirana po vojaškem vzoru in sestoji iz odpuščenih borcev,podoficirjev in oficirjev JA, ter iz oseb katere so v osvobodilni borbi aktivno sodelovale na terenu kot aktivisti in antifašisti.

V stalno Narodno milico se sprejemajo samo osebe obojega spola izpod 35 let starosti,razen oseb,katere so se že dalje časa nahajale v Jugoslovanski armadi.

Člani Narodne milice morajo biti pismeni.

Medsebojni odnosi članov Narodne milice,kakor red in disciplina se urejajo z istimi predpisi,ki veljajo za pripadnike JA.

Stalna Narodna milica je uniformirana in oborožena po predpisih,ki jih izda ministrstvo za notranje zadeve Narodne vlade Slovenije.

Člani narodne milice so državni uslužbenci ter se delo na oficirje,podoficirje in miličnike.

Službeni odnosi in nagrade članov NM,se urejajo posebno.

Prva stran usmeritev na podlagi Zakona o narodni milici (Arhiv NUK).

6.

Stalna narodna milica se z ozirom na službo, na posebne specijalne naloge,ki so ji poverjene deli na :

1./ Narodna milica javne varnosti
2./ Prometna narodna milica
   a/ železniška NM,
   b/ avtobusna NM
   c/ cestno-križiščna NM
   d/ pomorska NM

7.

Narodno milico upravljajo in vodijo v pogledu vežbanje,načina vršenja službe,discipline,oskrbe,izobrazbe v vojaškem in strokovnem pogledu pristojne komande odnosno poveljstva. Skladnost dela nadzoruje ministrstvo notranjih zadev po svojem oddelku za NM.

8.

Narodna milica vrši svojo službo po predpisih.

Za izvrševanje redne službe,vzdrževanje javnega reda, miru in javne varnosti prejema narodna milica načelne direktive in naloge od načelnikov notranjih odsekov NOO.

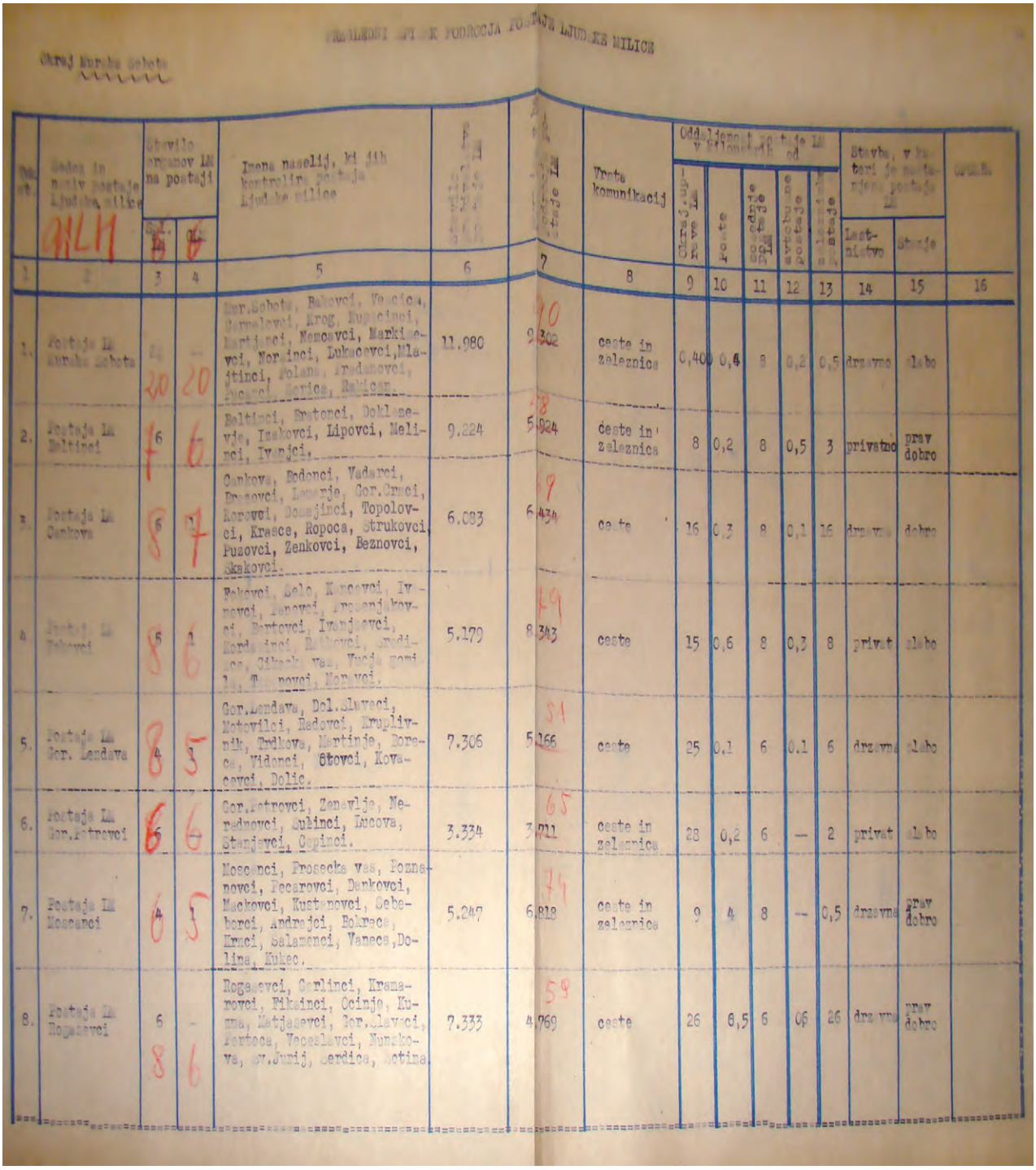
Čim je ogroženo življenje posameznika ali več oseb, osebne varnosti in lastnine oseb je vsak pripadnik Narodne milice dolžan,brez ozira na to,da li je v službi ali ne,podvzeti vse mere za zaščito življenja ali vzdrževanje varnosti,reda in miru.

Narodna sodišča in javni tožilci smejo v svojem delokrogu neposredno zahtevati od narodne milice izvrševanje službenih nalogov.

9.

Predpise in navodila,ki se nanašajo na organizacijo in vršenje službe javnega reda in varnosti,kakor tudi predpise in navodila v pogledu strokovne in politične vzgoje Narodne milice izdaja ministrstvo za notranje zadeve,oddelek za Narodno milico.

Druga stran usmeritev na podlagi Zakona o narodni milici (Arhiv NUK).

Okraj Murska Sobota

PREGLEDNI SEZNAM POSTAJ IN PODROČJA POSTAJ LJUDSKE MILICE

Zap. št.	Sedež in naziv postaje Ljudske milice	Število organov LM na postaji: 3	4	Imena naselij, ki jih kontrolira postaja Ljudske milice	6	7	Vrste komunikacij	Oddaljenost postaje LM v kilometrih od: 9	10	11	12	13	Stavba, v kateri je nastanjena postaja LM: 14 Lastništvo	15 Stanje	16
1.	Postaja LM Murska Sobota	20	20	Mur.Sobota, Rakovci, Veščica, Černelavci, Krog, Kupincovci, Martjanci, Nemčavci, Markišavci, Noršinci, Lukačevci, Mlačtinci, Polana, Predanovci, Lucovci, Serica, Rakičan.	11.980	9.302	ceste in železnica	0,400	0,4	8	0,2	0,5	državno	slabo	
2.	Postaja LM Beltinci	6	6	Beltinci, Bratonci, Doklegovje, Isakovci, Lipovci, Melinci, Ivanjci.	9.224	5.924	ceste in železnica	8	0,2	8	0,5	3	privatno	prav dobro	
3.	Postaja LM Cankova	8	7	Cankova, Bodonci, Vadarci, Brezovci, Lemerje, Gor.Črnci, Korovci, Domajinci, Topolovci, Krasce, Ropoca, Strukovci, Puževci, Zenkovci, Beznovci, Skakovci.	6.083	6.434	ceste	16	0,3	8	0,1	16	državno	dobro	
4.	Postaja LM Fokovci	5	6	Fokovci, Selo, Krčevci, Ivanovci, Lenovci, Prosenjakovci, Bratonci, Ivanjševci, Nedelinci, Radovci, Predanovci, Gibanje vas, Vučja gomila, Tropovci, Norovci.	5.179	8.343	ceste	15	0,6	8	0,3	8	privat	slabo	
5.	Postaja LM Gor. Lendava	8	5	Gor.Lendava, Dol.Slavoci, Motovilci, Radovci, Krplivnik, Trdkova, Martinje, Borejci, Videnci, Otovci, Kovačevci, Dolic.	7.306	5.166	ceste	25	0,1	6	0,1	6	državno	slabo	
6.	Postaja LM Gor.Petrovci	6	6	Gor.Petrovci, Zenavlje, Neradovci, Šulinci, Lucova, Stanjevci, Čepinci.	3.334	3.911	ceste in železnica	28	0,2	6	—	2	privat	slabo	
7.	Postaja LM Moščanci	6	5	Moščanci, Proseška vas, Poznanovci, Pecarovci, Benkovci, Mačkovci, Kustanovci, Bebehorci, Andrejci, Bokrača, Krnci, Salamenci, Vanča, Dolina, Kukec.	5.247	6.818	ceste in železnica	9	4	8	—	0,5	državno	prav dobro	
8.	Postaja LM Rogaševci	6	6	Rogaševci, Gerlinci, Kramarovci, Fikšinci, Ocinje, Kuzma, Matjaševci, Gor.Slavoci, Petrtca, Vocelavci, Nuskova, Gor.Jurij, Serdica, Motina.	7.333	4.769	ceste	26	0,5	6	0,6	26	državno	prav dobro	

Seznam postaj zdaj že Ljudske milice v okraju Murska Sobota v petdesetih letih prejšnjega stoletja (postaje LM Murska Sobota, Beltinci, Cankova, Fokovci, Gornja Lendava - danes Grad, Gornji Petrovci, Moščanci in Rogaševci - arhiv NUK).

Milica v Murski Soboti

Postaje ljudske milice v okraju Murska Sobota v letu 1948 so bile: Murska Sobota, Beltinci, Cankova, Fokovci, Gornja Lendava, Gornji Petrovci, Moščanci, Rogašovci, Šalovci in Tišina[116]. Po reorganizaciji okrajev konec leta 1950 je imel okraj Murska Sobota naslednje splošne Postaje ljudske milice: Lendava, Gornja Radgona, Šalovci, Rogaševci, Grad, Ljutomer, Beltinci, Dobrovnik, Moščanci, Videm ob Ščavnici, Radenci, Prosenjakovci in Cankova.[117] Dne 1. 9. 1950 je bila ustanovljena Postaja prometne milice za celoten okraj s sedežem v Murski Soboti.

Miličniki so bili na terenu pri ljudeh (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Leta 1963 se je TNZ Murska Sobota združilo s TNZ Maribor zaradi reorganizacije okrajev. Leta 1965 pa je z ustanovitvijo novih občin in ukinitvijo okrajev 1. 5. 1965 bila ustanovljena Uprava javne varnosti Murska Sobota.

116 Zgodovina Pomurske policije in orožništva str. 145.
117 Zgodovina Pomurske policije in orožništva str. 148.

Leteči miličnik Postaje prometne milice Ivan Koncut leta 1956 (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Leteči miličniki Postaje prometne milice (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Prelomnico je predstavljal nov temeljni Zakon o notranjih zadevah iz leta 1976[118], ki je notranje zadeve opredelil kot: upravne in strokovne zadeve na področju javne varnosti in državne varnosti in zadeve v zvezi z združevanjem občanov, javnimi shodi, posestjo

118 Temeljni zakon o notranjih zadevah Uradni list SFRJ št. 49, z dne 17. 12. 1967.

in nošenjem orožja in streliva, požarnim varstvom, državljanstvom, potnimi listinami za prehod čez državno mejo, prebivanjem tujcev, osebnimi izkaznicami, matičnimi knjigami, osebnimi imeni ter prijavljanjem stalnega in začasnega prebivališča in druge zadeve, ki jih določa zakon.

Miličniki so na PM dobili zveze (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Miličniki in vojaki JLA na športnem srečanju (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Drago Ribaš

Samostojni slovenski Organi za notranje zadeve v Sloveniji in Pomurju od leta 1967, akcija Raduša leta 1972, zvezni odred na Kosovu in akcija Sever

Na podlagi zveznega zakona iz leta 1966 je bil naslednje leto sprejet še republiški Zakon o notranjih zadevah.[81] Na podlagi 19. člena tega zakona je bila izvedena reorganizacija ONZ v republiki. Ustanovljene so bile Uprave javne varnosti,[119] kot področni organi RSNZ, v okviru teh pa je delovala tudi Služba za zatiranje kriminalitete. S tem je bila izvedena bistvena sprememba, saj UJV niso bili organi občinskih skupščin, ampak so bili vezani na RSNZ. Organi za notranje zadeve je bilo splošno ime za milico, kriminalistično službo in upravo državne varnosti, prva dva se danes imenujeta policija.

Znak slovenskih Organov za notranje zadeve (levo) in (desno) znak milice na uniformi (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

S Temeljnim zakonom o notranjih zadevah in Republiškim zakonom o notranjih zadevah se je vloga in organizacija Organov za notranje zadeve močno spremenila. Organi za notranje zadeve so postali izvršilni organ oblasti na vseh ravneh. Na republiški ravni je to RSNZ, na občinski pa to postanejo postaje milice s splošnim delovnim področjem. UNZ pa je podaljšana roka RSNZ.

S Temeljnim zakonom o notranjih zadevah in Republiškim zakonom o notranjih zadevah se je vloga in organizacija Organov za notranje zadeve močno spremenila. Organi za notranje zadeve so postali izvršilni organ oblasti na vseh ravneh. Na republiški ravni je to RSNZ, na občinski pa to postanejo postaje milice s splošnim delovnim področjem. UNZ pa je podaljšana roka RSNZ.

119 Odločba o ustanovitvi in delu UJV v SRS (Uradni list SRS št. 30-254/1967 z dne 27. 7. 1967).

Označbe funkcij v milici med letoma 1967 in 1976.[120]

Notranje zadeve na ravni občine so bile deljene na upravno-notranje zadeve, ki jih je izvajal občinski Upravni organ za notranje zadeve in Zadeve javne varnosti, ki jih je izvajala postaja milice (PM) kot samostojni organ občine. Tudi komandirja PM je imenovala občina v soglasju z republiškim sekretarjem za notranje zadeve. Zakon je dal tudi podlago za ustanovitev Posebne enote milice in uvaja tudi samoupravljanje v obliki ustanavljanja delovnih skupnosti v občini in v RSNZ.

Zakon tudi natančno ločuje PM s splošnim in PM s posebnim delovnim področjem, ki opravlja le posamezne naloge iz dela PM s splošnim delovnim področjem (npr. kontrolo cestnega prometa). Zakon je uvedel in opredelil tudi termin pooblaščene uradne osebe.

Družbena samozaščita in narodna zaščita

V letu 1976 je bil Zakon o notranjih zadevah dopolnjen in spremenjen[121], dobil pa je tudi novo ime, in sicer: Zakon o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah[122]. Zakon je urejal izvajanje družbene samozaščite v delovnih organizacijah, krajevnih skupnostih, občinah in republiki.

120 Zgodovina Pomurske policije in orožništva, str. 180.
121 Uradni list SR Slovenije štev. 23/1058-1976, z dne 11. 10. 1976.
122 Zgodovina Pomurske policije in orožništva str. 183–184.

Miličnik in pionirji prometniki (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Pomembna novost je uvedba narodne zaščite, ki se ustanovi v temeljnih organizacijah združenega dela (TOZD) in krajevnih skupnostih. Pripadniki narodne zaščite so imeli pooblastila:

- ugotoviti istovetnost neznanih oseb, preprečiti nepooblaščenim osebam vstop v določene prostore ali jih prisilno oddaljiti,
- zadržati osebo, ki je zalotena pri kaznivem dejanju ali poskusu povzročitve škode, do prihoda pooblaščenih oseb državnega organa,
- pregledati osebo ali vozilo, če sumijo, da prikriva ukradeni predmet/napravo ali če ima predmet/napravo, ki bi lahko ogrozila varnost oziroma povzročila škodo,
- izvršuje druge naloge, določene v samoupravnem splošnem aktu TOZD-a oziroma krajevne skupnosti ter naloge v skladu z varnostnim načrtom enote ali po nalogu načelnika enote.

Pištola Crvena zastava M–70, standardno orožje milice (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Pripadniki Narodne zaščite so nosili oznako pripadnosti na rokavu oblačila in so lahko bili oboroženi s pravico, da orožje uporabijo, če ne morejo drugače odvrniti napada na objekt, ki ga varujejo, ali ko je ogroženo njihovo življenje. Pooblastila pripadnikov Narodne zaščite so bila zelo visoka in podobna pooblastilom miličnikov.

Narodna zaščita je bila v Socialistični Republiki Sloveniji aktivirana v času smrti predsednika Tita. RSNZ je dobil tudi pooblastilo, da po sklepu Izvršnega sveta SR Slovenije osebi ali skupini oseb odredi nastanitev v določenem kraju ali prepove zapustitev določenega kraja. Tak ukrep traja, dokler so takšne razmere, vendar najdlje eno leto - v primeru, da gre za ogrožanje ustavne ureditve ali hujšega ogrožanja javnega reda in miru.

Miličnik in carinik na mejnem prehodu za obmejni promet (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Vojne in Posebne enote milice

Prvi republiški Zakon o notranjih zadevah[123] iz leta 1967 je omogočal ustanovitev enote na sklic iz postaj miličnikov in oddelkov milice s splošnim delovnim področjem, da opravi naloge s področja javnega reda ali vzdrževanja javnega reda in miru.

Poseg enot varšavskega sporazuma na Češkoslovaško avgusta 1968 je v Socialistični republiki Sloveniji pomenil spodbudo za ustanovitev Teritorialne obrambe in rezervnega sestava milice. Zakon o narodni obrambi[87], ki je omogočil ustanovitev Teritorialne obrambe, je tudi dopuščal, da se vojaški obvezniki po odsluženju vojaškega roka razporedijo v rezervni sestav enote milice. Vpokliče jih republiški sekretar za notranje zadeve, usposabljanja v milici pa se jim štejejo kot usposabljanja v Teritorialni obrambi. Do sredine leta 1971 je bilo usposobljenih že več kot 1.750 rezervnih miličnikov.[124]

123 Zakon o notranjih zadevah, Uradni list SRS, št. 13/67, z dne 6. 4. 1967. 87 Zakon o narodni obrambi, Uradni list SFRJ št. 8/69, z dne 19. 2. 1969.

124 Pavel Čelik, Posebne policijske enote: Pregled razvoja in delovanja enote na sklic v Sloveniji, Ljubljana 2002, str.47.

Miličnik in cariniki na MMP Kuzma (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

S samostojnostjo republiških Organov za notranje zadeve se je bistveno hitreje nadaljevalo razhajanje v razvitosti ONZ v državi. Tako slovenski kot hrvaški ONZ so odstopali v opremi, v uniformi, organizaciji, pozneje razvoju informatike in predvsem v znanju. Po osamosvojitvi slovenskih ONZ so ti ustanovili šolo za miličnike kadete v Tacnu. Šolanje je trajalo najprej tri leta, od leta 1974 štiri leta, tako da so imeli tisti, ki so šolo končali, dokončano srednjo šolo.

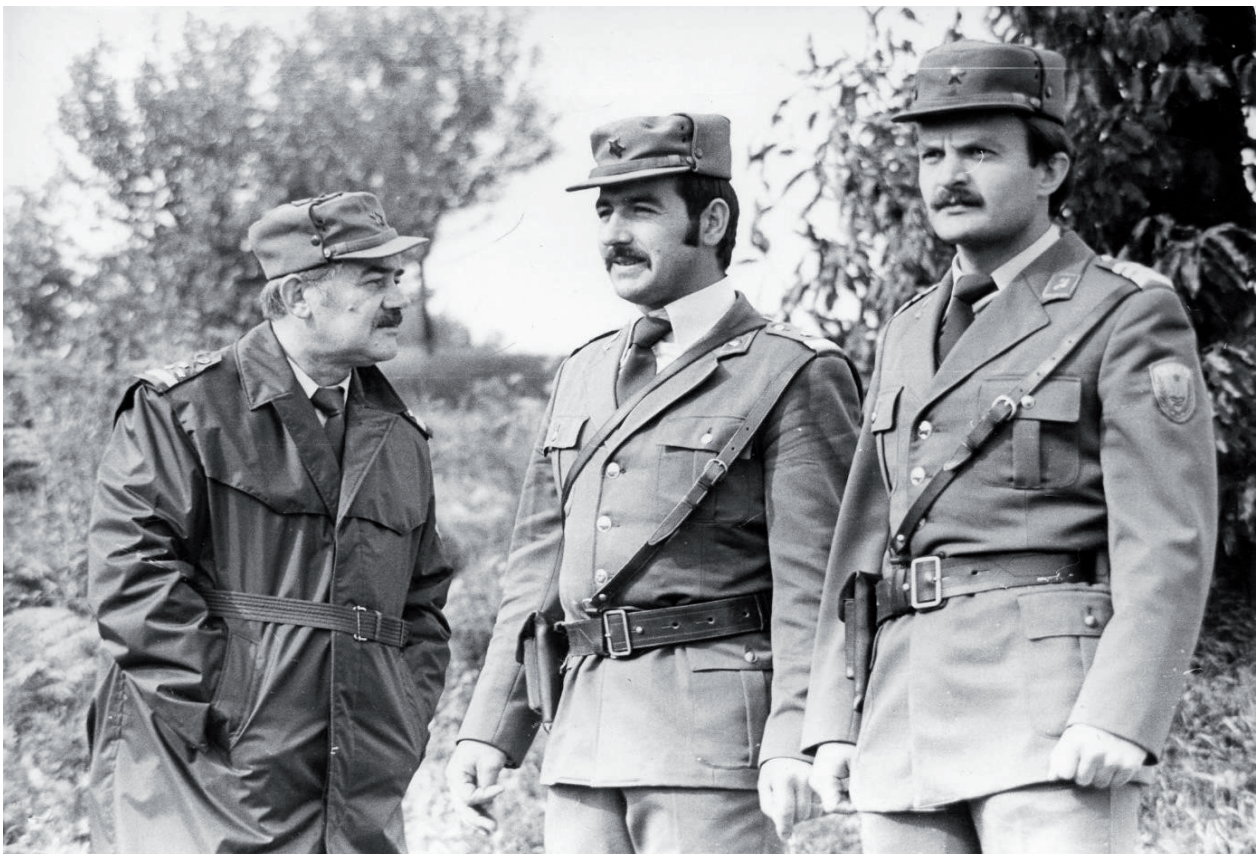
Predsednik Socialistične federativne republike Jugoslavije maršal Josip Broz Tito je po analizi izvedene akcije Raduša JLA in milice za prijetje teroristov izdal julija 1972 direktivo, ki je zahtevala, da se v oboroženih silah in milici ustanovijo enote, ki bodo usposobljene za delovanje proti posameznikom ali skupinam, ki bi pomenile tovrstne grožnje.

Kadeti pred šolo za miličnike kadete (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Slovenski Izvršni svet in Republiški sekretariat za notranje zadeve sta na direktivo reagirala med drugim tako, da sta odredila, da se vsako leto pošlje dva kadeta, ki sta končala srednjo kadetsko šolo, na študij na Vojaško akademijo kopenske vojske v Beogradu. Ustanovljena sta bila specialna enota za protigverilsko bojevanje (imenovala se je Vod za posebne naloge, delovala je v okviru Zaščitne enote milice Republiškega sekretariata za notranje zadeve) in specialni bataljon milice, ki je štel 586 pripadnikov.

Zakon o notranjih zadevah iz leta 1972 je omogočil, da so v enoti na sklic (posebni enoti milice) lahko tudi rezervni miličniki in učenci Šolskega centra za strokovno izobraževanje delavcev Organov za notranje zadeve. Enota za sklic je bila lahko sklicana zaradi: izvajanja nalog s področja varovanja ustavnega reda ali vzdrževanja javnega reda in miru.

Levo Mlinarič, prvi poveljnik PEM UNZ Murska Sobota, na sredini Flisar, poveljnik PEM do konca osamosvojitvene vojne, desno Miklič, nekaj časa Flisarjev namestnik (Foto arhiv Alojz Flisar).

Enoto je lahko poleg republiškega sekretarja za notranje zadeve sklical tudi načelnik Uprave javne varnosti, ko je dobil soglasje republiškega sekretarja za notranje zadeve.

Leta 1975 je republiški sekretar za notranje zadeve izdal novo odločbo, s katero je bataljon preimenoval v Posebno enoto Republiškega sekretariata za notranje zadeve (v nadaljevanju PEM RSNZ). PEM RSNZ je bil sestavljen iz PEM uprav javne varnosti (v nadaljevanju UJV). Te so bile sestavljene iz vodov, ki jih je bilo različno število glede na velikost UJV (npr. UJV Ljubljana je imela štiri vode, PEM UJV Murska Sobota je imela en vod).

Ob vpoklicu miličnikov v bataljon so postaje milice lahko vpoklicale rezervne miličnike za pomoč pri rednem delu. Člani bataljona so bili določeni poimensko in so se morali po vpoklicu javiti na določeno mesto. Le v primeru upravičenih razlogov je lahko komandir postaje milice tega miličnika nadomestil z drugim.

Vaja PEM, vpadna skupina pri napadu (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Maja 1983 je republiški sekretar za notranje zadeve izdal novo odločbo o ustanovitvi PEM, ki je bila organizirana v treh formacijah, v prvi so bili poklicni miličniki, ki jih je bilo 244 v šestih vodih in sedmih samostojnih oddelkih, druga je vključila rezervne miličnike in je štela 772 mož, razporejenih v šest čet in sedem samostojnih vodov, tretja pa 1.731 mož, razporejenih v 12 čet in sedem samostojnih vodov.

Rajh Jože, VVO Oddelka milice Moščanci, prejema priznanje, načelnik UJV M. Sobota, Špingler Jože

Milica je praznovala 13. maj kot dan milice, takrat so na slovesnosti podelili tudi priznanja delavcem ONZ (Foto arhiv Ciril Magdič).

Oktobra 1988 se je organizacija PEM spet spremenila z novo odločbo republiškega sekretarja za notranje zadeve, ukinjena je bila tretja formacija. V prvi formaciji je bilo 723 aktivnih miličnikov, razporejenih v sedem čet in samostojen vod, v drugi pa je bilo 1.391 mož z rezervnimi miličniki, organiziranih v sedem bataljonov in samostojno četo.

Pripadniki PEM-a so bili izurjeni za delovanje v trojkah, oddelkih, vodih, četah, bataljonih ali kot celotna enota PEM RSNZ. Splošni program urjenj je bil enoten, glede na sposobnosti posameznikov pa specialističen. Vsaka enota je imela več skupin po specialnosti, bili so usposobljeni za delo in življenje na terenu s samooskrbo in bivanje v šotorih v vseh letnih časih. Problem so predstavljala le terenska vozila, ki jih je bilo premalo.

PEM UNZ Murska Sobota postavlja tabor za usposabljanje (Foto Štefan Abraham).

Oborožitev za protiteroristično delovanje je obsegala:

- pištole,
- avtomatske puške,
- ostrostrelne puške,
- ročne obrambne bombe,
- ročne metalci min,
- tromblonske kumulativne in trenutne mine,
- plinske puške in pištole kalibra 38 mm,
- ročne plinske bombe, med njimi tudi precej šok bomb.

Zaščitna oprema je obsegala:

- neprebojne jopiče,
- neprebojne čelade ter
- zaščitne maske.

Za vzdrževanje javnega reda in miru ter razbijanje demonstracij pa so imeli naslednjo opremo:

- intervencijske čelade s ščiti,

- ščitniki golen,
- ročni ščiti,
- plinske puške in pištole kalibra 38 mm,
- ročne bombe,
- plinske generatorje,
- gumijevke,
- lesene palice in

seveda pištole na pasu ali pod uniformo.

Usposabljanje z izstreljevanjem plinskih nabojev (Foto Štefan Abraham).

Uniforma pa je bila za redna zavarovanja dnevni komplet za protiteroristično delovanje in razbijanje demonstracij ter za boj proti oboroženim kriminalcem in preiskavo zemljišča delovne uniforme, visoki škornji ter oprema in oborožitev po formaciji.

Tako je bilo tudi s PEM UNZ Murska Sobota. PEM UJV Murska Sobota je ustanovljen 1975 leta in prvi poveljnik je bil Edvard Mlinarič, pomočnik pa Alojz Flisar. Naslednje leto 1976 Mlinarič postane poveljnik poveljstva PEM (če pride več enot PEM v Pomurje), Flisar pa poveljnik PEM, naslednje leto 1977 postane pomočnik poveljnika Franc Berlak, ki je na tem položaju do leta 1987. PEM UNZ Murska Sobota je bila udeležena v vajah in usposabljanjih, na Kosovu, akciji Sever, MSNZ, akciji Plebiscit, zaključnih aktivnostih pred osamosvojitveno vojno in v vojni.

Vojne enote milice so sestavljali aktivni in rezervni pripadniki ONZ (milice, kriminalistične službe in službe državne varnosti). Njihov namen je bil delovanje v izrednih razmerah in vojni. Tako aktivni kot rezervni miličniki so se za to usposabljali po načrtu usposabljanja, ki ga je vsako leto pripravil RSNZ, konkretizirala pa UNZ za svoje območje po službah in PM.

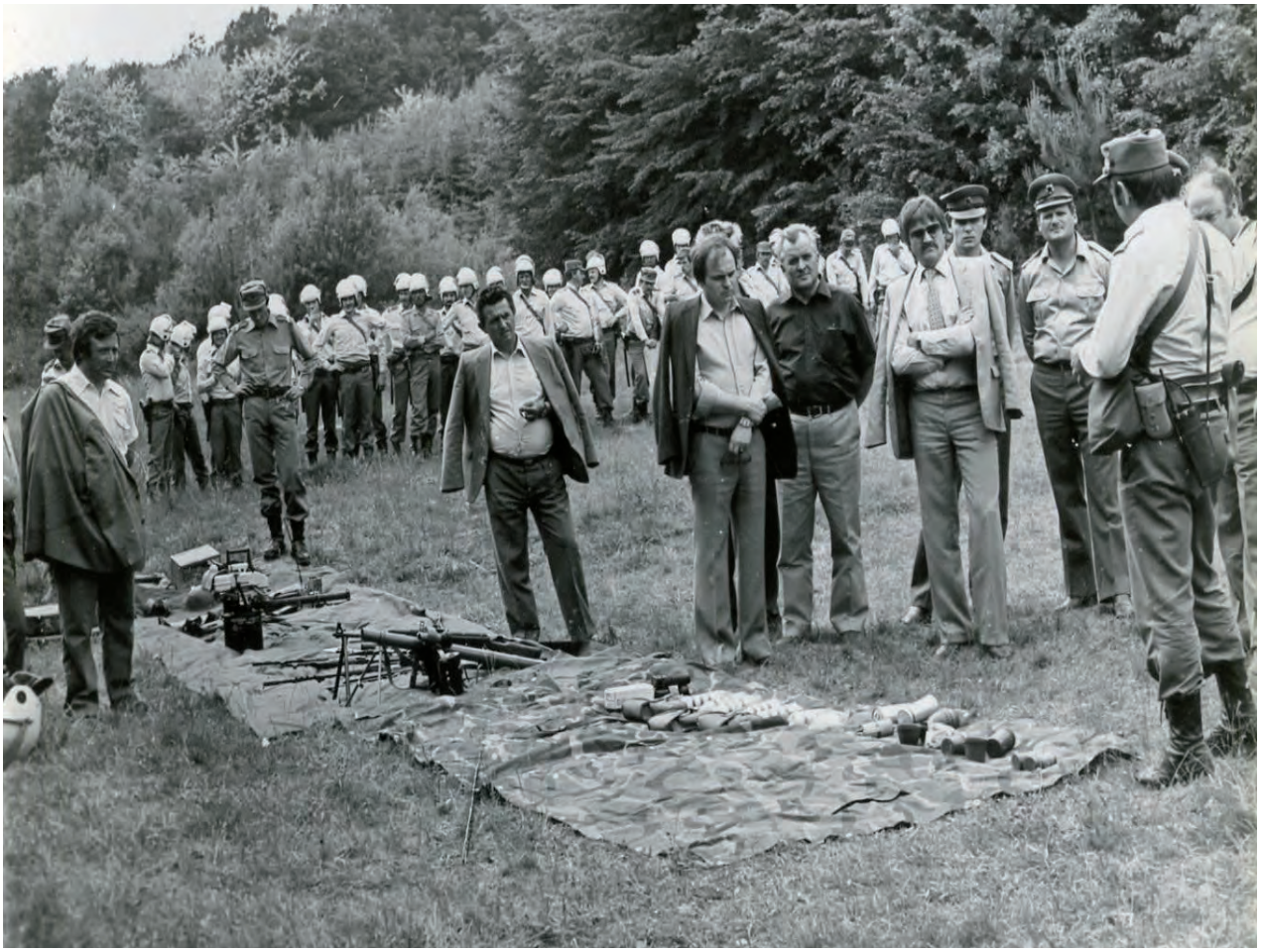

Vaja PEM s preizkusom plinskih mask pod plinom v Mačkovcih na strelišču (Foto Štefan Abraham).

Usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota na strelišču v Mačkovcih, Šnepf Silvo, Alojzij Šiško, Miran Ferbežar, Danilo Kacjan in Koloman Pintarič, zadnjega ne prepoznam, na vaji posebne enote v Mačkovcih (Foto Štefan Abraham).

Usposabljanje je vsebovalo vaje v streljanju z orožjem po sistemizaciji ONZ, eno ali večdnevno usposabljanje rezervnih miličnikov na PM, usposabljanje v trenažnem centru Jasnica pri Kočevju, vaje zvez in podobno.

Prikaz opreme in usposobljenosti PEM UNZ Murska Sobota vodstvu UNZ Murska Sobota, civilisti v prvi vrsti z leve so: Karel Makovecki, načelnik skupnih služb, Teodor Radulovič, načelnik OZK, Bela Banfi, načelnik uprave, stoječega poleg njega ne poznam in Geza Bačič, sekretar ZK za Pomurje. Predstavitev opreme na usposabljanju PEM (obrnjen s hrbtom) izvaja Alojz Flisar (Foto Štefan Abraham).

Akcija Raduša

V letu 1972 sta se zgodila dva pomembna varnostna dogodka, in sicer napad palestinskih teroristov na olimpijsko vas na olimpijskih igrah v Münchnu v Zvezni republiki Nemčiji s pobojem izraelskih športnikov in junija tega leta vdor devetnajstih teroristov hrvaške emigracije, ki so se prebili v Bosno in Hercegovino in za svoj tabor izbrali planino Radušo. Zato so ukrepe za njihovo prijetje poimenovali akcija Raduša[125].

Rezultati »hrvaške pomladi« so bili za ustaško emigracijo zelo vzpodbudni[126].

125 Pomurje je gorelo modro, str. 29–32.

126 Marijan F. Kranjc: Ameriško ustaški poskus gverilskega upora in atentata, načrt Feniks in operativna akcija Raduša – 72, junij 1972 (https://freeweb.t-2.net/Vojastvo/dok/radusa-72.pdf).

Del skupine na pripravah (Vir: Top News).

Pravi načrtovalci »hrvaške pomladi«, ki so tudi dejansko koordinirali celoten spekter vseh specialnih akcij za destabilizacijo SFRJ, predvsem pa zanetili razdor med hrvaškim in srbskim oziroma jugoslovanskim vodstvom, pa so na podlagi izkušenj iz drugih območjih sveta dobro vedeli, da lahko ustrezno organizirane uporniške akcije »domoljubnih gverilcev« samo vzpodbudijo razširitev »hrvaške pomladi« tudi z vojaško akcijo! To naj bi izvedla skupina Feniks, hkrati pa sta bili načrtovani še dve vzporedni akciji, in sicer: Matilda (miniranje glavnega transformatorja v Zagrebu, diverzant Josip Dajšić) in Kuga (zastrupitev vodovoda v Beogradu, primeren strup sta brata Andrić prinesla iz Avstralije, diverzant Josip Barišić).

Pravi načrtovalci »hrvaške pomladi«, ki so tudi dejansko koordinirali celoten spekter vseh specialnih akcij za destabilizacijo SFRJ, predvsem pa zanetili razdor med hrvaškim in srbskim oziroma jugoslovanskim vodstvom, pa so na podlagi izkušenj iz drugih območjih sveta dobro vedeli, da lahko ustrezno organizirane uporniške akcije »domoljubnih gverilcev« samo vzpodbudijo razširitev »hrvaške pomladi« tudi z vojaško akcijo! To naj bi izvedla skupina Feniks, hkrati pa sta bili načrtovani še dve vzporedni akciji, in sicer: Matilda (miniranje glavnega transformatorja v Zagrebu, diverzant Josip Dajšić) in Kuga (zastrupitev vodovoda v Beogradu, primeren strup sta brata Andrić prinesla iz Avstralije, diverzant Josip Barišić).

Postroj Bugojanske skupine (Portal dnevnih novosti).

Nova akcija je imela najprej šifro Strup. Srečko Rover je skupino decembra 1971 poslal v Avstrijo. Kmalu je prišel za njimi tudi Srečko Rover, ki je vodil priprave celotne skupine.

Polovico skupine so sestavljali ustaški emigranti iz Avstralije, drugo polovico pa pripadniki HRB – Hrvatsko revolucionarno bratstvo - iz Zahodne Nemčije. Rover je izbranim trojkam razložil tudi celoten načrt akcije pod šifro »Vroče leto 1972«, ki bo gverilsko-vojaško nadaljevanje »hrvaške pomladi« oziroma »maspokreta«.

Določen je bil tudi ožji štab diverzantsko-teroristične skupine, in sicer: Ambrozij Andrić, poveljnik, Adolf Andrič, pomočnik za politične zadeve, Pavle Vegar, načelnik štaba in bodoči vrhovni poveljnik revolucionarne hrvaške vojske v domovini, Ilija Glavaš, Vejsil Keškić, obveščevalec in Viktor Kancijančić, kurat iz Tinja pri Pazinu, študent teologije.

Celotna skupina se je kmalu zatem zbrala v okolici Salzburga, kjer so opravili potrebne priprave. Hkrati so tudi preimenovali načrt v Feniks. Dne 21. 6. 1972, okrog dvanajstih, je izvidniška skupina, ki so jo sestavljali Pavle Vegar, Đuro Horvat in Adolf Andrić, prestopila avstrijsko–jugoslovansko mejo v neposredni bližini Dravograda.

Teroristi na tovornjaku, ki prevaža mineralno vodo (Vir: T portal).

V gozdičku blizu vasi Muta so do polnoči čakali glavnino skupine in okrog polnoči nadaljevali pot ob cesti Dravograd–Maribor. Vseh je bilo devetnajst! Okrog polnoči naslednjega dne, 22. 6. 1972, je Pavle Vegar zaustavil kamion, ki je prevažal mineralno vodo Radensko. Voznik je vozilo ustavil, misleč, da je patrulja prometne milice. Za volan je sedel Ilija Glavaš, poleg njega pa poveljnik skupine, Ambrozij Andrić. Ostali, oblečeni v nekakšne uniforme, so se vkrcali na kamion.

Peljali so se v smeri: Maribor–Zidani most–Sevnica–Novo mesto–Karlovac (postanek, kjer je Glavaš, sicer edini v civilni obleki, nakupil nekaj sveže hrane in pijače) Bihać–Bosanski Petrovac–Ključ–Jajce–Donji Vakuf–Bugojno. Tako so po 24-urni vožnji, 23. 6. 1972, prišli do vasi Gračanica, pod planino Vran. Z gozdovi pokriti in težko dostopni Vran naj bi bila njihova operacijska baza, od koder bi izvajali posamezne akcije.

Voznika Hribernika so odvezali in mu naročili, naj se vrne v Maribor in šele tam pove, da je moral prevažati večji odred hrvaške revolucionarne vojske. Njegovo obvestilo, z dne 24. 6. 1972, je šokiralo vse jugoslovanske varnostne službe.

Teroristi, ki so prišli v Jugoslavijo (Vir: Slobodna Bosna).

Po poprejšnjem načrtu so takoj mobilizirali enote TO in milice v občinah Bugojno, Gornji Vakuf, Kupres, Prozor, Duvno in Donji Vakuf. Določen je bil operativni štab akcije »Raduša – 72«, ki se je razmestil v Bugojnu. Zatem pa so takoj blokirali planino Radušo oziroma območje Bugojno–Gornji Vakuf– Prozor–Duvno–Kupres.

Zamisel operativnega štaba je bila enostavna: po blokadi s tremi obroči bodo na Radušo poslane enote JLA – vojaška policija in milica, ki so bile usposobljene za protigverilsko bojevanje. Dne 25. 6. 1972 so se pripadniki skupine »Feniks« res napotili na Radušo. Na čelu kolone je bil Ambrozij Andrić, za njim pa so šli Adolf Andrić, Pavle Vegar, Ilija Glavaš, Vejsil Keškić, Viktor Kancijančić, Nikola Antunac, Vlado Miletić, Ivan Prlić - Bekijac, Vinko Knez - Bufalo Bill, Đuro Horvat, Mirko Vlasinović - Vlas, Filip Bešlić, Petar Bakula, Stipe Ljubas, Ilija Lovrić, Vidak Buntić, Vili Eršek - Bill in najmlajši med njimi, Ludvik Pavlović.

Vsak je nosil opremo, težko okrog deset kilogramov, vsi pa so bili oblečeni v ameriške letne uniforme z oznako IV. oklepna četa US ARMY. Imeli so naslednje orožje: 6 malokalibrskih pušk 5,5 mm, znamke Browing, z zastrupljenimi naboji, 3 polavtomatske puške, 3 avtomate, 17 revolverjev, 19 kam (ustaških), 10 dušilcev zvoka in 3 ostrostrelske merilce.

Zjutraj, 26. 6. 1972, ko je bila tudi planina Raduša popolnoma blokirana, je bila iz Sarajeva poslana na Radušo četa vojaške policije, ki ji je poveljeval stotnik I. razreda Miloš Popović.

Četa je imela štiri vode, vsak pa 20 dobro izurjenih vojaških policistov, ki so jim poveljevali mladi častniki, vsi opremljeni z voki-tokiji. Okrog 9.30 je izvidnik zagledal ustaško kolono, ki so jo dohiteli med premikom.

Poveljnik čete Popović je razvil svoj vod v strelce in zapovedal juriš. Bil je pred svojimi vojaki, ki so ga komaj dohajali. Med tekom je uspel javiti: »Štab! Srednja skupina. Ustaši!«

Potem se je začel neusmiljen boj. Ustaši so bili tako presenečeni, da so izstrelili le nekaj nabojev. Potem so se neorganizirano razbežali na vse strani.

Poveljnik čete Popović in vojak, ki sta ustaše skoraj dohitela, sta bila zadeta s strupenimi naboji in sta takoj umrla, dva vojaka pa sta bila ranjena kasneje. Od teroristov je padel eden. Ustaši so ostali tudi brez streliva, saj je bil ubit konj, ki ga je nosil. Na bojišču je ostalo tudi osem nahrbtnikov.

Skupina je bila v prvem boju razbita na dva dela. Zaradi pritiska vojaških policistov so se panično umikali po južnih strminah planine Raduše. Prvi ognjeni krst in prvi poraz! Vsi so bili potrti, ker so se zmotili v svojih ocenah. Začeli so se medsebojni spori in obtoževanja.

Prvi se je 29. 6. 1972 pred Prozorom predal Vejsil Keskić in povedal vse, kar so preiskovalci hoteli vedeti.

Ostali so se po skupinah ali posamezno prebijali proti Dalmaciji. Stalnemu zasledovanju se niso mogli izogniti. Lačni in obnemogli so se predajali organom milice ali enotam TO.

Zadnji, Mirko Vlasinović, je bil zajet 31. 7. 1972 v svoji rojstni hiši v Zemuniku pri Zadru.

Zadnji del operacije Raduša – 72, ko so se posamezne skupinice prebijale proti Dalmaciji, je dejansko predstavljal tudi potencialno možnost za atentat na maršala Tita.

Osnovni zaključek iz navedene akcije, v kateri je izgubilo življenje večje število pripadnikov JLA, TO in milice, je bil, da ilegalne diverzantsko-teroristične emigrantske skupine nimajo prav nobene podpore med ljudmi. Zato so tudi doživeli žalostno usodo. Štirje so bili ujeti in obsojeni: Keškić, Horvat in Vlasinović na smrtno kazen, le mladoletni Ludvik Pavlović je bil obsojen na 20 let zapora. Leta 1991 se je pridružil novi Tudjmanovi vojski.

Nemiri na Kosovu

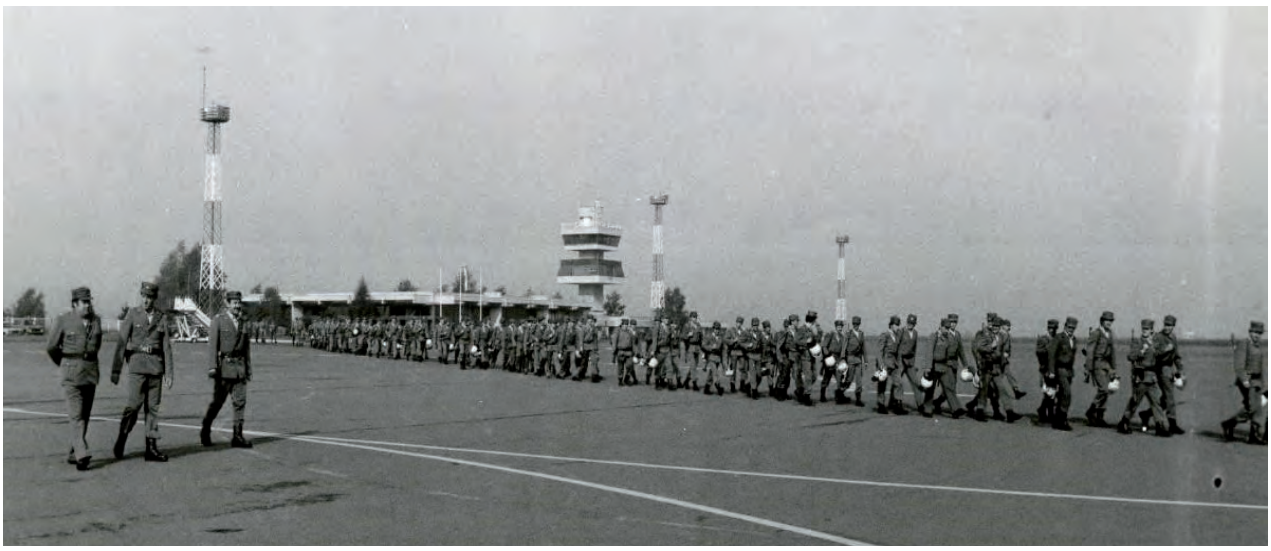
Tako kot drugje po Jugoslaviji je na Kosovu začelo vreti že leta, oziroma že desetletja pred razpadom Jugoslavije. Nezadovoljstvo ljudi se je pojavilo tudi na začetku osemdesetih let dvajsetega stoletja s prihodom gospodarske krize in političnimi spremembami, ki jih je povzročila smrt predsednika Jugoslavije Tita. Leta 1981 so Albanci na Kosovu zahtevali svojo republiko, s katero bi dobili več pravic. Proteste je JLA bolj ali manj na silo zatrla.

V drugi polovici osemdesetih let so se razmere na Kosovu zaradi srbskega nacionalizma znova poslabšale, zato sta morali posredovati policija in vojska.

Slovenski miličniki na Kosovu z vozniki policijskih oklepnikov TAB (Foto arhiv Štefan Abraham).

V začetku devetdesetih let, po izbruhu vojne v Sloveniji in na Hrvaškem, so bile razmere na Kosovu bolj ali manj mirne, čeprav je Srbija Albancem drastično zmanjšala državljanske pravice (odpuščanje delavcev albanskega rodu, prepoved albanskega jezika, ukinjanje šol, večina podjetij je postala državna last ...). Albanci so se na to odzvali z ustanovitvijo vzporednih državnih institucij, ni jim pa uspelo odpraviti brezposelnosti, ki se je dvignila na neverjetnih 80 odstotkov. Zaradi vsesplošnega nezadovoljstva je bil septembra 1991 izpeljan referendum o odcepitvi, ki ga je podprlo kar 90 odstotkov Albancev, vendar se ni zgodilo nič, saj je Srbija referendum razglasila za neveljavnega[127] .

Prihod slovenske enote na letališče v Prištini (Osebna zbirka Alojz Flisar).

Po umiku JLA iz demonstracij je bil tja napoten združeni zvezni odred milice, ki je bil sestavljen iz miličnikov Zveznega odreda (predvsem poveljnikov in voznikov TAB-ov,

127 Povzeto po https://sl.wikipedia.org/wiki/Vojne v nekdanji Jugoslaviji .

romunskih oklepnikov, prirejenih za policijsko rabo) in miličnikov iz posameznih republik v mesečnih izmenah v začetku, pozneje v drugi polovici osemdesetih let tromesečnih in za nekatere (na primer vodje varnostnega okoliša, ki naj bi usposabljali kolege na Kosovu) tudi šest mesecev.

Slovenska milica je bila na Kosovu do 5. 2. 1990, ko jih je odpoklicala oblast Socialistične republike Slovenije in so se z vso opremo vrnili v Slovenijo. Malo slovenskih miličnikov ni bilo na Kosovu. Zato je bila to pomembna izkušnja za slovensko milico pred dogodki, ki so pripeljali do osamosvojitvene vojne.

Slovenski udeleženci na Kosovu (Foto Jože Kovač).

Tabor posebnih enot milice na Kosovu (Osebna zbirka Alojz Flisar).

Akcija Sever

V Srbiji je na oblast prišel Slobodan Milošević, ki si je sprva skušal podrediti Jugoslavijo s ponovno centralizacijo[128]. Srbska akademija znanosti in umetnosti je leta 1986 objavila memorandum, v katerem so akademiki jasno izpostavili srbsko vprašanje in se zavzemali za tako imenovano Veliko Srbijo. S pomočjo propagande v tisku in na televiziji so Srbe pripravili na novo politiko. Miloševiča so sprejeli kot absolutnega nacionalnega voditelja. Oblast si je Milošević dodatno utrdil z »mitingaškimi pohodi«.

Vodnik službenega psa Bojan Plohl med vajo sledenja s službenim psom (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Prvi miting je bil organiziran 9. 7. 1988 v Novem Sadu. Pripravili so ga Srbi s Kosova pod vodstvom Miroslava Šolevića. Z mobilizacijo množic se je tedaj začela »protibirokratska revolucija« – rušenje političnih vodstev, ki so nasprotovala ideji združitve vseh Srbov v eni državi. Sprva spontane mitinge je nadzoroval Milošević; po poročilih Službe državne varnosti so voditeljem mitingov prenašali Miloševićeva navodila njegovi najožji sodelavci.

Prvo je bilo na vrsti vojvodinsko vodstvo. Nato so sledili mitingi še v drugih vojvodinskih mestih (Pančevu, Novi Pazovi, Titovem Vrbasu). Dne 10. 1. 1989 se je na mitingu v črnogorskem Titogradu pred skupščino zbralo 150.000 ljudi in vrglo tamkajšnje vodstvo. Nato se je organizacija mitingov selila še na ozemlje Bosne in Hercegovine ter Hrvaške in prispela do Slovenije.

128 Povzeto po: Vesna Gotovina: https://www.gov.si/novice/30-obletnica-odlocnega-ne-mitingu-resnice-v-ljubljani/.

Vodstvo inšpektorata milice - uniformiranega dela UNZ Murska Sobota, inšpektorji IM in nekateri s stalne službe, ki je bila v sestavi IM, z leve stojijo: Jože Krapše načelnik, Ludvik Lazar vodja stalne službe, Alojz Flisar, Božo Culić, Jože Lipič stalna služba, Rajko Janjić komandir obmejne stražnice Prosenjakovci, Viljem Peček, nad njim je kip, nato Jože Kraner, Viljem Čerpnjak in Janez Konrad, čepijo: Dobrovoje Miladinović stalna služba, Breda Žunič tajnica in Jože Kranjc, fotografija je iz leta 1984 ali 1985 s pohoda IP (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Prva napoved mitinga resnice v Sloveniji je bila za 25. 3. 1989, vendar je bil takrat predčasno odpovedan, tako da so se ONZ na miting resnice pripravili že marca 1989.

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
MURSKA SOBOTA
-- INSSPEKTORAT MILICE --

DEP. SSTEV. 21/1-2-482
DATUM: 26.11.1989

-= SS I F R I R A N O =-
-= DX =-

KOMANDIRJEM:

PM MURSKA SOBOTA
PM GORNJA RADGONA
PM LENDAVA
PM LJUTOMER
PMM GORNJA RADGONA
PMM HODOSS
S - TU

ZADEVA: POMOCH ZA IZVAJANJE NALOG - AKCIJA SEVER - 89

ZA IZVAJANJE NALOG NA UNZ LJUBLJANA MESTO JE IZ TUK. UNZ ODREJENO NASLEDNJE SSTEVILO DODATNIH MILICHNIKOV:

- PM MURSKA SOBOTA Z OM - = 4 MILICHNIKI
- PM GORNJA RADGONA Z OM - 2 MILICHNIKA
- PM LENDAVA Z OM - 2 MILICHNIKA
- PM LJUTOMER - 1 MILICHNIK
- PMM GORNJA RADGONA - 2 MILICHNIKA
- PMM HODOSS - 1 MILICHNIK

V POMOCH NE ODREJAJTE MILICHNIKOV, KI SO RAZPOREJENI V PEM, VODNIKOV SLUZZBENIH PSOV IN MILICHNIKOV, KI SO SE 23.11.1989 VRNILI IZ KOSOVA.

OBOROZZITEV IN OPREMA:

VSI MILICHNIKI MORAJO BITI OBLECHENI V ZIMSKI KOMPLET UNIFORME (KAMNGARN UNIFORMA, MODRA SRAJCA, KRAVATA, SSAPKA IN POVRSSNIK). OBUTI MORAJO BITI V POLSSKORNJE IN OBOROZZENI S SLUZZBENO PISSTOLO. S SEBOJ MORAJO IMETI GUMIJEVKO, LISICE, ZZEPNO SVETILKO, IZPRAVNO ZASSCHITNO MASKO TER PLINSKI RAZPRSSILEC.
S SEBOJ NAJ VZAMEJO REZERVNO UNIFORMO, NIZKE CHEVLJE, PRIBOR ZA OSEBNO HIGIENO, REZERVNO TOPLO PERILO, NAHRBTNIK, ODEJO ALI SPALNO VRECHO IN DEZZNI PLASSCH.

VSI MILICHNIKI BODO OPRAVLJALI NALOGE V ENOTAH MILICE NA OBMOCHJU MESTA LJUBLJANA. MILICHNIKI IZ POSEBNIH ENOT - PMM, NAJ BODO USPOSOBLJENI TUDI ZA OPRAVLJANJE NALOG NA ENOTAH MILICE S SPLOSSNIM DELOVNIM PODROCHJEM.

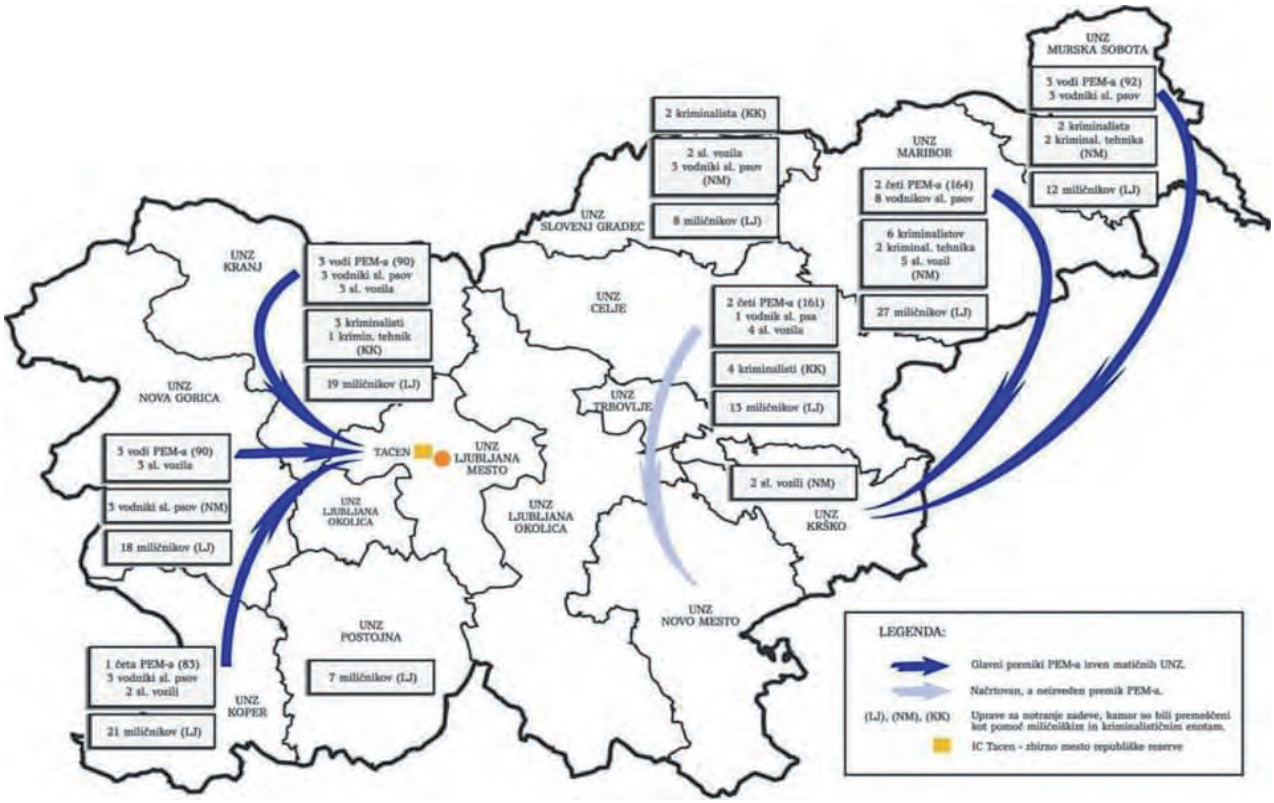
MILICHNIKI MORAJO BITI V LJUBLJANI, KOTNIKOVA 8 V TOREK, 28.11.1989 DO 12. URE, KJER SE JAVIJO STARESSINI IZ IM LJUBLJANA - MESTO.

PREVOZ BO OPRAVLJEN Z MINI - BUSOM TUK. UNZ. VOZNIK MLINARICH IZ OSS. VOZILO SE PO OPRAVLJENEM PREVOZU VRNE NA TUK. UNZ.

ODHOD DNE 28.11.1989 OB 08. URI IZPRED TUK. UNZ.

Napotitev miličnikov UNZ Murska Sobota v pomoč UNZ Ljubljana mesto (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Slovenska javnost je bila z napovedjo mitinga v Ljubljani seznanjena 4. novembra 1989, ko je bila v časopisu Delo objavljena Tanjugova vest iz Prištine, da je Odbor združenja za vrnitev Srbov in Črnogorcev na Kosovo – Božur poslal slovenskim alternativnim zvezam in Centralnemu komiteju Zveze komunistov Slovenije pismo, v katerem jih je pozival, naj decembra dovolijo organizacijo mirnega protestnega zborovanja v Ljubljani. V Ljubljano naj bi prišli zato, da bi skupaj s slovenskim narodom spomnili na usodne zgodovinske trenutke iz preteklosti obeh narodov in tako spremenili grdo sedanjost.

Načrt posredovanja v akciji Sever (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Miting je bil uradno prepovedan 20. novembra z odločbo Mestnega sekretariata za notranje zadeve Ljubljana. Izvedbo odločbe so podprli vsi najvišji slovenski republiški organi (Skupščina, Predsedstvo, Izvršni svet) in družbeno-politične organizacije (Socialistična zveza delovnega ljudstva, sindikati …). Društvo slovenskih pisateljev, Slovenska demokratska zveza, Socialdemokratska zveza Slovenije, Odbor za zaščito človekovih pravic, Slovenski krščanski demokrati, Slovenska kmečka zveza in Zeleni Slovenije so v pozivu slovenskim državnim organom in javnosti, objavljenem v Delu 28. novembra, zapisali: »Mitingarji in tisti, ki stojijo za njimi, naj se zavedajo, da bomo o tem, kakšno oblast bomo Slovenci imeli, odločali na svobodnih volitvah.« Pozvali so k splošni stavki.

Skupščina Socialistične republike Slovenije je 22. novembra na seji naložila državnim organom, da dosledno uresničujejo prepoved mitinga. Na zahtevo skupščine se je odzval Republiški izvršni svet, ki je obravnaval razmere in sklenil, da bodo organi odločno zavarovali javni red in mir oziroma prepoved organizacije mitinga.

Predsedstvo Socialistične republike Slovenije je 27. novembra na seji ugotovilo, da so zaradi nadaljnjih priprav na miting, kljub njegovi prepovedi, nastale razmere, v katerih je treba za zavarovanje življenj ljudi in premoženja ter javnega reda sprejeti ukrepe skladno s prvim odstavkom 12. člena Zakona o notranjih zadevah.

UNZ MURSKA SOBOTA
INŠPEKTORAT MILICE

"ŠIFRIRANA"

"DX"

Dēp. št.: 21-1-2/488
Datum : 28/11-1989

3793

VSEM PM IN OM S SPLOŠNIM IN POSEBNIM DELOVNIM PODROČJEM NA OBMOČJU UNZ MURSKA SOBOTA, SEDEŽU

ZADEVA: AKCIJA "SEVER-89" - SPREMEMBA IN DOPOLNITEV NALOG IN UKREPOV

Glede na sprejet sklep predsedstva SR Slovenije in IS Skupščine SRS, z dne 27/11-1989, da republiški sekretar za notranje zadeve mora podvzeti vse ukrepe za preprečitev izvedbe mitinga v SRS, se naloge ONZ glede na sedanji načrt bistveno spremenijo.

Poleg tega je bilo v skupščini SRS podano javno stališče, da ŽG Ljubljana ne bo sprejelo nobenih vlakov.

Zaradi navedenih ukrepov bomo udeležence mitinga ustavljali ter vračali nazaj in jim ne bomo dopustili prihoda v Ljubljano.

Zaradi tega je potrebno upoštevati naslednje naloge in ukrepe:

- da izrednih vlakov praviloma ne bo, če pa bodo prišli, jih bomo pravočasno ustavili;

- da se bodo zaradi tega udeleženci mitinga vozili z avtobusi, rednimi vlaki, osebnimi vozili, itd.;

- zaradi tega morate posebno pozornost polagati na navedena prevozna sredstva. Posebno pozornost je potrebno posvetiti relacijam, ki mejijo na sosednjo republiko Hrvatsko;

- obstojajo možnosti, da bodo udeleženci mitinga le-tega poskušali organizirati v drugih krajih Slovenije;

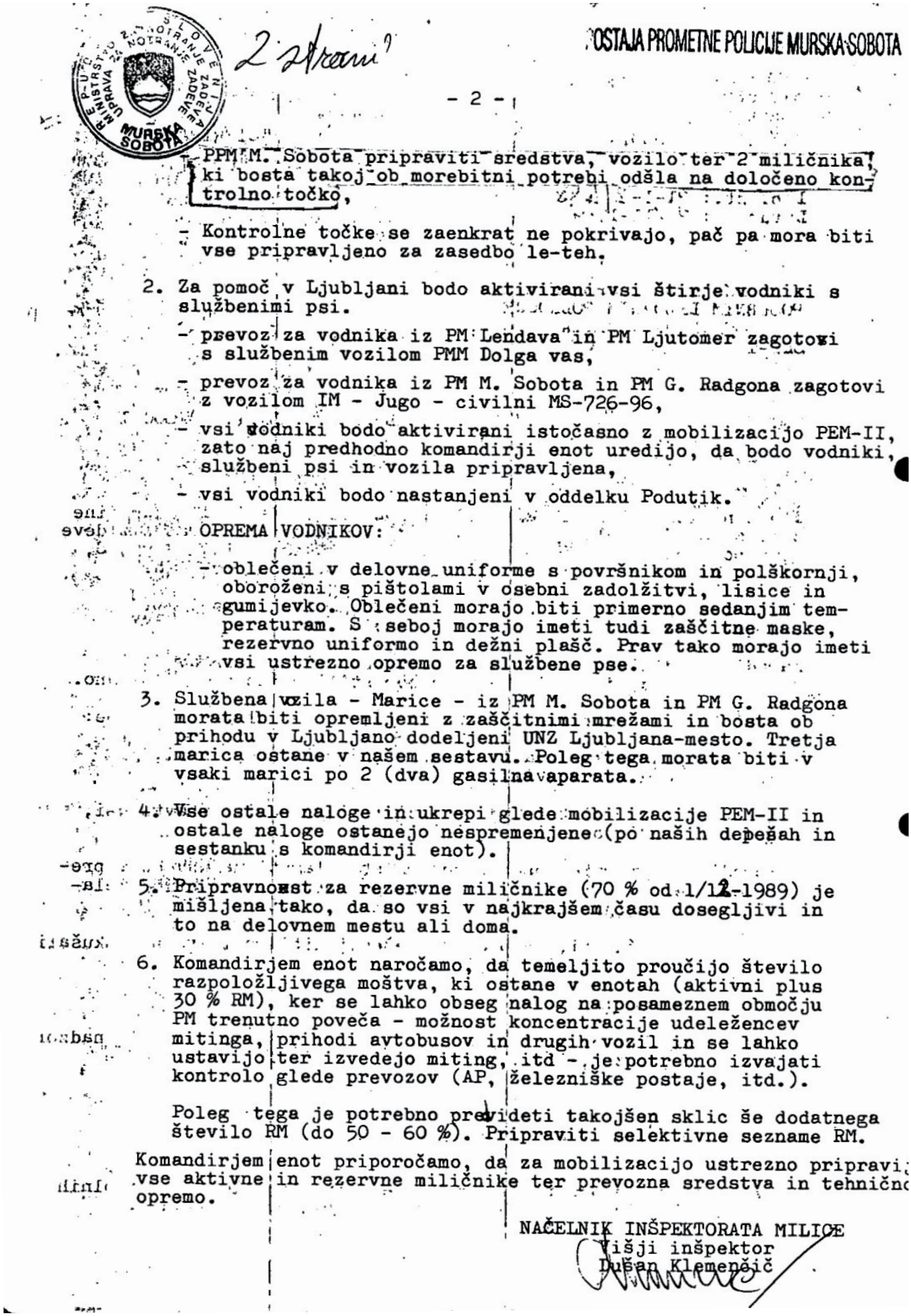
KONKRETNE NALOGE:

1. Tukajšnja UNZ pripravi 3 kontrolne točke, za kontrolo in nadzor potnikov, vozil, itd., ter morebitno prisilno ustavljanje vozil:

   a) PM Lendava - na relaciji Lendava-M.Središče,
   b) PM Ljutomer - Razkrižje,
   c) PM G. Radgona - Sp. Ščavnica.

   V enotah morajo biti pripravljene ekipe za delo na kontrolnih točkah in sicer dva (2) aktivna in 1 rezervni miličnik.

Naloge enot UNZ Murska Sobota v akciji Sever, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

OSTAJA PROMETNE POLICIJE MURSKA SOBOTA

2 strani

- 2 -

PPM M. Sobota pripraviti sredstva, vozilo ter 2 miličnika, ki bosta takoj ob morebitni potrebi odšla na določeno kontrolno točko,

- Kontrolne točke se zaenkrat ne pokrivajo, pač pa mora biti vse pripravljeno za zasedbo le-teh.

2. Za pomoč v Ljubljani bodo aktivirani vsi štirje vodniki s službenimi psi.

- prevoz za vodnika iz PM Lendava in PM Ljutomer zagotovi s službenim vozilom PMM Dolga vas,
- prevoz za vodnika iz PM M. Sobota in PM G. Radgona zagotovi z vozilom IM - Jugo - civilni MS-726-96,
- vsi vodniki bodo aktivirani istočasno z mobilizacijo PEM-II, zato naj predhodno komandirji enot uredijo, da bodo vodniki, službeni psi in vozila pripravljena,
- vsi vodniki bodo nastanjeni v oddelku Podutik.

OPREMA VODNIKOV:

- oblečeni v delovne uniforme s površnikom in polškornji, oboroženi s pištolami v osebni zadolžitvi, lisice in gumijevko. Oblečeni morajo biti primerno sedanjim temperaturam. S seboj morajo imeti tudi zaščitne maske, rezervno uniformo in dežni plašč. Prav tako morajo imeti vsi ustrezno opremo za službene pse.

3. Službena vozila - Marice - iz PM M. Sobota in PM G. Radgona morata biti opremljeni z zaščitnimi mrežami in bosta ob prihodu v Ljubljano dodeljeni UNZ Ljubljana-mesto. Tretja marica ostane v našem sestavu. Poleg tega morata biti v vsaki marici po 2 (dva) gasilna aparata.

4. Vse ostale naloge in ukrepi glede mobilizacije PEM-II in ostale naloge ostanejo nespremenjene (po naših depešah in sestanku s komandirji enot).

5. Pripravnost za rezervne miličnike (70 % od 1/12-1989) je mišljena tako, da so vsi v najkrajšem času dosegljivi in to na delovnem mestu ali doma.

6. Komandirjem enot naročamo, da temeljito proučijo število razpoložljivega moštva, ki ostane v enotah (aktivni plus 30 % RM), ker se lahko obseg nalog na posameznem območju PM trenutno poveča - možnost koncentracije udeležencev mitinga, prihodi avtobusov in drugih vozil in se lahko ustavijo ter izvedejo miting, itd - je potrebno izvajati kontrolo glede prevozov (AP, železniške postaje, itd.).

Poleg tega je potrebno predvideti takojšen sklic še dodatnega število RM (do 50 - 60 %). Pripraviti selektivne sezname RM.

Komandirjem enot priporočamo, da za mobilizacijo ustrezno pripravi vse aktivne in rezervne miličnike ter prevozna sredstva in tehnično opremo.

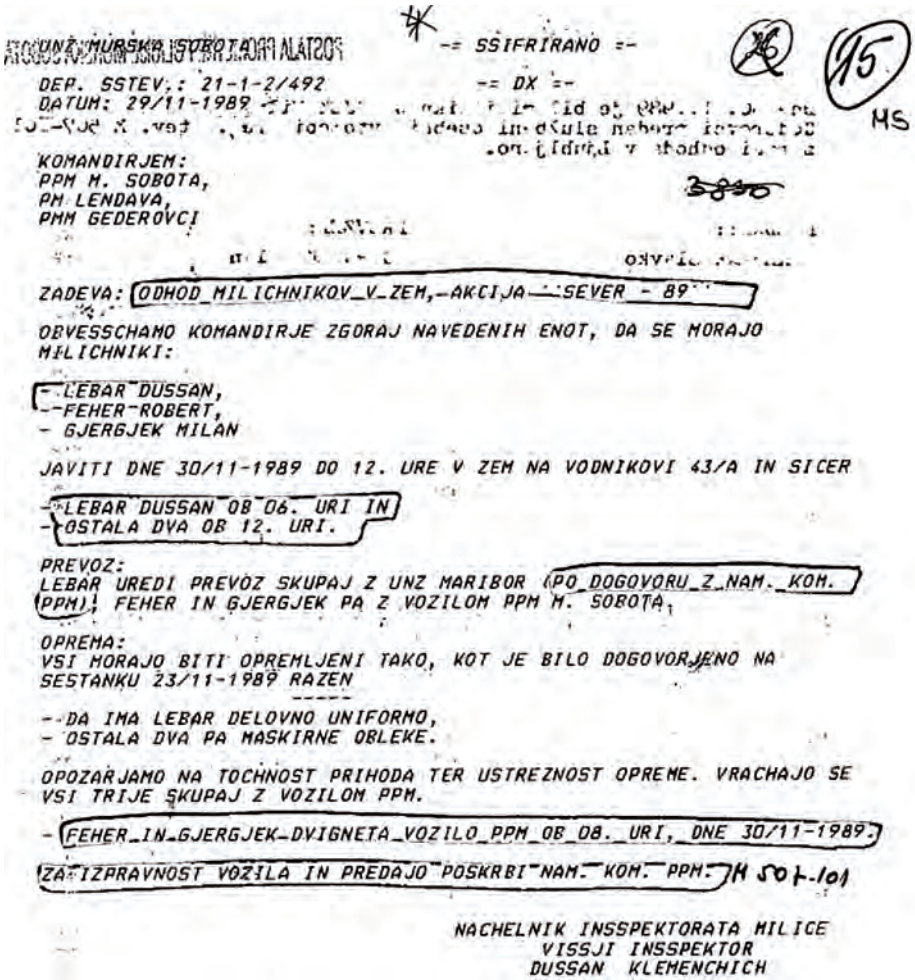
NAČELNIK INŠPEKTORATA MILICE
višji inšpektor
Dušan Klemenčič

Naloge enot UNZ Murska Sobota v akciji Sever, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

O tem je obvestilo Predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije. V skladu s to ugotovitvijo Predsedstva Socialistične republike Slovenije je Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije naložil Republiškemu sekretariatu za notranje zadeve, da sprejme potrebne ukrepe za zagotovitev varnosti. S tem je bil republiški sekretar Tomaž Ertl pooblaščen, da v primeru potreb z odredbami omeji ali prepove gibanje na določenih območjih, sestajanje občanov na javnih mestih, da se prepreči organiziran prihod na miting in njegova izvedba ter tako zagotovi spoštovanje prepovedi mitinga. Republiški sekretar je 29. novembra objavil tri odredbe o omejitvi gibanja, zborovanj in nastanitev v Sloveniji. Odredbe so začele veljati 30. novembra.

Glede na to so Organi za notranje zadeve (ONZ) in milica začeli intenzivno načrtovati operativne ukrepe za preprečitev »mitinga resnice« 1. 12. 1989, spomladanski načrt operativnih ukrepov pa je bil specificiran in konkretiziran[129]. Dne 25. 11. 1989 je bil vsem načelnikom uprav za notranje zadeve (UNZ) in centrom službe državne varnosti poslan načrt operativnih ukrepov za preprečitev mitinga pod imenom akcija Sever, na podlagi katerega so morale UNZ konkretizirati operativne naloge za svoje območje.

Vsi operativni ukrepi so bili podrobno določeni, in sicer za delovanje milice, kriminalistične službe, centrov službe državne varnosti, uprave skupnih služb, Zaščitne enote milice, Posebne enote milice RSNZ (PEM RSNZ) in vojaških formacij enot milice, nič ni bilo prepuščeno naključju.

-= SSIFRIRANO =-

DEP. SSTEV.: 21-1-2/492
DATUM: 29/11-1989

-= DX =-

KOMANDIRJEM:
PPM M. SOBOTA,
PM LENDAVA,
PMM GEDEROVCI

ZADEVA: ODHOD MILICHNIKOV V ZEM, AKCIJA SEVER - 89

OBVESSCHAMO KOMANDIRJE ZGORAJ NAVEDENIH ENOT, DA SE MORAJO MILICHNIKI:

- LEBAR DUSSAN,
- FEHER ROBERT,
- GJERGJEK MILAN

JAVITI DNE 30/11-1989 DO 12. URE V ZEM NA VODNIKOVI 43/A IN SICER

- LEBAR DUSSAN OB 06. URI IN
- OSTALA DVA OB 12. URI.

PREVOZ:
LEBAR UREDI PREVOZ SKUPAJ Z UNZ MARIBOR (PO DOGOVORU Z NAM. KOM. PPM), FEHER IN GJERGJEK PA Z VOZILOM PPM M. SOBOTA.

OPREMA:
VSI MORAJO BITI OPREMLJENI TAKO, KOT JE BILO DOGOVORJENO NA SESTANKU 23/11-1989 RAZEN

- DA IMA LEBAR DELOVNO UNIFORMO,
- OSTALA DVA PA MASKIRNE OBLEKE.

OPOZARJAMO NA TOCHNOST PRIHODA TER USTREZNOST OPREME. VRACHAJO SE VSI TRIJE SKUPAJ Z VOZILOM PPM.

- FEHER IN GJERGJEK DVIGNETA VOZILO PPM OB 08. URI, DNE 30/11-1989.

ZA IZPRAVNOST VOZILA IN PREDAJO POSKRBI NAM. KOM. PPM.

NACHELNIK INSSPEKTORATA MILICE
VISSJI INSSPEKTOR
DUSSAN KLEMENCHICH

Pomoč enot UNZ Murska Sobota v akciji Sever zaščitni enoti milice v Ljubljani (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

129 Pomurje je gorelo modro, str. 97–102.

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
MURSKA SOBOTA

- SSIFRIRANO -
DD

DEP.SSTEV. :01-2/497
DNE: 30/11-1989

3831

VSEM ENOTAM MILICE PRI UNZ MURSKA SOBOTA
STALNI SLUZZBI , IM , OZK - TU

ZADEVA: AKCIJA " SEVER - 89 "
ZVEZA :PREDHODNE DEPESSE

PO DOSEDANJIH PODATKIH STA ODBOR ZDRUZZENJA ZA VRNITEV SRBOV IN CHRNOGORCEV IZ KOSOVEGA POLJA " BOZZUR " IN ODBOR " SLIDARNOST " IZ NOVEGA SADA SPREJELA SKLEP , DA MITINGA RESTNICE 1/12-1989 V LJUBLJANI NE BO . IZSTOCHASNO JE PREDSEDSTVO SZDL SR SRBIJE OBSODELO UKREPE SR SLOVENIJE IN PREDLAGALO PREKINITEV VSEH STIKOV MED SR SLOVENIJO IN SR SRBIJO .

Z NAVEDENIMI SPREMEMBAMI SE UKREPI ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE NEKOLIKO SPREMENIJO , VENDAR SE DO PREKLICE UPOSSTEVAJO NALOGE PO DOSEDANJIH USMERITVAH . TAKOJ PA JE POTREBNO ZACHETI IZVAJATI NASLEDNJE UKREPE IN NALOGE .

- OKREPELJENO OPERATIVNO POKRIVANJE OBMOCHJA UNZ .

- OPERATIVNO POKRIVANJE Z ORAZOVALNO SLUZZBO NA VSEH AVTOBUSNIH IN ZZELEZNISSKIH POSTAJAH .

- OPERATIVNO POKRIVANJE VSEH VAROVANIH VITALNIH OBJEKTOV SPOMENIKOV IN SPOMINSKIH OBELEZZIJ , ITD .

- PRI IZVAJANJU NALOG SE IZOGIBATI KONFLIKTNIM SITUACIJAM Z OBCHANI

- VSE POSTOPKE IZVAJATI ZAKONITO , DOSLEDNO , TAKTNO IN KOREKTNO .

- PREPRECHITI VSAKO ZBIRANJE OBCHANOV , POSEBEJ ALBANSKE NARODNOSTI IN PRIPADNIKOV SLOVENSKEGA TER DRUGIH NARODOV V SKLADU Z ODREDBAMI REPUBLISSKEGA SEKRETARJA ZA NOTRANJE ZADEVE , KI ZACHNEJO VELJATI .

- PM LENDAVA TAKOJ FORMIRA PATRULJO TREH MILICHNIKOV Z ENIM SLUZZBENIM VOZILOM , ZASEDE PREDVIDENO KONTROLNO TOCHKO IN ZACHNE IZVAJATI DELO NA NJEJ PO PREDHODNEM NAVODILU .

- PRI OPRAVLJANJU DELA NA KONTROLNI TOCHKI IN NADZORU CESTNEGA PROMETA Z MOBILNIMI PATRULJAMI SE NAJ DA POVDAREK NA PROMET AVTOBUSOV IN OSTALIH VOZIL S KATERIMI BI KLJUB PREKLICU POTOVALI UDELEZZENCI NA MITING V LJUBLJANO . VSA VOZILA , KI SO V REDNEM PROMETU OZIROMA PELJEJO TURISTE NE OVIRATI PRI POTOVANJU .

- VSI MILICHNIKI MORAJO BITI OBLECHENI V DNEVNI KOMPLET , OBOROZZENI S PISSTOLO IN OPREMLJENI Z GUMIJEVKO TER SREDSTVI ZA VEZANJE IN VKLEPANJE . FORMACIJSKO OROZZJE IMAJO V VOZILIH .

- Z INTERVENCIJSKIH VOZIL-MILICE (MARIC) SE NAJ ODSTRANIJO ZASSCHITNE MREZZE .

- VSE UKREPE IN NALOGE ZACHNITE IZVAJATI TAKOJ IN VELJAJO DO PREKLICA . NAVODILA OKROG OBVESSCHANJA SSD OSTANEJO NEIZPREMENJENA .

- PPM ...

NACHELNIK UPRAVE

Ukrepi po koncu akcije Sever (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

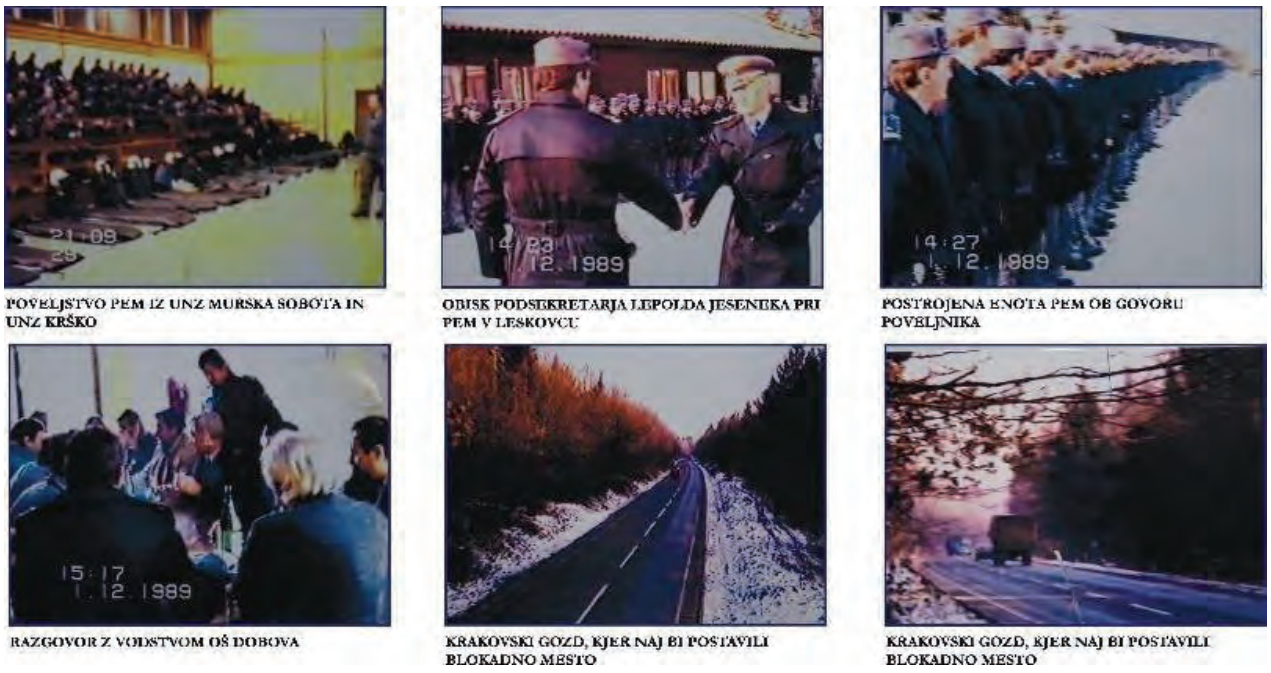
Republiški sekretar[130] je 27. 11. 1989 vsem načelnikom UNZ in centrom službe državne varnosti poslal dodatno usmeritev k izvajanju načrta akcije Sever, ki je predvsem temeljila na ustavljanju in zavračanju udeležencev mitinga ter preprečitvi prihoda v Ljubljano[94]. V akciji Sever je sodelovalo 6.472 miličnikov in drugih delavcev ONZ, prvič od svojega obstoja pa je bila sklicana celotna PEM RSNZ, ki je štela 1.391 miličnikov.

Kljub prepovedi se je 1. 12. 1989 pred skupščino Socialistične Republike Slovenije zbralo manjše število oseb, le kakšnih 30 ali 40. Pozvani so bili, naj se razidejo, devet najbolj agresivnih, ki se niso podredili ukazu, pa je bilo pridržanih in predlaganih v postopek sodniku za prekrške. Sodniku za prekrške so bili v postopek predlagani tudi štirje pravoslavni duhovniki, ki so bili prijeti med potovanjem na miting.

Iz UNZ Murska Sobota so bili poslani trije vodi bataljona PEM v pomoč v Krško s tremi vodniki službenih psov, dvema kriminalistoma in kriminalističnima tehnikoma v Novo mesto in 12 miličnikov v Ljubljano, iz UNZ Maribor sta bili dve četi PEM-a poslani v pomoč v Krško za zavarovanje železnice v Dobovi z osmimi vodniki službenih psov ter s šestimi kriminalisti, trije vodniki službenih psov in 18 miličnikov pa je bilo poslanih v Ljubljano.

V skladu z načrtom sta bila v času aktivnega izvajanja nalog za preprečitev mitinga v Ljubljani v pomoč v Novo mesto Oddelku za zatiranje kriminalitete UNZ poslana dva kriminalista in za potrebe dokumentiranja kriminalistični tehnik. Kriminalista, Vlado Zupančič in Darko Žabkar ter kriminalistični tehnik Alojz Nemec, so bili ves čas v pripravljenosti. Seznanili so se s svojimi nalogami, ki bi jih opravljali skupaj s kriminalisti, določenimi za opravljanje nalog z udeleženci, ki bi jim preprečili nadaljnjo pot proti Ljubljani.

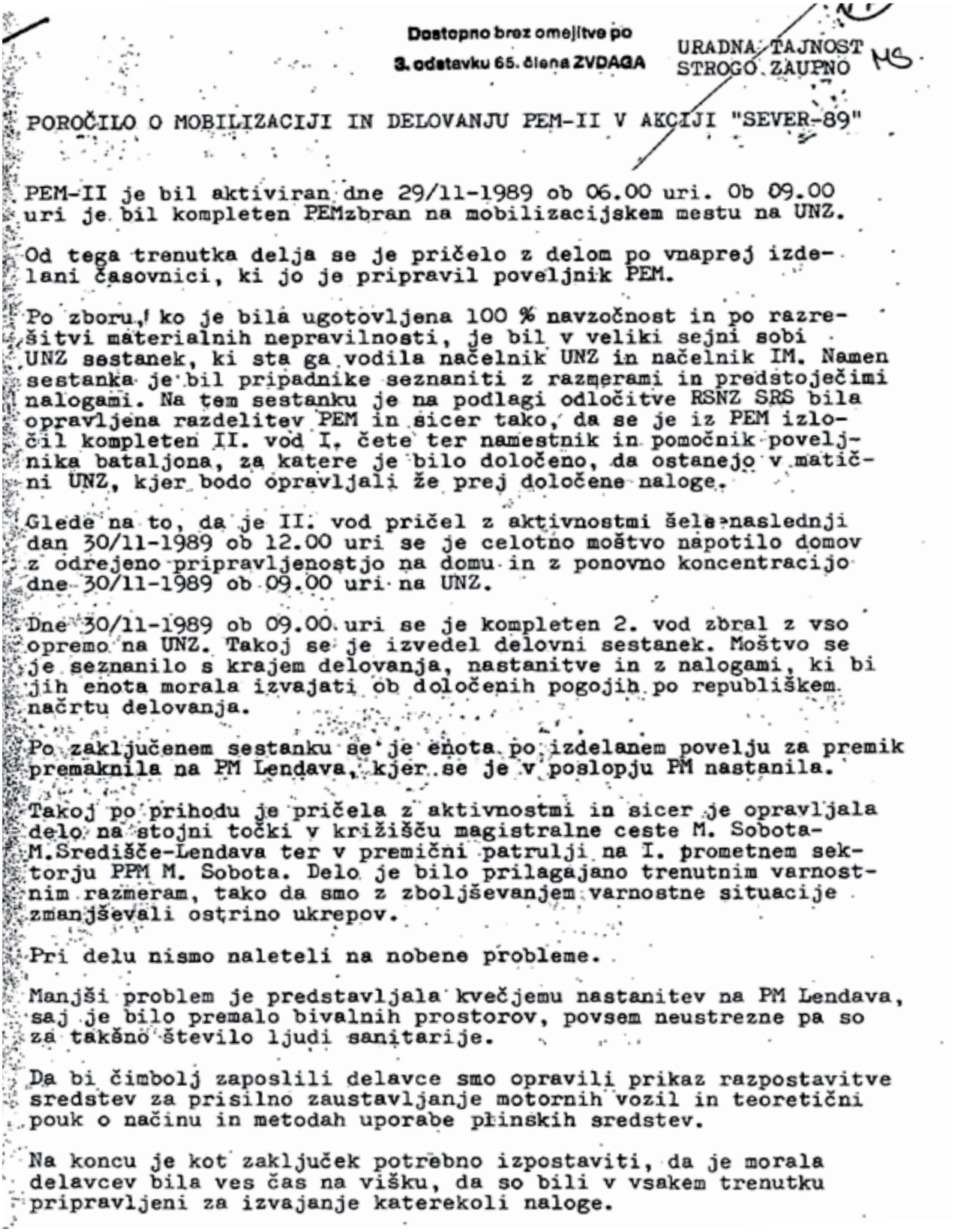
130 Tomaž Ertl, republiški sekretar za notranje zadeve, je v nagovoru v skupščini Socialistične republike Slovenije delegatom in slovenski javnosti med drugim navedel: »S prejšnje seje Izvršnega sveta je bilo sporočeno, da republiški organi za notranje zadeve zagotavljajo svobodo gibanja prebivalcev na območju Slovenije. Z današnjimi ukrepi Predsedstva SR Slovenije in Izvršnega sveta se ukrepi bistveno menjajo. Načrt, ki ga imajo Organi za notranje zadeve, je izdelan za celotno ozemlje Slovenije in posebej za mesto Ljubljana. Za vso Slovenijo zato, da bi povsod, kjerkoli bi poskušali na kakršen koli način motiti varnost, red in mir, lahko ustrezno ukrepali. Zato sem vpoklical del rezervnih miličnikov, ki so opremljeni in usposobljeni za neposredno vzdrževanje reda in miru ali pa lahko polno nadomestijo aktivne miličnike na postajah milice. Upam, da mi konkretnega načrta ne bo treba razlagati, zagotavljam pa vam, da bodo ljudje varni in da bosta zagotovljena red in mir, kjerkoli bi ga kdorkoli hotel kršiti. Nas v Organih za notranje zadeve ni strah mitingarjev, strah nas je dejstva, da plačani pohodniki širijo in poglabljajo strah, nasilje, vsiljeno resnico, nezakonitost, da so državni in politični organi federacije brez volje in moči, da bi to zaustavili. Strah nas je posledic političnega in državnega oportunizma do ljudi, ki nenehno prilivajo olje na ogenj mednacionalnega sovraštva, v imenu svobode in demokracije. Organi za notranje zadeve pričakujemo, da se bo upravičeni srd Slovencev usmeril proti takšnim hujskačem, ne mitingarjem, med katerimi bo, po naših podatkih, tudi mnogo posameznikov, ki so prisiljeni priti na miting. Postavili ste tudi vprašanje o odpoklicu enote milice s Kosova. Zahteva, da se ta enota vrne, je bila zveznemu sekretarju že postavljena, jutri je poseben sestanek z zveznim sekretarjem in sekretarji prizadetih republik in pokrajin, kjer se mislimo o teh stvareh dokončno pogovoriti. Še enkrat, tovariši delegati, ljudi naj ne bo strah. Imajo svojo milico, ki bo storila vse, da bodo varni.« (Delo, 28.11.1989)

Fotografije enot PEM v času akcije Sever
(Foto Štefan Abraham, arhiv RSNZ).

Alojz Flisar

Dokument iz osebne zbirke: moje poročilo o mobilizaciji in delovanju PEM-II v akciji »Sever-89«

Dostopno brez omejitve po
3. odstavku 65. člena ZVDAGA

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

POROČILO O MOBILIZACIJI IN DELOVANJU PEM-II V AKCIJI "SEVER-89"

PEM-II je bil aktiviran dne 29/11-1989 ob 06.00 uri. Ob 09.00 uri je bil kompleten PEMzbran na mobilizacijskem mestu na UNZ.

Od tega trenutka delja se je pričelo z delom po vnaprej izdelani časovnici, ki jo je pripravil poveljnik PEM.

Po zboru, ko je bila ugotovljena 100 % navzočnost in po razrešitvi materialnih nepravilnosti, je bil v veliki sejni sobi UNZ sestanek, ki sta ga vodila načelnik UNZ in načelnik IM. Namen sestanka je bil pripadnike seznaniti z razmerami in predstoječimi nalogami. Na tem sestanku je na podlagi odločitve RSNZ SRS bila opravljena razdelitev PEM in sicer tako, da se je iz PEM izločil kompleten II. vod I. čete ter namestnik in pomočnik poveljnika bataljona, za katere je bilo določeno, da ostanejo v matični UNZ, kjer bodo opravljali že prej določene naloge.

Glede na to, da je II. vod pričel z aktivnostmi šele naslednji dan 30/11-1989 ob 12.00 uri se je celotno moštvo napotilo domov z odrejeno pripravljenostjo na domu in z ponovno koncentracijo dne 30/11-1989 ob 09.00 uri na UNZ.

Dne 30/11-1989 ob 09.00 uri se je kompleten 2. vod zbral z vso opremo na UNZ. Takoj se je izvedel delovni sestanek. Moštvo se je seznanilo s krajem delovanja, nastanitve in z nalogami, ki bi jih enota morala izvajati ob določenih pogojih po republiškem načrtu delovanja.

Po zaključenem sestanku se je enota po izdelanem povelju za premik premaknila na PM Lendava, kjer se je v poslopju PM nastanila.

Takoj po prihodu je pričela z aktivnostmi in sicer je opravljala delo na stojni točki v križišču magistralne ceste M. Sobota-M.Središče-Lendava ter v premični patrulji na I. prometnem sektorju PPM M. Sobota. Delo je bilo prilagajano trenutnim varnostnim razmeram, tako da smo z zboljševanjem varnostne situacije zmanjševali ostrino ukrepov.

Pri delu nismo naleteli na nobene probleme.

Manjši problem je predstavljala kvečjemu nastanitev na PM Lendava, saj je bilo premalo bivalnih prostorov, povsem neustrezne pa so za takšno število ljudi sanitarije.

Da bi čimbolj zaposlili delavce smo opravili prikaz razpostavitve sredstev za prisilno zaustavljanje motornih vozil in teoretični pouk o načinu in metodah uporabe plinskih sredstev.

Na koncu je kot zaključek potrebno izpostaviti, da je morala delavcev bila ves čas na višku, da so bili v vsakem trenutku pripravljeni za izvajanje katerekoli naloge.

Poročilo poveljnika 7. bataljona PEM, stran 1 (Osebna zbirka Alojz Flisar).

7. bataljon, brez II. voda 1. čete je po končanem sestanku organiziral motorizirani premik iz UNZ do Krškega.

Premik je bil opravljen z sedmimi vozili in sicer z dvema avtobusoma AP M. Sobota, z dvema maricama, z enim landroverjem s prikolico, z LADO NIVO s prikolico in enim Golfom. Do manjšega problema je prihajalo pri naložitvi opreme v vozila, ker je le-te skupaj s kolektivno opremo zelo dosti in so bila vsa vozila do kraja natrpana in obremenjena. Motoriziran premik je potekal brez problema in zastojev. Odhod iz M. Sobote je bil ob 11.20 uri, prihod v Krško pa ob 15.25 uri. Med premikom smo opravili en postanek na parkirišču na avtocesti pred Celjem, vozila pa smo napolnili na bencinski črpalki v Krškem. V času premika je bil promet na cestah zelo redek, vozišče je bilo suho in vreme lepo. Ob prehodu čez območje drugih UNZ smo prehode prijavljali in odjavljali. Premik je potekal preko Maribora, Celja, Zidanega mostu do Krškega. Na vpadnici Krško nas je sprejela patrulja PM Krško, ki nas je spremljala do osnovne šole Leskovec, kjer je bila namestitev enote. Sprejem in namestitev je bila v telovadnici Osnovne šole Leskovec dobra, prav tako pa je bila zelo dobro organizirana oskrba.

Po namestitvi in ureditvi življenja v šoli z organizacijo zavarovanja so stekle priprave za izvajanje nalog na kontrolni točki oz. na točki blokade. Ob 16.00 uri je bilo izvedeno poveljniško izvidovanje kontrolne točke Krekovski gozd.

Priprave so nato potekale na UNZ Krško za kontrolno točki Krekovski gozd in železniška postaja Dobova. Po skupnih izhodiščih smo pristopili k ločeni razdelavi načrtov izvajanja nalog. Na podlagi načrtov za ukrepanje na posameznih točkah RSNZ in načrta UNZ je bila izdelana taktika delovanja. V navedenih pripravah so sodelovali pri 7. bataljonu PEM RSNZ poveljstvo, komandirji čet in komandirji vodov kot najmanjših enot. Po razdelavi načrta in na podlagi ugotovitev iz izvidovanja smo takoj pristopili k pripravi enote za delo. Oblikovali smo najprej dve izmeni, tako da je 7. bataljon PEM zaradi manjšega števila enote PEM UNZ Krško dodal za normalno delo 1. vod 1. čete in povejlstvo čete. Nato so bile oblikovane skupine za delo na kontrolnih točkah in s vsako skupino posebej obdelani postopki in vloga posameznikov, s predpostavko, da bo II. četa že 30/11-1989 ob 00.00 uri pričela z izvajanjem nalog na kontrolni točki.

Ker do angažiranja enote ponoči ni prišlo, smo dne 30/11-1989 v dopoldanskem času izvedli usposabljanje starešin PEM 7. bataljona, še posebej pa smo obdelali naloge s starešinami, ki bi vodili posamezne skupine na točkah. Popoldan smo na dvorišču šole z vsakim vodom urili postavitev enote in izvajanje zaustavljanja ter pregleda vozil in oseb praktično.

Dne 1/12-1989 v dopoldanskem času, ker ni bilo kakšnih podatkov, da bi bile enote angažirane, smo skupaj z enoto UNZ Krško izvedli

Poročilo poveljnika 7. bataljona PEM, stran 2 (Osebna zbirka Alojz Flisar).

turnir v odbojki med vodi in poveljstvom, tako da se pripadniki niso predajali dolgočasju. Popoldan smo organizirali v telovadnici, kjer smo bili nastanjeni, ureditev opreme, čiščenje orožja ter čiščenje telovadnice, jedilnice, sanitarij in drugih prostorov, ki smo jih uporabljali. Vozniki so pregledali vozila in jih pripravili za morebiten premik. Ob 14.30 uri je enoto obiskal republiški podsekretar, ki je pozdravil enoto in spregovoril o vlogi in pomenu enote PEM ter o visoku zavesti in pripravljenosti za izvajanje naloge, saj je bila koncentracija 100 %.

Moralno stanje pripadnikov 7. bataljona PEM RSNZ je bilo zelo dobro, disciplinirano enote in pripravljenost za izvajanje vseh nalog pa je bila na višini. Ves čas smo stanje enote spremljali in smo stanje preverjali na skupnih sestankih, po enotah ter z razgovorom starešin s posamezniki. Pripadniki so bili zadovoljni, ker je bilo za vse poskrbljeno in tudi zaradi dobre opremljenosti z vsemi tehničnimi sredstvi. Čimprej pa bi bilo treba dobaviti tople podobleke tudi za rezervne miličnike. Problem tega smo začasno rešili z vložki iz površnikov.

Oskrba enote s hrano, ki se je vozila iz IC RSNZ je bila dobra, hrana kvalitetna in količinsko boagata. Enako je bila oskrba dne 1/12-1989, ko je oskrbo prevzela UNZ Krško.

Po odločitvi RSNZ smo ob 20.000 vsi opravili premik enote iz območja UNZ Krško na matično območje na UNZ M. Sobota, kamor smo prispeli ob 23.00 uri. Na UNZ je sledila razdolžitev s kolektivno opremo in ob 23.20 razpust enote. Premik je potekal varno, brez problemov in zastojev, zveze so delovale dobro. Svoj premik smo v tranzitu prijavljali in odjavljali na posameznih UNZ.

Način zavarovanja kraja namestitve po pripadnikih VEM, ki sicer ves čas niso izvajali tega, ker smo uvedli lastno varovanje, zaradi neangažiranja enot, je dober, ker zagotavlja nemoteno delo enote, ki izvaja naloge in enote, ki je na počitku.

Glede samega dela na kontrolni točki ali točki blokade, je bilo to z načrti dobro načrtovano in zamišljeno, vendar bi verjetno prihajalo v zaostrenih situacijah ali uporabi plinskih sredstev do problemov v delu delavcev OZK, ki niso bili ustrezno opremljeni, prav tako pa ne poznajo taktiko delovanja PEM ter izvajanja varovanja pri pregledih vozil, prtljage in oseb. V bodoče predlagamo v interesu usklajenega dela, da se delavci OZK iz UNZ dodelijo PEM enoti iz iste UNZ.

Navodila za delo iz načrtov so bila v glavnem dorečena, pogrešalo pa se je napotilo za ravnanje z avtobusi, ki se ne bi hoteli vrniti nazaj, naprej pa jih ne bi pustili, sami pa se ne bi hoteli umakniti.

V primeru dela na mestu blokade v načrtu ni bilo odrejeno oz. niti organizirano mesto, kjer bi se nudila prva pomoč poškodovanim na kraju, torej tako miličnikom, kot tudi ostalim, ker bi

Poročilo poveljnika 7. bataljona PEM, stran 3 (Osebna zbirka Alojz Flisar).

verjetno do kakšnih poškodb prišlo, prav tako ni bilo predvideno vozilo prve pomoči, ali morda je to bilo in nismo bili seznanjeni.

Na koncu lahko ocenimo, da je enota zastavljene naloge izvedla oz. je bila pripravljenost za izvajanje nalog na visoki ravni, čeprav enota nekih izkušenj nima. Pridobili pa smo si izkušnje, tako glede samega delovanja, postavitve in motoriziranega premika z vso opremo, ki nam bodo pri nadaljnjem delu mnogo koristile.

POVELJNIK BATALJONA
sam.inšp. Alojz FLISAR

Poročilo poveljnika 7. bataljona PEM, stran 4
(Osebna zbirka Alojz Flisar).

UNZ MURSKA SOBOTA

-= SSIFRIRANO =-

DEP. SSTEV.: 21-1-2/521
DATUM: 11/12-1989

-= DX =-

VSEM AN IN OM S SPLOSSNIM IN POSEBNIM DELOVNIM PODROCHJEM NA OBMOCHJU UNZ MURSKA SOBOTA, IM, OZK IN SSD - TU

ZADEVA: PREKLIC AKCIJE - ''SEVER - 89''

OBVESSCHAMO VAS, DA JE PREKLICANA AKCIJA ''SEVER-89'' S TEM, DA SE OB REDNEM DELU IZVAJAJO SSE NASLEDNJE NALOGE:

1. ZBIRANJE VSEH VARNOSTNO ZANIMIVIH KOMENTARJEV V ZVEZI S PREPOVEDANIM MITINGOM TER EKONOMSKIH IN DRUGIH POSLEDICAH OB PREKINITVI STIKOV TER O VSEH DRUGIH VARNOSTNO ZANIMIVIH POJAVIH,

2. NALOGE V ZVEZI VAROVANIH OSEB TER OBJEKTOV (OPAZOVALNA SLUZZBA PRI VAROVANIH OSEBAH IN OBJEKTIH TER DRUGE POVECHANE AKTIVNOSTI V TEJ ZVEZI) - AKCIJA ''ATLAS'',

OPOZARJAMO VAS, DA NA NOBENO DEPESSO ALI DRUGI SPIS NE PISSETE VECH AKCIJE ''SEVER-89'', PACH PA VSE POROCHAJTE POD OZNAKO OPERATIVNIH INFORMACIJ.

NACHELNIK UPRAVE
JOZZE POJBICH

Preklic akcije Sever
(Osebna zbirka Alojz Flisar).

SLOVENSKA TERITORIALNA OBRAMBA

Dr. Alojz Šteiner

Zgodovinski razvoj TO v občini Murska Sobota od leta 1968 do 1991

Uvod

V času, ki ga opisujem v prispevku o zgodovinskem razvoju Teritorialne obrambe, sta v Prekmurju do leta 1993 delovali dve občini, in sicer Murska Sobota in Lendava, kar se dandanašnji označuje kot območji dveh istoimenih upravnih enot. V prispevku predstavljam ugotovitve iz proučevanja in raziskovanja zgodovinskega razvoja Teritorialne obrambe (TO) in njenih značilnostih pretežno na območju občine Murska Sobota. Vendar so bila prisotna tudi prepletanja med obema omenjenima občinama. Opisovanje razvojnih obdobij in mejnikov na ravni občine poteka v primerjavi z značilnostmi v slovenskem okolju vse od leta 1968 naprej. Prispevek temelji na raziskovanju, ki sem ga leta 2014 in 2015 opravil za območje Pomurja, in knjigi »Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja« in raziskovanja v letih 2017–2018 za zbornik ob 50-letnici TO pod naslovom »Nastanek in razvoj slovenske Teritorialne obrambe – del nacionalne vojaške tradicije« in dodatnih raziskovanjih leta 2024.

S štabom TO občine Murska Sobota sem bil posredno povezan, saj sem od aprila 1983 do novembra 1990 služboval v Murski Soboti na Pokrajinskem štabu za teritorialno obrambo Pomurja (PŠTO) in deloval na operativno učnih zadevah, ki so se pretežno nanašale na delovanje TO v občinah in pokrajini.

V prispevku se sklicujem na navedbe in vire ter dokumente, ki so bili uporabljeni v prej omenjenih knjigah. To navajam zato, ker pomemben del uradnih arhivskih dokumentov o TO Murska Sobota žal ni dostopen. Zato je bilo treba pri pripravi tega prispevka preko še živih nekdanjih poveljnikov in ostalih zaposlenih na soboškem štabu TO preveriti še marsikatero navedbo ali trditev. Prav neverjetno je, kako zgodovinski spomin bledi in se zgodovinska dejstva oddaljujejo. To pišem zaradi naporov, da sem pridobil podatke o ljudeh in strukturi TO. Prispevek je zaradi zapisov o ljudeh daljši, tudi zaradi namere, da se nekaj, kar do sedaj ni bilo objavljeno, zapiše in tako ohrani. Še več, Mihalič (2002) za čas obstoja 75. območnega štaba TO (ObmŠTO), ki je zajemal območje nekdanje občine Murska Sobota in Lendave, govori o Teritorialni obrambi Prekmurja. K tej trditvi nekatere drobce dodaja tudi ta prispevek.

Struktura prispevka zajema po uvodu topološke in druge značilnosti najsevernejše slovenske občine v Socialistični republiki Sloveniji (SRS), ki je bila tudi 35 let ob železni zavesi. Dokaj podrobno opisujem razvoj Teritorialne obrambe kot oblike oboroženega naroda in druge komponente oboroženih sil v Sloveniji v posameznih razvojnih obdobjih po letu 1968. S tem postavljam izhodišče za razumevanje in opis razvoja na območju občine Murska Sobota v štirih razvojnih obdobjih, od poletja 1968 do začetka januarja 1995. V bistvu pa se opis zaključi z letom 1993, ko je bila občina Murska Sobota ob reorganizaciji lokalne organiziranosti razdeljena na 12 občin.

Ker ima prispevek veliko informacij o vojaških osebah, je treba pojasniti navajanja vojaških činov v njem. Ko različno navajam čine pripadnikov TO, izhajam iz dejstva, da se je po slovenskem zakonu iz časa Jugoslavije pa tudi v samostojni Sloveniji (do 14. 1. 1995) za pripadnike TO uporabljala oznaka rezervni in ves čas tudi jugoslovansko pojmovanje činov in njihovih nosilcev (oficirjev in podoficirjev). V praksi se je to spremenilo na pomlad leta 1991.

Slovenski Zakon o obrambi in zaščiti iz leta 1991[131] je ohranil jugoslovansko poimenovanje činov in njihovih nosilcev, pri opredeljevanju postavljanja na dolžnosti (58. čl.) in imenovanja oziroma povišanja v činu (59. čl.), vendar je v 48. členu določal, da se poveljevanje in pouk v TO izvaja v slovenskem jeziku. To pa je pomenilo, da so se zakonskim opredelitvam navkljub v praksi od maja 1991 uporabljali slovenski nazivi za čine in njihove nosilce (častnike in podčastnike), opuščal pa se je tudi pridevnik rezervni pred činom[132]. Pojmovno razmejitev, ki pa jo je leta 1991 naredil omenjeni zakon, je bila med komandantom in poveljnikom, zato v prispevku uporabljam izraz komandant do pomladi 1991, potem pa poveljnik v bistvu za isto oznako dolžnosti. Vsa ta tranzicija se je z Zakonom o obrambi iz leta 1994 zaključila, tako da se je Teritorialna obramba od 15. 1. 1995 imenovala Slovenska vojska. V bistvu pa so bile značilnost prehoda in preloma s prejšnjimi rešitvami ves čas potisnjene na stran, saj so bila v ospredju druga in usodnejša težišča.

Najsevernejša slovenska občina in poleg tega še ob železni zavesi

Prekmurje je edina slovenska (po)krajina, ki je po drugi svetovni vojni bila polnih 35 let neposredno ob meji z Varšavskim paktom[133] in vzpostavljeno tako imenovano železno zaveso med obema hladno-vojnima blokoma. Topologijo začnimo s tem, da je bila občina Murska Sobota najsevernejša slovenska občina in leta 1990 ena od 62 takratnih občin. Njena površina je znašala 691,7 kvadratnih kilometrov, s čimer je bila tretja največja občina v SRS, v njej je bilo 134 naselij in mesto Murska Sobota. Na njenem območju je konec leta 1990 živelo 63.340 prebivalcev, kar povprečno znese 92 na kvadratni kilometer (Statistični letopis 1991). Občina Murska Sobota je bila v osemdesetih letih prejšnjega stoletja razdeljena na 42 krajevnih skupnosti. Za primerjavo dodajam, da se je po osamosvojitvi Slovenije leta 1993 ob reorganizaciji lokalne organiziranosti[134] nekdanja občina Murska Sobota razdelila na 12 občin, in sicer: (1) Beltinci, (2) Cankova, (3) Gornji Petrovci, (4) Grad, (5) Hodoš, (6) Kuzma, (7) Moravske Toplice, (8) Puconci, (9) Rogašovci, (10) Šalovci, (11) Tišina in (12) Mestno občino Murska Sobota[135].

Naj dodam še nekaj značilnosti z vojaško-obrambnega gledišča. Zgodovinsko gledano ima območje Prekmurja in s tem nekdanje občine Murska Sobota več posebnosti. Osrednja je njeno obrobje[136], ki se je skozi zgodovino kazalo na različne načine. V času Avstro-Ogrske je Prekmurje pripadalo ogrskemu delu monarhije. Po koncu prve svetovne vojne je Prekmurje na Pariški mirovni konferenci dodeljeno Kraljevini SHS in tako so bili avgusta 1919 pokrajina in Prekmurci priključeni matičnemu narodu. Vendar z vojaško-obrambnega

131 Primerjaj Zakon o obrambi in zaščiti (Uradni list RS, št. 15/91, z dne 6. 4. 1991) in Zakon o obrambi (Uradni list RS, št. 82/94, z dne 30. 12. 1994). Glej tudi Švajncer, 1993.

132 S tem v TO tudi ni bilo več razlikovanja med označevanjem aktivnih vojaških oseb, ki so pristopile iz JLA in označevanjem ostalih vojaških oseb.

133 Varšavski pakt (tudi Varšavski sporazum o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči) je podpisan 14. 5. 1955 na predlog sovjetskega voditelja Nikite Hruščova v Varšavi med osmimi državami. To je bila vojaška zveza držav vzhodnega bloka in protiutež Nato zvezi (1949). Ker je bil sporazum podpisan za obdobje 30 let, je bil obnovljen leta 1985. Albanija ga je prenehala podpirati leta 1961, izstopila pa leta 1968 zaradi invazije sil pakta na Češkoslovaško. Leta 1990, 11 mesecev po padcu berlinskega zidu, pa je ob združitvi zahodne in vzhodne Nemčije (ZRN in NDR) izgubil še eno članico (NDR). Pakt je bil uradno razpuščen kot politična organizacija v Pragi 1. 7. 1991.

134 Na podlagi 64. člena Zakona o lokalni samoupravi (Uradni list RS, št. 72/93 in 6/94) 99 Glej Statut Mestne občine Murska Sobota, 2. čl.

135 Ta obsega mestne krajevne skupnosti: (1) Alija Kardoša, (2) Borisa Kidriča, (3) Lendavska, (4) Park, (5) Partizan in (6) Turopolje ter krajevne skupnosti (7) Bakovci, (8) Černelavci, (9) Krog, (10) Markišavci, (11) Nemčavci in (12) Rakičan.

136 Več o tem glej Šteiner 2019. Sto let Prekmurja kot mejne krajine – vojaško-obrambni vidik.

gledišča prostoru na levem bregu reke Mure v jugoslovanski kraljevini dve desetletji niso namenjali posebne pozornosti, ker je veljalo prepričanje, da se teh pretežno ravninskih ozemelj ne da učinkovito braniti. Del aprilskega presenečenja iz leta 1941 je zato treba pripisati tudi temu, da so Nemci Prekmurje pri napadu na Jugoslavijo s severa uporabili za nemoten in izredno hiter prodor dveh svojih divizij proti jugovzhodu, s čimer so ščitili bok 46. nemškemu oklepnemu korpusu, ki je z območja Madžarske prodiral na ozemlje Hrvaške. Tako so onemogočili 4. (savsko) armado Vojske kraljevine Jugoslavije, pa tudi 7. (dravsko) armado v Sloveniji oziroma Dravski banovini. Tudi pri osvobajanju tega dela ozemlja leta 1945 se je sledilo zgodovinskim in strateškim ločnicam glede na mejo med Madžarsko[137] in nacistično Nemčijo. Prekmurje je bila prva in edina slovenska pokrajina, ki so jo od 3. do 11. 4. 1945 osvobodile tuje sile, in sicer sovjetske enote[102], ob podpori Prekmurske čete. Tako je bilo Prekmurje kljub navideznemu obrobju del pomembnega dogajanja, tako leta 1941 kot tudi proti koncu druge svetovne vojne.

Jugoslovanske oblasti po drugi svetovni vojni so ta prostor vojaško-strateško podobno obravnavale in pri uvrščanju v vojne načrte polnih šest desetletij (1946 do 1980) ni bilo bistvene razlike. Tega ni spremenil niti stik s takoimenovano železno zaveso in večletne grožnje s sovjetsko agresijo po jugoslovanskem razhodu z Informbirojem. Vojaško-strateško se je to območje kvečjemu štelo za predpolje, ki mu je bila namenjena vloga kratkotrajnega zadrževanja nasprotnika oziroma ugotavljanja njegove moči, bodisi pri obrambi pred napadalci s severa proti jugu, kot leta 1941, ali za primer napada Nata po drugi svetovni vojni, bodisi pri zoperstavljanju napadalcem z vzhoda proti zahodu, kot leta 1945 z Madžarske, ali za primer napada sil Varšavskega pakta po letu 1968. Ti pogledi se niso spremenili vse do konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Zanimivo pa je, da spremembe sovpadajo z oblikovanjem pomurskega pokrajinskega štaba TO (PŠTO Pomurja). V začetku osemdesetih let pa se je začelo intenzivneje nameščati enote bliže državnim mejam, saj je bilo stališče, da se državo kljub neugodnim topografskim značilnostim brani že od meje. V praksi se je ta sprememba nanašala pretežno na enote TO in na vlogo obmejnih enot JLA[138]. To je bil pomemben imperativ tudi za TO Murska Sobota v več pogledih. Med njimi tudi za teritorialce, kako se braniti in preživeti.

Razvoj Teritorialne obrambe kot oblike oboroženega naroda in druge komponente oboroženih sil

Ob koncu druge svetovne vojne so se v Jugoslaviji pri oblikovanju oboroženih sil zgledovali po Sovjetski zvezi in njeni armadi. K temu so pomembno prispevali tudi sovjetski vojaški inštruktorji v Jugoslaviji in v Sovjetski zvezi šolani jugoslovanski oficirji. Po prelomu z Informbirojem in z grožnjo sovjetskega napada na Jugoslavijo (od 1948 do 1953) se je to le delno spremenilo. Koncept in zasnova jugoslovanske obrambe pa je ostala nespremenjena do leta 1958, ko so bila sprejeta nova doktrinarna stališča o vojni.

Dne 20. 8. 1968 so oborožene sile Varšavskega pakta vdrle v državo članico – Češkoslovaško. Ob vsesplošnem šoku in presenečenju so se tudi v Jugoslaviji zavedali

137 To ozemlje je od 15. 12. 1941 vključeno v Madžarsko, ki je bila od 1. 7. 1941 v vojni s Sovjetsko zvezo.

102 Te so v bojih 1945 v Prekmurju izgubile 521 vojaških oseb (Fujs, 1991, str. 66).

138 Po letu 1980 so tudi obmejne enote JLA imele nalogo, da oblikujejo prednje protioklepne odrede. Ti so se oblikovali na karavlah iz mirnodobne in rezervne sestave obmejnih enot JLA. Protioklepni odredi so bili vodne sestave in bi vsak tak odred lahko oblikoval do tri protioklepne skupine, ki bi po izračunu bojnih zmogljivosti s položajev neposredno ob meji skupaj zaustavil in uničil do eno oklepno četo.

potencialne ogroženosti, saj je ta mejila na kar tri države Varšavske zveze (Madžarsko, Romunijo in Bolgarijo). Spoznanje, da je JLA s češkoslovaško krizo padla na izpitu[139], čeprav niti ni bila na neposredni preizkušnji, je privedlo do tega, da so urgentno iskali nadomestne rešitve. Na to so vplivali vsaj trije razlogi: (1) mednarodne razmere in pri tem zlasti češkoslovaška kriza, (2) sprememba razumevanja vojne (vseljudske obrambne vojne) in (3) razvoj samoupravljanja (Bolfek 2011, str. 23–24). K slednjemu je treba dodati še spremembe po Brionskem plenumu,[140] povezane s stopnjo samostojnosti jugoslovanskih narodov in republik in tako imenovano liberalizacijo znotraj partijskih odnosov in gospodarstva. V vseh teh spremembah je obrambno-vojaško področje s češko krizo stopilo v ospredje in z ogroženostjo dobivalo dodatno vzpodbudo. Ideja o tako imenovanem oboroženem narodu in prostorski sestavi obrambnih sil ni bila nova, saj je imela praktične izkušnje iz partizanskega bojevanja v drugi svetovni vojni. Pa vendar je treba poudariti, da so k organizacijskemu principu dotedanje strogo centralizirane in primarne stalne vojaške strukture – Jugoslovanska ljudska armada (JLA) dodali drugo povsem drugače organizirano in na rezervi zasnovano decentralizirano komponento – Teritorialno obrambo (TO). Ker so bile za njen razvoj in opremljanje ter financiranje odgovorne republike in občine, so to marsikje razumeli kot republiško ali celo občinsko vojsko, na ta način pa so našli tudi mehanizem dodatnega financiranja.

Skupščina Republike Slovenije je že 28. 10. 1968 sprejela sklepe in stališča, ki so bili usmerjeni v oblikovanje teritorialne vojske. Tri mesece po vdoru v Češkoslovaško pa je republiški Izvršni svet 20. 11. 1968 sprejel odlok o ustanovitvi glavnega štaba za splošni ljudski odpor SR Slovenije[141]. Ta datum se v Sloveniji šteje kot mejnik, ko so se začele aktivnosti za oblikovanje Teritorialne obrambe, čeprav se takrat še ni tako imenovala in je bila vrsta političnih, normativnih ali strateških dokumentov sprejeta kasneje.

Najpomembnejše normativne in strateške podlage, ki so vplivale na razvoj TO, so bile: amandma k Ustavi SFRJ iz leta 1970, Ustava SFRJ iz leta 1974, jugoslovanski Zakon o narodni obrambi iz leta 1969, republiški Zakon o splošnem ljudskem odporu iz leta 1971[142], Zakon o ljudski obrambi iz leta 1976[143], Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti iz leta 1982[144], Strategija oboroženega boja iz leta 1983 in Strategija splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite iz leta 1987.

Obrambni zakoni, tako zvezni kot republiški, so sledili spreminjanju doktrinarnih načel o obrambi in strategiji oboroženega boja, kar so 1971 poimenovali koncept splošnega ljudskega odpora, leta 1976 koncept splošne ljudske obrambe in ga leta 1982 nadgradili

139 Zaradi slabega stanja v jugoslovanski vojski in njene orientacije na obrambo pred agresijo z zahoda.

140 Na Brionskem plenumu (4. plenum CK ZKJ), 1. 7. 1966, so zaradi afere prisluškovanja Titu z vseh državnih in partijskih funkcij razrešili dotedanjega podpredsednika SFRJ, Aleksandra Rankovića. Plenum je predstavljal obračun z nekaterimi etatističnimi težnjami v jugoslovanski Službi državne varnosti in v ZKJ. To je bil osrednji dogodek v konfrontaciji med centralisti in decentralisti v šestdesetih v Jugoslaviji, kjer se je tehnica sprememb nagnila na stran decentralizacije države praktično na vseh področjih tudi v varnostnem in obrambnem sistemu.

141 Za poveljnika glavnega štaba je bil imenovan general in diplomat Bojan Polak - Stjenka, za političnega komisarja pa polkovnik Albert Jakopič - Kajtimir (Uradni list SRS, št. 36-260/68). Oba sta bila slovenska partizana s poveljniškimi izkušnjami. Dolžnosti sta bila razrešena 7. 2. 1974. Janez Slapar (2018) navaja, da je Polak na posvetu o ustanovitvi TO, 20. 11. 1990, v Poljčah izjavil, da ga je vrhovni poveljnik oboroženih sil SFRJ šele 3. 4. 1969 imenoval na dolžnost, ker je leta 1968 še bil veleposlanik v Nemški demokratični republiki.

142 Uradni list SRS, št. 28-180/71, z dne 20. 7. 1971.

143 Uradni list SRS št. 8-12/76, z dne 29. 9. 1976.

144 Uradni list SRS, št. 35/1982, z dne 28. 9. 1982.

v koncept splošne ljudske obrambe in družbene zaščite. Omeniti je treba še Doktrino teritorialne obrambne oboroženih sil iz leta 1990 145, ki pa je niso uspeli uveljaviti in je vodila k ukinjanju ali preobrazbi TO.

Pri predstavitvi razvojnih obdobij Teritorialne obrambe bom v nadaljevanju izhajal iz členitve, ki je uporabljena tudi v knjigi Vojaška obramba Slovenije 1990–1991 (Bolfek 2011, str. 21–94). Enaka ali podobna kronološka razmejitev razvojnih obdobij TO je uporabljena še v drugih virih[145]. K običajni členitvi v tri obdobja: (1.) 1968–1973, (2.) 1974–1980 in (3.) 1981–1990 je za ta prispevek treba pogojno dodati še četrto, od leta 1990 do začetka 1995, ko se za slovenske vojaške formacije uporablja naziv Teritorialna obramba Slovenije.

Prvo oziroma **začetno razvojno obdobje** (**1968–1973**) je posebno po tem, da so se nekatere praktične rešitve izvajale, preden so bile formalno sprejete normativne rešitve[146]. Na začetku so občine od armade prevzele vojaške komande občin oziroma mest s stražarskimi in drugimi strukturami za mobilizacijo. Delavci, ki so dobili s tem povezane delovne zadolžitve na ravni občin, so bili vodje priprav za splošni ljudski odpor (SLO) in umeščeni v upravne organe za ljudsko obrambo. Nekateri od teh delavcev so naloge in zadolžitve sprejeli pred 20. 11. 1968 (Šteiner 2014b, Gradišek). Temu pa so v nadaljevanju leta 1969 sledile normativne rešitve[147] in aktivnosti za vzpostavljanje novih vojaških struktur v prostoru, oziroma organiziranje conskih štabov za SLO in oblikovana poveljstva partizanskih enot po občinah, priprave za to pa so potekale že od septembra 1968 naprej.

V organizacijski strukturi je bil na ravni republike najvišji glavni štab za splošni ljudski odpor, temu so bili podrejeni conski štabi za SLO, na ravni občin pa so oblikovali poveljstva partizanskih enot in formirali partizanske odrede. Te so organizirali, pripravljali, vojaško-strokovno usmerjali in vodili conski štabi za SLO, naloge pa izvajali v občinah in upravnih organih za ljudsko obrambo. Leta 1972 so bili formirani skladi za financiranje obrambnih potreb v občinah, tako da so občine, kasneje pa še delovne organizacije, lahko začele nabavljati opremo in orožje za svoje teritorialne vojaške sestave. Nekaj novega orožja so dobili tudi iz glavnega štaba za SLO. Število teritorialne sestave v občinah se je povečevalo, tako kot so občine in delovne organizacije povečevale nabavljeno ali pridobljeno orožje za teritorialne sile. Leta 1972 so bili oblikovani tudi Pokrajinski odbori (PO) za splošni ljudski odpor[148], ki so imeli nalogo koordinirati obrambne in vojaško-podporne naloge na ravni pokrajin oziroma con. Kljub temu da štabi in enote v prvem razvojnem obdobju še niso bili poimenovani s teritorialno obrambo, je bil to čas njihovega uspešnega uveljavljanja.

Sklenem lahko, da je začetno razvojno obdobje, vsaj v Sloveniji, obdobje vračanja partizanskih rešitev in struktur. Tako so bile te tudi formalno predhodnica TO.

---

145 Podrobno je TO skozi razvojna obdobja in kadrovsko zasedbo opisana tudi v zborniku Nastanek in razvoj slovenske Teritorialne obrambe - del nacionalne vojaške tradicije (Šteiner (ur.) 2018, s tr. 192–251).

146 Ivan Gradišek, nekdanji partizan in prvi načelnik conskega štaba za splošni ljudski odpor v Mariboru, je povedal, da ga je septembra 1968 poklical general Svarun (Rudolf Hribernik) v Ljubljano in mu naročil, naj v dveh tednih pripravijo rešitve za prevzem enot občinskih vojnih komand in oblikovanje organizacijske strukture teritorialnih enot za partizansko delovanje na vzhodnem Štajerskem (Šteiner 2014b, Gradišek).

147 11. 2. 1969 sta bila sprejeta nova zvezna zakona, Zakon o splošni ljudski obrambi in Zakon o vojaški dolžnosti, ki sta normativno opredeljevala in omogočala vojaško organiziranje, pripravo in delovanje pod okriljem občine.

148 Te so aprila 1972 ustanovili z uredbo z zakonsko močjo o ustanovitvi, organizaciji in delovanju šestih pokrajinskih odborov v SRS. S tem so normativno uredili delovanje in pristojnosti PO, ki bi med vojno predstavljali oblastne organe na stopnji med republiko in občino (Bolfek 2010, str. 30).

V **drugem razvojnem obdobju** (**1974–1980**) je spremembe narekovala leta 1974 spremenjena ustava, kar se je odražalo tudi v letu 1976 sprejetem zveznem in republiškem Zakonu o ljudski obrambi. Pomemben vpliv pa so imele tudi izkušnje iz protiteroristične akcije Raduša '72[149]. Z reorganizacijo so leta 1975 Glavni štab za splošni ljudski odpor preimenovali v Republiški štab za teritorialno obrambo (RŠTO), conske štabe pa v Pokrajinske štabe za teritorialno obrambo (PŠTO), medtem ko so poveljstva partizanskih enot v občinah preoblikovali v Občinske štabe za teritorialno obrambo (OŠTO). Prilagodili so tudi strukturo in organizacijo pokrajinskih odborov. Na vaji Pohorje '75 so preverjali rešitve, v zvezi z novo vojaško strukturo Teritorialne obrambe – delovanjem in vlogo OŠTO pa tudi tiste povezane z novo vlogo občin in svetov za splošni ljudski odpor, varnost in družbeno samozaščito pri upravljanju in zagotavljanju obrambnih potreb. Po tem so praktično vse pomembne vojaške vaje v občinah in na ravni pokrajine potekale s sodelovanjem teh struktur.

Dotedanja poveljstva partizanskih odredov bataljonske sestave so preoblikovali v brigade TO, partizanske odrede četne sestave pa v odrede TO. V organizacijskem smislu so bile v ospredje postavljene občine in podjetja oziroma organizacije združenega dela, potem pa še krajevne skupnosti (KS)[150]. V občinah so imele pristojnost ustanavljanja TO občinske skupščine, v organizacijah združenega dela (OZD) pa delavski sveti, pri čemer je verifikacija potekala na občinski ravni. Občine so bile formalno tudi ustanoviteljice pokrajinskih štabov. Občine pa so zanje združevale tudi sredstva na ravni RŠTO. Miloševič (Šteiner 2014) poudarja mesto in vlogo občinskih in pokrajinskih svetov za ljudsko obrambo, varnost in družbeno samozaščito, kasneje komitejev za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Poročila o pripravljenosti TO v občinah so se posredovala pokrajinskim štabom TO in svetom za ljudski odpor, kasneje obrambi občin oziroma komitejem. Ti so bili organi vodenja, saj so odobravali občinska finančna sredstva za obrambne potrebe, nakupe orožja in opreme iz proračunskih virov in vojaških kreditov iz posebnega zveznega Javnega servisa, določali pa tudi plače zaposlenim v štabih TO. Drugo razvojno obdobje je obdobje vzpostavljanja in oblikovanja štabov in enot Teritorialne obrambe, s čimer je ta organizacijsko in funkcionalno zaživela kot druga komponenta oboroženih sil.

Po zakonu o ljudski obrambi so bile opredeljene naslednje pristojnosti OŠTO:

1. predlaganje mobilizacijskega razvoja enot in zavodov Teritorialne obrambe, ki jih ustanovijo občine, organizacije združenega dela in krajevne skupnosti, in skrb za njihovo mobilizacijsko in bojno pripravljenost;
2. izdelovanje načrtov za uporabo Teritorialne obrambe, proučevanje možnosti za delovanje enot TO in oblik, načinov oziroma taktike delovanja v različnih razmerah;
3. urejanje kadrovskih evidenc;
4. organiziranje in vodenje usposabljanja pripadnikov, enot in zavodov Teritorialne obrambe v soglasju s pristojnim PŠTO;
5. skrb za načrtno nabavo, hrambo, vzdrževanje, evidenco in nadzor nad predmeti oborožitve in opreme;
6. izvajanje nalog v zvezi s prehrano in zdravstvenim varstvom enot in zavodov TO;
7. skrb za varnostno vzgojo in izvajanje varnostnih ukrepov v TO;

149 Gre za teroristično skupino ustaške emigracije, ki je junija 1972 pri Dravogradu vpadla v Jugoslavijo in poskušala na območju Hercegovine in južne Hrvaške dvigniti vstajo za zrušitev takratne oblasti. V virih protiteroristično akcijo proti 19- članski skupini omenjajo tudi kot Bugojanska skupina ali skupina Fenix.

150 Leta 1977 in 1978 so ustanovili še štabe TO (ŠTOKS) v večjih krajevnih skupnostih, zlasti v mestnih okoljih (Šteiner 2015b, Novak) oziroma tam, kjer so bila na prostoru tudi enote TO organizacij združenega dela.

8. usklajevanje delovanja in uporabe TO s pristojnimi poveljstvi JLA in organi za notranje zadeve;
9. sodelovanje z občinskim organom, pristojnim za zadeve ljudske obrambe, in z drugimi občinskimi organi in organizacijami zaradi izvajanja skupnih nalog;
10. dajanje navodil in pomoč temeljnim in drugim organizacijam združenega dela ter krajevnim skupnostim pri pripravljanju, oskrbovanju njihovih enot in zavodov TO;
11. opravljanje drugih zadev ali nalog, ki so določene s predpisi ali pa jih odredi nadrejeni štab za TO ali pristojni občinski organ.

Občinski štab je bil odgovoren tudi za strokovno usposabljanje za vključevanje v oborožen splošni ljudski odpor struktur in pripadnikov narodne zaščite v organizacijah združenega dela in krajevnih ter drugih skupnostih na območju občine[151].

Teritorialne enote so bile razvrščene v manevrske in prostorske enote TO. Manevrske enote so bile praviloma brigade, v tem obdobju jih je bilo v Sloveniji 19 (Bolfek 2011, str. 56).

Manevrske enote so se pripravljale za delovanje na širšem območju v pokrajini in celo drugod po Sloveniji. Razmerje med manevrskimi in prostorskimi enotami je bilo 1 : 2,5 oziroma 1 : 3 v korist prostorskih sil (prav tam). Poleg teritorialnega se je uporabljal še proizvodni princip popolnjevanja in organiziranja enot TO. To pomeni, da je pri prostorskih enotah šlo za oblikovanje enot TO z dvema principoma popolnitve (ozko krajevnim in proizvodnim). Pri tem organizacije združenega dela, kot so se takrat imenovala podjetja, tako niso bile le sredine za oblikovanje enot, ampak tudi subjekti organiziranja in neposrednega opremljanja. Njihove pristojnosti za uporabo enot TO so bile sicer omejene, vendar so jim te enote zagotavljale varovanje, ponekod tudi s protiletalskimi sredstvi, v primeru ogroženosti oziroma v izrednih razmerah in so se tako še bolj istovetili z njimi.

Zagotavljanje množičnosti je bilo na vrhuncu v letih 1977 in 1978, ko so začeli oblikovati strukturo Narodne zaščite kot tretjega varnostno-zaščitnega dela sil splošne ljudske obrambe[152]. Poleg tega beležimo poskuse vzpostavitve TIOS in TIOO[153].

Po letu 1976 je TO zelo povečala svojo ognjeno moč. Opremljati so jo začeli s kolektivnim orožjem, med njimi s protioklepnim, orožjem za ognjeno podporo in za protizračno obrambo. Razen tega pa se je z novimi nabavami zelo izboljšala tudi opremljenost s sodobnim pehotnim avtomatskim orožjem.

Naslednje veliko preoblikovanje se je začelo leta 1979. Namesto šestih pokrajin je bilo leta 1980 oblikovanih trinajst, preoblikovani so bili pokrajinski štabi in nastalo je sedem novih (Bolfek 2011, str. 49).

Pri tem so TO Vzhodnoštajerske razdelili na tri dele, Vzhodnoštajersko, Pomursko in Koroško pokrajino. Funkcijo vodenja in poveljevanja so novi štabi začeli opravljati z januarjem 1980. To je bil uvod v tretje razvojno obdobje.

---

151 Pomemben del teh nalog, povezanih s pripravami narodne zaščite, so nosili tudi Organi za notranje zadeve in milica.

152 Bolfek (2011, str. 71) izpostavlja zakonsko določilo, da je NZ v vojni del TO.

153 TIOS je kratica za Terensko izvidniško obveščevalno službo v TO, TIOO pa kratica za Terensko izvidniško obveščevalno organizacijo v TO. Zamisel za TIOS, kot rezervno terensko obveščevalno službo v TO, so kmalu opustili, čeprav so v strukturah TO še dolgo obstajale formacije obveščevalnih centrov TO podrejenih RŠTO. Zatem so terensko obveščevalno mrežo označevali kot organizacijo (TIOO), ki je v TO vojaško dopolnjevala občinske službe za opazovanje, javljanje, obveščanje in alarmiranje (OJOA), organizirane pa so bile v sklopu upravnih organov za ljudsko obrambo.

Tretje razvojno obdobje (**1980–1990**) vključuje spremembe strukture in zasedbe poveljniških dolžnosti po začeti reorganizaciji iz leta 1979[154]. Pomembne spremembe sta prinesla zvezni in republiški zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti iz leta 1982[155]. V tem obdobju se na eni strani zmanjšuje vloga Teritorialne obrambe v KS in OZD in se krepi vloga narodne zaščite, na drugi strani pa je nova regionalizacija. Ta se odraža v povečevanju števila pokrajinskih in občinskih štabov TO, slednjih je v Sloveniji toliko kot občin, to je 62. To obdobje predstavlja najprej čas reorganizacije za dvig kakovosti vojaških zmogljivosti TO, ob koncu obdobja pa tudi poskuse za njen zaton. V Sloveniji se je prelom z Beogradom dogajal ves čas leta 1990 po prvih demokratičnih volitvah, normativno pa se je na obrambno-vojaškem področju zgodil 27. 9. 1990.

Leta 1981 je prišlo do zmanjšanja sestave TO Slovenije za približno četrtino od dotedanjih 86.000 pripadnikov (Bolfek 2011, str. 54). Pri tem je treba dodati, da je bilo zmanjšanje obremenjenosti glede zagotavljanja rezervnih vojaških kadrov[156] tudi posledica namere za bolj uravnoteženo obremenitev prostora. Pomembna je bila usmeritev v krepitev bojnih sposobnosti enot TO in modernizacijo. Pri tem so bile preoblikovane brigade TO, in sicer tako z vidika zniževanja številčnega stanja na 1.200 pripadnikov kot povečanja ognjene moči na račun minometov, raketometov, protioklepnih in protiletalskih sredstev[157]. S spremembo strukture in formacije brigade TO leta 1981, pa je bilo na nek način spodbujeno tudi tekmovanje med rezervnimi enotami JLA in TO glede na modernizacijo. V Sloveniji so občine prioriteto namenjale ravno manevrskim enotam in v še vedno ugodnih ekonomskih razmerah uspešno opremljale enote TO s sodobnim orožjem. Medtem pa so številne rezervne enote JLA čakale na prioritetni listi in bile odvisne od zveznega proračuna in prioritet, ki jih je postavljal Generalštab JLA.

V letih 1983 in 1984 se je nadaljevalo analiziranje organizacijsko-mobilizacijskega razvoja in iskalo rešitev skladno s Smernicami za nadaljnji razvoj TO (Bolfek 2011, str. 72). Do leta 1984 ni bilo večjih organizacijsko-formacijskih sprememb, z izjemo ustanovitve Mestnega štaba za TO Maribor leta 1982 in podrejenih mariborskih občinskih štabov za TO.

Leta 1985 je prišlo do naslednje reorganizacije in zmanjševanja obsega in strukture TO v Sloveniji[158]. Ob zmanjšanju števila brigad TO se je povečalo število takoimenovanih posebnih enot TO, kot so diverzantski vodi, diverzantski odredi, čete za ognjeno podporo idr.

---

154 RŠTO je na podlagi sklepa slovenskega predsedstva, z dne 25. 12. 1979, z Odredbo poveljnika Teritorialne obrambe o ustanovitvi pokrajinskih in mestnega štaba, dokument št. SZ 61/163-79, vzpostavil 13 štabov za Teritorialno obrambo, ki so začeli delovati 1. 1. 1980 (Bolfek 2010, str. 62 in 64).

155 Zakonske rešitve prinašajo več sprememb, izstopajo pa tiste na področju preusmeritve v notranjo varnost in obvladovanje izrednih razmer tudi z vojsko. Svete za splošno ljudsko obrambo nadomestijo Komiteji za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito (Bolfek 2011, str. 71).

156 Ta se je v Sloveniji do leta 1980 gibala okoli 9 odstotkov, od tega v TO okoli 4,5 odstotka. Po letu 1981 se je obremenitev v TO zmanjšala na 2,5 do 3 odstotke (prav tam).

157 Po formaciji je brigada TO po letu 1981 imela: 91 častnikov, 89 podčastnikov in 1.020 vojakov. Od oborožitve pa: 20 avtomatskih pištol, 212 pištol, 281 avtomatskih pušk, 498 pušk, 29 ostrostrelnih pušk, 83 ročnih strojnic, 81 protioklepnih ročnih metalcev, 12 ročnih raketnih metalcev M-80, 81 protioklepnih raketometov M-79, 18 minometov 60mm, 6 minometov 82mm, 6 netrzajnih topov, 4 lahke ročne metalce raket 128 mm, 3 protiletalske lanserje S-2M, 6 protioklepnih lanserjev raket 9K11 in 4 protiletalske tipa M-75 20 mm. Od vozil pa: 13 tovornih vozil 3,5t, 9 kombijev, 1 sanitetno vozilo in 21 vlečnih vozov ali traktorjev (Šteiner 1989).

158 Bolfek (2011, str. 72) navaja, da se je število brigad v Sloveniji z 19 zmanjšalo na 13. Prav tako se je zmanjšalo število prostorskih enot v Sloveniji, in sicer s 1.100 na 416 (prav tam, str. 73).

Uveljavili so novo strukturo odreda TO četne sestave, ki je s 398 pripadniki predstavljala strukturo moči samostojnega bataljona in enote jurišnih odredov TO s tremi, štirimi ali petimi pehotnimi vodi in vodom za podporo, ki so predstavljali strukturo moči samostojnih čet in so lahko delovali na celotnem območju občine. Predsedstvo SR Slovenije je 5. 11. 1987 potrdilo predlog RŠTO za povečanje mirnodobnih formacij občinskih štabov[159].

Konec leta 1989 je imela slovenska TO strukturo: RŠTO, 12 PŠTO, dva MŠTO, 66 OŠTO, 12 brigad TO in zaščitno brigado TO. Leta 1989 je bilo razpuščenih tudi 143 štabov za TO KS (Bolfek 2011, str. 100).

Konec leta 1989 se je začela pripravljati naslednja reorganizacija TO. Tedaj je posebna delovna skupina Sveta predsedstva SR Slovenije za ljudsko obrambo v sodelovanju z republiškimi upravnimi organi izdelala analizo o aktualnem stanju pokrajin v SR Sloveniji (Bolfek 2010, str. 96–100). Reorganizacijo pokrajin naj bi izvedel RŠTO pod vodstvom Ivana Hočevarja, jugoslovansko usmerjenega generala, in sicer najpozneje do 31. 12. 1990. Že predvideno reorganizacijo je izvedel »novi« RŠTO pod vršilcem dolžnosti načelnika republiškega štaba in zastopnika poveljnika TO Slovenije tedanjega rezervnega majorja Janeza Slaparja, ki je bil na to dolžnost imenovan 28. 9. 1990.

Poskusi za zaton TO so se začeli v drugi polovici osemdesetih in so povezani s številnimi družbenimi in političnimi procesi, pa ne le v takratni skupni državi, ampak tudi širše**.** Nanut posebej izpostavlja spremembo v jugoslovanski strategiji obrambe[160], reorganizaciji in poveljevanju v JLA v letih 1987–1988 (Nanut v Pavlin in Markovič, 2002, str. 14–18). Nova organizacijska struktura JLA je začela veljati s 1. 1. 1989. Pri tem se je poskušalo doseči, da bi bili republiški in pokrajinski štabi TO operativno podrejeni poveljstvom vojaških območij (bojevališč), kar pa je glede na zakonodajo lahko veljalo le za delovanje v primeru vojne in vojnega načrtovanja.

V drugi polovici osemdesetih so se pokazali različni vidiki krize, čeprav so bile posledice gospodarske krize občutene že neposredno po smrti takratnega predsednika Predsedstva Jugoslavije, maršala Tita, leta 1980. Kriza se je zelo dotikala tudi obrambnovarnostnih struktur, predvsem zaradi zapletov s financiranjem zvezne vojske in idejami po vzpostavitvi nacionalnih vojska oziroma služenju obveznega vojaškega roka v matičnih republikah. Poleg tega je bila JLA ustavno deklarirana kot vojaška in tudi politična sila za zagotavljanje celovitosti in obrambe Jugoslavije. Bistvo krize federacije pa je bilo v različnih pogledih izhoda iz krize in porast demokratičnih idej in pri tem opuščanje enopartijskega sistema in bodoče organiziranosti ter povezanosti v Jugoslaviji.

Čeprav v prispevku opisujem razvoj vojaških formacij, je na tem mestu treba poudariti nekaj pomembnih dogodkov, povezanih z bližajočim se prelomom z Jugoslavijo leta 1989.

V Sloveniji med te prištevam: protestni shod na Kongresnem trgu in javno predstavitev Majniške deklaracije (8. 5. 1989); 81 amandmajev k slovenski ustavi iz leta 1974, s katerimi se ponovno poudari suverenost slovenskega naroda in postavi ustavne podlage za prehod v parlamentarno demokracijo (27. 9. 1989); sprejetje Zakona o političnem združevanju, ki omogoči ustanovitev strank (27. 12. 1989) in razpis prvih večstrankarskih skupščinskih volitev in volitev predsednika in članov Predsedstva SR Slovenije aprila 1990 (8. 1. 1990). Slednja dva dogodka bi v slovenski skupščini gotovo imela drugačen izhod, če 1. 12.

159 Povečale so se za eno osebo, tako da so OŠTO prve različice lahko imeli zaposlenih osem oseb, druge šest do sedem oseb in tretje štiri osebe (prav tam).

160 V Strategiji splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite iz leta 1987 je bilo opredeljeno, kako morajo oborožene sile odpravljati izredne razmere, kako zabrisati vse večjo ločenost med JLA in TO, pa tudi, kako izvajati skupno vodenje in poveljevanje (Nanut, 2002, str. 16).

1989 slovenski Organi za notranje zadeve s takoimenovano akcijo Sever ne bi v Ljubljani preprečili napovedanega mitinga resnice protestnikov, zlasti iz Srbije, in posledično rušenje slovenskega vodstva. S tem so republiška milica in z njo povezane strukture, kot represivna sila, obrnili hrbet oziroma se zoperstavili Beogradu.

Zadnje razvojno obdobje slovenske Teritorialne obrambe obsega spremembe strukture in kadrovske zasedbe od oktobra 1990 do leta 1991, ko se konec leta 1990 število pokrajin s 13 zmanjša na sedem. Maja leta 1991 pa se zgodi zadnja reorganizacija pred osamosvojitveno vojno, pri kateri se OŠTO združijo oziroma preoblikujejo v območne štabe za Teritorialno obrambo (ObmŠTO). Ti štabi so skupaj z nadrejenimi pokrajinskimi štabi za TO udeleženi v osamosvojitveni vojni in po njej v intenzivni konsolidaciji strukture in kadrovske zasedbe. V tem prispevku ne navajam intenzivnih strukturnih in kadrovskih sprememb od konca osamosvojitvene vojne do 14. 1. 1995, ko se je Teritorialna obramba Republike Slovenije preimenovala v Slovensko vojsko in s čimer se v bistvu zaključuje razvoj vojaških struktur z oznako Teritorialna obramba.

Čas skupne države (SFRJ) do razglasitve samostojnosti Republike Slovenije 25. 6. 1991 je bil zelo dinamičen. Če po vzorcu za leto 1989 tudi **za leto 1990** poudarim nekatere dogodke v Republiki Sloveniji (8. 3. 1990 je iz naziva Socialistična republika Slovenija izbrisana beseda socialistična z Ustavnimi amandmaji XCI do XCV k Ustavi Socialistične republike Slovenije (1974) (Uradni list RS, št. 8/90), potem to so:

- prve svobodne in demokratične skupščinske volitve ter volitve za predsednika Predsedstva RS in člane predsedstva (8., 12. in 22. 4.) ter izvolitev Vlade RS (16. 5.);
- ukaz slovenskega RŠTO o hranjenju orožja in streliva TO, z dne 15. 5. 1990, po katerem je bilo treba predati na čuvanje v objekte JLA orožje, strelivo in minskoeksplozivna sredstva TO, ki je bilo izven objektov in nadzora JLA (To se označuje kot poskus odvzema orožja vse do razorožitve. Glej razprave v Šteiner (ur.) 2018, str. 324 in 352.)
- odpor proti temu ukazu z neizvedeno premestitvijo oborožitve v 16 občinah in 30. razvojni skupini TO (od 16. do 19. 5.);
- oblikovanje Manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ), ki je v mesecu septembru dokončno dobila tudi organizacijsko in poveljniško strukturo z imenovanjem pokrajinskih in občinskih načelnikov in njihovih pomočnikov;
- ustavne amandmaje k Ustavi Republike Slovenije[161], z dne 27. 9., s katerimi je naslednji dan prešla TO pod izključni nadzor in vodenje slovenskih političnih avtoritet, takoj zatem pa so bili imenovani vršilci dolžnosti poveljnikov štabov TO na republiški in pokrajinski ravni, hkrati pa je 4. 10. ugasnila tudi vzporedna vojaška struktura MSNZ;
- namera in poskus odvzema vojaških evidenc na upravnih organih za ljudsko obrabo ter zahteva za predajo novo oblikovanim armadnim organom v začetku decembra 1990 ter slovenski protiukrepi za preprečitev oddaje in disperzije ter zavarovanje evidenc;
- postroj enote iz sestave 27. zaščitne brigade TO v Kočevski Reki 17. 12.;
- plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije (23. 12. 1990) in razglasitev rezultatov (26. 12. 1990) ter odločitev, da Slovenija v šestih mesecih postane samostojna država.

Razglasitev rezultatov plebiscita in postavitev roka za osamosvojitev je pomenila zagon številnih aktivnosti, povezanih z odklapljanjem od federacije in vzpostavljanjem

161 Ustavni amandmaji XCVI, XCVII, XCVIII k Ustavi Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 35/90, z dne 27. 9. 1990.

131 Uradni list Republike Slovenije, številka 18-791/91.

samostojnosti zlasti na področjih, ki so prej bila v zvezni pristojnosti. Pri tem tudi in še posebej v zvezi z obrambno-vojaškimi zadevami in zavarovanjem osamosvojitve z obrambnimi silami, ki so jih po zakonu tvorile Teritorialna obramba in milica.

V nadaljevanju je za celovitejšo sliko tudi za **leto 1991** treba najprej poudariti zaostrovanje političnih in varnostnih razmer ter pospešitev priprav na osamosvojitev. Izpostavljam nekatere dogodke, ki so:

- v začetku leta izdelava načrtov TO (mobilizacijskih, načrtov ukrepov pripravljenosti, načrtov usposabljanja, idr.) v vseh štabih TO 1991;
- 12. do 15. 3. dogajanja v zveznem predsedstvu in poskus pridobitve soglasja;
- Generalštaba JLA za uvedbo izrednih razmer in izvedbo državnega udara;
- 18. 3. oblikovanje republiške Operativne koordinacija za primer izrednih razmer, ki je vodila delo civilnih struktur, Organov za notranje zadeve in TO;
- 29. 3. sprejetje slovenskega Zakona o obrambi in zaščiti[131], ki je urejal organiziranost, pripravljanje in delovanje obrambnega sistema in predstavljal podlago za oblikovanje stalne vojske Republike Slovenije z njenim mirnodobnim delom, vključno z naborniki na služenju vojaškega roka in vojno sestavo;
- 27. 4. sprejetje Zakona o vojaški dolžnosti, ki je dokončno opredelil vprašanja uresničevanja vojaške obveznosti v slovenski TO;
- 27. 4. sprejetje Odredbe o ustanovitvi štabov in zavodov Teritorialne obrambe v Republiki Sloveniji in Odredba o določitvi kriterijev za formacijo stalnega sestava območnih štabov za Teritorialno obrambo, s čimer so normativno uredili preoblikovanje občinskih štabov v območne štabe, ki so s tem 1. 6. ločeni od pristojnosti občinskih oblastnih organov;
- v aprilu in maju intenzivna usposabljanja posameznikov in enot TO, tudi z novo nabavljenim orožjem;
- priprave za vzpostavitev slovenskih učnih centrov in 15. 5. začetek njihovega delovanja na Igu in v Pekrah;
- 23. in 24. 5. „Pekrski dogodki“ in prvi resni konflikt z armado oziroma njenim poskusom preprečitve delovanja slovenskih učnih centrov TO;
- junija 1991 načrtovanje in neposredna priprava na vojno, mobilizacija enot TO in milice ter neposredne priprave na zasedbo mejnih prehodov z Italijo, Avstrijo in Madžarsko s slovensko mejno milico in TO;
- 25. 6., ko Slovenija postane samostojna država in v skupščini sprejmejo Temeljno listino o samostojnosti in neodvisnosti RS ter Deklaracijo o neodvisnosti;
- 27. 6., ko je slovensko predsedstvo na svoji 44. seji med drugim sprejelo dva sklepa odločilnega pomena za vojno delovanje TO RS[162] in osamosvojitveno vojno;
- 7. 7., ko predstavniki Slovenije, Hrvaške in SFRJ na Brionih ob prisotnosti predstavnikov mednarodne skupnosti sklenejo sporazum o trimesečnem moratoriju za izvedbo osamosvojitvenih postopkov – takoimenovano brionsko deklaracijo;
- 17. 7. ko je sprejet sklep o umiku JLA iz Slovenije v Predsedstvu SFRJ;
- 25. 10. zadnji vojaki JLA v koprskem pristanišču zapustijo ozemlje Slovenije.

162 S prvim sklepom so ugotovili, da so enote JLA v jutranjih urah začele bojne aktivnosti na območju Republike Slovenije, ki jih je mogoče oceniti le kot neposredno nasilno intervencijo JLA in poskus trajne okupacije Republike Slovenije. Predsedstvo je v tretjem sklepu po vrsti odredilo uporabo TO: »Predsedstvo RS zato odreja uporabo TO RS za obrambo objektov in komunikacij, ki jih varuje. Izvedbo teh nalog zagotovi koordinacijsko telo za primer izrednih razmer, pri čemer upošteva nastale razmere na posameznih območjih Republike Slovenije. Naloge v zvezi s tem se začenjajo izvajati takoj.« (Repe 2004, str. 40–41).

Kot že navedeno je v času do začetka osamosvojitvene vojne TO doživela dve reorganizaciji. Prva je zajela pokrajinske štabe za Teritorialno obrambo, druga pa OŠTO, ki so se združili in preoblikovali v ObmŠTO. Te spremembe so začele veljati v začetku junija 1991. Tako je neposredno pred osamosvojitveno vojno organizacijsko-mobilizacijski razvoj TO Slovenije obsegal: Republiški štab, sedem pokrajinskih štabov, 30. razvojno skupino za zaščitno brigado republiškega vodstva in 27 območnih štabov ter dva učna centra. Med enotami TO pa 12 brigad[163], štiri združene odrede, dva protidesantna odreda, pet protioklepnih odredov, 63 jurišnih odredov, tri protidiverzantske odrede, 15 diverzantskih odredov in mornariški odred (Bolfek 2011, str. 103). TO je imela na dan začetka agresije na Slovenijo, 26. 6. 1991, mobiliziranih in pripravljenih za bojevanje 16.948 pripadnikov. Te sile TO so na začetku julija narasle na 36.965 pripadnikov (RŠTO 1991, str. 25).

Za obdobje po zaključku vojaških spopadov leta 1991 sta značilna povečanje nebojnih nalog TO in prevzem velike količine oborožitve ter vojaške opreme, bodisi od zajetih enot JLA ali zavzetih skladišč TO. K temu je treba dodati zavarovanje objektov, primopredajo sredstev med TO in JLA, varovanje mej, premeščanje MTS in popolnjevanje enot z novo oborožitvijo. Vendar je to le en del sprememb, drugi je povezan s spreminjanjem in naraščanjem strukture vojske nove države (RŠTO 1991, str. 7).

Posebna reorganizacije TO Slovenije v samostojni državi se je izvajala že v času osamosvojitvene vojne, ko so se strukture sil, ki so bile predvidene z organizacijsko-mobilizacijskim razvojem, ob pritoku oziroma z dosegljivostjo orožja, streliva in minskoeksplozivnih sredstev lahko vzpostavile in postale operativne. Ta porast ni bil majhen že v času poteka vojnega delovanja, še bolj intenziven pa je bil po prekinitvi spopadov. Obstajala je realna grožnja za ponovno eskalacijo konflikta oziroma agresije, kljub brionskemu dogovoru, saj so se na ozemlju Slovenije še vedno nahajale spoštovane sile JLA.

Tudi po umiku JLA iz Slovenije so se aktivnosti za zagotavljanje pripravljenosti struktur TO intenzivno nadaljevale. Poleg tega se je že v drugi polovici leta nadaljevalo vzpostavljanje stalne vojske in oblikovanje prvih formacij s poklicnimi pripadniki popolnjenih enot TO. Območni in pokrajinski štabi so namreč začeli oblikovati vode stalne sestave.

Predsedstvo RS je 3. 2. 1992 na predlog RŠTO sprejelo splošni načrt organizacije, opremljanja in oboroževanja ter usposabljanja v TO. Po tem načrtu je TO Slovenija imela 45.000 pripadnikov, od teh naj bi jih bilo 18.000 v manevrskem delu, in sicer v specialni brigadi, raketni brigadi zračne obrambe in helikopterski brigadi, sedmih (pehotnih) brigadah, štirih oklepno-mehaniziranih bataljonih, protioklepnem divizionu ter topniškem divizionu za podporo. Posebno strukturo je predstavljal Tehnični zavod. V poklicni sestavi naj bi bilo skupaj 1.350 častnikov, 1.550 podčastnikov in 1.700 poklicnih vojakov. Specialna brigada naj bi bila v celoti popolnjena s poklicnimi pripadniki (Kladnik, 2021. str. 91–94). Poveljniška struktura je obsegala v mirnodobnem delu RŠTO sedem pokrajinskih štabov za TO, 27 območnih štabov za TO, deset poveljstev brigad. Prostorska sestava TO, za katero so bili pristojni območni štabi TO, je imela 200 različnih enot ravni samostojnega voda do odreda TO. Povečali so tudi število učnih centrov iz dveh na devet in so bili samostojne organizacijske enote v sestavi pokrajin[164] za usposabljanje vojakov na služenju vojaškega roka.

V stalni sestavi oboroženih sil je bilo ob koncu leta 1994 približno 3.000 poklicnih

163 Struktura brigad in bataljonov je ostajala nespremenjena, vendar je treba upoštevati, da zaradi pomanjkanja oborožitve, ni bila operativna. Brigade tudi niso več nosile partizanskih imen, ki so jih dobile leta 1978.

164 Razen 520. Učnega centra Šentvid.

pripadnikov TO in 5.000 vojakov na služenju vojaškega roka v eni generaciji, v vojni sestavi pa 54.000 pripadnikov TO. Celotna sestava TO je štela 62.000 pripadnikov (prav tam).

Že leta 1993 se je Državni zbor RS odločil, da se bo Slovenija vključila v evro-atlantske povezave. Tega leta je Državni zbor RS sprejel tudi Resolucijo o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti RS, s čimer je dokončno opredeljena prihodnja državna vojska. Popravek resolucije leta 1994 je opredelil kot pomemben cilj vključitev naše države v Nato. Republika Slovenija se je 30. 3. 1994 med prvimi državami vključila v Partnerstvo za mir (prav tam).

Dne 20. 12. 1994 so poslanci v Državnem zboru RS sprejeli novi Zakon o obrambi, ki je začel veljati 15. 1. 1995. Z njim so TO preimenovali v Slovensko vojsko (SV) in tako formalno zaključili njeno zgodovinsko pot.

S sprejetjem Zakona o obrambi leta 1994 je bila Slovenska vojska namenjena vojaški obrambi države in so jo sestavljali Generalštab SV (GŠSV), operativna in vojaška teritorialna poveljstva ter enote s poveljstvi in zavodi. Vojska je imela mirnodobno in vojno sestavo. Njeno funkcionalno-organizacijsko strukturo so sestavljale združene taktične enote in operativne enote, organizirane ter opremljene za delovanje v vsej državi za izvajanje vseh oblik in vrst bojnega delovanja, ter enote, organizirane po teritorialnem načelu.

Naj sklenem, da je v Sloveniji Teritorialna obramba kot oblika oboroženega naroda in druga komponenta oboroženih sil normativno obstajala od aprila 1975 do septembra 1990 oziroma polnih 16 let. Lahko tudi še dodatnih sedem let, če štejemo čas obstoja sil splošnega ljudskega odpora in partizanskih odredov od leta 1968. Kot nacionalna vojska pa je TO Slovenije obstajala od konca septembra 1990 do začetka januarja 1995 ali 41 mesecev. Ves ta čas s(m)o jo šteli kot našo slovensko vojaško silo.

TO Murska Sobota v obdobju 1968–1973

V občini Murska Sobota je v tem obdobju razvoj potekal podobno kot v ostalih občinah v Sloveniji. Tudi v Murski Soboti in preostalih treh pomurskih občinah so že novembra 1968 začeli prevzemati določene enote, ki so bile takrat v sestavi JLA. To so bile stražarske enote oziroma enote za zavarovanje izvajanja mobilizacije po občinah. Miloševič[165] pravi, da so prevzeli četo, ki je imela sedež v Murski Soboti, njeni vodi pa so bili tudi v občinah Gornja Radgona, Lendava in Ljutomer.

Ko so začeli organizirati nove vojaške strukture, je občina Murska Sobota teritorialno sodila pod Conski štab za splošni ljudski odpor s sedežem v Mariboru, ki je bil pristojen za območje vzhodne Štajerske[166].

Kot vodja priprav za SLO je v Mursko Soboto 15. 10. 1968 imenovan partizan in upokojeni major Rudi Maglica – Danilo. Njegov pomočnik je bil Ludvik Jonaš, ki je že 1. 10. 1968 sklenil pogodbo kot pogodbeni delavec na področju obrambnih priprav za referenta za materialne priprave (Šteiner 2015, str. 41). Ludvik Jonaš je postal stalno zaposlen 15. 11. 1968 (RŠTO 1990), medtem ko je bil Rudi Maglica, kot upokojeni častnik, pogodbeni delavec (Šteiner 2024b, Krpič in Maglica ml.), vendar v podobnem položaju kot ostali zaposleni vodje priprav v pomurskih občinah.

165 Vladimir Miloševič je bil predstojnik (načelnik) Oddelka za ljudsko obrambo v Murski Soboti od druge polovice leta 1968 do 1980. Na upravnem organu za ljudsko obrambo ga je v začetku leta 1980 nasledil Stanko Lebar (Šteiner 2014d, Lebar).

166 Komandant je bil častnik Vitja Rode, in sicer nepoklicno. Vodja priprav in načelnik štaba je bil upokojeni podpolkovnik, ki so ga ponovno aktivirali (od leta 1971 polkovnik) Ivan Gradišek, to funkcijo je opravljal do leta 1973, ko je postal komandant conskega štaba (Kastelic in Šteiner 2018, str. 202).

Leta 1969 so v Prekmurju oblikovali **Prekmurski partizanski odred,** ki se je popolnjeval iz obeh takratnih pomurskih občin, njegova matična občina pa je bila Murska Sobota[167]. Odred je bil četne sestave. Prvi komandant odreda je bil vodja priprav za SLO, rezervni major, Rudi Maglica - Danilo[168]. Tega je v začetku leta 1971 nasledil rezervni kapetan/ kapetan 1. razreda Jože Pojbič (168)[169] (Šteiner 2015, str. 42).

Vojaškozgodovinsko gledano je bil Prekmurski partizanski odred za Prekmursko brigado, ki je formirana v začetku maja 1945, druga večja slovenska vojaška formacija v Prekmurju. Prekmurski partizanski odred je bil leta 1969 sestavljen iz komande (poveljstva) odreda, komandne čete in petih pehotnih čet. Vse enote, razen ene čete, je popolnjevala občina Murska Sobota, 5. četo pa občina Lendava (Šteiner 2014c, Jonaš in Bolfek 2011, str. 32). Skupaj je štel 643 vojaških obveznikov, od tega 538 v občini Murska Sobota. Oborožitev je bila izključno lahko pehotno orožje, del tega je bilo prevzeto tudi od občinske vojne komande in njene čete. Prekmurski partizanski odred je bil, tako kot ostali odredi v Sloveniji, podrejen conskemu štabu, za mobilizacijo in priprave pa so skrbeli po občinah. Orožje in ostalo opremo je zagotavljala JLA iz svojih zalog in presežkov trofejnega orožja iz druge svetovne vojne. Toda orožja in opreme v začetku ni bilo dovolj, tako da ne vemo, za koliko pripadnikov Prekmurskega odreda je bila zagotovljena oborožitev ob formiranju.

Razvoj strukture partizanskih enot je v letu 1970 vodil k oblikovanju poveljstva partizanskih enot v občini. Te so sestavljali vodje priprav oziroma poklicni delavci na oddelkih za LO.[170]

Do leta 1973 je določena tudi vojna sestava za ta poveljstva. Ko je leta 1970 Rudi Maglica prenehal službovati kot vodja priprav za SLO na občini Murska Sobota, ga je 1971 nasledil rezervni kapetan Aleksander Krpič[171] (Šteiner 2015, str. 42).

V poveljstvu partizanskih enot je bil v občini Murska Sobota ves čas zaposlen že omenjeni Ludvik Jonaš.

---

167 Poveljstva (komande) odreda s prištabnimi enotami so bila v tako imenovani matični občini, kar je pomenilo tudi sedež te rezervne enote, ki se je aktivirala z mobilizacijo.

168 Rudi Maglica – Danilo, roj. 1920, umrl 1978, partizan NOB, aktivni major JA/JLA, upokojen 1966. Bil je tudi komandir t. i. Džemsove čete, ki je s Kozjaka 30. 9. 1944, kot prva partizanska enota prišla v Prekmurje in tam ostala do 6. 10. 1944. Vodja priprav za SLO na občini Murska Sobota je bil od novembra 1968 do konca leta 1970 (Šteiner 2024a, Jonaš). Stanoval je v Beltincih, kjer je bil predsednik borčevske organizacije in je tudi pokopan (Šteiner 2024b, Maglica ml.).

169 Jože Pojbič, rojen 1935, umrl 2011, gozdarski tehnik in v osemdesetih direktor Gozdnega in lesnega gospodarstva Murska Sobota. Ob postavitvi za komandanta Prekmurskega partizanskega odreda s činom rezervnega kapetana in je v času opravljanja vojaških dolžnosti v TO (kot komandant 43. brigade TO) napredoval do rezervnega podpolkovnika. Po prenehanju opravljanja dolžnosti komandanta 43. brigade TO je bil od 1. 5. 1986 do 4. 12. 1990 načelnik Uprave za notranje zadeve Murska Sobota (Šteiner 2024a, Jonaš in 2024b, Pojbič ml. in Ribaš). V vrste TO se je v osamosvojitveni vojni junija 1991 javil kot prostovoljec.

170 Vodje priprav so bili tudi komandanti odredov ali štabni častniki v poveljstvih odredov.

171 **Aleksander Krpič**, rojen 1941, učitelj. V poveljstvu partizanskih enot Murska Sobota je bil zaposlen od 1. 1. 1971. Komandant OŠTO Murska Sobota je bil od aprila 1975 do 14. 9. 1981. Ob zaposlitvi s činom rezervnega kapetana, v času službovanja je napredoval do rezervnega majorja. Pred zaposlitvijo v poveljstvu partizanskih enot je bil od 1965 do 1970 direktor Delavske univerze Murska Sobota. Po zaključku vojaške službe v TO je bil direktor invalidskega podjetja Solidarnost in poveljnik civilne zaščite regije Murska Sobota. Od 8. 7. 1993 do 8. 5. 2002 pa poveljnik Civilne zaščite za Pomurje (Šteiner 2014a, Krpič in 2024a, Krpič).

Povečanje števila odredov v letu 1971[172] ni prineslo sprememb v organiziranosti Prekmurskega partizanskega odreda. Spreminjalo pa se je število in vrsta orožja, ko so ga začele nabavljati občine. Prvo nabavo so v Občini Murska Sobota uresničili leta 1972 (Šteiner 2024a, Jonaš). Partizanski odredi so na začetku imeli značaj prostorskih enot in večina bi v primeru napada na državo ostala v zaledju nasprotnika. Zato je pomemben del aktivnosti potekal tudi v upravnih organih za ljudsko obrambo in drugih občinskih oblastnih ter političnih strukturah, delovnih pa tudi ostalih družbenih organizacijah[173]. Vendar sta se že v prvem obdobju struktura in opremljenost, pa tudi vloga partizanskih odredov, opazno spreminjali, saj je večina teh struktur predstavljala osnovo za oblikovanje brigad TO v naslednjem razvojnem obdobju. V prvem razvojnem obdobju je razvoj struktur in sil za splošni ljudski odpor v občini Murska Sobota, ki so štele 550 rezervistov in dva zaposlena, potekal podobno kot v ostalih občinah, kljub temu da je teritorialno bilo najsevernejše območje in v stiku z železno zaveso proti vzhodu.

Rudi Maglica – Danilo, prvi vodja obrambnih priprav v občini Murska Sobota in prvi komandant Prekmurskega partizanskega odreda (Foto arhiv Ludvik Jonaš).

172 O tem Bolfek (2011, str. 33) pravi, da se je število partizanskih odredov v Sloveniji iz 24 povečalo na 36, povečanje pa je šlo tudi na račun stalnega povečevanja števila odredov bataljonske sestave. To se je z 19 leta 1969 povečalo na 24 leta 1973.

173 O tem tudi v prispevku v reviji Naša obramba z naslovom Približevanje krajevni skupnosti - V Murski Soboti delajo na nov, drugačen, uspešnejši način (Tominc, 1973, str. 12–13).

Poveljstvo Prekmurskega partizanskega odreda na usposabljanju v začetku sedemdesetih. Od leve proti desni: Emil Zelko, Ernest Ebenšpanger, Jože Varga - Jurček, Rudi Maglica - Danilo, Ludvik Cipot, Franjo Šonaja, Ludvik Jonaš, Franc Tišlarič, Jože Kovač in Ljubomir Deškovič (Foto arhiv Ludvik Jonaš).

Aleksander Krpič, kot prvi komandant OŠTO Murska Sobota v svečani vojaški uniformi sredi sedemdesetih (levo) in kot podpredsednik soboške borčevske organizacije v njegovih osemdesetih letih (desno) (Foto arhiv A. Krpič).

TO Murska Sobota v obdobju od 1974 do 1980

Leta 1975 je poveljstvo partizanskih enot v Občini Murska Sobota prenehalo delovati in je bil oblikovan občinski štab za Teritorialno obrambo (OŠTO). OŠTO so pristojnosti in odgovornosti prevzeli 23. 4. 1975 (Bolfek 2011, str. 48). OŠTO Murska Sobota je sodil pod TO Vzhodnoštajerske in je bil eden od desetih njegovih štabov.[174] OŠTO so imeli takoimenovano mirnodobno oziroma stalno sestavo z zaposlenimi in vojno sestavo, ko so se štabne formacijske dolžnosti popolnile še z mobiliziranimi rezervisti. Občinski štab v Murski Soboti je bil po formaciji stalne sestave druge kategorije z največ sedmimi zaposlenimi. Bolj kot na civilno izobrazbo so v začetku pri zaposlovanju gledali na vojaško šolo in zaključeno izobraževanje na šolah za rezervne oficirje (častnike) in podoficirje (podčastnike).

Prvi komandant OŠTO Murska Sobota je postal že pred tem zaposleni Aleksander Krpič. V štabu so bili v tem obdobju zaposleni še Peter Šraj[175], načelnik za operativno učne zadeve hkrati namestnik komandanta; Ladislav Lipič[176], referent za organizacijsko mobilizacijske zadeve; Ludvik Jonaš[177], pomočnik komandanta za zaledje; Štefan Žekš[178], skladiščnik, voznik in Ela Šeruga[179], vodja pisarne, hkrati daktilograf.

Izvirni dokument o tem, kakšen je bil organizacijsko-mobilizacijski razvoj TO občine Murska Sobota, žal ni ohranjen. Struktura enot TO v občini je bila naslednja:

- Občinski štab TO s prištabnimi enotami
- Poveljstvo 43. brigade TO s prištabnimi enotami brigade
- Bataljon 43. brigade TO
- Prekmurski odred TO
- Diverzantski vod TO
- Protidiverzantska četa TO
- Pontonirska četa TO.

---

174 PŠTO VŠP so bili podrejeni občinski štabi: Gornja Radgona, Lendava, Lenart, Ljutomer, Maribor, Murska Sobota, Ptuj, Slovenska Bistrica, Ormož in Radlje ob Dravi (Šteiner 2014b, Gradišek).

175 Peter Šraj, roj. 1935, učitelj, na OŠTO zaposlen od 1976 do polletja 1981. Ob zaposlitvi po činu rezervni kapetan, v času službovanja je napredoval do rezervnega kapetana 1. razreda. Po prenehanju službe v TO je bil namestnik ravnatelja na osnovni šoli Beltinci. Umrl je leta 2020 (Šteiner 2024a, Krpič).

176 Ladislav Lipič, roj. 1951, s poklicno šolo, na OŠTO zaposlen od 1. 2. 1977 do 31. 3. 1983. Ob zaposlitvi po činu rezervni poročnik, v času službovanja na OŠTO je napredoval do rezervnega kapetana. 1. 4. 1993 je bil prerazporejen na PŠTO Pomurja (RŠTO 1990). Leta 1990 je pridobil univerzitetno izobrazbo. Vojaško kariero je zaključil v SV kot generalmajor leta 2006. Načelnik Generalštaba je bil od marca 2001 do maja 2006. Zatem je bil veleposlanik na Madžarskem in obrambni svetovalec predsednika Republike Slovenije.

177 Ludvik Jonaš, roj. 1942, s srednjo šolo, zaposlen od 15. 11. 1968 in v OŠTO je delal ves čas njegovega obstoja (do 31. 5. 1991). Ob zaposlitvi po činu rezervni podporočnik, v času službovanja je napredoval do rezervnega majorja (1984). Upokojen je bil leta 1999 (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Jonaš).

178 Štefan Žekš, roj. 1956, s poklicno šolo, na OŠTO zaposlen od 10. 6. 1976 in v njem je delal ves čas obstoja štaba (do 31. 5. 1991). Ob zaposlitvi po činu rezervni vodnik, je v času službovanja napredoval do rezervnega višjega vodnika 1. razreda. Umrl je leta 2009 (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Jonaš).

179 Ela Šeruga, roj. 1938, s srednjo šolo, zaposlena od 1. 1. 1975 in v OŠTO je delala do upokojitve 1990. Ob zaposlitvi brez čina, kasneje je bila povišana v rezervnega vodnika in je napredovala do rezervnega višjega vodnika 1. razreda. Umrla je leta 1994. (RŠTO 1990 in Šteiner 2024b, Šeruga M.).

Obsežen del strukture so predstavljale tako imenovane enote TO krajevnih skupnosti in enote TO organizacij združenega dela. V krajevnih skupnostih so bile oblikovane samostojne čete, vodi in oddelki TO KS, ki so najprej nosili naziv krajevne skupnosti, potem pa so jim bile dodeljene še številčne oznake. Samostojni vodi in oddelki OZD so praviloma nosili naziv organizacije (podjetja), ki jih je popolnjevala. Zaradi nedostopnosti originalnih dokumentov je nemogoče navesti točno število enot TO v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela do leta 1985 v Pomurju.

43. brigada TO (pomurska[180]), ki je oblikovana leta 1975 in je sodila med manevrske sile TO, ki so bile predvidene za delovanje na širšem prostoru takratne vzhodnoštajerske pokrajine. Brigado so popolnjevale vse štiri občine v Pomurju[181]. Komandant 43. brigade je bil rezervni kapetan 1. razreda Jože Pojbič[182], načelnik štaba pa rezervni kapetan Štefan Ošlaj, 1. bataljon je vodil rezervni kapetan Anton Crnkovič. 43. brigada TO je z odredbo vrhovnega poveljnika oboroženih sil iz leta 1978 poimenovana v 43. brigado TO Štefan Kovač – Marko.

Prekmurski (partizanski) **odred**, ki je obstajal od leta 1969, je dobil novo formacijo (še naprej četne sestave) in seveda oznako TO. Odred je v tem obdobju vodil rezervni kapetan Štefan Filipič.

Pravo katastrofo je predstavljal požar v skladišču OŠTO Murska Sobota 2. 6. 1980 v objektu Trimo v vojašnici Murska Sobota, ki je uničil oborožitev teritorialcev iz soboške občine (Šteiner 2014a, Krpič). Ti so kmalu potem dobili nadomestno in praviloma novo, sodobno orožje. Nesrečen dogodek je imel tudi pozitivne posledice, saj je vplival na spremembo oborožitve enot TO v Občini Murska Sobota[183]. Ta modernizacija pa je verižno vplivala tudi na druge občine v pokrajini in na uspešne delovne organizacije, da so začele še intenzivneje nabavljati modernejšo pehotno oborožitev za enote TO.

Murskosoboški OŠTO je skladno z zakonom samostojno opravljal naloge, povezane z načrti dela in usposabljanja, načrti razvoja - opremljanja in materialnih nabav ter s finančnim poslovanjem. Načrt razvoja je bil del obrambnega načrta, ki ga je sprejemal Občinski svet za ljudsko obrambo. Zajemal je srednjeročne planske cilje in vire zanje, medtem ko so bili preostalo načrti letni in povezana s financiranjem delovanja TO občine in njenega opremljanja.

---

180 Te oznake brigada uradno nikoli ni nosila, v praksi pa s(m)o jo imenovali pomurska ali celo prekmurska.

181 Poveljstvo brigade, 1. bataljona in prištabne enote je popolnjevala Občina Murska Sobota, 2. bataljon Občina Lendava, 3. bataljon Občina Gornja Radgona, eno četo tega bataljona pa tudi Občina Ljutomer. 2. bataljon je v tem obdobju vodil rezervni kapetan 1. razreda Ivo Pavšič, 3. bataljon rezervni kapetan Maks Korošec (Kastelic in Šteiner 2018. str. 213 in 228).

182 Jože Pojbič, rezervni kapetan 1. razreda je leta 1975 z oblikovanjem 43. brigade TO postal njen prvi in edini komandant (Šteiner 2014c, Jonaš in 2014a, Krpič).

183 Nadomestna vojaška sredstva, ki so prispela v srednjeročnem obdobju 1981–1985, so bila solidarnostna od drugih štabov TO, prispevala pa jih je tudi JLA. Krpič pravi (Šteiner 2014a), da so sredstva JLA pripeljali iz Bihaća, k dopolnitvi pa je pomembno prispeval tudi general Branko Jerkič. Jonaš navaja (Šteiner 2014c), da so prejeli 11 pištol, 162 brzostrelk, 67 avtomatskih pušk, 82 polavtomatskih pušk, 120 polavtomatskih pušk M59/66, 29 ostrostrelnih pušk, 74 ročnih strojnic, 50 strojnic, 52 protioklepnih ročnih metalcev, 100 ročnih raketnih metalcev M-80, 2 protiletalska tipa M-75, 3 protioklepne lanserje raket 9K11 in 3 lahke ročne metalce raket 128mm. Razen tega pa še 100 nabojev za netrzajne protioklepne topove, mine za minomete in tromblonske mine. 156 Zakon o ljudski obrambi (Uradni list SRS, št. 23/76).

Jože Pojbič na fotografiji levo v letih 1983–1985, prvi in edini komandant 43. brigade TO (Foto arhiv Ludvik Jonaš) in konec junija 1991 na barikadi pred soboško vojašnico (Foto J. Pojbič ml.).

V tem razvojnem obdobju so se občinske obrambno-vojaške strukture uspešno uveljavile. V tem času so tudi uradno nosile oznake TO in so se v primerjavi z letom 1969 povečale za trikrat ter dosegle število 1.500 oboroženih rezervnih pripadnikov

TO Murska Sobota v obdobju od 1981 do 1990

Tretje razvojno obdobje od 1981 do 1990 je bilo v TO Murska Sobota zelo dinamično. Tudi zato, ker je sovpadalo z obstojem PŠTO Pomurja (1980–1990) in uspešnim delovanjem TO v pokrajini ob Muri, katere najštevilčnejši sestavni del je bila TO občine Murska Sobota. Leta 1985 je bila izvedena reorganizacija in obseg občinske TO se je zmanjšal.

Leta 1985 so 43. brigado TO Štefan Kovač - Marko preoblikovali v tri samostojne odrede četne sestave, dva v Občini Murska Sobota (66. Odred TO in 67. Odred TO) in eden v Občini Lendava (68. Odred TO). Ker je brigada TO običajno zapuščala pokrajino, se je s spremembami povečalo število vojakov prostornih enot TO, ki so ostale v Prekmurju za njeno obrambo. Prav posebna je razvojna pot tudi pri Prekmurskem odredu TO[184].

Tega so leta 1981 preoblikovali v Prekmurski protioklepni odred TO, leta 1986 pa so ga razformirali, protioklepna sredstva pa razporedili v odrede četne sestave in vode za podporo v novo formiranih jurišnih odredih TO[185]. Poleg tega je bila leta 1986 ukinjena oziroma preoblikovana več kot polovica enot TO v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela. Povečalo pa se je število diverzantskih vodov, čet za ognjeno podporo, reorganizacijo pa so doživele tudi pontonirske čete, ki so se preoblikovale v pontonirske vode. Prav tako so bile preoblikovane enote delovne obveze, ki so bile sestavi za hitro aktiviranje in izvzem orožja in vojaške opreme ob mobilizacijah, kasneje pa predvidene za prevzem in upravljanje z vojaškimi objekti JLA (vojašnice in dislocirana skladišča JLA).

184 Prekmurski odred za splošni ljudski odpor, ki je oblikovan leta 1969, je leta 1975 preoblikovan v Prekmurski odred TO in leta 1981 v Prekmurski protioklepni odred TO. Svojo razvojno pot pa je končal leta 1985 po šestnajstih letih delovanja kot najstarejša teritorialna enota v Prekmurju.

185 Jurišni odredi TO so bili samostojni in v rangu okrepljene čete in so imeli v TO Murska Sobota po 145 pripadnikov.

V TO občine Murska Sobota sta v tem času bila uveljavljena dva organizacijsko-mobilizacijska razvoja TO. Prvi, ki je bil vzpostavljen v predhodnem razvojnem obdobju, je spremenjen in drugi iz leta 1986. Primerjava strukture med celotno TO Pomurja in deležem TO Murska Sobota je predstavljena na naslednji preglednici.

Preglednica 1: Primerjava organizacijsko-mobilizacijskega razvoja TO Murska Sobota od 1981 do 1990

Obdobje / Vrsta štabov in enot TO	1981–1985		1986–1990	
	TO Pomurja	TO M. Sobota	TO Pomurja	TO M. Sobota
I. Štabi TO s prištabnimi enotami				
Občinski štabi TO (OŠTO)	4	1	4	1
Prištabne enote OŠTO	4	1	4	1
II. Manevrske enote TO				
Poveljstvo 43. brigade TO	1	1	[186]	
Prištabne enote brigade TO	1	1		
1., 2., 3. bataljon TO	3	1		
III. Prostorne enote TO: 1. posebne enote TO				
Protioklepni odred TO	1	1		
Odred TO			3	2
Jurišni odred TO			6	2
Diverzantski odred TO			1	1
Diverzantski vod TO	4	1	8	1
Protidiverzantska četa TO	1	1	1	1
Protidesantna četa TO			1	1
Minometna četa 120 mm	1	1		
Četa za ognjeno podporo TO			2	1
Pontonirska četa TO	4	1		
Pontonirski vod TO			4	1
Pehotna učna četa TO	2	1	2	1
Prostorne enote TO: 2. enote TO KS in enote TO OZD[187]				
Samostojna četa TO KS	X	X	2	1
Samostojni vod TO KS	X	X	9	5
Samostojni oddelek TO KS	X	X		
Samostojni vod TO OZD	X	X	1	
Samostojni oddelek TO OZD	X	X		
III. Organi za prevzem materialnih sredstev in nepremičnin JLA[188]				
Organ za prevzem	1	1	1	1
Četa delovne obveze			2	2
Vod delovne obveze	X	X	4	1

Vir: RŠTO SRS 1985 in Šteiner 2014a, 2014c.

186 Prazen prostor v tabeli pomeni, da teh struktur v TO Pomurja v označenem obdobju ni bilo.

187 Zaradi nedostopnosti originalnih dokumentov je nemogoče navesti točno število enot TO v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela do leta 1985 v Pomurju.

188 Zaradi nedostopnosti originalnih dokumentov je nemogoče navesti točno število vodov delovne obveze do leta 1985 v Pomurju. Predvidevam, da je pri OŠTO Murska Sobota obstajala ena takšna enota.

Vse strukture oziroma enote v TO so bile vezane na mobilizacijo, pri kateri so po njeni objavi vpoklicali rezervne pripadnike na mobilizacijska zbirališča, jih opremili z orožjem in ostalimi sredstvi, ki so se hranila v vojaških skladiščih ter oblikovali vojaške kolektive in izvedli najnujnejše priprave za vojaško delovanje. Mobilizacijski časi so bili odvisni od vrste, velikosti in namena enote ter so se spreminjali. Dvourni mobilizacijski čas so do leta 1985 imeli samostojni vodi delovne obveze, namenjeni za opravljanje izvzema in dostave orožja, opreme in streliva na mobilizacijska zbirališča enot. Štiriurni mobilizacijski čas so imeli protidiverzantski vodi in samostojna četa delovne obveze, šesturni mobilizacijski čas pa protidiverzantska četa. Mobilizacijski čas občinskih štabov je bil osem ur, prav tako kot večine ostalih enot v občinskih štabih TO. Bataljoni in odredi so imeli 12-urni mobilizacijski čas, brigada pa 24-urnega (RŠTO SRS, 1985). Leta 1987 so se mobilizacijski časi večine enot zvišali na 12 do 24 ur, medtem ko so pri enotah delovne obveze, ki so v bistvu omogočale izvedbo mobilizacije, časi ostali nespremenjeni.

Podobno kot za strukturo sil je treba navesti nedosegljivost uradnih dokumentov za podroben številčni pregled obsega vojne sestave TO Murska Sobota. V naslednji preglednici je prikazano skupno številčno stanje konec leta 1989 v primerjavi s skupnim številčnim stanjem v TO Pomurja.

Preglednica 2: Skupno številčno stanje TO Murska Sobota in primerjava s TO Pomurja konec leta 1989

Struktura	Skupaj	%	Častniki	Podčastniki	Vojaki
Skupaj TO Pomurja	4078	100,0	367	369	3342
TO Murska Sobota	1873	45,9	144	152	1577

Vir. Šteiner 1989 in 2015, str. 57.

V tem obdobju se je povečala **stalna sestava OŠTO Murska Sobota**. Komandanta rezervnega majorja Aleksandra Krpiča je sredi leta 1981 zamenjal rezervni kapetan 1. razreda Janez Bohar[189] in to dolžnost opravljal do konca obstoja OŠTO Murska Sobota. V štabu je načelnika za operativno učne zadeve in hkrati namestnika komandanta rezervnega kapetana 1. razreda Petra Šraja leta 1981 zamenjal rezervni poročnik Alojz Kisilak[190]. Referenta za organizacijsko mobilizacijske zadeve, rezervnega kapetana 1. razreda Ladislava Lipiča, je 1983 zamenjal poročnik Rudi Košmrlj.[191] Pomočnik komandanta za zaledje, rezervni kapetan 1. razreda, od leta 1984 rezervni major, Ludvik Jonaš, je nadaljeval delo na isti formacijski dolžnosti. Prav tako Štefan Žekš na dolžnosti skladiščnika – voznika. Ela Šeruga, vodja pisarne, hkrati daktilograf, je dobila pomoč leta 1983, ko

189 Janez Bohar, roj. 1946, s poklicno šolo, komandant OŠTO od 15. 9. 1981 do 31. 5. 1991. Pred prevzemom dolžnosti na OŠTO Murska Sobota je bil od 1. 3. 1980 do 14. 9 1981 zaposlen na PŠTO Pomurja kot inštruktor za ideološko politično delo. Ob zaposlitvi v TO po činu rezervni kapetan 1. razreda, je v času službovanja leta 1987 napredoval do rezervnega majorja. Umrl je leta 1999. (RŠTO 1990 in Šteiner 2024b, Kološa).

190 Alojz Kisilak, roj 1955, s poklicno šolo, na OŠTO zaposlen od 15. 9. 1981 do 31. 5. 1991. Ob zaposlitvi v TO po činu rezervni poročnik je leta 1986 napredoval v rezervnega kapetana. V SV je bil zaposlen do 2010, ko je bil upokojen s činom major (RŠTO1990 in Šteiner 2024a, Kisilak).

191 Rudi Košmrlj, roj. 1956, z univerzitetno izobrazbo, na OŠTO je bil zaposlen od 1. 8. 1985 do 31. 5. 1991.Ob zaposlitvi po činu rezervni poročnik, v času službovanja je napredoval v rezervnega kapetana. V SV je bil zaposlen do 2015, ko je bil upokojen s činom polkovnik (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Košmrlj).

so na dolžnost daktilografinje zaposlili Metko Sinic[192]. Leta 1988 so na štabu najprej kot pripravnika, zatem pa kot referenta za usposabljanje, zaposlili še Bojana Horvata[193].

V zasedbi poveljniških dolžnosti v **43. brigadi TO Štefan Kovač - Marko**, ki jih je popolnjevala občina Murska Sobota, v času obstoja brigade do leta 1985 ni bilo sprememb. Komandant je še vedno bil rezervni podpolkovnik Jože Pojbič, prav tako komandant 1. bataljona rezervni kapetan 1. razreda Anton Crnkovič. Sprememb v poveljniškem kadru ni bilo niti v **Prekmurskem protioklepnem odredu TO**, ki ga je do leta 1985, ko so ga razformirali, vodil rezervni kapetan 1. razreda Štefan Filipič.

Štabi TO so vsako leto ocenjevali in poročali o bojni pripravljenosti svojih enot. Enkrat v petih letih so bili za podrejene enote dolžni organizirati tudi vaje bojne pripravljenosti, na katerih so preverjali praktične postopke pripravljenosti (mobilizacijo, premike, taktično usposobljenost in strelsko izurjenost). Vaje bojne pripravljenosti so lahko izvedli tudi nadrejeni pokrajinski ali republiški štabi. RŠTO je od 18. do 20. 3. 1987 izvedel redni načrtovani nadzor nad bojno pripravljenostjo TO Pomurja in pri tem preveril tudi OŠTO Murska Sobota s pištabnimi enotami in 66. odred TO, 104. jurišni odred TO, 122. protidiverzantsko četo TO in 84. četo TO KS. Vsi subjekti nadzora TO Murska Sobota so bili ocenjeni s prav dobro oceno in 82 odstotki točk (najvišje moralnopolitično stanje 86). TO pokrajine je bila pri tem nadzoru ocenjena s skupno oceno prav dobro in 83 odstotki točk (Šteiner 1989).

Major Janez Bohar, drugi in zadnji komandant OŠTO Murska Sobota. Fotografija levo je iz leta 1990 v pisarni OŠTO na Tomšičevi 15 (Foto arhiv Ludvik Jonaš).
Desni posnetek je z barikade ob soboški vojašnici 2. 7. 1991 (Foto zajem zaslona).

Do leta 1989 se intenzivnost priprav na novo oblikovanih struktur TO Murska Sobota ni bistveno spremenila in zmanjšala. Res je, da je bila realizacija zastavljenega srednjeročnega plana usposabljanja in vaj za približno petino nižja, kot je bilo načrtovano, predvsem

192 Sinic Metka, roj 1964, s srednjo šolo, na OŠTO je bila zaposlena od 20. 3. 1984 kot daktilografka do 1990, zatem pa do 31. 5. 1991 kot vodja pisarne. Ob zaposlitvi je bila brez čina na dolžnosti civilne osebe. Po letu 1986 je bila povišana v rezervnega vodnika in potem v SV v višjega vodnika, od 2004 pa je bila vojaški uslužbenec IV. V SV je bila zaposlena do 2024, ko je bla upokojena kot vojaški uslužbenec V (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Sinic).

193 Bojan Horvat, roj. 1963, z univerzitetno izobrazbo, na OŠTO je bil zaposlen 1. 10. 1988 kot pripravnik s činom rezervnega podporočnika. Na OŠTO je služboval do 31. 5. 1991 po činu rezervni poročnik. Zaposlen v SV kot podpolkovnik (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Horvat).

zaradi nižje razpoložljivosti finančnih virov. Skrajševanje takoimenovanega osnovnega usposabljanja enot od sedem na pet dni enkrat v petih letih se je poskušalo nadomestiti z bolj zgoščenim in zavzetim delom na usposabljanjih in vajah, kar je običajno motiviralo tudi pripadnike, saj so lahko odšli prej z večdnevnih vojaških vaj (Šteiner 1989). Posebej kvalitetna pa so bila štabna urjenja in štabne vaje, kjer so občinski štabi kot tudi poveljstva enot (odredov) delovali kot ubrani timi stalne in rezervne sestave.

TO na območju občine Murska Sobota v prelomnem času od 1990 do 1991

Po prvih demokratičnih volitvah 1990 so v občini Murska Sobota procesi na obrambnovojaškem področju zajeli podobne aktivnosti kot v preostalih delih Slovenije. Ker je OŠTO Murska Sobota orožje in strelivo ter minsko eksplozivna sredstva že imel v objektih JLA so po mesecu maju 1990 poseben izziv predstavljale aktivnosti in poskusi izvzema lastnih vojaških sredstev, ki je bilo v skladiščih JLA v vojašnici v Murski Soboti in bližnjem Bereku ter aktivnosti za disperzijo orožja, streliva in minskoeksplozivnih sredstev po skrivnih lokacijah na območju občine. V ta skladišča so bila septembra 1990 pripeljana tudi sredstva iz Kočevske Reke, ki so ji dobili z republiške ravni. Omenjeni izvzemi orožja so potekali ob rednih aktivnostih za vzdrževanje sredstev in ob zagotavljanju sredstev za načrtovana usposabljanja enot ali posameznikov.

OŠTO Murska Sobota je na papirju ob zaključku njegovega obstoja še vedno imela strukturo sil kot konec leta 1989, glede na dostopnost oziroma dejansko razpoložljivost sredstev pa le tretjino tega[194], kar kaže tudi preglednica 3.

Preglednica 3: Številčnega stanja sil TO Murska Sobota med 1989 do maja 1991

Struktura	31.12.1989	31.12.1990	% na 31.12.1989	30.5.1991	% na 31.12.1989
TO Pomurja	**4078**	**1250**	**30,6**	**1383**	**33,9**
TO Murska Sobota	1873	620	33,8	620	33,8

Vir. Šteiner 2015, str. 65.

Za strukturo MSNZ so bile v Pomurju predvidene vse enote TO, za katere je obstajala oborožitev, na primer za vode za protispecialno delovanje in diverzantske vode. Iz večjih enot, kot so jurišni odredi TO ali odredi četne sestave TO, pa so bile oblikovane »reducirane« strukture moči okrepljenih vodov (pri JOdTO) in čet (pri OdTO). Ta proces oblikovanja je usmerjal pokrajinski štab TO in tako v začetku poskušal zagotoviti približno enakomerno razporeditev oboroženih struktur po občinah. Za sestavo struktur MSNZ so bile tako ponekod predvidene kompletne enote TO, največkrat pa enote z zmanjšano sestavo. Seveda se je nedostopnost orožja pri vseh enotah TO zelo poznala.

Povečanje bojne pripravljenosti razpoložljivih sil je bila osrednja naloga zadnjega pol leta delovanja OŠTO Murska Sobota. Pri tem je izstopalo mobilizacijsko načrtovanje, načrtovanje ukrepov pripravljenosti, načrtovanje in izvajanje usposabljanja posameznikov in enot TO ter zagotavljanje in razporejanje orožja po enotah, tako kot je prihajalo ali bilo dosegljivo. Priprave za preoblikovanje OŠTO Murska Sobota in OŠTO Lendava v novi 75. ObmŠTO so se intenzivno začele meseca maja 1990. Novi štab je v bistvu združeval

194 Na preglednici strukture MSNZ iz začetka oktobra 1990 je za Pomurje prikazano, da je bilo orožje zagotovljeno za 1.231 oseb, od tega v murskosoboški strukturi za 534 oseb (VM SV, 2021).

območje in obstoječo strukturo obeh občinskih štabov pa tudi oborožitev teh enot, k temu pa je treba dodati še razpoložljivo orožje od prištabnih enot PŠTO Pomurja, ki je konec decembra 1990 prenehal delovati.

Za vodenje oblikovanja 75. ObmŠTO je bil zadolžen major Edvard Mihalič[195], ki je s 1. 6. 1991 imenovan za poveljnika štaba in območja. V stalno sestavo 75. ObmŠTO so bili razporejeni še[196]:

- stotnik Alan Geder[197] kot načelnik štaba hkrati namestnik poveljnika,
- stotnik Alojz Kisilak kot referent za operativne zadeve in načrtovanje,
- poročnik Bojan Horvat kot referent za usposabljanje,
- major Janez Bohar kot pomočnik poveljnika za obveščevalne zadeve,
- stotnik Rudi Košmrlj kot pomočnik poveljnika za organizacijsko-mobilizacijske zadeve,
- major Ludvik Jonaš kot referent za rodove,
- major Koloman Rituper[198] kot pomočnik poveljnika za zaledje,
- stotnik Ivan Smodiš[199] kot referent za operativno-zaledne zadeve,
- starejši vodnik Živko Stanič[200] kot skladiščnik,
- starejši vodnik Andrej Rugole[201] kot skladiščnik,
- starejši vodnik Štefan Žekš kot skladiščnik,
- vodnik Metka Sinic kot pisarniški referent in

195 Edvard Mihalič, rojen 1943, učitelj, na PŠTO Pomurja, je bil zaposlen od 20. 1. 1980 kot referent za usposabljanje, zatem kot inštruktor za ideološko-politično delo in od 24. 5. 1985 kot načelnik za operativno učne zadeve, hkrati je bil tudi namestnik komandanta PŠTO. Od 5. 10. 1990 je vodil PŠTO Pomurja in postopke za njegovo ugasnitev. Leta 1991 je bil do konca aprila na 7. PŠTO Vzhodnoštajerske načelnik štaba in hkrati namestnik poveljnika. Ob zaposlitvi v TO je bil rezervni kapetan, vojaško kariero v SV je zaključil kot podpolkovnik. Leta 2002 je pridobil univerzitetno izobrazbo. V SV je bil zaposlen do leta 2002, zatem pa je bil še 16 let (2006-2022) župan Občine Rogaševci (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Mihalič).

196 Maja 1991 se je v TO Slovenije pri navajanju činov starešin začelo opuščati oznako rezervni, hkrati pa so začeli navajati tudi slovenske oznake za čine starešin.

197 Alan Geder, roj. 1958, učitelj, na OŠTO Gornja Radgona je bil zaposlen od 11. 5. 1987 do 31. 5. 1991. Ob zaposlitvi je bil po činu rezervni podporočnik, v času službovanja na OŠTO je napredoval do rezervnega kapetana. Ob preoblikovanju OŠTO je bil razporejen v 75. ObmŠTO. Vojaško kariero je zaključil v SV kot generalmajor leta 2023. Načelnik Generalštaba SV je bil od februarja do novembra 2018 (RŠTO 1990).

198 Kolman Rituper, roj. 1940, učitelj in ravnatelj na OŠ, zaposlen na PŠTO Pomurja od 1. 9. 1980. Ob ugasnitvi PŠTO Pomurja je razporejen v 75. ObmŠTO. Ob zaposlitvi po činu rezervni kapetana 1. razreda, vojaško kariero zaključil v SV kot major leta 1999, ko je upokojen (RŠTO1990 in Šteiner 2024a, Rituper).

199 Ivan Smodiš, roj. 1958, s srednjo šolo, zaposlen na PŠTO Pomurja od 1. 9. 1986. Ob ugasnitvi PŠTO Pomurja je razporejen v 75. ObmŠTO. Ob zaposlitvi po činu rezervni poročnik, vojaško kariero zaključil v SV kot major leta 2014, ko je upokojen (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Smodiš).

200 Živko Stanič, roj. 1956, s poklicno šolo, zaposlen na OŠTO Lendava od 1. 11. 1979. Ob preoblikovanju OŠTO je razporejen v 75. ObmŠTO. V TO povišan v rezervnega podčastnika, vojaško kariero v SV zaključil kot štabni vodnik leta 2010., ko je upokojen (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Stanič).

201 Andrej Rugole, roj.1953, s srednjo šolo, zaposlen na OŠTO Gornja Radgona od 1. 2. 1979. Ob preoblikovanju OŠTO je razporejen v 75. ObmŠTO. V TO povišan v rezervnega podčastnika, vojaško kariero v SV zaključil kot višji štabni vodnik leta 2019, ko je upokojen (RŠTO 1990 in Šteiner 2024a, Rugole).

- starejši vodnik 1. razreda Ružica Magdič[202] kot pisarniški referent.

Ker bodo značilnosti delovanja in strukture 75. ObmŠTO po koncu osamosvojitvene vojne obdelane v posebnem prispevku, naj poudarim le še, da se je pomemben del naraščanja strukture sil zgodil že v času osamosvojitvene vojne, saj so s pridobljenim orožjem lahko opremili vse z organizacijsko-mobilizacijskim razvojem. Večino enot TO so tudi dodatno mobilizirali, zlasti zaradi nalog varovanja objektov in državne meje in namestitve na stražnicah ter vzpostavljanja mejnih stražnic na meji proti Hrvaški. V drugi polovici leta so v 75. ObmŠTO začeli popolnjevati tudi vod stalne sestave pri štabu, kar je predstavljalo prvo poklicno vojaško enoto v Prekmurju.

Leta 1992 je bila v sklopu vzpostavljanja nove strukture TO Slovenije preoblikovana tudi struktura sil 75. ObmŠTO[203]. Namesto predvojne strukture TO je bila načrtovana vzpostavitev naslednje strukture sil.

Preglednica 4: Struktura organizacijsko-mobilizacijskega razvoja 75. ObmŠTO Murska Sobota 1992

Št.	Naziv enote in varianta	Štev.	Pripadnikov
1.	75. Območni štab s prištabnimi enotami	1	140
2.	Protidiverzantska četa	1	80
3.	Diverzantski vod	1	27
4.	Baterija protizračne obrambe	1	65
5.	Pontonirski vod	1	30
6.	Protioklepni odred (po varianti-VI, a 185 oseb)	2	370
7.	Jurišni odred (po varianti-VI, a 177 oseb)	4	708
	SKUPAJ	**11**	**1420**

Vir: 75. ObmŠTO, Karta OMR 1992.

Novi organizacijsko mobilizacijski razvoj TO iz leta 1992 je bil odraz nove strukture TO Slovenije in razmerja 1:2 med prostorskimi in manevrskimi silami[204]. Za območje Prekmurja je to pomenilo toliko pripadnikov TO, kot jih je bilo samo v občini Murska Sobota leta 1989, saj je k načrtovanim 1.420 pripadnikom treba dodati še pripadnike 76. Protioklepnega diviziona, ki se je popolnjeval v Prekmurju.

S sprejetjem Zakona o obrambi leta 1994, s katerim se TO Slovenije 15. 1. 1995 preimenuje v Slovensko vojsko, v 75. območnem štabu niso imeli veliko sprememb. Še največ jih je bilo zaradi spremembe napisnih tabel, žigov in glav dokumentov, ki so jih

202 Ružica Magdič, roj. 1955, s poklicno šolo, na PŠTO Pomurja zaposlena od 1. 2. 1980. Ob ugasnitvi PŠTO Pomurja je razporejena v 75. ObmŠTO. V TO povišana v rezervnega podčastnika, vojaško kariero v SV zaključila kot višji vodnik 1. razreda leta 2006. (RŠTO 1990 in Šteiner 2024b, Magdič C.).

203 Za primerjavo je treba dodati, da sta konec leta 1989 imela OŠTO Murska Sobota in OŠTO Lendava popolnjeno strukturo skupaj 2.673 pripadnikov (1.873 v Murski Soboti in 800 v Lendavi). To stanje je bilo enako na papirju še konec leta 1990, ko pa za vse pripadnike ni bilo dosegljivo orožje.

204 TO Vzhodnoštajerske je med manevrskimi silami po tem razvoju imela 72. brigado, 74. oklepno mehanizirani bataljon in 76. protioklepni divizion.

izdajali. Ljudi niso posebej obveščali, da niso več pripadniki stalne ali rezervne sestave TO, ampak Slovenske vojske, razen če so jim morali izdati akte o novih postavitvah. V bistvu so bili ves ta čas slovenska vojska.

Major Edvard Mihalič, prvi in edini poveljnik 75. ObmŠTO Murska Sobota. Posnetek na levi je iz osamosvojitvene vojne v začetku julija 1991 (Foto zajem zaslona). Desna fotografija je portret kot podpolkovnik v svečani uniformi Slovenske vojske (Foto arhiv Edvard Mihalič).

Sklep

Oblikovanje teritorialnih enot in razvoj Teritorialne obrambe na območju nekdanje občine Murska Sobota je potekal vzporedno z razvojem v ostalih občinah in pokrajinah v Sloveniji od leta 1968. Murski Soboti je pripadal primat, da je prva sklenila pogodbo z delavcem, ki je začel delati na materialnih vojaških zadevah leta 1968 (Jonaš) in ima dandanašnji po stažu najstarejšega teritorialca. Občina Murska Sobota je bila edina, ki je v požaru v skladišču TO v murskosoboški vojašnici v začetku junija 1980 izgubila orožje za svoje teritorialce. Veliko orožja, ki so ga kot nadomestilo dobili iz republike ali JLA, je bilo modernejše od tistega, ki je bilo uničeno v požaru. Pa tudi občina je s še večjo vnemo nabavljala novo in sodobnejše manjkajoče orožje.

Podobno kot katastrofalno uničenje orožja v požaru bi lahko bile tudi posledice uresničitve ukaza, s katerim je bilo treba vse orožje in strelivo TO preseliti v skladišča pod nadzorom JLA, a soboški štab ni dobil ukaza, saj je bilo orožje že skladiščeno znotraj vojašnice. Po 15. 9. 1990, ko so bila dogajanja z manevrsko strukturo narodne zaščite že zelo intenzivna in jih ni bilo mogoče v celoti skriti pred budnimi obveščevalci in opazovalci iz JLA, pa se lastnega orožja TO ni dalo več na skrivaj izvzemati.

Kakorkoli, na novo vzpostavljeni 75. ObmŠTO je maja in junija 1991 uspešno združil in povezal strukture dveh tedanjih prekmurskih občin (Murske Sobote in Lendave) kljub pomanjkanju orožja. Vprašanje je, kakšna bi bila dinamika in izhod vojnih spopadov, če bi bilo orožja še več. Tako so obrambno-varnostne strukture (teritorialci in miličniki) morale v osamosvojitveni vojni za Slovenijo še bolj izkoristiti pridobitve in izkušnje iz obdobja organiziranja in priprav Teritorialne obrambe. Pri tem so izstopale vezanost na prostor in njegovo poznavanje, pripravljenost za njegovo obrambo in domoljubje, povezave s civilnim

okoljem in njegova intenzivnost pri podpori obrambnih sil.

Naj poudarim, da je tranzicija ob demokratičnih spremembah v družbi po aprilu 1990 v občini Murska Sobota potekala brez večjih težav, kar se je odražalo tudi na obrambno vojaškem področju. Čeprav je slovenski zakon o obrambi in zaščiti iz marca 1991 vojaške zadeve in vojaške rešitve praktično podržavil in centraliziral ter jih ločil od nadzora občin, je pomemben del implementacije te zamisli in rešitev prehitela osamosvojitvena vojna. Tako je tudi v Občini Murska Sobota v osamosvojitveni vojni veliko rešitev še delovalo po starih principih in strukturah.

Primerna pa je po moje še ena primerjava. Če je bilo Prekmurje aprila 1945 prva slovenska osvobojena pokrajina v drugi svetovni vojni in edina, ki so jo osvobajale sile Rdeče armade, je bilo Prekmurje šestinštirideset let kasneje prva slovenska krajina, ki so jo obranile slovenske obrambne sile in do 2. 7. 1991 z meje odgnale zvezne vojake in miličnike in so že v septembru 1991 murskosoboško vojašnico zapustili še zadnji pripadniki JLA.

Viri:

1. 75. ObmŠTO, 1992. Karta organizacijsko-mobilizacijskega razvoja 75. ObmŠTO Murska Sobota. Hrani Miran Fišer.
2. Bolfek, Boris, 2010. Teritorialna obramba kot oblika vojaške organizacije – magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Bolfek, Boris, 2011. Teritorialna obramba Socialistične republike Slovenije, V: Vojaška obramba Slovenije 1990–1991. Ljubljana: Defensor, str. 21–94.
4. Fujs, Metka 1991. Značilnosti madžarske okupacijske uprave v Prekmurju. V: Kronika, letnik 39, številka 1/2. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, sekcija za krajevno zgodovino, str. 63–69.
5. Kastelic, Gregor in Alojz Šteiner, 2018. Pregled popolnjenosti poveljniške sestave v Teritorialni obrambi Slovenije V: Šteiner, Alojz, (ur.), Nastanek in razvoj slovenske teritorialne obrambe - del nacionalne vojaške tradicije: zbornik. Ljubljana: Defensor.
6. Kladnik, Tomaž, 2021. Vojna za obrambo slovenske suverenosti: Učbenik za študente zgodovine. Ljubljana: Defensor 2021.
7. Mihalič, Edvard, 2002. Vojna za Slovenijo leta 1991 v Prekmurju: diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Nanut, Karlo, 2002. Čas pred agresijo JLA in osamosvojitvena vojna v Sloveniji 1991. V: Priprave na vojno 1991, ur. Pavlin Vojko in Markovič Zvezdan. Ljubljana: GŠSV-Center za vojaškozgodovinsko dejavnost. Odlok o ustanovitvi štaba za splošni ljudski odpor Socialistične republike Slovenije. Uradni list SRS, št. 36-260/68.
9. Repe, Božo, 2004. Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (III. del: Osamosvojitev in mednarodno priznanje) Dostopno (1. 7. 2024) na: https://www.sistory.si/cdn/publikacije/43001-44000/43182/viri_19.pdf.
10. RŠTO SRS, 1985. Pregled mobilizacijskega razvoja TO SRS – izvleček za PŠTO Pomurja (brez stopnje zaupnosti od 2009). RŠTO, 1990. Zasedenost formacijskih položajev RŠTO, PŠTO, OŠTO in 30. RSk (pred oktobrom 1990). Dokument MORS z 18. 3. 2015 brez stopnje zaupnosti. Hrani avtor.

11. RŠTO, 1991. Poročilo o bojni pripravljenosti štabov in enot TO Republike Slovenije za leto 1991. Dokument arh. št. MO 804-03/154, z dne 31. 12. 1994. Slapar, Janez, 2018. Izjava 7. 6. 2018. Hrani avtor.

12. Statistični letopis Republike Slovenije 1991, Dostopno (1. 7. 1991) na:

13. https://www.stat.si/StatWeb/sl/yearbooks/index?year=1991.

14. Statut Mestne občine Murska Sobota, dostopno (1. 7. 2024) na: https://www.uradnilist.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20071147

15. Šteiner, Alojz, 1989. Zapisi v delovno beležnico od 1989 do 1990. Hrani avtor.

16. Šteiner, Alojz, 2014a. Zapisi intervjujev 18. 4. 2014: Franci Balantič, Aleksander Krpič, Vladimir Miloševič. Hrani avtor.

17. Šteiner, Alojz, 2014b. Zapis iz intervjuja 29. 6. 2014: Ivan Gradišek. Hrani avtor.

18. Šteiner, Alojz, 2014c. Zapis iz intervjuja 18. 4. 2014 in pisni odgovori 20. 5. 2014: Jonaš Ludvik. Hrani avtor.

19. Šteiner, Alojz, 2014d. Zapis iz intervjuja 17. 3. 2014: Stanko Lebar. Hrani avtor.

20. Šteiner, Alojz, 2015a. Zgodovinski razvoj Teritorialne obrambe v Pomurju od leta 1968 do 1990. V: Šteiner, Alojz, (ur.), Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja. Lendava: Arma.

21. Šteiner, Alojz, 2015b. Zapisi iz telefonskih intervjujev februar 2015: Alojz Novak in Mihalič Edvard. Hrani avtor.

22. Šteiner, Alojz, 2019. Sto let Prekmurja kot mejne krajine - vojaškoobrambni vidik. V: Senčur Peček, Darja (ur.). Vanekovo stoletje: ob stoletnici rojstva dr. Vaneka Šiftarja. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2019. Str. 167–187.

23. Šteiner, Alojz, 2024a. Zapisi iz telefonskih intervjujev nekdanjih pripadnikov OŠTO in ObmŠTO Murska Sobota, julij 2024: Bojan Horvat, Ludvik Jonaš, Alojz Kisilak, Rudi Košmrlj, Aleksander Krpič, Edvard Mihalič, Koloman Rituper, Andrej Rugole, Metka Sinic, Ivan Smodiš, Živko Stanič. Hrani avtor.

24. Šteiner, Alojz, 2024b. Zapisi iz telefonskih intervjujev julij 2024: Janez Kološa, Ciril Magdič, Danilo Maglica ml., Jože Pojbič ml., Drago Ribaš, Maja Šeruga. Hrani avtor.

25. Šteiner, Alojz, ur., 2015. Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja. Lendava: Arma.

26. Šteiner, Alojz, ur., 2018. Nastanek in razvoj slovenske Teritorialne obrambe - del nacionalne vojaške tradicije: zbornik. Ljubljana: Defensor.

27. Švajncer, J. Janez, 1993. Obranili domovino. Ljubljana: Viharnik.

28. Tominc, Ivo, 1973. Približevanje krajevni skupnosti: V Murski Soboti delajo na nov, drugačen, uspešnejši način. Naša obramba 1/73 (5). Ljubljana, str. 12–13.

29. Vojaški muzej SV, 2021. Organizacijska shema slovenskih vojaških enot Manevrske strukture narodne zaščite in policije.

30. Zakon o splošnem ljudskem odporu. Uradni list SRS, št. 28-180/71, z dne 20. 7. 1971.

31. Zakon o ljudski obrambi iz leta 1976, Uradni list SRS, št. 23/76, z dne 28. 9. 1976.

32. Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti iz leta 1982 Uradni list SRS, št. 35/1982, z dne 28. 9. 1982.

33. Zakon o narodni obrambi. Uradni list SFRJ, št. 8/1969, z dne 19. 2. 1969.

34. Zakon o ljudski obrambi. Uradni list SRS. št. 8-12/76, z dne 29. 9. 1976.

35. Zakon o obrambi. Uradni list RS, št. 82/94, z dne 30. 12. 1994.

36. Zakon o obrambi in zaščiti. Uradni list RS, št. 15/91, z dne 6. 4. 1991.

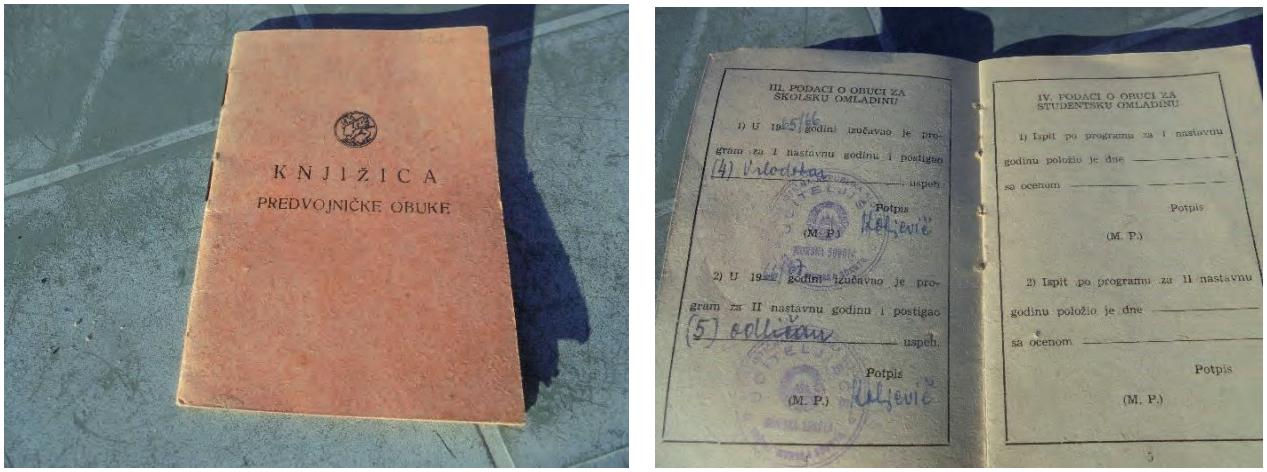
Marjan Recek

Predvojaška vzgoja v občini Murska Sobota

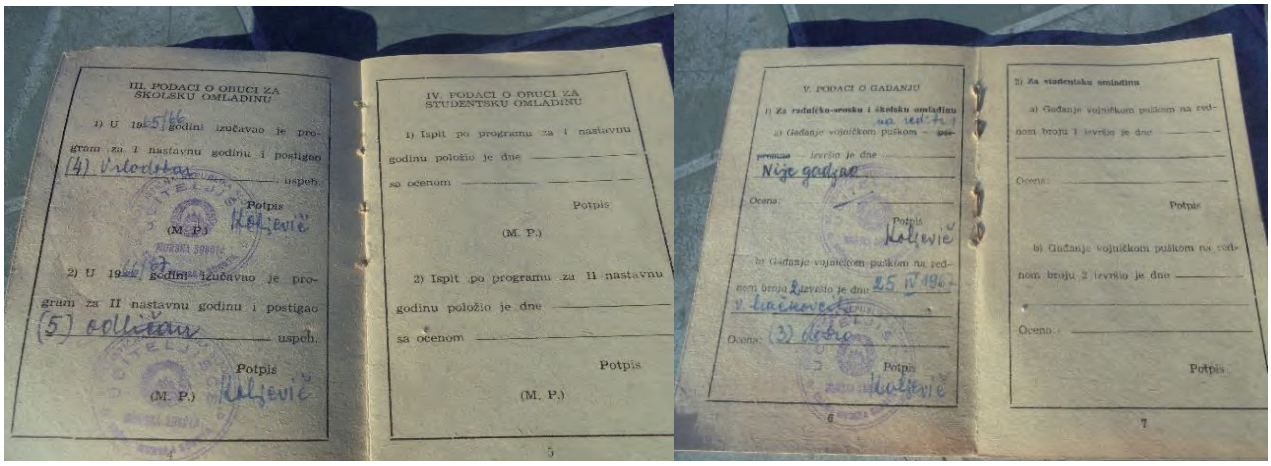
Vojska nekdanje SFRJ je nastala iz partizanskih odredov v času NOB, leta 1945 se je imenovala Jugoslovanska armada (JA), leta 1951 pa se je preimenovala v Jugoslovansko ljudsko armado (JLA). Služenje vojaškega roka je bilo obvezno za vse moške stare od 18 do 27 leta starosti, a priprava na vojaški rok se je začela s tako imenovano predvojaško vzgojo. Predvojaška vzgoja je nastala leta 1948. Dolžna je bila skrbeti za osnovno vojaško vzgojo in je zajemala vse fante od 17. leta starosti. Bila je obvezna še preden so odšli na služenje vojaškega roka. Predvojaška vzgoja je imela tudi ideološko podlago, sestavljena je bila iz teoretičnega in praktičnega dela. Tako se je utrjeval patriotizem in ohranjala se je ideja bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov.

Po šolski reformi leta 1958 se je spremenila tudi priprava na služenje vojaške obveznosti. Obvezna je bila za vso mladino, za dečke in pozneje tudi za deklice, ki so bili stari od 17 let naprej in so po končanem osnovnošolskem izobraževanju ostali doma, se zaposlili ali so nadaljevali šolanje v poklicnih šolah, kjer ni bilo predmeta predvojaške vzgoje. Svojo obveznost so opravili na predvojaških taborih, srednješolci in študentje pa so imeli usposabljanje kot sestavni del učnega načrta. Na srednjih šolah se je pouk predvojaške vzgoje izvajal v 3. in 4. letniku po dve uri tedensko. V zadnjem letniku pa se je izvedlo streljanje z vojaško puško M–48. Vsak srednješolec je dobil tudi knjižico predvojaške vzgoje, kjer je bil vpisan njegov uspeh. Študentje pa so morali opraviti izpit iz predmeta Osnove narodne obrambe I. in II. Moj profesor na Pedagoški akademiji je bil Stanko Kodrin.

Na gimnaziji, učiteljišču in kmetijski šoli je bil predavatelj upokojeni kapetan Kaljevič. Teoretična predavanja smo izvajali v učilnici, praktična pa ob kanalu pri današnji gimnaziji. To lokacijo smo takrat imenovali »ničije zemljišče«. Tu smo se urili v »polaganju« proti pehotnih in proti tankovskih šolskih min, izdelovanju molotovk in orientaciji v naravi. Na koncu usposabljanja pa smo izvedli streljanje na strelišču v Mačkovcih s puško M - 48, imenovano tudi »mavzerica«. Rezultati so bili kar zadovoljivi, le dekleta so se pritoževala nad bolečinami v desnem ramenskem obroču.

Primeri knjižic predvojaške vzgoje (Foto arhiv Marjan Recek)

Primeri knjižic predvojaške vzgoje (Foto arhiv Marjan Recek)

V začetku osemdesetih let novi zakon o osnovni šoli prinese nekatere novosti. Med njimi tudi uvedbo **obrambnega krožka** kot interesne dejavnosti. Vanj so se vključevali predvsem fantje višjih razredov, v dvajseturnem programu pa so se seznanili z osnovami orientacije, prve pomoči in razstavljanjem ter sestavljanjem puške M–48. Da je bil pouk bolj zanimiv, smo včasih tudi streljali z manevrskim strelivom. **V šestdesetih in sedemdesetih letih so** bili v nekdanji murskosoboški občini tabori predvojaške vzgoje pri Gradu na Goričkem. Naborniki so stanovali v takrat starem, zelo zapuščenem srednjeveškem gradu. Takratne tabore je organiziral Oddelek za ljudsko obrambo Občine Murska Sobota. Referent za predvojaško vzgojo na oddelku je bil učitelj in rezervni oficir Avgust Koren. Odgovoren je bil za pripravo programa taborjenja, za izbiro starešinskega kadra in za materialno podporo v taboru. Organizacija je bila strogo vojaška, organizirani so bili v oddelke, vode in čete. Oddelkom so poveljevali rezervni podoficirji, vodom pa rezervni oficirji.

Prvo leto 1964 je bil komandant tabora Tomo Raduka, višji oficir JLA, nekaj naslednjih let pa Aleksander Krpič, učitelj in rezervni podporočnik, kasneje že rezervni kapetan I. razreda.

Poslopje v Gradu, v katerem je bila predvojaška vzgoja. (Foto arhiv Marjan Recek)

Grad, ki je bil v tistih časih zelo zapuščen, ni nudil primernega bivanja, zato so si morali udeleženci sami urediti bivalne prostore (sobe, učilnice, jedilnico, sanitarije in umivalnike). Spali so na »slamjačah« in večkrat so jih obiskale tudi bolhe. Pouk se je izvajal v prostorih gradu in njeni okolici, največkrat na rajonu Belega križa in Marofa. Tu so si uredili tudi začasno strelišče. Grajsko sobo so preuredili v primitivno učilnico, sedeli so na klopeh in tudi na tleh, predavatelj pa je pred tablo posredoval učno snov. Takrat sodobnih učnih sredstev še ni bilo, tabla in kreda sta bila edina učna pripomočka. Da o sanitarijah ne govorimo, uporabljali so stranišča na »štrbunk«. Prav tako so si uredili ležišča v grajskih sobah, za prehrano pa sta skrbela ekonom Rudolf Gumilar in kuharica Juliška Tomori. Udeleženci (obvezniki) predvojaške vzgoje so imeli obleko kot vojaki na rednem služenju vojaškega roka. Razlikovali so se le po zvezdi na kapi, ki je bila v začetku enaka kot v JLA, kasneje pa je bil v zvezdi znak predvojaške vzgoje.

Tabor predvojaške vzgoje pri Gradu se je začel meseca junija in je trajal 14 dni. Zgodilo se je tudi, da sta bili zaradi velikega števila obveznikov dve izmeni. Še danes se nekateri z veseljem spominjajo časov predvojaške vzgoje pri Gradu. Med njimi tudi Aleksander Krpič, takratni komandant tabora, ki se večkrat sreča z nekaterimi nekdanjimi naborniki in beseda nanese tudi na nepozabna predvojaška doživetja.

Aleksander Krpič in Tomo Raduha (na sredini v prvi vrsti) z udeleženci predvojaške vzgoje (Foto arhiv Marjan Recek).

Ob koncu sedemdesetih let se je predvojaška vzgoja izvajala v prostorih nove Gimnazije Murska Sobota v tečajni obliki. Pouk se je izvajal v učilnicah in tečajniki ter predavatelji smo bili v civilnih oblekah. Tečaj je trajal vsak dan od 8.00 do 15.00.

Po spominu nekaterih predavateljev, je časovnica tabora predvojaške vzgoje vsebovala naslednje aktivnosti:

Ura	Aktivnosti	Nosilec
5.30 -7.00	Vstajanje, jutranja telovadba, pospravljanje postelj, osebna higiena, zajtrk	Udeleženci tabora
7.00 - 7.15	Zbor na poligonu in dvig zastave, dežurni predstavi program aktivnosti za tekoči dan	Dežurni, rezervni oficir tabora
7.15 - 14. 00	Rezerviran čas za pouk, vmes malica	Predavatelji
14.00 - 16.00	Kosilo in popoldanski počitek	Udeleženci tabora
16.00 - 17.30	Rezerviran čas za pouk	Predavatelji
17.30 - 20.00	Športne aktivnosti, družabna srečanja	Udeleženci tabora
20.00 - 21.00	Osebna higiena, spanje	Udeleženci tabora

Zaključna skupinska slika s slušatelji, predavatelj Marjan Recek sedi prvi z desne (Foto arhiv Marjan Recek).

V obdobju osemdesetih let prejšnjega stoletja se je predvojaška vzgoja spet izvajala v obliki taborov v vasi Vidonci na Goričkem. Vidonci so razloženo naselje, na manjšem hribčku ob lokalni cesti, proti vasi Kovačevci. Tu še danes stoji nekdanja podružnična šola OŠ Grad, ki je zaprla osnovnošolska vrata leta 1977. V tej zgradbi se je do leta 1989 izvajal pouk predvojaške vzgoje. Vsako leto so se na tej lokaciji v začetku meseca julija zbrali mladi fantje in dekleta in opravili štirinajstdnevni program usposabljanja. Glede na število udeležencev je usposabljanje potekalo tudi v dveh izmenah. Takratna zgradba je nudila idealne pogoje za bivanje.

Nekaj učilnic so preuredili v spalnice, ostali prostori pa so bili že prej urejeni (kuhinja, shramba, stranišča). Vso opremo za spanje je priskrbela Civilna zaščita, orožje smo dobili iz skladišča TO Murska Sobota. Komandant tabora je bil Avgust Koren, ki je bil zadolžen tudi za predavateljski kader, njegov namestnik pa Slavko Jauk. Predavateljski kader se iz leta v leto ni veliko spreminjal, sestavljali so ga poleg Slavka Jauka še Marjan Recek, Alojz Krpič, Štefan Nemec, Dušan Grof, Rudi Košmrlj, Filip Matko, Kaljević in drugi. Za zdravstveno oskrbo je bila zadolžena medicinska sestra Marija Zadravec, za kuhanje pa Štefan Žilavec – Štego, ekonom je bil Boris Banfi. Po nekaj letih je kuharja Štefana zamenjal Marjan Kuzma iz Gančan.

Komandant tabora Avgust Koren (Foto arhiv Marjan Recek).

Osebje tabora predvojaške vzgoje v Vidoncih. V civilni obleki kuhar, medicinska sestra zgoraj levo in ekonom v prvi vrsti, v uniformah predavatelji (Foto arhiv Marjan Recek).

Prvi dan usposabljanja je bil bolj informativen. Udeležence tabora je najprej pozdravil komandant Avgust Koren in razložil pomen predvojaške vzgoje za takratno družbo. Nato pa so si udeleženci tabora ogledali bivalne prostore in bližnjo okolico šole. Program predvojaške vzgoje je bil enak kot pri služenju rednega vojaškega roka. Vsi naborniki so sestavljali četo, ta se je delila na vode in vodi na oddelke. Predavatelji, rezervni oficirji, so bili komandirji vodov, komandirji oddelkov pa so bili fantje, ki so jih po oddelkih izvoli med seboj.

Pouk je potekal v slabem vremenu v učilnici, večinoma pa na terenu. Nepogrešljive so bile postrojilne vaje, spoznavali smo pehotno orožje in rokovanje z njim, minsko-eksplozivna sredstva in način njihovega postavljanja, zavzemanje položajev za streljanje, zaklonilniki, RBK zaščita, osnove prve pomoči itd. Obvezna pa je bila tudi »politička nastava«. Proti koncu usposabljanja smo izvedli tudi nočno taktično vajo in bojno streljanje na strelišču v Mačkovcih. Po zajtrku smo se v popolni bojni opremi peš odpravili proti strelišču, po končanem streljanju pa smo se spet v koloni dva in dva vračali v tabor. Godrnjanja ni bilo nobenega, čeprav smo imeli kar veliko kilometrov v nogah. Danes si kaj takega mladi ne morejo predstavljati.

Učna ura v naravi (levo) in prikaz streljanja s tromblonom (desno) (Foto arhiv Marjan Recek).

Čeprav je bil urnik zelo natrpan, se je našel čas za športne aktivnosti in druženja. Na nekdanjem šolskem igrišču smo igrali nogomet in rokomet, ob slabem vremenu pa šah. Odigrali smo tudi nekaj nogometnih tekem z vrstniki iz Vidoncev in Otovec.

Družabno srečanje s športnimi aktivnostmi smo imeli tudi z mladinci Prekmurske delovne brigade, ki je bila nastanjena v Gornjih Petrovcih. Ob koncu taborjenja smo izdali tudi bilten, v katerem smo naborniki opisali življenje in delo v taboru in tudi kakšne dogodivščine.

Prvo nedeljo tabora so v popoldanskih urah nabornike obiskali tudi starši. Predzadnji dan tabora pa smo ob tabornem ognju pripravili krajši kulturni program in ob zvokih harmonike zapeli pozno v noč.

Šport in telesna vadba sta bili prav tako pomembni. Levo nogometna ekipa dečkov in desno rokometna ekipa deklet. (Foto arhiv Marjan Recek).

Nino Gumilar

Naš oče in dedek je bil ekonom na predvojaški pri Gradu

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je pri Gradu na gradu potekala predvojaška vzgoja, je naš oče in dedek, Rudolf Gumilar, domačin iz Grada, tam opravljal službo »ekonoma ali dobavitelja hrane« za vojaško kuhinjo.

Spomini na njegovo postojanko so ga vselej prijetno spremljali na obdobje življenja, ko je svojo zadolžitev opravljal skupaj z domačinko Juliško Tomori, kuharico mladim fantom. Pomagali so tudi drugi domačini. Njegova naloga je bila nabavljati potrebne sestavine za vojaške obroke, s katerimi so nasitili mlade predvojaške fante. Kot je dejal, se je večinoma kuhalo na žlico, velikokrat je omenjal pasulj in podobne jedi. Nabavljal je meso, zelenjavo, kruh in ostale potrebne sestavine. Vedno je moralo biti vsega dovolj, da se je mladež do sitega najedla. Kot je dejal, so ga fantje imeli radi, ker je bilo hrane vedno dovolj.

Svoje delo je opravljal vestno in skrbno več let. Tudi sam se je v vojaški kuhinji naučil nemalo postopkov, ki jih je zatem skrbno uporabljal tudi v svojem vsakdanjem življenju. Naučil se je kuhanja prežgank, golažev, pasuljev, zelja in podobnih jedi, ki so bile vselej malce močneje začinjene in prežete z rdečo papriko. Včasih je kakšne ostanke hrane prinesel domov za svoje otroke, nemalokrat pa je z domačega vrta odnesel kakšno solato, ki jo je kuharica postregla kot dodatek jedem.

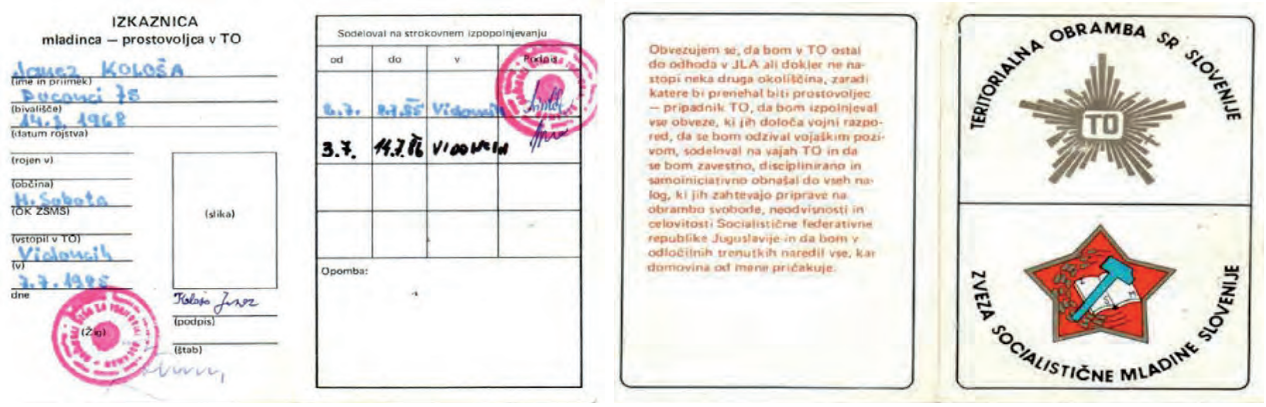
Čeprav iz tega časa ni ohranjena nobena fotografija, je naš oče in dedek spomine na postojanko službe ekonoma vselej nosil v srcu in se s ponosom spominjal tega obdobja življenja

Po pričevanju in spominih zapisal vnuk Nino Gumilar.

Janez Kološa

Mladinci prostovoljci v TO

Leta 1983 sem se zaposlil v tovarni perila in oblačil Mura. Kot mladinski funkcionar sem se leta 1984 pridružil prostovoljcem mladincem Teritorialne obrambe Republike Slovenije. Izobraževanja so potekala v prostorih stare šole v Vidoncih in so trajala od sedem do deset dni. Izobraževanj sem se udeleževal do leta 1987, ko sem odšel na služenje v JLA.

Izkaznica mladinca prostovoljca v TO (Osebna zbirka Janez Kološa).

Na teh izobraževanjih smo mladinci živeli, kot če bi bili na služenju rednega vojaškega roka, edina razlika je bila, da so bile z nami tudi mladinke. Naučili smo se rokovanja z orožjem, vsak dan je bil postroj z dvigom zastave, izvajali smo stražo, dežurstvo hkrati pa smo skrbeli za red in čistočo v šotorih, kjer smo bivali. Pomembno je bilo timsko delo v vodih, ker smo med seboj tekmovali, da bi dosegli čim boljše rezultate.

Skupinska fotografija z usposabljanja mladincev prostovoljcev TO (Foto arhiv Janez Kološa).

Spletlo se tudi dosti prijateljskih vezi. 0b večerih smo se družili in zabavali ob tabornem ognju. Kot mladinec prostovoljec sem opravil tudi zakletvo – prisego. Na teh taborih sem se naučil veliko vojaških veščin, ki sem jih pozneje s pridom uporabil na služenju v JLA v Valjevu in v Somborju ter kasneje v osamosvojitveni vojni, kjer sem bil pripadnik Teritorialne obrambe.

Tako sem trikrat prisegel k obrambi domovine, prvič kot že omenjen mladinec prostovoljec, zatem pa še kot vojak JLA in vojak TO, kar pričata tudi priložena dokumenta jugoslovanske in slovenske države.

SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

29·XI·1945

SVEČANA OBAVEZA

JA KOLOŠA JANEZ

SVEČANO SE OBAVEZUJEM DA ĆU BRANITI NEZAVISNOST, USTAVNI POREDAK, NEPOVREDIVOST I CELOKUPNOST SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I DA ĆU ČUVATI I RAZVIJATI BRATSTVO I JEDINSTVO NAŠIH NARODA I NARODNOSTI. UVEK ĆU SAVESNO I DISCIPLINOVANO IZVRŠAVATI OBAVEZE I DUŽNOSTI BRANIOCA SVOJE SAMOUPRAVNE SOCIJALISTIČKE DOMOVINE I BITI SPREMAN DA SE BORIM ZA NJENU SLOBODU I ČAST, NE ŽALEĆI DA U TOJ BORBI DAM I SVOJ ŽIVOT.

SFRJ

Moja druga zaprisega kot pripadnik JLA (Osebna zbirka Janez Kološa).

Živé naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan,
da koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregnan!

PRISEGA

"SLOVESNO PRISEGAM,
DA BOM BRANIL
SAMOSTOJNOST, NEODVISNOST, SVOBODO
IN OZEMELJSKO CELOVITOST SVOJE DOMOVINE
REPUBLIKE SLOVENIJE
TER VESTNO IN ODGOVORNO
IZVRŠEVAL SVOJE DOLŽNOSTI
PRI NJENI OBRAMBI."

Kološa Janez

PODPIS

Obrazec (tretje) prisege pripadnika TO Slovenije (Osebna zbirka Janez Kološa).

PRIPRAVE MILICE NA OSAMOSVOJITVENO VOJNO

Slika neznanega avtorja prikazuje javni shod na mejnem prehodu Kuzma ob poskusu širitve mejnega pasu.

Drago Ribaš

Delo milice v letu 1990, volitve, MSNZ, plebiscit

Razmere v letu 1990 v SFR Jugoslaviji in volitve v SR Sloveniji

Po uspešno preprečenem mitingu »resnice« v Ljubljani 1. 12. 1989 je slovenska oblast nadaljevala s postopkom tranzicije, tako da je še isti mesec v skupščini Socialistične Republike Slovenije (SRS) sprejela zakona, ki sta omogočala politični pluralizem, in sicer: Zakon o volitvah v skupščine[205] in Zakon o političnem združevanju [206]. Konec leta 1989 so bile tako razpisane tudi prve večstrankarske volitve po letu 1945 za dne 8. 4. 1990, kjer se je volila tridomna skupščina in petčlansko predsedstvo SRS.

Januarja 1990 je bil sklican XIV. izredni kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Vladajoča jugoslovanska stranka Zveza komunistov Jugoslavije (SKJ) je bila v krizi. Večji del kongresa je bil s srbsko in slovensko delegacijo namenjen razpravi o prihodnosti Zveze komunistov in Jugoslavije. Srbska delegacija, ki jo je vodil Milošević, je pri članstvu v stranki vztrajala pri politiki »ena oseba, en glas«, ki bi dala več moči največji etnični skupini stranke, to je Srbom.

Po drugi strani so Slovenci in Hrvati poskušali reformirati Jugoslavijo, tako da bi šestim republikam prenesli enakopraven položaj. Posledično sta slovenska in hrvaška delegacija zapustili kongres 23. 1. 1990 in dejansko razpustili jugoslovansko stranko. Ta odločitev je skupaj z zunanjimi pritiski sprožila prevzem večstrankarskega sistema v vseh republikah.

Leta 1990 so posamezne republike izvedle večstrankarske volitve, na večstrankarskih parlamentarnih volitvah so nacionalisti premagali nekdanje komunistične stranke v Sloveniji 8. 4. 1990, na Hrvaškem 22. 4. in 2. 5. 1990, v Makedoniji 11. in 25. 11. in 9. 12. 1990 ter v Bosni in Hercegovini 18. in 25. 11. 1990.

Na večstrankarskih parlamentarnih volitvah so preimenovane nekdanje komunistične stranke zmagale v Črni gori 9. in 16. 12. 1990 ter v Srbiji 9. in 23. 12. 1990. Poleg tega je Srbija za predsednika ponovno izvolila Slobodana Miloševića. Srbija in Črna gora sta vse bolj podpirali Jugoslavijo, v kateri so prevladovali Srbi.

Na Hrvaškem je bila izvoljena Hrvaška nacionalistična demokratska zveza (HDZ), ki jo je vodil kontroverzni nacionalist Franjo Tuđman z obljubo, da bo zaščitila Hrvaško pred Miloševićem in z javno podporo hrvaški suverenosti. Hrvaški Srbi so bili previdni do Tuđmanove nacionalistične vlade, medtem ko so leta 1990 srbski nacionalisti v južnem hrvaškem mestu Knin organizirali in oblikovali separatistično enoto, znano kot SAO Krajina, ki je zahtevala, da ostane politično združena s preostalim srbskim prebivalstvom, če bi se Hrvaška odločila odcepiti. Srbska vlada je podprla upor hrvaških Srbov in trdila, da je bila Tuđmanova vlada za Srbe enakovredna fašistični marionetni vladi na oblasti med drugo svetovno vojno (NDH), vladi, ki je zagrešila genocid nad Srbi. Milošević je to uporabil za združevanje Srbov proti hrvaški vladi.

Pred volitvami je bilo 7. 3. 1990 spremenjeno ime republike, in sicer je bila črtana beseda socialistična in se je tako imenovala Republika Slovenija (RS).

Volitve v tridomno Skupščino Socialistične republike Slovenije so potekale v več delih. Dne 8. 4. 1990 so bile hkrati z volitvami za predsednika in člane Predsedstva še volitve za 80 delegatov Družbenopolitičnega zbora in 80 delegatov Zbora občin. Volitve za 80 delegatov Zbora združenega dela so potekale 12. 4., ko so bile tudi občinske volitve.

205 Uradni list SRS, št. 42/89 in 5/90, z dne 27. 12. 1989 .
206 Uradni list SRS, št. 42/89 in Uradni list RS, št. 62/94, z dne 29. 12. 1989.

Volilno pravico je imelo 1.491.471 volivcev. Volilna udeležba je bila 83,5 odstotna. Na volitvah so večino glasov prejele stranke, združene v koalicijo DEMOS. V predsedstvo Republike Slovenije so volivci izvolili Cirila Zlobca (Socialistična zveza Slovenije), Matjaža Kmecla (ZKS – SDP), Dušana Pluta (Zeleni Slovenije) in Ivana Omana (Slovenska kmečka zveza). Za predsednika predsedstva pa je bil izvoljen Milan Kučan.

Manevrska struktura narodne zaščite v ONZ

Zvezni oblasti tudi ni bilo všeč, da je konec januarja 1990 slovensko vodstvo odpovedalo sodelovanje slovenske milice v zveznem odredu na Kosovu. Spomladi 1990 je JLA prek zvezne vlade in zvezne skupščine poskušala doseči razširitev mejnega pasu od 100 na 1.000 metrov v izrednih razmerah pa celo na 5.000 ali 10.000 metrov. V tem razširjenem pasu pa bi patrulje JLA lahko prosto kontrolirale ljudi ne glede na razlog. Temu so se ljudje v Sloveniji ostro uprli na javnih shodih po celi državi. Nasprotovalo je tudi vodstvo republike in RSNZ in po vztrajnem nasprotovanju je bil predlog umaknjen iz obravnave v zvezni skupščini.

Vrh Jugoslovanske ljudske armade (JLA) je iskal razloge za uvedbo izrednih razmer v Republiki Sloveniji in pri tem iskal podporo Sovjetske Zveze (SZ) in zveznega predsedstva. Pred volitvami je Republiko Slovenijo obiskal general Veljko Kadijevič, zvezni sekretar za ljudsko obrambo, kar je predstavljalo obliko pritiska in zastraševanja. Podoben učinek je imela tudi ovadba JLA proti predsedniku Demosa Jožetu Pučniku zaradi predvolilnega plakata Demosa.[207]

Naslednji dan po prevzemu vodenja Predsedstva SFRJ (16. 5. 1990) je Borislav Jovič, srbski član predsedstva, poskrbel, da so na predsedstvu SFRJ obravnavali gradivo Sveta za varstvo ustavne ureditve glede domnevnih napadov na predstavnike JLA v Slovenji. Informaciji je nasprotoval samo slovenski član predsedstva Janez Drnovšek. O tem so sprejeli sklepe, med katerimi je bila tudi zadolžitev JLA, da poskrbi za varovanje orožja Teritorialne obrambe (TO) v Sloveniji in Hrvaški.

To orožje je bilo treba premestiti iz skladišč TO v skladišča JLA. Orožje TO je bilo v Sloveniji iz praktičnih razlogov že prej večinoma hranjeno v skladiščih JLA, preostalo pa so začeli takoj prevzemati po občinah. Slovensko predsedstvo je predajo orožja zadržalo 18. 5. 1990 in tako je približno 30 odstotkov orožja ostalo pod nadzorom TO.

Slovenska skupščina je 28. septembra in nato 4. oktobra (tedaj je bil sprejet ustavni zakon in razveljavljenih 27 jugoslovanskih zakonov) nadaljevala s sprejemanjem osamosvojitvene zakonodaje. Novi zakoni so dajali Sloveniji izključne pristojnosti pri določanju vojaškega roka in poveljevanja v Teritorialni obrambi. Zvezni organi so terjali, naj Slovenija te zakone prekliče.

Na podlagi zakona o SLO in družbeni samozaščiti ter z vednostjo vseh treh predsednikov (predsedstva, skupščine in vlade) sta Janez Janša in Igor Bavčar kot sekretarja za obrambo in notranje zadeve organizirala tako imenovano Manevrsko strukturo narodne zaščite. Na UNZ Murska Sobota je bil koordinator Manevrske strukture narodne zaščite poveljnik PEM inšpektor Alojz Flisar.

207 Božo Repe, Oris družbenih razmer v Sloveniji in Jugoslaviji v osemdesetih letih, Prikrita modra mreža, zbornik, Inštitut za novejšo zgodovino, Združenje Sever, Ljubljana 2010

Alojz Flisar

Dokumenti o prelomnem času

USTANAVLJANJE NZ

Na podlagi navezave s KOLENC Jožetom in KRKOVICEM ter sestanka dne 8.9.1990 na območju UNZ Celje sva skupaj s predstavnikom PSTO SMODIŠEM takoj pristopila k organiziranju in zbiranju ter deponiranju orožja in ostale opreme v prostorih oz. skladiščih ONZ.

V času od 8.9.1990 do 20.9.1990 sem organizacijo prevzemanja in prenosa orožja za pokrajinski odbor PSTO in OSTO Murska Sobota, Gor. Radgona, Lendava in Ljutomer vodil sam v koordinaciji s predstavnikom PSTO in OSTO Murska Sobota. Oborožitev, strelivo in MES sem v zaklonišču ONZ deponiral ob pomoči referenta za opremo tuk. UNZ CVERNJEK Ludvika, pod pretvezo, da koncentriramo oborožitev in opremo PEM II na UNZ. Ko pa je število orožja in streliva presegalo sistemizacijo in mu je postalo sumljivo, sem ga vključil v aktivnosti.

Dne 5.10.1990 sem zaradi večjih količin orožja in druge opreme in zaradi pomanjkanja prostorov v M.Soboti vključil v delo komandirja PM Gor.Radgona za občino Gor. Radgona SAKOVIĆ Stanka, ki je organiziral prevoz in deponiranje sredstev ter nudil drugo pomoč.

Dne 27.10.1990 sem v delo vključil inšpektorja za VEM in PEM MAGDIĆ Cirila. Z navedenim sva tudi sodelovala pri pripravah nekaterih načrtov v okviru PSTO. V občini Lendava in Ljutomer nisem vključil nikogar, ker je šlo za manjši obseg vseh zadev in ni bilo potrebe po širitvi.

V času izvajanja dogovorjene aktivnosti je po zadevi na enem izmed kolegijev na MNZ bil seznanjen načelnik IM KLEMENČIČ Dušan. Dne 14.10.1990, ko sem v izhodni rov zakloniśča v stavbi UNZ deponiral večjo količino MES, pa tudi načelnik UNZ, POJBIČ Jože.

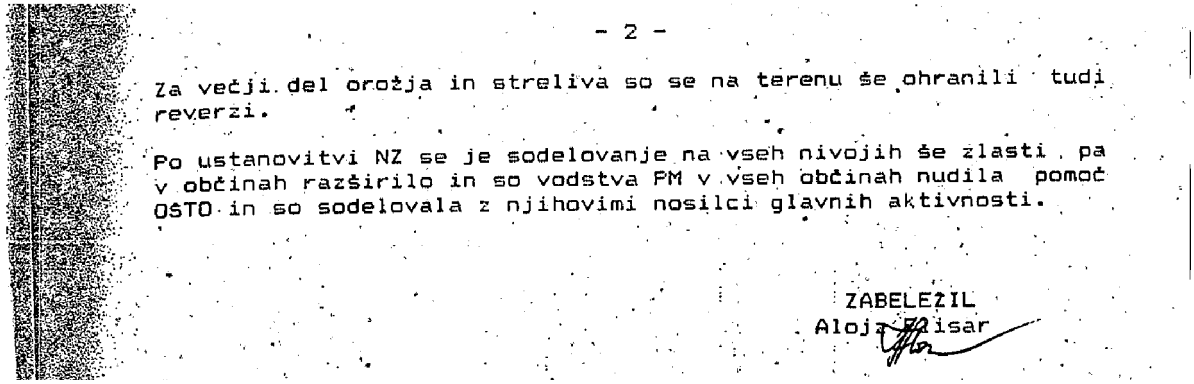
Do dne 14.10.1990, ko je bil koordinacijski sestanek pri predsedniku predsedstva RS KUČANU, smo uspeli iz raznih skladišč iznesti sredstva in oborožitev in sicer:

-	avtomatskih pušk	129 kom
-	pištol	22 kom
-	streliva različnih cal.	31.542 kom.

Dne 27.11.1990 pa:

-	avtomatskih pušk	259 kom
-	avtomatskih pištol	12 kom
-	avtomat MP	22 kom
-	pištol	22 kom
-	streliva različnih cal.	42.742 kom
-	naboj trotilski 200 g	900 kom
-	mina tromblonska kumulat.	336 kom
-	mina tromblonska trenutna	640 kom
-	mina za MM 82 mm	150 kom
-	mina kumulativna za M 57	148 kom
-	bomba ročna M 52	630 kom.

Zapis Alojza Flisarja o ustanavljanju NZ (Osebna zbirka Alojz Flisar).

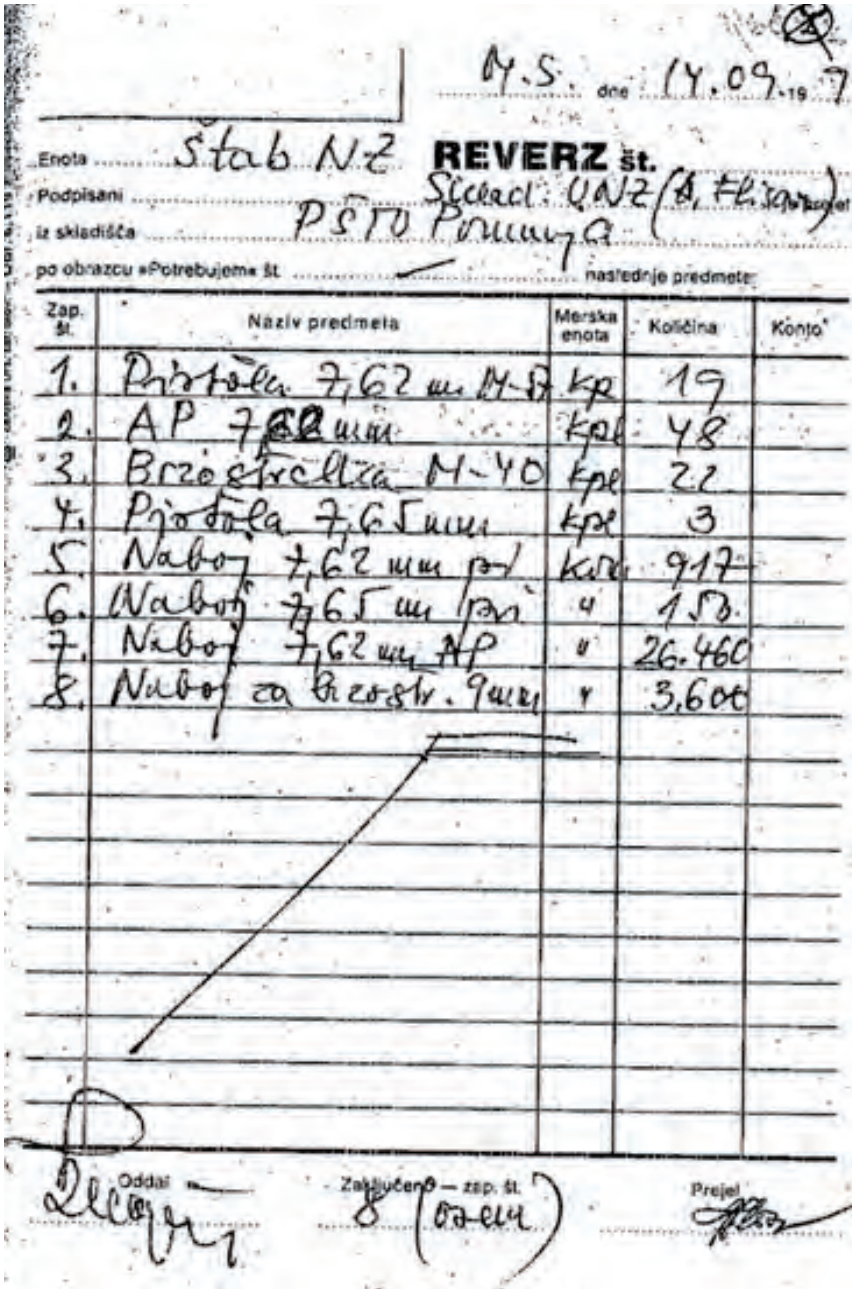
- 2 -

Za večji del orožja in streliva so se na terenu še ohranili tudi reverzi.

Po ustanovitvi NZ se je sodelovanje na vseh nivojih še zlasti pa v občinah razširilo in so vodstva PM v vseh občinah nudila pomoč OSTO in so sodelovala z njihovimi nosilci glavnih aktivnosti.

ZABELEZIL
Alojz Flisar

Zapis Alojza Flisarja o ustanavljanju NZ, stran 1 (Osebna zbirka Alojz Flisar).

M.S. dne 14.09.19 7

Enota Štab NZ **REVERZ št.**

Podpisani Skrad: ONZ (A. Flisarju)

iz skladišča PSTO Ponuma

po obrazcu »Potrebujem« št. nasl. predmete:

Zap. št.	Naziv predmeta	Merska enota	Količina	Konto
1.	Pištola 7,62 mm M-57	kp	19	
2.	AP 7,62 mm	kpl	48	
3.	Brzostrelka M-40	kpl	22	
4.	Pištola 7,65 mm	kpl	3	
5.	Naboj 7,62 mm pol	kos	917	
6.	Naboj 7,65 mm pol	"	153	
7.	Naboj 7,62 mm AP	"	26.460	
8.	Naboj za brzostr. 9 mm	"	3.600	

Oddal

Zabeleženo – zap. št. 8 (osem)

Prejel

Reverz o preselitvi orožja TO v skladišče ONZ (A. Flisarju) (Arhiv policije v okviru Akcije zgodovina).

Vhod v zaklonišče UNZ Murska Sobota, kjer je bilo hranjeno orožje in strelivo TO od začetkov MSNZ do osamosvojitvene vojne (Foto arhiv Ciril Magdič).

Drago Ribaš

ONZ v Murski Soboti v času pred osamosvojitveno vojno

ONZ v murskosoboški občini so bili zaradi meje z Republiko Avstrijo in Republiko Madžarsko stalno vpeti v sodelovanje z enotami JLA v stražnicah in vojašnici v Murski Soboti. Predvsem milica je dnevno sodelovala s staršinami JLA pri varovanju državne meje. Marsikateri podoficir in oficir je bil poročen z domačinko, zgradili so si hiše v okolici delovnega mesta ali imeli stanovanja, kjer so stanovali tudi miličniki.

V drugi polovici petdesetih in v šestdesetih letih je več vojakov JLA iz drugih republik SFRJ, ki so služili vojaški rok v stražnicah, ostalo in prestopilo v milico vse do začetka delovanja šole za miličnike kadete leta 1967, ko se je stanje spreminjalo in vojaki več niso vstopali v Slovensko milico. Vse to je vplivalo na dobre medosebne in večinoma prijateljske odnose. Podoficirji iz stražnic so se udeleževali slovesnosti v bližini. Okoliško prebivalstvo je bilo na stražnicah ob dnevu mejnih enot in dnevu JLA.

Ko so se v drugi polovici osemdesetih let začela tudi javno kazati nasprotja med politiki posameznih republik (do takrat se je to običajno dogajalo v zaprtih krogih), se je začelo tudi nelagodje v odnosih med miličniki in oficirji in podoficirji JLA, še posebej med tistimi, ki so bili po narodnosti Srbi ali Črnogorci ali Srbi iz Bosne in Hercegovine. To se je kazalo tudi med upokojenimi oficirji in podoficirji JLA, ki so živeli na območju občine, ki so odkrito agitirali za politiko srbskega vodstva. Zbirali so se v gostinskem lokalu pri Murski Soboti in se pripravljali na nastop na mitingu resnice v Ljubljani, vendar so si v zadnjem trenutku premislili.

V letu 1990 je nastalo med miličniki in oficirji in podoficirji JLA obdobje previdnosti, ko so se v medsebojnih pogovorih izogibali tem o politiki in pozneje tudi o službenih nalogah. RSNZ pa je zaznal tudi zbiranje obvestil nekaterih občanov o delu ONZ, TO in drugih državnih organih in njihovi organizaciji. Zaradi tega je izdal opozorilo na pozornost na te pojave, ki jih je bilo treba dokumentirati.[208]

208 Depeša UNZ Murska Sobota številka 01-2/110, z dne 27. 7. 1990.

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

URADNA TAJNOST
PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

Z A P I S N I K

s posveta organov za notranje zadeve, JLA in carinske službe, v zvezi z varovanjem in globinskim varovanjem državne meje in dela v času turistične sezone, ki je bil dne 28/6-1990 v Gradišču pri M. Soboti.

PRISOTNI: na posvetu so bili prisotni predstavniki KMO - VP 4142 M. Sobota, komandirji obmejnih stražnic, komandirji PM in PMM iz območja UNZ M. Sobota, predstavniki Uprave Carine in Carinskih izpostav in predstavniki UNZ M. Sobota. Prisotnih je bilo 35 predstavnikov navedenih služb. Predstavnikov KMO VP 5457 ni bilo navzočih.

Predlagan in sprejet je bil naslednji

DNEVNI RED:

1. Sodelovanje med službami:
   a) pregled realizacije sklepov iz leta 1989,
   b) pregled mejne problematike,
   c) dogovor o skupnih aktivnostih v času turistične sezone in sprejem sklepov.

2. Razno.

Skupina za sestavo sklepov:

1. FLISAR Alojz - UNZ M. Sobota
2. MILISAVLJEVIČ Budimir - Carinarnica
3. KUČAN Branko - KMO

Upravnik Carinarnice SEVER Janez je pozdravil vse prisotne ter pojasnil namen posveta ter podal uvod v sestanek.

I.

a) Pregled realizacije sklepov iz leta 1989 je podal samostojni inšpektor FLISAR Alojz po posameznih točkah. V razpravi je bilo ugotovljeno, da se večina sklepov izvaja oz. da so bili realizirani, nekateri se pa ne izvajajo dosledno in jih je potrebno izvajati. Ker pa je večina sklepov trajne narave je bilo zavzeto stališče, da ostanejo naprej (sklepi sprejeti v letu 1988) izpostavijo pa se sklepi, ki so pomembni za koordinacijo dela in sicer:

   - da je nadaljevati s koordinacijskimi sestanki komandirjev obmejnih stražnic, šefov CI in komandirjev enot milice ob meji, ker tak način dela daje pozitivne rezultate. O sestankih je vsem udeležencem in KMO, Carini in UNZ dostavljati zapisnike,

Zapisnik rednega letnega sestanka med carino, UNZ in vodstvom vojašnice v Murski Soboti, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- izboljšati je potrebno medsebojno obveščanje in doseči pravočasnot informacij, kljub težavam z zvezami,

- izvajati je večji nadzor nad dvolastniki in obratno, potrebno jih je tudi angažirati za ugotavljanje pojavov v zamejstvu,

- tudi v nadalje strmeti za izmenjavo dnevnih informacij o stanju varnosti na državni meji med vsemi službami,

- za izvajanje varovanja meje in izvajanje globinskega varOvanja meje je angažirati rezerviste JLA in milice, ki poznajo razmere in teren ob meji,

- na mejnih prehodih je zagotoviti navzočnost miličnika pri temeljitih pregledih vozil, prtljage in tudi oseb, če gre za sumljive primere in nevarne osebe,

- izboljšati sodelovanje med JLA, ONZ in Carino in nudenje podatkov ena služba drugi, za dosego skupnih ciljev,

- izvajati več kontrole nad potniki, ki prihajajo na MP z avtobusi in nato gredo čez MP peš (tudi osebni pregledi),

- izboljšati sodelovanje in pravočasno informiranje med JLA, carino in ONZ ob večjih prireditvah-shodih ob državni meji,

- več nadzora izvajati nad prodajo trgovskega blaga po tujcih po vaseh in obveščati medobčinsko tržno inšpekcijo,

- zagotoviti urejanje prometa ob konicah na mejnih prehodih in predlagati cestnemu podjetju dopolnitev smerokazov, ki usmerjajo potnike v smeri večjih centrov v notranjost SFRJ,

- v času priprav spomladi in jeseni na setev oz. saditev visokih kultur je lastnike zemljišč ob mejnem potoku Kučnica opozoriti, da ne bodo sejali in sadili teh bližje kot 10 m do Kučnice,

b) Upravnik Carinarnice SEVER Janez je podal pregled carinske problematike. Pri tem je izpostavil velik porast števila potovanj, zlasti naših državljanov in s tem v zvezi tudi porast števila carinskih prekrškov, problematiko v zvezi z uvozom blaga trgovskega značaja po vzhodnjakih in prodajo tega blaga pri nas, tihotapstvo orožja in streliva čez naše MP, prireditve oz. shode na državni meji ter medsebojne obveščanje in sodelovanje, pri čemer so bili predlagani sklepi za delo v naprej.

Pregled problematike na državni meji v I. polletju 1990 kaže, da je ta napram letu 1988 znatno manjša in se ta seli iz zelene meje na mejne prehode. Znatno se je zmanjšajo število ilegalnih prehodov, kar je pripisati večji odprtosti meja vzhodne Evrope. V razpravi, ki je sledila je bilo izpostavljeno:

Zapisnik stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Načelnik UNZ Jože POJBIČ je povedal, da je problematika na zeleni meji manjša, so pa nove pojavne oblike na mejnih prehodih, kontrola na le-teh pa zaradi močno povečanega prometa je slabša. Izpostavil je problem medsebojnega obveščanja in predlagal, da se skupno določi čas vsakodnevnega obveščanja med UNZ in KMO ne glede na problematiko. Okrepiti pa bo treba tudi sodelovanje med obmejnimi enotami JLA in milico pri pokrivanju kritičnih sektorjev meje, pri opravljanju skupnih ogledov krajev kršitev mejnega režima, pri izmenjavi informacij, pri preverjanju podatkov v isti zadevi, da naprej ne bodo šle različne informacije v isti zadevi. Več sodelov-anja pa mora biti tudi s Carino, PM, PMM in PPM pri odkrivanju tihotapskega blaga zlasti pa orožja. Glede na povečano število vnosa strelnega orožja pa bo potrebno ob prihodu v SFRJ opravljati pri sumljivih osebah več osebnih pregledov.

Komandant KMO M. Sobota Danilo HORN je povedal, da bo prenos informacij s terena še slabši, ker so zveze na stražnicah slabe in dotrajane za nabavo novih pa ni sredstev. V razpravi je povedal, da se je sodelovanje med milico in JLA poslabšalo, da ni več letnih posvetov, ki so jih sklicevali občinski komiteji za SLO in DS, da ni skupnih obdhodov meje, da redno ne tečejo mesečni koordinacijski sestanki med JLA, CI in enotami milice ob meji. Ocenil je, da so vse navedene oblike sodelovanja potrebne in bi jih kazalo izboljšati. Opozoril je tudi na setev visokih kultur ob mejnem potoku Kučnica. Lastnikom zemljišč je bilo po opravljenih melioracijah dovoljeno sejati in saditi visoke kulture 10 m od Kučnice, vendar nekateri kmetje te sejejo do samih mejnih kamnov, kar bo treba v bodoče preprečiti.

c) Vodja sektorja za mejne zadeve LANG Janez je v zvezi turistične sezone v letu turizma povedla, da se vse aktivnosti tako kot v letu 1989 nadaljujejo in tečejo. Prisotne je seznanil z informacijami s sestanka na RSNZ, kjer je bilo obravnavano delo v zvezi s turistično sezono. Opozoril je na močno povečanje prometa po naših državljanih, pri tujcih pa bo ta manjši in bo bolj tranzitnega značaja. Do problemov bo prihajalo zaradi neskladja naših in tujih predpisov glede omejitve vožnje tovornih vozil. Problemi pa bodo tudi z državljani Afroazijskih držav, ki močno pritiskajo na mejo z Italijo in Avstrijo in jih obe državi vračata v SFRJ, kar bo nam povzročalo večje stroške. Prisotne je seznanil tudi z ukinitvami omejitev potovanj državljanov ČSSR in Madžarske.

Gospod SEVER Janez pa je povedal, da v času sezone na naših MP ne bodo smeli parkirati vozil tisti, ki so tam zaposleni, da bo na MP treba vzdrževati čistočo in ker je to težko, bi kazalo občinam predlagati sprejetje odlokov o redu in čistoči na MP. Glede preusmeritev z ene ali druge strani je povedal, da bodo obvestila šla samo preko PM G. Radgona - Radkersburg.

O tekoči problematiki oz. novo nastali težji problematika bodo izhodišča za delo oz. organizacijo dela in izvajanje skupnih ukrepov in aktivnosti sprejeli predstavniki služb.

ZAPISALI: FLISAR Alojz
MILISAVLJEVIČ Budimir

Zapisnik stran 3, kljub očitnim tenzijam med ONZ in JLA iz zapisnika to ni v celoti razvidno (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Srbsko vodstvo je iskalo podporo za svojo politiko tudi pri izseljenih Srbih. Tako je Stranka Jugoslovanov iz Pariza poskusila organizirati pohod z vozili v SFR Jugoslavijo, ki bi se ga udeležilo več tisoč vozil. Na shodih bi propagirali ukrepe predsedstva SFRJ in zveznega Izvršnega sveta, vendar do izvedbe tega shoda ni prišlo. ONZ so pripravljali pod šifro akcija Yu karavana 90.[209]

Jesen in zima 1990 v Republiki Sloveniji do novega leta

Po sprejemu amandmajev k ustavi RS (28. 9. 1990) je predsedstvo RS oba, poveljnika in načelnika štaba TO, odstavilo 5. 10. 1990, naslednik poveljnika TO je postal Janez Slapar. Predsedstvo Slovenije je prevzelo poveljstvo nad TO v mirnem času in izrednih razmerah. Vojaški vrh in predsedstvo SFRJ sta sklenila to prekiniti s silo in sta naročila zasedbo slovenskega Štaba za teritorialno obrambo in prevzem vodenja TO na poveljstvu vojaškega območja v Zagrebu.[210]

V ONZ se je začelo stanje zaostrovati z ugotovitvijo RSNZ zaradi zahteve zveznega sekretarja za ljudsko obrambo predsedstvu SFRJ, da v Republiki Sloveniji prevzame poveljstvo nad TO V. armadno območje JLA. Zaradi tega je bila odrejena pripravljenost na domu za vse pooblaščene uradne osebe ONZ in ti ukazi so se nato redno ponavljali do konca osamosvojitvene vojne.[211]

209 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/5-Z/3688, z dne 25. 7. 1990.
210 Zdenko Čepič, Jugoslovanska vojska in slovenska milica v vrtincu politike ob koncu osemdesetih let, Prikrita modra mreža, Zbornik, Inštitut za novejšo zgodovino, Združenje Sever, Ljubljana 2010, str. 63–67.
211 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/1-1-2/137, z dne 2. 10. 1990.

(6) 2242

unz murska sobota

dep. sst. 01-2/142
dne 5/10-1990

ssifrirano = dd =
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA
POSTAJA LJUDSKE MILICE KUZMA
Z 38/90

komandirjem pm, pmm, om,
ppm v pomurju in ssd - tu

in - tu

dne 4/10-1990 ob 23.00 uri je vojaska policija v ljubljani z vechjim sstevilom policistov zasedla republisski sstab za to.

glede na nastale razmere narochamo, da takoj izvajate naslednje ukrepe:

- zagotovite varnost lastnih objektov, sse posebej skladisschenega orozzja v teh objektih, ter preprechite vsak nasilen vstop v te objekte. zato narochamo, da zavarujete objekte z naslednjim sstevilom ljudi:
  - pm m. sobota obdrzzi obstojeche zavarovanje, zraven pa angazzira sse 5 milichnikov in enega staressino, ki vodi zavarovanje,
  - pm g. radgona obdrzzi obstojeche zavarovanje in doda sse sstiri milichnike ter dolochi enega staressino, ki vodi zavarovanje,
  - pm lendava in ljutomer angazzirata zraven dezzurnega sse 4 milichnike,
  - vsi oddelki milice angazzirajo zraven obstojechega dezzurnega sse 2 milichnika,
  - vse pmm dodatno angazzirajo po 2 milichnika tako, da so v objektu prisotni najmanj 4. milichniki.

- patrulje, ki so bile odrejene za spremljanje dolochenih pojavov na dolochenih relacijah naj spremljajo premike vojasskih enot, obchasno kontrolirajo vitalne objekte kot so- zgradbe obchinskih skupsschin, ptt, radio, zzeleznisske in avtobusne postaje in druge objekte za katere so komandirji dobili ustna navodila. v ta namen odredi pm murska sobota 2 patrulji, pm g. radgona, lendava in ljutomer pa po 1 patruljo, ppm bo delala po posebnem razporedu.

vse patrulje morajo imeti v avtomobilih avtomatsko orozzje s pripadajochim strelivom, katero pa morajo imeti pod stalnim nadzorom.

- vsi staressine morajo imeti pri sebi osebno oborozzitev.
- komandirji pm s splossnim delovnim podrochjem naj se povezzejo s predstavniki to po dogovoru in jim nudijo potrebno strokovno pomoch.
- vse aktivnosti izvajajte tako, da bodo chim manj opazne.
- pri izvajanju nalog pazite na to, da delavci onz pri delu na terenu ne bodo izzivali konfliktov s pripadniki jla.

vse zapazzanja in ugotovitve v tej zvezi takoj sporochajte na ssd tu, ta pa osd rsnz. komuniciranje po radijskih zvezah zmanjssajte na nujno potrebni minimum tako, da preko radijskega prometa ne bo mogoche zaznati nasse povechane aktivnosti.

vse naloge izvajajte resno. vse patrulje in enote morajo biti stoprocentno na zvezah.

jozze pojbich
nachelnik uprave

Depeša UNZ ob zasedbi RŠTO v Ljubljani (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

V RSNZ so se bali, da bi odkrita podpora prebivalstvu Slovenije ob napadu JLA na štab TO še bolj zaostrila razmere, zato so prepovedali delavcem ONZ, da bi v času službe v javnosti komentirali početje JLA.[212]

Že 7. 10. 1990 je vodstvo UNZ Murska Sobota ugotovilo, da miličniki na terenu popuščajo z resnim delom. Zato so izdali opozorilo enotam in zahtevali, da se objekti ONZ še naprej varujejo podnevi operativno, ponoči pa s pomočnikom dežurnega, na postajah mejne milice morata biti v izmeni vsaj dva miličnika, en miličnik postaje prometne milice pa je moral varovati objekt UNZ. Vse PM so morale imeti eno patruljo 24 ur in stalno dosegljivost na zvezo.

Opozorili so na resnost pri izvajanju postopkov in samozaščitno obnašanje. Prav tako so opozorili na nedosledno izvajanje pripravljenosti na domu.[213] [214]Dne 11. 10. 1990 je RSNZ izdal ukaz vsem UNZ in vsem enotam v Sloveniji, da miličniki z uniforme na romboidu ovratnika snamejo grb SFRJ in namestijo plamenico zlato rumene barve, ki se je nosila pred tem. Tisti, ki so jo še imeli, so jo lahko namestili takoj, ostali pa so jo lahko dvignili v skladišču v Ljubljani.

RSNZ je 15. 10. 1990 odredil, da se miličnikom iz sestave PEM I (torej aktivnim miličnikom članom PEM) izroči dolgocevno orožje z bojnim kompletom streliva, ki ga nosijo domov, če ga ne morejo hraniti doma, ga hranijo v službi v svoji omarici. PM pa so morale proučiti možnost, da oborožijo tudi ostale miličnike z dolgocevnim orožjem in pripadajočim strelivom.[215]

Vodnik službenega psa Drago Kocbek pri poostrenem nadzoru na mejnem prehodu s psom (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

212 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/5-2-2/4993, z dne 5. 10. 1990.
213 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/1-1-2/4911, z dne 7. 10. 1990.
214 Depeša RSNZ za vse UNZ in enote v Sloveniji številka 0215-5-4/14434, z dne 11. 10. 1990.
215 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/1-1/148, z dne 15. 10. 1990.

PM Murska Sobota je UNZ Murska Sobota 9. 10. 1990 poročala[216], da so na terenu ugotovili, da je JLA od 2. 10. 1990 v stalni pripravljenosti. Vse enote naj bi dobile 3. 10. 1990 ob 2.00 po teleksu ukaz, da izvajajo popolno bojno pripravljenost in intenzivirajo varovanje lastnih objektov. Od 3. 10. 1990 so bili vsi komandirji stražnic v pripravljenosti na stražnicah in oficirji vojašnice v Murski Soboti v vojašnici. Po nekaj dneh so jih pustili za nekaj ur domov, v vojašnici pa sta bila stalno dva oficirja, ostali pa so bili v pripravljenosti doma. V stražnicah so patrulje na državni meji povečali na tri in vojakom povedali, da je to zaradi dogodkov v Kninu in Sloveniji.

Tudi komandant OŠTO Murska Sobota je povedal komandirju PM Murska Sobota, da je 3. 10. 1990 ob obisku vojašnice v Murski Soboti opazil več stražarskih mest, kot je bilo to običajno. Oficir OŠTO Jonaš je povedal, da je šel nekaj dni pred zasedbo republiškega štaba TO v skladišče minskoeksplozivnih sredstev TO pri vojašnici JLA v Bereku v spremstvu vojaka JLA kot običajno. Na poti tja ju je ustavil varnosti oficir vojašnice JLA Livadić, ki je Jonašu povedal, da njegova dovolilnica za obisk skladišča TO več ne velja. Spor so nato rešili pri namestniku komandanta vojašnice Kučanu.

Vodstvo PM Murska Sobota je z miličniki preverjalo delo oficirjev JLA tudi z nadzorom parkirišč pred njihovimi stanovanji, ker so vedeli, da se oficirji vozijo na delo z vozili. Tako so ugotovili, da se oficirji vozijo delat ob različnih terminih podnevi in ponoči. Kljub razmeram pa so bili oficirji vojašnice in komandanti stražnic pri razgovorih z miličniki vljudni in radovedni. Zaradi tega so miličniki predvidevali, da želijo ugotoviti, kakšno je stanje v milici in kako se milica odziva na takratne razmere. Ugotovili so tudi, da so oficirji v vojašnici glede razmer razdvojeni, komandant Horn in namestnik Kučan bi naj zagovarjala mirno reševanje sporov, oficirji Stojanovič, Kljajevič in Livadić pa so bili za ostre ukrepe proti slovenskemu vodstvu. [217] Dne 25. 10. 1990 je polkovnik JLA obvestil UNZ, da bodo naslednji dan na območju Krplivnika v občini Murska Sobota izvedli vajo na temo zapore državne meje. Prav tako je komandant stražnice Hodoš o tem obvestil komandirja PMM Hodoš. Vaja naj bi se izvajala med 10.00 in 13.00.

Patrulji PM in OM Gornji Petrovci sta 26. 10. 1990 okoli 10.45 zaznali premike treh terenskih vozil JLA in kombija. Vajo naj bi nadziral podpolkovnik ali polkovnik Korošec iz Maribora. Tega dne popoldne je na PMM Hodoš prišel komandant stražnice z dvema vojakoma v maskirni uniformi in povedal, da so on in njegovi vojaki imeli vlogo teroristov, ki so poskusili nezakonito vstopiti v državo. Na OM Cankova je delavec vodne skupnosti povedal, da so 26. 10. 1990 merili nivo vode reke Krke, ko je do njih prišel oficir JLA v maskirni uniformi in zahteval dovolilnico za gibanje ob državni meji in razlog zadrževanja. Na robu gozda je videl več vojakov v maskirnih uniformah. Vojaki so bili opaženi tudi na madžarski strani. [218]Ne glede na razmere so pripadniki PEM izvajali redne vaje po letnem programu usposabljanja. Tako so 6. 11. 1990 izvedli enodnevno usposabljanje PEM I v Mačkovcih s postavitvijo šotorskega tabora in streljanjem s pištolo, kar je pomenilo, da se PEM pripravlja na morebitno izvajanje dela na terenu.

216 Uradni zaznamek komandirja PM Murska Sobota, z dne 11. 10. 1990.
217 Dopis PM Murska Sobota UNZ Murska Sobota številka 1-Z/64-90, z dne 27. 10. 1990.
218 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/3-z-2/155, z dne 24. 10. 1990.

Tabor PEM UNZ Murska Sobota v Mačkovcih (Foto Štefan Abraham).

Dne 6. 11. 1990 je potekala vaja zvez na območju UNZ Murska Sobota[219]. Komandir PM Murska Sobota je tega dne okoli 22.00 obiskal OM Rogašovci, da bi ugotovil, kako poteka vaja. Tam je bil tudi pomočnik komandirja OM Klarič, ki je komandirju povedal, da sta tega dne okoli 9.00 OM obiskala komandanta stražnic Sotina in Fikšinci in se zanimala, ali dejansko poteka vaja zvez. Glede na to, da so takrat bili obiski komandantov stražnic na OM zelo redki, je pomočnik komandirja OM sklepal, da sta prišla, zato da preverita, ali je vaja dejansko v izvajanju, in ker je bila vaja načrtovana pod največjo stopnjo tajnosti, je verjel, da JLA prisluškuje zvezam milice.

Dne 14. 11. 1990 je PM Murska Sobota poročala UNZ Murska Sobota[220], da je JLA pojačala tudi prenos pošte, do pred kratkim je pošto iz vojašnice na pošto nosil en neoborožen vojak, sedaj jo že 14 dni nosijo trije, dva sta oborožena z dolgocevnim orožjem. Za oficirje pa so ugotovili, da niso več stalno v vojašnici, ampak so doma, vendar iz stanovanj ne odhajajo. [221]Dne 6. 12. 1990 je bila formirana operativna skupina PEM I za zavarovanje objektov ONZ v Pomurju, ki je pomagala pri varovanju objektov ONZ.

219 Dopis PM Murska Sobota UNZ Murska Sobota številka 1-Z/66-90, z dne 8. 11. 1990.
220 Dopis PM Murska Sobota UNZ Murska Sobota številka 1-Z/67-90, z dne 14. 11. 1990.
221 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/1-1-Z/182, z dne 6. 12. 1990.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA
69000 MURSKA SOBOTA, ARH. NOVAKA 6

Telefon (069) 22-505, p. p. 83

00321

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

Številka: 21/4-1-SZ-225/90
Datum: 29/10-1990

REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
Uprava milice - 0211
L J U B L J A N A

ZADEVA: VAROVANJE OBJEKTOV MILICE

Zaostrene razmere v mesecu oktobru so kazale potrebo po okrepljenem varovanju enot milice na območju tuk. UNZ. V prvi vrsti smo tej potrebi zadovoljili z ažuriranjem Načrta varovanja in obrambe enot milice. Z določenimi izhodišči so starešine izdelale navedeni načrt, kateri je ob upoštevanju različnih okoliščin uporaben v dejanski situaciji.

Ob načrtovanju smo dali največji povdarek na uveljavljanju samozaščitnega ravnanja in obnašanja vseh naših delavcev.

Pri razporejanju na delo smo upoštevali določila iz navedenega načrta, ki je bil v vseh naših enotah milice ažuriran ter prilagojen nastalim operativnim razmeram in potrebam.

Varovanje smo razdelili na dva dela in sicer:

a) na notranje varovanje, ki zajema varovanje objektov milice z dežurnim in njegovim pomočnikom ter njunim ravnanjem v različnih situacijah ter ravnanje ostalih, ki se nahajajo v objektu;

b) drugi del pa se nanaša na zunanje varovanje, ki zajema varovanje okolice objektov in samozaščitno ravnanje patrulj milice.

Odvisno od postavljene ocene se oblike varovanja dopolnjujejo.

Glede na razmere opravljamo notranje varovanje, občasno pa so okoliščine narekovale uvedbo pojačanega zavarovanja, tako da smo zgradbe zavarovali z dodatnim številom delavcev in istočasno pokrivali pomembne cestne relacije.

V tem času ni prišlo na našem območju do nobenih ogrožanj enot in delavcev. V tej zvezi pa je potrebno izpostaviti samo začasen izpad UKV mreže, kjer se še dosedaj ni ugotovil razlog.

POSLANO:
1 x naslovu,
1 x arhiv-tu.

Rudi Klemenčič
NAČELNIK INŠPEKTORATA MILICE
višji inšpektor

Že konec oktobra 1990 je bilo potrebno dodatno varovanje objektov ONZ.
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina)

Akcija Plebiscit, plebiscit in konec leta 1990

Dne 7. 12. 1990 so načelniki UNZ dobili pisno obvestilo republiškega sekretarja za notranje zadeve, da bodo morali 10. 12. 1990 po nalogu Zveznega sekretarja za ljudsko obrambo in v naslednjih dneh občinski upravni organi JLA izročiti evidence nabornikov novoustanovljenim vojaškim okrožjem. To naj bi izvršili oficirji JLA. Zaradi tega je bilo dogovorjeno z Republiškim sekretariatom za ljudsko obrambo, da bodo v prostorih občinskih upravnih organov za ljudsko obrambo stacionirane intervencijske skupine TO.

Zato so PM morale ustanoviti intervencijske skupine v sestavi najmanj treh miličnikov, ki bi intervenirali na poziv občinskega upravnega organa. Ta je tudi povabil oficirje JLA, da zapustijo prostore organa, če bi ti vztrajali, bi jim s silo preprečili vstop v prostore upravnega organa ter o tem obvestili intervencijsko skupino PEM, ki bi oficirje JLA odpeljala na PM. Če bi bila prisotna tudi vojna policija, bi na kraj poslali PEM enake velikosti moštva. PEM je imel nalogo, da fizično prepreči vstop JLA v prostore upravnega organa, ki pa je moral paziti, da sila ni večja od sile, ki bi jo uporabila JLA.

u n z murska sobota
insspektorat milice

dep. sstev.: 21-1-2/184
datum: 6.12.1990

ssifrirano -= O =-

PLEBISCIT

00315

rsnz rs - ljubljana

zadeva: akcija ''plebiscit'' - izvedba ukrepov

obvesschamo vas, da smo na tuk. unz izvedli zze vse ukrepe
in naloge, ki smo jih dobili dne 5.12.1990.

najvechji poudarek smo dali varovanju lastnih objektov, kjer smo
organizirali povechano notranje in zunanje varovanje objektov.
vkljuchili smo tudi del rm in to predvsem tistih, ki sse
niso opravili tovrstne obveznosti na pm.

organizirali smo tudi koordinacijo s pripadniki 'to' in to v glavnem
glede koordinacije dela ter sistema razpoznavanja.

formirali smo eno skupino pem s terenskim vozilom, ustrezno opremo
in oborozzitvijo, ki bo v izmenah opravljala dela 24 ur
(pomoch pri varovanju objektov unz, operativno delo na terenu
itd.).

na nassi unz je organizirana operativna skupina, ki koordinira
dela z enotami milice ter ostalimi sluzzbami unz.

opravljene so tudi vse druge naloge. milichniki in staressine
opravljajo vse naloge z velikim chutom odgovornosti in pripravljeno-
sti do dela in v tej zvezi ni nobenih problemov.

dussan klemenchich
nachelnik insspektorata milice
vissji insspektor

Poročilo UNZ Murska Sobota o izvedenih ukrepih po akciji Plebiscit
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina)

V primeru uporabe orožja bi opravili mobilizacijo celotnega sestava ONZ v Sloveniji. [222]

Z depešo UNZ Murska Sobota so aktivnosti dobile šifro akcija Plebiscit. Naloge iz akcije Plebiscit so izvajali še malo po koncu osamosvojitvene vojne. Iz opisa nalog je bilo očitno, da sta se vodstvi Republiških sekretariatov za notranje zadeve in ljudsko obrambo pripravljali na najhujši scenarij, na oborožen konflikt z JLA.

222 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21-1-2/185, z dne 7. 12. 1990.

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

00317

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE V MURSKI SOBOTI
Inšpektorat milice

Stevilka: 21/1-1-
Datum : 6/12-1990

NACRT

zavarovanja zgradbe UNZ

V delovnem času se opravlja zavarovanje zgradbe UNZ po ustaljenem načinu s tem, da je dežurni pri vhodu maksimalno angažiran in pozoren pri sprejemanju strank in opazovanju okoliče. O vsaki zaznani posebnosti, ki bi bila pomembna za varnost zgradbe takoj obvešča vodjo izmene sektorja za stalno dežurstvo, ta pa inšpektaorat milice in načelstvo, kateri prevzamejo nadalnje delo in koordinacijo dela.

Od 15. ure naprej se formira operativna skupina, ki je sestavljena iz dežurnega inšpektorja in enega kriminalista. Operativna skupina je odgovorna v prvi vrsti za koordinacijo dela enot milice pri varovanju objektov in drugih operativnih nalogah. Dežurni inšpektor koordinira delo operativne skupine PEM, kateri daje tudi naloge ob odhodu na teren. Prav tako je operativna skupina odgovorna za zavarovanje zgradbe UNZ.

Od 15. ure naprej so v zgradbi:

- dežurni inšpektor (vodja operativne skupine)
- dežurni kriminalist (član operativne skupine)
- dežuirni kriminalist
- dežurni pri vhodu
- vodja izmene sektorja za stalno dežurstvo in
- šifroteleprinterist

Vsi omenjeni so odgovorni za zavarovanje zgradbe UNZ in se pri tem ravnajo po napotkih dežurnega inšpektorja.

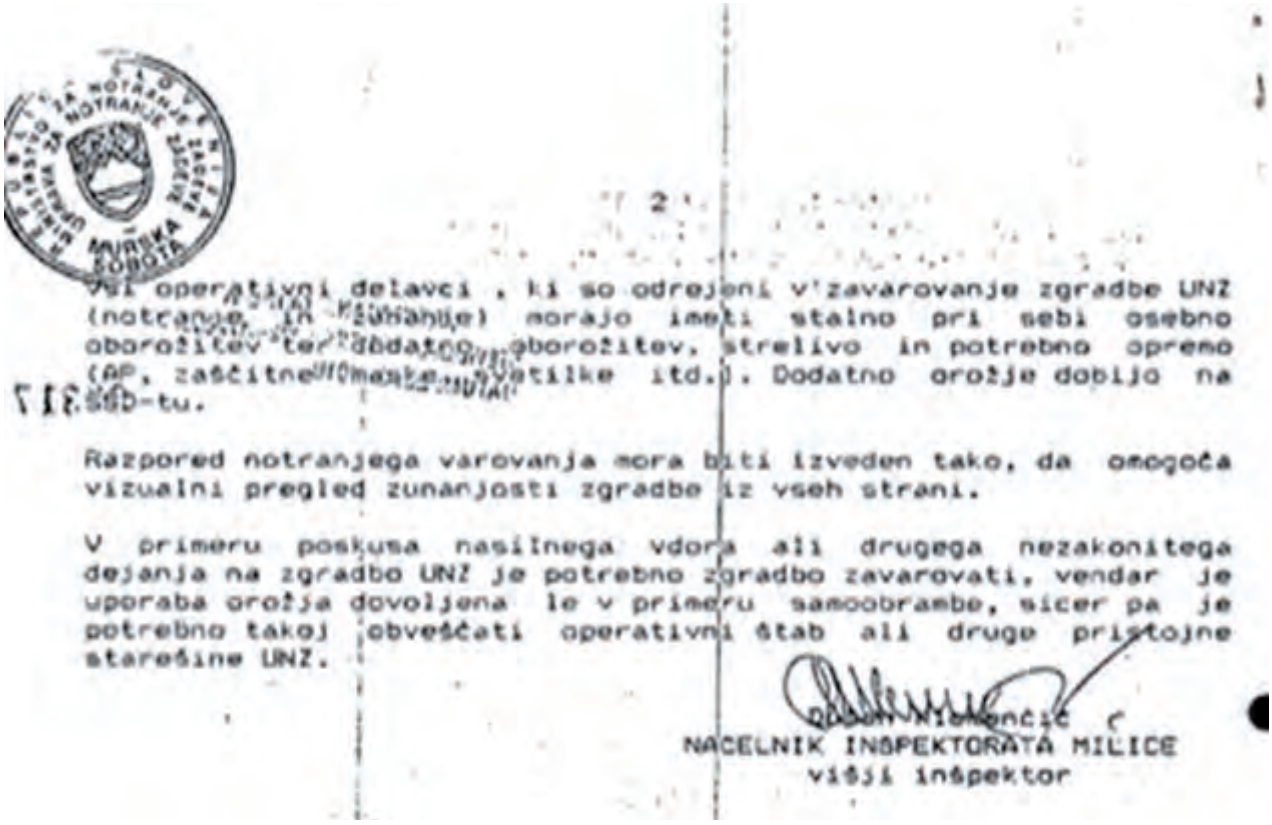
Od 19. do 07. ure so v zgradbi:

- vsi zgoraj omenjeni in še en miličnik pri vhodu.

V nočnem času sta dežurna pri vhodu odgovorna za zavarovanje okolice zgradbe UNZ. V ta namen sta oborožena z avtomatskim orožjem in izmenično opravljata obhode zgradbe.

Pri komuniciranju s strankami v popoldanskem, še posebej pa nočnem času morajo biti dežurni pri vhodu skrajno pazljivi. Brez potrebe ni dovoljeno spuščati v objekt nobene osebe. O vseh sumljivih pojavih pa takoj obveščati vodjo operativne skupine.

Načrt zavarovanja zgradbe UNZ Murska Sobota v času akcije Plebiscit (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

2

...vsi operativni delavci , ki so odrejeni v zavarovanje zgradbe UNZ (notranje in zunanje) morajo imeti stalno pri sebi osebno oborožitev ter dodatno oborožitev, strelivo in potrebno opremo (AP, zaščitne maske, svetilke itd.). Dodatno orožje dobijo na SUB-tu.

Razpored notranjega varovanja mora biti izveden tako, da omogoča vizualni pregled zunanjosti zgradbe iz vseh strani.

V primeru poskusa nasilnega vdora ali drugega nezakonitega dejanja na zgradbo UNZ je potrebno zgradbo zavarovati, vendar je uporaba orožja dovoljena le v primeru samoobrambe, sicer pa je potrebno takoj obveščati operativni štab ali druge pristojne starešine UNZ.

NAČELNIK INSPEKTORATA MILICE
višji inspektor

Načrt zavarovanja zgradbe UNZ Murska Sobota v času akcije Plebiscit, stran 2.
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PEM 1991 v Mačkovcih
(Foto arhiv Janez Vencelj).

Dne 8. 12. 1990 popoldne je na UNZ prišla depeša[223], ki je v telegrafskem stilu opisala naloge milice v zvezi z akcijo Plebiscit in določala ukrepe v primeru poskusa odvzema nabornih evidenc in spremljanje premikov JLA oziroma koncentracije njenih enot. Dne 9. 12. 1990 je bila aktivirana PEM I z mobilizacijo 10. 12. 1990 ob 5.00 na dvorišču UNZ Murska Sobota. Miličniki PEM so morali biti oboroženi tudi z avtomatskimi puškami, borbenim kompletom streliva in plinsko masko. Prav tako so morali imeti s sabo spalno vrečo in šotorsko krilo. Dne 10. 12. 1990 ob 12.00 so prekinili s koncentracijo PEM, ostali ukrepi pa so ostali v veljavi.[224]

Vsem načelnikom UNZ

Po sklepu ZSLO bi morali vsi OUO za LO dne 10.12.1990 in v dneh po tem datumu izročiti sezname nabornih evidenc novoustanovljenim vojaškim okrožjem oziroma odsekom. Pričakovati je, da bodo vojaški organi poskušali doseči v dneh od 10.12.1990 dalje. Predvidoma bodo v posamezne OUO za LO prišle skupine oficirjev in uradno zahtevale take sezname.

V prostorih OUO za LO bodo v teh dneh stacionirane posebne intervencijske skupine TO, ki bodo intervenirale ob neuspeli intervenciji milice oziroma ob vstopu vojaških oseb v te prostore.

Da bi delavci milice ravnali enotno v vsej Sloveniji, vam dajemo nekaj usmeritev za delo:

I.

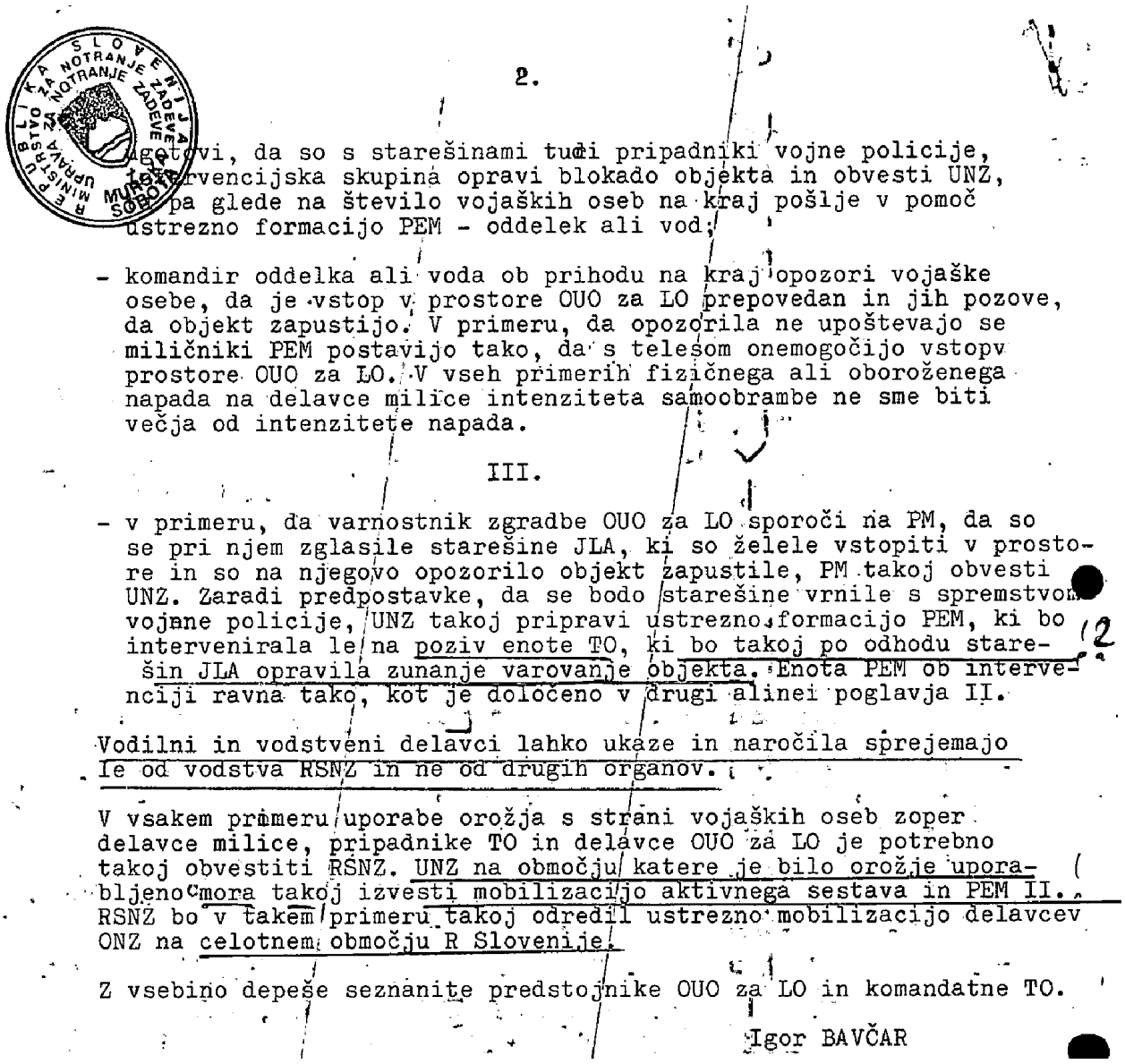
- vse PM s splošnim delovnim področjem morajo imeti pripravljene intervencijske skupine, v kateri so najmanj trije miličniki;
- Miličniki v intervencijski skupini so obleženi v dnevni komplet uniforme, oboroženi z osebnim orožjem, pri sebi pa imajo gumijevko in lisice ter radijsko postajo;
- intervencijska skupina se na poziv varnostnika ali ob sprožitvi signalno-varnostne naprave OUO za LO odpelje na kraj po najkrajši poti, brez uporabe posebnih luči in zvočnih signalov;
- vodja intervencijske skupine ob prihodu ugotovi vzrok za intervencijo in opozori starešine JLA, da morajo upoštevati opozorila varnostnika. V primeru, da opozoril (ne) upoštevajo, v skladu s pooblastili ugotovi identiteto starešin z legitimiranjem;
- v primeru, da starešine pri legitimiranju odklonijo nudenje identifikacijskih podatkov, jih povabi na PM zaradi ugotavljanja identitete. Če povabilo odklonijo jih opozori, da prostor morajo zapustiti;
- v primeru, da starešine (ne) upoštevajo ukazov in opozoril in vztrajajo pri svojih zahtevah, vodja intervencijske skupine takoj obvesti SSD UNZ, miličniki pa se postavijo tako, da s telesom onemogočijo vhod v prostore OUO za LO. Če vojaške osebe hočejo vstopiti s silo ali hočejo uporabiti proti miličnikom silo le-ti takoj obvestijo UNZ, ta pa na kraj takoj pošlje oddelek PEM, ki z opozorilom in svojo navzočnostjo poskuša preprečiti nasilen vstop v objekt.

II.

- v primeru, da vodja intervencijske skupine ob prihodu na kraj

Navodilo RSNZ načelnikom UNZ (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

223 Depeša UNZ Murska sobota številka 21-1-Z/190, z dne 9. 12. 1990.
224 Depeša UNZ Murska sobota številka 21-1-Z/192, z dne 10. 12. 1990.

2.

- pripravi, da so s starešinami tudi pripadniki vojne policije, intervencijska skupina opravi blokado objekta in obvesti UNZ, ta pa glede na število vojaških oseb na kraj pošlje v pomoč ustrezno formacijo PEM - oddelek ali vod;

- komandir oddelka ali voda ob prihodu na kraj opozori vojaške osebe, da je vstop v prostore OUO za LO prepovedan in jih pozove, da objekt zapustijo. V primeru, da opozorila ne upoštevajo se miličniki PEM postavijo tako, da s telesom onemogočijo vstopv prostore OUO za LO. V vseh primerih fizičnega ali oboroženega napada na delavce milice intenziteta samoobrambe ne sme biti večja od intenzitete napada.

III.

- v primeru, da varnostnik zgradbe OUO za LO sporoči na PM, da so se pri njem zglasile starešine JLA, ki so želele vstopiti v prostore in so na njegovo opozorilo objekt zapustile, PM takoj obvesti UNZ. Zaradi predpostavke, da se bodo starešine vrnile s spremstvom vojaške policije, UNZ takoj pripravi ustrezno formacijo PEM, ki bo intervenirala le na poziv enote TO, ki bo takoj po odhodu starešin JLA opravila zunanje varovanje objekta. Enota PEM ob intervenciji ravna tako, kot je določeno v drugi alinei poglavja II.

Vodilni in vodstveni delavci lahko ukaze in naročila sprejemajo le od vodstva RSNZ in ne od drugih organov.

V vsakem primeru uporabe orožja s strani vojaških oseb zoper delavce milice, pripadnike TO in delavce OUO za LO je potrebno takoj obvestiti RSNZ. UNZ na območju katere je bilo orožje uporabljeno mora takoj izvesti mobilizacijo aktivnega sestava in PEM II. RSNZ bo v takem primeru takoj odredil ustrezno mobilizacijo delavcev ONZ na celotnem območju R Slovenije.

Z vsebino depeše seznanite predstojnike OUO za LO in komandatne TO.

Igor BAVČAR

Navodilo RSNZ načelnikom UNZ (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Dne 8. 12. 1990 okoli 14.00 sta mejni prehod Gederovci obiskala dva nižja oficirja JLA[225], ki sta šla kupit kavo v brezcarinsko trgovino. Pri tem sta se zanimala, koliko orožja prinesejo potniki iz tujine in kakšne vrste in zakaj ni v službi rezervnih miličnikov. Pozneje je prišel na MP še en oficir JLA, ki se z miličniki ni pogovarjal. Prva dva naj bi bila poveljnika intervencijskega voda. Miličniki so še izvedeli, da so oficirjem zagrozili z vojaškim sodiščem, če ukazi ne bodo izvedeni dosledno. Ukrepi naj bi se začeli izvajati v ponedeljek ponoči.

225 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/3-1-2/191, z dne 9. 12. 1990.

V mapi PLEBISCIT kot KVART
v QSNZ

~~00670~~
597

PRISLO PO ELEKTRONSKI POSTI DNE 8/12-1990 OB 18. URI:

NALOGE ENOT SO NASLEDNJE:

1. Stalno spremljati premike enot JLA v Sloveniji.

2. Stalno spremljati spremembe v objektih, ki naj bi bili po dosedanjih podatkih predvideni za namestitev novih enot.

3. Fotodokumentirati sumljive premike in taktične postopke vojakov v bližini objektov ONZ, štabov TO in sekretariatov za NZ in LO.

4. Preveriti delovanje agregatov, fiksnih in premičnih, ki jih uporabljamo in popraviti, kar je pokvarjeno.

5. Sporočati o premikih mobilnih enot zvez JLA.

6. Okrepiti delovanje vseh služb ONZ zlasti na območju UNZ Celje, Maribor in Murska Sobota, v zvezi s povečano aktivnostjo enot JLA zaradi možne zasedbe določenih objektov.

7. Spremljati premike JLA (moštva in opreme na železnici).

8. Ugotavljati in evidentirati vse primere nelegalnega delovanja varnostne službe JLA.

9. Še nadalje ugotavljati objekte posebnih enot JLA.

10. Dokumentirati in obdelati primere eventualnih tatvin avtomatskega orožja pripadnikom TO in milice.

11. Oceniti in krepiti psihološko trdnost v enotah milice.

12. Krepiti samozaščitno dejavnost v vseh enotah ONZ.

Pri izvajanju nalog zagotoviti usklajeno delovanje oddelkov in enot milice na terenu.

Spisek nalog po akciji Plebiscit (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Komandir PM Murska Sobota je dne 10. 12. 1990 poročal UNZ Murska Sobota[226], da mu je komandant OŠTO Murska Sobota povedal, da so ga obiskali komandant vojašnice v Murski Soboti, njegov namestnik in en oficir ter mu povedali, da izvajajo redno menjavo vojakov na stražnicah. Milica je ugotovila, da jih je bilo 80 ali 90, vendar ni mogla preveriti, ali so stare vojake odpeljali ali pa so bili pojačanje.

Komandant OŠTO gostov ni sprejel v štabu, ampak v gostilni Denko čez cesto štaba. Oficirjem JLA je bilo znano, da je aktivirana TO zaradi ukrepov JLA. Zato so komandanta OŠTO prepričevali, da JLA ne bo intervenirala, kar naj bi zagotovili višji krogi JLA. Priznali pa so, da so imeli v načrtu obisk upravnega organa za ljudsko obrambo in je zato v vojašnici že oficir JLA v civilni obleki. Komandant OŠTO je še povedal, da od 15.00 do 6.00 več ne bodo varovali OŠTO zunaj, ampak bo znotraj član vodstva, vezist in šifrer ter trije pripadniki TO.

226 opis PM Murska Sobota UNZ Murska Sobota številka 1-Z-10/24-7-90, z dne 10. 12. 1990.

Dne 10. 12. 1990 je milica tudi ugotovila[227], da je bil dan pred tem zamenjan major JLA iz vojne pošte Ptuj, ki je bil zadolžen za prevzem seznamov nabornikov, z novim neznanim oficirjem, ki je v vojašnici Murska Sobota, in tudi potrdila, da so bili vojaki, ki so jih ta dan pripeljali v Mursko Soboto, redna menjava moštva na stražnicah.

Dne 11. 12. 1990 je OM Rogaševci poročal[228] o stiku z JLA, ko je vodja varnostnega okoliša peljal iz starega mejnega prehoda Kuzma proti regionalni cesti, ga je ustavila patrulja treh vojakov na mednarodni cesti. Vojak, ki ga je zaustavil, je zahteval od miličnika dovoljenje za gibanje v mejnem pasu, miličnik mu je pojasnil, da je v uniformi s službenim vozilom in da zato dovoljenja ne rabi. Vojak pa je vztrajal, da ga mora imeti. Nato sta prišla še druga dva vojaka do vozila in vizualno pregledala vozilo. Nato so ga pustili naprej. Miličnik se je nato odpeljal do stražnice Kuzma in komandirju povedal, kaj se je zgodilo, vendar je slednji reagiral tako, da je povedal, da so to pač zabiti vojaki in on ne more pomagati. Ko je miličnik odhajal, ga je komandir stražnice vprašal, kako bo glasoval na plebiscitu, vendar odgovora ni dobil. Pomembno pri tem je tudi to, da je bila patrulja na mednarodni cesti, kjer je bilo po dogovoru z Republiko Avstrijo možno zgolj gibanje milice in avstrijske žandarmerije, ker gre meja v glavnem po sredini ceste.

Dne 11. 12. 1990 so bili ukrepi zmanjšani na pripravljenost na domu za PEM[229], za komandirje PM in načelnike služb na UNZ in za miličnike veziste. Varovanje na PM je opravljal pomočnik dežurnega PM. Prav tako pa je bilo še naprej treba spremljati premike JLA in njihova stališča do plebiscita v Sloveniji. [230]Dne 12. 12. 1990 dopoldne je JLA izvajala patruljo ob državni meji v sestavi 10 vojakov.

Dne 12. 12. 1990 je OM Rogaševci poročala UNZ Murska Sobota[231], da jim je JLA predala osebo, ki je ilegalno vstopila v državo pri tromejniku in jo je prijela vojaška patrulja. Ob tem je komandir stražnice povedal, da imajo ukaz, da ilegalcev več ne izročajo milici, ker pa niso imeli prevoza za Mursko Soboto, je nekdo iz vojašnice odločil, da ga vseeno predajo milici. Starešina je tudi povedal, da je dobil ukaz, da legitimirajo miličnike, ki pridejo v uniformi na območje mejnega pasu, vendar tega ukaza ni prenesel vojakom. Izvajajo pa prenos pošte na pošto z avtomatskim orožjem. O tem je UNZ obvestila RSNZ.

Miličniki OM Gornji Petrovci so 13. 12. 1990 zaznali več gibanja vojakov JLA [232]. Zato so se pozanimali na stražnicah. Komandir stražnice Čepinci jim je povedal, da gre za redno menjavo moštva. Pri tem pa je komentiral, da slovensko vodstvo preveč hiti s plebiscitom, čeprav je takšen razvoj upravičen, hvalil izvolitev Miloševiča v Srbiji, ker bo izvajal miroljubno politiko v primerjavi s protikandidatom. Povedal je tudi, da predvidevajo, da bodo vojaki sčasoma zapustili državno mejo in je prav, da jo varuje milica, vendar je za to potreben čas. Prav tako se pripravljajo, da bodo vojaki lahko imeli civilna oblačila na stražnicah, da se bodo lahko preoblekli, ko bodo dobili izhod. Prav tako nameravajo omogočiti vojakom, ki so verni, odhod v verske ustanove.

Dne 14. 12. 1990 so prišli na mejni prehod Gederovci[233] oficirja iz vojašnice Murska Sobota Kučan in Stojanovič, komandir stražnice Petanjci in dva oficirja iz vojne pošte Ptuj. Kapetan Kučan je povedal, da kolegoma s Ptuja kažejo mejo v tem delu, ki ga ne poznata.

227 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/5-2-Z/194, z dne 10. 12. 1990.
228 Depeša OM Rogaševci za UNZ Murska Sobota številka 39/760-90, z dne 11. 12. 1990.
229 Depeša UNZ Murska Sobota za enote številka 21/1-2/196, z dne 11. 12. 1990.
230 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 6-39-815/90, z dne 12. 12. 1990.
231 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/6-3-Z/198, z dne 12. 12. 1990.
232 Dopis OM Gornji Petrovci za PM in UNZ Murska Sobota številka 01-Z-72/90, z dne 14. 12. 1990.
233 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 1/819-90, z dne 14. 12. 1990.

Pri tem je Kučan poudarjal izredno dobro sodelovanje JLA z milico in carino na državni meji, obstajala pa je možnost, da je bil obisk ogled položaja na mejnem prehodu.

Dne 19. 12. 1990 je UNZ Murska Sobota izdala napotilno depešo[234] glede izvedbe plebiscita z nalogami ONZ na voliščih in izven njih ter nalogami za varno izvedbo plebiscita. [235]Dne 21. 12. 1990 pa je UNZ Murska Sobota dodala še napotilno depešo glede nalog v času božičnih in novoletnih praznikov, kjer je poleg nalog po akciji Plebiscit dodala še naloge, običajne za čas praznikov. [236]UNZ pa je isti dan spet uvedla pripravljenost na domu za pripadnike PEM I. [237] Dne 20. 12. 1990 je OM Cankova zaznal gibanje okoli 40 vojakov JLA ob državni meji iz smeri Cankove proti Skakovcem, vodil naj bi jih poveljnik intervencijskega voda.

Iz opisanega je razvidno, da se je v drugem polletju 1990 postopno dvigala napetost in krhali medsebojni odnosi med JLA, milico in TO v občini Murska Sobota, podobno pa je bilo po vsej verjetnosti tudi drugje v Sloveniji. Iskreni medsebojni odnosi so postali zastrupljeni s sumničenjem, nezaupanjem in odporom ter previdnostjo. Najbrž je bila potrebna zgolj sreča, da nikjer ni prišlo do konflikta večjih razsežnosti.

Kot dodatek navajam prepis Zakona o plebiscitu.

ZAKON

o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije[238]

1. člen

Na temelju trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe se v Republiki Sloveniji izvede splošni ljudski referendum (v nadaljevanju: plebiscit) za odločitev, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država.

2. člen

Na plebiscitu glasovalni upravičenci z »da« ali »ne« odgovorijo na vprašanje: »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«

Vsebinski del glasovnice se glasi:

»Vprašanje: ALI NAJ REPUBLIKA SLOVENIJA POSTANE SAMOSTOJNA IN NEODVISNA DRŽAVA?

Odgovor: **DA** **NE**

(obkrožite odgovor, ki ustreza vaši volji«.

3. člen

Odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država, je sprejeta, če se je zanjo izrekla večina vseh glasovalnih upravičencev.

234 Depeša UNZ Murska Sobota za enote številka 21/1-1-2/6096, z dne 19. 12. 1990.
235 Depeša UNZ Murska Sobota za enote številka 21/1-2/6149, z dne 21. 12. 1990.
236 Depeša UNZ Murska Sobota za enote številka 01-2-210, z dne 21. 12. 1990.
237 Depeša OM Cankova za PM in UNZ Murska Sobota številka 1-39-669/90, z dne 20. 12. 1990.
238 V uradnem listu Republike Slovenije številka 44 iz leta 1990, kjer je bil objavljen Zakon o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, je v 4. členu določal, da se v pozitivnem izidu plebiscita samostojnost razglasi v šestih mesecih od uveljavitve zakona, kljub temu, da država na to ni bila pripravljena v tako kratkem času ne vojaško ne gospodarsko ali kakorkoli drugače.

4. člen

Na plebiscitu sprejeta odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država, zavezuje Skupščino Republike Slovenije, da sprejme v šestih mesecih od dneva razglasitve odločitve ustavne in druge akte ter ukrepe, ki so potrebni, da Republika Slovenija prevzame izvrševanje suverenih pravic, ki jih je prenesla na organe SFRJ, ter začne pogajanja z drugimi republikami v SFRJ o pravnem nasledstvu SFRJ in o bodoči ureditvi medsebojnih odnosov po načelih mednarodnega prava, vključno s ponudbo konfederalne pogodbe.

5. člen

Plebiscit se izvede na nedeljo, dne 23. decembra 1990.

6. člen

Pravico glasovanja na plebiscitu imajo osebe, ki imajo v Republiki Sloveniji splošno volilno pravico po zakonu o volitvah v skupščine.

7. člen

Izvedbo plebiscita vodijo volilni organi, določeni z zakonom o volitvah v skupščine, po pravilih, ki veljajo za te volitve. Pristojna volilna komisija najpozneje 10 dni pred dnem izvedbe plebiscita sporoči organu, ki vodi evidenco volilne pravice, katera glasovalna mesta bodo na njegovem območju, in območja glasovalnih mest. Pristojni organ sestavi in razgrne splošne volilne imenike za glasovalna mesta na svojem območju najpozneje 6 dni pred dnem izvedbe plebiscita. Izid glasovanja ugotovi in objavi Republiška volilna komisija.

8. člen

Pri ugotavljanju izida glasovanja se upoštevajo osebe, ki so vpisane v splošni volilni imenik na dan izvedbe plebiscita, razen oseb, za katere organ za izvedbo plebiscita na posameznem glasovalnem mestu ugotovi, da se zaradi dela v tujini ali zaradi služenja vojaškega roka ali vojaških vaj, niso mogle udeležiti glasovanja.

9. člen

Zaradi nepravilnosti pri delu organa za izvedbo plebiscita na glasovalnem mestu ima glasovalni upravičenec pravico vložiti ugovor pri Republiški volilni komisiji v roku 24 ur po zaprtju glasovalnega mesta.

Za odločanje Republiške volilne komisije o ugovoru in za pritožbo zoper odločbo

10. člen

Če je na plebiscitu sprejeta odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna država, Skupščina Republike Slovenije slovesno razglasi to odločitev na skupni seji vseh zborov in hkrati sprejme program dela za uresničevanje te odločitve.

11. člen

Plebiscitarno opredeljevanje in odločanje na podlagi tega zakona v ničemer ne izčrpa trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe in še posebej ne pravice do državne samostojnosti in neodvisnosti.

12. člen

Ta zakon začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št. 005-02/89-1

Ljubljana, dne 6. decembra 1990.
Skupščinam Republike Slovenije
Predsednik dr. France Bučar l. r

Drago Ribaš

Priprave na osamosvojitveno vojno ONZ v Republiki Sloveniji in na UNZ Murska Sobota od januarja do 26. 6. 1991

Januar, februar, marec 1991

Začetek leta 1991 ni prinesel olajšanja, ampak so se napetosti po celi Jugoslaviji stopnjevale in življenje prebivalcev, ne glede na politično pripadnost, je postajalo vedno težje ter odločitev o razhodu vedno bolj odločna. [239]Dne 9. 1. 1991 je UNZ Murska Sobota reagirala na zaostrovanje razmer z določitvijo dosegljivosti za vodilne in vodstvene delavce in PEM ter z naročilom, da PM poostrijo pokrivanje zgradb Sekretariatov za ljudsko obrambo.

PM Murska Sobota je 14. 1. 1991 z uradnim zaznamkom[240] zaključila preiskavo kršitve javnega reda in miru (JRM) z dne 1. 12. v prostorih restavracije hotela Zvezda v Murski Soboti. JRM je kršila ena vojaška oseba JLA, ki je pred prihodom miličnikov pobegnila s kraja dogodka. Ostala dva, oficir in podoficir JLA, nista želela miličnikom povedati, kdo je to bil in sta trdila, da za vojaške osebe, tudi če so dela prosti, milica ni pristojna. Prav tako nista razumela, zakaj se kršitev preiskuje še naprej, ker je podoficir, ki je ostal na kraju, plačal vso povzročeno škodo.

Dne 18. 1. 1991 je PMM Gederovci[241] poročala, da so popoldne na avstrijski strani imeli poostren nadzor pri vstopu v Avstrijo. Pri tem so jim pomagali tudi žandarji iz Bad Radkersburga. Eden od carinikov je pozneje povedal, da ima žandarmerija podatek, da bo naslednjega dne, to je 19. 1. 1991, zaradi razmer v SFR Jugoslaviji prišlo do večjega nezakonitega prebega državljanov Jugoslavije, predvsem Slovencev. Pričakujejo prebeg 40.000 do 50.000 prebivalcev Slovenije. Zato oblast na širšem območju avstrijske Štajerske pripravlja prostore za sprejem prebežnikov. V najvišji pripravljenosti je tudi avstrijska vojska.

Dne 18. 1. 1991 je UNZ Murska Sobota[242] izdala načrt dela po akciji Zaliv-91. Akcija je bila aktivirana zaradi zalivske vojne in možnosti koriščenja ozemlja SFR Jugoslavije za prihod terorističnih skupin, predvsem prek Slovenije, v zahodne države in tiste vzhodne države, ki so se pridružile koaliciji v zalivski vojni. V tej zvezi so določili pojačano delo pri prijavno odjavni službi in na dveh kontrolnih točkah v Razkrižju in pri Gornjem Lakošu. Naloge so bile določene za čas od 18. 1. do 31. 1. 1991. Določeno je bilo, katere PM pokrivajo katero kontrolno točko v izmenah po štiri miličnike. Miličniki so bili oboroženi z avtomatskim orožjem in bojnim kompletom streliva. Hkrati so naročili PM s splošnim delovnim področjem, da imajo v centrih mest vsaj tri miličnike in stalno nadzirajo tudi okolico zgradb sekretariatov za ljudsko obrambo in varovanje lastnih objektov. Komandirji so morali najti tajne depoje za orožje in strelivo, vendar ga še niso premeščali. Če JLA ne bo skušala vstopiti na silo v objekt ONZ, se ta vstop dokumentira, ukrepa pa šele po posebnem ukazu. Prav tako je bilo treba vrniti orožje drugim državnim organom, če ga je bilo še kaj na PM, da ga sami varujejo.

Komandir PM Murska Sobota je na UNZ Murska Sobota[243] dne 21. 1. 1991 poročal, da je imel stik s komandantom OŠTO Murska Sobota, ki mu je povedal, da imajo od petka 18. 1. 1991 stalno dežurstvo na sedežu štaba.

239 Depeša UNZ Murska Sobota za enote številka 01-2/6, z dne 9. 1. 1991.
240 Uradni zaznamek PM Murska Sobota, z dne 14. 1. 1991.
241 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 3-38/3-91, z dne 18. 1. 1991.
242 Dopis UNZ Murska Sobota za enote številka 21/1-1-SZ-3/91, z dne 18. 1. 1991.
243 Dopis PM Murska Sobota za UNZ Murska Sobota številka Z-10/24-16-91, z dne 21. 1. 1991.

Aktivni kader OŠTO ima odrejeno stalno dosegljivost. Od srede 23. 1. 1991 so v Pomurju začeli usposabljanja pripadnikov TO, ki so trajala do meseca junija. Potekala so v obliki petdnevnih vaj. Teme usposabljanj so bile spoznavanje orožja, rokovanje z njim, varovanje objektov in premik enote. Po dva OŠTO Pomurja sta vaje izvajala hkrati v enotah moči voda. Na posvetu na pokrajinskem štabu so bili seznanjeni z možnostjo, da bi JLA lahko poskusila odvzeti orožje. Zato so tudi uvedli dežurstva. Dogovorili so se tudi za redno izmenjavo informacij.

Dne 24. 1. 1991 je UNZ Murska Sobota[244] poslala na enote načrt zagotovitve zvez za obe formaciji PEM, da so miličniki PEM ob aktivaciji signala klin I ali II na enotah vzeli dodeljene UKV zveze in jih prinesli na zborno mesto enote, kjer so se pregledale in razdelile po formaciji PEM. [245] Dne 23. 1. 1991 je RSNZ obvestila vse UNZ in enote, da veljajo v JLA od 23. 1. 1991 pojačani ukrepi varovanja objektov JLA, povečali so stopnjo pripravljenosti JLA in preklicali dopuste vojakom. Ukrepi naj bi bili izvedeni po ukazu Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo o ukrepih ob razpustitvi mobiliziranih skupin in paravojaških formacij v Republiki Hrvaški. Prav tako pa so morali organi JLA v Republiki Sloveniji spremljati delovanje ONZ in TO in njihovo zadrževanje pri objektih JLA. V zvezi s tem so v enotah JLA opravili razgovore s starešinami in poostrili notranji nadzor. Organi Republike Hrvaške so reagirali na te ukrepe z okrepljenim varovanjem strateških objektov v republiki, predvsem v okolici Zagreba, in poostrenim nadzorom nad objekti JLA. Dne 24. 1. 1991 ob 12.00 naj bi bila zagotovljena popolna borbena pripravljenost enot JLA v V. armadnem območju. Dve oklepni ali oklepno mehanizirani brigadi JLA naj bi čakali na ukaz za premik, ena za relacijo Petrinja - Virgin most in druga na območje Cerklje - Ljubljana in trije bataljoni vojne policije na lokacije Zagreb, Cerklje in Ljubljana. Njihova naloga naj bi bila zavarovanje dela vojaških pravosodnih organov. Za zavarovanje pred morebitno intervencijo JLA je republiški sekretar odredil ukrepe razvidne iz priloge.

Dne 25. 1. 1991 so dopolnili naloge z ukazom, da miličniki opravljajo naloge zavarovanja objektov in patruljno službo z avtomatsko puško.[246] Odrejena je bila tudi pripravljenost za vodstvene in vodilne delavce ter PEM I in javljanje odsotnosti dežurnemu za ostale delavce. Dovolili pa so koriščenje dopustov.

244 Dopis UNZ Murska Sobota za enote številka 21/4-1-SZ-16/91, z dne 24. 1. 1991.
245 Depeša RSNZ za UNZ številka seja 01, z dne 24. 1. 1991.
246 Depeša RSNZ za enote in UNZ številka 0214-1-2/136, z dne 25. 1. 1991

V zvezi z nastalimi razmerami predlagamo delo po že sprejetih načrtih delovanja posameznih organizacijskih enot organov za notranje zadeve po akcijah PLEBISCIT in ZALIV, poleg tega pa je treba:

- fizično zavarovati lastne objekte;
- navezati stik z odgovornimi za varnost vitalnih objektov ter jih opozoriti na dosledno izvajanje varovanja teh objektov;
- pripraviti vse za mobilizacijo PEM - 1, ob ukazu pa okrepite varovanje vitalnih objektov, lastnih objektov in izvajajte patruljno službo po vašem razporedu;
- ko dobite ukaz za mobilizacijo PEM - 1 za izvedbo nalog na PM, vpokličite do 50% rezervnih miličnikov VEM;
- vsi miličniki naj bodo med opravljanjem službe oboroženi z avtomatsko puško;
- hkrati pripravite vse potrebno za mobiliacijo PEM - 2 in ostalih rezervnih miličnikov VEM;
- v primeru motenja ali prekinitve zvez ONZ uporabite vse druge tehnične možnosti za komuniciranje in pri tem ravnajte v skladu z dosedanjimi navodili;
- navezati stike s TO in zagotoviti koordinacijo opravljanja nalog;
- odrediti pripravljenost na domu in
- o situaciji seznaniti predstojnike organizacijskih enot, oni pa svoje delavce.

Igor BAVCAR
REPUBLIŠKI SEKRETAR

Ukrepi, ki jih je odredil republiški sekretar za notranje zadeve (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PM Murska Sobota[247] je reagirala na ukrepe, s tem da je združila moštvo PM in OM ter vodstvene delavce za vodenje celotne PM z razporedom dela 27. 1. in 28. 1. 1991 za posamezne relacije. [248] Dne 24. 1. 1991 je MP Kuzma obiskal komandant stražnice Sotina in zaprosil, da si v brezcarinski trgovini kupi cigarete. Ko se je vrnil, je med pogovorom povedal miličnikom, da naj se ne bojijo JLA, ker smo miličniki za njih zgolj nadležni komarji.

Dne 27. 1. 1991 je UNZ Murska Sobota[249] zmanjšala intenziteto ukrepov, tako da ni bilo več treba fizično varovati objektov ONZ, ampak je bil samo pomočnik dežurnega z obhodi. Ukinili so eno stalno patruljo, ena pa je ostala in ukinili so spremljanje vojaških objektov.

247 Depeša PM Murska Sobota za OM številka 3-39/106-91, z dne 25. 1. 1991.
248 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/1-1-2/22, z dne 25. 1. 1991.
249 Depeša UNZ Murska Sobota za enote številka 01-2-28, z dne 27. 1. 1991.

[250]Dne 28. 1. 1991 je UNZ Murska Sobota preklicala pripravljenost na domu za vse delavce, vendar je zahtevala, da prijavljajo svojo odsotnost dežurnemu. Poleg nalog, ki so ostale, so dodali še ugotavljanje premikov JLA in zahtevali uporabo dolgocevnega orožja pri rednem delu.

Dne 29. 1. 1991 je OM Cankova[251] poročala o premiku JLA, ko so se med 8.00 in 10.00 peljala skozi Cankovo štiri vozila JLA, pokrita s cerado, tako da se ni dalo ugotoviti, kaj prevažajo. [252]O premiku vojaškega vozila je tega dne poročal tudi OM Gornji Petrovci.

Vojaško vozilo pinzgauer so opazili na cesti med naselji Križevci in Moščanci. V vozilu je bil spredaj vojak in oficir JLA okoli 13.10, nekaj minut pozneje so opazili podobno vozilo, ki se je gibalo skozi naselje Gornji Petrovci proti regionalni cesti Murska Sobota Hodoš.

Dne 29. 1. 1991 je bila okoli 12.20 PM Murska Sobota[253] seznanjena, da je Moravske Toplice preletel helikopter JLA. Pritožil se je občan, ki je na PM protestiral zaradi tako nizkega leta helikopterja. Dve uri pozneje so dobili na PM tudi proteste občanov iz Puconcev zaradi nizkega preleta vojaškega helikopterja.

Dne 4. 2. 1991 sta poveljnik vojašnice v Murski Soboti in njegov namestnik obiskala UNZ Murska Sobota[254]. Zanimalo ju je, ali bi vodstvo UNZ lahko odstopilo od prekrška za njihovega oficirja, ki mu je bilo 2. 2. 1991 odvzeto vozniško dovoljenje na območju PM Lendava zaradi vožnje pod vplivom alkohola. Poveljnik je izrazil tudi željo po izboljšanju odnosov z ONZ ter za izmenjavo informacij, predvsem glede varovanja državne meje. Odgovorjeno mu je bilo, da so ONZ vedno za sodelovanje, vendar je ravno odnos patrulj JLA na državni meji do miličnikov v službi vplival na slabši medsebojni odnos in zaupanje. Zanimalo ga je, kdo bo na UNZ novi vodja Referata za državno mejo in tujce. Prav tako je predlagal srečanje JLA, ONZ in carine, saj so bila v preteklosti vsako leto. UNZ se je s predlogom strinjala in predlagala, da tokrat JLA skliče sestanek. Glede vozniškega dovoljenja pa je bilo v dogovoru z RSNZ odločeno, da se postopek zadrži. UNZ je prav tako ugotovila, da so se odnosi na terenu spremenili in komandanti stražnic obiskujejo enote milice ter so neverjetno vljudni.

Dne 15. 2. 1991 je UNZ Murska Sobota[255] razpisala izbirno tekmovanje ostrostrelcev UNZ Murska Sobota. Tekmovanje je bilo izvedeno 22. 2. 1991 ob 12.00 na strelišču v Čentibi pri Lendavi. Udeležili so se ga miličniki iz vseh enot milice UNZ Murska Sobota, ki so bili dobri strelci. Streljali so z ostrostrelno puško 309 W na razdaljo 100 metrov na tarčo OT-1 s pet naboji v času deset minut iz ležečega položaja z naslonom.

PM Murska Sobota[256] je poročala dne 18. 2. 1991 UNZ Murska Sobota, da sta komandir OM Gornji Petrovci in njegov pomočnik tega dne obiskala stražnico Hodoš. Tam je bil poleg komandanta stražnice tudi poveljnik vojašnice Murska Sobota z več oficirji in komandant stražnice Čepinci. Komandant vojašnice je povedal, da so tega dne izvedli generalko za vajo na meji pri Hodošu, ki jo bodo izvedli naslednji dan ob prisotnosti oficirjev iz Mariborskega korpusa. Poveljnik je še povedal, da načelnika inšpektorata milice UNZ Murska Sobota še ni obveščal, ker je mislil, da je preveč zaposlen, miličnika pa sta imela občutek, da ga sploh ni nameraval obvestiti, čeprav je bil to dogovor med JLA in milico.

250 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 01-2/29, z dne 28. 1. 1991.
251 Depeša OM Cankoma za UNZ in PM Murska Sobota številka 46-39/18-91, z dne 29. 1. 1991.
252 Dopis OM Gornji Petrovci za PP in UNZ Murska Sobota številka 1-SZ-96/91, z dne 13. 2. 1991.
253 Dopis PM Murska Sobota za UNZ Murska Sobota številka 26-121/121, z dne 29. 1. 1991.
254 Dopis UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21-1-SZ-11/91, z dne 7. 2. 1991.
255 Dopis UNZ Murska Sobota za enote številka 21/4-1-23/91, z dne 15. 2. 1991.
256 Dopis PM murska Sobota za UNZ Murska Sobota številka Z-10/24-21-91, z dne 18. 2. 1991.

PM Murska Sobota[257] je dne 19. 2. 1991 poročala, da je JLA izvedla tega dne vajo na območju Hodoša med 8.00 in 11.00. V vaji je sodeloval vod iz vojašnice Murska Sobota s poveljnikom voda, kot markiranti pa so sodelovali vojaki iz stražnic Čepinci in Hodoš. Po vaji je bila izvedena analiza vaje na stražnici Hodoš, kjer so sodelovali oficirji iz Mariborskega korpusa (polkovnik in podpolkovnik in nekaj oficirjev z nižjimi čini), oficirji iz vojašnice Murska Sobota in komandanti stražnic na območju vojašnice. Vaja naj bi bila redna oblika usposabljanja. Na meji z Republiko Avstrijo naj bi bila izvedena spomladi, najbrž na območju Fikšincev.

Dne 20. 2. 1991 je UNZ Murska Sobota[258] določila termine usposabljanj za poveljnike vodov in njihove pomočnike po formaciji PEM II v Gotenici, in sicer od 25. 2. 1991 do 2. 3. 1991 in od 4. 3. do 9. 3. 1991.

Dne 21. 2. 1991 je UNZ[259] na enote poslala rokovnik usposabljanja PEM. Po formaciji I je bilo predvideno šest usposabljanj, in sicer 3. 4., 8. 5., 24. 5., 11. 9. in 6.11., vse na strelišču v Mačkovcih, za 16. 10. pa kraj usposabljanja še ni bil določen. Vedno je bilo najprej streljanje s pištolo, četrto in šesto streljanje pa z avtomatsko puško. Na prvem streljanju je bil tudi test telesne usposobljenosti, ko so morali teči z neprebojnimi jopiči (cca 12 kg), čeladami in polno opremo in nato izvesti vajo v streljanju. Vadili so praktični postopek (legitimiranje, vklepanje), prometno zaporo, miličniško zasedo, pohod z elementi topografije, zborne postopke (klin, brano) in na zadnjem streljanju je bil ponovno preizkus telesne usposobljenosti. Za PEM II je bilo usposabljanje določeno za 7. 6. in 8. 6. 1991, kraj še ni bil določen, teme pa so bile vse, ki so bile določene za PEM I. Za VEM je bilo določeno, da se izvede vaja v streljanju 18. 5. in 19. 5. na strelišču v Mačkovcih s pištolo in dolgocevnim orožjem. Prav tako je bilo določeno, da se izvede enodnevno usposabljanje za aktivne in rezervne miličnike v mesecu septembru 1991 ter praksa rezervnih miličnikov na PM v času od marca do septembra 1991 dva dni.

257 Dopis PM Murska Sobota za UNZ Murska Sobota številka 1-Z-10/24-22/91, z dne 19. 2. 1991.
258 Dopis UNZ Murska Sobota za enote številka 21/4- 1-2/55, z dne 20. 2. 1991.
259 Dopis UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/4-1-SZ-27/91, z dne 21. 2. 1991 .

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE V MURSKI SOBOTI
Inšpektorat milice

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

Številka: 21/4-1-SZ-28/91
Datum : 26/2-1991

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
ODDELEK MILICE GORNJI PETROVCI

Prejeto: 28/02-91			
Org.en.	Številka	Pr.	Vs.
	1-SZ-100/91		VSI

VSEM PM IN OM S SPLOSNIM IN
POSEBNIM DELOVNIM PODROCJEM
NA OBMOCJU UNZ MURSKA SOBOTA

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2
DATUM: 25. 5. 2010
PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-61/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

P R O G R A M

usposabljanja miličnikov za opravljanje nalog v izrednih razmerah, neposredni vojni nevarnosti in v vojni za leto 1991.

V 1991 letu bodo enote milice izvajale usposabljanje po VEM formaciji in sicer:

I. Oborožitev in vaje v streljanju:

1. Aktivni miličniki (razen PEM)

- eno streljanje z avtomatsko puško
- dve streljanji s pištolo

2. Rezervni miličniki (razen PEM)

- eno streljanje z dolgim orožjem v "zadolžitvi"
- eno streljanje s pištolo

Oborožitev in vaje v streljanju izvedete enako kot v letu 1990.

II. Enodnevno usposabljanje aktivnih in rezervnih miličnikov na postaji milice (razen PEM)

1. Praktični postopek - legitimiranje
2. Prometna zapora
3. Pregled zemljišča in objekta

Konkretne usmeritve bodo starešine enot dobile na usposabljanju v TC Jasnica. Pri usposabljanju je potrebno koristiti dosedanjo literaturo in zapiske iz dosedanjih predavanj.

Letni načrt usposabljanja miličnikov VEM (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

III. Enodnevna praksa za rezervne miličnike na PM (2 x letno)

Prakso izvajajo vsi rezervni miličniki, tudi tisti, ki so razporejeni v PEM.

V času opravljanja prakse opravljajo naslednje vrste del:

a) na PM s splošnim delovnim področjem:

- opazovanje in patruljiranje
- zbiranje operativnih podatkov
- legitimiranje
- urejanje in nadzor cestnega prometa

b) na postaji prometne milice:

- opazovanje prometa in patruljiranje
- fizično urejanje prometa
- kontrola voznikov in vozil
- ukrepi rezervnih miličnikov pri prometnih nezgodah

c) na postajah mejne milice:

- opazovanje območja mejnega prehoda
- usmerjanje prometa na območju mejnega prehoda
- ugotavljanje nedovoljenega gibanja in muditve na območju mejnega prehoda ter preprečevanje ilegalnih pobegov čez državno mejo na območju mejnega prehoda
- nudenje pomoči in zaščite delavcu carine pri pregledovanju potnikov, vozil in prtljage.

Vsi rezervni miličniki opravijo enodnevno prakso na enoti (2 x letno). Dnevno opravijo 8 ur dela po razporedu dela v času, ko to najbolj ustreza enoti milice in rezervnemu miličniku - v njegovem prostem času in po možnosti izven letne turistične sezone in ne ob prometnih konicah.

IV. Usposabljanje ostrostrelcev

Usposabljanje ostrostrelcev se izvede enako kot v letu 1990 na podlagi Programa izvajanja vaj v streljanju za ostrostrelce v letu 1990.

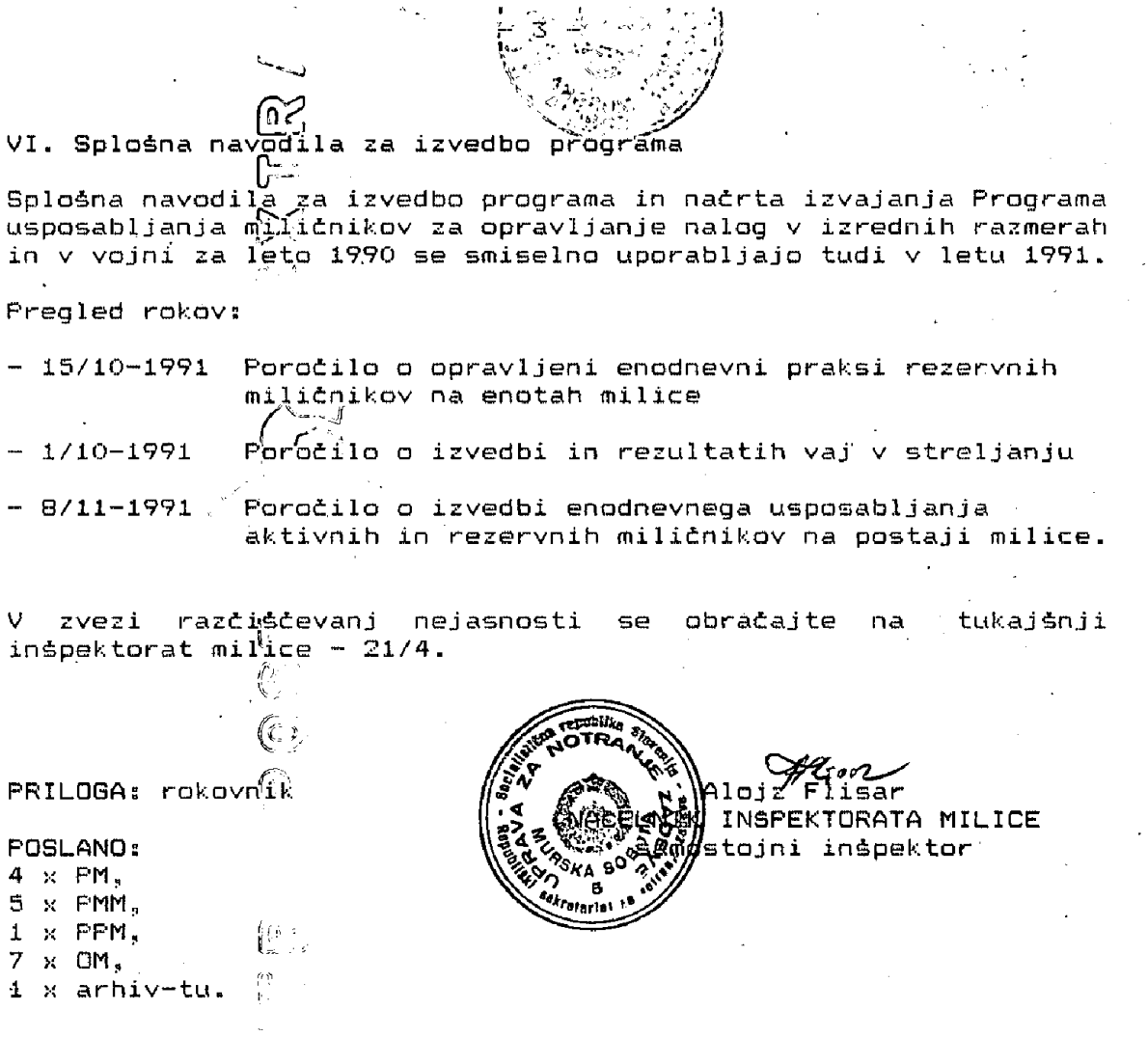
V. Teoretično usposabljanje starešin

Število udeležencev in čas izvedbe se bo določil naknadno, odvisno od sprejetja zakonodaje. Za usposabljanje so predvidene naslednje teme:

- organizacija in delovanje enot milice v izrednih razmerah, neposredni vojni nevarnosti in v vojni,

- seznanitev z Zakonom o obrambi in zaščiti.

Letni načrt usposabljanja miličnikov VEM, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

VI. Splošna navodila za izvedbo programa

Splošna navodila za izvedbo programa in načrta izvajanja Programa usposabljanja miličnikov za opravljanje nalog v izrednih razmerah in v vojni za leto 1990 se smiselno uporabljajo tudi v letu 1991.

Pregled rokov:

- 15/10-1991 Poročilo o opravljeni enodnevni praksi rezervnih miličnikov na enotah milice
- 1/10-1991 Poročilo o izvedbi in rezultatih vaj v streljanju
- 8/11-1991 Poročilo o izvedbi enodnevnega usposabljanja aktivnih in rezervnih miličnikov na postaji milice.

V zvezi razčiščevanj nejasnosti se obračajte na tukajšnji inšpektorat milice - 21/4.

PRILOGA: rokovnik

Alojz Flisar
NAČELNIK INSPEKTORATA MILICE
samostojni inšpektor

POSLANO:
4 x PM,
5 x PMM,
1 x PPM,
7 x OM,
1 x arhiv-tu.

Letni načrt usposabljanja miličnikov VEM, stran 3 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Dne 2. 3. 1991[260] je bila odrejena pripravljenost na domu za miličnike PEM I in dosegljivost za starešine enot zaradi intervencije Posebne enote policije MUP Republike Hrvaške, ko so v Pakracu razorožili rezervo milico, ki se je dan prej oborožila in odpovedala pokorščino MUP Republike Hrvaške. Zaradi tega so se razmere tam zelo zaostrile. V tej zvezi je RSNZ zaznal premike enot JLA iz Slovenije proti Hrvaški. [261]Ukrepi so bili preklicani 4. 3. 1991 od 12.00 naprej.

UNZ Murska Sobota[262] je poročala 7. 3. 1991, da sta PM Murska Sobota in PM Ljutomer zaznali 1. 3. in 5. 3. aktivnosti JLA v bližini mostu čez reko Muro v Veržeju med 8.00 in 14.00. Tam naj bi bilo okoli 20 vojakov, najbrž iz vojašnice v Murski Soboti, v bližini mostu čez reko Muro in pod njim. Delavci cestnega podjetja Murska Sobota so v obeh primerih zaznali, da so se pripeljali z dvema pincgauerjema in je bila pri enem še priklopljena manjša prikolica. Preko ceste so vlačili kable in občasno so vojaki na cesti ustavili promet. Vojaki so bili v polni bojni opremi. Najbrž je šlo za inženirsko enoto iz vojašnice Murska Sobota. Pozneje je PM Murska Sobota pregledala most, vendar niso ugotovili, da bi bil miniran.

260 Depeša UNZ Murska Sobota za enote številka 01-2-981, z dne 2. 3. 1991.
261 Depeša UNZ Murska Sobota za enote številka 01-2/1001, z dne 4. 3. 1991.
262 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21-1-2/63, z dne 7. 3. 1991.

Dne 11. 3. 1991 je UNZ Murska Sobota[263] na podlagi letnega načrta usposabljanja izdala odločbo o izvedbi usposabljanja PEM v letu 1991 s podrobnimi določbami o krajih in temah usposabljanj in pripravah za njih. [264]Naslednji dan, to je 12. 3. 1991, je UNZ Murska Sobota po ukazu RSNZ zaradi dogodkov v Jugoslaviji ponovno odredila pripravljenost PEM I na domu od 12. 3. 1991 od 21.00 do preklica. [265]Pripravljenost je bila preklicana 22. 3. 1991 od 15.00 naprej.

Dne 13. 3. 1991 je PMM Gederovci[266] zaznala prihod skupine osmih vojakov, ki so ob 6.40 prišli iz smeri Petanjcev ob državni meji do MP Gederovci in nato po regionalni cesti Murska Sobota – Gederovci v notranjost države, kjer so jih najbrž pobrali z vozilom JLA. Vsi so bili oboroženi z avtomatskim orožjem, v rokah pa so nosili čelade.

Dne 16. 3. 1991 je bila patrulja PM Murska Sobota[267] na tržnici v Murski Soboti. Prodajalec na tržnici je povedal, da sta danes do njega prišla mlajša moška s kratko pristriženimi lasmi, oblečena v jeans in v srbohrvaškem jeziku vprašala, ali je tržnica edino mesto v Murski Soboti, kjer se zbirajo ljudje. Ko ju je vprašal, zakaj ju to zanima, sta rekla, da bo ta dan Slovenija gorela. Po prepiru in grožnji prodajalca, da gre poklicat policijo, sta zbežala s tržnice. Kljub iskanju miličniki niso izsledili neznancev.

Dne 18. 3. 1991[268] so kriminalisti izvajali opazovanje vojašnice Murska Sobota in poročali o premikih vojakov iz in v vojašnico. [269]Tudi v noči od 18. 3. na 19. 3. 1991 sta kriminalist in miličnik PM Murska Sobota opazovala vojašnico v Murski Soboti in ugotovila jutranji prihod oficirjev na delo ter prihod ob 5.00 vojaškega vozila kompanjola, ki je vojašnico zapustilo ob 5.15.

Dne 20. 3. 1991 je RSNZ[270] obvestil vse UNZ in enote o aktivaciji akcije VTV – Kobra '91. Namen je bil varnostno spremljanje vojaške vaje TO Republike Slovenije od Nove Gorice, Postojne, okolice Ljubljane in Novega Mesta. Milica je imela nalogo preverjati vstope tujih diplomatov v Republiko Slovenijo. Enote v notranjosti pa so morale spremljati gibanje tujih diplomatov in vojaških oseb JLA v bližini izvajanja vaje. Ukrepi so se izvajali do 25. 3. 1991 do 15.00. Enote so morale dvakrat na dan poročati UNZ o ugotovitvah.

UNZ Murska Sobota[271] je 21. 3. 1991 seznanila RSNZ, da je bila tega dne v Murski Soboti delegacija 40 oficirjev iz V. armadnega območja, ki so bili gostje podjetja ABC Pomurka. Delegacija si je ogledala proizvodne in nekatere gostinske obrate ABC. Delegacijo je vodil general. Prevažalo pa jih je podjetje Avtobusni promet iz Murske Sobote z avtobusom. Vsebina pogovorov ni bila ugotovljena. [272]O tem je 29. 3. 1991 poročal inšpektor z Inšpektorata za mejo UNZ Murska Sobota, da sta bila s pomočnikom načelnika UNZ na kosilu v vojašnici Murska Sobota ob prihodu delegacije iz V. armadnega območja. Pogovarjali naj bi se z vodstvom ABC Pomurka o zagotavljanju prehrane za JLA. Izvedela sta, da naj bi JLA začela s prodajo parcel opuščenih stražnic.

---

263 Dopis UNZ Murska Sobota za enote in službe številka 21/4-1-STD-38/91, z dne 11. 3. 1991.
264 Depeša UNZ Murska Sobota za enote in službe številka 01-2/64, z dne 12. 3. 1991.
265 Depeša UNZ Murska Sobota za enote in službe številka 01-2-2/1330, z dne 22. 3. 1991 .
266 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 6-38/20-91, z dne 13. 3. 1991.
267 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/6-2/1213, z dne 16. 3. 1991.
268 Uradni zaznamek OZK UNZ Murska Sobota številka 23/2, z dne 19. 3. 1991.
269 Uradni zaznamek OZK UNZ Murska Sobota številka 22/12, z dne 19. 3. 1991.
270 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/1-2/69, z dne 20. 3. 1991.
271 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/2-1-70, z dne 21. 3. 1991.
272 Uradni zaznamek IM UNZ Murska Sobota številka 21/3-3, z dne 29. 3. 1991.

Prav tako naj bi imela JLA seznam perspektivnih vojašnic, ki naj bi jih nadgradili za večje število vojakov in opremili tudi z vozili, ostale vojašnice pa bi prepustili milici. Po kosilu so se odpeljali na ogled stražnice Prosenjakovci.

Dne 22. 3. 1991 je UNZ Murska Sobot[273]a zahtevala od PM s splošnim delovnim področjem poročilo o tem, ali hranijo evidence občinskih organov za ljudsko obrambo o nabornikih ali druge evidence tega organa in če so okoli tega kakšne posebnosti. [274] Tega dne je PM Murska Sobota poročala, da sta se komandir OM Gornji Petrovci in njegov pomočnik v Križevcih srečala z vojaškim vozilom, v katerem je bil poveljnik vojašnice Murska Sobota. Oboji so se ustavili in po pozdravu je poveljnik miličnika povabil na vikend upokojenega oficirja JLA. Horn je povedal, da je imel prejšnji dan inšpekcijo V. armadnega območja, ki jo je vodil polkovnik Đurović, ki je bil ob prihodu zelo presenečen nad razmerami v Prekmurju. Imeli so drugačno predstavo in so bili vsi oboroženi z dolgocevnim orožjem. Horn je tudi miličnika zaprosil, da ne poročata o tem pogovoru, ker bi lahko predstojniki v Zagrebu izvedeli, da ima stalne stike z milico in bi imel zaradi tega težave. Povedal je tudi, da v naslednjih dneh pričakuje nadzorni obisk poveljnika Mariborskega korpusa Deliča. Horna je tudi zanimalo, ali poznata profesionalnega oficirja TO iz IX. sektorja republiškega štaba TO, ki je tja prišel iz JLA in je bil prej vezist. Slednji naj bi bil poročen s sestro predsednika Izvršnega sveta Peterleta. Miličnika sta povedala, da ljudi v Ljubljani, ki niso iz ONZ, ne poznata. Povedal je tudi, da naj bi bil komandant OŠTO v Murski Soboti na zagovoru v Ljubljani zaradi stikov z oficirji JLA in da najbrž tudi njega to čaka. Isti dan je komandir PM Murska Sobota obiskal vojašnico Murska Sobota, ker je že pred tem prosil namestnika poveljnika vojašnice za literaturo za izvedbo vaje v streljanju. Ugotovil je, da oficirji prihajajo na delo v civilu in se tam preoblečejo ter da bodo to poskušali v kratkem zagotoviti tudi vojakom, da bi na izhode odšli v civilni obleki. Po obisku podoficirja v pisarni namestnika komandanta je slednji povedal, da bo moral najbrž na zagovor zaradi obiska komandirja PM, ker je ta podoficir znan kot informator za višje kroge, vendar se s tem ne obremenjuje.

PMM Gederovci[275] je poročala, da se v vaseh Sodišinci in Gederovci širijo govorice, da naj bi 21. 3. 1991 prišlo do konflikta v stražnici Petanjci med vojaki JLA. Med prepirom glede nacionalnega vprašanja naj bi prišlo tudi do sprožitve orožja. Vaščani naj bi slišali več strelov in čez nekaj časa naj bi pripeljalo do stražnice vojaško reševalno vozilo in odpeljalo dva vojaka. Teh govoric niso mogli preveriti v stražnici.

Dne 27. 3. 1991 je UNZ Murska Sobot[276]a odredila pripravljenost na delovnem mestu dne 28. 3. 1991 od 9.00 naprej za pripadnike PEM I zaradi protestnega zborovanja v Mariboru. Miličniki so morali biti pripravljeni za premik z opremo za vzdrževanje JRM. Dne 28. 3. 1991[277] ob 14.37 je bila pripravljenost na delovnem mestu za PEM I preklicana. Tega dne so iz OM Rogaševci[278] poročali, da so pri delu na mejnem prehodu za obmejni promet Sotina okrog 12.00 zaznali prihod iz smeri stražnice Sotina okrog 40 starešin JLA. Eden od oficirjev je miličniku na mejnem prehodu povedal, da delajo obhod ob meji in upa, da ga niso prestrašili. V skupini je miličnik prepoznal komandirje stražnic Sotina, Fikšinci, Trdkova in Kuzma. Na mejnem prehodu so se zadržali približno 15 minut in nato nadaljevali ob meji proti Ocinju.

273 Depeša UNZ Murska Sobota za PM s splošnim delovnim področjem številka 21/6-1-2/1331, z dne 22. 3. 1991.
274 Poročilo PM Murska Sobota za UNZ Murska Sobota številka 1-10-24/26-91, z dne 23. 3. 199.
275 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 01-38/28-91, z dne 22. 3. 1991.
276 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/2-1-80, z dne 27. 3. 1991.
277 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/6-4-2/1438, z dne 28. 3. 1991.
278 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/6-3-3/81, z dne 28. 3. 1991.

Dne 31. 3. 1991 je UNZ Murska Sobota[279] obvestila vse enote in službe, da je prišlo prejšnji in ta dan do eskalacije mednarodnih odnosov na območju Plitvičkih jezer. To pa bi lahko močno poglobilo krizo v državi. Zaradi tega so zahtevali posebno pozornost na relacijah proti Republiki Hrvaški. Prav tako so opozorili na osebno varnost pri postopkih in izvajanje ukrepov po akciji Plebiscit.

April, maj, junij do 19. 6. 1991

Dne 2. 4. 1991 je PMM Gederovci [280] na UNZ Murska Sobota poslala uradni zaznamek miličnika, ki se je tega dne pogovarjal s predsednikom vaškega odbora Sodišinci. V pogovoru je povedal, da te dni popisujejo števce za vodo. Ko je prišel na stražnico Petanjci, je ugotovil , da so vojaki izkopali strelska mesta, vendar ne v smeri državne meje, ampak v smeri Sodišincev in ga niso kot običajno pustili naprej. Nato je v spremstvu stražarja iskal števec in ugotovil, da. je na stražnici več vojakov kot običajno.

Dne 8. 4. 1991 je UNZ Murska Sobot[281]a obvestila enote in službe, da je odprta akcija Seja-91 v zvezi seje vseh predsednikov republiških predsedstev, ki je bila izvedena 11. 4. 1991 na Brdu pri Kranju. Od enot so zahtevali takoj vsa obvestila, ki bi vplivala na varnost udeležencev seje.

RSNZ je dne 2. 4. 1991 zaradi razmer v Republiki Hrvašk[282]i, predvsem na območju Plitvičkih jezer, odredila dodatne ukrepe. Za UNZ Krško, Novo mesto, Postojna in Ljubljana varovanje objektov ONZ v nočnem času z dolgocevnim orožjem ter dodatne patrulje na relacijah proti meji z Republiko Hrvaško. PMM v Sloveniji so dobile aktivacijo načrta Kamen 1/1, dosegljivost PEM I in starešin enot ter zaščitne enote milice in specialne enote milice, slednji zaradi morebitnih pojačanih ukrepov po akciji Atlas.

[283]Dne 2. 4. 1991 je UNZ Murska Sobota naročila dodatne ukrepe v zvezi razmer na območju Plitvic v Republiki Hrvaški. Poleg temeljitega izvajanja nalog iz akcije Plebiscit so zahtevali uvedbo opazovalne službe na mednarodnih mejnih prehodih, dosegljivost PEM I doma in dosegljivost vseh starešin ONZ. Prav tako so morale PM s splošnim delovnim področjem zagotoviti pokritost terena s patruljami. [284] Dne 5. 4. 1991 so bili ukrepi preklicani, razen nalog po akciji Plebiscit. [285] Dne 2. 4. 1991 je UNZ Murska Sobota poslala na enote tudi odredbo o zadolžitvi inšpektorjev Inšpektorata milice za posamezne enote milice, ki so imeli vlogo svetovalcev in sprotnih nadzornikov na enotah.

UNZ Murska Sobota[286] je dne 3. 4. 1991 sporočila RSNZ seznam upokojenih miličnikov, ki so še vojni obvezniki in bi lahko delali na mejnih prehodih. Štiri so predlagali za inštruktorje, tri za komandirje PMM in devet za kontrolorje na mejnih prehodih.

Dne 22. 4. 1991 je RSNZ[287] poslal na vse UNZ državni načrt Kamen I in Kamen II v izvajanje. Načrte je hranil Inšpektorat milice zaradi konkretizacije in stalna služba UNZ zaradi izvajanja, z njim so bili seznanjeni tudi načelniki drugih služb UNZ. Inšpektorat milice je nato konkretiziral načrt Kamen za UNZ.

279 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/1-2/86, z dne 31. 3. 1991.
280 Uradni zaznamek miličnika PMM Gederovci, z dne 2. 4. 1991.
281 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/6-1-2/90, z dne 8. 4. 1991.
282 Depeša RSNZ za vse UNZ in službe RSNZ številka 0211-4-144/3845, z dne 2. 4. 1991.
283 Depeša UNZ Murska Sobota za enote in službe številka 21-2/1525, z dne 2. 4. 1991.
284 Depeša UNZ Murska Sobota za enote in službe številka 21/1-1-2/1571, z dne 5. 4. 1991.
285 Dopis UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21-1-S-22/40-C-2/91, z dne 2. 4. 1991.
286 Dopis UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/3-1-SZ-50/91, z dne 3. 4. 1991.
287 Dopis RSNZ za vse UNZ-je številka 0213-1-Z-221/94-91, z dne 22. 4. 1991.

Dne 26. 4. 1991 je OM Radenci[288] obvestil PM Gornja Radgona in UNZ Murska Sobota, da so tega dne okoli 13.00 ugotovili, da so na mostu čez reko Muro v Petanjcih potekale vojaške vaje. Pri vaji je sodelovalo deset vojakov, niso pa ugotovili namena vaje.

UNZ Murska Sobota[289] je 29. 4. 1991 opozorila vse enote in službe, da je treba glede na razmere v Jugoslaviji in začetek izvajanja Zakona o naboru delo organizirati, tako da bodo naloge pravočasno in strokovno opravljene. Za odsotne delavce so enote morale voditi evidenco odsotnosti, da se jih vpokliče v primeru potrebe. [290]RSNZ je 30. 4. 1991 seznanila vse UNZ, da je zaradi dopolnil Zveznega zakona o vojaški dolžnosti, z dne 26. 4. 1991, poslal vsem občinskim in Mestnemu sekretariatu za ljudsko obrambo dopis o poostrenem varovanju naborne evidence. V dopisu so jim naročili, da obnovijo dogovor s PM na terenu o varovanju nabornih evidenc v prostorih PM ali pa jih varujejo sami izven prostorov upravnega organa. Če pride predstavnik na PM, se milica dogovori z njim za ustrezno varovanje v enoti, vendar le, če so izkoriščene druge možnosti varovanja. O prošnjah Upravnega organa PM prek UNZ obveščajo RSNZ. V primeru, da JLA poskusi odvzem nabornih evidenc, milica ravna v skladu z navodili po akciji Plebiscit.

RSNZ je 6. 5. 1991[265] na meji z republikami Italijo, Madžarsko in Avstrijo aktivirala načrt Kamen stopnja 1/1. Poleg tega so zahtevali tudi spremljanje aktivnosti JLA na teh mejah, če je treba, se organizirajo patrulje ob meji. UNZ, ki mejijo z Republiko Hrvaško, aktivirajo patrulje po tri miličnike PEM I, ki ugotavljajo nezakonit prevoz orožja ali streliva, morebiten prihod beguncev in izvajajo naloge po akciji Plebiscit. Ukrepi se izvajajo do preklica. [291]UNZ Murska Sobota je dne 6. 5. 1991 aktivirala izvajanje nalog iz načrta Kamen stopnja 1/1.

Zaradi povečanih napetost[292]i v Republiki Sloveniji in Jugoslaviji je UNZ Murska Sobota dne 7. 5. 1991 odredila dosegljivost vodstvenih delavcev UNZ, pripravljenost na domu starešin enot in miličnikov PEM, letni dopusti so se prekinili, določeno je okrepljeno varovanje objektov UNZ Murska Sobota. Ukrepe so začeli izvajati istega dne od 22.00 do preklica. [293]V tem času so patrulje PEM I v sestavi treh miličnikov na območjih PM Ljutomer in PM Lendava pokrivale relacije iz smeri Republike Hrvaške od 7. 5. 1991 do preklica. [294]Zaradi aktiviranja PEM I za operativne naloge je bilo preklicano usposabljanje za 8. 5. 1991. [295]

Dne 10. 5. 1991 od 11.00 dalje so bili ukrepi preklicani, razen ukrepov po aktualnih akcijah.

Dne 7. 5. 1991 je UNZ Murska Sobota[296] poslala vsem enotam novi pogovornik (ukaz), ki se mora uporabljati do preklica. Pogovornik je določal način poročanja o premikih JLA po UKV zvezah. Patrulja je morala pogovornik prevzeti pri dežurnemu enote in ga vrniti na koncu izmene. Prav tako je bilo treba vsak stik z JLA po koncu izmene potrditi tudi po telefonu na stalno službo UNZ Murska Sobota.

---

288 Depeša OM Radenci za PM Gornja Radgona in UNZ Murska Sobota številka 3-38-145-91, z dne 26. 4. 1991.
289 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2/1951, z dne 29. 4. 1991.
290 Depeša RSNZ posredovana preko UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/1-2/101, z dne 30. 4. 1991 [265] Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0214-2-2/5132, z dne 6. 5. 1991.
291 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/6-2-2/2032, z dne 6. 5. 1991.
292 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21-1-2/103, z dne 7. 5. 1991.
293 Razpored patrulj za vse enote in službe s stri UNZ Murska Sobota številka 21/3-1-2/104, z dne 10. 5. 1991.
294 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/3-1-2/2037, z dne 7. 5. 1991.
295 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/1-2/2116, z dne 10. 5. 1991.
296 Dopis UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/6-6-2-2063, z dne 7. 5. 1991.

Dne 8. 5. 1991 je šef carinske izpostave Gederovci[297] komandirju PMM povedal, da je bil pred kratkim v Dolgi vasi, kjer mu je kolega carinik povedal, da Slovenska milica pripravlja zaporo meje z Republiko Hrvaško in postavitev več mejnih prehodov. Prav tako naj bi se med cariniki govorilo, da Zvezni izvršni svet pripravlja ustanovitev vzporedne carine v Sloveniji. En dan prej je prišel na MP Gederovci komandant stražnice Petanjci v uniformi in oborožen. Šel je k carini in se z njimi dalj časa pogovarjal. PMM ugotavlja, da je najbrž želel vedeti, kakšne ukrepe izvaja milica, ki je takrat že izvajala načrt Kamen 1/1. Ker se ni oglasil pri milici, ga je komandir PMM obiskal na stražnici 8. 5. 1991. Komandant stražnice je komandirju PMM povedal, da je malo vojakov na stražnici, ker imajo nalogo okrepljeno varovati državno mejo.

Trenutne razmere je komentiral s pripombo, da je naveličan stalnih napetosti in je čas, da se politiki dogovorijo. Ta dan je miličnik opazovalec na MP Gederovci ugotovil, da so bili dopoldne v patrulji JLA ob državni meji štirje vojaki, popoldne pa že pet. Milica je tudi v času od 7. 5. do 10. 5. 1991 ugotovila močan promet vozil JLA, predvsem do stražnic na meji z Republiko Avstrijo.

Dne 13. 5. 1991 je UNZ Murska Sobota[298] potrdila, da se bo usposabljanje PEM I izvedlo 24. 5. 1991 v skladu z načrtom usposabljanja in je zborno mesto na strelišču pri kanalu v Murski Soboti.

UNZ Murska Sobota[299] je dne 17. 5. 1991 poročala RSNZ o obisku občana iz Murske Sobote pri načelniku inšpektorata milice. Zanimalo ga je, kakšne so možnosti zaposlitve v ONZ. Povedal je, da je njegov sin študent 1. letnika mornariške akademije v Splitu. Njegov sin in trije študenti iz Slovenije bodo 20. 5. 1991 zapustili akademijo zaradi nevzdržnih odnosov v akademiji. Vodstvo jim je razdelilo dolgocevno orožje in strelivo, on ima ostrostrelno puško. Študenti iz Srbije izvajajo močne pritiske na druge študente. Eden od njih se je, ko se je vrnil z dopusta hvalil, da je bil na barikadah in je streljal na hrvaške miličnike in sedaj so na vrsti oni. Vodstvo akademije naj bi podpiralo takšen odnos. Navedenemu je bila pojasnjena politika zaposlovanja v ONZ.

Pripadniki PEM UNZ Murska Sobota v trenažnem centru v Jasnici pri Kočevju (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

297 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21-1-2/107, z dne 10. 5. 1991.
298 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/3-1-2/2168, z dne 13. 5. 1991.
299 Dopis UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21-1-2/113, z dne 17. 5. 1991.

UNZ Murska Sobota[300] je 23. 5. 1991 na dogodke v Mariboru, ko je JLA poskusila zasesti učni center Pekre reagirala tako, da je odredila pripravljenost na domu za PEM I in za vse starešine enot milice do komandirja OM.[301] Dne 25. 5. 1991 je UNZ Murska Sobota preklicala pripravljenost na domu za starešine in enote seznanila, da se bodo tega dne popoldne vrnili miličniki PEM I, ki so bili v Mariboru.

Dne 23. 5. 1991 je šef carinske izpostave Gederovci[302] komandirju PMM prijavil grožnje po telefonu, ki so se pojavljale tisti dan že ves popoldan. Neznanec, ki je poskušal govoriti v prekmurskem narečju, mu je grozil, da bo obračunal z njim in da ga bo dobil. Te grožnje je ponavljal tudi, ko se je oglasila njegova žena. Klici so se nadaljevali tudi naslednji dan. Šef carinske izpostave je dejal, da ni imel konflikta z nikomer, ne v službi ne doma, in so klici zelo verjetno posledica razmer v carini v Sloveniji.

Tega dne[303] je klical po telefonu namestnik poveljnika vojašnice na sektor za mejne zadeve in tujce in povedal, da bodo 24. 5., 25. 5. in 26. 5. 1991 poostrili varovanje državne meje od reke Mure do Fikšinec zaradi povečanja števila ilegalnih prehodov državne meje. Zanimalo ga je, ali bomo tudi mi okrepili varovanje državne meje. Povedano mu je bilo, da ONZ opravljajo redno globinsko varovanje državne meje. Zanimalo ga je tudi, ali je res, da je milica za varovanje državne meje vpoklicala rezervni sestav. Vodja sektorja je to zanikal, vendar je JLA očitno izvedela, da so zaradi usposabljanja PEM I bili vpoklicani rezervisti. Prav tako je bilo opaženo, da komandirji stražnic obiskujejo mejne prehode podnevi in ponoči in se zanimajo pri carini za ukrepe milice.

RSNZ je dne 24. 5. 199[304]1 opozoril vse UNZ, da obstaja možnost, da JLA zasede nekatere vitalne objekte, predvsem zgradbe radia in TV Slovenija v Ljubljani, Mariboru in Kopru ter oddajnikov in pretvornikov. Naročili so pogovor z odgovornimi in spodbujanje samozaščitnega ravnanja. [305]RSNZ je isti dan obvestil vse UNZ, da so vojaški organi tega dne ob 16.30 izpustili na prostost Vladimirja Miloševiča, poveljnika Vzhodnoštajerske pokrajine TO in Milka Ozmeca, vodjo varnostne službe TO, ki ju je tega dne v zgodnjih jutranjih urah vojna policija ugrabila v zgradbi občine Maribor.

Vaja za vzdrževanje javnega reda in miru - klin (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

300 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2/2360, z dne 23. 5. 1991.
301 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2/2376, z dne 25. 5. 1991.
302 Dopis PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 1/137-91, z dne 24. 5. 1991.
303 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/3-1-2/115, z dne 23. 5. 1991.
304 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0214-2-707, z dne 24. 5. 1991.
305 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0216/2-4-5899, z dne 24. 5. 1991.

UNZ Murska Sobota[306] je dne 24. 5. 1991 poročala RSNZ o zaznavi PMM Hodoš, kjer dela carinik, po narodnosti Črnogorec, ki se je pred kratkim vrnil z dopusta v domačem kraju in se od takrat redno druži s prejšnjim in sedanjim komandantom stražnice Hodoš ter na glas zagovarja ukrepe JLA v Sloveniji. Prav tako pa so obveščali o zaznavi PMM Dolga vas, ki je poročala o obisku oficirja JLA na MP, ki je Slovenec in je čestital miličnikom ob dnevu milice. Povedal je, da ne upa iz hiše, ko je dela prost, ker ga ljudje grdo gledajo, sam pa se ne strinja z ukrepi vrha JLA, da bo zapustil JLA, ko se bo Slovenija osamosvojila.[307] Tega dne je direktor Mlinopek Murska Sobota obvestil UNZ Murska Sobota, da je JLA naročila za sto kilogramov več kruha kot običajno in tudi za naprej niso spremenili naročila.

RSNZ je sporočila[308] vsem UNZ 25. 5. 1991, da je JLA v Mariboru in drugje v Sloveniji izvajala določene postopke zoper občane. Naročeno je bilo, da se v takih primerih in prekoračitvah pooblastil vojaških oseb zberejo potrebna obvestila in se zoper vojaške osebe podajo kazenske ovadbe.

Dne 26. 5. 1991 je UNZ Murska Sobota[309] naročila PM s splošnim delovnim področjem, da so še posebej pozorni na objekte infrastrukture in se z odgovornimi osebami v teh objektih dogovorijo za samozaščitno ravnanje. V vseh kontaktih z JLA je treba biti še posebej previden, ker jim, glede na zadnje dogodke, ne gre več zaupati. PM se morajo takoj pripraviti za delo na rezervnih vojnih lokacijah, ki ne smejo biti iste, kot so v njihovih dosedanjih načrtih. PM to usklajujejo s svojimi OM in postajami s posebnim delovnim področjem. Pri načrtovanju morajo upoštevati tehnična sredstva, opremo in oborožitev. Vse postopke je treba dokumentirati. Hkrati pa so enote in službe obvestili, da bo RSNZ odslej plačal vse nadure in bodo poskušali čimprej na vladi doseči izboljšanje položaja miličnikov.

RSNZ je vse UNZ[310] dne 27. 5. 1991 opozorila o več primerih ugotovljenih opazovanj pomembnejših organov v Sloveniji. V zadnjih dneh se je intenziteta opazovanj povečala. Osebe, ki opazujejo in fotografirajo objekte, uporabljajo različna vozila, ki imajo nameščene registrske tablice, ki ne pripadajo tem vozilom. Zaradi tega je RSNZ zahteval dosledno ugotavljanje takega početja in še posebej poudaril lastno varnost pri teh postopkih.

UNZ Murska Sobot[311]a je dne 27. 5. 1991 vsem enotam in službam prenesla informacijo UNZ Maribor. Slednjo je obvestil predsednik Skupščine občine Lenart, da ga je v dneh napotitve slovenskih nabornikov v učne centre klicala ženska, ki je govorila tekoče slovensko in povedala, da JLA tega ne namerava dovoliti in bo to preprečila z vsemi sredstvi. Tej informaciji ni dajal posebnega pomena in o tem ni nikogar obveščal. Dne 26. 5. 1991 ga je okoli 22.00 klicala ista ženska in povedala, da bo JLA v naslednjih dneh začela z ugrabitvami pomembnih političnih funkcionarjev v Sloveniji. To namerava izvajati s specialnimi enotami in množično. Opozorila ga je, naj to informacijo vzame resno.

Dne 28. 5. 1991 je RSNZ[312] obvestil vse UNZ, da je koordinacijska skupina Predsedstva Republike Slovenije sprejela sklep o preprečitvi vstopa v objekte ONZ, Upravne organe za notranje zadeve in ljudsko obrambo, TO in podjetij, ki se ukvarjajo z namensko proizvodnjo (TAM, Iskra, Sava), vsem aktivnim vojaškim osebam in drugim pripadnikom JLA.

306 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/1-2/132/21, z dne 24. 5. 1991.
307 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21-1-2/120, z dne 24. 5. 1991.
308 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0216-5-4/5940, z dne 25. 5. 1991.
309 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21-1-SZ-2/126, z dne 26. 5. 1991.
310 Depeša RSNZ za UNZ-je številka 0212-2-4/5965/91, z dne 27. 5. 1991.
311 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 2/131, z dne 27. 5. 1991.
312 Depeša RSNZ za UNZ-je številka 0211-4/6007, z dne 28. 5. 1991.

V primeru poskusa vstopa v prostore ONZ se vojaški osebi prepreči vstop, razen če ima nujen opravek pri dežurnemu enote. Razgovore z njimi lahko opravijo samo starešine enot, s tem da obiskovalci pred tem oddajo orožje.

Dne 28. 5. 1991 je UNZ Murska Sobota[313] poslala vsem enotam in službam prvo obvestilo o stalnem usposabljanju PEM I od 30. 5. 1991 in jih seznanila, da lahko za nadomeščanje miličnikov PEM vpokličejo do 50 odstotkov rezervnega sestava.

UNZ Murska Sobota[314] je dne 29. 5. 1991 na podlagi predhodnega ukaza RSNZ odredila dalj časa trajajoče usposabljanje PEM I s koncentracijo 30. 5. 1991 ob 7.00 v telovadnici kmetijske šole v Rakičanu. Predvideno je bilo, da bo usposabljanje trajalo po 12 ur, tako da se bosta dva oddelka urila, dva oddelka bosta v pripravljenosti na domu in dva oddelka bosta prosta.

Usposabljanja so vodili starešine PEM UNZ. Miličniki so morali na zbor priti v delovni uniformi z avtomatskim orožjem in bojnim kompletom streliva. Prevoze in prehrano je urejalo poveljstvo PEM.[315] Hkrati so tudi naročili, da bolničarji prinesejo na koncentracijo torbice prve pomoči. [316]Zaradi razmer v Republiki Sloveniji je UNZ Murska Sobota dne 30. 5. 1991 preklicala redno usposabljanje PEM II 7. 6. in 8. 6. 1991 ter ga prestavila na poznejši čas.

UNZ Murska Sobot[317]a je 29. 5. 1991 opozorila vse enote, da se zaupni pogovori ne opravljajo po UKV zvezah ali telefonih, očitno zaradi strahu pred prisluhi. [318]Isti dan je RSNZ aktivirala ukrepe iz akcije Atlas, ki se nanašajo na poostrene ukrepe varovanja varovanih predstavnikov Republike Slovenije.

Dne 30. 5. 1991 je UNZ Murska Sobota[319] posredovala depešo RSNZ vsem enotam in službam glede nezadovoljstva med občani in v družbenopolitničnih skupnostih ter državnih organih. Zato na posameznih območjih prihaja do pogajanj med JLA in predstavniki organov. Če bi prišlo do pogajanj, jih je treba izvesti na nevtralnih tleh in v prostorih. ONZ morajo prostore zavarovati in preprečiti vnos orožja ali nevarnih snovi, objekt je treba fizično zavarovati in preprečiti dostop osebam, ki ne sodelujejo v pogajanjih.

Tega dne je UNZ Murska Sobota[320] seznanila vse enote in službe, da bodo naslednji dan, to je 31. 5. 1991, politične stranke, ki imajo delegate v skupščini Republike Slovenije, organizirale na Trgu revolucije v Ljubljani zborovanje pod geslom »Za mir, demokracijo in samostojno Slovenijo«. Zborovanje se je začelo ob 18.00 in je trajalo približno eno uro in pol. Organizatorji so pričakovali prisotnost 10.000 do 30.000 ljudi. Med njimi so bile tudi varovane osebe. Zaradi tega so zahtevali vse podatke, ki bi lahko vplivali na varno izvedbo zborovanja.

313 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21-Z-1-2/135, z dne 28. 5. 1991.
314 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/3-1-2/138, z dne 29. 5. 1991.
315 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/4-1-SZ-64/91, z dne 29. 5. 1991.
316 Dopis UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/4-1-2/141, z dne 30. 5. 1991.
317 Dopis UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21-1-2/2440, z dne 29. 5. 1991.
318 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0211-4/1-2470, z dne 29. 5. 1991.
319 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2-142, z dne 30. 5. 1991.
320 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/6-1-2/2457, z dne 30. 5. 1991.

REPUBLIKA SLOVENIJA
OBCINA MURSKA SOBOTA
P O S T A J A M I L I C E
MURSKA SOBOTA

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

Stevilka: 2-STD/164-91
Datum : 29/5-1991

UNZ M. SOBOTA - IM
IN VSEM OM PRI PM M. SOBOTA

ZADEVA: SEZNAM REZERVNIH VOJNIH LOKACIJ ZA PM IN OM M. SOBOTA

1. Prvi oddelek - vodstvo PM (gasilski dom Nemčavci)
2. Drugi oddelek (avto moto društvo na Lendavski ulici)
3. Tretji oddelek (avtobusne garaže na St. Kovača ulici)
4. Četrti oddelek (Bakovci-kinološko društvo)
5. Peti oddelek (gasilski dom Sebeborci)

Rezervno mobilizacijsko zbirališče za PM je v Noršincih pri gasilskem domu.

OM G. PETROVCI:

1. Prvi oddelek (gasilski dom Lucova)
2. Drugi oddelek (gasilski dom Križevci)

Rezervno mobilizacijsko zbirališče je pri starem gasilskem domu v G. Petrovcih.

OM ROGAŠOVCI:

1. Prvi oddelek (gasilski dom Radovci)
2. Drugi oddelek (gasilski dom Dol. Slaveči)

Mobilizacijsko zbirališče je pri lovskem domu v Rogašovcih.

OM CANKOVA:

1. Ima en oddelek (gasilski dom Zenkovci)

Mobilizacijsko zbirališče je pri KZ Topolovci.

OM BELTINCI:

1. Ima en oddelek (lovski dom Bogojina)

Mobilizacijsko zbirališče je pri lovski koči v Raščici.

POSLANO: 1 x UNZ - IM
4 x OM
1 x arhiv,tu

Ladislav Vegi
KOMANDIR POSTAJE MILICE
Inšpektor

Obvestilo PM Murska Sobota UNZ Murska Sobota o določenih rezervnih vojnih lokacijah in rezervnih mobilizacijskih zbirališčih (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE V MURSKI SOBOTI
Inšpektorat milice

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

Stevilka: 21/4-1
Datum : 30/5-1991

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

STEVILO REZERVNIH MILICNIKOV VPOKLICANIH NA REDNO DELO

PM MURSKA SOBOTA	25
OM Rogašovci	12
OM Cankova	8
OM G. Petrovci	11
Skupaj:	56
PM GORNJA RADGONA	10
OM Radenci	6
OM Videm	4
Skupaj:	20
PM LENDAVA	11
OM Dobrovnik	3
Skupaj:	14
PM LJUTOMER	8
PPM MURSKA SOBOTA	3
PMM GORNJA RADGONA	4
PMM GEDEROVCI	4
PMM KUZMA	4
PMM DOLGA VAS	5
PMM HODOS	3

Dnevno opravlja delo 121 rezervnih miličnikov na enotah milice.

Poročilo UNZ Murska Sobota o številu vpoklicanih rezervnih miličnikov, ki so nadomeščali odsotne pripadnike PEM I na PM dne 30. 5. 1991 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Dne 31. 5. 1991 je UNZ Murska Sobota[321] obvestila vse enote in službe, da sta RSNZ in Republiški sekretariat za zdravstveno in socialno varstvo sklenila dogovor, da lahko pripadniki PEM in specialne enote milice koristijo zdravstvene usluge v zdravstveni ustanovi, kjer so takrat na delu in ne plačajo participacije. Porabljena sanitetna sredstva se lahko nadomestijo v najbližji lekarni z naročilnico.

Komandir PM Murska Sobota[322] je dne 31. 5. 1991 poročal UNZ Murska Sobota, da je prejšnji dan okoli 14.30, ko se je vračal domov iz službe, srečal namestnika poveljnika vojašnice Murska Sobota. Komandir je bil v uniformi, namestnik pa v civilu in se je prav tako vračal domov iz službe. Dogovorila sta se za pijačo v enem od lokalov v Murski Soboti. Komandirju je povedal, da sedaj v vojašnici delo poteka običajno, pet dni po dogodkih v Pekrah pa so imeli polno bojno pripravljenost in so bili stalno v vojašnici. PM Murska Sobota je tudi ugotovila, da so tudi v vojašnicah opustili najstrožje ukrepe. Na stražnicah naj bi delo uredili, tako da eden od komandantov stražnic v določenem času odgovarja za delo več stražnic. Dne 30. 5. 1991 naj bi iz Ptuja pripeljali 80 novih vojakov, kar je PM na terenu potrdila. Vojake, ki so odslužili vojaški rok, pa so odpustili. Komandant vojašnice naj bi odklonil obveščanje UNZ Murska Sobota o zamenjavi generacije na stražnicah, da si tega ne bi napačno razlagali. Namestnik komandanta vojašnice je tudi dal vedeti, da je seznanjen z ukrepom prepovedi vstopa v objekte ONZ za pripadnike JLA, in trdil je, da se v Sloveniji napačno tolmači prihod specialnih enot JLA in njihovo nacionalno sestavo. Posredno pa je tudi potrdil, da so poveljnika TO Miloševiča ugrabili višji častniki JLA. Povedal je, da naj bi miličnik PMM Gederovci komandantu stražnice Petanjci povedal, da ni zaželen na MP Gederovci. Namestnik komandirja PM Murska Sobota se je 31. 5. 1991 pogovarjal s sekretarjem Sekretariata za ljudsko obrambo v Murski Soboti, ki mu je povedal, da so nabor končali 30. 5. 1991. Povedal je tudi, da so vojake JLA slovenske narodnosti, ki so odslužili vojaški rok, po pekrskih dogodkih zadržali za pet dni, vendar so jih nato odpustili in so se vsi vrnili domov.

Dne 31. 5. 1991 je OM Cankova[323] poročala PM in UNZ Murska Sobota, da so tega dne na območju OM Cankova, Rogašovci in PMM Gederovci patrulje JLA ob državni meji povečane na sedem vojakov, ker naj bi uvajali nove vojake.

Dne 6. 6. 1991 je UNZ [324] posredovala depešo RSNZ, s katero so preklicali možnost vpoklica 50 odstotkov rezervnega sestava kot nadomestilo za delo PEM.

321 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 40-2/2474, z dne 31.5.1991.
322 Dopis PM Murska Sobota za UNZ Murska Sobota številka 1-Z-10/24-29-91, z dne 31. 5. 1991.
323 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/6-4-2/145, z dne 31. 5. 1991.
324 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 01-2/157, z dne 6. 6. 1991.

Tekom dne 4/6-1991 so bile opažene naslednje vojaške patrulje :

1. Ob 10.40 uri je bila opažena patrola v sestavi devetih vojakov, ki so šli v meri Cankove.

2. Ob 11.30 uri je bila opažena patrulja v sestavi štirih vojakov ki so šli v smeri Patanjec.

3. Ob 11.50 uri je bila opažena patrulja v sestavi devetvojakov, ki so šli v smeri Patanjec. Trije od vojakov so bili oboroženi z PM, medtem ko ostali z PAP in AP.

4. Ob 16.30 uri je bila opažena patrulja v sestavi šti-ih vojakov, ki so se vračali proti ka-avli.

5. Ob 17.08 uri je bila opažena patrulja v sestavi treh vojakov, kateri so šli v smeri Cankove.

6. Ob 18.20 uri je bila opažena patrulja v sestavi treh vojakov, ki so šli proti karavli v Petajncij in

7. Ob 18.21 uri je bila opažena patrulja v sestavi šti-ih vojakov, ki so šli v smeri Cankove.

8. Ob 22.15 uri bila opažena patrilja v sestavi štirih vojakov in sl. psa, ki so šli v smer karaule v Petanjce.

~~00515~~ PMM Gederovci

dne 5/6-1991 od 07.00 do 19.00 ure:

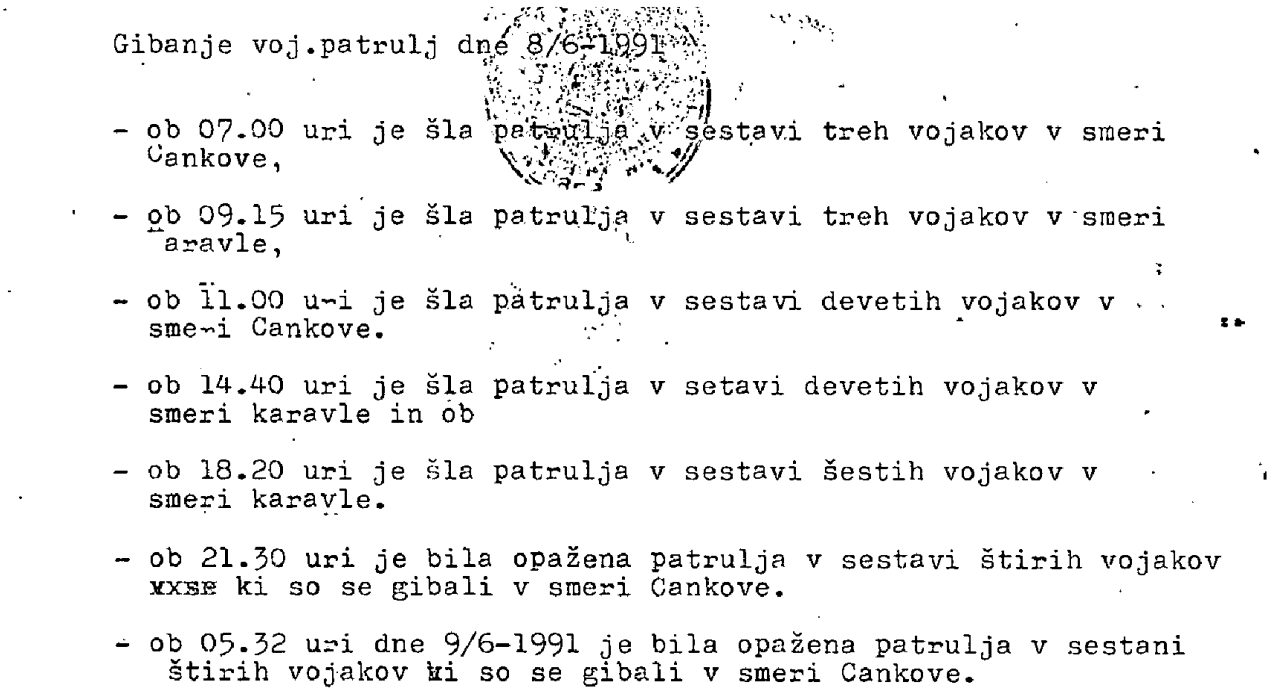
- ob 07.15 uri vojaška patrola v sestavi štirih vojakov opravila obhod ob meji. Oborožitev AP. Vračali so se ob 08.30.
- ob 09.35 uri vojaška patrola v sestavi štirih vojakov opravila obhod ob meji. Oborožitev AP. Vračali so se ob 10.25
- ob 11.26 uri vojaška patrola v sestavi štirih vojakov in službenega psa, opravila obhod ob meji. Oborožitev AP. Vračali so se ob 12.15 uri.
- ob 12.00 uri sta prišla na MP kap. HORN in polkovnik iz Zagreba. Zadržala sta se 10 minut.

Poročilo PMM Gederovci o gibanju patrulj JLA 4. 6. in 5. 6. 1991 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

RSNZ je 6. 6. 1991 preklicala[325] ukrep prepovedi vstopa aktivnim vojaškim osebam v objekte namenske proizvodnje. Ostal pa je ukrep prepovedi vstopa v objekte ONZ in Upravnih organov za notranje zadeve in ljudsko obrambo, razen če imajo upravičen pravni interes (prijava prometne nesreče, kaznivega dejanja, osebne upravne zadeve), v tem primeru se jim vstop omogoči.

Dne 7. 6. 1991 je RSNZ[326] vsem UNZ dovolil uporabo rezervnega sestava za nadomestitev miličnikov, ki so v PEM. Gre predvsem za rezervne miličnike, ki tisto leto še niso bili na usposabljanju na PM. Prav tako so predlagali vsem UNZ, da PEM, ko je to mogoče, uporabijo za pomoč enotam.

325 Depeša RSNZ za UNZ-je številka 0211-1-4/6406, z dne 6. 6. 1991.
326 Depeša RSNZ za vse UNZ.je številka seja 01, z dne 7. 6. 1991.

Gibanje voj.patrulj dne 8/6-1991

- ob 07.00 uri je šla patrulja v sestavi treh vojakov v smeri Cankove,
- ob 09.15 uri je šla patrulja v sestavi treh vojakov v smeri karavle,
- ob 11.00 uri je šla patrulja v sestavi devetih vojakov v smeri Cankove.
- ob 14.40 uri je šla patrulja v setavi devetih vojakov v smeri karavle in ob
- ob 18.20 uri je šla patrulja v sestavi šestih vojakov v smeri karavle.
- ob 21.30 uri je bila opažena patrulja v sestavi štirih vojakov xxsx ki so se gibali v smeri Cankove.
- ob 05.32 uri dne 9/6-1991 je bila opažena patrulja v sestani štirih vojakov ki so se gibali v smeri Cankove.

Poročilo PMM Gederovci o gibanju patrulj JLA 8. 6. 1991 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Dne 10. 6. 1991 je UNZ Murska Sobota[327] določila pravila uporabe PEM I zaradi rednega dela izven nalog, zaradi katerih je bila stalno aktivirana - zaradi hujših kršitev javnega reda in miru, blokad območja za prijetje osumljencev kaznivih dejanj ali storilcev prometnih nesreč s pobegom, pomoč pri usmerjanju na področju hujših prometnih nesreč. O uporabi patrulj PEM je popoldne odločal načelnik Inšpektorata milice UNZ, dežurni inšpektor inšpektorata, če ni bilo nikogar od naštetih, pa najvišji starešina PEM, ki je na delu. PM so morale do 11. 6. 1991 sporočiti UNZ, koliko rezervnih miličnikov nameravajo aktivirati do konca meseca junija. [328]UNZ je 10. 6. 1991 okoli 23.00 začasno preklicala vse ukrepe.

Miličnik OM Rogaševci[329] je 13. 6. 1991 zaznal dva avtobusa Avtobusnega podjetja Murska Sobota na stražnici Trdkova. Želel je ugotoviti, kakšen je namen prihoda avtobusov, in zato se je ustavil na stražnici. V območje stražnice ga niso spustili, komandant mu je pojasnil, da je to povračilo, ker oni ne smejo v prostore ONZ, nato pa je miličnika vseeno povabil v svojo pisarno. Povedal mu je, da čaka generala Deliča iz Maribora in zato ne sme zapustiti stražnice. Med vrnitvijo na OM je v Kuzmi miličnik srečal dve vojaški vozili, tovornjak in osebni avtomobil, ki sta peljala v smeri stražnice Trdkova.

UNZ Murska Sobota[330] je 13. 6. 1991 vsem enotam posredovala obvestilo RSNZ o napovedanem protestnem shodu Stranke za enakopravnost občanov 22. 6. 1991. Protestni shod naj bi začeli v Ljubljani in nadaljevali v Škofji Loki, Tržiču in Jesenicah. Shod naj bi zaključili z blokado mednarodnega mejnega prehoda Karavanke. O protestu so obvestili Ministrstvo za notranje zadeve Republike Avstrije za primer, da bi protestniki morali bežati v Avstrijo zaradi ukrepov slovenskih ONZ. Ta informacija je hitro zaokrožila na Gorenjskem in izzvala ogorčenje prebivalcev, ki so se začeli samoorganizirati, da bi sami preprečili napovedane shode.

327 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21-1-2/164, z dne 10. 6. 1991.
328 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21-1-2/2649, z dne 10. 6. 1991
329 Depeša OM Rogaševci za PM in UNZ Murska Sobota številka 39/142-91, z dne 13. 6. 1991
330 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 01-2/2704, z dne 13. 6. 1991

Navedena stranka je v Tržiču že naročila dva avtobusa za prevoz protestnikov. UNZ je naročila vsem enotam, da spremljajo dogajanje na območju UNZ in vse zaznave takoj sporočijo Sektorju za stalno dežurstvo.

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLISKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE V MURSKI SOBOTI
Inšpektorat milice
Številka: 21/4-1-SZ-52/91
Datum : 11/6-1991

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

VSEM PM IN OM S SPLOSNIM IN
POSEBNIM DELOVNIM PODROCJEM NA OBMOCJU
UNZ MURSKA SOBOTA

ZADEVA: NACRT POSTOPKOV ZA UKREPANJE MILICE NA DRŽAVNI MEJI V REPUBLIKI SLOVENIJI "KAMEN" - ZAGOTAVLJANJE KADRA

Pošiljamo vam načrt zagotavljanja kadra pooblaščenih uradnih oseb.
Načrt pomeni razdelavo popolnjevanja in delovanja delavcev milice po izdelanem načrtu KAMEN in sicer v trenutku ko je aktiviran PEM UNZ M.Sobota, ter se na meji z republiko Hrvatsko vzpostavijo mejni prehodi.
Pri izdelavi dokumenta smo upoštevali, kadrovsko zasedbo enot, število razporejenih miličnikov v PEM in število miličnikov, ki so nujno potrebni za opravljanje dela na posameznih enotah. Kot izhaja iz priloge, se delo na nekaterih enotah ukine, na nekaterih pa odpravi dežurstvo. Po določitvi kriterija smo določili pod rubriko nerazporejeni starešine in miličniki število, ki je na razpolago za opravljanje dela izven enote. Iz obstoječega števila nerazporejenih se opravi popolnjevanje novo nastalih postaj mejne milice, ostanek pa opravlja dela v matični enoti ali pa se pridodaja drugim enotam.
Ko je aktivirana posamezna stopnja načrta "KAMEN" enote zagotavljajo kader na naslednji način:

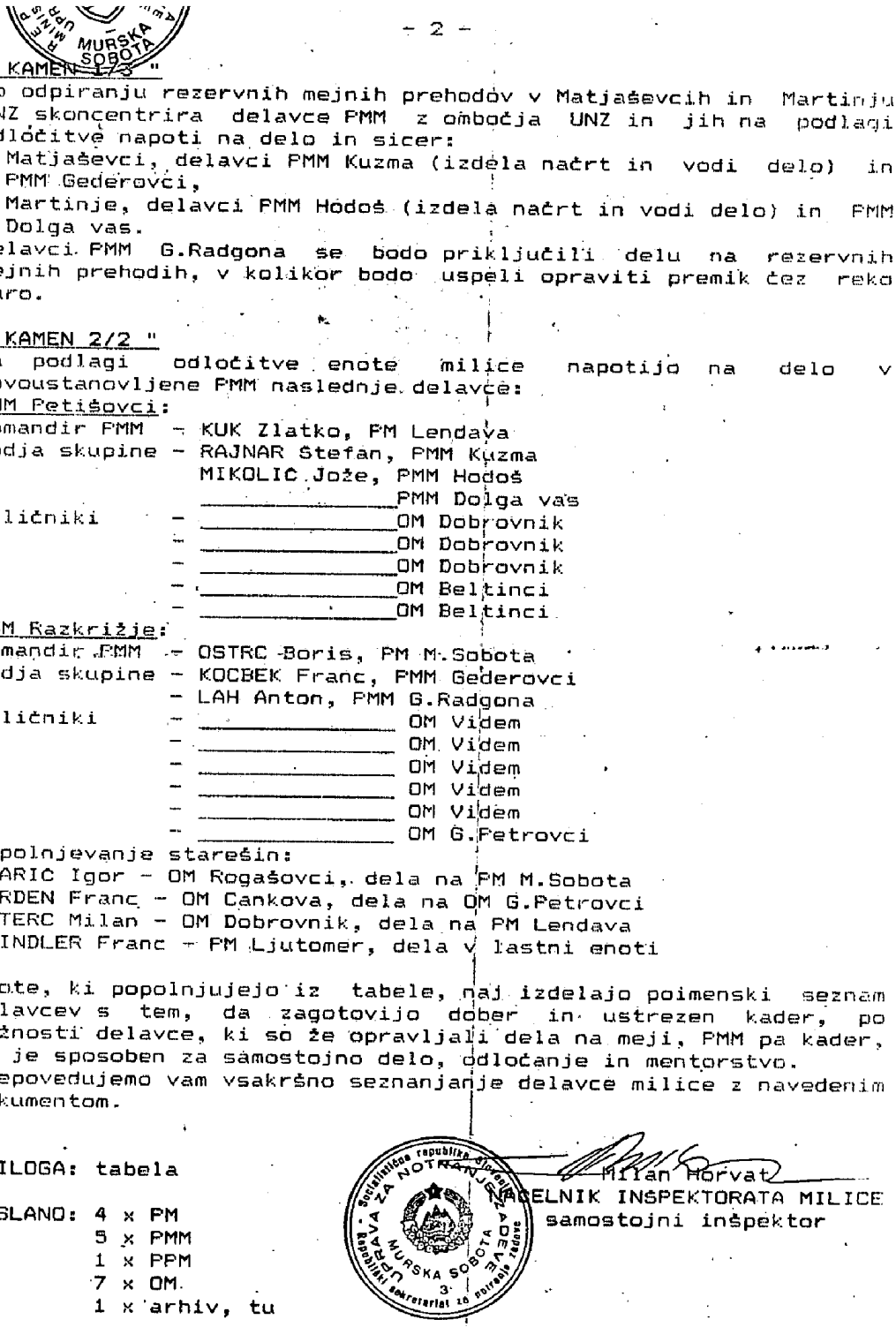
" KAMEN 1/1 "
Enote opravljajo delo s kadrom, ki jim je v dani situaciji ostal na enoti.

" KAMEN 1/2 "
Po tej stopnji se kadrovsko popolnita PMM Gornja Radgona z 13. delavci, ki jih zagotovijo:
- PM M.Sobota.....6 delavcev,
- OM Rogašovci.....2 delavca,
- PM G.Radgona.....1 delavca,
- OM Radenci.....3 delavce;

PMM Dolga vas z 6 delavci, ki jih zagotovi:
- PM Lendava.....3 delavce,
- OM Beltinci.....2 delavca,
- OM G.Petrovci.....1 delavca.

Enote, ki popolnjujejo, morajo izdelati seznam delavcev, ki jih bodo napotili. Upoštevajo pa dejstvo, da ne napotijo miličnikov iz sestava PEM, oziroma iz sestava, ki je predviden za popolnjevanje novoustanovljenih PMM z republiko Hrvatsko.

Konkretni načrt Kamen UNZ Murska Sobota, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 2 -

" KAMEN 1/3 "

Ob odpiranju rezervnih mejnih prehodov v Matjaševcih in Martinju UNZ skoncentrira delavce PMM z območja UNZ in jih na podlagi odločitve napoti na delo in sicer:
- Matjaševci, delavci PMM Kuzma (izdela načrt in vodi delo) in PMM Gederovci,
- Martinje, delavci PMM Hodoš (izdela načrt in vodi delo) in PMM Dolga vas.

Delavci PMM G.Radgona se bodo priključili delu na rezervnih mejnih prehodih, v kolikor bodo uspeli opraviti premik čez reko Muro.

" KAMEN 2/2 "

Na podlagi odločitve enote milice napotijo na delo v novoustanovljene PMM naslednje delavce:

PMM Petišovci:
Komandir PMM - KUK Zlatko, PM Lendava
vodja skupine - RAJNAR Štefan, PMM Kuzma
MIKOLIČ Jože, PMM Hodoš
_____PMM Dolga vas
miličniki - _____OM Dobrovnik
- _____OM Dobrovnik
- _____OM Dobrovnik
- _____OM Beltinci
- _____OM Beltinci

PMM Razkrižje:
Komandir PMM - OSTRC Boris, PM M.Sobota
vodja skupine - KOCBEK Franc, PMM Gederovci
- LAH Anton, PMM G.Radgona
miličniki - _____ OM Videm
- _____ OM Videm
- _____ OM Videm
- _____ OM Videm
- _____ OM Videm
- _____ OM G.Petrovci

Popolnjevanje starešin:
KLARIČ Igor - OM Rogašovci, dela na PM M.Sobota
BERDEN Franc - OM Cankova, dela na OM G.Petrovci
OSTERC Milan - OM Dobrovnik, dela na PM Lendava
ŠPINDLER Franc - PM Ljutomer, dela v lastni enoti

Enote, ki popolnjujejo iz tabele, naj izdelajo poimenski seznam delavcev s tem, da zagotovijo dober in ustrezen kader, po možnosti delavce, ki so že opravljali dela na meji, PMM pa kader, ki je sposoben za samostojno delo, odločanje in mentorstvo.
Prepovedujemo vam vsakršno seznanjanje delavce milice z navedenim dokumentom.

PRILOGA: tabela

Milan Horvat
NAČELNIK INSPEKTORATA MILICE
samostojni inšpektor

POSLANO: 4 x PM
5 x PMM
1 x PPM
7 x OM
1 x arhiv, tu

Konkretni načrt Kamen UNZ Murska Sobota, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

RSNZ[331] je 14. 6. 1991 aktivirala ukrepe po načrtu Kamen stopnja 1/1 in naročila vsem UNZ, da okrepijo delo na MP po lastni oceni. [332]UNZ Murska Sobota je dne 14. 6. 1991 obvestila vse enote in službe, da je odprta akcija Kanal. Ta se nanaša na premik vojaških vozil TO Republike Slovenije 14. 6. 1991 od 21.00 do 4.00 naslednjega dne, od Brnika do Kočevske reke. Po tej uri pa se bodo vozila vračala nazaj v svoje štabe.

331 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0213-2/2-2/806, z dne 14. 6. 1991.
332 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 01-2/179, z dne 14. 6. 1991.

Vsi UNZ na poti so bili dolžni zagotoviti varnost kolone, ostali pa spremljati morebitne poskuse oviranja gibanja kolone in o tem takoj obveščati RSNZ prek UNZ.

PMM Gederovci[333] je dne 14. 6. 1991 obvestila UNZ, da je komandir PMM opravil pogovor s šefom carine na MP, ki je povedal, da je bil vodja carinarnice prejšnji dan na sestanku v Novi Gorici. Tam se v zvezi z odlokom Zveznega izvršnega sveta niso mogli ničesar dogovoriti in so ves dan do jutra čakali na zagotovilo slovenske vlade, da bodo zaščiteni, če bodo izvajali slovenske predpise, vendar tega zagotovila niso dobili. Zato so na sestanku z vodjo carinarnice sklenili, da nekaj dni ne bodo carinili uvoženega blaga in so o tem obvestili podjetja v Pomurju, če pa je blago za druge republike, pa ga bodo poslali na njihovo carinarnico. Nekaj dni ne bodo odvajali denarja od carin na službo družbenega knjigovodstva - SDK in tudi ne na račun zvezne carine. Vsi šefi carinskih izpostav so bili zelo razočarani nad slovensko vlado, ki jih ni želela zaščititi.

UNZ Murska Sobota[334] je dne 14. 6. 1991 obvestila enote in službe, da lahko pride do zaostrovanja na MP v zvezi z izvajanjem odloka Zveznega izvršnega sveta o pobiranju carin. Naročila je, da PMM takšne dogodke pisno dokumentirajo in če je potrebno snemanje, obvestijo UNZ, ki bo priskrbela delavca z videokamero. Mišljeni so bili namerni načini povzročanja zastojev, pasivna stavka carinikov, zadrževanje vojaških oseb na MP, vsi dokazi morajo biti primerni za uporabo v primeru ukrepanja na MP.

OM Rogaševci[335] je 15. 6. 1991 poročala UNZ in PM Murska Sobota, da je njihov miličnik v civilu v Kuzmi videl vojake JLA pri eni od gostiln in se pogovarjal z njimi. Povedali so mu, da čakajo oficirja, ki je v gostilni. Povedali so, da so s tem oficirjem pripeljali 25 vojakov s Ptuja, ki so v šotoru pri stražnici in nič ne delajo. Povedali so, da so v glavnem iz Vojvodine in ima večina dva meseca do konca služenja vojaškega roka. Njihov oficir, Črnogorec, naj bi bil vodja stražnic do Fikšincev. Na stražnici so izvedeli, da imajo vojaki dobre odnose z domačini in zato orožja proti njim ne nameravajo uporabiti.

Vaja za vzdrževanje javnega reda in miru - brana (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

333 Dopis PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 1-148/91, z dne 14. 6. 1991.
334 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 01-2/178, z dne 14. 6. 1991.
335 Depeša OM Rogaševci za PM in UNZ Murska Sobota številka 39/148-91, z dne 15. 6. 1991.

UNZ Murska Sobota[336] je dne 15. 6. 1991 obvestila vse enote in službe, a so imeli upravniki slovenskih carinarnic sestanek na Izvršnem svetu Republike Slovenije v Ljubljani, kjer so ugotovili, da delo carine poteka skladno z ukrepi slovenske oblasti in da bodo upravniki v nekaj dneh dobili odločbe kot upravniki carinarnic Republike Slovenije. Ker se je pričakovalo, da bo Zvezni izvršni svet poslal v nekaj dneh uradnike, ki bodo prevzeli carinarnice, so naročili PM, da operativno spremljajo zgradbe uprav carinarnic ter pri tem sodelujejo z upravniki. Če bi uradniki federacije poskusili prevzeti carinarnico, upravniku nudijo asistenco in zagotovijo carinarnici običajno delovanje.[337] Isti dan je RSNZ naročil vsem UNZ, da poostrijo nadzor na cestah in železnici ter letališčih iz smeri Republike Hrvaške, da ugotovijo, ali so prispeli v Slovenijo zvezni cariniki ali miličniki Zveznega sekretariata za notranje zadeve v uniformi ali civilnih oblačilih in o njihovem prihodu takoj obvestijo RSNZ.

UNZ Murska Sobota[338] je 17. 6. 1991 obvestila RSNZ, da je bila ugotovljena večja prisotnost vojakov JLA v Sotini, kjer so ob stražnici postavili šotor za 55 vojakov, kar dokazuje tudi povečana nabava kruha. Ob šotoru pa so imeli parkirana dva tovornjaka. V vojašnico v Murski Soboti so pripeljali dodatno poljsko kuhinjo ter nabavili večje število prehrambnih artiklov, predvsem mesa in 3.000 kilogramov moke.

OM Rogaševci[339] je UNZ Murska Sobota 17. 6. 1991 poročala o informaciji njihovega rezervnega miličnika, ki je bil pred nekaj dnevi službeno v stražnici Trdkova, da jih seznani s sečnjo ob državni meji. Komandant stražnice mu je povedal, da nima vstopa, vendar ga je kasneje povabil v svojo pisarno. Povedal mu je, da imajo v stražnici ogromno orožja in streliva. Povedal je, da so stvari zelo zaostrene, prišlo je tako daleč, da je na Ptuju vojak, ki je obstrelil električarja pri delu, dobil 15 dni nagradnega dopusta. Prav tako je povedal, da bo v primeru, da ostane brez elektrike, razstrelil bližnji daljnovod.

Dne 18. 6. 1991 je UNZ Murska Sobota[340] aktivirala drugi vod PEM za naslednji dan zaradi za tisti čas in razmere nenavadnega opravila, zavarovanje nogometne tekme med reprezentancama Slovenije in Hrvaške na igrišču nogometnega kluba Mura v Murski Soboti. Zavarovanje je bilo potrebno zaradi vzdrževanja javnega reda in miru ter zaradi razmer v Sloveniji pred razdružitvijo.

PMM Gederovci[341] je 18. 6. 1991 obvestila UNZ o zaznavi šefa carinske izpostave na MP, da mu je starejši občan iz Kuzme povedal, da se je močno povečalo število vojakov na stražnici Kuzma, tako da morajo bivati v šotoru, postavljenem ob stražnici. Informacija ni bila preverjena. Tudi sama PMM je ugotavljala, da je na državni meji večje število patrulj vojakov JLA v sestavi od štiri do šest vojakov ali več in so nosili prenosne zveze. Delavec SDV je ta dan komandirju PMM povedal, da je videl dve vojaški vozili pinzgauer, ki sta zavili na stražnico Petanjci, v eni je bil poveljnik vojašnice Murska Sobota. Šef carinske izpostave je tudi povedal, da imajo tega dne na upravi v Gornji Radgoni in izpostavi Murska Sobota nadzor zvezne carine.

Inšpektorja Inšpektorata milice UNZ Murska Sobota[342] sta 18. 6. 1991 obiskala komandanta vojašnice Murska Sobota. V vojašnici so bile podvojene straže, vojaki so bili v

336 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 01-2/2736, z dne 15. 6. 1991
337 Depeša RSNZ za vse UNZ, številka 0216-4-2/810, z dne 15. 6. 1991.
338 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/4-1-2/186, z dne 17. 6. 1991.
339 Depeša OM Rogaševci za UNZ Murska Sobota številka 39/153-91, z dne 17. 6. 1991 .
340 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/1-2/190, z dne 18. 6. 1991.
341 Operativna informacija PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 1-149/91, z dne 18. 6. 1991.
342 Operativna informacija UNZ Murska Sobota za RSNZ 21/3-3/189, z dne 18. 6. 1991.

popolni bojni pripravljenosti in tudi vojaki na dvorišču, ki so čakali na poveljnika V. armadne oblasti JLA za mejo, da bo pregledal enote, z njim pa je bil tudi polkovnik iz Zagreba. Prisoten je bil tudi načelnik štaba Mariborskega korpusa in en podpolkovnik iz Maribora. Poveljnik za državno mejo je inšpektorjema povedal, da imajo pregled bojne pripravljenosti enot JLA v Murski Soboti, Dravogradu in v Koprivnici na Hrvaškem. Naslednji dan, 19. 6. 1991, je bilo določeno, da bo JLA opravila opazovanje državne meje z Republiko Madžarsko s helikopterjem do tromeje. Prav tako je bilo napovedano urjenje vojakov JLA 25. 6 in 26. 6. 1991 na državni meji s helikopterji, kar je vključevalo izkrcavanje iz helikopterjev in premik od njih. Inšpektorja sta komandanta vojašnice seznanila tudi z obiskom veleposlanika Republike Madžarske, ki si je 20. 6. 1991 nameraval ogledati gradnjo mejnega prehoda Martinje. Komandant vojašnice je inšpektorja opozoril na incident miličnika PM Murska Sobota, ki se je sprl z dvema oficirjema JLA in se nato enemu opravičil, drugemu pa ne. Komandant vojašnice je zagrozil, da lahko miličnik pričakuje ugrabitev, kot jo je doživel poveljnik Vzhodnoštajerske pokrajine TO.

UNZ MURSKA SOBOTA 00180

Dep.št. 21/3-3- 2/2778
Datum: 18/6-1991

RSNZ - o213 - LJUBLJANA

ZADEVA: OZNAČBE NA MP

Po vašem ustnem naročilu vam sporočamo število označb na MP, na katerih so oznake SFRJ in grb SFRJ.

Mejni prehodi za mednarodni promet:

	Označbe SFRJ z grbom ob mejni črti	Območje MP
1. Gor. Radgona	1	2
2. Gederovci	1	1
3. Kuzma	1	1
4. Hodoš	1	1
5. Dolga vas	1	1

Poleg navedenih označb so na mostu v Gor. Radgoni, Gederovcih in Dolgi vasi označbe - tablice na ograji, kjer je označena mejna črta. Na zgradbah pa so še oznake državnega organa Carinarnice.

Mejni prehodi za obmejni promet:

	Ob mejni črti označbe SFRJ z grbom	Označbe MP pred MP
1. Cankova	1	1
2. Korovci	1	1
3. Gerlinci	1	1
4. Fikšinci	1	1
5. Kramarovci	1	1
6. Sotina	1	1
7. Matjaševci	1	1

Pri označbah MP pred prehodom so na istih drogovih še označbe, kjer je označen mejni pas, na kterih je prav tako grb SFRJ. Na MP Cankova, Korovci, Gerlinci, Fikšinci in Kramarovci pa je na ograjah mostov še ploščica, ki ozjačuje mejno črto in je na njih prav tako oznaka SFRJ.

Drugih označb na MP ni.

Milan Horvat
NAČELNIK INŠPEKTORATA MILICE
samostojni inšpektor

Obvestilo UNZ Murska Sobota RSNZ o potrebah po novih mejnih označbah na mejnih prehodih (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

MS-11

00176

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO
7. POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO
MARIBOR

VOJAŠKA SKRIVNOST
STROGO ZAUPNO

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA
P 20. 06. 91
O. edn.
21/4-1-92-73/91

Štev.: 804-03/156
Datum: 19.06.1991

VSEM OBMOČNIM ŠTABOM ZA TO V
VZHODNOŠTAJERSKI POKRAJINI

ZADEVA: Naloge v zvezi s koordinacijo z organi za NZ

Na podlagi dogovora v koordinacijski podskupini Maribor je potrebno v zvezi s sodelovanjem in koordiniranjem aktivnosti z organi za notranje zadeve izvesti naslednje:

1. V času od 20.06.1991 opraviti koordinativni sestanek s poveljniki Postaj milice v zvezi s skupnimi nalogami za mobilizacijo sil TO. Načrtom KAMEN, JEZERO in načrtom OBJEKTI (varovanje objektov. Naloga za to je bila dana tudi po liniji UNZ do poveljnikov PM.

2. **Usklajevanje sodelovanja izvesti po naslednjem:**

2.1. Za operativno zaščito mobilizacije in izmenjavo obveščevalnih podatkov ter nudenje eventualne pomoči dostaviti poveljnikom PM podatke (v pisni obliki) o dnevu in času mobilizacije, lokacije mobilizacijskih zbirališč in lokacije razmestitve enot ter odgovorne starešine vseh enotah.

2.2. Poveljnikom PM vročiti osebne podatke o javkah po načrtu "JEZERO" in čase prevzemov ljudi na javkah.

2.3. Z neposrednim kontaktom s poveljniki PM in odgovornimi starešinami Milice, ki imajo naloge po načrtu "KAMEN" uskladite angažiranje sil po varianti KAMEN - 2 in 3 oziroma 3A. Dogovorite čas poveljniškega izvidovanja dne 21.06.1991.

Ukaz poveljnika Vzhodnoštajerske pokrajine TO za koordinacijo s PM pred osamosvojitvijo, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Rešite vprašanje koriščenja telefona za potrebe vodenja enot TO v primeru angažiranja na mejnih prehodih ali v neposredni bližini le-teh. Uskladite način sodelovanja in obveščanja.

3. Izvedite dogovor s Predstojniki upravnih organov za obrambne zadeve in poveljniki PM glede sprotnega usklajevanja aktualnih nalog.

AŠ/CD

Vladimir MILOŠEVIĆ
POVELJNIK TO

Izdelano v 1 izvodu in fotokopirano 7 X ter dostavljeno:
- 71. Obm ŠTO Maribor
- 73. Obm ŠTO Ljutomer
- 75. Obm ŠTO M.Sobota
- 77. Obm ŠTO Ptuj
- 79. Obm ŠTO Sl.Bistrica
- UNZ Maribor - v vednost
- UNZ M.Sobota - v vednost

Ukaz poveljnika Vzhodnoštajerske pokrajine TO za koordinacijo s PM pred osamosvojitvijo, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Republika Slovenija
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
Ljubljana, Kidričeva 2

Številka: 0214-1-DT-76/91
Datum: 19/6-1991

DRŽAVNA TAJNOST

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

00368

Na podlagi 139. člena Zakona o notranjih zadevah (Uradni list Republike Slovenije, štev. 28/80, 38/88, 27/89 in 19/91) izdajam

O D R E D B O

o izvajanju nalog ONZ ob osamosvojitvi Republike Slovenije - akcija "LIPA"

I.

V akciji "LIPA" sodelujejo vse organizacijske enote ONZ. Predvidoma bodo v navedeni akciji izvedene naslednje aktivnosti:

1. Dne 20/6-1991 prekinite letne dopuste vsem delavcem operativnih služb ONZ in drugim delavcem, ki so po vaši oceni nujno potrebni za izvedbo nalog v tej akciji;
2. Do 23/6-1991 ažurirajte varnostne in obrambne načrte s posebnim poudarkom na dokumentih načrtov mobilizacije in preverite stanje lastnih sredstev in sredstev iz popisa;
3. Dne 21/6-1991 aktivirajte načrt "TORBA" in ga izvajajte vzporedno z rednimi zvezami;
4. Dne 21/6-1991 odrejam pripravljenost PEM I na domu;
5. Dne 22/6-1991 odrejam aktiviranje načrta "KLIN I";
6. Dne 23/6-1991 odrejam mobilizacijo 50% rezervnega sestava ONZ za opravljanje mirnodobnih nalog ONZ;
7. Dne 24/6-1991 odrejam mobilizacijo 100% rezervnega sestava ONZ za opravljanje mirnodobnih nalog ONZ.

Naloge pod točko 1 in 2 izvajajte takoj, izvajanje nalog pod točko 3, 4, 5, 6 in 7 bo odredejeno s posebnimi depešami, glede na trenutno situacijo.

Aktiviranje akcije Lipa, kar je pomenilo pripravo na izredne razmere ali vojno (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

II.

Naloge posameznih služb ONZ:

1. Milica:
   - okrepljeno opravljanje rednega dela;
   - izvajanje nalog varovanja oseb in objektov po načrtih, posebno pozornost posvetite varovanju lastnih objektov;
   - izvajanje nalog na meji po posebnih načrtih;
   - izvajanje mobilizacije PEM in VEM;
   - izvajanje nalog po načrtih "TORBA" in "SKALA";

2. Varnostna informativna služba:
   - okrepljeno opravljanje rednega dela;
   - izvajanje nalog po posebnih načrtih;

3. Kriminalistična služba:
   - okrepljeno opravljanje rednega dela;
   - formiranje skupin za dokumentiranje dogodkov;
   - formiranje skupin za oglede krajev KD;

4. Uprava za organizacijo in kadre:
   - okrepljeno opravljanje rednega dela;
   - organiziranje zdravstvene zaščite;
   - urejanje statusa in pravic vseh delavcev ONZ, angažiranih v tej akciji;
   - izdelava službenih izkaznic za rezervni sestav;
   - sodelovanje pri izvedbi mobilizacije;
   - zagotovitev dodatnih finančnih sredstev za akcijo "LIPA";

5. Uprava skupnih služb:
   - okrepljeno opravljanje rednega dela;
   - zagotavljanje oskrbe;
   - zagotavljanje delovanja zvez v vseh pogojih;
   - zavarovanje vseh delavcev ONZ in materialnih sredstev (nezgodno, premoženjsko), angažiranih v tej akciji;
   - organiziranje in komisijski prevzem sredstev iz popisa;

6. Izobraževalni center ONZ:
   - po končanem šolanju 4. letnik KŠM ostane v šoli do preklica,po potrebi popolnjuje ZEM;
   - 3. letnik KŠM dne 22/6-1991 ob 18.00 uri prekine usposabljanje v VSM Jasnica, nadalje opravlja naloge varovanja šole (polnoletni kadeti stražarsko službo, ostali notranjo službo);
   - 1. in 2. letnik KŠM dne 21/6-1991 prekine s poukom, kadeti odidejo domov;
   - VŠNZ nadaljuje šolanje in ostane v šoli do preklica, po potrebi popolnjuje ZEM;
   - ŠM v Ljubljani nadaljuje šolanje in ostane v šoli do preklica, po potrebi popolnjuje ZEM;
   - ŠM v Mariboru nadaljuje šolanje in ostane v šoli do preklica;

Aktiviranje akcije Lipa, kar je pomenilo pripravo na izredne razmere ali vojno, 2. stran, (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

7. Urad na varnost in zaščito:
   - okrepljeno opravljanje rednega dela;
   - koordiniranje nalog po načrtih "ATLAS" in "O";
   - koordiniranje in sodelovanje pri varovanju objektov ONZ;

8. Specialna enota RSNZ:
   - okrepljeno opravljanje rednega dela;
   - izvajanje nalog po posebnih načrtih;

9. Ostale službe v RSNZ:
   - okrepljeno opravljanje rednega dela;

Poleg navedenih nalog službe opravljajo tudi druge naloge, ki ji odredi republiški sekretar ali predstojniki služb.

Predstojniki vseh služb poskrbijo za zaščito podatkov.

III.

Za koordinacijo dela služb ONZ odrejam formiranje operativn skupine, ki jo sestavljajo predstavniki milice, varnostn informativne službe, kriminalistične službe, uprave z organizacijo in kadre, uprave skupnih služb in uprave z informatiko. Po potrebi se v skupino vključujejo tud predstavniki drugih služb.

Delo operativne skupine vodi predstavnik milice.

Operativna skupina prične z delom dne 21/6-1991 ob 15.00 uri operativni sobi RSNZ in deluje neprekinjeno do preklica.

IV.

Za koordinatorja nalog po akciji "LIPA" imenujem Alojza KURALTA.

POSLANO:
1 x vsem upravam v RSNZ
1 x vsem UNZ
1 x IC ONZ
1 x SE RSNZ
1 x kabinet rep. sekretarja

Igor Bavčar
REPUBLIŠKI SEKRETAR

Aktiviranje akcije Lipa, kar je pomenilo pripravo na izredne razmere ali vojno, stran 3 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Anton Rozman

Delo OZK UNZ Murska Sobota pred agresijo JLA na Republiko Slovenijo

Kriminalisti takratnega Oddelka za zatiranje kriminalitete (OZK) so med rednim delom preprečevanja in odkrivanja kaznivih dejanj opravljali tudi dela v skladu z načrtom dela, ki je bil izdelan za pripravo službe na izvajanje nalog ob razglasitvi samostojnosti in možnosti agresije. Usposabljali so se z metodami dela, ki bi jih opravljali ob morebitni agresiji.

Kriminalisti so v sodelovanju z miličniki spremljali razmere na terenu, preko sodelavcev so spremljali aktivnosti pripadnikov, predvsem starešinskega kadra JLA, spremljali so aktivnosti carinskih delavcev, ki so bili pridodani v pomoč iz carinskih služb iz drugih republik, kot tudi carinskih delavcev drugih narodnosti pri Carinarnici Murska Sobota.

Opravljali so usposabljanje kriminalistov v streljanju, v usposabljanje pa so bili vključeni tudi kriminalisti rezervnega sestava. Kriminalisti so se oborožili z dolgocevnim orožjem, ki so ga v določenih časovnih terminih hranili tudi doma. Načrtovano je bilo, da bi se kriminaliste opremilo z ustrezno obleko, kar pa ni bilo izvedeno in so naloge v času agresije opravljali v civilnih oblačilih. V določenih situacijah je bila otežena identifikacija. V mesecu juniju 1991 so bili vpoklicani rezervni kriminalisti, in sicer Zoltan Herceg, upokojeni kriminalist, Milan Regvat, sodnik Okrožnega sodišča Murska Sobota, vpoklicali pa so tudi upokojenega kriminalističnega tehnika Martina Pravdiča, ki pa se zaradi zdravstvenih razlogov ni mogel odzvati na vpoklic.

V času izvajanja nalog v zvezi z akcijo Sever, ki je bila aktivirana za preprečitev prihoda »mitingašev« v Ljubljano, so opravljali naloge na terenu. V določenih krogih so ugotovili aktivnosti določenih oseb, ki naj bi organizirale skupine iz našega območja, da bi se udeležile mitinga, oziroma da bi nudile pomoč osebam iz drugih delov države, da bi prišle na miting v Ljubljano. Dobili so informacije, da določene osebe organizirajo avtobuse oziroma odhod vlaka na miting v Ljubljano, vendar informacije niso bile potrjene.

V skladu z načrtom sta bila v času aktivnega izvajanja nalog za preprečitev mitinga v Ljubljani poslana v pomoč v Novo mesto Oddelku za zatiranje kriminalitete UNZ dva kriminalista in eden za potrebe dokumentiranja kriminalistični tehnik. Kriminalista Vlado Zupančič in Darko Žabkar ter kriminalistični tehnik Alojz Nemec so bili ves čas v pripravljenosti. Seznanili so se s svojimi nalogami, ki bi jih opravljali skupaj s kriminalisti, določenimi za opravljanje nalog z udeleženci, katerim bi preprečili nadaljnjo pot proti Ljubljani. Zaradi aktivnosti političnega vodstva, prepovedi mitinga po upravni liniji in z aktivno vlogo milice do mitinga ni prišlo.

Delo miličnika PM Murska Sobota s službenim psom (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Ciril Magdič

Priprave na osamosvojitveno vojno na UNZ Murska Sobota od januarja 1990 do 26. 6. 1991

Naj začnem prispevek s predstavitvijo takratne organiziranost milice (današnje policije) v pomurskem prostoru.

Organiziranost Uprave za notranje zadeve Murska Sobota v letu 1990

Uprava za notranje zadeve Murska Sobota je imela **notranje organizacijske enote**: inšpektorat milice (IM), oddelek za zatiranje kriminalitete (OZK), oddelek skupnih služb (OSS) ter postaje milice (Bukovnik, 2002, str. 71).

Načelnik UNZ Murska Sobota je bil v Darko Anželj, njegov pomočnik Stanislav Gerič, načelnik IP je bil Milan Horvat, načelnik OZK pa Zoltan Herceg, načelnik OSS Franc Pižmoht. Komandir PM Murska Sobota je bil Ladislav Vegi, PM Gornja Radgona Stanko Sakovič, PM Ljutomer Franc Slokan, PM Lendava Ludvik Bokan, PPM Murska Sobota Dušan Puhovnikar, PMM Gornja Radgona Zvonko Žinko, PMM Gederovci Drago Ribaš, PMM Kuzma Marjan Slak, PMM Hodoš Franc Berlak in PMM Dolga Vas Ladislav Bagladi. Komandir OM Gornji Petrovci je bil Iztok Trček, OM Rogašovci Marjan Novak, OM Cankova Štefan Vouri, OM Beltinci Alojz Kramar, OM Videm Feliks Neubauer, OM Radenci Vlado Kovačič, OM Dobrovnik pa Milan Osterc (intervju Ribaš, 2011).

Na UNZ Murska Sobota skupaj z vsemi notranje organizacijskimi enotami je bilo v času pred vojno za Slovenijo zaposlenih 447 miličnikov in kriminalistov v rednem sestavu. Za potrebe dela (izredne razmere, neposredna vojna nevarnost in vojna) pa je imela v pomoč za opravljanje najzahtevnejših ali nalog večjega obsega dodatno razporejene v rezervni sestavi, imenovali smo jih – rezervni miličniki. Za opravljanje nalog so bili opremljeni in usposobljeni. Na UNZ Murska Sobota je bilo v skladu z mobilizacijsko številčno odmero, ki jo je opravila RSNZ – Uprava milice, tako imenovani oddelek 0213 – Oddelek za izredne razmere, neposredno vojno nevarnost in vojno, ki je skrbel za celokupno organizacijo dela v Republiki Sloveniji na tem področju. Tako je UNZ Murska Sobota imela razporejenih 99 rezervnih miličnikov na notranje organizacijskih enotah in še dodatnih 62 rezervnih miličnikov v PEM UNZ, torej skupno 161 rezervnih miličnikov.

UNZ Murska Sobota je imela **Posebno enoto milice** (PEM), v katero so bili razporejeni zaposleni miličniki iz organizacijskih enot UNZ Murska Sobota. Ti so opravljali redne delovne naloge, ob sklicu pa so bili napoteni v PEM – **7. bataljon Murska Sobota**. Bila je sestavljena po formaciji I iz dveh vodov, v katerih je bilo 68 miličnikov. Po formaciji II je bil to 7. bataljon Murska Sobota, v katerem sta bili dve četi, štirje vodi ter skupaj 130 miličnikov, od tega 68 miličnikov in 62 rezervnih miličnikov (Čas, 2011a, st. 41). Razporejeni miličniki so bili zadolženi oziroma opremljeni z dodatno zaščitno opremo za potrebe vzpostavljanja JRM in delovanje v izrednih dogodkih in v vojni. Za uporabo le te in za postopke so se dodatno usposabljali po posebnem programu usposabljanja.

Poveljnik 7. bataljona PEM RSNZ je bil Alojz Flisar, pomočnik poveljnika pa Ciril Magdič. Poveljnik I. čete je bil Dušan Puhovnikar, njegov pomočnik pa Drago Ribaš. Poveljnik II. čete je bil Bojan Blagovič, njegov pomočnik pa Jože Makoter. Neposredno pred vojno smo opravili reorganizacijo in nekaj kadrovskih sprememb, zaradi katerih je bila enota operativnejša in je pokrivala večje območje.

Sodelujoče enote in službe v času Manevrske strukture narodne zaščite

Po oceni takratnega političnega vodstva se je v strogi tajnosti organizirala **Manevrska struktura narodne zaščite** (MSNZ), ki je bila organizirana v okviru »narodne zaščite«. Republiški sekretar za notranje zadeve, Igor Bavčar, je 29. 8. 1990 izdal ukaz ustanovitvi MSNZ, katerih bistvene naloge so bile v sodelovanju milice in TO pri:

- varovanju in hrambi orožja - izvajanje nalog izvzema, hrambe in varovanja oborožitvene opreme enot MSNZ
- varovanje in hramba orožja - izvajanje nalog izvzema, hrambe in varovanja oborožitvene opreme enot MSNZ in
- izdelavi skupnih načrtov organizacije in delovanja.

V UNZ Murska Sobota je bil organizator in koordinator MSNZ Alojz Flisar, ki je bil hkrati tudi poveljnik PEM in samostojni inšpektor milice za mejne zadeve in tujce, njegov namestnik Ciril Magdič, inšpektor za PEM, VEM in obrambne načrte, pomočnik pa Ludvik Cvernjek, skladiščnik orožja in opreme na UNZ Murska Sobota. Na ravni postaj milice so bili kot organizatorji določeni takratni komandirji PM, in sicer Stanko Sakovič za občino Gornja Radgona, Ladislav Vegi za občino Murska Sobota, Franc Slokan za občino Ljutomer in Ludvik Bokan za občino Lendava (Čepič in drugi, 2010, str. 175).

Koordinacija, sodelovanje in medsebojna pomoč pripadnikov MSNZ (Flisar Alojz in Magdič Ciril) iz UNZ in MSNZ TO (Smodiš Ivan, Mihalič Edvard, Žekš Štefan, Bohar Janez, Kisilak Alojz idr.) je zajemala naslednje najpomembnejše naloge:

- Varovanje in hramba orožja - izvajanje nalog izvzema, hrambe in varovanja oborožitvene opreme enot MSNZ (Orožje so v glavnem člani MSNZ izvzeli podnevi iz skladišča v vojašnici Murska Sobota, skladiščeno pa je bilo v strogi tajnosti ponoči, zaradi varnosti pa je bilo večkrat treba izvesti manever zavajanja, večkrat pa je bilo začasno shranjeno pri zaupnikih in delavcih MSNZ v njihovih stanovanjih in kleteh). Za primer poskusa nasilnega odvzema orožja s strani pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade iz tajnih skladišč je bil izdelan poseben načrt, v katerem so imeli pripadniki Posebne enote milice posebne naloge, za izvedbo le teh pa so imeli orožje pri sebi na svojih domovih.
- Varovanje in hramba orožja - izvajanje nalog izvzema, hrambe in varovanja oborožitvene opreme enot MSNZ, hkrati pa je potekalo tudi zbiranje in izmenjava podatkov o številni moči in opremi, podatkov o enotah, kadrovskih postavitvah, organizaciji, postavitvah, opremi vojaških enot, vojaških premikih in oskrbi in namerah ter načrtih pripadnikov JLA ter njihovem zadrževanju, gibanju in usposabljanjih na ravni celotnega Pomurja.
- Izdelavi in uskladitvi skupnih pomembnih načrtov organizacije in delovanja, ki so bili najpomembnejši za sodelovanje in skupno delovanje (kadrovska popolnitev z vojaškimi obvezniki, načrti mobilizacije z vojnimi lokacijami, načrti in uskladitve delovanja, načrti blokadnih točk, delo na blokadnih točkah, postopki ob kontroli in prijetju oseb ter tudi kadrovska priprava in usposabljanje.
- Izdelali smo način zvez - komuniciranja, prenos informacij in dogovorov – medsebojne zveze (med policijskimi enotami in tudi do Teritorialne obrambe (UKV, kurirska, sestanki...). TO je sicer uporabljala lastni sistem zvez, ki pa se ni ravno najbolj obnesel. Izdelali smo tudi sistem prisluškovanja zvezam JLA in uničili njihov repetitor v Pečarovcih, s tem smo prišli do koristnih informacij in hkrati onemogočili medsebojno komuniciranje med podrejenimi vojaškimi enotami.

Izmenjava operativnih podatkov, usklajevanj in odprava dilem, posameznih vprašanj ter dogovori so se opravljali na terenu pred, med in po vojni, ob različnih časih na različnih lokacijah, domovih posameznikov in v gostilnah: Čačinovič v Rakičanu, Ižakovci Štaus, Gančanih, Križevcih pri Zorku, največkrat pa pri Emili v Murski Soboti in Baranji v Nemčavcih. Sam sem pomembne – pridobljene podatke po dogovoru sporočal organizatorju MSNZ Flisar Alojzu, ta pa jih je prenašal Anželj Darku, načelniku UNZ in Horvat Milanu, načelniku Inšpektorata milice.

Poveljstvo TO je razpolagalo s skupaj 20 popolnjenimi vojnimi enotami v skupnem številu 652 oseb, v moči med 13 in 87 pripadniki, ki pa niso bile v celoti vojaško operativne zaradi pomanjkanja oborožitve. Tako jim je bilo posojeno iz rezerve oborožitve UNZ orožje, ki je za enote milice predstavljalo rezervo: 40 pušk M-48 cal 7,9 mm, 15 brzostrelk PPŠ-41, 40 nemških MP tako imenovani. Schmeiser cal 9 mm, 14 brzostrelk M-56 cal 6,62 mm, 15 pištol bereta 9 mm in 2 puškomitraljeza cal 7,9 mm, skupno 87 kosov orožja.

Policijske enote so bile odlično opremljene in oborožene in posoja navedenega orožja ni vplivala na bojno pripravljenost, zato je bila posoja upravičena in v tistih razmerah tudi nujna.

Pri načrtovanju tako pomembne naloge je bilo nadvse pomembno, da vemo, s kakšnim številom ljudi lahko računamo na strani nasprotnika. Na osnovi zbranih podatkov smo ugotovili, da JLA razpolaga pri 65. obmejnem bataljonu Murska Sobota z okrog 600 vojaki, 26. 6. 1991 pa so ga okrepili s približno sto vojaki, tako da so popolnili svoje enote na terenu in vojašnico v Murski Soboti z oborožitveno opremo in strelivom, da so povečali zaloge oskrbe (hrana, oblačila idr.).

Mi na kakšno pomoč in podporo od drugod nismo mogli računati. Imeli pa smo podporo prebivalcev, kar je največ štelo in ta enotna skupna moč nam je zagotovila v poznejših aktivnostih končni rezultat, prevlado na bojiščih in ZMAGO!

Pri svojem delu smo si večkrat zastavljali več vprašanj, med katerimi je bilo največ pogovorov namenjenih: Koliko časa imamo še na voljo, kdaj bo prišlo do vojnega spopada, za katerega smo na osnovi pridobljenih podatkov, žal, upravičeno pričakovali, da bo, ali se je pri potencialnem nasprotniku kaj spremenilo, kar bi vplivalo na potek oboroženega spopada, kaj smo postorili od prejšnjega srečanja, kaj imamo še odprtega za doreči, so se pojavile nove okoliščine, kakšne težave imamo… in, kaj bomo postorili do naslednjega srečanja!

Po osamosvojitveni vojni smo z bojnimi tovariši pri analizah ugotovili, da smo na našem območju opravili ustrezno organizacijo in popolnjenost vseh sodelujočih enot, izvedli ustrezne priprave ter izdelali načrte, zaradi katerih smo bili v bojih z nasprotnikom uspešni in učinkoviti.

Priprave na grozeči vojni spopad

»V zraku je čutiti, da se pripravlja nekaj velikega, o čemur ne govorimo med sabo, pa ja, da ne bo vojne?« me je ob eni izmed priložnosti vprašala zaposlena iz Oddelka skupnih služb. To kaže na notranje vznemirjenje in pa tudi na pripravljenost vseh, da pomagajo in prispevajo po najboljših močeh. Vsak je opravil največ, kar je lahko.

Postoriti je bilo treba veliko. Na sestanku z načelnikom Darkom Anželjem, načelnikom IM Horvat Milanom, poveljnikom PEM Flisar Alojzom smo sklenili, da je treba izdelati načrte in izvesti priprave na osnovi splošno znanih dejstev in podatkov s katerimi že razpolagamo, pričakovanih namer morebitnega nasprotnika in predvidevanjih. Potencialnega nasprotnika smo tudi poznali, vedeli smo za njegovo togost načrtovanja in izvajanja nalog

in predvidljivost, poznali smo ves njihov poveljniški kader ter sposobnosti in osebne lastnosti vsakega. Naloga je bila zelo zahtevna.

Tako sem se lotil zahtevne naloge z lastnimi izhodišči:

- Izdelava in vsebina načrta (sklica, osebe, kraji, oprema…) mora biti povsem nova, morebitni – potencialni nasprotnik je poznal naš dosedanji načrt, saj je bil v preteklosti z njim usklajen.
- Mora biti usklajen z novimi silami – enotami Teritorialne obrambe, civilne in narodne zaščite, civilno zaščito ter gasilci, sekretariati za narodno obrambo občin, občinskimi strukturami in morebitnimi drugimi deležniki.
- Temeljiti mora na stvarni oceni nasprotnika.
- Temeljiti mora na zaupanju komandirjem miličniških enot, ki poznajo območje, svoje zaposlene in ljudi na svojih območjih.
- Načrt mobilizacije, organizacije in delovanja mora biti uporaben in izvedljiv, treba je opraviti oceno lastnega rezervnega sestava (rezervisti Službe državne varnosti, cariniki v naših vrstah, zagotoviti zamenjavo, pridobiti pri sekretariatih za ljudsko obrambo nove rezerviste, jih opremiti in usposobiti.
- Mora biti učinkovit (uporaben), načrt združevanja – koncentracije policijskih enot, katerim izhodišče je policijska postaja, ki se ji pridružijo sosednje – mejne enote in oddelki milice.
- Angažirati in ustrezno pripraviti in usposobiti zaposlene, ki morajo tudi vedeti, kaj se od njih pričakuje.
- Načrt delovanja mora temeljiti na splošno znanih in novih dejstvih in pričakovanjih, neznanke pa je treba predvideti.
- Načrt delovanja Posebne enote milice je posebni samostojni načrt, ki ga izdela Flisar Alojz kot poveljnik. Bil je odličen in PEM je odlično opravljala najzahtevnejše naloge v celotnem pomurskem prostoru.
- In, kar se nam je zdelo izredno pomembno - ključno, razporediti prave osebe na prava mesta!

Naloge ob novonastalih razmerah

Slovenija je 25. 6. 1991 razglasila neodvisnost in samostojnost, osrednja slovesnost pa je potekala dan pozneje, 26. 6. 1991 na Trgu republike v Ljubljani.

Zvezna vlada v Beogradu je zaradi razglasitve izvedla ukrepe za zagotovitev še nadaljnje enotne Jugoslavije. Na naše ozemlje je napotila pripadnike zveznih organov – JLA, milice in carine, za podporo pa je uporabila obstoječe enote JLA, ki so bile nastanjene v vojašnicah širom Slovenije. Začela se je vojna z neposrednimi boji in sovražnostmi, kar je potekalo med 26. 6. 1991 in 3. 7. 1991.

Dne 27. 6. 1991 je UNZ Murska Sobota z odločbo ustanovila Operativno skupino za vodenje aktivnosti organov za notranje zadeve na območju Pomurja. Od ustanovitve naprej je operativna skupina izvajala koordinacijo vseh tako imenovanih vojnih nalog na območju UNZ. Vodja operativne skupine na UNZ Murska Sobota je bil načelnik inšpektorata Milan Horvat. Štab je vodil kronologijo dogodkov pod delovnim naslovom LIPA.

Na UNZ Murska Sobota je vedno deloval tudi Sektor za stalno dežurstvo Inšpektorata milice, ki je spremljal in koordiniral redne aktivnosti miličnikov na terenu, kar je zajemalo v glavnem dogajanja s področja kriminalitete, javnega reda in miru in prometa v Pomurju.

Ena od dodatnih, zahtevnih in zelo pomembnih nalog pa so bile beleženje in prenosi

podatkov o zadevah spremljanja enot JLA kot so kadrovske prerazporeditve starešin, vojakov, premiki vozil, oskrbe enot, omejitve sodelovanja v zvezi z varovanji meje in prepovedi-odklanjanja sodelovanja ter njihovi lastni novi načrti varovanja meje.

Posebna naloga pa je bila prenos zaupnih informacij – šifriranih sporočil med UNZ do policijskih enot in stalno službo Republiškega sekretariata za notranje zadeve pri MNZ in GPU. Tu so opravili pomembno nalogo tudi miličniki šifrerji, ki so svoje naloge opravljali večinoma v nočnem času.

Na UNZ Maribor je bila ustanovljena Operativna koordinacija za območje severovzhodne Slovenije. Spremljala je takoimenovana vojna dogajanja in strateške odločitve za delovanje milice v tem obdobju. V omenjeni koordinaciji je sodeloval iz UNZ Murska Sobota načelnik Milan Horvat.

Kot smo že večkrat navedli, je bilo poleg opravljanja rednih nalog vseh služb na UNZ in v enotah milice, treba opraviti tudi vrsto nujnih, novih, dodatnih nalog, ki so zagotavljale pripravljenost enot ob pričakovanih zaostritvah razmer. Tako je vsaka enota ali služba prejemala dodatne naloge.

Ostali sodelujoči pri pripravah na vojno in pričakovanja v zvezi z njihovim vključevanjem

Zapori Murska Sobota

Razgovori v zvezi z možnostjo namestitve vojaških oseb, njihovo varovanje in oskrba v vojnih razmerah.

Sekretariat za obrambo Občine Murska Sobota in Lendava sta nedvomno pripomogla:

a) pri zamenjavi posameznih članov v rezervnem sestavu milice in drugih.

Tako smo v skladu s tako imenovanimi priporočili in napotili GPU 0213 črtali že leta 1990 iz rezervnega sestava vojaške obveznike, rezerviste iz vrst Zveznega carinskega organa – carine in službe državne varnosti. V sodelovanju z enotami smo zamenjali tudi rezervne miličnike, ki so to željo že večkrat izrazili ali tiste, za katere so to predlagala vodstva postaj milice. Posebej pomembna je bila tudi razporeditev na dolžnost v enote uporabe terenskih vozil in kombijev delovnih organizacij in tudi posameznikov.

Na Upravi za notranje zadeve, takoimenovani logistiki, smo ob administrativnih delih morali skupaj opraviti razdolžitev z opremo in opremljanje novo postavljenih rezervnih miličnikov. Žal, nam za njih ni uspelo izvesti osnovnih usposabljanj, ta naloga je bila prepuščena enotam milice.

b) pri formiranju takoimenovanih prenovljenih enot TO, razporejanju posameznikov na posamezne – tudi ključne - dolžnosti v vojnih enotah.

Štab Civilne zaščite

V glavnem je preveril sistem obveščanja in alarmiranja in pripravil zaklonišča ter druge prostore, namenjene zaščiti in zaklanjanju ljudi.

Zdravstveni dom Murska Sobota in bolnišnica Rakičan

Nudenje nujne zdravstvene oskrbe na terenu, na krajih oboroženih spopadov in namestitev ranjencev in poškodovanih oseb.

Gasilska zveza in gasilska društva, lovske družine, srednje in osnovne šole

Posredovanje gasilskih enot v požarih v vojnih razmerah in pomoč ljudem, pa tudi nudenje in omogočanje uporabe njihovih prostorov v primerih odhodov članov policijskih enot iz uradno delujočih objektov na varnejše lokacije, namenjene za nadaljnje delovanje.

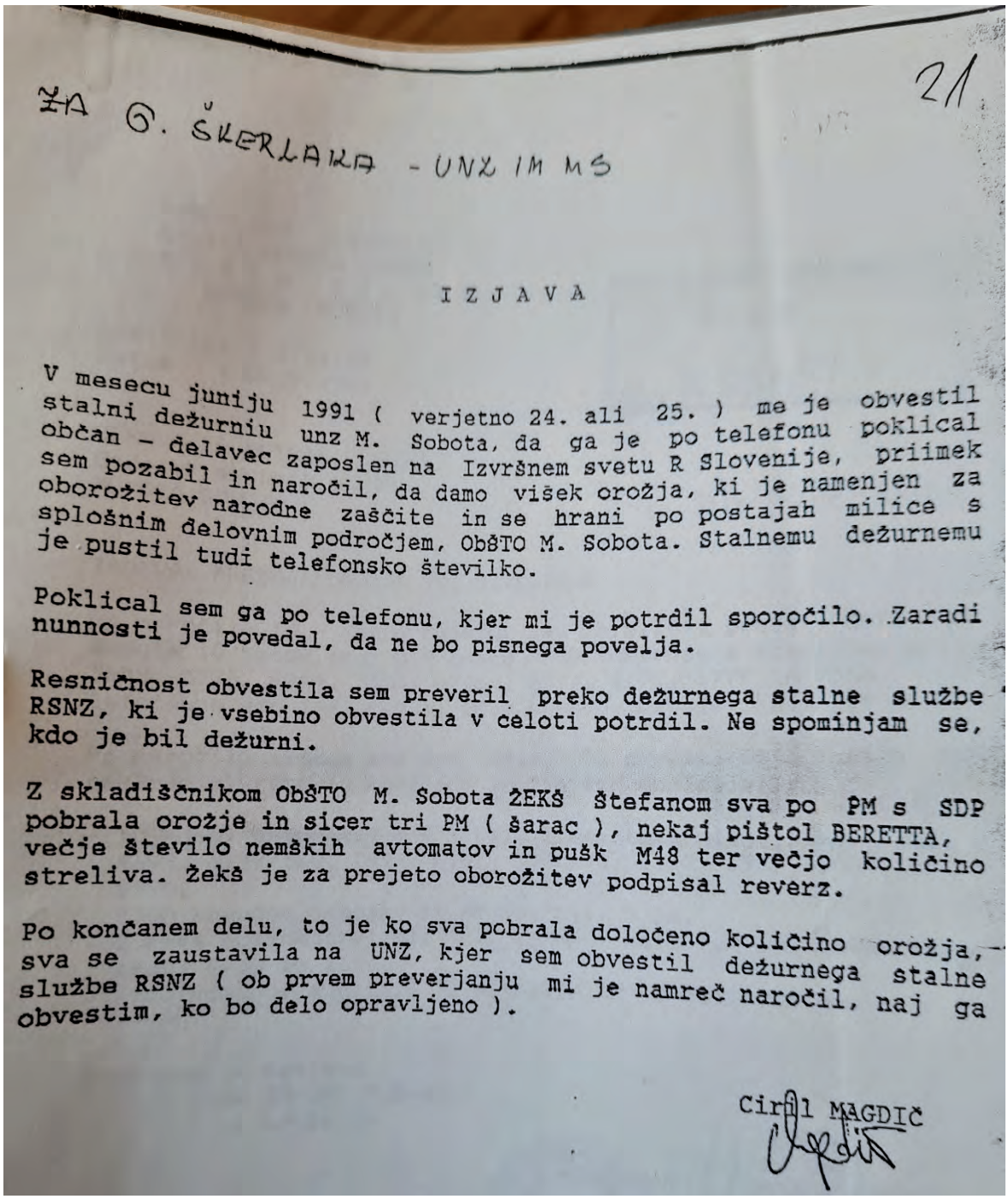
Mediji: Vestnik in radio Murski val ter novinarji

Nedvomno je obveščenost prebivalstva ključni trenutek vsakih izrednih dogajanj, še posebej v vojni. Posebno zahvalo zaslužijo novinarke in novinarji za odlično opravljeno delo pred, med in po vojni. Ne samo prebivalstvo, tudi vojaške enote mlade države in njihova poveljstva smo z zanimanjem spremljali poročanja o najaktualnejših dogajanjih s krajev spopadov. Njihovi podatki so bili ažurni in natančni, poročali so sproti – neposredno iz posameznih krajev, tako da smo lahko tudi naša poveljevanja in ukrepanja temu ustrezno prilagajali in načrtovali nadaljnjo vodenje operacij. Tako gre zahvala tudi vsem njim in občanom ter našim družinam, ki so nam stali ob strani.

Sklep

Tako organiziranih in pripravljenih nas oborožena agresija JLA ni presenetila, kljub vsemu pa je bila velikokrat potrebna prilagodljivost in iznajdljivost vodij.

Pred, med in po vojaškem spopadu sem kot inšpektor opravljal eno izmed najzahtevnejših nalog v tistem času, področje načrtovanja dela milice, vojnih enot milice, posebnih enot in obrambnega načrtovanja ter usklajevanja z drugimi deležniki. Tako, kot večina drugih, se je tudi moje delo v veliki meri prekrivalo z nalogami iz mojega delovnega področja zlasti v času MSNZ. Vodje organizacijskih enot in zaposleni, kakor tudi drugi sodelavci, ki so v drugih organih opravljali podobne naloge, niso nikdar podvomili v moj mandat, odločitve, v pravilnost predlaganih posameznih rešitev in v medsebojne sodelovanje. Med nami je veljalo neomajno zaupanje, ki nas je pripeljalo do zmage.

ZA G. ŠKERLAKA - UNZ IM MS

21

I Z J A V A

V mesecu juniju 1991 (verjetno 24. ali 25.) me je obvestil stalni dežurniu unz M. Sobota, da ga je po telefonu poklical občan - delavec zaposlen na Izvršnem svetu R Slovenije, priimek sem pozabil in naročil, da damo višek orožja, ki je namenjen za oborožitev narodne zaščite in se hrani po postajah milice s splošnim delovnim področjem, ObŠTO M. Sobota. Stalnemu dežurnemu je pustil tudi telefonsko številko.

Poklical sem ga po telefonu, kjer mi je potrdil sporočilo. Zaradi nunnosti je povedal, da ne bo pisnega povelja.

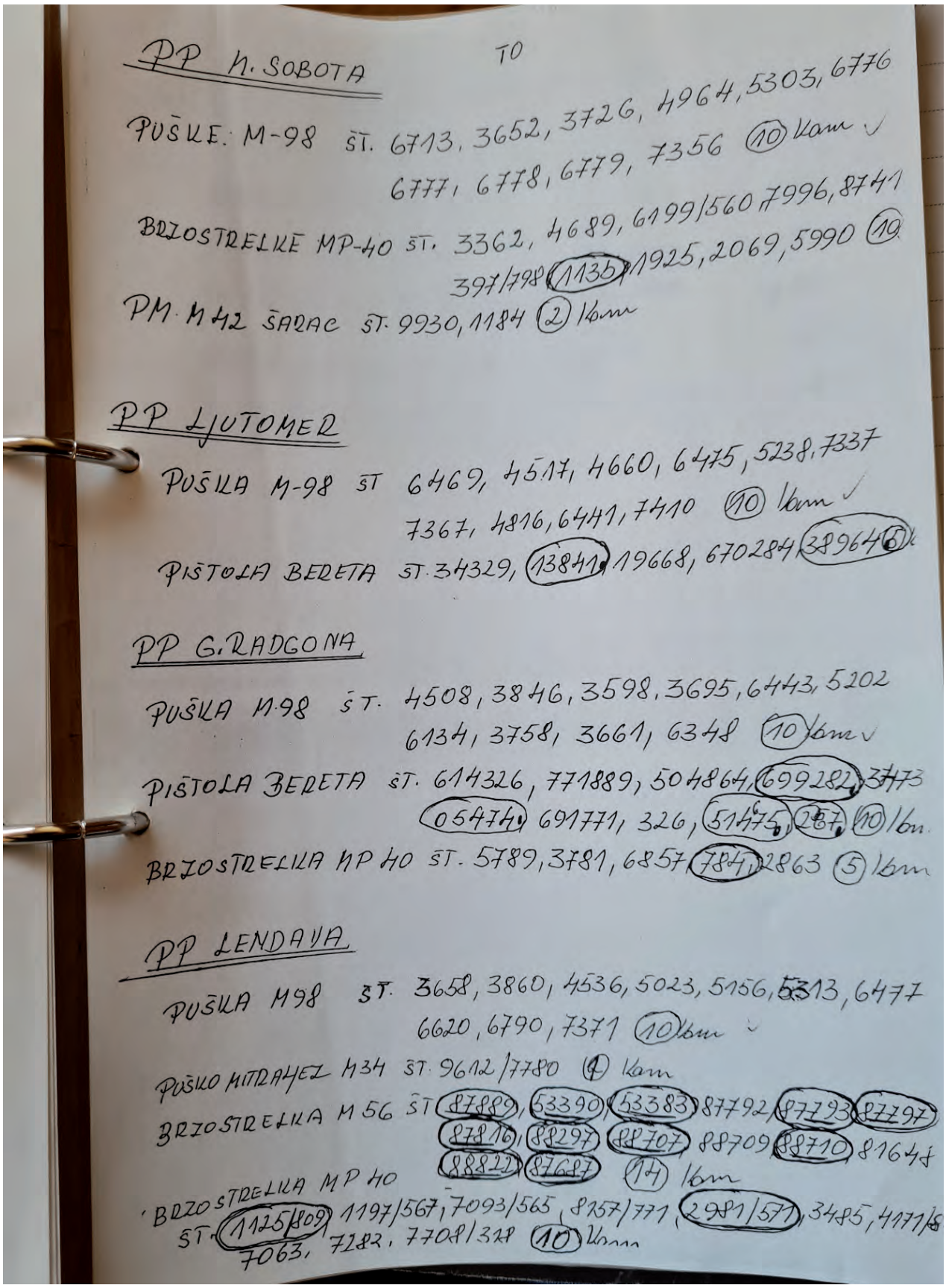
Resničnost obvestila sem preveril preko dežurnega stalne službe RSNZ, ki je vsebino obvestila v celoti potrdil. Ne spominjam se, kdo je bil dežurni.

Z skladiščnikom ObŠTO M. Sobota ŽEKŠ Štefanom sva po PM s SDP pobrala orožje in sicer tri PM (šarac), nekaj pištol BERETTA, večje število nemških avtomatov in pušk M48 ter večjo količino streliva. Žekš je za prejeto oborožitev podpisal reverz.

Po končanem delu, to je ko sva pobrala določeno količino orožja, sva se zaustavila na UNZ, kjer sem obvestil dežurnega stalne službe RSNZ (ob prvem preverjanju mi je namreč naročil, naj ga obvestim, ko bo delo opravljeno).

Ciril MAGDIČ

Izjava o predaji dela orožja ONZ TO (Osebna zbirka Ciril Magdič).

PP M. SOBOTA TO

PUŠKE: M-98 ŠT. 6713, 3652, 3726, 4964, 5303, 6776
6777, 6778, 6779, 7356 (10) kom ✓

BRZOSTRELKE MP-40 ŠT. 3362, 4689, 6199/560 7996, 8741
397/798 (1135) 1925, 2069, 5990 (10)

PM M 42 ŠARAC ŠT. 9930, 1184 (2) kom

PP LJUTOMER

PUŠKA M-98 ŠT 6469, 4517, 4660, 6475, 5238, 7337
7367, 4816, 6441, 7410 (10) kom ✓

PIŠTOLA BERETA ŠT. 34329, (13841) 19668, 670284 (389646)

PP G. RADGONA

PUŠKA M-98 ŠT. 4508, 3846, 3598, 3695, 6443, 5202
6134, 3758, 3661, 6348 (10) kom ✓

PIŠTOLA BERETA ŠT. 614326, 771889, 504864, (699282) 3773
(054744) 691771, 326, (51475) (267) (10) kom

BRZOSTRELKA MP 40 ŠT. 5789, 3781, 6857 (784) 2863 (5) kom

PP LENDAVA

PUŠKA M98 ŠT. 3658, 3860, 4536, 5023, 5156, 5313, 6477
6620, 6790, 7371 (10) kom ✓

PUŠKO MITRALJEZ M34 ŠT. 9612/7780 (1) kom

BRZOSTRELKA M 56 ŠT (87889) (53390) (53383) 87792 (87793) (87797)
(87816) (88297) (88707) 88709 (88710) 8164
(88822) (87687) (14) kom

BRZOSTRELKA MP 40
ŠT. (1125809) 1197/567, 7093/565, 8757/771, (2981/571), 3485, 4171
7063, 7182, 7708/328 (10) kom

Seznam predanega orožja ONZ - TO (Osebna zbirka Ciril Magdič).

Ciril Magdič

Pregled hraniteljev orožja za UNZ Murska Sobota in Postaje milice Murska Sobota z oddelki milice[343]

Št.	Naslov (Ime in priimek, ustanova, društvo)	Vrsta in količina opreme	Za katero enoto
1.	Ferko Ernest, Dolnji Slaveči	7 zabojev nabojev	OM Rogašovci
2.	Gasilski dom, Dolnji Slaveči	7 zabojev nabojev	OM Rogašovci
3.	Ervin Vagner, Sebeborci	strelivo in arhiv	UNZ M. Sobota
4.	Ciril Magdič, vikend v Logarovcih	strelivo različnih kalibrov, orožje in prehrana, ročne bombe	UNZ M. Sobota
5.	Jožef Lazar, Ivanovci	strelivo in arhiv	UNZ M. Sobota
6.	Cvernjek Ludvik, Murska Sobota	strelivo in orožje	UNZ M. Sobota
7.	Franc in Nežika Magdič, Cezanjevci	strelivo in avtomatske puške, eksploziv in protitankovski izstrelki zolja, trenutne in kumulativne mine ter bombe	UNZ M. Sobota
8.	Majda Bedek, Dobrovnik	strelivo, velike količine različnih min in eksploziv ter orožje	UNZ M. Sobota
14.	Janez Legen, Murska Sobota	vse rezervno orožje	PM M. Sobota
15.	Jože Ribaš, Murska Sobota	rezervno strelivo, orožje: PAP, AP, PM (večja količina)	PM M. Sobota
16.	Rudolf Kulič, Brezovci	rezervno strelivo, orožje: PAP, AP, PM (večja količina)	PM M. Sobota
17.	Štefan Škerlak, Nemčavci	računalniška oprema in zaupni arhiv (MOB zadeve)	PM M. Sobota
18.	Kmetijska zadruga Panonka, Cankova	orožje, strelivo in arhiv	OM Cankova
19.	Milan Graj, Šalovci	dokumentacija in orožje	PMM Hodoš
20.	Jože Sedar, Križevci v Prekmurju	dokumentacija in orožje PMM Hodoš	PMM Hodoš
21.	Milan Zadravec, Dolina	orožje OM Gornji Petrovci	OM Gornji Petrovci

343 Dokument UNZ Murska Sobota (Osebna zbirka Ciril Magdič)

OPISI DEJAVNOSTI DO OSAMOSVOJITVENE VOJNE ZA PM MURSKA SOBOTA Z OM TER PMM GEDEROVCI, KUZMA IN HODOŠ

Delo dežurnega miličnika na teleprinterju (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Ladislav Vegi

Predstavitev Postaje milice Murska Sobota in njenih oddelkov

Organizacija in delovanje

Postaja milice (PM) Murska Sobota je bila pred osamosvojitvijo Slovenije ena od štirih PM s splošnim delovnim področjem v Pomurju. Bila je največja, tako po teritoriju kot tudi številu prebivalstva in seveda tudi po varnostni problematiki. Po teritoriju je obsegala območje takratne občine Murska Sobota, ki je enaka sedanjemu območju Upravne enote Murska Sobota. Prebivalstva je bilo okrog 60.000, kar je približno pol Pomurja. V Sloveniji je bila kategorizirana kot PM prve kategorije, v Pomurju, oziroma na Upravi za notranje zadeve Murska Sobota (UNZ), pa je bila edina te kategorije. Imela je tudi štiri dislocirane enote oziroma oddelke milice (OM): v Beltincih, Cankovi, Rogašovcih in Gornjih Petrovcih. Na PM je bilo sistemiziranih od 35 do 40 delovnih mest pooblaščenih uradnih oseb[344], na OM pa od sedem do 22.

Na PM je bila organizirana stalna dežurna služba, na OM pa je bila občasno, predvsem v nočnem času, kar je bilo odvisno tudi od varnostnih razmer. Telefonsko omrežje tistega časa ni bilo tako razvito kot danes, stacionarni telefoni so bili redki, le nekaj jih je bilo v vsaki vasi, mobilniki pa so bili v začetni fazi razvoja, zato je bilo največ ovadb za kazniva dejanja in njihove storilce podanih ustno na zapisnik, ravno tako večina vseh vrst prekrškov in drugi varnostni dogodki so bili podani neposredno dežurnemu miličniku na PM ali OM. Takrat je bilo dežurstvo, torej stalna fizična prisotnost miličnika na PM ali OM nujno potrebno, tudi zaradi varovanja objektov, saj tehničnega varovanja praktično ni bilo ali ga je bilo malo.

Organizacijo in delo milice je urejal Zakon o notranjih zadevah, podrobnejša medsebojna razmerja pa tudi Pravila postaje milice. Le ta so tudi podrobno urejala razmerja med PM in OM. Delo milice se je seveda opravljalo na terenu. Kot že omenjeno je bilo območje enote veliko, zato je bilo razdeljeno na varnostne okoliše, ki so jih vodili vodje varnostnih okolišev.

Na osnovi varnostne problematike je RSNZ z odločbo ustanovila oziroma sistematizirala varnostni okoliš. Na PM Murska Sobota je bilo sedem varnostnih okolišev, trije v mestu, eden od teh celo prve kategorije, štirje pa na podeželju. Zajemale pa so območja ene ali več krajevnih skupnosti (KS), ki so bile takrat nosilci lokalne oblasti. Na OM je bilo sistemiziranih manj varnostnih okolišev, saj so imela manjša območja, imeli pa so od dva do štiri.

Vodje varnostnih okolišev (VVO) so bili pomemben vezni člen med milico in državljani. Sodelovali so v vseh lokalnih akcijah. KS so imele ustanovljene komiteje za splošno ljudsko obrambo (SLO) in družbeno samozaščito (DS), s katerimi so VVO tesno sodelovali, letno so jim poročali o varnostni problematiki.

Usposabljanje pripadnikov Narodne zaščite

Posebno v zadnjem obdobju Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) so VVO imeli pomembno vlogo pri zbiranju informacij od državljanov o aktualnih dogodkih in njihovem razpoloženju ter odnosu do osamosvojitvenih procesov. Intenzivnejše je bilo tudi sodelovanje s komiteji za SLO in DS v KS ter usposabljanje in svetovanje Narodni zaščiti, ki je bila v nekaterih okoljih tudi pri nas angažirana pri varovanju objektov.

344 To je bil uradni naziv za miličnika, kriminalista ali delavca SDV.

Usposabljanje Narodne zaščite so opravljali miličniki oziroma večinoma VVO ali vodstvena struktura PM ali OM. Vsebovalo pa je teoretično znanje o njihovih pooblastilih, vključno z uporabo strelnega orožja in pa praktične postopke od legitimiranja oseb, osebne preiskave, preiskavo objektov ali območja in podobno. Za usposobljenost njihovih članov smo bili zainteresirani, saj so nas nadomeščali pri varovanju objektov ali območij. Aktivirala se je lahko ob določenih pogojih, tudi na pobudo milice v izrednih razmerah in neposredni vojni nevarnosti in vojni. Na PM ali OM smo zanje hranili tudi orožje.

Načrtovanje in vodenje dela

Na splošno je bilo delo milice letno načrtovano z »letnim načrtom dela«. Zapisane so bile v glavne in osnovne naloge s cilji ter načini izvajanja z nosilci oziroma odgovorno osebo.

Vsakodnevna opravila pa je bilo treba načrtovati tudi v krajšem časovnem obdobju, tedensko in dnevno. Na podlagi Pravil postaje milice smo načrte PM in OM ter tudi VVO načrtovali tudi tedensko, po navadi od ponedeljka do ponedeljka v pismeni obliki, sproti pa smo prilagali tudi analizo ali realizacijo.

Da je PM s svojimi OM delovala enotno, usklajeno in uspešno, je bilo treba zadeve kljub jasnim ciljem, ki so bili opredeljeni v letnem načrtu dela, sproti preverjati in prilagajati aktualnim razmeram, ker so se te v tistem času zelo hitro spreminjale. V ta namen je bil mesečno sklican delovni sestanek za vse miličnike, na katerem je bila obravnavana analiza dela in podana navodila za izvajanje aktualnih nalog.

Vodstvo PM je tedensko sklicalo tudi posvet za vse starešine PM in OM, na katerem je bila obravnavana analiza dela za preteklo obdobje in so bili podani napotki zanaprej, s katerimi so morali biti seznanjeni vsi miličniki. Ob nepredvidenih, večjih in nevarnih varnostnih dogodkih pa je bil sproti ob zaznavi izdelan poseben akcijski načrt za delovanje.

Sodelovanje s posebnimi enotami na območju PM

Na območju PM sta bila na avstrijsko - jugoslovanski državni meji dva mednarodna mejna prehoda v Gederovcih in Kuzmi in eden na madžarsko - jugoslovanski meji na Hodošu. Te mejne enote – Postaje mejne milice (PMM) so opravljale specifične naloge v zvezi s prehajanjem državne meje s svojim kadrom zgolj na območju mejnega prehoda.

Sodelovanje z njimi je bilo občasno, ko so na njihovem območju nastali dogodki iz pristojnosti PM s splošnim delovnim področjem, največkrat s področja klasičnih prekrškov, kriminalitete, privedbe, pridržanja in podobno.

Specifika našega območja pa so bili tudi maloobmejni prehodi med Republiko Avstrijo in SFRJ, ki so bili ustanovljeni za prehajanje meje za njune državljane, ki so živeli na določnem območju ob državni meji. Na območju OM Cankova so bili trije taki prehodi (Cankova, Korovci in Gerlinci), na območju OM Rogašovci pa štirje (Fikšinci, Kramarovci, Sotina in Matjaševci). Nadzor nad prehajanjem državne meje sta opravljala prej navedena Oddelka milice (OM) s splošnim delovnim področjem. Na teh prehodih je občasno opravljala svoje naloge tudi carinska služba.

Na našem območju je bil sedež Postaje prometne milice (PPM) Murska Sobota, ki je delovala na območju UNZ. Ustanovljena je bila z namenom obvladovanja prometno-varnostnih razmer. Kot specializirana enota milice so bile ustanovljene v vsaki regiji oziroma območju vsake UNZ. Njena posebna naloga je bila obravnavanje prometno-varnostnih razmer in raziskovanje hujših prometnih nesreč.

S to enoto smo veliko neposredno sodelovali. Izvajali smo skupne akcije s področja

varnosti cestnega prometa in veliko kombiniranega dela[345] pri nadzoru nad hitrostjo vozil, saj so bile za to najbolje tehnično opremljene.

Delo varnostnega kolegija

Tisto obdobje je poznalo tudi kazniva dejanja in prekrške, ki smo jih poimenovali za »delikte s političnim obeležjem«. Kritiki političnega sistem so na veliko kritizirali verbalne delikte, ta je bil tudi zloglasni 133. člen kazenskega zakona SFRJ, ki je definiral rušenje ustavnega reda z raznimi nenasilnimi – verbalnimi načini (delikti). Poleg tega je ta zakon poznal več konkretnih kaznivih dejanj, ki so merila na rušenje ali spreminjanje družbene ureditve SFRJ z »verbalnimi delikti«. V strokovnem žargonu se jim je reklo kazniva dejanja (KD) s političnim obeležjem.

Prav tako so obstajali »prekrški s političnim obeležjem«. Šlo je sicer za klasične prekrške iz Zakona o prekrških zoper javni red in mir (JRM), ki so bili izvršeni na poseben način, na primer risanje svastike na javnih krajih, izrekanje fašističnih ali protidržavnih gesel, gestikulacija fašističnega pozdrava in podobno. Za te prekrške in KD je bila uvedena posebna evidenca oziroma delovodnik, kamor so se zadeve vknjižile in vlagale v poseben arhiv.

Na našem območju kaznivih dejanj s tega področja nismo obravnavali veliko let nazaj. V zvezi s prekrški pa smo jih obravnavali letno na celotnem območju PM vključno z OM od pet do deset primerov. Šlo je za prekrške zoper JRM, kjer so po navadi vinjeni kršitelji pisali sovražne simbole in izrekali protidržavna gesla, kot je prej navedeno.

Po Pravilih postaje milice, ki so bila notranji organizacijski pravni akt, je bil za obravnavo teh deliktov pristojen »varnostni kolegij«. Varnostni kolegij ni ravno javnosti najbolj poznan organ, vsaj mediji o njem niso poročali. Vodil ga je komandir PM, člani pa so bili še: temeljni javni tožilec, sekretar Upravnega organa za notranje zadeve (UONZ) občine in delavec Službe državne varnosti (SDV). Komandir je sklical ta posvetovalni organ, ki je bil pristojen za kvalifikacijo dogodka, torej, ali gre ali ne za KD ali prekršek s političnim obeležjem in kakšen ukrep naj sledi – kazenska ovadba ali predlog sodniku za prekrške. O tem so vodili tudi zapisnik.

Med procesom osamosvajanja so bili arhivi po naročilu UNZ oziroma RSNZ[346] odpeljani na UNZ. Deponirani naj bi bili na RSNZ. Zapisniki strokovnih posvetovanj in delovodnik pa so ostali na PM. Kdo je videl v tem kaj slabega, da so arhiv odnesli, je težko reči. Ni vseboval nič takega, kar bi morali skrivati ali kar bi nas lahko skrbelo. S tem se je ustvaril le dvom in sumničenje v to področje delovanja.

Nadzor zelene meje

Neposredni nadzor državne meje, tako imenovane zelene meje, je opravljala Jugoslovanska ljudska armada (JLA). Ker se je pretežno opravljala fizična oblika nadzora, v tistem času namreč še niso uporabljali tehničnega varovanja, razen takoj po drugi svetovni vojni, ko so bili določeni deli meje varovani tudi z minskimi polji, je bilo na našem majhnem območju veliko obmejnih stražnic z veliko vojaštva.

V Murski Soboti je v vojašnici domoval 65. obmejni bataljon s poveljstvom, zalednim in intervencijskim vodom ter oddelkom za zveze. Bataljon je imel na območju te PM deset obmejnih stražnic v Petanjcih, Korovcih, Fikšincih, Sotini, Kuzmi, Trdkovi, Čepincih, Hodošu

345 Gre za način dela, ki se občasno prakticira še danes in je v patrulji vsaj po en miličnik, danes policist, iz obeh enot.

346 Republiški sekretariat za notranje zadeve – danes Ministrstvo za notranje zadeve.

in Prosenjakovcih. Obmejne stražnice pa so bile tudi na območjih PP Gornja Radgona in Lendava.

Poleg nadzora in varovanja državne meje je bila enota namenjena tudi za obrambo tega območja v primeru napada na državo. Bila je dokaj številčna, mobilna, usposobljena in tudi precej dobro opremljena. Do nastanka jugoslovanske krize je bilo sodelovanje zelo dobro, tako s poveljstvom kot tudi s komandirji obmejnih stražnic.

Vabljeni smo bili na njihove slovesnosti in obratno. Redno smo se letno srečevali in izmenjali poročila, se dogovarjali o skupnih aktivnostih in izmenjavali novosti. Komandirji OM in VVO ter komandirji obmejnih stražnic so se tudi dobivali mesečno ali trimesečno, odvisno od potreb. Podatke v zvezi z varovanjem državne meje so si izmenjavali sproti. O vseh dogodkih so nas sproti tudi obveščali.

Tudi v Jugoslaviji se je izvajal nadzor državne meje s helikopterjem. Helikopter varuje patrulja PM Murska Sobota v času, ko je na letališču Rakičan. (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Poglabljanje jugoslovanske krize in vpliv na delo milice

Problematika kršitev mejnega režima izven mejnih prehodov se je začela širiti z nastankom ekonomske krize po letu 1980. Črni trg je zaradi pomanjkanja nekaterih osnovnih dobrin začel strmo rasti, dobro se spomnimo pomanjkanja pralnih praškov, kave in drugih artiklov. Vse to pa je bilo večinoma vezano na državno mejo z Avstrijo, kjer so se ti izdelki dobili v neomejeni količini in preko katere je potekalo tihotapstvo teh deficitarnih dobrin, pa ne samo za nas tu živeče, ampak praktično za vso državo.

Prihajalo je do napetosti med republikami zaradi prakticiranja ekonomskega embarga, čigar vzroki pa so bili politični. Zaradi visoke inflacije smo morali zaradi pritiska Mednarodnega denarnega sklada devalvirati svojo valuto, zato je bilo življenje čedalje težje. Vlada je uvedla depozite za prehod meje, s čemer je omejevala potovanja v zahodnoevropske države in hkrati svobodo gibanja.

Zaradi pomanjkanja deviz za uvoz pogonskega goriva smo se srečevali s pomanjkanjem goriva in pred bencinskimi črpalkami so nastale kolone vozil. Leta 1983 in 1984 so bili uvedeni "bencinski boni", ki so omejevali količino nakupa goriva kot ukrep za stabilizacijo gospodarstva. Pred tem so uvedli tudi uporabo vozil po sistemu "par – nepar", kar je pomenilo, da se en dan lahko vozi tisti, ki ima na registrski tablici parno številko (2, 4, 6) drugi dan pa tisti, ki ima neparno številko (1, 3, 5), vendar ti ukrepi niso veliko pomagali.

Med prebivalstvom, tudi pri nas, so taki ukrepi povzročali nezadovoljstvo in nezaupanje v oblast, še posebno med kmeti in prevozniškimi organizacijami in posamezniki, ki so bili od pogonskega goriva eksistenčno odvisni.

Zaradi navedenih ukrepov in nastalega stanja se je milica srečevala z novimi nalogami in izzivi. Treba je bilo ugotavljati razpoloženje državljanov in morebitne priprave na demonstracije, ki bi lahko privedle do izrednih razmer. Nadzorovati je bilo treba sredine, kjer bi lahko prišlo do nezadovoljstva in njihove organizatorje. Zaradi povečanega tihotapstva čez državno mejo so porasla kazniva dejanja (KD) in prekrški s tem v zvezi, v kar smo morali vlagati bistveno več dela in sredstev.

Omejevanje vožnje na "par - nepar" je terjalo več nadzora cestnega prometa in odkrivanja KD ponarejanja listin - številk na registrskih tablicah. Krizne situacije pač zahtevajo bistveno večjo angažiranost enot, ki bistveno ne vplivajo na varnostno stanje, privedejo pa do izčrpanosti moštva, če sistemizacija delovnih mest temu ne sledi. Posledica takega stanja je bila, da so se zanemarjale osnovne naloge, ki bi morale biti opravljene kvalitetno, a za to ni bilo dovolj časa in zadostnega števila delavcev. Zaradi tega so bili rezultati slabši.

Miličniki pa so tudi čutili posledice na račun nadurnega dela, pripravljenosti na domu ali delovnem mestu, ukinitve koriščenja letnih dopustov pa še drugo. Ničkolikokrat so bili v tem času miličnikom prekinjeni načrtovani letni dopusti, odrejena pripravljenost na domu ali pa so bili nenačrtovano vpoklicani na delo, kar je seveda v daljšem časovnem obdobju negativno vplivalo na posameznika. Sindikalne pravice, kar se tiče obremenitve delavcev, niso bile tako natančno določene kot danes, več kot tri desetletja kasneje.

Posebne obremenitve so še veljale za pripadnike Posebne enote milice (PEM), ki so bili v te dogodke najbolj vpeti. Treba pa je poudariti, da je bila PEM enota na sklic, kar pomeni, da je bila kadrovsko izpopolnjena z našim kadrom. Tega je bilo v letih 1981 - 1991 več kot dovolj. Poleg tega pa so bili pripadniki PEM deležni več usposabljanj izven matičnih enot.

Pojav nezakonitih migracij in vpliv na delo milice

V drugi polovici osemdesetih let do osamosvojitve, pa še kasneje, ko smo že imeli svojo državo, smo se srečevali z velikim migracijskim pritiskom. Romunski državljani so množično zapuščali svojo državo zaradi ekonomskih in političnih razlogov in migrirali na zahod, predvsem v Italijo in Francijo. Poleg njih je bil velik pritisk tudi od drugih balkanskih in afriških držav. Pot jih je vodila seveda preko naše države in seveda tudi našega območja. Tudi ti postopki so terjali svoj čas in sredstva. Edini takratni center za tujce, azilni dom v Jugoslaviji, je bil v Padinski Skeli pri Beogradu, kamor smo morali migrante pripeljati z vlakom, kar je trajalo najmanj dva dni, zaradi nastalih nadur pa je bil izpad še daljši.

Pozneje po osamosvojitvi in med vojnami na Balkanu pa je nastal migracijski pritisk na našo državo iz sosednje Madžarske, od koder so prihajali predvsem azijski državljani, med njimi največ Filipincev, Iračanov in turških Kurdov. Ilegalno prehajanje državne meje med Slovenijo in Madžarsko je postalo množično, kaotično in skorajda neobvladljivo.

Vse svoje sile je PM s svojimi OM usmerjala v preprečevanje ilegalnih prehodov in prijemanje in preiskovanje ilegalcev in njihovih tihotapcev. V kriminalnih sredinah je posel cvetel. V raziskovanje se je veliko vključevala tudi kriminalistična služba. Izredne napore smo vlagali v vračanje ilegalcev varnostnim organom Republike Madžarske, ker so ti kljub meddržavnemu sporazumu zavračali sprejem tujcev oziroma so zahtevali visok standard dokazov, kar je bilo velikokrat težko dobiti. Prehodni domovi za tujce so se polnili kot še nikoli prej, kapacitete so se širile vsak dan.

Vsakodnevne predaje migrantov sosednjim varnostnim organom so terjale, da smo jih prevažali sem ter tja po državi – od mejnega prehoda do prehodnega doma v Ljubljani in obratno. Zaradi lažjega in bolj poenostavljenega dela s predajo so leta 1994 na območju PM v Prosenjakovcih v bivši obmejni stražnici ustanovili izpostavo prehodnega doma za tujce, ki je deloval kar nekaj let, dokler se nezakonite migracije niso nekoliko umirile. V izpostavi je bila ustanovljena tudi posebna enota milice, ki je varovala objekte in ilegalce.

Z nastankom novih držav ob razpadu Sovjetske zveze so se zaradi gospodarske dejavnosti bistveno spremenili prometni tokovi v državi. Nastale so neprekinjene kolone tovornih motornih vozil na relaciji MMP Dolga vas - Lendava - Beltinci - Murska Sobota v notranjost države, kar je seveda negativno vplivalo na varnost prometa in okolje. Zaradi povzročanja hrupa je bil nekaj časa promet ponoči skozi Mursko Soboto omejen, kar je bilo treba nadzirati in morebitne kršitelje izločati iz prometa.

Pošiljanje miličnikov na Kosovo

Od 1981 do 1990 pa nas je posebej obremenjevalo pošiljanje naših miličnikov na nemirno Kosovo. Slovenija je mesečno pošiljala na Kosovo v Zvezni bataljon za notranje zadeve dva voda policistov, to je približno 80 miličnikov ali sedem do osem miličnikov na vsako UNZ, torej vsaka PM v Pomurju dva policista, kar je bilo za enoto s 15 sistemiziranimi delovnimi mesti obremenjujoče.

Slovenske enote na Kosovu so bile malokrat angažirane, največ aktivnosti so izvajali v prvi intervenciji v letu 1981, pozneje pa so bili več ali manj v pripravljenosti na delu. Od leta 1982 pa so slovenski policisti opravljali na Kosovu mentorsko vlogo za delo v cestnem prometu in na varnostnem okolišu po razporedu dela tamkajšnje PM. Zaradi visoke stopnje strokovne usposobljenosti in pripravljenosti za pomoč so bili zelo cenjeni.

Prepoznavni smo bili tudi po svoji planinski kapi in slovenskemu emblemu na rokavu, ki smo ga nosili le mi, miličniki iz drugih republik tega še niso prakticirali. Po teh posebnostih so nas prepoznavali tudi tamkajšnji prebivalci. Torej delovno dolžnost smo večinoma opravljali na tamkajšnji PM, naše bivanje pa je bilo urejeno v taboru, ki smo ga tudi sami varovali.

Zahteve in grožnje JLA so bile vedno večje

Mednarodni konflikti so se stopnjevali. V Srbiji in Črni gori so postala znana zborovanja v podporo njihovih republiških oblasti. Verbalni in medijski napadi na Slovenijo in Hrvaško so postali vsakodnevni. V konflikte se je vedno aktivneje vključevala JLA, ki je agresivno napadala medije in predstavnike republiške oblasti, kajti slovenski mediji so bili edini, ki so našo javnost informirali o dejanskem stanju v državi.

Naša oblast pa je zahtevala vedno več pravic republik v zvezi s služenjem vojaškega roka v JLA - od alternativnega načina služenja vojaškega roka, do uporabe slovenskega jezika in služenja vojaškega roka v Sloveniji in Hrvaški. Seveda vojska na te alternative ni pristala, svoj propagandni aparat pa je navila do konca.

Stanje pa se je še bolj zaostrovalo po 14. Kongresu Zveze komunistov Jugoslavije (ZKJ), ko je slovenska delegacija protestno zapustila kongres leta 1990, po večstrankarskih volitvah, poskusu razorožitve TO in ob sprejetju deklaracije skupščine RS o suverenosti, ki ji je sledil plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

JLA je nameravala uvesti 1.000 metrov mejnega pasu, da bi lažje obvladovala situacijo. Tako ali tako smo že imeli veliko nevšečnosti s 100 metri pasu, ki je bil še aktualen, a nepotreben, ter neživljenjski za ljudi, ki so imeli nepremičnine v tem pasu in na ta račun so bili pod stalno kontrolo JLA, sedaj pa še to.

To bi pomenilo, da bi veliko naselij na našem območju spadalo v to območje, celo mesto Gornja Radgona. In seveda nadzor nad komunikacijami in ljudmi na tem območju. Ko je to prišlo v javnost, so tako oblasti kot delovne organizacije in prebivalci, začeli organizirati javne proteste, tako v medijih kot tudi na javnih krajih.

Na našem območju je bil organiziran največji protest proti nameri JLA na MMP Gederovci, kjer se je zbralo veliko število udeležencev iz celega Pomurja, na katerem so nastopali govorniki – predstavniki novonastalih strank in drugih družbenih organizacij, ki so prisotnim predstavili, da namerava JLA ustanoviti tisočmetrski mejni pas, kar bi pomenilo veliko oviro za naše gospodarstvo in prebivalstvo, ter jih pozivali, naj s tem prenehajo, kar so ljudje odobravali s skandiranjem in ploskanjem.

Slovenija je prenehala pošiljati svoje nabornike v JLA, ker le ta ni upoštevala zahteve, da bi služili vojaški rok v Sloveniji in na Hrvaškem. Grozili so s prisilno mobilizacijo, vendar tega niso mogli izpeljati, saj niso razpolagali z evidenco vojaških obveznikov.

Ker je obstajala resna nevarnost, da zasedejo Oddelke za ljudsko obrambo, ki so bili organizirani po občinah kot oddelki občinske uprave, je bilo odločeno, da evidenco nabornikov hrani PM. Od takrat dalje je bila evidenca vojaških obveznikov iz občine Murska Sobota hranjena na PM v posebni blagajni.

V času hrambe evidenc je bil vstop vojaških oseb na PM prepovedan, kar so lokalni poveljniki ali vodje vedeli in tudi spoštovali. V tem času so bili kontakti med nami že zaradi znanih splošnih razmer omejeni in redki. Upravni delavci, ki so upravljali evidenco vojaških obveznikov, so te postopke opravili na PM v posebni pisarni, ali pa del dokumentacije odnesli na Upravni organ za ljudsko obrambo (LO), po delovnem času pa ga vrnili na PM. To je trajalo do osamosvojitve.

Imeli smo tudi poseben načrt intervencije v Upravnem organu za LO občine Murska Sobota za primer, če bi JLA poskušala nasilno odvzeti evidence. V načrt aktivnosti so bile vključene vse razpoložljive patrulje PM in iz vseh naših OM.

Intenzivno zbiranje informacij o JLA

V drugi polovici 1990 in v 1991 je bilo vedno več konfliktov med pripadniki JLA in milico ter med državljani. Bolj ko smo se približali vrelišču, hujše je bilo. Miličniki smo že približno v začetku 1991 imeli po navodilih RSNZ doma deponirano avtomatsko puško s strelivom poleg osebne pištole, da nas kakšne aretacije s strani vojske ne bi presenetile.

Marsikdo je imel doma tudi izdelan načrt obrambe ali zapustitve svojega stanovanja ali hiše. Tudi na to se je računalo, vsaj v vodstvenih krogih. Spraševali smo se, kaj bi

se zgodilo, če bi vojska hkrati prijela vodstva UNZ, PM in OM, za kar so bili tehnično in kadrovsko sposobni. Ali bi bil dežurni miličnik ali pa kdorkoli od njih pripravljen in sposoben prevzeti odgovornost in organizirati odpor.

V tem času se je že dogajalo marsikaj, tako z ene kot druge strani, od zbiranja podatkov do provokacij in še kaj. Zbirali smo informacije o dejavnosti JLA na našem območju. Vse njihove premike smo v cestnem prometu nadzirali in evidentirali. Poznali smo vse častnike in podčastnike 65. obmejnega bataljona, vključno s komandirji obmejnih stražnic. Za vse smo intenzivno zbirali obvestila.

Vodstva PM in OM smo si po teritorialnem načelu razdelili, kdo bo koga nadziral in na kakšen način. V nadzor so bili vključeni tudi nekateri VVO. Izmenjava informacij o ugotovitvah je bila sprotna. Da bi čim več izvedeli o njih in njihovih aktivnostih ter namenih, smo uspeli celo z njimi organizirati neformalna srečanja, v enem primeru smo na primer organizirali tekmovanje v streljanju s pištolo s srečanjem po zaključku. Rezultati so bili zadovoljivi. Izvedeli smo zelo veliko o tem, kdo od častnikov in podčastnikov je pripravljen kaj storiti v primeru neposrednega konflikta.

V zvezi z zbiranjem in izmenjavo obveščevalnih podatkov je treba poudariti, da smo v tem obdobju izredno dobro sodelovali z občinskim štabom Teritorialne obrambe (OŠTO) Murska Sobota, ki ga je takrat vodil major Bohar. Srečanja in obojestranska izmenjava podatkov so potekala skoraj vsak dan. To sodelovanje je potekalo do kadrovske menjave, kajti po tem so vzpostavili stike na višji ravni, to je z UNZ, tok informacij do PM pa je usahnil.

Izobraževanje in usposabljanje miličnikov

Izobrazbena struktura miličnikov je bila dobra. Vsi so končali kadetsko šolo za miličnike ali šolo za miličnike, vodstvena struktura pa višjo ali visoko šolo upravne ali pravne smeri. V milici je bilo uvedeno stalno redno letno izobraževanje in usposabljanje ob delu. Program je bil enoten za celo državo, izvajal pa se je na enotah milice približno enkrat mesečno.

O tem se je vodila tudi »knjiga učenja«, v katero se je vpisovala tema učne snovi, čas trajanja in prisotnost posameznikov. Navadno smo takšno izobraževanje organizirali skupaj z delovnim sestankom, da nismo za to zapravljali več dni. Obravnavale so se strokovne teme, predvsem novosti v zakonodaji, ki jih je izvajala tudi milica in druge novosti s področja kriminalitete, prometne varnosti in podobno.

Poleg tega pa se je izvajalo tudi usposabljanje praktičnega postopka in samoobrambe, ki pa je bilo dvakrat mesečno po dve uri. Za vse pooblaščene uradne osebe je bilo obvezno letno testiranje iz predpisane snovi. Tisti, ki niso dosegli pozitivne ocene, so testiranje ponavljali in od rezultatov je bilo odvisno napredovanje.

Takšen način izobraževanja in usposabljanja je poznala samo uniformirana milica, druge službe v okviru Organov za notranje zadeve (ONZ) pa ne, ravno tako tega ni bilo v drugih delih državne uprave, razen vaje v letnem streljanju, ki so jo prakticirale tudi nekatere druge službe, kot na primer Oddelki za zatiranje kriminalitete (OZK) in Služba državne varnosti (SDV).

Usposabljanje na področju obrambnih zadev

Poleg navedenega smo še posebej izvajali usposabljanja s področja obrambnih zadev, v katera so bili vključeni tudi rezervni miličniki. Dvakrat letno po sedem ur smo se teoretično in praktično usposabljali v vojaški in policijski taktiki.

Vojne enote milice (VEM) so bile sestavljene iz aktivnih in rezervnih miličnikov. VEM naj bi delovale v izrednih razmerah in vojni v zaledju okupacijskih sil. Osnovna enota je bil Prostorski oddelek milice (POM), torej majhna in gibljiva enota desetih mož, ki bi na začasno zasedenem ozemlju opravljala borbene aktivnosti - partizanski način bojevanja, saj so bili oboroženi z lahkim pehotnim orožjem, poleg bojnih nalog pa bi izvajali tudi splošne policijske naloge. Usposabljanje je zajemalo izvajanje policijske taktike: legitimiranje, ustavljanje vozil, prijemanje in razoroževanje skupin v različnih varnostnih situacijah.

Poleg tega smo dvakrat letno izvajali vajo v streljanju za aktivne in rezervne miličnike. Vodje Prostorskih oddelkov milice, ki so bili izkušenejši miličniki ali VVO, in vsi rezervni miličniki so bili tudi na posebnem usposabljanju v okviru RSNZ na Jasnici pri Kočevju. Fluktuacija aktivnih in rezervnih miličnikov je bila majhna, zato so se usposabljanj udeležili tudi večkrat, kar pomeni, da so bili tudi »rezervisti« dobro strokovno usposobljeni za delo v izrednih razmerah in neposredni vojni nevarnosti ter vojni. Ugodna je bila tudi njihova starostna struktura, povprečna starost je bila od 30 do 33 let.

Pa še zadnja oblika usposabljanja rezervnih miličnikov je bila obvezna dvodnevna praksa na PM. Dodeljeni so bili motorizirani miličniški patrulji, ki je opravljala kontrolo in nadzor varnosti cestnega prometa ali pa VVO, da so spoznavali raziskovanje kaznivih dejanj in prekrškov, kakor tudi preventivno delo milice in sodelovanje z lokalnimi dejavniki, vključno s komiteji za SLO in DS in NZ (narodno zaščito).

Pri obrambnem usposabljanju ONZ smo po enotnem konceptu vsako leto izvedli v jasenskem času dvodnevne ali tridnevne »štabne vaje« poverjeništva za notranje zadeve občine z oddelkom za zveze. Poverjeništvo je sestavljalo: poverjenik za NZ, ki je bil predstavnik UONZ občine, komandir PM in vodja podcentra[347] SDV. Vezisti so bili radiotelegrafisti in šifrerji.

Službena izkaznica rezervnega miličnika Ludvika Šinko iz Skakovec (Foto arhiv Lidija Šinko).

347 Tako se je imenovala najnižja oblika organizacije SDV, na vsaki PM s splošnim delovnim področjem je bil en pod center SDV.

Priprave na izredne razmere, neposredno vojno nevarnost in vojno

Za izredne razmere, neposredne vojne nevarnosti in vojne smo posebej načrtovali in za to izdelali več aktov. Koncept načrtovanja je bil enak za vso državo, izdelavo in ažuriranje pa so nadzirali inšpektorji UNZ in RSNZ.

Za izredne razmere je imela PM sestavljeno varnostno oceno, v kateri je bil ocenjen nastanek določenih varnostnih tveganj. Do izrednih razmer bi lahko prišlo po takratnih pričakovanjih s prihodom ekstremnih terorističnih skupin v državo ali na območje PM, kot je to bilo 1972, ko je bila akcija »Raduša«. Ali pa, če bi v državi ali na območje PM nastali večji notranji konflikti med državljani in oblastjo, kot na primer demonstracije, zapore cest ali drugih vitalnih objektov in podobno.

Seveda smo na podlagi zbranih podatkov podrobneje opredelili vsebino, udeležence in objekte, nato smo sprejeli ustrezne ukrepe, način izvedbe in moštvo, ki bi to izpeljalo. Take razmere bi PM samostojno težje opravljala, nedvomno bi bili v to vključeni miličniki drugih PM ali PEM UNZ ali širše.

Za delo v neposredni vojni nevarnosti in vojni smo imeli izdelane obrambne načrte, kot smo te načrte imenovali. To so bili načrti pripravljenosti, mobilizacije in delovanja v neposredni vojni nevarnosti in vojni. Vsi načrti so bili seveda strogo zaupne narave in so bili v zaklenjeni železni blagajni v dežurni sobi. Dostop je imel do njih dežurni PM in vodstvo PM.

V primeru aktivacije obrambnega načrta je bil zelo pomemben mobilizacijski načrt. V njem je bil seznam miličnikov in rezervnih miličnikov s točnimi naslovi stanovanja in telefonsko številko, če so imeli telefon. Določeni so bili kurirji, ki so jih obveščali. Določeno je bilo zborno mesto, ki je bilo na PM, razen v vojnih razmerah, če to ne bi bilo mogoče, je bila določena druga lokacija, za katero so miličniki ob obvestilu morali vedeti.

Prav tako je ta načrt vseboval seznam materialno-tehničnih sredstev, ki jih je bilo treba ob zboru razdeliti. Nekaterih sredstev sami nismo imeli ali jih ni bilo dovolj, te smo si pridobili iz »popisa«, torej smo morali vzeti pri ljudeh, ki so imeli to na razpolago, kar je vnaprej določil Upravni organ za ljudsko obrambo in so lastniki sredstev za to vedeli.

Kaj je pokazala praksa glede teh načrtov. V bistvu so bili vsi načrti v procesu osamosvajanja angažirani. Tako načrt pripravljenosti kot tudi delovanje v neposredni vojni nevarnosti in vojni. Proces je trajal dalj časa, zato s pripravljenostjo ni bilo nobenih težav, razen da so se razmere včasih zelo hitro spreminjale in nas presenečale, oziroma smo se novim razmeram morali hitro prilagajati. Vojne razmere niso potekale po naših načrtih. Pravzaprav take vojne nismo niti načrtovali. Če smo jo, smo načrtovali napad ali ogroženost od zunaj. Ampak v končni fazi tudi način bojevanja ni potekal tako, kot smo to vadili v preteklih letih.

Tudi v situaciji neposredne vojne nevarnosti in vojne smo obvladovali tudi splošne varnostne razmere oziroma opravljali tudi mirnodobne policijske naloge, kot to sodi k varnostnemu organu. Komunikacije so bile nekaj časa zaprte, zato sta bila tudi promet in gibanje ljudi omejena, kar je pozitivno vplivalo na splošno varnost ljudi in premoženje. Obseg kriminalitete, javnega reda in miru, prometne varnosti in ukrepov na drugih delovnih področjih so upadli v izredno velikem odstotku, zato smo lahko več časa namenili izrednim dogodkom.

PREKLIC TAJNOSTI
0038-28/2022/2
z dne: 7.3.2022
DRŽAVNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PREGLED MATERIALNO - TEHNIČNE POPOLNJENOSTI

	PM MS		OM Rog.		OM Can.		OM G.P.		OM Bel.		SKUPAJ	
	s	p	s	p	s	p	s	p	s	p	s	p
PREVOZNA SREDSTVA												
kolo	5		3		2		2	—	2		14	
kolo motorno 50 ccm	10		7		5		5	6	3		30	
oseb. avto do 1000 ccm	1		1		1		1	1	1		5	
" nad 1000 ccm	3		1		1		1	1	/		6	
terensko vozilo	1		1								2	
intervencijsko vozilo	1		1								2	
vozilo za prevoz sl. psa	1										1	
prikolica za ter. vozilo	1		1								2	
SREDSTVA ZA ZVEZE												
centrala telefonska avt.	1		1		1		1	1			4	
teleprinter	1		1		1		1	1	1		5	
postaja UKV - repetitor	1										1	
postaja UKV - stacionarna	2		5		5		2	1	2		16	
postaja UKV - avtomobilska	8		4		2		2	1	1		17	
postaja UKV do 4W - prenosna	1		1		1		1	—	1		5	
postaja UKV do 2W - "	7		4		3		3	2	3		20	
postaja UHF - stacionarna	1		1		1		1	—	1		5	
postaja UHF - prenosna	6		3		2		2	2	2		15	
postaja kratkovalovna	1										1	
domofoni	2		1		1		1	1	1		6	
centrala protipožarna	1		1		1		1	/	1		5	
agregat stacionarni	1		1		1		1	/	1		5	
agregat prenosni	1										1	
KRIM. TEH. OPREMA												
komplet za oglede kraja KD	1		1		1		1	1	1		5	
komplet za ogl. kraja PN	2		1		1		1	1	1		6	
oprema za fototemnico	1		1		1		1	/	1		5	
pribor za teh. risanje	2		1		1		1	1	1		6	
oprema za kop. skic	1		1		1		1	/	1		5	
komplet pasti za dom. tatove	1		1		1		1	/	1		5	
SREDSTVA ZA UR. IN NAD. PR.												
aparat za ugot. alkoholiz.	1										1	
merilnik profila gum	2		1		1		1	/	1		6	
tablica za urejanje prometa	36		21		13		14	6	7		91	
tabl. za ur. prometa svetl.	8		4		4		4	2	2		22	
svetilka roč. akumolatorska	8		4		4		4	4	2		22	
" baterijska	8		4		4		4	/	2		22	
triopan znaki	16		8		8		8	4	4		44	
stožci	16		8		8		8	/	4		44	
katalog barv	4		2		2		2	1	1		11	
ZAŠČITNA SREDSTVA												
zaščitna maska	90		29		20		29	/	20		188	
zaščitne teh. rokavice	9		4		2		2	1	1		18	
gas. aparat mobilni	7		4		2		2	2	1		16	
POSEBNI TEH. PRIPOMOČKI												
gumijevka	45		21		13		14	11	7		100	
sr. za vezanje in vkl.	36		21		13		14	6	7		91	

- 2 -

etui za top. karto	9		4		3		4	—	3		23	
megafon	1										1	
ojačevalna naprava 100W	1										1	
BIROTEHNIČNA OPREMA												
pis. stroj elektr. valj 33	1		1								2	
" 46	1										1	
pisalni stroj valj 33-38	4		1								5	
pisalni stroj valj 46-48	1		1		1		1	3	1		5	
prisalni stroj prenosni	1		1		1		1	/	1		5	
rač. stroj- digitron	1		1		1		1	1	1		5	

Načrt materialno-tehnične popolnjenosti (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št. dok. 022-13/2022/2
Datum 7.12.2022

POSTAJA MILICE
MURSKA SOBOTA
Št. 4-STD-15/82
Datum 31/7-1982

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

NAČRT ORGANIZACIJE ZDRAVSTVENEGA VARSTVA

I.

NAČRT ORGANIZACIJE ZDRAVSTVENEGA VARSTVA NA MIRNODOBNEM SEDEŽU

Na mirnodobnem sedežu skrbi za zdravstveno varstvo vojnih obveznikov aktivnih in rezervnih, ki so bili vpoklicani oseba, ki je zadolžena z bolničarsko torbico v vsakem prostorskem oddelku milice (bolničar). V enoti za zvezo in oskrbu, ter za povelstvo milice in vodstvo PNZ SO Murska Sobota skrbi za zdravstveno varstvo _____. V primeru hujših oboljenj, poškod ali ranjenosti, pa se poškodovanega ali obolelega prepelje v soboško bolnišnico in sicer na oddelek po vrsti bolezi.

II.

ORGANIZACIJA ZDRAVSTVENEGA VARSTVA NA VOJNIH LOKACIJAH, NA NEZASEDENEM OZEMLJU

Na vojni lokaciji nezasedenega ozemlja so za zdravstveno varstvo odgoborni zdravstveni delavci v enoti (bolničarji)_____, za vso zdravstveno varstvo, za to morajo imeti v ta namen pripravljeno opremljeno bolničarsko torbico in drugi sanitetni material.

Osnovne naloge delavca za zadravstveno varstvo so:

- Nudenje prve pomoči poškodovanim delavcem vojnih enot,
- Takoj po prihodu na vojno lokacijo ali območje delovanja, se morajo povezati z občinskimi PNZ za zdravstvo in se seznaniti z organizacijo zdravstvenega varstva in možnostih uporabe zdravstvenih storitev pri zdravstvenih organizacijah poverjeništva za zdravstvo.
- Dolžni so se povezati z zdravstvenimi delavci na terenu, zaradi lastnega učinkovitega in hitrega ukrepanja za primer potrebe.
- Skrbeti morajo, da se bolni delavci pravočasno evakuirajo v sanitetne in zdravstvene ustanove, kjer lahko dobijo primerno in potrebno zdravstveno pomoč in nego.
- Predlagajo in skrbijo za zagotavljanje sanitetnih sredstev za zdravstveno varstvo ljudi.

Ndalajevanje na 2. strani

Načrt zdravstvene oskrbe PM Murska Sobota, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- Stalno spremljajo zdravstveno stanje in epidemiološke situacije na terenu, kjer se enota giblje.
- Stalno spremljajo zdravstveno stanje moštva, skrbijo za vzdrževanje osnovne higjene in predlagajo potrebne ukrepe za izboljšanje tega.
- Nadzorujejo pripravljanje in uporabo hrane.
- Dolžni so podvzeti vse preventivne ukrepe - epidemiološke in tako preprečiti eventualne nalezljive bolezni(klorirajnje. Zaradi tega mora imeti klor na zalogi).

III.

ZDRAVSTVENO VARSTVO NA ZAČASNO ZASEDENEM OZEMLJU

Na začasno zasedenem ozemlju je organizacija zdravstvenega varstva ista kot na vojnih lokacijah, ko še ne gre za začasno zasedeno ozemlje in imajo bolmičarji iste naloge s tem, da morajo zagotoviti najnujnejšo zdravstveno pomoč v sami enoti. V primeru hujših obolelosti ali hujših ran, je potrebno ranjence in bolnike pripraviti za morebitno evakuacijo v zdravstveno organizacijo. V kolikor pa evakuacije ne bi bilo mogoče izvesti v tajno zdravstveno organizacijo, grozi pa neposredna nevarnost, da bi jih lahko sovražnik zajel, jih je potrebno oddati v oskrbo oz. tajno zdravljenje zdravstvenim delavcem ali zdravstveni službi, ki jo v svojem obrambnem načrtu določi krajevna skupnost.

IV.

POTREBNA SANITETNA SREDSTVA IN NAČIN POPOLNJEVANJA

(gelj prilogo)

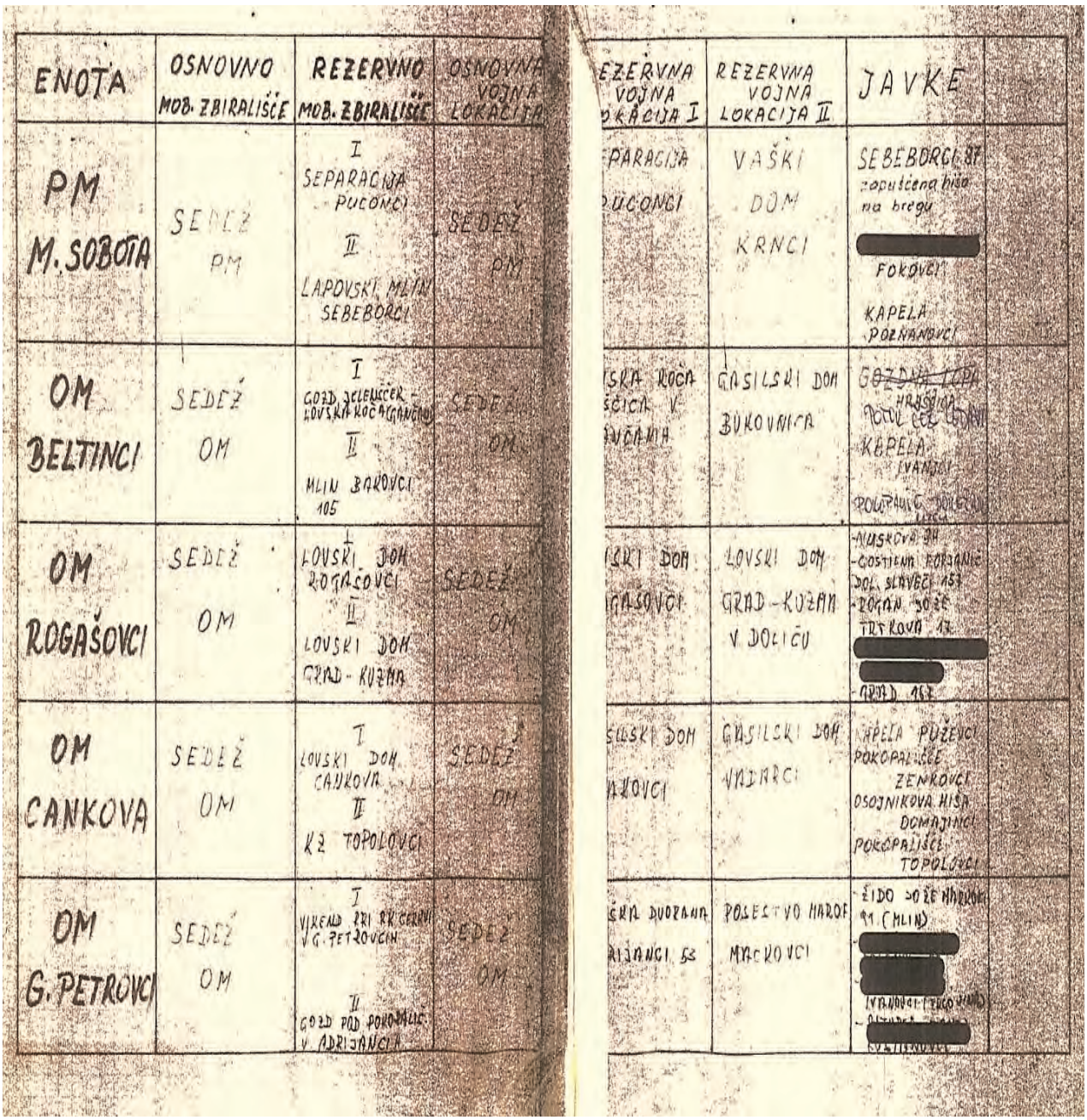
V.

SEZNAMI

1. Seznam zdravstvenih organizacij, ki jih organizirajo poverjeništva za zdravstvo. (gelje prilogo)
2. Seznam zdravstvenih organizacij, oziroma njihovih zbirnih centrov, preko katerih se bodo pošiljali ranjenci in bolniki v tajne zdravstvene organizacije.(gelj prilogo)

POVERJENIK ONZ SO
[illegible] BAČIČ

Načrt zdravstvene oskrbe PM Murska Sobota, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

ENOTA	OSNOVNO MOB. ZBIRALIŠČE	REZERVNO MOB. ZBIRALIŠČE	OSNOVNA VOJNA LOKACIJA	REZERVNA VOJNA LOKACIJA I	REZERVNA VOJNA LOKACIJA II	JAVKE
PM M. SOBOTA	SEDEŽ PM	I SEPARACIJA PUCONCI II LAPOVSKI MLIN SEBEBORCI	SEDEŽ PM	PARACIJA UCONCI	VAŠKI DOM KRNCI	SEBEBORCI 87 zapuščena hiša na bregu [redacted] FOKOVCI KAPELA POZNANOVCI
OM BELTINCI	SEDEŽ OM	I GOZD ŽELEZNIČER - LOVSKA KOČA GANČANI II MLIN BAKOVCI 105	SEDEŽ OM	ŠKA ROČA ŠČICA V VČANA	GASILSKI DOM BUKOVNICA	GOZDNA LOPA KAPELA IVANJCI
OM ROGAŠOVCI	SEDEŽ OM	LOVSKI DOM ROGAŠOVCI II LOVSKI DOM GRAD - KUZMA	SEDEŽ OM	SKI DOM GAŠOVCI	LOVSKI DOM GRAD - KUZMA V DOLIČU	NUSKOVA 38 -COSTILNA KORŠANIC DOL. SLAVEČI 151 -DOKAN JOŽE TRTKOVA 17 [redacted]
OM ČANKOVA	SEDEŽ OM	I LOVSKI DOM ČANKOVA II KS TOPOLOVCI	SEDEŽ OM	SLSKI DOM AKOVCI	GASILSKI DOM VADARCI	KAPELA PUŽEVCI POKOPALIŠČE ZENKOVCI OSOJNIKOVA HIŠA DOMAJINCI POKOPALIŠČE TOPOLOVCI
OM G. PETROVCI	SEDEŽ OM	I VIKEND PRI RK CERKVI V G. PETROVCIH II GOZD POD POKOPALIŠČEM V ADRIJANCIH	SEDEŽ OM	ČNA DVORANA RIJANCI 52	POSESTVO HARDE MAČKOVCI	ŽIDO JOŽE HARDEK PM (MLIN) [redacted]

Načrt osnovnih in rezervnih vojnih lokacij PM Murska Sobota (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Politizacija in depolitizacija milice

V prejšnjem političnem sistemu so bili lahko pripadniki teh struktur člani družbenopolitičnih organizacij kot so to imenovali, torej v Zvezi komunistov (ZK), Socialistični zvezi delovnega ljudstva (SZDL), Zvezi socialistične mladine Slovenije (ZSMS) in Zvezi sindikatov (ZS). Velika večina je bila včlanjena v ZK.

V delovnih organizacijah in KS so namreč bile organizirane osnovne organizacije družbenopolitičnih organizacij. Le redki posamezniki so bili aktivisti SZDL ali ZSMS. Veljalo je tudi prepričanje, da si lahko postal pripadnik ONZ le, če si bil član partije, kar pa lahko samo delno drži, saj je na primer kadetnica sprejemala na šolanje petnajstletnike, ki so končali osnovno šolo. Drži pa, da so bili v ZK sprejeti po polnoletnosti, vendar tudi ne

vsi, ker je za to moral vsak posameznik izraziti voljo, iz moralnih ali drugih razlogov pa marsikdo ni bil sprejet, ali pa je bil pozneje izključen iz organizacije.

Torej na PM so bile organizirane OO ZKS, ZSMS in ZSS. Tematike za obravnavo je bilo malo, saj je šlo za hierarhično organizacijo, največ se je ukvarjala z moralnim stanjem moštva in ekscesnimi pojavi. Članstvo je lahko pomenilo tudi slabost, saj je bil kršitelj delovnopravne zakonodaje poleg disciplinskega kaznovanja obravnavan in tudi kaznovan še partijsko, torej dvojno.

V zvezi z aktivnostmi miličnikov v družbeno političnih organizacijah (DPO) lahko mirno zapišemo, da so bili več ali manj le člani ZK (na PM približno 80 do 85 odstotkov), niso pa bili aktivni ali angažirani v političnem delu, le redki so tudi sodelovali v teh organizacijah v KS.

Mladinska organizacija (delavci do 27 let) je bila sicer formalno ustanovljena, ni pa vodila nobenih aktivnosti. Sindikalna organizacija je bila dokaj aktivna, vendar ne na področju varstva delavskih pravic kot to počne danes, s tem da delavci niso imeli toliko pravic kot zdaj. Pa še to je pomembno, ves ta aktivizem je potekal na lokalni ravni, v KS in do občinskega, na regionalni in državni pa tega skorajda ni bilo.

Ob ustanavljanju političnih strank v državi so naši delavci začeli iz različnih razlogov, tudi zaradi političnih agitacij strank, izstopati iz obstoječih DPO, ki pa so se v tem času tudi transformirale v politične stranke z istim ali podobnim imenom. Morda je zanimivo zapisati tudi to, da so bili prvi med izstopajočimi iz ZK ravno tisti, ki so bili do takrat najbolj goreči zagovorniki te organizacije in družbene ureditve. Niso pa bili na lokalni ravni, ampak na regionalni in državni, torej na UNZ in RSNZ. Zakaj, verjetno so vzroki v tem, da si obdržijo položaj in delovno mesto.

Tako imenovana departizacija je bila v državnih organih in predvsem v ONZ v Republiki Sloveniji izvedena januarja in februarja 1990, ko so ukinili OOZKS in OOZSMS v enotah milice in tudi v ONZ ter povabili delavce, da se vključijo v te organizacije v KS ali občini bivališča, če to želijo. Takrat so delavci množično izstopali iz družbenopolitičnih organizacij tudi iz finančnih razlogov, ker so bile članarine v njih sorazmerno visoke. V enotah je ostala samo sindikalna organizacija.

Z ustavo RS iz leta 1992 je bilo milici oziroma nasploh Organom za notranje zadeve in vojski prepovedano sodelovati v političnih strankah, kar je seveda pomenilo popolno depolitizacijo. To se je dogajalo po vsej vzhodni Evropi, verjetno tudi iz zgodovinskih razlogov. Kritiki takoimenovanega enopartijskega sistem so namreč očitali varnostnim organom zraščenost z nosilci oblasti in jih označevali za politično policijo, še posebej pa pripadnike Varnostno informativne službe (VIS), naslednice SDV.

Namesto sklepa - pripravljenost miličnikov na osamosvojitvene procese

Jasno in glasno je treba povedati, da so bili naši miličniki ne glede na svetovnonazorsko ali ideološko opredeljenost pripravljeni na izvajanje vseh potrebnih operativnih nalog v zvezi z osamosvojitvenimi procesi. Na murskosoboškem območju v nobenem primeru ni prišlo do odklona nalog ali delovanja proti tem procesom. Temeljito smo se pripravljali tudi na prve večstrankarske volitve in na izvedbo plebiscita. Vsi po vrsti smo bili predani za Slovenijo.

Igor Klarič

Oddelek milice Rogašovci pred vojno

Kot poveljnik drugega voda 7. Bataljona PEM sem se konec novembra in v začetku decembra 1989 udeležil preprečitve mitinga resnice v Krškem. Z mano je bil tudi rezervni miličnik Janko Kikec iz Motovilec, ki je bil takrat tudi član PEM. V pripravah na vojno s Kikecom nisva bila več pripadnika PEM, ker se je bataljon razformiral in je bila na novo ustanovljena enota PEM samo iz aktivnih pripadnikov milice brez rezervistov. Takrat sem opravljal naloge pomočnika komandirja OM Rogašovci.

V pripravah na vojno oziroma obrambo mejnih prehodov sem od komandirja Novaka dobil nalogo, da na terenu najdem primerno rezervno lokacijo, kjer bomo hranili del orožja, streliva in druge opreme.

Za lokacijo sem izbral trgovino Ferko na Dolnjih Slavečih, ker je bil Ferko Ernest zaupen človek in predsednik Sveta krajevne skupnosti Grad, njegov sin pa je bil naš rezervist. Tja smo preselili nekaj zabojev streliva, ki sta ga Ferkova skrila med zaboje steklene embalaže v skladišču trgovine.

Neposredno pred spopadi sem se dogovoril z gostilničarjem Forjanič Francem iz Dolnjih Slaveč in Daretom, najemnikom gostilne nasproti OM Rogašovci, da nam bosta zagotavljala vsak po en obrok hrane na dan za kompletno moštvo OM Rogašovci, kar sta nam navedena gostilničarja zagotavljala celotno obdobje naših potreb.

Sin gostilničarja Forjanič Miran, ki je zdravstveni tehnik, pa nam je zagotovil obveze, tablete in ostali sanitetni material, ki smo ga potrebovali. Tajno skladišče orožja smo pozneje s pomočjo Recek Karela, poveljnika gasilskega društva Dolnji Slaveči, preselili v gasilski dom na Dolnjih Slavečih, ker smo imeli veliko zaplenjenega orožja in streliva, ki sta ga Recek in Vidonja ponoči zvozila iz oddelka v gasilski dom na Dolnjih Slavečih, kjer smo postavili stražo.

Na terenu OM Rogašovci smo pokrivali MMP Kuzma, štiri maloobmejne prehode Fikšinci, Kramarovci, Sotina in Matjaševci ter štiri stražnice-karavle Fikšinci, Sotina, Kuzma in Trdkova. Vse te stražnice so bile okrepljene z dodatnimi vojaki in Kuzma tudi z oficirji. Komandirji karavl so nam bili dobro znani, saj smo živeli skupaj v blokih in smo imeli nalogo operativnega pokrivanja, nadzorovali smo njihovo gibanje in zbirali operativno zanimive informacije.

Iztok Trček

Oddelek milice Gornji Petrovci

Zaradi velike časovne odmaknjenosti od dogodkov ne bom uporabljal datumov in navajal ure. Spomini pač bledijo. Tisti, ki smo na terenu izvajali konkretne zadolžitve in naloge, nismo uspeli dogajanj beležiti in voditi kronologije.

Bilo je v začetku meseca maja 1991. Bil sem komandir Oddelka milice Gornji Petrovci. Nekje v dopoldanskem času je prišel v pisarno, v kateri je bil moj delovni prostor, miličnik in me nekoliko zmeden obvestil, da pred vhodnimi vrati v prostore oddelka stoji možakar v vojaški uniformi takratne JLA in je videti oficir.

Seveda sem se takoj napotil do vhodnih vrat in zunaj v tej moški postavi takoj prepoznal kapetana JLA, na dolžnosti komandanta kasarne v Murski Soboti, Danila Horna. Odklenil sem zunanja vrata oddelka[348] in komandanta kasarne JLA v Murski Soboti povabil v prostore oddelka, v pisarno, kjer je bil določen moj delovni prostor.

Že zunaj mi je komandant Daniel Horn izročil svojo službeno pištolo, katero sem mu v pisarni vrnil v nekoliko šaljivi obliki. Poudariti je treba, da sva se s Hornom poznala tudi zasebno (najbolj po lovski strani – oba sva bila člana zelene bratovščine). Po profesionalno vljudnostnem sprejemu, kavici ter nekaj sproščujočih besedah na lovsko temo za uvod, me je komandant Horn seznanil o namenu svojega prihoda na oddelek. Povedal mi je, da pripadniki JLA iz kasarne v Murski Soboti in pripadniki obmejne stražarnice Hodoš načrtujejo za to območje vojaško taktično vajo na območju stražarnice Hodoš ter sem vljudno vabljen na ogled vaje, zvečer pa na kratko analizo vaje in večerjo v gostinski lokal Svetec v Šalovcih.

Kot je bilo to po pravilih službe običajno sem o povabilu Horna obvestil Milana Horvata, takrat načelnika IM[349] – UNZ Murska Sobota in dobil odobritev o udeležbi in tudi določene zadolžitve in naloge. Pred tem pogovorom sva se seveda s komandantom Hornom poslovila. Spomnim se, da mi je ob slovesu, oziroma pozdravu med nevezanim pogovorom Horn dejal, da celotna trenutna situacija v državi ni dobra, oziroma, da je napeta in da ne ve, kako se bo to vse skupaj končalo.

Ogleda vaje na terenu sem se udeležil skupaj s svojim pomočnikom Francem Berdenom. Že ko sva se s službenim avtomobilom peljala po ravnem delu ceste proti obmejni stražarnici Hodoš, sva opazila kar nekaj vojaških vozil, tudi terenskih, ki so se na območju premikali sem ter tja.

Med vozili so bili tudi vojaki v bojni opremi (različna oborožitev, čelade, manjši nahrbtniki, male vojaške lopate in podobno). Nekaj vojaških starešin je stalo na dvorišču stražarnice. Med njimi komandir stražarnice Zoltan Verbai, komandant kasarne v Murski Soboti, Horn in neki višji častnik, če se ne motim s činom podpolkovnika, prihajal pa naj bi iz Maribora iz njihovega sektorja za mejo.

Samega poteka vaje na kraju samem ni nihče komentiral, po mojem videnju na kraju pa naj bi šlo za izvajanje aktivnosti obrambe stražarnice Hodoš. Na dvorišču stražarnice me je Horn predstavil ostalim prisotnim, razen komandirju stražarnice Verbaju.

Spomnim se, da so takrat pripeljali tudi breztrzajni top, ki je bil postavljen pred stražarnico pri glavnem vhodu in bil obrnjen vzdolž ceste proti naselju Hodoš.

348 Na OM je bil sistem tudi pred tem, da so se zunanja vrata zaklepala, ker na oddelku ni bilo stalne dežurne službe, na zunanji strani pa je bil zvonec in domofon.

349 Inšpektorat milice – strokovna služba za področja dela uniformiranega dela ONZ

Vaja se je končala brez enega samega strela, šlo je zgolj za premikanje vojakov, njihovo premeščanje, iskanje položajev, izdelavo zaščitnih ukrepov. Moja ocena je bila, da so v vaji preigravali napad in obrambo, kar pomeni obrambo stražarnice pred morebitnim napadom.

Sledila je udeležba na večerji v gostinskem lokalu Svetec, v Šalovcih. Tam je bilo zbranih še nekaj več oficirjev in podoficirjev JLA. Menim, da je bila na večerji prisotna tudi večina komandirjev obmejnih stražarnic z območja takratne PU Murska Sobota. Vse ali vsaj veliko večino njih sem tudi osebno poznal, predvsem tiste z območja Goričkega. Po nekoliko daljšem pozdravljanju je najvišji po činu, zdi se mi, da je bil to tisti podpolkovnik, ki je bil prisoten na vaji na stražarnici Hodoš, opravil nekoliko daljši nagovor, v katerem je omenil tudi takratne trenutne razmere.

Iz nagovora je bilo zaznati, da se pripadniki JLA na nastale razmere pripravljajo in pri tem je poudaril veliko vlogo in odgovornost poveljujočih na vseh ravneh. Po koncu nagovora je dal besedo prisotnim. Nič kaj dosti prisotnih se ni prijavljalo k besedi, nekaj pa le, dva ali trije.

Dobro pa se spomnim, da se je k besedi prijavil komandir obmejne stražarnice Hodoš, Zoltan Verbai in jo tudi dobil. V obliki vprašanja je povedal, da je poročen, da je njegova žena Slovenka, da je domačinka in da imata otroka in živita v bloku v Šalovcih. Zaznati je bilo, da je Verbai med svojim govorom na nek način vprašal podpolkovnika, kako naj ravna v nastalih razmerah, še posebej, če se bodo razmere slabšale, oziroma zaostrovale.

Odgovor po činu tam najvišjega (podpolkovnika) je bil pričakovan. Vi ste podoficir JLA, profesionalni vojak in dobro veste, kakšne so vaše naloge in dolžnosti. V kolikor se tega ne zavedate, oziroma nalog in dolžnosti, ki so in bodo pred vas postavljene, ne boste mogli ali želeli izvrševati, veste, kaj sledi, in se že sedaj zavedajte posledic. Po tem odgovoru na tej večerji ni bilo več vprašanj.

Sam sem še isti večer ali naslednji dan o vsem obvestil načelnika IP – UNZ Murska Sobota. Kdo bi takrat vedel, da se bo »vaja«, ki so nam jo kazali, ponovila 27. 6. 1991 tokrat s streljanjem z bojnim strelivom.

Drago Ribaš

Mobilizacijske zadeve na OM Gornji Petrovci

Milica je tako kot drugi državni organi imela načrte za delovanje v izrednih razmerah ali vojni. To načrtovanje se je v ONZ označevalo kot mobilizacijske (MOB) zadeve. Tako na republiški ravni, na ravni UNZ, PM in OM so morali vodje enote ali od njih pooblaščene osebe pripraviti načrte za primer uvedbe izrednih razmer ali vojne.

Pri tem so načrtovali dejavnosti milice na osnovni in na rezervni, torej že vojni lokaciji, in načrt mobilizacije aktivnega in rezervnega sestava. Da bi milica lažje delovala v izrednih razmerah ali vojni izven območja lastne enote, so predvideli tako imenovane prostorske oddelke milice (POM), ki so jih sestavljali nekaj aktivnih in rezervnih miličnikov glede na velikost enote kot desetina.

V zadnjem delu so prikazani načrti osnovne vojne lokacije (OVL) in rezervnih vojnih lokacij (RVL) III. POM. Ker so načrti za ostale POM po vsebini enaki, razlikujejo se po krajih, kjer so bili OVL in RVL predvideni. Iz kratkega in delnega pregleda načrta OM Gornji Petrovci za primer izrednih razmer ali vojne je razvidno, da so se ONZ resno pripravljali na dalj časa trajajoče izredne razmere ali vojno z delom izven prostorov OM.

Zaradi samega poteka vojne pa so bili ti načrti uporabljeni za mobilizacijo na osnovnem mobilizacijskem zbirališču, ostali del pa ne, ker so bili gorički oddelki milice PM Murska Sobota napoteni v pomoč pri obrambi mejnih prehodov, ki jih je JLA želela zasesti.

Tako je bilo moštvo OM Gornji Petrovci poslano na MP Hodoš, moštvo OM Rogašovci v pomoč MP Kuzma in moštvo OM Cankova na MP Gederovci, moštvo OM Beltinci je izvajalo patrulje v bližini mostu čez reko Muro v Dokležovju in pomagalo pri delu PM Murska Sobota v Murski Soboti.

Štefan Vouri

Kratek zapis o aktivnostih pred osamosvojitveno vojno na Oddelku milice Cankova

Na območju občine Murska Sobota je bila postaja milice Murska Sobota, s sedežem v Murski Soboti. Postaja je imela oddelke milice: OM Beltinci s sedežem v Beltincih, OM Šalovci in OM Moščanci, ki sta bila ukinjena v letu 1985 in nato združena v OM Gornji Petrovci s sedežem v Gornjih Petrovcih, ki je varoval državno mejo z Madžarsko. OM Rogaševci v Rogašovcih, ki je varoval državno mejo od Trdkove do Fikšincev, in OM Cankova s sedežem v Cankovi, ki je varoval državno mejo od Gerlincev do Krajne.

Na območju OM Cankova sta bila dva KU[350] Cankova in KU Bodonci, tri KS[351] Cankova, KS Bodonci in KS Zenkovci. Miličniki so opravljali kontrolo potnikov čez maloobmejne prehode Cankova, Korovci in Gerlinci skupaj z delavci carine. Opravljali so tudi operativno delo na terenu, obravnavali kazniva dejanja, reševali prometne nesreče, kršitve javnega reda in mira ter varovali državno mejo izven mejnih prehodov in opravljali vse druge naloge v svoji pristojnosti.

Izstop in vstop iz države je bil dovoljen z maloobmejnim potnim listom ali z dvolastniško propustnico. Po naročilu inšpektorja z Oddelka za mejne zadeve pri UJV v Murski Soboti pa je bil na mejnem prehodu Cankova dovoljen izstop in vstop s potnim listom delavcem, ki so izstopili in vstopili v Avstrijo na delo.

Mejne stražnice – karavle JLA

Na območju oddelka milice Cankova so bile mejne stražnice Gerlinci, stražnica Cankova, poveljstvo vojske Cankova s konji. Stražnica v Gerlincih se je zrušila, stražnica v Cankovi je bila prodana delavcu, takratnemu vodji na KU Cankova. Prostore poveljstva vojske s konjenico je prevzelo podjetje Elektor Maribor, PE[352] Cankova. Vojaki iz stražnice Gerlinci so se leta 1972 priključili k mejni stražnici Fikšinci.

Po drugi svetovni vojni je bila ustanovljena Postaja ljudske milice Cankova, svoje prostore je imela v vili Vogler. Miličniki so z družinami stanovali v vili. V letu 1959 so se miličniki in vodstvo ljudske milice preselili v novo zgradbo, ki je bila last občine Murska Sobota in so v njej delovali vse do leta 1996, ko je bil oddelek policije ukinjen.

V vili Vogler je imela sedež tudi komanda vojašnice Cankova, ki je skrbela za hrano in ostali material za stražnice od Petanjcev do Matjaševcev. Skladišča za hrano so bila v Voglerjevi vili. Hleve za konje in osle so imeli na mestu sedanje hiše Madjar. Pralnica za pranje perila je bile v zdajšnjih hlevih gospodarstva Žalmanovih. Senik za hrano živali je bil za zdajšnjo občino v lasti Horvatovih - Voglerjevih. Vojaki, ki so bili nastanjeni v Voglerjevi vili, so s konji vozili hrano, oblačila in ostali material in opremo po vseh stražnicah na odseku od Petanjcev do Matjaševcev.

Po podpisu sporazuma z Republiko Avstrijo o maloobmejnem prometu in prestopu državne meje z maloobmejno propustnico so bili odprti mejni prehodi Cankova, prehod Korovci in mejni prehod Gerlinci.

350 KU – krajevni urad.
351 KS - krajevna skupnost.
352 PE poslovna enota.

Mejo so prestopali potniki, predvsem zaradi obiskov sorodnikov, znancev in prijateljev v Avstriji. Dvolastniki so uporabljali dvolastniško dovoljenje za obdelovanje zemlje ter naši državljani, ki so bili začasno zaposleni v Avstriji. Kontrolo na maloobmejnih prehodih so opravljali delavci milice in cariniki. Varovanje zelene oziroma državne meje so opravljali vojaki.

Na območju Oddelka milice Cankova je prihajalo večkrat do ilegalnih prehodov tujcev preko meje, predvsem državljanov Poljske, Madžarske in drugih držav z vzhoda. Vojska, ki je varovala zeleno mejo, je ilegalce na meji zelo redko prijela. Miličniki so pa v notranjosti v bližini državne meje večkrat našli zapuščene avtomobile, v katerih so bila otroška oblačila. Tako imenovana zelena meja je bila zanimiva tudi za naše državljane, ki so tihotapili različno blago iz Avstrije, tako aparate kot tudi kavo in druge stvari, ki so se v Jugoslaviji težje dobile ali pa so bile bistveno dražje.

Sodelovanje miličnikov z drugimi institucijami na območju OM Cankova

Na podlagi takratne zakonodaje za SLO in DS[353] je bilo zelo dobro sodelovanje z družbenopolitičnimi organizacijami, raznimi institucijami, občani, predstavniki vaških odborov, predstavniki KS, načelniki narodne zaščite in drugimi. Narodna zaščita iz KS Cankova, ki je bila po potrebi aktivirana za notranje varovanje območja ob državni meji in varovanje nasipa Kraškega jezera, je imela na OM shranjeno orožje.

V letu 1975 je bil na potoku Ledava narejen jez - zadrževalnik vode. Na potoku Ledava je bil mlin, ki so ga potopili. Ob padcu vode v zbiralnik se opazi na sredini dimnik mlina.

Miličniki oddelka milice Cankova so v letu 1985 obravnavali letalsko nesrečo, ko je letalo na vaji CZ letelo nizko nad gladino jezera in s krilom zadelo v vodo. V nesreči ni bil nihče poškodovan. Nastala je le materialna škoda. Naslednji dan je letalo iz jezera dvignil helikopter milice.

Delavci milice so sodelovali in spremljali delovanje gradbenega podjetja Temelj Cankova in druge javne zavode in institucije. Po uvedbi stečajnega postopka za navedeno podjetje so delavci, ki so bili zaposleni, ustanavljali svoja podjetja v lastni režiji, kot je gradbeno podjetje Bagola, Benko, kleparstvo Šinko, Inox Janez Tišlar, razni gostinski lokali in druga podjetja.

Priprave na vojno

Vodstvo oddelka milice je pred vojno pripravilo in načrtovalo delo miličnikov v vojnih razmerah. Zato sta bila za čas vojne ali izrednih razmer za OM izdelana načrt vpoklica rezervnega sestava milice in načrt mobilizacije aktivnih in rezervnih miličnikov.

Rezervni miličniki so bili od leta 1989 do osamosvojitvene vojne večkrat vpoklicani, da so nadomeščali odsotnost aktivnih miličnikov, ki so bili vpoklicani v PEM ali pa na usposabljanje na oddelku milice po programu. Na usposabljanju so bili tudi v učnih centrih Ugar, Jasnica, Gotenica.

Opravljali so tudi dela in naloge na terenu z aktivnimi miličniki ter kontrolo potnikov na maloobmejnem prehodu. Mobilizacijski načrt je vseboval osnovno in rezervno mobilizacijsko mesto. Ob mobilizaciji bi se morali prostori oddelka sprazniti in bi prostore zavarovala NZ.

O delovanju OM Cankova v osamosvojitveni vojni in po njej pa v drugem prispevku.

353 Splošni ljudski odpor in družbena samozaščita.

Franc Berlak

Priprava Postaje mejne milice Hodoš na vojno in psihično stanje med vojno

V zadnjem obdobju pred desetdnevno vojno v Sloveniji so potekale intenzivne priprave. Na UNZ Murska Sobota smo imeli več sestankov, na katerih smo bili seznanjeni z nastalo varnostno politično situacijo v Sloveniji. Prav tako smo prejeli navodila za pripravo dokumentacije, oborožitve in drugih sredstev, ki bi jih bilo v primeru agresije na Slovenijo treba premestiti na skrivne lokacije.

Tako smo na mejnem prehodu (MP) Hodoš pripravili vso potrebno dokumentacijo in tehnična sredstva za evakuacijo. Prav tako smo izbrali skrivno mesto, kamor bi te stvari tudi prenesli. Z miličniki smo opravili tudi več sestankov, na katerih smo jih seznanili z nastalo situacijo v naši takratni državi. Dobro se spominjam zadnjega sestanka pred agresijo na Slovenijo, ko sem miličnike seznanil z nastalimi varnostnimi razmerami v Sloveniji in jim predstavil dejstvo, da bo po vsej verjetnosti prišlo do neizbežnega oboroženega konflikta z JLA.

Še danes mi zveni komentar miličnikov po sestanku v sobi pri vodji izmene »Kaj Berlak to nekaj govori, saj nas pa Zoli,« kot so imenovali starešino obmejne karavle v Hodošu, »ja ne bo napadel. Z njim smo kolegi in se to ne more zgoditi.« Pa se je, čez slabih nekaj dni, resnično zgodilo.

Na dan spopada je bil 27. junija v jutranjih urah in v dopoldanskem času izveden sklic aktivnih in rezervnih miličnikov Postaje mejne milice (PMM) Hodoš. Bil je lep sončen dan in najmanj smo si mislili, da bo ta dan prišlo do oboroženega spopada z JLA. Med zadnjimi sta prispela miličnik in miličnica, ki sta bila v nočni službi, in miličnik, ki je odpeljal dokumentacijo in druga sredstva na skrivno lokacijo.

Malo pred helikopterskim desantom pa je gospod Franc Berden pripeljal na MP Hodoš tudi aktivne in rezervne miličnike OM Gornji Petrovci, ki so bili dodeljeni v pomoč na MP Hodoš. Nekaj zamudnikov je prišlo, ko je že bil izveden desant.

Tukaj bi rad poudaril, da so bili vsi aktivni in rezervni miličniki kljub velikemu psihičnemu pritisku in stresu zelo disciplinirani ter so dosledno izvrševali vse moje ukaze. Med oboroženim spopadom je takoj po izstrelitvi prve topovske kumulativne mine prišlo do panike, ker se je mina aktivirala ob udarcu v vejevje topola in se je širil močan vonj po žveplu.

Nekateri so hoteli uporabiti plinske maske, ker so domnevali, da gre za uporabo plinskih oziroma bojnih strupov. Vendar sem jih pomiril in jim povedal, da gre le za aktivacijo kumulativne mine. Pri naslednjih sedmih izstrelkih ni bilo več preplaha. Med oboroženim spopadom je prišlo v poznem večernem času do močnega naliva, kar je povzročilo začasno prekinitev ognja, ki pa se je nadaljeval po končanem nalivu.

Z ukano smo uspeli odbiti napad JLA in zasedbo mejnega prehoda, kar je podrobno opisano v dokumentu obrambe mejnega prehoda. Takrat smo tudi opravili preverjanje, ali morebiti ni kdo poškodovan ali ranjen. Na srečo ni bil nihče ranjen ali poškodovan, eden od braniteljev je doživel le velik šok, vendar si je po dveh urah opomogel in naprej opravljal vse naloge.

Po končanem spopadu smo bili v dilemi, ali ne bo prišlo do ponovnega napada na MP Hodoš in ali ne bo uspelo oklepnikom JLA prodreti do vseh mejnih prehodov. Zato

sva z miličnikom Stankom Sobočanom odšla na madžarski mejni prehod z namenom, da preveriva, ali bi bil v skrajni sili možen umik k njim. Na madžarski strani sva dobila odgovor, da je to možno le brez orožja in vrnitev v Slovenijo bi bila mogoča le po diplomatski poti preko Beograda, kar je bilo za nas nesprejemljivo. Seznanila sva jih, da se bomo v skrajnem primeru umaknili preko njihovega dela teritorija v vas Krplivnik, s čimer so se strinjali.

Jutro po spopadu je bilo zelo neprijetno, saj so bili vsi miličniki premočeni in podhlajeni. Še največji problem je bil, ker so miličniki OM Gornji Petrovci prišli na MP Hodoš brez osebne opreme in so jim z rezervnimi oblačili priskočili na pomoč miličniki PMM Hodoš vse do tretjega dne, ko smo dobili rezervna oblačila iz UNZ Murska Sobota.

To jutro sem moral napotiti domov enega od starejših bivših aktivnih miličnikov zaradi izredno slabega psihičnega in zdravstvenega stanja. Psihološko stanje v enoti je bilo zadovoljivo vse do nedelje, 30. junija, ko so bili napovedani zračni napadi na Republiko Slovenijo. Tako sem moral proti večeru zbrati vso enoto in jim v pogovoru povrniti moralo in zaupanje v vse naše odločitve, kar mi je tudi delno uspelo.

Vendar se je drugi dan v popoldanskem času pripetil nov dogodek. Eden od rezervnih miličnikov Oddelka milice Gornji Petrovci je na straži doživel živčni zlom. S težavo smo ga razorožili in nemudoma odpeljali v Zdravstveni dom v Gornje Petrovce. Po pregledu je zdravnik podal mnenje, da ni v stanju, da še naprej opravlja svoje naloge in je najprimerneje, da gre v domačo oskrbo. Tako smo ga odpeljali domov in predali svojcem v nadaljnjo oskrbo.

Posledično je bilo stanje v enoti nekoliko napeto in vsi so bili pod velikim psihičnim pritiskom, zato sem skupaj s skupino, ki je bila zadolžena za logistiko, začel razmišljati, kako ustvariti boljše, manj obremenjujoče razpoloženje v enoti. Po predaji vojakov JLA v karavli Hodoš 2. julija so za to poskrbeli Cvetka Temlin, Ljubo Zečevič in Jože Sedar. Uspelo jim je navezati stik z ženo našega miličnika Milana Graha, ki je doma pripravila torto, s katero smo presenetili, zdaj, žal, že pokojnega miličnika Jožeta Mikoliča, ki je ta dan praznoval rojstni dan.

Na mejnem prehodu sem postrojil vse miličnike ter opravil pregled nahrbtnikov, češ da se pojavlja uživanje alkoholnih pijač. Še pred tem pa so miličniku Mikoliču v nahrbtnik podtaknili steklenico z vodo, češ da je v njej žganje. Ko sem prišel do nahrbtnika navedenega miličnika, sem iz njega potegnil steklenico. Ko sem opravil preizkus, kaj je v njej, sem požirek izpljunil, češ da gre za žganje.

Ves prestrašen in šokiran je moral miličnik stopiti dva koraka iz stroja, takrat pa se je na vhodu iz MP pojavila Cvetka Temlin s torto v rokah in mu zaželela vse naj, naj za rojstni dan. Med miličniki je izbruhnil veliki smeh, slavljenec pa je komaj prišel do besed od velikega šoka in strahu, kaj se bo zgodilo. Vsi so se na koncu posladkali s torto, razpoloženje v enoti pa je bilo po tem dogodku zelo prijetno in nikomur ni bilo nič več težko opraviti posamezne naloge.

Še dolgo se je govorilo o tem presenečenju in načinu, kako je s tako majhnim dogodkom v enoti ponovno zavladalo prijetno razpoloženje. Še danes ne morem verjeti, da kljub velikemu številu in daljšemu bivanju miličnikov na MP Hodoš, ni prišlo do nobene nekontrolirane uporabe orožja ali kakršnega koli medsebojnega konflikta. Bili so pogumni, disciplinirani in so odgovorno opravljali vse naložene naloge in ukaze, za kar se jim seveda iskreno zahvaljujem.

Drago Ribaš

Priprave na osamosvojitveno vojno 1991 na PMM Gederovci

Organi za notranje zadeve – ONZ in predvsem milica so se po drugi svetovni vojni razvijali iz povsem žandarskega sistema v sistem klasične policije. Vseeno pa so imeli svojo vlogo v sistemu splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite.

Ta sistem je bil razvit iz zavedanja, da sama JLA ne bo mogla nositi bremena obrambe države. Po krizi na Češkoslovaškem, ko je Rdeča armada Sovjetske zveze z zavezniki zasedla državo, so v SFRJ ustanovili zaledne partizanske enote, ki so jih poimenovali Teritorialna obramba. Kljub vsem tem organom pa so sistem obrambe naslonili tudi na narode in narodnosti SFRJ od krajevnih skupnosti do delovnih organizacij (tako so se imenovale takrat gospodarske družbe) in občin.

V ONZ se je izvajalo načrtovanje za primer izrednih razmer in vojne od Republiškega sekretariata za notranje zadeve[354]- RSNZ, uprav za notranje zadeve - UNZ in postaj milice - PP. UNZ so poslale na PP usmeritve za izdelavo tako imenovanih obrambnih načrtov, kar se je imenovalo s kratico MOB zadeve. Postaje milice so imele podrobno izdelane načrte mobilizacije aktivnega in rezervnega sestava postaje milice, kraja mobilizacije, njenega varovanja, rezervnega mobilizacijskega zbirališča, vojne lokacije in več rezervnih vojnih lokacij, načrt materialne oskrbe.

Leta 1988 je opravila nadzor nad MOB načrti generalna inšpekcija JLA s kratico GINA[355], ki je po pregledu dokumentacije MOB zadev na UNZ in PP Murska Sobota zelo pohvalila pripravljenost milice v Pomurju za izredne razmere in vojno.

Eno so bili načrti, drugo pa dejanska usposobljenost aktivnega in rezervnega sestava ONZ. RSNZ je zato vsako leto izdelal letni načrt usposabljanja aktivnega in rezervnega sestava policistov, ki so se takrat uradno imenovali pooblaščene uradne osebe in so bili iz sestava milice, službe za zatiranje kriminalitete[333] in službe državne varnosti, poseben načrt za usposabljanje pa so imele Posebne enote milice.

Usposabljanje je obsegalo izvajanje vaj v streljanju s kratkocevnim in dolgocevnim orožjem v uporabi ONZ in teoretično ter praktično usposabljanje rezervnega sestava, najprej v trenažnem centru na Jasnici pri Kočevju in nato vsako leto dvakrat na postaji milice, kamor so bili razporejeni. Nekaj let pa so izvajali tudi preizkuse znanja za aktivne miličnike s pisanjem testa. Izvajale so se tudi vaje zvez s preizkusom delovanja različnih oblik zvez v ONZ kot štabne vaje.

Leta 1990 in prve tri mesece 1991 sem bil komandir Postaje mejne milice – PMM Hodoš, kjer sem po usmeritvah UNZ Murska Sobota na novo pripravil načrte v MOB zadevah. V začetku pomladi 1991 sem dobil nalogo, da pripravim načrte v okviru splošnega načrta Kamen za začasni mejni prehod v Martinju, ki bi ga uporabljali, če bi JLA zaprla MP Hodoš (kot se je pozneje pokazalo upravičeno). Mejni prehod bi bil namenjen izpuščanju beguncev na Madžarsko v primeru vojne ter zavarovanju tega izhoda v tujino, kar bi izvajalo moštvo PMM.

Velika težava načrtovanja na državni meji je bila neusklajenost načrtov s sosednjo državo, kar bi bilo v tistem času težko doseči, tudi če bi bila za to v RSNZ volja, ker bi morali sosede seznaniti z našim načrtovanjem.

---

354 Danes Ministrstvo za notranje zadeve

355 Generalna inspekcija narodne armije – Generalna inšpekcija ljudske armade [333] kriminalistov

Zavoljo tega je bil tudi začasni mejni prehod v Martinju in podobno v Trdkovi na meji z Republiko Avstrijo problematičen, ker poleg težav z varovanjem območja nismo imeli nobenega zagotovila, da bodo sosednji varnostni organi naše begunce tudi v resnici sprejeli. V prilogi številka 2 je osnovni načrt obrambe MP in ustanovitve začasnega v Martinju.

Ko sem bil aprila 1991 premeščen na PMM Gederovci na mejo z Republiko Avstrijo, sem moral na hitro pregledati načrte v MOB zadevah in se predvsem z njimi seznaniti in preveriti, kako sta moji miličnici in miličniki seznanjeni z njimi. Načrtovanje zapustitve MP, če obramba ne bi bila več mogoča, je bilo težavno, ker je bila velika verjetnost obkolitve MP s treh strani (kar se je med vojno tudi v resnici zgodilo), zato sem načrtoval odhod na notranji strani nasipa Kučnice, izven pogleda napadalca v smeri Cankove, nisem pa bil prepričan, da bomo to tudi lahko izvedli.

Komandir PMM Gederovci in vodja carinske izpostave Gederovci tik pred spopadom (Foto arhiv Drago Ribaš).

Tako na Hodošu kot v Gederovcih smo dobro sodelovali s poveljnikoma stražnic JLA, na Hodošu iz stražnice Hodoš in v Gederovcih iz stražnice Petanjci. Na Hodošu sem nato poveljniku stražnice, po objavi naročila vodstva JLA glede ravnanja v Sloveniji, ki je bilo objavljeno tudi v časopisu Delo, prepovedal vstop na MP, razen če ima uradno opravilo, kar je slednji spoštoval.

V Gederovcih se je poveljnik stražnice enkrat ali dvakrat na mesec oglasil na MP in se zanimal za podatke v zvezi državne meje (število prehodov potnikov v tujino in nazaj, ugotovljene kršitve in podobno), kar sem mu tudi povedal, ker ti podatki niso bili zaupni.

Stalno pa je imel tudi prošnje za stvari iz brezcarinske trgovine ali naboje za pištolo, glede brezcarinske trgovine sem ga napotil na carino, kjer so mu običajno dovolili, da je kaj kupil (uradno bi moral potovati v tujino ali se vračati od tam), kot vsak miličnik takrat sem imel vedno v rezervi kakšen naboj za pištolo in sem mu vedno dal tudi nekaj nabojev.

Na Hodošu smo v mirnem času zelo dobro sodelovali s sosednjimi mejnimi organi, ki so se spomladi 1990 začeli odpirati. Ukinili so notranjo kontrolo, ki je bila nekaj kilometrov od mejnega prehoda in kjer so potnikom ponovno preverjali njihovo dokumentacijo.

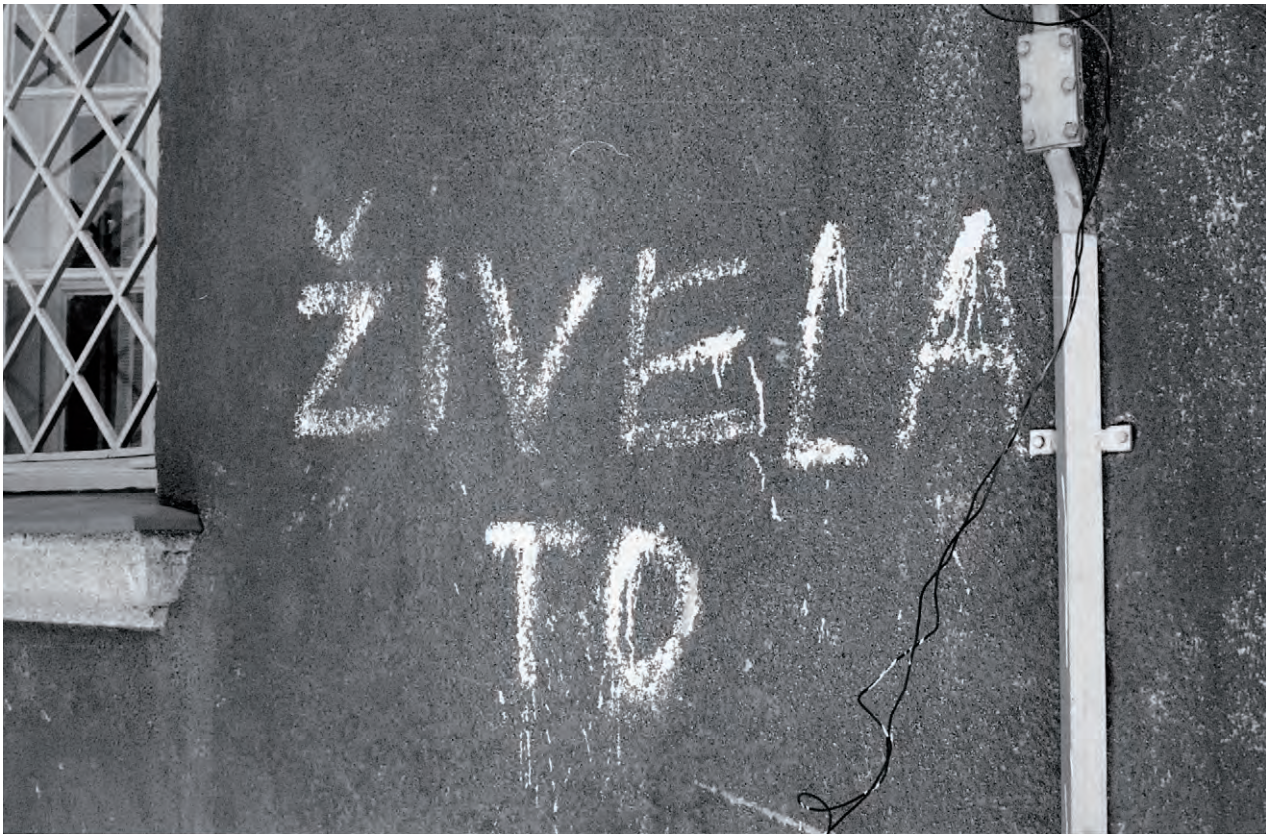
Vsak mesec smo usklajevali statistiko prehoda potnikov in izmenjali operativne podatke. Poveljnik sosednjega mejnega prehoda in predvsem njegov namestnik, ki je bil porabski Slovenec, sta vsaj enkrat na teden obiskala mejni prehod ter se pogovarjala tudi o stanju na Madžarskem, stanju v mejni straži[356] in še o marsičem drugem.

V Gederovcih so bili pripadniki avstrijske carinske straže, ki so delali na mejnem prehodu, v začetku zadržani, vendar smo z njimi kmalu navezali zelo dobre stike, ker mi nemški jezik ni bil ovira in za sporazumevanje nisem rabil prevajalca. Tako smo poleg mesečne izmenjave statistike imeli kontakte vsaj enkrat na teden.

Zaupanje in dobri odnosi so nam pomagali med osamosvojitveno vojno in tudi po njej. Prek carinske straže pa smo navezali tudi stike, malo pred vojno z avstrijsko žandarmerijo iz Bad Radkersburga, ki je bila pristojna tudi za to območje. Treba je povedati, da so imeli miličniki na vseh mejnih prehodih na obeh državnih mejah z Republiko Avstrijo in Republiko Madžarsko dobre in običajno tudi prijateljske odnose, kar je bilo zelo pomembno za lažje reševanje težav v zvezi s prehodom potnikov na državni meji, izmenjavo podatkov o ugotovitvah načinov tihotapstva in podobno.

356 Mejna straža je bila posebna policija, ki je bila namenjena delu na mejnih prehodih in varovanju državne meje in se je štela kot rod Madžarske vojske, kjer so tudi Madžari služili vojaški rok.

PRIPRAVE NA OSAMOSVOJITVENO VOJNO V TERITORIALNI OBRAMBI

Grafit na eni od stavb, ki je kazal na podporo, ki so jo imele obrambne sile (Foto arhiv Alojz Šteiner)

Ladislav Lipič

Razvoj sistema mobilizacije od ustanovitve štabov in enot Teritorialne obrambe do osamosvojitvene vojne

Uvod

Pisati o posameznih elementih bojne pripravljenosti Teritorialne obrambe (TO) in ne napisati njene temeljne značilnosti, bi bilo gotovo narobe. Narobe že zato, ker je TO temeljila na rezervni sestavi in ravno mobilizacija je bila eden od pomembnejših elementov njene pripravljenosti. Ne samo vpoklicati in zbrati, ampak oblikovati enoto, njene pripadnike oborožiti, jih seznaniti z njihovimi dolžnostmi in oskrbeti z vso potrebno opremo je bil zahteven proces, ki se je, odvisno od posamezne enote, ki jo je določal mobilizacijski razvoj, moral končati v dveh do 24 urah. Izredno pomembno vlogo v tem procesu so imele Družbeno politične skupnosti (DPS) od krajevnih skupnosti (KS), občin, pokrajin, delovnih organizacij (DO), gasilcev, lovskih družin, radioamaterjev in drugih družbeno-političnih organizacij (DPO).

Priprava in izvršitev mobilizacije je bil zapleten proces, sestavljen iz večjega števila vzporednih, zaporednih in medsebojno odvisnih aktivnosti, ki jih je v določenem prostoru in določenem času izvajalo večje število vojaških in civilnih organov, organizacij in posameznikov. Izvedba vseh teh aktivnosti je zahtevala usklajeno delovanje večine navedenih subjektov, zato je bilo usklajevanje v pripravah za izvedbo mobilizacije eden od bistvenih pogojev za njeno uspešno izvedbo.

Vse našteto, in o tem pišem tudi v svojem prispevku, pa je temeljilo na številnih analizah, tako vojaških potreb kot možnostih popolnitve in možnostih delovanja ter materialne oskrbe na določenem prostoru. Izbira mobilizacijskih krajev in mobilizacijskih zbirališč je bila prilagojena omenjenim kriterijem in prednost pomurske pokrajine je bila ravno v ugodnem prostoru, ki pa je imel tudi pomanjkljivosti, predvsem glede zaščite in obrambe pred morebitnim nasprotnikom.

Opis sistema mobilizacije v obdobju od sedemdesetih let 20. stoletja do začetka osamosvojitvene vojne je grajen na oceni, da bo mobilizacija prvi strateški cilj, kateremu bodo težile nasprotne strani-agresor, da jo onemogoči, branilec pa, da jo izvede. Nikoli, vse do začetka devetdesetih let minulega stoletja, pa nismo pričakovali, da bo nasprotnik našim silam Jugoslovanska ljudska armada (JLA). Šele razpad blokovskega sistema in padec berlinskega zidu ter zaostrene politične razmere v takratni skupni državi so odločilno spremenile tako politična (nova demokratična izvoljena oblast) kot tudi obrambno-varnostna in tudi vojaška stališča odgovornih.

Kratek pregled zgodovine vojne mobilizacije

Sam izraz mobilizacija je v širši uporabi šele od 18. stoletja. Do tega takrat so se začetki mobilizacije izvajali v glavnem v plemenski organizaciji in miličniških sistemih. Profesionalne stalne vojske niso temeljile, pa tudi ne popolnjevale na podlagi mobilizacijskih vpoklicev, saj so predstavljale popolnoma izolirane ter od družbe ločene institucije. Vpoklicano moštvo se je moralo v vojsko javiti z lastnim orožjem in svojimi konji. Občasno, kot v primeru vdora Mongolov v Rusijo, so bili vpoklicani vsi za obrambo sposobni prebivalci.

Že v drugi polovici 19. stoletja postane vojna mobilizacija obsežen in zapleten strateški postopek, predvsem zaradi uvedbe splošne vojaške obveznosti in kadrovskega sistema.

V tem obdobju nastane pomembna razlika med mirnodobno in vojno organizacijo oboroženih sil. Mirnodobna armada je pomenila »šolo« za usposabljanje ljudstva za potrebe vojnih oboroženih sil ter je služila kot jedro za njihov razvoj. Številčno stanje mirnodobnih armad je bilo le deset do dvajset odstotkov številčnega stanja vojnih oboroženih sil. Podobne situacije smo lahko zasledili tudi v 20. stoletju v oboroženih silah majhnih držav, katere v miru niso mogle vzdrževati številčno močnejše in bolje opremljene oborožene sile.

Skoraj vse do konca prve svetovne vojne nasprotne vojskujoče se strani niso imele ne moči in ne sredstev, s katerimi bi lahko ena drugi onemogočile izvedbo mobilizacij. V takšnih pogojih hitrost izvedbe mobilizacije ni imela odločilnega pomena za njen uspeh, ker je potekala nemoteno v globini državnega ozemlja, celo po začetku bojnih delovanj.

Med obema vojnama so se pogoji za pripravo in izvedbo mobilizacije pomembno spremenili. Te spremembe so pogojevale razvoj vojnega letalstva, zračnodesantnih, oklepnih in moto-mehaniziranih sil. Zaradi hitrega razvoja navedenih sil so nastale sile in sredstva, s katerimi je bilo moč vplivati na potek mobilizacije nasprotnika. Te možnosti so pravilno ocenile in uspešno uporabile fašistične sile pri napadu na posamezne države v drugi svetovni vojni, predvsem v obliki propagande in pete kolone. Nasprotno pa države, žrtve fašistične agresije, niso pravilno ocenile teh možnosti in novo nastalih pogojev. Ravno zaradi tega niso ustrezno ukrepale, kar jim je onemogočilo hitro in kvalitetno izvedbo mobilizacije v spremenjenih pogojih. Tako je Poljska načrtovala izvedbo mobilizacije svojih oboroženih sil za 15 dni ter Francija za 20 dni. Medtem ko je Nemčija načrtovala razvoj svojih 103 divizij za 20 ur, kar pomeni, da je Nemčija prilagodila svoj sistem in mobilizacijske načrte novim pogojem in potrebam.

O takratni strokovni literaturi, v kateri so bile zapisane usmeritve za načrtovanje in izvedbo mobilizacije

Glede na pridobljene izkušnje v času opravljanja dolžnosti, v začetku referent za mobilizacijske priprave in nato pomočnik komandanta za organizacijsko mobilizacijske zadeve, smo vsa leta pogrešali strokovno literaturo s področja mobilizacije. Edina dostopna strokovna literatura je bilo Pravilo o mobilizaciji oboroženih sil SFRJ (ZSLO, Generalštab JLA, III. Uprava, Z-št.353-1, 27.02.1985) in posamezni članki, objavljeni v strokovnih revijah (Naša obramba, Bilten Generalštaba OS, Vojno delo, Vojni glasnik).

Glede na to, da je Pravilo o mobilizaciji oboroženih sil (PRAMOS) opredeljevalo mobilizacijo kot strateško dejanje, ki je imelo daljnosežne posledice celo na izhod vojne, bi pričakovali, da se bo vprašanju mobilizacije posvečalo več pozornosti. Enako je bilo tudi v praksi, kjer so bili problemi in iskanje rešitev prepuščeni posameznikom in je bilo obravnavano kot administrativno-tehnično delo, namesto da bi dobilo značaj svojstvene taktike - taktike mobilizacije. Vedno sem bil mnenja, da bi se v takratnem obdobju množičnih vojska, ki so temeljile na rezervni sestavi, mobilizacija morala proučevati s ciljem nadaljnjega dopolnjevanja, iskanja boljših in sodobnejših rešitev, usmerjenih v izenačevanje mobilizacijskih priprav družbe in oboroženih sil. Kot je bila uporaba oboroženih sil pogojena z njihovo mobilizacijo, tako je bila tudi skupna možnost oborožene borbe v neposredni zvezi z mobilizacijo družbe.

Kljub vsem navedenim težavam so bile skupne ocene pripravljenosti TO Pomurja vedno ocenjene z najvišjimi ocenami. Vse do njenega razformiranja ob preoblikovanju TO je posebej izstopala 43. brigada TO, ki je bila z oceno Generalne inšpekcije narodne obrambe (GINO) večkrat ocenjena z najvišjimi ocenami.

Na čem je temeljila ocena pogojev za izvedbo mobilizacije TO?

Načrtovalci presoje pogojev in doseganja ciljev mobilizacije na strateški ravni so izhajali iz ocene, da je poglavitni namen mobilizacije, da vse družbene sile in sredstva pravočasno in organizirano, po pripravljenih načrtih preidejo v stanje pripravljenosti za splošno ljudsko obrambno vojno in za delo v vojnih razmerah. Strateška ocena je bila, da bo učinkovitost priprav in izvedba mobilizacije pomembno vplivala na uspeh odvračanja agresorja in odpora proti agresiji na takratno skupno državo Jugoslavijo. Takrat so bili vsi obrambni/vojni načrti izdelani za primer agresije enot Varšavske zveze z vzhoda in agresije zahodnih sil Nato z zahoda, in kot sem omenil v uvodu prispevka, na agresorja iz »lastne države« nismo niti pomislili. (JLA je bila kot agresor prvič opredeljena v Direktivi načelnika Narodne zaščite).

Ocenjeno je bilo, da se bo mobilizacija praviloma izvajala v zelo neugodnih in zahtevnih razmerah, ki bi jih utegnila povzročiti možnost nenadne agresije, množična uporaba vojne tehnike in prizadevanje agresorja, da z različnim bojnim delovanjem po vsem ozemlju, posebno še njegovih vitalnih delih, čimprej uresniči svoje cilje in onemogoči zbiranje in organiziranje naših sil, njihov hiter prehod na vojno organizacijo in stanje pripravljenosti za učinkovit odpor ter za uspešno izvajanje splošne ljudske obrambne vojne. V še posebej težkih razmerah bi se izvajala mobilizacija štabov, poveljstev in enot takratnih oboroženih sil (JLA in TO) ter družbe v obmejnih pokrajinah, na smereh agresije, katere bi se hitro znašle v pogojih začasne zasedenosti ali predstavljale del ozemlja, katerega bo agresor poskušal čim bolj zavarovati ter omogočiti svojim silam kar najbolj varen prodor v notranjost države.

Prostor Pomurja je nedvomno ustrezal zapisanemu, posebej zato, ker je bil na pomembni smeri v primeru obeh variant, tako agresiji z vzhoda kot tudi agresiji z zahoda. Po zahodni varianti je bil prostor Pomurja na Mursko-Zagrebški operativni smeri, po vzhodni pa na Mursko-Ljubljanski smeri.

Vpliv nastalih sprememb v Pravilu o mobilizaciji oboroženih sil na delo v štabu TO

Spremembe v PRAMOS niso bile le formalne narave. Šlo je za bistvene spremembe, s katerimi so se predpisovale konkretne rešitve, ukrepi in postopki in postavljale so se tudi zahteve nosilcem določenih nalog v pripravah in izvedbi mobilizacije.

V PRAMOS so bili pojmovno opredeljeni mobilizacijski razvoj, kakor tudi vsak njegov element (za razumevanje: v predhodnem PRAMOS sta bila opredeljena le mobilizacijsko mesto in mobilizacijsko zbirališče). Ob splošnih pogojih, katera so veljala za izbiro mobilizacijskih zbirališč (MZ) smo po tem dokumentu lahko MZ izbirali in določali v območjih skladišč vojnih materialnih rezerv v naseljenih krajih (npr. delovne enote), za nekatere vojne enote pa se je MZ lahko določilo v območju uporabe enot. Takšna določila so zagotavljala veliko večjo svobodo poveljstvom in štabom TO za ustvarjalnejšo uporabo zaključkov iz presoje pogojev za pripravo in izvedbo mobilizacije, predvsem v zvezi s popolno uporabo obstoječih pogojev in možnosti v območju MZ.

Pravilo je vsebovalo še eno pomembno novost, in sicer obveznost koordinirane izbire MZ na določenem prostoru, kar je zahtevalo popolno upoštevanje rešitev iz Osnove načrta koordinacije tega organa na ravni tiste občine, kjer so se koordinirale naloge mobilizacije.

Ena od številnih elementov mobilizacije je bila naloga popolnitve enot z ljudmi in materialnimi sredstvi. Ponovno velja zapisati, da je TO skoraj v celoti temeljila na rezervni sestavi. V štabih TO na območju Pomurja je od leta 1975 do leta 1990 na 31 formacijskih

dolžnostih v stalni sestavi delalo 46 oseb. Od teh sta bili dve osebi iz JLA, ena civilna oseba in 43 rezervnih častnikov in podčastnikov. (A. Šteiner, Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja, 2015, izdajatelj PO ZVVS Pomurja). Za primerjavo: v TO Pomurja je bilo leta 1989 razporejenih skupaj z dvema učnima četama 4.258 pripadnikov TO. Torej je bil le en odstotek pripadnikov stalne sestave, kateri so vodili vse priprave in usposabljanja vseh razporejenih v TO Pomurja. V podkrepitev pomembnosti vloge pripadnikov stalne sestave naj navedem še ugotovitev, zapisano v navedenem zborniku: »V štabih TO so delali izredni ljudje. Vsi zaposleni v stalni sestavi nismo imeli potrebne izobrazbe in večina se je dodatno izobraževala ob omenjenih službenih aktivnostih ali se vsaj poskušala. Tisti, ki smo vztrajali pri pridobitvi manjkajoče izobrazbe, smo se učili dvakrat, prvič za pridobitev civilnega strokovnega naziva in drugič pri uresničevanju nalog na vojaško-strokovnem področju. Pri tem je izstopala medsebojna strokovna pomoč in prenos izkušenj« (A. Šteiner, na istem mestu).

PRAMOS je opredeljeval le en način popolnitve, in sicer teritorialnega, ki se je nadalje preciziralo s pojmoma makro in mikrolokacija. Mikro rajonizacija popolnitve je v praksi pomenila, da se je vojna enota ranga brigade popolnjevala s področja čim manjšega števila občin. Tako se je v nadaljevanju enota ranga bataljona popolnjevala s področja ene občine ter ene ali več sosednjih krajevnih skupnosti oziroma enega ali več podjetij, medtem ko se je enota ranga čete popolnjevala iz ene krajevne skupnosti, ene ali več sosednjih vasi ali ulic oziroma enega podjetja.

Zmanjšal se je tudi odstotek rezerve vojaških obveznikov (rezerva je bilo število obveznikov nad formacijskim številom) iz deset na pet odstotkov. Enako je veljalo tudi za materialna sredstva iz popisa, s katerimi se je enota popolnjevala. Takšna sistemska rešitev pa je zahtevala popolnoma drugačen, oziroma bolj dosleden odnos tistih subjektov, ki so bili odgovorni za disciplino odziva vojaških obveznikov in materialnih sredstev.

Sledila je še ena novost, in sicer, da se je zaradi zagotovitve določenega odstotka - čim višjega - popolnjenosti vojne enote pri oddelkih za LO formirala določena rezerva oseb iz rezervne sestave in materialnih sredstev iz popisa. Osebe iz omenjene rezerve se ni pozivalo hkrati z vojaškimi obvezniki, razporejenimi v enote, pač pa je bilo dovolj, da se jih je v primeru mobilizacije obvestilo, da ne zapuščajo kraja bivanja. Posebnost te rezerve je bila tudi to, da se jim ni podelila vojaška oprema.

Zaradi preglednosti mobilizacijskih dokumentov so bili razdeljeni v dve skupini, in sicer so prvo skupino sestavljali dokumenti za vodenje in poveljevanje. Namenjeni so bili za timsko delo poveljstev in štabov. Drugo skupino pa so sestavljali dokumenti za delo neposrednih izvajalcev mobilizacije.

Ponujene rešitve so zmanjševale obseg mobilizacijskega načrta poveljstev, štabov in vojnih enot predvsem zato, ker se dokumenti za vodenje in poveljevanje niso izdelovali za vsakega posameznika, temveč le za štab oziroma poveljstvo kot celoto. Ravno to je pogojevalo, da so se ti dokumenti izdelovali v obliki, ki je omogočila timsko delo, ter jih je ob ustrezni ureditvi koristilo čim več posameznikov.

V pravilu je bila dana tudi možnost, da so se vpoklici za vojne enote s krajšim mobilizacijskim časom (protioklepni odred TO, enote za protispecialno delovanje, delovne enote za pomoč pri izvzemu materialnih sredstev) hranili pri kurirjih raznašalcih in so občinski upravni organi za LO lahko organizirali posebno vpoklicno službo. Določen je bil tudi čas, do kdaj je bilo treba vročiti mobilizacijske vpoklice vojaškim obveznikov. Navedene možnosti so predstavljale izredno ugodnost prav za obmejne pokrajine, kar je Pomurje gotovo bilo in je tudi danes.

Tudi krajevne skupnosti so bile še bolj neposredno vključene v proces izvedbe mobilizacije in v določenih pogojih so se mobilizacijski vpoklici za splošno mobilizacijo hranili namesto v občini kar v pisarni krajevnih uradov in krajevnih skupnosti. Predvideno je bilo tudi, da so lahko za kurirje-raznašalce vpoklicev določili mladinke in mladince oziroma osebe, ki niso bile vojaški obvezniki.

Z vsemi navedenimi in tudi drugimi aktivnostmi, o katerih v svojem prispevku ne pišem, so pa bili prav tako pomembni, je bilo urjenje posameznih postopkov za izvedbo mobilizacije. To je postalo sestavni del usposabljanja in urjenja štabov in enot TO.

Danes, nekaj desetletij po času, v katerem smo se pripravljali za obrambo domovine tudi z opisanimi aktivnostmi, lahko ponovno ugotavljamo, da so bili številni dokumenti, izdelani na institucionalni ravni, napisani tako, da so omogočali »učinkovito kreativnost« za tiste, ki smo bili postavljeni v različne vloge na izvedbeni ravni. Veliko določil v PRAMOS ni bilo konkretnih in zavezujočih, kar je po moji oceni povečevalo ustvarjalno uporabo le teh na naši, tehnični ravni. Vendar pa so analize uresničevanja zapisanih določil kazale ravno nasprotno. Ravno na naši, izvedbeni ravni, je prihajalo do zapiranja v strokovne in upravne kroge. Še več, celo usklajevanja posameznih aktivnosti med upravnimi in strokovno-tehničnimi strukturami niso bile zadovoljive. Zaradi tega bi tudi druge alternativne možnosti, o katerih v PRAMOS ni bilo zapisano ničesar, gotovo povečale uspeh mobilizacije. Drugačne, alternativne možnosti so se nam ponujale pri klicanju vojaških obveznikov na vojaške vaje. Nikoli nismo izkoristili možnosti, da bi v dnevnem časopisju, predvsem lokalnem, objavili, da ima ena izmed enot TO določenega dne usposabljanje ter da bi objava v časopisu veljala kot vpoklic.

Analiza človeških zmogljivosti Pomurja ob koncu osemdesetih let minulega stoletja

Zanimivo je nekoliko osvežiti spomin na obdobje, ki ga opisujem v svojem prispevku. Spomnimo: prebivalstvo Prekmurja je bilo tako kot danes pretežno slovenske narodnosti, med njimi pa so bili v manjšem obsegu zastopani tudi drugi narodi Jugoslavije, največ iz sosednje Hrvaške. Prav tako je takrat živelo v Pomurju 9.750 pripadnikov madžarske narodnosti, pretežno v občini Lendava in severovzhodnem delu pokrajine. Čeprav je bila takrat prisotna velika migracija, predvsem mlajših ljudi iz vasi, v občinska središča, le ta ni bistveno vplivala na možnost popolnjevanja štabov in enot TO, v katere je bilo razporejeno 3,6 odstotka celotnega prebivalstva.

Pomurje je iz novejše zgodovine znano kot nekakšen rezervat delovne sile, od koder je odhajalo veliko delavcev na delo v tujino. Iz obmejnih vasi takratnih občin Murska Sobota in Gornja Radgona je vsakodnevno odhajalo na delo v sosednjo Avstrijo veliko število mladih, ki so se vsakodnevno ali ob koncih tedna vračali domov. Veliko jih je bilo razporejenih v enote TO z daljšim mobilizacijskim časom z oznako, kje se nahajajo in kdaj lahko računamo na njihov prihod. Kljub temu je bila ocena, da bi ta kategorija prebivalstva vplivala na odziv, če bi bila mobilizacija štabov in enot TO Pomurja v delovnih dneh. Danes je nekoliko drugače, vendar bistvenih sprememb ni, razen da so danes dnevne migracije med slovenskimi kraji tiste, ki so značilne za vse slovenske regije. Je pa seveda razlika v razumevanju sistema mobilizacije.

Iz spodnje preglednice je razvidno, da je bilo ob koncu osemdesetih let minulega stoletja v Pomurju zadostno število vojaških obveznikov za popolnitev štabov, poveljstev in enot TO. Tudi obremenitev posameznih občin je bila približno enaka, in sicer se je gibala med 3,4 odstotka do 3,6 odstotka. Prav tako je razvidno, da v Upravnih organih

za LO občin ni obstajala kategorija »nerazporejeni vojaški obvezniki«. Ocena je bila, da stanje, kot je prikazano v preglednici, zagotavlja količinsko popolnitev enot, vendar pa so pomanjkljivosti v kvaliteti popolnitve. Na to je predvsem vplivala deficitarnost posameznih vojaško-evidenčnih specialnosti (VES), ker se z načrtom napotitve na služenje vojaškega roka v JLA niso mogle izpolniti vse potrebe glede na takratni mobilizacijski razvoj enot TO Pomurja.

Obremenjenost takratnih občin v Pomurju glede na obveznosti do posameznih sestavin SLO:

Sestavina SLO	Murska Sobota	Lendava	Ljutomer	Gornja Radgona	Skupaj
Število v/o v evidenci UO za LO	14.186	4.980	4.144	5.259	28.569
Število razporejenih v OS	3.989	1.393	1.517	994	7.893
Število razporejenih v milico	224	106	89	117	536
Število razporejenih v enote zvez DPS	106	73	34	29	242
Število v/o na delovni dolžnosti	7.990	3.048	2.006	3.240	16.284
Število v/o razporejenih v CZ	246	131	259	252	880
Število v/o razporejenih	1.430	57	71	567	2.125
Rezerva v DPS	201	172	176	60	609

Vsi štabi in enote TO so bili po tedaj veljavnem mobilizacijskem razvoju kategorizirane kot prostorne enote. Za enote navedene kategorije pa takratni PRAMOS ni predvideval rezerve, tako da je bilo v te enote razporejeno natanko toliko vojaških obveznikov, kot so to zahtevale formacije. Takrat smo ocenjevali, da so enote prostorne strukture točno popolnjene, celo do zadnjega človeka v številčnem stanju. To je pomembno konceptualno vprašanje.

Analiza materialnih zmogljivosti Pomurja ob koncu osemdesetih let minulega stoletja

Kot sem že v uvodu zapisal, so bili štabi, poveljstva in enote TO Pomurja popolnjeni tudi z materialnimi sredstvi iz popisa. V začetku osemdesetih let pa so bili v posamezne enote TO (43. brigada TO) razporejeni tudi konji različnih kategorij ter vlečni vozovi, kar je zahtevalo formiranje veterinarskih enot z ustreznim profilom potrebnih kadrov. Kasneje, ko so primanjkovali konji, pa so vlečne vozove in konje začeli nadomeščati traktorji.

V načrtih popolnitve, poslanih Upravnim organom za LO občin, so bila navedena le motorna vozila različnih kategorij. Ostala materialna sredstva, kot npr. motorne žage, čolni, različna orodja in podobno, smo v štabih začeli nabavljati bodisi sami bodisi smo jih sprejemali od JLA. Je pa v upravnih organih in KS obstajala evidenca takšnih in podobnih sredstev, ki smo jih v enotah potrebovali. Kot podlaga za razporeditev navedenih sredstev pa so bile materialne formacije štabov in enot TO z zapisanimi kriteriji pripadanja. Načelo, da je treba uporabiti vse, kar je na voljo iz lokalnih virov, smo poskušali izkoristiti v največjem možnem obsegu.

Ocenjeno je bilo, da je v Pomurju zadostno število motornih vozil različnih kategorij in zmogljivosti. Večje število tovornih motornih vozil je bilo last transportnih podjetij ŠPEDTRANS, AVTORADGONA in AGROMERKUR, vendar je bil del teh veliko na terenu, bodisi v tujini ali na področju ožje ali širše domovine. To je narekovalo razporeditev tudi tistih

tovornih motornih vozil, ki so bila v zasebni lasti. Tudi tu je prišla do izraza pripravljenost odgovornih v podjetjih, da so namesto razporejenih vozil poslali na MZ nadomestna vozila ustreznih kategorij.

Veliko število traktorjev z vsemi vrstami priklopnikov je nudilo vse možnosti za dobro popolnitev enot s temi transportnimi sredstvi. Seveda pa je bilo za potrebe traktorjev in motornih vozil nujno zagotoviti zadostno količino goriva. Ni bilo realno računati na oskrbo iz zaloge goriv, ki so bila v skladiščih Petrola in drugih oskrbovalcev. Zato je bilo treba načrtovati iz dveh virov, in sicer iz zalog goriva, ki so jih kmetje imeli shranjene na domu, saj je takrat le redek lastnik traktorja prihajal polnit rezervoar svojega vozila na bencinsko črpalko. Drug vir pa je bil v zalogah goriv v rezervoarjih gospodinjstev, namenjenih za ogrevanje, ki pa je bilo tudi primerno kot gorivo za traktorje in ostala motorna vozila na dizelsko gorivo.

Veliko energije in sredstev, ki smo jih porabili za načrtovanje disperzije goriv iz črpalk, bi prihranili, če bi dojeli, da bi bila ob upoštevanju količin, ki so bila na terenu, naša disperzija že opravljena. Še posebej za potrebe v času mobilizacije.

Vodenje in poveljevanje v TO

Štabe, enote in zavode v TO so vodili in jim poveljevali načelnik Republiškega štaba TO, komandanti TO pokrajin in občin ter komandanti in komandirji enot v skladu in z določili Zakona o obrambi in drugimi predpisi, ki so urejali to področje (tudi zveznimi predpisi). Tako je bil komandant TO v občini, mestni skupnosti in pokrajini ter starešine TO v organizaciji združenega dela in krajevni skupnosti za svoje delo, za bojno pripravljenost, uporabo ter za vodenje in poveljevanje odgovoren nadrejenemu starešini. Hkrati pa je bil komandant oziroma starešina TO za svoje delo odgovoren tudi pristojnim organom družbeno politične skupnosti. Ta nekoliko zapletena linija vodenja in poveljevanja, ki je še vedno dišala tudi po »dvostarešinstvu« oziroma po dvojni liniji vodenja in poveljevanja znotraj celotne TO, je leta 1990 povzročila nemalo težav poveljujočim v TO, posebej komandantom TO občin (posebna linija političnih komisarjev in tudi varnostnih organov).

Ta splošni oris linije vodenja in poveljevanja sem zapisal zaradi lažjega razumevanja enega izmed pomembnejših dogodkov v letu 1990, in sicer poskusa odvzema orožja TO in premestitev le tega v skladišča JLA pod pretvezo boljšega varovanja. Omenjena premestitev je bila gotovo zaukazana z namenom razorožitve slovenske TO, ki pa na srečo ni v celoti uspela.

Spomnimo. Ukaz načelnika RŠTO o premestitvi oziroma o predaji orožja v varstvo JLA (ukaz št. SZ 625/1-90), ki ga je podpisal general Drago Ožbolt, je bil sicer po mnenju nekaterih legitimen, vendar pa so bili poznejši postopki oziroma realizacija tega ukaza v nasprotju z določili Zakona o SLO in DS, saj ni bila upoštevana linija vodenja in poveljevanja do predsednika Predsedstva RS in v številnih primerih tudi ne do organov družbeno političnih skupnosti. Zanimive pa so reakcije, ki so nastale v posameznih DPS, kjer je bilo orožje v celoti ali le delno predano v hrambo JLA. Tako je na primer v občini Ljutomer Izvršni svet pred sprejetjem navedenega ukaza poslal pismo Izvršnemu svetu SRS, kjer predlaga, seveda na račun razbremenitve gospodarstva, prenehanje plačevanja prispevka za TO in ukinitev štaba TO. Primer predaje orožja pa je zadevo bistveno spremenila. Izražena je bila najostrejša obsodba tega poskusa ter zahtevana takojšnja vrnitev orožja v skladišče TO, kjer je bilo po vseh naših ocenah ustrezno zavarovano. Podobna je bila tudi reakcija v občini Lendava, medtem ko je bilo v občini Murska Sobota in Gornja Radgona orožje že pred ukazom hranjeno v skladišču JLA.

Vsi navedeni dogodki dokazujejo, kako velikega pomena je bilo zaupanje v lastno oboroženo silo.

Vodenje in poveljevanje v času mobilizacije

Glede na to, da bom v nadaljevanju pisal o izvedbi mobilizacije TO pokrajine, katerega organizacijsko-formacijski deli so tudi štabi in enote TO občin, je treba ponovno poudariti, da so bili komandanti TO občin za svoje delo, bojno pripravljenost in vodenje enot odgovorni tudi občinski skupščini in njenemu Svetu za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Do XI. kongresa ZKS pa so bili odgovorni tudi komitejem za LO in DS.

Ob navedenih določilih Zakona o SLO in DS lahko ugotovimo, da sta v TO glede vodenja in poveljevanja obstajali tudi dve liniji odgovornosti, in sicer:

a) vertikalna odgovornost in
b) horizontalna odgovornost.

Vertikalna odgovornost oziroma odgovornost podrejenega do nadrejenega starešine je popolnoma jasna, vendar je bila horizontalna odgovornost bolj zapletena, kar bom poskušal obrazložiti prav na primeru odgovornosti v času mobilizacije: v pripravi in izvedbi mobilizacije je sodelovala celotna družba kot tudi njen materialni potencial, kar je pomenilo, da je bila mobilizacija družbe celovito oziroma strateško dejanje in je celotna družba prešla v vojno stanje, oborožene sile pa v stanje popolne pripravljenosti za vodenje splošne ljudske obrambne vojne. Vse to je pogojevalo, da je bilo vodenje in poveljevanje med mobilizacijo specifično v primerjavi z vodenjem in poveljevanjem v času bojnih delovanj. Ta element pa postane še bolj specifičen, ko govorimo o oskrbi v času mobilizacije. Medtem ko so imele enote JLA zagotovljeno oskrbo skoraj v celoti iz svojih virov in s svojimi sredstvi, ki so bila v njihovih skladiščih, so se štabi in enote TO oskrbovale iz virov DPS, na področju katerih so bile mobilizirane. V tem procesu pa je bilo treba tudi zavarovati posamezne objekte in tudi sile, ker je bilo to odločilnega pomena. Mislim predvsem na sodelovanje štabov in enot TO z ostalimi strukturami družbe v zvezi z opravljanjem nalog oskrbe in zagotavljanjem varnosti. Predvsem je bilo pomembno usklajevanje vseh aktivnosti med posameznimi subjekti, ki so sodelovali v mobilizacijskih aktivnostih, ter specifičen položaj, v katerem so se v času mobilizacije znašli štabi in enote TO.

Pomen zaključkov iz mobilizacijske presoje možnosti in pogojev za izvedbo mobilizacije TO Pomurja

Zaključek iz mobilizacijske presoje možnosti in pogojev za izvedbo mobilizacije je bil eden izmed pomembnejših dokumentov v fazi načrtovanja in izdelave mobilizacijskih načrtov. Sama mobilizacijska presoja je zahtevala natančno analizo človeškega in materialnega potenciala pokrajine ter njeno organiziranost, kar je bila podlaga za izdelavo zaključkov.

Že opisano Pravilo o mobilizaciji OS SFRJ je v svojih določilih opredelilo, da se zaključki iz mobilizacijske presoje izdelujejo:

a) za TO pokrajine,
b) za TO občine in
c) za enoto ranga brigade TO
d) za samostojni bataljon TO oziroma odred TO.

Celovitost dokumenta zaključkov iz mobilizacijske presoje možnosti in pogojev za izvedbo mobilizacije bom prikazal le z navedbami potrebnih elementov, in sicer:

- vpliv vseh vrst in načinov sovražnega delovanja na potek mobilizacije
- možni problemi v zvezi z nalogami, ki so izhajali iz načrtov uporabe
- vpliv prostorskih in vremenskih razmer
- vpliv letnih in delovnega časa za izvedbo mobilizacije
- možnosti zaledne oskrbe
- vodenje in poveljevanje v mobilizaciji z opisom in oceno dokumentov
- naloge podrejenih štabov in nekatere posebne naloge štabov
- elementi zagotovitve mobilizacije
- organiziranje za izvedbo mobilizacije
- karta mobilizacijskega razvoja
- načrti mobilizacije štabov in enot na karti s potrebnimi prilogami
- načrt zvez v mobilizaciji.

Iz pregleda je razvidno, kako pomembno in tudi zahtevno je bilo načrtovanje. Obsežnost priprav ter nato izdelava posameznih dokumentov je zahtevalo kombinacijo individualnega in nato timskega dela. Usklajevanje med posameznimi subjekti, ki so imeli kakršno koli delo v tem procesu je zahtevalo naporno usklajevanje, ki ni bilo nikoli končano. Stalne spremembe predpisov in določil, spremembe na področju popolnjevanja z ljudmi in materialno tehničnimi sredstvi ter spremembe drugih elementov so opredeljevale mobilizacijo kot nikoli dokončan proces. Po fazi načrtovanja in usklajevanja pa so sledili postopki seznanjanja odgovornih starešin z vsebinami načrtov, usposabljanje posameznikov za posebne naloge, ogromen obseg dela o vprašanjih zaledne oskrbe in nato usposabljanje enot na različnih oblikah usposabljanja. Ves opisani proces pa je bil okronan na preverjanjih bojne pripravljenosti štabov in enot TO na različnih ravneh.

Zaključek

O mobilizacijskih aktivnostih pred in v času osamosvojitvene vojne v Pomurju nisem pisal, kajti takrat sem bil na dolžnosti pomočnika poveljnika za zaledje v Pokrajinskem štabu TO Vzhodnoštajerske. Sem pa poleti leta 1990 sodeloval pri izdelavi mobilizacijskih dokumentov za enote Narodne zaščite.

Lahko pa z gotovostjo trdim, da je bila mobilizacija sil in sredstev celotne družbe zelo zahteven proces ter da je takrat bilo od organiziranega, pravočasnega, hitrega in učinkovitega izvajanja odvisno uspešno odvračanje in preprečevanje agresije in pravočasen prehod iz mirnodobnega v vojno organiziranost celotne družbe. Temu smo takrat rekli pripravljenost celotne družbe za SLO in DS z vsemi svojimi zmogljivostmi, danes pa govorimo o odpornosti družbe za obrambo države.

Zelo veliko pozornosti smo namenili usklajevanju na različnih ravneh priprav za mobilizacijo. Upravni organi za ljudsko obrambo vseh štirih občin so namreč popolnjevali ne samo poveljstva in enote TO, pač pa tudi rezervne enote JLA, milice, civilne zaščite in delovne dolžnosti v DO, izobraževalnih in zdravstvenih ter drugih javnih ustanovah. Seveda je bila želja vseh imeti čim boljše kadre, tako na častniških kot tudi podčastniških in vojaških dolžnostih, in ob tem je bilo treba upoštevati tudi druge kriterije (VES, bližina MZ, starost, druge lastnosti). Enako je veljalo tudi za motorna vozila, druga materialna sredstva in prav na kadrovskem področju je bilo največ nesoglasij, ki smo jih nato morali reševati.

Posebej pa velja poudariti vlogo Krajevnih uradov (KU) in tam zaposlenih uradnikov. Za vse lahko trdim, da je bila to neprecenljiva zakladnica informacij o vseh, ki smo jih želeli razporediti v TO in tudi v druge enote. Tam zaposlenim so bili znani vsi najbolj potrebni in velikokrat odločilni podatki. Vse to je omogočilo izredno visoke odstotke odziva v poveljstva in enote TO in le redko katera enota ni presegla 85 odstotne popolnjenosti.

Spomniti pa velja, da se je vse to, o čemer sem pisal, odvijalo v času drugačne družbene ureditve, v obdobju množičnih vojska, v katerih je rezervna sestava imela pomembno vlogo. Slovenska TO je bila vojska slovenskega naroda, katero so prebivalci Slovenije vzeli za svojo vojsko, saj so njene enote delovale na celotnem slovenskem prostoru. Njeni pripadniki so bili razporejeni v prostorske enote, v enem obdobju do leta 1985 pa tudi manevrske enote, ki so branile svoje ozemlje, svoj dom, svoje družine. Njeni pripadniki so bili ljudje, ki so delali na svojih posestvih kot kmetje, bili zaposleni tovarnah, pisarnah ter drugih različnih službah. Poveljniki enot in člani štabov ter poveljstev so bili ugledni direktorji, družbeno politični delavci ter ljudje različnih poklicev. Večina starešin je imela končano šolo za rezervne oficirje različnih rodov in služb in opravljena številna izobraževanja na različnih tečajih in seminarjih v JLA. Na usposabljanjih in vajah v TO so preživeli številne dneve, veliko njih pa tudi tedne. Enako je bilo tudi s pripadniki in pripadnicami enot TO.

Tudi vpoklice v enote TO, ki so sodelovale v osamosvojitveni vojni, so prejemali ne samo doma, ampak na svojih delovnih mestih, bili pa so klicani tudi s svojih letnih dopustov. Za svoj prispevek k osamosvojitvi Slovenije niso bili plačani in nikoli niso zahtevali plačila. Zato je kakršna koli primerjava s katero koli poklicno obrambno ali varnostno strukturo neprimerna. Tisto, kar je pred in med osamosvojitveno vojno krasilo vse nas, je bila visoka zavest, motivacija, tovarištvo in pripravljenost braniti svojo družino, svoj kraj in svojo domovino.

Danes so ljudje, ki so aktivno sodelovali v osamosvojitveni vojni, vojni veterani in redko kdo razume, kaj naša domovina dolguje tistim, ki so ji služili. Njihova ljubezen do domovine je bila neomajna, bili so pripravljeni žrtvovati življenje, svoj dom in družino. In mnogi so to tudi žrtvovali. Vse za domovino, ki jih je rodila in vzgajala, da so domoljubje razumeli kot čustvo in čustvovanje. Danes mnogi umirajo tiho, v samoti s svojo družino. Redki so doživeli čast in slavo, ki bi si jo zaslužili. Bogastva nikoli!

Viri:

1. Lipič Ladislav, Mobilizacija Teritorialne obrambe Pomurja, Murska Sobota, junij 1990
2. Šteiner Alojz, ur. Vloga Pomurja v procesu osamosvajanja, Pokrajinski odbor Zveze veteranov vojne za Slovenijo, zal. ARMA, 2015
3. Lipovec Filip, Teorija organizacije, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana 1972
4. Tankosič Stevo, Vojna mobilizacija, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1974
5. Toš Niko, Metode družboslovnega raziskovanja, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1988
6. Delovanje družbenopolitičnega in družbenoekonomskega sistema v neposredni vojni nevarnosti in v vojni, Mala knjižnica splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, št.5, DD Univerzum, Ljubljana 1980
7. Pravilo o mobilizaciji oboroženih sil SFRJ, ZSLO, GŠ III. Uprava, Beograd 1985
8. Strategija oboroženega boja, ZSLO, Center za strateške raziskave, GŠ JLA 1983

Ivan Smodiš

Organizacija in delovanje Manevrske strukture narodne zaščite v občini Murska Sobota

Uvod

Manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ) je leta 1990 sodila med ključne oblike vojaških priprav na slovensko osamosvojitev leta 1991. Podrobneje sem nastanek in vlogo MSNZ v procesu osamosvajanja Slovenije s poudarkom na Pomurju predstavil v zborniku Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja (PO ZVVS za Pomurje, 2015). V sedanjem prispevku želim v skrajšani obliki predstaviti nastanek in delovanje MSNZ v občini Murska Sobota.

Na začetek sprememb konec osemdesetih let prejšnjega stoletja v nekdanji skupni državi, Socialistični federativni republiki Jugoslaviji, so vplivali tako zunanjepolitični dejavniki kakor tudi notranjepolitične razmere. Po Evropi so se dogajale velike spremembe: razpad Sovjetske zveze, padec številnih komunističnih režimov in nastanek novih držav. Na notranjepolitično dogajanje v skupni državi pa je močno vplivala vse večja gospodarska kriza in vedno močnejši nacionalistični pritiski Srbije na skupno upravljanje države. Zato so se v Sloveniji pojavljale vse pogostejše zahteve po suverenosti, demokratizaciji in pluralizaciji političnega sistema. Na vidiku so bile politične in družbene spremembe, vse pogostejše pa tudi zahteve po samostojni državi Republiki Sloveniji.

Prve svobodne volitve, ki so v Sloveniji potekale 8. 4. 1990, so prinesle zmago Demokratične opozicije Slovenije (DEMOS), ki je bila prva koalicija demokratično izvoljenih strank. Idejno zelo različne stranke, ki so takrat sestavljale DEMOS, so imele skupen temeljni interes, to je spremembo političnega sistema. Zmaga DEMOS pa je vplivala na odziv federalnih oblasti in predvsem takrat zelo močne Jugoslovanske ljudske armade (JLA), ki se je proglašala za glavnega zaščitnika enotnosti in branitelja federalnih političnih struktur. Prvi nenavadni ukrep se je kazal v poskusu preselitve orožja Teritorialne obrambe Slovenije (TO) v skladišča pod nadzorom JLA. TO Slovenije je z razvojem dogodkov med prebivalstvom postajala vedno bolj slovenska vojska, vendar po takrat veljavni zvezni in republiški zakonodaji del oboroženih sil Jugoslavije.

Nastanek Manevrske strukture narodne zaščite

MSNZ je nastala kot odgovor na poskus razorožitve oziroma odvzema orožja TO Republike Slovenije. Republiški štab za TO Slovenije (RŠTO) je januarja 1990 izdal ukaz o pregledu orožja, streliva in minskoeksplozivnih sredstev, ki jih je TO hranila zunaj skladišč JLA. Temu je 15. 5. 1990 sledil ukaz o predaji orožja TO v skladišča, ki so znotraj objektov oziroma vojašnic JLA (Ukaz št. SZ 625/1-90, z dne 15. 5. 1990), ki ga je izdal poveljnik TO SR Slovenije generalpodpolkovnik Ivan Hočevar, podpisal pa načelnik štaba, generalmajor Drago Ožbolt.

Pri tem je pomembno poudariti, da je z ukazom o predaji orožja vodstvo slovenske TO pokazalo naklonjenost enotnim jugoslovanskim oboroženim silam in s tem novonastali oblasti pokazalo, naj ne računa na TO pri uresničevanju slovenske samostojnosti. Slovenska javnost, tako politična kot civilna, pa je te dogodke sprejela z ogorčenjem. Velika večina jih je obsojala, nekateri so celo pošiljali proteste republiškim organom. Takratni poveljnik Hočevar, ki je bil tudi po zvezni zakonodaji pri vodenju TO podrejen Predsedstvu republike, predsednika Predsedstva, torej Milana Kučana, o tem ni obvestil.

To je spodbudilo druge državne organe k hitremu ukrepanju. Še isti večer, ko je Janez Janša prevzel vodenje Sekretariata za ljudsko obrambo, in naslednji dan, ko je izvedel še za preseljevanje orožja Upravnim organom za ljudsko obrambo, je poslal občinskim štabom brzojavko o prepovedi oddajanja orožja. Občinski štabi so potrebovali jasna navodila o tem, kako naj ravnajo, kajti prejeli so ukaz višjega poveljstva, to je Hočevarjevega štaba, naj nemudoma preselijo orožje, hkrati pa so se zavedali, da je takšno ravnanje v nasprotju z interesi Slovenije, ki bi jih morali prav oni najbolj braniti.

Kot odgovor so se že 18. maja začele aktivnosti za preprečitev tega dejanja JLA. Anton Krkovič, takratni načelnik Oddelka za ljudsko obrambo v Občini Kočevje, se je po začetnih stikih z načelnikom PŠTO Dolenjske, Rado Klisaričem in Vinkom Beznikom, takratnim načelnikom trenažnega centra milice v Jasnici, že naslednji dan sestal z Janšo. Sklenila sta, da JLA ne sme dobiti v roke orožja zaščitne brigade v Gotenici.

Nekaj dni kasneje je bil vključen še republiški sekretar za notranje zadeve, Igor Bavčar. Izdelan je bil načrt za izvzem in preselitev orožja iz Gotenice, ki ga je izvedla Posebna enota milice.

V poletnih mesecih je intenzivno potekalo zbiranje informacij o JLA, iskanje primernih ljudi in navezovanje stikov za novo formacijo. Nastajala je Manevrska struktura narodne zaščite, ki je nosila ime v skladu z zakonskimi določili o narodni zaščiti. Načrt o organizaciji je bil predstavljen Janši in Bavčarju, 23. 8. 1990, v Kočevski Reki.

O poimenovanju MSNZ je takratni predsednik Republike Slovenije Milan Kučan dejal: »Znotraj legalnega sistema smo poskušali najti možnost, kako organizirati strukturo, ki bi nam je ne mogli očitati, in se tako zavarovati pred morebitno intervencijo v Sloveniji. To je uspelo Janezu Janši. Neko popoldne je prišel k meni z zakonom in podčrtanim besedilom v njem. Zakon nam je ponujal priložnost, da ustanovimo strukturo, ki ji nihče ne bi pripisoval velikega pomena.« Dne 29. 8. 1990 je Bavčar izdal odločbo o imenovanju načelnika Narodne zaščite. Za načelnika Narodne zaščite, ki bo pripravljal organizacijske pogoje za delovanje Narodne zaščite v morebitnih izrednih razmerah, je imenoval Antona Krkoviča.

Na Pristavi nad Stično je bil 7. 9. 1990 sestanek, na katerem so sodelovali Janez Janša, Igor Bavčar, Anton Krkovič, Vinko Beznik in Jože Kolenc. Analizirali so trenutni položaj in dotedanje ukrepe ter oblikovali načrt delovanja, ki je svojevrsten dokument o vojaškem zavarovanju slovenskega osamosvajanja. Krkovič je predstavil predlog vojnega načrta in organizacijsko shemo MSNZ. Na tej podlagi so pozneje pripravili nujne delovne dokumente in delovne karte. V teh načrtih pa se kot morebitni agresor pojavlja JLA.

Anton Krkovič je takoj po sestanku na Pristavi nad Stično začel navezovati stike s sodelavci po celotni Sloveniji, in sicer v pokrajinskih štabih Ljubljana, Ljubljana-okolica, Dolenjska, Severnoprimorska, Južnoprimorska, Posavje, Zahodnoštajerska, Vzhodnoštajerska, Notranjska, Gorenjska, Koroška, Zasavje in Pomurje.

MSNZ v Pomurju in občini Murska Sobota

TO Pomurja

Maja 1990 je bila TO Pomurja organizirana v PŠTO Pomurja s sedežem v dijaškem domu v Murski Soboti in štirimi občinskimi štabi za TO, to je OŠTO Murska Sobota s sedežem v dijaškem domu, OŠTO Gornja Radgona s sedežem na lokaciji karavle v Gornji Radgoni, OŠTO Lendava s sedežem v prostorih občine v Lendavi in OŠTO Ljutomer s sedežem v zgradbi, ki je bila zgrajena v neposredni bližini občinske zgradbe v Ljutomeru za potrebe OŠTO in postaje milice. TO Pomurja je vodil komandant, podpolkovnik Vladimir

Miloševič, načelnik štaba in njegov namestnik pa je bil major Edvard Mihalič. Komandant OŠTO Murska Sobota je bil major Janez Bohar. Vsi pripadniki stalne sestave TO Pomurja so bili po narodnosti Slovenci iz domačih občin in nihče ni bil v TO Pomurja prerazporejen iz vrst JLA. To je pomembno vplivalo na kasnejša dogajanja v letu 1990.

Preselitev orožja TO kot poskus razorožitve TO v pokrajini

Dne 15. 5. 1990 je s sestanka RŠTO Koloman Rituper, takratni pomočnik poveljnika za zaledje PŠTO Pomurja, prinesel ukaz o predaji orožja v varstvo JLA. Na osnovi ukaza in navodil RŠTO je poveljnik PŠTO Pomurja, podpolkovnik Vladimir Miloševič, izdal ukaze za občinske štabe v Pomurju. Čeprav naj bi se ukrep za zavarovanje orožja izvedel v čim večji tajnosti, se je informacija o ukazu med zaposlenimi v TO v Pomurju hitro razširila.

Premeščanja orožja v skladišča TO v vojašnice so pripadniki TO iz Pomurja zelo hitro označili za razorožitev TO, kar je imelo velike negativne politične posledice. Premeščanje orožja je neposredno prizadelo le OŠTO Lendava in OŠTO Ljutomer, kajti OŠTO Murska Sobota in OŠTO Gornja Radgona sta svoja skladišča že imela v vojašnici v Murski Soboti in na karavli v Gornji Radgoni.

V Lendavi je bilo v začetku junija načrtovano sedemdnevno usposabljanje odreda TO, zato je poveljnik PŠTO Pomurja ugodil prošnji poveljnika TO Občine Lendava in dovolil, da orožje predajo šele po usposabljanju. Nato je prišlo sporočilo predsedstva RS in nov ukaz RŠTO, da je možno orožje TO zadržati v obstoječih skladiščih, vendar ga je treba ustrezno zavarovati. Osnovna zahteva, ki smo jo morali izpolniti, da bi bilo orožje na varnem, je bilo fizično zavarovanje skladišča. Razorožitev TO v Prekmurju torej ni popolnoma uspela.

Ker je OŠTO Murska Sobota hranil orožje, strelivo in minskoeksplozivna sredstva v vojašnici, mu tega ni bilo treba premeščati, spremenil pa se je režim vstopa v skladišča. Po ukazu so lahko vstopali in delali v skladišču le zaposleni v občinskih štabih, orožje so lahko uporabljali za usposabljanje po predhodni odobritvi, vsakršno drugo iznašanje pa je bilo prepovedano.

Vzpostavljanje MSNZ v Pomurju

Na zadnjem sestanku komandantov pokrajinskih štabov TO in pomočnikov komandantov za politično delo 5. 9. 1990 na RŠTO me je Miha Butara, takratni pomočnik komandanta za politično delo v ljubljanski pokrajini, povabil, naj se oglasim naslednji dan ob 15. uri na sestanku v Tepanju in naj tega nikomur ne povem.

Na sestanku v Tepanju smo se zbrali Miha Butara, Anton Krkovič, Marjan Fekonja, takrat pomočnik komandanta za politično delo v mariborski pokrajini, in jaz. Naju s Fekonjo so na sestanku povabili k sodelovanju v MSNZ in po pristanku sva prejela prve naloge v zvezi z MSNZ. Krkovič naju je seznanil z osnovnimi političnimi izhodišči, na katerih je bilo zasnovano delovanje MSNZ, in s tem, da projekt podpira najvišje politično vodstvo Slovenije, navedel je še osnovne cilje, naloge, osnovna načela in oblike delovanja MSNZ. Poudaril je predvsem tajnost in medsebojno zaupanje.

Kljub takojšnjemu pristanku na sodelovanje v projektu MSNZ pa so se mi v naslednjih urah in dneh porajali dvomi in številna vprašanja, predvsem o realnosti akcije, dvomi v sposobnost razorožene in razdvojene slovenske TO, da se zoperstavi za tisti čas mogočni JLA. Bil sem v dilemi. Razmišljal sem o tem, da sem vojak in dobivam ukaze nadrejenih, s tem mislim predvsem na politiko in ukaze vodstva takratne TO Republike Slovenije.

Sodelovati v MSNZ pa je pomenilo delati nekaj drugega, tudi mimo svojih nadrejenih in sodelavcev. Ves čas mi je po glavi rojila tudi misel o možnosti aretacije in sojenja pred vojaškim sodiščem. Naslednja dilema je bila, komu od sodelavcev povedati za projekt, komu zaupati.

Ali me bo sploh kdo resno vzel? Naslednji dan sem z vsemi temi vprašanji in dilemami stopil najprej do Alojza Kisilaka, takratnega operativca v OŠTO Murska Sobota in mojega dolgoletnega sodelavca in prijatelja. Po pogovoru in izmenjavi mnenj, ob številnih dilemah in neodgovorjenih vprašanjih, sva s projektom MSNZ seznanila Edvarda Mihaliča. Tudi on je na sodelovanje v projektu takoj pristal. Sledili so pogovori še z ostalimi pripadniki PŠTO Pomurja: Kolomanom Rituperjem, pomočnikom za zaledje, Ladislavom Lipičem, pomočnikom za organizacijske in mobilizacijske zadeve, Alojzom Šteinerjem, referentom za usposabljanje in Jožetom Palfijem, pomočnikom za zveze.

Že naslednji dan, to je 8. septembra, je v prostorih pokrajinskega štaba sledil sestanek s komandanti takratnih občinskih štabov. Na sestanku so sodelovali tudi pripadniki pokrajinskega štaba, ki so na sodelovanje v projektu MSNZ že pristali. Spomnim se takratnega dogodka. Po predstavitvi vsebine pogovora v Tepanju in nalog, ki sem jih prejel od Antona Krkoviča, ter naših predvidenih nalog, je najprej zavladala mučna tišina.

Nato so sledila številna vprašanja, dvomi in iskrice nezaupanja. Kdo je ta Krkovič? Ali njega in projekt MSZN podpira tudi celotno politično vodstvo Republike Slovenije? Ali ima projekt tudi podporo predsednika Predsedstva Milana Kučana? Ali nas bo, če se bo kaj zalomilo, republiško politično vodstvo zaščitilo? S čim se bomo, če bo treba, uprli JLA? Razen mojih informacij s sestanka v Tepanju in zagotovil ter načrtov, ki jih je na sestanku posredoval Anton Krkovič, drugih odgovorov in zagotovil nismo imeli.

Po izmenjavi mnenj so kljub številnim neodgovorjenim vprašanjem vsi štirje komandanti občinskih štabov na sodelovanje v projektu MSNZ pristali in sprejeli naloge projekta. Še isti oziroma naslednji dan so sledili pogovori in sestanki v posameznih občinskih štabih. Po podobnem scenariju kot na prvem sestanku na pokrajinskem štabu je že 9. 9 1990 bila v projekt MSNZ vključena večina pripadnikov stalne sestave TO Pomurja.

V Pokrajinskem štabu so v MSNZ od vsega začetka delovali Ivan Smodiš, Edvard Mihalič, Ladislav Lipič, Koloman Rituper, Alojz Šteiner in Jože Palfi. Dne 17. 9. 1990 smo po glasovanju članov pokrajinskega štaba in komandantov občinskih štabov k sodelovanju v projekt MSNZ povabili komandanta PŠTO, podpolkovnika Vladimirja Miloševiča, ki je na sodelovanje v projektu takoj pristal. Po tem datumu je prevzel tudi vodenje MSNZ Pomurja[357]. V OŠ TO Murska Sobota so v MSNZ aktivnosti izvajali Janez Bohar, Alojz Kisilak, Ludvik Jonaš, Bojan Horvat, Rudi Košmrlj in Štefan Žekš.

Po posvetu s predsedniki občin in občinskimi sekretarji za SLO in DS, ki je bil 14. 9. 1990 v Poljčah, je bila v projekt MSNZ vključena tudi večina delavcev sekretariatov/oddelkov za obrambne zadeve iz pomurskih občin, tako tudi iz občine Murska Sobota. Posamezni pripadniki sekretariata so v aktivnostih MSNZ sodelovali že od začetka delovanja. Sodelovali so pri prevozih in skladiščenju orožja na tajnih lokacijah ter pri formiranju novih enot MSNZ, predvsem pri pripravi novih mobilizacijskih vpoklicev. Pripadniki sekretariata so iz prostorov sekretariata odnesli sezname vojaških obveznikov in jih skrili na tajne lokacije, s tem pa preprečili, da bi JLA zaplenila sezname in vojaške obveznike vpoklicala v JLA.

357 Ves čas delovanja projekta MSNZ v Pomurju sem bil neposredno povezan z načelnikom MSNZ, Antonom Krkovičem. Zato sem v nekaterih dokumentih, ki opisujejo delovanje MSNZ, naveden kot načelnik PŠ MSNZ Pomurja.

UPORNIKI Z RAZLOGOM

MSNZ 1990

DOBITNIKI ZNAKA MSNZ 1990
POMURJE

Priimek in ime	Številka priznanja
BAČIČ Geza	598
BALANTIČ Franc	573
BARANJA Elemer	597
BENKO Zvone	570
BOHAR Janez +	1216
BOKAN Ludvik	575
BRATKOVIČ Branko	574
BUDIN Borislav	1382
BUNDERL Daniel	1383
DRAŽNIK Ljubomir	1217
ERLIH Bojan	1384
GEDER Alan	1218
HORVAT Anton	1219
HORVAT Bojan	591
JAUK Slavko	595
JONAŠ Ludvik	592
JURŠA Franc	1608
KISILAK Alojz	589
KLEMENČIČ Franc	572
KOSI Anton	587
KOŠMRLJ Rudi	590
KROPF Anton	596
KUR Drago	1385
LIPIČ Ladislav	563
MAKOTER Janko	580
MARKO Franc +	569
MIHALIČ Edvard	1220
MILOŠEVIČ Vladimir	562
NEKREP Milan	571
NEŽIČ Miroslav	583
NOVAK Alojz	1221
PALFI Jože	566
PAMIČ Alojzija	1386
POZDEREC Alojz	584
RAUTER Miroslav	586
RAVNIČ Anton	594
RITUPER Koloman	564
RUGOLE Andrej	567
SERŠEN Zdenko	585
SLOKAN Franc	588
SMODIŠ Ivan	1222
STAJNKO Janez	1387
STANIČ Živko	576
ŠTEINER Alojz	565
TIBAUT Jelko	579
VARGA Branko	578
VIHER Jože	582
VRBANČIČ Miloš	581
ZEMLJIČ Franc	568
ŽEKŠ Štefan	593
ŽIŽEK Franc	577

Ob 15. obletnici Manevrske strukture narodne zaščite Pomurja

in

v spomin na večletno domovanje Teritorialne obrambe – Slovenske vojske v Dijaškem domu

vas

VABIMO

na družabno srečanje s podelitvijo priznanj ob 15. obletnici MSNZ,

ki bo v petek 2. decembra 2005, ob 18. uri,

v Dijaškem domu Murska Sobota.

PO ZVVS SEKCIJA MSNZ

Dijaški dom Murska Sobota

110

Podpisovanje pomurskih pripadnikov MSNZ na seznam v knjigi Uporniki z razlogom na srečanju ob 15-letnici v dijaškem domu v Murski Soboti (FA: Alojz Šteiner)

81

Podpisi pomurskih pripadnikov MSNZ na srečanju ob 15. obletnici v dijaškem domu v Murski Soboti, v knjigi Uporniki z razlogom (Foto arhiv Alojz Šteiner).

Od vsega začetka smo v MSNZ Pomurja in Občini Murska Sobota izvajali naloge, ki smo jih dobivali od načelnika MSNZ, in naloge, ki smo jih načrtovali sami. Te so bile:

- popisati vse orožje, ki je ostalo v skladiščih občinskih štabov TO izven vojašnice v Murski Soboti;
- iz skladišča TO Trimo v vojašnici Murski Sobota neopaženo odpeljati čim več orožja in streliva;
- k projektu MSNZ pritegniti posameznike, predvsem poveljniški kader posameznih enot;
- teritorialce, ki se jim lahko zaupa, seznaniti z delnimi informacijami;
- začeti s formiranjem enot MSNZ, katerih izhodišče so razpoložljive količine orožja.

Osnovna principa našega delovanja sta bila stroga tajnost in neomajno zaupanje. Tako smo skoraj v popolnoma enaki sestavi, kot pred tem v stalni sestavi TO Pomurja, nadaljevali svoje delo. Bili smo pod dvojnim poveljstvom. Prvo je izhajalo iz RŠTO, katerega naloge smo opravljali le še formalno, drugo pa iz MSNZ, katere naloge smo izvrševali tajno in neformalno. Vse te aktivnosti pa so imele jasen cilj in bile usmerjene zoper morebitno posredovanje JLA in v zavarovanje procesa osamosvajanja.

Ob 35 letnici so v nadaljevanju na ažuriranem seznamu prikazani še živeči in umrli pripadniki MSNZ Pomurja.

SEZNAM PRIPADNIKOV MSNZ POMURJA

Zap. št.	Priimek in ime	Naslov	Opomba
1.	Smodiš Ivan	Cankova	
2.	Miloševič Vladimir	Ulica ob progi, M. Sobota	
3.	Mihalič Edvard	Rogašovci	
4.	Lipič Ladislav	Dolga ul., Černelavci, M. Sobota	
5.	Rituper Koloman	Cvetna ul., M. Sobota	
6.	Šteiner Alojz	Finžgarjeva ul., M. Sobota	
7.	Palfi Jože	Lastomerci, G. Radgona	
8.	Geder Alan	Cankarjeva ul., Radenci	
9.	Dražnik Ljubo	Ul. Prekmurke čete, Črenšovci	
10.	Novak Alojz	Narcisna ul., Veržej	
11.	Rugole Andrej	Žiberci, Apače	
12.	Zemljič Franc	Črešnjevci, G. Radgona	Umrl
13.	Benko Zvonko	Simoničev breg, G. Radgona	
14.	Nekrep Milan	Kapelska c., Radenci	
15.	Klemenčič Franc	Okoslavci, Sveti Jurij ob Ščavnici	
16.	Žižek Franc	Prekmurske brigade, Lendava	
17.	Budin Borislav	Ul. Heroja Mohorja, Lendava	
18.	Varga Branko	Čentiba, Lendava	
19.	Bratkovič Branko	Lendavske gorice, Lendava	

20.	Stanič Živko	Ul. Heroja Mohorja, Lendava	
21.	Balantič Franc	Naselje Gredice, Odranci	Umrl
22.	Bokan Ludvik	Lendavske gorice, Lendava	
23.	Tibaut Jelko	Glavni trg, Ljutomer	Umrl
24.	Vrbančič Miloš	Radomerje, Ljutomer	Umrl
25.	Viher Jože	Rinčetova graba, Ljutomer	
26.	Nežič Miroslav	Lukavci, Križevci pri Ljutomeru	
27.	Pozderec Alojz	Volmarjeva ul., Ljutomer	Umrl
28.	Seršen Zdenko	Frana Kovačiča, Veržej	Umrl
29.	Rauter Mirko	Ob progi, Ljutomer	
30.	Kosi Anton	Postružnikova ul., Ljutomer	
31.	Slokan Franc	Vogričevci, Ljutomer	
32.	Košmrlj Rudi	Lendavska ul., M. Sobota	
33.	Jonaš Ludvik	Hodoš, Hodoš	
34.	Kisilak Alojz	Liškova ul., Černelavci, M. Sobota	
35.	Ravnič Anton	Razlagova ul., M. Sobota	
36.	Jauk Slavko	Skakovci, Cankova	
37.	Baranja Elemir	Nemčavci, M. Sobota	
38.	Bačič Geza	Južna ul., M. Sobota	
39.	Bunderl Daniel	Mladinska ul., Veržej	
40.	Erlih Bojan	Simoničev breg, G. Radgona	
41.	Kur Drago	Cankarjeva ul., M. Sobota	
42.	Pamič Alojzija	Kidričeva ul., Lendava	
43.	Stanjko Janez	Pristava, Ljutomer	Umrl
44.	Horvat Anton	Razkrižje, Ljutomer	
45.	Jurša Franc	Branoslavci, Ljutomer	
46.	Flisar Alojz	Ob progi, G. Radgona	
47.	Magdič Ciril	Cezanjevci, Ljutomer	
48.	Cvernjek Ludvik	Ul. Generala Maistra, M. Sobota	
49.	Sakovič Stanko	Partizanska c., G. Radgona	
50.	Horvat Bojan	Kološeva ul., M. Sobota	
51.	Kropf Anton	Gregorčičeva ul., M. Sobota	
52.	Vegi Ladislav	Domanjševci, Križevci	
53.	Horvat Milan	Šulinci, G. Petrovci	
54.	Anželj Darko	Žiberci, Apače	

Ena izmed pomembnejših nalog je bila formiranje enot MSNZ. Tako kot v ostalih štabih TO Pomurja, so tudi v Murski Soboti preoblikovali obstoječe enote TO oziroma organizirali nove. Njihovo velikost so sproti prilagajali razpoložljivim količinam orožja. Večinoma so bile formirane manjše in učinkovitejše enote. Izmed najboljših in hkrati najbolj zaupanja vrednih vojaških starešin so izbrali poveljniški kader. Izmed razporejenih pripadnikov prejšnjih enot so izbirali tiste, ki so jih poznali in za katere so ocenili, da jim lahko zaupajo. Za vse na novo razporejene pripadnike enot MSNZ so pripravili nove vpoklice, jim določili nova mobilizacijska mesta in zanje pripravili vse načrte.

Veliko težje pa je bilo zagotoviti zadostno količino orožja za potrebe novo formiranih enot. V obeh prekmurskih občinah, v Murski Soboti in Lendavi, je bilo na voljo le orožje v skladišču v Turnišču. Vse ostalo je bilo pod nadzorom JLA. Začetni režim ob vstopu v skladišče vojašnice je bil zelo strog, vendar se je od maja do sredine septembra precej omehčal. To dejstvo so izkoristiti pripadniki vseh štabov TO Pomurja, tudi štaba v Murski Soboti.

»Poznanstvo in prijateljstvo« z oficirji JLA v vojašnici v Murski Soboti so izkoriščali pripadniki OŠTO Murska Sobota. Skoraj ob vsakokratnem vstopu v skladišče Trimo je skladiščnik Štefan Žekš v prtljažniku osebnega avtomobila odpeljal nekaj kosov orožja in streliva.

V eni od takih akcij sta Koloman Rituper in Ivan Smodiš s pomočjo načelnika občinskega štaba Civilne zaščite, Slavka Jauka, z vozilom CZ pod pretvezo, da vozijo opremo CZ, odpeljali vse orožje in strelivo Pokrajinskega odbora. Dne 15. 9. 1990 pa smo iz republiških rezerv iz skladišča v Kočevski Reki pripeljali v skupni teži okrog pet ton protioklepnih sredstev, in sicer tromblonske in minometne mine ter ročne protipehotne in protitankovske bombe in druga eksplozivna sredstva.

TO Pomurja je konec septembra 1990 skupaj z orožjem, ki maja 1990 ni bilo predano v vojašnico JLA, in z do septembra skrivaj odpeljanim orožjem, razpolagala z okrog 800 kosi orožja in pripadajočim strelivom. To je tudi pomenilo, da je bilo oboroženih pripadnikov MSNZ Pomurja okrog 800, razporejeni so bili v enote TO in pripravljeni na varovanje procesa osamosvajanja Slovenije.

Orožje in strelivo, s katerim smo takrat razpolagali v MSNZ Pomurja, je bilo treba varno shraniti in zavarovati. Obstajala je namreč nevarnost, da bosta JLA in republiški vrh TO poskušala odvzeti orožje in ga spraviti nazaj v svoja skladišča, to je za ograje vojašnic. Zato je bilo treba orožje razpršiti oziroma ga shraniti na različnih lokacijah. Pri tem je bilo treba zagotoviti tajnost, še prej pa vzpostaviti zaupanje ljudi, ki so bili pripravljeni zagotavljati varnost shranjenega orožja in streliva.

Septembra in oktobra 1990 smo večino orožja iz skladišča v Turnišču prepeljali na skrivne lokacije. Na skrivne lokacija pa so bila razpršena tudi protioklepna in eksplozivna sredstva, prejeta iz republiških rezerv iz Kočevske Reke. Orožje in strelivo za enote OŠTO Murska Sobota je bilo skrito v zaklonišču CZ v Murski Soboti, kjer ga je varno skladiščil in varoval Slavko Jauk. Orožje je v skladišču svoje trgovine skrival tudi Mišo Baranja.

Za tajno skladiščenje in varovanje orožja in streliva v betonarni v Lipovcih je poskrbel Anton Ravnič, ki je nekaj orožja skril tudi v kleti svoje hiše. Za tajno skladišče so bili uporabljeni tudi poslovni prostori v gojitvenem lovišču Kompas v Peskovcih za varno hranjenje, za katerega je skrbel Geza Bačič. Orožje in strelivo je bilo skrito tudi v kleti zgradbe Uprave za notranje zadeve v Murski Soboti, zanju pa sta skrbela Alojz Flisar in Ludvik Cvörnjek.

Tako kot drugod po Sloveniji je tudi v Pomurju v začetku oktobra 1990 MSNZ prenehala formalno obstajati in je ponovno prešla v strukturo TO. Dne 28. 9. 1990 je republiška skupščina sprejela ustavni zakon za področje obrambe. S tem je bila pristojnost nad TO v miru in izrednih razmer prenesena na republiško predsedstvo. Imenovan je bil novi v. d. komandant TO Janez Slapar, ki je postal načelnik novega vzporednega RŠTO, s čimer je bil zamenjan dotedanji komandant general Hočevar. Dne 4. 10. 1990 so bili imenovani tudi novi v. d. komandantov TO pokrajin. Anton Krkovič pa je bil razrešen dolžnosti načelnika MSNZ. To je pravzaprav pomenilo, da si republiško vodstvo neposredno podreja oborožene sile. Ker pa je MSNZ ves čas ilegalno delovala, da bi zavarovala osamosvojitev Slovenije, po uradnem formiranju oboroženih sil njeno delovanje ni bilo več potrebno. Zato tudi potrebe po obstoju MSNZ ni bilo več. Edvard Mihalič je zapisal, da se MSNZ ni vključila v TO, pač pa je dejansko prerasla v TO. Nova TO je prevzela tudi vso oborožitev MSNZ, kar je pozneje predstavljalo temelj oborožitve slovenskih oboroženih sil.

Pogled na vlogo milice v MSNZ

Kljub temu, da bo o MSNZ v milici govora v posebnih prispevkih, pa bi rad dodal svoj pogled. Slovenska milica je bila dobro organizirana in izurjena. Udarno pest so predstavljale Posebne enote milice in Specialna enota milice. Bile so dobro oborožene, izurjene in opremljene za boj proti terorizmu in sodelovanju v drugih oboroženih spopadih. Usposobljene so bile za usklajeno delovanje po vsej Sloveniji. Prav tako so bile opremljene in usposobljene Vojne enote milice, ki so delovale na območju postaj milice.

Alojza Flisar, leta 1990 poveljnik Posebne enote milice, je zapisal, da ga je avgusta 1990 poklical Kolenc, sodelavec iz miličniških vrst. V pogovoru mu je povedal, da ga kliče zasebno in strogo zaupno. Vsebina pogovora je bila povezana s povabilom Flisarja k sodelovanju v projektu MSNZ. Predstavil mu je situacijo, navedel razlog in določil rok za odločitev. Flisar je tako kot vsi ostali odločitev sprejel takoj, vendar z mešanimi občutki. Dne 8. septembra ponoči, ko je bil tajni sestanek v Slovenskih Konjicah, sva bila skupaj prisotna, ostali udeleženci pa so bili Krkovič, Kolenc, Butara, Lunežnik in Fekonja. Opravljena je bila predstavitev varnostno-obrambnega stanja in sprejet dogovor o ciljih in skupnih nalogah.

Tako kot v vojaških strukturah (TO) so si tudi v milici organizatorji lahko imenovali svoje pomočnike po lastni presoji. Konkretne naloge so izvajali pomočniki komandirjev in vodje varnostnih okolišev, ki pa načeloma niti niso vedeli, da opravljajo naloge s področja MSNZ. Skupno izvajanje nalog so dogovorili na dnevnih in tedenskih koordinacijskih sestankih. Na njih so sodelovali organizatorji MSNZ s pomurskega območja, največ so se povezovali z Janezom Boharjem, na občinski ravni pa so neposredno sodelovali z načelniki občinskih štabov MSNZ in komandirji postaj milic.

Glavne dejavnosti, ki jih je opravljala milica v sodelovanju z vojaškim delom MSNZ, so obsegale tri sklope nalog.

Prvi sklop se je nanašal na izvajanje nalog, povezanih s hrambo in varovanjem oborožitvene opreme enot MSNZ. Orožje se je v strogi tajnosti izvzemalo podnevi, skladiščili pa so ga po navadi ponoči. Včasih je bilo treba izpeljati tudi manever zavajanja, da bi se zagotovila večja varnost pri izvajanju akcij. Posebni načrti so bili pripravljeni za primere, če bi pripadniki JLA poskušali nasilno odvzeti orožje iz tajnih skladišč. Na take primere so bili pripravljeni pripadniki PEM s posebnimi nalogami, zato so imeli orožje tudi doma.

Drugi sklop nalog se je nanašal na pridobivanje in izmenjavo obveščevalnih informacij in podatkov o enotah, kadrovski sestavi, organizaciji, opremi in namerah ter načrtih pripadnikov JLA in o njihovem zadrževanju, gibanju in usposabljanju.

Tretji sklop je obsegal izdelavo skupnih načrtov delovanja ter kadrovsko pripravo in usposabljanje. Načrti, ocene in ukrepi so se v pisni obliki izdelovali le v nujnih primerih, zato je bilo dokumentiranega gradiva zelo malo, pa še tisto je bilo uničeno ali izgubljeno ob napadu JLA leta 1991.

Zaključek

Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja so se dogajale pomembne družbene spremembe, ki so zajele tudi nekdanjo SFRJ. Srbske težnje po hegemoniji so privedle ostale narode do razmisleka o samostojnosti. V Sloveniji so se prvi rezultati kazali v obliki svobodnih demokratičnih volitev in zmage DEMOS-a. Nova politična oblast se je takoj odločila za osamosvojitev, hkrati pa se je zastavljalo ključno vprašanje, kako zavarovati osamosvojitveni proces in na kakšen način preprečiti verjeten nasilen poseg federalnih struktur v izvajanje narodne suverenosti, kajti slovensko osamosvojitev bi lahko ogrozila JLA. V takratnih družbenih razmerah se je JLA vmešavala v vsa pomembna področja in se razglašala za zaščitnico sistema.

Slovenska Teritorialna obramba je bila sistemsko del enotnih oboroženih sil SFRJ in ključni trenutek se je zgodil z ukazom za preselitev orožja TO v objekte JLA. To je bilo prvo agresivno dejanje JLA, uperjeno proti Sloveniji. Premestitev orožja TO v objekte JLA je imela velike negativne politične posledice, do uporov v obliki neizvrševanja ukaza pa je prišlo tudi v Pomurju.

Odgovor na agresivno dejanje JLA je bila ustanovitev MSNZ. To so bili zametki oboroženega odpora, ki je imel cilj, da zavaruje osamosvojitveni proces v Sloveniji. Projekt MSNZ je pomenil začetek odpora, ki se je udejanjil v osamosvojitveni vojni junija in julija 1991. MSNZ je torej imela ključno vlogo pri varovanju osamosvojitvenega procesa pred posegom JLA.

Viri:

1. Čepič, Zdenko, Čuček Filip, Gašparšič Jure, Guštin Damijan, Repe Božo in Svete Uroš, 2010. Prikrita modra mreža: Organi za notranje zadeve Republike Slovenije v projektu MSNZ leta 1990. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
2. Dražnik, Ljubo, 2011. Osebni zapiski. Črenšovci, 1. marec.
3. Flisar, Alojz, 2010. Manevrska struktura narodne zaščite v Pomurju. V: Dan slovenske policije, str. 8–11. Murska Sobota: Policijska uprava Murska Sobota in Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje.
4. Janša, Janez, 1992. Premiki: nastajanje in obramba slovenske države 1988–1992. Ljubljana: Mladinska knjiga.
5. Mihalič, Edvard, 2002. Vojna za Slovenijo leta 1991 v Prekmurju: diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Mikulič, Albin. 2005. Uporniki z razlogom. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
7. Novak, Alojz, 2011. Osebni zapiski. Veržej, 1. marec.
8. OŠTO Lendava, 1990. Poročilo o premeščanju orožja TO v občini Lendava, 24. 5. 1990.
9. Švajncer, Janez. 1993. Obranili domovino: Teritorialna obramba Republike Slovenije v vojni za svobodno in samostojno Slovenijo 1991. Ljubljana: Viharnik.

Ludvik Jonaš

Dokumenti iz osebne zbirke

DELOVANJE MSNZ V POMURJU

Poskus razorožitve TO v Pomurju

TO Pomurja je do leta 1990 večino orožja in streliva hranila v skladiščih v vojašnicah JLA. PŠTO in OŠTO Murska Sobota sta imela orožje, strelivo in minskoeksplozivna sredstva v skladiščih, ki so bila del kompleksa vojašnice v Murski Soboti. OŠTO Gornja Radgona je orožje in strelivo hranil v skladišču vojašnice v Gornji Radgoni. Tako je ukaz o premestitvi orožja in streliva prizadel le OŠTO Lendava in OŠTO Ljutomer. OŠTO Lendava je 17. maja 1990, ko bi moral predati orožje in strelivo v skladišče vojašnice v Murski Soboti, izvajal 7-dnevno usposabljanje bataljona TO, zato jim je poveljnik PŠTO Pomurja dovolil, da predajo orožje po opravljenem usposabljanju. Preostalo orožje, ki ga na usposabljanju niso potrebovali, to je bilo približno 40 odstotokov orožja OŠTO Lendava, so predali v skladišče vojašnice. OŠTO Ljutomer je predal vse orožje. Poskus razorožitve TO v Prekmurju ni popolnoma uspel, ker je v skladišču TO v Turnišču ostala vsa oborožitev za bataljon TO.

Oblikovanje in delovanje MSNZ v Pomurju

Ivan Smodiš je od Antona Krkoviča dobil prvo informacijo o delovanju projekta MSNZ, ki se je takrat širil po pokrajinah v Sloveniji, 6.septembra 1990 na tajnem sestanku v Tepanju, na katerem sta sodelovala še Miha Butara in Marjan Fekonja. Na sestanku je Krkovič udeležence seznanil s projektom MSNZ in Smodišu naročil, naj oblikuje MSNZ tudi v Pomurju.

Po uvodnih pogovorih in sestankih je bilo oblikovano pokrajinsko vodstvo MSNZ v sestavi Ivan Smodiš, Edvard Mihalič, Ladislav Lipič, Koloman Rituper, Alojz Šteiner in Jože Palfi. Pozneje se je pokrajinskemu vodstvu MSNZ priključil tudi komandant TO za Pomurje Vladimir Miloševič in pred preoblikovanjem MSNZ v sestavo TO prevzel vodenje MSZN v Pomurju.

8. septembra 1990 so bili s projektom MSNZ seznanjeni poveljniki vseh štirih OŠTO v Pomurju. Ti so v naslednjih dneh sodelavce, ki so jih poznali in jim zaupali, vključili v občinske štabe NZ in delo se je na podlagi smernic republiškega vodstva MSNZ začelo. Organizacijska struktura MSNZ v Pomurju je bila podobna organizacijski strukturi TO v Pomurju. Tudi sestava osebja MSNZ je bila podobna sestavi osebja TO v Pomurju.

Glavni nalogi vseh štabov NZ v Pomurju sta bili oblikovanje enot NZ in zagotovitev oborožitve za enote.
Po odločitvi PŠ NZ za Pomurje so v vseh štabih najprej pregledali sezname vojaških obveznikov in presodili, da se na večino lahko zanesejo. S seznamov so črtali le tiste, ki so bili znani kot pristaši Jugoslavije. Med častniki rezervne sestave so izbrali tiste, ki so jim lahko zaupali, jih namenili za vodje enot in jih seznanili s projektom MSNZ.

Veliko teže je bilo zagotoviti dovolj orožja za enote NZ v Pomurju. Po oblikovanju MSNZ je bilo pod neposrednim nadzorom TO le 450 kosov orožja OŠTO v skladišču v Turnišču. Orožje drugih štabov TO je bilo v skladiščih v vojašnicah v Muski Soboti in v Gornji Radgoni. Varovala ga je JLA. Na začetku je bil režim vstopa in nadzora iznosa orožja iz skladišč zelo strog, od maja do septembra 1990 pa je postal milejši. Ker se v teh mesecih ni

Zapisi o MSNZ v Pomurju (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

nič zgodilo, je pozornost starešin JLA in stražarjev popustila. To so izkoristili skladiščniki in drugi pripadniki štabov TO. Na različne načine so vsak dan iz obeh skladišč odnašali orožje in strelivo. Iz vojašnice v Murski Soboti so morali prenehati odnašati orožje konec septembra, ko je poveljnik vojašnice Daniel Horn zalotil pripadnike OŠ NZ Ljutomer pri nalaganju orožja in streliva na tovornjak. Nadzor vstopov in izstopov so zelo poostrili.
Do konca omenjene akcije je NZ za Pomurje uspelo odpeljati iz obeh skladišč TO približno 350 kosov orožja in večjo količino streliva. Če k temu prištejemo še orožje, ki ga TO občine Lendava maja 1990 ni predala, je NZ za Pomurje konec septembra imela približno 800 kosov za osebno oborožitev in ustrezno količino streliva.
Orožje in strelivo, ki ga je imela NZ za Pomurje, je bilo treba shraniti in zavarovati. Nenehno je obstajala nevarnost, da bosta JLA in republiški vrh TO poskušala orožje in strelivo odvzeti in ga spraviti nazaj za ograje vojašnic JLA. Pripadniki NZ so ob pomoči prijateljev, ki so jim zaupali, in ob pomoči posameznih pripadnikov milice, orožje in strelivo skrili na skrivne lokacije.

Pomembno vlogo pri uspešni izvedbi projekta MSNZ v Pomurju so imeli tudi pripadniki milice.Ti so varovali premike orožja, pomagali skrivati in varovati orožje ter strelivo in sodelovali pri zbiranju obveščevalnih podatkov o dejavnosti pripadnikov JLA na našem območju. Delovanje milice je načrtoval in vodil inšpektor Alojz Flisar, ki je na začetku projekta MSNZ vključil sodelavce Cirila Magdiča, Ludvika Cvernjeka in Stanka Sakoviča. V širitev projekta MSNZ v Pomurju so bili vključeni vsi komandirji postaj milice v pomurskih občinah. Pozneje so aktivnosti MSNZ potekale v sodelovanju z OŠ NZ in komandirji postaj milice.

Zapisi o MSNZ v Pomurju, stran 2
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

KRONOLOŠKI POTEK AKTIVNOSTI V OBDOBJU ORGANIZIRANJA IN DELOVANJA NARODNE ZAŠČITE V OBČINI MURSKA SOBOTA

1. V prvi dekadi meseca septembra 1990 sem bil kot poveljnik OŠTO Murska Sobota ustno seznanjen z zamislijo in aktivnostmi glede formiranja in opremljanja enot NZ ter njihovimi nalogami.

2. Po temeljitem premisleku in analiziranju osebnosti slehernega člana stalne sestave OŠTO Murska Sobota ter konsultaciji s svojim namestnikom, sicer načelnikom OŠTO stotnikom Alojzem KISILAKOM, sem že naslednji dan z zamislijo o formiranju enot NZ in njihovimi nalogami seznanil naslednje člane stalne sestave OŠTO Murska Sobota:

- stotnika Alojza KISILAKA, načelnika OŠTO
- stotnika Rudija KOŠMRLJA, ref. za OMPZ
- poročnika Bojana HORVATA, ref. za usposabljanje
- majorja Ludvika JONAŠA, PKZ
- v.vodnika I.r. Štefana ŽEKŠA, skladiščnika

Vsi navedeni člani stalne sestave OŠTO Murska Sobota so celotno zamisel z navdušenjem, ponosom in polno mero odgovornosti v celoti sprejeli in ponudili svojo osebno pripravljenost sodelovati pri realizaciji načrtovanih nalog.

3. Takoj smo pristopili k formiranju enot NZ. Posebno pozornost smo (posvetili) namenili izbiri starešinskega kadra ter zagotavljanju orožja in streliva. Skladiščnik OŠTO je dobil konkretno nalogo, da čimveč sodobnega pehotnega orožja in streliva neopazno izvzame in odpelje iz skladišča MTS, katero se je nahajalo v sklopu varovanih objektov 65. Obmejnega odseka.

4. Z izbranimi starešinami sem opravil posamične razgovore. V zaključnem delu teh razgovorov sem jih po predhodni zagotovitvi, da so pripravljeni sodelovati pri realizaciji načrtovanih nalog, okvirno seznanil z njihovimi nalogami.

5. Okrog 11.09.1990 smo se glede uspešnega, hitrejšega in doslednega realiziranja nalog enot NZ v občini Murska Sobota dogovorili na skupnem sestanku: komandir PM M.Sobota, Ladislav VEGI, sekretar sekretariata za obrambo občine Murska Sobota, Stanko LEBAR in poveljnik TO občine Murska Sobota Janez BOHAR.

Zapis Janeza Boharja o narodni zaščiti v občini Murska Sobota (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

Dogovarjanja v tej sestavi smo opravljali 2 do 3 ali večkrat v tednu, odvisno od nalog katere smo dobivali. Izpostaviti velja, da je bilo sodelovanje med milico, TO in upravnim organom za LO na zelo visoki ravni.

6. Med 15. in 20.09.1990 sem se ob 07. uri najavil na vljudnostni obisk komandantu 65. Obm. odseka v M. Soboti kap.I.razreda Danielu HORNU. S sabo sem vzel 1 l domače slivovke, katero smo skupaj z vsemi satrešinami do 08.00 (do jutranjega postrojavanja in pregleda enote) tudi izpraznili. V tem času med 07.00 in 08.00 pa je skladiščnik OŠTO M.Sobota Štefan ŽEKŠ naložil v službeno vozilo Z-101, 9 OP in 30 AP ter vse to srečno odpeljal mimo prijavnice (dobro se je poznal z vojakom na prijavnici, zato mu le-ta ni kontroliral vozila oziroma ni o vhodu z avtom v skladišče TO obvestil operativnega dežurnega v 65. Obm. odseku kot je bilo že takrat dogovorjeno.

7. Enote, katere so imele usposabljanje v mesecu septembru, orožja in ostalih MTS niso več vračale v skladišče, ampak le prazne zaboje od pehotne oborožitve.

8. Izdelajo se načrti uporabe enot NZ:

   - za obkolitev in napad na 65. Obmejni odsek
   - za zavarovanje objektov posebnega pomena (upravni organ za LO in mirnodobni sedež OŠTO)

   Ozemlje občine, glavne komunikacije in vojaški objekti se pričnejo obveščevalno pokrivati.

9. Orožje in strelivo se razmesti v tajna skladišča in to:

   - zgradba UNZ M. Sobota - MARICA
   - zaklonišče CZ v Mojsterski ulici v Murski Soboti - CZ
   - zaklonišče v Domu učencev Štefan Kovač v M. Soboti - DOM
   - soba za arhiv na Cestnem podjetju v M. Soboti - ARHIV
   - kletni prostori v stari hiši Antona RAVNIČA - PRIVAT
   - prostori v obratu Pomurje v Lipovcih - GRADBENIK

   MES pa v skladišča v:

   - Lovišču KOMPAS v Peskovcih - LOVEC
   - skladiščnih prostorih trg. podjetja B & H v M. Soboti - TRGOVINA

   Vsa tajna skladišča so imela svoje tajne nazive.

Janez BOHAR

Zapisi Janeza Boharja o narodni zaščiti v občini Murska Sobota, stran 2 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

K R O N O L O Š K I P R E G L E D

D O G O D K O V V E Z A N I H N A

" P R O J E K T M S N Z "

Na osnovi ukaza Generl štaba JLA je general Drago OŽBOLT - načelnik RŠTO RS, v imenu generala Ivana HOČEVARJA, komandanta TO Republike Slovenije podpisal ukaz (št.625/1-90) s katerim je ukazal, da vsi podrejeni štabi TO orožjein strelivo ter minsko eksplozivna sredstva, ki jih hranijo v objektih izven vojašnic nemudoma predajo v varstvo JLA. Ukaz je bil vročen in ustno obrazloen istega dne na sestanku zalednih organov Pokrajinskih štabov in 30 RSk.Sestanek je vodil general Drago OŽBOLT ob njem pa sta bila še polkovnik SILI (načelnik zalednega sektorja RŠTO) in polkovnik MUTIĆ (načelnik varsnotne službe RŠTO - znan predvsem iz "Procesa proti četverici).Pomočniki poveljnikov za zaledje PŠTO in 3o.RSK so bili posebej opozorjeni na zahtevnost naloge,na osebno odgovornost. Zaukazano jim je bilo, da mora naloga biti izpeljana v strogi tajnosti. Že med sestankom pa so morali napisati ukaz o predaji orožja, streliva in MES za podrejene štabe (Občinske štabe TO).

V tem času je podjetje OPREMA iz Kočevja razvijala novo kamuflažno uniformo. Tone KRKOVIČ, kateri je bil v tem času načelnik oddelka za ljudsko obrambo občine Kočevje je pri tem razvoju aktivno sodeloval. Pri "plasiranju" uniforme kot uniforme posebnih enot JLA je upal tudi na pomoč rojaka generala Ožbolta, še posebej, ker so bili tudi znanci.In ravno v teh dneh sta se Krkovič in D.Ožbolt dogovorila za sestanek na to temo. 17. maja 90 se je Krkovič kot je bilo dogovorjeno zglasil na RŠTO pri generalu Ožboltu. Že na vhodu v zgradbo RŠTO je opazil nenavano vzdušje. O ukazu ni vedel ničesar.General OŽBOLT ga je brez pojasnila odslovil. Po vrnitvi v Kočevje je opazil na dvorišču SO Kočevje vojaške tovornjake in nekaj starešin iz vojašnice v Ribnici. Mislil je, da je vse normalno, saj je bil poleg tudi komandant OŠTO Kočevja J.MIHELIČ in pomoč vojske je bila dokaj pogost pojav. Po nekaj vljudnostnih stavkih z najodgovornejšim oficirjem iz vojašnice v Ribnici,podpolkovnikom Čačičem ki je bil prisoten je odšel domov.

Pa vendar mu je vse bilo sumljivo. Besede komandanta OŠTO Kočevje, da je bolje, da orožje odpelje vojska kot pa, da ga dobi Janaša pa so bile razlog več, da o dogodkih obvesti predsednika SO Kočevje dr. Mihaela Petroviča.

Kronologija MSNZ v republiki Sloveniji, stran 1
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš)

17. maj 1990 je torej dan ko so je na območju celotne Republike Slovenije začel uresničevati ukaz o predaji oročja JLA. To je hkrati pomenilo tudi razorožitev Teritorialne obrambe Republike Slovenije. Istočasno pa so se v nekaterih sredinah pričeli pojavljati dvomi o upravičenosti ukaza. Ministra za obrambo Janeza Janšo, ki je ravno v tistih dneh prevzemal dolžnost so nekateri predsedniki SO takoj obvestili o odvzemu orožja.

Naslednjega dne se je Krkovič sestal z R.Klisaričem, ki je sicer bil načelnik varnostne službe v PŠTO Dolenjske. Ocenila sta nastalo situacijo in se dogovorila za takojšne ukrepanje. Zvečer je Krkovič doma v razgovoru z znancem iz policije V.Beznikom, kateri je v tem času bil načelnik Trenažnega centra milice Jasnica,pojasnil njegovo gledanje na dogodke in Bezniku predlagal, da se v akcijo preprečevanja odtujitve oroja vključi tudi milica.

19. maja 1990 je Krkovič obiskal ministra za Janeza JANŠO in ga informiral o odtujitvi orožja v Kočevju, povprašal pa ga je tudi kaj storiti, da bi orožje, ki ga je imela na varovanem območju Gotenice shranjenega Zaščitna brigada TO ne bilo odtujeno. Ustno je bil potrjen ukaz, da orožje ~~odvzame~~ v Gotenicé, tega pa je bilo relativno veliko ne sme biti predano vojski. O tem je bilo obveščeno poveljstvo Zaščitne brigade.

Nekaj dni kasneje pa sta Krkovič in Beznik obiskala ministra za notranje zadeve Igorja Bavčarja in ga podrobneje seznanila z razmerami vezanih na predajo orožja. Načelen dogovor je bil, da se nemudoma začne še intenzivneje delati na preprečevanju odtujitve orožja. Klisarič pa se je v teh dneh izjemno prizadeval pridobiti kar največ obveščevalnih podatkov.

30.maja je bilo dogovorjeno, 31. maja pa je bil izdan ukaz o "vpadu" v strogo varovano območje Gotenice. Vedeti je potrebno, da je varovanje Gotenice bilo zaupano državni varnosti ta pa ni bila "deležna" posebnega zaupanja. Enota milice za posebne naloge, ki ji je poveljeval Dušan Gorše je v tem času bila na urjenju v UC Svetli potok.Po ukazu ministra Bavčarja je poveljevanje tej enoti prevzel V.Beznik. Enoti je bil izdan tudi ukaz, da se premesti na Jasnico. Razlogi za premestitev jim niso bili pojasneni.

Kronologija MSNZ v republiki Sloveniji, stran 2
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

- 3 -

V večernih urah 1.junija 1990 je bilo miličnikom pojasneno kaj bo njihova naloga. Podana jim je bila možnost, da v akciji ne sodelujejo.Od prisotnih miličnikov ni bilo nobenega, ki bi ne hotel v akciji sodelovati.Naslednje jutro je "vpad" v Gotenico bil izveden." Razlogi" za vpad so bili
- varovanje posebnerepubliške komisije, ki naj bi v tem času bila v Gotenici

- snemanje učnega filma

- "informacija", da je varovano območje minirano

"Nerodnost" pri vsem le bila predvsem ta, da so miličniki potrebovali bojno strelivo, le to je bilo v Ljubljani in, da ga za navedene razloge ne potrebujejo. Navkljub temu so do streliva predvsem po prijateljskih zvezah le prišli. Posebno za zaposlene v Gotenici je bilo zavzetje šok in mnogo zgodb je vezanih na ta čas.

Javnost je bila o dogodkih vezanih na predajo orožja seznanjena le skozi polemike o odgovornosti generala Ivana Hočevarja in "pismih" posameznih predsednikov SO posredovanih javnim medijem.

Znano je, da so nekateri poveljniki PŠTO, ki pa so v večini bili aktivne starešine JLA zahtevali, da se poveljstva preselijo v "varnejše prostore". Zaukazano je bilo tudi, da se mobilizacijski in vojni načrti štabov TO predajo v varstvo JLA. Tako je že v začetku junija polkovnik Konrad Mumelj poveljnik PŠTO Ljubljanske pokrajine skušal premestiti mestni štab TO Ljubljane v vojašnico v Šentvid. Le prisebnosti zaposlenih v štabu gre zasluga, da do realizacije ukaza ni prišlo.

Minister Janša je obvestil ŠTO, da obrambnih načrtov ne smejo predati.

Krkovič se je po nasvetu Miloša Zabokovca , človeka, ki mu je izjemno zaupal in spoštoval saj ga je poznal vrsto let iz časov ko je bil operativni oficir v Zaščitni brigadi TO, Miloš pa mu je bil komandant sestal z generalom Svarunom. General Svarun je Krkoviču dal vrsto koristih in uporabnih napotkov. O srečanju Svarun - Krkovič sta bila obveščena ministra J.Janša in I.Bavčar.

Kronologija MSNZ v republiki Sloveniji, stran 3
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

- 4 -

V poletnih mesecih je teišče dela bilo usemrjeno na zbiranju informacij o aktivnostih JLA, navezovanju stikov z oficirji, ki se jim je zaupalo in izbiri kadrov za najodogovornejše dolžnosti v akciji poimenovani "Projekt MSNZ". Tako je že v sredini meseca junija bil vzpostavljen kontakt s komandantom bataljona vojne policije v Ljubljani Rajkom Mehom in dogovor o sodelovanju.

Krkovič, Butara, Adamič in še nekateri so v tem času intenzivno delali na pripravi organizacije MSNZ. Izdelane so bile ocene ogoroženosti, formacije enot MSNZ in načrt delovanja MSNZ. Celoten načrt je ministroma Janši in Bavčarju bil predstavljen na sestanku v Kočevski komunali 23. avgosta 1990. Ministra sta z podanim predlogom soglašala.

V teh dneh so bili tudi dokaj pogosti stiki s predstavniki hrvaške oblasti. Namen srečanj je bil predvsem dogovor o morebitnem skupnem in koordiniranem odporu v primeru oborožene agresije.

Krkovič je takoj po sprejemu načrta delovanja MSNZ s sodelavci pričel navezovati stike na področju celotne Slovenije. Prva srečanja so bila včasih polna nezaupanja, dvomljivosti v uspeh "Projekta MSNZ". To pa se je kaj kmalu razblinilo in organizacija MSNZ je polno "zaživela". Res je , da je mnogo, predvsem zaposlenih v štabih TO razmišljalo o obliki in načinu preprečitve očitne "beograjske politike" predno se je "pojavil"Krkovič vendar je bil ravno on tisti, ki je ob veliki podpori ministrov Janše in Bavčarja vzpostavil organizacijo MSNZ na območju celotne republike Slovenije.

Vzpostavljen je bil tudi kontakt s kontrolnim stolpom letališča Brnik. Stik je bil vzpostavljen prek podpolkovnika Jožeta Butare, ki je v tem času bil načelnik zvezne kontrole letenja. Dogovorjeni so bili tudi signali za primer, da JLA zavzame letališče Brnik. Tako je npr. bila šifra, da bi na Brniku pristala vojaška letala z vojsko-IMAM SLOŽENE USLOVE U SAOBRAČAJU.

Minister Bavčar je tudi policiji zaukazal , da se na pokrajinskih nivojih povežejo z organizatorji oz. načelniki MSNZ pokrajin. To je tudi bilo storjeno in policija je "Projekt MSNZ" fizično varovala.

Kronologija MSNZ v republiki Sloveniji, stran 4
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

- 5 -

Na nivoju pokrajin so bili načelniki MSNZ

- Mesto Ljubljana	Miha BUTARA (in Vojko ADAMIČ)
- Ljubljana - okolica	Elo RIJAVEC (in Boris MIKUŠ)
- Dolenjska	Rado KLISARIČ
- Severnoprimorska	Drago VIDRIH
- Posavje	Ernest BREZNIKAR
- Zahodnoštajerska	Štefan ŠEMROV
- Prekmurje	Ivan SMODIŠ
- Vzhodnoštajerska	Marja FEKONJA
- Junoprimorska	Leopold ČUČEK
- Notranjska	Vojko ŠTEMBERGER
- Gorenjska	Janez SLAPAR
- Koroška	Mladen MRMOLJA
- Zasavje	Jože RANZINGER

Seveda pa je bila ob načelnikih vrsta ljudi, ki so bili na različnih nivojih vključeni v "Projekt MSNZ" in imajo nemalo zaslog za uspeh akcije.

V septembru leta 1990 je bilo v strogi tajnosti izvedena disperzija orožja iz Gotenice na območje celotne Slovenije saj je orožja močno primanjkovalo. V nekaterih štabih pa so z raznimi zvijačami "kradli" orožje iz vojašnic. Včasih ob vednosti celo aktivnih oficirjev. Orožje je bilo shranjeno na različnih krajih po raznih domačijah, stanovanjih in drugod tako, da bi bila sleherni trenutek možna razdelitev pripadnikom MSNZ.

Že v začetku septembra je enota vojne policije Specialne brigade MORiS, takrat še Zaščitne brigade TO izvajala ob sodelovanju policije zavarovanje pomembnih republiških objektov.

V septembru je bila tudi vrsta sestankov na katerih so o "Projektu MSNZ" podrobneje bili seznanjeni predsednik Milan KUČAN, predsednik vlade Lojze PETERLE in predsednik Skupščine France BUČAR.

o4.oktobra 1990 na dan ko je enote vojne policije JLA izvedla zasedbo RŠTO, ki pa vojske v resnici ni imel je bila javnost s kratko novico ministra Igorja BAVČARJA seznanjena, da je Tone KRKOVIČ "predal" poveljstvo nad MSNZ v.d. načelniku RŠTO Janezu SLAPARJU.

Tega dne je v organizacijo MSNZ bilo vključenih 21ooo vojaških obveznikov.

Kronologija MSNZ v republiki Sloveniji, stran 5
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

Za uspešnost "Projekta MSNZ" je bilo izjemnega pomena:

- popolno zaupanje v slehernega, ki je v prijektu sodeloval. Vedeti je manreč potrebno, da je bila celotna akcija vodena v strogi tajnosti in pod budnim očesom zloglasnega KOS-a.

- natančno in v celoti izpeljane naloge vezane na "Projekt MSNZ".

- iskreno zavzemanje za, v skrajnem primeru tudi oborožen odpor napram JLA in poskusom "discipliniranja" Slovenije.

Javnost je gotovo o "Projektu MSNZ" še vedno pomanjklivo seznanjena. Javnosti je nekoliko širše ta akcija bila predstavljena v maju 1992 v dokumentarnem TV filmu znanim pod naslovom "Operacija 2-1-13-62".

Maja 1992 pa je na prireditvi, ob "Dnevu MSNZ" v bližini Kočevske Reke v Novih lazih iz rok predsednika dražave Milana Kučana najzaslužnejšim vročeno priznanje za zasluge pri "Projektu MSNZ".

Kočevska Reka
07.april 1993

Kratek kronološki pregled dogodkov vezanih na "Projekt MSNZ" je napisan z namenom, da se ta čas za nastanek Slovenske vojske izjemno pomemben opiše tudi v knjigi Janeza ŠVAJNCERJA "OBRANILI DOMOVINO"

Kronologija MSNZ v republiki Sloveniji, stran 6
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
61001 LJUBLJANA, KIDRIČEVA 2
Telefon 23-801, poštni predal št. 640, 642

Številka: 0001-1-Z-3/13- ? –90
Datum: 15. 09. 1990

Na podlagi 185. Člena Zakona o ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (Uradni list SRS, št.35/82) in na podlagi Pravilnika o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter o oznakah in oborožitvi narodne zaščite (Uradni list SRS, št.29/83) ter pooblastila Republiškega sekretarja za notranje zadeve gospoda Igorja BAVČARJA izdajam

O D L O Č B O
O IMENOVANJU.....NAČELNIKA .....ŠTABA NARODNE ZAŠČITE ZA .....

Za .....načelnika Narodne zaščite se imenuje:

.....načelnik Narodne zaščite **je organizator enot Manevrske strukture Narodne zaščite (MSNZ)** na območju..... in deluje na podlagi pooblastil, ki jih načelniku Narodne zaščite dajeta zakon in pravilnik ter na podlagi navodil pokrajinskega načelnika Narodne zaščite.

Ta odločba začne veljati takoj.

Načelnik Narodne zaščite
za Vzhodno Štajersko pokrajino

mag. MARJAN FEKONJA, poročnik
pomočnik komandanta TO VŠP

Obrazec odločbe za imenovanje načelnika NZ
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
61001 LJUBLJANA, KIDRIČEVA 2
Telefon 23-801, poštni predal št. 640, 642

Številka: 0001-1-Z-3/13- ? –90
Datum: 20. 09. 1990

(NA MESTO -?- VPIŠI zaporedno številko svoje odločbe in zaporedno številko novo izdane odločbe)

Na podlagi 185. Člena Zakona o ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (Uradni list SRS, št.35/82) in na podlagi Pravilnika o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter o oznakah in oborožitvi narodne zaščite (Uradni list SRS, št.29/83) ter pooblastila načelnika Narodne zaščite za Vzhodno Štajersko pokrajino, mag. Marjana FEKONJE izdajam

O D L O Č B O
O IMENOVANJU POMOČNIKA NAČELNIKA OBČINSKEGA ŠTABA NARODNE ZAŠČITE ZA .....

Za pomočnika načelnika Občinskega štaba Narodne zaščite se imenuje:

Pomočnik načelnika Narodne zaščite **je pripadnik enote Manevrske strukture Narodne zaščite (MSNZ)** na območju..... in deluje na podlagi pooblastil, ki jih pripadniku Narodne zaščite dajeta zakon in pravilnik ter na podlagi navodil načelnika Narodne zaščite občine.....

Ta odločba začne veljati takoj.

Načelnik
Občinskega štaba Narodne zaščite
za .....

IMENOVANJE ODOBRIL !

Načelnik Narodne zaščite VŠP

Mag. M. FEKONJA

Obrazec odločbe za imenovanje pomočnika načelnika NZ (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
OBČINSKI ŠTAB ZA NARODNO ZAŠČITO

Številka: 1-5/90
Datum : 27.09.1990

Na podlagi 185. člena Zakona o ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (Uradni list SRS, št. 35/82) in na podlagi Pravilnika o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter o oznakah in oborožitvi narodne zaščite (Uradni list SRS, št. 29/83) ter pooblastila republiškega načelnika NZ izdajam

O D L O Č B O

o imenovanju pomočnika občinskega načelnika Narodne zaščite

za občino MURSKA SOBOTA

Za pomočnika občinskega načelnika Narodne zaščite za zaledje
se imenuje [redacted]

Občinski načelnik Narodne zaščite deluje na podlagi splošnih pooblastil, ki jih pripadniku in funkcionarju narodne zaščite dajeta zakon in pravilnik ter na podlagi navodil pokrajinskega načelnika Narodne zaščite.

Občinski načelnik NZ je pooblaščen, da imenuje svoje namestnike in pomočnike.

Ta odločba začne veljati takoj.

Občinski načelnik NZ:
Janez BOHAR

Obrazec odločbe za imenovanje pomočnika načelnika NZ za zaledje v občini Murska Sobota (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

P O R O Č I L O

O PREGLEDU NAD STANJEM SHRANJENIH OVO

1. "LOVEC" - skladišče MES četrte grupe:

MES (MM 82 mm, tromblonske mine in RoB) imamo skladiščeno v opremljenem stanovanjskem prostoru 4,5 x 5,5 m.
Prostor je v nadstropju nad stanovalci in je dostopen le skozi zasebno stanovanje. Ključe ima le lastnik stanovanja. V prostoru je elektrika. Zaboji so plombirani in originalno pakirani. Za sredstva zna le vodja obrata in lastnik stanovanja. V bližini stanovanjskega objekta je stalno prisoten delavec obrata.
Predpostavljamo, da skladišče v nobenem oziru ni odkrito. Od Murske Sobote je oddaljeno 25 km.

2. "TRGOVINA" - skladišče MES četrte grupe

Drugo polovico MES imamo skladiščeno v enem izmed prostorov tipskega skladišča. Prostor je dobro zaprt s formacijskimi vrati.
Dostop imamo le čez prostore drugega najemnika delov skladišča. V prostoru je elektrika in zakloniščna ventilacija. Sredstva so v originalnih zabojih in plombirani. Predpostavljamo, da skladišče ni kompromitirano.

3. "MESTO" - skladišče orožja in streliva

V formacijskem zaklonišču sredi mesta Murska Sobota imamo skupaj z CZ v posebnem prostoru skladiščen pretežni del orožja in streliva. Dostop v naše prostore imamo le čez prostore CZ. Naš prostor je posebej zaklenjen in ključe hranimo samo mi. Prostori so elektronsko varovani.

4. "PRIVAT" - skladišče orožja in streliva

Pri privatni osebi hranimo manjšo količino avtomatskega orožja in pripadajoči del streliva. Sredstva so dobro skrita vendar brez fizičnega zavaorvanja. Pri pregledu smo sredstva našli v neoporečnem stanju.
Predpostavljamo, da sredstva niso odkrita.

Mesta hrambe orožja v občini Murska Sobota s strani TO (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

5. "DOM" - skladišče sredstev zveze in oborožitve ter streliva

Sredstva OVO in strelivo hranimo v priročnem skladišču na mirnodobnem sedežu OŠTO. Prostor je brez oken in vrata zavarovana z železnimi križi. V bližini stanuje hišnik dijaškega doma.

6. "SOSED" - skladišče OVO in streliva

V tem manj znanem formacijskem zaklonišču imamo skladiščena OVO in ostala MS, katera bolj redko rabimo. Zaradi tega tudi skladišče redkeje obiskujemo in s tem ohranjamo tajnost.

7. "PARK" - skladišče int. opreme za v/o

Osebno int. opremo za v/o imamo že od nekdaj skladiščeno v formacijskem zaklonišču pri samopostrežni trgovini "PARK".

ZAKLJUČEK:

Pri pregledu skladišč smo ugotovili:

1. Da se zanašamo na tajnost - neodkritost skladišč in s tem tudi na varnost.
2. Da MES hranimo proti predpisom in predstavljajo velik rizik pri eventuelnem požaru.
3. Da smo v danih okoliščinah storili vse, da nebi prišlo do nezaželjenih posledic.
4. Da bi bilo dobro opremiti skladišča s preprostimi alarmnimi napravami.

Mesta hrambe orožja v občini Murska Sobota s strani TO, stran 2 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

SEZNAM SKLADIŠČ

Zap. št.	Tajno ime	Naslov	Opis
I.	**Tajno skladišče maj 90 – 26. 6. 91.**		
1.	MARICA	UNZ Murska Sobota (sedaj Policijska uprava), Ulica Arhitekta Novaka 5, kletni prostori –zaklonišče uporabljeno kot skladiščni prostor	o/o Ludvik Cvernjek, Alojz Flisar in Ciril Magdič; skladišče TMS: orožja in streliva v lasti TO, podkrepljeno z dokumentom.
	Foto: Suzana Rauš		
2.	ARHIV	Cestno podjetje M. Sobota, Lendavska 54, arhiv podjetja (ta zgrabka ne obstoji več)	o/o Tone Kropf in Vitomir Györek; skladišče MES.
	Foto:		
3.	LOVEC	Gojitveno lovišče Kompas, Peskovci, (ta zgradba ne obstoji več)	o/o Geza Bačič in fam. Kerčmar: skladišče v stanovanjskem bivalnem prostoru, skladiščeno MES IV. grupe, podkrepljeno z dokumentom, velik rizika pri ev. požaru, verjetnost odkritja: neodkrito. Postavljena-izdana spominska plošča.
	Foto:		
4.	TRGOVINA	Zaklonišče v M. Soboti, Lendavska ulica, takrat trgovina H & B, skladišče tehničnega blaga	o/o lastnik Elemer Baranja – Mišo, skladiščeno MES IV. grupe, podkrepljeno z dokumentom.
	Foto: L: Jonaš		
5.	PRIVAT	Tone Ravnič, M. Sobota, Kopališka ulica 12, kurilnica za centralno kurjavo (za pečjo)	o/o Tone Ravnič, skladišče orožja- PAP in streliva (manjša količina), podkrepljeno z dokumentom, verjetnost odkritja: neodkrito
	Foto: L: Jonaš		
6.	CZ	Zaklonišče CZ v M. Soboti, Mojstrska ulica	o/o Slavko Jauk, skladišče int. opreme in TMS- orožje ter del MES.
	Foto: L: Jonaš		
7.	GRADBENIK	GP Pomurje, obrat Betonarna Lipovci	o/o Tone Ravnič, skladišče TMS orožja in streliva
	Foto: L: Jonaš		
8.	DOM	Dijaški dom oz. sedež OŠ TO, poseben kriti prostor-	o/o Ludvik Jonaš, skladišče na novo pridobljeno orožje: kalašniki »H«, SAR-80 in

Seznam skladišč, stran 1 in 2
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

		krit vhod	Rr/m Armbrust.
	Foto: L: Jonaš		
9.	SOSED	Dijaški dom oz. upravna zgradba	o/o Ludvik Jonaš, seznanjen Štefan Flisar, posebno krito skladišče za manjše količine »zlate rezerve«: kalašniki »H«, SAR-80, Armbrust, MES in div. sredstva-vžigalniki.
	Foto: L: Jonaš		
10.	PARK	Zaklonišče pri trgovini »Park« ~~v upravljanju TO~~	o/o Štefan Žekš, skladišče int. opreme, verjetnost odkritja.
	Foto: L: Jonaš		

3

		~~LEBAR, BARBARA~~	LEBAR, BARBARA,
II.	Skladišča 27. 6. 91 – 7. 7. 1991.		
2.1.	STARI	Fam. Jonaš, 9205 Hodoš 6, skladišče gostinske embalaže	o/o Anica Jonaš, Dragan Skandali in Bogdan Micevski; TMS in MES, poveljstvo odreda, center zveze. Podkrepljeni z dokumenti in pričanji poveljstva odreda (pov. Skandali in oper. of. Micevski)
	Foto: L: Jonaš		

Seznam skladišč, stran 3 in 5
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

Marjan Recek

Pekrska izkušnja kot napoved vojne

Nemirni časi so me doleteli že konec meseca maja ob pekrskih dogodkih. Dne 23. maja 1991 je prišlo do incidenta med JLA in pripadniki 710. učnega centra TO. Ta dogodek pomeni uvod v osamosvojitveno vojno, prelivanje krvi pa bi bilo za JLA pretveza in povod za razglasitev izrednih razmer. S tem bi bila napovedana osamosvojitev čez mesec dni skoraj nemogoča.

Čez nekaj dni sem dobil vpoklic, da se moram zgodaj zjutraj javiti na poveljstvu 75. OŠTO v Murski Soboti. Z avtobusom sem se odpeljal v Mursko Soboto, kjer so bili že številni pripadniki TO. Takrat sem bil poveljnik bataljona in kot častnik sem bil seznanjen s ciljem takratne intervencije, pripadniki TO pa ne. Ko smo razdelili orožje, smo se »vkrcali« v avtobus in pot nadaljevali proti Mariboru .

Med vožnjo so bili fantje veseli, ker so mislili, da gremo na vojaško vajo. Med potjo so se šalili, skratka, bili so dobre volje. To razpoloženje pa je trajalo le do Benedikta. Takrat smo odprli zaboj s strelivom in vsakemu smo dali borbeni komplet ostrih nabojev. Takrat so vsi onemeli, nastala je smrtna tišina in kot poveljnik sem jih seznanil z našo nalogo. Ni bilo več veselja, vsak se je zaprl vase in razmišljal, kako se bo ta zgodba končala. Ker so se okna na avtobusu zarosila, so nekateri začeli na stekla risati srčke in besede. »Adijo«, »Zakaj«, »Rad te imam«.

Pripeljali smo se na Košake in v Počehovi ulici smo izstopili z avtobusa ter se namestili pri neki stari, zapuščeni hiši. Čez nekaj ur smo dobili ukaz, da izvršimo premik v vas Skoke, rajon manjšega športnega letališča. Tu smo si v barakah uredili bivališče. Po krajšem počitku je bil zbor vseh pripadnikov TO, kjer smo bili podrobno seznanjeni z nastalo situacijo in z nalogami, ki jih bomo morali izvršiti. Prva naloga je bila, da preprečimo morebitni izhod enot JLA iz vojašnice Vojvoda Mišiča. Tu je bila nastanjena vojna policija. Druga naloga pa je bila, da preprečimo možni zračni desant JLA v bližini športnega letališča.

Takoj ob prihodu na letališče smo začeli z zavarovanjem našega območja. Drugi dan smo intenzivno obnavljali vojaške veščine in urili taktične postopke. Morala vseh pripadnikov TO je bila na visoki ravni, čeprav so nas večkrat opazovali vojaki JLA (vojaška policija) in pri tem tudi fotografirali. Tretji dan je bil podoben drugemu, vendar smo v popoldanskem času dobili ukaz, da izvršimo premik v Mursko Soboto. V najkrajšem času smo se vkrcali na avtobus in zapustili Skoke. Zaradi varnosti smo se odpeljali na relaciji Tezno – Malečnik – Benedikt – Murska Sobota.

Naslednji dan sem spet začel s poučevanjem na OŠ Kuzma. Zjutraj, ko sem vstopil v zbornico, me je dočakal veliki aplavz mojih sodelavcev in številna vprašanja. Zanimalo jih je, kaj sem doživel v teh treh dneh. Nekateri moji sodelavci so še vedno verjeli, da se bo vsa situacija rešila na miren način. A dogodki so se odvijali v čisto drugo smer.

Marija Časar in Štefan Benko

Delovanje krajevnih skupnosti in Narodne zaščite ter krajevnih uradov

Vsi z obrambo povezani subjekti so medsebojno delovali preko občinskega oddelka za obrambo oziroma notranje zadeve. Vsa navodila smo prejemali preko zvez, ki smo jih imeli na krajevnih uradih in smo njihovo delovanje tudi redno preverjali.

Na krajevnih uradih smo imeli in hranili varnostne načrte in ostalo dokumentacijo krajevne skupnosti, ki smo jih občasno posodabljali in dopolnjevali skupaj s funkcionarji krajevnih skupnosti in delavci Oddelka za obrambo Murska Sobota, ki so nam dajali navodila za spremembe načrtov. Delavci krajevnih uradov smo opravljali administrativna dela pri sestavi in spremembah načrtov.

V praksi pa se je tudi preverjalo delovanje kurirske službe Tako je ob vajah TO kurirska služba dejansko vročala pozive rezervistom TO.

Leta 1980 od smrti Josipa Broza Tita smo imeli aktivirano Narodno zaščito, ki je izvajala obhode po vaseh v nočnih urah. Vse razporede in pozive smo pripravljali na krajevnih uradih, raznašali pa so jih kurirji, ki so bili razporejeni po obrambnem načrtu za določeno območje. Sodelovali so tudi funkcionarji krajevnih skupnosti, načelnik in namestnik Narodne zaščite ter poverjeniki Narodne zaščite v naseljih, ki so tudi usmerjali in nadzorovali obhode po vaseh.

V tistem obdobju in do osamosvojitvene vojne smo ljudje ravnali zelo samozaščitno in odgovorno. Bili smo pozorni na vsako gibanje, ki ni bilo v skladu z vsakodnevnimi dogodki. V vsaki krajevni skupnosti je bil štab civilne zaščite. Vsake toliko časa smo izvajali vaje »**nič nas ne sme presenetiti**«. Takrat se je preverjalo v kolikem času se zberejo pripadniki Narodne zaščite, Civilne zaščite, gasilci ter drugi (kurirji).

V času osamosvojitvene vojne smo imeli aktivirane enote prve medicinske pomoči, ki so bili prisotni ves čas. Spominjam se, da smo aktivirali prvo medicinsko pomoč za območje Krajevne skupnosti Križevci, kjer so bile vpoklicane mame z majhnimi otroci, vendar takrat ni bilo izjem in si se pozivu moral odzvati. Bilo jim je zelo hudo, ker so otroci ostali doma brez njih.

Nekateri krajevni uradi so pomagali pri prevzemu in popisu zajetih pripadnikov JLA. Na krajevnem uradu Puconci so na primer po varnostnih načrtih vodili, usmerjali in odgovarjal za izpolnitev prejetih nalog od oddelka za obrambo Murska Sobota. Po dogovoru in usklajevanju s TO in policijo so aktivirali narodno zaščito v krajevni skupnosti Puconci. V telovadnici osnovne šole Puconci so bili namreč nameščeni pripadniki JLA, ki jih je zajela TO in milica na karavlah ali drugod. V dnevnem času je bilo dovolj varovanje TO in milice, v nočnem času pa so jih varovali oziroma stražili tudi mobilizirani oboroženi pripadniki narodne zaščite KS Puconci iz naselij Puconci, Šalamenci, Gorica, Vaneča, Dolina in Bokrači. Vsako noč je bilo aktiviranih osem pripadnikov NZ iz ene vasi, ki so pred nastopom prejeli puško M-48 in pet nabojev ter navodila za opravljanje nalog.

Za to nalogo je bilo potrebnih veliko število pripadnikov, ker je varovanje trajalo več dni do izpustitve ali premestitve vojakov JLA. Vsi so po zakonu kasneje dobili status vojnega veterana '91, ker so bili vpoklicani v oboroženo sestavo narodne zaščite. Ker pa se seznamov vpoklicev in udeležbe v Narodni zaščiti ni hranilo in arhiviralo zaradi bojazni, da bi JLA, če bi zasedla naše območje, prišla do teh podatkov, so mobilizirani pripadniki

NZ za priznanje statusa morali kasneje svojo udeležbo dokazovati s pričami.

V KS Puconci je bila aktivirana tudi Civilna zaščita, ki je organizirala zbiranje civilnih oblek in obutve za ujete pripadnike JLA. V okviru CZ je bila organizirana kuhinja v Osnovni šoli Puconci, kjer so pripadnice CZ kuhale in pripravljale obroke za ujete vojake. Vpoklicane so bile prav tako s pozivi, ne morejo pa pridobiti statusa vojnega veterana, ker niso bile v oboroženem sestavu slovenskih obrambnih sil proti JLA.

Ujeti vojaki so lahko pisali pisma domov v svoje republike, kje so, da lahko pridejo po njih starši oziroma sorodniki. Bilo je nekaj primerov, da so starši prišli po svoje otroke v Puconce z osebnimi avtomobili preko Madžarske.

Navedeno sva zapisala po spominu.

Geza Bačič

Hranitelji orožja

V letu 1983 sem prevzel dolžnost direktorja Gojitvenega lovišča Kompas Peskovci. Naš status je bil poslovna enota v TOZD Turizem Kompas Jugoslavija. Zelo uspešno smo delovali in se razvijali v tej veliki delovni organizaciji, ki jo je takrat vodil generalni direktor Egon Konradi. Bili smo zadovoljni in srečni, kajti med nami ni bilo niti najmanjšega nacionalističnega izpada.

SFRJ kot vodilna država neuvrščenih je imela v svetu velik ugled in notranja ureditev je bila za tiste čase primerna, ker posameznim republikam federacija ni zlonamerno omejevala suverenosti. Z nastopom srbskega »vožda« Slobodana Miloševiča pa se je stanje v državi popolnoma spremenilo. Vrstili so se številni mednarodni spori, ki so se reševali pod prisilo interesov Srbije. Kot krona teh dogodkov je bila sprememba republiške ustave Srbije, s katero so ukinili avtonomno pokrajino Kosovo in Vojvodino, v Zvezni skupščini pa so zadržali tri glasove.

Še hujši je bil Miloševičev vdor v primarno emisijo denarja Narodne banke Jugoslavije. Ta je odkupil vse devize, ustvarjene na območju Republike Slovenije in Hrvaške, v naslednjem tednu ali mesecu pa je dal natisniti nove dinarje v vrednosti plačila teh deviz. Tako več ni šlo naprej, zato smo skoraj vsi državljani Slovenije podpirali prizadevanje naših politikov, ki so zahtevali drugačno in pravično ureditev. Miloševičev režim je bil pripravljen samo na uporabo sile, pri čemer je izredno grdo zlorabil Jugoslovansko ljudsko armado. Konflikt se je končal z uresničitvijo naših sanj, saj smo si izborili samostojno državo Slovenijo.

Nekega dne je k meni na dom v Murski Soboti prišel Slavko Jauk, ki je delal na področju civilne zaščite in mi na kratko razložil, da obstaja možnost oboroženega spopada z Miloševičevo Jugoslovansko ljudsko armado ter da morajo najti ustrezne lokacije s prikrito disperzijo vojaške opreme naše Teritorialne obrambe. Povedal sem mu, da njihovo prizadevanje v celoti podpiram in kot možno lokacijo za disperzijo omenjene opreme navedel objekte za vzrejo fazanov in jerebic ter poslovnih prostorov v Peskovcih. Dogovorila sva se, da bodo pristojni delavci opravili ogled teh objektov, nakar me je Jauk obvestil, da so se odločili za uporabo prostorov v stanovanjskem delu poslovne zgradbe Dajčev mlin na Peskovskem potoku. Zagotovil sem mu, da se lahko mirno zanesejo na molčečnost Kerčmar Janeza, ki je bil vodja vzrejališča, ter njegove partnerke Milene, ki sta stanovala v tem objektu.

Pozneje se je vse odvijalo brez zapletov, kot je bilo načrtovano. Na koncu bi rad izrazil hvaležnost in priznanje pripadnikom Teritorialne obrambe in milice, ki so v bojnih operacijah uporabljali to vojaško opremo in pri tem pokazali vrhunsko bojno usposobljenost in pa plemenit odnos do človeškega življenja naših takratnih nasprotnikov.

SPOMINI PRIPADNIKOV MILICE, TO IN DRUGIH NA ČAS DO OSAMOSVOJITVENE VOJNE 1991

Priprava slovenskega kontingenta za odhod na Kosovo (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Peter Viher

Prva ekipa

Pisalo se je leto 1981, bil sem službe prost, kot takratni miličnik na postaji v Murski Soboti. Bil je mesec marec, datuma se ne spomnim, bil pa je najbrž petek, točno se ne spominjam, bilo pa je na začetku meseca. Doma sem bil z ženo in sinom, ki je bil star tri mesece, skoraj smo že spali, ko je okrog 22.00 nekdo pozvonil na vrata in oglasila se je miličniška patrulja. Obvestila sta me, da se moram čim prej z vso miličniško opremo oglasiti na upravi milice, kaj je vzrok, nista vedela povedati. Tako smo se okrog 1.30 zbrali na upravi, oziroma na Postaji milice na takratni Titovi ulici, sedaj je Slovenska, v središču mesta, kjer nas je že čakal prevoz.

Zadolžili smo še avtomatske puške in nekaj municije. Nato nam je bilo rečeno, da gremo v Ljubljano. Odpeljali smo se proti Ljubljani, nas dvanajst: Viher, Žnidarič, Šonaja in ostali. Okrog 4.00 zjutraj smo prispeli v Ljubljano v Tacen, kjer smo se zbrali z ostalimi miličniki iz ostalih uprav.

Tu so nas dodatno opremili s 500 naboji. Med sabo smo se spogledovali, saj še vedno nismo vedeli, kaj se dogaja. Nato smo se vkrcali na avtobuse in se odpeljali proti letališču Brnik, kjer smo se vkrcali na letalo. Bilo je tovorno letalo, ki nima standardnih sedežev, ampak nizke klopi ob straneh. Še vedno pa nam ni bilo jasno, kam gremo.

Vendar smo med potjo nekako izvedeli, da smo na poti na Kosovo, kjer so se pojavili nemiri prebivalcev. Pristali smo na letališču v Prištini. Naj omenim še to, da je bila vožnja z letalom zelo slaba. Z letališča so nas odpeljali izven mesta v zgradbo, nekakšno šolo, gimnazijo matematike. Tu smo se namestili za deset dni.

Zgradba ni imela vode, bila pa je pipa z mrzlo vodo na nasprotni strani, kamor je bilo treba previdno dostopati, saj naj bi bil na bližnjem hribu ostrostrelec. Po desetih dneh so nas preselili v drugo zgradbo, stanovanjski blok, za Grand hotelom Priština, kjer so nas namestili po nadstropjih, saj so bili med miličniki Slovenci, Bosanci, Črnogorci, Makedonci, Srbi in Hrvati. Ves čas bivanja smo bili v pripravnosti.

Tako se je nekega dne tudi zgodilo, da je bilo treba iti na intervencijo v Vučitrn, kjer je bila tudi šola za miličnike. Na intervenciji je bila v ospredju tako imenovana Zvezna brigada miličnikov, ki jih je vodil Slovenec Krosi, ostali smo bili v spremstvu za zvezno brigado.

Kaj se je dogajalo, nam ni uspelo ugotoviti, saj je bila akcija čez čas preklicana. Drugih intervencij nismo opravljali. Po 33 dneh bivanja na Kosovem smo bili napoteni domov. Od kosovske izkušnje je minilo že 42 let.

Alojz Flisar, poveljnik slovenskega kontingenta na Kosovu, v eni prvih izmen v svoji pisarni - šotoru (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Policijsko državno tekmovanje v Prištini, ko je bilo še mirno, slovenska predstavnika iz UNZ Murska Sobota sedita spodaj desno (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Branko Kos

Kosovo 1989

Slovenski miličniki so začeli opravljati naloge na Kosovu leta 1981. Tako je prva enota nastopila delo 3. 4. 1981, zadnja enota pa je zapustila Kosovo 5. 2. 1990.

Sam sem bil v združene odredu milice na Kosovu napoten leta 1989. Iz celotne Slovenije nas je bilo tam 24, razdeljeni smo bili v tri skupine po osem miličnikov. Bil sem vodja skupine sedmih miličnikov iz različnih takratnih uprav milice. Z območja Murske Sobote so šli z mano: Šiško Alojz, Zelko Miroslav, Krajnc Jože in Fras Branko. Zraven so bili še miličniki: Zver Mirko iz Pivke, Mongus Ludvik iz Mute in Kren Julijan iz Novega Mesta.

Usposabljanje slovenskega kontingenta na Kosovu s policijskim oklepnikom TAB romunske izdelave, ki so ga uporabljali za izstreljevanje plina in potiskanje množice s posebnimi ograjami (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Dodeljeni smo bili na Postajo milice Dardanja, ki je pokrivala en del Prištine. Ostali dve skupini sta bili dodeljeni na Postajo milice Priština - Center (vodja Poštrak Jože) in Postajo milice Vranjevac (vodja Kristan Nevjo). Na Kosovo smo se odpravili posamezno, najprej 13. 1. 1989 vodje skupin in vodje varnostnega okoliša, v moji skupini je bil Zver Mirko. Na pot smo odrinili v petek zvečer, 13. 1. 1989, z dvema novima avtomobiloma Jugo 45 iz Ljubljane. Po celonočni vožnji smo nekaj po 8.00 zjutraj prispeli v Prištino oziroma na Ajvalijo. Ostali del enote je prišel za nami en teden pozneje, in sicer 21. 1. 1989. Vodstvo je prišlo en teden prej, zato da smo se seznanili s tamkajšnjo specifiko dela, terenom, načinom dela in političnim stanjem.

Za en teden so nas prevzeli naši kolegi, ki smo jih prišli zamenjat. Seznanili so nas z vsem, kar smo potrebovali, tako so lahko naši miličniki takoj po prihodu začeli z delom. Na policijski postaji Dardanja je bil takrat komandir Hasan Abdduli, ki je bil Šiptar, njegov namestnik je bil Črnogorec, pomočnik pa prav tako Šiptar. Podobna je bila delitev ostalega moštva na postaji.

Največ sem sodeloval s komandirjem Hasanom in nisem imel nobenih problemov glede razporejanja naših miličnikov na delo. Prvih deset dni so miličniki spoznavali teren, sodelovali so pri reševanju prometnih nesreč, kaznivih dejanjih, opravljali oglede, vse podobno kot doma, s tem da so usmerjali domače policiste in jim pomagali pisati dokumentacijo Od 1. 2. 1989 do 22. 2. 1989 smo opravljali patrulje z našimi vozili, dva slovenska policista in en policist domače postaje. To je trajalo do 23. 3. 1989, ko so se začele masovne demonstracije študentov v Prištini. Ob 17.30 smo dobili pripravljenost na Ajvaliji, niso pa nas poslali v akcijo. Tako smo 24. in 25. 3. ponovno delali po normalnem delovniku.

Dne 26. 3. smo ponovno prešli v stanje pripravljenosti po izgredih na nogometni tekmi. Na prvo akcijo proti demonstrantom so nas poslali 27. 3. 1989, s pinzgauerji smo šli na pomoč obkoljenim silam združenega odreda v Priština, na ulico Ive Lole Ribarja na področju postaje Vranjevac. Nasproti demonstrantom smo stali od 16.00 do 21.00. Ves čas pod plinskimi maskami, saj se brez njih ni dalo dihati. Z demonstranti smo bili v neposrednem stiku, malo smo se umikali po ulici, nato smo mi njih pritiskali nazaj in to je trajalo do 21.00. Demonstranti so na nas metali kamenje, malo so tudi streljali, mi pa na njih solzivec.

Na delo smo se vrnili komaj 2. 4. 1989, tako smo opravljali nočne patrulje v vozilu štirje pripadniki naše enote in en pripadnik domače postaje. Normalnega dela ni bilo več. Zaradi varnosti naših policistov smo aprila skoraj večino časa delali ponoči v času policijske ure, ki je bila uvedena. S tem smo razbremenili tudi domače miličnike, ki so čez dan opravljali delo po nadzornih točkah.

Delo na Kosovem smo zaključili predčasno, domov smo odšli 21. 4. 1989. Pred tem je prišla iz Slovenije nova številčnejša enota konec marca. Ti miličniki so nas zamenjali. Za delo na Kosovem so nas nagradili v Ljubljani, tako da smo po prihodu vsi dobili medalje za hrabro dejanje. Moram pripomniti, da so bili 27. 2. 1989 uvedeni izredni ukrepi na Kosovu, od 1. 3. naprej je bilo omejeno gibanje ljudem, medtem pa je bila uvedena tudi prepoved gibanja ponoči.

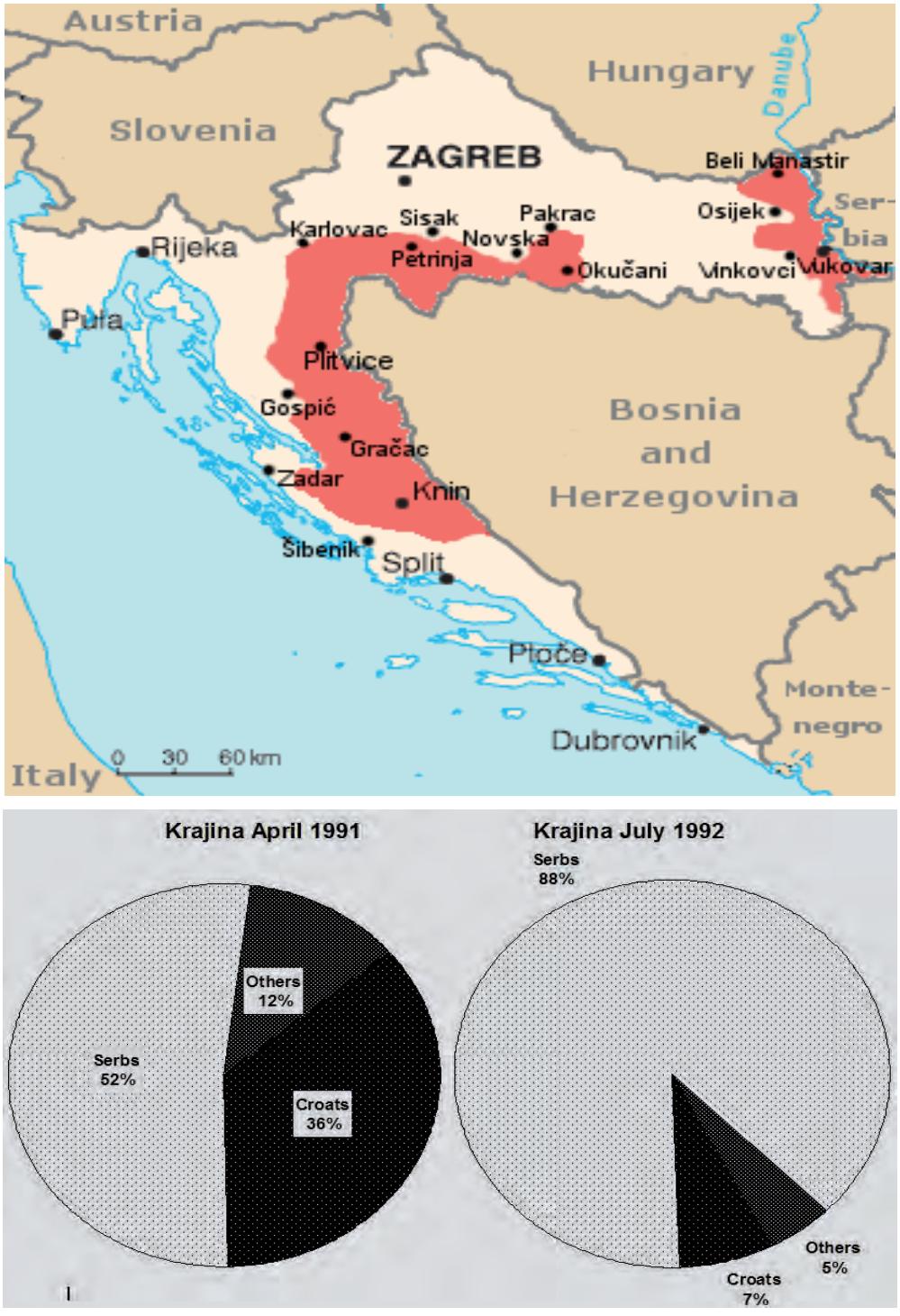

Center mladinskih delovnih brigad na Ajvaliji pri Prištini, sedež združene zvezne enote milice na Kosovu v drugi polovici osemdesetih (Foto arhiv Branko Pajič).

Milan Osterc

Zbiranje operativnih podatkov na PM Murska Sobota leta 1990

Leta 1990 sem opravljal dela in naloge vodje varnostnega okoliša I. na PM Murska Sobota v ožjem delu mesta Murska Sobota. Pri delu smo seveda spremljali dogajanja in zbirali operativne podatke tudi o sosednji republiki Hrvaški glede na napeto politično situacijo v takratni celotni SFR Jugoslaviji.

Predstavljanje kriznih območij na območju Republike Hrvaške 1990 v mednarodnih virih (Osebna zbirka Milan Osterc).

Po postavitvi prvih barikad 17. 8. 1990 leta okrog mesta Knin se je začela tako imenovana balvanska revolucija, ko so prebivalci Hrvaške srbske narodnosti odklonili, da bi nosili na glavah šahovnico. Pri zbiranju podatkov sem se med drugim pogovarjal tudi z sedaj že pozabljenim priimkom in imenom gospoda iz Titove Korenice, ki je imel s partnerko prodajo oblačil v lesenih kioskih na Grajski ulici pred takratno mursko-soboško knjižnico.

Zanimalo me je, seveda, kaj se je zgodilo na področju takoimenovane Kninske krajine. Gospoda sem prek svojega dela vodje varnostnega okoliša poznal, ker sva se srečevala v Murski Soboti. Na moje vprašanje, kaj se je zgodilo ali pa se dogaja pri njih na področju Titove Korenice, Socialistična republika Hrvaška, mi je povedal, da ima ta dogodek svojo zgodovino. Povedal mi je, da so spremljali nagovore novoizvoljenega predsednika Franja Tuđmana ob nastopu funkcije kot tudi spremembe ureditve v novonastali Republiki Hrvaški leta 1990. Med ostalim naj bi Tuđman izjavil, da bodo živeli v slogi Hrvati, Srbi, muslimani in druge narodnosti.

Njihovi dedki in babice so podobne izjave poslušali leta 1941, ko je Ante Pavelić ustanavljal Neodvisno državo Hrvaško (NDH). NDH so ustanovili v soglasju z Italijo in tihim pristankom Nemčije, ki je zadeve prepustila Italiji. Po ustanovitvi NDH so ustaši (Ustaši – hrvaško osvobodilno gibanje ustanovljeno pod vodstvom Ante Paveliča leta 1930) začeli s pobijanjem Srbov, Židov in Romov ter s popolnim požigom vseh pravoslavnih cerkva v Banja Luki in Sarajevu. Preživeli Srbi in ostali so se pred krvoločnimi ustaši umaknili v nenaseljene predele takratne Hercegovine. Gospod, ki mi je to pripovedoval, je tudi povedal, da so se njihovi dedki in babice, ki so preživeli poboje leta 1941, zakleli, da se to ne bo nikoli več zgodilo, da bi jih nekdo na tak način želel uničiti in pregnati.

Po ustanovitvi Republike Hrvaške 1990 so se srbski civilisti in organizacije zbirali na protestih, kasneje so prijeli za orožje ter zavzemali območja od Plitvičkih jezer do Knina. Nastala je tako imenovana Kninska krajina pod jurisdikcijo Srbov, živečih na teh območjih. Pregnali so večino tam živečih Hrvatov, ki so se umaknili in razselili po Hrvaški.

O razgovoru sem sestavil operativno poročilo in ga predal na PM Murska Sobota.

Milan Osterc

Zvezni bataljon milice, Priština januar-februar 1990 - zadnja generacija slovenske milice v SAP Kosovo

Z odločbo sem bil v decembru 1989 razporejen na začasno delo v Zveznem bataljonu milice v Prištini, SAP Kosovo. Razporejen sem bil kot ostrostrelec v enoti, ki je bila sestavljena iz 45 slovenskih miličnikov v sestavi zveznega bataljona.

Dne 5. 1. 1990 sem z Novak Marjanom iz PM Ljutomer in Jožetom Titanom iz PM Lendava odpotoval v Ljubljano in na Brnik, od koder smo z ruskim vojaškim letalom Antonov odleteli v smeri Prištine. Po enournem letu smo pristali na letališču v Prištini, kjer so nas pričakali naši predhodniki. Oni so odpotovali nazaj v Slovenijo, mi pa smo se vkrcali v naša, slovenska vozila milice ter se odpeljali na Ajvalijo pri Prištini, ki je postala naš dom za naslednji mesec dni. Na Ajvaliji je bila vojašnica JLA, pred vojašnico pa zgradba Doma omladine, kjer smo se namestili. V sobi smo bili skupaj miličniki iz Pomurja.

Po namestitvi smo imeli posvet in poveljnik slovenske enote nam je razložil naše naloge in dolžnosti v času delovanja na terenu. V vojašnici so bivali pripadniki milice iz SR Bosne in Hercegovine, ki jih je varovala straža jugoslovanske ljudske armade. Slovenski miličniki smo stanovali v Domu omladine, kjer so za ves mesec našega delovanja vzpostavili dve stražarski mesti, kar pomeni, da smo se varovali sami. Na stražo smo hodili vsi razpoložljivi miličniki in se izmenjavali.

Vsi smo delovali v okviru Zveznega bataljona milice SFRJ, na teren pa smo bili prerazporejeni v patruljiranje v delu Priština imenovanem Vranjevac. V tem delu Priština je bila tudi zgradba RTV Priština in nekatere druge pomembnejše institucije. Z menoj je bil ves čas našega dela v patruljah, ki smo jih opravljali peš, miličnik albanskega rodu Ali Vogli, nekaj mlajši od mene, drugače pa tudi kadet kadetske šole v Prištini. Najina »trasa delovanja« je bila pravzaprav dolga ulica v Vranjevcu. Med patruljiranjem smo se srečevali z domačini, ki so bili do nas prijazni in ni bilo težav ali kakršnihkoli problemov.

Seveda je bilo naše delovanje vezano tudi na ukrepanje ob pojavu množičnih demonstracij ali deviantnih dogajanj predvsem okrog Priština. Tukaj bi omenil, da smo bili iz skupnega poveljstva en dan našega začasnega dela z bojnim oklepnim vozilom poslani na posredovanje v Lipljan, kjer naj bi večja skupina ljudi peš potovala proti Prištini. Z nami so prišli na tovornjakih pripadniki milice iz BiH. Z okrog 2.000 demonstranti smo se srečali na mostu čez reko, na katerega smo se zapeljali do polovice mostu in v bojnih položajih nakazali, da ne bomo dovolili prečkanja mostu. Javili smo naš položaj in iz centrale zveznega bataljona izvedeli, da bodo do nas prišli helikopterji, ki bodo spuščali solzivec, kar se je kasneje tudi zgodilo. Demonstranti oziroma ljudje so se razbežali, mi pa smo bili odpoklicani in smo se vrnili na mesto našega začasnega domovanja na Ajvalijo nad Prištino.

V času našega delovanja smo spoznavali in dodatno vadili postopke ob večjih kršitvah javnega reda in miru. Spoznavali smo vojaško oklepno vozilo TAB, v katerem smo tudi vadili vstopanje in izstopanje, saj je bil potreben trening in vsak posameznik je v oklepnem vozilu imel svoje mesto. Seveda smo iste postopke vadili tudi z našim oklepnim bojnim vozilom, ki sta ga upravljala dva voznika Specialne enote milice iz Slovenije.

Fotografija Milana Osterca, Marjana Novaka in Jožeta Titana (od leve proti desni), pred bojnim oklepnim vozilom milice. Pred nami gre miličnik Specialne enote in voznik BOV Feliks Detela. (Foto arhiv Milan Osterc).

Omenil bi še dogodek, ki je pokazal odnos domačega prebivalstva do slovenskih miličnikov. Slovenski miličniki smo bili razporejeni na kontrolno točko na koncu predela Vranjevac v Prištini. Na kontrolno točko smo se odpeljali z bojnim oklepnim vozilom iz Bosne in Hercegovine, ki je imel na svojem boku izpisano MILICIJA. Po prihodu na kontrolno točko smo izstopili iz vozila in začeli z opazovanjem okolice ter dogajanj na križišču cest. Po približno eni uri smo na železniških tirih nad nami zaznali gibanje več oseb, ki sicer niso kazale znakov sovražnosti, kljub vsemu pa smo jih opazovali. Naenkrat je začelo proti nam in oklepnemu vozilu leteti kamenje. Zaznali smo, da osebe, ki smo jih opazovali, pobirajo kamenje in ga mečejo proti nam. Vsi smo se varno umaknili v oklepno vozilo in počakali, da so nas prenehali »kamenjati«. Po določenem času so ljudje odšli, mi pa smo nadaljevali z našim delom. Seveda smo o incidentu poročali nadrejenim. Presenečenje zame in moje sodelavce je bilo naslednji dan, ko smo na ulicah Vranjevca prejeli opravičila za včerajšnje »kamenjanje«. Najprej nismo razumeli, kaj se dogaja, ko so nam domačini razložili, da so kamenjali »miliciju«, kar pomeni pripadnike milice iz BiH. Niso bili seznanjeni in niso vedeli, da sta bila miličnika iz BiH le voznika, ostali pa smo bili miličniki iz Slovenije. Izrazili so globoko obžalovanje, da so nas kamenjali in prosili, da naj jim ne zamerimo njihove napake.

Opisal bom še posledice dogajanj v Beogradu, ki smo jih v Prištini res močno občutili. Predsednik CK ZK Slovenije Ciril Ribičič je 22. 1. 1990 na 14. izrednem kongresu Zveze komunistov Jugoslavije prebral, da slovenska delegacija ne želi več sodelovati pri odločanju in je demonstrativno zapustila dvorano. Tematika odločanja je bila vezana tudi na nemire po vsej državi in srbski komunisti so podali predloge za umirjanje situacije, s katerimi pa se predstavniki slovenske delegacije komunistov niso strinjali. Enako tudi delegacije nekaterih drugih republik.

O tem dogodku v Beogradu so nas obvestili nadrejeni, vsak dan zvečer pa smo lahko novice slišali tudi preko RTV Priština, ki jo je v tistih časih nadzorovala srbska oblast. Pri vseh poročilih in obvestilih smo zaznali, da so močno cenzurirana in da prikazujejo srbsko in črnogorsko politiko kot edino pravilno, medtem ko naj bi bilo albansko ljudstvo s svojimi privrženci teroristi in ilegalci.

Dne, 23. 1. 1990 smo zaznali in doživeli prihod močnih miličniških sil iz Srbije. V Domu omladine smo bili do takrat edini stanovalci, ko se je »vselilo vsaj sto srbskih in črnogorskih miličnikov, »nišlije«, in pripadnikov beograjske specialne milice. Po informacijah, ki smo jih imeli, je tisto noč v SAP Kosovo prispelo še dodatnih 400 miličnikov iz Srbije in Črne gore kot pomoč pri dogodkih, ki so sledili.

Naše delo se v ničemer ni spremenilo, še vedno smo patruljirali s kosovskimi miličniki. V času našega dela nihče v patrulji ni delal s srbskim ali črnogorskim miličnikom. Na to nismo imeli vpliva, pa če se spomnim, niti ne želje po sodelovanju.

Vsa sporočila med našim delovanjem, ki so bila potrebna, so šla preko UKV brezžičnih zvez na določenih kanalih. Tako smo lahko ves mesec vsake toliko časa zaznali, da so nekatere miličniške enote, predvsem mislim, da srbske in črnogorske, izvajale akcije proti prebivalstvu, ki so bili na vsake toliko časa obkoljeni v kakšnem kraju in vedno znova pozivali na pomoč, ker naj bi bili ogroženi. Včasih so izvajali tudi nepotrebne postopke, ki so razburjali ljudi, ki so se odzvali s povračilnimi ukrepi, obkoljevanji, ogrožanji ipd.

V času našega skupnega bivanja v Domu omladine se s srbskimi miličniki nismo preveč družili, resda smo skupaj gledali poročila na televiziji, nismo pa jih komentirali ali o njih razpravljali drugje kot samo med seboj. Naše delo je bilo tako nekoliko otežkočeno, a vseeno smo držali neko ravnotežje in se nismo izpostavljali.

Celotni slovenski sestav milice v zveznem bataljonu je bil že od začetka bivanja seznanjen, da smo zadnja generacija slovenske milice, da 5. 2. 1990 z vso opremo, ki je bila v Prištini dolgih devet let, odhajamo nazaj v Slovenijo.

Željno smo dočakali 5. 2. 1990, ko smo naložili vso opremo, ki smo jo imeli, preverili in pripravili vsa vozila v lasti slovenske milice in v jutranjem času zapustili Prištino. Imeli smo občutek, da so v celotni Srbiji vedeli, da slovenski miličniki zapuščajo Kosovo in smo občasno po vaseh zaznali ob cesti prebivalce, ki so nam želeli »srečno« pot z dvignjenim sredincem.

Branko Pajič

Moja pot v PEM UNZ Murska Sobota

Branko Pajič v vozilu TAB med usposabljanjem za voznika oklepnika (Foto arhiv Branko Pajič)

V PEM UNZ Murska Sobota sem vstopil med letom 1985 in 1986, in sicer v prvi oddelek prvega voda PEM UNZ. V začetku sem bil ostrostrelec. Tik pred začetkom vojne pa so ostrostrelce ločili iz PEM-a. Tako sem razdolžil ostrostrelno puško in ostal v formaciji PEM.

Moj prvi odhod na Kosovo je bil jeseni 1983 v sestavi desetih miličnikov iz Republike Slovenije in bil sem edini iz UNZ Murska Sobota. Tja in nazaj smo leteli z vojaškim letalom na letališče Skopje, s službenimi vozili pa v Ajvaljo v predmestje Prištine, kjer smo stanovali v stari šoli skupaj z miličniki iz Vojvodine. Na avtobusni postaji Priština smo opravljali opazovalno službo v mešanih patruljah - en miličnik s Kosova in en miličnik iz Slovenije.

Enkrat sem sodeloval v mešani patrulji - dva miličnika s Kosova, en miličnik iz Vojvodine in en iz Slovenije (takšne mešane patrulje so bile enkrat na mesec). Patruljirali smo okrog naselja Uroševca. Z miličnikom iz Vojvodine sva obiskala specialno enoto SAP Kosova, ki je bila v naši bližini.

Miličnika na usposabljanju s TAB-om (Foto arhiv Branko Pajič).

Med počitkom na Ajvaliji v Prištini, Branko Pajič je na levi strani (Foto arhiv Branko Pajič).

V pisarni komandirja je bil starejši inšpektor in povedala sva, da bi radi igrali nogomet z njihovo enoto. Inšpektor je takoj rekel, da lahko, vendar naj zmagajo njihovi, ko pa bomo igrali pri nas, pa lahko zmagamo mi. Tako se je rodil malo-nogometni turnir med enotami vseh republik in pokrajin na SAP Kosovo. Takrat je bila v Prištini še milica iz Črne Gore, ki je štela okrog 250 miličnikov. Prekmurci smo vsi igrali nogomet. Skupaj s Črnogorci smo sestavili dobro ekipo, s katero smo se udeležili več turnirjev na Kosovu. Na vseh smo zmagali.

Mešana slovensko – črnogorska ekipa v nogometu (Foto arhiv Branko Pajič).

Posnetek zaslona iz filma o pekrskih dogodkih 23. in 24. maja 1991. Na fotografiji so prikazani miličniki PEM pred vojašnico Vojvode Mišiča v Mariboru (vir: https://www.youtube.com/watch?v=C98P5jKlfS4)

Drugi odhod v Priština je bil poleti 1988, in sicer je bila to specialna enota s pripadniki PEM iz vseh UNZ. Iz UNZ Murska Sobota smo bili Hodošček Edi, Kotnjek Jože, Štrakl Miro, Barbarič Srečko in Pajič Branko. Dodeljeni smo bili kot vozniki TAB vozil (borbeno oklepnih vozil), ki so imeli pred sabo šestmetrsko ograjo, težki mitraljez in plinski agregat. Vozilo je bilo namenjeno vzpostavljanju javnega reda in mira. Dopoldan smo se učili na teh vozilih sestavljati in razstavljati mitraljez in postavljati ograjo. Vožnje z vozili TAB so bile zanimive, saj so bile podobne vožnji tanka (v akciji je voznik upravljal vozilo preko periskopov).

Med drugim smo opravljali tudi zavarovanje nogometnih tekem prve jugoslovanske nogometne lige, ko je ekipa Priština igrala doma. Gledalcev je bilo približno trideset tisoč, po trije miličniki pa smo bili med gledalci. Zanimivo je bilo, da so navijači Priština navijali EHO (Enver Hođa). Na tekmi proti Železničarju iz Sarajeva je glavni napovedovalec na tekmi objavil, da bo v primeru takšnega navijanja, sodnik prekinil tekmo. To so upoštevali, tako da ni bilo težav.

Poleg kosovske avanture, naj omenim še snemanje filma in vzpostavljanje javnega reda in mira širše razsežnosti. Naj omenim, da nas je bilo pri snemanju filma 99 Slovencev - dva voda, katerima sta poveljevala inšpektorja Lunežnik in Bratoš. Komandir pa je bil Kolenc. Potovanje je potekalo s službenimi terenskimi vozili PUCH s prikolicami za opremo in avtobusom. Kolona je bila dolga. Potovali smo dva dni. Prispeli smo na Batajnico v Beogradu. Dolžina bivanja pa je bila dva meseca.

V akciji Sever sem sodeloval kot pripadnik PEM UNZ Murska Sobota v prvem oddelku prvega voda. Z avtobusi smo se premaknili v Krško, kjer smo bivali v telovadnici osnovne šole. Naša naloga je bila preprečiti prihod udeležencev na miting v Ljubljano. Takrat se je temperatura gibala okrog minus 20 stopinj.

Spomladi, maja 1991, je imel PEM UNZ Murska Sobota pohod v smeri Mačkovec. Mislim, da je bilo nekje v bližini naselja Puconci, ko smo dobili povelje, da se zaustavimo. Takoj nato so se pripeljali avtobusi in smo se vkrcali. Odpeljali so nas v Maribor. Kot pripadnik prvega oddelka prvega voda sem bili napoten v Borovo Vas. Pred vojaško kasarno Stane Rozman (pred ograjo) smo varovali udeležence protesta pred kasarno. Dvajset do trideset metrov na dvorišču kasarne so bili postrojeni vojaki z AP, obrnjeni proti protestnikom v naš hrbet. Na dvorišču kasarne je bilo več utrdb z mitraljezi. Na strehi pa je bilo več ostrostrelcev. Naša naloga je bila, da zaščitimo protestnike, da le ti ne bi prestopili ograje. Vojaki so namreč imeli ukaz, “streljaj” na vsakega, ki prestopi ograjo kasarne.

Proti koncu dneva so se v kasarno vračali tanki, (zapuščali so Pekre), ki so jih ovirali protestniki. Tako smo varovali protestnike, da se le ti ne bi znašli pod tanki. Po končanem protestu smo celo noč patruljirali po mestu Maribor. Drugi dan proti večeru smo se vrnili domov. Kdo bi si takrat mislil, da je bil to neposredni preizkus pred vojno.

Posnetek zaslona iz filma o pekrskih dogodkih 23. in 24. maja 1991. Na fotografiji so prikazani miličniki PEM pred vojašnico Vojvode Mišiča v Mariboru (vir: https://www.youtube.com/watch?v=C98P5jKlfS4)

Jonaš Ludvik

Dokument iz osebne zbirke: organizacija JLA v Prekmurju

NAČELNA RAZPOREDITEV in OPREMA KARAVL-STRAŽNIC

Po drug svetovni vojni so po celem mejnem območju Jugoslavije zrasle stražnice (karavle), ki so tvorile tesno verigo vojaštva za nadzor meje. V tej verigi na našem področju je bilo poveljstvo in enote **65. Granični odsek - karavle (stražnice).**

Na našem teritoriju vzdolž meje z Avstrijo in Madžarsko je bilo 14 nastanitvenih objektov stražnic (karavl) za neposredno varovanje meje s stalno posadko, ki je bila dobro formacijsko opremljena z lahko pehotno oborožitvijo ter poveljstvom 65. mejnega (graničnega) odseka v Murski Soboti. Vzdolž meje so bile naslednje stražnice: 1. Hodoš, 2. Čepinci, 3. Petanjci, 4. Fikšinci, 5. Prosenjakovci, 6. Trdkova, 7. Kuzma, 8. Sotina, 9. Korovci, 10. Pince, 11. Žitkovci, 12. Kobilje, in 13. Lendavske gorice. Večina stražnic je bila zgrajena v času »železne zavese« v 200 metrskem pasu ob državni meji. Infrastruktura vsake je bila podobna infrastrukturi lokalnih prebivalcev. Večina stražnic je bila izgrajeno, dograjene po enakem principu: bivalni prostor, poveljstvo in ekonomski del ter objekti za zavarovanje stražnice. Bivalni prostor: spalnica za posadko, hodnik z neposredno opremo in osebno oborožitvijo posadke, prostor za dežurne organe, kopalnica in sanitarije. Poveljstvo: pisarniški prostor za poveljnika stražnice opremljeno s pisalno mizo, posteljo, omaro za osebno opremo, železno blagajno za načrte in del streliva in sredstvi žične zveze. Ekonomski del: kuhinja, intendantsko skladišče, skladišče orožja, učilnica-jedilnica s sredstvi javnega obveščanja, kotlovnica-plinska postaja. Gospodarski del (zeleni plan): Svinjski hlev, gnojišče in vrt za sprotno uporabo vrtnin, drvarnica skladišče premoga in še priročni objekt za potrebe gospodarstva-skladiščni prostor. Objekti za neposredno zavarovanje karavle: stražarnice, opazovalnica na podstrešju karavle in izgrajeni rovi in kritja za posadko za neposredno zavarovanje karavle ter objekti za pse čuvaje. Posebno skladišče za MES in vžigala.

Mirnodobna sestava posadke je bila nekje do 30 vojakov, največkrat le po 25 oseb (3. oddelki). Posadko so sestavljali posebej izurjeni regrutirani vojaki, ki so služili kadrovski rok.

Poveljniki karavle so bili podčastniki8vodniki in zastavniki). Osnovna mirnodobna naloga posadke je bila kontrola in varovanje državne meje (kontroliranje gibanja v 100 met. pasu in stalni nadzor meje po patruljni stezi). Posadka je vedno opravljala stalno bojno nalogo najvišje stopnje (t.j. pri orožju b/k streliva in samostojnem odpiranju ognja pod določenimi pogoji – po pravilu mejne službe).

Na vsaki karavli so imeli po 5 LS, OS puško in A Puške s pripadajočim b/k strelivom. Od sredstev zvez so imeli UKT stacionarno radijsko in več ročnih radijskih postaj (možnost korespondence čez repetitor v Pečarovcih) in lastno induktorsko telefonsko povezavo med stražnicami ter s poveljstvom po načrtu »Kremen« (1990).

Vsaka stražnica je imela izdelano »Uputstvo za borbenu i mobilizacijsko uzbunu karavle (1984)«. To navodilo je vsebovalo Načrt zavarovanja karavle in Načrt globinskega zavarovanja. Po potrebi se je mobilizacijska dopolnitev stražnice načrtovala iz bližnjih vasi. Za takšne primere so imeli na stražnici že vnaprej pripravljenih do 30 mobilizacijskih poimenskih vpoklicev. Tak vpoklic je bil npr. ob smrti predsednika Jugoslavije Josipa Broza Tita.

Intendantska oskrba - prehrana je bila zagotovljena na sami karavli po takratni obstoječi tablici prehrane (pojačana prehrana). Vsakodnevno prehrano je pripravljal kuhar na stražnici.

Analiza delovanja stražnic JLA neznanega avtorja, stran 1 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

Dostava artiklov je potekala po načrtu iz poveljstva in gospodarskih organizacij v občini (meso in kruh).

Odnos z vaščani je bil v večini primerov primeren. Domačini so sodelovali pri izgradnji vaškega vodovoda, transformatorske postaje, telefonskih linij, športnih aktivnostih itn. Stalna fizična prisotnost vojakov je po drugi strani domačinom pomenila asistenco pri iskanju zdravniške in veterinarske pomoči. Večina vaščanov je osebno poznala posadko stražnice. Dobro sodelovanje lahko delno pripišemo tudi dejstvu, da so bili bivši in sedanji komandirji karavle poročeni z domačinkami in so si v teh krajih ustvarili družine ter sorodstvene vezi. Ob dnevu graničarjev 15. avgusta in 22. decembra vaščani množično obiskovali stražnice in skupaj proslavili praznika vojakov ter ob tej priliki podarjali doma pripravljene dobrote.

65. GO je razvijal tudi 243 in 281POod. TMS in MES so bila skladiščena v skladišču "Berek" v Murski Soboti.

Na primer na sami stražnici na Hodošu je bilo v za ta namen zgrajenem skladišču shranjeno orožje za dva protioklepna odreda, ki naj bi branila območji v smereh Madžarska – Hodoš proti Murski Soboti in Madžarska – Prosenjakovci proti notranjosti Slovenije. Skladiščena je bilo celotna oborožitev (tudi "Maljutke") in MES (PTM) z vžigali (gl. prilogo spodaj).

Stanje v neposrednem času pri osamosvojitvi leta 1991

Od Komande vojne oblasti in Komande 31. Korpusa so vsa mejna poveljstva vzdolž notranje državne Slovenije dobila navodila po »Metodah i postupkih u zatvaranju graničnog prelaza« in »Načinu preuzimanja i obezbedenja granice prema Italiji, Austriji, delu Madjarske i ukidanju upostavljenih graničnih prelaza prema Hrvatskoj«. Oba dokumenta sta praktično pomenila ukaz za nasilno zapiranje in prevzem mejnih prehodov ter dovoljeno uporabo orožja po borbenem pravilu. Regulirala sta tudi način transporta zveznih organov do prehodov (z vojaškim letalom do letališča Cerklje in nato prevoz s helikopterjem do posameznih mejnih enot).

GO Murska Sobota je bil po ukazu in navodilu korpusa JLA dopolnjen z manjšimi enotami - vodi ter z oborožitvijo za podporo (MM, NT/t in RM/m), večinoma iz Ptujskega garnizona.

Zap. št.	Prostor/namen	Oprema	
I.	**Bivalni prostor:**		
1.1.	Spalnica za posadko	Železna postelja, omarica- kaseta za osebno opremo posameznika	-železna postelja z vložki -omarica kaseta založena s perilom in osebnimi predmeti -
1.2.	Hodnik	Stojalo za orožje-šoški posadke s pripadajočim 1 b/k bojnim strelivom, osebno zaščitno opremo(ZM, maskirna obleka, oR/o detektor), nahrbtnik z osebno intendantsko opremo, dodatna osebna zimsko-letno opremo, baterijske luči	
	Osnovna osebna oborožite in	• Puška MAUSER 98K 8x57IS	

Analiza delovanja stražnic JLA neznanega avtorja, stran 2 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

	kolektivna oprema po časovnih intervalih od 45 – 91:	• Brzostrelka MP40 9x19 • Puškomitraljez ZBROJOVKA VZ26 7,9x57IS • LS M-42 »Šarac« 7,9x57IS • Mitraljez PREDUZECE 44, M53 7,9x57IS • Brzostrelka SHPAGIN PPSh41 7,62x25 Tokarev • Brzostrelka THOMPSON M1A1 .45 ACP • Brzostrelka CRVENA ZASTAVA M49/57 7,62x25 • Brzostrelka CRVENA ZASTAVA M56 7,62x25 • PaP ZASTAVA M59/66A1 7,62x39 • AP 7,62mm M 70AB2 in M 70B1 • OsP 7,9 mm m 76 • LPM 7,62 M 72B1 • Pištola 7,62 mm m M 57 • AvtP 7,65 mm M 84 • Signalna pištola 26 mm M 57 • RmM (RB) 44 mm M 57 • PoR Maljutka 9 K11 • Kemični detektor M 11B • Radiološki detektor M 3	
1.3.	Prostor za dežurne organe	Pisarniška oprema, sredstva žične in radio zveze, navodilo za delo dežurnega organa, navodilo za ukrepanje v železni kaseti	-Navodilo za delo dežurnega- pismeno navodilo -skromna pisarniška oprema (miza in stol) -induktorski tel. aparat PTI M 63 -R/n: -železna mala blagajna v blagajni navodilo za alarmiranje
1.4.	Kopalnica in sanitarije	Klasična oprema za namensko uporabo prostorov	
II.	**Poveljstvo:**		
2.1.	Pisarniški prostor za komandirja karavle	Pisarniška oprema z ležalnikom, sredstva žične zveze (tudi PTT linije), železna blagajna z zaupnimi načrti za ukrepanja	-Pisarniška oprema in ležalnik -železna blagajna z zaupnimi dokumenti- načrti in ukazi za ukrepanje -PTI M 63 s številčnico R/n:
III.	**Ekonomski intendantski del:**		
	Kuhinja	Klasično opremo za vsakodnevno samostojno pripravo hrane (prej tudi za peko kruha)	
	Intendantsko skladišče	Skladišče zaloge prehrambnih artiklov na policah, zamrzovalnik, hladilnik	
	Skladišče orožja	Skladišče orožja in streliva ter eventualno tudi skladiščenje	-odvečno orožje -intendantska oprema

Analiza delovanja stražnic JLA neznanega avtorja, stran 3 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

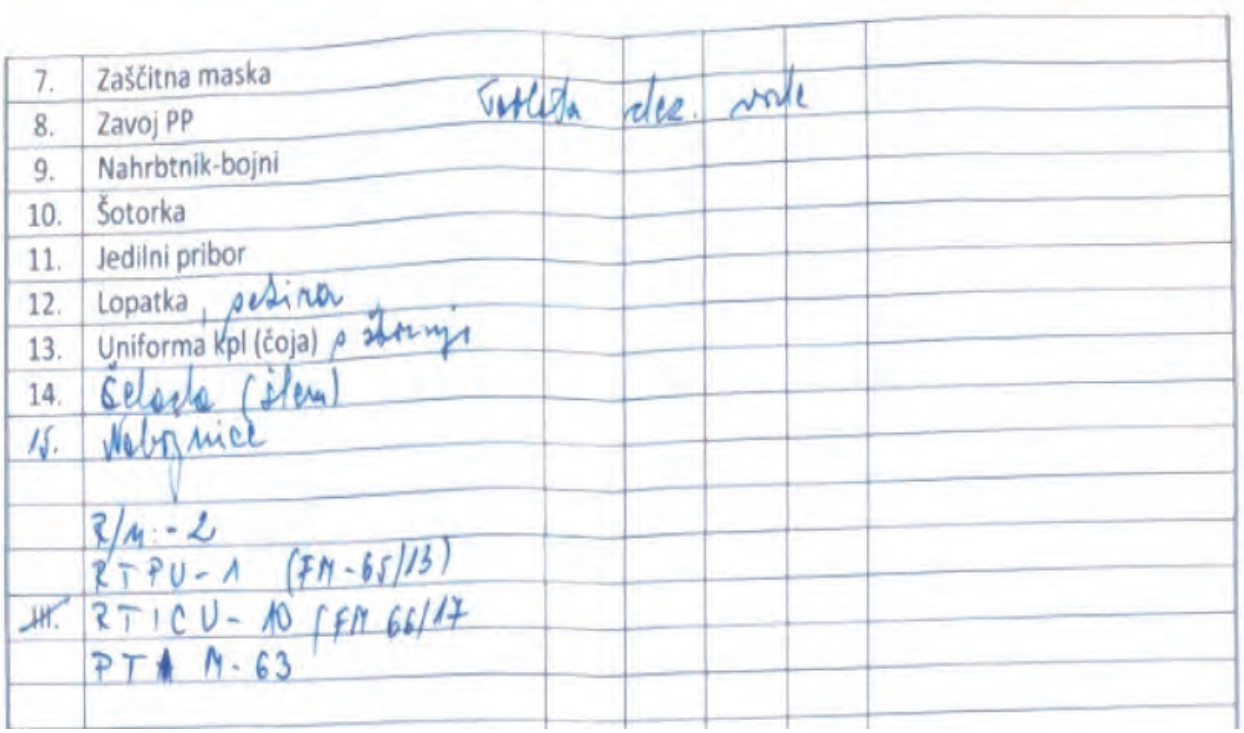
		intendantske opreme	-učila
	Učilnica-jedilnica	Klasična oprema za jedilnico in učilnico s sredstvi javnega obveščanja	-radijski in TV sprejemnik -priročna (tudi strokovna) knjižnica s tekočim časopisjem -učila
	Kotlovnica-plinska postaja	Klasična oprema: peč za centralno kurjavo ali plinska postaja	
IV.	**Gospodarski del (zeleni plan):**		
	Svinjski hlev z gnojiščem in priročni vrt za vrtnine	Hlev 3-4 stojišči, v bližini dovolj veliko gnojišče in priročni vrt za sprotno pridelano zelenjavo za tekočo uporabo	
	Priročni skladiščni prostor	Prostor je bil namenjen za hrambo potrebnega kmetijskega orodja, krmila za živino	
	Drvarnica s skladiščem za premog	Klasični objekti za namensko uporabo	
V.	**Objekti za neposredno zavarovanje karavle**		
	Stražarnica	Stražnice so bile postavljene za stalno stražarsko mesto za neposredno varovanje, praviloma postavljene pri vhodu v karavlo. Opremljena je bila z sredstvi interne zveze, sredstvom za opazovanje (daljnogled) in po potrebi zimsko zaščitno opremo. Sam objekt je bil standardne oblike pobarvano s sivo-zeleno barvo in opasana z državno zastavo	-Poljski telefonski aparat PTI M 63 -daljnogled (artilerijski) -stražarska bunda
	Opazovalnica na podstrešju karavle	Večina karavl je na podstrešju imelo še vzvišen prostor za opazovalca. Oprema podobno kot v stražarnici.	
	Izgrajeni rovi in kritja za neposredno zavarovanje in objekt za pse čuvaje	Okoli karavle so bili izgrajeni rovi za prehode do kritja za posamezne vojake za stoječi stav. Nekatera kritja so bili betonirani. Za ugodno bivanje službenih psov je bilo izgrajeni boksi in utice.	
VI.	**Skladišče MES:**		
	Skladišče za brizantni eksploziv	Na karavlah obrambnih smereh protioklepne obrambe so bili skladiščena večja količina MES s pripadajočim sredstvi za vžiganje ter Maljutka 9K11	
	Skladišče za MES 4. grupe vžigala		

Analiza delovanja stražnic JLA neznanega avtorja, stran 4 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

POTREBNA MATERIALNA SREDSTVA ZA OPREMO KARAVLE

Zap. št.	OVO	Količina M.E		H	Sk	OPOMBA
I.	**OBOROŽITEV:**					
1.	Puška MAUSER 98K 8x57IS					
2.	Brzostrelka MP40 9x19					
3.	Puškomitraljez ZBROJOVKA VZ26 7,9x57IS					
4.	LS M-42 »Šarac« 7,9x57IS					
5.	Mitraljez PREDUZECE 44, M53 7,9x57IS					
6.	Brzostrelka SHPAGIN PPSh41 7,62x25 Tokarev					
7.	Brzostrelka THOMPSON M1A1 .45 ACP					
8.	Brzostrelka CRVENA ZASTAVA M49/57 7,62x25	kpl				
9.	Brzostrelka CRVENA ZASTAVA M56 7,62x25					
10.	PaP ZASTAVA M59/66A1 7,62x39					
11.	AP 7,62mm M 70AB2 in M 70B1					
12.	OsP 7,9 mm m 76					
13.	LPM 7,62 M 72B1					
14.	Pištola 7,62 mm m M 57					RmM „2 cifje" „osa"
15.	AvtP 7,65 mm M 84					
16.	Signalna pištola 26 mm M 57					
17.	RmM (RB) 44 mm M 57					
18.	PoR Maljutka 9 K11					
19.	NtT - 82					
20.						
II.	**OVO-osebno in kolektivno uporabo**					
1.	Kemični detektor M 11B	kpl				
2.	Radiološki detektor M 3					
3.	Pribor za osebno dekontaminacijo POD M-1 (LPD M-1)					
4.	Pribor za dekontaminacijo osebne opreme (PDLO)					
	Čitalec osebnega dozimetra ČDL-M-3					
5.	Osebni dozimeter					
6.	Komandni dozimeter					

Analiza delovanja stražnic JLA neznanega avtorja, stran 5 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

7.	Zaščitna maska					
8.	Zavoj PP					
9.	Nahrbtnik-bojni					
10.	Šotorka					
11.	Jedilni pribor					
12.	Lopatka					
13.	Uniforma kpl (čoja)					
14.	Čelada (šlem)					
15.	Nabojnice					
	R/M: - 2					
	RTPU - 1 (FM-65/13)					
III.	RTICU - 10 (FM 66/17					
	PTA M-63					

Analiza delovanja stražnic JLA neznanega avtorja, stran 6 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

Opazovalnica (figyelőpont/ang. observation post) za opazovanje na vzhodni državni meji (Osmatračnica na graničnem reonu Šalovci)

Po II. SV so po celem mejnem območju takratne skupne države Jugoslavije so zrasle karavle, ki so tvorile tesno verigo vojaškega nadzora nad državno mejo.
Posadke karavle (25-30 v/o) so vedno opravljale stalno bojno nalogo najvišje stopnje (pri orožju b/k strelivo in samostojno odpiranje ognja pod določenimi pogoji v coni odgovornosti – po pravilu mejne službe.
Osnovna mirnodobna naloga posadke je bila kontrola gibanja v 100 metrskem mejnem pasu ter varovanje meje po patruljnih stezah v coni odgovornosti.
Opazovalnica je mesto s katerega se opazuje delovanje nasprotnika in lastnih enot. Izbira mesta opazovalnice načeloma mora zagotoviti tri osnovna pogoja: dobro preglednost in čim boljše kritje ter dobro možnost prikritega poročanja.
Med obmejnimi karavlami je bila izgrajena veriga opazovalnice z optično vidljivostjo za nadzor meje v coni odgovornosti.
Večina mejnih karavl je imelo na podstrešju prilagojeno mesto za opazovanje in kje ni bilo optične vidljivosti pa so še bili vmes izgrajeni različni tipi opazovalnic za neposredno opazovanje dogodkov ob meji.
V naši občini sta tako dve tipski opazovalnici obnovljeni na stražni patruljni stezi ??????:

I. **Mali Krplivnik-Domaföld:** Zidana opazovalnica na dominantni točki dobrem kritem mestu nad vasjo Domaföld. Cona opazovanja 100 metrskega mejnega pasu je bila proti obmejni karavli na Hodošu- Lapisu. Uporabljala je patrulja posadke iz te karavle.

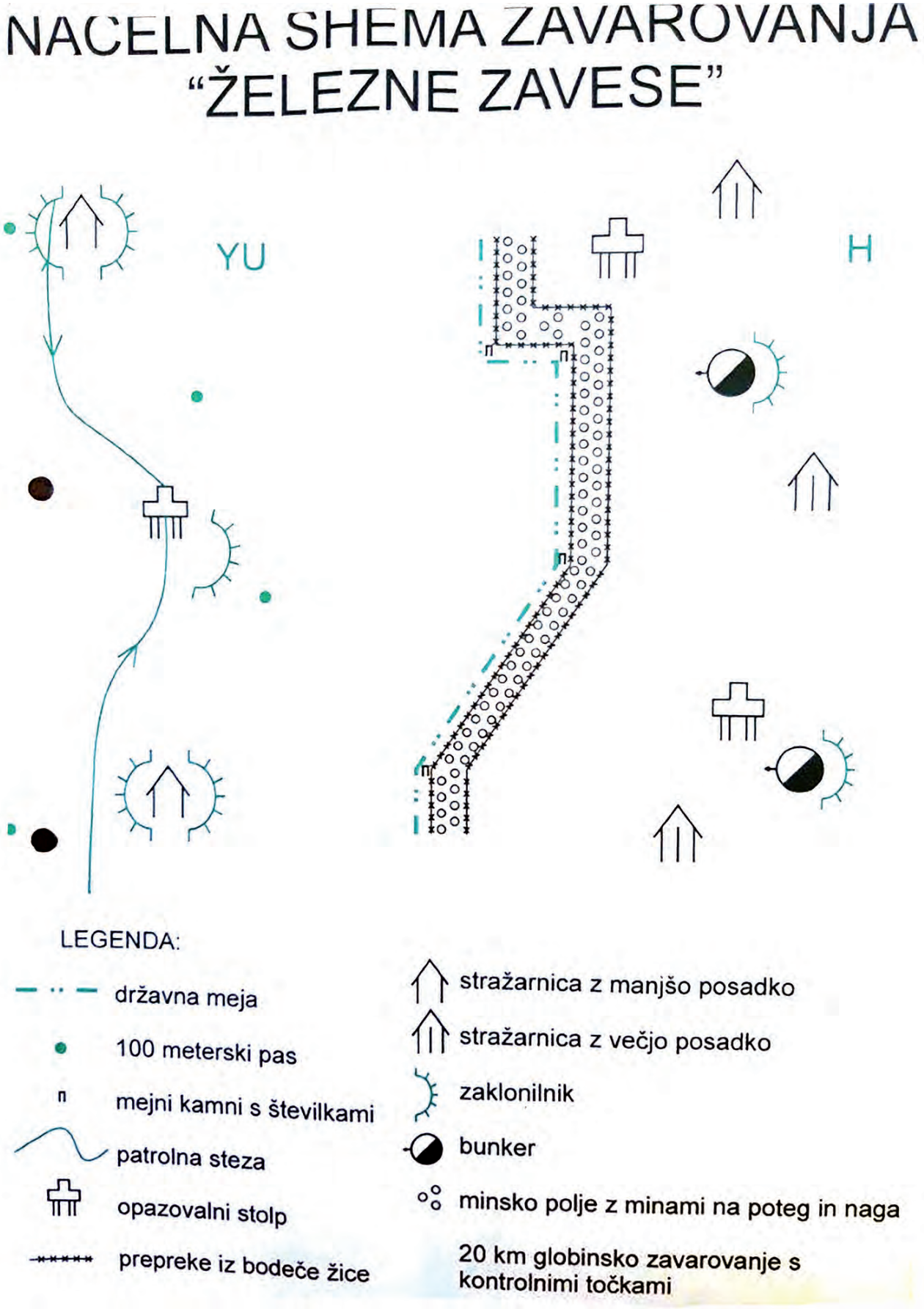
II. **Hodoš bivši mejni prehod:** Opazovalni stolp posebnega pomena -železne konstrukcije visok 000. Ta opazovalni stolp ima izredno dobro lokacijo in dober pregled ter nadzor nad akvatorijem (doline Krke). Dolina Krke zaradi prehodnosti v toku zgodovine odigrala več taktičnih pomenov:

1. Bitka Nikolaja Amadejca z Gissingovci leta 1327;
2. Srednjeveška Stražna pokrajina (Őrség), vasi naseljene s stražarji za varovanje meje;
3. Izdelan obrambni načrt- JLA, smer obrambnega delovanja 243. PO od;
4. Osamosvojitvena vojna: junija 1991 helikoptersko desantno mesto zveznih enot in položaji za zavzetje mednarodnega mejnega prehoda.

Stolp so začeli graditi leta 1980 (gradbena dokumentacija izdelana 8. 9. 1980, zemljišče Ernest Abraham, k.o. Hodoš, parc. številka 2529, razred 4, površina 42 01)za potrebe ZSNO BG po naročilu VP 2050-27 LJ za uporabo 65. G od. MS in imela šest par induktorsko kabelsko povezavo s karavlami in poveljstvom v Murski Soboti.

obmejna karavla=gränična karauvla-határőrház – határ karola,
graničar =határór,
patrulja=patrola-járór.

Analiza delovanja stražnic JLA neznanega avtorja, stran 7 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

Analiza delovanja stražnic JLA neznanega avtorja, stran 8 (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

S E Z N A M

KOMANDIRJEV STRAŽNIC IN ČET 65. OBMEJNEGA ODSEKA

Zap. št.	Priimek in ime	Čin	Dolžnost	Narodnost	Bivališče	Opomba
1	2	3	4	5	6	7
1.	VOJKO Mladen	v. l. r.	komandir stražnice št. 1 Pince	Hrvat	Lendava, blok pri trg.	
2.	ILIĆ Rade	v. l. r.	komandir stražnice št. 2 Lendavske gorice	Srb	Lendava, Rudarska 11	
3.	ROGULJA Vlado	st.vodnik	komandir stražnice št. 3 Žitkovci	Hrvat	Dobrovnik, blok	
4.	KLEŠČEK Branko	v. l. r.	komandir stražnice št. 4 Kobilje	Hrvat (Srb)	Kobilje, blok pri šoli	
5.	JANIČ Rajko	zast.l.r.	komandir stražnice št. 5 "Miha Marinko" Prosenjakovci	Hrvat (Srb)	Prosenjakovci	
6.	VERBAI Zoltan	zast.l.r.	komandir stražnice št. 6 "Kosta Nadj" Hodoš	Madžar	Šalovci 168	
7.	JOVIČEVIČ Mirko	vodn.l.r.	komandir stražnice št. 7 Čepinci	Hrvat	Blok pri šoli Prosenjakovci	
8.	HOZJAN Daniel	kapetan	kom. I. čete	Slovenec	Čentiba 418/a	
9.	VOJAKLIJA Branko	st.vodnik	komandir stražnice št. 8 Trdkova	Srb	Kuzma	
10.	KAMENICA Osman	v.l.r.	komandir stražnice št. 9 Kuzma	Bosanec (musliman)	Kuzma	
11.	KORČULANIN Miodrag	st. vodnik	komandir stražnice št. 10 Sotina	Hrvat	Rogaševci blok 15/b	
12.	BEDJANIČ Stanko	st. vodnik	komandir stražnice št. 11 Fiksinci	Hrvat	Gerlinci	
13.	DURKOVIČ Aco	st. vodnik,	komandir stražnice št. 12 Korovci (c)	Srb	Cankova	
14.	KRSTEVSKI Dobre	st. vodnik	komandir stražnice št. 13 Petanjci	Makedonec	M.Sobota, Grajska 9 2. nadstropje	
	EKULJ Ferit	poročnik	Kom. II. čete	Bosanec (musliman)	Rogaševci, blok 15/b	

Seznam poveljnikov stražnic 65. obmejnega odseka
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina)

Fotografije o stikih občanov z JLA na stražnicah

Komandir PMM Hodoš Petar Panić predava vojakom JLA iz karavle Hodoš
(Foto arhiv Ludvik Jonaš).

Komandir PMM Hodoš Petar Panič in komandir stražnice Hodoš (Foto arhiv Ludvik Jonaš).

GRANIČARJI SO PRAZNOVALI – Osrednja slovesnost ob dnevu graničarjev na zagrebškem vojaškem območju je bila v Hodošu, kjer so obmejno postojanko poimenovali po pokojnem armadnem generalu in narodnem heroju Kosti Nadju. Slovesnosti so se udeležili tudi Janez Stanovnik, Milan Kučan in Martin Špegelj. (Foto: Jože Pojbič)

Slovesnost preimenovanja stražnice Hodoš, izrez iz časopisa (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

POVELJSTVO 5. VOJAŠKEGA OBMOČJA
SKUPŠČINA OBČINE MURSKA SOBOTA
ter
DRUŽBENO–POLITIČNE ORGANIZACIJE M. SOBOTA
VAS VABIJO NA

SLOVESNOST OB 45. LETNICI KNOJ–a IN MEJNIH ENOT TER POIMENOVANJU STRAŽNICE ''HODOŠ'' V STRAŽNICO "NARODNI HEROJ KOSTA NAĐ"

KI BO 15. AVGUSTA 1989 OB 12.00 URI NA STRAŽNICI HODOŠ.

Vabilo na slovesnost preimenovanja stražnice Hodoš
(Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

Podelitev priznanja komandirju PMM Hodoš na slovesnosti preimenovanja stražnice Hodoš
(Foto arhiv Ludvik Jonaš).

Slovesnost preimenovanja stražnice Hodoš
(Foto arhiv Ludvik Jonaš).

Sodelovanje vojakov JLA na stražnici Hodoš z miličniki in okoliškimi prebivalci
(Foto arhiv Ludvik Jonaš).

Sodelovanje JLA, milice in TO
(Foto arhiv Ludvik Jonaš).

Sodelovanje vojakov JLA na stražnici Hodoš z miličniki in okoliškimi prebivalci
(Foto arhiv Ludvik Jonaš).

Enotnost v skupnih nastopih ob Titovi štafeti je bila posebnost v obmejnih krajih. (Foto arhiv Ludvik Jonaš).

OSAMOSVOJITVENA VOJNA 1991 SLOVENIJA, POMURJE, OBČINA MURSKA SOBOTA

Predsednik skupščine Republike Slovenije doktor France Bučar bere razglas o uveljavitvi Temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Arhiv RTV SLO).

Drago Ribaš

Predstavitev strani v spopadu in opisi

Prolog

Spoštovani zbor, ker smo s potrebno večino glasov sprejeli Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije in ustavni zakon za izvedbo te listine, so izpolnjeni pogoji, da ju razglasimo. Dovolite mi, da preberem odlok o razglasitvi Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Ker je izpolnjen pogoj iz 3. točke ustavnega amandmaja 98 k Ustavi Republike Slovenije, sprejema Skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov, dne 25. junija 1991, **Odlok o razglasitvi Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti republike Slovenije.**

Razglaša se Temeljna ustavna listina, prosim sprejemamo odlok: razglaša se Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ki ga je sprejela Skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov, dne 25. junija 1991.

Kdor se, prosim, strinja s predlaganim odlokom, naj prosim glasuje? Kdo je prosim za? (195 delegatov.) Kdo je proti? (1 delegat.) Se je kdo vzdržal? (6 delegatov.) (Aplavz.)

Na podlagi izida glasovanja ugotavljam, da je skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov, dne 25. junija 1991, sprejela odlok o razglasitvi Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije in s tem razglasila to listino. (Aplavz.)

Dovolite mi, da preberem še akt o razglasitvi ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

Ker je izpolnjen pogoj iz 3. točke ustavnega amandmaja 98 k Ustavi Republike Slovenije, sprejema Skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov, dne 25. junija 1991, odlok o razglasitvi ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Razglaša se ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ki ga je sprejela skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov dne 25. Junija 1991.

Kdor se prosim strinja s predlaganim odlokom, naj prosim glasuje? (193 delegatov.) Proti? (Nihče.) Vzdržani? (5 delegatov.)

Na podlagi izida glasovanja ugotavljam, da je skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov, dne 25. junija 1991, sprejela odlok o razglasitvi ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije in s tem razglasila ta ustavni zakon.

Predsedujoči usklajevalne skupne seje vseh zborov Skupščine Republike Slovenije gospod Jože Zupančič, predsednik Zbora združenega dela Skupščine Republike Slovenije me je obvestil, da so zbori na skupni seji, dne 24. junija 1991, sprejeli predlog ustavnega amandmaja 100 k ustavi Republike Slovenije kot je predlagala komisija za ustavna vprašanja, in sicer z dvema tretjinama potrebnih glasov vseh delegatov vseh zborov. S tem je izpolnjen pogoj za razglasitev tudi tega ustavnega amandmaja. Dovolite mi, da preberem akt o razglasitvi tega ustavnega amandmaja.

Ker je izpolnjen pogoj po 3. odstavku 438. člena Ustave Republike Slovenije v zvezi s 5. točko ustavnega amandmaja 88 k Ustavi Republike Slovenije, sprejema Skupščina Republika Slovenije na skupni seji vseh zborov dne 25. junija 1991 na podlagi 440. člena Ustave Republike Slovenije odlok o razglasitvi ustavnega amandmaja k ustavi Republike Slovenije.

Razglaša se ustavni amandma 100 k ustavi Republike Slovenije, ki so ga na podlagi 5. točke ustavnega amandmaja 88 k Ustavi Republike Slovenije sprejeli Družbenopolitični zbor, Zbor občin in Zbor združenega dela na skupni seji dne 24. junija 1991. Kdor se s predlaganim predlogom strinja, naj prosim glasuje? Kdo je za? (187 delegatov.) Kdo je proti? (3 delegati.) Vzdržani? (8 delegatov.) Na podlagi izida glasovanja ugotavljam, da je Skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov dne 25. junija 1991 sprejela odlok o razglasitvi ustavnega amandmaja 100 k ustavi Republike Slovenije in s tem razglasila ta ustavni amandma. (Aplavz)

Moč JLA pred 27. 6. 1991

JLA je bila sestavljena iz kopenske vojske, letalstva in mornarice[358]. Organizirana je bila v pet vojaških območij, ta pa so bila razdeljena še na posamezna okrožja, ki so bila zadolžena za vodenje registra nabornikov, vpoklica in vodenje različnih vojaških objektov ter ostalih administrativnih zadev. Poveljstva posameznih regij so bila v Beogradu (je nadzorovalo vzhodno Hrvaško, Srbijo in Bosno), Zagrebu (je nadzorovalo Slovenijo in severno Hrvaško), Skopju (je nadzorovalo Makedonijo, južno Srbijo in Črno goro) in Splitu, kjer je bilo poveljstvo mornarice.

Več kot polovico vojske so predstavljali naborniki, ki so vojaški rok sprva služili dve leti, po letu 1964 pa je bil ta skrajšan na 18 mesecev, v drugi polovici sedemdesetih pa na 15 mesecev. Služenje vojaškega roka je v večini primerov potekalo daleč od stalnega kraja prebivanja nabornika, s čimer so dosegli večetnično vojsko in preprečili morebitno narodno pripadnost posameznih enot v vojski. Po podatkih iz leta 1990 je imela JLA naslednjo narodnostno zgradbo: en odstotek Albancev, deset odstotkov Hrvatov, 75 do 85 odstotkov Srbov in Črnogorcev, štiri odstotke Bošnjakov in tri odstotke Slovencev. Leta 1990, dve leti pred razpadom, je vojska skoraj končala reorganizacijo, v kateri je iz starega sistema divizij prešla na moderni sistem brigad. To naj bi ji v primeru vojne omogočilo večjo fleksibilnost, taktično prednost, hitrost premika in varnost, saj je tako obstajalo manj možnosti, da bi agresor uničil večje enote v vojski.

Kopenska vojska je bila najbolj številčna oborožena veja v JLA. Leta 1991 je imela 165.000 pripadnikov, od katerih je bilo kar 90.000 nabornikov. Za primer vojne pa je imela pripravljenih več kot milijon rezervistov. Kopenska vojska je bila do konca 1987 organizirana v šest armad, ki so bile nameščene v republikah SFRJ:

1. armada (Beograd) – severna Srbija in Vojvodina
2. armada (Niš) - južna Srbija in Kosovo
3. armada (Skopje) – Makedonija
5. armada (Zagreb) - Hrvaška
7. armada (Sarajevo) – Bosna in Hercegovina
9. armada (Ljubljana) – Slovenija

II korpus (Titograd)

Kopenska vojska je bila razdeljena na pehoto, oklepno mehanizirane sile, topništvo, protiletalsko obrambo, veziste, inženirce in enote za radiološko in kemično obrambo.

Oborožitev kopenske vojske se je v posameznih obdobjih spreminjala. Kmalu po drugi svetovni vojni je prevladovalo zaseženo nemško in rusko orožje. V prvi polovici petdesetih let pa tudi orožje zahodnega izvora (letala, tanki, artilerija ...). Ko je Jugoslavija v letih po drugi

358 Povzeto po: https://sl.wikipedia.org/wiki/Jugoslovanska_ljudska_armada.

svetovni vojni na noge postavila lastno industrijo, je večino nižje in srednje tehnološkega orožja izdelovala sama. Zadnjih deset let obstoja JLA so v pehotni oborožitvi prevladovale večinoma avtomatske puške M-70, M-76, M-77 in strojnice M-84 in M-72. Oklepne sile so uporabljale 1.614 tankov T-54, T-55, 73 tankov T-72 in 443 tankov M-84. Večina tankov je bila zastarelih, izstopali so le tanki M-84, ki so bili po licenci izdelani sovjetski tanki T-72.

Armada je imela v rezervi tudi večje število obupno zastarelih tankov T-34/85 in Sherman. Med oklepniki za prevoz pehote je bilo največ oklepnikov M-80, ki so bili kopija ruskih BMP. Veliko je bilo tudi starejših M-60. Med kolesnimi oklepniki so v armadi prevladovali oklepniki ruskega izvora tipa BTR, konec osemdesetih let pa so v uporabo prišli v Jugoslaviji izdelani oklepniki BOV.

Topništvo je imelo okoli 1.000 kosov 122, 130, 152 in 155 mm topov. Veliko topov je bilo ameriškega izvora, taka primera sta ameriška 105 in 155 mm havbica. Preostali topovi so bili ruskega izvora, izjema je bil le top M-65, ki je bil v celoti izdelan v Jugoslaviji in samohodni top M-7. Poleg topov je bilo v oborožitvi tudi več kot 8.000 minometov 82 in 120 mm ter okoli tisoč kosov raketnih sistemov M-63, M-77 in M-87. V oborožitvi je bilo tudi nekaj deset kosov ruskih raketnih sistemov tipa FROG-7 zemlja-zemlja z dosegom preko 100 km.

Zračna obramba je bila oborožena z več kot 5.000 protiletalskimi topovi kalibra 20 mm, 40 mm in 57 mm ter več tisočimi protiletalskimi raketnimi sistemi sovjetskega izvora Kub, Neva, Dvina, Strela 1, Strela 2, Strela 3, Strela 10 in Igla. Protioklepne enote so bile opremljene s protitankovskimi topovi kalibra 75 mm, 90 mm, in 100 mm. Ti so bili večinoma ruskega izvora. V enotah so se veliko uporabljali tudi netrzajni topovi kalibra 57 mm, 82 mm in 105 mm. Ti so bili večinoma izdelani v Jugoslaviji. Med protioklepnimi raketnimi orožji sta se veliko uporabljala raketna sistema Maljutka in kopica ročnih protioklepnih orožij, ki so bili večinoma jugoslovanske izdelave.

Jugoslovansko vojaško letalstvo je imelo okoli 32.000 pripadnikov ter več kot 4.000 zunanjih izvajalcev. Imelo je več kot 1.200 zrakoplovov od tega 1.000 letal, preko 750 je bilo reaktivnih letal in 200 helikopterjev, tako je bilo Jugoslovansko letalstvo leta 1991 druga najmočnejša letalska sila v Evropi. Njegove glavne naloge so bile transport, opazovanje, obramba pred zunanjimi sovražniki ter zračna podpora mornarici in kopenskim enotam ter seveda šolanje novih kadrov tudi za tuje zračne sile. Večina šolskih letal je bila izdelanih v Jugoslaviji.

Dve vojaški letali, levo J-22 Orel in desno Mig-21.

Jugoslovanska vojna mornarica je bila močna oborožena sila, ki je bila primerljiva z drugimi vojnimi mornaricami evropskih pomorskih držav. Oborožena je bila s fregatami, korvetami, z raketnimi topnjačami, raznovrstnimi patruljnimi in torpednimi ladjami, z minolovci in s podmornicami. Poveljstvo mornarice je bilo nastanjeno v Splitu, pod njeno pristojnost je spadala vsa obala Jugoslavije. Pod orožjem je imela okoli 10.000 pripadnikov.

JLA je v Republiki Sloveniji štela po oceni od 20.000 do 25.000 mož. Imela je približno 250 tankov stalne sestave in 100 tankov, ki so v Slovenijo prišli s Hrvaške, približno 300 oklepnih vozil različne namenskosti (transporterji, protiletalski topovi, poveljniška vozila, izvidniška vozila, vozila za postavljanje min, čiščenje in uničevanje ovir). Na štirih letališčih z betonskimi vzletno pristajalnimi stezami (Celje, Maribor, Brnik, Portorož) je bilo na začetku spopadov približno 90 letal in 50 helikopterjev.

JLA v Prekmurju je imela v 65. obmejnem bataljonu s sedežem v Murski Soboti in 13 stražnicah 470 vojakov, podoficirjev in oficirjev. Dne 26. 6. 1991 so moštvo okrepili s 139 vojaki in oficirji iz Celja in Maribora, 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in 4 carinike Zvezne carinske uprave. Na desnem bregu reke Mure sta obstajali dve stražnici iz sestave 66. obmejnega bataljona v Mariboru, ki sta imeli skupaj z okrepitvami 88 vojakov, podoficirjev in oficirjev, z območja Hrvaške je bil angažiran 301 pripadnik, po 2. 7. 1991 pa dodatnih 138, skupaj 443 oseb. Tako je bilo skupaj v Prekmurju 628 pripadnikov JLA in na desnem bregu 535, skupaj torej v Pomurju 1.163. [359]

Obrambne sile Republike Slovenije

Struktura **Teritorialne obrambe**[360] je vključevala:

Republiški štab za Teritorialno obrambo (Ljubljana)

2. pokrajinski štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Novo mesto)

21. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Novo mesto)
23. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Črnomelj)
25. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Brežice)
27. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Ribnica)

3. pokrajinski štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Kranj)

31. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Kranj)
33. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Radovljica)
35. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Škofja Loka)

4. pokrajinski štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Postojna)

41. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Cerknica)
43. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Izola)
45. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Sežana)

5. pokrajinski štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Ljubljana)

51. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Ljubljana)
53. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Logatec)
55. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Domžale)

359 Šteiner: Ravnanje s prebeglimi in ujetimi pripadniki JLA ter zbirnimi centri med osamosvojitveno vojno v Pomurju-zbornik, 2023, str. 61 – 62.

360 Povzeto po https://sl.wikipedia.org/wiki/Struktura_Teritorialne_obrambe_Republike_Slovenije_(1991).

57. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Grosuplje)

6. pokrajinski štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Nova Gorica)

61. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Nova Gorica)

63. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Tolmin)

7. pokrajinski štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Maribor)

71. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Maribor)

73. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Ljutomer)

75. Območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Murska Sobota)

77. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Ptuj)

79. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Slovenska Bistrica)

8. pokrajinski štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Celje)

81. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Žalec)

83. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Slovenj Gradec)

85. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Slovenske Konjice)

87. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Trbovlje)

89. območni štab Teritorialne obrambe Republike Slovenije (Velenje).

V začetku je bilo V TO vpoklicanih 15.500 rezervistov, kar je s pridobitvijo orožja od nasprotne strani postopno doseglo število 35.100.

Skupaj je imela **TO v Pomurju** neposredno pred začetkom vojne 1.249 pripadnikov TO. Pozneje se je število povečevalo, ko so se po predaji stražnic pridobile nove količine orožja in druge vojaške opreme.[361]

Organi za notranje zadeve so imeli 7.100 ljudi vključno s pomožnimi službami. Njeni pripadniki so bili oboroženi s pehotnim orožjem. Prav tako se je v njeno oborožitev vgrajevalo zaplenjeno orožje JLA, ki je omogočalo oblikovanje novih enot, kot so bile tankovske čete, baterije za protiletalsko obrambo.

Na območju **UNZ Murska Sobota** je bilo 707 miličnikov, kriminalistov, delavcev VIS-a, in civilnega osebja v 4 PM s splošnim delovnim področjem (Murska Sobota, Lendava, Ljutomer in Gornja Radgona). PM Murska Sobota je imela še štiri OM (Cankova, Rogašovci, Gornji Petrovci), PM Lendava pa OM Dobrovnik in PM Gornja Radgona OM Videm ob Ščavnici. Poleg tega pa so obstajale še PMM Gornja Radgona, Gederovci, Kuzma, Hodoš in Dolga vas in PPM Murska Sobota[362].

Slovenska osamosvojitvena vojna v državi splošni opis

Za splošni opis osamosvojitvene vojne sem uporabil javno dostopne spletne vire.

Sreda, 26. junija

Slovenska skupščina je ustavni zakon o samostojnosti sprejela 6. 1991, na mejnih prehodih so bile jugoslovanske table in zastave zamenjane s slovenskimi in postavljeni mejni prehodi proti Hrvaški. Isti večer se je v Beogradu sestal Zvezni izvršni svet. Sprejel je odlok o zavarovanju državnih meja v Sloveniji, s čimer sta imeli JLA in zvezna milica odprto pot za oborožen nastop proti Sloveniji.

361 Šteiner, 2023: Ravnanje s prebeglimi in ujetimi pripadniki JLA ter zbirnimi centri med osamosvojitveno vojno v Pomurju, zbornik, str. 62.

362 Poimenski seznam delavcev ONZ v osamosvojitveni vojni, Pomurje je gorelo modro II, 2018, str. 258–265.

Nastop zveznih sil je bil v prvi fazi uperjen proti slovenskim mejam in letališču Brnik. Ko bi bila Slovenija odrezana od sveta, bi v drugi fazi prišel na vrsto obračun z delom Slovenije, ki je zagovarjal samostojnost, zamenjali pa bi tudi staro politično vodstvo z novim, ki bi bilo marioneta za uresničevanje srbskih ciljev.

Proti mejnim prehodom z Italijo so 26. junija prve krenile oklepne enote reškega korpusa. Med potjo so naletele na nebranjene barikade in na spontan, ponekod zelo odločen nastop domačinov, zlasti v Vrhpolju. Neoboroženi prebivalci pohoda tankov niso mogli preprečiti, odločno pa so reagirali proti agresiji, kar je bilo pozneje značilno za vso Slovenijo. Kot grožnja slovenskim demonstrantom je v Divači ob 14.30 padel tudi prvi strel, ki ga je sprožil oficir JLA.

Taktika nastopa JLA proti slovenskim mejnim prehodom je bila opredeljena s posebnim ukazom, ki je najprej pozival k predaji prehoda, nato je sledila grožnja z orožjem in nazadnje streljanje v bližino prehoda in v centre odpora. Po izkušnjah na Kosovem in na Hrvaškem je JLA tudi v Sloveniji aktivirala oborožene sile, vendar napačno predvidevala, da bodo tudi Slovenci pokorjeni brez težav. Zato so bile enote JLA brez ustrezne logistične podpore za daljše vojskovanje, upoštevana pa niso bila bistvena taktična načela, da tanki ne nastopajo brez podpore pehote.

Enote za vojaški poseg proti Sloveniji so oblikovali ljubljanski, mariborski, reški, zagrebški in varaždinski korpus ter letalski korpus JLA. Vsi so bili pod poveljstvom 5. armadnega poveljstva v Zagrebu. JLA je imela premoč v orožju in močne oklepne enote s podporo vojnega letalstva. Slovenski obrambni sili (Teritorialna obramba in milica) sta imeli samo pehotno oborožitev, nekaj protiletalskih topov 20 mm in minometov 82 mm, vendar niti enega tanka, letala ali topniških enot. Boju z oklepniki so bili namenjeni ročni raketometi Armbrust, obrambi pred nizko letečimi letali pa prenosne rakete Strela-2M.

Četrtek, 27. junija

Vojna za Slovenijo se je začela ob 1:15 ponoči, ko je protiletalska oklepna baterija JLA pri Metliki prestopila državno mejo. Ob 2:40 je iz vojašnice na Vrhniki proti letališču Brnik krenil 1. oklepni bataljon. Kolono oklepnikov, ki je prodirala skozi Belo krajino, je sestavljalo 12 bojnih oklepnih vozil s tricevnimi protiletalskimi topovi 20 mm in več tovornjakov. Ustavila jih je barikada v Pogancih. V stopnjevanju napetosti med pripadniki TO in vojaki so padli prvi streli. Ob 10.30 je kolona odpeljala proti Ljubljani, vendar jo je ob 15:45 ustavila zapora na cesti pri Medvedjeku.

Oklepni bataljon z Vrhnike je proti Brniku prodiral v dveh kolonah. Na poti je naletel na improvizirane, nebranjene barikade avtomobilov. Ena oklepna kolona je prodirala po avtocesti in ljubljanski obvoznici ter skozi Trzin in Mengeš, druga po stari cesti, pri čemer je po pomoti zavila v gozdove na Toškem čelu in pri obračanju na ozki cesti izgubila dva tanka. Prvi tanki so prišli na letališče Brnik okoli 5. ure zjutraj. Zavzeli so okolico letališča, enota TO pa jih je napadla okoli 18. ure. Po napadu so tanki zavzeli položaj za krožno obrambo.

V Trzinu so za kolono JLA z Vrhnike ostali trije oklepni transporterji in vozilo za zveze. Proti večeru so se iz dveh helikopterjev JLA izkrcali pripadniki diverzantskega odreda, ki so prišli na pomoč oklepnikom. V približno 20 minut trajajočem spopadu s Specialno enoto milice in enoto TO so padli štirje vojaki JLA in pripadnik TO. Deset tankov je približno ob 9. uri odpeljalo iz Maribora proti Šentilju, pet tankov ter deset oklepnikov pa proti Dravogradu.

Kolono, ki je prodirala proti Šentilju, je ustavila branjena barikada v Pesnici. Okoli poldneva so jo začeli obstreljevati in jo zažgali. Pripadniki TO so tanke napadli okoli 17.30. Na mostu čez Dravo je bila zavrnjena tankovska kolona polkovnika Popova, ki je poskušala prodreti

s hrvaške smeri. Ustavljena je bila oklepna kolona, ki je prišla v Slovenijo pri Razkrižju. Popoldne je v Dravogradu enota 115. protidiverzantskega voda zajela zvezne miličnike, ki so pristali s helikopterjem na stadionu.

Zvečer je bil pri vasi Rigonce ustavljen poizkus vdora oklepne kolone JLA. Ob 20.45 je bil z dvema minometoma 82 mm izveden napad na letališče Cerklje ob Krki, nato pa je večina letal letališče zapustila. Do ostrega spopada s kolono JLA je prišlo v Kosezah pred Ilirsko Bistrico, padli so trije vojaki JLA. Zvečer je bil sestreljen vodilni od treh helikopterjev Mil Mi8, in sicer med poskusom raketiranja in desantiranja na 510. učni center TO na Igu in drugi s slovenskim pilotom Antonom Mrlakom (med preletom Ljubljane). V Prekmurju so bili spopadi na mednarodnih mejnih prehodih Gederovci, Kuzma, Hodoš in Dolga vas ter vojašnici Murska Sobota.

Petek, 28. junija

Ponoči so slovenske oborožene sile krepile blokade in novo mobilizirane enote TO usmerjale proti zavzetim mejnim prehodom. Vse koordinacijske podskupine so dobile ukaz: »Na vseh točkah, kjer so oborožene sile RS v taktični prednosti, izvršite ofenzivne akcije proti okupatorskim enotam in objektom. Nasprotnika pozivajte k predaji, določite čim krajši rok in izvedite akcijo z vsem razpoložljivim orožjem. Pri akcijah poskrbite za evakuacijo in varnost življenj civilnega prebivalstva.«

Tanki, ki so prenočili pred barikado v Pesnici, so do sedme ure zjutraj barikado odstranili in nadaljevali z vožnjo proti Šentilju. Ustavila jih je barikada na Ranci, pri Kaniži sta dva tanka obtičala. Druge tanke je okoli 10.30 ustavila branjena barikada v Štrihovcu. Pripadniki TO in milice so tanke napadli. Po 11. uri so prišla tankom na pomoč letala Jugoslovanskega vojnega letalstva in raketirala ter obstreljevala barikado. Ob 13.30 so spet napadla štiri letala, pri tem so bili štirje vozniki tovornjakov ubiti. Tankovska kolona je nato barikado obšla, vendar se je kmalu ustavila.

Kolona JLA iz Maribora v sestavi kamionov, oklepnih vozil in protiletalskih oklepnikov je bila ves čas svoje poti ovirana z barikadami na svoji poti do Koroške. Ob 2:30 je napadla 28. samostojna četa iz Mislinje in jo 400 m pred barikado v Dravogradu ustavila. S prihodom EPN jurišnega odreda na to območje se je vnel nov spopad, v katerem je okrog pol osmih padel Vincenc Repnik, hkrati pa tudi dva miličnika v bitki za Holmec, ki se je začela ob 5:30. Nosilka napada na Holmec je bila 115. protidiverzantska četa, ki je v sodelovanju z ostalimi enotami TO in milico prisilila JLA v stražnici po peturnih bojih k predaji. Ob 9.50 so slovenske enote napadle oklepno kolono JLA na Medvedjeku. V napadih letalstva JLA je bilo ubitih šest voznikov tovornjakov.

V Limbušu pri Mariboru sta bila uspešno napadena dva tanka JLA. Na Gibini je bil ustavljen prodor oklepne kolone s Hrvaške. Pred Dravogradom je bila ustavljena oklepna kolona JLA, ki je prodrla iz Maribora. Po ostrem spopadu je bil zavzet mejni prehod Holmec. Padla sta dva miličnika in trije vojaki JLA, 91 je bilo zajetih. Enote TO so napadle vojašnico Bukovje pri Dravogradu. Jugoslovanska letala so napadla letališče Brnik, oddajnike Krim, Kum, Boč in Nanos ter Karavanški predor, Kočevsko Reko in Mursko Soboto. V Dravogradu sta ob 15:35 uri dva aviona MIG-21 raketirala okolico mostu. Na letališču Turiška vas Slovenj Gradec je na isti letali streljala novoustanovljena enota LPA 20/1mm in eno letalo lažje zadela.

Oklepna kolona polkovnika Popova, ki je v Slovenijo prodrla pri Razkrižju, je zavzela mejni prehod Gornja Radgona. Domači prostovoljci so ji zažgali tovorne avtomobile. Zavzeto je bilo skladišče JLA v Borovnici, s čimer se je oborožitev TO bistveno izboljšala,

zavzeli so skladišče v Leskovcu, neuspešen pa je bil napad na vojašnico v Ribnici.

V Črničah v Vipavski dolini je TO odgovorila na ogenj iz kolone JLA, dva vojaka sta padla. Enota TO je napadla vojake na mejnem prehodu Rožna Dolina, dva tanka sta bila uničena, trije zajeti, trije vojaki JLA so padli, 98 pa je bilo ujetih. Zavzet je bil prisluškovalni center JLA na Rožniku pri Ljubljani in uničen prisluškovalni center JLA na Suhi. Izvedena sta bila napada na vojašnico Škofja Loka in skladišče JLA Drulovka. Na letališču Brnik je JLA ubila dva avstrijska novinarja. Ponoči se je tankom ob letališču približal pripadnik TO Peter Petrič, streljal na poveljniški tank, ranil poveljnika in pri tem izgubil življenje. JLA je ob 21. uri razglasila prekinitev ognja, saj so bile obkoljene enote v vedno težjem položaju.

Sobota, 29. junija

V noči s petka na soboto so se predstavniki Slovenije v Zagrebu sestali s tremi zunanjimi ministri Evropske skupnosti in predsednikom Zveznega izvršnega sveta (ZIS). Sprejeli so dogovor o ustavitvi sovražnosti, ki pa je bil tako nejasen, da do njegove uresničitve ni prišlo.

Dopoldne so se vdali vojaki in zvezni miličniki, ki so bili obkoljeni v letalski bazi JLA na letališču Brnik. V skladišču goriva JLA v Mokronogu je podoficir streljal na poveljnika, ki se je hotel vdati, in grozil, da bo razstrelil rezervoar z gorivom. Uspešen je bil napad na bojno oklepno vozilo JLA pri Moretinih in spopad policistov z vojaki JLA pri Škofijah. V Štrihovcu je bila razbita tankovska kolona, ki je prodirala proti Šentilju.

Tanki razpadle kolone so pozneje sestavljali tankovsko četo TO. Popoldne so se po pogajanjih predali vojaki JLA stražnice Vrtojba, ki so bili okrepljeni z vojaki iz Vipave. Proti večeru pa so se po uspešni akciji miličnikov predali vojaki JLA in zvezni miličniki na mednarodnem mejnem prehodu Vrtojba, skupaj se je vdalo 140 vojakov in osem zveznih miličnikov, zaseženih je bilo tudi sedem tankov. Od predsedstva RS in vlade RS je JLA s pisnim ultimatom zahtevala kapitulacijo Slovenije. Zadnji rok je bil 30. junija ob 9. uri. Zvečer se je sestala slovenska skupščina, se opredelila za mirno rešitev krize, vendar slovenska neodvisnost ni smela biti ogrožena.

Nedelja, 30. junija

Ob 9. uri je bil zračni alarm, z letališč na Hrvaškem so proti Sloveniji poletela letala JLA, vendar so se kmalu obrnila in vrnila na letališča. V varaždinskem, zagrebškem in reškem korpusu je JLA oblikovala nove sile za napad na Slovenijo. Enote TO so napadle ploščad pred karavanškim predorom, ponoči pa je bil sprejet dogovor o izročitvi predora. Zavzeli so center zvez nad Senožečami. Iz zaplenjenih tankov je bila pri Novi Gorici organizirana tankovska četa TO z devetimi tanki.

Ponedeljek, 1. julija

Okoli pol treh zjutraj je prišlo do požara in eksplozije, ki je uničila skladišče orožja JLA v Črnem Vrhu nad Idrijo. V skladišču je bilo orožje slovenske TO. Po spopadu, v katerem je padel poveljnik, se je vdala stražnica JLA v Novi vasi. JLA je s helikopterji z oznako Rdečega križa dovažala okrepitve in opremo obkoljenim enotam. Oklepna kolona na Medvedjeku se je ponoči izvlekla iz blokade, saj so enote TO po napadu letalstva JLA zapustile položaje brez zavarovanja. Vojaki JLA so odstranili zaščitno ograjo na avtocesti in se z oklepniki po vzporedni cesti napotili v smeri Brežic. Kolona je v Krakovskem gozdu ponovno naletela na blokado TO.

Po neuspelih pregovorih o predaji je bil ob 05.15 uri izveden napad na kolono. Uničeno je bilo eno bojno oklepno vozilo (BOV) in nekaj poškodovanih. Ubitih je bilo nekaj vojakov JLA in ranjen en teritorialec. Takoj po napadu so enote TO zapustile mesto napada zaradi

bližajočega se letalskega napada. Kolona je ostala nezavarovana, zato se je major Prodanovič, poveljujoči kolone JLA, odločil, da z vojaki zapusti kolono. Odpravili so se peš preko Gorjancev v matično enoto v Jastrebarskem. V bližini vasi Planina jih je dohitela in obkolila številčno slabša Posebna enota milice pod poveljstvom Andreja Bobeka. Z zvijačo so napravili vtis, da gre za veliko večjo enoto in po kratkih pregovorih se je major Prodanovič z enoto, brez borbe, predal. Zvečer je sledil nov ultimat JLA Sloveniji. Zavzeto je bilo skladišče minsko eksplozivnih sredstev (MES) Zaloška Gorica.

Torek, 2. julija

Drugi julij je pomenil prelomnico v vojni za Slovenijo. Ob 5. uri zjutraj so enote TO napadle oklepno kolono v Krakovskem gozdu in ji zadale močan udarec. Oklepno mehanizirani bataljon JLA iz Jastrebarskega je skušal prodreti v Slovenijo in rešiti obkoljeno kolono v Krakovskem gozdu, vendar je bil zaradi velikih izgub ustavljen in zavrnjen pri Prilipah. V brezizhodni situaciji so vojaki JLA oklepnike v Krakovskem gozdu zapustili in bili naslednji dan zajeti. Podobno kot proti Krakovskem gozdu so intervencijsko enoto napotili tudi proti Gornji Radgoni, da bi pomagala izvleči tam blokirano oklepno enoto polkovnika Popova.

Ob 13:30 se je z ognjem iz tankovskih topov TO začel napad na stražnico JLA v Šentilju. Na položaje vzhodno od mejnega prehoda je bilo izstreljenih 65 granat in na stražnico 25 granat. Vojaki JLA so jo zapustili. V bližini blokirane kolone JLA v Dravogradu so ta letala odmetavala svetleče vabe, ker je imela enota TO protiletalsko orožje. Ob 16. uri se je vnel večurni boj v Dravogradu med kolono JLA, kasarno Bukovje in enotami TO obrambe. Ob 16:15 so na mejnem prehodu Gornja Radgona enote TO napadle oklepnike JLA, streljanje iz tankov pa je uničilo del mesta. Oklepnikom sta pomagali dve letali. Zavzeta je bila tudi gornjeradgonska stražnica.

Zavzeto je bilo skladišče JLA v Ložnici, ekonomija Rajhenav in nekdanja skladišča TO na Prulah v Ljubljani. Letala JLA so napadla oddajnike na Nanosu, Kumu in v Domžalah, barikadi pri Čatežu in v Krakovskem gozdu. Po ostrem spopadu, v katerem je padel poveljnik, se je vdala stražnica Kuzma. V Mariboru so iz vojašnice Franca Rozmana-Staneta s havbicami streljali proti Pohorju. Pripadniki obrambnih sil pred Dravogradom so, po napadu letal JLA, od 15:30 do 21:30, doživeli nov spopad z oklepno kolono.

Iz vojašnice na Vrhniki so tanki odpeljali proti Ljubljani in proti Logatcu, vendar so jih na Cesarskem vrhu in v Sinji Gorici ustavili. Napadena je bila oklepna kolona v vasi Orehek, zavzeta sta bila mejna prehoda Fernetiči in Gorjansko.

Predsedstvo Republike Slovenije je ob 21. uri sprejelo sklep o enostranski ustavitvi ognja, pri čemer je ugotovilo, da je bila vojaška ofenziva iz Beograda že zlomljena. V večernih poročilih je na TV nastopil načelnik Generalštaba Blagoje Adžić z grožnjo: »Zagotovili bomo nadzor in stvari privedli do konca!«

Sreda, 3. julija

Iz vojašnic v Beogradu je proti Sloveniji krenila gardna oklepno mehanizirana divizija, vendar je zaradi okvar iz ure v uro večji del vozil ostajal ob cesti in pohod proti Sloveniji je propadel. Zjutraj so pripadniki TO in milice obkolili vojake JLA, ki so se umaknili iz stražnice Šentilj. Brez boja sta se predala dva oficirja, trije podoficirji in 45 vojakov. V Radencih je bila dokončno ustavljena oklepna kolona JLA, ki je prodrla s Hrvaške, da bi pomagala obkoljeni enoti na mejnem prehodu Gornja Radgona. Uspešen je bil napad na oklepno kolono na Kogu. Tudi JLA je sprejela dogovor o ustavitvi ognja. Oklepni koloni JLA je dovoljen umik iz Gornje Radgone.

Četrtek, 4. julija

TO in milica sta zasedli vse mejne prehode. Enote JLA se vračajo v vojašnice in na Hrvaško. TO je dovolila umik tankovski koloni z Brnika in oklepni koloni pred Dravogradom. V Mariboru je ob napadu JLA na policijsko vozilo ubit miličnik Robert Hvalc.

Nedelja, 7. julija

Na Brionih se je delegacija Evropske unije sestala s slovensko, hrvaško in zvezno delegacijo. Po petnajsturnih pogajanjih so sprejeli Brionsko deklaracijo, s katero so bile ustavljene sovražnosti na ozemlju Slovenije, slovenska stran je za dobo treh mesecev zamrznila svoje osamosvojitvene aktivnosti, kljub temu pa sta slovenska Teritorialna obramba in milica ohranili popolno suverenost na slovenskem ozemlju.

Dr. Alojz Šteiner

Pregled lokacij in datumov bojnih aktivnosti v slovenski osamosvojitveni vojni v Prekmurju in Prlekiji leta 1991

Pregled lokacij in datumov bojnih aktivnosti v slovenski osamosvojitveni vojni v Prekmurju in Prlekiji od 27. 6. do 3. 7. 1991 je v bistvu povzetek oziroma lista za lažje spremljanje oziroma bodoče proučevanje in poučevanje obrambe samostojne Slovenije v šolah. Za pripravo sem uporabil tri vire, [363] v katerih sem v preteklosti opisoval in raziskoval ter analiziral bojne aktivnosti in spopade. V pregled je vključeno je tudi območje nekdanje občine Ormož, ki je takrat vojaško sodila pod 73. območni štab Teritorialne obrambe (ObmŠTO) Ljutomer.

Območje 75. ObmŠTO Murska Sobota

Nekdanja občina Murska Sobota

1. Murska Sobota, 27. 6. – blokada vojašnice in obstreljevanje ob tem;
2. Gederovci, 27. 6. – spopad med slovenskimi branilci mednarodnega mejnega prehoda in JLA, ki je poskušala zavzeti prehod; 28. 6. – pogajanja z obkoljenimi silami JLA in njihova predaja ter napad na karavlo Petanjci in predaja posadke;
3. Kuzma 27. 6. – ognjeni odgovor slovenskih branilcev mednarodnega mejnega prehoda na JLA, ki je poskušala zasesti prehod;
4. Hodoš, 27. 6. – spopad med slovenskimi branilci mednarodnega mejnega prehoda in JLA, ki je poskušala zavzeti prehod;
5. Murska Sobota, 28. 6. – blokada vojašnice in trikratno obstreljevanje barikad s strani vojnega letalstva JLA;
6. Kuzma 28. 6. – obkolitev dveh enot JLA, ki sta blokirali mejni prehod na Kuzmi in njihova predaja;
7. Kuzma, 2. 6. – blokada karavle in napad nanjo, po katerem se posadka preda;
8. Hodoš, 2. 6. – blokada karavle in neposredne priprave za napad nanjo, do izvedbe napada zaradi predaje posadke ni prišlo;
9. Murska Sobota, 2. 6. – blokada vojašnice in neposredne priprave za napad nanjo, do izvedbe napada ni prišlo.

Nekdanja občina Lendava

1. Dolga vas, 27. 6. – pogajanja med slovenskimi branilci mednarodnega mejnega prehoda in JLA, ki je poskušala zavzeti prehod; 28. 6. – obstreljevanje obkoljenih sil JLA in njihova predaja;
2. Petišovci, 28. 6. – blokada mostu v Petišovcih in pogajanja s poveljujočimi iz oklepne enote JLA, ki je bila zaustavljena v Murskem središču in ji je bil z živim ščitom prebivalcev preprečen prodor preko mostu v Slovenijo.

363 Za podrobnosti glej na DLib spletno dostopne vire: Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju. 2016, str. 44–61; Osamosvojitvena vojna na območju Pomurja 1991 - prispevek za lažje razumevanje in raziskovanje, str. 120–141 in Nekaj posebnosti osamosvojitvene vojne na območju Pomurja leta 1991. str. 63–84.

Datumi zavzetja – predaj karavl 65. obmejnega bataljona JLA

1. Petanjci (A)[364]: 28. 6.;
2. Korovci (A): 29. 6.;
3. Fikšinci (A): 28. 6.;
4. Sotina (A): 28. 6.;
5. Kuzma (A): 2. 7.;
6. Trdkova (M): 28. 6.;
7. Čepinci (M): 29. 6.;
8. Hodoš (M): 2. 7.;
9. Prosenjakovci (M): 29. 6.;
10. Kobilje (M): 29. 6.;
11. Žitkovci (M): 29. 6.;
12. Lendavske gorice (M): 29. 6.;
13. Pince (M): 28. 6.

Karavle (stražnice) od številke 1 do 9 so bile na območju občine Murska Sobota, ostale pa na območju občine Lendava.

Območje 73. ObmŠTO Ljutomer

Nekdanja občina Ormož

1. Ormož, 27. 6. – blokada in obramba mostu ob poskusu prodora in obstreljevanju branilcev in mesta;
2. Ormož, 27. 6. – spopad s tankovsko enoto JLA (Čuskić)[365] v mestu;
3. Središče ob Dravi, 27. 6. – obramba MKT in zapora komunikacije proti Ormožu ter uničenje MKT s strani JLA;
4. Gomila na Kogu/ Hermanci, 3. 7. – obramba barikade in ognjeno delovanje tankovske enoto JLA (Čuskić) po njej ter po civilnih objektih v Hermancih, Gomili na Kogu in Jastrebcih;
5. Gomila na Kogu, 3. 7. – ognjeno delovanje po zapuščenem tanku JLA.

Nekdanja občina Ljutomer

1. Kačure, 27. 6. – spopad s tankovsko enoto JLA (Čuskić) ob barikadi;
2. Mekotnjak, 27. 6. – spopad s tankovsko enoto JLA (Čuskić) ob barikadi;
3. Veržej, 28. 6. – delovanje po oklepni koloni JLA (Popov);
4. Gibina, 28. 6. – spopad z izvidniško enoto JLA (Resanović) ob barikadi;
5. Banfi (Razkrižje), 28. 6. – spopad z oklepno enoto JLA (32. izvidniška enota in tankovska enota) ob barikadah (Resanović in Čuskić);
6. Presika, 2. 7. – spopad z oklepno enoto JLA (Čondor) ob barikadi;
7. Gibina, 2. 7. – spopad z oklepno enoto JLA (Čuskić) ob barikadi;
8. Banfi (Razkrižje), 2. 7. – spopad z oklepno enoto JLA (Čuskić) ob barikadi;
   Pristava, 3. 7. – spopad z oklepno enoto JLA (Čondor);

364 Pomen oznake v oklepaju: A – na meji z Avstrijo, M – na meji z Madžarsko.
365 V oklepaju je naveden poveljujoči starešina enoti JLA.

9. Ljutomer, 3. 7. – spopad z oklepno enoto JLA (Čondor) ob barikadi;
10. Bučečovci, 3. 7. – spopad z oklepno enoto JLA (Čondor);
11. Stara Nova vas, 3.7. – spopad z oklepno enoto JLA (Čondor).

Nekdanja občina Gornja Radgona

1. Radenci 27. 6. – zajetje podpolkovnika JLA (Jovanović);
2. Hrastje Mota, 28. 6. – postavitev barikade in delovanje oklepne kolone JLA (Popov) po njej;
3. Radenci, 28. 6. – spopad v centru naselja z oklepno kolono JLA (Popov) in zadetje civilista Alojza Gaubeta;
4. Mele – Avtoradgona, 28. 6. – barikade na mostu in železniškem prehodu in delovanje po oklepni koloni JLA (Popov);
5. Gornja Radgona, 28. 6. – oviranje prodora oklepne kolone JLA v mesto (Popov), smrt civilista Janeza Svetine in delovanje prostovoljcev po oskrbnem delu kolone;
6. Gornja Radgona, 28. 6. – zajetje polkovnika JLA Djurovića v helikopterski sestavi;
7. Gornja Radgona, 2.–3. 7. – spopad med slovenskimi obrambnimi silami in blokirano enoto JLA (Popova) na mejnem prehodu;
8. Gornja Radgona, 2. 7. – napad in zavzetje karavle JLA v mestu s strani slovenskih obrambnih sil;
9. Zgornje Konjišče, 2. 7. – blokada in predaja posadke karavle JLA
10. Radenci, 3. 7. – spopad z oklepnim transporterjem JLA (Trkulja) in zajetje posadke.

Datumi zavzetja – predaj karavl 66. obmejnega bataljona JLA

1. Gornja Radgona (A): 2. 7.;
2. Zgornja Konjišče (A): 2. 7.

Viri:

1. Šteiner, Alojz, 2016. Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju. V: Durič Janko (ur.) in Bernarda Roudi (ur.) Spomini ne zbledijo - Pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju, str. 44–61.
2. Šteiner, Alojz, 2022. Osamosvojitvena vojna na območju Pomurja 1991 - prispevek za lažje razumevanje in raziskovanje V: Šteiner, Alojz, (ur.), Spominska obeležja pripovedujejo 2021/22, str. 120–141.
3. Šteiner Alojz, 2022. Nekaj posebnosti osamosvojitvene vojne na območju Pomurja leta 1991. V: Kosi, Anton ur., Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije – Zbornik, str. 63–84.

OSAMOSVOJITVENA VOJNA Z VIDIKA UNZ MURSKA SOBOTA

Pohod PEM UNZ Murska Sobota z vodnikom službenega psa na čelu (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Drago Ribaš

Neposredne priprave ONZ na osamosvojitveno vojno v Pomurju od 20. 6. do 26. 6. 1991

Dne 20. 6. 1991 je UNZ Murska Sobota[366] preklicala letne dopuste pooblaščenih uradnih oseb in naročila, komandirjem enot, da takoj posodobijo varnostne in obrambne načrte, predvsem mobilizacijski načrt, načrt opreme in vozil iz popisa. [367]UNZ Murska Sobota je ta dan seznanila vse enote in službe, da je odprta akcija »Osamosvojitev 91«, ki se nanaša na vsebino slovesne razglasitve osamosvojitve. Pri tem so opozorili na zelo napete in nestabilne razmere v SFR Jugoslaviji in stališča evropskih držav do osamosvojitve Slovenije. Prav tako vrh JLA ni priznaval osamosvojitve Slovenije, vladalo pa je tudi veliko nelagodje med občani, ki niso iz Republike Slovenije, še posebej člani stranke za enakopravnost občanov in člani četniškega gibanja v Sloveniji. Slednji so pripravljali proteste pred in med razglasitvijo osamosvojitve. Četniški vojvoda Vojislav Šešelj je napovedal obisk svojih pristašev med protesti. Prav tako so starešine JLA zahtevali dovoljenje V. armadne oblasti za ukrepanje, če ne bodo mogli izvajati svojih nalog po razglasitvi osamosvojitve.

V te aktivnosti naj bi se vmešaval del tiska v SFRJ in armadni tisk, ki so poročali neresnična obvestila o ravnanju slovenskih oblasti do oseb, ki niso Slovenci. Zaradi tega je bilo pričakovati tudi resnejše provokacije kot so atentati na uradne osebe, spodbujanje incidentnih situacij z JLA in podobno. Zato so ONZ morali izvajati zelo resno vse naloge iz akcije Plebiscit.

RSNZ[368] je na UNZ- poslal dopis z načrtom, katere kontrolne točke odprejo posamezne UNZ in od kod vzamejo kader: UNZ Koper kontrolni točki Sečovlje in Dragonja, pomaga pa jima UNZ Nova Gorica, UNZ Postojna odpre kontrolno točko Jelšane s pomočjo UNZ Nova Gorica, UNZ Novo Mesto odpre kontrolno točko Metlika s kadrovsko pomočjo UNZ Kranj, UNZ Krško kontrolno točko Obrežje s pomočjo UNZ Ljubljana okolica in UNZ Kranj, UNZ Celje odpre kontrolno točko Dobovec s pomočjo UNZ Slovenj Gradec, UNZ Maribor kontrolni točki Gruškovje in Središče ob Dravi s pomočjo UNZ Murska Sobota. Vse UNZ so morale določiti matične enote za kontrolne točke, od koder bodo vodene, in starešino, ki bo zadolžen za delo na kontrolnih točkah ter podatke o premeščenih miličnikih za pripravo odločb o premestitvi.

RSNZ je prek UN[369]Z 24. 6. 1991 aktiviral akcijo »Atlas« in zahteval, da se v primeru izpada UKV zvez takoj aktivira na UNZ in PM KV radijske zveze[349]. Zaradi tega so morali imeti radiotelegrafiste, ki jih lahko, če je treba, takoj aktivirajo. [370] Tega dne je RSNZ prav tako prek UNZ Murska Sobota obvestil PMM Gornja Radgona, PMM Gederovci in PMM Kuzma, da so njihovi trije miličniki (po eden iz vsake enote) začasno premeščeni na delo na kontrolni točki Središče ob Dravi in da se morajo naslednji dan ob 18.00 javiti na PM Ormož in bodo začeli delo ob 20.00 po razporedu enote. Izmena bo trajala 12 ur in v izmeni mora biti eden miličnik iz PMM. Konkretne usmeritve bo poslala uprava milice RSNZ 25. 6. 1991. V depeši je bila določena tudi osebna oprema in oprema za delo na kontrolni točki.

366 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 01/2-210 z dne 20. 6. 1991,
367 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 01-2/196 z dne 20. 6. 1991,
368 Dopis RSNZ za vse UNZ-je številka 0215-3-Z-125/2-91 z dne 20. 6. 1991,
369 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/1-2/213 z dne 24. 6. 1991
349 KV – kratkovalovne radijske zveze.
370 Depeša UNZ Murska Sobota za PMM Gornja Radgona, Gederovci, Kuzma in PPM Murska Sobota številka 21/5-12/212 z dne 24. 6. 1991.

Za namestitev miličnikov poskrbi PM Ormož. Na delo jih odpelje miličnik PPM Murska Sobota 25. 6. 1991 z odhodom ob 17.00. Miličnikom pripadajo prejemki v skladu z akti RSNZ. Odločbe jim bodo vročene naknadno.

UNZ Murska Sobota[371] je 24. 6. 1991 odredila stoodstotno mobilizacijo vseh enot in služb z začetkom ob 18.00. O izvedbi je bilo treba poročati vsako uro. Dne 25. 6. 1991 se aktivira načrt »O« - poostreno varovanje objektov iz varnostnega načrta in tega dne ob 8.00 je bilo tudi aktiviranje načrta »Kamen 1/2« v skladu z načrtom UNZ Murska Sobota. Na meji z Republiko Hrvaško se aktivira načrt »Kamen 2/2«. Kontrolo na kontrolnih točkah izvaja PEM I s pomočjo enot, ki zagotovijo ob meji z Republiko Hrvaško motorizirane patrulje.

Vojaško terensko vozilo kompanjola[372] se je 25. 6. 1991 ustavilo na MP Kramarovci, v vozilu je bil poročnik Škulj in komandant stražnice Fikšinci Bedjanić ter vojak JLA voznik. Z miličnikom sta se nekaj minut pogovarjala o vsakdanjih stvareh in se nato odpeljala.

Inšpektorja Inšpektorata milice UNZ Murska Sobota[373] sta 25. 6. 1991 obiskala MP Gederovci, kjer sta ugotovila, da je enota 23. 6. 1991 med 22.00 in 24.00 izvedla 50-odstotno mobilizacijo. Mobilizacijo so zavarovali z dvema stražarjema. Okoli 23.30 se je na robu gozda ob MP, gledano iz smeri državne meje, pojavila skupina 15 do 20 vojakov JLA, ki so se ustavili na robu gozda. Nato je poveljujoči ukazoval,[354] »lezi, pretrčavaj, nišani, pali«. Nato se je slišal zvok proženja orožja brez streliva. Vojaki so ostali tam do 24.00, nato so se umaknili. Komandir je povedal, da enota tega ravnanja ni z ničemer sprožila. V tem času je v dnevnem prostoru MP v temi potekal sprejem rezervnih miličnikov.

UNZ Murska Sobota[374] je 25. 6. 1991 zvečer poročala o ugotovitvah PMM Gederovci, ki je zaznala okoli 18.00 patruljo JLA v sestavi petih vojakov, od katerih so bili štirje oboroženi s puškomitraljezi in eden z avtomatsko puško. Patrulja se je vračala iz smeri Cankove mimo MP in zalegla na robu gozda za MP in merila v smeri Republike Avstrije in Republike Slovenije. Okoli 19.05 je prišla do njih patrulja v enaki sestavi in se napotila v smeri Cankove, prva pa v smeri stražnice. Čez nekaj minut se je pripeljal z osebnim avtomobilom do MP Gederovci komandant stražnice Petanjci in pred MP zavil na gramozno cesto proti Gederovcem in tam pustil vozilo. Z dvema vojakoma je šel za drugo patruljo, jo zaustavil in ji nekaj minut nekaj zelo glasno razlagal. Za tem se je patrulja vračala nazaj proti stražnici, komandant pa je odšel z dvema vojakoma v smeri Cankove.

UNZ Murska Sobota[375] je 25. 6. 1991 obvestila vse enote in službe, da je Slovenska skupščina sprejela ustavni zakon za izvedbo Temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti, ki nalaga, da se na MP zamenjajo označbe SFRJ z označbami RS in na mejnih prehodih dvigne zastava Republike Slovenije. MP so seznanili, da bodo naslednji dan, to je 26. 6. 1991, delavci cestnega podjetja zamenjali table SFRJ s tablami RS. Enote na MP 26. 6. 1991 snamejo zastavo SFRJ in namestijo zastavo Republike Slovenije, ki jo bodo v tem času dobile. Milica mora zaščititi delavce cestnega podjetja pri njihovem delu. Milica pred tem zavaruje območje MP. Če pride do vmešavanja JLA, naj se takoj obvesti sektor za stalno dežurstvo UNZ Murska Sobota. V primeru, da bi grozil oboroženi konflikt z JLA se table RS namesti poleg table SFRJ in zastava RS polega zastave SFRJ.

371 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/4-1-SZ-76/91 z dne 24. 6. 1991.
372 Depeša OM Rogaševci za UNZ Murska Sobota številka 39/169-91 z dne 25. 6. 1991.
373 Uradni zaznamek inšpektorjev inšpektorata milice UNZ Murska Sobota številka 21/3-3 z dne 26. 6. 1991.
354 Lezite, preskakujte, meri, streljaj .
374 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/5-1-2/227 z dne 25. 6. 1991.
375 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/5-1-2/229 z dne 25 .6. 1991.

RSNZ je 26. 6. 1991[376] opozoril UNZ-je, da se JLA pripravlja, da bodo preprečili zamenjavo tabel in zastav na MP. Na območjih UNZ Koper, Kranj in Murska Sobota je JLA poskušala to preprečiti s konkretnimi grožnjami na MP. Prepovedali so predajo MP ali ustavitev pretoka prometa čez MP. Na MP, ki jih je JLA obkolila, je bilo treba zahtevati prek operativne podskupine asistenco enot TO, ožje območje MP pa mora varovati milica. Komandirji PMM so odgovorni za koordinacijo s TO. UNZ-ji lahko uporabijo za to PEM I. PMM so o težavah pri prometu ali menjavi tabel obvestili sosednje varnostne organe. RSNZ pa je angažiral slovensko tiskovno agencijo, da na te MP pošljejo snemalne ekipe in o tem obvestijo javnost.

Dne 26. 6. 1991 je OM Rogaševci[377] poročala UNZ Murska Sobota, da se je okoli 13.00 na MP Matjaševci pripeljalo vozilo JLA z desetarjem in poročnikom Ivanovičem, ki je miličniku povedal, da ne bodo dovolili zamenjave tabel na MP, dokler se vodstvo JLA ne dogovori z vodstvom Republike Slovenije. Okoli 12.45 se je na MP Sotina pripeljal komandant stražnice Sotina in povedal, da mora preveriti, če je zamenjana tabla z napisom SFRJ. Nato je prišla na ta MP patrulja JLA okoli 15.55 in povedala, da ima enako nalogo ter ponovno okoli 18.00. Na MP Kramarovci se je okoli 12.00 tega dne pripeljalo vozilo JLA z voznikom, poročnikom Škuljem in komandantom stražnice Fikšinci ter so se zanimali za zamenjavo tabel SFRJ. Povedali so, da imajo navodilo preprečiti zamenjavo tabel in zastave SFRJ. Poročnika je zanimalo, če kaj ve o dogajanju na MP Kuzma in kako komentira trenutne razmere v Sloveniji, vendar je miličnik zavrnil pogovor o tej temi.

UNZ Murska Sobota[378] je 26. 6. 1991 pozno zvečer poročala RSNZ o premikih JLA. Okoli 21.50 so na območju UNZ začeli registrirati premike vozil JLA iz smeri Ptuja in Maribora. Tako je skupno prispelo v vojašnico Murska Sobota deset tovornjakov in tri terenska vozila in okoli 200 vojakov JLA. Kmalu po prihodu so štirje tovornjaki in eno terensko vozilo formirali kolono in se odpeljali v smeri Gederovci in nato Kuzme. Tega dne je UNZ Murska Sobota naročila komandirjem PMM Dolga vas, Hodoš in Gornja Radgona, da seznanijo sosednje varnostne organe z naslednjim obvestilom:

"Na dan razglasitve samostojnosti Republike Slovenije z dne 25/6-1991, ima Notranje ministerstvo Republike Slovenije čast, da Vas in Vaše mejne organe informira z naslednjim:

- V sredo, dne 26/6-1991 bodo na vseh mednarodnih mejnih prehodih v R Sloveniji postavljene nove mejne table z napisom "Republika Slovenija". Prav tako bo na vseh mednarodnih mejnih prehodih zamenjana zastava z zastavo Republike Slovenije.

  Prav tako bodo sčasoma zamenjani omenjeni znaki na maloobmejnih prehodih.

- Mejna policija je kontrolo meje na vseh mednarodnih mejnih prehodih intenzivirala in za potek prometa preko mejnih prehodov dodatno zavarovala mejne prehode.

Slovensko Notranje ministerstvo ocenjuje, da je dosedanje obojestransko sodelovanje in zaupanje doseglo zelo visoko raven in si želi, da bi se to še vnaprej odvijalo."

Darko Anželj
NAČELNIK UPRAVE

Vsebina obvestila za tuje varnostne organe (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

376 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 023-2/872 z dne 26. 6. 1991.
377 Depeša OM Rogaševci za UNZ Murska Sobota številka 39/171-91 z dne 26. 6. 1991.
378 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/3-3-2/236 z dne 27. 6. 1991.

Drago Ribaš

ONZ v spopadih v osamosvojitveni vojni od 27. 6. do 3. 7. 1991

UNZ Murska Sobot[379]a je 27. 6. 1991 poročala RSNZ, da je tega dne ob 2.23 območni štab TO Murska Sobota prejel ukaz, da JLA preprečijo vzpostavitev nadzora nad MP z vsemi ukrepi – tudi z orožjem in predlagana metoda je bila blokada komunikacij. Zato so komandirji PMM opravili koordinacijo s TO glede mest blokad. TO je začela tudi postavljati blokado vojašnice v Murski Soboti.

UNZ Murska Sobota[380] je obvestila vse enote in službe, da je bila ustanovljena na UNZ operativna skupina (štab) in dostop do nje prek telefona in UKV zveze. [381]RSNZ je 27. 6. 1991 vsem UNZ-jem naročila, da miličniki tujce, ki so ujeti v blokado, usmerijo na proste MP ali pa v najbližje hotele ali druga prenočišča izven spopadov in jim dajo številke njihovih diplomatskih predstavništev. O teh napotitvah tujcev je bilo treba poročati RSNZ.

RSNZ[382] je tega dne ob 19.20 obvestila UNZ-je, da se pritisk JLA na MP nadaljuje. JLA je uporabljala tudi težko orožje in je bilo že več ranjenih in mrtvih na obeh straneh. JLA je uporabljala helikopterje, da bi preskočila blokade komunikacij, vendar pa se je že več vojakov in starešin JLA predalo. Enote TO in ONZ so držali v blokadi 15 večjih kolon in oddelkov JLA. Zaradi tega je bil izdan ukaz, da se odpira ogenj iz vsega orožja na vse helikopterje JLA, ne glede na njihov položaj, in da se vsak premik JLA izven vojašnic šteje za sovražno dejanje, ki ga je treba ustaviti s pozivi na predajo, če to ne deluje pa uničiti z vsem orožjem in zapleniti vozila, tehnična sredstva in orožje JLA.

OZK je vodstvu UNZ poročala[383], da od 24. 6. 1991 kriminalistična služba dela neprekinjeno po razporedu in je najmanj ena skupina na terenu. Vpoklicali so tudi štiri rezerviste. Tako so opravili ogled incidenta med milico in JLA na MP Kuzma 26. 6. 1991 in še isti dan ogled poškodbe s strelnim orožjem v centru TO v Vidoncih. V času od 00.00 26. 6. 1991 je bila neprestano patrulja OZK v bližini vojašnice v Murski Soboti in je dokumentirala dogajanje v njej. Ostali delavci pa so bili v pripravljenosti.

RSNZ je vsem UNZ-jem naročila 27. 6. 199[384]1, da so ugotovili, da delavci Zveznega sekretariata za notranje zadeve ob prevzemih MP zahtevajo izročitev dokumentacije, opreme, zvez, zato so morali na MP skriti, deponirati ali uničiti dokumentacijo, ki bi lahko služila izvajanju mejne kontrole in se prouči način onesposobitve zvez. Prav tako se Zvezni milici ni smelo predati orožja.

PM Murska Sobota je poročala UNZ [385] ta pa je 27. 6. 1991 poročala RSNZ o samopoškodbi pripadnika TO, ki je bil na položaju pred MP Gederovci. V jarku, kjer je ležal, je repetiral avtomatsko puško in cev usmeril proti nogi. Ni bilo ugotovljeno, ali je sprožil po nesreči ali namerno, krogla mu je prebila nart desne noge in poškodovala tretjo kost prsta na desni nogi. Vojak je ostal na zdravljenju v bolnišnici Murska Sobota.

379 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/3-3-2/236 z dne 27. 6. 1991.
380 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2/2927 z dne 27. 6. 1991.
381 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0213-3-4/7336 z dne 27. 6. 1991.
382 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 1099 z dne 27. 6. 1991.
383 Dopis OZK vodstvu UNZ Murska Sobota številka 22/1-sl./91 z dne 27. 6. 1991.
384 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0213-2/887 z dne 27. 6. 1991.
385 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/6-6-2-2938 z dne 27. 6. 1991.

00365 šifrirano
=== d d ===

republika slovenija
republisski sekretariat za notranje zadeve
ljubljana, kidricheva 2

ljudska obramba
uradna tajnost
strogo zaupno

depessa sstevilka: 0010-sz-37/91-2/880
ljubljana, dne 27.06.1991

- vsem upravam v rsnz
- vsem unz, pm, om, ppm, pmm, pzzm, zem, se, [illegible]

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 0012-81/2009/66
DATUM: 25. 5. 2010

na podlagi odredbe predsedstva republike sgovenije sst. 800-03-18/91 z dne 27.6.1991 in v zvezi s 55. chlenom zakona o notranjih zadevah (ur. list srs, sst. 28/80, 38/88, 27/89 in ur. list rs, sst. 19/91) iizdaja republisski sekretar za notranje zadeve

u k a z

o uporabi orozzja

1.

za zagotovitev izvedbe nalog dolocheenih z odredbo predsedstva epublike slovenije odrejam uporabo orozzja v oborozzitvi organov za notranje zadeve.

2.

ta ukaz velja za vse pooblasschene uradne osebe organov za notranje zadeve republike slovenije in za rezervni sestav onz.

3.

orozzje se uporablja v skladu z zakonom o notranjih zadevah.

4.

ta ukaz zachne veljati takoj in velja do preklica.

igor bavchar
republisski sekretar

Ukaz RSNZ za uporabo orožja (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Uprava kriminalistične službe RSNZ[386] je vsem UNZ-jem poslala 27. 6. 1991 pojasnilo glede veljavnosti zakonodaje SFRJ na področju kazenskega prava. Pri tem je opozorila na določbo 4.člena ustavnega zakona za izvedbo Temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ki določa, da se zakonodaja SFRJ uporablja v Republiki Sloveniji, dokler ne bo sprejeta ustrezna slovenska zakonodaja, in če izrecno ne nasprotuje slovenskim predpisom. Tako, da delavci kriminalistične službe lahko pri svojem delu uporabljajo zakonodajo SFRJ. [387]RSNZ je tega dne obvestila UNZ-je, da naslednji dan, 28. 6. 1991, začne veljati Zakon o organizaciji in delovnem področju republiške uprave, ki se na ONZ nanaša predvsem na pečate in štampiljke in obrazce ter druge tiskovine, ki bodo UNZ-jem dostavljeni v najkrajšem času.

UNZ Murska Sobota - VIS je poročala[388] o razgovoru z vojnim ujetnikom iz stražnice v Fikšincih. Povedal je, da je doma iz Bosne in Hercegovine in ima do konca vojaškega roka še 66 dni. Po urjenju na Ptuju je bil poslan v stražnico Fikšinci. O tem, kaj se dogaja v SFRJ, niso vedeli skoraj nič, ker niso imeli dostopa do časopisov, televizor pa so jim vzeli pred 15 dnevi z izgovorom, da se je pokvaril. Za dne 27. 6. 1991 je povedal, da je še z dvema vojakoma dobil nalogo, da na MP Kramarovci prepreči prehod potnikom, vendar so skupaj s policisti pustili mimo 15 delavcem, ki so se vračali iz Avstrije. Nato je prišlo še več policistov, ki so zahtevali, da se predajo, kar so mirno storili.

UKS je opravila razgovor z vojakom JLA[389], Slovencem v bolnišnici, ki je bil v vojašnici Murska Sobota v enoti, ki so jo imenovali »pozadina« in je opravljala stražarsko službo v vojašnici. Na razpolago so imeli polavtomatske in avtomatske puške ter dva manjša topova. Dne 27. 6. 1991 okoli 19.45 je bila vojašnica napadena, sami na to niso bili pripravljeni. Vsi so tekli in iskali položaje za obrambo, ko je zalegel pri črpalki za gorivo, je začutil v nogi bolečino. V bližini pa je zalegel drugi vojak, Makedonec. Malo za tem je pritekel oficir in tega vojaka razorožil. Ko so ga peljali v bolnišnico je tisti vojak jokal. Nista imela nobenega spora, zato je bil prepričan, da ga je v desno nogo ustrelil po nesreči. Povedal je tudi, da je prejšnji dan v vojašnici zmanjkalo elektrike, dokler niso usposobili agregat. V vojašnici so imeli dovolj hrane. Povedali so jim, da vojašnico branijo pred napadom vojakov TO. Vojaki, ki so jih pripeljali iz Maribora, so bili mladi kot on.

UNZ Murska Sobota je 28. 6. 1991 obvestila[390] vse enote, da so bili v bojih z JLA zajeti vojni ujetniki in da je vedno več dezerterjev iz vrst JLA. Izdali so ukaz, da je za vojne ujetnike odgovorna milica, ki jim mora nuditi oskrbo in zaščito v skladu z mednarodnimi predpisi, medtem ko za dezerterje poskrbi TO. [391]RSNZ je obvestila vse UNZ-je 28. 6. 1991, da je prišlo do več poskusov napadov na objekte ONZ in tehnična sredstva, ter da je zajetih več miličnikov, padla je prva žrtev v ONZ, nekaj miličnikov pa je bilo ranjenih. Zaradi tega so naročili, da poostrijo operativne in fizične ukrepe za osebno varnost miličnikov in objektov ONZ. Miličniki morajo biti izven objektov ONZ v skupinah po dva ali več oboroženi z osebnim in avtomatskim orožjem. Operativnim podskupinam je treba zagotoviti popolno varnost tudi z umikom na varne lokacije.

386 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0222-s/1 z dne 27. 6. 1991.
387 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0402/033-43-1049 z dne 27. 6. 1991.
388 Uradni zaznamek UNZ Murska Sobota VIS številka 22/6 z dne 28. 6. 1991.
389 Uradni zaznamek UNZ Murska Sobota UKS številka 22/7 z dne 28. 6. 199.
390 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2/239 z dne 28. 6. 1991.
391 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0211-3-4/7340 z dne 28. 6. 1991.

UNZ Murska Sobota je vsem enotam in službam posredovala[392] ukaz Republiške koordinacije 28. 6. 1991, ob 20.15, ki je bil sprejet na podlagi ukaza Predsedstva Slovenije in sporazuma med vladama Republike Slovenije in SFR Jugoslavije. Ukazali so, da se tega dne do 21.00 ustavijo ofenzivne dejavnosti proti JLA, prepovedali so umik s položajev in tudi JLA se ni smelo dovoliti premikov. Če bo JLA poskušala s kakšno akcijo, je bilo treba odločno ukrepati. Prav tako so opozorili na pojav diverzantsko terorističnih skupin JLA.

MNZ je vsem UNZ-jem poslala 28. 6. 1991 pojasnilo [393], kako ravnati, če sta oba starša v ONZ in bi lahko oba padla med bojem. Tako so dovolili, da eden od staršev ostane doma in skrbi za otroke. [394]MNZ je tega dne UNZ-jem tudi naročilo, da do nadaljnjega ne dovoljujejo javnih shodov in javnih prireditev zaradi nastalih razmer. [395]Uprava kriminalistične službe pa je ta dan naročila kriminalistom na UNZ-jih, da začnejo zbirati obvestila o vseh osebah, ki so ob okupaciji Slovenije storile ali sodelovale pri storitvi vojnih zločinov, zbrane podatke je bilo treba sproti posredovati na MNZ.

PMM Gederovci je UNZ Murska Sobota 29. 6. 1991 poročala [396] o obisku višjega svetnika okrajnega glavarstva in delegacije Občine Bad Radkersburg, ki so se zanimali za stanje v Pomurju. Povedano jim je bilo, kako se odvija agresija, in da so v Prekmurju v glavnem umaknjene barikade in je promet tekoč. Na MMP Gornja Radgona pa je še JLA in je MP blokiran. Okrajni svetnik je izrazil podporo slovenski policiji v imenu Republike Avstrije in občudovanje njeni moralnosti in pogumu. Ponudil je prevoz vseh ranjenih miličnikov v bolnišnico v Bad Radkersburg, če bi bil prevoz v bolnišnico v Murski Sobota onemogočen. Povedal je tudi, da je bil njihov deželni glavar v Nemčiji v Bonnu in predlagal posredovanje skupine Evropske gospodarske skupnosti v Jugoslaviji. Na koncu so slovenski policiji zaželeli vse najbolje in pomoč karkoli bomo potrebovali.

Uprava kriminalistične službe RSNZ je naročila 29. 6. 1991 kriminalistom[397] na UNZ, da na terenu v civilnih oblačilih ne nosijo orožja na vidnem mestu, razen če opravljajo naloge skupaj z uniformirano policijo. Pripravljajo pa delitev delovnih uniform za delavce oddelkov kriminalističnih služb.

Republiška koordinacija[398] je prek ONZ naročila operativnim podskupinam, štabom TO in upravnim organom za ljudsko obrambo 29. 6. 1991, da takoj formirajo zbirne centre za vojne ujetnike v dogovoru z ONZ. Območni štabi TO naj sodelujejo pri tej aktivnosti. V vseh pokrajinah naj se formira večji center za vojne ujetnike. Treba je čimprej izdelati seznam vojnih ujetnikov z osebnimi podatki in zagotovljenimi nujnimi pogoji za življenje in nastanitev vsem vojnim ujetnikom. Prav tako je bilo treba takoj izdelati sezname mrtvih pripadnikov JLA, TO, ONZ in civilnega prebivalstva ter jih dostavljati Republiški koordinaciji. [399]RSNZ pa je opozoril na težave, ker je vojnih ujetnikov vedno več in jim je treba zagotoviti vse pravice po mednarodnem pravu. Zato so se dogovorili z Ministrstvom za pravosodje, da omogoči uporabo kazensko poboljševalnih zavodov za zbirne centre za vojne ujetnike. Načelniki UNZ so dobili nalogo, da takoj stopijo v stik z upravniki zavodov.

---

392 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21-2/2946 z dne 28. 6. 1991.
393 Depeša MNZ za UNZ-je številka 0433-11-sl./83-91 z dne 28. 6. 1991.
394 Depeša MNZ za UNZ-je številka 0016-651-4/7341 z dne 28. 6. 1991.
395 Depeša MNZ za UNZ-je številka 0022-1-2/896 z dne 28. 6. 1991.
396 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 4-39/135-91 z dne 29. 6. 1991.
397 Depeša RSNZ za UNZ-je OZK številka 0221/1-4/7373 z dne 29. 6. 1991.
398 Depeša republiške koordinacije za operativne podskupine, štabe TO in upravne organe za ljudsko obrambo številka 1284 z dne 29.6.1991.
399 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0211-1-2/903 z dne 29. 6. 1991.

VIS in kriminalistična služba pa naj skrbita za razgovore in obdelavo vojnih ujetnikov (fotografiranje, daktiloskopiranje).

UNZ Murska Sobota je RSNZ 29. 6. 1991 poročala[400] glede vojnih ujetnikov, da so se dogovorili s srednjo ekonomsko šolo v Murski Soboti za uporabo telovadnice za zbirni center in z zapori v Murski Soboti. Izdelali so seznam vojnih ujetnikov, ki bo še ta dan poslan RSNZ. Pristopili so tudi k ugotavljanju seznamov padlih in ranjenih v spopadih, zaenkrat imajo samo delne in ne preverjene podatke, da so bili do takrat mrtvi trije pripadniki JLA, dva mrtva civilista, osem ranjenih vojakov JLA, dva ranjena civilista in dva ranjena pripadnika TO. Prosili so še, da Rdečemu križu zaradi varnosti vojnih ujetnikov zaenkrat ne sporočijo mest zbirnih centrov.

UNZ je RSNZ ta dan poročala[401] o obisku višjega svetovalca iz okrajnega glavarstva Bad Radkersburg Republika Avstrija, ki je prosil za opis dogajanja. Ponovno je zagotovil, da bo Republika Avstrija sprejela na mejnem prehodu, ki bo prost, ranjene iz spopadov in bodo imeli na mejnih prehodih reševalno vozilo z zdravnikom. Žandarmerija je bila v polni pripravljenosti, letalstvo Republike Avstrije je občasno preletavalo območje državne meje, vojska je bila v pripravljenosti, vendar še v vojašnicah. Povedal je, da so letala JLA grdo kršila avstrijski zračni prostor, ko so v nizkem preletu letela vse do Gradca. V času spopada v Gornji Radgoni so leteli naboji čez državno mejo. Na vrtu hotela Östereich je naboj prestrelil hlače gosta, drugi naboj pa je prestrelil luč na MP. Zadeta je bila tudi osnovna šola. Zagotovil je vso podporo Republike Avstrije Republiki Sloveniji. Bil je zaprošen za pomoč pri izvedbi akcije Skala prek MP Gederovci in z izstopom avtobusa UNZ na MP Vič pri Dravogradu. [402]Tega dne, 29. 6. 1991, je PM Murska Sobota poročala UNZ Murska Sobota, da je v bolnišnici Murska Sobota deset ranjenih vojakov JLA, dva ranjena pripadnika TO in dve civilni osebi. PM Murska Sobota je varovala ranjene v bolnišnici.

MNZ je UNZ-je 29. 6. 1991 obvestil[403], da so v računalniku MNZ v datoteko lastništva osebnih vozil vnesli registrske številke, za katere je znano, da so bile dodeljene JLA. Tako se je na ekranu računalnika po preverjanju lastništva pokazalo, da je last JLA. [404]Republiška koordinacija je prek UNZ-jev dopolnila navodilo za ravnanje z vojnimi ujetniki, in sicer, da lahko vojaki JLA v blokadah odidejo v vojašnice brez orožja razen oficirjev, ki lahko obdržijo pištole brez streliva, prestopijo v TO ali odidejo domov. Vojne ujetnike, zajete pred premirjem ali med njem, ki so Slovenci, se vključi v TO, Hrvate in Albance se pusti domov, če je to mogoče organizirati, ali se jih vključi v TO kot prostovoljce. Pospešiti je treba delo v večjih zbirnih centrih.

UNZ Murska Sobota je 29. 6. 1991 posredovala[405] v celoti obvestilo Republiške koordinacije, ki se je nanašalo na dogovor v Zagrebu med predstavniki Republike Slovenije, Evropske trojke ter predstavnikov vlade SFRJ. Takojšnjo ustavitev agresije na Republiko Slovenijo naj bi zagotovil predsednik Zvezne vlade Markovič. Slovenija ni odstopila od samostojnosti in suverenosti, ostali koraki pa do se izvajali postopno. Možni so samo najavljeni in kontrolirani premiki sil JLA zaradi preskrbe, kakršnikoli drugi premiki JLA v zraku pomenijo kršitev premirja.

400 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 01-S-2/245 z dne 29. 6. 1991.
401 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 01-2/246 z dne 29. 6. 1991.
402 Depeša PM Murska Sobota za UNZ Murska Sobota številka 7/808/91 z dne 29. 6. 1991.
403 Depeša MNZ za UNZ-je številka 2/902 z dne 29. 6. 1991.
404 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2/2953 z dne 29. 6. 1991.
405 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2/2951 z dne 29. 6. 1991.

Enote JLA so se lahko umaknile v vojašnice brez oklepnih ali drugih vozil, ki jih ob zapustitvi niso smeli uničiti. Republiška koordinacija je ukazala obrambnim silam Slovenije, da na vsako kršitev premirja odgovorijo z uničenjem sovražnika. Treba je bilo stalno spremljati stanje v vojašnicah JLA in blokadah. TO je zahtevala od Republiškega štaba TO potrebno količino artilerijskega streliva in minskoeksplozivnih sredstev. Treba je bilo preprečiti prihod novih enot JLA v Slovenijo. ONZ so morale prijeti vsako osebo JLA, ki se giblje brez dovoljenja izven vojašnice JLA. Z vojnimi ujetniki naj se ravna skladno z Ženevsko konvencijo. Možna je bila izmenjava vojnih ujetnikov med JLA in obrambnimi silami Slovenije s soglasjem republiške operativne skupine. Vsi ukrepi blokade vojašnic in enot JLA so ostali v veljavi. Treba je bilo usposobiti zaplenjene oklepnike in jih označiti s slovenskimi oznakami, popolniti s slovenskimi posadkami ter postaviti na potrebna mesta. Pogrebov pripadnikov TO in ONZ so se morali obvezno udeležiti predstavniki ONZ in TO. Sanitarna pomoč se je morala zagotoviti vojakom JLA v blokadi. Treba je bilo dokumentirati kršitve premirja. Ves čas naj se poziva pripadnike JLA v vojašnicah in v blokadah, da se predajo in da bodo oficirjem zagotovljene enake socialne in druge pravice kot oficirjem TO. Treba je bilo organizirati delo v enotah, tako da bodo pripravljene na spopad in spočite. Prepovedali so koncentracijo enot TO na mestih, kjer bi bili izpostavljeni letalskim napadom.

UNZ Murska Sobota je 30. 6. 1991 poročala RSNZ[406] o nesreči zaradi aktiviranja rakete ročnega metalca raket tipa Zolja v stanovanjski hiši na Petanjcih, kjer je bila (nevseljena hiša) lokacija diverzantske čete OŠ TO Murska Sobota. Pomočnik poveljnika diverzantske čete je tega dne preselil tehnična sredstva diverzantske čete v nevseljeno hišo na Petanjcih. Skladišče streliva in druge opreme so uredili v pritličju hiše v kurilnici. Med opremo so bili tudi trije ročni metalci raket dva tipa Zolja in eden tipa Ambrus, ki je bil na hodniku poleg kurilnice. Okoli 12.15 je v hiši montiral priklop za televizijo občan iz Petanjec. Takrat sta prišla v hišo en aktiven in en rezervni miličnik OM Radenci z nalogo, da preneseta metalce raket na drugo lokacijo. Vsi štirje so se zbrali v kurilnici in na hodniku pred njo, oficir TO pa je kazal ostalim, kako se ravna z metalcem raket Zolja. Pri tem je prišlo do aktiviranja rakete, ki je zadela podboj vrat kurilnice in tam eksplodirala in od tam zadela vrata sosednje sobe. Pri tej nesreči so bili vsi štirje hudo telesno poškodovani in odpeljani v bolnišnico v Mursko Soboto.

Republiška koordinacijska skupina je naročila 30. 6. 1991[407] podskupinam, da v primeru večjih napadov JLA obrambne sile Slovenije takoj izvršijo napad na vitalne objekte JLA. Ukaz za napad se je glasil »Sraka«. Če bi bile zveze motene, se enote v primeru napada JLA same odločijo in izvedejo protinapad. [408]Republiška koordinacija je koordinacijske podskupine 30. 6. 1991 opozorila, da JLA kljub dogovoru o prekinitvi ognja ta dogovor stalno krši (poskus miniranja skladišča v Mokronogu, izpad enot JLA v Karavankah, kršenje oznak Rdečega križa). Zato so naročili, da enotam JLA vrnemo mrtve in ranjene, če to ni bilo storjeno, ranjene, le če to želijo sami. Enotam JLA v blokadi so ponudili odhod v najbližjo vojašnico, kjer dobijo oskrbo, vendar so morali pustiti vse orožje in strelivo, oklepnike, oficirji so lahko zadržali pištole brez streliva. Blokade enot in objektov JLA so se reševale od primera do primera. Treba je bilo pozivati predvsem starešine JLA, da lahko prestopijo v TO, kjer so dobili službo in enako socialno in zdravstveno oskrbo kot oficirji TO.

406 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 22/5-2/2964 z dne 30. 6. 1991.
407 Depeša republiške koordinacije podskupinam na terenu številka 1340 z dne 30. 6. 1991.
408 Depeša republiške koordinacije podskupinam na terenu številka 1341 z dne 30. 6. 1991.

RSNZ je vse UNZ-je 30. 6. 1991[409] opozoril na možnost, da se bodo enote JLA ali posamezni vojaki poskušali izmakniti iz vojašnic ali blokiranih kolon, priti do civilnih oblek in najti pot iz Slovenije domov ali v matične vojašnice. Lahko bi potovali peš ali z vlakom ali z na silo odvzetimi osebnimi avtomobili in bodo večinoma tudi oboroženi.

Zato so naročili ONZ in TO, da so pri postopkih zelo previdni in pripravljeni na odpor ali uporabo orožja. Predvsem v Prekmurju so se pojavili mladi moški, ki so po hišah prosili civilna oblačila in hrano in informacije za smer poti. Te osebe je treba prijeti in z njimi ravnati kot vojnimi ujetniki.

Republiška koordinacija je prek UNZ-jev 30. 6. 1991[410] poslala naročilo predsednikom skupščin občin in izvršnih svetov občin naročilo, ki se je sklicevalo na smernice predsedstva Republike Slovenije o ukrepih za pripravljenost z dne 15. 5. 1991, da takoj zagotovijo delovanje upravnih organov in izvršnih svetov občin. Vse naloge v zvezi z oskrbo, prometom, materialno in zdravstveno oskrbo prebivalstva ter obrambne sile so morali takoj prevzeti upravni organi. Rok za izvršitev naloge je bil istega do 15.00. Prav tako so morali o izvršitvi naloge takoj poročati. Občinski štabi civilne zaščite so morali izvršiti vse priprave za zaklanjanje prebivalstva, za nudenje prve pomoči, tehnično reševanje in druge potrebne ukrepe. Aktivirati je bilo treba civilno zaščito in druge reševalne sile v potrebnem obsegu. Upravnim organom za ljudsko obrambo so naročili, da sprejemajo tudi prostovoljce iz Republike Hrvaške, še posebej, če so že ustrezno usposobljeni. Z njimi je treba ravnati kot s prostovoljci iz Slovenije. Prav tako je bilo treba preprečiti vsak poskus mobilizacije s strani JLA, tudi če gre za državljane drugih republik bivše države. Za izvedbo nalog so bili odgovorni izvršni sveti občin.

RSNZ je 30. 6. 1991 UNZ-je zaprosila za podatke[411] o tujih državljanih, ki so bili do takrat v spopadih med JLA in obrambnimi silami Slovenije ubiti ali ranjeni, do 14.00 istega dne, ker jih morajo posredovati Rdečemu križu, ta pa mednarodnemu Rdečemu križu. [412]UNZ Murska Sobota je še isti dan odgovorila, da je bilo v Pomurju evakuiranih 23 avstrijskih in trije nemški državljani, evakuacija je bila izvedena varno.

Policijska postaja Petrinja iz Republike Hrvaške je 30. 6. 1991[413] zaprosila PM Murska Sobota, naj na prošnjo staršev preverijo, kje je njihov sin, ki naj bi služil vojaški rok na stražnici Kuzma. Imeli so podatek, da naj bi ga zajeli miličniki PM Murska Sobota. Prosili so za podatek, ali je navedeni vrnjen JLA, pri TO ali ONZ. To ni bila edina preverba staršev otrok na služenju vojaškega roka v JLA v tistem času.

409 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0021-4/7377 z dne 30. 6. 1991.
410 Depeša republiške koordinacije občinam v državi številka 1340 z dne 30. 6. 1991.
411 Depeša RSNZ za UNZ-je številka 0213-1-4/7375 z dne 30. 6. 1991.
412 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21/3-2/2961 z dne 30. 6. 1991.
413 Depeša policijske postaje Petrinja za PM murska Sobota številka 511-10-51/03-2166/91 FJ z dne 30. 6. 1991.

I

I

455

VIS MARIBOR SKUPINA MURSKA SOBOTA

DATUM: 1/7-1991

VIS MARIBOR

in policije

ZADEVA: ZAJETO OROŽJE PO PRIPADNIKIH TO ZVEZA: Telefonsko naročilo

in policije

Enote TO na območju občine Murska Sobota, Gornja Radgona in Ljutomer so v obdobju od 27/6 do 30/6-1991 zajele naslednje količine oborožitve in MTS:

1. AP 193 kpl. 2. PAP 6 kpl. 3. Rstr 36 kpl. 4. Mitraljez 3 kpl. 5. Ostrostrelska puška 1 kom 6. Opu 36 kpl. 7. Pištola 7,62 mm 12 kom 8. Maljutka raketna s putlom 12 kom.
9. Pult za vodenje 3 kom
10. Minometalec 82 mm 4 kom 11. Mine za minometalec 82 mm 145 kom 12. ROB 102 kom 13. Naboji Snajper 7,9 mm 6.000 kom 14. Naboji 7,62 kal 77.270 kom 15. Granate 82 mm 18 kom 16. Ročna Pt bomba 24 kom 17. RRM "OSA" 14 kom 18. Raketa "OSA" 24 kom 19. RRM "ZOLJA" 8 kom
20. TNT 660 kg
21. RBM 75 90 kom
22. PTM 6 kom
23. Naboji za tankovski mitralje5.604 kom
24. Naboji Brovning 5 kontejnerjev
25. Okvirji za AP 20 kom

TO v občini Lendava nam ni mogel posredovati podatkov, ker še niso opravili popisa materiala, ki se nahaja v treh skladiščih.

Poročilo VIS Murska Sobota operativni podskupini Maribor o zaplenjenem orožju JLA do 1. 7. 1991 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

FAX 03.1990

FAX ob 06.27 uri

00359

REPUBLIKA SLOVENIJA
PODSKUPINA MARIBOR

Štev.:

4. skupina
MURSKA SOBOTA

POROČILO ZA DAN 28/6-1991

STANJE V ZBIRNIH CENTRIH	SLO	HRV	SRB	MAK	ČRN	ALB	DRUGI
1. STAREŠINE JA	1	8	5	1			6
2. VOJAKI JA		10					
3. CIVILNE OSEBE V SLUŽBI JA		2					

UJETI	SLO	HRV	SRB	MAK	ČRN	ALB	DRUGI
1. STAREŠINE JA	1	8	5	1			6
2. VOJAKI JA	30	39	61	12	3	50	64
3. CIVILNE OSEBE V SLUŽBI V JA		2					
4. PRIPADNIKI ZSNZ							
5. PRIPADNIKI ZVEZNE CARINE							

RANJENI	JA	TO	RSNZ	CIVI.
STAREŠINE	1	2		
VOJAKI	5			

MRTVI	JA	TO	RSNZ	CIVI.
STAREŠINE				
VOJAKI	2			

PROSTOVOLJCI	SLO	HRV	SRB	MAK	ČRN	ALB	DRUGI
	78						

UNIČENA SREDSTVA	JA	TO	RSNZ	CIVI.
Tanki	4			
Oklepni transporterji	1			
Samohodna art.orožja	0			
Artiljerijska orožja	0			
Terenska vozila	5			
Tovornjaki	5			
Avtobusi	0			
Osebna vozila	3			

Dostaviti na telefax št. ~~/091 211-024/~~ vsak dan do 06.00 in do 18.00.

Poročilo za 24/06-91 do 18h
+12 vojakov
+2 Hrvata, 1 Jugoslovan, 1 Muslimana

PODPIS:

(ime in priimek)

Žicomik sporočil, da nismo dobili FAX-a št. 2774.

Oblika dnevnega poročanja UNZ Murska Sobota za operativno podskupino v Mariboru za 28. 6. 1991 (Arhiv policije v Akciji zgodovina).

REPUBLIKA SLOVENIJA
PODSKUPINA MARIBOR
Štev.: 2/2971

skupine MURSKA SOBOTA

POROČILO ZA DAN 30/6-1991 ob 06. uri

STANJE V ZBIRNIH CENTRIH	SLO	HRV	SRB	MAK	ČRN	ALB	DRUGI
1. STAREŠINE JA		6	5	1	3	1	5
2. VOJAKI JA	9	40	55	12	1	56	70
3. CIVILNE OSEBE V SLUŽBI JA		4	3	1			

UJETI	SLO	HRV	SRB	MAK	ČRN	ALB	DRUGI
1. STAREŠINE JA							
2. VOJAKI JA							
3. CIVILNE OSEBE V SLUŽBI V JA							
4. PRIPADNIKI ZSNZ							
5. PRIPADNIKI ZVEZNE CARINE							

RANJENI	JA	TO	RSNZ	CIVI.
STAREŠINE		1		
VOJAKI		1	2	2

MRTVI	JA	TO	RSNZ	CIVI.
STAREŠINE				
VOJAKI				

PROSTOVOLJCI	SLO	HRV	SRB	MAK	ČRN	ALB	DRUGI
	78						

UNIČENA SREDSTVA	JA	TO	RSNZ	CIVI.
Tanki				
Oklepni transporterji				
Samohodna art.orožja				
Artiljerijska orožja				
Terenska vozila				
Tovornjaki				
Avtobusi				
Osebna vozila				

Dostaviti na telefax št. /061 211-024/ vsak dan do 06.00 in do 18.00.

PODPIS:

/ime in priimek/

Oblika dnevnega poročanja UNZ Murska Sobota za operativno podskupino v Mariboru *za 30. 6. 1991 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).*

MNZ je z depešo 1. 7. 1991 naročil UNZ-jem[414], da ugotovijo, koliko tujih državljanov je ostalo z vozili v blokadah zaradi protestov diplomatsko konzularnih predstavništev tujih držav. Zahtevali so podatke o tujcih, njihovih vozilih, poškodbah. Prav tako je bil tujcem omogočen klic Rdečemu križu ali diplomatsko konzularnemu predstavništvu. Če je bilo možno so ONZ tujcem omogočili odhod iz države na drugih mestih. [415]VIS UNZ Murska Sobota je poročala, da bivši podoficir JLA iz Murske Sobote iz ulice Alija Kardoša ves čas opazuje dogajanje pri vojašnici in nato poroča po telefonu, pri tem pa se predstavlja s kodnim imenom »Kozarac«. O vsebini poročanja niso ugotovili in tudi ne komu poroča.

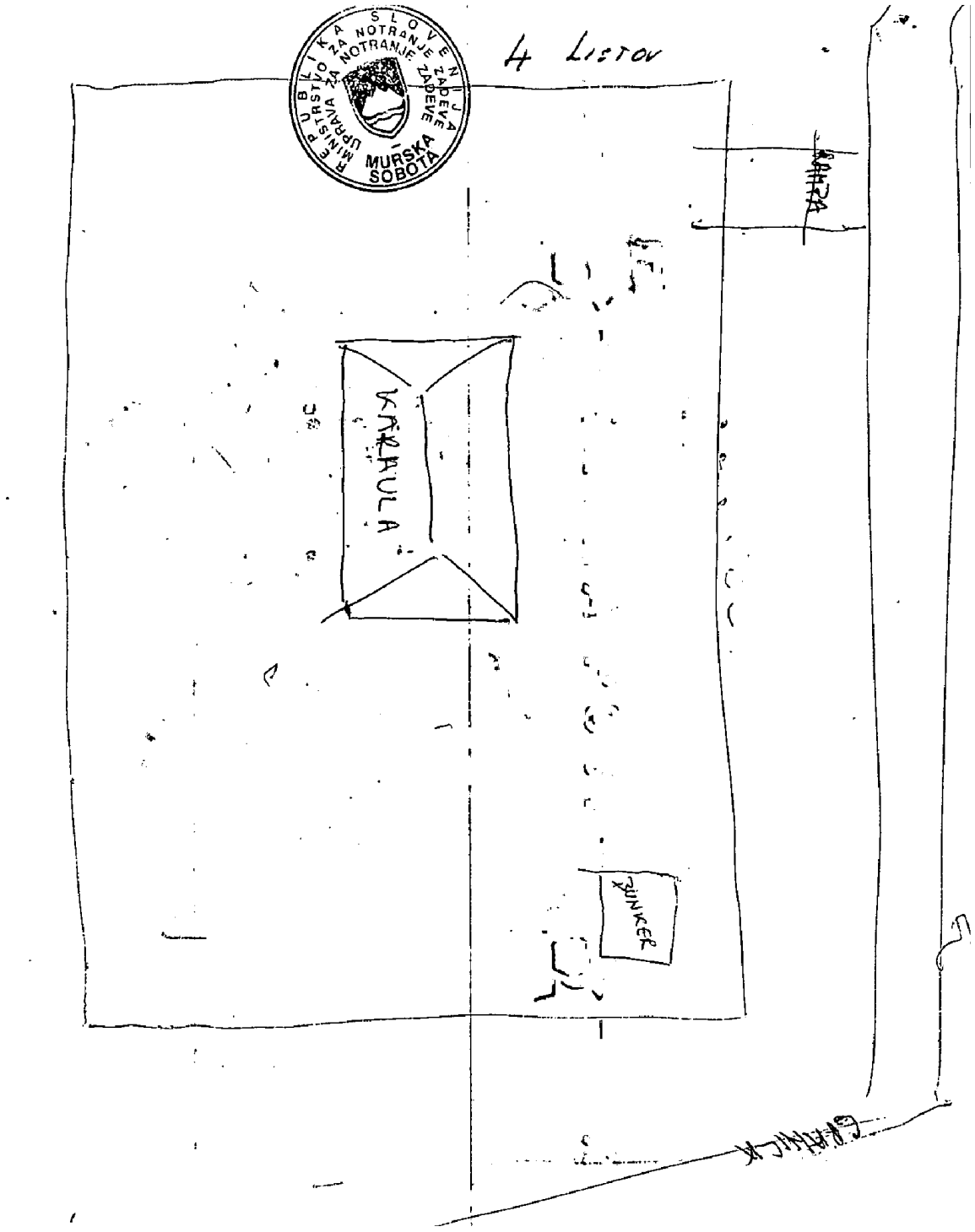
Dne 1. 7 1991 ob 2.30 je bil opravljen pri VIS UNZ Murska Sobota pogovor[416] z vojakom stražnice Kuzma, ki je to noč pobegnil iz stražnice. Vojak, po narodnosti Hrvat, je povedal, da je prispelo pred obkolitvijo MP 20 vojakov iz Ptuja. Vojakom so povedali, da so prišli na usposabljanje, večina jih je začela služiti vojaški rok marca tega leta. Ko je njihov poveljnik stražnice odšel z vojaki v obkolitev MP Kuzma, je v stražnici ostal kapetan iz Murske Sobote. Oficir jim je preprečeval gledanje TV in poslušanje radia, vendar so ga občasno pretentali in so izvedeli za pozive Predsedstva Republike Slovenije za predajo, in da so se njihovi vojaki predali pri MP. Oficir je ujel dva vojaka Slovenca, ki sta nameravala pobegniti in ju zastražil ter zagrozil, da ju bo postavil pred druge v primeru napada TO. Slovenca sta nato vseeno uspela pobegniti. Ostalim je oficir povedal, da se bodo bojevali do smrti in da ne bo predaje. Po njegovem begu je na stražnici ostalo 22 vojakov, pet Albancev, en Madžar, ostali pa so Srbi. Srbi naj bi se izkazovali kot četniki. Na stražnici je bilo vsaj 5o pušk in 60 ročnih bomb in protitankovske mine. Poveljnik je imel nočni ogled. Okoli stražnice so bili skopani strelski jarki. Varovali pa so le ožji krog stražnice. Hrano so imeli za dalj časa razen kruha. Poskusili so napeljati okoli stražnice alarmno žico zelene barve, vendar alarma niso uspeli usposobiti. Imeli so tudi šest jeklenk plina. Ko so drugi vojaki odšli do MP, so morali usposobiti plinske maske, ker naj bi MP napadla letala s plinom. Do premirja jim je oficir ukazal, da naj streljajo na vsakega vojaka TO, če ga vidijo. Ob premirju pa, da streljajo, če bodo vojaki TO prvi streljali. Oficir se je dogovarjal tudi z žensko iz ene od sosednjih hiš, da za njega nekaj opravi. V pogovoru je bila napravljena tudi skica stražnice.

RSNZ je 1. 7. 199[417]1 zahteval od UNZ-jev podatke o možnih obvozih mimo magistralnih in regionalnih cest za osebne, avtobuse in tovorna vozila in tovorna vozila z priklopniki. UNZ Murska Sobota[418] je v tej zvezi poročala RSNZ, da so bili na reki Muri blokirani vsi mostovi z barikadami, pod nadzorom TO ali milice so bili tudi mostovi za pešce. Barikade so bile postavljene na cestah med Ljutomerom in Gornjo Radgono in v mestu Gornja Radgona, ostale ceste pa so bile prevozne.

Republiška koordinacija je dne 1. 7. 199[419]1 zaradi resnosti položaja prepovedala vsako dovažanje, razdeljevanje in uživanje alkoholnih pijač v ONZ in enotah TO. [420]RSNZ – Varnostno informativna služba – VIS je poslala opozorilo o nevarnosti diverzantsko terorističnih napadov na ONZ in TO in pomembne objekte. Zahtevali so posebno budnost pri postopkih. Prav tako so zahtevali, da se RSNZ posreduje podatke o vojnih ujetnikih.

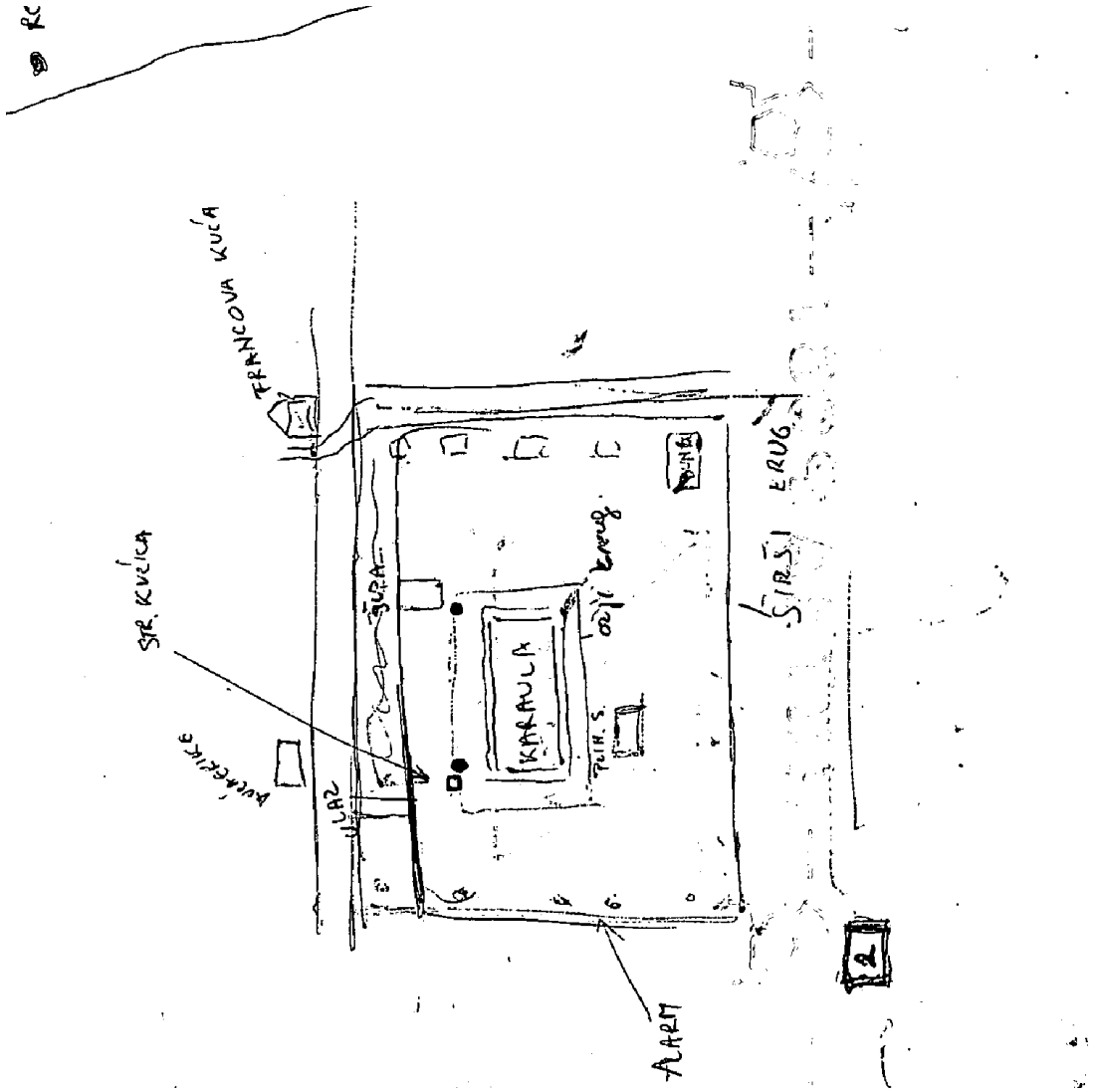
414 RSNZ je začel uporabljati ime MNZ depeša za vse UNZ-je številka 0213-3/1-6-4/7394 z dne 1. 7. 1991.
415 Uradni zaznamek VIS UNZ Murska Sobota z dne 1. 7. 1991.
416 Depeša VIS Murska Sobota za VIS Maribor z dne 1. 7. 1991.
417 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0212-3-4/7382 z dne 1. 7. 1991.
418 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 22/2 z dne 1. 7. 1991.
419 Depeša republiške koordinacije številka 4/7395 z dne 1. 7. 1991.
420 Depeša RSNZ za vsa operativna območja VIS številka 2/644 z dne 1. 7. 1991.

RSNZ je 2. 7. 1991[421] obvestil vse UNZ v Sloveniji, da ima zanesljive informacije, da bodo pripadniki JLA v nočnih urah izvajali diverzantsko teroristične akcije (atentate, ugrabitve) v raznih krajih Slovenije. Za akcije naj bi uporabljali vozila podjetij Rent a car iz Slovenije, ki imajo poslovalnice v drugih republikah. Zaradi tega so naročili posebno pozornost pri zaustavljanju vozil, posebej, če gre za vozila Rent a car. V primeru, da v vozilu najdejo orožje, je treba osebe prijeti in zaslišati.

Skica vojaka iz stražnice Kuzma
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

421 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0211-1-2/917 z dne 2. 7. 1991.

Skica vojaka iz stražnice Kuzma
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

VIS UNZ Murska Sobota je 2. 7. 1991[422] opazil gibanje okoli stražnice Prosenjakovci. Bili sta dve vojaški osebi iz JLA in bivši komandant stražnice, ki se je 1. 6. 1991 upokojil in bil kmalu nato ponovno aktiviran ter je občan srbske narodnosti iz Murske Sobote. Navedeni so se gibali okoli stražnice in v bližini državne meje z Republiko Madžarsko.

Republiški koordinacijski center[423] je dne 2. 7. 1991 ob 21.20 sporočil vsem podskupinam (ONZ in TO po pokrajinah), da naj takoj prekinejo napadanje in zavzamejo obrambne položaje. Zoper JLA se je delovalo izključno v primeru napada. Dovolili so možnost umika enote JLA v matično vojašnico, če se to lahko izvede varno brez ogrožanja civilistov ali obrambnih položajev ONZ in TO. Opozorili so na veliko nevarnost delovanja diverzantsko terorističnih skupin. Zahtevali so tudi podatke o žrtvah in potrebe po materialno tehničnih sredstvih. [424]UNZ Murska Sobota je MNZ 2. 7. 1991 poročala, da so miličniki na stražnici Hodoš zasegli tri prenosne UKV postaje znamke Motorola tip MX 1000, ki so jih uporabljali zvezni miličniki na Hodošu in katere kanale uporabljajo.

422 Uradni zaznamek VIS UNZ Murska Sobota z dne 2. 7. 1991 .
423 Depeša številka 1582 z dne 2. 7. 1991.
424 Depeša UNZ Murska Sobota za MNZ številka 41-2/255 z dne 2. 7. 1991.

UNZ Murska Sobota je 3. 7. 1991 [425]obvestila vse enote in službe o dogovoru med predsednikom Predsedstva SFRJ in RS o prekinitvi ognja in v tej zvezi dogovorjenim premirjem, med katerim bo JLA od 10.00 do 16.00 evakuirala ranjene in mrtve ter dovažala hrano enotam JLA na ozemlju Slovenije. Evakuacija in dovoz hrane bodo izvajali z neoboroženimi helikopterji z oznako Rdečega križa. [426]Ta dan je operativna skupina UNZ Murska Sobota poročala o dogodkih na območju UNZ, in sicer, da je bilo 2. 7. 1991 več hujših spopadov z JLA na območju PM Ljutomer in MM Gornja Radgona. Predali so se vojaki JLA na stražnici Kuzma, kjer je bil ubit kapetan JLA Stojanovič. Po boju so se predali vojaki stražnice Gornja Radgona, Konjišče in stražnice Hodoš, kjer je bilo zajetih tudi 15 predstavnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve v miličniških uniformah. Pri tem je bila zasežena tudi dokumentacija, ki so jo imeli pri sebi.

Kriminalist OZK UNZ Murska Sobota je dne 3. 7. 1991[427] poročal, da je v navzočnosti komandanta TO prevzel stražnico Hodoš. Prisoten je bil desetar JLA vojni ujetnik, ki je bil do zajetja na tej stražnici. Ugotovil je, da nekaj stvari, last vojakov JLA, manjka, vse ostale osebne stvari vojnih ujetnikov so jim bile vrnjene. Stražnico je v začasno upravljanje prevzela TO. [428]VIS UNZ Murska Sobota je 3. 7. 1991poročala VIS Maribor, da je carina Republike Hrvaške sklenila spoštovati trimesečno zamrznitev deklaracije o osamosvojitvi. Vseeno pa so na sestanku pri predsedniku Izvršnega sveta in s finančnim ministrom sprejeli odločitev, da intenzivno pripravljajo carinsko službo Hrvaške in bodo v roku enega tedna prevzeli vse carinske pristojnosti.

Zaradi še vedno zelo ostrega stanja je UNZ Murska Sobota 3. 7. 199[429]1 zahtevala od enot popolno budnost in dosegljivost, skrb za lastno varnost in varnost objektov ter strogo prepoved pitja alkoholnih pijač. [430]RSNZ je tega dne obvestil vse UNZ-je, da se bodo ta večer ali zgodaj zjutraj naslednjega dne pripeljali v Slovenijo starši otrok srbske narodnosti, ki služijo vojaški rok v Sloveniji, kolona bo prek Podčetrtka in Celja prispela v Ljubljano, kjer jim bodo v dvorani Tivoli pripravili sprejem. Vozila spremlja vozilo Rdečega križa in v Sloveniji tudi vozilo milice. UNZ Ljubljana je morala poskrbeti za varnost v Ljubljani, ostale UNZ pa so priskrbele podatke, pomembne za varnost potnikov.

Republiški štab za TO[431] je svojim enotam 3. 7. 1991 naročil, da zavarujejo območja kontrolnih točk na meji z Republiko Hrvaško v sodelovanju z ONZ, pri tem pa je bilo treba blokirati druge prehodne točke iz Republike Hrvaške v sodelovanju s prebivalci. V bližini točk kontrole so enote TO postavile stražnice in pripravile blokado prehodnih mest. Za izvedbo teh nalog so lahko pokrajinski štabi TO izvedli potrebno mobilizacijo.

Uprava kriminalistične službe je kriminalističnim službam UNZ[432] naročila 3. 7. 1991, da morajo začeti dokumentirati prevoze JLA s helikopterji in ugotoviti, kaj prevažajo helikopterji z oznako Rdečega križa ali brez oznake v vojašnice ali enotam JLA na terenu.

425 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2/2998 z dne 3. 7. 1991.
426 Depeša UNZ Murska Sobota za RSNZ številka 21-1-sl/91 z dne 3. 7. 1991.
427 Uradni zaznamek kriminalista OZK UNZ Murska Sobota številka 22/11 z dne 3. 7. 1991.
428 Depeša VIS UNZ Murska Sobota za VIS Maribor z dne 3. 7. 1991.
429 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21-1-2/3003 z dne 3. 7. 1991 .
430 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0211-4/2-4/7430 z dne 3. 7. 1991.
431 Faks RŠTO v vednost ONZ številka SZ-804-03/432 z dne 3. 7. 1991.
432 Depeša uprave kriminalistične službe številka 0022-sl z dne 3. 7. 1991.

Dokumenti o kronologiji dogodkov po posameznih bojiščih v Prekmurju

00657

KRONOLOGIJA DOGODKOV OD 27/6-1991 OD 11.50 URE DALJE NA OBMOČJU:

MEDNARODNI MEJNI PREHOD KUZMA

V akciji pripadnikov JLA so sodelovale naslednje starešine JLA:

1. STOJANOVIČ Zoran, roj. 8/10-1955, stanujoč M.Sobota, Cvetkova št. 19, zaposlen pri VP 4142 M. Sobota.

2. IMAMOVIČ Miralem, roj. 29/9-1960, stanujoč Ptuj, Gregorčičeva ulica, zaposlen pri VP 8164 Maribor kot poročnik.

3. KORČULANIN Miodrag, roj. 20/2-1963, stanujoč Rogašovci, Jurij št. 15/b, zaposlen pri VP 4142 M.Sobota kot komandir karavle, po činu starejši vodnik.

4. ŠKULJ Fehim, roj. 25/5-1964, stanujoč Rogašovci št. 15/b, zaposlne pri VP 4142 M. Sobota kot poročnik.

5. KAMENICA Osman, roj. 28/3-1967, stanujoč Kuzma št. 22, zaposlen pri VP 4142 M.Sobota kot vodnik I. razreda.

6. BEDJANIČ Stanko, roj. 10/6-1963, stanujoč Gornji Črnci št. 30, zaposlen pri VP 4142 M.Sobota kot komandant karavle Fikšinci, po činu vodnik I. razreda.

7. DURAKOVIČ Alija, roj. 27/6-1960, stanujoč Maribor Gorkega ulica št. 4, zaposlen pri VP 8164 Maribor kot poročnik.

Kronologija za MMP Kuzma
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

KRONOLOGIJA DOGODKOV OD 27/6-1991 OD 11.50 URE DALJE NA OBMOČJU:

MEDNARODNI MEJNI PREHOD KUZMA

- 27/6-1991 Ob 13.08 uri sporoča Kuzma, da gre od stražnice proti MMP 18 vojakov.
- Ob 13.45 uri je MP obkoljen po pripadnikih JA.
- Ob 15.56 uri je iz Kuzme sporočeno, da je vojska postavila ultimat za predajo MP.
- Ob 22.35 uri poročnika Senat Durakovič in Momovič Miro sporočita, da sta imela prometno nezgodo v Kuzmi pri karavli. En je lahko telesno poškodovan, zasežemo orožje, nakar se predata PM Murska Sobota.

- 28/6-1991 Ob 6.38 uri pride iz Kuzme poročilo, da bi se vojska rada umaknila iz blokade.
- Ob 9.05 uri se v bližini MP zasliši streljanje.
- Ob 10.49 uri sporočeno, da se je skupina vojakov vkopala ob cesto Sotina - Kuzma, skupino naj bi vodil kapetan Stojanovič. Skupina se umakne v karavlo. Okoli nje se postavi blokada.

- 1/7-1991 Ob 11.52 uri dobimo podatek, da naj bi kapetan Stojanovič sporočil komandantu Hornu, da v karavli ni vode, ter da bo naredil masaker, če se njegovi družini kaj zgodi. Horn ga je ves čas miril in ga bodril naj vzdrži.
- Ob 12.58 uri Stojanovič sporoči, da bo storil samomor in je v krizi.

- 2/7-1991 Ob 8.46 uri dobimo podatke, da je v karavli Kuzma 16 vojakov. Vojska naj bi nadlegovala mimoidoče ljudi, kapetan Stojanovič pa naj bi iskal civilno obleko.
- Ob 13.15 uri prihajajo vojaki iz karavle v Kuzmi.
- Ob 13.16 uri neka ženska sporoči, da se v Kuzmi strelja.
- Ob 13.21 uri se vojaki predajo, Stojanovič je najverjetneje ranjen, čez 4 minute ob 13.25 ugotovljeno, da je mrtev.
- Ob 13.37 uri v Kuzmi zajetih 16 vojakov.

Truplo pokojnega Stojanoviča je bilo odpeljano v mrliško vežico v Mursko Soboto, kjer ga je pregledal dr. Murn iz ZD Murska Sobota, skupaj z delavci tuk. OZK, ki so ugotovili, da je pokojni zadobil vstrelno poškodbo v levo rame, naboj pa je izstopil iz pov-

Kronologija za MMP Kuzma, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

zročene izstrelne poškodbe na desni rami. Po mnenju zdravnika je naboj povzročil poškodbo glavnih žil dovodnic in je bil smrten. Na levi dlani smo našli še prestrelino,na levi stegnjenici pa obstrelnino, staro od 2 do 3 dni. Na podlagi pregleda trupla in oblačil sklepamo, da je bil Stojanovič dne 2/7-1991 v popoldanskih urah ustreljen 2-krat in sicer izključujemo strel iz relativne bližine, saj na oblačilih in truplu nismo našli tipičnih sledov strela od blizu.

Kronologija za MMP Kuzma, stran 3
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

KRONOLOGIJA DOGODKOV OD 27/6-1991 OD 11.50 URE DALJE NA OBMOČJU:

MEDNARODNI MEJNI PREHOD GEDEROVCI

V akciji pripadnikov JLA so sodelovali naslednje strešine JLA:

1. KUČAN Branko, roj. 17/4-1957, stanujoč Lendavska 23/a, Murska Sobota, zaposlen pri VP 4142 M.Sobota kot pomočnik komandanta kasarne, po činu kapetan I. razreda - vodja celotne akcije pripadnikov JLA v Gederovci.

2. KRSTEVSKI DObre, roj. 25/1-1960, stanujoč M.Sobota, Grajska št. 9, zaposlen pri VP 4142 M.Sobota kot komandant karavle Petanjci, po činu starejši vodnik.

3. IVANOVIČ Zoran, roj. 30/8-1963, stanujoč Metelkova 20, Maribor, zaposlen pri VP 8164 Maribor, kot vodnik.

4. IBRAHIMI Muharem, roj. 2/8-1959, stanujoč Dominkošova 4, Maribor, zaposlen pri VP 8164 Maribor, kot kapetan I. razreda.

5. ĐURKOVIČ Aco, roj. 11/8-1966, stanujoč Cankova št. 21/b, zaposlen pri VP 4142 M. Sobota, kot vodnik I. razreda.

6. JURIĽJ Ivan, roj. 20/11-1961, stanujoč v Novem mestu, Zagrebška št. 4, zaposlen pri VP 5457/4 Maribor, kot kapetan.

7. ŠOKEC Marjan, roj. 14/8-1961, stanujoč Maribor, Ruška št. 11, zaposlen pri VP 8164 Maribor kot kapetan I. razreda.

Kronologija za MMP Gederovci stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

KRONOLOGIJA:

- 27/6-1991 ob 12.53 uri so se pripadniki JLA pričeli razvrščati na robu gozda v smeri proti MMP Gederovci. Po podatkih naj bi šlo za 40 vojakov.
- ob 13.16 uri je MMP obkoljen s 23 vojaki;
- ob 13.22 uri krene iz smeri kasarne v M.Soboti proti MMP 70 vojakov;
- ob 13.30 uri se sestav v Gederovci poveča še za 10 vojakov;
- ob 14.08 uri štirje pripadniki JLA zahtevajo predajo mejnega prehoda;
- ob 15.32 uri se skupina vojakov pomika iz smeri trgovine proti mejnemu prehodu;
- ob 15.38 uri je sestav vojakov povečan na cca 80 ljudi;
- ob 16.04 uri se vojaki razporejajo pri trgovini v Gederovcih;
- ob 17.33 uri v gederovcih helikopterski desant. Helikopter odloži cca 50 vojakov;
- Ob 18.17 uri JLA v Gederovcih pripravlja minomete usmerjene proti MMP;
- ob 22. 31 uri pride do streljanja iz strani JLA z lahkim pehotnim orožjem;
- ob 22.55 uri delavci milice odgovorijo z dve do tri minutnim streljanjem v zrak v smeri položajev JLA.
- 28/6-1991 ob 1.17 uri ugotovljeno, da je med pripadniki JLA ranjen kapetan I. razreda IBRAHIMI Muharem;
- ob 05.57 uri predaja vodnika VAJNHANDLA z 52 vojaki:
- ob 7.26 uri se skupina JLA preda.

Kronologija za MMP Gederovci, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

UNZ OZK

III.

00658

KRONOLOGIJA DOGODKOV OD 27/6-1991 OD 11.50 URE DALJE NA OBMOČJU:

MEDNARODNI MEJNI PREHOD HODOŠ

- 27/6-1991 Ob 16.06 uri sta opažena 2 helikopterja nad Mursko Soboto.
- Ob 16.14 uri sta helikopterja nad Hodošem.
- Ob 16.24 uri izvršen desant nad Hodoš z 2 helikopterjema MI-8.
- Ob 16.35 uri so vojaki, ki so izvršili desant na Hodoš zavzeli položaje, imajo 2 RB in breztrzajna topa.
- Ob 17.30 uri sporočeno s Hodoša, da so se prišli vojaki pogajat, da naj milica preda MP. Prišla sta komandir karavle in en poročnik.
- Ob 20.56 uri je v smeri Hodoša slišati streljanje.
- Ob 21.09 uri se na Hodošu TO spopade z vojsko.
- Ob 21.39 uri na MP Hodoš je prišlo do spopada med TO in vojsko. Pomagala tudi policija. Ranjenih ni, trenutno vse mirno.

- 28/6-1991 Ob 14.32 uri Hodoš zablokiran. Prav tako je blokirana stražnica, v katero so se umaknili vojaki iz MP, vendar se kljub pozivu nočejo predati.
- Ob 16.21 uri sporočeno, da so Madžarski organi sporočili, da v kolikor bi bila vojska pri napadu na MP premočna, se lahko naši umaknejo na Madžarsko. Med spopadom pred tem je nastala večja materialna škoda na MP.

- 1/7-1991 Ob 12.06 uri se ugotovi, da v karavli v Hodošu poveljuje inšpektor Homazec, pripadnik zvezne policije in da razmišlja o predaji.

- 2/7-1991 Ob 12.52 izda TO ukaz o zavzetju karavle Hodoš. Napad z ognjem.
- Ob 16.32 uri se je Hodoš v celoti predal. Ugotovljeno pa je bilo, da so se v karavli nahajali specialisti Zveznega sekretariata za notranje zadeve.

Vojaki in njihove starešine so bili obravnavani po ustaljenem in dogovorjenem postopku. Pripadniki Zvezne policije pa so bili dne 4/7-1991 oblečeni v civilne obleke in napoteni domov.

Kronologija za MMP Hodoš
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

POROČILO O UMRLIH, RANJENIH IN POŠKODOVANIH PRIPADNIKIH MILICE, REZERVNEGA SESTAVA MILICE, TO, JA IN CIVILISTOV

A) MRTVIH ONZ - nič

Med pripadniki aktivne milice in rezervnega sestava ni nihče v vojaških operacijah izgubil življenja.

B) POŠKODOVANIH ONZ: 2

1. Dne 30.6.91 je bil hudo telesno poškodovan pri neprevidnem ravnanju z raketo ročnega metalca tip ZOLIA v stanovanjski hiši v Petanjcih, ko je [redacted] razlagal in kazal kako se z njim ravna, aktivni miličnik [redacted], roj. [redacted], iz Radenec, kateremu je odtrgalo peto levo noge, po telesu pa je zadobil številne rane.
2. V isti skupini je bil hudo telesno poškodovan rezervni miličnik [redacted], roj. [redacted], kateri je zadobil številne rane po telesu, močno pa mu je poškodovalo levo oko.

C) MRTVIH TO: nič

D) POŠKODOVANIH TO: 7

1. Dne 30.6.91 se je pri eksploziji rakete ročnega metalca v Petanjcih hudo telesno poškodoval [redacted], roj. [redacted], pomočnik poveljnika diverzantske čete, kateri je zadobil večjo rano na hrbtu, na nogah in zadnjem delu telesa številne manjše ranice.
2. Dne 27.6.91 se je na položaju ob MP Gederovci samopoškodoval pripadnik TO [redacted], roj. [redacted], ko se je ustrelil v stopalo desne noge. Prepeljan je bil v bolnišnico, kjer je ostal na zdravljenju.
3. Dne 26.6.91 je bil v centru za usposabljanje v Kovačevcih pri čiščenju orožja poškodovan [redacted], roj. [redacted], ko ga je ustrelil drugi pripadnik TO zaradi neupoštevanja pravil pri čiščenju orožja. Zadobil je strelno rano desne medenične kosti, prestrelnino sečnega mehurja in obojestranski zlom sramne kosti.
4. Dne 29.6.91 je bil ambulantno oskrbljen pripadnik TO [redacted], ki si je zlomil peti prst leve roke. Gre za samopoškodbo.
5. Dne 29.6.91 je bil ambulantno oskrbljen pripadnik TO [redacted], ki je zadobil udarec petega prsta desne roke. Gre za samopoškodbo.
6. Prav tako razpolagamo z nepreverjenim podatkom, da bi naj bila dne 27.6.91 na območju Ljutomera v boju ranjena 2 pripadnika TO (oba starešine) in to v spopadu s tankovsko enoto.

E) PRIPADNIKI JA MRTVI: 4 uradno - 3 predpostavka

1. Dne 3.7.91 bi naj umrl v konvoju oklepnih vozil v Stari Novi vasi vojak v tanku [redacted] iz VP 4848. Prestreljen bi naj bil po nogah in prepeljan na patologijo v Maribor.
2. Neidentificiran vojak, verjetno [redacted], je bil v boju v Radencih ustreljen dne 28.6.91 v tovornjaku s cisterno z vodo, ki je bila odvzeta po civilu. Iz te cisterne je bil premeščen v drugi tovornjak, že mrtev, kateri pa je zgorel pri ELRADU v Gor. Radgoni. Truplo je bilo prepeljano na patologijo v Maribor.
3. Dne 28.6.91 je za posledicami zračnega napada v bolnici umrl vojak [redacted], roj. [redacted] iz vojne pošte 4142, ki je zadobil prestrelne rane povzročene z eksplozijo granate.

Poročilo OZK UNZ Murska Sobota o posledicah vojne na področju mrtvih in ranjenih (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

4. Dne 2.7.91 je bil v spopadu na karavli v Kuzmi ubit kapetan [redacted], komandant karavle Kuzma.

5. Po nepreverjeni informaciji bi naj polkovnik POPOV na mejnem prehodu v Gor. Radgoni dne 2.7.91 s pištolo ustrelil enega vojaka, verjetno zaradi neposlušnosti. Do več podatkov se ni dalo priti, prav tako pa se ni našlo trupla.

6. Dne 28.6.91 smo razpolagali z informacijo, da je ležalo eno truplo vojaka ob tanku na cesti v Verženju, vendar ga po umiku tankistov ni bilo najti. Truplo so videli civilisti, vendar se informacija takrat ni dala preveriti.

7. Podobna informacija je bila za dan 28.6.91 za Kamenščak, kjer je prenočevala kolona petih tankov. Dne 29.6.91 zjutraj je kolono napadla TO. Na kraju je bila po boju najdena okrvavljena vojaška majica z vidno prestrelnino na prsih, iz katerega se je predpostavljalo, da bi lahko bil vojak mrtev.

F) PRIPADNIKI JA POŠKODOVANI: 10

1. Dne 27/6-91 ob 19.45 uri je bila kasarna v M.Soboti napadena. Vojaki v kasarni so se razporedili za obrambo. Pri zavzetju položaja je vojaka [redacted], po nesreči ustrelil drugi vojak Makedonec in ga ustrelil z avtomatsko puško v desno stegnenico nad desnim kolenom. Nudena mu je bila zdravniška pomoč v bolnici.

2. Dne 28.6.91 je bil ob spopadu s konvojem vojaških vozil v G.Radgoni poškodovan v mehaničnem vozilu, ki je bilo uničeno, [redacted], iz Varaždina, zaposlen kot civilna oseba v JA, kot avtomehanik. Nudena mu je bila zdravniška pomoč v bolnišnici.

3. Dne 28.6.91 je zadobil strelno poškodbo v nogo vojak desetar [redacted], iz VP 7464 Varaždin, ko je ob spopadu v križišču v Radencih, sedel na kompanjoli.

4. Dne 28.6.91 je bil ranjen v mehaničnem vozilu, ki je bilo uničeno v konvoju vozil v G.Radgoni mehanik kot civilna oseba v JA pri VP 7464 Varaždin, [redacted] iz Varaždina. Nudena mu je bila zdravniška pomoč v bolnišnici.

5. Dne 27.6.91 zvečer je bil v spopadu v bližini MP Gederovci ranjen v nogo kapetan I. klase IBRAHIM Muharem, roj. 1959 iz Maribora. Prepeljan je bil v bolnišnico.

6. Dne 28.6.91 je bil ob letalskem napadu na M.Soboto, ko je bil na straži, ranjen vojak VP 8164 Maribor, [redacted]. Prepeljan je bil v bolnišnico.

7. Zaradi lažjih poškodb so bili ambulantno oskrbljeni v bolnišnici v M. Soboti še naslednji (vsi 28.6.91):
   - [redacted],
   - [redacted],
   - [redacted],
   - [redacted].

G) CIVILISTI MRTVI: 2

1. Dne 28.6.91 je bil najprej ranjen v predel trebuha [redacted] iz Janževega vrha in sicer, ko so pripradniki JA s tanki in drugimi vozili poskušali prebiti blokado s tanki v Radencih v smeri G.Radgone. Pri streljanju tankistov na vse strani je bil ranjen [redacted] in prepeljan v bolnišnico, kjer je umrl dne 3.7.91.

2. Istega dne je bil ubit v G.Radgoni v bližini zgradbe SO občan [redacted], ki je nameraval fotografirati kolono tankov in druga spremljajoča vozila. Streljal je pripadnik JA iz tanka.

H) CIVILISTI RANJENI: 1

1. Dne 28.6.91 okrog 18.30 ure je bila med spopadi pripadnikov TO in JA na Gibini ranjena občanka [redacted] iz Gibine, katera si je na domačem dvorišču umivala noge in jo je pri tem krogla zadela v dimlje leve noge in na zadnji strani izstopila. Zaradi prestrelnine, saj je bila poškodovana samo mišica, je bila lažje ranjena in oskrbljena v ZD Ljutomer, nato pa odpuščena domov.

Poročilo OZK UNZ Murska Sobota o posledicah vojne na področju mrtvih in ranjenih, stran 2 in 3 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina

Drago Ribaš

ONZ v aktivnostih po prenehanju spopadov v osamosvojitveni vojni od 3. 7. do 15. 7. 1991

PMM Hodoš[433] je 4. 7. 1991 poročala UNZ Murska Sobota v imenu OM Gornji Petrovci, ker so bili miličniki OM na PMM, da na območju OM ni posledic vojne razen na njivi s pšenico, kjer je pristal helikopter JLA iz desanta in so vojaki hodili po njivi. [434]PMM Hodoš je poročala tudi o škodi na lastnem objektu, in sicer so imeli prestreljeno okno na WC-ju, prestreljena stekla nad garažnimi vrati in garažna vrata, omet v smeri streljanja, vstopna zapornica, okrušen beton na betonskih robnikih, poškodovano službeno vozilo Z 101 s prestreljeno streho in vetrobranskim steklom in prestreljen telefonski kabel do objekta.

UNZ Murska Sobota[435] je 4. 7. 1991 posredovala depešo MNZ vsem enotam in službam. MNZ je opozorilo, da je vse več znamenj za vdor oklepnih enot JLA v Republiko Slovenijo iz Republike Hrvaške. Zaradi tega so morale enote na meji z Republiko Hrvaško začeti z izvajanjem varovanja meje z Republiko Hrvaško. Enote morajo biti seznanjene s to možnostjo in pripravljene na selitev arhiva in druge opreme na rezervne lokacije, potrebe po strelivu in bombah je treba takoj poslati na MNZ. Vse aktivnosti je treba usklajevati z območnimi štabi TO. Enote milice so prevzele poostren nadzor na cestah in železnici iz smeri Republike Hrvaške, kjer so že bile kontrolne točke, ostala prehodna mesta je prevzela TO in civilna obramba z blokadami. Na tej meji je bilo treba varovati državno mejo globinsko, TO pa je začela postavljati stražnice ob meji. Bila je tudi možnost prerazporeditev moštva iz drugih enot.

RSNZ[436] je vse UNZ-je 4. 7. 1991 seznanila s podatki, da bi lahko JLA poskušala zasesti izpraznjene stražnice na državni meji ali popolniti tiste, ki so ostale z vojaki JLA. Vojaki JLA naj bi se premikali v civilnih vozilih in civilnih oblekah, vendar pa so bili oboroženi. Te premike je bilo treba preprečiti na kontrolnih točkah na barikadah ali drugih mestih kontrole. Pri tem je bilo treba biti posebno previden in pozoren na osebno varnost. Take osebe je bilo treba previdno prijeti in obvestiti RSNZ. [437]Prav tako je RSNZ zahtevala dnevno poročanje o številu aktivnih in rezervnih delavcev enot in služb na delu za vsak dan do preklica do 8.00 zjutraj in koliko je bilo skupno aktiviranih v akciji Lipa.

MNZ je 4. 7. 1991 opozoril[438]a vse UNZ-je na ravnanje z vojnimi ujetniki oficirji, pri katerih so morali dosledno upoštevati Ženevsko konvencijo o ravnanju z vojnimi ujetniki, predvsem glede pravic, ki so posebej opredeljene za vojne ujetnike oficirje. [439]MNZ je vsem UNZ-jem ta dan poslal tudi navodilo o odpustu vojnih ujetnikov. Predvsem v zadnjih dneh je bilo vse več zahtev staršev, da se jim vrnejo njihovi otroci. Zato je MNZ dovolil, da se vojake JLA, vojne ujetnike preda njihovim staršem ali skrbnikom, če ob prihodu predložijo osebne dokumente in podpišejo dokument, da organi Republike Slovenije ne morejo zagotoviti varnega odhoda vojaka izven Republike Slovenije. Ta tekst je moral biti napisan v jeziku, ki ga razumejo starši in vojni ujetnik.

433 Depeša PMM Hodoš za UNZ Murska Sobota številka 4-38-119/91 z dne 4. 7. 1991.
434 Depeša PMM Hodoš za UNZ Murska Sobota številka 4-38-118/91 z dne 4. 7. 1991.
435 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 01-2-257 z dne 4. 7. 1991.
436 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0021-4-7433 z dne 4. 7. 1991.
437 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0043-1-17-82/91-4/7440 z dne 4. 7. 1991.
438 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0010-MP-3/91-4/7434 z dne 4. 7. 1991.
439 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0010-MP-3/91-4/7435 z dne 4. 7. 1991.

OZK UNZ Murska Sobota[440] je poslal 4. 7. 1991 na MNZ seznam z osebnimi podatki miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve, ki so bili 2. 7. 1991 prijeti v stražnici Hodoš, ker bi morali prevzeti MP Hodoš v imenu Zveznega izvršnega sveta. Navedeni so bili 4. 7. 1991 ob 18.00 izpuščeni in v organizaciji Rdečega križa z avtobusom odpeljani v Zidani most, kjer so se priključili skupini iz KPD Dob in bili z vlakom prepeljani do Beograda. Vsi zadržani predmeti so bili 9. 7. 1991 predani OZK Maribor.

MNZ je 4. 7. 1991 opozoril[441] kriminalistične službe na UNZ-jih, da ugotovitve o poteku agresije JLA na Slovenijo kažejo na to, da so bila storjena kazniva dejanja proti civilnemu prebivalstvu, proti formacijam TO in ONZ. Storilci pa so tisti, ki so ta dejanja ukazali in tisti, ki so jih izvršili. To so nakazovali tudi razgovori z vojnimi ujetniki v zbirnih centrih, ki so rekli, da so jim ukazali, da streljajo na civilno prebivalstvo, uničujejo premoženje in uporabijo orožje proti TO in ONZ. Zaradi tega je MNZ odločil, da mora vsak OZK določiti kriminalista ali skupino, ki zbira in dokumentira navedena dejanja in dokazila in se oblikujejo dosjeji. O ugotovitvah so se povezali razni OZK-ji, razpisala iskanja zoper osumljence, če so bili ti vojni ujetniki, pa so se podale kazenske ovadbe. S tem so odprli operativno obdelavo General.[442]

[443]UNZ Murska Sobota je 5. 7. 1991 dala usmeritev enotam in službam za redno delo, in sicer, da se organizirajo po tretjinah - aktivni in rezervni sestav. Tako da je ena tretjina na delu, ena tretjina v pripravljenosti na delovnem mestu in ena tretjina v pripravljenosti doma. Posebna pozornost je morala biti namenja lastni varnosti in varnosti objektov ONZ. Pri tem so morali med delom varovati vitalne objekte, legitimirati sumljive osebe, zbirati informacije o namenu agresorja, opravljati običajne naloge ONZ, na meji z republikama Avstrijo in Madžarsko izvajati globinsko varovanje državne meje, na meji z Republiko Hrvaško pa je bilo varovanje po posebnem načrtu. Pri izvajanju nalog je bilo treba sodelovati z enotami TO. Opozorili so na resen odnos do izvajanja nalog in lastne varnosti, ker so razmere še vedno resne. Hkrati se je vodstvo zahvalilo aktivnim in rezervnim miličnikom za dobro opravljene naloge in izjemno hrabrost v najtežjih trenutkih osamosvajanja Republike Slovenije.

Republiška koordinacija[444] je obvestila vse UNZ-je in štabe TO 5. 7. 1991, da dogovor o premirju še ni podpisan, zato ostanejo vsi ukrepi v veljavi. Moštva TO in ONZ so se odmaknila od vojaških objektov, ki so bili še zasedeni z vojaki JLA, vendar tako, da so nadzirali vse izhode. Objekte JLA, ki so bili pridobljeni, pa je bilo treba uporabljati in varovati. Bojnim enotam JLA izhodi niso bili dovoljeni. Vojašnicam JLA je bilo treba vrniti prejšnjo infrastrukturo, kolikor to že ni bilo storjeno, razen vojašnicama Franc Rozman Stane in vojvode Mišiča.

MNZ je 5. 7. 1991 seznanil[445] vse UNZ-je z obvestilom mednarodnega Rdečega križa, da prihaja do zlorab oznake Rdečega križa s strani JLA in tudi civilnih oseb. Zaradi tega so naročili, da se te zlorabe dokumentira in o njih takoj obvešča MNZ. Slovenski Rdeči križ je tudi zaprosil za prenos obvestila vsem občinskim organizacijam Rdečega križa. Obvestili so jih, da je bil ob 3.00 sklenjen dogovor med republiškimi Rdečimi križi SFRJ o prevzemu vojnih ujetnikov JLA po republikah SFRJ. Vlak naj bi krenil ob 11.00 iz Ljubljane. Slovenski organi so jim zagotovili varnost do meje z Republiko Hrvaško. JLA ni dala zagotovila za

440 Obvestilo OZK UNZ Murska Sobota z dne 4. 7. 1991.
441 Depeša MNZ za UNZ-je OZK številka 0022-1-2/926 z dne 4. 7. 1991
442 Operativna obdelava General se je izvajala do konca vojn v Jugoslaviji.
443 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21-1-2/3016 z dne 5. 7. 1991.
444 Fax republiške koordinacije za vse štabe TO in UNZ-je številka 1689/91 z dne 5. 7. 1991.
445 Depeša RSNZ za vse UNZ-je številka 0010-4/7483 z dne 5. 7. 1991.

varen prevoz vojnih ujetnikov, ampak je to storil Rdeči križ Jugoslavije. Rdeči križ Kosova pa je zahteval dodatna zagotovila srbske policije za varnost ujetnikov na poti do doma. Kam se bodo ujetniki peljali do sprejema na vlak so sporočili naknadno.

MNZ je vse UNZ-je[446] 5. 7. 1991 opozorilo na zelo resno nevarnost delovanja diverzantsko terorističnih in drugih sovražnih skupin na območju države. Zato je zahtevalo stalno pokrivanje terena s strani delavcev ONZ, zbiranje informacij od občanov, tudi občasne zasede, temeljito kontrolo v blokadnih mestih, globinsko varovanje lastnih objektov in pri tem posebno pozornost lastni varnosti.

MNZ je UNZ-je opozoril[447] 5. 7. 1991, da na nekaterih MP prihaja do trenj med miličniki in cariniki zaradi kap carinikov, ki so še opremljene z rdečo zvezdo. Naročili so, da se UNZ-ji povežejo s šefi carinarnic, da se strasti umirijo.[448] Prav tako je MNZ ta dan izdalo navodilo, da se v vseh zbirnih centrih za vojne ujetnike v jezikih, ki jih vojni ujetniki razumejo, javno objavi, da bodo izpuščeni vsi vojni ujetniki, ki to želijo. Pred odpustom so vojni ujetniki podpisali izjavo, da so bili odpuščeni na lastno voljo. Tistim vojnim ujetnikom, ki ne želijo biti izpuščeni, so omogočili stik s starši ali skrbniki prek telefona ali pošte.

Minister za notranje zadeve Igor Bavčar je 5. 7. 1991[449] poslal pismo vsem UNZ-jem in PM, v katerem je opisal razmere v Jugoslaviji v tistem času. Opozoril je, da je po zmagi nad JLA Predsedstvo SFRJ na predlog JLA postavilo ultimativne zahteve, s katerimi poskuša spremeniti dogodke in ustaviti pot Slovenije v samostojnost. Zapisal je tudi, da skeptične vlade v Evropi počasi začnejo razumevati razmere v SFRJ in niso več tako nenaklonjene odhodu Slovenije iz skupne države. Zaradi nenehnih groženj JLA pa je bilo verjetno, da bi Predsedstvo SFRJ sprejelo ostrejše ukrepe proti Sloveniji, ki bi zajemali letalske napade in vdore oklepno-mehaniziranih enot JLA, ki bi svoj pohod spremenili v zelo rušilno prodiranje. Za slovensko policijo pa je bil pomemben prodor posebnih enot JLA, diverzantsko terorističnih skupin ter aktiviranje pete kolone v Republiki Sloveniji. Republika Hrvaška v tem trenutku ni pomagala Sloveniji, ker se je pasivno skušala izogniti spopadu, vendar ji to ne bo uspelo. Agresor se je po porazu usmeril k cilju ustanovitve velike Srbije in je prišlo do vojne večjih razsežnosti, ki bi se lahko začela v Sloveniji. Zaradi tega je bilo treba pripraviti vse potrebno, da bo agresor zavrnjen že na začetku. Slovenski narod je spoštoval in občudoval pogum policije in to bi moralo dati policiji zagon za nove naloge.

MNZ je 6. 7. 1991 je izdalo navodilo[450] vsem občinskim organom za notranje zadeve in v vednost poslalo navodilo vsem UNZ-jem in PM v Pomurju glede izdajanja dovoljenj za promet eksplozivnih snovi. Naročili so, da se do preklica ne izdajajo dovoljenja za nabavo eksplozivnih snovi in zavrnitev naj utemeljijo z interesi javnega reda in miru. O preklicu tudi že izdanih dovoljenj so obvestili vsa podjetja, ki so se ukvarjala s prometom eksplozivnih snovi. Za tranzit teh snovi prek Republike Slovenije je bilo potrebno dovoljenje MNZ. Obvestili so jih tudi, da dovoljenja, izdana v drugih republika SFRJ, v Republiki Sloveniji ne veljajo. Dovoljenja za gospodarski eksploziv za gospodarske organizacije so lahko izdali po predhodnem soglasju MNZ. Upravni organi niso izdajali dovoljenj za nabavo orožja in streliva, dovoljenja za nabavo orožja in streliva iz drugih republik SFRJ pa so bila

446 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0214-1-2/941 z dne 5. 7. 1991.
447 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0213-1/2-933 z dne 5. 7. 1991.
448 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 4/7456 z dne 5. 7. 1991.
449 Depeša ministra za notranje zadeve za vse UNZ-je in PM številka 0001/4-1-S-955/87-91-4/7480 z dne 5. 7. 1991.
450 Depeša MNZ za vse upravne organe za notranje zadeve in UNZ-je številka 0010-4/7504 z dne 6. 7. 1991.

neveljavna. Za uvoz, izvoz ali tranzit orožja ali streliva je dovoljenje izdalo MNZ. Omejitve niso veljale za TO in organe pristojne za obrambo ali notranje zadeve.

Republiška koordinacija je 6. 7. 1991[451] poslala navodilo občinskim upravnim organom za ljudsko obrambo in v vednost UNZ-jem glede aktiviranja in uporabe narodne zaščite. Naročili so, da se v narodno zaščito vključuje predvsem lovce in druge osebe z lastnim orožjem za varovanje manj pomembnih objektov in pokrivaje terena. Ne sme se jim nalagati borbenih nalog, ampak naj o vseh ugotovitvah glede aktivnosti agresorja obveščajo ONZ in štabe TO. V vsakem upravnem organu je treba določiti koordinatorja Narodne zaščite, ki bo skrbel za usklajevanje nalog narodnih zaščitnikov s PM in štabi TO.

Dne 6. 7. 1991 je MNZ[452] izdalo začasno navodilo glede izvajanja Zakona o tujcih, Zakona o orožju in Zakona o nadzoru državne meje za primer, ko bi milica našla med kontrolo osebo iz druge republike SFRJ, ki ima v Sloveniji začasno ali stalno prebivališče in ima pri sebi orožje ali strelivo in orožno dovoljenje druge republike. V takih primerih so orožje zasegli in ga poslali občinskemu organu za notranje zadeve, kjer so lahko te osebe zaprosile za orožni list Republike Slovenije. Če so orožje zasegli osebi, ki ni imela stalnega ali začasnega bivališča v Republiki Sloveniji in je imela za to orožje orožni list druge republike, so orožje zasegli in hranili na postajah milice do nadaljnjih navodil.

UNZ Murska Sobota[453] je 6. 7. 1991 izdala ukaz PM Ljutomer in PM Lendava ter vsem PMM, da so se na kontrolnih točkah na meji z Republiko Hrvaško in bodočih mejnih prehodih opravile polovične zapore ceste s tankovskimi ovirami, za popolno zaporo pa so pripravili ustrezen material, kar bo izvedla TO. Enote milice v sodelovanju z TO so zagotovile opravljanje globinskega varovanja državne meje. Točke na cesti in železnici je kontrolirala milica, pokrivanje zelene meje pa TO. Vse zapore so morale biti ustrezno označene. Na ostalih mejnih prehodih je bilo treba zagotoviti čim boljšo prepustnost s poudarkom na odkrivanju teroristične dejavnosti.

UNZ Murska Sobota OZK[454] je 8. 7. 1991 poročala MNZ o ugotovitvah, da so med agresijo nekateri carinski delavci odkrito sodelovali z JLA. V večini primerov je šlo za stike carinikov z vojaškimi osebami, kar je bilo težko opredeliti kot kaznivo ravnanje. Kljub temu so dali zoper nekatere kazenske ovadbe in jih privedli preiskovalnemu sodniku, vendar jih je ta spustil na prostost. Ob zagonu mejnih prehodov so se ti cariniki pojavili na delu, vendar miličniki niso bili pripravljeni delati z njimi. Zaradi nezadovoljstva v vrstah milice je obstajala resna nevarnost fizičnega konflikta med njimi in odstranitve teh carinikov z MP s strani milice. Zaradi tega je OZK prosil MNZ za nasvet, kako ravnati s temi carinskimi uslužbenci.

Republiška koordinacija [455] je štabom TO 8. 7. 1991 naročila, da aktivne in civilne osebe JLA, ki so prestopile v TO ne razporejajo na poveljniška mesta, ampak po varnostnem preverjanju razporedijo na strokovna mesta v pokrajinske štabe TO, kjer bodo s strokovnostjo prispevali k delu štabov. Posebej pomembno je bilo znanje o uporabi orožja in uporabi tehnike v lasti TO in JLA. Povedali so jim tudi, da njihov status ureja že ustavni zakon za izvedbo Temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Po zakonu so jim priznali vse pravice in status kot so ga imeli do takrat. V mesecu juliju 1991 se je to tudi dokončno uredilo.

451 Depeša republiške koordinacije za vse občinske upravne organe za ljudsko obrambo in v vednost UNZ-jem številka 1731 z dne 6. 7. 1991.
452 Depeša MNZ za vse UNZ-je, PM in občinske upravne organe številka 0016-4/7503 z dne 6. 7. 1991.
453 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in patrulje številka 21/3-3-2/261 z dne 6. 7. 1991.
454 Depeša UNZ Murska Sobota OZK za MNZ številka 22/1-2/3065 z dne 8. 7. 1991.
455 Depeša republiške koordinacije vsem operativnim podskupinam številka 1730 z dne 8. 7. 1991.

Republiška koordinacija[456] je vsem štabom TO in UNZ-jem 8. 7. 1991 naročila, da naj zaradi zagotovitve čimbolj nemotenega delovanja gospodarskih in drugih dejavnosti, obstoječe cestne ovire odmaknejo, tako da se jih lahko hitro postavi nazaj. Še vedno je pa bilo treba nadzorovati vojaške objekte in preprečiti izvoz bojnih enot ali dovoz novih sil.

UNZ Murska Sobota[457] je 8. 7. 1991 dobila v vednost dopis, ki ga je Republiška koordinacija poslala Zveznemu sekretariatu za ljudsko obrambo glede preletov helikopterjev z oznako Rdečega križa, ki so leteli pogosto in pristajali, kjer so želeli. Zaradi tega je koordinacija postavila ultimat zveznemu sekretariatu, da se od 8. 7. 1991 sporoči Republiški koordinaciji tudi mesto pristanka, ki ne sme biti znotraj vojašnice, in bodo legitimni organi lahko preverili vsebino prevoza. V nasprotnem primeru Republiška koordinacija ne jamči za posledice.

MNZ[458] je 10. 7. 1991 je upravnim organom za notranje zadeve naročilo in dalo v vednost UNZ-jem, da je v državi še vedno dosti vojnim ujetnikov albanske narodnosti, ki so odklonili odpust iz zbirnih centrov, ker se zaradi osebne varnosti nočejo vrniti v svoje stalno bivališče. Te primere MNZ rešuje v sodelovanju z Rdečim križem in Ministrstvom za zdravstvo. Za te osebe so upravni organi ob jamstvu sorodnikov ali drugih organizacij v tujini izdali potni list za tujca z veljavnostjo enega leta in izstopno vizo. Na enak način so reševali podobne primere vojnih ujetnikov drugih narodnosti.

456 Depeša republiške koordinacije za štabe TO in UNZ-je številka 1805/91 z dne 8. 7. 1991.
457 Depeša republiške koordinacije zveznemu sekretariatu za ljudsko obrambo številka 1786 z dne 8. 7. 1991.
458 Depeša MNZ za upravne organe za notranje zadeve in v vednost UNZ-jem številka 0016/4-7593 z dne 10. 7. 1991.

00193

Republika Slovenija
Operativna podskupina Maribor

Maribor, 11/7-1991

Z A P I S N I K

sestanka operativne podskupine, ki je bil 8/7-1991, ob 10.00 uri v prostorih UNZ Maribor.

PRISOTNI: g. Milošević, g. Komar, g. Kocmut, g. Horvat, g. Krapše, g. Kovačič.

Člani operativne podskupine so se seznanili s situacijo na terenu:

- meja je zasedena, sodelovanje med TO in organi policije je dobro,
- vojašnice so blokirane - policija je zadolžena za kontrolo, TO je odmaknjena (poseben problem predstavljajo postavljene mine),
- ni kontrole nad orožjem (kje, kaj in kdo ga ima), vozila JA so razmeščena na terenu - pripadniki TO ne želijo vrniti opreme,
- pripadniki TO se ne želijo umakniti z meje, ljudje so utrujeni, potrebna bo velika angažiranost za ponovno eventuelno delovanje TO, v kolikor se bodo na mejo vrnile enote JA,
- enote policije so še vedno v enakem številu,
- pokriva se področje meje proti Hrvaški,
- veliko je primerov nespoštovanja dogovora pri izhodih iz kasarn (izhodi so iz več izhodov),
- proizvodnja v Mariboru poteka primerno času,
- izvedena je bila delna sprostitev blokad z vozili, ki se nadomeščajo s protitankovskimi ovirami,
- v Mariboru se vodi akcija nabave 15.000 osebnih zaščitnih mask,
- zaključujejo se ovadbe za storjena kazniva dejanja,
- potreben je poseben poziv za oddajo orožja
- prebivalci in pripadniki enot so pripravljeni za nadaljnje delo za osamosvojitev Slovenije.

Veliko se pričakuje od sprejetega dogovora na Brionih - za delo operativne podskupine je potrebno čimprej pridobiti deklaracijo in ostala slovenska stališča.

Po razpravi so bile sprejete naslednje **usmeritve** za delo:

1. vojaški objekti ostanejo do nadaljnjega blokirani, iz prometnic in križišč se naj odstranijo vozila, ki so v blokadi,
2. vzpostaviti je potrebno sistem kontrole nad orožjem (da se v določenem obdobju ne bi uporabilo proti ...),
3. dodatno je potrebno izvajati urejanje prostora s protitankovskimi ovirami (načrt izdela 7. PŠTO),

00100

- 2 -

4. organizirati je potrebno nabavo in razdelitev zaščitnih mask (tudi za enote TO in policije),
5. v primeru kršitve premirja se bo odločno ukrepalo,
6. izvršni sveti naj začnejo izvajati solidarnostno pomoč v primeru potrebe.

Z a p i s a l :
Alojz KOVAČIČ

Vodja operativne podskupine:
Silvo KOMAR

Zapisnik ene izmed sej Operativne podskupine Maribor, stran 1 in 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Postaja prometne milice[459] je 10. 7. 1991 poročala UNZ Murska Sobota, da je bilo med agresijo poškodovano službeno vozilo golf na levem sprednjem blatniku in prednjem odbijaču. Vozilo je uporabljal PEM med agresijo.

OM Rogašovci[441] je UNZ Murska Sobota 10. 7. 1991 poročal, da je dne 8. 7. 1991 do občanke v vasi Dolič, ko je bila na njivi, prišel vojak JLA v uniformi brez orožja in vprašal za pot proti Murska Soboti. Občanka ga je vprašala, če je lačen, ko je ta rekel, da je že jedel, mu je pokazala pot proti Murski Soboti. Dne 10. 7. 1991 pa je občan Doliča v gozdu med nabiranjem gob videl tri vojake JLA v uniformah in z avtomatskimi puškami. Ko so vojaki prišli do njega, je eden meril z orožjem v njega, drugi pa ga je vprašal, kaj počne v gozdu. Slednji je povedal, da nabira gobe. Vojak ga je nato poslal domov, da naj ne hodi več v gozd. Slednji je takoj, ko je prišel domov, poklical na OM. Miličnikom je povedal, da pozna uniforme JLA in jih ni zamešal z uniformo milice. Ko se je peljal domov, pa je videl, da je vojak JLA v uniformi brez orožja v Doliču stopil z avtobusa. [460]Republiška koordinacijska skupina je 9. 7. 1991 obvestila vse operativne podskupine, da naj bi po nepreverjenih podatkih tega dne okoli 20.30 iz Hrvaške v smeri Ljubljane in okolice krenila skupina oficirjev KOS-a. Način potovanja ni bil znan, predvidevali pa so, da bodo potovali v civilnih oblačilih. Možnost je bila, da se bodo prebili v eno od ljubljanskih vojašnic in bodo od tam izvajali akcije v Ljubljani in okolici. Navedeni so bili nekateri člani skupine. Vsem UNZ- jem so naročili kontrolo komunikacij, kontrolo vozil in prtljage, kontrolo pri vojašnicah v Ljubljani, posebno pozornost pri osebni varnosti.

UNZ Murska Sobota OZ[443]K je poročal dne 9. 7. 1991 MNZ, da so na terenu ugotovili, da so bile nekatere stražnice zapuščene brez nadzora od zajetja posadk naprej. To so izkoristili nekateri občani in odnesli iz objektov več predmetov, kot so daljnogledi, strelivo, tudi orožje. Ti primeri imajo znake kaznivega dejanja tatvine, vendar so med pogovorom z občanom, ki je bil eden od njih, ugotovili, da so to izvajali zaradi možnosti samoobrambe. Zaradi tega so prosili MNZ za mnenje, ali se v takih primerih vseeno poda kazenske ovadbe zoper te občane.

UNZ Murska Sobota[461] je 10. 7. 1991 zaprosila vse enote in službe, da poročajo o poškodbah vozil iz popisa, ki so bila poškodovana ali uničena med agresijo JLA. Podatki so bili potrebni za izdelavo enotnega zahtevka za povrnitev škode zavarovalnici. [462]Zapori Maribor oddelek Murska Sobota so 11. 7. 1991 obvestili Ministrstvo za pravosodje in upravo, da so 11. 7. 1991 izpustili vse vojne ujetnike iz zaporov v Murski Soboti in priložili seznam izpuščenih oseb.

UNZ Murska Sobota[463] je 11. 7. 1991 splošnim enotam naročila, da stoodstotno popolnijo rezervni sestav do. MNZ je zagotovila takojšnje opremljanje rezervnega sestava. Enotam so predlagali kandidate za rezervni sestav, ki niso v kazenski evidenci, enote pa so preverile splošno primernost in kvalifikacije kandidatov. [464]Tega dne je UNZ Murska Sobota dala enotam tudi usmeritve za nadaljnje delo. Glede na razmere v Jugoslaviji so pričakovali

459 Depeša postaje prometne milice Murska Sobota za UNZ Murska Sobota številka 17-38/57-91 z dne 10. 7. 1991 441 Depeša OM Rogašovci številka 39/194-91 z dne 10. 7. 1991.

460 Fax republiške koordinacije za operativne podskupine številka 1853/91 z dne 9. 7. 1991 443 Depeša UNZ Murska Sobota OZK za MNZ številka 22/1-2/267 z dne 9. 7. 1991.

461 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 44-2/3108 z dne 10.7.1991.

462 Dopis zapora Maribor oddelka Murska Sobota Ministrstvu za pravosodje in upravo številka 01-39-388/91 z dne 11.7.1991.

463 Depeša UNZ Murska Sobota za PM Murska Sobota, Lendava, Ljutomer in Gornja Radgona številka 21/5-2-2/269 z dne 11.7.1991.

464 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21-1-272 z dne 11.7.1991.

napade diverzantsko terorističnih skupin, katerih cilji bi lahko bili objekti infrastrukture, štabi TO in objekti ONZ. Možen pa je bil tudi frontalni napad JLA. Naslednji dan, 12. 7. 1991 so začeli delati na splošnih enotah po sedem ali osem ur v izmenah, stražarska mesta v izmenah po dvanajst ur. PEM je delala v tretjinah, 12 ur dela 24 ur prost. Kontrolno točko v Petišovcih sta pokrivala dva aktivna in dva ali trije rezervni. PM Ljutomer je organizirala na meji dve patrulji, na območju Lendave je z dvema patruljama pokrivala državno mejo PEM. Na UNZ je še delala operativna skupina. Treba je bilo organizirati čim več patrulj na terenu. Matere z otroki so se vrnile na delo. Dopusti so bili še vedno preklicani. Vsi delavci so se prehranjevali sami, razen stražarjev in PEM.

UNZ Murska Sobota OZK[465] je zaprosila radio in časopis Vestnik za objavo sporočila, glede najdenega orožja in opreme JLA. Občane so pozvali, da o vseh najdbah takoj obvestijo najbližjo PM ali predmet, ki ni nevaren, odnesejo na PM. Ne izvedba tega navodila je pomenila prekršek po Zakonu o orožju ali Zakonu o eksplozivih ali v določenih primerih celo kaznivo dejanje.

UNZ Murska Sobota[466] je 15. 7. 1991 obvestila splošne enote, da bo izvedla dva tridnevna tečaja za rezervne miličnike od 16. 7. do 18. 7. 1991 in od 19. 7. do 21. 7. 1991 na strelišču v Mačkovcih. Tam so dobili tudi vso oskrbo. Miličniki, ki še niso dobili uniform so prišli na usposabljanje v ustreznih civilnih oblačilih. Rezervne miličnike, ki so bili črtani s seznama je bilo treba razdolžiti uniform in opreme ter vzeti potrebne podatke za zagotovitev uniform novim rezervnim miličnikom, ki jih še niso imeli. [467]Ta dan je UNZ izvedla tudi 50 odstotno demobilizacijo vseh enot in služb, ki se je začela izvajati ob 18.00. Pri demobilizaciji so dali prednost rezervistom, ki so bili potrebni v delovnih organizacijah, obrtnikom, kmetom in delavcem, ki so imeli plačani letni dopust.

MNZ je poslala 15. 7. 1991[468] obvestilo vsem UNZ-jem, da se pripadniki JLA še vedno odločajo za prebeg. Ker je bilo pričakovati še večje število so naročili, da se z organizacijo Rdečega križa na območju UNZ uredi civilna oblačila za prebežnike in telefonski stik z sorodniki ali skrbniki. Če so želeli, so jim izdali odpustnico z izjavo, da odhajajo na lastno odgovornost. Za pripadnike albanske narodnosti, ki se večinoma niso želeli vrniti domov, so obvestili Rdeči križ, ki je prevzel skrb za njih in jih s pomočjo milice poslal v zbirni center v Ljubljani. Enote so morale tudi evidenco o vojnih ujetnikih in podatke sproti sporočati MNZ.

465 Dopis UNZ Murska Sobota OZK zavodu za časopisno in radijsko dejavnost Murska Sobota številka 22/7 z dne 15. 7. 1991.

466 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka21/4-1-275 z dne 15. 7. 1991.

467 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/1-2/277 z dne 15. 7. 1991.

468 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0010/3-MP/91-4/7730 z dne 15. 7. 1991 .

URESNIČEVANJE BRIONSKE DEKLARACIJE NA PODROČJU VARNOSTI IN OBRAMBE

1. Izvajanje nekaterih postopkov osamosvajanja Slovenije je zaustavljeno za 3 mesece, torej do 25.9.1991.

2. V roku treh mesecev je treba na mejah vzpostaviti stanje, po katerem bo mejni režim zasnovan na evropskih normah, kar pomeni, da na mejah ne bo vojaških sil. V roku treh mesecev je treba zaključiti pogajanja, da se zagotovi prenos pristojnosti JLA na policijo.

Brionska deklaracija predvideva, da se za čas teh pogajanj vzpostavi stanje pred 25.6.1991. To pomeni, da naj bi v teh treh mesecih zeleni pas še vedno varovala JA. Glede na to, da je preko 50 mejnih stražnic v rokah slovenskih obrambnih sil, predstavlja njihova vrnitev JA poleg političnega tudi zahtevno tehnično vprašanje. V zvezi s tem je postopek naslednji:

a. Stražnice, ki se nahajajo v naseljih (npr. na južno primorskem), naj se v nobenem primeru ne bi več napolnile s pripadniki JA, saj njihova funkcija ni varovanje zelenega pasu.

b. Izročitev ostalih stražnic je možno potem, ko bo izpolnjena druga alinea 5. točke 1. aneksa k brionski deklaraciji, ki se glasi: "brzpogojna vrnitev enot JLA v njihove kasarne". To pomeni, da se morajo v kasarne vrniti vse enote JLA, ne samo tiste, ki so nameščene na ozemlju RS. To tudi pomeni, da morajo JLA demobilizirati celotno vpoklicano rezervo v Srbiji in drugod v Jugoslaviji.

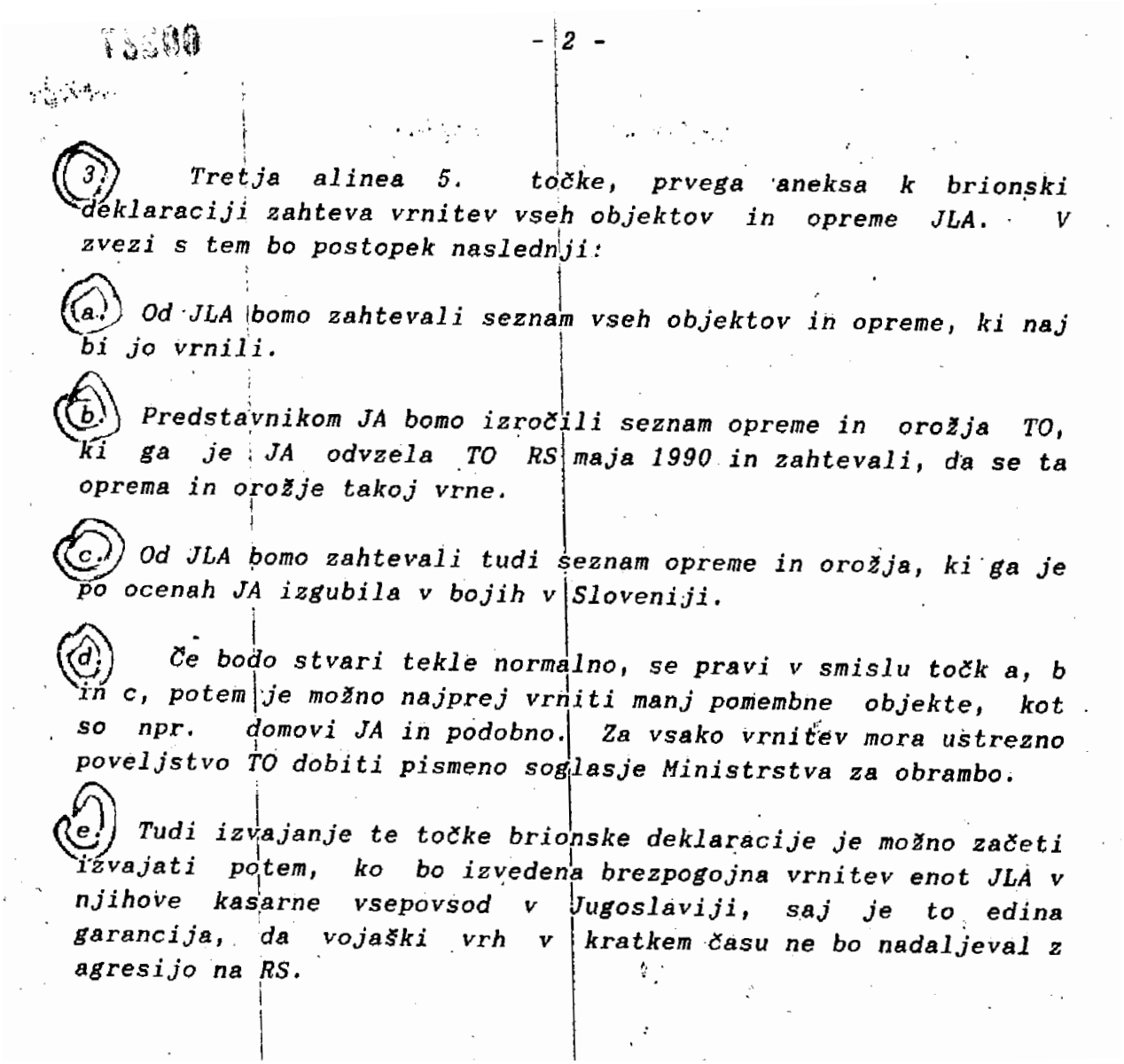
c. Ko bo izpolnjena zahteva brionske deklaracije, citirana v točki b., bomo zahtevali, da v stražnice na naši meji pridejo tisti vojaki JA, ki so bili na služenju vojaškega roka poslani z ozemlja RS.

d. V stražnice na meji se lahko vrne samo tolikšno število vojakov, kot je to predvideno po mirnodobni formaciji. 25.6.1991 so bile stražnice namreč popolnjene dvo ali tri kratno.

e. V stražnice, za katere so potekali boji, naj bi se JA ne vrnila, saj bi organi RS težko zagotovili varnost pripadnikom JA na teh območjih.

f. V nobenem primeru se ne sme dovoliti popolnitev stražnic z enonacionalno strukturo, razen pod pogoji iz točke c.

Zapis nalog državnih organov za izvajanje Brionske deklaracije (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 2 -

3. Tretja alinea 5. točke, prvega aneksa k brionski deklaraciji zahteva vrnitev vseh objektov in opreme JLA. V zvezi s tem bo postopek naslednji:

a. Od JLA bomo zahtevali seznam vseh objektov in opreme, ki naj bi jo vrnili.

b. Predstavnikom JA bomo izročili seznam opreme in orožja TO, ki ga je JA odvzela TO RS maja 1990 in zahtevali, da se ta oprema in orožje takoj vrne.

c. Od JLA bomo zahtevali tudi seznam opreme in orožja, ki ga je po ocenah JA izgubila v bojih v Sloveniji.

d. Če bodo stvari tekle normalno, se pravi v smislu točk a, b in c, potem je možno najprej vrniti manj pomembne objekte, kot so npr. domovi JA in podobno. Za vsako vrnitev mora ustrezno poveljstvo TO dobiti pismeno soglasje Ministrstva za obrambo.

e. Tudi izvajanje te točke brionske deklaracije je možno začeti izvajati potem, ko bo izvedena brezpogojna vrnitev enot JLA v njihove kasarne vsepovsod v Jugoslaviji, saj je to edina garancija, da vojaški vrh v kratkem času ne bo nadaljeval z agresijo na RS.

Zapis nalog državnih organov za izvajanje Brionske deklaracije, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE V MURSKI SOBOTI
Inšpektorat milice

OBRAMBA
URADNA SKRIVNOST
STROGO ZAUPNO

Stevilka: 21/4-1-STD-155/91
Datum : 10.12.1991

MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA MILICE - 0214
L J U B L J A N A

ZADEVA: ANALIZA ANGAŽIRANJA PEM V CASU OD 24.06.1991 DALJE

V nadaljevanju vam pošiljamo analizo oz. prikaz angažiranja enote PEM Uprave za notranje zadeve Murska Sobota v času od 24.06.1991 dalje.

1. AKTIVNOSTI PEM DO 25.06.1991

Dne 22.06.1991 je bil aktiviran ob 16.00 uri KLIN - 1.

Pripadniki PEM so se stacionirali istega dne v prostorih osnovne šole v Rakičanu. V nadaljevanju so opravljali delo, tako da je bila celotna enota PEM razdeljena na tri skupine, katere so nato opravljale delo na terenu. I. skupina je bila sestavljena iz prvega in drugega oddelka I. voda, II. skupina iz tretjega oddelka I. voda in prvega oddelka II. voda, ter III. skupina iz drugega in tretjega oddelka II. voda. Poveljevanje nad skupinami so izvajali inšpektorji iz poveljstva PEM in sicer I.skupino je vodil pomočnik poveljnika SKERLAK Slavko, II. skupino poveljnik FLISAR Alojz in pomočnik poveljnika HORVAT Marjan, III. skupino pa namestnik poveljnika SLOKAN Franc,v sodelovanju z povelniki in pomočniki poveljnikov vodov. Delo je potekalo tako, da je v eni izmeni opravljala delo ena skupina, dočim sta bili ostali dve skupini v pripravljenosti oz. na počitku.

2. ANGAŽIRANJE PEM V CASU AGRESIJE

Dne 26.06.1991 je bila I. skupina razporejena na MP Gederovci, dne 27.06.1991 pa II. skupina na MP Gornja Radgona, ter III. na MP Kuzma z nalogo varovanja mejnih prehodov in preprečitve zavzetja le teh s strani JA. Pri tem so sodelovali tudi aktivni miličniki mejnih postaj in njihovi rezervisti. Naloge, ki so jih izvajale skupine PEM oz. celoten PEM v času agresije so bile predvsem blokade mejnih prehodov. Pri samem poskusu zavzetja prehodov s strani pripadnikov armade, so bili pripadniki PEM neposredno vključeni v oboroženi spopad na vseh treh območjih. Prav tako so pripadniki PEM sodelovali pri pogajanjih oz. so jih izvajali sami, kakor tudi pri večini zajetij stražnic. Podrobnejša aktivnost je prikazana v poročilih posameznih skupin v prilogi..

Analiza dela PEM UNZ Murska Sobota, izdelana še v letu 1991 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Pri svojem delovanju so pripadniki PEM enote uporabljali predvsem pehotno oborožitev (AP, PIŠTOLE, AVTOM. PIŠTOLE, OSTROSTRELNE PUŠKE). Velikega pomena so bila sredstva zvez, katera so bila nepogrešljiva pri samih izvedbah določenih akcij, katere so pripadniki PEM izvajali samostojno ali v sodelovanju z enotami TO.

Pripadniki PEM so bili pri vseh aktivnostih, katere so bile izvedene zelo disciplinirani, in so naloge opravljali dosledno in v celoti, kar je pripomoglo k temu, da so bile vse načrtovane akcije izpeljane, brez kakršnih koli žrtev.Le pri nekaterih posameznikih je prišlo do določenih problemov, ki so bili psihične narave.

V času agresije so pripadniki PEM porabili okrog 10.000 komadov nabojev call. 7,62, 2000 komadov nabojev za SAR 80, 1000 komadov nabojev 7,65 in 100 komadov nabojev W 308. Poškodovani pa so bili nekateri deli orožja, oz. nekateri tudi izgubljeni (okvirji in oprema). Poškodovanih pa je bilo tudi nekaj vozil katera so bila v uporabi enote PEM.

Sodelovanje z ostalimi strukturami (TO, CZ, LO, Občani..) je bilo dokaj v redu, predvsem z občani, kateri so bili vedno pripravljeni pomagati pri vseh akcijah predvsem pri zavzetjih stražnic. To sodelovanje pa je prišlo do izraza predvsem v času blokad mejnih prehodov, ko je bila ovirana oskrba enot. Takrat so občani prinašali hrano in druge stvari na mejne prehode.

Sama oskrba enot tako PEM, kot ostalih je potekala s strani OSS zelo dobro saj so dobavljali hrano in drugi materijal v zelo težkih pogojih.

Mnenja smo, da je celotno poveljstvo PEM svojo vlogo opravilo v redu in v celoti, kar se tiče poveljevanja, načrtovanja akcij in pa samega vzdrževanja morale v enoti.
Tudi celotno delovanje PEM enote se lahko ocenjuje kot zelo dobro, saj so pripadniki PEM v času agresije na območju Pomurja zelo dobro opravljali vse zadane naloge in so prispevali velik delež k osvoboditvi.

3. OCENA AKTIVNOSTI PEM PO KONČANI AGRESIJI IN NJENE NALOGE

Po agresiji so pripadniki PEM enote opravljali naloge na kontrolnih točkah ob državnih mejah predvsem na območju z Republiko Hrvatsko, ter varovanje zelene meje kakor tudi kontrolo prometa v notranjosti.Omenjene naloge so opravljali v začetku po ostoječih skupinah, nakar se je enota PEM združila in se je izvajanje nalog opravljalo po oddelkih, z enako oremenitvijo moštva.(delo, SP, pripravost). Pri izvajanju nalog ni prihajalo do negativnih pojavov ali kakršnih koli nepravilnosti ali problemo.

4. OCENA AKTIVNOSTI PEM PRED, MED IN PO AGRESIJI

Organiziranost in sistemizacijo ocenjujemo, kot dobro, saj se glede tega v času pred, med in po agresiji niso pojavili kakšni problemi. Smo pa mnenja, da je potrebno vrste PEM enote pomlajevati.

Analiza dela PEM UNZ Murska Sobota, izdelana še v letu 1991, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Potrebno je povečati število usposabljanj posebne enote saj je število usposabljanj, katera so se izvajala po programu, premalo. K sami usposobljenosti enote, je dosti pripomoglo usposabljanje, katero se je izvajalo v času pred agresijo, pri katerem so si pripadniki pridobili dosti znanja in kondicije.

Kot je že omenjeno, lahko ocenjujemo delovanje PEM enote, kot zelo dobro, tako pred. med in po agresiji.

Kar pa se tiče opreme, pa bi omenili, da so pripadniki PEM enote trenutno zadovoljivo opremljeni. Vendar bi bilo potrebno razmisliti o nekaterih izboljšavah oz. dodatkih, katere nebi bile obremenitev pripadnika PEM- a pri izvrševanju njegove naloge. Isto velja za oborožitev.

5. PREDLOG ZA NADALJNJE DELOVANJE PEM V PODOBNIH SITUACIJAH OZ.UKREPIH, KI JIH JE POTREBNO TAKOJ PODVZETI

Pri tem bi omenili, da naj bi usposabljanje PEM enote v prihodnosti slonelo predvsem na nalogah, za katere bi se PEM tudi uporabljal, vendar bi manjšem obsegu ostala tudi tema, katera bi se nanašala na bojevanje in načrtovanje boja oz. določenih akcij.

Število usposabljanj, bi bilo poptrebno povečati, saj se lahko pripadniki usposobijo in v redu opravljajo svoje naloge samo, če so za to praktično usposobljeni.

Kar se tiče same opreme pa bi stali na stališču, da je potrebno pripadnike PEM opremiti z opremo (sedaj dokaj dobra), s katero bodo lahko čim lažje in čim boljše opravljali svoje naloge. Enako je glede oborožitve, katera mora biti učinkovita in čim najše breme pri izvajanju naloge.

PRILOGA: 3 x

POSLANO: 1 x naslovu
1 x arhiv - tu

REPUBLIKA SLOVENIJA MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA

Milan Horvat
NAČELNIK INSPEKTORATA MILICE
višji inšpektor

Analiza dela PEM UNZ Murska Sobota, izdelana še v letu 1991, stran 3 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Iztok Trček

PEM in mejni prehod Gederovci ter karavla Hodoš

Celotna Posebna enota milice (PEM) UNZ Murska Sobota se je v tistih časih agresije JLA na Slovenijo razdelila, tako da je en vod PEM bil v Gornji Radgoni, en v Kuzmi in en v Gederovcih.

Mejni prehod Gederovci

Moj vod PEM je bil v Gederovcih. S svojim oddelkom sem bil zadolžen za blokado in obrambo prehoda iz smeri ceste iz naselja Gederovci proti mejnem prehodu. Spomnim se, da je v dopoldanskem času prihajal z desne strani po cesti proti naselju Gederovci in v smeri obmejne stražarnice Petanjci vojak v uniformi JLA.

Že od daleč se mi je zdel znan, bil je podoficir JLA, komandir stražarnice Petanjci, Dobre Krstevski. Poznal sem ga. Pred tem je bil komandir stražarnice Sotina. Takrat sem bil vodja varnostnega okoliša na Oddelku milice Rogašovci. Komandir oddelka Janez Pugelj (žal že pokojni) mi je naročil, da novemu komandirju sotinske karavle poskušam najti in zagotoviti stanovanje.

To mi je tudi uspelo in komandir Krstevski je dobil stanovanje. Sedaj pa mi je po kratkem pozdravu na blokadi, prenesel ukaz njegovih predpostavljenih, in sicer: »Lahko ostanete na MP Gederovci in izvajate naloge po naših ukazih, lahko pustite oborožitev na MP in MP varno zapustite, lahko pa tudi MP zapustite z orožjem in se umaknete v notranjost«. Moj odgovor je bil, da nobena od treh možnosti ne pride v poštev, MP ne bomo zapustili in bomo izvajali vse zadane naloge svojih predpostavljenih starešin. Njemu pa sem povedal, da naj zapusti območje MP in moj odgovor posreduje svojim predpostavljenim.

To sem mu povedal z vso resnostjo z nekoliko višjim tonom. Če se dobro spomnim, se je še istega dne vrnil na MP z istim sporočilom. Odgovor z naše strani je bil enak. Tretji iz vrst JLA je na MP Gederovci prišel, kapetan Branko Kučan, ki je bil namestnik poveljnika kasarne v Murski Soboti in je kot starešina bil dodan na obmejno stražarnico Petanjci.

Tudi njega sem sprejel na blokadi na območju MP ter ga najavil svojim predpostavljenim, ki so ga povabili v prostore MP in se z njim pogovarjali in dogovarjali, vendar zanj do pozitivnega dogovora ni prišlo. Po vseh predhodnih dogajanjih, ki so sledila, sem sodeloval tudi pri zavzetju obmejne stražarnice Petanjci in prevozu kapetana Kučana v zbirni center v Mursko Soboto.

PEM in dogajanja med vojno pri stražarnici Hodoš

Ker sem bil tudi komandir oddelka PEM, sem slab mesec pred začetkom agresije s strani JLA na Slovenijo zapustil oddelek milice v Gornjih Petrovcih in vodenje prepustil svojemu pomočniku Francu Berdenu. Z mano je odšlo tudi določeno število policistov z oddelka, ki so bili tako kot jaz vključeni v PEM. Odšli smo na različne oblike usposabljanja, ki smo jih izvajali na terenu. Spomnim se, da sem bil takrat pri svojih 37 letih kondicijsko pripravljen tako, kot še nikoli prej, saj sem ves čas treniral atletiko in nogomet. To lahko potrdim, saj smo po koncu celodnevnega usposabljanja in daljšega pohoda (več kot 20 km) ob vrnitvi v bazo poveljujočega prosili za nogometno žogo in na velikem igrišču odigrali nogometno tekmo.

S svojim vodom in oddelkom PEM, ki sem mu poveljeval, sem sodeloval v različnih aktivnostih in vojnih operacijah (mejni prehod Gederovci – obmejna stražarnica Petanjci in

nazadnje obmejna stražarnica Hodoš), to so bile izpostavljene ključne točke. Spomnim se, da sem dobil naročilo, da se javim na UNZ pri načelniku inšpektorata milice na UNZ, ki je bil takrat tudi vodja operativnega štaba, Milanu Horvatu. Isto naročilo je dobil prav tako moj kolega, tudi komandir oddelka v istem vodu, Koloman Pintarič (žal že pokojni). Tam sta bila prisotna tudi poveljnik in njegov pomočnik najinega voda, Slavko Škerlak in Drago Kumer.

Vodja operativnega štaba Horvat je po kratki predstavitvi stanja na terenu povedal, da smo zavzeli že vse obmejne stražarnice razen Hodoša ter nama s kolegom Pintaričem naročil, da z oddelkoma odideva na območje stražarnice Hodoš in pripadnikom TO pomagamo zavzeti stražarnico.

Ob prihodu na območje stražarnice Hodoš smo najprej opravili pregled stanja in ugotovili situacijo, ki ni bila pozitivna. V stražarnici in njeni bližnji okolici je bilo po naših o cenah skupaj približno 50 ali nekaj več vojakov ter 15 zveznih miličnikov zveznega bataljona iz Beograda.

Ugotovili smo, da nekateri domačini iz sosednje vasi v neposredni bližini mejne črte z Madžarsko nosijo na stražarnico vodo in mleko in verjetno še kaj drugega. Eden izmed prvih ukrepov je bil, da smo na meji izpraznjen prostor pod stražarnico uspeli zapolniti z našimi silami in tako zapreti prehod do stražarnice, karavle, kot smo jo takrat imenovali.

Naslednji ukrep je bil, da smo ponoči izvajali vstopanje in izstopanje iz službenih vozil, ki so bila v neposredni bližini stražarnice. O vseh naših ukrepih smo med pogajanji, ki so bila na cesti proti stražarnici, in v katerih sem sodeloval, seznanili nasprotno stran. Do pogajanj je prišlo vsaj trikrat. Po moji oceni, je nasprotno stran v stražarnici najbolj prizadel oziroma obremenil podatek, da ne bodo več dobivali vode in mleka. Na stražarnici so imeli še nekaj hrane, predvsem v obliki konzerv, ki pa so povzročale žejo, vode in drugih tekočin za blaženje žeje pa niso imeli.

S časom pa bi jim tudi zmanjkovalo hrane. Glede na vse te okoliščine in še kaj drugega, o čemer so bili ob pogajanjih za predajo seznanjeni, so približno dva ali tri dni za tem obmejno stražarnico Hodoš 2. 7. 1991 predali z izobešanjem bele zastave. Pri tem velja omeniti, da so naši tehniki (radio – vezisti) dobro opravljali delo in pri tem prišli do podatkov, da so odgovorni oficirji iz kasarne v Murski Soboti, po zvezah naročili poveljujočim v stražarnici, da naj njihovi pripadniki streljajo na pogajalce v plavih uniformah (miličnikih).

To prestreženo sporočilo je iz vasi Hodoš do naših položajev v neposredni bližini stražarnice prinesel pomočnik poveljnika voda, Dragoljub Kumer. Pogajalci in ostali naši drugi pripadniki smo se glede na sporočilo organizirali in svoje naloge nadaljevali.

Spomnim se, da smo po predaji in strokovnem pregledu objekta nekateri vstopili v prostore obmejne stražnice Hodoš. Tudi sam sem bil med tistimi, ki so vstopili v objekt in to ravno v sobo z vojaškimi posteljami, v kateri je bivalo 15 zveznih miličnikov iz Beograda. Takrat sem imel občutek, kot da sem vstopil v prostore Narodne banke Jugoslavije, namreč tako je dišalo po sveže natiskanem denarju. Vsak od zveznih miličnikov je imel pri sebi denar – plače za tri mesece. Omenjenih 15 miličnikov je bilo namenjenih na delo na MP Hodoš, ki ga pripadnikom JLA ni uspelo zavzeti in so od tam zbežali – pobegnili na obmejno stražarnico Hodoš, ker drugam niso mogli. Po predaji stražarnice so jo prevzeli kriminalisti UNZ, sam pa sem s svojo enoto PEM območje Hodoša zapustil.

Rudi Sočič

Operativna skupina VIS v Murski Soboti pred in med osamosvojitveno vojno

Varnostno informativna služba (VIS) je maja 1991 nastala kot del osamosvojitvenih procesov, ki so se začeli pospešeno odvijati. Z njeno ustanovitvijo je prišlo do spopada z obveščevalnimi službami, katerih sestavni del je bila do tedaj tudi njena predhodnica republiška Služba državne varnosti (SDV). Proti koncu leta 1990 je izvedla reorganizacijo, katere cilj je bil usposobiti službo za obveščevalni spopad z JLA. Izid plebiscita je namreč nedvoumno izrazil odločenost prebivalcev Slovenije za samostojno državo Slovenijo, hkrati s tem pa je postalo jasno, kdo bo naš največji nasprotnik v tem času.

Naloga novonastale službe (VIS) je bila pridobivanje varnostno pomembnih podatkov, na osnovi katerih je republiško vodstvo sprejemalo strateške odločitve v zvezi z osamosvojitvijo države in posledično vodenje oborožitvenih spopadov. Tako je VIS pred začetkom konflikta imela več kot 200 obveščevalnih pozicij v JLA, drugih republikah in tujini. Pred in med vojno je tako VIS Republiški koordinaciji posredoval nekaj tisoč operativno pomembnih podatkov.

Operativna skupina VIS v Murski Soboti je delovala v okviru II. operativnega območja, ki je imelo sedež v Mariboru, kjer je imela tudi sedež republiška koordinacijska podskupina. Operativna skupina je imela prostore v zgradbi UNZ Murska Sobota, saj je takrat VIS spadal pod RSNZ. Operativci so bili od začetka vključeni v vse aktivnosti, ki so se nanašale na osamosvojitev Republike Slovenije. Pri tem je pomembno poudariti, da je sleherni operativni delavec imel vrsto sodelavcev in operativnih izvorov, tako v regiji kot tudi v tujini, ki so bili v času osamosvojitvenih procesov in agresije angažirani za pridobivanje pomembnih informacij. Dodatno so bili angažirani tudi nekateri bivši rezervni delavci iz sestava SDV in upokojenci, ki so imeli znanje in usposobljenost za delo v nastali situaciji.

Z začetkom agresije JLA na Republiko Slovenijo se je operativna skupina v Murski Soboti temu primerno odzvala. Operativni delavci so bili razporejeni po celotni regiji, dva na območje Gornje Radgone in Ljutomera, trije na območje Lendave, dva operativca pa sta postala člana koordinacije na UNZ, enega operativca smo poslali v tujino, kjer smo imeli kvalitetne izvore in bi drugače komunikacija bila nemogoča. Drugi so ostali v Murski Soboti. Prav tako so bili operativci vključeni v aktivnosti v vseh zbirnih centrih.

Angažiranost operativnega sestava je bila usmerjena v pridobivanje informacij o vseh aktivnosti JLA v regiji in širše, kjer smo koristili vse razpoložljive izvore, tako v regiji kot tudi v tujini. Posebej smo formirali skupino za sledenje in vzpostavili kontrolo telekomunikacij na objektih, kjer so bili pripadniki JLA: kasarna v Murski Soboti in stražnice na območju regije. Prav tako je bila postavljena kontrola posameznikov, za katere smo ugotovili, da s svojimi aktivnostmi bodisi nudijo bodisi zbirajo koristne informacije za pripadnike JLA in v javnosti izstopajo kot zagovorniki enotne Jugoslavije, so na zvezi KOS[469]-a ali kako drugače nasprotujejo osamosvojitvi Republike Slovenije.

Nadzor telekomunikacij, določenih objektov in posameznikov smo izvajali v skladu z zakonodajo, nanašal pa se je predvsem na kasarno v Murski Soboti in večino stražnic ter nekaterimi posamezniki, skoraj izključno pripadniki JLA. Zelo dobre rezultate smo imeli z nadzorom kasarne v Murski Soboti, saj so komunikacije potekale v šifrah, katere pa smo zelo hitro razvozlali.

469 Kontraobaveštajna služba – protiobveščevalna služba JLA

Zanimivo je bilo, da so bile tudi nekatere interne povezave vezane preko centrale, kar nam je omogočalo, da smo lahko iz prve roke dobili informacije o trenutnem razpoloženju in namerah oficirskega kadra.

Po zaostritvi spopadov so tudi na našem območju izklopili vse objekte razen enega telefona, ki je ostal pri komandantu kasarne, polkovniku Popadiću, in zunanjega telefona, ki je bil za vojake.

Pridobili smo veliko število koristnih informacij, ki so bistveno prispevale k informiranosti oziroma nadaljnjim usmeritvam dela milice, kriminalistične službe in TO. Tako je VIS v Murski Soboti prestregel podatek o povelju, da se ob prihodu na pogajanja na pogajalca TO v stražnico Hodoš takoj strelja, ko bo v vidnem polju. Na srečo je bil zaustavljen v zadnjem trenutku in se je še pravočasno umaknil.

Naj omenim še en primer, ki sicer ni neposredno vezan na naše območje, bi pa ob drugačnem koncu lahko imel bistveno drugačne posledice. O nameravani aretaciji poveljnika Vzhodnoštajerske pokrajine TO Vladimirja Miloševiča na v naprej dogovorjenem sestanku z JLA je VIS pridobil podatek nekaj ur pred aretacijo. Ko je prišlo do aretacije poveljnika Miloševiča, so tako on in njegovo spremstvo takoj odvrgli orožje in na ta način preprečili, da bi prišlo do želenega incidenta, ki si ga je JLA tako želela.

Z zaostrovanjem razmer, trmastim vztrajanjem JLA in grožnjami komandnega kadra iz kasarne v Murski Soboti, da bo z minometi začela obstreljevati vitalne objekte v mestu, je padla odločitev, da se dokumentacija, določena tehnična oprema, orožje in štirje zaboji municije prestavijo na rezervno lokacijo. Od orožja je vsak operativec imel zadolženo AP[470], škorpijona[471] in osebno oborožitev.

Za **rezervno lokacijo** je bil izbran prostor v sadjarski zadrugi na območju bivše opekarne v Puconcih, katere direktor je bil Martin Puhan. V dislociranem manjšem objektu nam je zagotovil tri prazne hladilne skrinje, kamor smo prestavili obstoječo dokumentacijo, oborožitev in municijo ter določen del tehnične opreme. Martin Puhan se je zelo zavzel, saj je ves čas, dokler je bilo orožje deponirano v prostorih sadjarske zadruge, dosledno vršil nadzor in kontrolo objekta in njegove okolice in stalno poročal o ugotovitvah.

Operativno kombiniranje smo organizirali s ciljem, da bi prišli do čim kvalitetnejših podatkov v pogovorih z določenimi osebami, smo izbrali štiri posameznike, ki so po ugotovitvah službe imeli dobre zveze z vojaškim vrhom in so imeli stalno komunikacijo. Seveda smo te osebe že prej poznali. Izbrali smo način, da sta se dva operativca omenjenim osebam približala že prej, preden se je začela agresija na RS.

Z izmišljeno zgodbo, da se tudi mi ne strinjamo, da Republika Slovenija postane samostojna, in da tudi mi podpiramo »bratstvo in jedinstvo« ter enotno Jugoslavijo, nam je v treh primerih uspelo, da smo ves čas pridobivali kvalitetne podatke hkrati pa posredovali dogovorjene dezinformacije. Podoben primer je bil tudi posredovanje naše operativne pozicije v kasarno v Murski Soboti, kjer je le ta v času blokade s pomočjo oficirskega kadra trikrat vstopila v kasarno in v pogovorih z oficirskim kadrom pridobila koristne informacije. Zadeva je bila na taki ravni, da so za enega od operativcev nekateri občani, ki so videli pogosta srečanja, sklepali, da sodeluje z JLA. Seveda so bile vse aktivnosti dogovorjene in odobrene s strani vodstva koordinacijske podskupine v Mariboru.

470 Avtomatska puška
471 Avtomatska pištola

Blokada mostu na reki Muri v Murskem Središču

Ponoči 27. 6. 1991 sem dežural v prostorih VIS-a, ura je bila že skoraj 23.00. Stalno sem bil na zvezi s sodelavci, ki so preko sistema mobilnih zvez ali telefonov sporočali svoje ugotovitve in zaznave naših pozicij in občanov. Zazvonil je telefon, na drugi strani sem slišal glas vodje operativne podskupine v Mariboru in vodje II. Operativnega območja Silva Komarja. Če povzamem, je dejal naslednje:

»Poslušaj, mudi se. Razpolagamo z informacijo, da se tankovska enota giblje v smeri Murskega Središča in bo skoraj zagotovo nameravala prečkati most čez reko Muro. Njihova končna točka naj bi bil mejni prehod Dolga vas ali Hodoš. Takoj stopi do Horvat Milana in mu naroči, da do jutra postavijo na most dve cisterni in s tem preprečijo prehod. V kolikor bo tankovska enota poskušala obiti cisterne, le te spustite v zrak. Na noben način tankovska enota ne sme preko mostu.«

Takoj sem odhitel do Milana Horvata in mu prenesel omenjeno naročilo. Kljub zelo kratkemu času in noči je bil z veliko zavzetostjo milice, TO in občanov v jutranjih urah most blokiran. Poizkusi JLA, da bi z oklepnimi enotami prestopili reko Muro nikoli ni uspel.

Pogovori z zajetimi miličniki, oficirji in vojaki

Z miličniki Zveznega sekretariata za notranje zadeve (ZSNZ), ki so dne 27. 6. 1991 v popoldanskem času pristali pri stražnici na Hodošu in bili po predaji stražnice 2. 7. 1991 odpeljani v zapore v Mursko Soboto, so operativni delavci VIS-a opravili pogovore. Večina sogovornikov ni bila pripravljena na daljše pogovore, še posebej dva miličnika ZSNZ, ki pa sta bila dokaj zgovorna, po moji oceni celo preveč jezna na predpostavljene, ki so jim neresnično in zavajajoče prikazali razmere.

Medtem ko so ostali miličniki več ali manj odgovarjali na vprašanja, da so dobili komando za odhod v Slovenijo, eni so celo mislili, da gredo v Horgoš, ki meji z Madžarsko v Vojvodini, da so profesionalci, da samo opravljajo svoje delo itd., pa sta omenjena miličnika dejala, da sta bila prostovoljca in da sta mislila, da gredo na mejni prehod v Slovenijo zgolj delat za krajši čas.

Dejali so jima, da ju v Sloveniji oziroma na mejnem prehodu v bližini čaka hotel, kjer bodo nastanjeni. Glede na to, da je bilo že poletje, sta seboj vzela le letne srajce s kratkimi rokavi, nekaj perila in pripomočke za osebno higieno in osebno oborožitev. Niti v sanjah si nista predstavljala, da bosta pristala v vojni in s helikopterjem poletela v središče spopadov.

Edina sta bila prepričana, da so ju nadrejeni izigrali, da so jima v Beogradu zamolčali dejansko stanje v RS in jim vsem po vrsti lagali. Eden od sogovornikov je bil še posebej jezen na svojega sorodnika, polkovnika na dokaj visokem položaju, ki naj bi bil po njegovih trditvah zaposlen v generalštabu v Beogradu, in mu ni povedal resnice. Pri kasnejšem preverjanju se je izkazalo, da je ta sorodnik res delal v generalštabu.

Slednji se tudi nikakor ni mogel sprijazniti, da mu je bila odvzeta osebna oborožitev, ki mu je predstavljala »svetinjo«. Dobil jo je namreč od sekretarja RSNZ Srbije za posebne zasluge in Slovenci so mu jo odvzeli. Povzdignil je glas in se razburil, da je še huje to, da so ga aretirali in je v zaporu, kar zanj pomeni ponižanje, od katerega si bo težko opomogel. Odgovoril sem mu, da si tudi jaz v življenju nisem predstavljal, da nas bo napadla lastna vojska.

Operativci VIS so se pogovorili z vsemi zajetimi oficirji JLA in z večino vojakov v zbirnih centrih. Tudi iz teh pogovorov so pridobili večje število uporabnih informacij.

Namesto zaključka bom uporabil izjavo Igorja Bavčarja, republiškega sekretarja in ministra za notranje zadeve RS od 16. 5. 1990 do 26. 1. 1993. Takole je dejal:

»Neposredno pred agresijo JLA na Slovenijo in med vojno je prenovljeni VIS opravil zelo pomembne naloge. S svojimi podatki, poznavanjem svojih prejšnjih sodelavcev v vojaški službi in dobro tehnično opremljenostjo je nudil pomembne informacije. Med vojno so bile njegove informacije v veliko pomoč pri odločitvah policijskih in vojaških poveljnikov mlade slovenske države. Zaradi zaščite metod in sredstev službe, ki so praviloma tajne javnosti, še dolgo in morda celo nikoli ne bo znan celoten prispevek VIS-a k osamosvojitvi Slovenije. Zato tudi ni bilo nikoli izrečeno javno priznanje delavcem te službe, ki jim ga ob tej priložnosti v svojem imenu tudi izrekam.«

Anton Rozman

Delo OZK UNZ Murska Sobota med agresijo in po njej

V letu 1991 je bilo na območju UNZ Murska Sobota obravnavano 1.633 kaznivih dejanj. Leto zaznamuje ena najslabših preiskanosti kaznivih dejanj, saj ni uspelo odkriti storilca pri 40,7 odstotkov kaznivih dejanjih. To bi morali pripisati predvsem obremenjenosti policije in kriminalistične službe z nalogami pri osamosvojitvi. 1.633 kaznivih dejanj je storilo 1.148 osumljencev, od katerih je bilo 166 mladoletnikov. 1.014 osumljencev je storilo 1.490 kaznivih dejanj splošne kriminalitete, od tega 178 mladoletnikov. 111 osumljencev je storilo 123 kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete. Štiri kazniva dejanja so bila storjena iz XV. poglavja in pet kaznivih dejanj iz XVI. poglavja KZ SFRJ.

Tabela 1: Raziskanost kaznivih dejanj v obdobju od 1984 do 1993 na območju UNZ Murska Sobota

Leto	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
KD MS	2445	2210	1739	1956	1952	1907	1689	1633	2485	1953
KD NS	868	802	556	777	574	695	525	665	761	
% NS	35,7	36,2	31,9	39,7	29,4	36,4	31	40,7	30,8	29,95
Splošna KD		2009	1570	1627	1770	1766	1560	1480	2251	1768
Gospodarska KD		201	186	216	178	139	129	123	207	179

Kot je opisano je bila raziskanost kaznivih dejanj v letu 1991 najslabša v obdobju med 1984 in 1993, kot je razvidno iz gornje tabele. Iz tabele pa je tudi razvidno, da je prišlo že v letu 1990 in predvsem v letu 1991 do upada števila obravnavanih kaznivih dejanj, takoj v letu 1992 pa do povečanja števila obravnavanih kaznivih dejanj. Do zmanjšanja števila v letu 1990 in 1991 je prišlo zaradi obremenjenosti pri opravljanju nalog v zvezi z osamosvojitvijo, posledično je bilo obravnavano manj kaznivih dejanj, ki so bila zaznana oziroma ugotovljena z lastno dejavnostjo, glede na obremenjenost pa je bilo tudi manj kaznivih dejanj preiskanih.

Angažiranje v času vojne

Kriminalisti Oddelka za zatiranje kriminalitete so takoj po izvedenih prvih aktivnostih JLA po razglasitvi samostojnosti začeli z delom na delovnem mestu in so bili ves čas vsaj v prvih dneh dosegljivi na delovnih mestih, s tem da so se po nekaj dneh posamezniki za krajši čas oddaljili z delovnega mesta, da so zadovoljili osnovne higienske potrebe. Prehrana je bila organizirana v kuhinji uprave, spali so, ko so bili prosti na blazinah v pisarnah.

Ena izmed prvih aktivnosti kriminalistov s kriminalističnim tehnikom je bila odhod do mejnega prehoda Kuzma, kjer je prišlo do zaostrene situacije ob zamenjavi zastav na drogu ob mejnem prehodu in so vojaki zahtevali, da se vzpostavi prvotno stanje.

Dne 27. 6. 1991, je patrulja dveh kriminalistov s službenim avtomobilom spremljala kolono vojakov, ki je šla peš iz kasarne v Murski Soboti po cesti skozi Černelavce in Vančo vas do Gederovcev.

V istem času sta kriminalista Marjan Farič in Anton Rozman organizirala odhod tujcev, predvsem tistih, ki so bili na delu v tovarni Mura, od hotela Diana sta skupaj s policisti, ki so bili na relaciji, varovala odhod preko Polane in Predanovcev, Strukovec, do mejnega prehoda Cankova. Mejni prehod je bil kljub temu, da je bil obkoljen z vojaki, ki so bili na položajih ob mejnem prehodu, odprt. Tujci so s svojimi avtomobili brez problemov izstopili v Avstrijo.

Po vrnitvi v Mursko Soboto sta kriminalista Rozman in Farič skupaj s tehnikoma zvez in Borisom Germadnikom varovala delo vezistov na repetitorju v Pečarovcih in na stolpu ob vikend hiši Borisa Germadnika v Kuštanovcih.

Vse naslednje dni so bili kriminalisti ves čas prisotni na terenu, predvsem v Murski Soboti, njeni okolici, kot tudi v Lendavi ter na Goričkem, kriminalist Iztok Potočnik pa je bil ves čas v Ljutomeru, da so zbirali obvestila in nadzirali posamezne osebe, na zvezi pa so imeli tudi svoje sodelavce.

Dve patrulji kriminalistov sta po koncu nočnega zasedanja v Ljubljani prepeljala naše poslance na njihove domove v Lendavo in Ljutomer. Zgodilo se je, da so bili udeleženi pri identifikaciji. Na primer v bližini III. Osnovne šole v Murski Soboti je moral kriminalist zaradi identifikacije leči na tla, medtem ko sta bila na blokadnem mestu pri mostu preko reke Mure pri Srednji Bistrici za dalj časa zadržana dva kriminalista, ki sta po nalogu operativne skupine dokumentirala blokadna mesta na mostovih preko reke Mure.

Kriminalisti so opravljali tudi različna humanitarna dejanja mladim vojakom agresorske vojske. Tako so kriminalisti iz centrov več vojakov prepeljali do stražnic po njihove osebne predmete, poskrbeli so za vračanje mladih, prestrašenih vojakov družinam, poskrbeli za vračanje mrtvih vojakov sorodnikom in tako dalje. Poznan je primer, ko je kriminalist pomagal, da je iz kasarne v Murski Soboti pobegnil vojak, ki je obljubil, da bo posredoval obvestila o odletih letal z letališča Pleso pri Zagrebu.

Ena izmed aktivnosti v noči na 28. 6. 1991 je bila tudi, da sta se okrog polnoči kriminalista Zupančič Vlado in Jevšek Aleksander odpeljala do mejnega prehoda Gederovci, kjer so popolnili enoto PEM in Postaje mejne policije Gederovci s strelivom. Vso noč so potekali boji miličnikov in TO z vojsko, ki je prišla peš iz Murske Sobote, in vojsko iz karavle Petanjci. Ko sta se vrnila, sta avtomobil napolnila še s plinskimi sredstvi, odejami in srajcami ter se vrnila v Gederovce, kjer sta opremo predala miličnikom, ki so bili zaradi močnega dežja premočeni.

V istem času sta druga dva kriminalista peljala strelivo, šotorska krila, hrano in srajce na mejni prehod v Kuzmo, od koder sta prepeljala obolelega miličnika. Kriminalista Radulovič in Rajh pa sta v tistem času dostavila za potrebe miličnikov na mejnem prehodu v Dolgi vasi srajce in odeje na Policijsko postajo v Lendavo.

Dne 29. 6. 1991, ko je kolona tankov že zavzela mejni prehod v Gornji Radgoni in sta bili že dve civilni žrtvi, in sicer Alojz Gaube v Radencih in Janez Svetina v Gornji Radgoni, sta ob 9.23 kriminalist Darko Žabkar in kriminalistični tehnik Igor Zemljič odšla v Gornjo Radgono. Z njima sta šla tudi državni tožilec, gospod Ludvik Gornjec in preiskovalni sodnik Okrožnega sodišča Murska Sobota, gospod Dezider Novak. Z avtomobilom in opremo so se pripeljali do mosta v Petanjcih, šli peš preko miniranega mosta in se od mosta v Gornjo Radgono prepeljali z gasilskim vozilom.

Po pripovedovanju Darka Žabkarja so si ogledali center mesta, kjer je bil ubit Svetina Janez, ogledali so si kolono zgorelih vojaških vozil, bili pa so tudi v mrtvašnici, kjer je bilo truplo Svetine in truplo starešine vojske. Pri ogledu sta bila prisotna dva vojaška častnika JLA, oborožena s pištolama in dva vojaka z avtomatskima puškama. Kriminalista sta bila oborožena s pištolama, avtomatski puški sta pred ogledom odložila, prisoten pa je bil tudi komandir Policijske postaje Stanko Sakovič in oborožen miličnik. Na kraju so se zadržali tri ure in se po isti poti vrnili v Mursko Soboto.

Ogled kraja kaznivega dejanja v Gornji Radgoni (Foto arhiv Anton Rozman).

Temeljit ogled kraja kaznivega dejanja v Gornji Radgoni so opravili tudi potem, ko je tankovska enota 3. 7. 1991 zapustila mejni prehod in preko Radencev, Veržeja in Gibine zapustila naše kraje. Z ogledom sta takoj po njihovem odhodu začela Iztok Potočnik in Igor Zemljič, čez nekaj časa so se jima priključili še Darko Žabkar, Zoltan Herceg in Nemec Alojz. Opravili so ogled krajev, kjer so nastale posledice delovanja agresorske vojske in sestavili zapisnik o ogledu in album fotografij, kraj pa so tudi video posneli. Preiskovalni sodnik in državni tožilec se ogleda nista udeležila.

V istem času je tudi načelnik OZK naročil enotam, da dokumentirajo poškodbe na objektih in infrastrukturi nastali ob delovanju agresorske vojske. Pomoč so jim nudili kriminalisti in kriminalistični tehniki. Tako so ogled opravili na relaciji od Radencev pa vse do Ljutomera, po Presiki, Gibini, kot tudi v Murski Soboti, na mestih, kjer je delovalo letalstvo agresorske vojske.

Aktivnosti povezane z vojnimi ujetniki

Pomembno vlogo v času agresije so imeli kriminalisti pri opravljanju pogovorov s pobeglimi vojaki, s prijetimi vojaškimi starešinami in policisti Zveznega sekretariata za notranje zadeve, ki so bili prijeti ob zavzetju stražnice na Hodošu. Vojaške starešine in policiste so pridržali v Oddelku zaporov v Murski Soboti. Starešine in policiste so fotografirali in daktiloskopirali. Sklepov o pridržanju niso izdajali, vodili pa so natančno evidenco.

Opravili so tudi pogovore s prijetimi štirimi carinskimi delavci, ki so bili nastanjeni v hotelu Radin, in s posameznimi carinskimi delavci drugih narodnosti, za katere je bil podan sum, da sodelujejo z agresorsko vojsko. Opravili so tudi več pogovorov z vojaki in vojaškimi starešinami na zdravljenju v bolnišnici v Murski Soboti.

Vodili so evidenco o prijetih vojakih, ki so bili nastanjeni v zbirnih centrih in to predvsem

v Puconcih in Bogojini, občasno pa tudi v Čentibi in Radoslavcih. Potočnik Iztok in Bojan Blagovič sta ustanavljala center v Vidmu ob Ščavnici. V centru v Puconcih in Bogojini so bili ves čas prisotni kriminalisti. Vodja centra v Puconcih je bil Janez Rumež, pomagal pa mu je Martin Casar, vodja centra v Bogojini pa je bil Silvo Belec. Vodili so natančno evidenco. Varovanje so opravljali pripadniki TO, kasneje Narodne zaščite, pripadniki Civilne zaščite in Rdečega križa pa so skrbeli za prehrano vojakov, za obleko in za vračanje vojakov staršem z organiziranim odhodom domov.

Vojni ujetniki v zbirnem centru
(Arhiv Vestnik, foto Nataša Juhnov).

Raziskovanje kaznivih dejanj povezanih z vojnim delovanjem

Kriminalisti takratnega Oddelka za zatiranje kriminalitete so po agresiji zbrali potrebna obvestila in dokumentacijo ter dokumentirali posledice dejanj agresorja. Tako so iz XV. poglavja Kazenskega zakona SFRJ štiri kazniva dejanja pomoči sovražniku po členu 120/I podali kazenske ovadbe zoper štiri znane utemeljeno osumljene osebe. Te so v času vojne agresije na Gornjo Radgono pomagale agresorski vojski, tako da so jo na skriven in ilegalen način oskrbovali s hrano, zbirali podatke o položajih in ukrepih pripadnikov Teritorialne obrambe in policijskih enot, agresorskim oficirjem omogočili vzdrževanje telefonskih zvez s svojimi komandami in jim nudili še druge usluge. Utemeljeno osumljeni so bili državljani drugih republik, vsi pa so ali so bili v službi kot cariniki pri Zvezni carinski upravi Beograd v Gornji Radgoni. Prav zaradi tega, ker so bili vsi utemeljeno osumljeni državljani tujih držav, je Javno tožilstvo RS ugotovilo, da ne gre za kaznivo dejanje in je kazenske ovadbe zavrglo.

Iz XVI. Poglavja KZ SFRJ so kriminalisti obravnavali sedem kaznivih dejanj in zoper štiri utemeljeno osumljene podali kazenske ovadbe. Preiskana so bila tri kazniva dejanja, medtem ko storilci do zdaj niso znani pri štirih kaznivih dejanjih vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo po členu 142 KZ SFRJ, ki so jih storili piloti vojaškega letalstva Jugoslovanske armije z raketiranjem in mitraljiranjem civilnih objektov in ogrožanjem civilnih prebivalcev v Murski Soboti, Ljutomeru, Gornji Radgoni in v Radencih.

Zoper neznanega storilca je bila podana tudi kazenska ovadba hujskanja k upiranju po členu 226 KZ RS zaradi trošenja letakov iz vojaškega letala med letom nad Mursko Soboto, Ljutomerom, Gornjo Radgono in Radenci, na katerih je pisalo, da bo vsak odpor zlomljen. Kaznivo dejanje je bilo zavrženo, ker je Javno tožilstvo RS ugotovilo, da trošenje letakov z navedbo, da bo vsak odpor zlomljen, ni prepovedano po Pravilniku o zakonih in običajih vojne (priloga IV. Haške konvencije), ker ne gre za objavo izjave, da nikomur ne bo prizaneseno.

Zoper znane storilce je bila podana kazenska ovadba zaradi kaznivega dejanja vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo po členu 142 KZ SFRJ zoper Trifunovič Vlada, poveljnika garnizije Varaždin in poveljnika Berislava Popova, poveljnika tankovske enote, ki je v času med 28. 6. 1991, 2. in 3. 7. 1991, v Hrastje Moti, Radencih in Gornji Radgoni med poveljevanjem oklepni mehanizirani enoti ukazal častnikom in vojakom:

- Napade na civilno prebivalstvo, zato so neidentificirani vojaki njegove enote ustrelili civilni osebi Alojza Gaubeta v Radencih in Janeza Svetino v Gornji Radgoni;
- Napade na civilne objekte, zaradi česar so s topovi in strojnicami iz tankov podrejeni napadli objekte trgovskih zgradb, stanovanjske zgradbe, objekte železniške postaje, avtobusne postaje, katoliško cerkev, individualne stanovanjske hiše, torej v večjem obsegu uničevali premoženje prebivalstva, ki ni bilo upravičeno z vojaškimi potrebami;
- Z opustitvijo ustreznih ukrepov ni preprečil podrejenim častnikom in vojakom ropanja več trgovin in drugih objektov ter več stanovanj civilnih oseb.

Opustošena Gornja Radgona 1991
(Foto Jože Pojbič).

Kazenski ovadbi v zvezi kaznivega dejanja vojnega hudodelstva nad civilnim prebivalstvom po členu 142 KZ SFRJ so podali zoper Čondor Andrijo in Trkulja Branka zaradi

obstreljevanja civilnih objektov v naseljih Presika in Hrastje Mota s povzročeno večjo materialno škodo.

Zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja Spodbujanja k napadalni vojni po členu 152 KZ SFRJ je bila podana kazenska ovadba zoper Dukić Danila, upokojenega oficirja JLA iz Lendave, ki je vojake iz stražnice Štefan Kovač v Dolgovaških goricah spodbujal, da naj streljajo na pripadnike Teritorialne obrambe in milice, če bi jih pozivali k predaji.

Uvedena je bila preiskava za kaznivo dejanje vojnega hudodelstva nad civilnim prebivalstvom zoper Vlada Trifunoviča in Berislava Popova. Tožilstvo je v letu 2008 obtožilo nekdanjega generala JLA Trifunovića in polkovnika Popova. Trifunovića je murskosoboško okrožno sodišče avgusta 2013 oprostilo, Popovu pa prisodilo pet let zapora, a je višje sodišče maja 2014 sodbo razveljavilo. V ponovnem sojenju je sodišče postavilo dva nova izvedenca, Tomaža Pörša in Marka Ungerja, ki sta Popova razbremenila očitkov, tožilstvo pa je zato umaknilo obtožnico.

Berislav Popov in Vlado Trifunović (Vir Slovenske novice).

Oddelek državnega pravobranilstva iz Murske Sobote se je pritožil na senat višjega sodišča v Mariboru in ta je zavrnil pritožbo v zvezi z odstopom od kazenskega pregona polkovnika Berislava Popova. Tako so bila izčrpana vsa pravna sredstva in Popov je bil opran vseh očitkov o vojnih hudodelstvih.

Po ostrih odzivih različnih veteranskih in drugih združenj, obrambnega ministrstva, Občine Gornja Radgona, posameznikov in drugih se je Državno pravobranilstvo pritožilo na višje sodišče, ker je soboško okrožno sodišč zavrnilo njihov predlog, naj sodišče kazenski postopek zoper Popova vrne v prejšnje stanje in proti njemu nadaljuje kazenski pregon. Postopek proti Popovu, ki se je nanašal na dogodke v osamosvojitveni vojni, se je vlekel osem let, danes je uradno končan.

Po trditvah nekaterih pravnikov naj bi obstajala še zadnja minimalna možnost, zahteva za varstvo zakonitosti vrhovnem sodišču, a težko je verjeti, da bo pravobranilstvo ubralo to pot.

Vir: http://www.slovenskenovice.si/crni-scenarij/doma/popov-po-osmih-letih-opranobtozb

Eksplozija mine na Petanjcih, 30. 6. 1991

Oddelek za zatiranje kriminalitete je obravnaval tudi primer nesreče, do katere je prišlo dne 30. 6. 1991, ob 12.15 med pripadniki diverzantske čete TO, ki je bila na barikadi ob mostu preko reke Mure v Petanjcih. Do nesreče je prišlo, ker je starešina TO z nestrokovnim in malomarnim ravnanjem povzročil aktiviranje protitankovskega metalca rakete Zolja v stanovanju v Petanjcih številka 107/a. Pri tem so utrpeli hude telesne poškodbe aktivni miličnik, rezervni miličnik in civilist, lažje telesno poškodovan pa je bil tudi starešina enote TO Ivan Ipša, zoper katerega je bila podana kazenska ovadba zaradi kaznivega dejanja povzročitve splošne nevarnosti po členu 240 v zvezi z členom 247 KZ RS.

V času osamosvojitvene vojne in po njej terorističnih akcij in sabotaž na našem območju nismo obravnavali. V okviru Akcije General, ki je bila uvedena z namenom, da bi se temeljiteje zbrala dodatna obvestila v zvezi s kaznivimi dejanji in bi se odkrili storilci dejanj, ki niso bila odkrita, so se zbirala dodatna obvestila. O zbranih novih dejstvih je bilo državno tožilstvo obveščeno z več dodatnimi poročili. Neznanih storilcev, ki so iz aviona raketirali civilne cilje, nismo odkrili.

Anton Rozman

Sodelovanje OZK UNZ Murska Sobota z državnim tožilstvom, sodiščem in zapori

Državno tožilstvo pred osamosvojitveno vojno oziroma pred agresijo sovražne Jugoslovanske ljudske armade ni imelo posebnih priprav oziroma od višjih organov ni prejelo posebnih usmeritev. Med agresijo pa je tožilstvo aktivno sodelovalo in je bilo v stiku s policijo, predvsem s kriminalisti Oddelka za zatiranje kriminalitete. Dnevno so bili na tekočem o dogajanju in o konkretnih kaznivih dejanjih agresorja. Dajali so konkretne usmeritve, takratni vodja državnega tožilstva gospod Ludvik Gornjec pa je bil navzoč na ogledu v Gornji Radgoni. Ogled kraja je vodil preiskovalni sodnik Okrožnega sodišča Murska Sobota gospod Dezider Novak, navzoč pa je bil tudi na kraju eksplozije v stanovanjski hiši v Petanjcih, kjer je bilo poškodovanih več pripadnikov Teritorialne obrambe in milice.

Pred in po podanih kazenskih ovadbah je Državno tožilstvo ves čas sodelovalo s policijo, predvsem pri pravilni kvalifikaciji kaznivih dejanj in nato pri dodatnih zbiranjih obvestil pri zbiranju dodatnih dokazov zoper osumljene in odkrivanju neznanih storilcev.

V zvezi s podano kazensko ovadbo za kaznivo dejanje vojnega hudodelstva nad civilnim prebivalstvom zoper Vlada Trifunoviča in Berislava Popova je bila uvedena preiskava. Tožilstvo je v letu 2008 obtožilo nekdanjega generala JLA Vlada Trifunovića in polkovnika Popova, da sta v času osamosvojitvene vojne 1991 vodila 32. mehanizirano brigado JLA iz Varaždina do Gornje Radgone, pri tem pa napadla tudi civilno prebivalstvo in civilne objekte, zaradi česar sta umrla dva civilista. Trifunovića je murskosoboško okrožno sodišče avgusta 2013 oprostilo, Popovu pa prisodilo pet let zapora, a je višje sodišče maja 2014 sodbo razveljavilo. V ponovnem sojenju je sodišče postavilo dva nova izvedenca, ki sta Popova razbremenila očitkov, tožilstvo pa je zato umaknilo obtožnico.

Oddelek državnega pravobranilstva iz Murske Sobote se je pritožil na senat višjega sodišča v Mariboru in ta je zavrnil pritožbo v zvezi z odstopom od kazenskega pregona polkovnika Berislava Popova. Tako so bila izčrpana vsa pravna sredstva in Popov, ki je leta 1991 kot polkovnik JLA po preboju njegove enote iz Varaždina čez Ormož in Središče mimo Veržeja, Hrastja - Mote in Radencev zavzel mejni prehod v Gornji Radgoni, je opran vseh očitkov o vojnih hudodelstvih.

Državno pravobranilstvo se je, po ostrih odzivih različnih veteranskih in drugih združenj, obrambnega ministrstva, Občine Gornja Radgona, posameznikov in drugih, pritožilo na višje sodišče, ker je soboško okrožno sodišče zavrnilo njihov predlog, naj sodišče kazenski postopek zoper Popova vrne v prejšnje stanje in proti njemu nadaljuje kazenski pregon. Postopek proti Popovu, ki se je nanašal na dogodke izpred slabega četrt stoletja in se je vlekel osem let, je tudi uradno končan.

Preiskovalnega sodnika Okrožnega sodišča v Murski Soboti so policisti in kriminalisti obvestili o dejanjih agresorja in o dejanjih dogodkov in kaznivih dejanjih, ki so bili storjeni v času agresivnega delovanja agresorske vojske na našem območju. Takratni podpredsednik Okrožnega sodišča v Murski Soboti, sedaj upokojenec, gospod Dezider Novak se zelo dobro spominja dogodkov v času agresije. Spomni se, da sta se dopoldan po tem, ko je agresorska vojska s tanki zavzela mejni prehod v Gornji Radgoni, z državnim tožilcem, gospodom Ludvikom Gornjecem, odločila, da opravita ogled kraja.

Na Petanjcih sta s kriminalisti peš prešla zaporo oziroma most preko reke Mure in sta

na radenski strani čakala na prevoz do Gornje Radgone. Z gasilskim kombijem so se v spremstvu policistov odpeljal v Gornjo Radgono. Med vožnjo so videli poškodbe na objektih. Bili so tudi na kraju, kjer je bil ustreljen fotograf Svetina, nato pa so se odpeljali do muzeja, kjer je bila kolona požganih vojaških vozil.

Priključili so se jim tudi vojaki in dva višja oficirja. Oficirja sta bila oborožena s pištolama, vojaki pa s dolgocevnim orožjem. Enega izmed oficirjev je vprašal, če ve, kaj se dogaja, on pa mu je odgovoril, da ne ve. Nato so se odpeljali do pokopališča, kjer so si v mrtvašnici ogledali truplo Svetine in ožgano truplo pripadnika JLA. Kriminalistični tehnik je vse fotografiral in po ogledu sestavil zapisnik. Ko so bili na pokopališču, je bil v bližini kasarne na straži vojak.

Eden izmed oficirjev je vojaka vprašal, kako se počuti. Vojak mu je odgovoril, da je v redu, vendar je problem, ker v kasarni nimajo vode. Oficir mu je rekel, da bo vse v redu in da bo še prišel k njim na kavo. Dezider Novak je povedal, da so se vojaki do njega kot sodnika, do tožilca in miličnikov obnašali korektno. Pozneje je pomislil, da bi jih vojaki lahko zajeli. Sam se je počutil varno, kolikor se lahko, v času, ko je kot eden izmed redkih sodnikov v času agresije, opravljal ogled.

Kot preiskovalni sodnik je z državnim tožilcem, takratnim vodjem Okrožnega tožilstva Murska Sobota, opravil tudi ogled eksplozije v stanovanjski hiši v Petanjcih. Ob eksploziji je bilo poškodovanih več miličnikov in teritorialcev.

O zadržanih oficirjih JLA in miličnikih Zveznega sekretariata za notranje zadeve v prostorih zaporov v Murski Soboti preiskovalni sodnik ni odločal, ker niso imeli statusa priprtih oseb.

Gospod Dezider Novak je tudi povedal, da je Okrožno sodišče v Murski Soboti oprostilo Vlada Trifunoviča, Berislava Popova in obtoženega poveljnika enote TO v zvezi z eksplozijo v Petanjcih.

Pogovori s polkovnikom Popovom v Gornji Radgoni, potem ko s mu 3. 7. 1991 dovolili umik s svojo vojsko iz močno razrušenega mesta. (Arhiv PU Murska Sobota).

Janez Konrad

Dokument iz osebne zbirke: moja analiza iz UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije

BOJNE AKTIVNOSTI POLICIJE NA OBMOČJU UNŽ MURSKA SOBOTA V ČASU AGRESIJE JA NA R SLOVENIJO

V obdobju političnih in vojaških zaostrovanj, v času osamosvojitvenih ukrepov Slovenije, v odnosu do preostalega dela Jugoslavije, se je UNZ M.Sobota kakor tudi ONZ v preostalem delu Slovenije, skladno s smernicami in usmeritvami MNZ RS, pripravljala za izvajanje vseh nalog, ki bi lahko nastale v tistih zaostrenih varnostnih razmerah.

Na območju UNZ M.Sobota smo delavci ONZ svojo organiziranost ter psihofizično pripravljenost do pričetka agresije JA na Slovenijo pripeljali do stopnje, da bi lahko v okviru danih materialnih sredstev izvršili vsako nalogo v vseh varnostnih razmerah. V tej smeri je potrebno izpostaviti posebej POSEBNO POLICIJSKO ENOTO, (v nadaljevanju PPE), ki je v tem obdobju opravila še posebno obsežno pripravo v psihofizičnem in strokovnem smislu, ter je bila tudi ves ta čas koncentrirana in v vsakem trenutku pripravljena za dejstvovanje.

V takšnem stanju smo dočakali dan 26/6-1991 ko je ob 7.45 uri skupina vojakov JA zasedla strateške točke z vzhodne strani mejnega prhoda Kuzma in od delavcev policije zahtevala, da se predajo in da predajo tudi orožje. Do resnejšega konflikta v tem primeru ni prišlo saj se je skupina vojakov čez čas umaknila. Incident pa je bil vendarle resno opozorilo, da bo v naslednjih dneh najbolj ogrožena in napadana meja, oziroma mejni kontrolni objekti, zato smo tega dne ob 12. uri na vse MP prerazporedili, policiste iz splošnih enot policije, da bi tudi ti pomagali policistom iz mejnih enot pri obvarovanju naših in carinskih mejnih objektov. Istočasno je bil dosežen dogovor s predstavniki območnih štabov TO, da tudi njihovi pripadniki sodelujejo pri varovanju in obrambi MP in sicer na ta način, da delavci policije varujejo'sam objekt, pripadniki TO pa varujejo območje okrog MP.

Istega dne smo delavci policije na mejnih prehodih pričeli z zamenjavami zastav SFRJ, ter nameščanjem zastav R Slovenije. Glede na incident, ki se je dogodil na MP Kuzma je bilo podobne

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 1 (Osebna zbirka Janez Konrad).

incidente pričakovati tudi na ostalih MP. Do tega je resnično tudi prišlo ob 17.20 uri, ko so trije vojaki JA ob maloobmejnem prehodu Korovci zavzeli borbene položaje z nalogo da preprečijo nameravane zamenjave mejnih tabel z novimi simboli, kar pa jim seveda ni uspelo.

Da bi na vsak način zagotovili izvedbo naloge, smo PPE razdelili na tri enako borbeno močne skupine ter jih preusmerili na MP, kjer so bile ob njihovem varovanju v navzočnosti policistov iz teh MP zamenjane vse zastave na vseh MP, ter napisne table.

Po tej izvršeni nalogi so dve skupini PPE odšle na počitek, tretja skupina pa je odšla na izvajanje nove naloge in sicer v nadzor in varovanje štirih pomurskih mostov.

Glede na nadaljnjo zaostrovanje razmer na območju celotne Slovenije smo v noči na 27/6 svoje načrte aktivnosti prilagodili in PPE ponovno preusmerili. Ena skupina je bila napotena na MP Gornja Radgona, druga skupina na MP Gederovci in tretja skupina na MP Kuzma, torej v objekte ONZ kjer je bilo pričakovati najmočnejše agresorjeve pritiske.

Preko dopoldneva istega dne torej 27/6-1991 smo delavce splošnih postaj policije in postaje prometne policije razporedili na barikade na mostove in na ostale cestne komunikacije kjer bi sodelovali skupaj s pripadniki TO pri varovanju barikad, istočasno pa skrbeli s sredstvi zvez za koordinacijo dela med TO in policijo.

Ob vseh teh pretežno obrambno borbeno usmerjenih nalogah je potrebno izpostaviti, tudi to, da so delavci policije ob tem normalno izvajali tudi še vse ostale naloge iz našega delovnega področja. Pojavil se je hud problem in naval tujcev, ki so na vsak način želeli zapustiti naše ozemlje, po že povsem blokiranih cestah. Potrebno je bilo zagotoviti nemoteno oskrbo civilnega prebivalstva, bolnišnico s sanitetnim materialom, disperzijo denarnih sredstev na bančne enote, zaradi večjega povpraševanja po denarju, disperzijo naftnih derivatov itd.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 2 (Osebna zbirka Janez Konrad).

Opoldne istega dne so pripadniki JA pospešeno pričeli izvajati svoje načrte delovanja, usmerjene v popolni nadzor meje, ter nasilni prevzem vseh mejnih kontrolnih objektov, kar je v nadaljevanju močno angažiralo delavce policije, kot je razvidno iz kronologije dogodkov prikazanih v nadaljevanju.

Ob 12.54 uri so pripadniki JA z obkolitvijo povsem blokirali MP Dolga vas.

Ob 13.16 uri so pripadniki JA obkolili in blokirali MP Gederovci.

Ob 13.24 uri so pripadniki JA obkolili in blokirali maloobmejni prehod Cankova.

Ob 13.45 uri so pripadniki JA obkolili in blokirali MP Kuzma.

Ob 14.15 uri so pripadniki JA obkolili in blokirali maloobmejni prehod Šotina.

Da bi pripadnikom JA kar najbolj onemogočili medsebojno komuniciranje po brezžičnih zvezah, so delavci ONZ ob 14.39 uri izklopili repetitor JA, ki ni bil fizično varovan.

Ob 14.40 uri so pripadniki JA obkolili in blokirali maloobmejni prehod Kramarovci.

Ob 16.24 uri sta dva helikopterja JA MI-8 pripeljala na Hodoš 15 pripadnikov zvezne policije, ki so imeli nalogo prevzeti delo na MP Hodoš. Vsi pa so se tudi takoj priključili vojakom JA, ki so že bili v blokadi MP Hodoš.

Ob 17.19 uri sta dva helikopterja JA MI-8 iz kasarne v M.Soboti prepeljala vojakom JA, ki so bili v blokadi MP Gederovci dodatna bojna sredstva.

Ob 18.45 uri je helikopter JA MI-8 ponovno pripeljal moštveno okrepitev pripadnikom JA.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 3 (Osebna zbirka Janez Konrad).

V tem času so delavci policije, ki niso bili angažirani pri varovanju MP in ki so operativno delali v notranjosti, pripadnikom TO pomagali pri postavljanju protitankovskih barikad, z nalogo, da tudi z uporabo ognja poskušajo preprečiti preboje barikad.

Ob 19.42 uri so delavci PP M.Sobota območnemu štabu TO M.Sobota predali strelno orožje, ki ga v tistem trenutku niso nujno potrebovali.

Ob 20.09 uri so policisti PO Radenci sodelovali z diverzantskim vodom TO v Radencih pri zajetju podpolkovnika JOVANOVICA in njegovih treh spremljajočih vojakov iz predhodnice tankovske kolone, ki jo je od Ormoža proti G.Radgoni vodil POPOV.

Ob 20.36 uri so delavci policije pri maloobmejnem prehodu Kramarovci zajeli poročnika JA in tri vojake.

Ob 21.37 uri je prišlo do oboroženega spopada med napadalci in branilci MP Kuzma pri čemer je bil ranjen en oficir in dva vojaka JA, ki so bili pozneje prepeljani v bolnico.

Ob 21.39 uri je prišlo do oboroženega spopada med napadalci pripadniki JA in branilci MP Hodoš pripadniki policije in enim oddelkom pripadnikov TO, brez posledic. Pripadnikom TO je po tem spodadu zmanjkovalo streliva, zato so se iz položajev umaknili, tako da vse do naslednjega dopoldneva več ni bilo vzpostavljenega kontakta med delavci policije in enoto TO.

Delavci policije iz Ljutomera so ves ta čas spremljali gibanje tankovske kolone, ki jo je vodil POPOV. Po njihovih ugotovitvah je kolona ob 21:40 uri prispela do meje njihovega območja torej v Žerovince.

Ob 22.30 uri je ponovno prišlo do krajšega oboroženega spopada med branilci MP Gederovci delavci policije in pripadniki TO, ter med vojaki JA. Ponovni oborožen spopad je bil ob 22.55.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 4 (Osebna zbirka Janez Konrad).

Ves ta čas se je kompletna tankovska kolona premikala v smeri Razkrižje-Mota-Krapje z vsemi oskrbovalnimi vozili. Ves premik so spremljali delavci policije. Podatki o točni poti od Žerovinec do Razkrižja so kontradiktorni, saj so posamezni deli kolone zaradi barikad in odpiranja ognja na njih pogosto v različnih grupacijah spreminjali smer poti, zaradi noči in pogostega odpiranja ognja z agresorjeve strani pa je bilo povsem točno spremljanje kolone otežkočeno.

Ob 23.26 uri so branilci MP Gederovci ponovno uporabili strelno orožje, predvsem tudi zaradi demoraliziranja pripadnikov JA.

Dne 28/6-1991 ob 00.15 uri se je kompletna tankovska kolona zbrala na odprtem prostoru na relaciji Krapje-Veržej v bližini stare železniške postaje Veržej, to je okrog 800 m pred Veržejem, kjer so se pripravili za prenočitev.

V jutranjem času je JA napadalcem MP Dolga vas pripeljala okrepitev v moštvu s tremi helikopterji.

Ob 06.52 uri se je tankovska kolona premaknila v smeri proti Veržeju, del oskrbovalnih vozil je ostal na mestu nočitve in pozneje krenil v smeri proti hrvaški meji na relaciji Mota-Razkrižje-Strigova. Verjetno je šlo za izpraznjena vozila. Tankovska kolona se je premikala na relaciji Veržej-Bunčani-Hrastje Mota.

Ob 07.26 uri je enota TO ob sodelovanju gederovske skupine pripadnikov PPE in policistov iz PMP Gederovci razorožila enoto JA iz kasarne M.Sobota in stražnice Petanjci, ki je imela nalogo zavzeti MP Gederovci.

Ob 8.44 uri so pripadniki ONZ skupaj z pripadniki TO zajeli enoto JA, ki je bila v obkolitvi MP Dolga vas.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 5 (Osebna zbirka Janez Konrad).

Ves ta čas se je tankovska kolona prebijala v smeri proti Radencem in zaporedoma z ognjenim delovanjem razbijala barikade. Istočasno pa se je iz smeri Varaždin-Čakovec prebijala že naslednja tankovska kolona, ki je prav tako naletela na močan odpor ter je zaradi tega spreminjala smer gibanja ob tem pa na poti in ob poti rušila vse kar ji je bilo na poti.

Ob 8.58 uri so vojaki JA, ki so bili v obkolitvi MP Kuzma pričeli z bežanjem zapuščati svoje položaje, vendar pa so bili vsi razen tistih iz stražnice Sotina zajeti.

Ob 10.00 uri je PPE skupaj s pripadniki TO obkolila stražnico Petanjci. Pripadniki JA, ki so bili v tej stražnici so se ob 10.30 uri predali.

Ob 11.26 uri je tankovska kolona po preboju vseh barikad prispela tik pred MP Gornja Radgona ob tem pa na poti ves čas streljala iz vsega orožja, tako da je ob tem povzročila ogromno materialne škode, ter ranila dva civilista, ki sta pozneje umrla.

Ob 14.29 uri so policisti PP Ljutomer zajeli cisterno JA in jo predali pripadnikom TO.

Ob 15.20 uri sta se dva vojaka JA z tovornjakom streliva v Radencih predala delavcem policije.

Ob 15.35 uri sta se dva vojaka v Gornji Radgoni predala delavcem Policije.

Ob 18.00 uri so policisti in pripadniki TO istočasno obkolili stražnici Sotina in Trdkova in zajeli preostale vojake JA, ki so bili še tam, saj je večina pobegnila že pred tem.

V tem času so policisti v Gornji Radgoni zajeli tudi polkovnika JA Danila ĐUROVICA, kateri je tja priletel s helikopterjem z označbo rdečega križa. Helikopter s pilotom je poletel nazaj na Hrvaško, ĐUROVICA pa je enota policije odvedla in ga imela do nadaljnjega zavarovanega in prikritega.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 6 (Osebna zbirka Janez Konrad).

Ob 22.11 uri je enota TO s pridodanimi policisti onesposobila stražnico Pince in zajela vojake JA.

Takoj ko so bili posamezni MP osvobojeni, so delavci policije skupaj s carinskimi delavci skušali vspostaviti normalno prehajanje državne meje.

Dne 29/6-1991 ob 8.00 uri so delavci policije zajeli vojake v stražnici Korovci, ter jih skupaj s tehniko predali enoti TO.

V dopoldanskih urah so delavci policije prosili za sodelovanje enote TO za akcijo na stražnici Žitkovci in Kobilje. Ker so pripadniki TO sodelovanje odklonili so policisti sami obkolili najprej stražnico Žitkovci, ter jo zavzeli, nato pa obkolili tudi stražnico Kobilje, katero so zavzeli ob 15.00 uri. Obe stražnici so policisti po zavzetju predali pripadnikom TO.

Istega dne so policisti brez sodelovanja pripadnikov TO izvedli obkolitvene akcije na stražnici Petišovci in Lendavske gorice, ter obe stražnici tudi prevzeli in zajeli maloštevilno moštvo, saj je bila večina moštva iz teh stražnic zajeta že pri MP Dolga vas.

V jutranjih urah dne 30/6-1991 so pripadniki ONZ izvedli akcijo prijetja nekaterih občanov utemeljeno osumljenih storitve KD v zvezi s pomočjo pripadnikom JA, ter carinikov podrejenih zveznemu organu, ki so v Slovenijo prišli z nalogo zamenjati slovenske carinske delavce.

Dne 1/7-1991 so delavci policije ponovno odprli za normalno obratovanje vse maloobmejne prehode.

Ob 15.15 uri je bila skupina pripadnikov PPE na zaprosilo vodstva ObŠTO M.Sobota poslana na Hodoš, kjer se je zaradi pomoči priključila enoti TO s katero je šla skupaj v akcijo nad stražnico Hodoš.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 7 (Osebna zbirka Janez Konrad).

Dne 2/7-1991 ob 13.21 so delavci policije s skupino PPE in enota TO šli v napad na stražnico Kuzma, katero so zavzeli, zajeli vse vojake ob tem pa je bil v oboroženem spopadu smrtno ranjen tudi poveljujoči oficir kapetan STOJANOVIC.

Ob 16.15 uri, po tem, ko je bilo iz tanka JA streljano na zvonik cerkve v Gornji Radgoni, je prišlo do krajšega oboroženega spopada med tankovsko enoto JA, ter med policisti in pripadniki TO.

Ob 16.32 uri je v skupni koordinirani oboroženi akciji PPE in enote TO bila zavzeta stražnica Hodoš, ter zajeti vsi vojaki JA, ter 15 zveznih policajev.

Policisti iz G.Radgone so opravili dve pogajanji s staresino stražnice v Konjišču, ter dosegli predajo celotne posadke.

Ob 16.53 uri je PPE v Gornji Radgoni pričela z napadom na stražnico v tem mestu. Temu napadu so se prikljućili tudi posamezni pripadniki TO. Kmalu po začetku napada so se vojaki JA v celoti predali. Ob tem pa je bil ranjen tudi en vojak JA.

Ob 20.01 uri je tankovska kolona, iz smeri Hrvatske prispela do 2. barikade pri naselju Presika. Pri varovanju barikade so sodelovali tudi delavci policije, kateri pa so se pozneje morali umakniti, ker jim je pošlo strelivo, kar se je dogodilo tudi pripadnikom TO. To je bila tankovska kolona, ki je šla v pomoć tankovski koloni, ki je že bila v G.Radgoni in, ki jo je vodil POPOV. Zaradi pomanjkanja streliva na strani branilcev je tankovski koloni uspelo prebiti barikado in nadaljevati pot.V tem času se delavci policije iskali možnosti in možne izvajalce za izdelavo kovinskih protitankovskih ovir.

Na območju Ljutomera je v tem času zaradi pogostih borbenih aktivnosti močno primanjkovalo protitankovskega orožja, tega pa je bilo še dovolj na območju M.Sobote, zato so delavci policije ob 20.10 uri ponudili premestitev tega orožja iz območja M.Sobote, pripadnikom TO Ljutomer, ObŠTO M.Sobota pa je bil pripravljen na območje Ljutomera poslati tudi eno svojih enot.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 8 (Osebna zbirka Janez Konrad).

Ker pa na ObSTO Ljutomer za takšno sodelovanje ni bilo interesa ta dogovor ni bil izveden. Glede na takšno stanje smo našim policistom iz Ljutomera na dokležovskem mostu dne 3/7-1991 ob 00.30 uri predali MES, da bi lahko še naprej ovirali tankovsko enoto pri njenem napredovanju.

Ob 20.55 uri je bil dan tudi ukaz vodstvu policijske postaje Ljutomer, da iz svojih zalog, odstopi strelivo za kratko in dolgocevno orožje, štabu TO Ljutomer.

Glede na celovitost in objektivnost podatkov s katerimi je razpolagala UNZ M.Sobota za območje, ki ga pokrivata štaba TO Ljutomer in M.Sobota je bilo nesporno ugotoviti, da štabu TO Ljutomer zaradi mnogih borbenih akcij že pomanjkuje streliva, ter da določenega streliva sploh nima več in da so pripadniki TO že močno izčrpani, kar za območje štaba TO M.sobota še ni bil primer zaradi manjšega števila določenih akcij (ni bilo tankov), je vodstvo UNZ ob 23.52 uri posredovalo v koordinaciji med ObSTO Ljutomer in M.Sobota, da bi se ObSTO Ljutomer okrepil z moštvom in oborožitvijo iz ObSTO M.Sobota, saj je bil velik interes tanke zadržati in onesposobiti in jim onemogočiti nadaljnje prodiranje ter povzročanje nove materialne škode.

Dne 3/7-1991 ob 02.30 uri je tankovska kolona iz Presike krenila proti Pristavi, kjer je ob 03.19 uri nebranjeno barikado prebila in ob 03.42 uri nadaljevala pot v smeri proti Cvenu. Ker na vsem tem območju ni bilo več nobenih barikad, niti enot TO, temveč samo še delavci policije, ki za protitankovski boj niso bili ustrezno opremljeni je vodstvo UNZ M.Sobota operativno podskupino v Mariboru seznanilo s situacijo, ter jih zaprosilo za koordinacijo in posredovanje pri organizaciji nadaljnjih borbenih aktivnosti pripadnikov ObSTO Ljutomer. Zaradi nevzdržnosti situacije so delavci policije iz Ljutomera na predvideni poti tankovske kolone pred Veržejem ob 03.11 uri nastavili protitankovske mine, ki so jim bile pred tem disperzirane iz območja M.Sobote.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 9 (Osebna zbirka Janez Konrad).

Ob 04.33 uri smo bili obveščeni od ObSTO M.Sobota, da so dobili odredbo, da ObSTO Ljutomer pošljejo pomoč. Na primeru zadnjih opisov koordinacije dela med posameznimi ObSTO se je pokazalo, da je bila v času lanske agresije teritorialna razdelitev med ObSTO precejšnja ovira, saj je preteklo preveč časa preden je bila opravljena koordinacija preko pokrajinskega štaba.

Borbene aktivnosti v zvezi mejnih kontrolnih objektov in stražnic JA na območju M.Sobote so v tem času ponehale, saj so bili objekti JA, razen komande mejnega odseka zavzeti, zato je bila enota PPE v dopoldanskih urah zaradi prodiranja tankovske kolone dodeljena v pomoč policistom v Ljutomeru.

Ob 11.21 uri so delavci PPE prisilili 8 pripadnikov JA da so prišli iz pokvarjenega transporterja v Stari Novi vasi, ter se predali. Transporterja jim ni uspelo obdržati, ker sta se iz smeri Radenec vrnila dva tanka v pomoč transporterju, katerega sta nato tudi odvlekla proti Radencem.

Tankovska enota se je ob 16.52 po umiku iz cestne komunikacije na njive na odprtem prostoru jugovzhodno od naselja Hrastje Mota vkopala ter počivala. Kljub temu, da smo imeli tam del PPE, borbeno dejstvovanje glede na lokacijo in neustrezno opremo ni bilo mogoče. Ob tankih je bil sparkiran tudi helikopter MI-8 v okvari, ki je tam ostal tudi še po odhodu tankov.

Ob 17.32 uri so policisti iz Radenec ugotovili, da je bil en tank okrog 3 km pred počivajočo tankovsko kolono v gozdu pod cesto v naselju Rihtarovci prikrit in zamaskiran z vejevjem.

Ob 18.52 uri je iz MP G.Radgona tankovska kolona pod poveljstvom POPOVA krenila v smeri proti Ljutomeru. Ob tem so jih policisti snemali zaradi dokumentiranja morebitnih ponovnih kršitev. Zadnje vozilo iz kolone je ozemlje R Slovenije zapustilo dne 4/7-1991 ob 00.12 uri.

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 10 (Osebna zbirka Janez Konrad).

- opravili smo zavarovanje in prevoz delegatov iz Pomurja na zasedanje skuščine R Slovenije;
- opravljali nadzor in varovanje manj pomembnih in manj frekventnih brodov na reki Muri.

Ob pisanju tega dokumenta, je bilo prisotno mnogo dilem, kako oblikovati prikaz bojnih aktivnosti policije ali kot prijetno berljivo čtivo, ali kot suhoparni prikaz golih dejstev, dogajanj in ravnanj v času agresije. Glede na osnovno zamisel posveta, da bi se naj zbrali podatki za resno analizo smo se odločili v pretežnem delu prikazati kronologijo dogajanj ob tem pa podati še nekaj dodatnih zaključenih pojasnil.

Kljub ogromni količini dokumentov iz obravnavanega obdobja, je bilo glede na izredno malo časa zelo težko oblikovati kvaliteten in v celoti objektiven dokument. Smatramo, da bi za takšno analizo kljub pisnim dokumentom bilo potrebno opraviti temeljite razgovore z vsemi starešinami, ki so vodili enote, sodelovali v bojnih akcijah oziroma opravljali koordinacijo med enotami policije in enotami TO. Zavedamo se nevarnosti, da je prikaz nekaterih aktivnosti ali udeležba posameznih struktur prikazana enostransko ali nepopolno, ter da bi nasprotna stran lahko takšnemu prikazu oporekala. Vendar pa smo izhajali iz naših ugotovitev in vtisov, pisno dokumentiranih v spisih.

V zaključku želimo poudariti da je med delavci policije in pripadniki TO bilo sodelovanje in komuniciranje primerno in kvalitetno, predvsem z ObŠTO M.Sobota, medtem ko je bilo komuniciranje z ObŠTO Ljutomer otežkočeno zaradi permanentne zasedenosti njihove telefonske povezave. Sodelovanje med posameznimi policijskimi enotami na terenu in posameznimi enotami TO na terenu je bilo povečini primerno, z nekaterimi izjemami, kjer sodelovanje sploh ni bilo možno, kar pa je bilo odvisno od posameznih poveljujočih starešin v enotah TO in ne v vodstvih TO. Ves čas agresije so delavci policije ugotavljali, da so bile posamezne enote TO slabo opremljene z zvezami in ni pretirana ugotovitev, da bi brez zvez policije posamezne enote ostale

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 12 (Osebna zbirka Janez Konrad).

povsem brez povezave z nadrejenim poveljstvom. Zaradi takšnega stanja smo ponekod tudi posojali svoja sredstva zvez, ali pa so delavci policije služili kot posredniki za prenos obvestil in ukazov do posameznih disperziranih enot TO.

V spisu je že omenjena vprašljivost primernosti teritorialne razdelitve območja na posamezne ObSTO, gledano seveda iz zornega kota policije. UNZ M.Sobota pokriva območje občin M.Sobota, Lendava, Gornja Radgona in Ljutomer in je delo koordinirala na celotnem tem območju, torej na območju, ki ga teritorialno pokrivata dva ObSTO. Dogajanja na teh dveh miselno ločenih območjih so bila povsem različna. Na območju ObSTO M.Sobota boji za ohranitev mejnih kontrolnih objektov in zavzetje stražnic JA ter komande obmejnih enot JA, na območju ObSTO Ljutomer pa izključno boji z oklepnimi enotami, razen boji za stražnico G.Radgona in MP Gornja Radgona, kjer pa je tudi bila oklepna enota. Šlo je za različno dinamiko vojevanja, za različno uporabo bojnih sredstev, vmes pa miselna ovira za neposredno hitro in učinkovito sodelovanje.

Kljub številnim ostrim oboroženim spopadom policije s pripadniki JA, neposredno v spopadih nihče od policistov ni bil poškodovan. Do poškodb enega aktivnega in enega rezervnega policista je prišlo le dne 30/6-1991 ob 12.15 uri v Petanjcih, vendar izven bojne akcije pri premiku streliva.

Na drugi strani ni možno podati točne ocene o poškodovanih in ubitih pripadnikih JA, saj so informacije o poškodovanih in mrtvih v bojih, ter prijetih ranjenih in najdenih mrtvih vojakih JA močno si nasprotujoče. Očitno je, da je JA precej mrtvih in ranjenih na tak ali drugačen način prepeljala nazaj v njihove izhodiščne položaje.

Janez Konrad

M.Sobota, dne 22/10-1992

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
MURSKA SOBOTA

Analiza UNZ Murska Sobota o bojnih aktivnostih v času agresije, stran 13 (Osebna zbirka Janez Konrad).

Dušan Puhovnikar

Dokument iz osebne zbirke: moje poročilo iz PMM Murska Sobota o delu milice v času agresije

00055

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTR. ZADEVE MURSKA SOBOTA
POSTAJA PROM. MILICE MURSKA SOBOTA
Št.: 2-13/38-16-91
One: 14/8-1991

UNZ MURSKA SOBOTA
INŠPEKTORAT MILICE

ZADEVA: POROČILO O DELU MILICE V ČASU AGRESIJE JA NA SR SLOVENIJO
ZVEZA : Ustno naročilo in dep. MNZ R Slovenije št. 0215-1-4/7666
z dne 12/7-1991

V zvezi ustnega naročila načelnika IM UNZ M. Sobota in na podlagi depeše MNZ RS, vam pošiljamo poročilo o delu in ugotovitvah v času agresije JA na Slovenijo. V tej zvezi vam sporočamo naslednje:

V času agresije JA na R Slovenijo je bila tuk. PPM glede kadrovske zasedbe aktivnih delavcev prepolovljena, saj jih je polovico delavcev v enoti PEM, ostali pa v enoti VEM. Razen delavcev v PEM, so ostali delavci izvajali v tem času naloge, ki so določene z obrambnim načrtom UNZ M. Sobota. Tako smo izvajali zavarovanje objekta UNZ,povezovali enote PEM in ostalih enot na terenu. Dobavljali smo jim prehrano, tehnična sredstva in skrbeli za prenos informacij. Opravili smo tudi spremstvo in zavarovanje delegatov z območja Pomurja, kateri sose udeležili skupščine RS v Ljubljani. Vršili smo prevoze v razne zbirne centre ugrabljene vojake in ostale vojake, ki so se sami predali. S patruljami smo vršili nadzor po magistralni in regionalnih cestah v primeru izsleditve gibanja vojaških vozil in oseb. Opravljali smo opazovanje s hotela Diana z daljnogledom z namenom čimprejšnje zaznave letov helikopterjev in vojških letal ter o vseh zaznavah sproti obveščali in bili v stiku z operativno skupino na UNZ. V času agresije smo kot enota poleg nalog navedenih v obrambnem načrtu UNZ izvedli še vse ostale potrebne naloge, katere smo sprejeli od operativne skupine UNZ M. Sobota ter drugih služb.
Ocena za izvedene vse naloge in akcije v času agresije z naše strani je uspešno. Ta ocena je zaradi tega, ker so dejansko vse službe opravile svoje delo v redu za uspešno izvedbo vseh akcij proti JA. Tako je uspešnosti vseh akcij prispevala vsaka služba in posameznik.

Ocenjujemo, da je usposobljenost in pripravljenost miličnikov dobra, saj so vse zadane naloge opravili v redu. Ta ocena drži še toliko bolj, ker smo se vsi skupaj prvič srečali z takimi resnimi življenskopomembnimi zadevami oz. nalogami, to je da je vsak posameznik poleg zadanih nalog moral paziti in poseben povdarek dati na lastni varnosti ter varnosti občanov in premoženja. V tem času nismo beležili nobenih odklonov izvršitve nalog. Prav tako ne neopravičenega izostanka z dela oz. enot, kar še bolj potrjuje dobro moralno stanje delavcev milice. To je tudi ena preizkušnja za naprej v primeru, da bi bilo potrebno še izvrševati take naloge ni pričakovati v tej zvezi negativnosti oz. izmikanja izvrševanja takih nalog.

Kar se tiče rezervnega sestava milice nismo beležili nobenih negativnosti. Vpoklicu so se odzvali vsi rezervisti razen dva, katera pa sta upravičeno odsotna en zaradi osebne bolezni in drugi zaradi bolezni v družini in drugih problemov v družini.

Poročilo, stran 1
(Osebna zbirka Dušan Puhovnikar).

Tudi ves čas izvajanja nalog ni bilo nobenih negativnosti in odklonov glede izvrševanja nalog.

Kar se tiče organiziranosti VEM smo mnenja, da je ta zastavljena v redu. Predvsem kar se tiče rezervnega sestava je v redu, da ti opravljajo v takih razmerah kot so sedaj vse pomembne naloge in tako niso z vsemi nalogami preobremenjeni samo aktivni delavci.

Mnenja smo, da je bilo v najhujših časih v času agresije sodelovanje z drugimi enotami s strani tuk. PPM v redu. To velja tudi za sodelovanje z enotami TO, kjer so bili delavci v stiku z enotami TO in so si pri izvajanju nalog pomagali. Največ stikov s pripadniki TO je imela tuk. enota na barikadah in to v Dokležovje in Petanjcih. Po potrebi smo sodelovali tudi z drugimi službami in v tem času nismo glede sodelovanja beležili nobenih negativnosti.

Kar se tiče opreme milice smo mnenja, da bi morala imeti milice več terenskih vozil za izvedbo takih nalog. Kljub temu, da so zveze zelo dobro delovale smo mnenja, da bi bilo tudi potrebno večje število zvez zaradi komuniciranja in premikanja za manjše enote. Mnenja smo tudi, da bi bilo potrebno v kolikor dopuščajo možnosti glede sredstev, da se tudi za vse rezervne miličnike nabavi delovna uniforma, spalne vreče in podmetači.

Kar se tiče kadrovske zasedbe smo mnenja, da je številčno stanje v mirnem času še nekako zadovoljivo. Dočim v času agresije JA na R Slovenijo pa se je pokazalo, da je kadrovska zasedba premajhna tako aktivnega kadra kot tudi za rezervni kader. To pa predvsem zato, ker so v tem času prišle zraven še razne druge naloge, ki v celoti z načrti niso bile predvidene oz. niso bile planirane /dodatno zavarovanje zbirnih centrov in objektov ter drugo/.

Nasplošno ocenjujemo, da vse aktivnosti, ki so potekale v času agresije JA na R Slovenijo s strani ONZ in to vseh služb so potekale brez kakih večjih posebnosti. Uspešne izvedbi akcij pa je pripisati tudi občanom, kateri so tudi v teh časih dobro sodelovali z organi za notranje zadeve in obratno.

Socialistična republika Slovenija – Republiški sekretariat za notranje zadeve – Uprava za notranje zadeve M. Sobota – Postaja prometne milice M. Sobota

Dušan Puhovnikar
VD KOMANDIR PPM
nižji inšpektor

Poročilo, stran 2
(Osebna zbirka Dušan Puhovnikar).

OSAMOSVOJITVENA VOJNA Z VIDIKA VODSTVA PM MURSKA SOBOTA IN OM BELTINCI, CANKOVA, GORNJI PETROVCI IN ROGAŠOVCI

Vojni ujetniki v zbirnem centru
(Arhiv Vestnik, foto Nataša Juhnov).

Ladislav Vegi

Osamosvojitvena vojna na območju PM Murska Sobota

Začetek pričakovanega

Dan “D” za Slovenijo, 26. 6. 1991, smo sicer pričakovali, vendar ga nismo mogli točno določiti. Sredi praznovanja našega velikega dogodka – ustanovitve samostojne in neodvisne države Republike Slovenije, so na cestne komunikacije prihrumeli tanki in druga oklopna ter spremljajoča vozila JLA, ki so bili na osnovi Odloka Zveznega izvršnega sveta (ZIS) SFRJ o zavarovanju državne meje SFRJ napoteni na mednarodne mejne prehode (MMP), da bi prevzeli nadzor nad mejnim režimom.

Ampak vojaški strategi so si izbrali napačno vojaško taktiko, ker so si mislili, da bodo mednarodne mejne prehode (MMP) osvojili brez odpora. Čeravno bi morali računati na cestne zapore, so za dosego ciljev uporabljali magistralne in regionalne prometnice. Seveda so vsepovsod naleteli na silovit odpor Teritorialne obrambe (TO) in milice in tudi državljanov.

Že zgodaj dopoldne 27. 6. 1991 se je nad Mursko Soboto pojavilo letalo JLA, ki je odmetavalo propagandni material – letake s pozivom prebivalstvu, naj bodo lojalni do oblasti in se ne pustijo zavajati. Nam, ki smo se profesionalno ukvarjali z varnostjo, se je zdela taka propaganda staromodna, saj smo o tem lahko brali v zgodovinskih knjigah. Pravega učinka na prebivalstvo seveda ni imela. Prepričati prepričane s takimi enostavnimi metodami pač ne gre. Naši ljudje so bili dovolj osveščeni o dogodkih v domovini in tudi dovolj odločeni za samostojno pot nove države. Po načrtu obrambe so bile prometne komunikacije na ključnih mestih zaprte, zato vojska ni bila ne mobilna ne učinkovita.

Pohod JLA na mejne prehode

Proti našemu območju je prodirala oklepna kolona mehanizirane brigade varaždinskega korpusa, ki je na Dravskem mostu v Ormožu naletela na blokado mostu s tovornjaki in drugimi sredstvi za oviranje. Trajalo je kar nekaj ur, ko so oviro na grob način poskušali odstranili, vendar čez most niso prišli. Poizkusili so z obhodom, pri čemer branitelji niso imeli dovolj protioklepnih sredstev, da bi napad odvrnili. Ob koncu dneva so v Pomurje vdrli preko hrvaške Štrigove in prenočili v bližini Veržeja. Mostova na reki Muri v Dokležovju in Petanjcih sta bila blokirana in iz zasede sta ju branili TO in milica. Pri obrambi mostu v Dokležovju so sodelovali miličniki OM Beltinci, ki so izmenično pomagali varovati objekt, medtem ko so most v Petanjcih varovali miličniki OM Radenci in TO.

Vodja oklepne kolone, polkovnik JLA Popov je 28. 6. 1991 zjutraj iz Veržeja nadaljeval v smeri Gornje Radgone. Na več mestih je naletel na odpor in zasedo TO in milice, na večji odpor pa pred in v Gornji Radgoni, kjer so bile žrtve na obeh straneh, velika je bila tudi materialna škoda.

Naša sredstva za zveze, pomemben dejavnik v vojni

JLA in ONZ smo imeli v Pečarovcih skupni repetitor za UKV zveze. Naši vezisti so njihov del izklopili, naš pa je ostal v delovanju in smo ga tudi redno uporabljali. Glede na to bi bilo pričakovati, da bi repetitor poskušali usposobiti ali vsaj uničiti, da ga tudi mi ne bi mogli uporabljati. S tem bi nam v regiji povzročili veliko preglavic pri sporazumevanju, saj smo ga ves čas uporabljali, pogosto pa ga je uporabljala tudi TO.

Naši vezisti UNZ so imeli rezervni mobilni repetitor, vendar bi bila kvaliteta sprejema in

oddaje verjetno slabša. Nekaj časa smo repetitor varovali fizično, nato z občasno kontrolo in nazadnje operativno preko svojih pozicij v bližini. Da bi bilo videti, da ga stalno fizično varujemo, smo pri vhodu v objekt parkirali star odpisan miličniški avtomobil. Repetitor in tudi sredstva za zveze so do konca konflikta odlično delovala. Nismo ugotovili, da bi JLA poskušala repetitor onesposobiti ali uničiti. Za to je imela priložnost 28. 6. 1991, ko so izvedli zračni napad. Dve letali sta raketirali in mitraljirali barikadi ob kasarni, nista pa napadli oddajnika, kot so to delali drugje.

Miličnik 24 ur na dan

Tudi v neposredni vojni nevarnosti in vojni morajo policijske sile opravljati svoje poslanstvo, vse potrebno za varnost ljudi in premoženja. To smo opravljali 24 ur na dan. Enota je bila stoodstotno mobilizirana, aktivirani so bili vsi miličniki, tudi rezervni, osem ur smo bili na delu, nato pa osem na počitku. V prostem času smo bivali v enoti in bili v pripravljenosti, spali v spalnih vrečah in skupaj jedli. Zelo redko smo odhajali domov do družine. Iz varnostnih razlogov smo skupno bivališče, ki smo ga tudi varovali s stražarsko službo tako kot lastne objekte, imeli na rezervni lokaciji.

Splošne varnostne razmere, razen dogodkov zaradi vojne, so bile zelo ugodne. Kazniva dejanja in prekrški zoper javni red in mir (JRM) so upadla na minimum. Tudi prometna varnost je bila ugodna. Prometnih nesreč je bilo izredno malo in še to samo z materialno škodo. Cestni promet je bil zaradi blokad prometnic omejen, kar je tudi vplivalo na tako stanje. Nadzor prometa smo stalno izvajali, prekrškov pa smo odkrili zelo malo, na manjše pa smo voznike opozarjali. Ta dejavnost je bila takrat zelo pomembna, saj smo imeli nadzor nad gibanjem ljudi, tudi vojaških oseb.

Prvi resnejši konflikt na našem območju

Na našem postajnem območju je prišlo do prvega konflikta v Prekmurju med vojaki in TO ter milico že 26. 6. 1991, kmalu po 7. uri, ko so vojaki obmejne stražnice Kuzma obkolili MMP Kuzma in zahtevali predajo. Miličniki PMM Kuzma in OM Rogašovci, ki so bili vključeni v akcijo obrambe MP, so vojski zapretili z uporabo orožja, da so odstopili od namere ter se umaknili.

Kmalu po tem, okrog 10.30, so prispeli na MMP delavci cestnega podjetja, ki so ob prisotnosti in asistenci miličnikov PMM, OM Rogašovci in enega voda PEM, ki je v tem času tudi prispel na prizorišče, zamenjali državne simbole SFRJ s simboli Republike Slovenije (zastava in tabla z imenom države).

To je veliko pomenilo, vsaj na simbolni ravni, kar potrjuje dejstvo, da je istega dne v dopoldanskem času poklical na UNZ Murska Sobota polkovnik JLA Džurović[472], načelnik obmejnih enot 5. vojaške oblasti v Zagrebu, in zahteval, da se vzpostavi prejšnje stanje.

Razmere so se zaostrovale tudi na MMP Gederovci in Hodoš ter na MOP na avstrijski meji. Komandirji obmejnih stražnic so obiskali komandirje PMM in jim v prvi fazi predlagali, da predajo mejne prehode. Ko s tem niso uspeli, so stopnjevali zahteve in grozili z uporabo sile. Promet potnikov preko mejnih prehodov je bil še odprt, vendar je bil izredno redek, ker so ljudje spremljali razmere in niso potovali, če ni bilo nujno. To je veljalo tudi za tujce, saj so bili dobro informirani o dogajanjih pri nas.

Evakuacija orožja k hraniteljem

Ocenili smo, da so tarča napadov tudi naši objekti in bojna sredstva, zato smo se

472 Danila Džurovića navajajo tudi kot Danila Djurovića ali Đurovića.

odločili za evakuacijo in disperzijo orožja in streliva ter drugih sredstev iz naših objektov na rezervne lokacije, ki smo jih imeli izbrane. Rezervno orožje in strelivo smo deponirali pri petih fizičnih osebah – hraniteljih orožja, v prostorih gasilskega doma in kmetijske zadruge.

Orožje in strelivo UNZ Murska Sobota je bilo hranjeno pri treh fizičnih osebah na območju naše PM. To operacijo smo izvedli v popolni tajnosti, da ne bi kompromitirali lokacije in ogrožali varnosti hraniteljev in njihovih družin. Evakuacija je potekala ponoči z ekipo največ treh, s civilnim vozilom in na tak način, da nas nihče ni videl.

Tudi v enotah je za to vedelo malo ljudi, dva vodstvena delavca in VVO, ki je bil v stiku s hraniteljem. Ljudje so podpirali proces osamosvajanja, zato so bili pripravljeni sodelovati tudi z nami, čeprav so s tem tvegali kazensko preganjanje. Kar se tiče sodelovanja je treba omeniti še to, da so se mladi fantje prostovoljno javljali na PM za rezervnega miličnika. Žal smo jih takrat odklanjali, ker je bila sistemizacija zasedena, smo pa jim obljubili, da jih, če bo treba, vpokličemo.

Del evakuiranega orožja ni ostal dolgo pri hraniteljih. TO je primanjkovalo orožja, oborožena je bila z lahkim pehotnim orožjem kot JLA, največ pa je bilo starejšega orožja. Kadra je bilo dovolj, vendar ga niso mogli oborožiti, zato je RSNZ sprejel odločitev, da višek orožja predamo TO. To smo storili 27. 6. 1991 v dopoldanske času. Obdržali smo PAP in AP za morebitne naše potrebe (za novi kader, uničenja v bojih), ostalo, večje število avtomatskih pušk MP-40 in M-56 in dva puškomitraljeza M-53 pa smo predali OŠTO na Tomšičevi ulici v Murski Soboti. Orožje je bilo takoj preloženo v njihovo vozilo in odpeljano na teren.

Grožnje in napadi na mejne prehode

V pomoč na MMP Gederovci in Kuzma je bil napoten po en vod PEM UNZ. Na PMM Gederovci so bili še napoteni miličniki OM Cankova, na PMM Kuzma miličniki OM Rogašovci, ki so bili tam že od prejšnjega dne in nekaj miličnikov PM, na PMM Hodoš pa so bili dodeljeni miličniki OM Gornji Petrovci.

Tudi v Murski Soboti so bile razmere izredno napete. Ker je bila vojašnici izklopljena električna energija, telefonske linije in voda, je vojska grozila z napadi na vitalne objekte v mestu. Prenehali so jim dobavljati tudi druge pomembne življenjske dobrine, vendar so imeli zalogo in jih to ni prizadelo. V kasarni je bilo veliko vojaštva, častnikov in podčastnikov, tudi takih, ki so jih premestili z drugih območij. Vojašnica je bila obkoljena s TO, na cesti, ki vodi do vojašnice pa sta bili na vsaki strani blokadi – barikadi, ki so jo pokrivali in branili TO in miličniki. Vojaki JLA so bili razporejeni in vkopani v obrambne jarke v vojašnici.

Zoper njih je potekala nenehna propagandna aktivnost s pozivanjem preko zvočnikov, da z njimi manipulirajo, da niso seznanjeni z dejanskim stanjem, da naj se predajo ali pobegnejo iz kasarne ali položajev in podobno. Glede na to, da je bila TO relativno slabo opremljena s sredstvi za zveze, je bilo zelo pomembno, da je na blokadnih mestih sodelovala tudi miličniška patrulja, saj je tako TO lahko uporabljala tudi naša sredstva za zveze – UKV postaje, tako da smo njihovemu štabu prenašali sporočila.

Dne 27. 6. 1991 so vojaki JLA oziroma njihovi poveljniki stopnjevali pritiske na komandirje PMM. Grožnje so bile vedno resnejše, omejene celo na čas, v katerem se mora predaja izvršiti. Tudi taki pritiski niso pomagali. Miličniki in njihovi starešine so bili psihično stabilni fantje in takim pritiskom niso podlegli. Zgodilo se je ravno obratno. Zaradi močnega naliva so vojaki JLA svoje položaje okrog MMP Kuzma zapustili, kar so miličniki izkoristili in te položaje zasedli, s čemer so si pridobili prednost in preprečili obkolitev svojih položajev.

Krožile so dezinformacije o zračnih napadih na Slovenijo. Veliko se je govorilo o prihodu »niških specialcev«, ki bi zaradi izredne usposobljenosti in pripravljenosti premagali naše sile in vzpostavili staro stanje. Sprejetih je bilo veliko obvestil o letu vojaških letal proti Sloveniji, tudi proti našim krajem. JLA je imela relativno močne letalske sile, zato smo te informacija v začetku jemali zelo resno. Na tej osnovi je bila sprejeta odločitev OS[473] UNZ, da se na strehi hotela Diana, ki je bila ena najvišjih stavb v mestu, vzpostavi opazovanje, kar smo opravljali do prekinitve ognja, vendar smo doživeli zračne napade s po dvema vojaškima letaloma le 28. 6. 1991.

Okrog 13. ure je 40 do 50 vojakov stražnice Petanjci in Korovci obkolilo MMP Gederovci, uro kasneje pa okrog 40 vojakov stražnice Kuzma in Sotina še MMP Kuzma. Miličniki so zasedli obrambne položaje in poti branili z barikadami. Okrog 14. ure so MMP Gederovci obiskali štirje vojaki JLA in zahtevali predajo MP in ustavitev prometa. Enako je bilo na MMP Kuzma, tudi njih je obiskala skupina vojakov in postavila ultimat za predajo. Zahtevo obeh skupin so zavrnili in vojaki so zapustili območje MP. Tisto popoldne je skupina vojakov zasedla MOP Kramarovci, Fikšinci in Sotino. Promet tako ali tako ni potekal, braniti pa bi jih bilo nesmiselno, saj nismo imeli dovolj moštva.

Prejeto je bilo obvestilo, da se po regionalni cesti proti Gederovcem giblje skupina okrog 60 vojakov z lahko oborožitvijo. Potrjeno je bilo, da je ta enota peš zapustila vojašnico Murska Sobota z namenom, da gre v pomoč enoti, ki bo napadla MMP Gederovci. Enota je v gozdičku pred MP zasedla bojni položaj. Ker je JLA ugotovila, da z motoriziranimi enotami ne bo mogla prodreti na vse MMP, se je odločila, da bo na MMP Hodoš in Gederovci opravila prevoz vojakov, zveznih miličnikov in carinikov s helikopterjem.

Obramba mejnih prehodov z orožjem

Med 16. in 18.50 so iz soboške kasarne pripeljali v bližino MMP Hodoš – do opazovalnega stolpa z dvema transportnima helikopterjema - okrog 40 vojakov JLA in 15 zveznih miličnikov, ki bi po prevzemu MP opravljali kontrolo nad prehajanjem državne meje. Vojaki so se pridružili enoti iz obmejne stražnice. Po izkrcanju je sledil obisk na MP, pri katerem je poleg poveljujočih vojakov – komandirja obmejne stražnice in njemu dodeljenega častnika - poročnika z mariborskega območja, sodeloval tudi miličnik ZSNZ, ki je komandirju hotel vročiti odločbo o predaji MP, orožja in dokumentacije, kar je on zavrnil. Po preteku dobre ure so se vrnili na MP s ponovnim ultimatom. Komandir je preko operativne skupine na UNZ prosil za pomoč TO. Okrog 19.45 se je proti MP po nasipu stare železniške proge približevala skupina petih pripadnikov TO. Takrat so vojaki JLA odprli ogenj na mejni prehod in tudi na pripadnike TO. Uporabljali so tudi breztrzajni top, s katerim so zadeli drevo ob zgradbi MMP Hodoš. Med obstreljevanjem, ki je trajalo kakšno uro, je zmanjkalo tudi elektrike.

Okrog 22. ure so vojaki ponovno odprli ogenj na objekt MMP in okolico, vendar miličniki nanj niso odgovorili, zato so mislili, da so zapustili prehod. Ko so se približali, pa so jih miličniki presenetili z ognjem, vojaki pa so zbežali. V tem času je deževalo kot iz škafa, zato so se vojak JLA umaknili v obmejno stražnico. Ranjenih na naši strani ni bilo, za vojake pa se ni vedelo.

Okrog 17.30 sta priletela v Gederovce dva transportna helikopterja JLA, opravljen je bil desant pri gozdičku v Sodišincih, približno 50 vojakov, ki so bili oboroženi z minometi, ki so jih takoj po desantu postavili v bojni položaj. Okrog 22.30 so vojaki JLA odprli ogenj iz pehotnega orožja na MMP, ki so ga branili miličniki PMM Gederovci, OM Cankova in

473 Operativna skupina – policijski štab za Pomurja.

oddelek PEM UNZ, na nasprotni strani pa je bilo bistveno več vojakov: iz stražnic Petanjci in Korovci, enota iz kasarne in desantna enota.

Medsebojno obstreljevanje je trajalo kar nekaj časa. Proti njihovim položajem so miličniki občasno odpirali ogenj tudi pozneje oziroma vso noč. Na roko nam je šlo slabo vreme z močnim dežjem, saj so bili vojaki, ki niso imeli kritja, premočeni, zato so se umaknili v stražnico Petanjci, razen enote iz kasarne, ki ni imela kam, saj bi naleteli na TO, je ostala na svojem položaju vso noč. Na objektih MMP je nastala materialna škoda. Med boji je bil v nogo ranjen kapetan JLA, ki je bil odpeljan najprej na PM, nato v bolnišnico. Na naši strani ni bilo ranjenih.

Mednarodnih mejnih prehodov na našem območju vojski ni uspelo osvojiti, MOP pa so jim bili v bistvu začasno prepuščeni, ker nismo imeli dovolj sil. Morala je bila na naši strani, saj smo uvideli, da se od vsepovsod umikajo v stražnice, tudi zaradi neugodnih vremenskih razmer. Pri poznejših dogodkih smo ugotovili, da mladi vojaki niso bili psihično pripravljeni na bojevanje, saj jih je bilo strah, naši možje pa so bili zrelejši, izkušenejši in tudi bolj motivirani, kar je bila naša prednost. Kmalu je prišlo do preobrata, zajetja in predaje vojakov, starešin, stražnic, orožja in drugih sredstev.

Promet na MMP je hitro stekel

Na območju MMP Gederovci in Hodoš, od koder so se vojaki in zvezni miličniki umaknili v stražnico, so se 28. 6. 1991, okrog 15. ure razmere toliko umirile, da je OS UNZ sprejela odločitev, da se promet čez MP, opremljen s simboli nove države Slovenije, odpre. Tako je potovanje ljudi čez državno mejo bilo ponovno vzpostavljeno. Velikega prometa v prvih dneh ni bilo, potovali so večinoma naši državljani, tujcev pa je bilo zelo malo. No, čez nekaj dni pa je bil odprt promet tudi na MMP Kuzma. Enako je veljalo za MOP z Avstrijo. Tudi njih smo dobili nazaj v svoje roke in delo na njih nadaljevali od 1. 7. 1991 po letnem programu oziroma odpiralnem času.

Ko iniciativo prevzamejo branitelji

Miličniki OM Rogaševci so 27. 6. 1991 proti večeru razorožili in prijeli vojake na MOP Kramarovci, Fikšinci in Sotina, ki so bili na teh objektih. Obravnavali so tudi prometno nesrečo z materialno škodo in udeležbo vojaške osebe. V zvezi z nesrečo so ponoči na OM Rogašovci prišli trije častniki JLA - dva poročnika in kapetan, ki so bili poslani v pomoč kapetanu Stojanoviću na obmejno stražnico Kuzma. Eden je bil telesno poškodovan. Oboroženi so bili z osebnim orožjem (pištolo), zato so jih razorožili. Častniki so zavrnili prostovoljno predajo orožja, zato je bil odvzem izvršen s silo. Po prijetju so bili z intervencijskim vozilom PM Murska Sobota pripeljani na PM, poškodovani pa v bolnico. Okrog 22. ure je bilo v Kuzmi pod MP ustavljeno vojaško terensko vozilo z ranjenim vojakom, ki je bil odpeljan v bolnišnico, PM pa je vozilo zasegla in izročila TO.

Ob 21. uri je bil načrtovan napad na murskosoboško kasarno, kjer je bilo nastanjeno poveljstvo, vendar je bila akcija v zadnjem času preklicana. Objekt je obkolila TO, vojake pa so preko razglasne postaje pozivali k predaji. Prišlo je tudi do krajše obojestranske uporabe lahkega strelnega orožja, med katero je bil en vojak ranjen in odpeljan v bolnišnico.

Zaradi propagandne aktivnosti TO v okolici kasarne so vojaki JLA začeli zapuščati kasarno, pripadniki TO in miličniške patrulje pa so jih prijeli, da ne bi ušli našemu nadzoru. Niso se upirali, čakali so le prvo priliko za pobeg. Razmere so za nas postajale vedno ugodnejše.

Vojaki in starešine so se predajali v vedno večjem številu. V začetku smo prijete častnike

in tudi vojake odpeljali v murskosoboške zapore, vendar so se kapacitete hitro zapolnile. Predajati smo jih začeli TO in začeli ustanavljati zbirne centre za vojaške ujetnike in prebežnike. Z zapori je bilo dogovorjeno, da častnike – poveljujoče, ki so bili osumljeni storitve kaznivih dejanj, pripeljemo v zapore, navadne vojake pa v zbirni center. Preiskovalna dejanja v zvezi KD in osumljenih častnikov je izvajal Oddelek za zatiranje kriminalitete (OZK) UNZ, na PM in tudi v zaporu.

Ustanovitev in delo zbirnih centrov za vojne ujetnike

RSNZ je na osnovi poznavanja vojnega prava ugotovil, da so za ustanovitev in varovanje zbirnih centrov za vojne ujetnike in prebežnike pristojni ONZ, zato smo na podlagi odločitve 29. 6. 1991 ustanovili centre v Puconcih in Bogojini. Ker so bile šolske počitnice, so bile za lokacijo obeh centrov določene osnovne šole, ker je bilo veliko prostorov in drugih pogojev za življenje, vključno z možnostjo prehranjevanja.

V obeh centrih je število ujetnikov strmo raslo, saj smo praktično v dveh dneh – 28. in 29. 6. 1991 skupaj s TO, pa tudi sami ali skupaj s PEM, prevzeli vse stražnice, zadnji sta bili obmejni stražnici Kuzma in Hodoš, ki sta zahtevali posebno akcijo.

Za vodenje zbirnih centrov je UNZ imenovala kader za vodenje in varovanje. Zaradi kadrovske podhranjenosti je varovanje opravljalo minimalno število miličnikov. V pomoč pri varovanju centrov so v KS Puconci in Bogojina aktivirali narodno zaščito, ki je oborožena varovala zunanji del objektov in naselja. Vendar na srečo to ni dolgo trajalo. Že 5. 7. 1991 sta se v zbirnih centrih pripravljali na izpust vseh vojnih ujetnikov, okrog 12. ure je krenila kolona z avtobusom proti Ljubljani.

Zapore smo napolnili že v prvih dveh dneh

JLA je zahtevala izpustitev svojih častnikov iz zapora, v nasprotnem primeru je napovedovala njihovo osvoboditev. To nas je zavezovalo k temu, da smo morali poostriti nadzor nad lastnimi objekti, kjer so bili častniki in podčastniki med zasliševanjem oziroma zbiranjem obvestil in opravljanjem drugih preiskovalnih dejanj.

Bivali so v murskosoboških zaporih, kjer jim je bila nudena tudi vsa druga oskrba, od morebitnih zdravniških pregledov, prehrane in podobno. Obiski sorodnikov ali sodelavcev, torej pripadnikov JLA, niso bili dovoljeni. Kolikor je bilo mogoče, so ločeno bivali tudi v zaporih, da se ne bi dogovarjali o dogodkih, za katere storitve so bili osumljeni.

Za notranjo varnost in njihovo varovanje so bile zadolžene pooblaščene uradne osebe zaporov, ki so v ta namen prejele od ŠTO tudi zadostno število avtomatskih pušk in streliva, za zunanjo varnost pa je odgovarjala milica. Neposrednega stalnega fizičnega varovanja nismo opravljali, saj ni bilo treba, vendar smo glede na ustna sporočila vrha vojaških poveljstev na to lahko računali.

Nadzor nad objektom je bil operativne narave, kar pomeni, da smo objekt obiskali večkrat dnevno, še posebej v nočnem času, ga pregledali, pozorni smo bili na sumljive osebe, predvsem vojaške v okolici, saj nam je bilo znano, da je bila vojaška obveščevalna služba zelo aktivna.

S pazniki smo bili vsak dan v stiku in bili smo dogovorjeni za medsebojno obveščanje, če bi zaznali karkoli sumljivega. Posebnih aktivnostih ali poskusov JLA v zvezi z osvoboditvijo svojih častnikov nismo ugotovili. Tudi v zaporih ni bilo zaznati neprimernega obnašanja pridržanih častnikov, gladovne stavke ali upiranja. V tem primeru bi seveda posredovali tudi znotraj objekta. Nekateri med njimi so med bivanjem v zaporu pristopili v TO, zato so

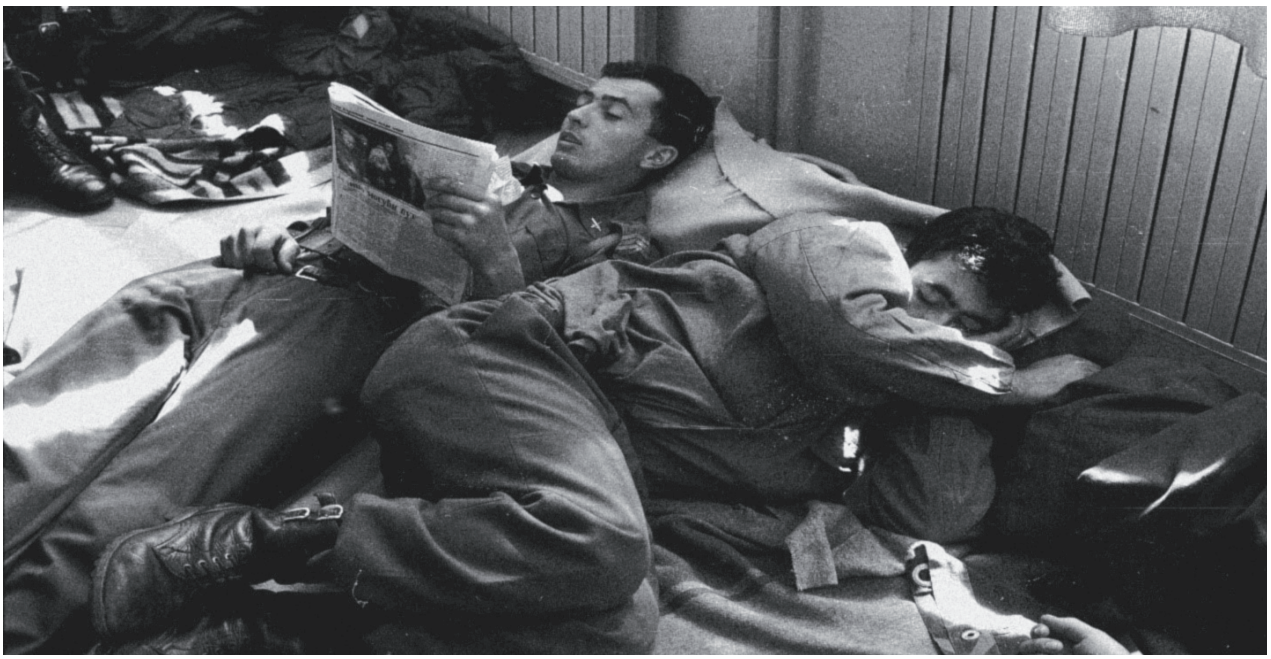
bili prej izpuščeni, kar je med njimi povzročalo napetost, vendar ni bilo izrazitih izzivov. Zadnji dan bivanja so jim celo dovolili obiske svojcev, prijateljev in sodelavcev.

Džurović je bil tudi naš ujetnik

V popoldanskem času 28. 6. 1991 je bil prijet polkovnik Danilo Džurović, načelnik obmejnih enot 5. vojaške oblasti v Zagrebu, ki je postal vojni ujetnik z najvišjim vojaškim činom v Sloveniji. Priletel je na območje Gornje Radgone s helikopterjem z oznako RK. Miličniki PM Gornja Radgona so ga prijeli in skrivali v vikendih na radgonskem in radenskem območju z menjavanjem lokacij, ker ga je kontraobveščevalna služba JLA iskala. Redko komu je znano, da je bil 3. 7. 1991 v popoldanskem času pripeljan na našo PM, kjer je bil pridržan v prostoru za pridržanje do približno 4.00 naslednjega dne. Preden je bil pridržan, mu je dežurni miličnik začasno vzel tudi kovinsko funkcijsko označbo (čin), kakršne so nosili na delovnih uniformah, ker je bila primerna za samopoškodbo. Seveda je protestiral, da nismo pristojni za njegovo degradacijo. Ko smo mu pojasnili vzrok začasne zasežbe, se je pomiril. Ni bil zadovoljen s svojim statusom, trdil je, da ni vojni ujetnik, zato je odklanjal tudi hrano. Po 4. uri je bil s PM odpeljan s patruljo PEM UNZ v KPD Dob.

Vojni ujetniki

Zbirna centra za vojne ujetnike in prebežnike v Puconcih in Bogojini sta delovala s polno zmogljivostjo. Začeli smo tudi s selektivnim odpuščanjem ujetnikov v obeh centrih, najprej so odpuščali tiste, za katere je bilo znano, da lahko pridejo domov, to so bili iz Hrvaške in Bosne in Hercegovine, za ostale pa so se na državni razni dogovarjali o načinu in poteh, pri čemer je aktivno sodeloval tudi republiški Rdeči križ Slovenije, tudi pri zagotavljanju civilnih oblačil.

Vojni ujetniki v zbirnem centru (obe fotografiji Arhiv Vestnik, foto Nataša Juhnov).

To je med vojnimi ujetniki povzročilo nezaupanje in strah, zato so se začeli ustno upirati proti takemu načinu izpuščanja, o čemer je PM obvestilo vodstva Puconskega centra. To vrenje med ujetniki je bilo tudi v Bogojini.

Zato je bila v pomoč poslana skupina miličnikov, ki je ugotovila, da ne gre za kakršnokoli kršitev hišnega ali javnega reda, ampak zgolj za nezadovoljstvo nekaterih, predvsem pa srbskih in črnogorskih vojnih ujetnikov, ki jih niso izpuščali, zato so mislili, da gre za diskriminacijo. Ko so jim razložili, da prevoze domov organizirajo tudi zanje, vendar na to v veliki meri vplivajo vojne razmere in zato vse poteka počasneje, so tako obrazložitev sprejeli in težave so bile odpravljene.

Bolnica, kraj srečevanja iz oči v oči

Druga takšna ustanova regijskega pomena je bila Splošna bolnišnica Murska Sobota. Kot objekt posebnega družbenega pomena je uživala posebno varstvo milice. V bistvu smo jo varovali od zunaj in v notranjosti. Zunanji del varovanja smo opravljali po istem principu kot zapor z občasnimi nadzori in operativno, notranjost pa po potrebi, ko so bili v njej ranjenci ene ali obeh strani, vendar neposredno s fizično prisotnostjo patrulje ali skupine miličnikov.

Nenavadno je bilo, zgodovina vojn ne pozna veliko takih primerov, da se v isti bolnici zdravijo tako eni kot drugi z vojskujoče strani, vendar pa JLA svojim ranjencem ni nudila dovolj kakovostne sanitetne podpore, zaradi humanosti pa so naši zdravstveni delavci poskrbeli tudi zanje. Tudi prevoze ranjencev s kraja poškodb (bojišča) so opravila bolnišnična reševalna vozila. Kršitve humanitarnega prava nam JLA ni mogla očitati, čeprav bi to pred mednarodno javnostjo zelo rada naredila. V isti bolnišnici bi se lahko znašli gorečni pristaši ene ali druge strani, kar bi lahko privedlo do fizičnih obračunavanj, zato smo bili na to še posebej pozorni in tudi ves čas prisotni.

Povedati pa je treba, da do konfliktov med pripadniki JLA, TO in milice ni prišlo, čeprav je bilo nekaj takih srečanj. Tudi do zdravstvenih delavcev so bili odnosi dobri. Prvo in zelo pomembno selekcijo so že opravili zdravstveni delavci z namestitvijo v bolniške sobe, opravljanjem preiskav in drugo.

Tudi komunikacija in sodelovanje med bolnišnico in ONZ ter TO glede varnosti je bilo zelo dobro. Bolnišnica nam je redno in sproti poročala o sprejemu in odpustu vojaških oseb. Po odpustu iz bolnice jim nismo več dali možnosti, da bi se vrnili v svoje enote. Navadnim vojakom je bilo omogočeno, da so s pomočjo RKS odpotovali domov, častnike, ki so vodili vojaške aktivnosti proti Republiki Sloveniji, pa smo vrnili v pripor.

Športno letališče Rakičan kot strateški objekt za obrambo

Letališče Rakičan pri Murski Soboti je travnato športno letališče s 1.200 metri dolgo in 30 metrov široko vzletno-pristajalno stezo, primerno tudi za vojaško uporabo, saj so letalske enote JLA to letališče že uporabljale – preizkušale ob raznih letalskih mitingih, na katerih so sodelovali kot gostje.

To je objekt, ki se lahko spremeni v vojaškega in bi ga JLA lahko uporabljala za svoje helikopterske enote in lovska letala. Dne 26. 6. 1991 je na letališču po predhodni najavi pristal vojaški helikopter Gazela JLA z dvema pilotoma. Podpornega osebja in sredstev vojska na letališču ni imela, bi pa lahko to dokaj hitro organizirala.

Zato smo letališče klasificirali kot objekt posebnega družbenega pomena, pomembno za obrambo, in smo temu namenili v zvezi z varovanjem kar največ pozornosti. Nad letališčem smo opravljali stalni operativni nadzor z občasnimi fizičnimi kontrolami. Letalske sile JLA niso uporabile letališča.

Psihofizična in moralna pripravljenost je bila pomemben dejavnik bojevanja

Prvi dan spopadov je pustil velike psihofizične posledice na vojakih JLA. V neugodnih vremenskih razmerah so morali biti na bojnih položajih več ur, ponoči s 27. na 28. junij pa so bili popolnoma premočeni in premraženi, čeprav je bil najtoplejši mesec leta. Tisti, ki so bili v bližini stražnic, so se vanje umaknili, tisti, ki so iz murskosoboške kasarne prejšnji dan peš prišli v bližino MP Gederovci, bilo jih je okrog 50, pa se niso mogli umakniti v stražnico, saj bi morali mimo položajev TO.

Zato so bili demoralizirani. Že zgodaj zjutraj 28. 6. 1991 so na pobudo vodnika JLA, ki jih je vodil, vzpostavili stik za pogajanja. Vodnik je uvidel, da nima druge možnosti, zato je po nekajurnih pogajanjih pristal na predajo pod našimi pogoji. Vojaki so bili razoroženi in z avtobusom odpeljani v zbirni center, poveljujoči vodnik pa je prestopil v TO.

PMM Gederovci z vodom PEM in TO so nadaljevali s pogajanji o predaji ostalih vojakov, ki so se umaknili v obmejno stražnico Petanjci. Ker je bilo v tej enoti več podčastnikov in častnikov, predaja ni stekla, nekateri bi se predali, nekateri pa ne. Pogajanja so trajala do 18.30, starešine JLA je poskušalo pregovoriti kar nekaj pogajalcev, tudi na podlagi poznanstva in prijateljskih vezi. Na koncu je po dogovoru s starešino, kapetanom JLA, TO izvedla insceniran napad na objekt. S tem so pokazali, da mislijo resno z napadom, zato so se prisotni starešine odločili za predajo več kot 60 vojakov, obmejne stražnice, orožja in drugo. Vojaki so bili z avtobusom prepeljani v zbirani center.

Podobno je bilo v jutranjih urah tudi na območju Kuzme, kjer so bili vojaki obmejne stražnice Sotina, ki so bili priključeni k enoti obmejne stražnice Kuzma, izčrpani in demoralizirani. Poveljujoči vodnik je sporočil, da se bodo predali. To se je tudi zgodilo, TO jih je razorožila in odpeljani so bili v zbirni center. V popoldanskem času so pripadniki PEM, OM Rogašovci in TO zavzeli obmejno stražnico Trdkovo, kjer je domovalo 15 vojakov. V tej stražnici je bilo tudi veliko uporabnih bojnih sredstev.

Letalski napadi JLA, zadnje upanje za zmago

Napadalne aktivnosti je JLA nadaljevala. Med 17. in 18. uro 28. 6. 1991 smo beležili napade lovskih letal najprej z mitraljiranjem in raketiranjem območja murskosoboške kasarne, nato pa barikad na mostu čez reko Muro v Dokležovju. Na območju kasarne so izstrelili štiri rakete zrak zemlja na cestni barikadi. Z odbitimi deli rakete sta bila zadeta in poškodovana tovornjak v barikadi in stanovanjska hiša. Ena raketa je padla tudi na dvorišče kasarne in poškodovala dva vojaka na obrambnem položaju, eden je kasneje v bolnišnici umrl.

Drugega oboroženega spopada po raketiranju ni bilo, ena in druga stran sta bili osupli, tudi miličniška patrulja v blokadi. Zaradi ranjenih vojakov je nastala panika v kasarni. Prihiteli so na glavni vhod in prosili za pomoč, kar smo jim tudi nudili. Z reševalnim vozilom ZD Murska Sobota sta bila ranjenca prepeljana v bolnico.

Po tem sta letali odleteli na območje Dokležovja in Veržeja, kjer sta mitraljirali in raketirali položaje cestne barikade čez reko Muro v Dokležovju. Po pripovedovanju miličnikov in TO naj bi izstrelili dve raketi, ki pa nista zadeli cilja. Ranjenih in materialne škode na sredstvih v barikadi ni bilo. To letalsko akcijo smo lahko razumeli tudi kot maščevanje za vojnega ujetnika polkovnika Džurovića.

Spremljala nas je tudi nesreča s hudimi posledicami

Dne 30. 6. 1991 okrog 13. ure nas je pretresla novica, da je eksplodirala protitankovska mina »Zolja« v Petanjcih in da je poškodovanih pet pripadnikov milice in TO. Miličniki OM

Radenci so prišli na Petanjce k TO po protitankovsko orožje. Ker orožja nismo poznali, so pred predajo pripadniki TO izvedli kratko usposabljanje oziroma predstavitev za miličnike. Pri tem je bil sprožen protioklepni lanser v zaprtem prostoru. Dva miličnika sta bila hudo telesno poškodovana, trije pripadniki TO pa lažje. Odpeljani so bili z rešilnim vozilom v bolnišnico na zdravljenje.

Obmejne stražnice padajo ena za drugo

V popoldanskem času je TO poročala OS UNZ, da so brez bojev zavzeli obmejni stražnici Prosenjakovci in Čepinci. Vojake so odpeljali v zbirni center. Aktivne so ostale le dve obmejni stražnici in vojašnica, ki pa so bile obkoljene z miličniki, pripadniki PEM in TO.

Večina vojakov se je predala, objekti so bili zavzeti, bojna sredstva zasežena, kar je pomenilo, da se je stanje za nas izboljševalo, vsaj takšen občutek smo imeli. Kot rečeno, sta že dva MMP obratovala, prav tako smo odprli MOP z Avstrijo. Imeli smo veliko zaseženega orožja in streliva, da smo lahko vpoklicali veliko število vojakov.

Vse je kazalo, da se življenje vrača v stare tirnice, vendar pa še ni bilo tako. Tudi oklepna enota je še bila v Pomurju, na našem območju pa je bilo treba zavzeti sicer zelo oslabljeno vojašnico, v kateri je bilo še okrog 100 vojakov, skorajda več častnikov in podčastnikov kot vojakov in dve obmejni stražnici, in sicer Kuzmo, v kateri je bilo še približno 20 vojakov z upornim in brezkompromisnim častnikom, kapetanom Zoranom Stojanovićem, in pa Hodoš, kjer je bilo 66 vojakov in 15 miličnikov ZSNZ, poveljevala pa sta jim častnik, ki je prispel z desantno enoto in komandir stražnice.

Zanimiv in poučen je tudi primer OM Rogašovci, ki je z vodom PEM UNZ in pripadniki TO na miren način zavzela in razorožila vojake obmejne stražnice Sotina. Miličniki so ugotovili, da je v stražnici ostalo le nekaj vojakov, ker je komandir z večino odšel na pomoč Kuzmi. Pogovorili so se z desetarjem, ki je obljubil, da se bodo predali, vendar je prosil za insceniran napad s streljanjem, ker se brez borbe ni smel predati.

Ko so objekt obkolili in pozvali desetarja k predaji, je ta prosil za pogovor in razkril, da je komandir stražnice v bližnjem gozdu s polovico moštva. Stopili so v stik tudi z njim, ki je tudi pristal, da enoto preda, nato je sklical moštvo in predal orožje in stražnico brez izstreljenega naboja.

Takih predaj je bilo več. Komandirji obmejnih stražnic so bili mlajši podoficirji, ki so živeli v tem okolju, imeli družine in so se s prebivalci dobro poznali in razumeli. Zato je bilo pogajanje z njimi lažje. Problemi so bili v tistih stražnicah, kjer so bili komandirjem dodeljeni v pomoč kadri od drugod in z višjimi vojaškimi čini. Tam niso imeli situacije pod svojim nadzorom, zato bi s predajami veliko tvegali . Bil pa je tudi skrajni primer, ko se častnik ni hotel pod nobenim pogojem predati. Žal je bil ta konflikt razrešen z bojem.

Rešena sta tudi najtrša primera

Dne 2. 7. 1991 sta se milica in TO dogovorili za napad na obmejno stražnico Kuzma in Hodoš. Okrog 13. ure je bil odprt ogenj iz lahkega orožja na objekt obmejne stražnice Kuzma. S protioklepnim orožjem so bila razbita vhodna vrata stražnice. Obojestransko obstreljevanje s pehotnim orožjem je trajalo po pripovedovanju udeležencev od 10 do 20 minut.

Med zapuščanjem objekta je bil smrtno ranjen kapetan Stojanović. Ko so to videli vojaki, so prenehali s streljanjem in izobesili belo zastavo v znak predaje in po tem, ko so bili pozvani, naj brez orožja zapustijo objekt, so to tudi storili in se predali. Odpeljani so bili v zbirni center za vojne ujetnike. Stražnica je bila zavzeta, materialna in bojna sredstva pa

zasežena.

Za ogled kraja dogodka in trupla kapetana Stojanoviča so bili obveščeni kriminalisti OZK UNZ, preiskovalni sodnik Okrožnega sodišča in javni tožilec Okrožnega javnega tožilstva Murska Sobota, vendar nihče od navedenih ni prišel na kraj, preiskovalni sodnik pa je odredil, da ogled opravimo sami.

To so storili miličniki OM Rogašovci s pomočnikom komandirja na čelu. Prisoten je bil tudi zdravnik Zdravstvenega doma Grad. Pogrebnik Banfi je odločil, da truplo pokojnega kapetana odpeljejo na patološki oddelek SB Murska Sobota, kjer je bila opravljena obdukcija.

V času ogleda so miličnike in pripadnike TO obveščali in opozarjali, da je JLA grozila, da bodo stražnico zavzeli specialci iz Niša z zračnim desantom. Glede na pomembnost dogodka so obstajale možnosti, da to izvedejo in enota, prisotna na kraju, je bila na to pripravljena.

Na vrsti je bil napad na obmejno stražnico Hodoš. TO in miličnikom OM Gornji Petrovci, ki so držali obkolitev, je bil v pomoč dodeljen en vod PEM UNZ. Dogovorjeno je bilo zadnje pogajanje z vojaki. Ko je pogajalska skupina TO in milice odhajala na dogovorjeno mesto, so naši vezisti na UNZ s prisluhom njihovim komunikacijskim sredstvom ugotovili, da je komandant 65. obmejne enote iz kasarne jasno odredil poveljujočemu obmejne stražnice, naj streljajo na pogajalce.

V zadnjem trenutku smo uspeli naše pogajalce o tem obvestiti, bili so že na poti do pogajalskega mesta, tako da je moral miličnik obveščevalec na vso moč teči za njimi, da jih je še ujel. Zato ni prišlo do pogajanja. Pozvani so bili na predajo, ker pa odziva ni bilo, je sledilo kazanje uporabe strelnega orožja proti objektu (mine na cevih minometov). Uvideli so, da je konec s pogajanji in zavlačevanjem, zato so se predali. Razoroženi so bili odpeljani v zbirni center, podčastnik in častnik pa v murskosoboški zapor. Miličniki ZSNZ[474], so bili čez dva dni izpuščeni iz zapora, od koder so odpotovali preko Zidanega mosta domov v Srbijo.

Prekinitev ognja, olajšanje za vse

Dne 2. 7. 1991 ob 22.45 so enote dobile obvestilo, da je nastopila prekinitev ognja, zato smo prenehali z borbenimi aktivnostmi. Temu je na višji ravni sledil dogovor o premirju. Kljub temu smo ostali na položajih na barikadah ter opravljali varovanje vitalnih objektov. Veliko aktivnosti je bilo tudi v bolnišnici, kjer so bili na zdravljenju pripadniki obeh vojskujočih strani.

Dne 4. 7. 1991 okrog 10. ure so odstranili cestne zapore z mostov reke Mure. Cestni promet na relaciji Murska Sobota in Radenci Lipovci – Veržej je stekel. Gostota cestnega prometa se je v nekaj dneh normalizirala, s tem pa tudi prometno varnostne razmere.

V dneh 4. in 5. julija so bile sprejete naslednje odločitve:

- Aktivnosti PEM so bile preusmerjene v varovanje državne meje z Republiko Hrvaško.
- S cestnih blokad v Murski Soboti smo umaknili miličnike, ki so začeli opravljati splošne naloge milice.
- Ujete vojake JLA so začeli pospešeno odpuščati iz zbirnih centrov. Pri tem je aktivno sodeloval RKS. Dne 8. 7. 1991 je bil odpuščen še zadnji vojak JLA v Pomurju.

Dne 6. 7. 1991 ob 20.35 so nas s 75. območnega štaba TO obvestili, da je JLA iz murskosoboške kasarne odpustila okrog 50 vojakov, ki so s pomočjo RKS odpotovali domov. Ostalo je le nekaj vojakov, podčastnikov in častnikov v kasarni, dokler vojaške opreme niso premestili drugam. Dne 8. 7. 1991 se je predstavnikom ŠTO predal komandant 65. obmejnega bataljona kapetan Horn. Omogočeno mu je bilo, da je odpotoval domov.

474 Zvezni sekretariat za notranje zadeve.

Naslednjega dne so ga odpeljali v Maribor na pogovor zaradi prestopa v TO. Zagovarjal se je, da je v garniziji poveljeval in sam sprejemal vse odločitve polkovnik Popadić, ki je bil napoten v Mursko Soboto pred izbruhom spopadov, zato ni sprejemal nobenih odgovornosti za dejanja in aktivnosti JLA.

Glede na to, kakšen postopek je bil uveden zoper častnike JLA z nižjim vojaškim činom in položajem, ki so le izvrševali povelja nadrejenega poveljnika, je bilo nepravično, da je užival takšne privilegije. Bilo je težko dokazati resničnost trditev, ki jih je podal v svojem zagovoru.

Z izboljševanjem varnostnih razmer smo svoje aktivnosti zmanjševali, demobilizirali rezervne miličnike PM in OM ter razpustili PEM in na koncu prešli na mirnodobno opravljanje nalog milice.

Boris Bencik iz Veščice pri Murski Soboti; rezervni miličnik PM Murska Sobota s sinom v času osamosvojitvene vojne (Foto arhiv Metka Bencik).

Igor Klarič

Vojna na Goričkem 1991

Povzel bom glavne dogodke iz osamosvojitvene vojne1991, kjer sem bil udeležen in se jih še spominjam.

Prvi konflikt na Kuzmi

Ko so se na MP Kuzma začele zadeve zaostrovati, smo naše miličnike in rezerviste začeli pošiljati na pomoč na stražo na MP Kuzma. Spomnim se dogodka, ko je bil naš miličnik Poredoš dodeljen na stražo na MP Kuzma in je prišlo do konflikta z vojakom, ki je repetiral orožje na miličnika, ki mu je zdrsnilo in se je skotalil po pobočju. O tem dogodku 26. 6. 1991 so poročali skoraj vsi mediji v državi kot o prvem konfliktu med vojsko in policijo v Prekmurju.

Razoroževanje zajetih v prometni nesreči

Ponoči iz 27. na 28. junija je močno deževalo in okrog polnoči me je stražar pred zgradbo obvestil, da je poročnik TO pripeljal dva oficirja JLA, ki sta imela prometno nesrečo in je eden telesno poškodovan. Stopila sta v prostore oddelka, kjer smo opazili, da sta oficirja oborožena z osebnim orožjem, imela pa sta tudi oznake Rdečega križa in sta se sklicevala na Ženevsko konvencijo in pravico do nudenja zdravniške pomoči.

S komandirjem Novakom sva bila v dilemi, ali jih lahko razorožimo in komandir se je posvetoval na UNZ. Potem smo pristopili k razorožitvi oficirjev in eden od njiju ni hotel izročiti orožja, češ da ima očetovo pištolo, ki jo ima za spomin. Sam sem mu odpel opasač[475] in hlačni pas, na katerem je imel tok za pištolo. Vse orožje in strelivo smo zasegli in naredili zapisnik, po oficirja pa je prišel Anton Pleteršnik, ki ju je z marico[476] odpeljal v Mursko Soboto.

JLA poskuša zapreti maloobmejne prehode, mi pa jih razorožimo

Na naše maloobmejne prehode so 27. junija prišli po trije, štirje vojaki, ki so miličnikom naznanili, da je promet zaprt, in da ne smejo nikogar spuščati čez mejo. Ker takrat še nismo imeli jasnih navodil, kako naj ukrepamo, je komandir Novak določil, da greva vsak z enim avtom k miličnikom na MMP, jaz v Fikšince, on v Kramarovce.

Po telefonu sem poklical na MP Fikšinci, kjer je delal Renato Čurman in rezervist, mislim da Vidonja. Seznanil sem ga, da bova z miličnikom Horvatom prišla s službeno stoenko[477] na MP, da razorožimo vojake. Dal sem mu navodilo, naj spremlja cesto, in ko bo videl službeno vozilo, naj z rezervistom repetirata dolgocevno orožje in pristopita do vojakov, midva s Horvatom pa bova skočila iz vozila.

V Fikšince sva se peljala preko Pertoče, ker bi drugače morala mimo karavle in bi naju vojska opazila. Na MP smo razorožili vojake in jih prepeljali na OM. Komandir Novak pa je v Kramarovcih zajel vojake in podporočnika Škulja, ki se je takrat pripeljal na MP.

475 Vojaški izraz za pas na katerem so imeli vojaki ali miličniki kratkocevno orožje, strelivo in še kaj, kar so rabili, in je bilo takoj na dosegu roke.

476 Priljubljeni izraz za kombinirano vozilo, ki ga je uporabljala milica, in pozneje policija za prevoz osumljencev kaznivih dejanj ali storilce prekrškov.

477 Takrat priljubljen osebni avtomobil Zastava 101

Mejni prehod za obmejni promet Fikšinci (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Karavla Sotina se preda brez boja

Naslednji dan 28. junija sem na terenu dobil informacijo, da v karavli Sotina ni vodnika, ampak samo en desetar z nekaj vojaki. Ker je bil komandir z vozilom na terenu, mislim, da so zavzemali karavlo Trdkovo, in ker nisem imel prevoznega sredstva, sem šel v gostilno in gostilničarja Dareta prosil, če naju s Korpičem s svojim vozilom odpelje v Sotino v bližino karavle, kjer se bom poskušal z desetarjem dogovoriti glede predaje posadke.

Dare je pristal, vendar je zahteval orožje, dal sem mu pištolo TT[478] in smo se z miličnikom Korpičem odpeljali v Sotino na dvorišče hiše tik pred karavlo. Dare je ostal v vozilu, Korpiča sem postavil v zaklon, da me je lahko z dolgocevnim orožjem pokrival in imel pod kontrolo vojaka mitraljezca, ki je bil v grudobranu[479] pred karavlo. Sam sem najprej poklical desetarja in počasi izstopil iz zaklona, vojaku v grudobranu sem vljudno najavil, da bi se želel pogovoriti z desetarjem in vojak ga je poklical. Pristopil je mlajši desetar, ki je bil nekje iz Vojvodine in ponavljal, da se ne upa predati, ker ga čaka vojaško sodišče, sploh pa ne brez boja. Pregovarjanje je trajalo nekaj časa. Na koncu sva se dogovorila, da bom zapustil to območje in pripeljal vojaške in policijske specialce, ki bodo spustili kakšen rafal po strehi, da ne bi koga ogrožali, potem pa naj se takoj preda. V tem času je pripravil vojake na predajo in belo zastavo za predajo.

Nato smo se dobili s komandirjem Novakom, kapetanom TO Gorčanom in poročnikom TO Vourijem in se dogovorili, kako bomo obkolili karavlo, v pomoč pa nam je prišel še oddelek PEM-a, ki je bil v Kuzmi. Komandir mi je naročil, da naj zadevo predaje izpeljem do konca in se z desetarjem, s katerim sem navezal stik, dokončno uskladim glede predaje.

Ponovno sem poklical desetarja, naj pride na pogovor, ker nisem hotel, da bi streljali, pa četudi samo po strehi. Ko sem desetarja prepričeval glede predaje, mi je ta z glavo namignil desno od karavle v gozd in tiho povedal, da je vodnik s petnajstimi vojaki v tem gozdu in

478 Pištola Crvena Zastava M-57 TT kaliber 7,62x25.
479 Srbsko vojaško ime za zaščitni nasip pred vojaškim objektom.

nam bo udaril v bok. Ko sem pogledal proti gozdu, sem opazil vojaka, ki je sklonjen bežal med živo mejo v zaklon dreves in takoj za tem drugi in tretji. Pripadniki PEM, ki so bili desno od mene, so takoj namerili dolgocevno orožje v tej smeri. Večkrat sem jih opozoril, da naj ne streljajo, ker če bi bil izstreljen samo en naboj, bi verjetno prišlo do odprtja ognja z obeh strani in bi bile hude posledice.

Začel sem klicati vodnika Miodraga Korčulanina, ki sem ga dobro poznal, saj je živel z nami v Novakovem bloku. Ko se je oglasil v gozdu, je tista mučna napetost popustila, in sva se začela na daljavo pogovarjati. Nekajkrat je zahteval, da povem na glas, da mu garantiram varnost, če pride na pogovor in ko sem mu to potrdil, je izstopil iz grmovja in prišel proti meni, ker je imel avtomatsko puško v roki, sem ga opozoril, da naj jo da na rame, če se bova pogovarjala.

Ko je prišel do mene, sva se rokovala in me je takoj prosil za cigareto in sva se začela pogovarjati o predaji. Najprej ni hotel slišati o tem, ko sem ga seznanil, da njegova žena pred blokom čuva njuna otroka in se je vsi sosedje izogibajo, ker je on edini starešina JLA na tem območju, ki se noče predati. Najprej je ugovarjal, češ da ima zvezo s Stojanovićem na Kuzmi in da se on še ni predal. Ker sem mu povedal, da je to samo še vprašanje kakšne ure in naj razmisli, kako bo živel med nami, je popustil in sva se dogovorila, da bo šel v objekt, pripeljal vojake na dvorišče in bodo orožje odložili na kup.

Tako se je čez nekaj minut zgodilo, stražnica je bila 28. junija zajeta brez strela, vodnik pa je pozneje povedal, da je imel kar nekaj težav z vojaki srbske narodnosti, ki se niso hoteli predati brez boja. TO je odpeljal vojake in opremo. Naslednji dan pa je Korčulanin prišel na oddelek in mi povedal, da je prestopil v TO in so mu dali navodilo, naj se jaz pojavim z njim v bližnji gostilni, da bodo domačini videli, da je pristopil in da ne bo imel težav. Šla sva v lokal na pijačo, kjer sem gostom pojasnil, da je Miki - kot smo ga klicali, naš in je še danes pripadnik Slovenske vojske.

MP Cankova in karavla Korovci

S komandirjem Novakom sva bila poklicana v Gederovce v staro šolo, kjer je TO z oddelkom PEM pripravljala napad na MP Cankova in stražnico Korovci. V Gederovcih smo se združili z ostalimi. Skupaj smo se ustavili približno 300 metrov pred MP Cankova,

kjer je Kalman Pintarič iz PEM UNZ po megafonu pozival vojake, naj se predajo. Ker ni bilo odgovora, smo se premaknili do Korovec in se začeli približevati karavli, ko je padel strel, smo se umaknili. Kolikor vem so se vojaki karavle 29. 6. 1991 predali, ker so na UNZ angažirali kapetana Kučana, ki je bil zajet v Murski Soboti. Kučan je desetarja, ki je vodil obrambo karavle, prepričal, da se je predal, sicer bi verjetno prišlo do oboroženega spopada, ker so se vojaki zabarikadirali in se očitno pripravljali za boj.

Vojaška sredstva iz karavl za branilce na levem bregu Mure

Naslednji dan, 29. 6. 1991 sva z rezervistom Kikecom obiskala karavlo Trdkova, ki se je predala prejšnji dan in kjer sem vlomil v pisalno mizo vodnika in izvlekel vse tri predale polne vojaških dokumentov in »oso« - protioklepno orožje, za katero se je pozneje ugotovilo, da gre za šolsko verzijo, s katero so vojaki vadili. Vse to in protitankovske mine iz karavele Trdkova in Fikšinci sva s službeno stoenko odpeljala na UJV[480], kjer so pod nadzorom Magdiča mine pretovorili na Landrover in jih prepeljali na mostove čez Muro.

480 Uprava javne varnosti, kljub spremembi imena v UNZ – Uprava za notranje zadeve leta 1980 je marsikdo še uporabljal staro kratico, danes je to policijska uprava

Mislim, da sva peljala dvakrat in se vmes skrivala na dvorišča hiš, ko je bil po UKV najavljen letalski napad.

Mesto pred karavlo na Kuzmi kjer se je izteklo življenje enega od dveh žrtev na strani JLA v Prekmurju (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Kapetan Stojanović

Ko je bila zavzeta karavla Kuzma, sva šla s komandirjem 2. julija na ogled trupla kapetana Stojanovića, ki je tam padel med bojem. Sam sem odšel v Grad po zdravnika Čurčića, srboljuba, ki je bil tudi moj osebni zdravnik in sva se poznala. Prosil me je, če lahko najdem koga drugega, ker tega opravila ne bi želel in se je bal, da ga bom aretiral in ne bo več prišel nazaj.

Ko sem mu zagotovil, da naj opravi ogled in ugotovi vzrok smrti, nato pa ga bom takoj odpeljal nazaj v ordinacijo, je pristal. Pomagal sem mu pri ogledu trupla, ker na glavi, prsih in hrbtu ni bilo nobene rane. Ko sva ga slekla, sva našla dve strelni rani, eno v levo rame in izstopno na drugem ramenu in eno v levem zapestju in levem boku, kjer je krogla ostala.

Fotografija po opravljenem ogledu trupla na Kuzmi pred prevozom v Mursko Soboto (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Po navodilih stalne službe na UNZ, kolega Zupančiča, sva kar dve uri čakala ogledno skupino kriminalistične službe, preiskovalnega sodnika in tožilca, vendar niso prišli. Truplo je pogrebnik Banfij, odpeljal v Mursko Soboto v mrliško vežico, kjer je bila opravljena obdukcija.

Štefan Vouri

Oddelek milice Cankova v osamosvojitveni vojni in po njej

V času mobilizacije 25. 6. 1991 do vrnitve miličnikov je prostore oddelka milice (OM) Cankova zavarovala tajnica Lidija Šinko, občasno pa je na OM prišla tudi čistilka Ida Madjar. NZ pa ni bila aktivirana. V času vojne je tajnica sprejemala telefonske klice, obvestila in vprašanja občanov in na njih tudi odgovarjala.

Dne 25. 6. 1991 ob 4.00 so vojaki mejne stražnice JLA obkolili mejni prehod Cankova, štirje vojaki s službenim vojaškim psom pa mejni prehod Korovci. Vojaki so od aktivnega in rezervnega miličnika, ki sta prišla, da bosta odprla prehod Cankova, zahtevali ključe prostorov, pečat ter vso dokumentacijo (registre in podobno). Mejni prehod Gerlinci niso zasedli oziroma oblegali, ker bi ga morali zasesti vojaki mejne stražnice Fikšinci.

Vojaki JLA na mejnem prehodu Cankova se je o prihodu oddelka PEM-a, prvega oddelka OM Cankova ter ob prisotnosti vojakov na avstrijski stani mejnega prehoda, ki so spremljali dogajanja in pogajanja z vojaki, umaknil proti naselju Skakovci. Po pogajanju so se predali. Vojaki na mejnem prehodu Korovci so se predali po predaji vojakov iz stražnice Korovci.

V Gerlincih so pri družini Gutman sprejeli dva vojaka iz stražnice Fikšinci, ki ju je starešina po večerji napotil, naj zapustita stražnico in se skrijeta pri znancih. Vojaka sta odšla na naslov Gerlinci 88, kjer ju je sprejela snaha družine Gutman. Namestila ju je v novo grajeno hišo, kjer sta prebivala tri dni vse do prihoda sorodnikov z Gorenjske. Vojaka sta dobila civilna oblačila, vojaško obleko pa pustila pri družini. Vojaka sta bila odpeljana v Petanjce, kjer so ju na mostu reke Mure čakali sorodniki. Stike z družino Gutman sta imela in jih imata še danes.

Dne 24. 6. 1991 okrog 10.00 je na dvorišče oddelka milice prišel vod Teritorialne obrambe, ki mu je poveljeval Stanko Gorčan. V tem vodu je bil tudi moj brat Milan Vouri. Vod se je na dvorišču oddelka mudil vse do 15.00 in nato pot nadaljeval na lokacijo v gasilski dom Gerlinci, kjer so prenočili in naslednji dan odšli do mejnega prehoda Kuzma.

Istega dne ob 11.00 je na dvorišče oddelka milice prišel vod Teritorialne obrambe, ki mu je poveljeval Ivan Boštjan. Poveljnik Boštjan je prišel do komandirja oddelka milice in povedal, da ima njihov vod rezervno lokacijo na kmetiji Hari v Cankovi številka 9 in jih gospodar ne pusti v gospodarsko poslopje, da bi se namestili, zaradi živine na kmetiji. Zato je zaprosil, če bi mu lahko uredil prostore za njegove pripadnike.

Štefan Vouri na položaju na MMP Gederovci (Foto Jože Pojbič).

Po dogovoru z vodjem PE Elektra Cankova, Jožetom Rojkom, sem ga seznanil, da vod teritorialcev rabi prostore za počitek in prenočišče. Rojko je povedal, da mora o tem obvesti in zaprositi direktorja v Mariboru. Čez dobrih 30 minut sem dobil odgovor, da se bodo delavci umaknili in prostore prepustili vodu Teritorialne obrambe. Vod Ivana Boštjana je naslednji dan zapustil prostore in odšel v Gederovce v prostore bivše gostilne Štivan ali v prostore gasilskega doma Gederovci. Ta vod je sodeloval pri obrambi mejnega prehoda Gederovci.

Dne 24. 6. 1991 so bili mobilizirani pripadniki TO iz območja Goričkega, njihovo zbirališče je bil gasilski dom v Vadarcih. Poveljnik je bil Glišič Drago iz Rakičana. Vojaki TO so se zbrali in noč prespali ter naslednji dan odšli v gasilski dom v Gederovcih.

Na območju Oddelka milice Cankova je bila mejna stražnica Korovci. Delavci milice in vodstvo oddelka milice so dobro sodelovali s starešino stražnice v Korovcih. Telefonska povezava z mejnimi prehodi je bila napeljana prek centrale, ki je bila v stražnici. Ko so se politične razmere in odnosi zaostrili, je prišlo do prekinitev telefonskih zvez z mejnimi prehodi.

Po predaji vojakov iz stražnice v Korovcih, je od vodnika Jankovića in podpolkovnika Ačimoviča objekt prevzel komandir Oddelka milice Cankova. Po prevzemu je bil opravljen pregled prostorov in zaseg dokumentacije, ki jo je imel vodnik stražnice Aco Đurković shranjeno v svoji pisarni. Pri pregledu kuhinje, je bilo ugotovljeno, da je v zmrzovalniku dosti hrane, da so vojaki imeli pod zglavniki skrite in shranjene ročne bombe. Vojska je večji del hrane odpeljala v kasarno v Murski Soboto, preostalo pa so pobrali občani Korovec. Vojaki so s tremi tovornjaki odpeljali opremo razen orožja in nabojev. Orožje in naboje ter drugo vojaško opremo je s tremi tovornimi avtomobili odpeljala Teritorialna obramba v Mursko Soboto.

Vsi prostori, razen kuhinje in prostora za oddelek Teritorialne obrambe, so bili zapečateni in zaklenjeni. Stražo in varovanje objekta je prevzel poveljnik oddelka TO Jože Cvernjak. Po določenem času je TO spraznila vse prostore in odnesla opremo ter pohištvo. Nato je stražnico kupilo gradbeno podjetje Bagola iz Cankove, kjer so imeli poslovne prostore in stanovanje. Stražnica Korovci je bila večkrat prodana.

V letu 1990 je bilo na območju oddelka milice skrito in shranjeno orožje TO v prostorih Oddelka milice Cankova in v prostorih takratne kmetijske zadruge Cankova. Orožje in strelivo je bilo shranjeno in varovano več mesecev.

V letu 1992 je UNZ izdal pobudo, da bi v najkrajšem času policijski oddelek Cankova prenehal delovati in bi vse delo operativno prevzela PP Murska Sobota, maloobmejne prehode pa PMM Gederovci. Nato je bil sklican sestanek v KS Cankova v gasilskem domu, na tem sestanku se je zbralo več občanov, ki so nasprotovali zaprtju policijskega oddelka.

Franc Berden

Vojna za Slovenijo 1991

Oddelek milice (OM) Gornji Petrovci je bil v sestavi Postaje milice Murska Sobota. Na vseh postajah in oddelkih milice UNZ Murska Sobota, tako tudi na OM Gornji Petrovci, smo miličniki poleg vsakodnevnega dela opravljali in izvajali naloge zbiranja vseh podatkov in aktivnosti takratne JLA, zlasti aktivnosti vojakov na takratnih obmejnih stražnicah v Čepincih in Hodošu.

Tako smo zbirali podatke in informacije o aktivnostih vojakov graničarjev na teh območjih. Ugotovili smo, da so se povečali obiski in aktivnosti starešin JLA iz garnizona v Murski Soboti, prav tako prihodi in odhodi večjega števila vojaških vozil, zlasti manjših tovornjakov, ki so dovažali razna bojna sredstva in druge materiale, tudi zaloge hrane in pijače. Očitno so se pripravljali na dogodke, ki so se zgodili kasneje. O vseh informacijah smo obveščalo PM in UNZ.

Kljub gneči na črpalki ni bilo panike (Foto Nataša Juhnov arhiv Vestnik).

Pri zbiranju podatkov smo se obračali na občane, ki so nam lahko posredovali pomembne informacije o aktivnostih vojske, veliko smo sodelovali tudi z rezervnimi miličniki, preden so bili vpoklicani na delo v milici in tudi na lovce lovskih družin, ki so bili veliko v loviščih. Te strukture so nam bile pomemben vir informacij o gibanju vojske in njihovih stikih v našem okolju. Delo na tem področju je bilo pestro in tudi naporno, saj smo pokrivanje terena opravljali 24 ur na dan. Vsi miličniki in tudi rezervni miličniki so svoje delo opravljali vestno in uspešno.

Dne 27. 6. 1991, ko je JLA začela borbene aktivnosti proti Sloveniji, nas je operativna skupina UNZ Murska Sobota napotila na Postajo mejne milice (PMM) Hodoš na pomoč pri

varovanju in ubranitvi mejnega prehoda, saj je postalo jasno, da hoče JLA zavzeti mejne prehode. Pred odhodom z OM smo evakuirali rezervno orožje in municijo ter poslovno dokumentacijo.

Prav tako smo poskrbeli za delovanje sredstev zvez. Na PMM Hodoš smo delo opravljali po odredbi komandirja PMM. Ker je bil komandir OM v PEM UNZ Murska Sobota, sem delo in koordinacijo med PMM prevzel sam. Dne 27. junija v popoldanskem času okrog 17. ure je JLA z dvema helikopterjema opravila desant v bližini opazovalnega stolpa, ki je v bližini mejnega prehoda. Z enim helikopterjem so pripeljali polno vojakov, ki so se pridružili položajem vojakov obmejne stražnice Hodoš, drugi pa je pripeljal miličnike Zveznega sekretariata za notranje zadeve, ki naj bi prevzeli mejni prehod.

Starešine JLA so večkrat prišli na mejni prehod in nas pozivali, naj predamo prehod JLA in zveznim miličnikom, na kar seveda nismo pristali. Najprej so grozili, da bodo objekt osvojili s silo, nato pa so proti večeru izvedli dejanski napad z orožjem na objekt mejnega prehoda. To bo ostalo slehernemu miličniku v spominu za vse življenje, saj taka dejanja do takrat še nihče ni doživel in verjetno več tudi ne bo.

Obojestransko streljanje s kratkocevnim orožjem je trajalo kar nekaj časa. JLA je pri napadu uporabljala tudi dva netrzajna topa. Mrtvih in poškodovanih nismo imeli, bila pa je materialna škoda na objektu mejnega prehoda in izpad električnega toka. V času borb je zelo močno deževalo, zato se je vojska umaknila v obmejno stražnico, za kar mi nismo vedeli, zato smo bili celo noč na položajih.

Po umiku vojakov v obmejno stražnico Hodoš smo miličniki OM Gornji Petrovci sodelovali s TO pri blokadi obmejne stražnice Hodoš vse do predaje JLA. Konkretne bojne aktivnosti na MP Hodoš so razvidne iz prispevka komandirja PMM.

Marjan Novak

Dokument iz osebne zbirke: moje poročilo OM Rogašovci o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota

00050

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
ODDELEK ROGAŠOVCI

15. 07. 91

Št.: STD/111-91
Dne: 13/7-1991

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
Inšpektorat milice
MURSKA SOBOTA

ZADEVA: DELO ODDELKA MILICE ROGAŠOVCI V ČASU VOJNE - POROČILO
ZVEZA : Dep: MNZ št. 0215-1-4/7666 z dne 12. 07 1991

Pošiljamo vam poročilo v zvezi dela oddelka milice Rogašovci v času vojne po zahtevanih točkah:

I. OPIS IN OCENA IZVAJANJA POSAMEZNIH AKCIJ:

Dne 27. 06.1991 ob 20 uri smo v skupini po 4 miličniki (2 aktivna in dva RM) na mejnem prehodu Kramarovci in MP Fikšinci razorožili in privedli na OM 5 vojakov karavle Fikšinci in Poročnika ŠKULJ Fehima, ki je bil komandir čete za 4 karavle, ker so zasedli mejna prehoda.

Istega dne ob 20.30 uri so pripadniki TO pripeljali na tuk. OM dva poročnika, DURAKOVIČ Senada in IMANOVIČ Ismeta, ki sta bila v pomoči na karvli Kuzma. Omenjena sta bila vbblokadai na regionalni cesti v Kuzmi in je bil DURAKOVIČ poškodovan pri prometni nezgodi. Prometna nezgoda se je zgodila zaradi tega ker je DURAKOVIČ nasilno z vozilom PINZGAUER zaprl pot domačunu pri tem pa je bil poškodovan. Oba smo na oddelku milice razorožili.

Dne 28. 06.1991 v popoldanskem času smo samoiniciativno skupaj s PEM enoto zasedli karavlo Trdkova, kjer se je 6 vojakov predalo brez boja. V akcijo so se vključili čudi TO pod vodstvom RECEK Marjana iz Kuzme. V akciji je sodelovala 5 aktivnih delavcev iz OM in 4 pripadniki PEM.

Istega dne v večernem času smo skupaj s PEM - 10 delavcev in TO - 20 delavcev in 10 delavcev tuk. OM obkolili karavlo Sotina, kjer smo pod našim vodstvom opravili pogajanja o predaji in zavzeli karavlo z 22 vojaki in vodnikom KORČULANINOM brez boja.

Istega večera ob 22 uri je 10 delavcev tuk. OM sodelovalo v obkolitvi karavle v Korovcih. Sodelovali so še pripadniki PEM in TO. Pozivanje k predaji ni bilo uspešno zato se je nadaljevalo naslednji dan nakar so se predali.

Dne 29. 06.1991 smo po obvestilu iz terena prijeli vodnika iz karavle Trdokva VUJAKLIJA Branka, ki je dezertiral iz karavle Kuzma.

Dne 28. 06. 1991 smo sodelovali v akciji zajetja 22 vojakov z vodnikom KAMENICA Osmanom, ki so se predali pri MP Kuma. V akciji sta sodelovala 2 aktivna in 6 RM iz tuk. OM.

Dne 29.06.1991 smo skupaj s PEM enoto pregledali okolico maloobmejnih prehodov in le te odprli, ker so bili dne 28/6-1991 zaprti.

Poročilo OM Rogašovci stran 1 (Osebna zbirka Marjan Novak).

V dneh od 27/6 do 30/6 smo sami prijeli dva dezerterja, in sicer oba iz stražnice Krzma - vsakega posebej. V tem času so nam tudi dezerterje iz omenjene stražnice predali za prevoz TO.

Vsehakcij smo se lotili resno, si naloge razdelili in jih uspešno realizirali.

2. OCENA PRIPRAVLJENOSTI IN USPOSOBLJENOSTI MILIČNIKOV ZA DELO (MORALNO STANJE)

Tako aktivni kot rezervni miličniki so vse zadane naloge brez pripomb opravljali. Kljub utrujenosti (saj nismo spali tri dni) kakega negodovanja ni bilo. Prav tako na enoti ni bilo pijančevanja. Kljub temu, da še dva RM nista bila na tečaju sta pri opravljanju nalog pokazala določeno usposobljenost, ki sta ga pridobila pri opravljanju nalog na OM že prej, kakor tudi iz JLA.

3. PROBLEMATIKA REZERVNIH MILIČNIKOV

Dne 1/7-1991 smo razdolžili z opremo in ga brisali z rezervnega sestava milice RM VIDONJA Vlada, ki je istega dne iz AP brez potrebe streljal v Doliču, potem ko mu je bilo dovoljeno, da se gre domov preobleč. O tem smo vam poročali. Ob mobilizaciji je en RM delal začasno pri kmetu v Avstriji, zato je prišel šele 30/6, en RM je bil na bolniškem. Trije RM so v tem času za krajši čas bili na bolniškem zaradi bolezni. En RM je bil psihično dokaj potrt, saj je sam izjavil, da je pred živčnim zlomom za kar smo sami poskrbeli in ga spočili. Kakih drugih problemov ni bilo.

4. OCENA ORGANIZIRANOSTI VEM

Pripomb na organizacijo nimamo.

6. SODELOVANJE Z DRUGIMI SLUŽBAMI

Sodelovali smo z vsemi službami in to uspešno.

7. SODELOVANJE Z ENOTAMI TO

Z enotami TO na našem območju smo v glavnem sodelovali samoiniciativno, ter se dogovarjali za akcije in si izmenjali novosti vsakodnevno. Ker so imeli enoto TO na OŠ Rogašovci smo sodelovali tudi pri varovanju objektov-lastnih. Prav tako smo uspešno sodelovali z enotami TO preko vaše koordinacijske skupine. Sodelovanje je prikazano tudi iz prve točke poročila.

8. PROBLEMATIKA OPREME MILICE

Menimo, da bi OM bilo potrebno oborožiti z tromblonskimi minami, tako kumulativnimi kot trenutnimi, Na enoti bi lahko bile tudi 2 ali 3 ostostrelne puške. Za tako enoto bi bilo potrebno tudi večje vozilo (marica). RM bi potrebovali vsaj še eno uniformo, vsi skupaj pa več sivih srajc. Prav tako na enotah RM razen PEM niso opremljeni z zaščitnimi maskami, za kar smo poskrbeli z DO LIV in gasilcev Jurij. Manjka pribor LPD zaščita. Glede na potek vojne pa tega vsega nismo potrebovali. Zveze so delovale slabo, vendar še zadovoljivo.

Poročilo OM Rogašovci stran 2 (Osebna zbirka Marjan Novak).

-. 3 .-

9. KADROVSKA PROBLEMATIKA

Kadrovske problematike na enoti ni bilo, razen omenjenega RM, ki smo ga brisali z rezervnega sestava. Bili smo 100 % zasedeni razen bolniških dopustov na kar pa nismo mogli vplivati. Pristopili smo tudi h kadrovanju sedaj manjkajočega RM.

POSLANO: 1 x naslovu
1 x arhiv, tu

Marjan NOVAK
PO POOBLASTILU KOMANDIRJA PM
KOMANDIR ODDELKA MILICE
inspektor

Poročilo OM Rogašovci o agresiji, stran 3
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Poročilo komandirja PM Murska Sobota o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota

00046

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE
MURSKA SOBOTA
69000 MURSKA SOBOTA, Kidričeva 13
Telefon (069) 21-221 in 92

Številka: 1-Z-41/91
Datum: 15.7.1991

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
Inšpektorat milice
Murska Sobota

ZADEVA: POROČILO ZA VODSTVO MILICE
ZVEZA : dopis MNZ RS štev. 0215-1-4/7666 z dne 12.7.91

1. Opis izvajanja posameznih akcij:

Pripadniki VEM PM M. Sobota niso neposredno sodelovali v oboroženem spopadu z JA. PM je dala v izpomoč PMM Gederovci 4 miličnike, PMM Kuzma 3 in PMM Hodoš 4 miličnike. Ti so se aktivno udeležili obrambe pred oboroženim napadom JA na naše objekte. Izpomoč navedenim so dajali tudi delavci OM (to bo razvidno z njihovega poročila). PM je pokrivala območje barikade pred murskosoboško garnizijo. Na tem mestu je koordinacija dela in medsebojno obveščanje med nami in TO potekalo dobro.

2. Ocena pripravljenosti in usposobljenosti miličnikov za delo:

Moralno stanje enote je bilo izredno dobro. Vsi so bili pripravljeni opravljati vse vrste del in nalog. Samoiniciativnost je bila tudi na izredni ravni. Usposobljenost miličnikov za oborožen boj je dobra z orožjem, ki ga imamo v oborožitvi, dočim z ostalim le ta ni zadovoljiva, saj npr. nismo usposobljeni uporabljati protioklepne oborožitvi, ki smo jo pred kratkim doboli. Glede na to, da smo lani in letos kadrovali izredno veliko število rezervnih miličnikov (PM in OM ima 50 takih, ki še niso bili na usposabljanju), ta kader še ni usposobljen. Imajo pa osnovno znanje o rokovanju z orožjem in taktiki bojev iz JA.

3. Problematika rezervnih miličnikov:

Dva RM opravljata delo v svojih podjetjih, ker sta tam nepogrešljiva. Med njimi je kar precej takih, ki so doma na kmetiji in glede na čas žetve bomo morali tem omogočiti, da to delo doma opravijo. Pet miličnikov je trenutno bolanih (1 AK in 4 RM). Gre v glavnem za prehlade, v enem primeru pa tudi za psihočno posledico udeležbe pri oboroženem spodadu (BRUNEC). V prvih nekaj dni od mobilizacije, ko so bile aktivnosti intenzivnejše, ni bilo z RM nobenih problemov, sedaj, ko pa se situacija umirja pa izražajo razne želje, da bi se jih začasno demobiliziralo.

4. Ocena organiziranosti VEM:

Številčno stanje in razmerje v strukturi (AM -RM) je dobro. Delo na ZZO bi bilo pravgotovo oteženo, če bi delovali iz enega centra (PM). Moj predlog je, da bi enota kot taka lažje delovala, če bi bilo na eni lokaciji cca 20 - 30 ljudi, ob večjih akcijah pa bi se združevala, sploh pa v takih primerih, ko so komunikacije blokirane.

Poročilo komandirja PM Murska Sobota, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 2 -

Primeri iz zadnjih dogodkov nam kažejo, da so bili problemi s prehrano oz. s prevozom in samo organizacijo. Ker bi se morala enota sama oskrbovati, bi to bilo lažje, če bi bila manjša. Zasedba v takem obsegu kot je primer G. Radgone, ko živa sila ni prisotna ali je v manjšem številu, bi bili ONZ sposobnost oz. sposobni opravljati vsa dela in naloge v VO.

5. Sodelovanje z drugimi službami:

Sodelovanje je potekalo dobro, vsaj kar se tiče OZK. Z delavci VIS smo imeli dva konkretna primera. Delavci OZK so se vključili v vse primere prijetja vojnih ujetnikov in zatiranju kriminalitete. Izredno dobro je funkcioniralo oz. opravljalo svoje delo vodstvo UNZ (operativna skupina) pri neposrednem vodenju in koordiniranju akcij.

6. Sodelovanje s TO:

Tudi to sodelovanje je potekalo dobro, na ravni PM - OŠTO in tudi na barikadah. Pri konkretnem planiranju in izvajanju akcij pa je odločilnega pomena sistem naših zvez, brez njih bi bile akcije TO ali skupne akcije bistveno drugačne po kvaliteti in uspehu.

7. Problematika opreme miličnikov:

Glede na vrste akcij in trajanje aktivnosti bi moral vsak miličnik imeti dva kompleta delovne uniforme. V strukturi oborožitve bi mogli zamenjati PAP z AP, da bi imeli le nekaj PAP morda za izstreljevanje tromblonskih min, vsi ostali miličniki pa bi naj bili oboroženi z AP, ki se je izkazala za bolj učinkovito orožje. Enota bi morala imeti neprimerno večje število terenskih vozil. Zveze so funkcionirale dobro, potrebno pa bi bilo vsaj podvojiti njihovo število. Pravtako bi morali rešiti problematiko komuniciranja s TO.

8. Kadrovska problematika:

Ob mobilizaciji smo imeli en primer, ko je RM odklonil sodelovanje. Predlagali bomo ga v postopek OSP. Ugotavljamo tudi, da je že precej takih MR, ki so starejši od 30 let, posebni problem pa so naši upokojeni miličniki, ki takih fizičnih naporov več ne vzdržijo. Glede starejših predlagamo postopno in selektivno zamenjavo (ker je veliko novega, neizkušenega kadra), za naše upokojence pa zamenjavo.

POSLANO: 1 x naslovu
1 x arhiv

Ladislav
KOMANDIR POSTAJE MILICE
inšpektor

Poročilo komandirja PM Murska Sobota, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Poročilo OM Cankova o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE
MURSKA SOBOTA
69000 MURSKA SOBOTA, Kidričeva 13
Telefon (069) 21-221 in 92

00047

Številka: 44-Z/141-91
Datum: 15/7-1991

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
M U R S K A S O B O T A

ZADEVA: IZDELAVA INFORMACIJE - POROČILO
ZVEZA : Vaš opomnik št. 0215-1-4/7666 z dne 12.07.1991

V zvezi z vašim opomnikom, ki se nanaša na izvedbo ukrepov v času vojne, vam pošiljamo naslednje podatke.

1. Delavci našega oddelka milice so sodelovali v akciji predaje stražnice Petajnci, predaje vojakov stražnice Korovci, predaje vojakov na maloobmejnem prehodu Cankova, v obrambi objekta postaje mejne milice Gederovci.Ocena akcije v sami izvedbi je bila dobra in tudi same priprave so bile dokaj dobro izvedene.

2. Miličniki naše enote so bili moralno zelo pripravljeni za izvajanje določeni nalog njihova morala pa se je iz dneva v dan stopnjevala predvsem po tem, ko so zvedeli, da so bili prijeti ali zaseženi določeni vojaški objekti, to je dajalo ponovno spodbudo pri izvajanju nalog.

3. Naša enota nima evidentiran noben problem z rezervnimi miličniki.

4. Pri organizaciji VEM enote nimamo nobenih pripomb, ker smo samo določene naloge izvajali po tej organizaciji.

5. Sodelovanje z ministrstvom za notranje zadeve nismo imeli nobenega sodelovanja. Sodelovali smo pa s skupino operativno, ki je vodila celotno akcijo na območju UNZ M. Sobota, je zelo dobro vodeno delo bilo in so tudi rezultati dela vidni v pasamezni akciji.

6. Z vsemi službami je bilo sodelovanje dobro.

7. Z enotami TO smo sodelovali dobro, v vseh akcija so bili pripadniki zraven in je bilo ugotovljeno, da niso imeli usklajeni povelj, so vedno čakali na dopolnitev povelj. Pripadniki TO so se v Cankovi obrnili na vodstvo OM zaradi tega ker niso imeli primerni prostorov za bivanje. Pri predaji stražnic so prevzemali ves material in oborožitev od vojakov.

Poročilo PM Murska Sobota za OM Cankova, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 2 -

8. Pri opremi ugotavljamo, da z rezervnimi miličniki bili različno oblečeni, oborožitev je v milici slaba predvsem, ker je še orožje PAP, maske zaščitne niso imeli vsih rezervni miličniki, težkega orožja ni v zadolžitvi v naši enoti, kot so bombe, tromblonske mine, itd. Pri prevoznih sredstvih ugotavljamo, da ima enota premalo vozil ter v bodoče bo potrebno planirati vozila iz popisa. Glede na zveze nimamo nobene pripombe.

9. Enota je dokaj kadrovsko popolnjena.
Drugih pomanjklivosti nismo evidentirali.

POSLANO:

1 x naslovu in
1 x arhiv tu

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA MILICE MURSKA SOBOTA POSTAJA MILICE 2 OBČINA MURSKA SOBOTA

Vladislav VEGI
KOMANDIR POSTAJE MILICE
Inšpektor

Poročilo PM Murska Sobota za OM Cankova, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Poročilo OM Gornji Petrovci o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
Št.: 2-Z-41/91
Dne: 14.07.1991

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
MURSKA SOBOTA

ZADEVA: OPOMNIK ZA IZDELAVO INFORMACIJE ZA RAZŠIRJENO SEJO KOLEGIJA VODSTVA MILICE
ZVEZA : Vaša dep. štev. 0215-1-4/7666 z dne 12/7-1991

V zvezi vaše depeše pod gornjo številko, ki se nanaša na izdelavo opomnika za razširjeno sejo kolegija vodstva milice in na podlagi dogovora komandirjev enot milice z dne 12/7-1991 v Murski Soboti, vam pošiljamo podatke:

1. Oddelek milice Gornji Petrovci v sestavi sedmih aktivnih delavcev milice in 23 rezervnih miličnikov, katere je vodil pom. kom. Franc BERDEN, je bilo od dne 26/6-1991 ves čas v pomoč delavcem milice Postaji mejne milice Hodoš.

   Dne 27/6-1991 so vsi aktivni in rezervni miličniki sodelovali v oboroženem spopadu s strani JA, ko so le ti hoteli zavzeti in zasesti mejni prehod Hodoš. Podroben opis izvajanja akcije je opisal v svojem poročilu komandir PMM Hodoš, zaradi tega sam ne bom še enkrat akcije opisoval.

   Pripominjam, da so aktivni in rezervni miličniki vse od 100 % mobilizacije, to je od 26/6-1991 pa do 5/7-1991 opravljali vse naloge na PMM Hodoš, predvem varovanje mejnega prehoda, zaradi tega OM G. Petrovci ni deloval, normalno delo pa smo ponovno vspostavili po vrnitvi iz PMM Hodoš, dne 5/7-1991.

2. Ocenjujem, da je bila morala vseh aktivnih in rezervnih miličnikov v času mobilizacije kot tudi pri nadalnjem delu in samem oboroženem spopadu kot tudi naprej na zelo visoki ravni in nivoju. To podkrepljujem s tem, da je več kot polovica rezervnega sestava mlada, kadrovanje je bilo opravljeno koncem leta 1990 in začetku tega leta, gre za mlade fante, kateri so pred kratkim končali služenje vojaškega roka. Prav tako ocenjujem, da je bila pripravljenost vseh miličnikov iz OM G. Petrovci na visoki ravni, kajti na spopad so bili pripravljeni vsi in ni bilo posameznika, da bi se oboroženemu spopadu odpovedal.

   Glede usposobljenosti pa bi povdaril, da 15 rezervnih miličnikov ni bilo na usposabljanju v trenažnem centru na Jasnici, vendar kljub temu so se zelo dobro izkazali in pokazali veliko mero pripravljenosti na oborožen spopad kot tudi nadalnjih nalog.

3. Problematike v rezervnem sestavu ni, razen kot sem že omenil, da več kot polovica miličnikov ni dalo skozi usposabljanja, razen usposabljanja po programu na OM.

Poročilo OM Gornji Petrovci, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 2 -

4. Ocena organiziranosti VEM na OM G. Petrovci je dokaj dobra, to se je pokazalo tudi pri nadalnjem opravljanju nalog, ko so bili vsi miličniki na PMM Hodoš pri varovanju samega mejnega prehoda. Sama organiziranost VEM pa je razvidna tudi iz opravljenih načrtih.

6. Sodelovanje z drugimi službami je bilo zelo dobro. Treba izpostaviti IM M. Sobota od koder smo dobili sleherno nalogo in informacijo, kot tudi OSS, kateri nam je zagotovil najnujnejšo opremo.

7. Neposrednih stikov s TO naši delavci niso imeli.

8. Problematika opreme milice: na tem področju bi posebej izpostavil, da na OM primanjkuje oborožitev, manjkajo 4 kosi orožja-dolga cev in 11 pištol. Manjkajoče orožje bi nujno potrebovali, da bi tako oborožili celotni sestav OM. Potrebovali pa bi tudi drugo orožje kot naprimer proti oklepnim vozilom in helikopterjem, vendar bi se poprej morali z orožjem seznaniti in usposobiti.

   Prav tako bi potrebovali več prenosnih UKV zvez, saj jih imamo sedaj le dve in sta že stari in iztrošeni, bili sta v času neposrednih bojev na popravilu.

   Rezervni miličniki, razen petih, ki so bili v PEM-u nimajo delovnih uniform, delovnih srajc. Zaradi tega je nujno, da se vsi miličniki opremijo z delovnimi uniformami, srajcami in drugo potrebno opremo, katero smo že z depešno zaprosili OSS.

9. Kadrovska problemažika: Več kot polovico rezervnega sestava je kadrovano na novo, zaradi tega večjega problema ni. Eden rezervni miličnik je dalj časa na bolniškem staležu in ni bil vpoklican, za enega rezervnega miličnika pa bo potrebno v kratkem zamenjava, kajti sam je na kmetiji in se ne udeležuje vpoklicev in raznih usposabljanj. Druge kadrovske problematike ni.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA SJA MILICE MURSKA SOBOTA POŠTA 2 OBČINA MURSKA SOBOTA

Franc Berden
NAMESTNIK KOMANDIRJA ODDELKA MILICE
SAMOSTOJNI MILIČNIK

Poročilo OM Gornji Petrovci, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Poročilo OM Beltinci o vojnih aktivnostih vodstvu UNZ Murska Sobota

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE
MURSKA SOBOTA
69000 MURSKA SOBOTA, Kidričeva 13
Telefon (069) 21-221 in 92

00054

15. 07. 91

Številka: 1-E/41-91

Datum: 14.7.1991

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
MURSKA SOBOTA

ZADEVA: POROČILO ZA RAZŠIRJENO SEJO KOLEGIJA VODSTVA MILICE-POŠILJAMO

Po izdelanem opomniku za izdelavo poročila vam pošiljamo poročilo o vseh aktivnostih, katere je izvedla enota OM Beltinci.

1. OM Beltinci se je dne 27/6-1991 zaradi nastale situacije z celotnim moštvom preselil iz Beltinec v Dokležovje v vaški dom. V času dela na terenu so 3 aktivni delavci milice z 12 rezervnimi miličniki predvsem opravljali zavarovanje cestne blokade, katera je bila postavljena v križišču regionalne ceste z lokalnimi cestami v naselju Dokležovje. Varovanje cestne blokade je potekalo neprekinjeno v času od 27/6-1991 do 4/7-1991. V času varovanja blokade se je v celoti tudi preusmeril cestni promet na stranske lokalne ceste. Udeležencem v prometu so se dajale razne informacije predvsem glede prevoznosti cest. Tujcem, kateri pa so se pripeljali do blokade so bila dana primerna pojasnila predvsem glede potovanja preko drugih držav.

   Ob napovedanih zračnih napadih so delavci milice na primeren način opozarjali ter svetovali občanom, kako se naj primerno zavarujejo ob morebitnem zračnem napadu. Ob samem zračnem napadu letal na Mursko Soboto je bil izvršen prelet dveh letal v nizkem letu tudi nad vasjo Dokležovje, kjer so bile postavljene barikade. Pri prvi cestni barikadi v križišču regionalne ceste z lokalnimi cestami so delavci milice s strelnim orožjem odpirali ogenj na obe letali. S strani enega letala je bil tudi izstreljen daljši rafal in to v smeri cestne barikade. Ob tem cilj ni bil zadet.
   Kakšnih drugih neposrednih spopadov ne beležimo.

2. V času izvajanja vseh nalog na terenu je bila morala vseh aktivnih ter rezervnih miličnikov na zadovoljivem nivoju. Predvsem aktivni delavci milice so s svojimi delovnimi izkušnjami svetovali ter nudilo vso strokovno pomoč tistim RM, kateri še do sedaj niso bili na nobenem usposabljanju. Vse zadane naloge so se izvrševale brez kakšnih odstopanj.

3. Z rezervnimi miličniki kakšnih izrazitih problemov ni bilo. Ob začetku dela ter tudi prebivanja na terenu so vsi RM izvajali vse naloge brez pripomb. Do problemov niti ni prihajalo takrat, ko je bil izdan ukaz glede neuživanja alkoholnih pijač ter nezadrževanja v gostinskih lokalih.

4. Po naši oceni je VEM organizirana na zadovoljivi ravni, kajti vse naloge, katere so se opravljale na terenu s strani VEM-a so bile tudi realizirane z čimmanjšimi materialnimi in drugimi izgubami.

Poročilo OM Beltinci stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

5. -

6. Tekom izvajanja akcij na terenu je imela enota stike z USS pri UNZ M. Sobota predvsem glede organiziranja oskrbe enote. Prav tako je potekalo sodelovanje z OZK pri UNZ M. Sobota predvsem glede reševanja kaznivih dejanj, katera so bila izvršena v času izvajanja akcij na terenu.
Ugotavljamo, da je bilo sodelovanje z drugimi službami na primernem nivoju glede na potrebe enote.

7. V času dela na terenu od 27/6-1991 do 4/7-1991 so imeli delavci milice stalne stike z enoto TO, katera se je nahajala na blokadi v Dokležovju pri mostu preko reke Mure. Sodelovanje z TO je predvsem potekalo glede obveščanja njenega vodstva ob sprovajanju oseb preko reke Mure, nadalje ob najavljenih zračnih napadih ter ob napovedanih možnih prihodih letal ter helikopterjev zaradi napadov položajev oz. blokad.
Nadalje nam je TO tudi ponudila zaščitne maske za tiste delavce, kateri so bili brez njih. Po nekaj dneh, ko se je TO že tudi primerno oskrbela z orožjem pa so nam tudi dali za slučaj obrambe pred oklopnimi vozili 4 komade izstrelkov za proti okpelni boj.
Dne 4/7-1991 je bilo navedeno orožje vrnjeno TO na terenu.
Tekom dela na terenu ni prihajalo do nobenih konfliktov med TO in pripadniki VEM enote na lokaciji.

8. Glede opreme enote bi bilo potrebno predvsem v doglednem času zamenjati del orožja in sicer bi bilo bolj učinkovito v kolikor bi se vsi pripadniki oborožili z avtomatskim orožjem in po možnosti vsaj z enim ostrostrelcem. Pripadniki rezervnega sestava nadalje še tudi niso zadolženi z pištolami, razen treh, kateri pa se nahajajo tudi v rezervnem sestavu PEM-a. Prav tako je pereč problem delovnih uniform, katerih RM še tudi nimajo, razen treh, kateri so v sestavi PEM-a. Ob navedenih akcijah na terenu se je namreč pokazalo, da je delovna obleka nujna za tovrstne naloge. Priporočljivo pa bi tudi bilo, da bi bili vsi pripadniki enotno oblečeni. Glede zvez se je občasno tudi pokazala potreba po večjem število zvez in to predvsem takrat, ko so se pripadniki enote nahajali na več mestih na varovanju blokade ter zapore cest in je povezanost nujna med samimi pripadniki ter vodstvom enote. Od vozil je enota koristila eno službeno vozilo. Glede na število pripadnikov enote pa bi bilo potrebno, da bi se enoti dodelilo večje terensko vozilo s katerim bi se lahko vršili premiki moštva na terenu ter za prevoze opreme ter oborožitve. Za dodelitev predvsem uniform ter nekatere druge opreme smo že depešno obvestili oddelek skupnih služb.

9. Ob zadnjih dogodkih se je pokazalo, da je OM Beltinci predvsem slabo zaseden z aktivnimi delavci milice. Ob zadnjem izvajanju akcij na terenu so bili v enoti le 3 delavci milice ter 14 RM. Potrebno bo proučiti možnost zamenjave naših pripadnikov v PEM-enoti, kjer se sedaj nahajajo 3 delavci milice skupaj z komandirjem OM.
Kakšnih drugih kadrovskih problemov ni bilo zaslediti.

Ladislav VEGI
KOMANDIR POSTAJE MILICE
Inspektor

Poročilo OM Beltinci, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Drago Ribaš in Ladislav Vegi

O posebni akciji Skala

Dne 29. 6. 1991 je bila sklicana izredna seja vseh domov Skupščine Republike Slovenije z namenom, da se delegati skupščine seznanijo s stanjem v državi in sprejmejo potrebne odločitve za uspešno končanje agresije JLA na našo državo. Zaradi varnosti delegatov je bila seja ponoči.

Naloga ONZ je bila, da varno pripeljejo delegate na sejo in nato nazaj domov. Operativna skupina UNZ Murska Sobota je naročila PM s splošnim delovnim področjem, da zberejo delegate skupščine Republike Slovenije z območja Pomurja na dvorišču UNZ Murska Sobota v ulici arhitekta Novaka številka 5 v Murski Soboti.

Delegati skupščine Republike Slovenije v mandatu 1990-1992 so bili:

- v Zboru združenega dela: Gumilar Ludvik, Horvat Anton in Sekereš Viljem.
- v Zboru občin: Bukovec Janoš, Franko Karel, Jaklin Jože, Jakelj Ljubo, Stariha Janez in Žižek Vili.
- v Družbenopolitičnem zboru: Halb Janko, Kuharič Božo, Magdič Jože, Poszonec Marija in Vidovič Zdenka.

Ob določeni uri smo obiskali vse delegate in jih pripeljali na zborno mesto. Zaradi blokad nekaterih cestnih komunikacij (čez reko Muro) smo prevoz opravljali s predajami delegatov med patruljami. Z zbirnega mesta v Murski Soboti so bili s civilnim minibusom UNZ v spremstvu PPM Murska Sobota.

Komandir PMM Gederovci se je dogovoril s sosednjimi varnostnimi organi, da jih spustijo v državo in jim pomagajo po poti do Ljubljane na avstrijski strani do Dravograda in nato nazaj po isti poti v Slovenijo. Delegati so bili prepeljani z minibusom UNZ Murska Sobota in nato nazaj do UNZ, kjer so jih nato miličniki pospremili spet nazaj domov. Vrnili so se 30. 6. 1991 okrog 10. ure po isti poti v Mursko Soboto, od koder smo jih odpeljali domov.

V nadaljevanju so predstavljeni izvirni dokumente UNZ o tej akciji, ki so zgovorni. Ti so: opomniki za izvedbo akcije, depeša o aktiviranju in lista odprtih vprašanj.

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

SKLIC SEJ ZBOROV SKUPŠČINE R SLOVENIJE V IZJEMNIH PRIMERIH - OPOMNIK ZA INŠPEKTORAT MILICE UNZ

Seje zborov Skupščine R Slovenije preko ONZ se skličejo na signal "SKALA". Sporočilo bo naslednje:

Primer: "SKALA" 02 16 15 04 01

Številke pomenijo:

- prvi dve številki: kraj, kamor je treba delegate pripeljati;
  01 pomeni, da je treba delegate pripeljati v Center za obrambno usposabljanje v Poljče na Gorenjskem
  02 pomeni, da je treba delegate pripeljati v kadetsko šolo za miličnike v Tacen
  03 pomeni, da je treba delegate pripeljati v Skupščino R Slovenije
- naslednji dve številki: ura - začetek sej zborov;
- naslednji dve številki: dan
- naslednji dve številki: mesec
- naslednji dve številki: leto

Prejete številke izpišite po zaporedju kot ste jih prejeli. V tem primeru bi to pomenilo naslednje:

Kraj:	02	Tacen
Ura:	16	ob 16.00 uri
Dan:	15	15. dan v mesecu
Mesec:	04	april
Leto:	01	1991

"Seje zborov Skupščine R Slovenije so sklicane v Tacnu, dne 15. aprila 1991 ob 16.00 uri."

Po sprejemu signala IM UNZ opravi naslednje:

- določi zbirno mesto delegatov in organizira zavarovanje;
- organizira prevoz delegatov od zbirnega mesta do cilja (prvenstveno s kombiji, izjemoma z avtobusi - odvisno od števila delegatov). Uporabi vozila in voznike iz popisa ali po pogodbi (rent-a-car, avtobusno podjetje, drugo podjetje);
- organizira spremstvo - eno belo modro vozilo z voznikom in dvema miličnikoma spremljevalcema, ki niso iz sestave PEM in so oboroženi z avtomatsko puško in pripadajočim kompletom streliva. Miličniki so oblečeni v dnevni komplet uniforme. Patrulje morajo javljati prihod in odhod z območij UNZ;
- preko SSD UNZ organizira na lastnem območju pokrivanje prometnih sektorjev s patruljami milice na relaciji prevoza, ki imajo nalogo omogočiti čim hitrejši in varen prevoz. V primeru ovir na relaciji obveščajo patrulje, ki opravljajo spremstvo in jih preusmerjajo na obvozne ceste;
- SSD UNZ ob odhodu sporoči OSD RSNZ število spremljanih delegatov in eventualne posebnosti.

Opomnik za izvedbo akcije za IM, stran 1 in 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

H

Na signal "SKALA" 01 __ __ __ __ oddaj depešo naslednje vsebine:

Republika Slovenija
Republiški sekretariat za notranje zadeve
Ljubljana, Kidričeva 2

Dep. št: 0216-
Datum:

ŠIFRIRANO
VERY URGENT

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

VSEM IM UNZ V R SLOVENIJI
ZEM IN SEM RSNZ

Aktiviran je signal "SKALA" 01 __ __ __ __.

V VEDNOST:
- 0001
- 0021
- 0900

Igor Bavčar
REPUBLIŠKI SEKRETAR

Na signal "SKALA" 02 __ __ __ __ oddaj depešo naslednje vsebine:

Republika Slovenija
Republiški sekretariat za notranje zadeve
Ljubljana, Kidričeva 2

Dep. št: 0216-
Datum:

ŠIFRIRANO
VERY URGENT

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

VSEM IM UNZ V REP SLOVENIJI
ZEM IN SEM RSNZ
IC ONZ - TACEN

Aktiviran je signal "SKALA" 02 __ __ __ __.

V VEDNOST:
- 0001
- 0021
- 0900

Igor Bavčar
REPUBLIŠKI SEKRETAR

Opomnik za izvedbo akcije za sektor za stalno dežurstvo RSNZ, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

H

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

SKLIC SEJ ZBOROV SKUPŠČINE R SLOVENIJE V IZJEMNIH PRIMERIH - OPOMNIK ZA ZEM, SE RSNZ IN IC ONZ

Seje zborov Skupščine R Slovenije preko ONZ se skličejo na signal "SKALA". Sporočilo bo naslednje:

Primer: "SKALA" 02 16 15 04 01

Številke pomenijo:

- prvi dve številki: kraj, kamor je treba delegate pripeljati;
  01 pomeni, da je treba delegate pripeljati v Center za obrambno usposabljanje v Poljče na Gorenjskem
  02 pomeni, da je treba delegate pripeljati v kadetsko šolo za miličnike v Tacen
  03 pomeni, da je treba delegate pripeljati v Skupščino R Slovenije
- naslednji dve številki: ura - začetek sej zborov;
- naslednji dve številki: dan
- naslednji dve številki: mesec
- naslednji dve številki: leto

Prejete številke izpišite po zaporedju kot ste jih prejeli. V tem primeru bi to pomenilo naslednje:

Kraj:	02	Tacen
Ura:	16	ob 16.00 uri
Dan:	15	15. dan v mesecu
Mesec:	04	april
Leto:	01	1991

"Seje zborov Skupščine R Slovenije so sklicane v Tacnu, dne 15. aprila 1991 ob 16.00 uri."

Po sprejemu signala opravi ZEM RSNZ naslednje:

- organizira in izvede zunanje fizično varovanje objektov 01, 02 oziroma okrepi fizično varovanje objekta 03. Varovanje opravlja do odhoda delegatov po zaključku sej zborov Skupščine R Slovenije.

Po sprejemu signala opravi SE RSNZ naslednje:

- z ustreznim številom delavcev dodatno zavaruje notranjost objektov 01, 02, 03;

Opomnik za izvedbo akcije za zaščitno enoto, specialno enoto in izobraževalni center RSNZ (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- opravi protidiverzijski pregled prostorov v objektih, ki jih bo uporabljala Skupščina R Slovenije za seje zborov.

Po sprejemu signala "SKALA" 02 __ __ __ __ opravi IC ONZ naslednje:

- sodeluje pri fizičnem varovanju objektov v katerih bodo seje zborov;

- zagotovi nemoten prihod delegatov v IC in usmerjanje delegatov k objektom, kjer bodo seje;

- po dogovoru z generalnim sekretarjem Skupščine R Slovenije zagotovi prehrano in namestitev za delegate, ustrezne prostore za delo tehnične službe Skupščine;

- po potrebi da na razpolago avdio-vizuelno tehniko za snemanje dela Skupščine;

Opomnik za izvedbo akcije za zaščitno enoto, specialno enoto in izobraževalni center RSNZ, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

DOLOČENA VPRAŠANJA OZIROMA PREDLOGI

1. Razrešiti vprašanje angažiranja vozil (vpoklic - pogodbeno) in voznikov, ter plačilo;

2. Če v skupščini R Slovenije traja zasedanje več kot en dan, določiti prenočišče (protokol) in na to mesto organizirajo ONZ notranje in zunanje varovanje;

3. zagotoviti prenočišče in prehrano za voznike in policiste, ki bodo spremljali.Predlagamo, če je zasedanje delegatov v skupščini, da rešuje protokol skupaj z delegati, če je v Tacnu reši IC Tacen tudi za delegate (240 delegatov in 45 spremstvo in vozniki). V slednjem primeru sprostiti prostor za 300 oseb. Predlagamo napotitev prvega in drugega letnika kadetov domov;

4. določiti osebe, ki so lahko seznanjene z vsebino (načelnik IM, inšpektor, ki neposredno koordinira naloge, komandir oz. namestnik s SDP - predhodno samo s šifro, vodstvo SEM, poveljnik ZEM, ravnatelj in direktor šole in inšpektor, ki izvaja določene naloge v tem obsegu);

5. dobiti ime osebe in namestnika (skupščina ali protokol), s katero bomo v stalni neposredni zvezi zaradi planiranja in razreševanja tekočih problemov:

6. varovanje: skupščine - znotraj SEM;
   - zunaj ZEM ali UNZ Ljubljana mesto ;
   v Tacnu - znotraj SEM (v manjšem obsegu)
   - zunaj ZEM (četrti letnik KŠM in VŠNZ);

7. z vsemi dokumenti ravnati po stopnji tajnosti "DRŽAVNA TAJNOST".

Lista odprtih vprašanj (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

SKLICNI PLAN

Po sprejemu signala _____ takoj obvestite osebe po priloženem seznamu in organizirajte prevoz teh oseb na zbirno mesto v - na _____,
kjer inšpektor _____ organizira nadaljne aktivnosti. V primeru, da osebe ni doma (je v službi), jo je treba obvestiti na delovnem mestu. Če je delovno mesto osebe izven območja PM, o tem takoj obvestite pristojno PM.

Načrt za izvedbo akcije za policiste
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE
LJUBLJANA, KIDRICEVA 2

DEPESSA SST.: 0216-2/901
DATUM : 29.6.1991

SSIFRIRANO

VERY URGENT

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

00349

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/191,
Z DNE 20. 1. 2017

VSEM IM UNZ V RS
ZEM IN
SE MNZ

AKTIVIRAN JE SIGNAL ''SKALA'' 03 22 29 06 01.

MILAN DOMADENIK
NAMESTNIK MINISTRA

Depeša z dne 29. 6. 1991 za izvedbo akcije
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Matija Mlinarič

Moje delo kot civilna oseba v milici pred, med in po osamosvojitveni vojni 1991

V milico sem prišel leta 1989 na Upravo za notranje zadeve Murska Sobota v takratne skupne službe kot civilna oseba, vzdrževalec-pralec vozil[481]. Za potrebe pri delu sem v začetku leta 1990 opravil še izpit D kategorije, prevozi z avtobusom, ki ga je imela takratna uprava za svoje potrebe. Poleg standardnih del, ki sem jih opravljal kot vzdrževalec, sem vozil avtobus.

Tako sva z vodjo varnostnega okoliša na PM Murska Sobota Vinkom Vogrincem, ki je tudi imel izpit za vožnjo avtobusa, opravila kar nekaj prevozov v Srbijo. Moje delo je bilo, da sem z avtobusom vozil begunce iz različnih držav (Šrilančane, Romune in druge).v Srbijo. Begunci so bili navadno prijeti na našem območju in sem jih vozil v spremstvu patrulje milice, včasih pa tudi brez.

Ko se je približevala vojna, sva bila s sodelavcem Avgustom Kovačem zadolžena za različne prevoze glede na naročila, ki sva jih dobila od predpostavljenih. V času vojne sem bil kot civilna oseba v skupnih službah UNZ zadolžen za prehrano PEM, vendar ni bilo stalnega ponudnika hrane, zato so bile poti zelo različne.

V času vojne sva z miličnikom PPM Murska Sobota Francem Krojsom 29. 6. 1991 peljala izvoljene delegate iz Pomurja na prvo nočno skupščino Socialistične republike Slovenije. Spomnim se gospe Marije Pozsonec, gospoda Horvata iz Tišine, gospoda Boža Kuhariča, ostalih pa se po priimkih in imenih ne spomnim. Iz Pomurja smo skupaj za vse tri skupščinske zbore peljali devetnajst oseb.

V Gederovcih smo na mejnem prehodu šli v Avstrijo in potem smo se s spremstvom peljali čez avstrijsko ozemlje do mejnega prehoda Vič-Dravograd. Na poti so se nam pridružila tudi vozila s poslanci iz drugih krajev, tako da se je v Ljubljano pripeljalo že približno 30 vozil (dva ali trije minibusi, ostalo pa osebna vozila). Delegati so izstopili pred skupščino, midva s Krojsom pa sva odšla na UNZ Ljubljana, ki je še danes v neposredni bližini parlamenta oziroma takratne skupščine. Na UNZ sva tudi prespala. Na eni od bencinskih črpalk v Ljubljani smo vozniki vozil iz Pomurja, Štajerske in Koroške napolnili vozila z gorivom za vrnitev domov. Po zaključeni nočni skupščini smo delegate prepeljali nazaj v domače kraje.

Prevažal sem tudi razstrelivo do mostu na Petanjce, od koder so ga potem prenašali peš na drugo stran v Radence. Spomnim se vožnje preko Veržeja na mostu, ko smo peljali radensko vodo in pijačo za UNZ. Z nami pa so bili tudi vozniki Potrošnika.

Kot voznik sem delal tudi za Posebno enoto milice (PEM). Bil sem na Kuzmi, na Hodošu, z avtobusom sem vozil PEM, ki je imela nalogo, da razoroži in zajame vojake v Razkrižju, Gibini, Gederovcih, Gornji Radgoni. V te kraje sem vozil tudi hrano. Videl sem, kako sta pristala helikopterja v Gederovcih. Mostovi so bili zaprti, zato sem v Avstrijo vstopil na mejnem prehodu Sicheldorfu. Takrat sem vozil hrano za policiste mejnega prehoda Gornja Radgona. Dolgocevno orožje, s katerim sem bil oborožen, sem pustil na naši strani mejnega prehoda. Pri prehodu meje so me v Gornji Radgoni opozorili, naj se čim prej umaknem nazaj v Avstrijo, ker je Popov prebil ovire na železnici v Gornji Radgoni. Ob povratku iz Gornje Radgone v Gederovce me je Škerlak zadržal za rezervo, dali so mi

481 Prirejeno po Milan Osterc: Intervju z Matijo Mlinaričem.

neprebojni jopič. Približno štiri ure sem bil na mejnem prehodu. Moj predpostavljeni mi je sporočil, da potrebuje prevoznika in se moram vrniti v Mursko Soboto. V Murski Soboti se mi je pridružil zdravnik, ki naj bi pomagal trem miličnikom, ki so imeli težave (rana na želodcu, zvin noge in pa težave z zdravjem).

Z Avgustom Kovačem sva vsak dan prevozila približno 180 kilometrov. Srečala sva se samo pred spanjem. V družbeni prehrani sva naložila hrano in jo iz Murske Sobote vozila na vse strani, kjer so jo potrebovali.

Po končanih spopadih sem se s Škerlakom, Magdičem in dvema miličnikoma iz PM Murska Sobota s tovornjakom peljal v Slovensko Bistrico. Prehod preko mosta v Petanjcih je bil že možen. Naložili smo protitankovske mine, rakete, vžigalnike in drugo strelivo za potrebe UNZ Murska Sobota. Na upravi so nas napotili, da tovor odpeljemo v Prosenjakovce v skladišča.

Na vsa okna sem pritrdil železne rešetke za zaščito. Ko je bilo nevarno, smo nekaj orožja prepeljali tudi v hišo Ernesta Bedeka v Dobrovnik. Tudi tam sem varil železne križe na njegova okna. V Prosenjakovcih je bilo protivlomno varovanje, ki je bilo tehnično vezano na veziste in operaterje UNZ.

Po končanem obdobju osamosvajanja sva s sodelavcem Avgustom Kovačem skrbela za potrebe PEM.

Na eni od soboških bencinskih črpalk v času vojne. Kot danes pred napovedjo podražitve goriva. (Arhiv Vestnik, Foto Nataša Juhnov).

Skupna seja vseh zborov Skupščine Republike Slovenije 22. izredna seja (29. in 30. 6. 1991)

Sejo je vodil dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije. Seja se je začela ob 22.20.

Predsednik dr. France Bučar:

Začenjam izredno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije, ki sem jo sklical na podlagi 99. člena Poslovnika Skupščine Republike Slovenije, ki določa, da predsednik zbora lahko izjemoma skliče sejo zbora – nanaša se seveda tudi na skupno sejo vseh zborov, če je to potrebno zaradi preprečevanja in odpravljanja večjih motenj v gospodarstvu, kadar to zahtevajo interesi ljudske obrambe, varstva ustavne ureditve in podobno. Mislim, da je položaj tak, da narekuje sklic izredne seje. To poudarjam zaradi tega, ker so nekateri delegati že pred to sejo postavljali vprašanje, čemu neki je potrebna ta seja in kaj se je posebnega zgodilo. Mislim, da gre za izredne razmere, ki zahtevajo tudi posebno potrditev te skupščine, kajti brez odobritve te skupščine noben izvršilni organ praktično ne more podvzemati ukrepov, ki jih ta izredna situacija narekuje. Zato naj bi bila ta seja na eni strani ocena sedanjega položaja, ugotovitev pravilnosti dosedanjih ukrepov in začrtane strategije na posameznih področjih. In ko bi to opravili, bi eventualno sprejeli tudi določene formalne sklepe: tako glede ugotovitve naših stališč kot tudi glede adresantov, adresiranje namembnikov, za katere bi se pač odločili in dogovorili.

Predsednik dr. France Bučar:

Spoštovani poslanci! Nadaljujemo sejo. Komisija, ki smo jo imenovali, je pripravila predlog stališč, ki ste jih vsi pismeno dobili. Lahko jih preberemo:

Skupščina Republike Slovenije je na izrednem zasedanju 29. oziroma 30. junija 1991 obravnavala položaj ob razglasitvi samostojnosti in agresiji Jugoslovanske armade na ozemlje Republike Slovenije. Skupščina Republike Slovenije se je seznanila s poročili predsednika Predsedstva Republike Slovenije, gospoda Milana Kučana, predsednika Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, gospoda Lojzeta Peterleta, ministra za obrambo, gospoda Janeza Janše, ministra za notranje zadeve, gospoda Igorja Bavčarja, in ministra za zunanje zadeve, gospoda dr. Dimitrija Rupla.

Z minuto molka je počastila spomin padlim in sprejela naslednja stališča:

1. Skupščina Republike Slovenije izreka priznanje vsem državljankam in državljanom, pripadnikom Teritorialne obrambe in policijskih sil Republike Slovenije za hrabro in uspešno obrambo države.
2. Skupščina Republike Slovenije je sprejela poročila in odobrava aktivnosti Predsedstva Republike Slovenije in Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, o katerih je bila obveščena.
3. Skupščina Republike Slovenije vztraja pri sprejetih osamosvojitvenih dokumentih in nalaga vsem državnim organom Republike Slovenije, da vztrajajo pri uresničevanju sprejetih odločitev.
4. Skupščina Republike Slovenije ponovno poudarja, da želi svojo odločitev uveljaviti na političen in demokratičen način. Nadaljnje postopke razdružitve je pripravljena

izvajati sporazumno in postopoma, seveda pod pogojem, da Jugoslovanska armada in zvezni organi za notranje zadeve dosledno spoštujejo pogoje sklenjenega premirja.

5. Skupščina Republike Slovenije soglaša s stališčem predsednika Predsedstva Republike Slovenije, izrečenim v zvezi s pogovori s predstavniki dvanajsterice v Zagrebu. Obenem poziva dvanajsterico, da v Republiko Slovenijo nemudoma pošlje svoje opazovalce in tako zagotovi spoštovanje sprejetih dogovorov.
6. Skupščina Republike Slovenije predlaga Predsedstvu Republike Slovenije in nalaga Izvršnemu svetu ter delovnim telesom skupščine, predvsem Komisiji za mednarodne odnose, da upoštevajo tudi predloge delegatk in delegatov, podane v razpravi.

To je predlog stališč, kot jih je oblikovala skupina.

Če smem svoje osebno mnenje povedati, menim, da 6. točka lahko postane poseben sklep, ker je izrazito internega značaja. In če bodo to zunaj ljudje brali, kaj skupščina nalaga, da se upoštevajo tudi predlogi, ki so bili podani v razpravi, razprave pa še nihče ni bral in ne more vedeti, kaj nalagajo. To je lahko samo interni sklep, če se strinjate. Če se strinjate z vsebino, bi priporočil, da to še jezikovno in stilistično oblikujemo.

OSAMOSVOJITVENA VOJNA V OBČINI MURSKASOBOTA Z VIDIKA TO

Blokada kopališke ulice v Murski Soboti (Foto arhiv Jurij Zauneker).

Edvard Mihalič

Osamosvojitvena vojna v Prekmurju in občini Murska Sobota 1991 vidik TO

Prispevek je oblikovan na podlagi raziskave in proučevanja tematike za potrebe zaključne naloge na dodiplomskem študiju na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani[482].

Struktura in oborožitev vojnih enot TO

Dne 26. 6. 1991 je imel 75. Območni štab za TO pod orožjem 840 pripadnikov TO, razporejenih v naslednje enote TO:

- 7 odredov TO,
- diverzantski odred TO,
- posebni četi TO,
- 1 posebni vod TO,
- 3 diverzantski vodi TO,
- 2 pontonirska voda TO,
- 1 zaščitno enoto TO,
- 1 poveljstvo učne čete in
- 1 rezervno enoto TO.

Polovico od omenjenih 840 kosov pehotnega orožja so predstavljale stare puške M-48 7,9 mm. Razen teh je bilo še nekaj brzostrelk PPŠ-41 7,62 mm (pištolska municija) in 40 starih nemških brzostrelk Schmeiser 9 mm, ki jih je 75. Območni štab za TO Murska Sobota dobil pred začetkom spopadov od Uprave za notranje zadeve v Murski Soboti. Ostalo orožje je bilo sodobnejše. To so bile polavtomatske puške 7,62 mm jugoslovanske proizvodnje, avtomatske puške AK-47 7,62 mm prav tako jugoslovanske proizvodnje, 10 pušk SAR 80 5,56 mm, nekaj ostrostrelnih pušk Zastava M-76 in nekaj puškomitraljezov 7, 62 mm PK 7,62 mm jugoslovanske proizvodnje.[483]

Od orožja za podporo je TO v Prekmurju imela le nekaj minometov M-69 82 mm, za protioklepni boj pa orožje za enkratno uporabo Zolja in Ambrust ter stare jugoslovanske ročne minometalce M-57 z ustrezno količino izstrelkov.

Organiziranost JLA v Prekmurju v letu 1991

V letu 1991 so bile enote JLA v Sloveniji podrejene poveljstvu 5. vojaškega območja v Zagrebu. Od šestih korpusov tega vojaškega območja sta dva imela poveljstvi stacionirani v Sloveniji, in sicer je bilo poveljstvo 14. korpusa v Ljubljani, poveljstvo 31. korpusa pa v Mariboru.

JLA je imela leta 1991 v Prekmurju le 65. obmejni bataljon s poveljstvom v Murski Soboti in s 13 stražnicami na meji z Madžarsko in z Avstrijo. Poveljstvo s poveljniškim oddelkom, protidiverzantskim vodom, vodom zveze in zalednim vodom je bilo nastanjeno v vojašnici Murska Sobota. Ta del bataljona je štel od 120 do 140 ljudi, odvisno od popolnitve.

482 Mihalič, Edvard, 2002. Vojna za Slovenijo leta 1991 v Prekmurju. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

483 V arhivu 375. PP SV ni nikjer natančnih podatkov o številu posameznih vrst orožja. Skupno število je povzeto po Načrtu angažiranja enot 75. območnega štaba za TO v arhivu 375 PP SV.

Na posamezni stražnici je bilo od 20 do 25 vojakov na služenju vojaškega roka. Prva obmejna četa, ki je imela v svojem sestavu moštvo iz osmih stražnic, je tako štela približno 200 vojakov[484], druga obmejna četa 150 vojakov (5 stražnic) in tretja obmejna četa 100 vojakov. Tretja obmejna četa je bila dejansko učna četa in je bila nastanjena v vojašnici na Ptuju, kjer se je izvajalo usposabljanje.

Po mirnodobni formaciji je 65. obmejni bataljon pred 26. 6. 1991 štel od 570 do 590 pripadnikov, s tem da jih je bilo 100 na usposabljanju na Ptuju. Po končanem usposabljanju so z vojaki učne čete zamenjali vojake, ki so v 65. obmejnem bataljonu končali s služenjem kadrovskega roka. Po vojni formaciji je imel 65. obmejni bataljon za stoodstotno povečano sestavo z rezervisti, in sicer tako, da se je število pripadnikov na vsaki stražnici povečalo za sto odstotkov z vojaškimi obvezniki rezervisti iz neposredne bližine stražnice, I. četa pa je formirala z rezervno sestavo še dva protioklepna odreda. Orožje za ta dva odreda je bilo skladiščeno v kontejnerjih na stražnici Hodoš in na stražnici Prosenjakovci.

V formacijskem smislu je obmejna stražnica predstavljala pehotni vod, ki je štel od 20 do 25 pripadnikov JLA.[485] Na vsaki stražnici je bil po en profesionalni pripadnik JLA, v sestavi pa so bili še podčastniki ali desetniki (trije poveljniki oddelkov in en namestnik poveljnika stražnice) in 16 do 20 vojakov. Če na stražnici ni bilo posebnega namestnika poveljnika, je njegovo dolžnost opravljal poveljnik I. oddelka.

Ključno vlogo na stražnici je imel namestnik poveljnika, saj je le-ta bil na stražnici vseh 24 ur, poveljnik stražnice pa največ osem ur, večkrat pa mnogo manj zaradi različnih drugih obveznosti. Na vsaki stražnici je bilo po 40 avtomatskih pušk M-70 7,62 mm., trije puškomitraljezi M 72, kalibra 7,62 mm, tri ostrostrelne puške M-76 7,9 mm, štirje ročni raketometi M- 79 (OSA), 12 pištol 7,62 mm in 48 ročnih bomb M-75. Kot je razvidno iz zgornjih podatkov, je vsaka stražnica imela orožje za celotno vojno sestavo, uporabljala pa je seveda samo orožje za sestav, ki je bil v danem trenutku na stražnici.

Okrepitve JLA

Sklepam, da je poveljstvo 31. korpusa JLA v Mariboru ocenilo, da samo 65. obmejni bataljon v Murski Soboti brez ene čete ne bo mogel opraviti načrtovanih nalog, zato so jim v okrepitev poslali skupino poddesetnikov iz Celja, četo za podporo iz pehotnega bataljona v Mariboru in četo oklepnega bataljona iz 32. mehanizirane brigade v Varaždinu.

Pred 26. 6. 1991 je bilo premeščenih na stražnico v Kuzmi 28 poddesetnikov, ki so tam nadaljevali z usposabljanjem za desetnike, v resnici pa so bili po izjavi poveljnika stražnice, višjega vodnika Osmana Kamenice, namenjeni za okrepitev sil, ki naj bi zavzele mednarodni mejni prehod v Kuzmi. Četa za podporo s 111 vojaki, 7 častniki, 11 motornimi vozili, s 27 protioklepnimi orožji (12 RRM Zolja in 15 RRM Osa) in dvema MM 120 mm je prispela iz Maribora v 65. obmejni bataljon v Mursko Soboto 26. 6.1 991 zvečer.

Da bi 65. obmejni bataljon uspešno opravil zavzetje vseh štirih mednarodnih mejnih prehodov[486], je 32. mehanizirana brigada iz Varaždina poslala v Prekmurje oklepno četo iz svojega oklepnega bataljona. Četa je imela v svoji sestavi tri tanke, štiri oklepne transporterje, dve vozili za zvezo, dve vozili za prevoz pehote, dve tovorni motorni vozili in

484 Natančnih podatkov ni, omenjeni so povzeti iz intervjuja s stotnikom Danielom Hornom, poveljnikom 65. obmejnega bataljona JLA v letu 1991.

485 Podatki so povzeti po intervjuju z višjim vodnikom Osmanom Kamenico, poveljnikom stražnice v Kuzmi in višjim vodnikom Brankom Vujaklijo, poveljnikom stražnice v Trdkovi. Na stražnici v Kuzmi je bilo 24 pripadnikov JLA, na stražnici v Trdkovi pa 21 pripadnikov JLA, zapis hrani avtor.

486 To so mednarodni mejni prehodi v Dolgi vasi, na Hodošu, v Kuzmi in v Gederovcih.

oklepni transporter, prirejen kot vozilo prve pomoči.[487] V aktu »Neposredno zagotavljanje izvajanja zveznih predpisov o prehodu čez državno mejo na ozemlju Republike Slovenije« je zvezna vlada naročila zvezni policiji in vojski, naj prevzameta nadzor na mejah v Sloveniji in pri tem, če bo treba, uporabita, tudi silo. (Janša 1992: 157).

Če je omenjeni sklep Zveznega izvršnega sveta zadoščal za pravno kritje načrtovanih akcij JLA, pa JLA v vojaškem smislu ni bila pripravljena izvesti zavzetja vseh mednarodnih mejnih prehodov. Načrtovalci akcije so se zgledovali po podobnih akcijah na Kosovu, pri tem pa niso upoštevali spremenjenih okoliščin, drugačnega odnosa velike večine prebivalstva Slovenije do akcij JLA in dejstva, da je Slovenija v tem času že imela svoje oborožene sile, Teritorialno obrambo.

Stotnik Daniel Horn, v letu 1991 poveljnik 65. obmejnega bataljona JLA, je izjavil: »Ker je prišlo do uporabe strelnega orožja in odpora policije in TO, na kar pa v enotah JLA nismo računali, so se naše enote pričele umikati proti karavlam ali pa so se vdale« (Dolga vas). Seveda je na to vplivalo še več faktorjev, predvsem moralni vidik vojakov, ki niso bili pripravljeni za tako delovanje, in starešinski kader, ki je bil preveč vpet v prostor (družine, prijatelji itd.). To nam potrjuje tudi dejstvo, da je 90 odstotkov starešinskega kadra po vojni ostalo v Prekmurju, kjer živijo in delajo, nekateri tudi v SV. Poleg tega je še močno vplivalo slabo vreme (celo noč je lilo kot iz škafa)[488], ljudje so bili mokri, premočeni, pa tudi lačni. Navsezadnje pa nihče med njimi ni videl končnega cilja, čemu zavzeti prehode, kaj se s tem dobi itd.

Da so v poveljstvu 31. korpusa dvomili v pripravljenost nekaterih starešin 65. obmejnega bataljona v Murski Soboti, lahko ugotovimo iz dejstva, da so 26. 6. 1991 s četo za podporo poslali v poveljstvo bataljona tudi tri častnike iz poveljstva korpusa, in sicer polkovnika Popadića, podpolkovnika Kalinića in majorja Drezgića, vendar s tem niso dosegli načrtovanega cilja.

Stotnik Daniel Horn je povedal: »V kasarni je bilo stanje nenormalno. Prisotnost treh visokih oficirjev je prej slabo kot dobro vplivala na vse starešine in tudi na mene. Jaz kot poveljnik sem izgubil moč poveljevanja in odločanja, bil sem figurica, ki ni mogla brez njih (predvsem Popadića) odločiti o ničemer, niti opraviti telefonskega razgovora, da ne bi bil prisoten eden od njih. Popadić je bil izredno živčen, izčrpan, na robu živčnega zloma in resno odločen za napad na mesto Murska Sobota z minometi 120 mm, če bi TO začela napad na kasarno.«

O pripravljenosti za delovanje zelo zgovorno priča tudi podatek, da so enote 65. obmejnega bataljona zapustile položaje na mednarodnih mejnih prehodih takoj po uporabi strelnega orožja s strani TO, da so se predale posadke vseh 13 stražnic s poveljniki vred in da je veliko vojakov v vojašnici Murska Sobota dezertiralo in pobegnilo k TO.

Premiki enot TO po mobilizaciji

Mobilizacija enot TO v Prekmurju se je začela 24. 6. in zaključila 27. 6. 1991, ko je poveljnik 75. območnega štaba za TO imel na razpolago 840 pripadnikov TO, razporejenih v 19 enot in razmeščenih na 22 krajih v Prekmurju.

487 Natančnih podatkov o sestavi oklepne čete ni, ker ni vstopila v Prekmurje. Omenjeni podatki so nastali na osnovi video posnetka poskusa prestopa mosta na reki Muri v Petišovcih. Kaseto ima v svoji lasti štabni vodnik Živko Stanič, zaposlen v 375. PP SV. Razen pripadnikov JLA je bilo v Prekmurje poslanih še 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in 4 cariniki Zvezne carinske uprave iz Beograda.

488 Daniel Horn govori o noči s 27. 6. 1991 na 28. 6. 1991

Takoj po formiranju enot in razdelitvi oborožitve so enote začele s premiki na območja v neposredni bližini objektov, predvidenih v načrtih Kamen, zavarovanja objektov, oviranja in blokad. Do večera so se enote premaknile v bližino državne meje, do vojašnice v Murski Soboti in do prehodov na reki Muri.

75. Območni štab TO Murska Sobota je 26. 6. 1991 ob 12.05 prejel ukaz 7. PŠTO Maribor, da mora poslati enote TO na širše območje tistih mejnih prehodov, ki jih blokirajo enote JLA. Da bi lahko izvršil ta ukaz, je moral 75. Območni štab za TO Murska Sobota preklicati nadaljnje razporejanje enot TO po načrtu Kamen in pripraviti načrt premikov enot TO proti tistim mejnim prehodom, ki so jih blokirale enote JLA. Ti premiki so se začeli izvajati 26. junija zvečer in so bili opravljeni 27. junija zjutraj.

Dne 26. 6. 1991 ob 8.50 je 75. Območni štab za Teritorialno obrambo Murska Sobota prejel ukaz 7. PŠTO Maribor, s katerim je ta na osnovi sklepa Predsedstva Republike Slovenije ukazal popolno bojno pripravljenost TO in pri tem posebej zahteval izvršitev blokade načrtovanih objektov in ukazal tudi uporabo ognjenega orožja v primeru, če bi JLA z uporabo sile preprečevala izvajanje blokad, zavarovanje objektov ali zavzetje mejnih prehodov.

Ta ukaz je za enote TO pomenil začetek vojne, na katero se je TO pripravljala vse od formiranja MSNZ. V Prekmurje je ta ukaz prišel prepozno, ker je JLA v zgodnjih jutranjih urah 27. 6. 1991 poslala predvidene enote JLA, ki so polkrožno obkolile vse štiri mednarodne mejne prehode. Ti so bili sicer še vedno v rokah milice in carine Republike Slovenije, ni pa jih zavarovala TO.

Po prejetem ukazu je poveljnik 75. območnega štaba za Teritorialno obrambo Murska Sobota ukazal izvršitev zasedbe mednarodnih mejnih prehodov, blokado predvidenih objektov in zavarovanje objektov in ustanov po načrtu zavarovanja.

Bojni razpored enot TO 75. Območnega štaba TO 27. 6. 1991

Da bi 75. Območni štab za Teritorialno obrambo Murska Sobota lahko izvršil ukaz o popolni bojni pripravljenosti, je poveljnik vse razpoložljive sile TO razporedil v naslednje skupine:

- sile za zasedbo mednarodnih mejnih prehodov,
- sile za blokado objektov,
- sile za izvajanje zavarovanja,
- rezervne sile.

Zaradi lažjega poveljevanja, koordinacije in prenosa povratnih informacij je poveljnik 75. območnega štaba za Teritorialno obrambo Murska Sobota na bojne položaje enot razporedil še pripadnike stalne sestave iz štaba. Na položaje enot TO ob mednarodnem mejnem prehodu v Gederovcih je poslal stotnika Alana Gedera, pozneje pa še rezervista prostovoljca majorja Jožeta Pojbiča, na Hodoš je poslal majorja Ludvika Jonaša, v Dolgo vas stotnika Alojza Kisilaka, v blokado vojašnice Murska Sobota majorja Janeza Boharja, na most v Murskem Središču višjega vodnika Živka Staniča, na most v Srednji Bistrici stotnika Ivana Smodiša in na most v Dokležovju poročnika Bojana Horvata ter pozneje rezervista prostovoljca stotnika Jožeta Šafarča, ostalim enotam je poveljeval direktno preko poveljnikov enot TO. Razen tega je v Lendavi organiziral izpostavljeno poveljniško mesto štaba, ki ga je vodil stotnik Alojz Kisilak, vanj pa sta bila vključena še stotnik Ivan Smodiš in višji vodnik Živko Stanič.

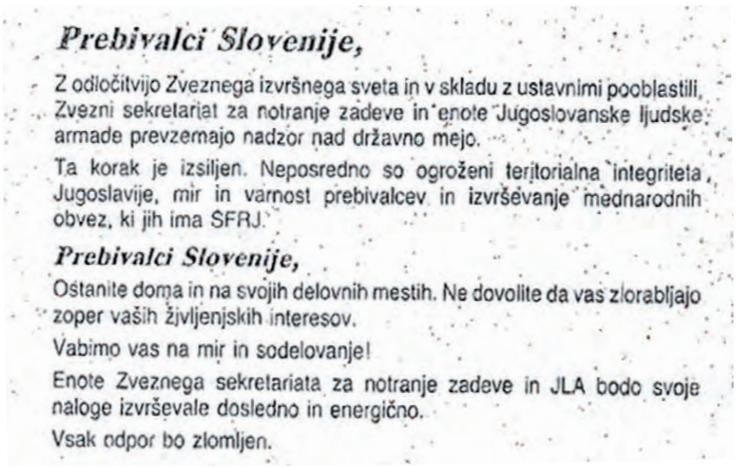
Omenjeni bojni razpored je bil dosežen 27. 6. 1991 popoldne, ko so bili opravljeni potrebni premiki nekaterih enot in so vse enote zavzele položaje za napad na sile JLA pri mednarodnih mejnih prehodih in položaje za izvršitev blokade in zavarovanja. Enote za izvršitev blokade so pri tem na položaje za blokado razvrstile težke delovne stroje, tovornjake in cisterne, ki sta jih zagotovila Sekretariata za ljudsko obrambo občin Murska Sobota in Lendava.[489] Hkrati so enote TO prevzele minsko-eksplozivna sredstva, s katerimi so minirale ovire.

Oviranje so opravile tudi vse enote TO na položajih ob mednarodnih mejnih prehodih, da bi preprečile prihod intervencijskih sil iz vojašnice Murska Sobota ali iz drugih stražnic JLA. Pri tem so jim pomagali okoliški prebivalci, ki so sodelovali z enotami TO tudi v rajonih razmestitve, ko so jim pomagali pri zagotavljanju primernih bivalnih razmer, jim nosili celo hrano in priboljške. Vse to je na pripadnike TO vplivalo zelo pozitivno.

Veliko prebivalcev je želelo sodelovati tudi z orožjem v roki, vendar je TO morala vse prostovoljce zavrniti, ker ni imela orožja. Oviranje na komunikacijah do mednarodnih mejnih prehodov je bilo le delno uspešno. Opravljeno je bilo na cestah, vendar JLA ni opravila nobenega premika z vozili, ker so bila vsa blokirana v vojašnici v Murski Soboti. Premik do mednarodnega mejnega prehoda v Gederovcih je JLA opravila peš, za transport minometov do Gederovcev in intervencijskih sil na Hodoš pa je JLA uporabila vertikalni manever s helikopterji. Ker enote TO 27. 6. 1991 do 19.40 niso smele odpirati ognja na JLA, je JLA omenjene okrepitve oziroma dodatno razporejanje sil lahko opravila, ne da bi ji TO to preprečila.

Spopadi med JLA in TO

Dne 27. 6. 1991 dopoldne so bili vsi mednarodni mejni prehodi v rokah slovenske policije, enote JLA pa so jih polkrožno obkolile in s tem delno motile mednarodni mejni promet. V nobenem primeru JLA ni začela z napadom in ni izvajala vseh postopkov iz navodila o načinu zavzetja prehodov in zavarovanja meje. Strogo zaupni ukaz, da naj TO izvede ognjeni naskok na enote JLA, ki blokirajo mejne prehode, je 75. Območni štab *za* TO Murska Sobota prejel 27. 6. 1991 ob 19.40 od Republiškega štaba za TO Republike Slovenije. Ukaz se hrani v arhivu 375. PP SV in je naslovljen na poveljnika PŠTO, ki ga je po prejemu po telefaksu razposlal vsem območnim štabom za TO.

Prebivalci Slovenije,

Z odločitvijo Zveznega izvršnega sveta in v skladu z ustavnimi pooblastili, Zvezni sekretariat za notranje zadeve in enote Jugoslovanske ljudske armade prevzemajo nadzor nad državno mejo.

Ta korak je izsiljen. Neposredno so ogroženi teritorialna integriteta Jugoslavije, mir in varnost prebivalcev in izvrševanje mednarodnih obvez, ki jih ima SFRJ.

Prebivalci Slovenije,

Ostanite doma in na svojih delovnih mestih. Ne dovolite da vas zlorabljajo zoper vaših življenjskih interesov.

Vabimo vas na mir in sodelovanje!

Enote Zveznega sekretariata za notranje zadeve in JLA bodo svoje naloge izvrševale dosledno in energično.

Vsak odpor bo zlomljen.

Kopija letaka, ki ga je trosila JLA (Arhiv PVD Sever za Pomurje)

489 Zahtevek za zagotovitev težkih vozil Sekretariatu za ljudsko obrambo občine Lendava je 75. Območni štab za TO Murska Sobota poslal po telefaxu 27. 6. 1991 ob 3.25, Sekretariatu za ljudsko obrambo občine Murska Sobota pa ob 3.30. Obe kopiji dokumentov sta v arhivu 375. PP Murska Sobota.

V dopoldanskih urah 27. junija je Mursko Soboto preletelo letalo JLA in spustilo nad mesto letake s pozivi prebivalstvu Slovenije, naj se ne vmešava v akcije JLA, ki mora opraviti svoje naloge zaradi odločitve Zveznega izvršnega sveta. Čeprav je bil zaključek letaka grozilen, ni nobenih podatkov o tem, da bi kje nastala panika ali prebivalstvo ne bi sodelovalo s TO.

V popoldanskih urah 27. 6. 1991 so bojni razpored zavzele tudi enote TO, kar je pomenilo obkolitev enot JLA, ki so predtem polkrožno obkolile objekte mednarodnih mejnih prehodov, ki so bili v rokah slovenske milice in carine. Enote JLA so se tako znašle med oboroženo milico in TO, kar je pri načrtovanju in organizaciji ognja povzročalo TO precej težav, ker je morala ogenj tako načrtovati, da ne bi bilo žrtev med pripadniki milice.

Poveljstvo 65. obmejnega bataljona v Murski Soboti je ocenilo, da so razporejene sile JLA na mednarodnih mejnih prehodih v Dolgi vasi, v Gederovcih in na Hodošu premalo številčne, da bi lahko opravile zavzetje prehodov, zato je hotelo tja poslati okrepitve. Zjutraj ob 8.00 je poročniku Livadiću še uspelo, da se je mimo skladišča Berek preko železniške proge prebil s pehotnim vodom in oddelkom mitraljezov iz čete za podporo proti Dolgi vasi. Vsi ostali poskusi preboja blokad z vozili so bili neuspešni.

TO je na to takoj reagirala, okrepila vse blokade in dala na železniško progo postaviti železniško blokado. Ker vozila JLA zaradi blokade TO niso mogla iz vojašnice, je poveljnik 65. obmejnega bataljona JLA ob 13.00 na zahtevo načelnika 31. korpusa, polkovnika Stojanovskega, ki je priletel v vojašnico Murska Sobota s helikopterjem, peš poslal protidiverzantski vod (granični vod) in en strelski vod brez minometov iz čete za podporo proti Gederovcem.

Ob 14.45 je poveljnik 65. obmejnega bataljona JLA zaprosil poveljstvo 31. korpusa še za helikopterski transport okrepitev na Hodoš in ga tudi dobil. Ob 16.25 je bil helikopterski desant opravljen, ob 17.20 pa so helikopterji prepeljali še minomete v Gederovce. Ob 18.40 so helikopterji na Hodoš prepeljali še zvezne miličnike in carinike. 75. Območni štab za Teritorialno obrambo Murska Sobota na omenjene okrepitve 27. 6. 1991 ni reagiral, ker je bilo iz obveščevalnih podatkov razvidno, da izvršene okrepitve enot JLA niso bistveno spremenile razmerja med nasprotniki, še posebej v Gederovcih, kjer se prispele enote JLA niso uspele povezati s silami JLA v obkolitvi.

Deblokada mednarodnega mejnega prehoda v Gederovcih in zavzetje stražnice Petanjci

Po načrtu Kamen je bil za zavarovanje mednarodnega mejnega prehoda v Gederovcih določen I. odred TO, ki se je zato 26. junija zjutraj s Cankove premaknil v Gederovce, kjer je zavzel obrambne položaje ob križišču cest Murska Sobota - Gederovci in Cankova - Petanjci. Izvršil je tudi vse priprave za blokiranje cestnih povezav proti prehodu, samo oviranje pa je opravil 27. 6. 1991 zjutraj. Ker je I. odred TO štel le 49 pripadnikov, je 75. Območni štab za Teritorialno obrambo Murska Sobota ukazal 1. diverzantskemu odredu TO, da po opravljeni blokadi mostu na reki Muri v Petanjcih pošlje v Gederovce svoja dva voda. Ukaz je bil izvršen, okrepitev je prispela v Gederovce 27. 6. 1991 zjutraj.

V TO takrat niso poznali načrta JLA o zavzemanju prehodov in niso računali na možnost, da bo JLA za zasedbo prehodov uporabila pripadnike JLA iz bližnjih stražnic. Načrt obrambe prehoda in oviranja prihodov je bil izdelan na osnovi predpostavke, da pridejo sile JLA za zasedbo. Po načrtu zavzemanja mednarodnih mejnih prehodov v Prekmurju sta bila za zavzetje mednarodnega mejnega prehoda v Gederovcih določena voda JLA stražnice

Petanjci in stražnice Korovci pod poveljstvom stotnika Kučana iz poveljstva 65. obmejnega bataljona JLA v Murski Soboti.

Oba voda, to je bilo 40 vojakov JLA, sta položaje zasedla 27. junija v dopoldanskih urah (Švajncer 1993; 181), ko se je uspel do stražnice Petanjci prebiti stotnik Kučan, ki je bil tega dne v poveljstvu 65. obmejnega bataljona, kjer je ob 10.30 prejel nalogo. Vojaki s stražnice Petanjci so zasedli položaje na robu gozda južno od ceste proti prehodu, vojaki s stražnice Korovci pa na robu gozda severno od omenjene ceste in tako obkolili miličnike in delavce carine na prehodu, hkrati pa so se znašli znotraj obroča 1. odreda TO, ki je zasedel položaje ob križišču cest, 500 metrov od prehoda.

51 vojakov, ki so bili kot okrepitev poslani iz vojašnice v Murski Soboti in jih je vodil vodnik JLA Maks Vajnhandl, je okrog 14.00 prišlo že do Vanča vasi. Ker TO tokrat še ni imela ukaza za odpiranje ognja, so pripadniki TO na položajih okrog vojašnice lahko le opazovali, ko se je kolona JLA premikala skozi vrzeli obroča TO proti kanalu in naprej proti Černelavcem po cesti Murska Sobota - Gederovci.

Takoj po prejemu te informacije je poveljnik 75. območnega štaba za TO Murska Sobota ukazal 2. posebni četi TO v Vidoncih, da pošlje en vod do gramoznic pri Belem križu pred Gederovci, kjer naj pripravijo zasedo in zaustavijo kolono JLA. 3. vod 2. posebne enote, ki je to nalogo prevzel, je prišel v Gederovce prepozno, tako da kolone ni mogel zaustaviti, zato se je priključil 1. odredu in okrepil obrambne položaje TO.

Kolona JLA se ni mogla združiti z enotama JLA v blokadi, zato je zasedla položaje ob mostu čez potok Mokoš na cesti Murska Sobota - Gederovci. S tem so prisilili TO, da je del enot v blokadi preusmerila proti tema dvema vodoma JLA. Ob 17.20 sta dva helikopterja JLA pripeljala v Gederovce še oddelek minometov 120 mm iz čete za podporo ter 15 vojakov te čete. Desant je bil izvršen 400 metrov jugovzhodno od prehoda in je potekal brez težav, ker TO ni imela ukaza o odpiranju ognja na JLA.

Šele v nočnih urah 27. junija je 75. Območni štab za TO Murska Sobota prejel ukaz št. 099, s katerim je Koordinacijska skupina republiških organov s podpisniki Janezom Slaparjem, Janezom Janšo in Igorjem Bavčarjem ukazala, da je treba odpirati ogenj iz vsega orožja na vse helikopterje in da je treba imeti vsak premik pripadnikov JLA za sovražno dejanje.

Proti večeru 27. 6. 1991 je bilo razporejanje enot TO in enot JLA v Gederovcih zaključeno. JLA je pripeljala na mejni prehod 106 vojakov in oddelek minometov 120 mm. TO pa je na položajih imela 102 vojaka in miličnike na prehodu. Neposredno zavarovanje prehoda so izvajali: Oddelek mejne milice Gederovci, Oddelek mejne milice Cankova, Oddelek rezervistov milice in Oddelek posebne enote milice. Danes vemo, da je na mejnem prehodu bilo malo več kot 60 miličnikov, stanje pa se je čez dan spreminjalo zaradi prihodov in odhodov posameznikov.

Številčna primerjava obeh nasprotnikov nam kaže rahlo prednost na strani TO in milice. Kar pa zadeva ognjeno moč, je ta bila veliko večja na strani JLA, saj so bili vojaki JLA oboroženi z avtomatskimi puškami 7,62 mm, pri TO pa so prevladovale puške M-48. Velik problem za TO in milico bi lahko predstavljali tudi minometi 120 mm, vendar jih JLA ni uporabila. TO je imela na položajih razporejene minomete 82 mm, ki pa jih prav tako ni uporabila.

Taktično pa je bila v veliki prednosti TO, ki je zavzela zelo dobre položaje ob objektih zaselka, ki se razprostira od križišča proti prehodu. Pri tem so imeli tudi vso pomoč in podporo prebivalcev, medtem ko si je JLA izbrala položaje izven zaselka, brez kakršnegakoli

umetnega ali naravnega zaklona. Da naloge niso jemali resno, je razvidno tudi iz tega, da se na položajih niso vkopali ter se pripravili za spopad. Neprimeren je bil tudi položaj obeh intervencijskih vodov, ki se nista uspela združiti z moštvom obeh stražnic. Tudi položaji oddelka minometov niso bili ustrezni, saj bi lahko nemoteno streljali le na prehod, ne pa tudi na položaje enot TO.

Popoldne 27. junija je minilo v pozivih TO, da naj se enote JLA predajo ali umaknejo s položajev, vendar JLA na te pozive ni reagirala. Poveljniki enot JLA so bili v precepu, ali naj ravnajo v skladu z ukazi JLA ali v skladu z razvojem dogodkov v Sloveniji. V posebnem precepu so bili tisti, ki so imeli med pripadniki TO ali milice znance, sosede ali celo prijatelje.

Poveljnik 75. območnega štaba za Teritorialno obrambo Murska Sobota se spominja, da ga je 27. junija popoldne poklical po telefonu poveljnik I. odreda, poročnik Glišič, in ga vprašal, ali lahko da vodo vojakom JLA, ki so prišli peš iz Murske Sobote in jih je vodil vodnik Maks Vajnhandl. Da bi pohod lažje opravili, so šli na pot brez vsake dodatne opreme tudi brez vode, ker so menili, da bodo vse to dobili v Gederovcih od vojakov JLA, ki so že bili tam. Ker se z njimi niso uspeli združiti, so bili zaradi velike vročine zelo žejni. Poročnik Glišič, ki je vodnika Vajnhandla osebno poznal, je bil ves nesrečen, ko mu je poveljnik naročil, da lahko da vodo vojakom JLA šele, ko se bodo predali. Nobena stran ni mogla razumeti, da se je vojna zares začela.

Po ukazu poveljnika 75. območnega štaba za Teritorialno obrambo Murska Sobota, da naj enote TO odprejo ogenj na JLA, če se ta ne umakne s položajev, je prišlo ob 22.21 do silovitega obstreljevanja položajev JLA. Iz vojnega dnevnika je razvidno, da je bil ob tem streljanju ranjen v nogo kapetan JLA Ibrahimi. JLA je TO obvestila, da ima ranjenca in TO je dovolila vozilu prve pomoči, da so ranjenega 28. 6. 1991 ob 00.30 odpeljali v bolnico v Rakičan. Poveljnik 65.obmejnega bataljona JLA Daniel Horn je v svoji izjavi 20. 9. 2001 izrazil sum, da se je ranil sam, da bi se izognil borbi.

Kapetan Kučan se je po začetku obstreljevanja odločil, da z moštvoma obeh stražnic in oddelkom minometov 120 mm zapusti položaje in se umakne v stražnico Petanjci. Ob 22.50 je obvestil poveljstvo v Murski Soboti, da TO izvaja priprave za napad na stražnico, vendar ta podatek ni bil točen. Po umiku obeh vodov s kapetanom Kučanom je TO ostala na položajih zaradi ostalih enot JLA, ki jih je stotnik Kučan pustil v Gederovcih, ker niso imele možnosti umika zaradi položajev TO.

TO je položaje preostalih enot JLA obstreljevala do 3. ure 28. junija. Ko se je začelo daniti, so se začeli pogovori o predaji enot JLA. Vojaki JLA so bili prestrašeni, premočeni do kože, premraženi in brez volje za boj, zato so se ob 7.30 predali TO. Pripadniki TO so jim odvzeli orožje in jih vseh 51 z avtobusom odpeljali v prostore dijaškega doma v Murski Soboti, vodnika Vajnhandla pa v zapor v Murski Soboti (Švajncer 1993, str. 181).

Menim**,** da je bila ta prva predaja dveh vodov JLA v Prekmurju prelomni dogodek, ki je pomenil začetek konca JLA v Prekmurju. TO je poskrbela, da je za ta dogodek zvedela širša javnost preko televizije in radia. Zaradi posnetkov vojnih ujetnikov je 75. Območni štab za TO Murska Sobota prejel opozorilo, da naj tega v prihodnje ne počne, ker ni dovoljeno. Tega takrat v TO Prekmurje nihče ni vedel, je pa delovalo zelo vzpodbudno tako na pripadnike TO kot na prebivalstvo.

Ko je TO v dijaškem domu v Murski Soboti vojne ujetnike preoblekla in nahranila, jih je začasno premestila v Rakičan, pozneje pa formirala zbirna centra za vojne ujetnike v prostorih osnovne šole Puconci in v prostorih osnovne šole Bogojina. Poveljstvo nad obema centroma je prevzelo poveljstvo učne čete, zavarovanje pa so opravljali pripadniki

Narodne zaščite krajevnih skupnosti in oboroženi pripadniki Civilne zaščite pod vodstvom Slavka Jauka.

Ko je bila predaja obeh vodov JLA v Gederovcih opravljena, je TO delno odstranila ovire na cesti in s tem omogočila nemoteni prehod državne meje. Mednarodni mejni prehod Gederovci je tako 28. junija zjutraj začel spet normalno delovati. Šele 28. junija je 75. Območni štab TO Murska Sobota prejel od 7. PŠTO Pravila ravnanja z vojnimi ujetniki in Ženevsko konvencijo o zaščiti vojnih žrtev.

Enote TO so pustile ob ovirah v Gederovcih zavarovanje, glavnina pa se je premaknila proti stražnici Petanjci ter jo v dopoldanskih dneh obkolila. Pogajanje o vdaji obkoljenih enot JLA je vodil major Jože Pojbič. Na njegov predlog je v pozivih za predajo sodelovala tudi žena stotnika Kučana, ki je moža pozivala, naj misli nanjo in na otroke in naj se ne bori proti slovenski vojski. Ko je TO na položaje za napad na stražnico postavila še minomete 82 mm in odprla opozorilni ogenj iz pehotne oborožitve, se je stotnik Kučan s 65 vojaki JLA ob 19.00 predal.

Spopad med JLA in TO v Kuzmi

Stavbo mednarodnega mejnega prehoda Kuzma je milica zavarovala 25. junija s skupino miličnikov pod poveljstvom inšpektorja Franca Slokana. Po načrtu Kamen je bil za varovanje prehoda določen 5. odred TO, ki se je mobiliziral 24. junija v Gerlincih in tam ostal tudi 25. junija, ker TO še ni imela ukaza o varovanju prehodov.

Ukaz, da mora TO enote premakniti na širše območje zasedenih mejnih prehodov, je TO Prekmurja prejela 26. junija ob 12.05, zato se je 5. odred TO premaknil v Rogaševce, se tam nastanil in vršil ogled terena v bližini prehoda. Tako miličniki kot izvidniki TO so 26. junija opazili vojake JLA v gozdu jugovzhodno od prehoda, niso pa ugotovili, da je JLA zasedla položaje za napad na prehod.

Za varovanje meje na sektorju od Trdkove do Petanjcev je bil zadolžen poveljnik 2. obmejne čete JLA, poročnik Škulj, dejansko pa je obrambo mejnega prehoda Gederovci prevzel kapetan Kučan, obrambo mejnega prehoda Kuzma pa kapetan Stojanović. Kapetan Stojanović je bil v primerjavi z nekaterimi starešinami JLA verjetno bolj zanesljiv, imel pa je premalo izkušenj za organizacijo bojnega delovanja. Na razpolago je imel 99 vojakov. Na stražnici v Kuzmi je pustil 59 vojakov in dva podčastnika, 40 vojakov pa je pustil na stražnicah v Sotini in Trdkovi. Skupino v Kuzmi je razdelil v dva dela, in sicer je na stražnici obdržal 36 vojakov in enega podčastnika, 23 vojakov pa je z višjim vodnikom Osmanom Kamenico poslal na položaje ob mednarodnem mejnem prehodu.

Po ukazu o popolni bojni pripravljenosti je Stanko Gorčan, poveljnik 5. odreda TO 27. junija premaknil odred iz Rogašovcev v bližino mednarodnega mejnega prehoda Kuzma. Neposredne cestne prihode k prehodu je 5. odred blokiral s tovornimi vozili. Okrog 22.00 se je ob tej blokadi ustavilo vozilo JLA. Ravno takrat se je iz smeri vasi Kuzma pripeljal civilist z vozilom Jugo. Zaradi blokade TO in vozila JLA se je prestrašil, dodal plin, se zaletel v vozilo JLA in odpeljal. TO je iz prevrnjenega vozila zajela dva častnika JLA. V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona JLA je pod zaporedno številko 26 zapisano, da je Stojanović ob 22.00 sporočil, da je bil v prometni nesreči poškodovan Imamović. Pozneje je TO ugotovila, da je to bil zdravnik JLA, drugi častnik, ki je bil odpeljan v zapor, pa je bil poročnik Škulj.

V dopoldanskih urah 28. junija je 5. odred TO ugotovil, kje ima JLA svoje položaje ob mejnem prehodu in jih je začel polkrožno obkoljevati. 75. Območni štab za TO Murska

Sobota je 5. odredu TO okrepitev dodelil vod 2. posebne čete, ki je dopoldne prispel in po ukazu Stanka Gorčana zasedel položaje.

TO je imela tako na položajih skupno 49 pripadnikov, lahko pa je računala še na ogenj miličnikov z mejnega prehoda, JLA pa 23 vojakov. Razen velike številčne prednosti je bila TO tudi v taktični prednosti, saj se je enota JLA znašla med miličniki na mejnem prehodu in TO na drugi strani. Razen tega se enota JLA ni pripravila za obrambo, poveljnik enote, višji vodnik Osman Kamenica, ki je živel z družino v Kuzmi, pa ni kazal pripravljenosti za bojevanje. Pripadniki TO, ki so takrat že slišali za predajo enot JLA v Gederovcih, pa so bili izredno motivirani in so na vsak način hoteli prispevati svoj delež k zmagi TO.

Ker na poziv TO, da se naj preda, višji vodnik Osman Kamenica ni odgovoril, sta TO in milica odprli opozorilni ogenj, ki ga je prepričal, da TO misli resno, zato si je za odločitev izprosil eno uro odloga. V tem času je poklical kapetana Stojanovića, ga obvestil, da je v brezizhodnem položaju ter ga prosil za pomoč. Kapetan Stojanović mu pomoči ni poslal, zato se je po preteku ultimata s celotno skupino predal.

Časa predaje ne morem natančno določiti, ker viri omenjajo različne ure. V vojnem dnevniku je zapisan čas predaje 28. junij ob 9.10, višji vodnik Osman Kamenica v svojem intervjuju trdi, da je bilo to 28. junija od 15.00 do 18.00. Potem ko je TO razorožila vseh 23 vojakov JLA in podčastnika ter jih z avtobusom odpeljala v zbirni center, se je skupaj z milico ob 17.00 napotila k stražnici Sotina ter jo obkolila. Vodnik Miodrag Korčulanin se je skupaj z vojaki JLA ob 18.00 predal brez boja. TO je zajela v Sotini 28 vojakov in ustrezno količino orožja (Švajncer 1993, str. 179).

Po končanem zavzetju stražnice v Sotini so se 5. odred TO, vod 2. posebne čete in milica lotili obkoljevanja stražnice v Kuzmi. Zaneseni od dveh lahkih zmag naloge niso najbolje opravili in so stražnico obkolili polkrožno z vzhodne strani, na zahodu pa zaradi stanovanjskih hiš v neposredni okolici niso izpostavili svojih položajev. To je izkoristil kapetan Stojanović, ki je iz ene bližnjih hiš večkrat telefoniral poveljniku 65. obmejnega bataljona.[58] Ta mu je takoj po obkolitvi naročil, da se ne sme predati in naj zato uporabi vsa sredstva. Kapetan Stojanović se za pozive na predajo ni zmenil, pripravil se je na obrambo in odgovarjal z ognjem na ogenj TO in milice.

Dne 26. junija zvečer je kapetan Stojanović imel na položajih za obrambo 36 vojakov in enega podčastnika. TO pa 49 pripadnikov in skupino miličnikov, kar ni bilo dovolj za uspešen napad. TO je sicer imela za podporo v boju minomete 82 mm, vendar jih ni uporabila. 27. junij je minil v jalovih pogajanjih in poskusih, da vplivajo na kapetana Stojanovića njegovi prijatelji iz Murske Sobote. Uspeha ni bilo. Stojanović je o pozivih na predajo vsakokrat obvestil svojega poveljnika, ta pa mu je vedno naročal, da predaja ne pride v poštev in naj vztraja v obrambi. Pozivi na predajo in občasno streljanje pa so imeli velik vpliv na vojake JLA in višjega vodnika Branka Vujaklijo. Ta je izkoristil odsotnost kapetana Stojanovića, se preoblekel v civilno obleko in se z mopedom odpeljal iz stražnice.

Potem ko je TO zajela dva voda JLA v Gederovcih, je dobila v roke tudi radijske postaje in načrte dela, tako da je lahko nemoteno spremljala radijske pogovore med posameznimi enotami JLA in poveljstvom. Stojanović, ki je to izvedel, je zato za pogovore uporabljal stacionarni telefon v civilni lasti. TO je vse telefonske linije vojašnici prekinila, zato so verjetno za povezavo s stacionarno telefonsko mrežo PIT uporabljali ustrezno radijsko postajo.

V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona JLA je več zapisov o tem, da TO poziva Stojanovića, da se preda, in odgovor poveljnika, da to ne pride v poštev. Njegovemu zgledu so sledili tudi nekateri vojaki. V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona je zapisano, da

je Stojanović 29. junija ob 20.20 sporoči, da so mu spet pobegnili štirje vojaki, kar pomeni, da so mu pobegnili tudi že prej, vendar o tem ni podatka ne pri TO in ne pri JLA.

Da je bilo pobegov veliko, pa zgovorno priča podatek, da je TO po uspešnem vpadu v stražnico zajela le 17 vojakov JLA, kar pomeni, da jih je 19 pobegnilo. V pozivih na predajo in občasnem streljanju sta minila še dva dneva, 30. junij in 1. julij. V tem času je Stanko Gorčan spremenil razpored TO, tako da je končno obkolil stražnico z vseh strani, napada pa ni izvršil zaradi ukazov o začasnem premirju.

Ker ni bilo nobenih znakov, da se bo Stojanović predal, je poveljnik 75. območnega štaba TO Murska Sobota 2. julija ob 12.30 izdal ukaz, da naj TO začne z napadom na obkoljeno enoto. Stanko Gorčan je napad začel z izstrelitvijo protioklepne mine v vhodna vrata. Po krajšem, vendar silovitem obstreljevanju, so vojaki JLA izobesili belo zastavo. TO je zajela 17 vojakov JLA, v stražnici pa našla mrtvega kapetana Zorana Stojanovića. Ker ni bil nihče drug ne ranjen ne ubit, ocenjujem, da je bil Stojanović edini, ki je poskušal ob oknu odgovarjati na ogenj TO. Ko so vojaki videli, da je zadet, so se predali.

Napad TO na enote JLA pri mednarodnem mejnem prehodu Hodoš in zavzetje stražnice Hodoš

Mednarodni mejni prehod Hodoš leži v ravnici ob cesti Murska Sobota - Hodoš in je oddaljen dva kilometra od stražnice Hodoš, ki je severno od prehoda. V bližini ni nobenih naravnih ali umetnih objektov, primernih za izvedbo obrambe ali napada. Prvi ukaz je 75. Območni štab za TO prejel od 7. PŠTO že 28. 6. 1991, ko je bilo ukazano, da je treba takoj ustaviti vse aktivnosti proti enotam in objektom JLA. Ukaz je v arhivu 375. PP. Pozneje je 75. Območni štab za TO prejel še več podobnih ukazov, večinoma po telefonu. Praporščak JLA Zoltan Verbai je mednarodni mejni prehod Hodoš obkolil v noči s 26. junija na 27. junij s skupino 30 vojakov JLA s stražnic na Hodošu, v Čepincih in v Prosenjakovcih. Po načrtu Meja bi JLA morala te sile okrepiti s pehotnim vodom iz čete za podporo s šestimi vojaki JLA. Ukaz o tem je 27. junija ob 10.30 izdal poveljnik 65. obmejnega bataljona stotniku Kljajeviću, ki bi moral oditi z vojaki na Hodoš in tam koordinirati delovanje JLA. Zaradi blokade pred vojašnico vozila niso mogla na pot, vojaki in stotnik so ostali v vojašnici, naloga pa je bila prenešena Verbaju po sredstvih zveze.

Obvestilo o obkolitvi mednarodnega mejnega prehoda je TO dobila od milice. Poveljnik 75.območnega štaba za TO je na širše območje prehoda takoj poslal 3. odred TO s poveljnikom stotnikom Skandalijem. Ta je 27. junija ob 7.00 blokiral vse dohode do mejnega prehoda, za organizacijo napada pa ni imel dovolj vojakov, saj je odred štel le 28 pripadnikov TO. V okrepitev mu je 75. Območni štab za TO poslal en vod 2. posebne čete iz Vidonec s poveljnikom poročnikom Jurešem in 19 vojaki, dva voda 2. odreda TO z 20 vojaki s poveljnikom stotnikom Reckom ter častnika za zvezo majorja Ludvika Jonaša. Dne 2. junija, ob 14.45 je poveljnik 65. obmejnega bataljona zaprosil poveljnika 31. korpusa JLA za helikopterski transport, da bi okrepil sile JLA na prehodu. Poveljnik mu je poslal dva helikopterja, ki sta ob 16.25 pripeljala na Hodoš 36 vojakov pod poveljstvom poročnika Markovića. Omenjena skupina se je združila s skupino poročnika Verbaja. TO takrat še ni imela ukaza o bojnem delovanju, zato je omenjeno dogajanje le opazovala in razporejene vojake JLA obkolila. Ob 18.40 je pri stražnici Hodoš pristal še en helikopter JLA, ki je pripeljal 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štiri carinike Zvezne carinske uprave iz Beograda.

Iz vojnega dnevnika 65. obmejnega odseka ni razvidno, kdo je poveljeval enotam JLA na

Hodošu, ukazi pa so bili vedno prenešeni Verbaju, zato ocenjujem, da je bil za poveljevanje odgovoren praporščak Verbaj, čeprav je s tem nastal položaj, ko je podčastnik poveljeval častniku. Tudi inšpektorja zvezne milice Fazlić in Komazec sta delovala po svojem načrtu in se nista podredila enotnemu poveljevanju. Ko je praporščak Verbai ugotovil, da je obkoljen od TO, je o tem obvestil poveljstvo in poveljnik 65. obmejnega bataljona mu je ob 19.00 ukazal, naj se pripravi na krožno obrambo in naj v primeru boja ne glede na izgube v obkolitvi vztraja do konca.

Po ukazu o ofenzivnem delovanju TO (ukaz RŠTO Republike Slovenije 27. junija 1991, ob 19.40) je poveljnik enot TO na Hodošu, stotnik Dragan Skandali, po megafonu obvestil nasprotno stran, da bo ob 20.30 odprl ogenj, če se enote JLA ne predajo oziroma ne umaknejo z območja prehoda. Ker odgovora ni dobil, je ob 20.30 ukazal odpreti ogenj na položaje JLA. Ta je na ogenj odgovorila celo s streljanjem iz netrzajnega topa, kar je vneslo nekaj zmede med teritorialce. Ker pa so vojaki JLA ali slabo merili ali pa streljali le zaradi opozorila, se je TO odzvala s še gostejšim ognjem po položajih JLA.

Praporščak Verbai ukaza poveljnika, da mora vztrajati na položaju, ni izvršil in se je med hudim obstreljevanjem svojih položajev umaknil z območja prehoda, ki je bil tako ob 21.30 dejansko deblokiran. TO ponoči ni mogla ugotoviti, kam sta se enoti JLA umaknili, zato so enote TO ostale na položajih do 5. ure 28. junija. Po ugotovitvi, da so se vojaki JLA umaknili v stražnico Hodoš, je poveljnik enot TO, stotnik Skandali ukazal premik v smeri stražnice Hodoš. Mednarodni mejni prehod Hodoš je bil 28. junija zjutraj ponovno odprt za ves promet.

V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona JLA je zapisano, da je po hudem obstreljevanju zveza z enotami JLA na prehodu ob 21.30 prekinjena. Praporščak Verbai se je poveljniku javil šele ob 3.00 naslednjega dne, ko ga je obvestil, da se je z vsemi vojaki umaknil v stražnico, ker na položajih ob prehodu ni imel nobenih možnosti za uspešno delovanje. Enote TO so do 8. ure 28. junija blokirale oba dohoda k stražnici Hodoš. Ker je imela TO premalo sil za obkolitev stražnice in izvršitev napada in ker ni bilo znakov, da bo JLA ofenzivno delovala, je 75. Območni štab za TO poslal oba voda 2. odreda TO s stotnikom Reckom v Trdkovo, ker je prejel informacijo, da so se vojaki JLA pripravljeni predati.

Na Hodoš se je stotnik Recek s pripadniki TO vrnil šele 30. junija, ker je moral 29. junija po ukazu poveljnika 75. območnega štaba za TO še v Prosenjakovce, kjer se mu je po obkolitvi predalo 18 vojakov JLA in vodnik Jovišević, 28. junija pa se mu je v Trdkovi predalo šest vojakov JLA. Ker je od 21 vojakov na stražnici Trdkova odšlo na stražnico Kuzma osem vojakov, bi jih moralo ostati v Trdkovi 13. Verjetno jih je sedem dezertiralo, vendar o tem ni nobenega pisnega dokumenta. Od 28. junija naprej sta stotnik Skandali in major Jonaš poskušala s pogajanji doseči predajo pripadnikov JLA in zvezne milice. Čeprav sta v pogovore vključila domačine in znance praporščaka Verbaja, nista dosegla nobenega dogovora.

Ko je TO ugotovila, da s pogajanji ne bo nič, je začela dovažati na položaje nove enote, stražnici pa je 28. junija odklopila telefon, elektriko in vodo. 29. junija je prispel na Hodoš pionirski vod z 21 pripadniki TO, 1. julija vod vojaške policije s 23 pripadniki TO, vod za podporo z dvema netrzajnima topovoma in enim minometom 82 mm in skupina miličnikov PEM pod poveljstvom inšpektorja Škerlaka.

Dne 1. julija je TO imela na položajih okrog stražnice Hodoš 128 pripadnikov TO in skupino miličnikov, JLA pa v stražnici in na položajih okrog nje 66 vojakov JLA in 15 miličnikov. Razmerje je bilo približno 1:2 v korist TO, dejansko pa še ugodnejše, ker JLA ni

mogla uporabiti vseh 66 vojakov. Tudi oborožitev TO je bila 1. julija že enakovredna JLA, ker so pripadnike TO oborožili z orožjem zajetih vojakov JLA, razen tega pa so enote TO imele na položajih okrog stražnice Hodoš še minomet 82 mm in dva netrzajna topova z izurjenim moštvom.

V vojnem dnevniku je 30. junija ob 20.15 vpisano obvestilo s stražnice Hodoš (oznaka »M-21«), da ima probleme z vodo, elektriko in hrano. Za večerjo in zajtrk je bilo še dovolj hrane, za naprej pa ne. Pozneje je poveljnik 65. obmejnega bataljona JLA prosil poveljnika 75. bmočnega štaba za TO, naj da stražnici Hodoš hrano, ta pa je odgovoril, da dobijo hrane, kolikor hočejo, vendar se morajo najprej predati. Dne 2. julija je poveljnik 75. območnega štaba za TO poslal na Hodoš svojega namestnika, stotnika Alana Gedera, z nalogo, da po pozivu na predajo izvede napad in zasede stražnico.

Po ukazu, da enota za podporo, ki ji je poveljeval Evgen Poldauf, napolni orožje in se pripravi za obstreljevanje stražnice, so obkoljeni v stražnici spoznali brezizhodnost položaja in se pozno popoldan, verjetno ob 18. uri, predali. TO je zajela 66 vojakov JLA, enega častnika in enega podčastnika JLA, 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štiri carinike Zvezne carinske uprave.

Zavzetje stražnic

TO je imela 27. junija pod orožjem 840 pripadnikov, kar sicer pomeni določeno številčno prednost, vendar so bile te sile TO razbite na 20 manjših enot in slabo oborožene. Če bi JLA formirala bataljon in začela z ofenzivnimi akcijami proti TO, bi lahko bil izid vojne tudi drugačen. Vendar JLA od Zveznega izvršnega sveta za kaj takšnega ni dobila ukaza, zasesti je morala le mednarodne mejne prehode.

65. obmejni bataljon JLA je določil za zasedbo štirih mednarodnih prehodov v Prekmurju 249 vojakov, to se pravi približno polovico razpoložljivih sil. Te sile bi morale zasesti mednarodne mejne prehode, vendar so jih le obkolile, potem pa akcij niso nadaljevale. Z obkolitvijo prehodov in z dovažanjem okrepitev se je ofenzivnost JLA končala. V naslednjih dneh je bila pobuda neprestano na strani TO, JLA pa se je le branila.

Ocenjujem, da se je predaja izvršila 2. julija ob 18.00, ker dva vira omenjata to uro, in sicer ima v svojem rokopisu stotnik Skandali zapisano, daje ob 16.00 prišel na Hodoš Alan Geder, ob 18.10 pa se je stražnica (karavla) Hodoš predala. Stotnik Marjan Recek pa je v svojem rokopisu zapisal, da je ostal na položajih do 18.00. V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona JLA ni zapisa o predaji, vpisan je le zapis ob 14.30, da je postalo slabo višjemu vodniku Galcu, ki je psihično odpovedal zaradi Stojanovića in Verbaja.

Ob 14.00 je radio Murska Sobota objavil, da je TO izvršila vpad v stražnico Kuzma, kjer je našla mrtvega Stojanovića. Po zavzetju stražnice Kuzma je poveljnik 75. območnega štaba za TO obvestil poveljstvo 65. obmejnega bataljona JLA, da bo sledil napad na stražnico Hodoš, zato naj ukažejo Verbaju, da se preda. Ocenjujem, da se zapis o živčnem zlomu Galca nanaša na ta dva dogodka.

Z napotitvijo okrepitev na mejne prehode je v vojašnici ostalo 160 vojakov, na vseh 13 stražnicah pa skupaj od 200 do 220 vojakov. JLA s to skupino ni formirala bojne skupine za intervencijo na posameznem prehodu, pač pa je te vojake pustila na stražnicah z nalogo, da zavarujejo državno mejo. Napotitev okrepitev na prehode je bila tudi zadnji manever JLA. Zaradi blokad je bil opravljen s helikopterji in v enem primeru peš. Vsak nadaljnji manever JLA je bil zaradi blokad TO onemogočen.

Zavzemanje stražnic TO ni predstavljalo posebnega problema. Začelo se je z dovažanjem

potrebnih sil, ki so obkolile stražnico, poveljnik enote TO pa je poveljnika stražnice pozval k predaji. Pri tem so sodelovali domačini, znanci poveljnika stražnice, miličniki in v nekaterih primerih celo ožji družinski člani poveljnika stražnice. Odpiranje ognja je bilo potrebno le v Petanjcih in v Kuzmi, povsod drugje pa je zadoščala že sama demonstracija sile.

Do zapletov je prišlo v Kuzmi, kjer je poveljeval stotnik Stojanović, ki ni sprevidel brezizhodnosti položaja in je vztrajal do konca, kljub temu da mu je od 36 vojakov 19 pobegnilo, preostalih 17 pa se ni hotelo boriti. Do težav je prišlo tudi na Hodošu zaradi prisotnosti 15 zveznih miličnikov, ki se takoj na začetku niso hoteli predati, ker so morda upali, da jim bo kdo poslal pomoč. Ko pa pomoči ni bilo, TO pa je na položaje pripeljala tudi minomet 82 mm in dva netrzajna topova, pa so se predali brez težav.

Dne 28. junija je TO v Prekmurju zasedla štiri obmejne stražnice, in sicer Trdkovo, Fikšince, Petanjce in Pince in na njih zajela 109 vojakov JLA in zaplenila večje količine orožja in opreme. Tega dne je na prehodih zajela še 136 vojakov JLA, tako da je bilo 28. junija zajetih 245 vojakov JLA. Dne 29. junija je TO v Prekmurju nadaljevala z zavzemanjem stražnic in je istega dne zavzela sedem stražnic (Sotina, Korovci, Lendavske gorice, Žitkovci, Kobilje, Čepinci in Prosenjakovci) in na njih zajela 104 vojake JLA.

Zadnji dve stražnici, Kuzma in Hodoš, sta se predali 2. julija. Na teh dveh se je TO predalo 83 vojakov JLA, 15 zveznih miličnikov in štirje zvezni cariniki. V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona je zapisano, da je bilo 28. junija v vojašnici 160 vojakov, trije častniki in štirje podčastniki. TO je v svojih akcijah v Prekmurju zajela 425 vojakov JLA, 20 starešin JLA, 15 zveznih miličnikov in štiri zvezne carinike ter zaplenila vso osebno oborožitev zajetih. Na stražnicah je zaplenila še oborožitev za rezervno sestavo. Zapisnikov o vojnem plenu ni, po izračunu pa naj bi TO zaplenila na stražnicah 520 avtomatskih pušk M-70 7,62 mm, 9 puškomitraljezov M-72 7, 62 mm, 39 ostrostrelnih pušk M-76 7, 9, 52 ročnih raketometov M-79 (OSA), 156 pištol 7,62 mm in 624 ročnih bomb M-75. Zaplenjenega orožja je moralo biti še več, ker ni podatkov o oborožitvi enot JLA, ki so bile poslane na mejne prehode kot okrepitev. TO v Prekmurju v vojni za Slovenijo leta 1991 ni imela izgub v vojnih spopadih, v bolnišnico v Mursko Soboto pa je bilo prepeljanih 20 pripadnikov TO zaradi različnih bolezenskih znakov. JLA je imela v spopadih dva mrtva in 17 ranjenih.

Blokada vojašnice Murska Sobota

Kompleks vojašnice Murska Sobota je leta 1991 sestavljalo šest stavb, ki so krožno zapirale osrednji prostor z zelenico in športnim igriščem. Zemljišče ima obliko kvadrata s stranico dolgo 300 metrov in ga na zahodu zapira Kopališka ulica, po kateri se proti jugu pride v mesto, proti severu pa preko Ledave in preko železniške proge v bližnje naselje Markišavci. Ta ulica predstavlja tudi edini pristop do vojašnice. Na severu sega zemljišče vojašnice do potoka Ledava, na vzhodu in jugu pa je z ograjo ločeno od ostalih zemljišč, med katerimi je največje v lasti Vrtnarije. Stavbe Vrtnarije se neposredno naslanjajo na ograjo vojašnice na jugovzhodnem vogalu. V neposredni bližini vojašnice je tudi kopališče.

Tako vrtnarija kot kopališče sta bili v času vojne za Slovenijo zaprti, da ne bi bilo žrtev med civilnim prebivalstvom, občinsko vodstvo pa ni sprejelo odločitve o evakuaciji naselja individualnih hiš ob Kopališki ulici, oddaljenih od ograje vojašnice od 150 do 400 metrov, kar je morala pri svojih odločitvah upoštevati TO.

K vojašnici je spadalo tudi skladišče minsko-eksplozivnih sredstev Berek, ki so ga sestavljali trije bunkerji, oddaljeni okrog 1.000 metrov od vojašnice. Bunkerji so bili zastraženi, TO pa jih ni napadla zaradi sporočila 65. obmejnega bataljona JLA, da so minirani in da jih bo JLA v slučaju napada TO razstrelila. Ker je bilo v njih okrog 500 ton

eksploziva TO napada ni izvedla.

Ukaz o blokadi vojašnice je 75. Območni štab za TO Murska Sobota prejel v zgodnjih jutranjih urah 27. junija 1991 in ga tudi takoj izvršil, ker je imel za to nalogo po načrtu oviranja in blokad pripravljeno enoto TO in težka tovorna vozila za postavitev blokade. Vozniki so vozila parkirali na Kopališki ulici, tako da so onemogočili izhod iz vojašnice. 65. obmejni bataljon JLA na postavljanje blokade ni reagiral.

Ob 8.00 pa je poročniku Livadiću uspelo, da je z dvema lahkima terenskima voziloma JLA zaobšel blokado in se preko železniške proge odpeljal proti Lendavi. TO je takoj reagirala in dala na železniško progo postaviti kompozicijo tovornih vagonov in s tem popolnoma zaprla izhode iz vojašnice. Gre za vozilo Pinzgauer, izdelek avstrijske firme Puch, namenjen za prevoz 15 vojakov. 65. obmejni bataljon JLA je še enkrat presenetil enoto TO v blokadi, in sicer se je to zgodilo okrog 13.00, ko je poveljnik bataljona poslal okrepitev v Gederovce. Kolona vojakov JLA je mimo blokade in mimo pripadnikov TO odšla na pot peš, TO pa jih ni mogla ustaviti, ker ni imela ukaza o odpiranju ognja na JLA. Ker TO ni smela odpirati ognja, ni mogla preprečiti niti vertikalnih manevrov, ki jih je JLA opravila s helikopterji. Ob 13.00 je v vojašnico priletel in pozneje odletel lahki helikopter, ob 16.25 in ob 17.20 pa sta dva transportna helikopterja odpeljala iz vojašnice okrepitev na Hodoš in v Gederovce.

Ukaz o odpiranju ognja na vse helikopterje JLA je 75. Območni štab za TO Murska Sobota prejel šele zvečer, ko so helikopterji že odleteli iz vojašnice. Nepravočasnost izdajanja ukazov o odpiranju ognja in ukazi o prepovedi odpiranja ognja zaradi začasnih premirij so po mnenju poveljnikov enot TO na terenu negativno vplivali na realizacijo nalog TO. Enote TO tako velikokrat niso mogle izkoristiti taktične prednosti zaradi uspešno izvedenih premikov, enote JLA pa so se po trenutni zmedi lahko v času premirja znova organizirale in pripravile za nadaljevanje obrambe. Zavarovanje blokade in obkolitev vojašnice sta opravila 1. posebna četa pod poveljstvom poročnika Franje Rebernaka in 1. posebni vod pod poveljstvom poročnika Štefana Škerlaka. Četa je imela 71 pripadnikov TO, vod pa 21 pripadnikov, skupno torej 92, kar je bilo premalo za izvedbo napada na vojašnico. Dne 27. junija je 7. PŠTO Maribor ukazal le izvedbo blokade, kar sta obe enoti tudi opravili.

Kot častnika za povezavo je poveljnik 75. bmočnega štaba za TO Murska Sobota določil majorja Janeza Boharja, ki je bil neposredno odgovoren za blokado vojašnice, in vodnika 1. razreda Štefana Flisarja, ki je bil odgovoren za blokado skladišča Berek in zapiranje ceste proti naselju Markišavci. 65. obmejni bataljon JLA je vojašnico pripravil na krožno obrambo. Vojaki so si uredili bojne položaje za ležeči položaj ob ograji vojašnice, na zahodu v bližini tovornjakov, ki jih je TO postavila za blokado Kopališke ulice. Nasproti tem položajem so zavzeli položaje pripadniki TO, ki so za to uporabili objekte stavb v neposredni bližini vojašnice, nasip ob železniški progi in gozd ob skladišču Berek.

Iz vojnega dnevnika 65. obmejnega bataljona JLA je razvidno, da je z njim priletel načelnik 31. korpusa JLA, polkovnik Stojanovski. Po ukazu o odpiranju ognja na JLA v blokadi je TO prvič odprla ogenj na položaje JLA ob 19.30, pozneje pa še dvakrat, vendar brez omembe vrednih rezultatov, ker so bili vojaki JLA na položajih v zaklonih, ostali pa v stavbah in jih zrna iz pehotne oborožitve niso mogla zadeti. JLA je na ogenj TO odgovarjala s pehotnim orožjem, vendar tudi neuspešno, ker so imeli pripadniki TO dobro izbrane položaje.

65. obmejni bataljon JLA je imel na igrišču postavljene tri minomete 120 mm. Postavljeni so bili v različne smeri in šele naslednji dan je TO izvedela od poveljnika 65. obmejnega bataljona, da so pripravljeni za delovanje na skladišče Berek, na stanovanjski kompleks

blokov na Lendavski ulici in na sedež 75. območnega štaba za TO Murska Sobota.

Obstreljevanje položajev JLA in pozivanje na predajo je imelo prvi posreden učinek okrog 22.00, ko sta se TO predala prva dva vojaka, ki sta pobegnila iz vojašnice. V naslednjih dneh se je intenzivnost pobegov iz vojašnice povečala. Drugi dan blokade, 28. junija 1991, se je major Janez Bohar prvič pogovarjal s polkovnikom Popadićem. Ta mu je rekel, da nikakršni pogovori o predaji ne pridejo v poštev in JLA bo uporabila minomete, če TO ne bo prenehala z obstreljevanjem vojašnice. Hkrati je poveljnik 65. obmejnega bataljona prosil poveljnika 31. korpusa JLA, da mu pošlje pomoč. Sklepam, da so bili pogovori s TO opravljeni le zaradi pridobivanja časa.

Iz obstoječih dokumentov ni razvidno, kakšna pomoč je bila obljubljena vojašnici, toda ob 12.00 so priletela štiri letala JLA tipa Orel in z raketami napadla kamione v blokadi. Pri tem je bilo več kamionov uničenih oziroma poškodovanih, poškodovan pa je bil tudi most na potoku Ledava ob vojašnici.

V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona JLA je zapisano, da je bila vojašnica napadena prvič ob 19.30 in pri tem je bil ranjen vojak Roman Brvar. K omenjenemu zapisu dajem pripombo, da ni šlo za napad, pač pa samo za odpiranje ognja iz pehotnega orožja. Ocenjujem, da je šlo za zastraševanje in poskus zloma volje za obrambo. V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona je ob 22.50 vnesen zapis, da pogrešajo dva vojaka, in sicer Borisa Peršoljo in Martina Gaška. Na Upravni enoti Murska Sobota nisem uspel dobiti zapisnika o povzročeni škodi. Iz vojnega dnevnika 65. obmejnega bataljona JLA je razvidno, da jih napad ni zadovoljil in je zato poveljnik ob 12.54 prosil za ponovni napad. Zahteval je, da naj letala nevtralizirajo položaj puškomitraljezov na stavbah v bližini cerkve in na stavbi Službe družbenega knjigovodstva, hkrati pa je stotniku Kljajeviću naročil, da pripravi prehode v obrambi in ograji, da bi omogočil prehod desantnim silam.

Desanta ni bilo, sledila pa sta dva napada letal JLA, in sicer so tokrat napadla tri letala. Prvič so napadla ob 17.20, prav tako po parkiranih vozilih v barikadi. Ker so bili vojaki JLA preblizu vozilom, sta bila v tem napadu ranjena dva vojaka JLA. Ponovni napad letal je sledil ob 18.05. Takrat so rakete padle na polje ob vojašnici, letala pa so streljala tudi z mitraljezi in poškodovala več civilnih hiš v bližini vojašnice in močno poškodovala tudi železniško kompozicijo v blokadi na tirih.

V nobenem izmed teh treh napadov ni bil ranjen noben pripadnik TO, povzročili pa so veliko psihološko škodo, še posebej, ker je enota TO po dogovoru z JLA prevzela oba ranjenca in ju prepeljala v bolnico v Rakičan. Eden izmed vojakov JLA, Borislav Pivać, je bil tako hudo ranjen, da je kmalu po prevozu v bolnico umrl. Poveljnik 75. območnega štaba za TO Murska Sobota se je odločil, da pošlje obe enoti TO, ki sta bili v blokadi vojašnice, počivat. Dne 29. junija ob 8.00 je položaje okrog vojašnice zasedla 11 zaščitna četa TO pod poveljstvom poročnika Leona Kovačiča. Enota je štela 105 pripadnikov mlajših generacij, ki so bili do 26. junija 1991 razporejeni v rezervne enote JLA.

Dne 28. junija je 75. Območni štab za TO prejel prvi ukaz o ustavitvi vseh ofenzivnih aktivnosti proti enotam in objektom JLA. Ukaz se hrani v arhivu 375. PP, poslal pa ga je 7. PŠTO Maribor na osnovi odločitve Predsedstva Republike Slovenije in v skladu z ukazom Republiške koordinacijske skupine. V naslednjih dneh je 75. Območni štab še večkrat prejel ukaz o ustavitvi ognja. Zaščitna četa je bila mobilizirana 28. junija in oborožena z orožjem iz vojnega plena. Poročnik Leon Kovačič je bil do 30. 12. 1990 zaposlen na PŠTO Pomurja, 27. junija 1991 pa se je kot prostovoljec prijavil 75. območnemu štabu za TO Murska Sobota. Razen njega je štab sprejel kot prostovoljca še majorja Jožeta Pojbiča in

stotnika Jožeta Šafariča. Vojakov prostovoljcev 27. junija 1991 niso sprejemali, ker ni bilo orožja, po 28. juniju pa se je začelo z rednim vpoklicem na osnovi zalog orožja iz vojnega plena. Odklop elektrike, vode in telefona, preprečitev oskrbe, obstreljevanje, neuspešen napad letal in stalno pozivanje na predajo so negativno vplivali tudi na moralo pripadnikov JLA v vojašnici. Vedno več vojakov je izkoristilo priliko in pobegnilo k TO, pripravljenost za vztrajanje v obkolitvi pa je bila dosežena le s prisilo in s prisotnostjo častnikov 31. korpusa JLA, pri čemer je prednjačil polkovnik Popadić, ki je na pozive za predajo odgovarjal, da bo ukazal streljati z minometi, če bo TO začela z napadom na vojašnico.

Po zadnjem letalskem napadu je poveljnik 65. obmejnega bataljona JLA prosil 31. korpus za pomoč, vendar so mu odgovorili, da naj se bori s svojimi silami. To dejstvo in vest o smrti vojaka Borislava Pivaća sta moralo obkoljenih še poslabšala. Devetindvajsetega junija ob 19.05 je praporščak JLA Franc Fluher zahteval, da ga odpeljejo v bolnišnico zaradi težav z zdravjem. TO je naročila reševalno vozilo in Fluher je bil prepeljan v Rakičan, v vojašnico pa se ni več vrnil. Ker so se pobegi iz vojašnice nadaljevali tudi 29. junija, je poveljnik 31. korpusa, general Delić, izdal ukaz, da je treba dezerterje in vojake, ki se predajajo, ustreliti. Streljati je treba tudi na vse pripadnike TO, ki se približujejo vojašnici, pa čeprav sami ne streljajo.

Vračanje pogajalcev s pogajanj, ki so bila s predstavniki JLA pred blokado vojašnice na Kopališki ulici (Arhiv Vestnik).

Podobno stanje je bilo tudi 30. junija in 1. julija. Vojaki JLA so kljub grožnjam, da bodo ustreljeni, še naprej dezertirali iz vojašnice, TO je ostala na položajih in z megafonom pozivala JLA na predajo, živčnost v vojašnici pa je bila čedalje večja. Vojakom so razdelili ročne bombe, ročne raketomete Zolja, polkovnik Popadić pa je vodniku Jankoviću ukazal, da pred položaje vojakov postavi minsko polje iz protipehotnih razpršilnih min. Janković

je ukaz 2. julija ob 18.08 realiziral. Ker je 7. PŠTO Maribor pritiskal na poveljnika 75. območnega štaba za TO Murska Sobota, da naj vojašnico napade, je ta blokado okrepil z dvema oddelkoma minometov ter ukazal pripadnikom TO v blokadi razdeliti tromblonske mine, mine za ročne raketomete Zolja. Major Jože Pojbič pa je izdelal načrt napada na vojašnico. Ukaz za napad je poveljnik 75. območnega štaba za TO Murska Sobota dobil od poveljnika 7. PŠTO Maribor, podpolkovnika Vladimirja Miloševiča, po telefonu. Ker major Mihalič ni hotel prevzeti odgovornosti za civilne žrtve, je zahteval potrditev ukaza v pisni obliki preko telefaksa. Ker ga ni dobil, je ukaz o napadu preklical. TO je bila trikrat pripravljena napasti vojašnico, in sicer 30. junija ob 9.15, 2. julija ob 14.05 in 3. julija ob 9.10. Da bi preprečil žrtve med civilnim prebivalstvom, je poveljnik 75. območnega štaba za TO Murska Sobota ukazal CZ, da je vsakokrat razglasila nevarnost zračnega napada.

Miličnik pri blokadi vojašnice v Murski Soboti, ki so jo izvajali skupaj s pripadniki TO in civilnimi strukturami. (Arhiv Vestnik, foto Nataša Juhnov).

Dne 5. julija ob 14.00 je 75. Območni štab za TO Murska Sobota blokado pred vojašnico odstranil. Dne 7. julija zvečer je uspel zapustiti vojašnico tudi poveljnik 65. obmejnega bataljona JLA, stotnik Daniel Horn. Predal se je TO in podpisal prestopno izjavo. Vojašnica JLA v Murski Soboti je tako bila edini objekt JLA, ki ga TO v Prekmurju ni zavzela. Kljub temu ocenjujem, da je blokada vojašnice pripomogla k uspehu TO, saj je onemogočila normalno delo poveljstva 65. obmejnega bataljona in preprečila vsakršen poskus pošiljanja okrepitev enotam JLA na mednarodnih mejnih prehodih ali na obkoljene stražnice. Načrt napada se hrani v arhivu 375. PP SV. Datumi in natančni časi so povzeti po vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona, ki je ob omenjenih terminih zabeležil, da so mestne sirene objavile signal za zračno nevarnost.

Po izvedenih pripravah za napad je poveljnik 75. območnega štaba za TO Murska Sobota ukazal CZ, da je s silami razglasila nevarnost zračnega napada. Prebivalstvo Murske Sobote se je po alarmu zateklo v zaklonišče in svoje kleti in napad JLA z minometi 120 mm tako ne bi zahteval toliko žrtev, kot je to grozil polkovnik Popadić.

Z opisanim se je bojni del naloge Teritorialne obrambe Prekmurja v osamosvojitveni vojni zaključil, njeno vojaško angažiranje nikakor ne. Lahko bi rekli, da se je šele začelo, kar kaže tudi v nadaljevanju predstavljeni ukaz Republiškega štaba Teritorialne obrambe v povezavi z zavarovanjem in kontrolo meja nove države.

Ukaz RŠTO za zavarovanje državne meje po koncu spopadov z JLA

04/07 '91 12:25 FAX 38 61 219764 RSTO SLOV LJB YU 00315 001

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT
ZA LJUDSKO OBRAMBO
REPUBLIŠKI ŠTAB
ZA TERITORIALNO OBRAMBO

Številka: S ž 804-03/432
Datum: 03.07.1991

VOJAŠKA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PREKLIC TAJNOSTI Z DOKUMENTOM MOR
ŠT. 090-9/2016-11
DATUM: 23. 10. 2017
(KNJIŽENO SPIS MNZ: 022-81/2009/213)

2. 4., 7. in 8.PŠTO

V okviru agresije na R Slovenijo je agresor uvedel tudi sile 4.okbr iz Jastrebarskega, kar kaže na možnost vdora oklepnih in pehotnih enot iz različnih smeri iz hrvaškega ozemlja. Da bi preprečili vdore agresorjevih sil na ozemlje R Slovenije

U K A Z U J E M

1. V sodelovanju z organi za notranje zadeve zagotovite celovito kontrolo meje proti R Hrvatski, okrepite nadzor na komunikacijah, ki vodijo iz smeri Hrvatske v Slovenijo. Glavne točke kontrole in nadzora in možnega bojnega dejstvovanja so:
Petišovci, Ormož, Gruškovje, Dobovec, Dobova, Obrežje (magistralna cesta), Metlika, Brod na Kolpi, Jelšane, Podgrad in Dragonja.

2. Vse druge predvidene in možne mejne prehode z R Hrvatsko v sodelovanju s civilno sturkturo ustrezno blokirati s ciljem onemogočiti vsak prehod meje.

3. Na predhodno navedenih točkah kontrole in nadzora vzpostavite stražnice ustrezne številčnosti in opremljenosti za izvedbo naloge. Moštvo ustrezno opremite s sredstvi za protioklepno in protizračno obrambo. Točke kontrole in nadzora fortifikacijsko uredite na način, ki bo omogočal v najkrajšem možnem času učinkovito blokado prehoda, istočasno pa tudi učinkovito kontrolo prehoda vozil in oseb do potrebe po zapori prehoda.

Ukaz RŠTO za ravnanje TO po 3. 7. 1991, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

12:26 FAX 38 61 219764 RSTO SLOV LJB YU

- 2 -

4. Celotno državno mejo z R Hrvatsko učinkovito zavarujte. Vse obstoječe cestne prehode, ki niso navedeni v 1.točki tega ukaza, fizično zaprite. Na področjih, kjer ni možna kontrola s patruljno službo, postavite minske polja, jih označite z napisnimi tablami, izdelajte zapisnike ter na postavljena minska polja opozorite prebivalstvo v okolici.

Za izdelavo zapor cestnih prehodov bodo organi R Slovenije zagotovili kovinske PT ovire. Do prispetja teh sredstev fizično zaprite neposredni prehod državne meje z ostalimi oblikami ovir (nasipi, lesene pregrade ipd...). Za izvedbo naloge zagotovite sodelovanje organov DPS.

Pripravite vse potrebno za morsbitno zaporo železniških prog.

5. Izdelajte načrte kontrole, oviranja in možnega bojnega dejstvovanja. Kot osnovo uporabite načrt "KAMEN". En izvod izdelanega načrta dostavite RŠTO.

6. V vsakem PŠTO določiti delavca stalne sestave, ki bo koordinator med Obm.ŠTO in RŠTO.

7. Za izvršitev naloge mobilizirajte [illegible] glede na presojo po vašem načrtu.

8. Za angažirane enote, potrebne za izvršitev tega ukaza, zagotovite vso potrebno oskrbo. Za izvedbo angažirajte ustrezne organe DPS.

9. Enotam na izvršitvi tega ukaza zagotovite 3,5 b/k streliva in sicer 1 b/k pri posamezniku, 1,5 b/k pri enoti ter po 0,5 b/k v območnem in pokrajinskem ŠTO.

Potrebe po teh sredstvih, če z njimi ne razpolagate, dostavite RŠTO.

Ukaz RŠTO za ravnanje TO po 3. 7. 1991, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije Zgodovina).

12:26 FAX 38 61 219764 RSTO SLOV LJB YU

- 3 -

10. Novo formiranim stražnicam na točkah kontrole in nadzora obvezno zagotovite telefonsko zvezo, po možnosti pa še električno energijo in tekočo vodo.

11. Poskrbite za redno zdravstveno kontrolo in vse ukrepe higienske in epidemiološke zaščite.

12. V obm.ŠtO uskladite aktivnosti s pristojnimi postajami milice, ki bodo izvrševale kontrolo na samih točkah nadzora in na glavnih komunikacijah.

13. Poročila pošiljati:
- redna vsak dan do 09,00 ure s stanjem ob 08,00 uri;
- izredna takoj.

Načrtovanje in organizacija zvez po načrtu "KREMEN".

SIGNALI:
Po načrtu "KAMEN".

Priloga:
- izvod iz načrta oviranja RŠTO
- seznam količin PT ovir po Obm.ŠTO

Janez Slapar
ZASTOPA POVELJNIKA
V.D. NAČELNIKA ŠTABA

Ukaz RŠTO za ravnanje TO po 3. 7. 1991, stran 3
(Arhiv policije iz Akcije Zgodovina).

Štefan Flisar

Dokument iz osebne zbirke: Kako smo blokirali vojašnico

BLOKADA VOJAŠNICE V MURSKI SOBOTI

UVOD

Zgodbo in dogodke povezane z blokado vojašnice v Murski Soboti vam bom poizkušal povedati malo drugače, pravzaprav tako kot sem jo doživel sam. Sem namreč edine še živ pričevalec- tako zvani koordinator ali bolje povedano častnik za povezavo med enotami v blokadi in 75.ObmŠTO Murska Sobota . Kot častnika za povezavo z Štabom je poveljnik Mihalič določil majorja Janeza Boharja, ki je bil neposredno odgovoren za blokado vojašnice in mene takrat še vodnik 1.r. Štefan Flisarja, z odgovornostjo za blokado skladišča Berek in zapiranje ceste proti naselju Markišavci. Žal je major Bohar že pokojni, tako kot njegov naslednik pri tej nalogi Jože Pojbič nekdanji komandant 43.brigade TO, kot tudi Leon Kovačič, moj predhodnik na nalogah načelnika za varnost v Štabu, ki je tako kot Pojbič zopet oblekel uniformo TO in se nam pridružil.

BLOKADA moja vloga v tej nalogi

Blokado Vojašnice so enote TO izvršile takoj po prejetem ukazu, to je v jutranjih urah 27. junija 1991. Podroben opis o načinu blokade in katere enote so sodelovale pri izvedbi te naloge je lepo opisana v Zborniku Vloga To Pomurja v procesu osamosvajana, ki ga je povzel po zapisih poveljnika Mihaliča in svojih doživetij, kot poveljnik ene od enot v blokadi Franjo Rebernik.

Predno sem prevzel nalogo častnika za zvezo od poveljnika Mihaliča in se odpravil ne železniški prehod pri križišču ceste Markišavci - Murska Sobota in Kopališke ulice v podaljšku mimo vhoda v skladišče minsko eksplozivnih sredstev JLA , mi je poveljnik dejal . »Iz vojašnice nam bežijo, mimo blokade. Berek , Ledava in Gad, so tebi kak Črnelavčarju bili igrišče, idi pa napravi, da naj mi niti miš več ne pride iz Vojašnice«.

Na Kopališki so bili postavljeni težki kamioni, pred vhodom v skladišče Berek je bila postavljena velika češka Tatra last Cestnega podjetja. Polna gramoza. Enote TO so bile razporejene okrog celotne Vojašnice. Enota k kateri sem bil sam namenjen je zasedala položaje na nasipu železniške proge, ki je bil naraven zaklonilnik. Vojaki na položajih so bili premočeni , utrujeni in neprespani. Drugi dan so doživeli še letalski napad saj letalo JLA mitraljiralo položaje Enote TO. Vendar je bil napad brez uspešen saj je major Bohar, ki je prišel v nadzor blokade na severu odredil, da se vojaki zberejo v gozdičku pri Živeksu in tam opravijo kosilo, v tem času je bil izvršen ta napad..

Zapis o blokadi vojašnice Murska Sobota 1991, stran 1 (Osebna zbirka Štefan Flisar).

Ker je se je stotnik JLA Hozjan izmuznil s vozilom Pincgauer preko Ledave in pri Čebelnjaku odpeljal proti Lendavi (kjer je opravil svojo nalogo tako, da je prestopil v TO in pomagal pri predaji stražnic na Lendavskem koncu) sem predlagal poveljniku, da dogovori z železnico kompozicijo vagonov, ki bi preprečili prehod. Ta pogovor je bil opravljen po telefonu, od prve hiše v Markišavcih, kjer je bila poročena moja znanka iz Črnelevec, Frida. Tam smo imeli po tem tudi tako zvano postajo za zveze. Moj predlog je bil neverjetno hitro realiziran. Nisem še prišel od telefona do križišča, ko je lokomotiva že rinila kompozicijo tovornih vagonov. Nekaj smo jih porinili do ceste ob Puconskem potoku, neka j na prehod pri križišču pri Živeksu in zadnja dva še pri čebelnjaku. S tem je bila blokada Vojašnice popolna.

Z mojo sovaščanko Frido je povezan še en dogodek, ki je bil do sedaj zamolčan. Dolgo sem razmišljal, če naj to napišem. Nismo bili vsi pripadniki junaki, tudi strah je bil prisoten in marsikateri pripadnik, bi bil raje kje drugje, kot na položaju na železniški progi. Ponoči je močno deževalo pripadniki TO so bili premočeni in neprespani. Zjutraj sem se odpravil na našo postajo za zvezo, da poročam Boharju in po tem še poveljniku o stanju na našem delu blokade. Ko sem vstopil v sobo, kjer je bil telefon sem zagledal tri naše pripadnike in Frido, ki so pomerjali trenirke in puloverje. Uniforme in puške so bile na kavču. Zaprepadeno so me pogledali in ostali brez besed. Na vprašanje, kam so namenjeni in to v civilu mi povedo, da domov. Bili so prestrašeni in mokri, tudi prvi letalski napad na blokado pred Vojašnico je pustil posledice. Po pogovoru z njimi, ko sem jim predočil, da so dejansko dezerterji in da bo njihovo dejanje vplivalo na njihovo življenje v bodoče. Predvsem pa kaj bodo dejali na njihov odhod iz enote njihovi soborci, sovaščani , dekleta, družina. Takoj so se preoblekli vzeli puške in se z mano vrnili v enoto. Fantje so z enoto ostali do konca vojne, sam pa nisem niti popisal njihovih imen, ker smo si tako obljubili. Dogodka nisem prijavil.

Z enotami na blokadi sem bil do zamenjave le teh. Potem pa sem dobil nove predvsem varnostne naloge, ki so bile bližje mojemu položaju v Štabu.

Tudi bojna delovanja in pogajanja in občasno odpiranje ognja so moji predhodniki podrobno opisali zato se tu ne bom zadrževal.

Zapis o blokadi vojašnice Murska Sobota 1991, stran 2
(Osebna zbirka Štefan Flisar).

Blokada je bila dejansko odstranjena šele 5. julija. 7. julija je Vojašnico zapustil tudi poveljnik Daniel Horn, ki sva ga po prestopu v TO z pokojnim Janezom Boharjem odpeljala na Pokrajinsko poveljstvo.

Zanimiva anekdota se mi je primerila, kak mesec po koncu sovražnosti. S kolegi iz Štaba smo radi spili kako kavo v enem od Bifejev na Lendavski ulici. Pridružil se nam je Tone Kropf, ki je bil tudi vpoklican v TO. V službi je pa bil vodja avtoparka na Cestnem podjetju. Pogovor je nanesel tudi na vojno škodo in poškodbe vozil, ki so bila v blokadi. Sam sem omenil, da Tatra, ki je bila pri blokadi v Berek sigurno ni poškodovana. Tone pa pove, da je v litoželeznem diferencilu na tej Tatri bil kos šrapnela, ki je nastal pri raketiranju mostu in razbijanju blokade pri vojašnici. Sam sem po tem utihnil se preznojil, tudi dlake so se mi postavile pokonci. Kolegi me vprašajo, kaj mi je ? Povem jim, da sem ob tem letalskem napadu ležal pri kolesu te Tatre, ki mi je služila kot zaklon, se pravi dober meter od zadetka . Imel sem več sreče kot vojak JLA, ki je ob tem napadu dobil smrtne rane, ker je bil na položaju v Vojašnici tik ob mostu na Ledavi. Bil se prisoten, ko so starši tega vojaka prišli na Pogrebništvo po truplo. Vendar to je že druga zgodba, ki sploh ni lepa.

V vojašnico so se po primopredaji naselili pripadniki TO, tako kot na stražnice in začela se je nova zgodba iz katere ja nastala Slovenska vojska. Sam pa sem iz pripadnika TO postal častnik SV.

Zapis o blokadi vojašnice Murska Sobota 1991, stran 3
(Osebna zbirka Štefan Flisar).

V četrtem nadstropju je delovala operativna skupina UNZ Murska Sobota, v primeru letalskega napada pa v kleti (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

DELO V OBEH ŠTABIH ONZ IN TO

Prostori starega dela Dijaškega doma Murska Sobota (nekdanji dijaški zavod - Martinišče), v katerem je bil od leta 1986 do 1991 lociran OŠTO Murska Sobota, od 1. 6. 1991 pa 75. Območni štab TO.

Franc Šeruga

Spomini člana operativne skupine UNZ med osamosvojitveno vojno leta 1991

V času agresije JLA na Republiko Slovenijo sem bil iz takratnega Oddelka za zatiranje kriminalitete (OZK) dodeljen v operativno skupino UNZ, ki je delovala v prostorih takratnega Inšpektorata milice (IM). Ker se pri svojem dotedanjem operativnem in drugem delu v OZK nisem srečeval z nalogami in pripravami na vojno stanje, kot je bilo to organizirano v uniformiranem delu ONZ, je bila to zame v danem trenutku kar stresno, vendar sem se moral hitro prilagoditi in sprejeti nastalo situacijo. Kljub temu mi je bilo dano zaupanje in čast ter sem s ponosom sprejel zaupano nalogo.

Tako sem dne 27. 6. 1991 v dopoldanskem času odšel na IM, kjer je v tamkajšnjih prostorih začela z delom imenovana operativna skupina (OS). Nemalo sem bil presenečen, ko sem videl, da so naši takratni vezisti v zelo kratkem času uspeli pripraviti in usposobiti novi delovni prostor z vso potrebno opremo za dokaj normalno delo. Operativno skupino sta vodila takratni načelnik UNZ Darko Anželj in načelnik IM Milan Horvat. Vključeni so bili tudi posamezniki iz drugih operativnih služb UNZ in ostalo potrebno osebje, seveda pa se ni pozabilo na administrativno pomoč, ki je vse aktivnosti vestno beležila in polnila stolpce nastale kronologije.

Vodenje in odločanje je ob načelniku UNZ prevzel vodstveni del uniformirane milice. Seveda pa pri tem ne smem pozabiti omeniti člana OS Cirila Magdiča, ki je bil najbolj operativen. Njegova naloga je bila pomembna, ker je skrbel za koordinirano delovanje med enotami milice in enotami Teritorialne obrambe (v nadaljevanju TO). Na terenu je neposredno poskrbel za zadostne količine orožja, streliva in drugih potrebnih sredstev ter opreme za nemoteno delovanje enot na terenu. Vključeval se je tudi pri organizaciji začasnih zbirnih centrov za ujete pripadnike JLA, ni pa pozabil organizirati zdravstveno zaščito ranjenim pripadnikom milice in TO.

Sam sem bil zadolžen za zvezo med OS in OZK, kamor sem prenašal naloge za opravljanje potrebnih operativnih del s področja kriminalitete, ki so jih izvajali v pripravljenosti na delovnem mestu čakajoči kriminalistični delavci. Podobne naloge je imel tudi predstavnik Varnostno informativne službe (VIS). Precej zadolžitev in opravil na OZK je bilo posredovanih preko depešnega prometa.

Aktivnosti v OS so se začele kmalu po 12. uri. Tempo je bil silovit. Že prvi dan je bilo evidentiranih okrog 180 dogodkov. Zahvala gre vezistom, da so pripravili in usposobili dobre zveze, ki niso »pregorele«. Enote na terenu niso imele informacij o posameznih dogodkih in situacijah, zato je bilo treba o vsem na teren dati jasna, konkretna in strokovna navodila, za kar so poskrbeli vodje v OS. O vseh važnejših primerih, ki so se nanašali na zajete pripadnike JLA, na ranjence, premike agresorskih enot ipd., je bila obveščena operativna skupina Republiškega sekretariata za notranje zadeve (RSNZ).

Delo je bilo zelo usklajeno, povratne informacije so se upoštevale in po obstoječih zvezah prenesle na teren, da so bile tudi naše enote v manjši meri seznanjene s situacijami in dogajanji. V mejnih zadevah je bila kontaktirana tudi enota Operativne skupine v Mariboru. Tudi OZK je bil angažiran, ker je bilo nekaj pripadnikov JLA ujetih, nekaj pa tudi ranjenih. Dobili so nalogo, da v vseh primerih z vsemi udeleženimi opravijo pogovore, evidentirajo in popišejo dejansko stanje ter naredijo sezname, kar je bilo tudi izvedeno. V večernem času so kriminalisti opravili tudi dostavo streliva in hrane na MP Gederovci.

Ker so se drugega dne našega dela v OS aktivnosti JLA v celotnem Pomurju povečale, je bilo zabeleženih preko 250 sporočil, pa so kljub temu zveze delovale brezhibno. Ker se je že prejšnjega dne nabralo precej pisne dokumentacije, sem prevzel nalogo in ves depešni promet kronološko vpisal v seznam, jih razvrstil po pomembnosti in zložil v mape, ko se je vodstvo z njimi seznanilo. To sem v nadaljevanju opravljal vse preostale dni in poskrbel za red in preglednost.

V prvih dneh pa vse le ni potekal tako lepo, kot sem opisal. Bili so tudi nepredvideni in smešni trenutki, ko se je pojavil v prostoru še en član OS, namestnik načelnika UNZ. Ob seznanjanju in prebiranju depeš je ves moj predhoden trud izničil in vso prejeto pošto med seboj pomešal, da sem jo moral ponovno zložiti. V nadaljevanju sva dosegla dogovor, tako da je obveljala vsa moja natančnost. Dokumenti so ostali v takšnem stanju, kot pred izročitvijo.

Z isto osebo velja omeniti še en dogodek, ki sicer ni bil nikjer evidentiran, je pa bil znan članom OS. Na vsak način si je želel orožje z dolgo cevjo. Ob nenehnem moledovanju se je Ciril odločil, mu željo izpolnil in ga opremil z orožjem z dolgo cevjo. Ta avtomat je potem z otroško razigranostjo nosil po prostorih uprave.

Ostala je še ena anekdota. Posebna enota milice (PEM) je potrebovala večjo avtomobilsko prikolico za prevoz svoje opreme z obstoječe na drugo lokacijo. To nalogo je z vso zavzetostjo prevzela zgoraj imenovana oseba. Ali je prišlo pri prevzemanju naloge do nerazumevanja v komunikaciji ali kaj drugega, mi ni znano, slišal pa sem, da je na kraj dostavila traktorsko prikolico, namenjeno za raztros gnoja. Verjetno je bilo mišljeno, da bodo PEM-ovci imeli lažje delo pri raztovarjanju svoje opreme. V dobro vseh, se je tudi ta primer, na koncu ugodno rešil.

Vizualno z zunanjo situacijo nisem bil seznanjen, ker smo delo opravljali v zaprtem prostoru brez stika z zunanjim svetom. Tudi prenočevali smo tam, pač v okoliščinah, ki so bile trenutno na voljo. Nihče se ni pritoževal, saj smo se zavedali, da so naši kolegi na terenu v še bolj nezavidljivem položaju in v mnogo slabših pogojih. Vedel sem, kako je vojna nastala, nisem pa vedel, kot tudi vsi ostali udeleženci ne, kako se bo končala in kako dolgo bo ta norija z vojnim stanjem pri nas trajala. Ker sem bil odsoten od doma, me je zaskrbelo za družino, ker prehrambnih zalog doma nismo imeli in za to nisem mogel poskrbeti, sem s partnerico uredil, da opravi nakup najnujnejših prehrambnih artiklov, da ne bi v nekaj dneh ostali brez vsega. Za mene so poskrbeli na delovnem mestu.

Iz dneva v dan se je situacija na terenu spreminjala, v glavnem v prid braniteljem. Temu primerno je bila vse bolj obremenjena OS. Iz številnih točk na terenu so prihajala obvestila o zajetih vojakih in komandnega kadra, o predajah v posameznih vojaških objektih, o ranjenih in ubitih. Za vse to je bilo treba poskrbeti. Začeli so se ustanavljati zbirni centri. Najprej v Čentibi, nato Puconcih in v Bogojini. Nastalo problematiko sem prenesel na OZK, da angažira zadostno število operativcev, ki bodo izvedli potrebna opravila. Tako so nekateri prevzeli zbirne centre, drugi so opravljali pogovore, v primerih, ko je bilo treba opraviti ogled kraja, so se formirale ogledne skupine.

Ker sem razpolagal s podatki, sem v OS vodil seznam vseh, ki so bili v zbirnih centrih. Z dejanskim stanjem sem seznanjal vodstvo OS, preko te pa so bili podatki posredovani RSNZ, skratka osebi, ki je bila za posamezno področje zadolžena. V posameznih primerih smo podatke izmenjevali tudi z OS v Mariboru. Ujeti ali predani starešine JLA (komandni kader) so bili po pogovorih, s sklepi o priporih, predani v prostore zaporov v Murski Soboti, ko pa so bili zbirni centri pri nas ukinjeni, pa je bilo deset vojaških starešin premeščenih v zapore Maribor.

O vseh posegih, ki so jih izvajali delavci OZK, so bili napisani uradni zaznamki, izdani sklepi o priporih in drugi potrebni izdelki, ki so se pozneje uporabljali pri nadaljnjem operativnem delu. Pri tem moram poudariti, da sem pri prenašanju nalog na OZK opozoril, da je z vojnimi ujetniki treba ravnati v skladu z Ženevsko konvencijo o ravnanju z vojnimi ujetniki. Takšno cirkularno obvestilo je bilo posredovano tudi iz OS RSNZ. Vsi vojni ujetniku so bili preoblečeni v civilna oblačila. Pri tem so nudili pomoč tudi predstavniki območne organizacije Rdečega križa.

Tudi sam sem opravljal posamezne pogovore. V spominu mi je ostalo prijetje skupine pripadnikov JLA na območju MP Kuzma, ki je delovala pod vodstvom podporočnika Duraković Alija. Med in po pogovoru je vse potekalo normalno, ko pa bi moral podpisati priporni nalog za predajo v zapore Murska Sobota, je podpis odločno odklonil s pripombo, da bo v tem primeru v vojski kaznovan s triletno zaporno kaznijo, ker ga ne bi smeli razorožiti. Enako je zahteval od dveh svojih pomočnikov. Na koncu je še izrekel grožnjo, da bo vojska izravnala policijsko postajo Murska Sobota z zemljo, ker so z njim tako nehumano ravnali. Ker je bil začasno onesposobljen in izoliran, drugi ukrepi, kot da je bila obveščena OS, niso bili podvzeti.

Kriminalisti so tudi opravljali pogovore z ranjenimi vojaki JLA v murskosoboški bolnišnici v Rakičanu. Od zdravstvenega osebja so pridobili obstoječo zdravstveno dokumentacijo z opisanimi nastalimi poškodbami. Izdelan je bil seznam oseb z vsebino pogovorov in poškodbami. Preko naše OS je bila o tem seznanjena OS RSNZ. Dne 29. 6. 1991 je bila OS seznanjena, da se ujetim vojakom in starešinam več ne izdajajo sklepi o priporih. Sporočilo sem prenesel na OZK z navodilom, da je v nadaljevanju treba voditi točno evidenco o priprtih osebah. Še naprej je treba opravljati pogovore, vsako osebo daktiloskopirati in fotografirati. Predstojnik OZK je to vzel na znanje. V nadaljevanju se je tudi tako postopalo.

Ko se je oklepna enota JLA prebijala proti MP Gornja Radgona, je prišlo pri prebijanju cestnih barikad do spopadov in streljanja. Tako je v Radencih prišlo do incidenta, v katerem je bil ranjen civilist, ki je pozneje zaradi poškodb v bolnišnici umrl in tako postal prva civilna žrtev vojne za Slovenijo v Pomurju (Alojz Gaube). Obveščen je bil OZK. Ko so razmere dopuščale, je opravila ogled kraja ogledna skupina ob navzočnosti preiskovalnega sodnika in javnega tožilca. O ugotovitvah je bila seznanjena OS RSNZ. Ker je podatke zaprosila tudi OS Maribor, sem poskrbel, da so bili zaprošeni podatki posredovani tudi njim.

Kriminalisti so v nadaljevanju opravili še mnogo operativnega dela na terenu, kar je opisano v posebnem prispevku.

Moram pa omeniti uspešno delo vrhunskega radioamaterje Borisa Germadnika, ki je deloval kot vezist in z razpoložljivo tehniko prisluškoval zvezam JLA. Na ta način je pridobil številne podatke o načrtih agresorja. Z vsemi podatki je sproti obveščal OS. Ti podatki so bili v veliko korist pri načrtovanju nadaljnjega dela naših enot in Teritorialne obrambe na terenu. Pomembno opravilo je bilo tudi onesposobitev vojaškega repetitorja v Pečarovcih. Kot velik poznavalec je Boris to hitro opravil in s tem dejanjem uspel onesposobiti vojaške radijske zveze.

V času delovanja OS smo svoje delovno mesto v prostorih IM zaradi najave zračnih napadov morali tudi zapustiti. Kolikor se spominjam, je bila selitev potrebna v dveh primerih. Obakrat smo se preselili na rezervno lokacijo v prostore zaklonišča na UNZ. Čeprav lokacija ni bila najbolj primerna, pa so jo naši vezisti primerno opremili in pripravili za delovanje OS. K sreči ti ukrepi niso bili pogosti in dolgotrajni.

Ob eni takšni najav letalskega napada je v OS padla tudi odločitev, da je treba poskrbeti

za arhive. Zelo hitro so bile stvari pripravljene in prenesene na tovornjak za prevoz na morebitno skrito lokacijo, nekatere pa tudi za uničenje. Kaj kmalu se je izkazalo, da to ni bilo potrebno. Delo na rezervni lokaciji se ni bistveno razlikovalo od prvotne, je pa bilo zaradi prostorskega izgleda in utesnjenosti težavnejše in neprivlačno.

Marsikaj bi še lahko povedal, vendar ugotavljam, da vodena kronologija OS zajema vse, kar se je dogajalo. Sprva sem si sam o nekaterih dogodkih vodil svoje zapiske, ker je v nekaterih primerih po UKV zvezah bilo posredovanih več podatkov, kot jih je bilo zabeleženih. Sedaj mi je žal, da s tem nisem vztrajal do konca, ker je v tako odmaknjenem času marsikaj izpuhtelo iz glave. Moram pa povedati, da nikoli nisem bil vzgajan za vojne aktivnosti, vedno so bile le igre in preigravanja. V kriminalistični službi je bilo tega bistveno manj kot v uniformiranem delu Organov za notranje zadeve.

Med nami je bilo čutiti neizmerno pripadnost in željo, da ne bo nad nami gospodar nekdo, ki si ga ne želimo. Ko sem občasno prihajal na OZK, me je najprej zajel val od cigaret zadimljenih prostorov, ob predaji konkretnih zadev pa je vzdušje postalo popolnoma drugačno. Čutiti je bilo ogromno prostovoljstva. Takrat sem spoznal, da vojne ne moremo izgubiti. Za to, kar sem zapisal, mi je bila v veliko pomoč kronologija OS UNZ, nekaj pa tudi iz spominov, ki pa iz dneva v dan bolj bledijo. Sedaj končujem, vojne nikoli več. Kot vidim, se mi ta želja ni uresničila. V 21. stoletju se vojne norije nadaljuje širom po svetu, pa tudi v Evropi, zelo blizu nas.

Rudolf Štelcl

Spomini člana območnega štaba TO Murska Sobota

Bil sem vpoklican 24. 6. 1991. Takoj sem se odzval pozivu in se javil na Območnem štabu TO Murska Sobota, kjer je bilo moje zbirno mesto. Razporejen sem bil kot pomočnik k majorju Ludvik Jonašu, odgovornemu za zaledne zadeve (logistika).

Ko se je začela vojna v Sloveniji, so mi kot častniku dodelili enoto in me poslali v Križevce v Prekmurju, kjer smo v zadružnem domu pripravili objekt za rezervno poveljniško mesto območnega štaba TO. Enota je bila v Križevcih do 2. 7. 1991, nato smo se vrnili v Mursko Soboto. Tu so nam 3. 7. 1991 dodelili nalogo, da smo prevzemali obmejne stražnice. Jaz sem s svojo enoto prevzel stražnico v Kuzmi. Na stražnici smo bili do 18. 7. 1991, nato nas je zamenjala enota, ki ji je poveljeval rezervni poročnik Štefan Škalič, kateremu sem predal vso našo oborožitev in dokumentacijo. Sedaj predstavljam še fotografije iz tistega časa na stražnici v Kuzmi, ki še niso bile objavljene.

Pred stražarnico na stražnici Kuzma (Foto arhiv Rudolf Štelcl).

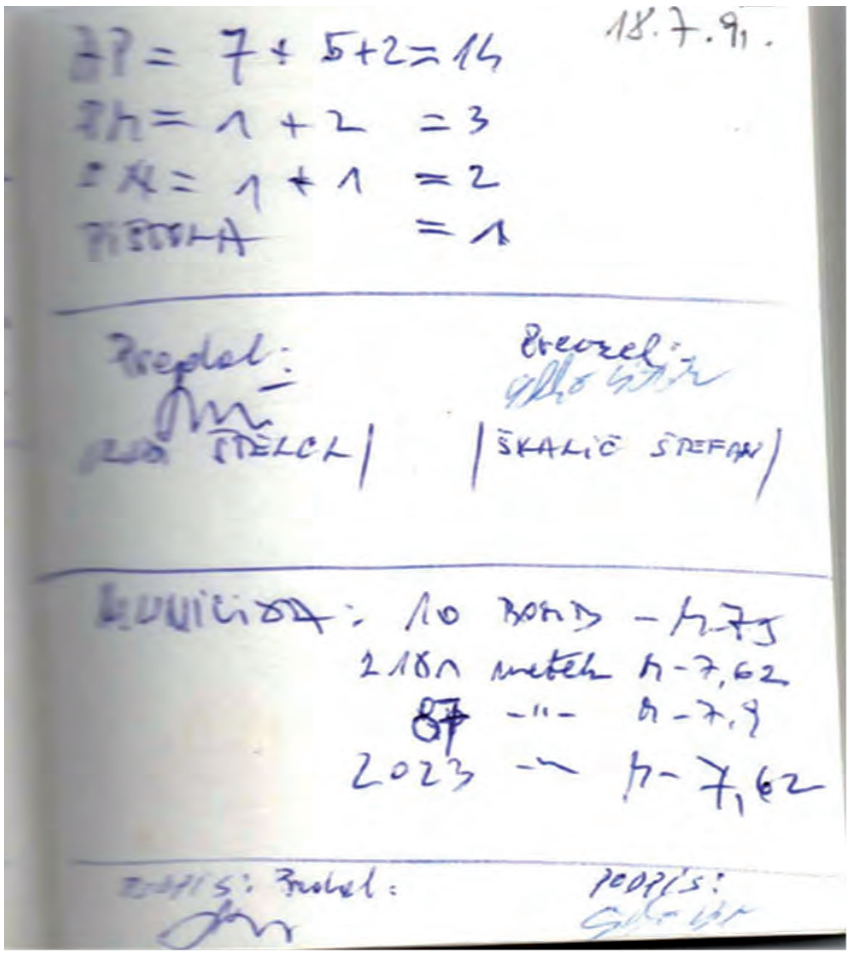
Spominski fotografiji ekipe, ki je bila z mano na Kuzmi (Foto arhiv Rudolf Štelcl)

Po prevzemu stražnice smo imeli tri glavne naloge: varovanje stražnice in kontrola meje ter zaledne zadeve (logistika) za moštvo stražnice
(Foto arhiv Rudolf Štelcl).

Po prevzemu stražnice smo imeli tri glavne naloge: varovanje stražnice in kontrola meje ter zaledne zadeve (logistika) za moštvo stražnice
(Foto arhiv Rudolf Štelcl).

Primopredajni zapisnik z dne 18. 7. 1991
(Osebna zbirka Rudolf Štelcl).

BOJI ZA MEDNARODNI MEJNI PREHOD GEDEROVCI

Nova tabla Republika Slovenija na mejnem prehodu.
(Posnetek zaslona iz filma Janeza Plazarja).

Drago Ribaš

Boji za obrambo mejnega prehoda Gederovci

Čas do 25. 6. 1991

Stanje v Republiki Sloveniji se je začelo slabšati po spremembi ustave Republike Slovenije v mesecu marcu 1991 in spremembi Zakona o služenju vojaškega roka v JLA, s katerima so določili, da bodo vojaški obvezniki iz Republike Slovenije služili vojaški rok v Republiki Sloveniji v okviru Teritorialne obrambe TO.

Ustanovili so dva centra za služenje vojaškega roka, v Igu pri Ljubljani in Pekrah pri Mariboru, kjer so začeli vojaški obvezniki služiti vojaški rok 15. 5. 1991. Dne 23. 5. 1991 so varnostni organi prijeli dva izvidnika JLA, ki sta nadzirala služenje vojaškega roka v Pekrah. To je izkoristila JLA in izvozila iz vojašnic v Mariboru ter obkolila center v Pekrah. Posledično je na to reagiralo prebivalstvo Maribora in okolice, ki so z množičnimi demonstracijami zaprli vojašnice v Mariboru. JLA pa je med pogajanji ugrabila še poveljnika Vzhodnoštajerske pokrajine TO Vladimirja Miloševiča.

ONZ so na to provokacijo reagirali z odreditvijo pripravljenosti na domu za vse starešine UNZ in PM.[490] Del Pomurskega bataljona PEM pa je bil poslan v Maribor za zavarovanje demonstrantov pred eno od vojašnic JLA. Po umiritvi razmer v Mariboru so se v celoti zaostrile razmere v odnosu s starešinami stražnic.

Dne 11. 6. 1991 je UNZ Murska Sobota določila načrt nalog za ukrepanje na državni meji – Kamen ter zagotavljanje kadra za izvedbo nalog. Z načrtom so določili tudi kadrovsko postavitev miličnikov, ki bodo opravljali naloge na novoustanovljenih mejnih prehodih Petišovci in Razkrižje na meji med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško.[491] Dne 14. 6. 1991 pa je bil odrejen tudi konkreten začetek izvajanja nalog po načrtu Kamen 1/I.[492]

Dne 19. 6. 1991 je UNZ Murska Sobota odredila ukrepe za čas do razglasitve samostojnosti in neodvisnosti – naloge po akciji Lipa[493], prekinitev letnih dopustov v ONZ z dnem 20. 6. 1991, posodabljanje vseh varnostnih načrtov na PM do 23. 6. 1991, odreditev pripravljenosti PEM I na domu od 22. 6. 1991, aktiviranje načrta KLIN I[494], 23. 6. 1991 se odredi mobilizacija 50 odstotkov rezervnega sestava in 24. 6. 1991 ob 18.00 mobilizacija 100 odstotkov rezervnega sestava ONZ.[495]

UNZ Murska Sobota je 21. 6. 1991 izdala še posebno obvestilo, da PM takoj uredijo materialno tehnična sredstva za potrebe PEM-a po formaciji I.[496] To je v praksi pomenilo, da se pregleda oprema pripadnikom PEM-a, ki se je hranila na posameznih PM za pripadnike PEM iz te enote - tudi mi smo imeli pripadnike PEM-a v enoti. Dne 22. 6. 1991 ob 16.00 pa je UNZ Murska Sobota aktivirala signal KLIN I in tako sklicala miličnike iz sestave PEM I, torej aktivne miličnike.[497] Naslednji dan, 23. 6. 1991 je bila odrejena 50 odstotna mobilizacija vojnih enot milice - VEM, kar je pomenilo aktiviranje polovice rezervnega sestava enote, ki so ostali na enoti. Mobilizacija se je začela ob 22.00.

490 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/1-2/2016 z dne 23. 5. 1991.
491 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/4-1-SZ-52/91 z dne 11. 6. 1991.
492 Depeša UNZ Murska Sobota številka 01-2-2177 z dne 14. 6. 1991.
493 Ukrepi ob razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti.
494 Načrt aktiviranje posebne enote milice v sestavu I, kar pomeni aktivni miličniki.
495 Depeša UNZ Murska Sobota številka 0214-1-DT-76/91 z dne 19. 6. 1991.
496 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/1-2/2016 z dne 21. 6. 1991.
497 Depeša UNZ Murska Sobota številka 21/1-2/2016 z dne 22. 6. 1991.

Ta dan je PEM začela delati na kontrolnih točkah in pomembnih cestnih relacijah v Pomurju.

Dne 24. 6. 1991 ob 5.00 se je začela mobilizacija sto odstotkov sestava VEM za vse enote in službe ONZ. To je pomenilo, da smo od takrat bili cela enota PMM Gederovci iz rezervnega in aktivnega sestava na enoti in smo tam ostali do skoraj polovice julija, izvajati pa so se začeli tudi ukrepi varovanja objektov tudi objektov PM.

Tisto noč se je zgodila tudi resna provokacija na robu gozda v smeri proti stražnici Petanjci, kjer se je okoli polnoči ali malo pozneje zbrala skupina vojakov, ki jih je poveljujoči starešina postavil v strelsko vrsto in ukazal: “Nameri in nato sproži”, ko se je slišal značilen tlesk praznega orožja. Takrat so se miličniki najbrž prvič zavedali resnosti situacije, vsem je bilo ukazano, da pripravijo orožje na strel in tudi straža je bila pripravljena na odziv. Nekaj minut za tem so se vojaki umaknili. Poveljstvo vojašnice pa je sprožilo protest na UNZ Murska Sobota in nas obtožilo tega početja. Vodstvo UNZ nam žal ni verjelo in so se za to opravičili JLA.

Namestitev miličnikov v sejni sobi mejnega prehoda Gederovci.
(Posnetek zaslona iz filma Janeza Plazarja).

Menjava tabel SFRJ in zastav SFRJ s tablami in zastavami RS na mejnih prehodih

UNZ Murska Sobota je z depešo dne 25. 6. 1991 odredila zamenjavo zastav in tabel na mejnih prehodih za naslednji dan. Tako so zjutraj 26. 6. 1991 delavci cestnega podjetja iz Murske Sobote zamenjali tablo tudi na mejnem prehodu Gederovci. Popoldne sem sklical enoto, pridružil se nam je tudi službujoči carinik in smo sneli z droga ob vstopu v državo zastavo SFRJ in namestili novo zastavo RS.

Fotografija zgoraj prikazuje spust zastave SFRJ, spodaj pa dvig zastave Republike Slovenije na mejnem prehodu v prisotnosti vseh miličnikov in carinikov (Posnetek zaslona iz filma Janeza Plazarja).

Priprave na spopad

Dne 26. 6. 1991, ob 12.00 je UNZ Murska Sobota odredila pomoč PMM iz PM in OM na njenem območju. Tako je malo potem na MP Gederovci prispelo celotno moštvo OM Cankova, vsi aktivni in rezervni miličniki. Isti večer so miličniki pri brezcarinski trgovini prijeli moškega, ki se je dalj časa zadrževal pred trgovino in je bilo videti, da prešteva naše moštvo. Ko je bil z njim opravljen pogovor, ni želel povedati, kdo je, ampak je samo na glas protestiral, da je državljan Republike Avstrije in ni storil ničesar nezakonitega. Komandir PMM mu je povedal, da bi ga lahko aretirali in odvedli v pripor v Mursko Soboto zaradi vohunstva.

Ker je očitno, da dela za žandarmerijo, varnostno službo ali obveščevalno službo, mu je komandir povedal, da ga bo izpustil zato, da pove svojim, da se je pripravljen pogovarjati z žandarmerijo in tudi odgovoriti na vprašanja, na katera bo lahko odgovoril. Naslednji dan je na MP prispela avstrijska delegacija v sestavi šefa okrajne žandarmerije in Oddelka za notranje zadeve iz okrajnega glavarstva, s katerima se je komandir PMM pogovarjal o stanju v Sloveniji in o morebitni njihovi pomoči PMM. Bila sta zelo dobro seznanjena s stanjem v Sloveniji in tudi o bojih, ki so zjutraj potekali v Ormožu.

Obljubila sta pomoč za odvoz morebitnih ranjenih, tako da bo za MP na avstrijski strani stalno stalo reševalno vozilo, ki bo morebitne ranjence odpeljalo v bolnišnico v Bad Radkersburg. Prav tako so dovolili umik enote po avstrijski strani z orožjem ob častni besedi komandirja PMM, da miličniki iz avstrijske strani ne bodo streljali na JLA, ker bi s tem Avstrijce potegnili v vojno. Dan po spopadu na MP so pripeljali polpriklopnik, na katerem je bila minerala voda za miličnike na MP.

Prikaz enega od dnevnih obiskov avstrijskih varnostnih organov na mejnem prehodu (Posnetek zaslona iz filma Janeza Plazarja).

Dne 27. 6. 1991 je okoli 4.00 na MP Gederovci prispela ena tretjina sestava PEM, ena tretjina je bila poslana na MP Kuzma in ena v Gornjo Radgono. Zjutraj istega dne je eden od potnikov, ki je potoval v Avstrijo, povedal, da se na križišču v Gederovcih pri trgovini Potrošnik zbira neka vojska.

Zaščita med pogajanji z vojaki JLA, ki so prišli na pomoč drugim vojakom JLA iz stražnice Korovci (Foto Jože Pojbič).

Boji na MP Gederovci

Dopoldne, 27. 6. 1991 je na MP prišel kapetan JLA Branko Kučan s poveljnikom stražnice Petanjci in povedal, da moramo takoj zapreti mejni prehod in namestiti nazaj zastavo SFRJ ter odstraniti tablo RS, sicer ne odgovarja za posledice. Komandir PMM je o tem obvestil vodjo operativne skupine na UNZ Milana Horvata, ki je povedal, da ni umika. Zato je komandir PMM seznanil oficirja JLA, da bo MP odprt in oznake ostanejo in bodo tam, dokler bo en sam miličnik živ. Oficir se je poskušal pogajati in predlagal, da naj milica samo spusti zapornice in se bomo nato dogovorili, kako naprej. Ko mu je komandir PMM ponovil stališče milice, se je oficir poslovil in odšel.

Komandir PMM se je odpeljal tja in ugotovil, da je na križišču enota TO, ki je pripravljala blokado križišča v obliki črke L, s tem da je en krak potekal od bivše gostilne v Gederovcih do križišča, drugi pa od križišča proti Sodišincem, del vojakov pa je bil v gozdu za hišami v Sodišincih in so bili obrnjeni proti Petanjcem, manjša enota pa se je pozneje namestila v gozdu za MP v smeri proti Gederovcem. Eden od oficirjev je povedal, da je njihova naloga zapreti pot do MP po cesti. Ravno v tem času se je zraven njiju vojak TO ustrelil v nogo.

Malo pred poldnevom smo z MP opazili gibanje vojakov JLA v gozdu nasproti MP v smeri stražnice Petanjci, bilo jih je 40, mogoče 50, kolikor se je dalo oceniti. Malo pred 13.00 je pripeljal iz smeri gozda s strani Petanjcev manjši tovornjak po travniku in nato mimo MP

Ena od situacij na MP 27. 6. 1991 (Foto Jože Pojbič).

proti Krajni. V njem je bil starešina JLA in voznik. Tovornjak je vozil z najvišjo hitrostjo, ki jo je dovolil teren. Čez nekaj minut se je vrnil po isti poti.

Okoli 14.00 je iz te blokade prišla skupina štirih maskiranih vojakov, ki so zahtevali predajo MP ali vsaj prenehanje dejavnosti na njem. Odgovor je bil enak kot pred tem oficirju, prišlo pa je zaradi zaostrenega ozračja že do medsebojnih groženj.

Zgodaj popoldne smo opazili, da se je iz gozda umaknila enota TO, tam pa so bili vojaki s titovkami. Po krajšem pogajanju in zagotovitvi varnosti tem vojakom so šli ti prek ceste do gozda, kjer so bili že ostali vojaki JLA. Ugotovili smo, da je bilo to »pojačanje« iz stražnice Korovci, ki so prišli na pomoč vojakom v pojačani stražnici Petanjci. Okoli 15.30 je do križišča v Gederovcih prišla peš iz vojašnice Murska Sobota enota JLA in se zaradi blokade križišča postavila na drugo stran ceste pred trgovino, tako da so se gledali vojaki TO in JLA prek ceste.

Položaji branilcev MP Gederovci in poročanje novinarja TV Slovenija v živo s kraja dogodka (Foto Jože Pojbič).

Obrambni položaji milice na MP Gederovci, dne 27. 6. 1991, razvidni so položaji miličnikov med pogajanji s skupino JLA iz stražnice Korovci (Foto Jože Pojbič).

Čas, ko smo ugotovili, da so za našim hrbtom v resnici vojaki Jugoslovanske ljudske armade, ki smo jih s pogajanji spravljali na drugo stran, ker niso hoteli slišati nič o predaji (Posnetek iz prispevka TV Slovenija).

Popoldne je prišel oficir TO, ki je z razglasno postajo PEM-a zahteval predajo vojakov JLA, ki so obkolili MP, to je vse popoldne. Okoli 17.20 sta izmenoma na travniku za MP v bližini položajev JLA pristala dva velika transportna helikopterja JLA, ki sta izkrcala tri minomete s strelivom in 15 vojakov JLA za podporo. Eden je lebdel nad MP z namenom zastraševanja, drugi pa je izkrcal ljudi in tovor, nato pa sta se zamenjala. Kakšno uro pozneje se je videlo, da vojaki JLA nameščajo minomete na položaje za uporabo proti MP.

Na enoti smo imeli dve miličnici, ki sta bili poročeni z dvema miličnikoma, eden je bil v PEM in eden na MP. Zaradi možnosti, da ostanejo otroci brez obeh staršev, je komandir PMM predlagal vodji operativne skupine, da se ju pusti domov do konca spopadov. Obe sta s soglasjem in pomočjo avstrijske carinske straže izstopili in vstopili na MP Cankova v Slovenijo. Takoj po koncu bojev sta se vrnili na MP in bili tam z drugimi miličniki. Ves ta čas smo zahtevali dovoljenje za uporabo orožja na helikopterja, vendar smo ga dobili šele, ko sta bila helikopterja že na poti, predaleč za uspešno uporabo orožja proti njima.

Fotografija iz posnetka TV Slovenija, ker so bili novinarji v času desanta na mejnem prehodu, prikazuje pa naše pričakovanje, da dobimo dovoljenje za streljanje na helikopter, ki je lebdel nad nami. Na fotografiji levo je komandir PMM, na sredi Škerlak Slavko, poveljujoči PEM in na desni Vouri Štefan, komandir OM Cankova.

Trenutek, ko je helikopter pristajal na travniku in potem odložil vojake in opremo. (Posnetek zaslona TV Slovenija).

V tem času je bilo iz UNZ Murska Sobota sporočeno, da naj začnemo spopad z JLA, da se jih odvrne od MP na vseh MMP v Prekmurju in naj načrt uskladimo z TO. Ker enota TO v Gederovcih ni imela UKV zvez, je komandir PMM ukaz prenesel štabu TO v Gederovcih, ki so obljubili, da bodo začeli spopad ob 19.00, ker je republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar to popoldne naročil, da mora spopad z JLA začeti TO, milica pa le, če bo napadena.

Pozivanje vojakom JLA, da se predajo (Foto Jože Pojbič).

Zaradi minometov je bil pri braniteljih MP velik pritisk, kaj bo, če bodo z njimi začeli streljati na MP. Zaradi tega je komandir PMM okoli 19.30 ponovno odšel v štab TO vprašat, zakaj niso napadli? Poveljujoči oficir je povedal, da oni še vedno načrtujejo napad in bodo napadli, ko bodo pripravljeni. Po krajšem prepiru se je vrnil do štaba poveljujoči Alan Geder in povedal, da bo pogledal njihove načrte in bodo zagotovo začeli ob 22.00.

Ob 22.31 je počila prva puška TO in posledično se je vnel hud spopad, ki je trajal 10 do 15 minut. V spopadu ni bil nihče od miličnikov ali pripadnikov TO ranjen. Na strani JLA je bil ranjen en oficir v nogo. Spopad smo ponovili pozneje okoli 22.50, vendar takrat odziva JLA ni bilo več. Porabili pa smo več kot 6.000 kosov streliva, zato smo prosili UNZ za dodatno strelivo in ker je bilo več miličnikov med spopadom zunaj v hudem neurju, smo prosili tudi za rezervne srajce. Vse to smo tudi dobili malo pred polnočjo, srajce pa nam je okoli 1.00 zjutraj dostavil kriminalist Zupančič.

Ker do zjutraj 28. 6. 1991 nismo vedeli, da so se vojaki JLA umaknili v stražnico Petanjci, so naši stražarji zaradi slabe vidljivosti vso noč s kratkimi rafali prestreljevali položaje JLA vsakih 10 do 15 minut. Po 5.00 zjutraj, 28. 6. 1991 so se začela pogajanja za predajo z enoto JLA pri trgovini Potrošnik. Ko so se v pogajanja vključili starešine PEM-a, so se vojaki in podoficir okoli 7.20 predali in bili odpeljani v Mursko Soboto do štaba TO.

Moja »vojska« pred demobilizacijo
(Foto arhiv Drago Ribaš).

Po spopadu spet milica oziroma policija

Po pregledu območja, kjer so bili vojaki TO iz stražnice Petanjci, je bilo ugotovljeno, da so se umaknili v stražnico. TO je zato obkolila stražnico in v Sodišince postavila minomete ter se začela pogajati s poveljujočim kapetanom Brankom Kučanom. Pri pogajanjih so sodelovali poleg oficirjev TO tudi starešine PEM in komandir PMM.

Zadnji zbor enote pred razpustitvijo v Gederovcih
(Posnetek zaslona iz filma Janeza Plazarja).

Okoli 14.40 so se umaknile barikade z MP Gederovci in promet na MP je spet stekel nemoteno. S pomočjo Keme Puconci so se na MP utrdili položaji z vrečami peska za primer novega napada na MP.

Okoli 18.20 so se predali vojaki JLA v stražnici Petanjci z oficirji in poveljujočim kapetanom Brankom Kučanom. Kot pogoj je postavil, da TO odpre ogenj, da streljajo v zrak, ker se je bal, da mu bo JLA očitala predajo brez boja. Ta pogoj so v TO sprejeli in kljub protestu

komandirja PMM streljali v zrak, ker je v bližini meja z Republiko Avstrijo, je večina krogel zaradi tega preletela državno mejo in zgolj sreča je bila, da v tistem trenutku ni bilo v gramoznici na avstrijski strani avstrijskih žandarjev, ki so zadnje dni opazovali stražnico. Vojaki so bili nato z avtobusoma odpeljani v Mursko Soboto do štaba TO.

Okrepitev mesta za eventualno bodočo obrambo mejnega prehoda z vrečami peska, (Posnetek zaslona iz filma Janeza Plazarja).

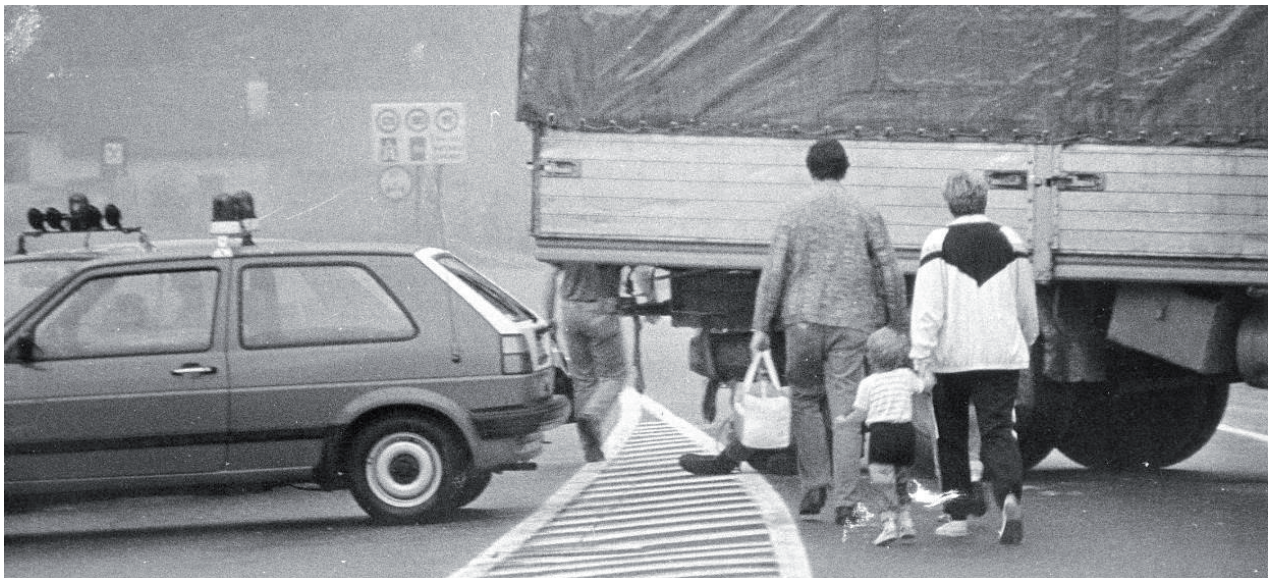

Zavarovanje mejne kontrole po spopadih, en miličnik je z dolgim orožjem pazil na varnost, drugi je delal mejno kontrolo (Posnetek zaslona iz filma Janeza Plazarja).

Mitralješko gnezdo miličnikov PMM, ki so ga na srečo pred spopadom zapustili, ker je bil po spopadu kontejner popolnoma preluknjan na gornjem delu (Foto Jože Pojbič).

Na stražnici sta komandir PMM in gospod Škerlak našla tudi dosti čelad JLA, ki sva jih prinesla na MP, eden od rezervistov jih je prebarval na modro in so jih nato uporabljali stražarji na stražarskih mestih ponoči. Miličniki so od takrat opravljali mejno kontrolo in občasne patrulje na državni meji do Petanjcev in Krajne. Dne 29. 6. 1991 se je carina odločila, da se zaradi zaprtja MP Gornja Radgona MP Gederovci začasno uporablja tudi za tovorni promet. To je trajalo do ponovnega odprtja MP Gornja Radgona.

Tudi med obkolitvijo je MP Gederovci deloval (Foto Jože Pojbič).

Dne 29. 6. 1991 popoldne je po naročilu vodje operativne skupine UNZ Murska Sobota komandir PMM šel na sosednji mejni prehod in zaprosil za pomoč pri prevozu delegatov slovenske skupščine. Obljubili so nemoten prehod državne meje in spremstvo, če bo potrebno. Okoli 15.00 je na MP izstopil avtobus UNZ Murska Sobota z delegati skupščine,

šoferjem UNZ in spremljevalcem. Dne 30. 6. 1991 so se delegati skupščine Republike Slovenije okoli 9.00 ure varno vrnili na MP Gederovci nazaj v Slovenijo.

Dne 30. 6. 1991 je nastalo nekoliko panike med prebivalci vasi ob meji in so nekateri želeli izstopiti v Republiko Avstrijo brez dokumentov. Po posvetu z operativno skupino so bili zavrnjeni nazaj v državo in pomirjeni. Tega dne popoldne so avstrijski varnostni organi začeli tudi mejne prehode za obmejni promet opremljati z bodečo žico, o tem so obvestili komandirja PMM. Od pripadnikov PEM smo dobili puškomitraljez M 84, zaplenjen enoti JLA, ki se je predala pri trgovini in zaboj 1.000 nabojev, ki so bili proizvedeni pred kratkim. Enota je imela puškomitraljez M-53, izdelan po nemškem M-42 – šarcu, vendar smo imeli strelivo iz leta 1950 in zato med bojem naš puškomitraljez ni deloval.

Da bi preveril, ali je krivo strelivo, je komandir PMM 4. 7. 1991 okoli poldneva dovolil miličnikom, da so pripravili po sto nabojev za oba puškomitraljeza in postavili tarčo na sredi travnika približno sto metrov stran s čelado JLA. Dva miličnika sta izpraznila po sto nabojev in razstrelila čelado, tako da je od nje ostalo zelo malo. Ob tem pa je komandir PMM pozabil povedati operativni skupini, da bomo streljali mi. Šele, ko so miličniki PM Murska Sobota začeli obkoljevati mesto domnevnega spopada, sem se spomnil, da so akcijo preklicali.

Dne 15. 7. 1991 je prišel ukaz o 50 odstotni demobilizaciji moštva, tako da je pol moštva lahko odšlo domov. Pred tem smo se še enkrat postavili pred zastavo Republike Slovenije in komandir PMM je analiziral obrambo MP in se zahvalil miličnicama in miličnikom za njihovo hrabrost. V kratkem pa je bila opravljena stoodstotna demobilizacija moštva in enota je odšla na redno delo.

Dne 19. 7. 1991 so na MP prišli opazovalci Evropske skupnosti, imenovali smo jih bele čelade, ker so bili oblečeni v belo. Kljub zahtevi italijanskega polkovnika, da se spusti zastava Republike Slovenije, je komandir PMM polkovniku povedal, da je preteklo preveč krvi, da bi kaj takega lahko napravili brez upora prebivalcev. Glede zveznih predpisov pa so ti v večini delov popolnoma enaki slovenskim glede varovanja državne meje in prometa potnikov in blaga, zato milica ne dela drugače kot je prej. Ni pa mogel razumeti opisa dogodkov pred boji, da smo mi pozivali JLA k predaji, pa smo bili mi obkoljeni, ne oni. Rekel je, da to ni vojaško ravnanje, komandir PMM pa mu je potrdil, da je to pač ravnanje milice.

Poročilo skupine PEM-a UNZ Murska Sobota o bojih za MP Gederovci

POROČILO O AKTIVNOSTIH IN DRUGE INFORMACIJE - I.VOD - I. IN II. ODDELEK

- I -

Dne 26.06.1991 nam je bilo naročeno, da se odpeljemo na mejni prehod Gederovce, katerega moramo varovati, da ga nebi zavzela vojska. Na mejni prehod smo prispeli ob 04.00 uri.

Dne 27.06.1991 med 12.53 in 14.08 uro smo bili obkoljeni. Vojska je bila razporejena v gozdu, kateri se je nahajal v smeri karavle Petanjci, ter v gozdu v smeri Cankove. Ob 14.08 uri so prišli na MP trije vojaki in komandir karavle, ter zahtevali od nas da se predamo oz. da pustimo da prevzeme prehod vojska, če pa tega ne storimo pa naj spustimo zapornice ter ničesar ne delamo na prehodu. Omenjene zahteve smo odbili.

Ob 17.33 uri je bil v Petanjcih izvršen helikopterski desant. Pripeljani so bili vojaki, ter orožje, med njimi tudi minometalci, katere so na mestu kjer sta helikopterja pristala tudi postavili.

V času od 17.33 do 22.00 ure smo večkrat pozivali vojake in starešine na prezpogojno predajo. Sodeloval je tudi starešina TO. Odgovora na poziv k predaji ni bilo.

Ob 22.31 uri smo po daljšem dogovarjanju s starešinami TO, odprli ogenj na pripadnike JA, za katerega so dobili pripadniki TO ukaz že ob 21.00 uri. Od 22.31 ure pa do 04.30 ure je prišlo še nekajkrat do streljanja.

Dne 28.06.1991 smo zaradi neuspelih pogajanj pripadnikov TO z vodnikom VEINHANDLOM Maksov, odšli na kraj kjer je imel vodnik razporejeno svojo enoto, ter ga v dogovoru z operativno podskupino pozvali k brezpogojni predaji, kar je po 10 minutah kot je bil določen rok za predajo, to tudi storil. Pripadnike JA so prevzeli pripadniki TO.

Ob 09.46 uri smo odšli skupaj z pripadnikom TO POJBIC Jožetom na pogajanja v karavlo na Petanjcih. Pogovori so bili opravljeni z kap. KUCANOM. Vodil jih je pripadnik TO. Po cca 30 minutah so se pripadniki JA predali, nakar so bili prepeljani v M.Soboto na štab TO.

Okrog 21.42 ure smo skupaj z pripadniki TO obkolili karavlo Korovci, ter pripadnike JA pozivali k predaji. Ker do predaje ni prišlo smo se umaknili, dočim je ostala karavla nadzorovana.

Zaradi tega ker so bila pogajanja neuspešna, smo zaprosili operativno skupino za starešino JA kateri je bil prijet na karavli v Petanjcih, katerega smo dne 29.06.1991 odpeljali v Korovce, kjer je pozval pripadnike JA k predaji. Okrog 08.00 ure so se pripadniki JA kateri so bili v karavli predali. Prevzeli so jih pripadniki TO. Po predaji smo pregledali karavlo zaradi suma

Analiza dela PEM UNZ Murska Sobota pri obrambi MP Gederovci , stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

nastavitve eksplozivnih teles oz. ostanka vojakov JA. Ob 10.04 uri smo prijeli še dva vojaka katera sta se nahajala na MMP Cankova.

Dne 01.07.1991 okrog 15.15 ure smo bili poslani s strani operativne skupine na karavlo Hodoš. Ker je bila organizacija in delovanje TO in samega starešinskega kadra slabo smo se sami vključili v pogajanja z pripadniki JA IN ZSNZ. Dne 02.07.1991 je prispel na HODOŠ vod pripadnikov TO kateremu je poveljeval GIDER Alan, s katerim smo predhodno sodelovali v GEDEROVCIH, kateri je po naročilu MIHELIČA prevzel poveljstvo nad pripadniki TO kateri so bili stacionirani na HODOSU.

Ob 23.22 uri smo izdelali načrt obkolitve karavle in razporeditve moštva, ter način napada in prevzema pripadnikov JA in ZSNZ. Okrog 16.00 ure je bil s strani TO postavljen pripadnikom JA in ZSNZ ultimat o prezpogojni vdaji. Okrog 16.32 ure so se pripadniki JA in ZSNZ predali brez boja. Okrog 17.25 ure smo izpraznili ter pregledali karavlo. Peripadnike JA so prevzeli pripadniki TO, ZSNZ pa policija, nakar smo jih sprovedli v zapore M.Sobota.

Dne 03.07.1991 smo bili poslani okrog 13.00 ure na območje PM Ljutomer, kjer naj bi pomagali pri operativnem delu PM Ljutomer, kjer smo se po naročilu operativne skupine premaknili v bližino Hrastje Mote, kjer smo spremljali premike oklepne enote.

Okrog 01.00 ure dne 03.07. smo se premaknili nazaj v Krog. Ob 15.00 uri pa smo se odpeljali na OM Gornji Petrovci, kjer smo formirali patrulje s katerimi smo pokrivali oz. opravljali globinsko varovanje državne meje na relaciji HODOŠ - KUZMA - PETANJCI. Dne 04.07. okrog 05.30 ure pa smo se premaknili v osnovno šolo v Veliki Polani.

Ocenjujemo oz. smatramo da so bile akcije ob pomoči operativne skupine zadovoljivo izvedene, kar pa naj oceni operativna skupina UNZ.

- II -

Ocenjujemo da je bilo moralno stanje enote skupaj z aktivnimi delavci MP Gederovci ter rezervnimi miličniki zadovoljivo, kakor tudi pripravljenost in usposobljenost.

- III -

Problematike glede rezervnih miličnikov posebej nismo beležili, mogoče kakšne manjše nepravilnosti, katere pa so bile sproti odpravljane.

Analiza dela PEM UNZ Murska Sobota pri obrambi MP Gederovci, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- IV -

Ocena oragniziranosti VEM - v redu.

- V -

Sodelovanje z operativno skupino UNZ je bilo na višku in zelo dobro. Operativna skupina UNZ je svoje delo glede obveščanja in vodenja opravljala zelo dobro.

- VI -

Dobro je bilo sodelovanja z OSS UNZ Murska Sobota glede oskrbe z hrano, kakor tudi opremo in strelivom.

- VII -

Sodelovanje z poveljstvom TO v Gederovcih, kjer smo sodelovali oz. se dogovarjali za vse akcije predvsem z poveljnikom GIDER Alanom je bilo zelo dobro, saj pripadniki TO v Gederovcih niso izvedli skoraj nobene akcije brez predhodnega dogovora z nami. Slabo pa je bilo sodelovanje z poveljstvom TO na Hodošu, s katerimi pa se je bilo težko dogovarjati. Prav tako je bila organiziranost in samo delovanje TO na Hodošu slabše kot v Gederovcih. Zato ocenjujemo premik pripadnikov TO katerim je poveljeval GIDER ALAN na Hodoš kot dobra poteza, kakor tudi prevzem poveljstva na pripadniki TO s strani GIDER ALANA.

- VIII -

Problematika glede opreme in drugega se je reševala sprotno, zato problemov glede tega ni bilo.

- IX -

V prihodnje bi bilo opraviti temeljito analizo dela pripadnikov PEM, ter po potrebi opraviti tudi zamenjave.

Slavko ŠKERLAK
pom. poveljnika PEM
nižji inšpektor

Analiza dela PEM UNZ Murska Sobota pri obrambi MP Gederovci, stran 3 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Poročilo komandirja PMM Gederovci vodstvu UNZ Murska Sobota, takoj po bojih

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
[illegible] ZA NOTRANJE ZADEVE
[illegible] ZADEVE MURSKA SOBOTA
[illegible]
1-2/52-91
13/2-91

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
INŠPEKTORAT MILICE
MURSKA SOBOTA
(nač. IM)

ZADEVA: OPOMNIK ZA IZDELAVO INFORMACIJE

Obrambo MP Gederovci sta izvajala enota MP in skupina PEM-a, ko so bili dne 27/6-1991 zaprti mejni prehodi za obmejni promet pa je prišla še cela enota OM Cankova, skupaj je bilo na MP 64 aktivnih in rezervnih miličnikov.

Tega dne dopoldne se je na križišču v Gederovcih pred MP stacioniral odred TO z 72 pripadniki, ki je napravil barikado z tovornjaki na križišču. Zaradi provokacij s tovornjakom na patruljni stezi, pa je enota milice napravila še eno barikado pred MP iz službenih vozil in enega tovornjaka od TO. - Enota policije je bila razporejena tako, da je bila z večjim delom usmerjena v smeri stražnice Petanjci, v smeri Cankove pa je bila manjša zaščitnica. Bočno do križišča v gozdu pa je bila enota TO. Ko je naša zaščitnica ugotovila prihod 9 vojakov iz stražnice Korovci je nato opozorila enoto TO. Čez nekaj časa pa je bilo ugotovljeno, da je naša bočna zaščita TO zapustila položaj zaradi kosila in je položaj za našim hrbtom zasedla enota vojakov iz Korovec. Ko je enota iz Petanjec zasedla svoj položaj na robu gozda in je prišlo do helikopterskega desanta je tudi enota iz Korovec prečkala cesto in se pridružila ostalim vojakom. Ker pripadnikom TO več nismo zaupali smo morali imeti v tej smeri del moštva iz našega sestava. Zaradi poznega ukaza ni bil odpiran ogenj na helikopterja, ki sta lebdela nad zgradbo enote. Pri stikih z TO je bil problem predvsem z kap. GLIŠIČEM, ki je popoldne tega dne prišel povedat, da TO ne bo streljala tudi če bi vojaki nas napadli. Zaradi tega so bile izvedene priprave za umik enote z prehoda. Čez nekaj časa pa je prišel šef štaba enote GIDER, ki je zagotovil sodelovanje pri spopadu. Do spopada z JA je prišlo po dolgotrajnem pripravljanju enote TO ob 22.20 uri po predhodnem večkratnem pozivanju na predajo. Po odločni uporabi ognja se je po cca 20 minutah spopada enota JA umaknila v stražnico. Pri razorožitvi stražnice v Petanjcih so sodelovali kom. PM in pripadnika PEM-a ŠKERLAK in TRČEK ko zaščitnica vodje enote TO POJBIČA na pogajanjih z pripadniki JA. Pozneje so pripadniki TO stražnico pustili odprto in v njej ogromno opreme, eksploziv za rušenje mostu v Petanjcih in zaboj ročnih bomb. Šele po večkratnih zahtevah kom. PM in inšp. ŠKERLAKA so iz zgradbe odnesli eksploziv in jo zapečatili. Pri TO je bil problem predvsem glede prenosa informacij saj so bili z informacijo vedno prepozni.

- Miličniki so brez izjeme opravili zadane naloge, miličniki niso usposobljeni za dejstvovanje z orožjem večje

Analiza obrambe MP Gederovci takoj po koncu spopadov, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

ognjene moči npr. puškomitraljezom, prav tako enota nima orožja in ne usposobljenih miličnikov za boj proti oklepnim enotam ali enotam v zavarovanih prostorih. Prav tako vodstvo ni usposobljeno za taktiko boja proti večji enoti in letečim ciljem.

- rezervni miličniki enote so za ta del nalog usposobljeni in so naloge izvajali kot se je od njih zahtevalo. Z enim miličnikom je bil problem glede domačih razmer in se mu je omogočalo občasne izhode in je sedaj stalno doma.

- VEM je organiziran za izvajanje policijskih nalog v vojni, direktn: boj z oklepnimi in večjimi pešadijskimi enotami pa po vsej verjetnosti ni bil predviden.

- po prvi zmedi je zelo dobro steklo sodelovanje z OSS, z drugimi službami pa enota ni imela nekega konkretnega stika.

- pri sodelovanju z enoto TO ni bilo problemov glede sodelovanja z šefom štaba GIDERJEM in vodjem voda diverzanotv BOŠNJAKOVIČEM. Nekaj težav je bilo z kapetanom GLIŠIČEM, ki je večkrat drugače tolmačil ukaze, čakal na navodila iz štaba in ni ukrepal do prihoda GIDERJA. Problem enote TO je bil najbrž prekomerno uživanje alkohola nekaterih pripadnikov tako, da del enote operativno ni bil sposoben za uporabo. Manjkale pa so tudi UKV zveze, da bi lahko medsebojne informacije lažje prenašali eni na druge.

- enota nima orožja za protioklepni boj, prav tako bi potrebovali še vsaj dve AP, ker sta komandir in mil. ki ga zamenjuje oborožena avtomatskima pištolama, ki sta se izkazali za neuporabno orožje v taki vrsti spopada, enota ima le eno prenosno zvezo, potrebovala pa bi še eno, enota nima terenskega vozila za hitro gibanje ob sami meji pri nadzoru zelene meje, rezervni miličniki imajo samo eno uniformo, prav tako pa imajo tudi aktivni miličniki samo eno delovno uniformo in se miličnik ne more preobleči in dati drugo uniformo na čiščenje.

- zaradi dela v PEM-u in na kontrolni točki manjkajo trije aktivni miličniki kar je premalo za redno delo in zavarovanje zelene meje. Prav tako bi bilo potrebno na novo kadrovati enega rezervnega miličnika za zamenjavo RM SEVRA, ki zaradi problemov doma ne more biti več v rezervnem sestavu.

Drago RIBAŠ
KOMANDIR POSTAJE MEJNE MILICE
INŠPEKTOR

Analiza obrambe MP Gederovci takoj po koncu spopadov, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Drago Jureš

Vojni dogodki v Gederovcih

Leta 1991 sem bil poslovodja Kmetijske zadruge Panonka Murska Sobota, pozneje zaposlen kot poslovni sekretar na Občini Tišina, danes pa upokojenec. Ob vojnih dogodkih v Gederovcih sem kot stotnik Teritorialne obrambe (TO) sodeloval pri pogajanjih in sprejemanju pomembne odločitve.

V Centru Vidonci sem prevzel vodenje posebne čete TO, ki je štela sto vojakov, imela poveljstvo in tri vode. Začeli smo se pripravljati na vojaške aktivnosti – postavljanje zasede in druge protidiverzantske naloge. Takoj smo zadolžili orožje.

Dne 28. 6. 1991 zjutraj je iz štaba TO v Murski Soboti prišlo povelje, da moramo iz posebne čete TO en vod poslati na Hodoš, drugega na Kuzmo, tretjega pa v Gederovce.

Vojaki JLA korakajo iz vojašnice v Murski Soboti proti mejnemu prehodu Gederovci (Foto Jože Pojbič).

Tretjemu vodu TO sem poveljeval z nalogo, da postavimo zasedo enoti JLA iz vojašnice Murska Sobota. Ta je namreč dobila nalogo, da zasede mejni prehod v Gederovcih. V enoti je bilo okrog 15 vojakov. Po prihodu v Gederovce smo preverili položaj enote JLA, ki je pešačila iz Murske Sobote proti Gederovcem. Ker so bili že izven naselja Rankovci, smo zasedli položaje v Gederovcih od stare šole do mejnega prehoda. Ko se je enota JLA približala vasi, je zavzela položaje za nabrežjem ceste na začetku naselja Gederovci iz soboške smeri.

Vojaki JLA ob prihodu v Gederovce (Foto Jože Pojbič).

S še dvema vojakoma sem se odšel pogajat s poveljnikom enote JLA, vendar se ta ni hotel takoj predati. V času naših pogajanj so novinarji fotografirali dogajanje, kar je močno vznemirilo posameznike v njihovi enoti. Postalo je zelo napeto in skoraj bi prišlo do incidenta. V tem času nas je v zelo nizkem letu preletel helikopter z dodatno enoto vojakov JLA kot okrepitev iz soboške vojašnice.

Zvečer se je začela nevihta. Jarki so se hitro napolnili z vodo, saj je močno deževalo. Poveljujoči TO v Gederovcih je sklical sestanek, na katerem je predstavil nalogo, da moramo napasti enoto JLA. Nastopila je smrtna tišina, glede na vremenske razmere si namreč nismo predstavljali, kako bomo izvedli napad. Po še enem kontaktu s štabom v Murski Soboti smo dobili končno povelje, da moramo začeti streljati na enoto JLA. Najprej je enota slovenske policije začela streljati na skupino vojakov, ki je izvedla helikopterski desant. Ob 22.10 pa se je začelo močno obstreljevanje tudi med TO in pripadniki JLA na drugi strani.

Položaji TO v Gederovcih (Foto Jože Pojbič).

Po končanem streljanju je na postajališče pripeljal avtobus, iz katerega so izstopile delavke, ki so se vračale iz tovarne Mura. Takrat si nismo niti predstavljali, kaj bi se lahko zgodilo, če bi se avtobus pripeljal nekaj minut prej in se znašel v navzkrižnem ognju.

Nevihta z močnim nalivom je pripomogla, da ni prišlo do bolj uničevalnega spopada, naboji so le švigali nad glavami vpletenih. Po določenem premirju je prišlo do ponovnega obstreljevanja ob pol treh ponoči. Do jutra smo bili vsi na svojih položajih popolnoma premočeni, le orožje smo ohranili v stanju, da je bilo uporabno za bojno delovanje.

Zjutraj okrog osmih je enota jugoslovanske vojske položila orožje in se predala. V gasilskem domu v Gederovcih smo jim omogočili, da so se nekoliko ogreli, nato pa smo jih odpeljali v zbirni center v Mursko Soboto.

BOJI ZA MEDNARODNI MEJNI PREHOD KUZMA

PEM UNZ Murska Sobota je dvignil zastavo na MMP Kuzma (Foto Štefan Abraham).

Ciril Magdič

Dogodki na Mednarodnem mejnem prehodu Kuzma 1991

Intenzivne priprave na razglasitev samostojnosti in državnosti so potekale tudi na območju takratnega Oddelka milice Rogašovci (OM Rogašovci). Pri tem je OM Rogašovci teritorialno pokrival mejni prehod za mednarodni promet Kuzma (MMP) in maloobmejne prehode Fikšince, Kramarovce, Sotina in Matjaševci. Na tem območju so bile štiri stražnice JLA, ki so prikrivale državno mejo s sosednjima Avstrijo in Madžarsko, in sicer Fikšinci, Sotina, Kuzma in Trdkova.

V času priprav so bili vodstvo in miličniki angažirani za spremljanje starešin JLA, ki so bili komandirji karavl. Pred začetkom vojne so navedene stražnice popolnjevali z moštvom, materialno tehnično opremo, strelivom in dodatnimi starešinami. Najbolj opremljena z dodatnim moštvom in oficirskim kadrom je bila mejna stražnica v Kuzmi, ki je bila najbližja MMP v Kuzmi. Mednarodni mejni prehod Kuzma je bil, po informacijah, s katerimi smo razpolagali, strateškega pomena za komunikacijo na relaciji Zagreb – Avstrija. Na tej relaciji naj bi potekala pot, ki naj bi jo koristile zvezne oblasti. Vsi pojavi, informacije in podatki, vezani na pokrivanje stražnic in moštva JLA, so bili sporočeni na UNZ Murska Sobota.

Za obrambo mednarodnega mejnega prehoda Kuzma je bila namenjena enota Postaje mejne milice Kuzma (PMM Kuzma) z rezervnim sestavom, ena tretjina PEM UNZ Murska Sobota, miličniki Oddelka milice Rogašovci z rezervnim sestavom in enota Teritorialne obrambe, ki je imela nalogo blokade komunikacije Sotina - MMP Kuzma. Tako je del miličnikov OM Rogašovci opravljal varovanje oziroma stražarsko službo na MMP Kuzma, drugi pa so delali na maloobmejnih prehodih in opravljali operativne naloge, preverbe in nadzor nad posameznimi osebami neposredno na terenu.

Sreda, 26. 6. 1991

Miličniki OM Rogašovci, ki so bili dodeljeni na mednarodni mejni prehod Kuzma na stražarsko službo, so bili udeleženi v incidentu, ki se je zgodil ob 7.15 uri, ko je vojaška zaseda repetirala orožje in merila v njih ter zahtevala, da odvržejo orožje ter se predajo. Miličniki so se umaknili na mejni prehod, kjer so o dogodku poročali vodstvu. To je bil prvi incident med JLA in milico na območju UNZ Murska Sobota. O tem dogodku so takoj poročale lokalne in druge radijske postaje. Pripadniki PEM, ostali miličniki ter delavci cestnega podjetja so na maloobmejnem prehodu zamenjali označevalne table in zvezno zastavo zamenjali s slovensko. Takrat sta na območju mejnega prehodu bila tudi poveljnik PEM in kapetan v karavli Kuzma, ki je bil odgovoren za karavlo Kuzma.

Četrtek, 27. 6. 1991

Ob 5.30 je na območje mejnega prehoda za mednarodni promet Kuzma prišel v pomoč pri obrambi MMP tretji vod Posebne enote milice UNZ Murska Sobota. Še istega dne v dopoldanskem času je bil organiziran sestanek komandirja PMM, vodje PEM v Kuzmi, vodje carinske izpostave v Kuzmi in poveljujočega TO na območju Kuzme. Dogovorjeno je bilo, da aktivni miličniki opravljajo poostreno kontrolo potniškega prometa, podobno nalogo je imela carina, s tem da je ona opravljala kontrolo nad carinskim blagom, pripadniki PEM in rezervni sestav pa je zagotavlja varnost zaposlenih in potnikov na MMP.

Za lažjo komunikacijo s poveljujočim TO mu je bila dana v uporabo službena UKW postaja in določen klicni znak. Tekom dneva je bilo več pogovorov s predstavniki vojske

PEM pomaga postaviti table nove države na MP Kuzma (Foto Štefan Abraham).

glede sodelovanja, kar pa starešine JLA niso hotele sprejeti, še več, vedno bolj so bili na distanci in malo pred 16.00 je starešina stražnice iz Kuzme zahteval, da vsi miličniki zapustijo MMP in ga kot predajo JLA. Svojo zahtevo so podkrepili z vojaško blokado v gozdu nad MMP. Po tej zahtevi je ta isti starešina JLA izdal ukaz vojaku, da mora streljati na miličnika pogajalca, kar pa vojak ni izvršil. Ta vojak je bil v naslednjih dneh zajet in je to povedal miličnikom na mejnem prehodu.

Na maloobmejne prehode Fikšinci, Kramarovci in Sotina so prišli vojaki in službujoče miličnike seznanili, da so mejni prehodi zaprti in da se promet več ne bo odvijal. Kot odgovor na ta ultimat so miličniki OM Rogašovci na mejnem prehodu v Kramarovcih in Fikšincih zajeli vojake in podporočnika, ki so blokirali delo miličnikov. V večernem času sta bila na OM Rogašovci zajeta dva poročnika, ki sta bila pridodana na stražnico Kuzma in sta bila udeležena v prometni nesreči izven naselja Sotina. V noči iz 27. 6. na 28. 6. je bila na območju Pomurja nevihta z močni nalivom, kar je povzročilo, da so proti jutru umaknili miličnike na mejni prehod iz gozda, kjer so izvajali varovanje MMP. Prav tako se je tudi vojska umaknila na karavlo.

Petek, 28. 6. 1991

Okrog 2.00 so bile iz UNZ pripeljane sveže srajce in deke. Ta oprema je bila nujno potrebna, saj pripadniki PEM niso imeli s sabo rezervnih oblačil. Po 6. uri so vojaki ponovno blokirali MMP. Starešine JLA, ki so izvajale blokado, so bile opozorjene, v kolikor ne bodo umaknili vojske, bodo zoper njih uporabljena vsa sredstva, da se jim prepreči tako delovanje. Te zahteve niso upoštevali, zato so se s predstavniki TO dogovorili, da bodo ob 8.55 izvedli borbeno akcijo, s tem da ne bomo streljali v vojake, razen če bo to potrebno v samoobrambi.

Točno ob določeni uri je bil izdan ukaz miličnikom, da začnejo streljati, enak ukaz je bil izdan pripadnikom TO, zato so se vojaki in starešina iz stražnice Kuzma predali, vojaki iz stražnice Sotine pa so se umaknili v stražnico.

V pogajanjih z vojaki glede predaje karavle v Sotini in miličniki OM Rogašovci s pripadniki

PEM in enoto Teritorialne obrambe so dosegli predajo vojakov, ki so bili v karavli Sotina in vojakov, ki so se vračali v isto karavlo iz blokade mejnega prehoda v Kuzmi. V istem dnevu so sodelovali pri zavzetju karavle v Trdkovi.

V dopoldanskem času se je na MMP izvajal postopek z zajetimi vojaki in starešinami. Okrog 14.00 so jih predstavniki ORF obvestili, da imajo informacijo, da se pripravlja letalski napad na MMP in zaprosili za dovoljenje, če lahko z njihovega mejnega prehoda snemajo dogodke na našem MMP. To smo jim dovolili. Nekoliko pozneje, isto popoldne, je bil pogovor z avstrijskimi kolegi glede umika miličnikov na območje Republike Avstrije, kolegi iz Avstrije so to prošnjo sprejeli z razumevanjem in ponudili vsestransko pomoč, v kolikor bo potrebno. Do letalskega napada na MMP ni prišlo.

Sobota, 29. 6. 1991

Miličniki OM Rogašovci so na UNZ MS prepeljali protitankovske mine, ki so bile najdene v posebnih skladiščih izven karavle Trdkova in Fikšinci. Del tega sta v nočnem času pripadnika PEM s službenim vozilom odpeljala (en zaboj protitankovskih min) in na mostu v Dokležovju predala miličnikom iz Ljutomera.

Miličniki OM Rogašovci so skupaj s PEM sodelovali pri blokadi karavle Korovci. V vasi Kuzma so zajeli komandirja karavle Trdkova. Odprti so bili vsi štirje maloobmejni prehodi na območju OM Rogašovci in začeli so z normalnim delom.

Nedelja, 30. 6. 1991

V dopoldanskem času so bili na mednarodnem mejnem prehodu Kuzma obveščeni, da je na karavlo v Kuzmi prišlo trideset oboroženih teroristov iz Republike Avstrije in se pripravljajo na aktivnosti v Republiki Sloveniji. Zato so pripadniki PEM začeli ob 19.00 z varovanjem in blokiranjem nad karavlo Kuzma. Pozneje se je izkazalo, da je šlo za dezinformacijo.

Ponedeljek, 1. 7. 1991

Skupina pripadnikov PEM je z miličniki opravljala varovanje državne meje v smeri tromeje, druga skupina pa je v dopoldanskem času opravila obhod od MMP do maloobmejnega prehoda v Kramarovcih. K skupini, ki je izvajala varovanje državne meje nad karavlo Kuzma, je pritekel vojak in prosil, da se želi predati. Bil je Slovenec, doma iz okolice Trzina, obveščeni so bili starši, ki so preko Republike Avstrije v večernih urah prišli po njega. Čez dan je iz omenjene karavle pobegnilo več vojakov, ki so prišli do miličnikov ali so domačini poklicali na OM Rogašovci in sporočili, da se je k njim zatekel vojak, ki je bil tam prevzet.

Torek, 2. 7. 1991

Ob 13. uri so enota TO, PEM UNZ Murska Sobota, miličniki PMM Kuzma in miličniki OM Rogašovci napadli in zasedli karavlo v Kuzmi. Pri tem je bil smrtno zadet starešina karavle Kuzma kapetan Stojanović. Opravljen je bil ogled kraja, zagotovljen je bil pregled zdravnika in uredili so prevoz trupla v Mursko Soboto.

S tem je bilo celotno območje OM Rogašovci skupaj z MMP Kuzma očiščeno, vse štiri stražnice so bile zavzete, orožje zaseženo in razdeljeno med pripadnike TO in milico. Na MMP Kuzma je mejni promet potekal ves čas agresije JLA in ni bil prekinjen. Promet na maloobmejnih prehodih v Fikšincih, Kramarovcih, Sotini in Matjaševcih je bil prekinjen le za nekaj ur.

Marjan Slak

Dokument iz osebne zbirke: moje poročilo komandirja PMM Kuzma vodstvu UNZ Murska Sobota

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA
POSTAJA MEJNE MILICE KUZMA
Št.: 1-Z-62/91
Dne: 15. Juli 1991

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
M U R S K A S O B O T A

NAČELNIKU IM

ZADEVA: OPOMNIK ZA IZDELAVO INFORMACIJE (POROČILA) ZA RAZŠIRJENO SEJO KOLEGIJA VODSTVA MILICE - PODATKE POŠILJAMO
ZVEZA: Depeša MNZ RS št. o215-1-4/7666 z dne 12.o7.1991 in dogovor na posvetu starešin UNZ MS z dne 12.o7.1991

V zvezi omenjene depeše in dogovora vam posredujemo naslednje podatke in sicer:

1. Aktivni in rezervni sestav delavcev PMM Kuzma je koordinirano varoval bližnjo okolico MP z PEM. Vodstvo je tudi večkrat vzpostavilo kontakt z vodilnimi JA na tem območju s pogajanji, da bi preprečili agresijo vojaških enot. Med pogajanji je bilo ugotovljeno, da so vojaki pripravljeni se predati med tem, ko starešina JA ni bil pripravljen. Po pogajanjih je bil postavljen rok, da se enota JA preda sicer bodo napadeni. Po preteku roka se enota JA ni predala zato je z naše strani bilo izstreljenih nekaj opozorilnih strelov. Takrat so vojaki zapustili svoje položaje in brez orožja z dvignjenimi rokami se predali naši enoti.
   V drugi akciji smo prav tako skušali zajeti enoto JA in, ko je prišlo do opozorilnih strelov so vojaki zapustili svoje položaje in se vrnili v stražnico.

2. Pripravljenost miličnikov oz. moralno stanje je na zelo visokem nivoju. Usposobljenost miličnikov je zadovoljiva. Ko pa so delavci milice dobili plačilne liste so jih vsi zmetali v koš z komentarji, ki niso za vpis v ta list.

3. Ob resnih akcijah oz. agresije bi 50% rezervnih miličnikov pobegnilo oz. zapustilo enoto(eden doživel živčni zlom).

4. V slučaju vojne VEM prepuščena sama sebi, kakor tudi oddelki, povezanosti ni (brez zvez) itd. Prav tako so vsi AM in RM po kraju bivanja raztreseni po celem Pomurju.

5. Sodelovanje z ministrstvom in drugimi nam ni znano oz. nimamo podatkov.

Poročilo, stran 1
(Osebna zbirka Marjan Slak).

6. Sodelovanje z drugimi službami je dobro saj kljub hudim težavam je OSS zagotovila vsakodnevne oborke in druge potrebščine. Z VIS smo imeli stike kot po navadi, saj smo predstavnika VIS-a videli med agresijo JA na RS celo dvakrat, ko je pripotoval iz Avstrije v Slovenijo.

7. Sodelovanje z enotami TO je bilo enkratno. Vse akcije smo načrtovali skupaj. O vseh pojavih so nas sprotno obveščali. Pravtako smo jim zagotovili sredstva za zveze, da bi sodelovanje potekalo čim bolj usklajeno.

8. Problematika opreme je v tem, da nimamo zadostnega števila dolgega orožja za rezervne miličnike. Oprema je nepopolna in neprimerna ob obstoječem in predstoječem boju. Kar se tiče zvez (jih sploh nimamo). Za daljše bivanje oz. bojevanje je uniforma pomankljiva (padavine). Rezervni sestav je brez delovne uniforme, posedujejo le paradno (brez hlač, srajc, šotorskih kril, plinskih mask) itd.

9. Kadrovska problematika se kaže že sedaj v mirnobobnem delovanju. V slučaju agresije na RS pa je kljub dodatnemu sestavu RM z ozirom na dodatne naloge (straža, zavarovanje mejnega pasu, patrulje) absolutno premalo in smatramo, da bi bilo potrebno kadrovski sestav razširiti.

Marjan Slak
POVELJNIK POSTAJE MEJNE MILICE
višji inšpektor

Poročilo, stran 2
(Osebna zbirka Marjan Slak).

Franc Slokan

Dokument iz osebne zbirke: moja analiza o aktivnostih PEM na MP Kuzma

00006 ~~00008~~

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA
Inšpektorat policije

Stevilka: 211-1-
Datum : 23/5-1994

ZADEVA: DOGOJANJE NA PMP KUZMI

Zadeva je pisana na hitro in večji del na podlagi spomina, zato obstaja velika verjatnost, da bom izpustil kateri pomemben dogodek - vendar ne hote.

Kot je razvidno že iz odstalih virov sem vodil tretjo skupino PEM-a. Dne 27/6-1991 ob 02.30 uri sem sprejel povelje, da opravimo premik na PMP Kuzmo.

Tretjo skupino smo takrat sestavljali:
KOS Branko, KAROLI Martin, FRIDAU Milan, KISILAK Bojan, LUKINOVIC Jože, PREVOLSEK Vinko, LAMPE Bojan, ČASAR Marjan, FRSA Jože, FEHER Robert, HOZJAN Franc, HORVAT Stefan, FEHER Stefan, BOROŠ Julij, VENCELJ Janez, NOVAK Marjan, JANEŽIC Janko, FERENCEK Zlatko, KOTNJEK Jože, KOCET Borut, TITAN Jože, PECEK Stojan in jaz SLOKAN Franc.

Za zavarovanje objekta v Rakičanu so ostali Kocet, Časar in Titan.

Vsi ostali pa smo se s službenimi avtomobili odpeljali na MP Kuzmo, kamor smo prispeli okrog četrte ure zjutraj. Pri tem smo naredili večjo napako, ker si s sabo nismo vzeli rezervne opreme.

Na mejnem prehodu so se takrat nahajali aktivni policisti, nekaj pripadnikov rezervnega sestava in dva carinika. S komandirjem PMP (takrat še PMM) sva se dogovorila, da obrambo mejnega prehoda opravljajo pripadniki PEM-a, katerim se občasno pridodajajo policisti iz rednega in rezervnega sestava PMP Kuzme, nadzor nad potniki, ki prehajajo mejni prehod pa opravljajo policisti iz PMP Kuzme.

Do 08. ure je bil izdelan načrt obrambe mejnega prehoda in nekaj po tej uri so bili policisti razvrščeni na položaje. Pri tem je potrebno opozoriti, da so bili v gozdu okrog mejnega prehoda na svežo skopani streljski jarki, mitraljeska in streljska mesta. Z našo postavitvijo smo prehiteli vojsko in sicer smo policiste namestili prav v te jarke. Obrambo smo organizirali tako, da so obroč sestavljali po en pripadnik PEM-a, policist in rezervni policisti in zopet pripadnik PEM-a in tako dalje.

Okrog 14. ure so vojaki stražnice Kuzme in Sotine obkolili mejni prehod in sicer so zavzeli položaj v gozdu cca 50 metrov pred našo obrambno linijo.

V dopoldanskem času je prišel na mejni prehod pripadnik TO Goričan, ki je povedal, da se s svojo enoto nahaja na barikadi v križišču cest mejni prehod-Kuzma-Rogaševci in brani to barikado. Ob tej priložnosti mu je komandir PMP Kuzma dal v posojo enó UKV postajo in svoj klicni znak, kateremu je pridodal skozi ena, na kratku smo se dogovorili glede komuniciranja in če bo potrebno tudi skupnega sodelovanja.

Okrog 16. ure so bila opravljena prva pogajanja z nami in obema komandirjema stražnic. Prvi dve pogajanji sta bili neuspešni, pri teh pa je bil nekoliko

Analiza aktivnosti PEM na MP Kuzma, stran 1
(Osebna zbirka Franc Slokan).

manj odločen kom. iz Kuzme Osman KAMENICA. Zato si ga je komandir PMP Kuzma Slak povabil v bife na mejnem prehodu. Kolko je Kamenica v tem primeru popil mi ni znano, vendar je odšel na položaj nekoliko vinjen.

Okrog 18.30 ure je Branko KOS, skupaj s policistom Francem HOZJANOM opravljal obhod policistov, ki so bili na obrambni liniji. Pri tem sta se približala vojakom , Osman KAMENICA pa je takrat izdal povelje svojemu podrejenemu desetarju, da ju ustreli. Tega ukaza desetar (Slovenec) ni hotel izvršiti, zaradi tega je bil odveden v stražnico.

Okrog 21.30 ure je prišlo do močnega naliva, ki je trajal vse do 02. ure naslednjega dne. Zato so bile izmene za obrambo organizirane na eno uro, kljub temu pa so bili vsi policisti premočeni. Zato nam je inšpektor Drago PETEK pripeljal suha oblačila okrog 02. ure.

28.06.1991

Okrog 01.30 ure se je vojska umaknila nazaj v stražarnico in se ponovno vrnila okrog 04.30 ure.

Ob 07.45 uri je prišlo do ponovnih razgovorov med nami in starešinami, ki so z vojsko blokirali mejni prehod. Pri teh razgovorih je bilo razbrati, da vojska ni več tako odločna, kljub temu pa se niso hoteli predati.

Ob 08.15 uri smo na mejni prehod povabili gosp. Gorčana in se z njim dogovorili, da bomo skupno točno ob deveti uri pričeli z napadom in tako prisilili vojsko k predaji. Naloga pripadnikov TO v tej akciji je bila, da s hrbtne strani prepreči umik vojakom.

Tu pa je prišlo do manjših zapletov, ker pripadniki TO oz. gosp. Gorčan ni poznaval razmer okrog mejnega prehoda je blokiral le severni in severovshodni del, tam kjer so bili nameščeni vojaki iz Kuzme. Ni pa blokiral južne in južnovshodne strani,da bi tako preprečil umik tudi vojakom iz stražnice Sotina.

Po dogovoru z Goričanom bi se morala akcija pričeti točno ob 09. uri, vendar je bil prvi strel istreljen ob 08.58 uri. Vojaki iz stražnice Kuzma so se po prvih rafalih predali oz. so odvrgli orožje in dvignili roke. Tega pa ni storila skupina vojakov iz stražarnice Sotina, ki so iz položajev pobegnili nazaj v stražarnico.

V akciji se je predalo 23 vojakov in en starešina, med razgovorom je bilo ugotovljeno, da se v stražnici Kuzma nahaja še 26 vojakov, katerim komanduje kapetan Stojanović. Zajetim vojakom smo na mejnem prehodu ponudili kruh in vroči čaj.

Vedno več je bilo informaciji, da se vojaki ne želijo bojevati proti nam, vendar jih v to silijo posamezne starešine. Tako smo bili s strani občanov obveščeni, da je iz stražnice Trtkova pobegnil komandir in nekaj vojakov, ostali vojaki pa se želijo predati.

Na prošnjo TO je bila določena skupina pripadnikov PEM, ki jih je vodil Branko KOS. Omenjena skupina je sodelovala pri praznenju stražarnice Trtkova. Druga skupina pripadnikov PEM pod vodstvo LUKINOVIĆ Jožeta pa je odšla do stražarnice Sotina in tam zajela 21 vojakov.

Analiza aktivnosti PEM na MP Kuzma, stran 2
(Osebna zbirka Franc Slokan).

Tekom tega dne so nas na mejnem prehodu večkrat obiskali posamezni predstavniki avstriskih varnostnih organov in avstriski novinarji.

Med 19. in 22. uro so bili štirje pripadniki PEM pridodanim policistom PO Rogaševce, ki so imeli nalogo, da prisilijo k predaji vojake, ki se nahajajo na maloobmejnih prehodih. Ob 22. uri so bili vsi maloobmejni prehodi odprti.

Okrog 23.30 uri sem se po telefonu pogovarjal s komandirjem PP Ljutomer o stanju, ob tej priložnosti mi je potožil, da mu primankuje minskih in drugih sredstev za boj proti oklepnim vozilom. Ker je bilo tekom tega dne v stražarnici Sotina najdenih nekaj takih sredstev sva se dogovorila, da mu jih pripadniki PEM pripeljejo do mostu čez reko Muro v Dokležovju. Zadeva je bila realizirana še isto noč ob 02. uri.

29/6-1991

Ob 06. uri smo opravili širši pregled okolice mejnega prehoda. Ob 06.25 uri me je po telefonu poklical delavec VIS-a Dušan MARENCE in mi svetoval, da se z njim sestanem v Kuzmi pri gostilni, ker ima pomembne informacije. Ob 07. uri sem se sestal z Marenčerjem. Opozoril me je, da imamjo preverjene infortmacije, da je preteklo noč prišlo v stražnico Kuzmo iz Avstrijo 30 dobro oboroženih mož, ki bodo pomagali pri obrambi stražnice Kuzma.

Dopoldne tega dne so iz stražnice Kuzma pobegnili štirje vojaki, ki so zanikali take trditve in povedali, da se v stražnici trenutno nahaja 22 vojakov in kapetan Stojanovič, ki ima dva desetarja slovenca z lisicami vklenjena k železnim posteljam.

Med 14. in 14.20 uro je mejni prehod Kuzmo obiskal župan pokrajine Burgeland z delegacijo. Ob tej priložnosti nam je čestital za hrabrost, ki smo jo pokazali v prejšnih dneh pri obrambi mejnega prehoda. Potrebno je pripomniti, da je bil mejni prehod ves čas odprt.

Okrog 18. ure je skupina PEM-ovcev opravila kontrolo državne meje na relaciji mejni prehod Kuzma - maloobmejni prehod Sotina. Druga skupina PEM je blokirala stražnico v Kuzmi na zahodni strani. Policisti PMP Kuzma pa so opravljali varovanje mejnega prehoda in kontrolo potnikov čez državno mejo.

Tega dne sem prvič opazil, da je imel službojoči carinik na mejnem prehodu cel dan na levem žepu priponko "SLOVENSKA CARINA".

30/6-1991

Nekih večjih aktivnosti tekom tega dne nismo imeli. Policisti PMP Kuzma so opravljali redna opravila na mejnem prehodu, vključno z varovanjem prehoda. Pripadniki PEM pa so sodelovali pri blokadi stražnice Kuzma.

V popoldanskem času smo organizirali čiščenje mejnega prehoda in poskrbeli za osebno higijeno policistov na nogometnem stadionu Sotina. Iz stražnice Trtkova je bil na mejni prehod pripeljan pralni stroj, da smo si lahko oprali spodnjo perilo in nogavice.

Analiza aktivnosti PEM na MP Kuzma, stran 3
(Osebna zbirka Franc Slokan).

1/7-1991

Tudi ta dan je potekal monotono. Osebno sem se dvakrat preko telefona pogovarjal s Stojanovičem in ga nagovarjal naj se preda. Tega dne ni bil tako odločen kot prejšnje dni in sicer je med razgovorom bilo razbrati, da preživlja manjšo krizo.

Tudi pri posameznih policistih je bilo opaziti manjše psihične krize. Zato sva se s komandirjem Slakom dogovorila, da 20 % posameznih pripadnikov pošljeva domov za šest ur.

2/7-1991

Že v jutranjih urah je prišlo do ponovnih pogovorov in usklajevanj z Gorčanom, glede napada na stražnico Kuzmo. Dogovorjeno je bilo, da bo TO ob 13. uri izvedel napad na stražnico z zolijami.

Celo dopoldne smo sprejemali različne informacije o stanju v stražnici Kuzma, ki so bile včasih tudi nasprotujoče.

Ob 13.00 uri je prišlo do streljanja na stražnico Kuzma s strani pripadnikov TO, ostrostrelca v stražnici sta istrelila tri strele v smeri pripadnikov PEM. Pri tem je en od ostrostrelcev le nekaj centimetrov zgrešil Zlatka FERENCEK. Po nekaj strelih, ki so jih v smeri stražnice usmerili ostrostrelci TO je bil zadet Stojanovič, ki je poškodban na kraju podlegel.

Ob 20. uri sem sprejel naročilo, da se s svojo skupino PEM vrnem na UNZ. Ob slovesu smo ugotovili, da je naše bivanje na mejnem prehodu Kuzma trajalo le šest dni, da smo svoje poslanstvo opravili uspešno in se vračamo kot zmagovalci. Nikakor nevem in nemorem opisati občutka, ki sem ga doživljal v svoji globini v času premika ob Kuzme do Sotine.

Noč smo prespali v osnovni šoli Krog, kjer smo se združili s skupino PEM, ki jo je vodil inšpektor Slavko Škerlak. To noč smo PP Ljutomer posredovali še en zaboj protioklepnih sredstev.

3/7-1991

Ob 09.00 uri smo opravili premik na območje občine Ljutomer. Zaradi blokiranega mostu v Dokležovju, smo reko Muro prečkali z brodom iz Kroga v Vučjo vas. Premikali smo se po poljskih cesta in se tako umaknili regionalki, po kateri so se v tistem času premikala oklepna vozila vojske. Ko smo prispeli nad naselje Bučečovci, sem bil s strani UNZ obveščen, da se v naselju Stara nova vas nahaja tank, ki je verjetno v okvari in da so v njem verjetno še vedno vojaki. Organizirana je bila skupina 10 pripadnikov PEM, tej skupini je poveljeval Branko KOS.

Po poročanju Kosa, bi naj akcija v Stari novi vasi potekala takole: S strani domačinov so bili obveščeni, kje se oklepno vozilo nahaja. Po ocenitvi situacije so vozilo obkolili, pri tem so jim pomagali tudi domačini, ki so bili oboroženi z lovskim orožjem. Med okoljevanjem so zajeli enega vojaka, ki je predhodno pobegnil iz oklepnega vozila. Vojak jih je informiral, da je to

Analiza aktivnosti PEM na MP Kuzma, stran 4
(Osebna zbirka Franc Slokan).

tako imenovan oklepni transporter in da se mu lahko približaš od zadaj. To sta storila on in Zlatko FERENCEK. Splezal je na vozilom in s kopitom avtomata udarjal po loputi. Na ta načinn je hotel iz vozila izvabiti vojake. Ker mu to ni uspelo, da bi na ta način prisili vojake k predaji je k sebi poklical Ferenceka, ki je prav tako splezal na vozilo. Ferenceka je pri sebi potreboval zato, da mu je ta iz zadnjega žepa neprobojnega jopiča izvlekel ročno bombo, katero je nato aktiviral in odvrgel v zračnik vozila. V tem času sta se smeri Radenec pripeljala dva tanka, ki sta prišla po navedeni oklepni transporter. Policisti, ki so tam izvajali akcijo se niso utegnili umakniti, zato je prišlo do uporabe strelnega orožja na obeh straneh. Pri tem je en vojak izgubil življenje.

Celo popoldne smo se zadrževali na območju občine Ljutomer razen Škerlaka, ki je s svojo skupino sodeloval pri varovanju vojaškega helikopterja izven naselja Hrastje Mote.

Okrog 23. ure smo se ponovno vrnili v Krog, kjer smo prespali.

4/7-91

Ob 08.50 uri sem sprejel naročilo, da se z manjšo skupino premaknem do Vidma ob Ščavnici, ker bom od ŽINKO Antona prevzel polkovnika Djurovića. Okrog 11 ure smo Djurovića predali na UNZ.

V popoldanskem času sem se premaknil s svojo skupino na Safarsko, kjer smo pričeli z varovanjem južne meje. Tam smo se zadržali deset dni, nato pa smo se premaknili v Veliko Polano in se združili z ostalim PEM-om.

Zabeležil
Franc SLOKAN

Analiza aktivnosti PEM na MP Kuzma, stran 5 (Osebna zbirka Franc Slokan).

PEM UNZ Murska Sobota na MP Kuzma 26. 6. 1991 (Foto arhiv Nevenka Biček).

Stanislav Gorčan

Mejni prehod Kuzma 1991

Kuzma je kraj, kjer se je v Prekmurju začel konflikt z zvezno vojsko. Že 26. junija so na tamkajšnjo karavlo pripeljali okrepitve in sicer desetarje, ki so v Celju bili na tečaju. Iz karavle so poslali izvidnico nad novi mejni prehod. Ta je 26. junija, ob 7.15 od miličnikov zahtevala, naj odložijo orožje ter se predajo, kar se ni zgodilo. Tega dne so na mejnem prehodu izobesili novo slovensko zastavo ter postavili napis Republika Slovenija.

Za zavzetje in kontrolo mednarodnega mejnega prehoda Kuzma so imele enote JLA 27. junija na razpolago 99 vojakov, tri podčastnike in tri častnike. Po dva voda sta bila v stražnici Sotina in Trdkova, ostali pa v stražnici Kuzma. Del enote iz Kuzme (25 vojakov) je zavzelo položaje v bližini starega mejnega prehoda, ki je bil oddaljen okrog 150 metrov vzhodno od »novega« uradnega prehoda.

Za obrambo mednarodnega mejnega prehoda Kuzma je bila namenjena Postaja mejne milice (PMM) Kuzma z rezervnim sestavom pod vodstvom Marjana Slaka, ena tretjina PEM UNZ Murska Sobota pod vodstvom Franca Slokana in miličniki Oddelka milice Rogašovci z rezervno sestavo, ki so opravljali varovanje oziroma stražarsko službo, pod vodstvom pomočnika komandirja Igorja Klariča.

Na cesti Sotina – mejni prehod Kuzma je slovenska stran postavila ovire, in sicer so bili na cesti kontejner, poln kovinskih odpadkov, iz podjetja »LIV« in trije tovornjaki iz »VGP Mura«, naloženi z gramozom. Ovire so bile postavljene, tako da je promet preko mejnega prehoda potekal nemoteno. V primeru ogrožanja s strani JLA pa bi ovire (tovornjaki) premaknili v popolno blokado. Za varovanje ovir in blokado dostopa do mejnega prehoda je bila zadolžena enota TO.

Mobilizacija 5. odreda TO je bila 24. junija zvečer na mobilizacijskem zbirališču v gasilskem domu Gerlinci. S težavo smo pri vodstvu gasilske organizacije dobili ključe od doma, v katerem se je začelo zbirati čedalje več pripadnikov odreda. Posamezne pripadnike sem osebno poznal, nekaterih pa do tedaj še nisem videl na nobenem usposabljanju.

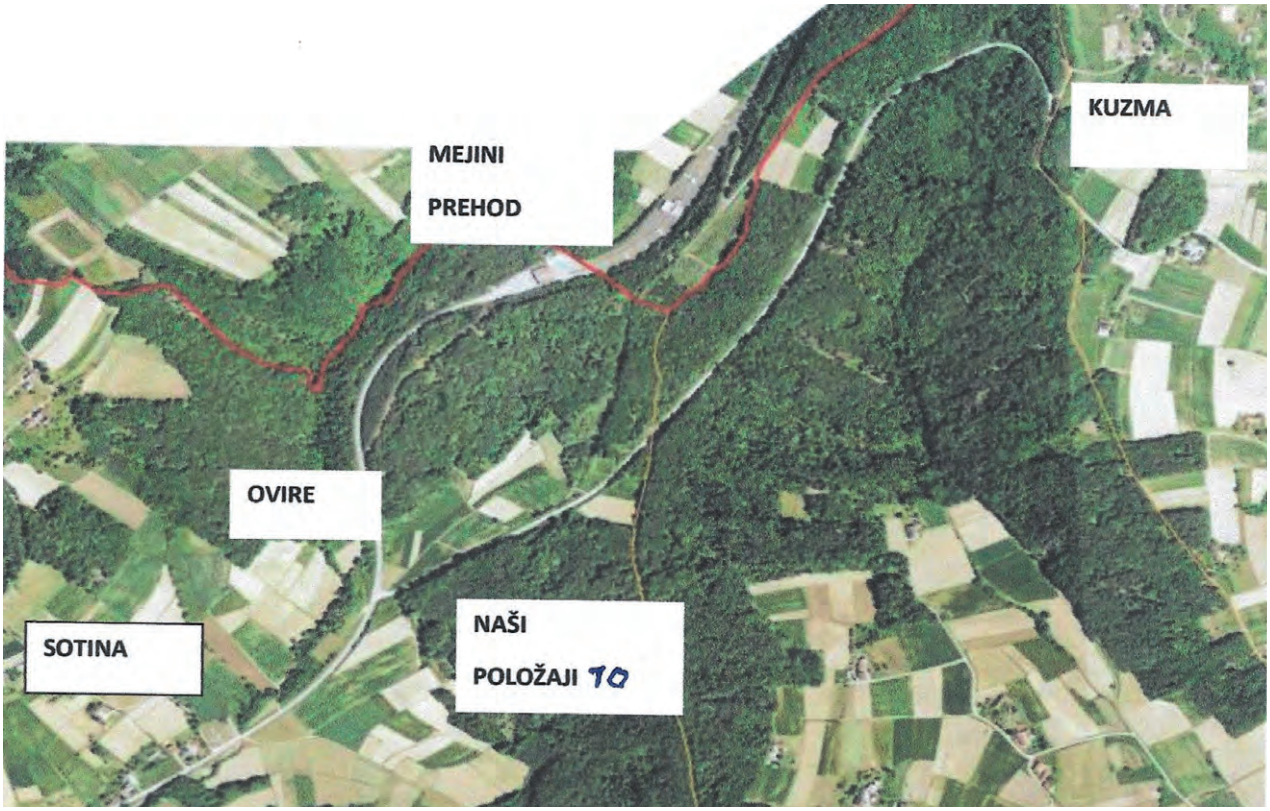
Med njimi so prišli tudi taki, ki sploh niso imeli zadolženih uniform, enega izmed njih (po poklicu je bil električar) smo poimenovali »specialec«. Kmalu so nam dostavili tudi orožje. Tako smo prevzeli nekaj pušk M-48 (nekatere so namesto jermenov imele vrvice) s strelivom, AP M-70 in APi – škorpijon, brez streliva. Mobilizacijsko zbirališče smo zavarovali s stražo, saj so se mimo nenehno vozili pripadniki JLA.

Gasilski dom leži ob glavni komunikaciji Murska Sobota – Fikšinci (stražnica). Od vozil smo prejeli tovorno vozilo in avtobus. Poseben problem je predstavljala tudi radijska postaja, preko katere nismo mogli vzpostaviti zveze z nadrejenim poveljstvom, tako da je bil edini način povezave telefon v bližnji gostilni, kjer smo imeli tudi hrano.

Naslednjega dne, 25. junija smo se premaknili z vso opremo v telovadnico Osnovne šole (OŠ) Rogašovci, kjer smo se dodatno opremili s strelivom in drugo opremo. Ker je v OŠ bila zelo dobro opremljena kuhinja in smo imeli v svojih vrstah tudi kuharja, smo si obroke hrane pripravljali sami, surovine pa nabavljali v bližnji trgovini. Dne 26. junija se je odred z vso opremo premaknil na križišče Sotina, mejni prehod Sotina – Kuzma in zasedel položaje za obrambo ovir, postavljenih na cesti proti mejnemu prehodu.

Del 5. odreda TO
(Foto arhiv Stanislav Gorčan).

Položaji TO pred MP Kuzma
(Foto arhiv Stanislav Gorčan).

Dopoldan so se hoteli mimo naših položajev do mejnega prehoda prebiti vojaki JLA z enim tovornim vozilom in terenskim vozilom PUCH – Pinzgauer (v nadaljevanju Pinz). Zaradi blokade ceste do prehoda niso mogli, zato so se na cesti obračali. Pri tem je tovorno vozilo zapeljalo v jarek.

To se je dogajalo le nekaj metrov pred našimi položaji. V tem primeru smo pozivali vojake JLA, naj se predajo in prestopijo na našo stran. Vendar tega niso hoteli. Mi pa nismo smeli uporabiti ognja, saj za to nismo dobili povelja oziroma odobritve. Tako so se vojaki odpeljali nazaj v stražnico Kuzma. Vodstvo enot milice na mejnem prehodu je takoj po našem prihodu vzpostavilo stik z enoto TO. V začetku je to opravljal komandir PMM z osebnim vozilom. Pozneje pa poveljnik enot TO dobil v uporabo službeno UKW postajo milice in določen klicni znak. Dogovorili smo se, da se bomo o vsaki akciji predhodno dogovorili in uskladili delovanje in smeri delovanja.

Istega dne so nas miličniki zaprosili za prevoz naših delavk iz avstrijskega podjetja »Boxmark«, ki jih je avstrijski avtobus pripeljal na mejni prehod. Ker ni bilo na voljo drugega prevoznega sredstva, smo se po delavke odpravili s tovornim vozilom. Delavke so bile vse v solzah, nalagali smo jih na tovornjake in jih odpeljali na njihove domove.

Seveda smo takoj navezali stike tudi z domačini, ki so nam nudili različne usluge. Aktivna koordinatorja sta bila gospod Herman Kisilak iz Serdice in gospod Viktor Benko iz Sotine. Na naših »novih« položajih smo uredili »poljsko stranišče« in ostale nujne stvari.

Pozneje istega dne so se iz smeri vasi Sotine pripeljali vojaki JLA v Pinzu. Ker se niso zaustavili, je bil proti njim sprožen krajši rafal iz avtomatske pištole. Trije vojaki in en častnik so zapustili vozilo in zavzeli položaje v strugi potoka. Kljub pozivom se niso hoteli predati, tako so se vojaki po strugi umaknili v stražnico Sotina. Častnik pa se je pomaknil nazaj do vozila in se vrnil v Kuzmo. Po tem incidentu se nam je iz smeri Sotine pridružil 1.vod 2. čete za posebne namene. Tako nas je na položajih TO bilo skupaj 49.

Zvečer 27. junija se je razbesnelo močno neurje. Ker nismo bili pripravljeni na tako vreme in niso bili postavljeni šotori ali bivaki, smo se znašli v zelo slabem položaju.

Ob 21:44 je vzhodno od naših položajev prišlo do prometne nesreče med osebnim vozilom in Pinzem. V nesreči se je poškodoval častnik - poročnik JLA. Skupaj z drugim častnikom (oba poročnika), ki je imel na rokavu znak Rdečega križa, sta prišla do naših položajev in prosila za pomoč. Kljub grožnjam z orožjem nam svoje osebne oborožitve nista hotela predati. Oba častnika sta bila prepeljana na Oddelek milice v Rogašovce.

V jutranjih urah 28. junija smo se po dogovoru z vodstvom milice odločili, da zavzamemo položaje ob starem mejnem prehodu. V tem času, ko sem bil na pogovoru o naši akciji, so teritorialci postavljali prave bivake za dolgotrajno bivanje na položajih. Vse potrebno (suha oblačila po nočnem deževju, orodje in drugo opremo) sta zagotovila koordinatorja (Kisilak in Benko). Po razgovoru s teritorialci smo se odločili za premik proti položajem JLA ob starem mejnem prehodu.

Začetek akcije naj bi bil ob 8.55. Enota TO se je premaknila do položajev in pozvala podčastnika in vojake JLA k predaji. Ker se niso hoteli predati, vendar so se začeli pomikati proti stražnici Kuzma, je bil izstreljen (ob 9:05) opozorilni krajši rafal nad glave vojakov. Ob 9:19 je prišlo do predaje 25 vojakov in enega podčastnika. Takoj smo zamenjali naše staro orožje s sodobnejšim odvzetim.

Istega dne ob 18.33 smo obkolili stražnico v Sotini, kjer je bilo 28 vojakov. Le ti so se po pogajanjih z namestnikom komandira Oddelka milice Rogašovci Igorja Klariča ob 20.30 predali brez boja. Enota TO in pripadniki milice so nato dobile nalogo za zavzetje stražnice

Kuzma, v kateri so ostali predvsem desetniki iz Celja in kapetan Stojanović (ostali vojaki so na skrivaj zapustili stražnico in se predali slovenskim oblastem). Tako je vodstvo enote TO 29. junija opravilo ogled situacije okrog stražnice.

Ker se nismo odločili za takojšnji premik iz dosedanjih položajev, kjer smo imeli postavljene bivake, v bližino stražnice, smo 30. junija nad stražnico postavili opazovalnico, ki je 24 ur spremljala dogajanje v stražnici in okolici. Istega dne smo v enoto dobili dva kosa raketometov RPG ter nekaj druge opreme. Od štaba CZ v Murski Soboti sem prejel megafon (za poziv k predaji) in devet ročnih protioklepnih bomb. Dobili smo tudi osebno vozilo Lada Niva, last VGP Murska Sobota, s katerim smo menjali opazovalce na opazovalnici. Z novim orožjem (RPG in ročne protioklepne bombe) sem opravil hitro usposabljanje za njihovo uporabo. V večernem času so nas miličniki obvestili, da v Trdkovi v gozdu še hodijo vojaki JLA in je nekdo v stražnici, saj gori luč. Po ogledu se je izkazalo, da je res nekdo pozabil luč v stražnici, v gozdu pa so opazili nekaj Romov, ki so si »nabavili« čelade JLA.

Prvega julija smo se premakni z vso enoto in opremo bližje stražnici v Kuzmi. Nove položaje smo zasedli okrog 250 metrov južno od stražnice. Omenjenega dne sta v enoto prišla gospod Bošnjakovič in gospod Gliščič (ki je služboval s kapetanom Stojanovićem v Makedoniji) ter poskušala pregovoriti kapetana Stojanovića, naj se preda. Odgovoril je, da je s predajo verjetno zamudil in se sedaj več ne misli predati. Spustil pa bo vsakega desetnika, ki bo hotel sam oditi iz stražnice. Stražnici smo odklopili elektriko in vodo.

V popoldanskem času smo opravili poveljniško opazovanje in se skupaj z enoto približali stražnici z vzhodne smeri. Vendar smo ugotovili, da napada s te strani ni možno izvesti, saj so bili vojaki JLA v veliki prednosti zaradi konfiguracije terena. Dne 2. julija smo ponovno dobili povelje, naj napademo stražnico. Položaje za napad smo zasedli v dopoldanskem času. Pripadniki odreda so zasedli položaje južno in zahodno od strežnice, 1. vod čete za posebne namene pa je branil izmik proti vzhodu, miličniki pa na severu stražnice.

V prvi zasedbi položajev napada – naskoka nismo izvedli in smo se umaknili nazaj na izhodiščne položaje. Po kosilu (ob 12.52) je povelje ponovno izdal poveljnik 75.ObmŠTO Edvard Mihalič, ter rekel »kaj mučkamo, naj že enkrat napademo stražnico«! Ponovno smo zasedli položaje okrog stražnice. Znak za napad je bil strel iz ostrostrelne puške (ostrostrelci so dobili nalogo, da takoj, ko bo možno, onesposobijo kapetana Stojanovića) ali strel z RPG.

Zaslišal se je strel puške, vendar je nato nastopila tišina. Nato sem z RPG 22 s kakih 150 metrov nameril v »Pinza« na dvorišču in sprožil. Vozila nisem zadel, začelo se je pa močno obstreljevanje iz vsega orožja. Pripadniki 1. voda 2. čete, ki še niso zasedli svojih položajev na vzhodni strani, so pozneje izjavljali, da je vsa stražnica bila v dimu.

Vojaki v stražnici so zasedli položaje in streljali na nas nekaj časa, nato so začeli glasno vzklikati (preglasili so pokanje pušk), da se predajajo. Poveljeval sem zaustavitev ognja (izstreljeno je bilo okrog 1.500 nabojev). Vojaki (vsi so bili desetniki, ki so taborili v omenjeni stražnici) so na dvorišču stražnice odložili orožje in v koloni zapustili stražnico. Po zaustavitvi in pregledu, smo ugotovili, da manjka kapetan Stojanović. Izjavili so da je ranjen. Predalo se je 18. desetnikov JLA.

Z dvema pripadnikoma TO smo se premaknili k stražnici in našli kapetana Stojanovića mrtvega ob zaklonilniku. Truplo smo pokrili s prtom in nato pregledali notranjost stražnice. Pridružili so se nam tudi miličniki, ki so obvestili pristojne službe o smrti Stojanovića.

Stražnica je bila po zavzetju v obupnem stanju, saj je bila več dni brez vode in elektrike.

Na njej pa so se poznale tudi posledice silovitega streljanja. Po uspešno končani akciji, se je enota TO premaknila v Rogašovce, nekateri pripadniki milice pa na druga, še odprta bojišča (Gornja Radgona).

Vozniki, ki so postavili tovorna vozila za blokado na cesti proti mejnemu prehodu Kuzma, so bili: Malačič Ludvik iz Kančevcev, Fukaš Drago iz Nuskove in Štefan Kreslin (Kresl)?, Bistrica. Veliko pomoč in koordinacijo z domačini sta vodila Kisilak Herman iz Serdice in Benko Viktor iz Sotine.

Stražnica Kuzma po zavzetju 2. 7.1991
(Arhiv PVD Sever za Pomurje).

BOJI ZA MEDNARODNI MEJNI PREHOD HODOŠ

Položaji milice na MMP Hodoš pred spopadom na posnetku zaslona (Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Franc Berlak

Opis obrambe mejnega prehoda Hodoš z nekaterimi podrobnostmi

Dne 26. 6. 1991 v dopoldanskem času okrog 10.00 so prišli na mejni prehod Hodoš delavci cestnega podjetja Murska Sobota z nalogo, da odstranijo tablo SFRJ in postavijo novo tablo Republika Slovenija. Prav tako se je okrog 12.00 pripeljala na mejni prehod manjša skupina pripadnikov Posebne enote milice UNZ Murska Sobota, ki jo je vodil gospod Škerlak. Navedena skupina pripadnikov posebne enote milice je pripeljala zastavo Republike Slovenije. Moštvo, ki je bilo takrat na MP, se je postrojilo. Spustili so zastavo SFRJ in častno ob pozdravu dvignili slovensko zastavo. Po tem dejanju je Posebna enota milice prehod zapustila.

Okrog 12.30 pa sta na MP prišla starešina obmejne stražnice Hodoš, Verbai Zoltan in starešina iz vojašnice Murska Sobota, kapetan I. razreda Klajić Džoko. Od komandirja PMM Hodoš Franca Berlaka sta zahtevala, da se tabla Republike Slovenije in republiška zastava umakneta in se ponovno namesti tabla SFRJ in zastava Jugoslavije. Komandir PMM jima je pojasnil, da do zamenjave starih znamenj ne bo prišlo, ker to ni v njegovi pristojnosti.

V noči iz 26. 6 na 27. 6. 1991 je bil sklican sestanek na UNZ Murska Sobota, potem pa je sledil sklic aktivnih in rezervnih miličnikov. Po opravljenem sklicu aktivnih in rezervnih miličnikov je komandir MP Hodoš ocenil, da bo s svojim moštvom težko obranil mejni prehod. V dogovoru z načelnikom Inšpektorata milice Milanom Horvatom je bilo dogovorjeno, da se miličnikom MP Hodoš priključijo še aktivni in rezervni miličniki Oddelka milice Gornji Petrovci.

Dne 27. 6. 1991, okrog 13. 00 je Franc Berden na MP Hodoš pripeljal rezervne in aktivne miličnike. Po prihodu so bili seznanjeni z nastalimi političnimi razmerami v Sloveniji, prav tako pa so bili seznanjeni z načrtom obrambe MP Hodoš ter razporejeni na položaje.

Okrog 14.00 je načelnik inšpektorata milice Milan Horvat obvestil komandirja MP Hodoš, da se na MP Hodoš pričakuje zračni desant. Ob 16. 07 smo bili obveščeni, da iz smeri Murska Sobota dva helikopterja letita proti Hodošu. Ob 16.12 smo nad vasjo Hodoš že opazili dva helikopterja, ki sta letela v nizkem letu proti MP in mejni prehod preletela z zadnje strani ter se za madžarskim mejnim prehodom obrnila in priletela nazaj v Slovenijo s sprednje strani nad položaji braniteljev MP Hodoš.

Odletela sta do opazovalnega stolpa JLA, približno 300 metrov od MP Hodoš, kjer sta pristala in odložila vojake, ki so bili oblečeni v maskirne obleke in neprebojne jopiče in čelade. Po izkrcanju vojakov sta odletela nazaj v smeri Murske Sobote. Takrat še ni bilo izdano povelje, da se lahko na sovražnika odpira ogenj. Branitelji MP Hodoš niti niso imeli ustrezne oborožitve za sestrelitev helikopterjev.

Nekako čez deset minut je priletel še en helikopter, tokrat precej visoko, in pristal pri opazovalnem stolpu, kjer je odložil pripadnike milice Zveznega sekretariata za notranje zadeve - enote iz Beograda. Ob 17.00 smo opazili manjšo skupino vojakov, ki so se začeli gibati od stolpa v smeri regionalne ceste MP – Hodoš. Imeli so visoko dvignjeno belo zastavo. Ko so prispeli na regionalno cesto nekje do polovice med položajema vojske JLA in milice, so začeli z rokami pozivati na pogajanja.

Na pogajanja so prišli inšpektor Zvezne enote milice, poročnik JLA iz desanta ter starešina

obmejne stražnice Hodoš. Iz milice MP Hodoš sta se pogajanja udeležila Ljubo Zečevič in komandir PMM Hodoš. Inšpektor policije je hotel vročiti komandirju PMM Hodoš odločbo, v kateri je bilo navedeno, da je od tega trenutka naprej razrešen dolžnosti komandirja, in da mora njemu predati moštvo, oborožitev in dokumentacijo. Ker je komandir MP odločno zavrnil sprejem odločbe in predajo prehoda, sta inšpektor in poročnik postala precej nesramna in žaljiva. Komandir MP je ob tem dejal, da se z njimi ne želi več pogajati. Dali so mu čas za premislek in napovedali nova pogajanja.

Ob 17.16 je sledilo novo pogajanje, tokrat sta na pogajanje prišla poročnik in komandir obmejne stražnice, z MP pa komandir in vodja skupine Sedar Jože. Poročnik je ponovno z ostrim tonom zahteval predajo MP Hodoš, z moštvom, oborožitvijo in dokumentacijo. Ker je komandir MP ponovno odklonil predajo, mu je poročnik zagrozil, da bodo prehod zavzeli s silo in uporabo strelnega orožja. Ker nikakor ni prišlo do sporazuma, so se pogajalci vrnili na svoje položaje.

Ob 18.35 je prišlo do tretjega pogajanja, na katerega je prišel komandir obmejne stražnice Zoltan Verbai sam. Z MP pa sta se pogajanja udeležila komandir MP in vodja skupine Jože Sedar. Komandir PMM Hodoš je na vse načine poskušal prepričati zastavnika Verbaja, da se preda, in tako s svojim dejanjem prepreči nepotreben spopad in prelivanje krvi. Kljub prepričevanju je Verbai ostal trdno na strani JLA in prenesel sporočilo poročnika, v kolikor komandir MP ne preda prehoda, bo tega zavzel s silo.

Takoj po vrnitvi pogajalcev na svoje položaje je bilo opaziti, da se je vojska začela razvrščati v desno proti gozdu in s tem pokrivati zadnji del prehoda, kjer je bila čistina. Nekateri vojaki pa so se začeli vkopavati. Ker je komandir MP ocenil, da to predstavlja veliko nevarnost za branitelje, je poklical na štab TO v Čardo z namenom, da poveljnika TO Skandalija zaprosi za pomoč.

Milana Šadl ga je seznanil, da je poveljnik z moštvom v pomoči v Kuzmi, in da ima on na razpolago le šest vojakov. Komandir MP ga je zaprosil, da pošlje par vojakov ob nasipu stare železnice z namenom, da sporočajo gibanje in aktivnosti vojakov ob stolpu. Ko so pripadniki JLA opazili gibanje vojakov TO, so takoj na njih odprli ogenj. Hkrati pa so močan ogenj odprli tudi na položaje miličnikov na MP Hodoš. Tako je prišlo do močnega medsebojnega obstreljevanja med pripadniki JLA in miličniki. Sam potek spopadov je podrobno opisan v kronološkem pregledu.

Dne 28. 6. 1991, ob 2.00 po drugem spopadu je komandir MP odšel z miličnikom prevajalcem Stankom Sobočanom na madžarski mejni prehod. Komandir se je pozanimal, v kolikor bi prišlo do ponovnega napada JLA in bi bili miličniki prisiljeni v umik, ali se lahko umaknejo k njim. Visoki oficir madžarske vojske, ki je prišel na prehod, je dejal, da miličnike sprejmejo, vendar brez orožja, in da jih po diplomatski poti preko Beograda vrnejo nazaj v SFRJ. Komandir MP je odgovoril, da je to nesprejemljivo in bodo miličniki v primeru res neizbežnega umika prečkali njihovo ozemlje do naselja Krplivnik. Odgovoril je, da je to mogoče, da pa oni ne bodo videli ničesar. Prav tako so zavrnili možnost, da bi z MP Dolga vas dobivali hrano preko njihovega ozemlja.

Omeniti velja, da so miličniki MP Hodoš po prihodu prve skupine TO dne 28. 6. 1991, ob 10.58 opravili širšo blokado obmejne stražnice Hodoš in ob tem ugotovili, da imajo pripadniki JLA štiri minomete ter dva netrzajna topova. To nalogo so opravljali do prihoda večjih enot TO in posebne enote milice UNZ Murska Sobota, ki so potem s TO blokirali stražnico ter izvedli pogajanje in zavzetje, miličniki MP Hodoš pa so se vrnili na MP in še naprej opravljali varovanje MP.

Kljub dolgemu bivanju na MP Hodoš ni prišlo do nobenega nekontroliranega strela ali kakršnega koli drugega incidenta. Komandir MP Hodoš je moral poslati domov le enega bivšega aktivnega miličnika zaradi psihičnih in zdravstvenih težav. Domov pa je bil poslan tudi eden od rezervnih miličnikov, ki je doživel lažji živčni zlom in je bil po mnenju zdravnika ZD Petrovci nesposoben za nadaljnje delo na MP Hodoš.

Da smo razbili psihično napetost in stres, smo dan po zavzetju mejne stražnice v popoldanskem času naredili zbor in enemu od aktivnih miličnikov, ki je praznoval rojstni dan, podarili torto, ki jo je na MP prinesla žena enega izmed aktivnih miličnikov. Pozneje se je pokazalo, da je bila to zelo dobra poteza, saj je napetost med miličniki v veliki meri popustila in je bilo veliko lažje opravljati vse nadaljnje naloge. Kljub temu da smo imeli veliko težav z logistiko, predvsem prehranjevanjem, so miličniki premagovali psihične pritiske in vse naloge ter obremenitve opravljali z veliko stopnjo odgovornosti in razumevanja. Logistične težave so opisane posebej.

Miličniki PEM UNZ Murska Sobota, takoj po spopadih, od leve Fridau, Vencelj, inšpektor Škerlak, Ferbežar in Hodošček (Foto arhiv Janez Vencelj).

Prevod dokumenta, ki ga je zvezna policija poskušala vročiti komandirju PMM Hodoš [498]

Zvezni sekretariat za notranje zadeve
Beograd
27.6.1991
Številka 2251/1

Na osnovi 4. točke odločitve o neposrednem zavarovanju izvrševanje zveznih predpisov o prehajanju državne meje na območju Republike Slovenije, sprejete na seji Zveznega izvršnega sveta dne 25. 6. 1991 leta, sprejemam

ODLOČBO
O NEPOSREDNEM PREVZEMANJU NALOG NADZORA PREHAJANJA DRŽAVNE MEJE NA MEJNEM PREHODU HODOŠ

1. Zaradi zavarovanja izvajanja Zakona o prehajanju državne meje in gibanju v mejnem pasu (Uradni list SFRJ številka 34/79, 56/80 in 53/85) in predpisov na podlagi tega zakona, kot tudi zavarovanja in izvrševanja mednarodnih obvez SFRJ in neoviranega odvijanja mednarodnega prometa in prostega gibanja ljudi preko državne meje, bodo pooblaščeni delavci Zveznega sekretariata za notranje zadeve neposredno prevzeli izvajanje nadzora prehajanja državne meje na mejnem prehodu Hodoš.
2. Dosedanji komandir PMM in pooblaščene uradne osebe Republiškega sekretariata za notranje zadeve Republike Slovenije na mejnem prehodu iz točke 1 te odločbe so dolžni predati, opremo, dokumentacijo, sredstva zvez in druga sredstva in predmete na mejnem prehodu v izpravnem stanju komandirju mejnega prehoda, ki ga odredi Zvezni sekretar za notranje zadeve.
3. O primopredaji dokumentacije, objektov, sredstev in stvari iz točke 2 te odločbe se sestavi zapisnik.
4. Komandir mejnega prehoda, odrejen s strani zveznega sekretarja za notranje zadeve, je dolžan, da naloge prehajanja državne meje organizira na način predpisan z Zakonom o prehajanju državne meje in gibanju v mejnem pasu, predpisi sprejetimi na temelju tega zakona in drugim zveznim predpisom v tej zvezi, tako da se omogoči neovirano odvijanje mednarodnega prometa in prosto gibanje ljudi in blaga prek državne meje.
5. Delavci Zveznega sekretariata za notranje zadeve, ki so razporejeni na mejni prehod iz točke 1 te odločbe, odgovarjajo za izvajanje nadzora in nalog pri prehajanju državne meje neposredno komandirju mejnega prehoda.
6. Komandir mejnega prehoda bo pri neposrednem organiziranju in zagotavljanju izvajanja nalog določenih s to odločbo neposredno sodeloval z mejnimi enotami JLA.
7. Komandir mejnega prehoda neposredno odgovarja zveznemu sekretarju za notranje zadeve za izvajanje nalog in ukrepov določenih s to odločbo.
8. Komandir mejnega prehoda bo o izvajanju nalog in ukrepov določenih s to odločbo, o stanju na mejnem prehodu in o ugotovljeni problematiki dnevno obveščal zveznega sekretarja za notranje zadeve s predlogom ustreznih rešitev.
9. Ta odločba stopi v veljavo z dnem izdaje.

498 Neuradni prevod odločbe Drago Ribaš.

Štev. 2251
26. junij 1991
Beograd
Dostavljeno:
- Komandirju mejnega prehoda
- Kabinetu zveznega sekretarja

Zvezni sekretar za
notranje zadeve
Petar Gračanin

SFR JUGOSLAVIJA — SOCIJALISTIČKA
SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
САВЕЗНИ СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА УНУТРАШЊЕ ПОСЛОВЕ
ZVEZNI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
СОЈУЗЕН СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ

БРОЈ — ŠTEVILKA 2251/1
27.6. ГОД. — LETA
BEOGRAD — БЕОГРАД — БЕЛГРАД

Na osnovu tačke 4. Odluke o neposrednom obezbedjivanju izvršavanja saveznih propisa o prelaženju državne granice na teritoriji Republike Slovenije, usvojene na sednici Saveznog izvršnog veća od 25. juna 1991. godine, donosim

R E Š E NJ E

O NEPOSREDNOM PREUZIMANJU POSLOVA KONTROLE PRELAZENJA DRZAVNE GRANICE NA GRANIČNOM PRELAZU HODOŠ

1. Radi obezbedjivanja izvršavanja Zakona o prelaženju državne granice i kretanju u graničnom pojasu ("Službeni list SFRJ", br. 34/79, 56/80 i 53/85) i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i radi obezbedjivanja izvršavanja medjunarodnih obaveza SFRJ i nesmetanog odvijanja medjunarodnog saobraćaja i slobodnog kretanja ljudi preko državne granice, ovlašćeni radnici Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove neposredno će preuzeti obavljanje poslova kontrole prelaženja državne granice na graničnom prelazu Hodoš.

2. Dosadašnji rukovodilac i ovlašćena službena lica Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove Republike Slovenije na graničnom prelazu iz tačke 1. ovog rešenja dužni su da objekte, opremu, dokumentaciju, sredstva veze i druga sredstva i predmete na graničnom prelazu predaju u ispravnom stanju komandiru graničnog prelaza koga odredi savezni sekretar za unutrašnje poslove.

Kopija dokumenta, stran 1, ki ga je zvezna milica poskušala vročiti komandirju PMM Hodoš Francu Berlaku (Arhiv policije Akcije zgodovina.

3. O primopredaji dokumentacije, objekata, sredstava i stvari iz tačke 2. ovog rešenja sastaviće se zapisnik.

4. Komandir graničnog prelaza, odredjen od strane saveznog sekretara za unutrašnje poslove, dužan je da poslove kontrole prelaženja državne granice organizuje na način propisan Zakonom o prelaženju državne granice i kretanju u graničnom pojasu, propisima donesenim na osnovu ovog zakona i drugim odgovarajućim saveznim propisima, tako da se obezbedi nesmetano odvijanje medjunarodnog saobraćaja i slobodno kretanje ljudi i robe preko državne granice.

5. Radnici Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove koji su rasporedjeni na granični prelaz iz tačke 1. ovog rešenja za izvršavanje poslova i zadataka kontrole prelaženja državne granice neposredno odgovaraju komandiru graničnog prelaza.

6. Komandir graničnog prelaza će u neposrednom organizovanju i obezbedjivanju izvršavanja zadataka utvrdjenih ovim rešenjem ostvariti neposrednu saradnju sa graničnim jedinicama JNA.

7. Komandir graničnog prelaza neposredno odgovara saveznom sekretaru za unutrašnje poslove za izvršavanje zadataka i poslova utvrdjenih ovim rešenjem.

8. Komandir graničnog prelaza će o izvršavanju zadataka i poslova utvrdjenih ovim rešenjem, o stanju na graničnom prelazu i o uočenim problemima dnevno izveštavati saveznog sekretara za unutrašnje poslove, sa predlogom odgovarajućih mera.

9. Ovo rešenje stupa na snagu danom donošenja.

Br. 2251
26. juni 1991. godine
Beograd

Dostavljeno:
- Komandiru graničnog prelaza
- Kabinetu saveznog sekretara

ZVEZNI SEKRETARIJAT ZA NOTRANJE ZADEVE
SAVEZNI SEKRETAR ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE,
Petar Gračanin

Kopija dokumenta, stran 2, ki ga je zvezna milica poskušala vročiti komandirju PMM Hodoš Francu Berlaku (Arhiv policije Akcije zgodovina).

Poročilo komandirja PMM Hodoš načelniku UNZ

00052

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA
POSTAJA MEJNE MILICE HODOŠ
Št.: 1-142/91
Dne: 14/7-1991

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
MURSKA SOBOTA

ZADEVA: OPOMNIK ZA IZDELAVO INFORMACIJE ZA RAZSIRJENO SEJO KOLEGIJA VODSTVA MILICE

ZVEZA : Vaša dep. štev. 0215-1-4/7666 z dne 12/7-1991

V zvezi vaše depeše pod gornjo številko, ki se nanaša na opomnik za izdelavo informacije za razširjeno sejo kolegija vodstva milice in na podlagi dogovora na sestanku komandirjev v M. Soboti vam pošiljamo zahtevane podatke:

1. Dne 27/6-1991 ob 17.40 uri je bil izveden desant s strani pripadnikov JA. V desantu so bili trije helikopterji in sicer dva helikopterja sta pripeljala okrog 33 vojakov in en helikopter, ki je pripeljal 15 pripadnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in dva breztrzajna topova. K moštvu iz desanta so se priključili tudi vojaki iz karavle Hodoš. Med pripadniki JA in PMM Hodoš je prišlo do dveh pogajanj. V obeh pogajanjih je sodeloval kom. PMM ter komandir obmejne stražnice VERBAI Zoli ter poročnik, ki je prišel z desantom. Ker pogajanja niso bila uspešna je ob 21.06 uri prišlo do oboroženega spopada med JA, milico in teritorialno obrambo. V oboroženem spopadu je sodelovalo 12 pripadnikov teritorialne obrambe, ki so bili ob zadnji barikadi pred mejnim prehodom. Na samem mejnem prehodu ni bilo pripadnikov TO tako, da so napad na objekt PMM Hodoš odbili delavci milice PMM Hodoš in OM G. Petrovci sami. Oboroženi spopad je trajal od 21.06 ure nekako do 23. ure. Po neuspelem napadu na objekt PMM Hodoš so se pripadniki JA umaknili v obmejno stražnico Hodoš. V spopadu ni bil nihče od delavcev milice poškodovan ali mrtev.

   Delavci PMM Hodoš in OM G. Petrovci so sodelovali tudi pri zajetju vojakov v obmejni stražnici. Izvajali smo širšo blokado območja. V ožji blokadi in samem zajetju vojakov pa sta sodelovala dva oddelka PEM UNZ M. Sobota.

2. Ocenjujem, da je bila morala delavcev milice na zelo visoki ravni saj smo uspeli kljub številčni premoči sovražnika odbiti, ter mu preprečiti zasedbo mejnega prehoda. Velika moralna pripravljenost se je pokazala tudi v tem, da delavci milice niso popustili v boju niti takrat, ko so pripadniki JA pričeli mejni prehod obstreljevati z breztrzajnimi topovi. Z izjemnim pogumom so odpirali tako močan ogenj, da je bil sovražnik prisiljen na umik.
   Le eden od rezervnih miličnikov je dobil lažji živčni zlom, eden pa je bil tik pred njim. Kakšnih drugih posebnosti ni bilo.

   V samem spopadu pa so pokazali tudi veliko mero usposobljenosti.

Poročilo PMM Hodoš o spopadih na MP Hodoš, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

3. Kakšne posebne problematike z rezervnimi miličniki nismo zabeležili

4. V času odvijanja posameznih dogodkov se je pokazalo, da organiziranost VEM predvsem za našo enoto ni predstavljala kakšnega problema. Vendar pa je bilo ugotovljeno, da je formacijsko (številčno) veliko premajhna. V kolikor nebi dobili v izpomoč OM G, Petrovci vsekakor nebi mogli odbiti napada JA na objekt ter preprečiti zasedbo PMM. Ta ugotovitev kaže na to, da bi kazalo v prihodne podamezne enote združiti v skupnem delovanju proti sovražniku.

6. Sodelovanje z UNZ M. Sobota (inšpektoratom milice in OSS) ocenjujemo kot dobro. S strani inšpektorata milice smo dobili vsa potrebna navodila za delo, čeprav je bil včasih prenos informacij - povelj nekoliko pozen. OSS nam je tudi takoj, ko je bilo to mogoče zagotovil sredstva, ki smo jih najbolj nujno potrebovali.

7. Sodelovanje z enoto TO je bilo zadovoljivo. Sprva so bili dokaj slabo oboroženi in ne dovolj organizirani. Z njimi nismo imeli druge zveze kot kurirsko kar je v določenih trenutkih predstavljalo velik problem. Nekoliko so tudi zatajili ob izvršenem desantu na PMM saj so nam poslali v pomoč občutno premajhno število borcev.

8. V samem spopadu se je pokazalo, da v ONZ nimamo ustrezne oborožitve za boj proti oklepnim vozilom in helikopterjem. Nujno bi potreboval tromblonske mine in drugo težjo oborožitev za boj proti oklopnim vozilom in helikopterjem. Ko so nas pričeli pripadniki JA obstreljevati z topovi nismo imeli ustrezne oborožitve, da bi lahko odgovorili z vsaj približno enakim ognjem. Kot poseben problem pa se je pojavila neustrezna opremljenost rezervnih miličnikov. Vsi še namreč nimajo delovnih uniform, več srajc, nekateri dežnih plaščev itd. Delavci OM G. Petrovci nimajo niti dovolj orožja za rezervni sestav tako, da je bilo nekaj borcev v začetku brez orožja.

9. Kot kadrovski problem se je pojavilo to, da upokojeni delavci milice niso v večini primerov zdravstveno in fizično sposobni aktivno sodelovati v daljših bojih oz. fizičnih naporih.

Franc Berlak
KOMANDIR POSTAJE MEJNE MILICE
SAMOSTOJNI MILIČNIK

Poročilo PMM Hodoš o spopadih na MP Hodoš, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina)

Marjan Recek

Od Hodoša do Trdkove in Prosenjakovec leta 1991

V prispevku opisujem dogodke iz časa osamosvojitvene vojne za Slovenijo. Pri opisu po lastnem spominu sem se posluževal tudi pričevanj nekaterih mojih pripadnikov TO, predvsem Draga Farteka iz Motovilec 39.

Ponoven klic domovine je bil 24. 6. 1991 leta. Zvečer okrog 9.00 je zazvonil zvonec in v stanovanje je vstopil kurir z vpoklicem. Takoj sem vedel, da je mobilizacija pripadnikov TO. Oblekel sem se v uniformo, vzel že prej pripravljen vojaški nahrbtnik, se poslovil od žene, oba otroka pa sva s kurirjem odpeljala v varstvo k babici in dedku v Grad.

Težko je opisati takratna družinska čustva. S kurirjem sva nadaljevala pot preko Vidoncev do Kovačevcev, kjer smo imeli v gasilskem domu mobilizacijsko mesto. Kot poveljnik 2. odreda TO sem mobilizacijsko zbirališče zavaroval s stražo in do polnoči so prihajali fantje, ki so se odzvali na vpoklic. Veliko pripadnikov tudi nisem poznal. Zato sem se z njimi pogovoril. Pripadniki so našli ležišča na klopeh in mizah, nekateri pa tudi na mrtvaškem vozu. V bližini je bilo pokopališče z manjšo mrtvašnico, mrtvaški voz pa so imeli shranjen v gasilskem domu.

Mobilizacijsko zbirališče 2.odreda TO – leta 1991 zgradba ni bila tako urejena, kot je danes. Bila je za polovico manjša in brez fasade (Foto Marjan Recek).

Zjutraj, 25. junija je pripeljal avtobus in nas odpeljal na Hodoš. Moja enota je bila sestavljena iz dveh vodov s po 20 vojaki, en vod, ki ni bil pod mojim poveljstvom pa je bil že nastanjen na Hodošu. Ko smo prispeli na Hodoš, sem se javil poveljniku, kapetanu Skandaliju, ki je imel svoje poveljstvo v gostilni Anice Jonaš, pozneje pa v osnovni šoli. Tu smo se dodatno oborožili s puškami M-48 in polavtomatskimi puškami (PAP). Pripeljali so tudi nemške brzostrelke (šmajserje), vendar niso bile uporabne, ker okvirji za naboje niso ustrezali temu modelu avtomata. Kljub temu je bila enota kar dobro oborožena. V popoldanskem času sem dobil nalogo, da z enoto izvedem izvidovanje na stražnico Hodoš. Pot do stražnice sem poznal, a med premikom smo bili zelo previdni. Večina poti je potekala po gozdu in nismo vedeli, ali bomo med potjo naleteli na kakšno patruljo ali

zasedo JLA. Ko smo prišli do roba gozda in smo zagledali stražnico, smo vsi onemeli od začudenja. Vojaki so igrali na igrišču košarko, nekateri v majicah, drugi pa goli do pasu, mi pa smo se šli vojno.

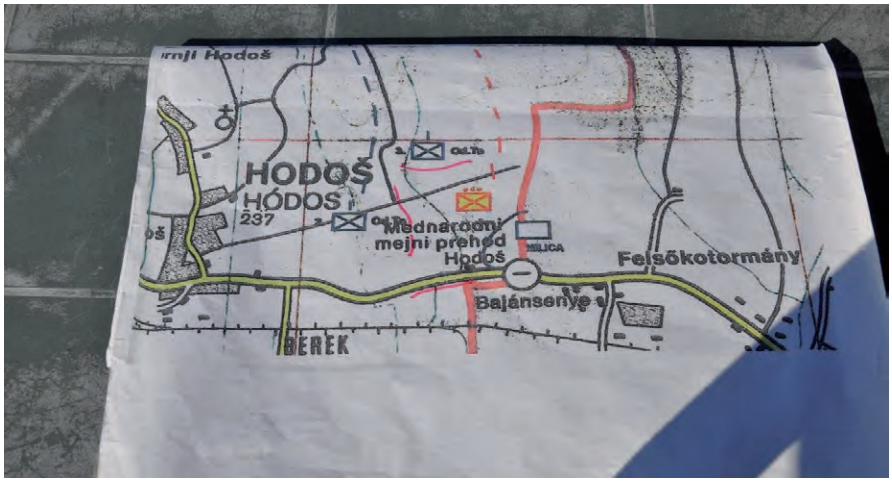
V tistem trenutku je prišel tudi kurir Oskar Roman, domačin iz Hodoša, z ukazom, da se moramo vrniti v vas. Ko sem poročal svojim nadrejenim, niso mogli verjeti, da vojaki JLA niso v bojni pripravljenosti. Toda čez dva dni smo se že z njimi streljali.

Ker smo bili mobilna enota in ni bilo bojazni za morebiten vojaški spopad, smo se vrnili v Mursko Soboto. Prespali smo v dijaškem domu in naslednji dan, 26. junija so pripadniki mojega odreda TO imeli stražo na Občini Murska Sobota in na Radiu Murski val, nekateri pa tudi v rajonu dijaškega doma.

Dopoldan, 27. junija sem dobil ukaz za ponovni premik enote na Hodoš. Spet smo se vkrcali na avtobus, ki nas je odpeljal. Pripadnike TO sem razmestil na kmetiji, sam pa sem odšel v bližnje poveljstvo po nove ukaze. Po kosilu sem jih seznanil z nastalo situacijo, saj je zastavnik JLA Zoltan Verbai obkolil mednarodni mejni prehod s 30 vojaki. Naša naloga je bila, da to enoto skupaj z drugimi enotami obkolimo. V tistem trenutku, okrog 16.30 pa smo zaslišali brnenje motorjev in zagledali dva helikopterja, ki sta letela proti mejnemu prehodu Hodoš. Pred Madžarsko sta zavila in se v bližini mejnega prehoda spustila na tla. Pripeljala sta 36 vojakov pod poveljstvom poročnika Markovića. Nekateri pripadniki TO so si poiskali zasilne zaklone mejnega prehoda, nekateri so se zatekli tudi v jaške obcestnih jarkov.

Takrat TO še ni imela ukaza za bojno delovanje, a nekaj minut pozneje smo dobili povelje: »Uničite helikopterski desant«. Helikopterja sta medtem že odletela, vojaki JLA pa so že zavzeli položaje. Vedeli pa smo, da se helikopterski desant uniči že v zraku. Pozneje smo zaslišali še en ropot helikopterja, ki je pristal na stražnici Hodoš in pripeljal 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štiri carinike Zvezne carinske uprave iz Beograda. Poveljnik Skandali je sklical sestanek vseh poveljnikov enot, ki so bile na rajonu Hodoša.

Poveljstvo je odločilo, da bomo izvedli napad na pripadnike JLA. Poveljnik Skandali je preko megafona nasprotno stran obvestil, da bomo odprli ogenj, če se enote JLA ne predajo. Hiteli smo na položaje in razpored enot je razviden iz sheme št. 1. Takrat je lilo kot iz škafa, vidljivost je bila slaba in svojim teritorialcem sem izdal povelje, da varčujejo s strelivom in nekaj streliva ohranijo za kasneje. Bal sem se, da bi izstrelili vse naboje, in v primeru protinapada vojakov JLA ne bi imeli streliva.

Shema zavarovanja mednarodnega mejnega prehoda (Vir: E. Mihalič, 2002, sl.7).

Mesto helikopterskega desanta (levo) - v sredini je sedaj lovska preža, kjer je bil izveden desant in desno mednarodni mejni prehod Hodoš (Foto Marjan Recek).

Položaji dveh vodov 2. odreda TO so bili ob kolovozu, severno od ceste Hodoš - mejni prehod Hodoš. Ker poveljnik Skandali ni dobil odgovora, smo ob 20.30 začeli streljati po položajih JLA. Znak za odprtje ognja so bili streli iz pištole poveljnika Skandalija. Takrat je lilo kot iz škafa in tudi vidljivost je bila bolj slaba. Vojaki JLA so v tistem trenutku proti mejnemu prehodu streljali tudi z netrzajnim topom. Videli smo veliko svetlobo od eksplozije granat in v tistem trenutku smo vsi prenehali streljati. Zakaj? V življenju še nismo videli takšnega eksplozije in svetlobe. Po nekaj minutah smo spet odprli ogenj po položajih JLA in ob 21.30 smo prenehali streljati. Na položajih smo ostali vse do 5. ure zjutraj, premočeni in nenaspani. Ko smo zjutraj zapustili položaje, smo vstopili v avtobus ter na sedežih zaspali. Spanec je bil zelo kratek. Spomnim se, da so me večkrat v nogah grabili krči, vojaška obleka pa se je posušila na našem telesu.

Dne 28. junija, okrog 9.00, po zajtrku, smo se ponovno vkrcali v avtobus in se odpeljali proti Trdkovi. Dobili smo informacijo, da se vojaki na tej karavli želijo predati. Takoj sem sprejel to nalogo, saj sem se z vodnikom Brankom Vujaklijo zelo dobro poznal, poznal pa sem tudi nekaj vojakov. Pozneje sem izvedel, da je bil vodnik Vujaklija premeščen z delom svoje enote na mejni prehod na Kuzmi in zato se nisva v Trdkovi srečala. V stari Jugoslaviji smo veliko sodelovali z vojaki iz teh dveh stražnic, igrali smo nogomet, namizni tenis, šah in streljali z zračno puško. Srečevali pa smo se tudi ob raznih državnih praznikih in ob Dnevu graničarjev. Tudi to dejstvo je odločilo, da sem brez obotavljanja sprejel nalogo.

Z avtobusom smo se pripeljali v zgornji del vasi Trdkova, kjer nas je nekoliko nižje ob štiristoletnem hrastu že čakala skupina miličnikov pod poveljstvom Poldeta Horvata iz Rogašovcev. Zmenili smo se, da gredo miličniki ob državni meji proti stražnici, moja dva voda pa sta šla po nekoliko bolj strmem pobočju na južni strani stražnice. Ko smo prišli do »žive meje« sem slišal miličnika Poldeta: »Marjan, kje ste?« Odgovoril sem mu: »Čez dve minuti smo na dvorišču karavle.« Tu se je predalo šest vojakov.

Počakati smo morali na tovornjak, s katerim sva s šoferjem odpeljala ujetnike na 75. ObmŠTO. Šofer je imel s sabo prenosni tranzistor in tako sva slišala, da so možni letalski napadi na Mursko Soboto. Zaradi varnosti sva se ustavila pri trgovini Kalamar v Trdkovi, kjer so nama dali dve srajci, ki sva jih oblekla za kamuflažo namesto vojaške suknje. Ko sva se pripeljala do vasi Vaneča, pa je začel tovornjak »poskakovati« in čez nekaj metrov obstal na cesti. Šofer, ves rdeč v obraz, mi je rekel: »Ni goriva!«. Na pomoč nama je priskočil domačin, ki nama je dal nekaj litrov goriva in tako sva srečno prispela do dijaškega doma, kjer je bilo naše poveljstvo.

Stražnica v Trdkovi (levo) - danes je v lasti družine Salaj, (desno) mesto, kjer smo se sestali z miličniki (Foto Marjan Recek).

Na stražnici Trdkova sem pustil vojake z mojim namestnikom. Njihova naloga je bila, da poberejo vse orožje in ga pripeljejo na 75 ObmŠTO. O tem mi je pripovedoval Drago Fartek: »Ko ste vojake odpeljali, smo z miličniki vse orožje znosili na dvorišče. Bilo je veliko polavtomatskih in avtomatskih pušk ter zaboj škorpijonov. Miličniki so odpeljali nekaj hrane in zaboj škorpijonov. Prosili smo jih, naj škorpijone pustijo nam, saj so tako dobro oboroženi. A do tega ni prišlo. Ko smo orožje pripeljali na poveljstvo, smo stare puške zamenjali s polavtomatskimi in avtomatskimi puškami. Pozno popoldne je bilo nekaj pripadnikov TO premeščenih v zbirni center Puconci in zjutraj smo se spet vrnili v svojo enoto.« Tako je bila moja enota 28. junija dobro oborožena.

Dne 29. junija zjutraj sem se moral javiti poveljniku 75. ObmŠTO, majorju Edvardu Mihaliču. Dobil sem nalogo, da s svojim odredom zavzamem stražnico v Prosenjakovcih. Z mano je kot pogajalec šel tudi vodnik. I. razreda Štefan Žekš - Pičo iz Tešanovec, ki je na 75. ObmŠTO opravljal naloge skladiščnika. S tovornjakom smo se odpeljali v Prosenjakovce. Ko smo se pripeljali v vas, smo tovornjak s pripadniki TO parkirali pri zgradbi, obdani z drevesi, kjer je bil sedež krajevnega urada. S Štefanom sva se dogovorila, da ga počakam na križišču vasi, sam pa bo šel k tastu vodnika Jovišević in ga prosil, da pojde na stražnico ter svojemu zetu sporoči, da bi se rada pogovorila o predaji stražnice. Čez kako uro se je gospod vrnil in povedal, da lahko prideva na pregovore, vendar brez orožja. Brez orožja sva se peš odpravila na stražnico. Ko sva stopila skozi »kapijo«, naju je že čakal vodnik Jovišević in smo se usedli za mizo pod drevesom. Nekoliko stran pa je stal stražar z avtomatom.

Začeli smo se pogovarjati o predaji in takoj sem sprevidel, da je ta mladi vodnik pripravljen prestopiti na našo stran. Kljub temu pa se je odločil, da bo sklical sestanek, naj vojaki JLA povedo, ali se bodo predali. Čez pol ure se je vodnik Jovišević vrnil in nama povedal: »Pola se preda, a pola ne!« Takrat sem ga vprašal, kdo so pa ti vojaki, ki se nočejo predati. To so bili vojaki srbske narodnosti in ne verjamejo, da se bodo vrnili domov in da bomo z njimi humano ravnali. Imeli so pač svoje informacije. Vodniku sva rekla, da bova polovico vojakov, ki se želi predati, odpeljala, na karavli bo ostalo malo vojakov za obrambo in ne želiva prelivanja krvi.

Ponovni sestanek je rodil sadove, tudi druga polovica se je predala. Štefan je ostal na stražnici, jaz pa sem stekel po tovornjak s pripadniki TO in telefoniral na poveljstvo, da se je stražnica v Prosenjakovcih predala in naj takoj pošljejo dodatni prevoz za vojake JLA. Tako se je predalo 18 vojakov. Spomnim se tudi, da sta k meni pristopila dva vojaka JLA,

Slovenca iz okolice Celja. S solzami v očeh sta mi povedala, da nista nič kriva, le služila sta vojaški rok. Ko sem ju potolažil in povedal, da bosta lahko že danes doma, nista mogla verjeti mojim besedam.

Mesto, kjer sva pustila tovornjak s pripadniki TO in križišče v vasi Prosenjakovci, kjer nas je pričakala množica vaščanov. (Foto: Marjan Recek)

Pred odhodom iz stražnice pa me je manjša skupina vojakov prosila, če se lahko poslovijo od zastavnika Janjića, ki bo med gručo domačinov na križišču vasi. Ko smo se pripeljali do tega mesta, sem dovolil dvema vojakoma, da sta se v imenu ostalih poslovila od njega. Nedaleč vstran nas je čakala že velika gruča domačinov, med njimi pa sem zaslišal vzklike: »Izdajalci, okupatorji!« in druge psovke. Tudi vojaka nista izbirala primernih besed, ki so bile namenjene njemu. Ko sem ugotovil, da lahko pride do večjega incidenta, sem ukazal vojakoma, da se nemudoma vrneta v tovornjak. Ob odhodu so nas vaščani pozdravljali s ploskanjem in mahanjem. Med vožnjo pa sva s šoferjem opazila, da je nama že nekaj časa sledil osebni avto. V njem sta bila vodnik Jovišević in njegova žena. Tako smo se skupaj pripeljali do dijaškega doma. Ko sta opravila formalnosti pri majorju Mihaliču, sem ju povabil na pijačo in po kratkem pogovoru smo se v duhu prijateljstva poslovili. Da se je ta zgodba končala brez prelivanja krvi, ima veliko zaslug tudi poveljnik stražnice, zastavnik Rajko Janjić.

Prav tako sem na stražnici v Prosenjakovcih pustil svojo enoto z vodnikom I. razreda Štefanom Žekšom z nalogo, da poberejo vse orožje in drugo vojaško opremo. O tem mi je pripovedoval Drago Fartek**:** »Takoj, ko je pripeljal še dodatni tovornjak, smo na njega naložili že zbrano orožje. Ta enota je bila zelo dobro oborožena, saj smo našli zamaskirane netrzajne topove. Kar precej konzervirane hrane in kruha smo odpeljali seboj. Na stražnico so prišli domačini in preostali del hrane se je razdelil med vaščane**.«** Drago je 30. junija zapustil naš odred in se priključil enoti TO, ki je varovala brod na reki Muri v Krogu. Dne 30. junija sem se z odredom spet vrnil na Hodoš. Še isti dan smo zasedli položaje ob robu gozda na jugovzhodni strani stražnice. Na položajih smo ostali vse do 2. julija, do 18.00. Vsakemu pripadniku sem odredil borbeni položaj in zono delovanja. Dva dni in dve noči smo preživeli v gozdu brez osebne higiene, zajtrkovali in večerjali smo le suhi obrok, le za kosilo smo dobili topli obrok (meso in krompir). Posebno pozornost smo namenili zavarovanju, predvsem v nočnem času. Včasih pa nas je ponoči presenetil tudi kakšen zajec ali srna. Kakšne so bile aktivnosti glede predaje pripadnikov JLA na stražnici, nam ni bilo znano, saj smo bili ves čas v gozdu. Veseli pa smo bili sporočila, da je naše sile okrepil vod za podporo z dvema netrzajnima topovoma in enim minometom 82 mm.

Dne 2. julija zjutraj sem prisostvoval sestanku na poveljstvu 75. ObmŠTO, kjer so odločili, da je treba zavzeti stražnico Hodoš. Okrog poldneva sem bil spet na položaju in pripadnike moje enote seznanil, da se bo izvršil napad na stražnico. Znak za začetek napada je bila eksplozija granate iz minometa 82 mm. Ker do tega ni prišlo, tudi mi nismo odprli ognja.

Shema zavzetja stražnice na Hodošu (levo)(Vir: E. Mihalič, 2002, sl.8) in stražnica na Hodošu (Foto Marjan Recek).

Desno, ob robu gozda, kjer so bili položaji pripadnikov 2. OdTO (Foto Marjan Recek).

V tistem času nismo vedeli, kaj se dogaja. Šele pozneje smo dobili informacijo, da so bila pred napadom še pogajanja in ko so spoznali neizhodnost položaja, so se predali. Okrog 18. ure me je poklical stotnik Alan Geder, naj zapustimo položaje, ker so se pripadniki JLA predali. Ko smo prišli na stražnico, so pripadnike JLA že z avtobusom odpeljali.

Enota se je spet postrojila in v koloni smo odkorakali proti Hodošu z občutki, da se je tudi ta zgodba srečno končala. Pripadniki 2.odreda TO smo se »razdužili« dne 11. 7. 1991 in vsak je odšel v svoje domače ognjišče.

Zapisnik o zaslišanju vodje napada na PMM Hodoš Verbai Zoltana

VERBAI Zoltan, sin Ištvana in Terezije roj. KLAINER, rojen 25/2-1948 v Temerinu, občina Temerin, AP Vojvodina, stalno bivajoč v Šalovcih št. 164/B, pošta Šalovci, občina Murska Sobota, Srb, končal 8 razredov osnovne šole in srednjo vojaško šolo v Sarajevu, poročen, oče dveh otrok v starosti od 18 do 21 let, brez premoženja, vojsko odslužil s šolanjem leta 1966 v Sarajevu, aktivni vojaški starešina s činom mlajšega oficirja, po lastni izjavi še nekaznovan in ni v kazenskem postopku, po podatkih iz kazenske evidence v njej ni zabeležen, poseduje veljavni potni list, na prostosti;

je utemeljeno osumljen, da je storil kaznivo dejanje povrzočitev splošne nevarnosti po členu 240/III-I KZ RS s tem, da je kot aktivni vojaški starešina bivše JLA s činom mlajšega oficirja dne 27/6-1991 ob 21.05 uri, ko je že prišlo do oboroženega spopada med R Slovenijo in bivšo SFRJ, izdal svojim podrejenim vojakom ukaz, da poleg pehotnega orožja uporabijo tudi težko orožje, to je breztrzajni top kalibra 82 mm in z njim izstreljujejo topovske reaktivne naboje s kumulativnim učinkom na zgradbo mednarodnega mejnega prehoda Hodoš, z namenom uničenja objekta in žive sile v njem, s takšinim svojim ravnanjem pa je povzročil nevarnost za življenje devetih ljudi in ogrožal premoženje večje vrednosti, s samim dejanjem pa je na objektih povzročil za 47.810,00 SLT materialne škode in za enak znesek oškodoval Ministrstvo za notranje zadeve Ljubljana, Upravo za notranje zadeve Murska Sobota, Arhitekta Novaka 5.

Komandir obmejne stražnice Hodoš VERBAI Zoltan je dne 27/6-1991 prejel od svojega nadrejenega starešine kapetana I. klase HORN Daniela, komandanta obmejnega bataljona iz Murske Sobote ukaz, da s svojimi vojaki zasede mednarodni mejni prehod Hodoš in s tem vzpostavi stanje, ki je bilo pred 26/6-1991, to je pred osamosvojitvijo R Slovenije. Zaradi premajhnega števila svojih vojakov je dobil istega dne okrog 15.45 ure okrepitve iz Maribora z dvema transportnima vojaškima helikopterjema znamke MI-8, ki sta z njegovo pomočjo pristala na travniku v bližini bivše vojaške opazovalnice cca 300 m od zgradbe mejnega prehoda, saj jima je mesto pristanka s svojimi vojaki označil z belimi prti. Iz helikopterjev se je izkrcalo 25 vojakov, ki jih je vodil podporočnik MARKOVIC Goran. Istočasno so s seboj pripeljali 2 breztrzajna topa kalibra 82 mm z najmanj dvema borbenima kompletoma v kaerih je bilo najmanj 16 reaktivnih nabojev z kumulativnim učinkom. Neglede na višji čin MARKOVICA je celotno poveljstvo nad vojaki prevzel VERBAI Zoltan kot domačin in dober poznavalec terena v okolici mejnega prehoda. Takoj je razporedil vojake na borbene položaje v smeri mejnega prehoda in ga s tem blokiral ter s tem onemogočil prihod ali odhod iz te smeri. Približno čez 10 minut je na to območje priletel še tretji helikopter, kateri pa na označenem mestu ni pristal, ampak je z letom nadaljeval proti vojaški stražnici Hodoš, kjer je odložil 15 policistov Zveznega sekretariata za notranje zadeve, ki bi opravljali kontrolo potniškega prometa po zavzetju mejnega prehoda s strani pripadnikov bivše JA. Po blokadi mejnega prehoda in namestitvi obeh topov ob opazovalnici v smeri zgradbe mejnega prehoda, sta ob 17.30 uri odšla prvič na pogajanja z MARKOVICEM. Od komandirja BERLAK Franca sta zahtevala brezpogojno predajo s katero pa komandir ni soglašal. Pri tem sta VERBAI in MARKOVIC nakazala, da bo do predaje prišlo s silo ali na miren način.

Zapisnik kot priloga kazenske ovadbe zoper poveljujočega napada na MP Hodoš, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Nekako po 20. uri je odšel na pogajanja VERBAI Zoltan sam. Ker predaja s strani BERLAKA ni bila sprejeta, je VERBAI obljubil, da med njimi ne bo prišlo do streljanja, saj on poveljuje vojakom. Ob tej priliki je bila VERBAI Zoltanu ponujena možnost, da prestopi na drugo stran, vendar tega ni hotel, čeprav živi in dela v tem okolju, ampak je v popolnosti branil interese bivše JA.

Ceprav je VERBAI vedel, da mejni prehod branijo policisti in da jih je večje število tudi v sami zgradbi mejnega prehoda, je ob 21.05 uri izdal ukaz vojakom, da pričnejo streljati s polavtomatskim in avtomatskim orožjem proti mejnemu prehodu in policijskim položajem okrog njega. Takrat so iz pehotnega orožja odprli ogenj tudi policisti in pripadniki TO, ki so varovali območje mejnega prehoda, vendar so streljali višje v zrak z namenom, da bi vojake prestrašili. Ker je med vojaki nastala panika, saj odpora niso pričakovali, je VERBAI ukazal streljati s topovoma proti zgradbi mejnega prehoda. Iz topa je bilo izstreljenih od 4 do 8 reaktivnih granat z kumulativnim učinkom, usmerjenih proti zgradbi mejnega prehoda, v kateri je bilo v tem trenutku 9 ljudi (dva aktivna policista, 6 policistov iz rezervnega sestava in vodja carinske izpostave) in sicer:

1. KUZMIČ Jože, rojen 10/6-1946 iz Šalovec št. 164/A
2. TEMLIN Cvetka, rojena 22/1-1962 iz Sebeborec št. 45/A
3. PANIČ Peter, rojen 9/6-1936 iz Šalovec št. 170
4. TRATNJEK Franc, rojen 24/9-1956 iz Ižakovec št. 43/A
5. KERCMAR Franc, rojen 9/4-1956 iz Prosečke vasi št. 49
6. KOLOŠA Marjan, rojen 12/12-1959 iz otovec št. 72
7. FUJS Franc, rojen 3/9-1956 iz Prosečke vasi št. 49
8. VERNER Jože, rojen 21/7-1965 iz Markovec št. 9 in
9. VUTEK Janez, vodja carinske izpostave na Hodošu.

Ugotovilo se je, da je ena granata eksplodirala na asfaltni površini pred rampo mejnega prehoda in povzročila močno detonacijo, nekaj granat je padlo za zgradbo mejnega prehoda na travnato površino in morda katera tudi na bližnje madžarsko ozemlje, dve sta bili usmerjeni direktno v prednjo stran zgradbe, vendar sta predhodno zadeli v topolova drevesa cca 50 m pred zgradbo in sta ob dotiku zardi kumulativnega učinka takoj eksplodirali ter se razpršili med drevesi in zgradbe nista zadeli, razpršeni delci pa so povzročili številne poškodbe na sami zgrdbi in parkiranem službenem avtomobilu, znamke ZASTAVA 101, reg. štev. MS 787-93. Nekatere poškodbe so nastale tudi od izstrelkov iz pehotnega orožja. S tem, ko je VERBAI ukazal streljanje s topovskimi granatami, je izkazal namen, da zruši objekt mejnega prehoda in uniči živo silo v njem, vendar se po srečnem naključju namen ni uresničil, je pa povzročil nevarnost za življenje ljudi v objektu in premoženje večje vrednosti.

Eden izmed izstrelkov iz pehotnega orožja ali delec v zraku eksplodirane granate je zadel varovalko na bližnjem zunanjem transformatorju, zaradi česar je prišlo do prekinitve električnega toka in je v zgradbi mejnega prehoda ter okolici

Zapisnik kot priloga kazenske ovadbe zoper poveljujočega napada na MP Hodoš, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

nastala popolna tema. Ker je vojska mislila, da so z napadom svoj namen dosegli in onesposobili ljudi, so se pričeli približevati mejnemu prehodu, da ga zavzamejo, vendar so policisti in pripadniki TO njihov napad odbili in so se pripadniki JA umaknili v svojo stražnico. Po umiku v stražnico so jih obkolili pripadniki TO in policije. Vzpostavljenih je bilo več pogajanj, vendar se VERBAI Zoltan z vojaki ni hotel predati, ko pa dne 2/7-1992 ob 16. uri ni videl več nobenega izhoda, saj ni imel ne vode in elektrike, je pristal v predajo.

Dne 4/7-1991 je bila s strani UNZ imenovana štiričlanska komisija, ki je ugotovila in ocenila škodo na objektih ONZ, med drugim tudi na mejnem prehodu Hodoš. O ugotovitvah je sestavila poročilo, ki vam ga prilagamo pod št. 40-2/3064 z dne 8/7-1991. Prav tako je bila imenovana tričlanska občinska komisija, ki je dne 14/8-1991 ocenila škodo na objektih v Hodošu in vam poročilo prilagamo. Iz ocenitev je razvidno, da je na objektu bilo povzročene za 36.810,00 SLT materialne škode in na osebnem avtomobilu za 11.000,00 SLT škode, ki je bila MNZ v celoti povrnjena. Nastale poškodbe so razvidne iz videoposnetka, ki vam ga v slučaju potrebe lahko dostavimo.

Zapisnik kot priloga kazenske ovadbe zoper poveljujočega napada na MP Hodoš, stran 3 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

OBRAMBA PREKMURJA NA MURI

Protitankovske mine na cesti ob petanjskem mostu. Branilci v ozadju so bili v pripravljenosti, da vstavijo vžigalnike za aktiviranje (Foto: Jože Pojbič).

Dr. Alojz Šteiner

Kako smo branili mostove na Muri 1991

V prispevku predstavljam zgodovinsko vlogo Mure kot mejne reke in njeno vlogo v času osamosvajanja, tako v načrtih slovenske strani kot v namerah Jugoslovanske ljudske armade (JLA) leta 1991 ter obrambo Prekmurja na reki Muri v tedanji občini Murska Sobota. V prispevku sicer uporabljam izraz obramba na Muri, čeprav so se v takratnem vojaškem izrazoslovju vojaške aktivnosti označevale kot blokade. Izraz blokada je tako treba razumeti kot vrsto vojaškega delovanja, s katero so preprečevali prehod preko reke in bili v pripravljenosti za njeno obrambo barikad ter spopad v primeru prodora zveznih sil preko mostov.

Vojna za Slovenijo 1991 je, poleg obrambno-vojaškega zavarovanja osamosvojitve, v bistvu predstavlja boje slovenskih obrambnih sil (Teritorialne obrambe in milice) za meje samostojne države. V Prekmurju se to še kako nazorno kaže, saj je na severozahodu mejilo na Republiko Avstrijo, na severovzhodu pa na Republiko Madžarsko. Na jugu pa je bila reka Mura, ki je od Dolnje Bistrice naprej predstavljala tudi mejno reko s Hrvaško. Na območju takratne občine Murska Sobota je bila Mura v glavnem katastrska meja med občinami na levem (Murska Sobota) in desnem bregu (Ljutomer in Gornja Radgona). Če s prekmurskega gledišča opazujemo Muro in njeno prehodnost, potem so leta 1991 te točke v takratni občini Lendava bile na mostu med Petišovci in hrvaškim Murskim Središčem in mostu v Gornji Bistrici. V takratni občini Murska Sobota pa sta to bila cestni (veržejski) most in železniški (ižakovski) most[499] ter most v Petanjcih. K temu je na območju takratne občine Murska Sobota treba omeniti še brode čez Muro v Krogu in Ižakovcih.

Zgodovinska vloga Mure kot mejne reke

Zgodovinsko gledano je Mura več stoletij predstavljala mejno reko. To velja tako za ogrsko kraljestvo od 11. stoletja do leta 1867, ko je vzpostavljeno Avstro-Ogrsko cesarstvo oziroma dvojna monarhija, ki je obstajala do razpada leta 1918. Ponovno tudi v času druge svetovne vojne, ker je bilo ozemlje Prekmurja od 16. 4. 1941 okupirano od Madžarske in 15. 12. 1941 vključeno v Madžarsko ter je Mura od Petanjcev do Mote predstavljala mejno reko med Madžarsko in nacistično Nemčijo. To je vplivalo tudi na osvobajanje tega dela ozemlja leta 1945[500]. Prekmurje je bila prva in edina slovenska pokrajina, ki so jo med 3. in 11. 4. 1945 osvobodile tuje sile, in sicer sovjetske enote pri zasedbi Madžarske in izgonu nemške in delov madžarske vojske z njenega območja.

Prekmurje se značaja obrobja ni tako lahko znebilo, pa ne samo zaradi Mure. To je veljalo tudi za jugoslovansko kraljevino po prvi svetovni vojni, dolgo časa pa tudi za slovensko federativno republiko po drugi svetovni vojni. Če odmislimo obdobje okupacije (1941–1945), primerjava pokaže, da polnih šest desetletij (1920 do 1980) ni bilo bistvene razlike, čeprav sta se vmes zamenjali dve državi in se je odvil pretežni del obdobja hladne vojne. V jugoslovanskih obdobjih je v vojaških vrhovih kraljeve vojske in kasneje jugoslovanske armade veljalo strateško prepričanje, da tega območja ali »žepa«, ni možno učinkovito braniti, zato se temu tudi ni namenjalo posebne pozornosti. Področje Prekmurja se je

499 Cestni (veržejski) most čez Muro in železniški (ižakovski) most so v takratnih dokumentih najpogosteje označevali z most(ova) v Dokležovju, čeprav je na desnem bregu Mure eden (cestni) bil na območju krajevne skupnost Dokležovje, drugi (železniški) pa krajevne skupnosti Ižakovci.

500 Pri tem je treba upoštevati, da se je ta del ozemlja štel kot del Madžarske, ki je bila od 1. 7. 1941 v vojni s Sovjetsko zvezo.

kvečjemu štelo za predpolje, kateremu je bila namenjena vloga kratkotrajnega zadrževanja nasprotnika, oziroma ugotavljanja njegove moči, bodisi pri obrambi pred napadalci iz severa proti jugu – kot leta1941, ali za primer napada s strani Nato po drugi svetovni vojni, bodisi pri zoperstavljanju napadalcem z vzhoda proti zahodu – kot leta 1945 ali kasneje za primer napada s strani Varšavske zveze.

Pred osamosvojitvijo do spremembe vendarle pride proti koncu sedemdesetih let prejšnjega stoletja, kar sovpada z oblikovanjem Pokrajinskega štaba TO Pomurja (PŠTO Pomurja). V času delovanja in obrambnih priprav PŠTO Pomurja (1980 – 1990) se je začelo bolj intenzivno postavljati obrambo in enote bližje državnim mejam in je obstajalo stališče, da se ozemlje kljub neugodnim topografskim značilnostim brani že od same meje. Pri tem je obramba v povezavi z Muro kot oviro vstopala v ospredje. Do odločilnega izraza pa je prišlo s približujočo se osamosvojitvijo Slovenije. Konec leta 1990 je ukinjen PŠTO Pomurja, v začetku junija 1991, ko je bila končana reorganizacija TO, pa je v Prekmurju namesto OŠTO Murska Sobota in Lendava začel delovati Območni štab za TO v Murski Soboti (75. ObmŠTO), ki je pokrival območji tedanjih dveh občin.

Vojaško-zgodovinska primerjava z letom 1941, ko je napadalcem na pomurski smeri uspelo doseči celotno »južno mejo pomurskega območja« v enem dnevu, se je leta 1991 vendarle spremenila. Takrat je bilo napadalcem, ki so prihajali z območja Varaždina na Hrvaškem, potrebno dva dni, da so od treh ciljnih točk ob Muri dosegli eno točko (Gornjo Radgono). Mura in Prekmurje pa so bili nedosegljivi cilji za vse enote JLA z območja Hrvaške. S tem je bilo območje na levem bregu reke Mure z mejo proti Avstriji in Madžarski ločeno od ostalega dela Slovenije.

Po načrtu Kamen je bila Mura nepremostljiva ovira

Slovensko obrambno načrtovanje je od oktobra 1990, še posebej pa po razglasitvi plebiscitne odločitve slovenskega naroda 26. 12. 1990, intenzivno potekalo in bilo generator drugih aktivnosti za obrambno zavarovanje osamosvojitve. Izraz obrambno načrtovanje takrat ni bil uveljavljen v današnjem pomenu. Najpogosteje se je uporabljal izraz vojni načrt za delovanje Teritorialne obrambe v vojni in je bil najvišje stopnje zaupnosti. Drugi »obrambni« načrti so bili poimenovani kot operativni načrti ali pa so nosili funkcionalni naziv, npr. mobilizacijski načrt ali načrti alarmiranja in pripravljenosti. To je veljalo tudi za načrte na področju zaledne zagotovitve TO, ki so bili vse do konca vojne integrirani bodisi v vojne, mobilizacijske bodisi v druge načrte. V slovenskem obrambnem načrtovanju se je JLA že leta 1990 pojavila kot nasprotnik oziroma agresor. Zato TO Slovenije in njeni štabi niso imeli več veljavnega klasičnega vojnega načrta, njegovo vlogo so prevzeli novi načrti obrambe in delni načrti delovanja TO. Pri tem je osrednji načrt obrambe nosil pomenljivo oznako Kamen.

Kamen je bila oznaka za načrt zavarovanja meja Republike Slovenije[501]. V bistvu je bil to osrednji načrt zavarovanja državnega ozemlja v povezavi z vzpostavitvijo samostojnosti nove države Republike Slovenije. Izdelan je bil variantno za pet morebitnih scenarijev (K-1, K-2, K-3 in K-3/a ter K-4). Načrt **Kamen-1** je predvideval ukrepe TO in milice za zagotavljanje normalne prehodnosti meje Republike Slovenije v razmerah, ko bi JLA prešla na okrepljeno varovanje državne meje. Načrt **Kamen-2** je predvideval postopke in ukrepe za zagotovitev prehodov meje v razmerah, ko bi JLA zaprla mejo in poskušala prevzeti vse naloge mejne službe. **Načrt Kamen-3** je predvideval postopke za nasilno odpiranje

501 O tem glej: Šteiner, Alojz, 2001. Priprave ŠTO Vzhodnoštajerske pokrajine do začetka vojne v letu 1991. V: Vojaška zgodovina 2001 (2/1), str. 33–49.

mejnih prehodov, če bi JLA uspelo zavzeti vse mejne prehode, in je imel dve različici. Načrt **Kamen-4** je predvideval ukrepe in postopke za zavarovanje meje Republike Slovenije proti Avstriji, Madžarski in Hrvaški z vzpostavitvijo oziroma prevzemom obmejnih stražnic in vzpostavljanjem tistih proti Hrvaški v razmerah, ko bi JLA zapustila ozemlje Republike Slovenije. V vseh omenjenih različicah je bila Mura v funkciji pomembne oziroma celo nepremostljive naravne ovire.

Oblikovanje načrta Kamen je v TO od pokrajinske do izvedbene ravni potekalo od konca marca do 13. 5. 1991, ko je bil pokrajinski načrt odobren na RŠTO. Junija so bili načrti prilagojeni območju, ki so ga pokrivali posamezni na novo oblikovani območni štabi. Ker je šlo za prepletanje zadev, ki so bile v pristojnosti Organov za notranje zadeve in mejne milice, je bilo pomembno zagotoviti usklajevanje načrta in vzpostaviti konkretno sodelovanje za njegovo implementacijo. Po tem usklajevanju so se načrti dopolnjevali in pred začetkom vojne so bila v TO izvedena še seznanjanja starešin rezervne sestave neposrednih izvajalcev in izvidovanje lokacij. Za občino Murska Sobota so to izvedli 21. 6. 1991 (Mihalič v Šteiner, 2015, str. 265). V vojni so realizacijo doživele rešitve, predvidene v načrtih (K-2, K-3 in K-4). Načrt Kamen-4 je bil dopolnjen in se je uporabljal še po vojni, ko je zavarovanje slovenskih meja še izvajala TO.

Na tem mestu naj omenim še **načrte oviranja in blokad,** za katere so bili pristojni upravni organi za obrambne zadeve občin, štabi TO pa so sodelovali s postavljanjem potreb in zahtev, najpogosteje skladno s predvidenim v načrtu Kamen. V načrtovanje in izvedbo načrtov tega oviranja je bila vključena tudi milica. Ti načrti so bili imenovani tudi kot načrti nenasilnega oviranja in blokad. Angažiranja štabov TO pri dopolnjevanju teh načrtov glede na načrt Kamen so potekala od 12. 6. 1991 in so bila končana neposredno pred vojno. Načrti so predvidevali postavitev (civilnih) ovir s transportnimi vozili in vagoni, gradbeno mehanizacijo, gradbenim materialom in zasekami dreves ter preprečitev oskrbe vojaškim objektom JLA. Izvedba ovir se je nanašala na izhode iz vojašnic, dostope do pomembnih objektov, ovire na cestah, mostovih in železnici ter blokade komunikacijskih vozlišč. V vojni so načrte dopolnjevali, tako da je bilo največ takih dodatnih ovir postavljeno na smereh prodora oklepnih enot JLA proti severni meji.

V omenjenih načrtih je bila namera **Teritorialne obrambe** izvajanje vojaške obrambe v primeru agresije na državo in izvedba nalog iz načrtov Kamen za uporabo enot TO v vojni, vključno z načrti za zavarovanje meje in načrti za zavarovanje objektov, oblikovanje sprejemnih centrov za pripadnike JLA in načrtov za oviranje in blokade. Pri tem so bile v Prekmurju v ospredju aktivnosti za preprečitvi vdora JLA v Prekmurje, blokadi vojašnice v Murski Soboti, preprečitvi blokade oziroma zavzetja mejnih prehodov s strani JLA, zavarovanje pomembnih objektov in mostov in zavzetje karavl ter vzpostavitev varovanja meje s strani slovenskih obrambnih sil.

Seveda je sorodne načrte za delovanje imela tudi **milica**, ki je bila poleg nalog s svojega delovnega področja v Prekmurju posebej angažirana na nalogah varovanja mejnih prehodov ali bolje celovitega prevzema varovanja meje in posebej varovanje oziroma nadzor cestnega prometa preko mostov čez Muro (Horvat v Ribaš, 2018, str. 180). V praksi se je varovanje mejnih prehodov spremenilo v njihovo obrambo skupaj s TO. Podobno je bilo pri zavzemanju karavl JLA ob meji.

Namere in plani **JLA** v Prekmurju so bili, da s silami na meji in poslanimi okrepitvami najprej zasede in zapre mejo, oziroma kot pravi Miloševič (v Šteiner, 2015, str. 98), vzpostavi režim okrepljenega varovanja državne meje in odpravi slovenske mejne prehode v Dolgi vasi, na Hodošu, v Kuzmi, v Gederovcih ter zatem odpre in vzpostavi zvezno kontrolo na

mednarodnem mejnem prehodu z Madžarsko na Hodošu in na prehodu ter carinski izpostavi v Gornji Radgoni. Ker armadnih sil iz 31. korpusa JLA (mariborskega) za Prekmurje ni bilo dovolj, so predvideli angažiranje tudi sil iz 32. korpusa JLA (varaždinskega) z območja Hrvaške (Šteiner v Kosi, 2022, str. 71).

Dinamika delovanja JLA je bila v Sloveniji predvidena, tako da se 26. junija izvede dovajanje vojaških okrepitev in opravi predhodna vojaška izvidovanja, 27. junija zasede mejne prehode in izvede zapora meje tudi ob pomoči sil z območja Hrvaške ter 28. junija vzpostavi novi mejni režim (prav tam, str. 72). Ko so v JLA ugotovili, da zadeve 27. junija ne potekajo po načrtu, so začeli predvideno delovanje spreminjati. Pri tem so poslali proti Prekmurju še dodatne oklepne sile, ki so 28. junija poskušale priti preko Mure do mednarodnega mejnega prehoda v Dolgi vasi in Gederovcih, in sicer že po tem, ko so se sile JLA, ki so predhodno poskušale mejna prehoda blokirati in zapreti, na teh objektih že predale. Tako so blokade na Muri pomembno prispevale k obrambi prehodov in predajam pripadnikov JLA na karavlah ob meji, saj se je vedelo, da po kopnem pomoči ne morejo več dobiti. V drugem valu nastopanja JLA 2. in 3. julija so sicer opustili namero po vdoru na levo stran Mure v Prekmurje, ker so bili usmerjeni v reševanje oklepne enote JLA, ki je bila blokirana v Gornji Radgoni. Dejstvo pa je tudi, da v tem času v Prekmurju, z izjemo karavle na Kuzmi in Hodošu (predali sta se popoldan 2. julija) ter močno okrnjene posadke JLA v murskosoboški vojašnici, praktično ni bilo več respektabilnih armadnih sil.

Navedeno pomeni, da so se boji za slovenske meje proti Avstriji in Madžarski v Prekmurju zaključili 2. 7. 1991. Poskusi prodora JLA v Prekmurje iz vojašnic na Hrvaškem so bili na reki Muri preprečeni že 28. junija in tako je bila onemogočena izvedba namere armade, s čimer je bil tudi izhod bojnih spopadov ob mejnih prehodih (Gederovci, Dolga Vas, Kuzma in Hodoš) za slovensko stran ugodnejši in povrh še z manj žrtvami.

Z opisanim armadnih poizkusov preboja čez Muro v Prekmurje še ni bilo konec, saj je hrvaška stran obvestila slovensko, da je 29. junija JLA pri vasi Križovec (nasproti vasi Benica) poskušala s postavitvijo pontonskega mostu, vendar ji zaradi razmočenega terena in visoke, deroče Mure to ni uspelo (Stanič v Šteiner, 2015, str. 300).

Vzporedno z obrambo meja so se dokončno oblikovale tudi slovenske obrambne sile. Teritorialca na barikadi pred dokležovskim mostom, na levi z novo in na desni s staro vojaško uniformo (Foto: Nataša Juhnov).

Blokade na Muri v občini Murska Sobota

V Prekmurju so 27. 6. 1991 zaprli komunikacije preko vseh mostov na Muri in s tem blokirali cestni in železniški promet proti ostali Sloveniji in Hrvaški. Da bi preprečili še prehod manjših enot JLA preko Mure z brodovi, so jih potegniti na levi breg reke.

V zapisu komandanta 75. ObmŠTO Murska Sobota (Mihalič v Šteiner, 2015, str. 266–269) zasledimo, da je iz razpoložljivih sil oblikoval sile za blokado objektov na petih lokacijah, med njimi so štiri vezane na mostove na Muri. To pomeni, da se je obramba mostov na Muri takrat označevala kot blokada objektov, za katero je bila namenjena dobra tretjina sil TO. Za most na reki Muri v Murskem Središču je bil predviden 1 vod 6. odreda TO, na prekmurski strani v Srednji Bistrici 4 vodi 6. odreda TO in 1 vod 7. odreda TO, v Dokležovju 4. odred TO in v Petanjcih najprej vod 1. diverzantskega odreda TO in od 30. junija 1. protidiverzantska četa TO. Omeniti je treba še dve namenski enoti TO, ki sta prav tako skrbeli za (varovanje) prehodov preko Mure, in sicer 1. pontonirski vod TO v Krogu in 2. pontonirski vod v Hotizi. K temu je treba za dostope preko mostov na Muri na desnem bregu v Razkrižju, Verženju in Petanjcih dodati še sile TO iz ljutomerskega 73. ObmŠTO ali pa vsaj ovire na dostopih do teh mostov. Vse to kaže na pomen obrambe mostov in preprečitev predvidenih prodorov JLA preko Mure v Prekmurje.

Mostova v Petanjcih in Dokležovju sta enoti TO na ukaz 75. ObmŠTO poleg postavljenih ovir minirali. Zaradi pomanjkanja eksploziva mostov na Srednji Bistrici in v Petišovcih TO ni minirala, pač pa je nanju postavila cisterne z gorivom in protioklepne mine (Stanič v Šteiner, 2015, str. 297). Ob zaprtju mostov na Muri je povezava z ostalim delom Slovenije potekala bodisi preko kroškega broda ali s kontroliranimi prenosi in pešačenjem mimo postavljenih barikad na mostovih v Petanjcih in Dokležovju. To je omogočalo omejeno oskrbo z zdravili, prenašanje ranjenih za soboško bolnišnico in dostavo časopisov, streliva in protioklepnih raket z ene na drugo stran, pa tudi izvedbo posebne akcije Skala.

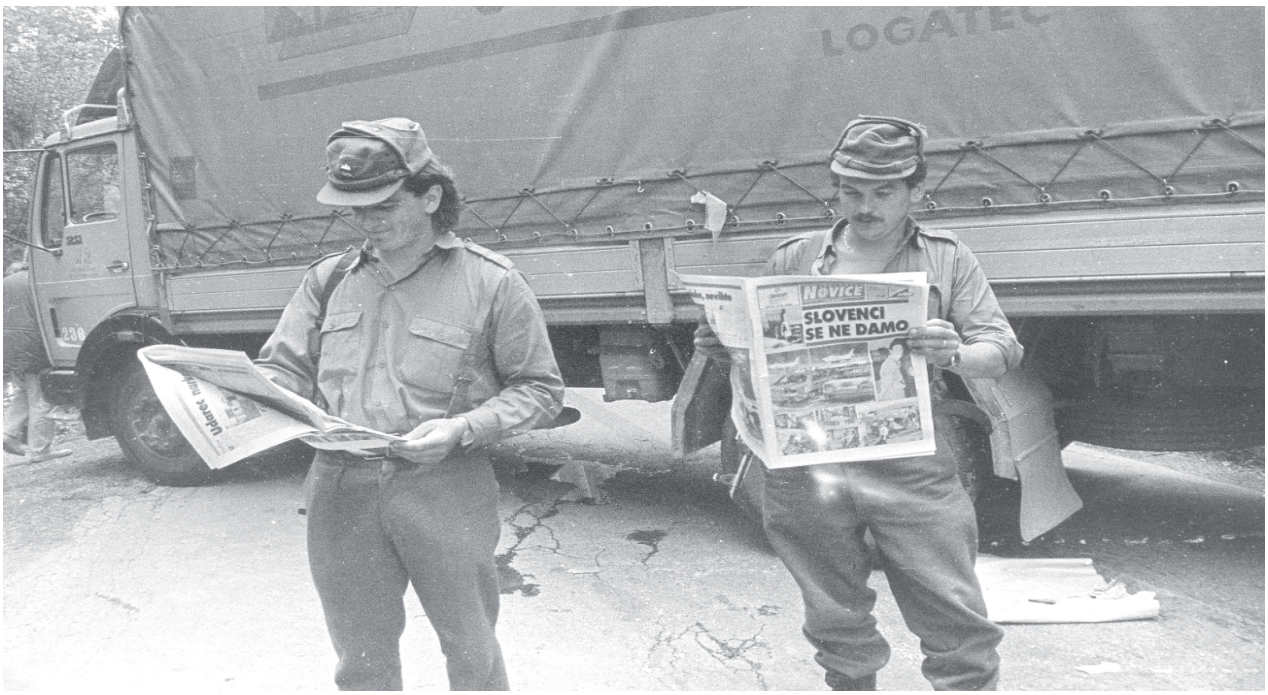
Ukaz o aktiviranju akcije Skala, ki je pomenila zagotovitev prihoda delegatov na zasedanje slovenske skupščine, je izdan 29. 6. 1991, ob 12.56 na UNZ Murska Sobota. Zatem so miličniki PM Ljutomer in PM Gornja Radgona pripeljali do mosta v Verženju delegata skupščine ter ju tam predali miličnikom PM Murska Sobota, ki so poskrbeli za prevoz do UNZ in od tam preko Gederovcev in Avstrije na zasedanje v Ljubljano. (Ribaš 2018, str. 204 in 279). Ti delegati so se naslednji dan do 10.00 vrnili, s čimer je bila akcija uspešno zaključena.

Z vozili se med 27. 6. popoldne in 4. 7. 1991 Mure ni dalo prečkati preko mostov, ampak le s prevozom z brodom (Foto: Nataša Juhnov).

Ne le za prenos dobrin iz ene na drugo stran Mure, ampak tudi prihodi v službo so bili med vojno možni le tako, da se je prepešačilo most in pred tem dobilo dovoljenje za prehod (Foto: Jože Pojbič).

Ob barikadi na mostu v Petanjcih so pri prekladanju časopisa za Prekmurje teritorialci prvi segli po novicah (Foto: Jože Pojbič).

Dokležovje

Kot že navedeno so blokado obeh mostov (cestnega in železniškega) izvajali pripadniki 4. odreda TO in pripadniki Oddelka milice Beltinci. Iz štaba TO je za usklajevanje aktivnosti skrbel poročnik Bojan Horvat, pozneje pa se mu je pridružil še rezervist prostovoljec, kapetan Jože Šafarič. Most je bil tudi blokiran s tovornimi vozili in blokada varovana s strani TO. Promet na relaciji Veržej - Lipovci je bil popolnoma zaprt, za kar so skrbeli miličniki v križišču cest Lipovci – Dokležovje - Ižakovci. Zapora je bila utrjena tudi na veržejski strani mostu, kjer so bila na cesto podrta večja drevesa.

Oklepna kolona polkovnika Popova, ki je bila 27. junija zaustavljena na ormoškem mostu, se je tam obrnila in proti Sloveniji napotila preko hrvaške Štrigove. Ta enota je imela za cilj priti v Gornjo Radgono in Gederovce. V večernih urah je prešla slovensko-hrvaško mejo in od tam preko Banfija in Razkrižja napredovala ob reki Muri, počitek pa imela blizu Veržeja. Preden je 28. junija zjutraj nadaljevala pot, so poslali izvidnico proti veržejskem mostu, in potem, ko so ugotovili, da je blokiran, nadaljevali proti Radencem. Vendar so tudi tu ugotovili, da prehod preko Mure v Petanjcih, zaradi blokade na mostu, ni možen, in je celotna sestava nadaljevala v Gornjo Radgono.

Potem, ko sta popoldne 28. junija dve letali JLA raketirali barikado ob murskosoboški kasarni, sta v nizkem letu iz murskosoboške strani napadli barikado še na mostu v Dokležovju, vendar nista zadeli ne barikad in ne drugih ciljev (Ribaš, 2018, str. 178 in 199).

Branilci v Dokležovju so bili najprej nameščeni v objektu blizu križišča, kasneje pa v prostorih vaškega doma. Potem, ko so slovenske obrambne sile zavzele več stražnic ob meji in pridobile dodatno orožje in strelivo ter protioklepna sredstva, je preko mostu potekal živahen prenos in predaja sredstev branilcem iz vrst TO in milice na desnem bregu Mure. Dne 3. julija je UNZ na ljutomersko območje preko broda v Krogu napotil na Staro cesto dva voda PEM, ki sta kmalu zatem bila udeležena v spopadu s prodirajočo kolono JLA, ki je šla na pomoč v Gornjo Radgono (Ribaš, 2018, str. 216).

Dne 5. 7. 1991, ob 13.42 so dokončno umaknili vse barikade z mostu čez Muro, na regionalni cesti Ljutomer−Veržej–Dokležovje–Murska Sobota in promet se je ponovno normalno odvijal (Ribaš, 2018, str. 222).

Vozila in mehanizacija v blokadi pred mostom čez reko Muro (Foto: Nataša Juhov).

Petanjci

Obramba barikade pred petanjskim mostom (Foto: Jože Pojbič).

Most v Petanjcih so teritorialci 27. junija zjutraj zaprli z dvema kamionoma in ga kasneje tudi minirali ter postavili protitankovske mine na vozišče. Blokado so varovali pripadniki voda 1. diverzantskega odreda TO in Oddelka milice Radenci. 1. protidiverzantska četa TO je 30. junija v Petanjcih zamenjala enoto TO in začela s postavljanjem dodatnih ovir na mostu in rokavih reke Mure tudi s petanjske strani ter se pripravljala za oviranje ob morebitnem prodoru oklepne enote ob umiku iz Gornje Radgone (Rebernak v Šteiner, 2015, str. 307).

Dne 30. junija popoldne je prišlo do nesreče pri ravnanju s protioklepnim orožjem. Miličnik in rezervni miličnik iz Radencev sta bila napotena preko barikad na drugo stran reke Mure v Petanjce, da bi od pripadnikov TO prevzela ročne raketomete Zolja za potrebe milice. Pri prikazovanju uporabe in delovanja je prišlo do nesreče, saj je pripadnik TO sprožil lanser, tako da je njegova mina eksplodirala v objektu. Miličnika sta bila pri tem hudo telesno poškodovana in prepeljana na zdravljenje v bolnišnico Murska Sobota. Lažje poškodovana sta bila tudi pripadnik TO in civilist (Ribaš, 2018, str. 207, 306, 314 in 316).

Dne 4. 7. 1991, ob 10.09 so za ves promet odprli most na reki Muri na regionalni cesti Murska Sobota – Radenci – Gornja Radgona (Ribaš, 2018, str. 220).

Epilog

Do 4. 7. 1991 je bila z območja Prekmurja izgnana večina vojakov zvezne jugoslovanske vojske. Z blokadami na Muri in obrambo mostov so pomembno prispevali, da jim oklepne enote, ki so iz hrvaške prodirale proti severu niso mogle priti na pomoč. V Prekmurju je ostala le peščica oficirjev, podoficirjev ter vojakov v murskosoboški vojašnici. Ti so čakali odločitev, kdaj jo bodo lahko tudi sami zapustili, kar se je zgodilo v mesecu septembru 1991. To pa je mesec dni pred odhodom zadnjega vojaka JLA iz Slovenije.

V nedeljo, 7. 7. 1991 je bila sprejeta Brionska deklaracija, s katero so bile pod mednarodnim okriljem zagotovljene ustavitve sovražnosti na ozemlju Slovenije in za dobo treh mesecev zamrznjene osamosvojitvene aktivnosti. Po tem dogovoru naj bi se tudi na mejah z Republiko Avstrijo in Madžarsko v Prekmurju vzpostavilo stanje, kakršno je bilo pred agresijo. V praksi se to ni nikoli poskušalo uresničiti, saj je bilo povsem nemogoče.

Po 4. 7. 1991 so na varovanje meje proti Avstriji in Madžarski v Prekmurju napotili enote TO in oddelke PEM ter začeli z varovanjem meje. To pa se je zgodilo tudi na Muri v tistem delu, ki je predstavljala mejno reko med Slovenijo in Hrvaško. Kdo bi si takrat mislil, da toliko desetletij po osamosvojitvi Slovenije vprašanje južne meje še vedno ne bo rešeno.

Viri:

1. Šteiner, Alojz ur. 2015. Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja – Zbornik. Lendava: Arma, str. 65–67 in 163–173.
2. Šteiner, Alojz, 2001. Priprave ŠTO Vzhodnoštajerske pokrajine do začetka vojne v letu 1991. V: Vojaška zgodovina 2001 (2/1), str. 33–49.
3. Šteiner Alojz, 2022. Nekaj posebnosti osamosvojitvene vojne na območju Pomurja leta 1991. V: Kosi, Anton ur., Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije – Zbornik, str. 63–84.
4. Ribaš, Drago ur. 2018. Pomurje je gorelo modro – 1. in 2. del. Murska Sobota: Signal.

ZBIRNI CENTRI V OBČINI MURSKA SOBOTA IN RAVNANJE Z VOJNIMI UJETNIKI

VOJNI UJETNIKI PO ZBIRNIH CENTRIH

SPREJETI / ODPUŠČENI		27/6	28/6	29/6	30/6	1/7	2/7	3/7	4/7	5/7	6/7 do 10/7	SKUPAJ:
PUCONCI	Sprejeti	9	89	8			69	2	18			195
	Odpuščeni				20	3	4	1	92	75		195
BOGOJINA	Sprejeti	9	96	14	1	3			19			142
	Odpuščeni							3	57	82		142
VIDEM	Sprejeti	Opomba: 3/7-1991 10 vojakov predanih v ZC Maribor!					1	11				12
	Odpuščeni							12				12
ZAPORI OFIC. + ZVEZNI SUP	Sprejeti	9	18		2			5				34 26 ostali
	Odpuščeni						14					14 14 TO
PRESTOPILI K TO				1		1		3	1		2	8
									SPREJETI SKUPAJ:			397
									ODPUŠČENI SKUPAJ:			397

Statistika vojnih ujetnikov vodena s strani UNZ Murska Sobota (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Anton Rozman

Zbirni center - Zapori Murska Sobota

Na območju UNZ Murska Sobota so bili ustanovljeni zbirni centri v osnovni šoli Puconci, osnovni šoli v Bogojini, v Gornjih Ivanjcih, Svetem Juriju ob Ščavnici, Radoslavcih, Čentibi, zaporih v Murski Soboti, Rakičanu, Bučkovcih. V nekaterih centrih so delovali Organi za notranje zadeve skupaj s TO in občani, v nekaterih pa je bila TO, Organi za notranje zadeve pa so pomagali, v zaporih so oficirje varovali pazniki, Organi za notranje zadeve pa so opravljali pogovore.

Ves čas bojnih aktivnosti je bilo vprašanje, kam nastaniti vojne ujetnike oziroma kot so nekateri rekli prebežnike iz JLA. Postavljalo se je tudi vprašanje, kakšen je njihov status, kakšne pravice jim pripadajo, kako z njimi ravnati in kako dolgo jih sploh držati. Pri delu z ujetniki je bila praksa, da smo tistim vojakom JLA, ki so bili osumljeni storitve kaznivega dejanja, odvzeli prostost po Zakonu o kazenskem postopku in smo jih namestili v Zapore Murska Sobota ali Zapore Maribor.

To so bili predvsem častniki oziroma starešine JLA, ki so neposredno vodili bojne aktivnosti zoper Slovenijo ali ukazovali bojno delovanje. Za vse ostale vojake JLA je veljalo, da so prebežniki in se z njimi ravna v skladu z Ženevsko konvencijo o ravnanju z vojnimi ujetniki. Nekaj pripadnikov, predvsem starešin JLA, pa je takoj ob predaji prestopilo v vrste TO.

V prostorih **Zaporov v Murski Soboti** je bilo pridržanih oziroma zajetih skupaj 57 oseb, in sicer: 25 starešin JLA, 7 vojakov, 1 upokojeni oficir, 15 miličnikov ZSNZ in 7 carinikov.

Starešine JLA

V prostorih zaporov je bilo v času od 27. 6. 1991 do 11. 7. 1991 pridržanih ujetnikov s 25 starešin JLA. Kriminalisti OZK so se z vsemi pridržanimi osebami pogovorili in ugotavljali njihovo vlogo v strukturi JLA, kakšne aktivnosti so izvajali proti pripadnikom Teritorialne obrambe in milice. Večina starešin je delovala na stražnicah v Prekmurju kot tudi v kasarni v Murski Soboti ter v enoti, ki je posredovala na območju Gederovcev.

Vsem pridržanim smo izdali **sklep o pridržanju** oziroma priporu. Sklepe smo izdali na podlagi 1. odstavka 196. člena ZKP zoper pridržano osebo zaradi kaznivega dejanja zoper splošno varnost po členu 240/I KZ SRS, v zvezi s hudim kaznivim dejanjem zoper splošno varnost po členu 247/I KZ SRS in na podlagi 1. In 3. točke drugega odstavka 191. člena ZKP, v času od odvzema prostosti so se lahko pritožili na senat sodišča v Murski Soboti.

V obrazložitvi je bil sklep utemeljen s tem, da je bila pridržana oseba utemeljeno osumljena opisanega kaznivega dejanja, da je kot starešina JLA sodelovala v agresiji JLA na državo Slovenijo, v agresiji pa je življenje izgubilo večje število ljudi, večje število ljudi je bilo hudo poškodovanih, nastala pa je tudi velika materialna škoda. Pripor smo utemeljevali z bojaznijo, da bi na prostosti s kaznivim dejanjem nadaljevali. Izvod sklepa je bil izročen pridržani osebi, ki ga je tudi podpisala, razen enega zdravnika, ki se je skliceval, da je bil prijet kot zdravnik in je pozneje tudi en dan odklanjal hrano. V vseh primerih je bil o pridržanju po telefonu obveščen javni tožilec.

Med pogovori in zbiranjem obvestil ter po posvetih s tožilstvom zoper nobenega vojaškega starešino ni bila podana kazenska ovadba. Dne 2. 7. 1991 je bila odvzeta prostost upokojenemu oficirju JLA iz Lendave, ki je bil pridržan v Zaporih Murska Sobota. Zoper njega je bila podana kazenska ovadba zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega

dejanja spodbujanja k napadalni vojni po členu 152 KZ SFRJ, ker je spodbujal vojake stražnice Lendavske gorice k oboroženemu spopadu s TO in milico. Istega dne je bil priveden preiskovalnemu sodniku, ki je ob zaslišanju pripor odpravil.

V času, ko so bile starešine JLA zadržane v prostorih Zaporov, so bili ti tudi daktiloskopirani. Z njimi so se pogovorili kriminalisti in pripadniki TO, ki so jim ponudili možnost prestopa v TO in to možnost je izkoristilo sedem starešin in to predvsem osebe, ki so imele v kraju službovanja družine. Dne 11. 7. 1991 do 19.30 je bil izpuščen zadnji ujetnik starešina JLA, in sicer jih je bilo izpuščenih 16. V pogovorih so povedali, da bodo odpotovali na svoje domove v Sloveniji in na Hrvaškem. Kasneje, 12. 7. 1991 je bil iz bolnice odpuščen še en starešina, ki je s sorodniki odpotoval na Hrvaško. Pri odpustitvi je sodeloval predstavnik Rdečega križa iz Murske Sobote. Posebnosti ni bilo, posamezniki so se zanimali za svoje osebne stvari, ki so jih pustili v stražnicah. Povedali smo jim, da te zadeve urejajo s TO.

Vojaki JLA

V prostorih Zaporov Murska Sobota so delavci OZK UNZ Murska Sobota dne 27. 6. 1991 s sklepom pridržali sedem vojakov JLA, in sicer:

- dva vojaka, ki sta ju prijeli miličniki OM Rogaševci pri mejnem prehodu Fikšinci;
- dva vojaka, ki sta ju prijeli miličniki OM Rogašovci pri mejnem prehodu Kramarovci,
- tri vojake, ki so jih prijeli pripadniki TO v bližini mejnega prehoda Kuzma, skupaj s poročnikom zdravnikom stomatologom, ko so pred tem imeli prometno nezgodo. Kmalu po pridržanju so vojake predali kot ujetnike v zbirni center v Puconce.

Delavci milice Zveznega sekretariata za notranje zadeve iz Beograda

Ob predaji stražnice Hodoš so pripadniki TO in milice prijeli 15 delavcev milice ZSNZ iz Beograda. Ti so bili na območje v bližini mejnega prehoda Hodoš in stražnice Hodoš desantirani s helikopterjem JLA popoldan, 27. 6. 1991. V pogovorih z njimi smo ugotovili, da so bili poslani z nalogo, da po prevzemu mejnih prehodov opravljajo mejno kontrolo ob prehajanju meje. Inšpektor milice Fazlič je med drugim tudi sodeloval pri pogajanjih z vodstvom milice na mejnem prehodu, da bi milica predala mejni prehod. Ob predaji dne 2. 7. 1991 so miličniki izročili svojo osebno oborožitev. Prepeljali so jih v zapor, kjer so bili kot ujetniki zadržani do 4. 7. 1991.

Zadržanih je bilo devet zveznih miličnikov, dva miličnika komandirja oddelka, višji miličnik, starejši miličnik, inšpektor milice in samostojni inšpektor. V pogovorih so zanikali, da bi sodelovali v bojih. Pri izpustitvi smo jim vrnili osebne dokumente in prtljago. Predali smo jih predstavniku Rdečega križa Murska Sobota in preoblečene v civilna oblačila so v spremstvu delavcev milice z avtobusom prepeljali do Zidanega mosta. Tu so se priključili skupini iz KPD Dob in odpotovali z vlakom v smeri Beograda. Orožje, uniforme in službene izkaznice smo 9. 7. 1991 predali delavcem OZK UNZ Maribor.

Delavci carine

V prostorih zaporov je bilo zadržanih tudi sedem carinikov. Dne 30. 6. 1991 smo v prostorih Hotela Radin v Radencih prijeli štiri carinike, ker je bil podan sum, da sodelujejo z JLA. Izpuščeni so bili 5. 7. 1991. Iz istega razloga pa so bili za krajši čas zadržani trije cariniki iz Gornje Radgone in Radencev.

Anton Rozman

Pričevanja delavcev iz Zaporov Murska Sobota o vojnem času

V svojih spominih je **Skledar Milan**, penološki delavec, ki je bil zaposlen na oddelku zaporov v Murski Soboti, povedal, da je med osamosvojitvijo delal v zaporu na delovnem mestu pedagoga. Kot običajno je bil zapor popolnoma zaseden z zaporniki in priporniki. Med agresijo so bili vsi zaposleni dva dni ves čas na delovnem mestu, pozneje pa so se organizirali, tako da so podvojili število zaposlenih na delovnem mestu.

V začetku je policija pripeljala v zapor vojake, ki so jih tudi hitro odpeljali, pripeljali pa so večje število starešin JLA (oficirjev in podoficirjev) in skupino zveznih miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve Beograd. Bili so oblečeni v uniforme, orožja niso imeli. Namestili smo jih po celicah, tako da smo v prostore dodatno namestili začasna ležišča. Dovolili smo jim telefonirati sorodnikom in prav tako so bili dovoljeni obiski bližnjih sorodnikov. Doktor Bohar jim je nudil zdravniško pomoč. V zapore so prihajali na pogovore miličniki oziroma kriminalisti. Z zaprtimi so se pogovarjali tudi starešine TO o zadevah vojaškega pomena in jim dali tudi možnost, da iz JLA prestopijo v vrste TO.

Skledar je v pogovoru povedal, da so bili starešine JLA in zvezni miličniki korektni in so upoštevali hišni red. Med agresijo, ko so imeli v zaporu večje število starešin in zveznih miličnikov, niso imeli z zaporniki na prestajanju zaporne kazni nobenih problemov. Imel je občutek, da so zaporniki vedeli, v kako težkem položaju je bila država in zaposleni v zaporu, zato niso povzročali nobenih težav s svojim ravnanjem in s svojimi običajnimi zahtevami. Takšnega reda ni bilo nikoli prej in ne pozneje.

Paznik **Jože Sever** se spominja, da je bil 26. 6. 1991 popoldan poklican v zavod, kjer so potekale priprave na prevzem in namestitev zajetih vojnih ujetnikov. Za namestitev vojnih ujetnikov so pripravili vse sobe in namestili še dodatna ležišča, odvisno od velikosti sobe.

Glede na nastalo situacijo so vsi zaposleni dobili navodila za delo v času vojne. Izvajali so:

- zunanje zavarovanje zavoda;
- notranje zavarovanje zavoda;
- zavarovanje službenih vozil;
- posebno zavarovanje vhoda zavoda;
- zavarovanje oseb;
- zavarovanje oseb, ujetnikov po kategorizaciji (navadni vojaki, oficirji, zvezna specialna policija, delavci zvezne carine);
- namestitev ujetnikov;
- tekoče delo z ujetniki;
- delite obrokov;
- omogočanje sprehodov;
- nadziranje obiskov;
- spremljanje na zaslišanja (prestop iz JLA v TO);
- osebni pregledi ob prihodu;
- spremljanje k zdravniku, zobozdravniku, specialistu izven zavoda;
- prisotnost pri zavodskem zdravniku v ambulanti zavoda;
- omogočanje telefonskih klicev s svojci;

- omogočanje pranja perila in osebne higiene;
- preprečevanje medsebojnih konfliktov;
- opravljanje rednih del s priporniki in obsojenci.

Prvih par dni je delo potekalo neprekinjeno 24 ur, oboroženi so bili s kratkim in dolgocevnim orožjem. V naslednjih dneh so sprejemali skupine vojakov, častnikov in podčastnikov JLA ter zveznih carinikov iz različnih področij Pomurja (mejni prehodi, karavle, vojašnica Murska Sobota). Nameščali so jih po oddelkih, med njimi so bili tudi ranjeni, za vse so poskrbeti v skladu z mednarodno konvencijo o vojnih ujetnikih. To delo je bilo zelo odgovorno in težko, kajti vsi ti častniki, podčastniki in vojaki se niso nikakor mogli sprijazniti s stanjem, v katerem so bili, tako da je prihajalo do raznih težav in konfliktov (osebnih stisk do psihičnih in zdravstvenih težav, do fizičnih izgredov in podobno). Pri fizičnih izgredih, ki so nastali med vojnimi ujetniki, so posredovali in umirjali situacije.

V tem času so zavod obiskovali predstavniki oziroma pooblaščene uradne osebe milice in TO, ki so zaradi svojega dela in dolžnosti z ujetniki opravljali pogovore, iskali operativne informacije. Kljub napornemu delu so nekaj ur v enem dnevu izmenoma lahko prespali v kleti zavoda, saj zavoda niso zapuščali. To so bili težki in naporni dnevi, saj nismo vedeli, v kakšno širino se bo vojna odvijala. Naša naloga je bila varovati zavod z orožjem, fizično in tehnično, ter vojne ujetnike. Spremljali smo jih na razna zaslišanja izven zavoda, na preglede v bolnico, k zobozdravniku in podobno.

Janez Rumež

Poročilo zbirnega centra za vojne ujetnike v Puconcih

Zbirni center v Puconcih sem vodil kriminalist OZK UNZ Murska Sobota, Janez Rumež, pomagali so mi upokojeni delavci milice Ludvik Lazar iz Moravskih Toplic, Jože Rajh iz Vaneče, Vlasto Petrovič iz Moščancev ter nekateri drugi. Med njimi je bil tudi Dušan Todorovič, ki je delal v službi državne varnosti. Vsi ti so skrbeli za notranjo organizacijo in red v centru. Ob prevzemu centra je bilo tam nastanjenih 177 vojakov, 2. 7. 1991 pa je bilo tja pripeljanih še več vojakov, tako da je bilo tam nastanjenih 212 vojnih ujetnikov.

Dne 1. 7. 1991 je skupina v sestavi Janez Rumež iz OZK UNZ Murska Sobota, Ludvik Lazar iz IM UNZ Murska Sobota in Dušan Todorovič iz VIS-a prevzela zbirni center vojnih ujetnikov v Puconcih. Njihove naloge v zbirnem centru so bile predvsem skrb za vojne ujetnike − sprejem in predaja, delitev opreme vojnim ujetnikom in sodelovanje z institucijami kot so TO, občinska organizacija Rdečega križa (OO RK) Slovenije, krajevna skupnost in druge.

Po še eni ročni evidenca vojnih ujetnikov, kjer so podatki tudi o drugih centrih, ki so bili samo pod okriljem TO, evidenca pa se je znašla v vreči za uničenje dokumentov (arhiv UNZ Murska Sobota), je bilo v zbirnem centru v Puconcih 212 vojaških oseb, med katerimi ni bilo starešin JLA. Narodnostna sestava je bila naslednja:

- Albanci 41
- Črnogorci 3
- Hrvati 21
- Makedonci 5
- Muslimani 31
- Slovenci 21
- Srbi 62
- druge narodnosti 28

Organizacija RK je poskrbela za civilne obleke, ki so bile zadnji dan delovanja centra, to je 5. 7. 1991, razdeljene vojnim ujetnikom. Uniforme, ki so jih ujetniki imeli oblečene, so prevzeli pripadniki TO. Zbirni center je deloval v Osnovni šoli Puconci. Ujetniki so spali v telovadnici osnovne šole, uporabljali pa so sanitarije v sklopu telovadnice in garderobo, kjer so se preoblačili.

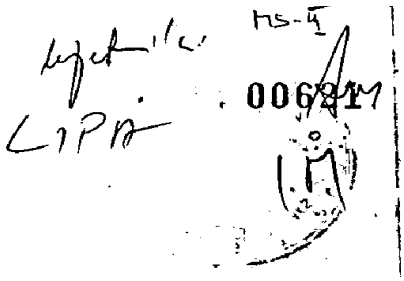
V času delovanja zbirnega centra je bil v umivalnici poškodovan umivalnik, druge stvari pa so ostale ohranjene. Ves čas delovanja zbirnega centra so sodelovali z vodstvom osnovne šole, ki je omogočilo uporabo pisarn za vodstvo centra in učilnic za delavce Organov za notranje zadeve in TO.

Zadnji dan, 5. 7. 1991, je bilo preko OO RK poslanih vseh 212 vojnih ujetnikov z avtobusi. Pred odhodom so bili prostori osnovne šole ustrezno očiščeni in pospravljeni. Prav tako je bila predana oprema – deke, obleke OO RK, uniforme ujetnikov in njihovo opremo pa so prevzeli pripadniki TO.

Počutje vojnih ujetnikov je bilo dobro, kar so ugotavljali v pogovorih z njimi. Na njihovo prošnjo so šli skupaj z desetarji in pripadniki TO na karavle Lendavske gorice, Žitkovci, Trdkova in Kuzma po osebne stvari ujetnikov. Le-ti tam svojih stvari (kot so dokumenti, denar, brivski aparati, tranzistorji itd.) niso našli. Kje so bile te stvari, jim pripadniki TO, ki so stražili karavle, niso znali pojasniti. Zbirni center za vojne ujetnike v Puconcih je prenehal delovati dne 5. 7. 1991, ob 12.00. Za celovitejšo sliko dodajamo še uradna poročila o centru v Bogojini in Začetno poročilo UNZ o zbirnih centrih.

Drago Petek

Dokument iz osebne zbirke: Moje poročilo iz zbirnega centra vojnih ujetnikov v Bogojini

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
MURSKA SOBOTA

INŠPEKTORAT MILICE

Št.: 21/3-2
Dne: 8/7-1991

ZADEVA: OPERATIVNO POROČILO ZBIRNEGA CENTRA VOJNIH UJETNIKOV - B O G O J I N A

Dne 1/7-1991 je skupina za prevzem zbirnega centra vojnih ujetnikov v sestavi PETEK Drago - IM, BRINAR Andrej - VIS, BELEC Silvo - KRIM ob 13.45 uri prevzela zbirni center Bogojina od majorja TO CRNKOVIČ Antona.

Pregled pomembnejših nalog, ki jih je opravila skupina:

- naredila popis vseh vojnih ujetnikov po danih navodilih s strani milice in VIS-a;
- izvajali vse ukrepe posredovane preko operativne skupine z UNZ Murska Sobota;
- prepoved telefoniranja in oddajanja pisem, ter odvzem hladnega orožja (nože);
- določili posamezne naloge v okviru skupine in TO (varovanje objekta, opravljanje razgovorov, hišni red, postopki v primeru letalskega napada oz. umika);
- obisk delegacije RK je povzročil konfliktno situacijo, saj je bila posredovana izjava, da bodo vojni ujetniki tako dolgo pri nas, dokler bodo tanki JA v Sloveniji;
- 1/7-1991 ob 22.55 uri je zdravniška ekipa pod vodstvom dr. ŠIŠKA odpeljala oficirja TO BERNJAK Marjana in vojnega ujetnika ĐAFERI Safera, roj. 9/4-1951 z vojne pošte 41-42/9 v Bolnico Rakičan, zaradi nudenja zdravniške pomoči. Navedena sta se še isti dan vrnila;
- v sodelovanju s KS Bogojina in Moravske Toplice ter ravnateljem OŠ Bogojina MAGAŠIJEM smo izvedli akcijo zbiranja obutve za vojne ujetnike;
- razdelili smo 10 štek cigaret vojnim ujetnikom;
- dne 3/7-1991 je HORVAT Pavel iz Bogojine sporočil, da pripadniki narodne zaščite pogrešajo 1 kom vojaške puške M-48 in nekaj streliva (glej UZ);
- pred prevzetjem zbirnega centra 1/7-1991 je TO iz zbirnega centra izpustila oz. drugam napotila skupini vojnih ujetnikov:
  21 državljanov R Slovenije
  14 državljanov R Hrvatske;

Poročilo iz zbirnega centra Bogojina, stran 1
(Osebna zbirka Drago Petek).

- številčni pregled ujetnikov vojakov:

po nacionalni strukturi:

Hrvati	10
Srbi	42
Makedonci	11
Črnogorci	3
Albanci	40
Muslimani	21
druge narodnosti	15
Skupaj	142

- dne 5/7-1991 smo v dogovoru z komandantom območnega štaba TO MIHALIČ Edom dostavili vso vojaško opremo vojnih ujetnikov na štab TO v Mursko Soboto. V omenjenem kontigentu materialnih sredstev smo dostavili:

škornji	112 parov
nizki čevlji	10 kom
nahrbtnik	21 kom
transportne vreče	31 kom
srajce	144 kom
hlače	126 kom
bluze	45 kom
vetrovke	35 kom
pulover	21 kom

- dne 5/7-1991 smo ob 18. uri predali šolske prostore ravnatelju šole MAGAŠIJU ter pri tem ugotovili, da je bil zlomljen 1 umivalnik, druge škode nismo ugotovili. Po oceni ravnatelja so bili šolski prostori in inventar nepoškodovani.

Povzetek:

Sodelovanje z območnim štabom TO glede materialne preskrbe (hrana, čaj, pribor za osebno higieno) je potekalo brez posebnosti, izvajanja nalog straže oz. notranja kontrola vojnih ujetnikov pa se je odvijala na primerni ravni, brez incidentov. Sama preskrba vojnih ujetnikov je bila po izjavah ujetnikov boljša kot v kasarnah. V enem primeru smo nudili vojaško pomoč v Bolnici Rakičan zaradi ponavljajočega se izteka krvi iz nosu. Medsebojni odnos ujetnikov in vodstva zbirnega centra je bil obojestransko korekten, saj niti v enem primeru ni bila uporabljena fizična sila. Med vojnimi ujetniki so prevladovala različna mišljenja glede predaje oz. dezertiranja iz JA, kar smo uspešno premoščali s skupinskimi ali individualnimi razgovori, ter z gledanjem TV oz. poslušanjem radijskih obvestil.

Poročilo iz zbirnega centra Bogojin, stran 2
(Osebna zbirka Drago Petek).

Opazili smo določene negativnosti pri pripadnikih NZ, ki so prekomerno uživali alkohol, kar je imelo za posledico, da celotna skupina sploh ni opravljala zadanih nalog oz. zaradi alkoholiziranosti niso bili sposobni za opravljanje nalog v smislu zavarovanja objekta ZB Bogojina. Posledica nestrokovnega ravnanja pripadnikov CZ oz. NZ je bila izguba puške M-48 in določenega števila nabojev. Občasno pa so se slišali poki iz omenjenih pušk, saj so pripadniki NZ preizkušali njihovo delovanje.

Sodelovanje z RK je bilo primerno v organiziranju oblačenja civilnih ujetnikov, nepravilnosti pa so se pojavljale v interpretacijah posameznikov RK o vzrokih oz. posledicah vojne.

Ob 17. uri smo predali zadnjo skupino 5 državljanov R Hrvatske na območje Murskega Središča ter dostavili 50 koc TO pred objekt SO Lendava.

Dne 5/7-1991 smo ob 18. uri razformirali zbirni center vojnih ujetnikov Bogojina ter se vrnili v bazo.

Vodja zbirnega centra
Drago PETEK

PRILOGE:
- 1 x UZ o izgubi puške
- 4 x UZ o primopredaji vojnih ujetnikov

Poročilo iz zbirnega centra Bogojin, stran 3
(Osebna zbirka Drago Petek).

Poročilo o zbirnih centrih vojnih ujetnikov na UNZ Murska Sobota

POROČILO O ZBIRNIH CENTRIH VOJNIH UJETNIKOV NA UNZ MURSKA SOBOTA

1. Na področju UNZ Murska Sobota so bili ustanovljeni naslednji zbirni centri (ZC):

S e d e ž :	V o d j a :
1. ZC OŠ Puconci	Blagovič Bojan, Casar Jože, Rumež Janez
2. ZC OŠ Bogojina	Petek Drago, Belec Silvo, Brinar Andrej
3. ZC Zapori M.Sobota	Upravnik
4. ZC Videm	

Zbirne centre je kmalu po ustanovitvi prevzela UNZ Murska Sobota, razen ZC Bučkovci in Čentiba.

Vodstvo ZC je intenzivno in uspešno sodelovalo z ustanovami: lastniki objektov, z občinskimi vodstvi, z občinskimi odbori RK, s komando TO idr.

Z vojnimi ujetniki se je ravnalo v skladu z določili Ženevske konvencije in navodili koordinacijske skupine pri Ministrstvih za NZ Republike Slovenije.

2. Vojne ujetnike so ujeli pripadniki TO in milice.
3. Oprema vojnih ujetnikov je bila predana TO.
4. Orožje vojnih ujetnikov je bilo predano TO.
5. Naše zbirne centre so redno obiskovali starši vojakov ter predstavniki rdečega križa Slovenije in niso imeli pripomb na organizacijo in ravnanje z vojnimi ujetniki.
6. V vsakem Zbirnem centru je bilo ustrezno število vodilnih delavcev in delavcev varovanja, odvisno od števila ujetnikov.
7. Sodelovanje z navedenimi organizacijami je bilo primerno.

V zbirnih centrih nismo zabeležili posebnih problemov ali izpadov ujetnikov.

Murska Sobota, 26/7-1991

PRILOGA: 1

Zapisal:
Stanko Gerič

Poročilo o zbirnih centrih na UNZ Murska Sobota (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

CIVILNA OBRAMBA IN CIVILNA ZAŠČITA

Skupna vaja gasilske zveze Murska Sobota in OŠCZ Murska Sobota v Borejcih leta 1986 (Foto arhiv Stanislav Wolf).

Stanko Lebar, Štefan Barbarič in Stanislav Wolf

Civilna obramba v občini Murska Sobota pred, med in po osamosvojitveni vojni

Namesto uvoda

V prvem desetletju nove slovenske države je upravni organ za obrambo in zaščito Občine Murska Sobota na zahtevo Ministrstva za obrambo celotno dokumentacijo iz časa priprav in delovanja v osamosvojitveni vojni dostavil v Ljubljano na ministrstvo. Tako smo po tridesetih letih v situaciji, da od pred, med in povojnih dogodkih pišemo po lastnem spominu. Tudi v naslovu uporabljen naziv civilna obramba je izraz bolj povojnega kot predvojnega pojmovanja. Pred osamosvojitvijo so bile zadeve bolj integrirane in vključene v upravne organe za obrambo oziroma obrambne zadeve. V murskosoboškem primeru je ta organ nosil naziv sekretariat in pokrival obrambna in civilno zaščitna vprašanja. Opisi v prispevku se zaključujejo v letu 1995, dokler je obstajala velika občina Murska Sobota in preden se je razdelila na mestno in enajst ostalih pomurskih občin.

Delovanje in sodelovanje Upravnega organa za obrambne zadeve občine

Upravni organ (UO) kot Sekretariat za (ljudsko) obrambo (po aprilu 1991 za obrambne zadeve) Občine Murska Sobota je v okviru svojih pravnih pristojnosti deloval na območju takratne (velike) občine, od vasi Kuzma na severu do vasi Melinci na jugu in od vasi Hodoš na vzhodu do vasi Petanjci na zahodu Prekmurja. Sodeloval je s predsedstvom Skupščine občine (SO), Izvršnim svetom (IS), Občinskim štabom Teritorialne obrambe (OŠTO), drugimi oblastnimi organi občine, delovnimi organizacijami, ustanovami, krajevnimi skupnostmi (KS) ter organi in enotami za zaščito in reševanje v občini. Sodeloval je tudi z društvi s področja obrambe in zaščite v občini Murska Sobota. Zgledno je sodeloval z Občinsko gasilsko zvezo Murska Sobota (OGZ) s 104 prostovoljnimi gasilskimi društvi (PGD) v občini, zlasti pri raznih tekmovanjih in jubilejnih praznovanjih.

Na slovesnosti v Učnem centru za mladince prostovoljce v Vidoncih (Foto arhiv Stanko Lebar).

Zelo primerno je bilo tudi sodelovanje z obmejnim poveljstvom Jugoslovanske ljudske armade (JLA) v murskosoboški vojašnici, tako z vsakokratnim komandantom vojašnice kot tudi s komandirji karavl ob meji z Avstrijo in Madžarsko, zlasti pri skupnih proslavah in predstavitvi vojske in oborožitve v javnosti. Primerno jubilejem in ob drugih pomembnih dogodkih v državi in občini so bili sekretar za obrambo in drugi predstavniki občine vljudno sprejeti in pohvaljeni za pristno sodelovanje. Nič manj pomembne niso bile vaje in večdnevna usposabljanja Teritorialne obrambe (TO), kjer smo na njihovih slovesnostih in ob zaključkih sodelovali z ostalimi občinskimi funkcionarji.

Kadrovska sestava delavcev in področje dela od 1980 do osamosvojitve

Za izvajanje strokovnih nalog in aktivnosti po področjih dela je bil formiran strokovno usposobljen delovni kader s primerno tehnično opremo, posebej v centru za upravne zveze. Kadrovska sestava je bila določena po sistemizaciji delovnih mest v Sekretariatu za obrambo občine Murska Sobota.

Sekretar Sekretariata za obrambo in zaščito občine Murska Sobota je bil v obdobju po letu 1980 Stanko Lebar, dipl. pravnik. Po funkciji je bil član IS SO, odgovoren tudi za vodenje upravnih organov v izrednih razmerah, bil je član sveta, od 1983 komiteja za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito (SLO in DS). Kot predstojniku upravnega organa je bilo njegovo delo usmerjeno v vodenje in koordinacijo dela v sekretariatu in nadzor, pa tudi delovanje in sodelovanje z organi SO in drugimi organi občine in lokalnih skupnostih (krajevne skupnosti - KS). Delo in izvajanje nalog s področja obrambe in zaščite je nadziral Republiški sekretariat za ljudsko obrambo (RSLO) z inšpekcijskimi pregledi, zlasti na področju izvajanja mobilizacij, urejanja obrambnih zadev v podjetjih in KS in vpoklicih na vaje TO in JLA. Pri tem pa je treba omeniti še nadzore s strani Zveznega sekretariata za obrambo, ki je za to imel v Beogradu Glavno inšpekcijo narodne obrambe (GINO). Ta je bila pristojna za nadzor nad vsemi subjekti v občini od oblastnih do vojaških, podjetij ter krajevnih skupnosti.

Referent za obrambne priprave v občinskih UO, delovnih organizacijah, ustanovah, KS in društvih, hkrati tudi namestnik sekretarja je bil Dušan Grof, dipl. obramboslovec. Pristojen je bil za sodelovanje v pripravah in izdelavi obrambnih načrtov v večjih delovnih organizacijah (KIK Pomurka, Mura, Petrol, Komunala, idr.). Pomembne pa so bile tudi priprave in sodelovanje pri nadzoru in inšpekcijah.

Referent za obrambne priprave v občinskih UO, KS, ustanovah in društvih je bil Branko Solar, pravnik. Njegove naloge so bile povezane s sodelovanjem pri pripravah in izdelavi obrambnih načrtov v UO, ustanovah in KS.

Načelnik centra upravnih zvez in služb za opazovanje, obveščanje in alarmiranje (OOA) je bil Štefan Barbarič, elektroinženir telekomunikacij. Vodil in koordiniral je delovanje upravnih zvez in službe za OOA v občini in Pomurju.

Referent za vodenje in ažuriranje matične kartoteke vojaških obveznikov po vojaško evidenčnih specialnostih (VES) je bil Mitja Slavinec. Skrbel je za pripravo vojaških obveznikov na služenje vojaškega roka in sodeloval pri delu naborne komisije.

Referent za naborne zadeve je bil Ivan Zadravec, ekonomski tehnik. Zadolžen je bil za pripravo evidenc za naborno komisijo in delovanje v komisiji na terenu v Občini Murska Sobota.

Referent za vodenje upravnega postopka v zadevah obrambe in zaščite je bil Franc

Vidonja, pravnik. Skrbel je za vodenje upravnih postopkov v zvezi z odlašanjem napotitve vojaških obveznikov na služenje vojaškega roka (študentje) in za udeležbo na vojaških vajah TO in JLA.

Referent za mobilizacijsko dokumentacijo je bil Jože Podlesek, ekonomist. Njegove naloge so bile priprava vpoklicev za posamezne enote JLA in TO ter računalniška obdelava in priprava podatkov, vojaških obveznikov za vpoklic na vojaške vaje JLA, TO in CZ.

Referent za predvojaško vzgojo in usposabljanje je bil Avgust Koren, učitelj. Skrbel je za vodenje evidence mladincev obveznikov predvojaške vzgoje in njihovo usposabljanje. Skrbel je tudi za obrambno usposabljanje prebivalstva in pri tem sodeloval z rezervnimi oficirji in podoficirji pri izvajanju praktičnih vaj na terenu občine.

Načelnik referata Civilne zaščite v občini Murska Sobota, je bil Slavko Jauk, pravnik. Skrbel je za vodenje evidence razporejenih pripadnikov Civilne zaščite (CZ) v splošnih in specializiranih enotah in štabih CZ. Njegova naloga je bila tudi priprava in izvajanje usposabljanja pripadnikov CZ v delovnih organizacijah, KS in društvih.

Referent-operativec Občinskega štaba CZ Občine Murska Sobota je bil Stanislav Wolf, pravnik. Zadolžen je bil za pripravo in izvajanje praktičnih vaj na terenu občine in Pomurja, ter v posameznih objektih, delovnih organizacijah in šolah.

Referent za administrativna opravila je bila Silva Pok, ekonomska tehnica. Opravljala je administrativno-tehnična opravila pri centru upravnih zvez, CZ in delo s strankami (prijava, odjava).

Referent za materialna sredstva in opremo je bil Boris Banfi, gimnazijski maturant. Skrbel je za hrambo in vzdrževanje materialnih sredstev za usposabljanje in osebne oborožitve (pištole) organov SO, IS in predstojnikov UO občine.

Tajnica Sekretariata za obrambo občine Murska Sobota je bila Vida Mikolič, administrativni tehnik. Opravljala je tajniška opravila za sekretariat. Do odhoda v pokoj pa je to opravljala tudi Vilma Kous, gimnazijka.

Nabor oziroma rekrutacija do marca 1991

Nabor oziroma rekrutacija, kot smo te aktivnosti takrat poimenovali, je temeljila na Zakonu o vojaški dolžnosti. Zajemala je naborne evidence, preglede zdravstvene primernosti nabornih obveznikov, vpoklice na obvezno vojaško usposabljanje, takoimenovano služenje vojaškega roka, vodenje evidenc in razporejanje na vojaški razpored v rezervo po zaključenem vojaškem usposabljanju, vpoklice rezervistov na vojaška usposabljanja, vaje in izobraževanja, mobilizacijske vpoklice v primeru vaj in stvarne mobilizacije, odločanje o oprostitvi vojaških vaj in vodenje prekrškovnih postopkov v primeru neudeležbe ter izbrise iz vojaške evidence. Po sprejetju novega slovenskega obrambnega zakona in zakona o vojaški dolžnosti aprila 1991 so se zadeve spremenile, tako da so pri teh aktivnostih sodelovali le slovenski organi brez predstavnikov JLA.

Sekretariat za obrambo Murska Sobota je v okviru svoje pristojnosti vsako leto organiziral in izvajal nabor mladincev, ki so v koledarskem letu dopolnili 18 let. Evidenco in seznam nabornih obveznikov, ki so se bili dolžni odzvati na nabor, je pripravil UO za obrambo občine Murska Sobota. Nabor je potekal na sedežu Občine Murska Sobota (sejna dvorana) in v krajevnih uradih Rogašovci, Gornji Petrovci in Beltinci. Nabor je izvajala naborna komisija, ki jo je na predlog Sekretariata za obrambo občine določil Republiški sekretariat za obrambo v Ljubljani, sestavljali pa so ga vojaški predstavnik kot predsednik, zdravnik splošne prakse, praviloma iz murskosoboškega Zdravstvenega doma in predstojnik

Sekretariata za obrambo s sodelavci sekretarja.

Nabornik, ki je moral pred naborom opraviti zdravniški pregled, je osebno stopil pred naborno komisijo, ki je glede na njegovo fizično in psihično sposobnost določila rod – službo (npr. pehota, inženirstvo, sanitetna služba, intendantska služba idr.) za služenje vojaškega roka v državi Jugoslaviji. Naborniki so prihajali na nabor večinoma z okrašenimi vozovi ali traktorskimi prikolicami v spremljavi harmonike in petja. Po končanem naboru v krajih z večjim številom nabornikov so skupaj s starši in dekleti v domačem kraju organizirali slovesnost in zabavo v spomin na pomemben dogodek v življenju. Posebno lepo slovesnost so vsako leto že po tradiciji organizirali in proslavili v Beltincih.

Povezave z društvi in klubi, katerih dejavnost je bila pomembna za obrambo in zaščite do 1991

Aero klub Murska Sobota je bil letalsko-padalski klub. Sekretariat za obrambo Občine Murska Sobota je iz svojih proračunskih sredstev delno sofinanciral delovanje in nabavo opreme (vozilo kombi, padala), šolanje motornih in jadralnih pilotov, ter padalsko sekcijo kluba. Aero klub je z letalom Utva-75 sodeloval pri vajah TO s preleti nad terenom, kjer so se med vajami premikale posamične enote (»rdečih« in »plavih«). Aero klub je izvidoval kraje elementarnih nesreč (poplave in požari) ter o tem obveščal pristojne organe v občini. Ob raznih dogodkih v Pomurju je trosil letake in vlekel zastavo ter reklamni napis na platnu. Aktivno je delovala padalska sekcija, ki je bila zelo uspešna na tekmovanjih v padalskih skokih.

V padalski sekciji se je takrat šolala tudi takratna novinarka Nataša Pirc Musar - zdajšnja predsednica države.

Aeroklub je večkrat imel finančne težave pri izvajanju svoje dejavnosti za šolanje motornih in jadralnih pilotov, registracije motornih letal ter za aviomehanika. Kot sekretar sekretariata in predsednik Aero kluba sem pomagal na različne načine. Tako smo pri podjetju Mura zagotovili članom kluba delo za izdelavo obešalnikov za tekoči trak. Preko Kmetijskega gospodarstva Rakičan smo zagotovili postavitev transformatorja močnejše napetosti. V tem času je bila urejena tudi struga potoka ob severni strani vzletne steze. Leta 1982 pa je bila končana vzletno – pristajalna steza, ki je omogočila vzlet in pristanek večjih letal na letališču v Murski Soboti. To je bilo pomembno tudi za razvoj turizma v Pomurju.

Septembru 1986 je Aeroklub pri sodelovanju na vaji CZ – enote za reševanje ljudi in premoženja na vodi in iz vode na Kraškem jezeru doživel hudo nesrečo z letalom Utva. Pilot letala Stanko Petrovič je preletaval območje jezera in bližnjo okolico. Pri zadnjem krožnem letu nad gladino je zaradi prenizkega leta s prednjim levim krilom zadel gladino jezera in se s prednjim delom letala »zaril« v vodo. Pri tem je utrpel hude poškodbe glave in roke, ostal je v nezavesti. Člani ekipe CZ so hitro ukrepali in poškodovanega pilota izvlekli iz letala ter nato s čolnom pripeljali na obalo jezera, kjer je že bilo pripravljeno reševalno vozilo za prevoz v soboško bolnišnico. Zaradi prehude poškodbe glave in ramena je bil premeščen na zdravljenje v UKC v Ljubljani. Ta nesrečni dogodek je zelo odmeval v domači in širši okolici ter na Letalski zvezi Slovenije v Ljubljani.

Člani **Brodarskega društva Krog** so delovali v enotah CZ občine in KS kot ekipe za reševanje oseb, živali in materialnih sredstev na vodi in iz vode. Svojo dejavnost so izvajali s čolni na vesla in motornim čolnom gasilskega društva. Usposabljali so se na vajah CZ in OGD Murska Sobota na reki Muri, Soboškem in Kraškem jezeru. Svojo dobro usposobljenost in požrtvovalnost so vedno nudili kot pomoč v poplavah v regiji in širše.

Člani **Strelskega društva Murska Sobota** so sodelovali v enoti CZ za zavarovanje

pomembnejših objektov in ogroženega območja v primeru vojne in ob naravnih nesrečah (potresi, poplave). V enotah TO občine so bili razporejeni kot izkušeni strelci z lahkim strelnim orožjem v ostrostrelce. Delovali so tudi v NZ pri zavarovanju mobilizacijskih zbirnih mest in objektov.

Taborniško društvo Murska Sobota je zagotavljalo ekipe usposobljenih tabornikov, ki so bile razporejene v enote CZ kot ekipe za postavljanje šotorišča na varnejše lokacije (parki, igrišča) v primeru evakuacije prebivalcev mesta.

Helikopterski dvig iz vode poškodovanega letala AK Murska Sobota na vaji Civilne zaščite na Kraškem jezeru v začetku septembra 1986 (Foto arhiv Stanko Lebar).

Kurirska služba za obrambne dolžnosti in potrebe

Kurirsko službo za obrambne dolžnosti in potrebe je organiziral in izvajal Sekretariat za obrambo občine Murska Sobota v skladu s predpisi in ukazi o izvajanju mobilizacije enot JLA, enot in štabov TO, CZ in drugih organov občine. Kurirsko službo za vročitev vpoklicev je bila aktivirana za večje enote JLA, TO, CZ in je delovala po verižnem sistemu (štafeta) od glavnih kurirjev s prevzemom vpoklicev na Sekretariatu za obrambo in predaji pozivov do kurirjev za krajevne urade od tam pa po kurirjih do prejemnikov pozivov.

Verižni potek vračanja vpoklicev v občini Murska Sobota se je začel po sprejemu signala od Sekretariata za obrambo v Ljubljani. Takoj sta bila aktivirana dva glavna in 20 mestnih in krajevnih kurirjev, ki so v sekretariatu prevzeli že pripravljene vpoklice razporejenih pripadnikov po enotah (JLA, TO) in jih nato v določenih objektih (KS, KU, šole) predali (s podpisom prejemnika) tamkajšnjim mestnim in krajevnim kurirjem. Ti so po prejemu vpoklicev poiskali naslovnika in mu izročili vpoklic proti podpisu. Zapisali so datum in točno uro vročitve ter nato povratnico vpoklica dostavili na Sekretariat za obrambo v Murski Soboti. Število vročenih vpoklicev v določenih časovnih presledkih dveh ur, tri ure, štiri ure, itd. je sekretar Sekretariata sporočil poveljstvu JLA oziroma TO.

Izkušnje v organiziranosti in izvajanju vročanja vpoklicev vojaškim obveznikom v občini

Murska Sobota smo delavci sekretariata pridobivali ob mobilizacijskih vpoklicih večjih enot JLA in TO kot na primer za mobilizacijske vaje v Apačah pri Ptuju, vaje z oznako Mura in drugih vajah v občini in Pomurju. Poseben izziv so predstavljale mobilizacija vozil iz soboškega transportnega podjetja vključno z razkladanjem tovora iz naloženih kamionov, mobilizacija vojaških obveznikov in lastnikov konj kot dajalcev sredstev za potrebe vojaških enot.

Poteke vračanja vpoklicev so pogosto spremljali inšpektorji republiškega sekretariata in JLA ali celo GINO, če je pri zveznih inšpekcijah šlo tudi za praktično preverjanje mobilizacijske pripravljenosti. Inšpektorji so ocenjevali celotno organiziranost in delovanje sekretariata pri izvajanju z mobilizacijo povezanih postopkih. Merili so tudi čas prihoda sekretarja na delovno mesto od sprejetja signala na domu do prihoda na sekretariat.

Slovesnost v vojašnici ob ustanovitvi protioklepnega odreda Slovenske vojske septembra 1992 (Foto Arhiv Stanko Lebar).

Prisega vojakov v vojašnici Murska Sobota leta 1993, slavnostni govornik je bil minister za obrambo Janez Janša. (Foto Arhiv Stanko Lebar).

Poseben vidik delovanja Sekretariata za obrambo v občini po osamosvojitveni vojni 1991

V letih 1992-1993 se je na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini (BiH) razplamtela vojna. Posledice so bili begunci, saj so bili mnogi prebivalci iz mest in podeželja na Hrvaškem (Kninska krajina, Vukovar) in BiH (Zvornik, Mostar), ki so jim bile porušene in požgane hiše, pregnani iz svojih domov in krajev. Bilo je tudi mnogo civilnih žrtev, tako na Hrvaškem kot v BiH in drugih krajih po državi. Da bi rešili svoja življenja so bežali v varnejše kraje po domovini in v druge države. Iz BiH je v Slovenijo, kjer je pred tem že bila končana osamosvojitvena vojna, pribežalo veliko beguncev, ker so nekateri imeli znance in svoje rojake zaposlene v raznih podjetjih. Iz Ministrstva za obrambo Republike Slovenije, področje CZ, je bil sekretar obveščen, da je za občino Murska Sobota predvidena namestitev 300 beguncev iz BiH. Treba je bilo zagotoviti 300 postelj, prehrano, vodo, sanitarije, varovanje oseb in okolice objekta ter možnost komuniciranja beguncev z znanci in sorodniki doma in v inozemstvu preko telefona in pošte.

Predvideno namestitev za 300 oseb (družine, ženske, otroci) smo pripravili v stari Osnovni šoli v Vidoncih, kjer je pred tem bil center za usposabljanje mladincev – prostovoljcev za obrambne veščine in za enote TO. Organizirali in usposobili smo tudi objekt stare Osnovne šole Domanjševci za manjše število beguncev. Namestili smo opremo za bivanje, pripravili prostor s telefonom in delo za vodjo bivalne enote. Za vodenje in delovanje bivalne enote beguncev v Vidoncih je bilo treba pripraviti in opremiti pisarno s telefonom, za vodenje dnevne evidence prisotnih beguncev, prostor za delo medicinske sestre in dežurnega delavca. Vsa potrebna dela za funkcioniranje obeh enot beguncev so opravili delavci za področje CZ in drugi delavci sekretariata. Vodja in organizator dela je bil načelnik CZ Slavko Jauk s sodelavci.

Otvoritev centra za begunce iz BiH, Vidonci 21. 6. 1993 (Foto arhiv Stanko Lebar).

Po izvedenih pripravah v obeh objektih sem kmalu dobil telefonsko sporočilo iz MORS-a, da sta v Mursko Soboto napotena dva avtobusa z begunci. Oba avtobusa sem ponoči dočakal pred hotelom Diana, jih pozdravil in napotil v Vidonce. Med bivanjem in delovanjem v obeh enotah sem večkrat obiskal begunce in se z njimi pogovarjal o pogojih za bivanje v Vidoncih in Domanjševcih. Tudi predsednik IS SO Murska Sobota Ivan Obal je obiskal begunce in se z njimi prijazno pogovoril. Za obe enoti za begunce je vse stroške za namestitev in delovanje financiralo Ministrstvo za obrambo – področje CZ Republike Slovenije. Pozneje je to funkcijo v celoti prevzel Republiški Urad za begunce v Ljubljani.

Zaključek

Delavci Sekretariata za obrambo občine Murska Sobota smo v sodelovanju z drugimi organi občine, krajevnimi skupnostmi in društvi, strokovno, odgovorno in uspešno opravljali delo in naloge s področja obrambe in zaščite v času pred, med in po osamosvojitveni vojni (1991). Uspešno smo sodelovali s ŠTO in društvi s področja CZ. Po osamosvojitveni vojni smo v izjemni dinamiki dela na obrambnem področju izvedli tudi priprave za namestitev in delovanje dveh bivalnih enot za begunce iz BiH v Vidoncih in Domanjševcih.

Stanislav Wolf

Vloga Civilne zaščite pred in med osamosvojitveno vojno

V prispevku bom predstavil vlogo in organiziranost Civilne zaščite (CZ) v občini pred in med osamosvojitveno vojno. Posebej se bom dotaknil priprav občine za zaščito pred nevarnostjo zračnih napadov ter RKB nevarnostjo skozi izgradnjo in uporabo zaklonišč. K temu pa dodal podrobnosti o delovanju v času osamosvojitvene vojne.

Vloga Civilne zaščite pred osamosvojitvijo v občini Murska Sobota

Pisalo se je leto 1979. Ob nastopu službe na takratnem Sekretariatu za ljudsko obrambo Občine Murska Sobota (občina) je bilo področje dokaj neurejeno. Takrat se še ni gledalo na Civilno zaščito kot na pomembni del varnosti ljudi in njihovega premoženja. Po enem letu se je upokojil takratni načelnik štaba CZ Občine Murska Sobota Rudi Zrinski in v referatu sva ostala dva. Moj sodelavec Slavko Jauk je bil imenovan za vodjo referata za CZ v Občini Murska Sobota, jaz pa sem prevzel naloge usklajevanja CZ v 42 krajevnih skupnostih (KS).

Ker je bilo treba preurediti celotni sistem CZ v občini, je bil s strani Izvršnega sveta Občine Murska Sobota imenovan Občinski štab Civilne zaščite (OŠCZ) Murska Sobota). Za usklajevanje delovanja vseh sil CZ v občini so bili v 41 krajevnih skupnostih imenovani štabi za CZ v KS in mestni štab CZ v Murski Soboti, za katerega je strokovno odgovarjal Stanko Kerčmar. Vzpostavljene so bile enote in službe CZ, ki so pokrivale področje CZ v KS ter povezovale delo CZ na celotnem območju občine kot podpora OŠCZ.

Ker se je v področje CZ v občini do leta 1979 vlagalo malo sredstev, je bila prva naloga preko vodstva občine oziroma izvršnega sveta občine zagotoviti ustrezno višino sredstev za delovanje CZ. Po ureditvi finančnega stanja, ureditvi zakonskih podlag (odlokov o organizaciji in delovanju CZ v občini, sklepov za imenovanje itd.) za organizacijo in delovanje CZ je referat za CZ pristopil k ureditvi razporeditev občanov v enote in službe CZ.

Razporejenih je bilo približno 12.000 občanov v štabe CZ, štabni vod OŠCZ[502], radiološko-kemično-biološke (RKB) enote na ravni občine in v krajevnih skupnostih, službo za podporo pri OŠCZ Občine Murska Sobota, gasilsko tehnične enote na ravni občine in v KS. Pomembne so bile tudi enote prve medicinske pomoči (PMP) CZ v občini in v KS in služba za zaklanjanje pri Mestnem štabu CZ Murska Sobota. Postopki izbora in razporejanja kandidatov na navedene naloge so bili zamudni, ker takrat v CZ nismo smeli predlagati razporejenih v JLA, TO, gasilcev, odgovornih v DO[503] za naloge v CZ, kar je zelo omejilo možnost izbora kandidatov. Kljub temu smo uspeli v roku dveh let vzpostaviti sezname enot in služb CZ. Da bi odpravili zamujeno, smo v referatu za CZ že v letu 1980 pristopili k usposabljanju OŠCZ Murska Sobota preko Centra za usposabljanje v Poljčah, enot PMP na ravni občine ter po KS preko Občinske zveze Rdečega križa (OZRK) Murska Sobota, gasilsko tehničnih enot CZ preko GZ Murska Sobota ter za posamezne specialnosti v Centru za usposabljanje v Poljčah. Ker je v okviru Občine Murska Sobota deloval Center zvez, ki ga je vodil načelnik za OinO (opazovanje in obveščanje) Štefan Barbarič, smo v enotah in službah CZ zagotavljali samo zveze med enotami in štabi CZ, kar se je čez čas pokazalo kot pomanjkljivost in smo vzpostavili še enote za zveze CZ v sodelovanju z radio klubom Murska Sobota.

502 Štabni vod (ŠV) OŠCZ je bil neke vrsta štabno-zaščitna enota štaba, ki se ni veliko razlikovala od podobnih enot v TO.

503 Delovnih organizacijah – danes gospodarskih družbah

OŠCZ Murska Sobota je po usposobitvi štabov, enot in služb CZ podpisal še Dogovor o sodelovanju občin Hrvaške in Slovenije, v katerega je bilo vključenih 20 občin z obeh strani meje. Vsako leto je ena od podpisnic dogovora pripravila skupno vajo vseh občin podpisnic. V Murski Soboti je bila tovrstna vaja izvedena leta 1980. Vaja je pospešila razvoj CZ v občini, saj se je glede na potrebe pokazal velik razkorak v organizaciji, usposobljenosti in opremljanju štabov, enot in služb CZ v odnosu do ostalih struktur sistema (gasilcev, PMP, zvez itd.).

OŠCZ Murska Sobota, ki je takrat pokrival območje današnje UE Murska Sobota, je stalno bdel nad zagotavljanjem sil in sredstev za delovanje CZ in stalno poskušal poenotiti delovanje vseh sil na področju zaščite in reševanja na svojem območju. Tako so bili vedno problemi z usklajevanjem razporedov z oboroženimi silami, gasilci in CZ. Zato smo morali vložiti ogromno truda za poenotenje sistema.

Skupna vaja Gasilske zveze Murska Sobota in OŠCZ Murska Sobota v Skakovcih leta 1985 (Foto arhiv Stanislav Wolf).

Priprave štabnega voda OŠCZ Murska Sobota v Vidoncih leta 1986 niso preveč spominjale, da gre za enoto CZ (Foto arhiv Stanislav Wolf).

Na Oddelku za ljudsko obrambo Občine Murska Sobota so že v letu 1989 potekale priprave CZ, vojaškega referata z napotitvami, razporejanjem občanov v enote JLA in TO v smeri oviranja delovanja JLA in ZSLO v sodelovanju z RSLO[504] in izpolnjevanjem zastavljenih nalog od vodstva SRS.

Vloga Civilne zaščite med osamosvojitveno vojno 1991

Aktiviranje Civilne zaščite v času osamosvojitvene vojne je izvedeno po oceni in predlogu poveljnika Civilne zaščite Občine Murska Sobota Aleksandra Krpiča. Sprejet je bil sklep o aktiviranju Občinskega štaba Civilne zaščite Murska Sobota v operativni sestavi za izvajanje morebitnih nalog ob delovanju sil JLA. V vseh KS smo aktivirali štabe CZ KS in mestni štab CZ Murska Sobota. Za zagotavljanje varnosti znotraj mesta Murska Sobota je OŠCZ Murska Sobota aktiviral še štabni vod CZ, gasilsko-tehnični vod CZ pri GZ Murska Sobota in vod PMP CZ z vso potrebno opremo. OŠCZ, ŠV OŠCZ in vod PMP OŠCZ, razen gasilsko-tehničnega voda, so bili vsi nastanjeni v zaklonišču OŠ III Murska Sobota, gasilsko-tehnični vod pa je bil dislociran del v mestu Murska Sobota in v Bakši in seveda štabi CZ v KS na sedežih KS skupaj z ekipami PMP iz KS .

Odločitev poveljnika za aktiviranje CZ se je pokazala za opravičeno že 28. 6. 1991, ko so mesto Murska Sobota najprej ob 11.55 preletavala in zatem, in sicer ob 17.00 in 18.00, napadla letala JLA. Napadla so območje vojašnice s ciljem, da jo deblokirajo. Vojašnico so blokirali pripadniki TO in milice. Poveljeval jim je major Janez Bohar. Pritisk k pripravi za predajo so prispevali tudi pripadniki štabnega voda CZ, ki so nudili tehnično podporo enotam TO za zagotavljanje psihološkega pritiska na vojake JLA za predajo.

Ob tretjtm naletu letal JLA je raketa zadela vojašnico in pri tem ranila dva vojaka. Prvo medicinsko pomoč so jim nudili pripadniki voda PMP CZ in vozilo NMP, ki je poškodovana prepeljalo v Splošno bolnišnico Murska Sobota. Na žalost je eden od teh vojakov podlegel

504 ZSLO - Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo; RSLO – Republiški sekretariat za ljudsko obrambo.

poškodbam. Zaradi nadaljevanja konflikta je 29. 6. 1991 poveljnik CZ Murska Sobota odredil aktiviranje OŠCZ Murska Sobota v polni sestavi ter poveljnike CZ v KS skupaj z eno ekipo PMP CZ.

Center zvez Murska Sobota je stalno spremljal stanje preletov vojaških letal JLA. Zaradi teh podatkov in zbranih podatkov je OŠCZ Murska Sobota dne 30. 6. 1991 (nedelja) ugotovil, da je prišlo do večjih aktivnosti jugoslovanskega letalstva, ko je ob 00.05, ob 6.00 in 9.05 vzletelo večje število vojaških letal. Ob 9.01 so se s treh letališč usmerili proti slovenski meji. Ker smo od 00.05 imeli celotno občino pod alarmom, smo ob 10.35 po oddaljevanju avionov in njihovi vrnitvi na iztočna letališča preklicali alarm za zračno nevarnost. TO in milica sta do takrat zasedli vse karavle razen dveh in vojašnice Murska Sobota. Po podatkih iz obveščevalnih virov je obstajala nevarnost napadov s kemičnimi in rušilnimi sredstvi.

Zaradi vse več groženj z napadi je bil izdan sklep o zatemnjevanju na območju celotne občine Murska Sobota in ukrep zaklanjanja v mestu Murska Sobota. V veljavi so ostale naloge aktiviranja in dopolnjevanja enot PMP CZ v KS in štabov CZ v KS. Nadaljnje aktivnosti so bile usmerjene v dopolnitev štabnega voda OŠCZ, nadziranje aktivnosti enot CZ v KS in ponovno preko radia obveščanje občanov in podjetij o obveznem zatemnjevanju.

Dne 30. 6. 1991 je bil OŠCZ Murska Sobota vključen tudi v delovanje centrov za vojne ujetnike. OŠCZ Murska Sobota je zagotovil šest pripadnikov štabnega voda za zbirni center Puconci ter štiri za občinsko organizacijo Rdečega križa Murska Sobota.

S strani OŠCZ Murska Sobota je bil izdan nalog za zmanjšanje ravni vode v vodovodnem stolpu pri Komunali Murska Sobota zaradi nevarnosti minometnega napada na stolp s strani vojske v vojašnici Murska Sobota. Ob 12.45 so bili izdani vpoklici za dopolnitev ŠV OŠCZ. Na nujni seji OŠCZ Murska Sobota je bil obravnavan preklic dežurstev v štabih CZ KS in enotah PMP CZ po KS.

V Petanjcih so bili ob eksploziji ročnega raketometa ranjeni miličnik in dva pripadnika TO. Istega dne ob 13.10 je bilo najdeno neeksplodirano ubojno sredstvo v Petanjcih. Uspešno sta ga ob 17.00 odstranila vodja občinske enote za NUS Jože Novak in načelnik OŠCZ Murska Sobota Slavko Jauk.

Ukvarjali smo se tudi z reševanjem problemov nakopičenih živalskih kadavrov, kar je predstavljalo poseben problem v farmi Nemščak in v Lendavi. Po navodilu člana OŠCZ Adolfa Mlakarja je OŠCZ Murska Sobota sprejel sklep, da se izvede odstranitev kadavrov v kafilerijo Murska Sobota, za območje občine Ljutomer pa se kadavri zakopljejo na lokaciji, ki jo določi veterinar.

Zaradi potreb po zaklanjanju občanov je bil 2. 7. 1991 izdan nalog načelniku Oddelka za okolje in prostor Občine Murska Sobota Silviju Podlesku za izvedbo postopkov za izpraznitev zaklonišč, Lendavska 51 (sever) s strani H&B in Lendavska S-100 s 100 zaklonišč nimi mesti. Preklicali pa so dežurstvo v gasilskem domu.

Stalno se je izvajalo dopolnilno usposabljanje na novo vpoklicanih pripadnikov ŠV OŠCZ, OŠCZ, enot PMP CZ.

Poveljnik CZ Občine Murska Sobota Aleksander Krpič je z operativcem OŠCZ Stanislavom Wolfom opravil ogled Centra za ujetnike v Puconcih, kjer je bilo 212 ujetnikov in Bogojini s 108 ujetniki. Banafi Boris je ob 13.20 od načelnika OŠCZ Murska Sobota prevzel dogovorjeno opremo za enote CZ. Alarm za zračni napad je bil ponovno sprožen 2. 7. 1991, ob 15.30. Zaklanjanje 90 oseb v zaklonišče OŠ III. Murska Sobota.

Zanimivosti in dogodki

Delovanje vojakov JLA je močno ovirala prazna luna in deževje. Poleg tega vojaki niso bili domačini in se niso znašli na terenu. Ob začetku spopadov med JLA ter TO in slovensko milico so v več mestih v Jugoslaviji protestirale matere vojakov JLA in zahtevale, da se vrnejo iz Slovenije domov. Pod okriljem teme in dežja, so bili omogočeni pobegi vojakov JLA iz vojašnice in krajev spopadov. Ker pa so isti s sabo nosili popolno bojno opremo z bojnim strelivom jih je bilo zelo nevarno, v temi in dežju, zaustavljati. Obstajala je namreč nevarnost, da bodo v strahu sprožili strel in koga ranil ali ubili. Kljub temu pa so pripadniki štabnega voda OŠCZ Murska Sobota uspešno prijeli več pobegih vojakov in jih prepeljali v zbirni center za ujetnike. Nameščeni so bili skupaj z ujetniki, ki so bili prijeti ob zavzetju stražnic na meji s strani pripadnikov TO in Slovenske milice.

Dne 5. 7. 1991 so v organizaciji OZRK Murska Sobota in podpori pripadnikov CZ vse ujetnike uspešno prepeljali v Ljubljano. Iz Ljubljane je bila organizirana skupna vrnitev ujetnikov na domove na območju celotne Jugoslavije. Največje olajšanje za vse vključene pa je bil sprejet sklep Zveznega predsedstva Jugoslavije 18. 7. 1991 o takojšnjem prenehanju aktivnosti na območju Slovenije in umiku JLA iz Slovenije.

Priprave občine za zaščito pred nevarnostjo zračnih napadov ter RKB nevarnostjo pred in po osamosvojitvi

V letu 1980 je Občina Murska Sobota med drugim sprejela odlok o organizaciji in delovanju CZ v občini Murska Sobota in Odlok o obveznosti gradnje zaklonišč za zaščito pred nevarnostmi rušilnih napadov ter za zaščito pred radiološko, biološko in kemično nevarnostjo. Določena so bila, glede na stopnjo ogroženosti, območja in objekti, pri katerih je bila obvezna gradnja zaklonišč in območja, kjer so bili obvezni načrti za izdelavo zaklonilnikov ob neposrednih nevarnostih napadov z RKB sredstvi.

Zaklonišče kot objekt

Zaklonišča se gradijo kot samostojni objekti ali v sklopu drugih objektov. Zaklonišča so projektirana s 50, 100, 150, 200 in 300 zakloniščnimi mesti. Možne so tudi kombinacije z 2x100, 2x200 ali 2x300 zakloniščnimi mesti. Objekt je izveden kot železobetonska škatla z vgrajenimi zapirali in ventili. Za zamenjavo zraka so vgrajene ustrezne filtroventilacijske naprave z ustrezno kapaciteto. Zaklonišče je v osnovni funkciji možno uporabljati neprekinjeno sedem dni. Zaklonišče ima glavni vhod in zasilni izhod. Večja zaklonišča imajo mirnodobni vhod, ki se ga lahko uporablja za drugi namen (trgovine, skladišča, centre zvez idr.). Prehod od mirnodobne uporabe v zaščitno funkcijo je 24 ur. Kot obvezna oprema so še posode za vodo in posode za fekalije. Notranji prostori zaklonišča pa so bivalni prostori, prostor za filtro-ventilacije, in prostor za odpadni material. Glede na stopnjo zaščite so zaklonišča osnovne in dopolnilne zaščite. Zaklonišča dopolnilne zaščite nimajo prisilnega zračenja s filtroventilacijsko napravo in ustreznih zapiral (vrat).

Zgodovina izgradnje zaklonišč

V skladu s političnimi in varnostnimi razmerami v Jugoslaviji, Evropi in svetu je Zakon o obrambi nalagal investitorjem izgradnjo zaklonišč osnovne zaščite ob šolah, vrtcih in vseh objektih, kjer se je zbiralo večje število ljudi. Tako so Občina Murska Sobota in investitorji ob gradnji objektov od leta 1984 imeli obveznost gradnje zaklonišč za objekte z nad 300 zaposlenimi. Izgradnja zaklonišč je bila financirana v skladu z zakonom za javna zaklonišča in zaklonišča podjetij, zavodi itd.).

V letih od 1984 pa do 1987 je bilo zgrajeno 19 zaklonišč z okoli 2.500 zakloniščnimi mesti osnovne zaščite ter zaklonišč dopolnilne zaščite s približno 3.000 zakloniščnimi mesti. Obveznost gradnje zaklonišč osnovne zaščite je bila omejena na mesto Murska Sobota, ki je izpolnjevalo pogoj naselja – mesta z več kot 10.000 prebivalci.

Po letu 1987 je gradnja zaklonišč zastala zaradi ekonomsko-političnih razmer v tistem času in odklonilnega stališča tako političnih struktur kot tudi občanov do gradnje zaklonišč, ki jih po teoriji politike in občanov »nikoli ne bomo rabili«. Po prekinitvi gradnje zaklonišč je bilo vprašljivo tudi financiranje vzdrževanja zaklonišč in zakloniščne opreme, za kar so delavci na področju Civilne zaščite kot tudi Občinski štab CZ morali vlagati veliko truda.

Uporaba zaklonišč v času osamosvojitvene vojne 1991

Dne 28. 6. 1991 je OŠCZ Murska Sobota sprejel sklep o izvajanju ukrepa zaklanjanja. Ukrep zaklanjanja sta izvajala štab CZ mesta Murska Sobota in Služba za zaklanjanje pri OŠCZ, ki sta odprla in vzpostavila v funkcijo zaklonišča, ki so bila prazna in naložila izpraznitev zaklonišč, v katerih je bila kakršnakoli mirnodobna dejavnost. Zaradi odsotnosti učencev je OŠCZ v zaklonišču na OŠ III vzpostavil center za OŠCZ, službo za podporo pri OŠCZ in vod PMP CZ. Poseben dan je bil 30. 6. 1991, ko je bila nevarnost zračnega napada ves dan.

Za namen zaklanjanja občanov so bila do 30. 6. 1991 usposobljena vsa zaklonišča v mestu Murska Sobota. To so bila zaklonišča osnovne zaščite v: Mojstrska 1, Srednješolskem centru, Lendavska 17, Lendavska 19, Lendavska 51, Gregorčičeva 6, UNZ, Tovarna mlečnega prahu Murska Sobota, Tekstilna tovarna Mura, OŠ III, Avtobusni postaji Murska Sobota, Tovarni kovinske opreme Murska Sobota, Službi družbenega knjigovodstva. Poleg navedenih so bila aktivirana zaklonišča dopolnilne zaščite.

Vsa zaklonišča so bila zasedena v času nevarnosti zračnih napadov kot tudi spopadov med JLA, TO in milice. V mestu je bila vojašnica z vojaki JLA. Alarmiranje je usmerjal in vodil OŠCZ Murska Sobota. Ker so se razmere umirjale, je poveljnik CZ Občine Murska Sobota izdal 5. 7. 1991 ukaz, da se zaklonišča zaprejo z obveznim dežurstvom in po 7. 7. 1991 odločil, da se zaklonišča pripravi za morebitno potrebo po zaščiti pred uporabo RKB ubojnih sredstev s strani napadalcev.

Vzdrževanje zaklonišč po 1991 in trenutno stanje primernosti zaklonišč

Zaradi priprave na uvedbo lokalne samouprave in vzpostavitve Mestne občine Murska Sobota je po daljših pogajanjih med MORS, Izpostava za obrambo Murska Sobota in MO Murska Sobota leta 1995 prevzela upravljanje zaklonišč. Ta so bila zaradi vmesnega obdobja, ko niso bila vzdrževana, v slabem stanju, predvsem zaradi vdora vode v zaklonišča, kar je povzročilo propadanje vgrajene in namestitvene opreme.

Ko je 1995 zaklonišča prevzel OŠCZ Mestne občine Murska Sobota s poveljnikom CZ Stanislavom Wolfom, smo takoj izdelali program vzdrževanja. Najprej smo odpravili vplive, ki so povzročali škodo na objektih in opremi. Nato smo sanirali vsa zaklonišča in v letu 2005 pridobili certifikate o primernosti zaklonišč. Tako so bila zaklonišča rešena pred izgubo primernosti uporabe za osnovno namembnost.

Nujno je, da se uporabnost zaklonišč ohranja kljub stroškom, ki niso majhni. Treba je namreč ugotoviti, da ob potrebi po zaščiti občanov to odtehta vse stroške z vzdrževanjem. Zaradi potrebe po ohranjanju uporabnosti zaklonišč za prvi namen zaklonišča dajejo v uporabo društvom in organizacijam, povezanim s sistemom zaščite in reševanja in skladiščenje opreme sil pri OŠCZ MO Murska Sobota.

Po vojni novi časi in nova obzorja za Civilno zaščito

Namen tega prispevka ni opisovanje razvoja in dogodkov po osamosvojitveni vojni, čeprav sem iz tega obdobja že predstavil vzpostavljanje in delovanje begunskega centra v Vidonci. V nadaljevanju navajam nekaj zgovornih fotografij o aktivnostih Civilne zaščite Občine Murska Sobota, ki se je leta sicer 1994 razdelila.

Priprave enot za zaščito pred poplavami in reševanja na vodi leta 2001
(Obe fotografiji foto arhiv Stanislav Wolf).

Usposabljanje enote za zaščito pred poplavami (Foto arhiv Stanislav Wolf).

Usposabljanje tehnično reševalnih enot (TRE) CZ in GZ Murska Sobota za reševanje ob rušenjih in reševanje z višin (Foto arhiv Stanislav Wolf).

Usposabljanje TRE CZ in GZ Murska Sobota za reševanje ob rušenjih in reševanje z višin (Obe fotografiji foto arhiv Stanislav Wolf).

Predaja vrtljive avto lestve Murska Sobota srbski Občini Paraćin 2016, potem ko smo nabavili novo v projektu Rešujmo skupaj (Foto arhiv Stanislav Wolf).

Viri:

1. zakonodaja SFRJ
2. zakonodaja SRS
3. predpisi in sklepi IS Občine MS ter Skupščine občine Murska Sobota
4. gradivo hranjeno v arhivu MO Murska Sobota

SPOMINSKI ZAPISI IN PRIČEVANJA

Raketiranje Murske Sobote
(Foto arhiv Jurij Zauneker).

Bojan Plohl

Letalski napad na murskosoboško barikado

Dne 28. 6. 1991 v popoldanskem času sem s sodelavcem opravljal patruljo na območju PP Murska Sobota. Okrog 17.00 ure sva se s službenim vozilom odpeljala do kasarne v Murski Soboti. V tem času je bila namreč kasarna obkoljena od slovenske vojske TO in miličnikov PM Murska Sobota. Barikada je bila postavljena pred vhodom v vojašnico, in preprečevala JLA, da izstopijo ali vstopijo v kasarno. Milica pa je imela več stojnih točk okoli kasarne.

Tako sva se s sodelavcem pripeljala do stojne točke pri zdravstvenem domu, kjer sva miličniku na stojno točko pripeljala malico. Ker je bilo vroče, smo se postavili v senco večje lipe. Čez nekaj časa smo zaslišali ropot letala. Ker je letelo precej nizko, smo videli, da gre za vojaško letalo Galeb.

Letalo je zaokrožilo okrog kasarne, nakar pa je po povratku iz smeri Markišavec raketiralo ob meji s kasarno. Ker smo bili od mesta eksplozije oddaljeni približno sto metrov, se je slišal močan pok, od pritiska eksplozije pa se je vse streslo. Ker je letalo še enkrat zaokrožilo, sva s sodelavcem skočila v službeno vozilo in se odpeljala v bližnji park, kjer sva vozilo skrila pod krošnjami dreves, saj bi bilo lahko službeno vozilo naslednja tarča napada. Slišala sva še dve eksploziji, in sicer v gozdu v bližini Markišavec in v mestu Murska Sobota v Ciril Metodovi ulici, kjer je bila zadeta stanovanjska hiša.

Kasneje sva izvedela, da so bili pri raketiranju poškodovani vojaki JLA, saj je raketa zgrešila barikado in zadela položaje vojske JLA.

Stanislav Kaučič

Vojna za Slovenijo - Dokležovje

V času osamosvojitvene vojne je bilo na Oddelku milice v Beltincih zaposlenih sedem miličnikov. Pred vojno smo vpoklicali še rezervne miličnike, ki jih je bilo kar veliko. Poleg mirnodobnih nalog na območju oddelka, ki jih med vojno na srečo ni bilo veliko, saj so se ljudje zadrževali doma, smo opravljali varovanje oziroma nadzor cestnega prometa preko mostu čez reko Muro v Dokležovju. Pozneje, ko so bili ustanovljeni zbirni centri za vojne ujetnike, je bilo nekaj rezervnih miličnikov s strani UNZ Murska Sobota razporejenih v Zbirni center v Bogojini, kjer so opravljali varovanje objekta in vojnih ujetnikov.

Trije aktivni miličniki – komandir OM, en vodja varnostnega okoliša in en miličnik so bili razporejeni v posebno enoto milice (PEM) UNZ Murska Sobota, eden je bil na bolniški odsotnosti, tako da smo bili na območju oddelka le trije aktivni miličniki OM, ostali pa so bili rezervni miličniki, sicer z daljšim stažem in dobro usposobljeni za delo v mirnodobnih razmerah.

Naša glavna naloga je bila nadzorovanje cestnega prometa v križišču cest Lipovci – Dokležovje - Ižakovci pred reko Muro. Most na Muri je bil blokiran. saj so nanj postavili tovorna motorna vozila, tudi polno cisterno Integrala iz Lendave. Promet na relaciji Veržej - Lipovci je bil popolnoma zaprt.

Miličniki OM Beltinci in teritorialec na kontrolni točki proti mostu v Dokležovju. Miličniki imajo na rokavih oznake še iz prejšnje države, na kapah pa že nove (Foto: N. Juhnov).

Nadzor nad barikado na mostu so prevzeli pripadniki TO s postojanko pred mostom na dokležovski strani. Enoto je vodil rezervni častnik TO Jože Šafarič. Zapora je bila utrjena

tudi na veržejski strani mostu, kjer so bila na cesto podrta še večja drevesa, ki jih JLA tudi z mehanizirano enoto verjetno ne bi mogla odstraniti. Tako oklepna kolona s polkovnikom Popovom tukaj ni mogla prečkati Mure in je nadaljevala pot iz Veržeja proti Gornji Radgoni.

Prvi dan napada JLA je polkovnik Popov prispel s svojo oklepno enoto do Veržeja, kjer so prenočili. Naslednje jutro, 28. junija smo slišali hrumenje tankovskih motorjev, nismo pa vedeli, v katero smer bodo krenili. To so bili za moštvo težki trenutki psihičnega pritiska, saj nismo bili dovolj dobro opremljeni s protitankovskim orožjem, ne mi in ne TO. Imeli smo le pehotno orožje, TO pa še nekaj protioklepnih min, poleg tega pa še nikdar nismo sodelovali v taki akciji.

Dne 28. junija smo preko UKV[505] zvez okrog 18. ure sprejeli informacijo, da sta dve letali JLA raketirali barikado ob murskosoboški kasarni. Kmalu za tem sta dve letali prileteli v nizkem letu iz murskosoboške strani in napadli barikado ali most v Dokležovju, vendar nista zadeli cilja. Do raketiranja ali mitraljiranja je nedvomno prišlo, kar se je videlo z opazovanjem in tudi na poškodovanem rastlinju ob reki. Ob letalskem napadu smo se umaknili s križišča, da ne bi bili tarča napada tudi mi in se umaknili v naselje. Protizračnega orožja seveda nismo imeli, zato odpora na letalski napad nismo mogli nuditi.

Ves čas smo preko UKV postaje sprejemali obvestila o zračnih napadih iz južnih delov države, predvsem pa o desantih, s katerimi bi onesposabljali barikade in naše enote in enote TO. Zato smo morali biti ves čas budni in spremljati informacije ter se pripravljati na morebitne napade.

Ves čas vojne smo bili odrezani od družin in doma. Živeli smo v objektu v bližini križišča, kjer pogoji bivanja niso bili najboljši. Pozneje smo se dogovorili s predsednikom KS Dokležovje, da so nas namestili v prostore vaškega doma, ker so bili pogoji za življenje in bivanje boljši. Prehranjevali smo se v objektu, kjer smo živeli, hrano pa nam je vozil gostilničar Jerebic z Zvezde Beltinci.

V primeru preboja blokade reke Mure bi se morali zaradi premoči JLA umakniti z naše lokacije. Načrtovali smo umik proti Beltincem in Bogojini.

505 Ultra kratki val sistem zvez v ONZ, takrat.

00033

UNZ MURSKA SOBOTA
INŠPEKTORAT POLICIJE

g. VEGI Ladislav

Dan po prazniku državnosti sem bil v službi v jutranjem času. Pri običajni kontroli, katera je bila že nekaj časa redna zaradi zaostrenih razmer, sem opravil kontrolo vitalnih objektov na območju PO Beltinec. Pri kontroli mostu čez reko Muro, sem naletel na pripadnike TO, kateri so bili na mostu. Pri razgovoru z njimi so me obvestili, da je JLA s tehniko in vojsko zapustila kasarne ter da se pričakuje napad na državo Slovenijo. Prav tako so mi povedali da je potrebno blokirati vse mostove ter pomebnejše točke, katere bi ob morebitem prihodu JLA preprečevale njeno napredovanje, proti mejnim prehodom, katere so imeli za cilj, da se jih prevzame v roke zvezne policije, ter vojaških organov. Takoj za tem sem obveščal pristojne na enoti, tako da so bili vsi po približno eni uri v službi, tako aktivni kot tudi rezervni policisti, kateri so bili vsi razporejeni na lokaciji v Dokležovju pri mostu čez reko Muro in pri mostu pred križiščem v samem naselju Dokležovje na regionalni cesti. Skupaj z pripadniki TO so se na mostu za morebitno preprečevanje napredovanja tehnike JLA postavile barikade oz. kamioni, naloženi z hlodovino, kamioni naloženi z gramozom ter drugi težji delovni stroji, bagerji, buldožerji, prav tako pa so se barikade postavile na mostu pred samim naseljem Dokležovje, katere so bile postavljene tako, da so se lahko umaknile v primeru potrebe, če bi bil potreben umik vojakov TO z njihove lokacije pri murskem mostu. Razpoloženje med vojaki, kakor tudi med policisti in policisti v rezervnem sestavu je bilo dobro, čeprav je med vojaki TO vladal večji strah predvsem zaradi slabše oborožitve, z katero se pred morebitno prihajajočo tehniko JLA ne bi mogli braniti, saj so bili oboroženi predvsem z dolgocevnim orožjem, dočim orožja za uničevanje sovražnikove tehnike ni bilo.

Po preletu dveh helikopterjev JLA, katera sta letela v smeri M. Sobote ter nato naprej v smeri meje z Avstrijo je večina ugotovila, da so napovedi o napadu resnične, ter da smo se znašli v pravi vojni, ki je že divjala po drugih krajih Slovenije, ter tudi kmalu pri nas v Prekmurju. O poteku dogodkov smo bili sproti obveščani s strani dežurnih OKC, prav tako pa tudi preko sredstev javnega obveščanja, katera smo imeli možnost spremljati, saj smo se nahajali v bližini prvih hiš v naselju Dokležovje. Prvo noč prebito na terenu ob barikadah smo prestajali v pričakovanju, kaj nam prinese naslednji dan in na prostem oz. pod streho farme, saj je deževalo. Za primer prihoda sovražne enote peš preko reke Mure smo imeli postavljene straže tudi pri železniškem mostu v Dokležovju tako, da je bil prehod praktično onemogočen, oz. bi ga zaznali. S strani dežurnega OKC smo bili obveščeni proti večeru naslednjega dne, da je iz Hrvaške krenila proti Slovenije tankovska enota, katera bi imela za nalogo zasedbo mejnih prehodov, kateri so bili do sedaj še vedno v rokah slovenskih policistov. Tankovska enota se je približevala Veržeju iz smeri Razkrižja in Krapja ter je bilo že od daleč slišati streljanje. Ker smo vedeli da pridejo v Veržej, od katerega nas je ločila samo reka Mura ter most, smo vsi ugibali ali bodo pot nadaljevali preko mostu proti nam ali pa po drugi strani proti Gornji Radgoni. Noč, katero smo ta dan preživljali na prostem, je bila najdaljša, saj se je kolona tankov zaustavila v naselju Veržej, kjer so prenočevali. Najbolj zastrašujoče je ponoči delovalo vžiganje in hrumenje motorjev tankov ter drugih oklepnikov, saj smo ob vsakem prižigu motorja bili mnenja da bodo krenili proti nam.

Naslednjega dne v jutranjih urah so prižgali motorje ter krenili v smeri G. Radgone. V času napredovanja tankov proti G. Radgoni so z mejnih prehodov ter iz karavel ob meji prihajala obvestila, da so jih zavzemali policisti, skupaj s pripadniki TO, prav tako pa so policisti uspešno branili vse napadene mejne prehode. Čez dan je bilo slišati grmenje in eksplozije tankovskih granat, saj so tanki že napredovali proti mestu Gornja Radgona, ter na poti tja več ali manj uspešno premagovali vse ovire. Ta dan in naslednje dni, ko je bila vojska JLA v Radgoni, je bilo v Dokležovju med vojaki TO veselje, saj so pridobili večjo količino orožja, prav tako pa tudi eksploziva ter sredstev za uničevnaje tehnike. Strah ob morebitnem napadu je bil tako nekoliko manjši. Ker JLA na Pomurskih prehodih ni uspela, smo dobili informacijo od poveljnikov TO, da bo po vsej verjetnosti z strani JLA izveden helikopterski desant, za katerega izvedbo bi bil zelo primeren teren v okolici Dokležovja. Zaradi tega so bili dogovorjeni načrti za zasedbo položajev ob morebitni izvedbi te akcije s strani JLA. Dan in noč, katera je bila jasna, smo ponovno prebili na prostem in sicer z opazovanjem, za zanavo sovražne letalske ter helikopterske sile, vendar se napovedi in predvidevanja niso uresničila. Tekom dneva smo si uredili ležišča v vaško gasilskem domu v Dokležovju ter uredili tudi stražo oz. dežurstva na barikadah po izmenah, in sicer so stražo predvsem opravljali rezervni policisti, dočim so policisti iz stalnega sestava bili na barikadah preko celega dne, večkrat pa tudi preko cele noči saj smo bili samo trije. V naslednjih dneh je bilo tudi več lažnih alarmov za letalske napade, na položaje TO, policije ali za reševanje vojakov JLA iz kasarne v M. Soboti, kateri so vztrajali v kasarni. Nekega dne, ko smo bili na barikadah, nam je bilo sporočeno po zvezah, da naj pričakujemo letalski napad, kateri bo izveden tudi v okolici M. Sobote, saj so letala drugod po Sloveniji redno dejstvovala. Tega dne je v M. Soboti resnično prišlo do letalskega napada in sicer na barikade pred vojašnico v M. Soboti. Napad smo lahko opazovali saj so se letala videla kako so v nizkem letu odvrgla rakete. Po verjetno drugem raketiranju M. Sobote so se latala vračala preko naselja Dokležovje in ob tej priliki je drugo letalo mitraljiralo, po vsej verjetnosti po barikadah na mostu preko reke Mure. Na mitraliranje letala je bilo odgovorjeno z dvema rafaloma iz puške, druge obrambe z naše strani pa ni bilo, saj sta aviona odletela.

Po tem dogodku so se stvari začele umirajati saj je bil dosežen sporazum o umiku JLA iz Slovenije, kateri je na našem območju potekal mirno.

Med vojno v R Sloveniji na našem območju je bilo opaziti da je bila morala med vojaki TO in pa predvsem med policisti tako aktivnimi kot rezervnimi zelo visoka, ter razen nekaj posameznikov, kateri zaradi izčrpanosti živcev niso mogli sodelovati do konca, ni bilo.

Zabeležil: [illegible]

Zapis miličnika OM Beltinci na čas osamosvojitvene vojne (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Jože Horvat

Osamosvojitvena vojna 1991

Nekaj dni po prvem zračnem napadu JLA na Slovenijo, oziroma območje tukajšnje PM Murska Sobota, sva se s komandirjem Ladislavom Vegi odpravila v murskosoboško bolnišnico. Namen obiska je bil nadzor poškodovanih vojakov JLA. To je bilo okrog poldneva. Ob odhodu s PM sva takoj zaznala zračni napad, ki je bil najavljen s sirenami. Vozilo sva parkirala na Gregorčičevi ulici oziroma tedaj za bivšimi skladiščnimi prostori trgovine Potrošnik Murska Sobota.

Nato sva šla peš v zaklon ob starem pljučnem oddelku bolnišnice oziroma sedanjih cerkvenih prostorih RKC. Vzporedno z ulico je bil betonski zid, na katerega sva postavila orožje ter se pripravila za ogenj na letala JLA. Po nekaj minutnem čakanju na primerno situacijo za ogenj po letalih je bil z zvočnim signalom siren sprožen signal o koncu letalskega napada. Zato sva se odpravila nazaj na postajo milice.

V popoldanskih urah sva se z miličnikom Ludvikom Kranjecem ponovno odpravila v bolnišnico. V bolnišnici je bilo nekaj vojakov JLA, med njimi tudi oficirji, ki so bili ranjeni v napadih oziroma so imeli druge zdravstvene težave. Vsi ranjenci so bili hospitalizirani v več oddelkih v več nadstropjih bolnišnice. Vsako sobo je stražil miličnik, sam ali z rezervnim miličnikom tukajšnje PM. V prostorih bolnišnice sva srečala zdravnika Kosa, imena se ne spomnim, in mu pojasnila namen obiska ranjencev. Zaradi ranjenih, ki so bili nastanjeni v več sobah na različnih oddelkih, sva zdravniku predlagala oziroma od njega zahtevala, da vse ranjene namestijo skupaj v en prostore, kjer bo potreben le en miličnik za stražo.

Zdravnik se je takoj strinjal s predlogom in bolniški sestri naročil, da naj uredi glede premestitev ranjencev. Soglašal je glede zmanjšanja straže, kar je bilo po njegovem moteče za opravljanje zdravniškega dela. Nadalje sva opravila nadzor in obisk bolnega oficirja JLA Đoke Kljajića, ki sva ga oba s sodelavcem dobro poznala. Na moje vprašanje in odgovor, da se je vojna dobro končala, je Kljajić takoj odgovoril: »Pa kaj sem ti rekel na PMM Hodoš dne 25. 6. 1991, da se bo vse dobro in hitro končalo.« Moj odgovor je bil, da je to res, ampak da se tedaj ni vedelo za čigavo stran se bo dobro končalo. Nakar je bolnik sklonil glavo in pogovor je bil končan.

Janez Čarni

Dogodki in spomini - od pitomca vojaške šole, do teritorialca in veterana osamosvojitvene vojne

Čas, naš stalni spremljevalec, mineva, ostajajo pa spomini na dogodke, preteklost, ki se ne more izbrisati ali pa kar pozabiti. Spomini lahko tudi nekaj časa počivajo, mirujejo, potem pa spet oživijo in prodrejo na plan, kot vroč izvir. V tem sestavku želim predstaviti svojo življenjsko zgodbo – dolgo 36 let, od leta 1963 do leta 1999. To so bila burna leta, leta pomembnih dogodkov in sprememb v jugoslovanski in slovenski družbeni skupnosti, pa tudi svetovni.

Začetek sega v leto 1963, ko sem bil vpisan v vojaško evidenco, star nekaj manj kot 18 let. Junija 1966 sem maturiral na učiteljišču v Murski Soboti in že 1. septembra istega leta našel – dobil prvo službo na OŠ Bogojina, kjer sem bil zaposlen do 31. 8. 2007 – skupaj 40 let in štiri mesece. V 5. razredu sem bil z učenci le sedem mesecev, ko sem že dobil poziv – vpoklic za služenje vojaškega roka v takratni JLA.

Na Oddelku za obrambo okraj Murska Sobota sem izvedel, da sem napoten v vojaško šolo, kot gojenec (»pitomac«) šole rezervnih oficirjev in podoficirjev v Bileću (uradno ŠROP Bileća). O kraju Bileća sem takrat vedel bolj malo. V resnici le to, da je bilo v tem hercegovskem mestu med obema vojnama zloglasno koncentracijsko taborišče, kjer so zapirali številne jugoslovanske komuniste. Med zaporniki na »robiji« je bil tudi učitelj iz Celja Milan Apih, avtor skladbe Bilećanka (...«čuje se odmev korakov po kamenju hercegovskem«).

V šoli 32. klasa Bilećancev od 1. 4. 1967 do 23. 9. 1967 je čas kar hitro minil. Bolj kot vojaška taktika in orožje, mi je bila pri srcu kartografija in vaje na terenu. Dva neprijetna dogodka ste se pripetila v tem času v Bileći: V bližini kasarne smo izvajali vajo metanja bojne ročne bombe iz betonskega zaklonišča v obliki črke »U« in ob asistenci komandirja naše čete. Bombo sem aktiviral in brez problema zalučal proti cilju. Za mano je bil na vrsti gojenec iz Makedonije s priimkom na »D«. Le ta je ob aktiviranju bombo izpustil iz rok, kapetan ga je hitro potegnil v drugi del zaklonišča, sam pa je bil od bombe tako hudo ranjen, da je čez mesec dni umrl v vojaški bolnišnici v Beogradu. Drugi dogodek je bil v mesecu avgustu leta 1967, ko smo odšli na pohod – »marš« dolg 45 kilometrov od Bileće do Avtovca. Po prihodu v Avtovac smo se morali vkopati in noč prenočiti v zaklonišču – v hladni zemlji: bolečine v križu in ledvicah so me spremljale še vrsto, vrsto let.

Septembra smo opravili zaključni izpit in se napotili na »stažiranje« s činom vodnik, v kasarno Mučiči pri Reki, kjer sem bil od 23. 9. 1967 pa vse do 15. 3. 1968, ko se je moja zgodba v JLA končala. Dne 1. 4. 1968 sem bil zopet na šoli v Bogojini, takrat sem poučeval zgodovino in zemljepis v 6.,7. in 8. razredu. Na služenje vojaškega roka sem hotel malo pozabiti in že tega leta postal član Teritorialne obrambe Slovenije.

Novembra 1968 je bil ustanovljen glavni štab TO Slovenije in to zaradi dogodkov na Čehoslovaškem, ki jo je zasedla Sovjetska Zveza. Sledila so burna leta od 1968 do 1991, polna dogodkov na političnem in vojaško obrambnem področju Slovenije. Teritorialna obramba je bila formirana, sledilo je nabavljanje orožja, nabavo so financirale tudi občine in posamezna podjetja – firme, tudi »Mura«, tovarna tekstilnih izdelkov. Sledila so vsestranska usposabljanja pripadnikov TO, vojaške vaje, večinoma ob vikendih in praznikih, da bi bili teritorialci čim manj odsotni z delovnega mesta. Usposabljanja so vključevala oblike, načine vpoklica, postavljanje zased na terenu, obkoljevanje objektov in še veliko drugega.

Za udeležbe na teh »vajah« sem bil sproti bogato nagrajen: 27. 6. 1968 sem dobil čin rezervnega podporočnika, 7. 3. 1975 pa čin rezervnega poročnika, 22. 12. 1979 rezervnega kapetana 1. razreda in 5. 1. 1990 čin rezervnega majorja. Koliko je bilo teh vaj, usposabljanj, spanja po gospodarskih objektih in kmečkih »oslicah« - slamah, še sam točno ne vem. Vse to ni bilo preveč zahtevno, naporno, saj so na ŠTO Murska Sobota bili pravi ljudje na pravem mestu.

Burna dogajanja so se nadaljevala predvsem po letu 1980, ko je umrl predsednik Josip Broz. Novo Predsedstvo Jugoslavije je skušalo rešiti obstoj države, ki pa je pokala po vseh šivih. Razprave so bile, ali federacija, konfederacija ali nekaj tretjega, vendar do dogovora ni prišlo. Dogodki leta 1989 in leta 1990 so bili kot vihar. Dne 15. 5. 1990 je bil izdan ukaz generalštaba JLA, da se orožje TO preseli v vojaške objekte pod nadzorom JLA. Temu je sledil tudi ukaz Republiškega štaba TO Slovenije in 17. 5. se je začela predaja orožja v skladišča orožja JLA. 26 OŠTO je to naredilo, 16 OŠTO pa ukaza ni izpolnilo. OŠTO Murska Sobota je bil med 23 štabi, ki so vojaška skladišča že imeli v vojašnicah. 18. 5. 1990 bila izdana prepoved preselitve orožja TO. Spet je sledil moj vpoklic za čuvanje orožja TO v naselju Kruplivnik, občine Grad (približno pet dni) na srečo brez poizkusa namere, da bi to orožje zaplenili – odtujili. Vzeti so hoteli tisto, kar ni bilo njihovo, saj so nabavo orožja financirale občine in posamezna podjetja v Sloveniji, ne pa JLA.

Velike spremembe so bile na obzorju: prve stranke so bile formirane maja 1989, pa prve večstrankarske volitve aprila 1990, sledil je plebiscit za osamosvojitev Slovenije (23. 12. 1990) in izvršitev referendumske odločitve – 26. 6. 1991. Zame se je bližal konec šolskega leta 1990/91, samo še dva dneva v šolskih klopeh in tu bodo počitnice. Pa se je zgodilo drugače, tokrat je bil najprej klic – 23. 6. 1991 – nedelja – iz Območnega štaba (ObmŠTO) Murska Sobota, gospod Rudi Košmrlj in gospod Janez Bohar – javiti se moram v ponedeljek 24. 6. 1991, ob 10. uri, v popolni vojaški opremi. Do sedeža 75. ObmŠTO me je odpeljal sin. Na hodniku zgradbe stari, znani obrazi, rokovanje in pozdravi ter precejšnja zaskrbljenost, kaj nas čaka v naslednjih dneh in tednih. Sledil je prvi sestanek članov 75. Območnega štaba Teritorialne obrambe (ObmŠTO) Murska Sobota, brez razlage politične situacije, le stvari okrog »Kamen 1.,2.,3.,4.«

V torek, 25. 6. 1991, so časopisi objavili simbole, nove, mlade Slovenije – grb in zastava. Na štabu smo jih risali, razmnoževali in občudovali. V sredo, 26. 6. 1991, je bila slovesnost v Ljubljani – razglasitev samostojne Slovenije (zborovanje, saditev lipe, dvig slovenske zastave ...). Prišel je četrtek, 27. junija. Ob 2. uri in 45 minut zjutraj je JLA s tanki in drugimi vojaškimi vozili krenila proti mejnim prehodom v Sloveniji. Cilj je bil: vojska JLA mora zavzeti vse meddržavne mejne prehode v Sloveniji na lep ali grd način. Začela se je desetdnevna vojna za samostojno Slovenijo, saj je slovensko predsedstvo sklenilo, da na agresijo JLA odgovorimo z orožjem.

V petek, 28. junija zjutraj je bilo pravo presenečenje v jedilnici ObmŠTO Murska Sobota (bivši dijaški dom). Veliko vojakov, graničarjev JLA je položilo orožje in se predalo – bili so mokri, blatni, saj je bila ponoči močna nevihta. Takoj smo za vojake JLA postavili zbirne centre v Puconcih in Bogojini. Poveljnik ObmŠTO Murska Sobota Edvard Mihalič me je z avtobusom poslal v Zbirni center v Bogojino, kjer je bil vodja centra rezervni major Anton Crnkovič.

Skupaj smo poiskali prostore za namestitev vojakov in preskrbeli pijačo in hrano. Tu so bili še pripadniki Civilne zaščite iz KS Bogojina, hrano so jim dostavljali iz restavracije družbene prehrane iz Murske Sobote. Tega dne so letela vojaška letala nad šolo v Bogojini, pa v Murski Soboti, hudi boji v Ormožu, Gornji Radgoni in Šentilju. Sobota 29. junija –

ponoči sem hodil okrog šolske zgradbe zaradi nevarnosti napada JLA z orožjem, vendar do napada ni prišlo.

Še dogodek v učilnici za ZGO – ZE (zgodovine in zemljepisa) na šoli v Bogojini. Pripadnik JLA (srbske narodnosti) mi je odločno rekel, da lahko Slovenci zapustimo Jugoslavijo in se naselimo v sosednji Avstriji. Moj odgovor je bil, da nismo polži s hišicami na hrbtu in se ne bomo selili nikamor. Pozneje mi je na listek napisal (najden je bil šele osem let pozneje v režah radiatorja), da naj takoj izpustimo domov vse vojake JLA in ne le Hrvate, ker nas bo sicer JLA stisnila - »prizemljila« do tal. Dokument zapisa Srba hranim v osebnem arhivu.

Za nedeljo 30. 6. 1991 je bil napovedan zračni napad na Republiko Slovenijo, ki pa na srečo ni bil izvršen. Vse več vojakov iz zbirnih centrov je bilo odpuščenih, prevzemali so jih starši in sorodniki, nekaj pa smo jih z avtobusi odpeljali do Petišovcev in reke Mure, da so potem preko železniškega mostu stopili na hrvaška tla. V sredo, 3. 7. 1991 sem bil napoten na prevzem mejne karavle v Prosenjakovcih, kjer smo, skupina desetih pripadnikov TO pospravljali razdejano stražnico in urejali okolico. Med teritorialci je bil tudi sin bivšega komandirja te stražnice Janjiča, ki je imel ključe od vseh prostorov objekta. Spominjam se kvalitetnega sira iz slanice, ter mesnih izdelkov, pa čajev in drugih prehrambnih izdelkov iz shrambe živil.

Vojna za Slovenijo se je približevala h kraju. Sporazum na Brionih – 7. in 8. 7. 1991. V soboto 12. julija je bil konec tudi moje teritorialne dobe – okrog 18 dni (od 24. junija do 12. julija). Dne 28. 7. 1999 sem dobil izkaznico vojnega veterana. In tako je minila tudi 25. obletnica delovanja Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota.

Zaključek dogodkov: bilo je šolanje (osnovna šola, srednja šola, vojaška šola, višja šola), bila so usposabljanja (teoretična in praktična), bilo je poučevanje (40 let poučevanja v osnovni šoli), nastala so članstva (Veterani vojne za Slovenijo, »Bilečanci«, Maistrovo društvo...) Ostajajo spomini in zanimiva nova poglobljena spoznanja ter razlage dogodkov iz preteklosti.

Cvetka Temlin in Ljubo Zečevič

Logistika na mejnem prehodu Hodoš

Dne 27. 6. 1991 je bila izvedena mobilizacija rednega in rezervnega sestava Postaje mejne milice Hodoš in Oddelka milice Gornji Petrovci. Okrog 14. ure popoldne smo bili že vsi na mejnem prehodu Hodoš, takoj smo bili seznanjeni z nastalo situacijo v Republiki Sloveniji in obrambnim načrtom mejnega prehoda, ter takoj za tem razporejeni na obrambne položaje. O hrani takrat seveda ni nihče razmišljal, saj smo se vsi zavedali nastale situacije.

Sledili so dogodki, prelet helikopterjev JLA z dodatno vojsko, zvezno milico, ki naj bi nas zamenjala na MP in pa še dodatno orožje. Ker pogajanja z JLA niso bila uspešna, je sledil strelski spopad. JLA je bila v oborožitvi dosti močnejši nasprotnik, saj so za napad poleg ostrostrelnega orožja uporabili tudi top, iz katerih so na nas izstrelili 8 (osem) kumulativnih min 82 mm.

Napad vojske JLA je bil odbit, na srečo smo vsi preživeli, nekaj kumulativnih min se je aktiviralo ob topolih zasajenih pred zgradbo, nekaj jih je šlo mimo, tako da noben izstrelek na srečo ni zadel zgradbe. V sami zgradbi nas je bilo kar nekaj na obrambnih položajih, ob morebitnem zadetku bi zogleneli. Po spopadu, naslednjega dne zjutraj, ko se je zdanilo, smo ugotovili, da se je vojska umaknila s položajev nazaj v karavlo.

Poleg sovražnika JLA, je še vreme dodalo svoje, saj je celo noč lilo kot iz škafa. Zjutraj, ko je posijalo sonce, se je kadilo iz nas, bili smo mokri in premraženi, noč je bila zelo hladna. V kuhinji sva našla nekaj stare zaloge, tako da sva lahko skuhala čaj. Iz sladkorja sva naredila karamel, dodala par čajnih vrečk in dobila par litrov, samo da je bilo toplo, okus ni bil pomemben.

Hrane na prehodu ni bilo. Od prihoda na MP prejšnjega dne nismo ničesar zaužili, pa še tega skuhanega čaja ni bilo dovolj za vse. Na srečo je bilo v kuhinji tudi nekaj moke in masti, pa sva skuhala prežganko ter jo v kozarcih porazdelila med borce, to je bila najboljša juha.

Popoldan smo dobili obisk, s traktorjem se je na mejni prehod pripeljal domačin iz Hodoša gospod Benčec in nam pripeljal celo dimljeno šunko. Super, imeli smo šunko, ne pa kruha. No sledil je še drugi obisk s traktorjem. V drugo pa je pripeljal velik kolač domačega kruha.

Pa smo ga vprašali, zakaj ni vse naenkrat pripeljal, pa je modro odgovoril, da zaradi varnosti, če bi ga slučajno na poti proti MP zaustavila vojska, bi imeli samo kruh ali pa samo šunko. Tako pa smo imeli za prvo silo kruh in šunko. Ampak adrenalin po spopadu in deževna noč sta naredila svoje, ni bilo pretiranega apetita niti za šunko. Tretji dan so nam dostavili hrano iz gostilne od Rudija iz Šalovcev. Ta je ostala skoraj nedotaknjena, saj smo se zaradi razglašenega zračnega napada umaknili na varno v gozd.

Vse naslednje dni smo enkrat dnevno dobivali hrano iz Šalovcev. Bili so tudi dnevi, ko so skoraj vso hrano odpeljali nazaj, saj ja tudi psiha naredila svoje. Ves čas sva poleg obveznih nalog straže, še vsak dan skrbela in delila hrano, prala posodo, kuhala kavo, čaj in še kaj za več kot 50 pripadnikov rednega in rezervnega sestava milice. Ja, so stvari, ki se ti zgodijo v življenju in se ne pozabijo.

Branko Bernjak

Sodelovanje v desetdnevni vojni v Sloveniji

Kot mladi miličnik, ki sem bil leta 1991 premeščen iz PM Maribor na PM Murska Sobota, sem zadane naloge opravljal s starejšimi oziroma izkušenejšimi miličniki. Ko so 28. 6. 1991 čez Mursko Soboto preletavala vojaška letala jugoslovanske armade sva bila z miličnikom Kranjec Ludvikom s službenim vozilom milice napotena na Kopališko ulico. Vozilo sva parkirala pri zdravstvenemu domu in stopila pod drevo hrasta, kjer sva se pogovarjala s pripadniki Teritorialne obrambe. Ker so pripadniki Teritorialne obrambe že imeli obkoljeno vojašnico, se ni vedelo, koliko vojakov je v vojašnici. Prebegov vojakov slovenskega rodu ni bilo kaj dosti, da bi se od njih izvedela točna številka vojakov. Pripadniki Teritorialne obrambe so malo pred preletom vojaških letal s kombiniranim vozilom pripeljali orožje in strelivo iz zavzetih karavl ob meji z Republiko Avstrijo in Madžarsko in ko so začeli orožje in strelivo prelagati iz vozila, sta se nenadoma pojavili dve letali, ki sta preleteli Mursko Soboto nad vojašnico iz smeri Puconcev.

Čez nekaj časa sta se vojaški letali jugoslovanske armade ponovno pojavili iz smeri Puconcev in nenadoma je bilo videti in slišati, da sta letali začeli raketirati v smeri vojašnice na Kopališki ulici v Murski Soboti. Cilj omenjenih zračnih napadov je bila barikada pred vhodom v tamkajšnjo vojašnico, ki je bila sestavljena iz tovornih vozil in enega avtobusa. Namen postavljenih barikad je bil preprečiti izhod jugoslovanski vojski z vozili iz vojašnic, da ne bi mogli priti na mejne prehode in jih zavzeti. Iz neznanega razloga, po vsej verjetnosti zaradi slabega poznavanja terena enega izmed pilotov letala, je ta z raketo najprej raketiral most na Ledavi, zatem pa še zgrešil barikado pred vhodom v vojašnico in izstrelek iz letala je poškodoval dva pripadnika jugoslovanske vojske.

Prav tako je je več izstrelkov iz letala zadelo streho ene od stanovanjskih hiš na Ciril Metodovi ulici v Murski Soboti. Ko sva z miličnikom Kranjec Ludvikom videla, da letali raketirata v smeri vojašnice, sva se nemudoma zapodila izpod hrasta na drugo stran Kopališke ulice, kjer sva našla kritje za eno od hiš novogradenj.

Po končanem raketiranju letal je nastala panika in slišali so se zvoki siren reševalnega vozila, ki je odhitelo v smeri vhoda v vojašnico, kjer so naložili dva pripadnika jugoslovanske vojske, ki sta bila ranjena v letalskem napadu in sta nato bila odpeljana v bolnišnico Rakičan. Glede letalskega napada moram poudariti, da nisem ostal ravnodušen oziroma me je bilo kar strah, bil sem besen in se počutil nemočnega proti delovanju oziroma raketiranju vojaških letal.

Poudariti moram, da sem sodeloval tudi na barikadi v Dokležovju na mostu čez reko Muro, kjer smo s pripadniki Teritorialne obrambe postavljali barikade, sestavljene predvsem iz tovornih vozil, ki so bila naložena z gramozom, da bi preprečili vdor tankovske enote, ki je krenila iz Varaždina s Hrvaške proti Sloveniji, vendar se ni vedelo, v katero smer se bodo tanki podali.

Prav tako sem sodeloval s pomožnim policistom (rezervistom) v Pečarovcih z namenom zavarovanja repetitorja policije, ko so takrat v sestavi dveh helikopterjev JLA z vojsko leteli v smeri Hodoša in sem dogajanje spremljal izpod repetitorja.

Nadalje sem v bolnišnici v Rakičanu pazil na starešino vojske (morda je bil po činu kapetan), ki naj bi v vojašnici Murska Sobota doživel rahel srčni infarkt in je bil z reševalnim vozilom odpeljan v bolnišnico Rakičan. Pazili smo ga, ker je obstajala bojazen, da bi pobegnil, ko si bo nekoliko opomogel.

Ko miličniki med desetdnevno vojno nismo bili na svojih dolžnostih, smo se zadrževali v telovadnici Partizana, ker je obstajala velika nevarnost napada na policijsko postajo na Slomškovi ulici v Murski Soboti. V telovadnici Partizana smo tudi prenočevali, spali pa smo na tleh na blazinah. Domov smo hodili le za kratek čas, da smo se stuširali in preoblekli in se spet vrnili v službo, da smo bili ves čas na razpolago za pomoč ljudem.

Franjo Stančin

Spomini na osamosvojitveno vojno

Spomini na osamosvojitveno vojno so začeli že bledeti, ostali pa so posamezni zanimivi in nepozabni dogodki. Eden takšnih je zagotovo bila blokada vojašnice v Murski Soboti, kjer je bil most proti mestu blokiran s tovornjaki, blokade s tovornjaki in traktorji pa so bile tudi pred vhodom v vojašnico in na mostu čez Ledavo. Teritorialna obramba (TO), takrat (še) ni imela sistema zvez in smo vsa povelja poveljujočemu častniku TO, pokojnemu gospodu Boharju, prenašali miličniki.

Tistega dopoldneva na prvi dan vojne sem službenega psa Kinga pustil v pesjaku in se z rezervistom odpravil na Kopališko ulico do mostu čez kanal, kjer je bila blokada. Čas je mineval v ustaljenem ritmu z opazovanjem vojašnice. Še bolj kot opazovanje, saj se v vojašnico zaradi žive meje ni videlo skoraj nič, so bila koristna ušesa. Vsake toliko so se iz vojašnice širili zvoki komand, korakanja in tako dalje. Kar naenkrat pa se je iz vojašnice začel širiti zvok motorjev in rohnenje vojaških tovornjakov.

Blokada vhoda v vojašnico na Kopališki ulici v Murski Soboti (Foto Jože Pojbič).

Ta »psihološki pritisk« s »toriranjem« motorjev ni in ni pojenjal. Vse to smo seveda poročali naprej na OKC[506]. Čez nekaj časa je preko zvez prišlo povelje, da miličniki poslušamo

506 Operativno komunikacijski center – takrat se je dejansko imenoval še stalna služba UNZ Murska Sobota.

komande TO in bo verjetno treba streljati, če bodo vojaki JLA zapustili vojašnico. Takrat sem pomislil, kako jih bomo? Ampak komanda je komanda, verjetno bi streljali, če bi padla komanda poveljujočega častnika: »Streljaj!«.

Po kakšni uri ali več »toriranja« je vse skupaj utihnilo in nastala je mučna tišina, nato pa se je »kapija[507]« odprla in na Kopališko ulico je zakorakal do zob oborožen vod vojakov JLA pod šlemi. Bilo jih je, kakšnih trideset. Sam sem iz kanala vse skupaj opazoval in spet me je prešinila prejšnja misel. Vod je korakal direktno na nas po Kopališki ulici, mi pa smo čakali na komando. Bilo nas je mogoče kakšnih deset, jaz in »teritorialci«. Na čelu voda sem spoznal prijatelja in soseda, ki je poveljeval vodu in je strumno, brez izraza na obrazu, korakal direktno proti našim cevem.

Danes lahko mirno in z veseljem rečem, da komande: »Streljaj!« s strani TO ni bilo, ker bi to v nasprotnem primeru pomenilo masaker z nepotrebnimi žrtvami in tudi v naselju, saj so vse skupaj iz neposredne bližine opazovali lokalni prebivalci. Ko se je vod JLA približal blokadi, je pred mostom čez Ledavo zavil desno in potem odmarširal proti Gederovcem, kar pa je že druga zgodba.

507 Srbsko ime za vhod - vrata, izraz se je v vojski uporabljal v tistem času in so ga uporabljali zato tudi drugi, ki so bili v stiku z njo.

Ignac Kovačič

Spomini rezervnega miličnika

Tudi jaz bi želel obuditi nekaj spominov ob pogledu na desetdnevno vojno v Sloveniji leta 1991. Po 28 letih aktivnega službovanja v takratni milici, kot so policijo takrat imenovali, na policiji v Ljutomeru, sem se konec junija 1988 upokojil. Ker sem bil zadnjih 12 let na postaji na vodilnem mestu in sem imel precej izkušenj pri delu policije, sem bil takoj vključen v rezervni sestav policije, ki je bil formiran na policijski postaji že nekaj let prej.

Aktivni in rezervni policisti so se redno usposabljali za terenska in druga dela. Zato se ob upokojitvi nisem razdolžil z uniformo in drugo manjšo opremo, saj je že kazalo, da bo s političnim vodstvom posameznih republik in zveznimi organi začelo prihajati do nesoglasij. Zvezna vlada se je bala razpada Jugoslavije. Med politiki je nastalo nezaupanje in trenje. To se je pokazalo najbolj v letu 1991, ko je zvezna vlada poskušala z izgovorom zavarovati severno mejo v Sloveniji. V Slovenijo je poslala jugoslovanske vojake in zvezne policiste s tanki.

Dne 27. 6. 1991 je prišla vojska, sestavljena predvsem z vojaki srbske sestave. Med vojaki in našimi policisti ter Teritorialno obrambo je prišlo na terenu do resnih spopadov. Takrat je bila aktivna tudi enota rezervnih policistov na policijski postaji v Ljutomeru. Najprej nas je vodstvo postaje seznanilo s situacijo v Sloveniji in območju Pomurja. Razporejeni smo bili na določena mesta, kjer smo opravljali raznovrstna opravila, predvsem kontrolno službo po mestu Ljutomer in okolici. Nastanili so nas na policijski postaji.

Nekajkrat sem opravljal kontrolno službo na terenu, nato me je vodstvo policije odredilo v dežurno službo, kjer sem opravljal sprejemanje strank in komuniciranje z osebami, ki so prišle po določenih opravkih na postajo. Najbolj me je prizadel dogodek, ko smo se morali po nekaj dneh iz policijske postaje z vso opremo umaknit na rezervno mesto na terenu, ki je bilo že določeno. Prvo noč smo prespali pod jablanami v sadovnjaku. Do mesta, kjer smo bili nastanjeni, smo slišali hrumenje oklepnikov, ki so prodirali proti severu.

Po nekaj dneh se je stanje nekoliko umirilo in smo se zopet lahko vrnili nazaj na policijsko postajo. Sedaj je prišlo tudi do spremembe na meji z republiko Hrvaško. Na Razkrižju in Gibini sta bila novoustanovljena mednarodna mejna prehoda, kjer se je začela redna kontrola prehoda vozil in osebja čez državno mejo. Po končani vojni sem kot rezervist ostal na delu na policijski postaji, kjer sem bil pogodbeno določen za delo in naloge kontrole prometa in prehoda na teh dveh mednarodnih prehodih. Kontrola na meji je bila zelo poostrena. Delo sem opravljal v turnusu, izmenično na obeh mejnih prehodih skupaj z aktivnimi policisti in v cariniki.

Od začetka je bila kontrola za potnike in pešce precej moteča, saj je za njih pomenila oviro za nemoten promet na Hrvaško, predvsem za osebe iz Prekmurja in občane takratne Občine Ljutomer ter za osebe s Hrvaške, ki so hodile v Ljutomer v službo. Moje delo na mejnih prehodih se je končalo 12. 7. 1992, ko so bile razmere že dokaj normalne. V taki situaciji, kot je bila osamosvojitvena vojna, sem mnenja, da je takratno politično vodstvo Slovenije, ubralo pravo pot za osamosvojitev Slovenije, za kar smo jim državljani lahko izredno hvaležni.

Miro Kosi

Moje potovanje iz Ljubljane v Gederovce

Na oddelek milice Cankova sem bil razporejen 15. 3. 1989, kjer sem začel delo kot miličnik pripravnik. V tem času sem bil tudi na šolanju na Kotnikovi v Ljubljani in se po enoletnem šolanju vrnil nazaj na oddelek. Dne 25. 12. 1990 sem bil napoten na delo v Zaščitno enoto milice v Ljubljano.

Pri razporejanju na delovna mesta sem bil napoten v Trenažni center (TC) Jasnica, kamor sem šel s svojim vozilom. TC Jasnica je takrat poveljeval Zlobko Branko. Pri svojem delu na TC Jasnica sem bil v družbi maloštevilnega kolektiva (poveljujoči z dvema inšpektorjema in kuharice). Po 15. uri sem v TC ostal sam in opravljal dela in naloge varovanja in oskrbe psa ter papagaja. Vsako jutro sem šel na pošto v Kočevje, kjer je bi poštni predal in pošto predal poveljujočemu. Pri svojem delu sem srečeval tudi inšpektorja Vinka Beznika, ki je bil takrat poveljnik Specialne enote MNZ. V TC Jasnica sem delal en teden nepretrgoma in potem sem bi en teden doma.

Do meseca marca 1991, ko so se začele priprave na vojno, sem bil premeščen v Ljubljano. Delal sem na različnih delovnih nalogah varovanja objektov po Ljubljani. V času priprav na vojno bi morali delo v ZEM[508]-u zaključiti okrog 15. 6. 1991, vendar so nam podaljšali in smo poostreno opravljali varovanje objektov. Dne 26. 6. 1991 smo bili napoteni domov v svojo enoto. Moje potovanje je trajalo iz Ljubljane do Radencev približno osem do deset ur zaradi različnih zapor in barikad po poti iz Ljubljane. Ob prihodu v Radence sem ugotovil, da mosta na Petanjcih ne morem prečkati s svojim vozilom zaradi postavljenih min, zato sem avto pustil na parkirnem prostoru zdravilišča Radenci, sam pa sem se napotil peš proti mostu. Preko mosta me je med minami peljal miličnik v delovni uniformi, ne spomnim se pa kdo. Na drugi strani v Petanjcih sta me čakala moj tast in zaročenka, ki sta me prepeljala na Cankovo na oddelek milice, kjer sem imel v zgradbi sobo.

Naslednje jutro sem odšel na oddelek milice, kjer pa je bila samo tajnica Lidija Šinko. Vsi ostali aktivni in rezervni miličniki so odšli v Gederovce. Lidija Šinko je poklicala na MMP Gederovci, kjer so ji povedal, da me bo prišel nekdo iskal in naj si vzamem seboj vso potrebno opremo in osebno oborožitev. V Gederovcih sem se pridružil obrambnim silam mejnega prehoda pod poveljstvom komandirja MMP Draga Ribaša. V času mojega delovanja na mejnem prehodu sem delal tudi pri prepuščanju vozil čez mejni prehod, saj je bil odprt, promet pa zelo redek. Ves čas dogajanj na mejnem prehodu smo bili stacionirani na mejnem prehodu in nismo bili del aktivnosti, ki so se dogajale kasneje v stražnici Petanjci. Naša osnovna naloga je bilo varovanje mejnega prehoda.

Po reorganizaciji OM Cankova in ostalih enot sem bi razporejen na delovno mesto miličnika kontrolorja na PMM Gederovci, kjer sem ostal do 1. 12. 1991, ko sem bil na lastno željo premeščen na Postajo prometne policije v Mursko Soboto.

508 Zaščitna enota milice – varovanje objektov in oseb.

Anton Pleteršnik

Dokument iz osebne zbirke: moj opis aktivnosti v zvezi z vojno iz leta 1994

REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POLICIJSKA POSTAJA MURSKA SOBOTA

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO
00035

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 26. 6. 2010

Štev. : 3-
Datum : 3/6-1994

OPIS AKTIVNOSTI V ZVEZI VOJNE V SLOVENIJI

Ker pišem dogodke za časa agresije na R Slovenijo od 26/6-1991 po spominu, se vnaprej opravičujem, ker se ne spomnim vseh imen policistov v določenih sigmentih pri katerih sem sodeloval in prav tako časovnega ali datumskega morebitnega zamika.

26/6-1991
V jutranjih urah napoten skupaj s skupino PPE, katero je vodil Istok TRCEK na varovanje zamenjave table pred mejnim prehodom Gederovci.

27/6-1991
V popoldanskih urah sem opravljal skupaj z dvema rezervnima policistoma opazovalno delo v Lipovcih, z nalogo ugotavljati premike vojaških vozil in oseb v smeri Murske Sobote.
Okoli 22.30 ure opravil prevoz treh prijetih oficirjev JNA in PO Rogaševec v Mursko soboto, katere sem po opravljenih razgovorih odpeljal v murskosoboške zapore.

28/6-1991
V dopoldanskem času pomagal vodstvu PP Murska Sobota izbrati rezervno lokacijo za slučaj morebitnega premika iz matične enote.

Z komandirejem PP sva iz PP odpeljala del orožja v klet privat stanovanjske hiše v Murski Soboti.

Skupaj s policistom HORVAT Jožefom opravlala delo na blokadi pred vojanico na Kopališki ulici. Preživela latalske bombne napade. Z pripadniki To sem sodelovel, ker omenjeni niso na tem mesu imeli prevoznih zvez. Pomagal sem pri reševanju ranjencev iz vojašnice. Z oficirjem TO Janezom BOHERJEM sem pregledal kapetana BOKA, kateri je bil nato z vozilom prve pomoči odpeljan v bolnišnico. Zastavnika po kateri ga je pripeljal pa sva ga razorožila, tako da sem mu nameril avtomat v prsa, Janez pa mu je odvzel ročno bombo, pištolo in avtomatski nož. Zatavnik je bil nato odpeljan v zapor. Na podoben način sva tako kmalu zatem zajela še enega vodnika, kateri je prinesel sporočolo glede pogajanja.

Okoli 21. ure sem skupaj s komandirjem PP odpeljal 20 MP-ijev z večjo količino municije na štab TO v Murski Soboti, ker TO ni imel zadosti orožja.

Okoli 00.00 ure na PP M. Sobota sprejeli večje število oficirjev JNA, kateri so se predali. Opravljeni razgovori s strani OKS. Sodeloval pri osebnih preiskavi in namestitvi v prostorih za pridržanje.

Opis aktivnosti, stran 1
(Osebna zbirka Anton Pleteršnik).

V nočnem času sem v skupini rezervnih in aktivnih policistov sodeloval pri lovljenju in prijetju več skupin vojakov,ki so bežali iz svojih enot. Vojake smo nato vozili v OS Puconce in OS Bogoina.

29/6-1991
Okoli 12.45 uri obvestil poslanca državnega zbora v Puconcih, ga pripeljal na UNZ zaradi odhoda v Ljubljano.
Takoj zatem mu pripeljal še dva poslanca iz Veržejskega mostu.

Okoli 18.00 ure opravil prevoz 6 vojakov iz karavle Hodoš, kateri so se pojavili v naselju Mačkovci.

30/6-1991
v dopoldanskem času sem preko UKV zveze obveščal TO na blokadi vojašnice v Murski Soboti o aktivnostih in sicer Janeza BOHARJA in Jožeta POJBIČA.

Z pomočnikom GOLOBOM in skupino policistov v nočnem času aktiva iskali osebe v naselju Murski Črnci, ki bi naj streljali z avtomatskim orožjem. Niso bili izsledeni.

Sodeloval oz. opravil sem še več prevozov vojakov v OS Puconci in OŠ Bogojina.

Večkrat sem nosil razna pismena ali ustna obvestila na štab TO.

V mestu Muska Sobota ves čas aktivno zbiral obvestila za družine oficirjev JNA, upokojene oficirje in carinike.

Zabeležil:

Anton PLETERŠNIK

Opis aktivnosti, stran 2
(Osebna zbirka Anton Pleteršnik).

Miran Kuhar

Spomini miličnika OM Rogašovci – faksimile

Zgodba iz leta 1991.

Miran Kuhar takratni miličnik na Policijskem oddelku milice v Rogašovcih. Bil sem kot mladi miličnik star 24 let. V milici sem bil zaposlen šele od leta 1987. Bil sem poročen in z ženo sva pričakovala prvega otroka v mesecu juniju. Tako se nama je 24 junija rodila hčerkica. Ob rojstvu otroka sem bil še doma in smo proslavili rojstvo hčerkice na domu. Naslednjo noč pa sem bil vpoklican oziroma dodeljen kot ostrostrelec na mejni prehod Gederovci kjer sem se pridružil takratni posebni policijski enoti. Ob prihodu na sam mejni prehod Gederovci sem bil s strani takratnega vodja enote poslan v bližnji gozd kjer pa je bilo polno takratnih teritorialcev. Naročeno mi je bil kot ostrostrelcu glede pojava vojakov JLA v kolikor bi se gibali okrog domačije Hari, da streljamo po njih. Na srečo pa na omenjeni kmetiji ni bilo nikogar. Čez čas smo se vrnili na majni prehod in čakali na nova navodila. Žena in hčerkica sta bila še vedno v porodnišnici v Rakičanu. Pri tem pa je bil napovedan napad na mesto Murska Sobota so jim v bolnišnici povedali, da v kolikor imajo prevoz domov, da lahko nemudoma zapustijo bolnišnico. Tako je žena poklicala domov in se dogovorila s svojim bratrancem in teto katera sta odhitela v porodnišnico Rakičan in jo srečno pripeljala domov. Obveščen sem bil, da sta se obe srečno vrnili domov. Ker pa do sedaj nisem še videl hčerkice sem zaprosil vodjo, če je kaka možnost, da bi šel pogledat hčerkico. S strani vodje sem dobil odobritev in sem se s službenim vozilom odpeljal domov pogledat ženo in hčerkico. Ko sem prišel na dom sem bil takoj obveščen preko telefona s strani vodje, da se nemudoma vrnem, ker je napovedan zračni napad na M. Soboto. Pri vožnji skozi naselje Puževci, Strukovci in Skakovci je bilo na vozišču veliko ljudi kateri so v smeri M. Sobote opazovali letali JLA kateri sta preletavali mesto M. Sobota. Sam pa sem se srečno vrnil nazaj na mejni prehod Gederovci kjer sem se pridružil ostalim policistom posebne policijske enote ter opravljal dela in naloge ostrostrelca. Sodeloval sem pri varovanju maloobmejnega prehoda v Korovcih. Nadalje sem sodeloval pri predaji vojakov in miličnikov na takratni karavli na Hodošu.

Zapis miličnika Mirana Kuharja iz Oddelka milice Rogašovci na čas osamosvojitvene vojne (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Cvetka Temlin

Bila sem v obrambi mejnega prehoda Hodoš leta 1991

Minilo je že več kot trideset let od oboroženega spopada z JLA. Zaposlena sem bila kot miličnica na mejnem prehodu Hodoš. Politična situacija v Jugoslaviji se je spremenila, imeli smo plebiscit, na njem smo se državljani Slovenije odločili za samostojno pot, da se odcepimo od Jugoslavije. Do trenutka spopada smo živeli v slogi in spoštovanju z vojsko JLA in s komandirjem karavle Hodoš. Skoraj vsak dan je Zoli prišel na mejni prehod na kavo in pogovor, bi rekla temu na trač. Bil je naš prijatelj, samo v drugi uniformi in z enakim ciljem varovanja državne meje. Dober teden pred oboroženim spopadom smo na mejnem prehodu imeli takoimenovani krizni sestanek. Na njem nas je komandir postaje seznanil z vsemi možnimi scenariji. Najbolj nas je presenetil podatek, da lahko pride tudi do oboroženega spopada s pripadniki JLA.

Vedeli smo, da se nekaj „kuha“, ampak oborožen spopad, ne to pa že ne. Na nas pa Zoli ja ne bo streljal, bili smo prijatelji skoraj sovaščani, z družino je živel v Šalovcih, vsi smo se med sabo poznali, se srečevali in družili. Na žalost se je zgodil zadnji scenarij – spopad. Dan pred spopadom sem imela nočno izmeno, nič posebnega. Ob prihodu domov sem šla počivat. Okrog poldneva sem se zbudila in avtomatsko prižgala TV. Joj, pa saj se res dogaja, na TV vidim tanke na cestah, na letališču Brnik ...

Vstala sem in v istem trenutku je zazvonil telefon. Na drugi strani mi je dežurni z mejnega prehoda zapovedal: »Takoj z vso opremo na mejni prehod, na Vaneči poberi še Zekoja.« Poklicala sem moža v službo, naj pride takoj domov, da me odpelje na Hodoš. Vzela sem vso opremo, nahrbtnik, pištolo, avtomatsko puško, torbico z naboji, masko, vse to smo imeli že nekaj časa doma v pripravljenosti. Trenutka poslavljanja od otrok se ne da opisati, preveč je bilo čustveno in boleče. Z možem sva hitela proti Hodošu, spotoma na Vaneči sva pobrala še Zekoja.

Križišče na Hodošu je bilo že v blokadi z raznimi delovnimi in kmetijskimi stroji. Pot do mejnega prehoda sva nadaljevala peš, oprtana z vso vojno opremo. Vem, da je bila ura dve popoldan. Vroče je bilo kot v „peklu“, še ptic ni bilo slišati, nikjer nikogar, samo midva na cesti. Gledala sva na levo proti vojaškemu stolpu, nisva videla nikogar, pa desno proti reki Krki, prav tako nikogar. Nisva vedela, kje je vojska, ali je že na položajih ali ne? Bila sva sama na odprtem terenu, lahka tarča. Spraševala sem se, kaj se dogaja, kaj me čaka, ali se bomo res streljali, bom preživela? Takrat me je prešinilo, halo pa ti si ženska, mati, doma imaš dva mala otroka, stara tri in sedem let, moža pa v sestavu TO. Kaj bo z otroki, če se nama kaj zgodi? Bila je to najdaljša pot v mojem življenju, pot v neznano. Na mejni prehod sva prišla zadnja, vsi so bili že tam, redni in rezervni sestav mejne milice Hodoš in Oddelka milice Gornji Petrovci, sami moški in jaz ženska.

Komandir naju je takoj seznani s trenutnim stanjem in nama določil bojni položaj varovanja mejnega prehoda. Spet me je preletela misel, pa se ja ne bo zgodil zadnji scenarij? Sledili so preleti vojaških helikopterjev, ki so pripeljali dodatno vojsko, oborožitev in tudi dva breztrzajna topa. Prav tako so pripeljali zvezne miličnike, ki naj bi nas zamenjali. Sledila so pogajanja o predaji mejnega prehoda, moštva in oborožitve. Po zadnjem pogajanju je bilo s strani vojske komandirju rečeno, da v kolikor se ne predamo, bodo prehod preko noči zavzeli s silo. Komandir nas je takoj seznanil, da sledi zadnji scenarij - spopad.

Bila sem na položaju v zgradbi MP, gledala preko puškine cevi in čakala ali bo počilo ali ne. Misli so mi begale na vse strani, na otroke, ki so doma sami s starimi starši, na moža, ki je ne vem kje na terenu kot pripadnik TO, tudi na Zolija, za katerega sem še vedno verjela,

da je naš prijatelj in da ne bo streljal na nas, pa sem se krepko zmotila. In je počilo tako silovito, od min izstreljenih iz topa se je stresla cela zgradba. Po krajšem obstreljevanju je sledila prekinitev ognja, verjetno zaradi nevihte, ki se je razbesnela nad območjem spopada in pokazala vso svojo moč z bliski, grmenjem in močnim nalivom. Nevihta se je umirila, ko je bila že čista tema, nas je vojska še drugič napadla. Ponovno je prišlo do močnega obstreljevanja.

Po koncu drugega napada smo vsi zapustili zgradbo in zunaj zavzeli obrambne položaje. Bila je noč in še je deževalo, nismo vedeli, kje je vojska, kam se je umaknila. Celo noč sem prebila v jarku, na dežju in v strahu ponovnega napada. Šele zjutraj, ko se je zdanilo, smo ugotovili, da se je vojska umaknila nazaj v karavlo. Morda je k temu pripomogla tudi večerna nevihta.

Bili smo mokri in premraženi, na srečo je zjutraj posijalo sonce in nas začelo greti, kot bi nas hotelo nagraditi, da smo preživeli. Posledice obstreljevanja so bile vidne na zgradbi MP, na službeni stoenki, bili smo brez elektrike in telefonske povezave, delovala je samo UKV zveza. Ob pregledu posledic obstreljevanja smo ugotovili, da so nas rešili topoli, ki so rastli pred mejnih prehodom. Mine, ki so bile izstreljene na zgradbo MP so zadele ob topole in se tako razletele na srečo vseh nas, ki smo bili takrat na položajih v zgradbi.

Ja, če ne bi bilo topolov, bi Hodoš postal drugi Holmec in tudi mene ne bi več bilo. Naslednji dnevi do zavzetja karavle so bili negotovi, prišli smo do podatka, da je na karavli ogromno orožja, med drugim tudi vodene rakete, s katerimi bi zlahka zadeli in razrušili MP. Po treh dneh bivanja na mejnem prehodu sem prosila komandirja za odhod domov po stvari za osebno higieno in čista oblačila. Dobila sem dovoljenje za dve uri odsotnosti in spremstvo. Tako sva z Migcem vzela edini službeni avto, prestreljeno stoenko, in oborožena oddrvela proti mojemu domu.

Nikoli in zares nikoli ne bom pozabila trenutka, ko sem prišla domov, ko sta mi otroka prihitela nasproti in se mi vrgla v objem. “Mami kje si bila tako dolgo?“ Ne vem, kaj vse sta slišala oziroma, koliko sta takrat razumela. Pobrala sem stvari, ki sem jih rabila, in se napotila proti izhodu, ko se je mlajši oklenil mojih nog, jokal in kričal: “Mami, ne hodi nikamor, doma ostani!” Še sreča, da je bil mož doma (kot kurir je bil večino časa odsoten od doma), da je prijel otroka in ga tolažil, da pridem hitro nazaj. Med tem časom se je na dvorišču zbralo kar nekaj sosedov, ki so si z zanimanjem ogledovali službeno stoenko, ki je bila precej preluknjana od streljanja. Slika slovesa, pot nazaj na Hodoš in skrb, kaj me še čaka v nadaljevanju, se mi ne bo nikoli izbrisala iz spomina. Še danes po tolikih letih jo vidim jasno, kot bi bilo včeraj.

Na mejnem prehodu sem bila edina ženska od skupno 55 miličnikov rednega in rezervnega sestava. Hodoš, spopad in čas po njem, tega ne bom pozabila nikoli, kaj takega preprosto ne moreš odstraniti iz spomina. Ostane ti nekje v delčku možganov in te vsake toliko spomni. Ja, borila sem se za boljši jutri, za sebe, naše otroke, bile so dovoljene sanje (govor predsednika Kučana), sanje, ampak za koga. Imela sem srečo, vsi na obrambni liniji MP Hodoš smo preživeli, nekateri z določenimi travmami, ampak smo ostali živi. Bila sem del zgodbe, dogodkov, ki so spremenili svet, v katerem živimo. Kot edina miličnica v pomurskem prostoru sem sodelovala v neposrednem boju za samostojno Slovenijo. Danes si želim, da bi bil svet lepši, bolj prijazen do vseh, brez vojn in trpljenja.

Za konec mojih spominov naj še enkrat zapišem, velika hvala tistemu, ki je pred mejnim prehodom zasadil topole, rešili so mi življenje. Še pojasnila nadimkov Zeko - Ljubo Zečevič, Migec - Jože Mikolič, komandir - Franc Berlak, Zoli - Verbai Zoltan, komandir karavle Hodoš). Vsi smo preživeli.

Darko Dšuban

Petanjci 1991

V vojnem času leta 1991 sem bil kot mladi rezervist sanitetne službe Teritorialne obrambe sredi junija vpoklican kot del triaže - zdravstvene službe na Petanjce. Bil sem zadolžen za preverjanje in pomoč pri lažjih oblikah poškodb ali bolezni v enoti TO. Spominjam se, da sem bil v času osamosvojitvene vojne na različnih lokacijah. Tako sem bil nekaj časa na Petanjcih, potem sem bil z enoto v Gederovcih, seveda z vso osebno oborožitvijo in sanitetnim materialom za pomoči pripadnikom TO.

Spomnim se dogodka, ko je eksplodiral ročni metalec min na Petanjcih, kjer sta bila poškodovana tudi dva miličnika, in sicer Bojan Bedek in Slavko Puklavec. Normalno bi bilo, da bi bili v takšnih primerih obveščeni mi kot zdravstvena služba, ampak ker je promet potekal znotraj Prekmurja kolikor toliko normalno, je bila o nezgodi obveščena tudi Reševalna postaja zdravstvenega doma Murska Sobota, ki so poškodovane prepeljali na zdravljenje v murskosoboško bolnišnico. Sodeloval sem pri prevozih TO s kamioni, ko smo prevažali orožje, minometalce in podobno vojaško tehniko. Na srečo težkih poškodb, kjer bi moral kot saniteta ukrepati, ni bilo.

Komanda in zaledniki na Petanjcih konec junija 1991 (Foto arhiv Darko Dšuban).

1. vod diverzantskega odreda na Petanjcih, junija 1991
(Foto arhiv Darko Dšuban).

2. vod diverzantskega odreda na Petanjcih, junija 1991
(Foto arhiv Darko Dšuban).

Branko Pajič

Moja vojna pot s PEM UNZ Murska Sobota

Kot pripadnik PEM UNZ sem bil udeleženec dvomesečnega usposabljanja maja in junija 1991. Potekalo je po 12 ur, nato 12 ur počitka in 12 ur pripravljenosti na domu. Tako se je ponavljalo, da si eno angažiranje imel v dnevnem času in eno v nočnem času. Namen usposabljanja, ki je potekalo v Rakičanu in na terenu, je bil vojaška taktika (zaseda, vpad v objekt, ustavljanje nevarne osebe in nevarne osebe v vozilu, pohodi ipd.)

Zadnjo usposabljanje je bilo 27. junija v nočnem času. Okrog 1.30 sta bila prvi oddelek prvega voda PEM v sestavi katerega sem bil sam, poveljeval mu je Koloman Pintarič in drugi oddelek, poveljeval mu je Iztok Trček, napotena v križišče v Gederovcih. Pričakoval se je prihod tankov iz smeri Petanjec. Tam smo bili do 4.30, nato pa smo dobili povelje, da se premaknemo na MP Gederovci. Med streljanjem med nami in JLA 28. junija je zvečer začelo deževati. Zaradi goste teme smo vsakih 30 minut izstrelili dva okvirja po travniku, da nas ne bi presenetil nasprotnik. V zvezi s spopadom s pripadniki JLA naj omenim, da smo naslednje jutro, ko se je začelo daniti, opazovali ptice na vejah dreves v gozdu. Ko pa je skupina srn tekla v smeri gozda, je nenadoma spremenila smer. Kasneje smo v pogovoru s sosedom ugotovili, da sta v jutranjih urah dva vojaka JLA pobirala mine oziroma strelivo, ki so ga pustili na položajih.

Oddelka PEM UNZ, ki sta bila na MP Gederovci, sta se po končanih operacijah v Gederovcih premaknila na stražnico Hodoš, kjer se pripadniki JLA in zvezna policija niso hoteli predati. Moj oddelek je poveljnik TO napotil na položaje v neposredno bližino žive meje karavle. Takoj sem opazil mitralješko gnezdo v živi meji pokrito z zaščitno cerado, približno 20 metrov od nas. Nemudoma sem o tem obvestil komandirja oddelka Pintariča. Ta je takoj ukazal umik v notranjost gozda med TO, kjer smo prenočili pod milim nebom.

Naslednji dan smo dobili ukaz, da se premaknemo v jarek ob cesti, ki je vodila do karavle. Ta dan se je šel pogajat inšpektor PEM-a Škerlak Slavko. Po zaključnih pogajanjih so pripadniki JLA izobesili belo zastavo zadnjo minuto pred iztekom roka. Najprej so karavlo z dvignjenimi rokami zapustili pripadniki JLA, katere smo pustili oditi mimo nas do TO. Za njimi pa je prišlo 15 miličnikov zveznega bataljona ZSNZ. Te smo zaustavili, opravili pregled in vklenili in to po dva z enimi lisicami, ker nas je bilo premalo. Pri vklepanju zveznega inšpektorja je le ta dejal: »Ma nemojte drugovi, to se mi još nije desilo[509]« Nakar sem odgovoril: »Izvinite druže inspektore i meni se nije desilo, da bi hapsio inspektora«[510]. Nadalje je inšpektor dejal: »Pa nemojte, mi smo došli, da vam pomognemo[511]«. Nakar je Miro, zvani Febo, dejal: »[512]Cjeli da nam čuvate žene.« S tem se je prekinila komunikacija. Z avtobusom smo jih pripeljali v zapore v Mursko Soboto.

Nato se je PEM zaustavil v osnovni šoli Krog, kjer naj bi prespali. Vendar, ko se je zmračilo, smo dobili povelje za premik. Z brodom v Krogu smo prečkali reko Muro in prespali v Kamenščaku. Nato smo se premaknili na hribe okrog Hrastja Mote, kjer se je zaustavila oklepna kolona, ki je šla na pomoč v Gornjo Radgono. V času kosila sta nizko nad reko Muro priletela dva helikopterja. Prvi je pristal na platoju za sladkorno peso v Hrastje Moti pri tankih. Oba helikopterja sta imela oznako Rdeči križ.

509 Tovariši ne počnite tega, to se mi še ni zgodilo.
510 Se opravičujem tovariš inšpektor, tudi jaz še nisem aretiral inšpektorja.
511 Ne počnite tega, prišli smo vam pomagat.
512 Prišli ste torej varovati naše žene.

Dobili smo povelje, da ne smemo streljati. Prvi je pripeljal hrano za vojake, ki so ležali v pšenici, kjer so se tudi hranili.

Drugi pa je hitro priletel iz smeri Gornje Radgone in pristal. Ko so se vojaki najedli, se je en helikopter dvignil in odletel. Drugi pa je bil očitno v okvari. Proti večeru so se v koloni vračali iz smeri Gornja Radgona tanki in oklepna vozila. Tisti v Hrastja Moti, so se jim pridružili in odpeljali v smeri Hrvaške. Mi pa smo se za njimi peljali do Hrvaške. Nato nazaj v Gornjo Radgono, kjer smo si ogledali razbite blokade in v Radgoni nastalo škodo na objektih in vozilih.

Sledil je premik v Veliko Polano. Ob vrnitvi s prve patrulje, ki smo jo tam opravili, je prišel inšpektor Škerlak in iskal štiri najboljše pripadnike PEM-a za opravljanje specialne naloge. Izbrali so Štivan B., Prapotnik D., Kacjan D. in Pajič B. Meni so še dodelili ostrostrelno puško. Po naročilu inšpektorja Milana Horvata smo se s civilnim avtom odpeljali v Ljubljano, točnega dne se ne spomnim. Tam smo se srečali z voznikom tovornjaka Mlinopeka, spremljevalec pa je bil Šipoš. Na tovornjak smo v dveh skladiščih naložili orožje in ga pripeljali na UNZ Murska Sobota. Nato smo se vrnili v enoto PEM.

Branko Gornjec

Carinski uslužbenec na Hodošu od 26. 6. do 18. 7. 1991

Avgusta leta 1990 sem bil razporejen na delo na mednarodnem mejnem prehodu Hodoš. V času vojaške agresije JLA na Republiko Slovenijo od 26. 6. 1991 do 18. 7. 1991 sem opravljal dela in naloge kot carinik na mednarodnem mejnem prehodu. Opravljal sem temeljne operativne naloge carinske službe, to je carinjenje blaga, pregled potnikov, njihove prtljage in prevoznih sredstev.

Svoja dela sem opravljal neprestano, kljub temu da potekale vojaške aktivnosti. Mednarodni mejni prehod Hodoš je bil v času agresije JLA na Republiko Slovenijo ves čas odprt. Aktivno sem sodeloval s policisti, ki so bili na mejnem prehodu, in skupaj z njimi branil mednarodni mejni prehod Hodoš.

Mejnega prehoda nisem zapuščal in sem tam prenočeval skupaj s policisti. Tako sem bil od 24. 6. 1991 do zavzetja karavle JLA Hodoš v torek, 2. 7. 1991 stalno na mejnem prehodu. Vse to sem opravljal po ustnem navodilu takratnega vodje izpostave Hodoš Janeza Vuteka, on pa je dobil navodila od takratnega upravnika carinarnice Murska Sobota Janeza Severja, on pa najverjetneje od republiške koordinacijske skupine.

V sredo 25. 6. 1991 smo v zgodnjih dopoldanskih urah slovesno menjali zastavo SFR Jugoslavije z zastavo Republike Slovenije. Dogodek sem slikal in dokumentiral s policijskim fotoaparatom, ki pa je imel zlomljen objektiv. Kljub temu so slike uspele in so verodostojen dokaz osamosvojitve Republike Slovenije in dejavnosti na mednarodnem mejnem prehodu Hodoš.

V sredo zvečer, 25. 6. 1991 me je po dogovoru v nočni izmeni za 12 ur menjal Janez Votek. A zjutraj, 26. 6. 1991 sem bil že nazaj na mejnem prehodu. V ponedeljek zjutraj, 1. 7. 1991 se mi je v izmeni na mejnem prehodu pridružil Stanislav Tratar, carinik. S policisti in rezervisti ter specialno enoto PU Murska Sobota je z orožjem odšel na zavzetje karavle JLA Hodoš. Po zavzetju karavle Hodoš sem 2. 7. v poznih popoldanskih urah zapustil območje mednarodnega mejnega prehoda Hodoš. Na delo sem se vrnil čez dva dni. Lepo se je spominjati plemenitih dejanj kot je branjenje svoje domovine. Zahvalo in spoštovanje izražam vsem, ki smo branili mednarodni mejni prehod Hodoš leta 1991.

Nevenka Biček

Zgodba mojega očeta o bojih v Gornji Radgoni in spremstvu tujih novinarjev v Prekmurje

Zapis mojega očeta Martina Bička, najden na podstrešju domače hiše, govori o bojih v Gornji Radgoni in o spremstvu novinarjev angleške TV BBC v Prekmurje.

ODLOČITEV

Po tem, ko je bil referendum o osamosvajanju Slovenije uspešno izveden sem se zavedel, da prihaja čas težkih preizkušenj in odločilnih dejanj. V zraku je visela grožnja agresije JLA na Slovenijo.

Da se o slabih namerah JLA vsi prepričamo, ni bilo treba dolgo čakati. JLA je svojo "osvoboditeljsko" namero izvajala brutalno z vso silo, z vsemi sredstvi in na svojem pohodu uničevala vse, kar ji je bilo na poti.

Seveda pa prihod agresorjev JLA mnogi nismo čakali križem rok. Priprave na upor so se odvijale tajno. Moje sodelovanje v teh pripravah se je pričelo, ko me je gospod KUR Drago nekega dne, nekaj časa pred agresijo vprašal, ali bi v podjetju, lahko skril nekaj obrambne dokumentacije takratne občine Gornja Radgona. Dejal sem mu, "storil bom to, ko bo potrebno". Pri razgovoru je sodeloval tudi g. ERLIH Bojan. Kaj kmalu je bilo v zavetju noči, v zavetju teme v Elrad skrivoma prinešeno oziroma pripeljano več kovčkov dokumentov. K sodelovanju sem pritegnil še varnostnika ŠTRUCL Petra. O zadevi v Elradu ni vedel nihče drug. Vsakič, ko sta g. KUR in g. ERLIH prišla v podjetje se je to odvijalo skrivoma v temi.

Prav hitro smo spoznali, da je bil ukrep nujen. JLA je že bila na roparskem pohodu. Do včeraj naša armada, v kateri smo si pridobivali osnovna znanja o vojaških veščinah je postala naša sovražnica. Odločil sem se in si dejal "ne ti več nisi moja armada, ti si moj sovražnik - okupator", čustva do domovine so bila močnejša. Tako razmišljam tistega dne 28.06.1991 okrog 9 ure, ko se s ŠTRUCL Petrom peljeva na ogled na lokacijo ELRAD Mele. Kolona tankov in vozil je že nekje v Hrastje Moti v smeri proti Radencem. Poslušamo poročila po radiju. Na Meleh pri vratarnici ELRADA, stoji g. MARKO Franc. Z njim izmenjamo nekaj besed o stanju in nato se spet vrneva na lokacijo v Gornjo Radgono. Čakamo na dvorišču Elrada, samo jaz in dva varnostnika. V podjetju več nihče ne dela, tudi vodstva podjetja ni. Kolona JLA se počasi bliža Gornji Radgoni. Že se sliši streljanje iz območja barikad pri Avtoradgoni, čakamo in počasi kot pošasti se

Zapis stran 1
(Osebna zbirka Nevenka Biček).

skozi mesto plazijo železne počasti. Tanki peljejo mimo telefonske centrale Elrada, pa mimo vzdrževanja in kuhinje ter muzeja. Na parkirišče Elrada na Panonski cesti priteče par naših pripadnikov TO. Eden ima troblon in ustreli proti tanku v smeri bočno proti muzeju. Tromblon zadene na oviro v krošnji bližnjega drevesa in eksplodira. Čeprav ne naredi škode, se tisti v tanku zavedajo, da jih tukaj ne čaka nič dobrega. Fantje iz TO se umaknejo proti policijski postaji. Sam izvlečem pištolo 7.62 mm in streljam proti koloni. Krogle se odbijajo od železne gmote. Želel sem zadeti periskop, vendar je predaleč. Tudi sam grem po cesti proti MUHIČU. Na vogalu sosednjega vrta se vležem in pričnem streljati. Krogle se nemočno odbijajo. Ponovno skušam zadeti periskop tanka, vendar mu ne morem do živega. Izraznim dva okvirja. Nato se vrnem k vratarnici. Iz dovirščа ELRADA streljam proti koloni. ŠTRUCL Peter me opazuje in pravi "Šef ali se zavedate kaj to pomeni?, Vendar če streljate vi, bom streljal tudi jaz!" in streljal je tudi Peter. V nekem trenutku pridejo v vratarnico avstrijski novinarji iz KLEINE ZEITUNG, vidim tudi novinarko g. PEČEK Bernardo. Avstrijec želi z mano intervu, ker me je med streljanjem snemal je želel še pogovor. Ker zelo malo razumem nemški jezik še manj pa ga govorim, pokličem ŠTRUCL Petra, ki le tega dobro razume, ter je novinarju na kratko pojasnil kaj se dogaja oz. vse o streljanju. V tem trenutku priteče do vratarnice g. MATIS, ki je bil poveljnik enote TO, z njim je bilo več pripradnikov TO, menda 4 ali 5. Imeli so ročne bomba. MATIS me je vprašal, ali bi se dalo skrivoma priti do kolone vozil in sicer ob bok. Takoj sva jih s Petrom povedla po hodniku aneksa do notranjega dvorišča ob transformatorju. Med tem ko so MATIS in njegovi fantje pripravili bombe sva s Petrom streljala na kolono. V tem času so kaj hitro zmetali proti vozilom ročne bombe in se nato srečno umaknili na drugi položaj. MATIS je še dejal "za življenje je šlo".

Kolona vozil se še premika tipaje in počasi ter hudobno kot strupena kača, vendar vsi že opažamo prestrašenost in nervozo posadke JLA. Med tem je v podjetje ELRAD že prišlo več mož in fantov. Nekateri preko ograje, drugi skozi živo mejo in tudi skozi vratarnico. Še enkrat skočim na potrko proti MUHIČU. Uležem se na vogalu zakrit ob drevesu. Pričnem streljati. Pripelje terensko vozilo

Zapis stran 2
(Osebna zbirka Nevenka Biček).

streljam nanj, tudi od drugod slišim streljanje. Ko streljam nenadoma opazim, da je neko terensko vozilo zapelje nekoliko poprek po cestišču in se ustavi , vendar še vse brni, vse je že v počasnem pogonu. Vozila se približujejo drug drugemu. Med tem stečem na dvorišče ELRADA. Opazil sem, da je pri vratarnici tudi JANČAR Drago. Grem po dvorišč in proti centrali, da bi lahko streljal v zadnje vozilo. Med streljanjem priteče ŠTRUCL Peter in i reče "Dečki gredo proti kuhinji in v kuhinjo, da bi metali goreče steklenice na kolono" . V zmešnjavi mi ni povedal, da jim je kuhinjo že odklenil. Dobro sem dejal in hitro stečeva proti kuhinji. Ustaviva se pri lakirnici. Čuje se strahotno streljanje. Tudi midva streljava proti posadki JLA. Naši mladeniči se v kratkem prikažejo iz kuhinje, na srečo vsi živi. Mislim, da jih je bilo pet. Nastane kratko zatišje, pojavilo se je še več fantov, ki so želeli nadaljevati sežiganje kolone. Potrebno je bilo gorivo. Petru sem dejal, da naj gre skozi okno v lakirnico in da ven razredčila za barve. Pred tem so fantje steklenice z gorivom prinesli s sabo. Ponovno se pripravi steklenice in drugo posodo z gorivom in nadaljuje se akcija. Večina prisotnih mečemo goreče posode na kolono, tudi jaz in Peter, s Petrom vmes tudi močno streljava. Posadka JLA se je umaknila. Kolona gori in stoji, le tanki grozeče hropijo in počasi nadaljujejo svoj morilski pohod. Ponovno grem proti centrali, iza vogala skladišča vzdrževanja streljam v zadnje vozilo v koloni. Vozilo je še vedno vžgano, motor vozila še brni. Kmalu se tudi to vozilo vžge. Toda groza , v tem kamionu, je bilo naloženo strelivo, ki je začelo pokati. Nastal je pekel. Umaknem se proti vratarnici in še enkrat grem gledat v smeri proti PUTNIKU po sredinski makedamski cesti. Tu še vedno vidim tanke, zopet iza vogala bloka pri policiji streljam proti tanku, čeprav vem, da sem nemočen. Opazujem tudi dogajanje na Panonski cesti. Vrnem se na Elrad in si mislim: " g. komandant posadke in JLA, to je zate začetek konca, prišel si v past iz katere boš kot ropar odšel osramočen." Počasi se vrnem v Elrad. V vratarnici je vratar g. PODBOJ Drago, tudi drugih fantov je kar nekaj prisotnih. S Petrom stojiva na dvorišču in se pogovarjava o nadaljnem delu. Nato grem proti svoji pisarni. Peter ostane pred vratarnico. Komaj pridem na notranje dvorišče že priteče Peter in mi pove, da civilisti na MUHIČEVEM dvorišču odnašajo vojaško opremo,

Zapis stran 3
(Osebna zbirka Nevenka Biček).

orožje in strelivo. Obrnem se in skupaj s Petrom stečeva tja. Na dvorišču pri servisu pralnih strojev KOUS je bilo več fantov, ki so imeli razno vojaško opremo in to

1. 1 kos avtomatsko puško KALAŠNIK
2. 1 kom radijsko postajo
3. 1 kom oficirska bunda
4. 1 kom oficirsko torbico v kateri je bila komandirska beležka, daljnogled in zemljevid z označenimi smermi gibanja kolone ter druge drobnarije
5. okrog 2000 raznih nabojev

Vse prisotne sem opozoril, da se mora vsa oprema zbrati in predati TO. Po krajšem prerekanju sem prevzel avtomat in druge stvari in skupaj smo vse odnesli v vratarnico Elrada. Naslednji dan pa je vse skupaj prevzel g. ZEMLJIČ Franc iz TO.

Tako je minil del razburljivih in težkih dogodkov in trenutkov. Zopet stojim na dvorišču in razmišljam o vsem. V meni se polnijo možgani z gnevom z jezo in žalostjo. V Gornji Radgoni je bila že tudi žrtev. Možgani so polni negativne energije. Ne vem ali delam vse prav. Ne vem ali možgani dajejo mojemu telesu pravilne in smotrne ukaze. A kaj hočemo ,vojna že sama po sebi ni pametna. Čeprav vem, da smo to morali storiti. Spomnim se Petrovih besed "šef ali se zavedate, kaj to pomeni, vendar če vi streljate bom tudi jaz" in streljal je tudi on. Razmišljam in skupaj z drugimi opazujem še tlečo kolono vozil, ki so povsem uničena. Počasi so se tej črni gmoti železja pričeli približevati radovedni obrazi mimioidočih. Tu in tam je še vedno kaj počilo, nato se je počasi vse umirilo.

V Elradu je nekaj sodelujočih v akciji še ostalo, nekaj jih je odšlo. Vsa akcija se je odvijala spontano brez formalnega ukazovanja ali vodenja. Vsak je delal po svoji presoji, vendar je kljub temu bila akcija uspešna. Lahko rečem, da je bil vodilo akcije cilj - uničiti kolono. Omeniti moram nekatere priimke prisotnih, morda bom koga pozabil, vendar me bodo dopolnili drugi, kajti čas od dogodkov se je že močno odmaknil .

Spominjam se 3 ali 4 fante s priimkom MULEC, potem AVGUŠTIN ti so kot se spominjam šli v napad v prvem valu. Nadalje so bili tam v akciji tudi PERŠA Matjaž, ŠKROBAR Andrej, HOJS Matej, POBERŽNIK Robert, ŠKROBAR

Zapis, stran 4
(Osebna zbirka Nevenka Biček).

Marko, KLEMENČIČ Smiljan, VARGA Leon, GORIČAN Rudi in ŽIGERT, v nekem trenutku je bil tam tudi ORGOLIČ Anton. Večji del teh fantov je ostal še v Elradu do naslednjega dne.

Po krajšem premoru sva se s Petrom odpeljala proti lokaciji Mele. Nekje v mestu naju štopata novinarja-snemalca iz angleške postaje BBC Po angleško vprašata, kako bi prišla v Radence. Hitro se sporazumemo in odpeljeva ju v Radence, do Petanjskega mostu. Želela sta iti v Mursko Soboto, tam so zanju psokrbeli drugi.

Vrnila sva se v Gornjo Radgono in vmes sva se ustavila na lokaciji Mele. Pogledala in seznanila sva se z dogodki na tej lokaciji in se nato odpeljala v Gornjo Radgono. Vratarja na lokaciji Elrad Mele sta prosila, da jima prineseva nekaj hrane, kar sva jima mislila poskrbeti. Ko sva se hotela spet vrniti na Mele, sva se peljala mimo osnovne šole v Gornji Radgoni. Tu pa so naši policisti zajeli iz helikopterja nekega polkovnika JLA. Helikopterju z oznako rdečega križa so potem dovolili nadaljevanje poleta. Pred šolo je bil tudi g. SAKOVIČ Stanko in me je vprašal kakšno je stanje pri Elradu in proti mejnemu prehodu. Razložil sem mu na kratko, nato pa se je z nama peljal na kraj požgane kolone. Nato sva se s Petrom zopet namenila mimo šole, tam pa je bil zopet g. MARKO Franc in naju vprašal, če bi lahko peljala v Ivajnce 12 pripadnikov TO. Takoj sva se odločila in jih peljala v Ivanjce. Tam pa je g. KUZMIČ prosil, če bi lahko pripeljala še isti večer nekaj rjuh, odej in hrane ter drugih stvari. Vrnila sva se na štab, kjer je bil tudi g. KUR Drago in povedala, da moramo v Ivajnce pripeljati odeje, rjuhe in hrano. V štabu so dejali, da nimajo več odej in rjuh, ker so vse razdelili. Predlagal sem, da gremo po odeje in rjuhe v hotel RADIN v Radence. Pozno zvečer smo v Radinu prevzeli nad 200 oddej in rjuh, ki nam jih je na revers izdala g. ŠANDOR Elica. Z nama je bil tudi g. KUR Drago. Nato nama je g. KUR Drago naročil, da naj greva še k LONČARIČU v Lokavce po hrano za TO. Takoj sva se iz Radina napotila v Ivajnce in predala oddeje in rjuhe. Nato sva šla po hrano k LONČARIČU. Tam sta med drugimi bili tudi g. Mira MARKO in Zlata ROJKO, ki sta kuhali za TO. Naložili so nama hrano. Potem sva po stranskih poteh v škripajočem kombiju odpeljala hrano na

Zapis, stran 5
(Osebna zbirka Nevenka Biček).

razna mesta in končno v Police. Približno po 01.00 ponoči, torej že 29.06.1991 sva spet prišla na Elrad. Tu je bilo vse v redu. Nekateri sodelujoči v akciji napda na kolono vozil JLA so bili še v Elradu. Nekaj pa jih je odšlo.

Minila je noč. Fantje iz akcije so bili vsi brez orožja in opreme. Ker sem imel v rezervi še 10 kom pištol in streliva sem se odločil, da jim razdelim to orožje in strelivo, ki je bilo sicer namenjeno za Narodno zaščito Elrad, ker pa v podjetju ni bilo nikogar, tudi vodstva ne, se mi je zdelo pametno, to orožje razdeliti. Vsled navedenega sem poslal MUC Darkota h g. KUR Dragotu, da ga vpraša če jim smem razdeliti orožje. MUC se je vrnil in dejal, da se g. KUR s tem strinja. Tako sem 29.06.1991 prostovljcem razdelil orožje in strelivo. Orožje in strelivo so prejeli prostovoljci:
MUC Darko,
HOJS Matej,
POBERŽNIK Robert,
VARGA Leon,
GORIČAN Rudolf,
KLEMENČIČ Smiljan,
ŠKROBAR Andrej.
Vsakemu sem izdal tudi ustrezno strelivo skupaj 700 nabojev. Poučil sem jih tudi na kratko o varnem ravnanju z orožjem. Navedene prostovoljce je pozneje prevzel g. STOLNIK Zdravko. Za izdano orožje in strelivo mi je g. KUR Drago kasneje izdal tudi potrdilo o prevzemu orožja in ni bilo zapletov.

Tako se jaz BIČEK Martin in ŠTRUCL Peter spominjava navedenih dogodkov. Bilo je še več akcij in dogodkov v nadaljevanju, vendar naj bo za sedaj dovolj napisanega. Le še to poveva. Vsi, ki smo se tako ali drugače, vpoklicani ali svojevoljno ali prostovoljno udeležili oboroženega upora proti JLA, smo se zavedali tudi tega, da smo svoja življenja dali na razpolago komaj rojeni, naši Sloveniji. Vedeli smo, da bomo v akcijah tudi ogroženi, da bodo navzkrižne akcije, ki so morda včasih tudi bile, lahko tudi nas same ogrožale. Vojna dejanja niso šala in ko

Zapis, stran 6
(Osebna zbirka Nevenka Biček).

možgane prevejajo še močna čustva, prav lahko pride tudi do nesmotrnih dejanj posameznika ali skupine. Ne veva ali so bila vsa najina dejanja pravilna. Bila pa so nujna in upravičena. Vse je bilo storjeno z enim samim namenom - ZA SVOBODNO SAMOSTOJNO SLOVENIJO.

Gornja Radgona 28.50.1997

sestavil: BIČEK Martin

sodeloval: ŠTRUCL Peter

Zapis, stran 7
(Osebna zbirka Nevenka Biček).

Franc Bunderla

Na karavli v Kuzmi

Vojna vihra v Sloveniji je že nekaj dni trajala in v službi ter doma smo se veliko pogovarjali, kaj vse se še lahko zgodi. Spomnim se časa, ko je radio Murski val vsake pol ure obveščal, da vojaška letala obletavajo Slovenijo in da se JLA pomika s tanki proti Gornji Radgoni. V družinskem krogu smo se tudi pogovarjali o tem, kaj bom naredil, če bom vpoklican v TO. Že takrat sem bil odločen, da bom vstopil v vrste Teritorialne obrambe.

Zelo pozorno smo spremljali dogodke o karavli v Kuzmi, ki se je predala 2. 7. 1991 leta. Že tisto noč po predaji je prišel kurir s vpoklicem, ki sem ga tudi sprejel in podpisal. Prosil me je, če lahko grem z njim, ker ne pozna kraja in mora izročiti še nekaj vpoklicev. Med vpoklicanimi so bili tudi taki, ki tega vpoklica niso hoteli sprejeti.

Zjutraj, 3. 7. 1991 smo se zbrali pri gasilskem domu v Kuzmi, opravili zajtrk v gostilni Gaberšek in se peš podali proti karavli. Dobili smo tudi orožje in strelivo. V začetku nas je bilo okrog deset pripadnikov TO, pozneje so se nam priključili še pripadniki iz drugih krajev. Poveljnik enote nas je seznanil s ciljem in z nalogami. Takrat smo tudi videli posledice napada na karavlo, polomljena stekla na oknih, prerešetano streho in obzidje stavbe, potrgane kable za TV in razmetane stvari okrog zgradbe. Vse to smo v prostem času pospravljali in urejali.

Življenje in delo na karavli je bilo enako kot na služenju vojaškega roka JLA. Vsak dan smo imeli stražo. Okrog zgradbe so bila tri stražarska mesta, stražili pa smo dan in noč. Čez teden dni pa smo že hodili na obhode ob meji z Avstrijo. Prosti čas smo izkoristili za igranje nogometa ali kartanje. Zvečer smo zakurili tudi manjši ogenj in se ob njem pogovarjali o tem, kako se bo vsa zgodba o osamosvojitvi Slovenije končala. Dne 18. 7. 1991 leta smo pripadniki zapustili karavlo in nadomestila nas je naslednja vpoklicana enota.

Občutki ob mislih, da je del osamosvojitve v tvojih rokah, so bili mešani. Prvi dan sem občutil malo strahu, če bom moral uporabiti orožje. Vendar se je začetni strah spremenil v ponos, da sem tudi sam prispeval nekaj za našo osamosvojitev.

DRUGA VIDENJA DOGAJANJ IN VOJNE

Vestnik na terenu
(Arhiv PVD Sever za Pomurje).

Marjan Dora

Tistih desetih dni agresije JLA se spomnim v enem kosu

Bil sem dopisnik Radia Slovenija. Ko se je začelo, sem šel k direktorici podjetja za informiranje Irmi Benko. Jasno mi je bilo, da sam ne bom mogel pokriti vsega dogajanja. In smo bili edina pokrajina, ki je o dogodkih v program nacionalnega radia poročala kot ekipa: jaz in vsi novinarji radia Murski val. Seveda smo delali neprekinjeno!

Ponoči, podnevi, vmes pogledali k svojim družinam, če je vse OK, in delali dalje. Pod radiem je bila Podmornica, ker je bila v kleti, je predstavljala idealno zaklonišče. Legendarna Margita, poslovodkinja picerije Marjeta Flisar, nam je, radijcem in Vestnikovcem, pustila lokal, kavo, pijačo: »Bomo naredili obračun, ko bo tega konec!« Prišel je kolega časopisne redakcije, naš nekdanji sodelavec, in z Irmo sva mu ponudila, da se priključi ekipi. »Joj, ne morem. Avto je ostal na oni strani Mure in nisem mobilen!« Pa saj imamo vozni park radia in Vestnika. Pa prostovoljci nas vozijo na oni strani, če gremo na teren. Pa ga ni bilo več k nam. Leta po agresiji je edini med nami pisal knjige o takratnih dogodkih!

Nama je pa Dejan Fujs, takrat še osnovnošolec, sicer pa sodelavec radia, znal povedati, da je bil med alarmi oni kolega, novinar in pisec spominov, vedno med prvimi v zaklonišču! Alarmi! Poročali smo tako: ko slišimo zavijanje siren, pokličem policijo, Teritorialno obrambo in v program povem, kaj se dogaja in kje. In opozorim ljudi, kako je pametno ravnati.

In se tudi sam umaknem v klet … Včasih sem stopil na ulico. Nikjer žive duše. Na klopci na Slovenski sedi upokojen policist. Vas ni strah, ga vprašam. Letala so nad mestom. »Dragi Marjan, kaj me bo strah,« se je nasmehnil. »Letala verjetno ne bodo metala bomb ali streljala. Če pa bodo, verjetno ne bodo ravno sem. Če pa bodo ravno sem, pa je majhna možnost, da me bodo zadela. Če pa bi me zadelo. Star sem in me ne bi bilo zelo škoda!« Še danes se nasmehnem, ko se spomnim filozofije starega Papiča.

Ni pa mi za smeh, ko se spomnim lepe sončne sobote v Gornji Radgoni. Dan prej so mladi radgonski zanesenjaki z molotovkami zažgali nekaj tovornjakov JLA, namenjenih na mejni prehod. V enem od njih je eden zgorel, tako da so na sedežu ostali le štrclji … in Radgončani so vozili svoje otroke do požgane kolone, dvigali deco, da vidijo štrclje zgorelega sovražnika. V nočnem javljanju na radio Slovenija, sem govoril o Makedončku, kuharju po poklicu, vozniku kamiona na služenju vojaškega roka, ki je bil za te starše sovražnik!

O travmah, ki so morda preganjale to deco še leta po tem prizoru, da ne govorim. S kolegico Bernardo Peček sva se pri ograji radgonske vojašnice, nad avtobusno postajo, pogovarjala s poveljujočim podoficirjem. Mladenič je bil tukaj nov. Rekel sem mu, naj se preda. »Razglasili me bodo za dezerterja, izdajalca. Moral bom na vojni sud!« je rekel nemočen fant, ki so ga poslali sem, ker prejšnji dolgoletni komandir ni bil več zanesljiv. Poročen je bil z domačinko, hči se je ravnokar mislila omožiti …

Flavio Dotto, naš honorarni tonski tehnik, sicer zaposlen pri Elektro, me je zapeljal do hodoške stražnice. Iz Beograda so tja s helikopterjem pripeljali policijske specialce. Eden od naših teritorialcev, ki so bili nameščeni na rob kakih 200 metrov oddaljenega gozdička, me je opozoril: »Vidiš tisti odblesk nad vrati v karavlo? Tam je eden od ostrostrelcev s puško z daljnogledom. Ves čas nas ima na muhi!« Požrl sem slino.

Ja, v tistih desetih dneh sem povsem osivel. Še danes pa sem ponosen, ko mi nekdanji teritorialci pripovedujejo, da so na položajih, v jarkih, gozdovih, zakloniščih poslušali radio in preko mojih poročanj in poročanj kolegov dobivali praktično edine informacije o tem,

kaj se dogaja. In to, vidite, je meni in kolegom vredno več kot statusi vojnih veteranov, odlikovanja in medalje, ki jih ni dobil nihče od pomurskih novinarjev! Toliko Milan! Teh zgodbic je bilo še veliko, ampak človeški spomin ima omejitve. In nočem, da bi moji otroci, morebitni vnuki, sorodniki, prijatelji, “prijatelji”, mislili, da se hvalim. Samo svoje delo sem opravljal! Sorodniki iz Madžarske so celi moji družini ponujali, naj se umaknemo k njim. Seveda sem ponudbo zavrnil; ali bi lahko še komu pogledal v oči, če bi takrat pobegnil? Oba pa veva, da so mnogi storili ravno to. Pozneje pa so vstopili v politiko in nas poučevali o demokraciji, patriotizmu in podobnih banalnostih.

Jože Pojbič

Vrnimo ime neznanemu junaku: minerja pri Petanjcih – poziv pred desetimi leti, ki še vedno velja

Pojasnilo urednika: Zapis spletnega portala Delo 13. junija 2016, ob 8.44[513] *v akciji odkrivanja neznanih junakov slovenske osamosvojitve. Med njimi tudi o dveh minerjih in poskusu miniranja mostu v Petanjcih 28. junija 1991. Poziv, ju je bil objavljen pred več kot desetimi leti, je še vedno aktualen., zato ga uvrščamo v knjigo.*

Petindvajset let po osamosvojitvi se vsiljujejo miti o par osamosvojiteljih, ki naj bi jim bilo ljudstvo hvaležno. A simbolni kapital osamosvojitve pripada ljudstvu in njegovim neznanim junakom. V prihodnjih dneh bomo objavili še kak ducat prizorov iz vojne za Slovenijo, na katerih nastopajo neznani junaki slovenske osamosvojitve. In tudi v prihodnjih dneh bomo povabili bralke in bralce, da nam pomagajo poiskati imena in priimke neznanih junakov slovenske osamosvojitve. Če jih prepoznate, se nam oglasite na neznani.junak@delo.si.

Petanjska zgodba

Na most čez rokav Mure sta postavila eksploziv, ki ni hotel eksplodirati. Prepoznate minerja? Pišite na neznani.junak@delo.si.

Neznana minerja na petanjskem mostu (Foto Jože Pojbič, Delo).

Radenci – V dneh, ko je oklepna kolona polkovnika Popova prodirala od Varaždina skozi Gibino, Hrastje Moto in Radence proti Gornji Radgoni, in tudi pozneje, je bilo Prekmurje prometno odrezano od preostale Slovenije. Vsi mostovi čez Muro so bili zabarikadirani s tovornjaki in nekateri tudi minirani s protioklepnimi minami. Enega, manjšega čez stranski rokav Mure med Petanjci in Radenci, bi 28. junija 1991 skoraj razstrelili. Bilo je zgodaj dopoldne, ko je oklepna kolona JLA iz Verženja, kjer je prenočila, prispela pred Radence.

513 Glej: https://old.delo.si/novice/slovenija/vrnimo-ime-neznanemu-junaku-minerja-pri-petanjcih.html.

Tudi na prekmursko stran, v Petanjce in na mostove čez Muro je bilo slišati streljanje. Med slabo opremljenimi teritorialci, ki so samo z avtomatskimi puškami zasedli glavni petanjski most čez Muro, je bilo čutiti nemir. Takrat ni še nihče vedel, kam je namenjena kolona, katere rohnenje in streljanje je bilo mogoče slišati iz smeri Radencev. Bili sta samo dve možnosti: ali bo pot skozi Radence nadaljevala naravnost proti Gornji Radgoni in tamkajšnjemu mejnemu prehodu ali pa bo v glavnem radenskem križišču zavila desno, čez Muro proti Petanjcem in v Prekmurje.

Negotovost je bila vse večja, hrumenje tankov in oklepnikov vse bliže in v primeru, da bi se kolona usmerila v Prekmurje, sta dva teritorialca dobila nalogo, da minirata enega od manjših petanjskih mostov čez stranski rokav Mure. Pripravila in namestila sta eksploziv, ga opremila z vžigalniki, jih povezala na žice in te odvila toliko, da sta se lahko umaknila na varno razdaljo. A še vedno sta bila skoraj sredi glavnega petanjskega mostu, brez kritja in na muhi tankovskih strojnic, če bi ti pripeljali v to smer.

Stopnjevanje napetosti

Potem je bilo treba čakati. In ko je bilo hrup tankov in streljanje slišati že tako blizu, kot da so že na prvem mostu z radenske strani, je po radijski zvezi prispelo povelje. Nisem ga slišal, a sem videl, da sta se minerja sklonila nad prožilno napravo, nanjo priključila žice, povezane z detonatorji in razstrelivom, za trenutek počakala, potem pa je eden od njiju pritisnil. Podzavestno sem se sklonil in se pripravil na detonacijo. A močnega poka ni bilo.

Še naprej je bilo slišati le hrumenje tankov ter streljanje in v pričakovanju eksplozije, ki naj bi vrgla most v zrak, se je vse zdelo kot boleča tišina. Minerja sta začela zaskrbljeno brskati po sprožilni napravi, preverjala sta žice, kontakte in vse drugo, nato pa spet pritisnila na sprožilo. In spet se ni zgodilo nič. Novo preverjanje, nov poskus in še tretjič nič. Eksplozije ni in ni bilo. Nato pa je prispela informacija, da se je kolona jugoslovanske vojske usmerila proti Gornji Radgoni. Vsem na mostu je odleglo, še najbolj pa neznanima minerjema.

Neznana minerja (Foto: Jože Pojbič, Delo).

Zakaj se nam zdi iskanje neznanega junaka pomembno? Po letu 1991 je to državo pretreslo nekaj divjih privatizacij. Ni šlo le za divjo privatizacijo ekonomskega kapitala, pač pa tudi za divje lastninjenje simbolnega kapitala. Ključni simbolni kapital te države je povezan z njeno osamosvojitvijo. Ob odločitvi za plebiscit so parlamentarne stranke sicer podpisale zavezo, da si ne bo prav noben del politične elite prisvajal zaslug za referendumsko odločitev ljudstva, a zaveza ni veljala dolgo časa.

Brigita Bavčar

Akterka

Da gre za res in je treba ukrepati, sem se zavedala tistega trenutka, ko je letalo Jugoslovanske ljudske armade nad Mursko Soboto prebilo zvočni zid in pognalo strah v kosti neizkušenim akterjem osamosvojitvene vojne. Kot novinarka pa sem opravila svoje poslanstvo, ko sem se odzvala klicu nekdanje sostanovalke in stanovske kolegice iz studia hrvaškega radia, ki me je v neposrednem prenosu vprašala, ali smo v vojni. Namesto odgovora je moja v zrak usmerjena slušalka telefona ujela ušesa parajoči pok v času opoldanskega sovražnega letalskega preleta in poleg povedanega pričala o vojni.

Obrambni načrt je predvidel umik občinskega vodstva v primeru agresije mimo vojašnice v Markišavce, ženska intuicija in zdrava pamet pa sta narekovali drugačen pristop in predvsem pogajanja. Tudi navodilo, naj zapremo dotok vode in onemogočimo dovoz hrane, se mi je kot materi doraščajočega sina zdelo neživljenjsko. Mladi prestrašeni vojaki, katerih obraze sem videla skozi okno, ko so jih s helikopterjem prepeljali iz mariborske v soboško vojašnico, pač niso bili krivi, da se je ljudska spremenila v agresorsko armado.

Ni ščitila naših meja pred tujim agresorjem, kakor so jim zatrjevali nadrejeni, ampak proti donedavnim bratom v skupni državi, ki je razpadala. Zato sem takratnemu poveljniku Civilne zaščite predlagala, naj prižgejo radio na soboškem letnem kopališču, ki je nasproti vojašnice, da bodo vojaki v njej, preko zvočnikov nad bazenom, pridobili potrebne informacije. Tudi sama sem se napotila po Kopališki ulici z ruto na glavi s svojim psom, da bi si ogledala stanje na terenu, preden ga je zasedla Teritorialna obramba pri mostu in je bil prehod nemogoč.

Zaostritve so se mi zdele neprimerne, kajti s prstom na sprožilcu in megafonom v roki se samo stopnjuje nevarnost spopada. Vojna je poraz politike, na katero ne pristajam. Zato kot občinska funkcionarka nisem želela prevzeti revolverja za lastno obrambo, ko so mi ga prinesli domov. Po priučenem pri predvojaški vzgoji na gimnaziji se mi je zdel zastarel in neuporaben. Kar pa ni veljalo za »škorpijona« pri usposabljanju na vojaškem vadbišču v Mačkovcih, ki bi ga v nujnem primeru gotovo uporabila. Na srečo ni bilo treba, saj se je osamosvojitvena vojna za Slovenijo pri nas končala z uspešnimi pogajanji.

Začela se je tistega junijskega jutra, ko nas je na Občini Murska Sobota obiskala delegacija iz sosednje Madžarske. Kot podpredsednica Izvršnega sveta skupščine Občine Murska Sobota za negospodarstvo sem bila prisotna na pogovoru, ki ga je vodil takratni predsednik skupščine občine in opazila, da se je vedno bolj bled vračal v občinsko sejno dvorano. Ob informacijah, ki jih je prejemal vidno vznemirjen, so bili pogovori prekinjeni in tik pred zaporo mej, se je delegaciji uspelo varno vrniti v Porabje.

Prekmurje je bilo v času osamosvojitvene vojne za Slovenijo izolirano, saj je bil most na Muri miniran in ko so začela v soboški bolnišnici zmanjkovati zdravila, me je poklical takratni direktor, magister veterine in svetovala sem mu, naj se poslužijo broda. Obisk dveh mladih vojakov JLA v bolnišnici, ki sta bila poškodovana pri raketiranju lastne vojske na skladišče v vojašnici, me je pretresel. Eden je umrl, drugega pa so odpeljali starši brez zahvale zdravnikom - sorojakom, ki so mu rešili življenje. Kdo ve, ali je preživel kasnejšo morijo v Bosni, kjer se je razplamtela mnogo bolj krvava in daljša vojna, kot smo jo doživeli v Sloveniji.

So pa bili trenutki, ki jih ne bom nikoli pozabila, in si želim, da se ne bi ponovili, saj ženska, ki je dala življenje, težko sprejema njegovo odvzemanje. Pogled na mrtvega vojaka

v Radencih, pri montaži dokumentarnega filma Gornja Radgona 1991 Osamosvojitvena vojna v Pomurju, ki sva ga posnela z možem, me je prepričal o mirovništvu nekdanjih Zelenih Slovenije, ki sem jim pripadala.

Strah pri prevzemu zdravil iz Ingolstadta na mejnem prehodu v Gederovcih, pred uperjenimi mitraljezi in vsakodnevne obveznosti na razredčenem Izvršnem svetu skupščine Občine Murska Sobota, sem premagovala prisebno. Prav tako pa sem se odzvala, ko me je poklical tedanji poveljnik Teritorialne obrambe za Prekmurje, ki sem ga poznala kot zborovodjo iz časov, ko sem urejala Kulturna obzorja Vestnika. Predlagala sem pogajanja, da pa je želel le pridobiti čas pred izvršitvijo ukaza o napadu na vojašnico, to sem od njega izvedela šele na sestanku za nastanek pričujočega zbornika!

Pri pogajanjih v vojašnici žal kot ženska (po presoji nadrejenega - predsednika Izvršnega sveta) nisem smela sodelovati. Je pa takratnega predsednika Skupščine Občine Murska Sobota, ki je bil eden od treh na pogajanjih, s političnega parketa k sreči poznal komandant soboške vojašnice. Tako so izmenjali le besede brez uporabe orožja in Murska Sobota je ostala cela, na kar sem ponosna, čeprav je vso slavo požel nekdo drug.

Ena od soboških ulic v času, ko so mesto preletavala jugoslovanska vojaška letala. (Foto Jože Pojbič)

Ines Baler

Vojna skozi fotografsko oko, s terena v temnico in nazaj

Vestnikova sodelavka je bila pred 30 leti ena od samo dveh slovenskih fotoreporterk, ki sta dokumentirali dogajanje. »Za vojno si vedno zelen, ne glede na to, koliko delovnih izkušenj imaš. Vojna se je pred 30 leti zgodila čez noč, nihče je ni pričakoval,« začne pripovedovati Nataša Juhnov, ki je leta 1991 v središču dogajanja s fotoaparatom v roki spremljala slovensko osamosvojitveno vojno. Tako kot preostala ekipa je padla v dogajanje ter z drugimi novinarji in fotoreporterji največ časa preživela v Gornji Radgoni. »Vojno sem doživela tri leta po zaposlitvi pri Vestniku. Seveda me je bilo strah, ker je bilo to nekaj nepoznanega. Spomnim pa se reporterke iz Associated Pressa, ki se je na terenu skoraj metala pod tanke, ko so ti zapuščali Gornjo Radgono. Ona je bila že stari maček v svojem poklicu,« pravi novinarka Vestnika.

V neposredni bližini

Spominja se prizorov bombardiranih hiš, metanja zažigalnih steklenic, vojakov na ulicah. »Vse, kar lahko danes vidimo v jugoslovanskih vojnih filmih, je dejansko bilo.« Tiste junijske dni je bila razpeta med terenom in temnico, kamor se je vsakih nekaj ur odpravila razvit fotografije. »Imeli smo dva službena avtomobila. Eden je bil parkiran na Petanjcih, drugi čez Muro v Radencih, da je ekipa natančno vedela, kje ju najde. Ravno tisti dan, ko so bombardirali hiše pri gradu v Gornji Radgoni in zvonik, nas je bilo tam več novinarjev in fotografov. Ker se nekaj ur ni nič dogajalo, sem sedla v avto in se vračala proti Murski Soboti. Potem pa sem nekje v Radencih po radiu zaslišala, da je pravkar odjeknila eksplozija. Takrat sem bila res jezna, ker sem tako rekoč za nekaj trenutkov zamudila dogajanje.«

Še en trenutek, ki se ga živo spominja, je tisti, ko so polkovniku jugoslovanske armade Berislavu Popovu dovolili oditi iz močno razrušene Gornje Radgone. »Stali smo dva metra stran in fotografirali. Po dogovoru so se prižgali tanki in se z mejnega prehoda umikali skozi Gornjo Radgono. To dogajanje je bilo res vojno in takrat me je bilo precej strah.« Po odhodu jugoslovanskih vojakov so se na svoje domove v bližini mejnega prehoda vračali tudi domačini, ki so jih med obleganjem preselili v višje predele k sorodnikom. »Kaj hitro bi se takrat lahko zgodilo, da nekaterih fotografij ne bi več imela. Neki gospod je v afektu pritekel in mi želel odvzeti fotoaparat. Če bi mu uspelo, ne bi imeli fotografij Popova, tako da smo imeli srečo,« pove fotografinja, ki je bila ena od samo dveh slovenskih fotoreporterk – poleg nje še Barbara Čeferin, takrat Sršen, ki sta fotografirali vojno za Slovenijo. Po odhodu omenjenega polkovnika je Vestnikova sodelavka fotografirala tudi rokovanje slovenskih vojakov z avstrijskimi in dvig slovenske zastave na radgonskem mejnem prehodu.

Stražili so jih teritorialci

»Vojno dogajanje si zapomniš za vedno in seveda upaš, da ga ne bo več. Vedno znova se vprašaš, zakaj mora vihrati vojna. Po Sloveniji je podobna situacija sledila še na Hrvaškem in v Bosni in vsakič, ko si gledal poročila, te je spreletaval srh.«

Agresor odhaja iz Gornje Radgone (Foto Nataša Juhnov).

Zaradi negotovih razmer so se člani redakcije, takrat pisarne iz prvega nadstropja stavbe, v kateri je delovala gostilna Central, preselili v klet, kjer je bila tudi znana picerija Podmornica. Na hodnikih pa so jih stražili pripadniki Teritorialne obrambe. »Nad Mursko Soboto so letali migi, zato so novinarji pisalne stroje odnesli v klet in so tam delali. Ne nazadnje je bil to medij in si se bal, ker je bila blizu tudi vojašnica.«

Po koncu vojaških spopadov je bilo mejno mesto ob Muri videti strašljivo (Foto Nataša Juhnov).

Fotografinja kot svojo najboljšo fotografijo, ki prikazuje takratno vojno dogajanje, izbere tisto, na kateri oklepniki zapuščajo Gornjo Radgono, v ozadju pa je uničena hiša. »Tista je res odsev ujetega trenutka in takratnega razdejanja.«

7 • Vestnik • 24. junij 2021
www.vestnik.si • e: vestnik@vestnik.si

»Vojno dogajanje si zapomniš za vedno in seveda upaš, da ga ne bo več. Vedno znova se vprašaš, zakaj mora vihrati vojna. Za Slovenijo je podobna situacija sledila še na Hrvaškem in v Bosni in vsakič, ko si gledal poročila, te je spreletaval srh.«

30 let

Vojna skozi fotografsko oko

S terena v temnico in nazaj

Vestnikova sodelavka je bila pred 30 leti ena od samo dveh slovenskih fotoreporterk, ki sta dokumentirali dogajanje

»Za vojno si vedno zelen, ne glede na to, koliko delovnih izkušenj imaš. Vojna se je pred 30 leti zgodila čez noč, nihče je ni pričakoval,« začne pripovedovati Nataša Juhnov, ki je leta 1991 v središču dogajanja s fotoaparatom v roki spremljala slovensko osamosvojitveno vojno. Tako kot preostala ekipa je padla v dogajanje ter z drugimi novinarji in fotoreporterji največ časa preživela v Gornji Radgoni. »Vojno sem doživela tri leta po zaposlitvi pri Vestniku. Seveda me je bilo strah, ker je bilo to nekaj nepoznanega. Spomnim pa se reporterke iz Associated Pressa, ki se je na terenu skoraj metala pod tanke, ko so ti zapuščali Gornjo Radgono. Ona je bila že stari maček v svojem poklicu,« pravi vestnikovka.

Spominja se prizorov bombardiranih hiš, metanja zažigalnih steklenic, vojakov na ulicah. »Vse, kar lahko danes vidimo v jugoslovanskih vojnih filmih, je dejansko bilo.« Tiste junijske dni je bila razpeta med terenom in temnico, kamor se je vsakih nekaj ur odpravila razvit fotografije. »Imeli smo dva službena avtomobila. Eden je bil parkiran na Petanjcih, drugi čez Muro, v Radencih, da je ekipa natančno vedela, kje ju najde. Ravno tisti dan, ko so bombardirali hiše pri gradu v Gornji Radgoni in zvonik, nas je bilo tam več novinarjev in fotografov. Ker se nekaj ur ni nič dogajalo, sem sedla v avto in se vračala proti Murski Soboti. Potem pa nekje v Radencih po radiu slišim, da je pravkar odjeknila eksplozija.

Vestnikova fotografinja v Gornji Radgoni, ko so slovenski vojaki ponosno dvignili slovensko zastavo. FOTO JOŽE POJBIČ

»Vojno dogajanje si zapomniš za vedno in seveda upaš, da ga ne bo več. Vedno znova se vprašaš, zakaj mora vihrati vojna. Po Sloveniji je podobna situacija sledila še na Hrvaškem in v Bosni in vsakič, ko si gledal poročila, te je spreletaval srh.« Zaradi negotovih razmer so člani redakcije takrat pisarne iz prvega nadstropja stavbe, v kateri je delovala gostilna Central, preselili v klet, kjer je bila tudi znana picerija Podmornica. Na hodnikih pa so jih stražili pripadniki teritorialne obrambe. »Nad Mursko Soboto so letali migi, zato so novinarji pisalne stroje odnesli v klet in so tam delali. Ne nazadnje je bil to medij in si se bal, ker je bila blizu tudi vojašnica,« pristavi.

Fotografinja kot svojo najboljšo fotografijo, ki prikazuje takratno vojno dogajanje, izbere tisto, na kateri oklepniki zapuščajo Gornjo Radgono, v ozadju pa je uničena hiša. »Tista je res odsev ujetega trenutka in takratnega razdejanja.« Dolgoletna Vestnikova fotografinja se pogosto spomni izjave slavnega madžarsko-ameriškega vojnega fotoreporterja Roberta Capa, da če fotografije niso dovolj dobre, nisi bil dovolj blizu. »Na to pomislim sploh takrat, ko nisem zadovoljna s fotografijami, ki jih prinesem s terena. Toda vojna je nekaj popolnoma drugega,« zamišljeno sklene.

Potem ko se je desetdnevna vojna v Sloveniji končala, so od daleč, pa tudi od blizu, spremljali dogodke v preostalih nekdanjih jugoslovanskih

Ta fotografija po mnenju Nataše Juhnov najbolj odseva vojno vzdušje in razdejanje v Gornji Radgoni leta 1991. FOTO NATAŠA JUHNOV

Kolona tankov jugoslovanske ljudske armade v Gornji Radgoni iz neposredne bližine. Za Vestnik je vojno dogajanje fotografirala tudi novinarka Bernarda Balažic Peček, ki je v uredništvo sploh prva prinesla fotografije tankov z ljutomersko-ormoškega območja. V središču dogajanja se je znašla čisto po naključju, med pripravljanjem reportaže. Avtor nekaterih prvih fotografij je tudi nekdanji Vestnikov sodelavec Dušan Loparnik. FOTO ARHIV VESTNIKA

Mnogi se še danes spomnijo prizorov bombardiranih hiš, dima, vojakov na ulicah in metanja zažigalnih steklenic. FOTO ARHIV VESTNIKA

Takrat sem bila res jezna, ker sem tako rekoč za nekaj trenutkov zamudila dogajanje,« opiše. Še en trenutek, ki se ga živo spominja, je tisti, ko je polkovnik jugoslovanske armade Berislav Popov s Slovenijo sklenil premirje. »Stali smo dva metra stran in fotografirali. Po dogovoru so se prižgali tanki in se z mejnega prehoda umikali skozi Gornjo Radgono. To dogajanje je bilo res vojno in takrat me je bilo precej strah,« nadaljuje. Po odhodu jugoslovanskih vojakov so se na svoje domove v bližini mejnega prehoda vračali tudi domačini, ki so jih med obleganjem preselili v višje predele k sorodnikom. »Kaj hitro bi se takrat lahko zgodilo, da nekaterih fotografij ne bi več imela. Neki gospod je v afektu pritekel in mi želel odvzeti fotoaparat. Če bi mu uspelo, ne bi imeli fotografij Popova, tako da smo imeli na neki način srečo,« pove fotografinja, ki je bila ena od samo dveh slovenskih fotoreporterk – poleg nje še Barbara Čeferin, takrat Sršen –, ki sta fotografirali vojno za Slovenijo. Po odhodu omenjenega polkovnika je Vestnikova sodelavka fotografirala tudi rokovanje slovenskih vojakov z avstrijskimi in dvig slovenske zastave na radgonskem mejnem prehodu.

republikah. »Spomnim se, da smo z novinarjem Bojanom Pečkom in zdaj že pokojnim gospodom Sinicem iz Ženkovec v bolnišnico v Osijeku med vojno na Hrvaškem vozili zdravila,« še pravi in doda, da imaš kot zagnan mladostnik neke ideale in želje, vojna pa je te marsikomu prekrižala.

Vse slikovno in arhivsko gradivo je pomembna zapuščina slovenske zgodovine. Ob 30-letnici se pripravlja več razstav in dogodkov, nekatere Vestnikove fotografije so tudi del razstave Muzeja novejše zgodovine.

Ines Baler

Vestnik ob 30-letnici osamosvojitve v počastitev fotoreporterki Nataši Juhnov.

Dolgoletna Vestnikova fotografinja se pogosto spomni izjave slavnega madžarsko-ameriškega vojnega fotoreporterja Roberta Capa, da če fotografije niso dovolj dobre, nisi bil dovolj blizu. »Na to pomislim takrat, ko nisem zadovoljna s fotografijami, ki jih prinesem s terena.

Toda vojna je nekaj popolnoma drugega.« Potem, ko se je desetdnevna vojna v Sloveniji končala, so od daleč, pa tudi od blizu, spremljali dogodke v preostalih nekdanjih jugoslovanskih republikah. »Spomnim se, da smo z novinarjem Bojanom Pečekom in zdaj že pokojnim gospodom Sinicem iz Zenkovcev v bolnišnico v Osijeku med vojno na Hrvaškem vozili zdravila,« in še dodala Nataša, »… da imaš kot zagnan mladostnik neke ideale in želje, vojna pa je te marsikomu prekrižala.«

Vse slikovno in arhivsko gradivo je pomembna zapuščina slovenske zgodovine. Ob 30-letnici so pripravili več razstav in dogodkov, nekatere Vestnikove fotografije so tudi del razstave Muzeja novejše zgodovine.

Erika Hriberšek

Vsak med nami je prispeval svoj kamenček…

Težko je verjeti, da je od takrat minilo že skoraj petintrideset let. Prelomni dogodki, povezani z osamosvajanjem Slovenije, so se 1991. leta boleče dotaknili tudi naše družine in se kljub odmaknjenosti vedno znova plazijo iz spomina. Začelo se je pravzaprav že leto pred tem, ko je najinega Andreja čakalo obvezno služenje vojaščine. V čedalje bolj kaotičnem političnem stanju tedanje Jugoslavije, razplamtevajočem se srbskem nacionalizmu, mitingih resnice in pripravah Slovenije, da odide iz vsega tega, je bil vpoklic naših sinov toliko bolj zaskrbljujoč. Andrej je septembra leta 1990 postal vojak v vojašnici Virovitica na Hrvaškem.

Stike smo takrat lahko ohranjali le s pismi, ki so bila pogosta in pomirjujoča. Stoično je sprejemal vojaški dril in mu bil kos. Dogodek svečane zaobljube, ko sva ga starša lahko prvič obiskala, je bil zame šokanten. Od doma sem v JLA pospremila razigranega mladostnika s pravkar ostriženimi, do ramen segajočimi kodri, tam pa sem objela bledega fanta z upadlimi lici. »Zakaj pa jokaš, mama? Saj sem v redu. Skrbim, da delam prav za njih in tudi zase,« me je potolažil. Ne samo jokala, najraje bi kričala ob pogledu na nepregledno množico sivozelenih uniform. Verjetno so podobno čutile tudi druge matere, ki so skupaj z mano zaskrbljujoče opazovale drugačne solze očetov iz drugih jugoslovanskih republik. Ti so si ob diktirani zaobljubi naših sinov, da so za domovino pripravljeni žrtvovati tudi svoja življenja, ganjeni brisali solze sreče in ponosno držali roke na svoji srčni strani.

Neštetokrat prehojene ulice in neskončni pogovori so v naslednjih mesecih postali stalnica ob najinih dokaj pogostih obiskih. Še posebno, ko je bil prestavljen v karavlo Terezino polje ob istoimenskem mejnem prehodu z Madžarsko čez reko Dravo v tamkajšnje mesto Barcs. Andrej je skupaj s fanti iz vseh republik nekdanje Jugoslavije pod taktirko črnogorskega vodnika moral opravljati »graničarske« zadolžitve. Odnosi v karavli so bili strpni, najini obiski pa vedno povezani z obilo domačega peciva za vse fante in z obvezno steklenico žganja za vodnika. Temu sva uredila tudi nakup vrtne kosilnice iz nekdanje soboške Panonije in ob urejanju posla pridobila zaupno telefonsko številko vojašnice v Virovitici.

Potem se je zgodil slovenski plebiscit, Andrej je preživel mrzlo podravsko zimo, napetost v državi pa je začela naraščati. Spomladi je začelo prihajati do pogostejših konfliktov tudi med tamkajšnjim narodnostno mešanim prebivalstvom. V »izrednih stanjih« so fantom zaradi varnosti prepovedali izhode in jih zadrževali v karavli. Na enem od obiskov sva tako preživela dan z njimi, bila povabljena na kosilo in »politično vzgojno uro«, ki jo je izvedel oficir z visokim činom iz Virovitice ter bila javno vprašana, če si tudi midva želiva samostojno Slovenijo. Spomnim se, kako sem ob nepričakovanem vprašanju zajecljala, da si ne želim nič drugega kot miru in da se sin srečno vrne domov.

Andrej je bil zadolžen za prinašanje pošte iz nekaj kilometrov oddaljenega Gornjega Bazja in je tako lahko večkrat poklical domov. Čutila sva, da je ujetnik enostranskih informacij, saj se je »politično vzgajanje« vojakov prefinjeno nadaljevalo tudi s pomočjo tovrstne blokade. Ob prvem naslednjem obisku sva mu prinesla walkman, ki ga je nato skrivaj poslušal, predvsem na obhodih meje in tako dobil vsaj nekaj drugih informacij. Predvsem pa je spoznal, da mora biti v vseh ozirih zelo previden, še posebno v izjavah, saj je postajalo jasno, da Slovenija s svojo osamosvojitvijo misli resno. To pa je začelo motiti fante - vojake iz drugih republik in še bolj njihove predpostavljene.

Po aretaciji poveljnika TO vzhodnoštajerske pokrajine in Pekrskih dogodkih konec maja

1991 se je najina starševska skrb stopnjevala, vendar so bili Andrejevi občasni telefonski klici še vedno pomirjujoči. Vse dokler jih ni bilo več in je komaj rojeno državo Slovenijo konec junija napadla Jugoslovanska ljudska armada, ki ji je formalno pripadal tudi najin sin.

Slutnja, da je nekaj narobe, je boleče glodala. Zmeda v glavi je bila popolna, odgovora na najpomembnejše vprašanje, kje je Andrej, kaj se dogaja z njim, pa ni bilo. Dogodki so se vrstili z bliskovito naglico. Slovenski narod je bil svojo odločitev za samostojnost pripravljen braniti za vsako ceno, tudi z orožjem. Slovenija se je uprla in je bila v vojni. Mediji so državljane obveščali o vsem, kar se je dogajalo, televizijski posnetki so bili pretresljivi. Vendar so se začela vrstiti čedalje bolj optimistična poročila o uspešnih akcijah pripadnikov slovenske Teritorialne obrambe in milice. Nekaj mater se nas je zbralo na Trgu zmage v Murski Soboti na mirnem shodu z zahtevo, da naj naše sinove izpustijo iz JLA. V sosednjem dijaškem domu, kjer je bil tudi štab TO, je bilo namreč iz dneva v dan nameščenih več fantov iz stražnic ob državnih mejah z Madžarsko in Avstrijo, ki so se mirno predale braniteljem Slovenije.

Bog ve, kako bi se razpletla zgodba ene od njih na meji z Avstrijo, če se vanjo ne bi vključili tudi nekateri med nami. Poveljujočega kapetana, po narodnosti Hrvata, je najin prijatelj na pobudo teritorialcev soočil z ženo, ki ga je pred stražnico uspela prepričati v mirno predajo. Dokler ni dobil ustrezne uradne zaščite, sta ga z mojim možem z na novo urejenimi dokumenti odpeljala v Radkersburg, kjer se je s posredovanjem župnika iz Gornje Radgone za nekaj dni skril v tamkajšnjem župnišču, njegova družina (žena, tašča in dva otroka) pa se je zaradi nenehnih telefonskih groženj z likvidacijo za eno noč zatekla k nam.

Po Sloveniji je pokalo, Mursko Soboto so preletavala vojaška letala in ob alarmih smo se umikali v urejena zaklonišča ali v domače kleti. Slovenski vojaki so začeli s pobegi iz vojašnic, od Andreja pa ni bilo nobenega glasu. Takrat se je mož spomnil na telefonsko številko vojašnice in z grobo komunikacijo izsilil povezavo s starešino na Terezinem polju. Izvedel je, da Andreja že nekaj dni ni v karavli, ker je bil zaradi visoke vročine prepeljan v vojaško ambulanto v Virovitici in da ne ve, kaj je z njim.

»Dal si mi besedo, da boš pazil nanj! Vedeti hočem, kaj je z njim,« je bil mož oster z vodnikom. Čez nekaj minut sva ponovila klic in izvedela, da je bil Andrej od tam prestavljen v civilno bolnišnico v Virovitici, da je zelo bolan in da lahko prideva na obisk. »Kako naj prideva, če so pa tvoji na Muri,« je rekel mož. »Pa pridita preko Madžarske,« je odgovoril vodnik. Namig je sprožil takojšnjo odločitev. Na to, da je vse skupaj zelo tvegano, nisva niti pomislila. Skrb za sina je bila prevelika in namen, da ga za vsako ceno pripeljeva domov, dokončen. Predvidevanje, da v civilni bolnišnici ni pod vojaškim nadzorom, je bilo smiselno izkoristiti takoj, še posebno, ker sva vodniku obisk napovedala za naslednji dan.

Bilo je že pozno popoldne, vendar sta nama vodja in uslužbenka takrat Občinskega sekretariata za notranje zadeve priskrbela Andrejev tam deponiran potni list. V naglici sva na pot vzela le trenirko, odejo in tudi zemljevid, saj poti po Madžarski nisva poznala. Že začetek je bil zelo stresen. Prebila sva se mimo cistern, traktorjev in kamionov, ki so bili pred Dolgo vasjo postavljeni za barikade.

Do meje, ki sva jo lahko kot edina potnika prestopila brez pojasnil, kam sva namenjena v tako nepredvidljivem času, so naju po varni poti pospremili slovenski oboroženi fantje. Bila sva že pri madžarskih mejnih organih, ko je na desni strani silovito počilo. Avto z nemško registracijo je z veliko hitrostjo pridrvel mimo raznolikih slovenskih uniformirancev, brez ustavljanja prebil madžarsko mejno rampo, in šofer je z okrvavljeno glavo omahnil skozi avtomobilsko okno.

V paniki nama je madžarski uradnik pozabil vrniti potna lista in šele moje, v prošnjo sklenjene roke, so ga spomnile, da jih že nekaj časa drži v rokah. Pretresena in tresoča sva nadaljevala pot, nekje za Nagykanizo brez posledic prestala policijsko kontrolo in na mejnem prehodu Barcs - Terezino polje vstopila na Hrvaško. Vse je bilo mirno, vendar je vožnja mimo karavle ob cesti in vojašnice v nekaj kilometrov oddaljeni Virovitici izzvala tesnobo in strah. Imela sem občutek, da je tudi tam življenje obstalo, vendar na drugačen način kot v Sloveniji, ki je bila v vojni.

Ulice so bile skoraj prazne. Parkirala sva blizu bolnišnice in vratar, s puško ob nogah, naju je usmeril na infekcijski oddelek. Prijazna sestra naju je ob vprašanju, če pri njih leži najin sin, prestrašeno vprašala: »Zar, onaj vojnik? *(A, tisti vojak?)«,* nama pokazala sobo in se diskretno umaknila. Stisnilo me je pri srcu. Andrej je z vročičnimi očmi nemočno ležal, s sosednje postelje je zaudarjalo po iztrebkih otroka s hudo drisko in ko naju je zagledal, se je najprej zasvetila solzica, nato pa je sledilo vprašanje: »Kaj se dogaja z mojo Soboto?«

V bolnišnici je namreč izvedel za dogodke v Sloveniji. O tem, kaj pa se dogaja z njim, nama ni znal ničesar povedati, le potožil je, da ima že dalj časa visoko vročino, da ga zelo boli cela desna stran telesa, da so ga s karavle odpeljali v vojašnico, čez čas od tam v bolnišnico, a ne ve, če so ga sploh kako zdravili. S težavo je vstal in z očetom sta se na stranišču hitro zmenila, da bomo pobegnili.

Oče mu je pomagal sleči bolnišnično obleko, ki sta jo pustila na stranišču in obleči trenirko. Uspelo se nam je izmuzniti do avta, a čakala nas je najbolj tvegana pot mimo vojašnice in karavle do mejnega prehoda. V redkem prometu smo bili zelo opazni, zaradi pogostih obiskov pa je bil tudi avto marsikomu poznan. Mimo karavle je Andrej začel trepetati od strahu in prositi: »Ati, mama, hitro mi dajta neka sončna očala.«

Kot zakleto smo za nekaj trenutkov, ki so se spremenili v večnost, obstali v koloni za tovornjaki tik nad karavlo, vendar se je mož odločil in umirjeno zapeljal mimo. Hrvaški mejni organi so nas brez problemov pustili naprej in prihod na Madžarsko je pomenil olajšanje. Zaradi prestanega strahu in visoke vročine se je Andrej tresel, bil je žejen, vode pa nismo imeli. Mož je tekel v prvo gostilno, ki smo jo našli ob cesti, vendar je dobil le neko gazirano pijačo. Čedalje bolj jasno je postajalo, da moramo čimprej priti domov in poiskati ustrezno zdravniško pomoč. Vendar je koncentracija začela popuščati in pomotoma smo se znašli na mejnem prehodu Letenye, kjer bi se skoraj ponovno vrnili na Hrvaško.

Končno smo bili na pravem kraju. Od madžarskega uradnika, ki si naju je kot priči dogodka z nemškim avtom zapomnil, smo v polomljeni nemščini izvedeli, da je: »Avto kaputt, Chauffeur in Hospital. *(Avto je uničen, šofer pa v bolnišnici.)«,* slovenski vojaki pa so nas dobro razpoloženi zopet pospremili, da smo lahko varno nadaljevali pot do Murske Sobote.

Takoj smo se obrnili na našega dragega, žal že pokojnega, soseda in predstojnika infekcijskega oddelka v soboški bolnišnici. Bil je dežuren, Andreja je nemudoma vzel v bolnišnično oskrbo in ga kot pobeglega vojaka tudi sicer zaščitil. Šele proti koncu naslednjega dne nama je zaupal: »Fant je zdaj že izven življenjske nevarnosti. Ampak brez ustreznega zdravljenja bi s tako sepso v kratkem umrl. Zato vama čestitam za vajino starševsko dejanje!«

Z možem sva se sesedla. Soočenje z dejstvom, da bi lahko ostala brez edinega sina, je bilo grozljivo. Potem so začela vrtati vprašanja. Kaj je vzrok zastrupitve? Zakaj ravno Andrej? Vendar odgovora nismo nikoli dobili. Zdravljenje je bilo dolgotrajno. Najprej nekaj tednov bolnišnice, nato je sledilo več mesecev jemanja zdravil in pogoste kontrole krvi.

Mlado telo si je opomoglo, dušo pa so še nekaj let spremljale nočne more. O dogajanju v vojski ni hotel nikoli govoriti. Ampak kričanje v sanjah je gotovo imelo vzrok.

Vsak med nami je prispeval svoj kamenček v mozaik vojne za samostojno Slovenijo. Zadnja generacija slovenskih fantov v JLA pa je napisala nešteto zgodb. Mnogi med njimi so jo kljub nevarnosti zapustili in s tem pokazali pripadnost svojemu narodu in novi domovini. Ministrstvo za obrambo jim je za njihova dejanja podelilo spominske znake Zvest Sloveniji. V Andrejevega je vgravirana številka 1.100.

Nika Nemec in Taja Novak

Vloga Pomurk v slovenski osamosvojitveni vojni

V raziskovalni nalogi *Vloga Pomurk v slovenski osamosvojitveni vojni* sva Nika Nemec in Taja Novak pod mentorstvom Janje Adanič Vratarič v šolskem letu 2022/2023 raziskovali, kakšna je bila vloga žensk, Pomurk v času slovenske osamosvojitve. V pričujočem prispevku predstavljamo intervjuje s petimi ženskami, ki so v času slovenske osamosvojitvene vojne delovale na različnih področjih življenja in so bile tako aktivno vpete v osamosvojitveno dogajanje. Celotna raziskovalna naloga je bila prvotno leta 2023 objavljena v elektronski publikaciji Spominska obeležja pripovedujejo[514], tukaj pa objavljamo samo pet zgovornih intervjujev.

Jacqueline Steržaj, oficirka, poveljnica drugega jurišnega voda v osamosvojitveni vojni za Slovenijo

Jacqueline Steržaj je že kot majhna deklica sanjala o tem, da bo nekoč vojakinja. Po končanem prvem letniku študija agronomije se je prijavila v jugoslovansko vojsko. Bila je druga najboljša v tisti generaciji žensk v šoli za rezervne oficirje.

Fotografija ob intervjuju z Jacqueline Steržaj
(Osebni arhiv avtoric)

Kako ste vedeli, da se bo začela vojna?

Pred začetkom vojne smo začeli slutiti, da nekaj ni v redu. Jugoslovanska vojska nam je začela umikati orožje iz skladišč pod pretvezo, da hočejo staro orožje menjati za novega. To se je začelo dogajati januarja in to so bili prvi znaki, da nekaj ni prav. Spominjam se, da sem v tem času obiskovala fakulteto in bi se morala udeležiti izpita, pa so mi svetovali, naj ostanem doma. Sicer nihče ni dal konkretnega namiga, da se nekaj dogaja. Imeli pa smo enkrat več vojaških vaj.

514 Glej: Šteiner (ur.) 2023, Spominska obeležja pripovedujejo 2022/23, str. 194-232.

Kdo vas je vpoklical v vojno?

Mene je vpoklicala Teritorialna obramba. Bila sem med rezervisti, saj je Teritorialna obramba bila organizirana ko slovenska vojska.

Kakšni so bili občutki ob vpoklicu?

Ob vpoklicu so bili zelo intenzivni in zanimivi občutki. Jaz sem sicer uživala v tem in vojaških nalogah. Ob vpoklicu smo vedeli, da se bo nekaj zgodilo, čeprav nismo verjeli, da imamo »notranjo vojno«. Tujec nas zagotovo ni mogel napasti, saj ni bilo nobenih obvestil. Naprej smo mislili, da se bo vse rešilo s pogovori.

Kakšno nalogo ste opravljali v času vojne?

Bila sem razporejena v odred v Ljutomeru, ki je bil sestavljen iz jurišnih vodov. Bila sem komandirka drugega jurišnega voda, pod sabo sem imela približno 24 vojakov, ki so bili z mano že leta na vajah. Moja naloga je bila zaščititi ljutomersko območje oziroma območje Prlekije.

S kakšnim orožjem ste se borili?

V začetku nismo imeli ničesar razen avtomatskega orožja. Kasneje smo dobili protitankovsko orožje, vendar pa je tudi to bilo v zelo majhnih količinah.

Kje je bila v tistem času vaša družina?

Moja družina je bila doma.

Kakšen je bil vsakdan vojaka v času vojne?

Na začetku je bilo zelo hudo. Prve dneve sem s svojim vodom preživela v Kačurah. Moja naloga je bila zaščititi Kačure ob prihodu tankov. Začeli smo postavljati tudi barikade. Imeli smo srečo, da so barikade zdržale. Brez hrane in pijače, brez vsega, pravi strah. To smo doživeli iz noči v dan. Slišiš tanke, ampak ne veš, kje so in kaj se bo zgodilo. Res je bilo naporno.

Kako ste se kot vojakinja počutili, ko ste se borili proti Slovencem v JLA?

V tistem času, ko sem se morala boriti praktično proti naši vojski JLA, saj sem tudi jaz služila vojsko v Srbiji, nisem razmišljala, da je to lahko tvoj človek. Takrat je za nas vojake to bil agresor. To je bil človek, ki nas je napadel. Ni nam bilo jasno, kako in kaj, edino, kar smo razumeli, je bilo, da bi Srbija rada imela zase naše območje. Nismo razmišljali, da so v tankih Slovenci, Hrvati ali Srbi.

Kakšen je bil odnos sodelavcev do vas?

Moškim se nikoli nisem pustila zaničevati zaradi tega, ker sem ženska oficirka. Ker so vedeli, da sem sposobna voditi, so mi pustili proste roke. S svojo vojsko nikoli nisem imela problemov. S strani fantov sem bila deležna spoštovanja. Nikoli pa nisem imela težav z zaničevanjem. Na enih vajah sem vodila 97 moških in takrat je samo en imel problem s tem, da mu je nadrejena ženska. To zadevo sva takoj razčistila tako, da sem mu razložila, da sem bila takrat ne glede na spol v vlogi oficirja. Do njih sem vedno ohranjala distanco, ko sem bila na delovnem mestu. Službo in zasebnost sem vedno ločevala. Sicer sem sama opazila, da se delajo razlike med ženskami in moškimi v štabu. V štabu je bil moški, ki me je zaničeval in proti meni spuščal neprijetne opazke, njegovo mnenje je bilo, da ženska tega ne zmore, po vsem skupaj sem nato sklepala, da je on odgovoren tudi za to,

da nisem prišla v vojaško službo. Vedno, ko sem želela z njim spregovoriti o tej temi, je samo rekel: »Pustiva to. Saj veš, ženske in vojska ne gredo skupaj.«

Ali bi se bili še enkrat pripravljeni boriti za Slovenijo?

Ja, vedno. Po pravici povedano sem zavedna Slovenka. To mi je v krvi. Od malega sem imela željo po vojaški službi, prva priložnost je bila služenje vojaškega roka. Tudi zdaj, če bi se kaj zgodilo glede Rusije in Ukrajine, takoj oblečem uniformo za Slovenijo.

Ali menite, da ste od Republike Slovenije bili deležni dostojne zahvale za opravljeno delo?

Kot sem že omenila, sem bila edina ženska, ki je vodila svoj vod, čeprav Ljubljana tega ni priznavala. Samo moj vod ni prejel nagrade za uspešno izvajanje vojnih nalog. Samo zaradi tega, ker sem ženska. Nismo prejeli ne priznanja za Kačure, ki smo jih branili, niti za Gornjo Radgono. Preostali vodi, ki so bili pod vodstvom moških, so te nagrade prejeli. Moj vod in jaz smo ostali brez nagrad. Uradna obrazložitev iz Ljubljane je bila, da sem bila pomočnica vodje. Ko so me vprašali, ali si kdo zasluži kakšno posebno nagrado, sem odgovorila, da si vsi zaslužimo enake nagrade. Ostali vodi so prejeli nagrade, v mojem vodu pa je ni prejel nihče. Edino priznanje, ki sem ga prejela, je bilo Obranili domovino. Šele pozneje sem prejela medaljo Republike Slovenije, ki naj bi bila opravičilo za vsa priznanja, ki bi jih morala prejeti, pa jih nisem.

Priznanje in medalje ki jih je prejela za prispevek v vojni.
(Foto arhiv Jacqueline Steržaj)

Irma Benko, direktorica in glavna urednica v medijski hiši

Irma Benko je bila v času vojne direktorica in glavna urednica v regijski medijski hiši Podjetje za informiranje v Murski Soboti. Ta medijska hiša je izdajala tednik Vestnik in Nepujsag. V njihovi lasti je bil tudi Radio Murski val in program v madžarščini MMR. V intervjuju je kot zanimivost povedala, da Vestnik zaradi izrednih razmer med vojno skoraj ne bi izšel. Nato pa se je angažirala skupina ljudi, ki so usposobili nekdanjo tiskarno na svinec ter zlagali črko po črko in s tem omogočili izid Vestnika, kar je še en velik pokazatelj povezanosti ljudi takrat. Zaupala nama je tudi, da je razočarana nad zapostavljenostjo medijev pri

Fotografija ob intervjuju z Irmo Benko (Osebni arhiv avtoric)

priznanju njihove vloge v osamosvojitveni vojni ter da so jim v takratnem času očitali, da se z vojno le oglašujejo.

Kakšno nalogo ste opravljali v času vojne?

Kot direktorica in glavna urednica v regijski medijski hiši Podjetje za informiranje s sedežem v Murski Soboti, ki je bila izdajateljica tednika Vestnik in tednika Nepujsag ter Radia Murski val in programa v madžarskem jeziku MMR, sem še iz časov bivše države imela nekaj znanja in izkušenj o vlogi in delovanju medijev v izrednih razmerah. Te so mi pravzaprav čez noč prišle zelo prav. V ospredje so stopili domoljubje, pogum in zavedanje odgovornosti do naših bralcev in poslušalcev, ki so se z nami vred znašli v negotovosti, se soočili z nepredvidljivostjo razvoja dogodkov pa tudi strahu ni manjkalo. Nobene »komande« od zunaj ni bilo, v medijski hiši pa sta nastali dve zgodbi, ki puščata zgodovinsko sled.

Radio Murski val je 27. junija 1991 začel oddajati kot vojni radio in vsi redno zaposleni in zunanji sodelavci ne glede na spol so se na moj poziv k sodelovanju enoglasno odzvali. Ekipo je prevzel pogum in jo neprekinjeno spremljal do zadnjega odhoda jugoslovanske vojske. Spomin na ta dan je povezan z zanimivim naključjem. Novinarki Bernarda Balažic Peček in Lidija Kosi sta že pred sprejemom odločitve o prehodu na oddajanje v vojnih razmerah odšli na teren in to najprej na desni breg Mure, da bi preverili, s kako dobrim sladoledom se bomo hladili tisto poletje. Zgodba pa se je razpletla popolnoma drugače – postali sta prvi vojni dopisnici Radia Murski val, ki sta pogumno sledili tankovski enoti JLA vse do cilja na mejnem prehodu v Gornji Radgoni. Še danes sem ponosna na njun pogum in seveda tudi na celotno ekipo, ki je s svojim pogumnim in zagnanim delom poskrbela, da so bili poslušalke in poslušalci dobro obveščeni, hkrati pa so pomembno dopolnjevali novinarsko poročanje s svojimi obvestili o dogajanju na terenu. Skupaj smo bili nepremagljiva ekipa!

Druga pa je časopisna zgodba. Vestnik in Nepujsag sta bila tednika in njuna redna številka je izšla na prvi dan agresije z eno samo drobno ZADNJO VESTJO, da so pripadniki JLA obkolili mejni prehod v Kuzmi. Kaj pa do naslednjega četrtka, sem se vprašala in si po kratkem razmisleku odgovorila: Vestnik bo dnevnik in to dvojezični, tako da bo tudi Nepujsag dnevnik. Ko sem to svojo odločitev sporočila uredništvoma, je bila velika večina navdušena in še isti dan smo pripravili posebno izdajo št.1, ki smo jo namesto v tiskarni v Mariboru, kjer smo Vestnik sicer tiskali, natisnili v soboški tiskarni Pomurski tisk, kar je spet ena nepozabna in dragocena zgodba. Najprej je kazalo, da iz tiska v soboški tiskarni ne bo nič, saj je tiskarna bila le dober streljaj od soboške vojašnice in se večina zaposlenih ni bila pripravljena izpostaviti nevarnosti. Ko smo že skoraj obupali, pa pride namig iz Pomurskega tiska, da je skupina izkušenih tiskarjev pripravljena usposobiti nekdanjo tiskarno na svinec, ki je bila spravljena kot muzejski eksponat. In zahvaljujoč tem fantom so lahko poštarji 28. junija bralcem razdelili prvo izredno vojno številko Vestnika in Nepujsaga, v uredništvih pa smo že pripravljali naslednjo. Ta žal ni bila natisnjena, ker so se razmere v bližnji vojašnici

zelo zaostrile. Ampak nismo obupali. Novinarska ekipa je nadaljevala s pripravo tretje posebne izdaje Vestnika, večer pred izidom pa so spet zaropotali stari tiskarski stroji v Pomurskem tisku. Skupaj z izkušenimi tiskarji in Vestnikovim tehničnim urednikom Endrejem Gonterjem in sodelavcem Nepujsaga Albertom Abrahamom smo tisto noč naredili zame najboljši časopis na svetu. Dotaknila sem se skoraj vsake iz svinčenih črk zložene besede, kar ostaja neizbrisen spomin! Potem smo pripravili še četrto posebno izdajo. Ker glede na omejene tehnične možnosti in oteženo distribucijo izrednih številk Vestnika nismo mogli dostaviti vsem naročnikom in bralcem, smo v 26. redni številki Vestnika, ki je izšla 4. julija 1991, ponatisnili vse, kar smo naredili v najhujših dneh vojne za samostojno Slovenijo.

Torej nisem bila samo snovalec koncepta delovanja regionalnih medijev v času osamosvojitvene vojne, ampak sem aktivno sodelovala tudi pri konkretnem delu, predvsem pri pripravi in urejanju posebnih številk Vestnika in Nepujsaga ter tudi pri vodenju programa Radia Murski val.

Originalni izvod Vestnika, ki je izšel v času vojne[515]

Katero poročanje se vam je najbolj vtisnilo v spomin?

Vse, kar so v tistem času naredili moji sodelavci – novinarke in novinarji, tonski tehniki, fotografi in vsi drugi – je vredno spomina, posebni junakinji pa sta bili že omenjeni Lidija in Bernarda, ki sta dobesedno sledili tankom JLA in o vsakem premiku, dogodku, nastali situaciji v živo poročali v eter Murskega vala. Vztrajali sta vse do trenutka, ko so se enote JLA začele umikati z radgonskega mejnega prehoda. Še danes težko dojamem, od kod jima toliko poguma in energije, da preprosto nista odnehali, dokler se nista postavili ob bok zmagovalcem. In pri razmisleku o njunem pogumu in opravljenem delu se mi vedno znova postavlja vprašanje o družbenem vrednotenju njunega in nasploh novinarskega prispevka in pomena medijev med osamosvojitveno vojno. Niti najbolj izpostavljeni novinarji in medijski delavci še danes nimajo pravice do pridobitve statusa vojnega veterana. Še vedno pa mi v glavi odzvanjajo tudi besede takratnega republiškega sekretarja za informiranje

515 Osebni arhiv Irme Benko.

Jelka Kacina, ki je slovenske medije namesto vsaj dela povračila stroškov za delovanje v vojnih razmerah opljusknil z besedami: »Saj ste si z vojno naredili tako veliko promocijo, da bi lahko zanjo državi še kaj plačali.«

Pa še drobec, ki se je zgodil meni osebno. Vodila sem nočni program Murskega vala, ko so zadnji vojaki JLA zapuščali Pomurje. Očitno je bilo v meni toliko čustvenega naboja, da mi je v nekem trenutku sredi stavka zmanjkalo glasu. Tonski tehnik je zagato rešil z glasbo, jaz pa sem popila kozarec vode, se malo umirila, opravičila poslušalcem in nadaljevala …

Katero poročanje vas je najbolj pretreslo?

Pravzaprav je bilo vse, kar se je dogajalo, pretresljivo in komaj verjetno. Najbolj pretresljive informacije so prihajale z mejnih prehodov v Gornji Radgoni, Gederovcih, Kuzmi, na Hodošu … Posebej zaskrbljena sem bila, ko so začele pritekati informacije o zračnem napadu, ki grozi Murski Soboti. Ta bi lahko pomenil konec tehničnih možnosti za oddajanje radijskega programa. V nevarnosti je bil oddajni center v Nemčavcih pa tudi studijski prostori Radia Murski val v središču mesta. Četudi je nad Mursko Soboto hrumelo, frekvence Murskega vala niso onemele. Krajši čas smo prenašali program osrednjega slovenskega radia, ekipa pa se je umaknila na varno v takratno Podmornico pod gostiščem Central. Ko pomislim na to, mi vedno stopi v ospredje tonski tehnik Feri Horvat, ki nikoli, ko je bil na programu in je bil objavljen alarm, ni odšel iz studia, ne da bi s sabo na varno vzel škatlo z oddajnikom, ki nas je povezoval z oddajnim centrom v Nemčavcih, kjer tudi Francu Grahu, sodelavcu Oddajnikov in zvez RTV Slovenija, ni bilo lahko. Oddajniki so bili ena najbolj »vabljivih« točk agresorja. Na srečo je oddajnik v Nemčavcih ostal nepoškodovan.

Koliko žensk je bilo še poleg vas zaposlenih v uredništvu?

Točne številke se ne spomnim, nas je pa bila vsaj polovica, in sicer več novinark, lektorica, fotoreporterka ter direktorica in glavna urednica. Pravzaprav se nikoli nismo preštevali in delili po spolu, tudi v tistih res izrednih razmerah ne. Bili smo kolektiv, kjer je štelo dobro delo, ne glede na spol. Z moje strani so bili v tistih izrednih razmerah vsi povabljeni k sodelovanju in so se mogoče z izjemo enega ali dveh, ki sta ostala doma, tudi aktivno odzvali. Spomnim se samo dveh intervencij zakonskih partnerjev, češ da njuni soprogi izpostavljam življenjski nevarnosti. Predlagala sem jima, da to uredita s partnericama in obe sta se po pogovoru doma odločili za »službo javnosti«. Še danes sem ponosna na ta naš kolektiv in na delo, ki smo ga skupaj opravili v tistih za našo državo in za nas vse prelomnih časih.

Kako je na vaše delo gledala vaša družina?

Kakšnih posebnih situacij se ne spomnim. V desetih dneh sem mogoče petkrat prespala doma, preostale noči pa sem preživela v studiu Murskega vala in vmes za kakšno uro ali dve zadremala v spalni vreči ali pa v tiskarni Pomurskega tiska. Hčerka je v tistem času že bila gimnazijka in dokaj samostojna. Njen edini komentar je bil, naj je ne obremenjujem z vojno in to s približno temi besedami: »Če odrasli rabite vojno, jo imejte. Nas pa pustite, da živimo svojo mladost! Vam je bilo to dano!«

Torej me skrb za družino ni posebej obremenjevala, ker so že itak bili navajeni, da sem veliko odsotna. Me je pa po enem tednu vojne začelo zelo skrbeti, kako bomo zmogli, če bo dolgo trajalo. Priznam, prave rešitve za dolgotrajno vojno nismo imeli! Na srečo je bila vojna po desetih dneh preteklost in pred nami novi izzivi v zdaj naši državi. To je bil ogromen izziv, ki smo mu uspešno sledili. Ampak to je že druga zgodba …

Kdo vam je prinašal informacije v uredništvo?

Kot sem že povedala, so bili na prvem mestu seveda novinarji, takoj za njimi so bili poslušalke in poslušalci Radia Murski val, ki so nam posredovali res verodostojne informacije s terena, saj se niti v enem primeru ni zgodilo, da bi bilo njihovo sporočilo dezinformacija. Pomemben del informacij pa smo seveda skušali dobiti tudi pri pristojnih političnih in vojaških oblasteh, kjer smo prav tako naleteli na pozitiven odziv. Poudariti pa želim še to, da v teh tako izjemnih razmerah ni bilo nobene cenzure in nobenega vmešavanja politike s kakršnimi koli napotki, kako naj delamo, o čem naj poročamo in o čem ne, koga naj sprašujemo, koga naj izpostavljamo in podobno. Delali smo po svoji vesti in profesionalno. Kot sem že zapisala, je bilo naše vodilo domoljubje.

Kot zanimivost naj omenim še, da smo v podporo našemu delu dobili dva zelo zanimiva in nenapovedana obiska. In to ne iz bližnjega okolja. V imenu porabskih Slovencev nas je prišel opogumljat takratni predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem Jože Hirnok, še posebej pa nas je s svojim obiskom in z iskreno pohvalo z desnega brega Mure presenetil Ivan Kramberger.

Kakšen je bil vaš vsakdan v času vojne?

To je bilo deset dni, ki so vsak zase posebna zgodba. Skupno jim je bilo le, da nič ni bilo vnaprej predvidljivo, da se je bilo iz ure v uro treba prilagajati aktualnim razmeram in sprejemati odločitve, ob tem pa aktivno sodelovati pri konkretnem delu – v programu Radia Murski val in pri pripravi izrednih vojnih izdaj časopisa Vestnik. Najmanj časa je ostalo za najnujnejši počitek v pisarni in izjemoma doma ter za kakšen prigrizek, prinesen od doma ali naročen v gostilni v pritličju.

Ali bi bili še enkrat pripravljeni prevzeti vlogo urednice, če bi prišlo ponovno do vojne?

Pri mojih letih težko, če bi jih imela štirideset, pa brez posebnega razmišljanja. Mislim, da je to bil izziv, izkušnja in priložnost, ki jo življenje določeni generaciji nameni samo enkrat. Tu so zdaj že nove generacije odličnih medijskih ustvarjalcev in ne dvomim, da bi v morebitnih izrednih razmerah, tudi v vojnih, znali in zmogli »služiti« javnosti in izpolnjevati svoje poslanstvo do nje. Domoljubje pa je ostalo moj način življenja. Čeprav brez statusa veterana sem se odzvala na povabilo za članstvo v Zvezi veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota, sem pa tudi ustanovna članica Prekmurskega društva general Maister Murska Sobota.

Lidija Kosi, v času osamosvojitvene vojne novinarka na terenu

Lidija Kosi je bila v času vojne za samostojno Slovenijo novinarka na terenu. Poročala je za pomurski Murski val. Z njo je bila na terenu žal že pokojna Bernarda Balažic Peček. Gospa Lidija nama je med drugim povedala, da je najbrž nevede in nehote izdala tudi kakšno tajno informacijo, saj je bilo njeno poročanje vedno zelo točno (število vojakov, tankov ipd.). V času osamosvojitvene vojne je bila tudi v Gornji Radgoni, kjer so mimo njene glave švigale krogle, vendar je to ni zaustavilo pri poročanju.

Medtem ko je gospa Lidija poročala, je njena sodelavka Bernarda fotografirala. In tudi ona pri tem ni pokazala nobenega strahu. Na spodnji sliki so vidni tanki, ki jih je gospa Bernarda fotografirala tako, da se je nagnila skozi okno avtomobila, medtem ko je gospa Lidija vozila. Kako zelo predani sta bili novinarki svojemu poslanstvu, priča tudi zanimivost, ki nama jo je zaupala Lidija Kosi. In sicer je povedala, da ni nobene fotografije, na kateri bi bili onidve, saj med poročanjem nikoli nista pomislili na to, da bi se fotografirali.

Fotografija ob intervjuju z Lidijo Kosi (Osebni arhiv avtoric)

Tanki JLA, jutro, 28. 6. 1991. (Foto: Bernarda Balažic Peček)

Kakšno nalogo ste opravljali v času vojne?

V času vojne za slovensko samostojnost sem bila novinarka na Murskem valu v Murski Soboti. S kolegico Bernardo Balažic Peček z Vestnika sva dan po razglasitvi samostojnosti Slovenije bili namenjeni po pomurskih slaščičarnah, da bi preverili, ali ponujajo sladoled (in druge slaščice) tudi za diabetike, a nisva prišli še niti do prve v Moravskih Toplicah, ko so nama na recepciji hotela Ajda povedali, naj pokličeva v uredništvo, iz katerega so naju potem preusmerili na mejni prehod Dolga vas in v Petišovce, kjer več ni bilo mogoče priti čez mejo. Tako sva pač po sili razmer prečkali Muro z brodom na Hotizi in nadaljevali pot v Ormož. No, tam pa so na mejnem prehodu že doneli streli, saj je jugoslovanska vojska z uporabo orožja na vsak način hotela v Slovenijo in to ji je tudi uspelo. Takrat seveda ni bilo mobitelov, pa sem se tako v radijski eter javljala kar s stacionarnih telefonov, ki so mi jih prijazno odstopili ljudje ali v svojih domovih ali v različnih lokalih.

Katero poročanje se vam je v času osamosvojitvene vojne najbolj vtisnilo v spomin?

Spomnim se vseh mojih poročanj zlasti v prvih dveh dneh, ko sem bila ves čas na terenu, saj zaradi miniranih mostov sploh nisem mogla v uredništvo v Murski Soboti. Mi je pa zelo ostalo v spominu javljanje iz vratarnice podjetja Elrad, ki je bilo takrat še v centru Gornje Radgone, ko so mi dobesedno mimo ušes švigali streli, kar se je seveda slišalo tudi po radiu.

Katero poročanje vas je najbolj pretreslo?

Najbolj so me pretresla poročanja o posameznih ljudeh in to ne glede na dejstvo, ali je šlo za vojake ali za pripadnike Teritorialne obrambe ali pa pač lokalne prebivalce. Denimo ponoči, ko sem se vozila iz Verženja, kjer sem preverjala, kje se je za prenočevanje ustavila kolona tankov, je lilo kot iz škafa, po čisto prazni cesti pa je ob kolesu mirno hodil moški, ki se mu verjetno niti sanjalo ni, kako blizu je 17 tankov in še nekaj drugih vojaških vozil. Pa tudi pozneje, ko sem obiskala ranjene vojake v bolnišnici, me je dobesedno stisnilo pri srcu, saj me je 19-letni bosanski mladenič vprašal, kje sploh je in ali menim, da se bo lahko pravočasno vrnil domov, kjer je vpisan na fakultetni študij. In še veliko presunljivih zgod bi lahko naštela, ker jih pač nikoli ne bom pozabila.

Kako je na vaše delo gledala vaša družina?

Takrat sem bila še mlada novinarka in od moje vrnitve s študija v Ljubljani nista minili niti dve leti. Moram reči, da je starše, pri katerih sem skupaj s kolegico prenočila, ker nisva mogli čez Muro, zelo skrbelo. Mama mi je celo rekla, naj ne nosim glave na prodaj in naj se raje pošteno spočijem, namesto da se ponoči vozim naokrog in preverjam, kje so tanki. Moj partner, ki je zdravnik, pa je bil takrat skoraj ves čas v bolnišnici in se nisva kaj dosti videla, slišal pa me je tudi samo po radiu. A je tako vsaj vedel, da sem v redu.

Kako je izgledal vaš vsakdan?

Prva dva dneva sem bila na desnem bregu reke Mure in sem »prečesala« teren od Ormoža do Gornje Radgone. Ves čas sem razmišljala, kdaj in od kod bom lahko poklicala in poročala v radijski program, kje se bova s kolegico lahko peljali, da bova v Radence ali Gornjo Radgono prispeli pred tanki in podobno. Ko sva uspeli peš priti čez petanjski most, pa sem delala v uredništvu, klicala naokoli, tekala v klet v času alarmov itd.

Kdo vam je dajal informacije?

Informacije sem dobivala tako od pripadnikov Teritorialne obrambe in predvsem od prebivalcev, no, pa tudi od novinarskih kolegov. Največ pa sem jih seveda zbrala sama na terenu, saj sem, na primer, stala ob cesti in štela tanke, ki so bili namenjeni proti mejnemu prehodu v Gornji Radgoni. Bila sem v neposredni bližini ovir, ki so jih vojski na ceste, zlasti na železniške tire, postavili teritorialci ali drugi prebivalci, da bi jih vsaj za nekaj časa zaustavili in zadržali.

Preko katerih medijev ste obveščali ljudi?

Preko radijskega etra. Moram reči, da sem se javljala tudi na Radio glas Ljubljane, posneli so me kolegi z dopisništva TV Slovenija, in tudi drugim.

Ali bi bili še enkrat pripravljeni prevzeti vlogo novinarke, če bi prišlo ponovno do vojne?

To ni vprašanje. Jaz sem novinarka, pa naj bo mir ali vojna. In vesta, novinarji smo dolžni ljudem poročati o tem, kaj se dogaja v družbi. Vojne razmere pa našo vlogo, ki je tudi motivacijska in za ljudi pomembna, kar zadeva preprečevanje panike ali lažnih novic,

samo še povečajo. Vsekakor se nikoli tudi vsi novinarji ne odzovemo enako, ne nazadnje smo samo ljudje in to ne vselej in vsi pogumni. A zase lahko rečem, da nisem in ne bom razmišljala, če bom opravljala svoje delo ali ne, saj se vselej trudim po svojih najboljših močeh. Da sem bila leta 1991 prepričana, da se vsi in z vsemi sredstvi borimo za dobro in pošteno državo, lahko rečem tudi danes, hkrati pa moram priznati, da sem se motila, saj vidim, da so nekateri izrabili tudi to. Škoda!

Davorka Makovec, patronažna medicinska sestra

Davorka Makovec je bila v letu 1991 patronažna medicinska sestra v Zdravstvenem domu Gornja Radgona. Na terenu v Sv. Juriju ob Ščavnici je izvedela za prihod oklepne enote JLA. V času vojne je v zdravstvenem domu v Gornji Radgoni nudila prvo medicinsko pomoč ranjenim slovenskim teritorialcem in pripadnikom JLA.

Fotografija ob intervjuju z Davorko Makovec (Osebni arhiv avtoric)

Kakšno nalogo ste opravljali v času vojne?

V času osamosvojitvene vojne sem bila zaposlena v Zdravstvenem domu Gornja Radgona na delovnem mestu patronažne medicinske sestre za teren – takratni Videm ob Ščavnici, danes Sv. Jurij ob Ščavnici. Ob vdoru okupatorja na naše ozemlje so se dela in naloge spremenile. Ob situaciji, ki je s tem nastala, me je direktorica Zdravstvenega doma razporedila v ekipo prve pomoči za nudenje pomoči poškodovanim, ranjenim, bolnim ali drugače prizadetim v tej vojni.

Zagotovo je bilo veliko dogodkov iz tistega časa, ki so se vam močno vtisnili v spomin. Se česa še posebej spominjate?

Gornji Radgoni se je približeval konvoj agresorske vojske, med tem konvojem pa je bilo vojaško vozilo z znakom Rdečega križa. To vozilo je naenkrat z glavne ceste zavilo levo proti zdravstvenemu domu. Pred zdravstvenim domom je iz njega izstopilo od 12 do 14 oboroženih vojakov v polni bojni opremi. Ob sestopu iz vozila so vsi dvignili roke in odvrgli svoje orožje. Vojaki, ki so dezertirali pred zdravstvenim domom, so bili vznemirjeni

in prestrašeni, saj sploh niso vedeli, na kakšno nalogo so bili poslani. Imeli so informacijo, da so Slovenijo napadli tujci in da gredo branit slovensko mejo. Ob spoznanju, da so bili zavedeni, niso več želeli sodelovati v vojnem napadu proti Gornji Radgoni. Naša naloga je bila, da smo te vojake nahranili, omogočili smo jim, da so se preoblekli, vzpostavili kontakte z našo Teritorialno obrambo in jim zagotavljali varnost. Sodelovala sem v timu zdravstvenih delavcev tudi v tem smislu, da smo jim nudili psihološko prvo pomoč, ki so je bili še kako potrebni, saj so to bili sami mladi fantje.

Ko so se začeli oboroženi spopadi, smo oskrbeli tudi ranjene in nenehno sem seveda sodelovala pri spremljanju informacij, kaj se dogaja v Gornji Radgoni – da nas ne bi presenetila kakšna situacija glede pripravljenosti za nudenje prve pomoči. Po vsej Radgoni smo imeli kurirje, ki so nam osebno ali po telefonu prenašali informacijo v zvezi s stanjem na terenu. Zbolevalo je tudi civilno prebivalstvo – starejši, otroci, nosečnice. Tudi ta skupina prebivalstva je morala biti oskrbljena. Za te ljudi smo poskrbeli v zdravstvenem domu ali pa jih je bilo treba premestiti do bolnišnice v Mursko Soboto, kar pa seveda ni bilo enostavno. Na poti do tja so namreč bile postavljene barikade, mimo katerih se ni bilo enostavno prebiti.

Do kakšnih poškodb je prihajalo?

V vojni za Slovenijo je pri oboroženih spopadih prihajalo do poškodb, ki so bile posledica uporabe strelnega orožja in razstreliva. To so bile raztrganine okončin s hudimi krvavitvami, opekline, nekaj poškodb glave kot posledice padcev pri bežanju v neznano oziroma pri bežanju s strahom, ko človek ne more paziti na nastavljene ovire in pasti, ki jih je bilo povsod dovolj. Tudi psihične travme so se pojavljale tako s strani pripadnikov TO kot tudi civilnega prebivalstva. Bili sta tudi dve smrtni žrtvi med civilnim prebivalstvom zaradi streljanja.

Kako so na vas gledali moški sodelavci?

Pogledi moških sodelavcev do nas članic, ki smo sodelovale v ekipah za nudenje prve pomoči, so bili korektni, počutile smo se enakovredne, spoštovane in med nami ni bilo nobenih posebnih razlik. Pri organizaciji dela se je naredila do nas žensk edina izjema, da se je takrat, ko je bilo treba iti na teren z reševalnim vozilom, organiziralo tako, da če se je le bilo mogoče, so šli na teren in na kraj borbenih udejstvovanj moški člani ekipe. Vendar smo pa bili med seboj zelo korektni in smo si pomagali, kar je za dobro opravljeno delo bistvenega pomena.

Kako ste se vi osebno spopadali s tem kaotičnim stanjem?

Moj spopad s tem kaotičnim stanjem je terjal veliko predvsem psihične moči. Sem mama dveh hčerk, takrat sta bili stari 3 in 13 let. Mož je bil prav tako aktivno vključen, saj je bil pripadnik TO in sta za najini hčerki skrbela moja mama in oče. Živimo na vasi, od Gornje Radgone oddaljeni dva kilometra. V našo hišo so se zatekli sorodniki iz porušenega bloka v neposredni bližini mejnega prehoda. Ni bilo enostavno sprejeti resničnost, da je z varnostjo in blaginjo, v kateri so do začetka vojne živeli, konec. Sprejeti resničnost, da slišiš neposredno nad seboj vojaška letala, ki so preletavala Radgono, da slišiš poke orožja, da vidiš ruševine in gledaš bolečino ljudi, ki so vsak po svoje trpeli grozote, ki so bile takrat naša resničnost. Vendar niti za trenutek nisem pomislila na to, da ne bi želela sodelovati pri vseh aktivnostih, ki so bile nadvse potrebne in brez katerih bi bile posledice vojne še hujše.

Se vas je kakšna zgodba ranjencev še posebej dotaknila?

Mene osebno so se najbolj dotaknili prav ti vojaki, ki so dezertirali v ZD, saj so bili psihično v zelo negotovem stanju in niso vedeli, mogoče niti verjeli, da se bo z njimi vse dobro končalo. Ker so bili tako zavedeni s strani glavnih v JLA, je bilo njihovo nezaupanje upravičeno. Dotaknila se me je tudi poškodba moje 3-letne hčerke, ki je ob letalskem napadu tekla po stopnicah v klet, pri tem padla in si razbila glavo. Mene seveda ni bilo doma, ker sem bila v ekipi, zato je moja mama pritekla dva kilometra peš do mene, saj ni bilo telefonov, da smo jo lahko oskrbeli.

Kako je na vaše delo gledala vaša družina?

Pogledi moje družine v tem smislu, da stopimo skupaj in se enotno borimo za našo Slovenijo, so bili vsem članom enaki – vsi skupaj in en z drugim proti okupatorju. V naši hiši se je tudi hranilo orožje TO, kar je bilo zelo tvegano in je psihološki pritisk bil še toliko večji. Midva z možem sva bila oba aktivno vključena v vojno in sva potrebovala podporo mojih staršev že zaradi varstva otrok. Vse skupaj ne bi bilo mogoče, če pri tem ne bi bili složni. V hiši moje mame je zatočišče poiskal tudi monsinjor Franc Puncer, ki je sicer živel v Gornji Radgoni.

Kakšen je bil vaš vsakdan?

Moj vsakdan v tej vojni za Slovenijo je bil vedno poln pozitivnih pričakovanj – da se ta morija konča. Dneve sem preživljala v zdravstvenem domu in seveda nekaj malega tudi doma, saj je bilo treba poskrbeti tudi za najnujnejše stvari, kot je hrana in druge nujne potrebščine za življenje za mojo družino in druge, ki so bili nastanjeni pri nas. Tudi počitek in spanec sta bila nujno potrebna. Vsakodnevna skrb je bila samo za najnujnejše stvari, za sprostitev in zabavo ni bilo časa.

Bi to, kar ste takrat doživeli, preživeli, še enkrat ponovili, če bi prišlo do vojne za Slovenijo?

Če bi prišlo še enkrat do podobnega stanja, bi bila vsekakor še vedno pripravljena se odzvati in žrtvovati za lepši in boljši jutri mladega rodu, sedaj so tu pri meni že tudi vnuki, ki pa so pri nas, babicah in dedkih, še v posebnem predalčku. Odzvala bi se brez oklevanja v vseh svojih mejah sposobnosti in zmožnosti. Še vedno sem aktivna pri Rdečem križu Slovenije na področju izobraževanja laikov iz nudenja prve pomoči, usposabljanja članov ekip prve pomoči za delo na terenu in v izrednih razmerah, se pa tudi aktivno vključujem v zadolžitve za nudenje prve pomoči na terenu. Bila sem aktivna tudi v času migracij v Namestitvenem centru Gornja Radgona, kjer je bilo treba migrantom, ki so prihajali v zelo slabem zdravstvenem stanju, nuditi prvo pomoč.

Kakšno je vaše mnenje o priznanju zaslug ženskam v slovenski osamosvojitveni vojni s strani države in javnosti?

Na to vprašanje pa žal odgovarjam z rahlim cmokom v grlu in grenkim priokusom. Mislim, da nas je v osamosvojitveni vojni za Slovenijo sodelovalo kar lepo število žensk. Z orožjem za pasom verjetno veliko manj kot moških, je pa bilo v vojni treba opraviti še veliko drugih stvari, kot so prehrana, zdravstvo, vzgoja ... In prav tu so ženske opravile ključno vlogo, zato mislim, da se je vzporedno z ostalimi oboroženimi udeleženci vojne dajalo ženskam premalo pozornosti in pomena k doprinosu uspeha osamosvojitvene vojne. Menim, da se v očeh države in javnosti temu daje premajhen pomen. V vojnah, ki se dogajajo, obstaja več vrst orožja in več vrst drugih dejavnikov, ki so potrebni, da se lahko vojne več ali manj uspešno končajo. In prav pri tem so tudi ženske prispevale veliko, da je bila ta vojna uspešna, zato bi si prav gotovo zaslužile več pozornosti in poudarka njihovega doprinosa

k uspehu vojne, ki je potekala v letu 1991 v Sloveniji. Za mnoge so aktivnosti, za katere so poskrbele ženske, same po sebi umevne, da morajo pač nemoteno potekati. Veliko ljudi pa se niti ne zaveda, da ženska duša in psiha funkcionirata malo drugače, še posebej, ko so prisotna čustva in to se je v vojni zagotovo dogajalo. Tudi sama sem to doživela ob priložnosti, ko sem morala zjutraj ob štirih zapustiti dom, otroke, starše, za moža nisem imela informacij, kje je, grozil pa je letalski napad. Oditi od svojih najdražjih z mislijo, ali se bomo še videli, ni kar tako. Ko pa prideš na izpolnjevanje nalog, ki so ti zadane, si seveda stoodstotno prisoten. Vse to so žrtve nas žensk, kar bi bilo treba poudariti, spoštovati in jim dati več priznanja.

Pri gospe Makovec doma so v času osamosvojitvene vojne v garaži in kleti hranili orožje. Sedaj je na njihovi hiši vgrajena spominska plošča.

Spominska plošča na domu Davorke Makovec
(Osebni arhiv Davorke Makovec)

Jožefa Unger, gospodinja

Jožefa Unger iz Ropoče je bila v času osamosvojitvene vojne gospodinja. Doma so imeli živino in zemljo. V tistem trenutku se ji je življenje postavilo na glavo, saj je bila za vse sama. Čutila je veliko odgovornost. Sama je morala skrbeti za dva otroka ter dva starejša človeka in celotno kmetijo.

Fotografija ob intervjuju z Jožefo Ungar (Osebni arhiv avtoric)

Kako so vašega moža poklicali v vojno?

Prišli smo domov z njive in ravno začeli s kosilom. Nato je prišel kurir in mu prinesel vabilo. Bili smo prestrašeni in ga vprašali, če lahko do konca poje kosilo, vendar mu je kurir povedal, da ne, da se mora takoj odpraviti. Od takrat naprej je zavladala tišina, nihče ni več jedel in začeli smo jokati.

Kako ste se počutili, ko ste izvedeli, da mora vaš mož v vojno?

Počutila sem se strašno. Bila sem panična in res prestrašena. Najprej se mi je porajalo vprašanje, kako bom sama zmogla vse delo.

Kaj pa pozneje, ko je mož odšel?

Bila sem zelo prestrašena. Imela sem dva otroka, dva starca in dvajset glav živine. Zelo sem bila vznemirjena, nisem mogla spati in normalno funkcionirati. Bila sem prestrašena, streljali so, mi smo si iskali zaklonišče.

Kakšen je bil vaš vsakdan?

Zjutraj sem morala pomolsti krave, opraviti delo v hlevu. Poskrbeti sem morala tudi za otroke in za svojo mater ter očeta. Za vsako opravilo sem bila sama. Dobila sem informacije, da sem bila upravičena do obiska moža – prišel mi je pomagat delat dve uri. Takrat smo tudi okopavali hren in so mi ženske, ki so nam pomagale, hodile tudi na dom pomagat v hlev, vendar so se zaradi vojne velikokrat bale priti.

Kako je na vojno gledala vaša družina?

Vsi so bili žalostni in zaskrbljeni. Takrat sem bila »glava družine«, odgovorna za vse, kar je predstavljalo tudi zelo veliko breme. Vsak dan nas je bilo strah.

Naj zaključimo z mislijo ene izmed naših informatork, Davorke Makovec, ki je v času vojne skrbela za ranjene na obeh straneh: »V vojnah, ki se dogajajo, obstaja več vrst orožja in več vrst drugih dejavnikov, ki so potrebni, da se lahko vojne več ali manj uspešno končajo. In prav pri tem so tudi ženske prispevale veliko, da je bila ta vojna uspešna, zato bi si prav gotovo zaslužile več pozornosti in poudarka na njihovem doprinosu k uspehu vojne, ki je potekala v letu 1991 v Sloveniji.«

Aleksandra Nana Rituper Rodež

Spomin na enega tistih trenutkov, ko smo stopili skupaj

Veliko trenutkov, mimobežnih ali celo zelo pomembnih, ki se nam v življenju zgodijo, pozabimo, so pa dnevi ali dogodki, ki nam z vsemi podrobnosti ostanejo večno v spominu. Eden takih spominov, ki jih hranimo, je nedvomno spomin na vojno za Slovenijo. Govorim o osebnih spominih, saj se gledano z vidika politike rado kaj spreminja in prikroji, predvsem pa po nepotrebnem širi prepričanje, kot da takrat nismo bili vsi na isti strani. Pa smo bili Slovenci takrat presneto enotni in to je eden tistih trenutkov, ko smo zmogli stopiti skupaj.

Rojena sem 25 let po koncu druge svetovne vojne, ki se mi je, ko smo se o njej učili v šoli, zdela kot nekaj oddaljenega, in nekaj, kar se, vsaj prepričana sem bila, zaradi vseh hudodelstev, razčlovečenj in trpljenja, ne more ponoviti. Žal, zgodovina se ponavlja, vse tragedije vojn pa človeštvo ne naučijo, da v dobro vseh, do njih ne bi smelo priti. Na dan slovesnosti ob razglasitvi Slovenije 26. 6. 1991 in dan preden se je začela vojna, sem takrat študentka opravila izjemno zahteven izpit in se nagradila z monografijo znamenitega slikarja Salvadorja Dalija. Zanjo sem odštela zadnje tisoče jugoslovanskih dinarjev in čeprav sem se zavedala, da imam prazen hladilnik, nisem več zavila ne v trgovino in tudi v banko ne. Še slutila nisem, da že naslednji dan v bankah ne bo več mogoče dvigniti denarja, s slovensko lipo, alternativnim slovenskim denarjem, pa si tudi nisi mogel kaj dosti pomagati. Slovenska lipa je bila takrat neuradna slovenska valuta, ki jo je marca leta 1989 izdalo podjetje Lipa Holding, idejni vodja pa je bil dr. Bogdan Oblak - Hamurabi. Z njo si lahko plačal le na nekaj mestih, nikoli pa ni zaživela kot uradna valuta, saj smo v oktobru 1991 dobili slovenski tolar.

Lahko si kupil na primer tednik Mladina, kjer so veliko pisali o prebujanju slovenstva in izražali željo po odcepitvi, predvsem pa je ta medij pomembno prispeval k osamosvojitvi. Sama sem odraščala v 80-tih letih prejšnjega stoletja, v času lipovega lista ter znamenite akcije in slogana Slovenija, moja dežela. Leta 1985 jo je zasnovala agencija Studio marketing za turistično promocijo Slovenije, kratki video pa je prikazoval lepote naše dežele in v nas vzbujal domoljubna čustva. Marsikateri sodobni narodni turistični projekt zadnja leta pozabi vključiti pokrajino ob Muri, ta pa ni.

Takrat smo ljutomerski gimnazijci ponosno nosili priponke »Ko bom velik, bom carinik na Kolpi«, kar se nam je zdela kot neuresničljiva ideja, a smo s tem kazali nestrinjanje s tedanjimi jugoslovanskimi oblastmi in svoje uporništvo. Leta 1987 ali mogoče 1988 smo se uprli sodelovanju na literarnem natečaju, ki ga je razpisala Jugoslovanska ljudska armada, v zameno pa bi nam uredili kemijski laboratorij. Namesto tega smo na pobudo profesorja dr. Mirana Puconje podpisovali peticijo in napisali protestno pismo proti vojski. Mladinski upor je odmeval po celi Jugoslaviji, laboratorija pa seveda ni bilo.

Dne 27. junija, jutro po slovesnosti ob razglasitvi samostojne Slovenije in ko je predsednik predsedstva Milan Kučan svoj govor zaključil z znamenitimi besedami »Danes so dovoljene sanje. Jutri je nov dan,« sem imela še zadnji izpit. Zjutraj me je pričakal prizor blokad ljubljanskih ulic. Moja misel je bila, kako priti do fakultete. Z zamudami se mi je uspelo prebiti na faks in uspešno opraviti izpit iz sociologije. Nov izziv pa je bil, kako dvigniti denar in kako vsaj za silo napolniti študentsko prazen hladilnik. In to po izpitnem obdobju, ko sem že sanjala mamino govejo juho in polnjeno papriko s pirejem. In jagode iz babičinega vrta s sladko smetano. Poti do Prekmurja pa so bile prekinjene. Ostala sem ujeta v slovenski prestolnici.

Tako se je zame začel čas vojne, ločitve od najbližjih in od doma, čas strahu. Slike vojnih grozot so nam, generaciji, ki se je o drugi svetovni vojni v šoli veliko učila, bile še žive, s tem da kakšnega večjega pomanjkanja nismo nikoli čutili. Vojni strah in negotovost smo zdaj doživljali sami. Ko smo zaradi napovedi bombardiranja Ljubljane morali v zaklonišče in so za nami zaprli tista težka betonska vrata, me je spreletelo, da gre za res. V prostoru sem se znašla z neznanci, s strahom v očeh, ob joku otrok, obupu starejših … Kaj nas čaka, smo se spraševali. To, kako strašna je vojna, smo lahko v naslednjih letih spremljali v naši neposredni bližini.

Nestrpno sem v dneh vojne čakala novice novinarjev iz odrezanega Prekmurja in ne bom pozabila, kako so se mi zašibila kolena in zastal dih ob novici, da so jugoslovanska leta v Murski Soboti bombardirala hiše ob vojašnici in ob potoku Ledava. Tu sem živela, tu so bili moji najbližji. Na brežinah Ledave v bližini vojašnice JLA pa so ležali vojaki slovenske Teritorialne obrambe, moji vrstniki, znanci, prijatelji … Kako sem se razveselila vsakega klica domačih, da je vse v redu. Tem teritorialcem je oče nosil suha oblačila, ko je neke noči lilo kot iz škafa. In po dobrem tednu se nam je prekmurskim študentom vendarle uspelo vrniti domov.

V vojni za Slovenijo so vpoklicali številne mlade, ki so še včeraj igrali košarko, kitaro v rock skupini, hodili v disco, se na novo zaljubili ali dobili prvega otroka. V naslednjem trenutku pa so morali na fronto in na barikade. Koliko poguma so imeli, da so se odzvali, kajti na bojišču je tanka linija med življenjem in smrtjo. In če samo zreš smrti v oči, te lahko smrtni strah zaznamuje za vse življenje. To so dejstva, nas pa so v šoli učili in nam pripovedovali zgodbe o narodnih herojih in herojstvih. Vojna je nekaj veliko bolj uničujočega in strašnega. Vsaka žrtev med civilnim prebivalstvom ali med vojaki je nepotrebna in odveč. Zato, se sprašujem, kakšna je v resnici zmaga, če so v bitkah izgubili življenja tvoji sinovi, prijatelji, če izgubiš vse?

Z leti spoznaš, da vojak, mlad fant brez izkušenj težko premaga oboroženo vojsko. Tako ali tako se usode vojn ne odločajo na bojiščih, temveč za mizo, ob šampanjcih. Je pa vojna čas velikih preizkušenj, ko marsikdo pokaže svoj pravi obraz. V času negotovosti, pa naj bo v miru ali vojni, se pokaže, kakšen je kdo. Kakšen odnos ima kdo do soseda, do prijatelja in kako daleč lahko gre, da zaščiti lastne interese. Pokaže se, ali znaš deliti zadnji kos kruha z drugimi ali si ga prisvojiš zase? Bi pred sovražniki v svojem domu skril prijatelje ali znance in s tem tvegal svoje življenje? Bi pomagal sočloveku, ali se raje skril in se delal, da nič ne slišiš in nič ne vidiš?

Hvaležni smo lahko, da je bila vojna za Slovenijo kratkotrajna, da se ni razplamtela, kot v naši bližini, da smo dobili svojo državo in hvaležni smo lahko, da naša človečnost ni bila tako hudo na preizkušnji.

Mirjana Huber

Osamosvojitvena vojna v Pečarovcih

Zdaj je že 33 let od časa osamosvojitvene vojne in podrobnosti ne poznam niti jih nikoli nisem posebej zasledila. Moje vedenje je bilo takrat o pripravah na neko vojno ali neke konflikte le to, kar smo doma izvedeli iz televizijskih sprejemnikov. Vsi smo spremljali novosti o dogodkih preko televizije in tudi preko Murskega vala.

Moj mož Geza je delal na Kemi v Puconcih in se dnevno vračal domov z dela, sama pa v tistem času nisem bila zaposlena, doma sta bila z menoj najin sin Dejan pri 12 letih in hčerka Andreja takrat stara 9 let. Mož je dnevno prinašal novice iz bližnje okolice in Murske Sobote, ampak to so bili takrat neki čudni časi, ko se ni dalo nikamor priti ali iti.

Pogled na Mursko Soboto med osamosvojitveno vojno iz Pečarovcev (Arhiv Mirjana Huber).

Iz dvorišča naše hiše se v daljavi vidi Murska Sobota, tako da smo vedno slišali oddaljeno streljanje in dim, vendar nismo nikoli vedeli, kaj se dogaja ali se je zgodilo. Spomnim se preleta vojaškega letala okrog 18.00 v smeri proti Murski Soboti in ker smo videli, kam leti, smo videli tudi izstrelitev raket v smeri kasarne. Bili smo prestrašeni, kaj se je in kaj se bo še zgodilo. Nekega večera smo zopet opazovali v smeri Murske Sobote in so nenadoma izginile vse luči mesta. Kot da bi nekdo pritisnil stikalo. Bil je grozljiv občutek, da se je nekaj zgodilo, od daleč pa nismo vedeli kaj. To se je dogajalo pet večerov zapovrstjo. Bilo nas je strah pred neznanim, nikoli pa se pri nas ni zgodilo nič takšnega strah vzbujajočega.

V nedeljo, 30. 6. 1991 je bilo napovedano tradicionalno »proščenje«[516] pri kapeli v Šalamencih, kjer smo iz leta v leto bili prisotni s Katoliškim pevskih zborom župnije

516 Proščênje, žégnanje, patrocínij, lepa nedelja, narečno ponekod cerkvanje, shod, semenj, šagra in žegen v krščanskem okolju predstavlja praznovanje godu zavetnika lokalne cerkve.

Pečarovci. Po radiu smo bili obveščeni, da se tega »proščenja« ne udeležimo, ker je bil za ta dan napovedan letalski napad.

V našem delu vasi ni bilo v času osamosvojitvene vojne videti vojakov jugoslovanske armade, prav tako pa tudi ne vojakov Teritorialne obrambe pa tudi ne miličnikov, razen ko so odhajali ali prihajali v svoje enote, ali se ukvarjali z radio oddajnikom v Pečarovcih.

Spominsko znamenje iz druge svetovne vojne na hiši družine Huber (Foto: arhiv Mirjana Huber).

Renata Sever

Moji spomini na osamosvojitveno vojno

V letu 1991 sem živela v Prosečki vasi, kjer sem živela z možem in hčerko Sanjo, na poti pa je bila tudi hčerka Tamara, ki je bila rojena decembra leta 1991. Zaposlena sem bila v Tovarni oblačil Mura kot likalka in sem delala v dveh izmenah. Spominjam se, da smo 26. 6. 1991 normalno delali, zvečer pa smo spremljali slavnostno razglasitev naše nove države skupaj s taščo in svakinjo. Moj mož je bil v tistem času vpoklican v Teritorialno obrambo kot rezervist in kasneje nam je povedal, da je deloval v internatu Dijaškega doma v Murski Soboti. Hčerka Sanja je bila po navadi v varstvu pri botri, vendar pa je bila v času vojne zaradi bolezni hospitalizirana v murskosoboški bolnišnici na infekcijskem oddelku. Sama sem zjutraj 27. 6. 1991 normalno odšla na delo. V mestu sem zaznala premike miličnikov in vojakov Teritorialne obrambe.

Pojavil se je strah, kaj se dogaja in kaj se bo zgodilo. Po dopoldanski izmeni sem se normalno napotila domov, tudi v tovarni nismo dobili nobenih napotkov ali smernic glede našega dela. Dne 28. 6. 1991 sem normalno prišla na delo z avtobusom kot po navadi. Tekom dopoldneva smo slišali bobnenje letal nad tovarno Mura, zaslišala sem kričanje in glasne vzklike in vsi zaposleni smo prišli na dvorišče. Naši nadrejeni so nam povedali, da lahko gremo domov, kdaj se bomo vrnili na delo, nam bodo javili.

Avtobusov ni bilo nikjer in bila sem brez prevoza domov. Slučajno sva se srečali s svakinjo Zlato in sva se peš napotili proti Čardi in tudi skupaj štopali. Po poti že mimo Čarde so nama ustavili domačini iz Mačkovcev, ki so naju vzeli v avto in naju nato odpeljali naravnost domov. Bilo me je strah za hčerkico Sanjo, ki je bila v bolnišnici, nisem mogla do nje, v oporo mi je bilo le to, da sem lahko občasno poklicala po telefonu, kakšno je njeno zdravstveno stanje.

Približno teden ali še več smo bili doma, ko so nam iz tovarne sporočili k sosedovim, ki so imeli telefon, kdaj naj se vrnemo na delo. Moža še vedno ni bilo domov, sem pa v tem času izvedela, kje je in da mu je dobro. Domov se je vrnil po skoraj treh tednih.

V času osamosvojitvene vojne sem poročila in novice sproti spremljala preko medijev kot so radio in televizija. V tem času, ko se ni vedelo pravo stanje, me je bilo ves čas strah. Pomirila sem se, ko se je domov vrnila hčerka, pa tudi mož. Bil je sicer v pripravljenosti, ampak celotna situacija se je obrnila na dobro za nas in seveda s tem tudi naše počutje.

Milan Ficko

Vojna na karavli v Korovcih

Bil je petek, 28. 6. 1991. Jaz sem bil v Avstriji na treningu in sem se vračal domov. Kot že nekajkrat prej so me ustavili avstrijski vojaki pred mejnim prehodom Kuzma. Tam so že nekaj časa imeli pripravljene barikade in so bili v pripravljenosti. Mene je že pred približno enim mesecem v službi poiskal gospod, ki se je mojemu šefu predstavil kot inšpektor policije. Ko me je šef poklical, nisem vedel, ali sem naredil kakšen prekršek.

Predstavil se mi je kot gospod Marenče Dušan in vprašal, ali igram nogomet v Avstriji. Ko sem si malo oddahnil, sem mu odgovoril, da res igram pri Neuhausu. On je to seveda že vedel in me začel spraševati, kako je pred mejo na avstrijski strani. Povedal sem mu, da imajo pripravljene barikade in da so se malo podelali v hlače, saj ne vejo, kaj se dogaja na naši strani. Prosim me je, ali bi mu sproti poročal, kaj se dogaja na meji. Jaz sem se strinjal in me je potem večkrat prišel vprašat, ali se kaj novega dogaja na avstrijski strani, ali je prišlo več vojakov in podobno. Po vojni ga nisem nikoli več videl, za kar mi je zelo žal, saj je bil kar prijeten gospod in lahko bi se mi vsaj zahvalil za moje vohunjenje.

Ko sem prišel do meje, ni bilo nič posebnega. Na naši strani sem se kot po navadi malo pogovoril s carinikom in miličnikom in se odpeljal nazaj domov. Skoraj redno, ko sem šel s treninga, sem se ustavil na pijači v gostilni na Cankovi in tudi tokrat je bilo tako. Ko sem vstopil, mi je bilo malo čudno, saj je bila gostilna nabito polna, čeprav je bila ura že precej čez deseto zvečer. Kar mrgolelo je miličnikov in pripadnikov Teritorialne obrambe. Eni so bili precej glasni.

Naenkrat sem zaslišal glasno govorjenje, da gredo sedaj osvobodit mejni prehod na Cankovi, kjer naj bi bila na straži dva vojaka JLA. Pri sebi sem si mislil, koga bodo oni tako pijani, čeprav ne vsi, šli sedaj napadat. Pozneje sem izvedel, da so prišli samo do zadnje hiše, ki je od prehoda oddaljena kakih tristo metrov ali še več in z megafonom klicali, da naj se vojaka predata. Tako je bilo mogoče tudi najboljše, saj bi lahko prišlo tudi do streljanja. Spil sem pijačo in se odpeljal domov. Bilo je že pozno in sem šel takoj spat.

Ker je bila drugi dan sobota, sem mislil da bi spal mogoče malo dlje kot med tednom, toda mama me je zbudila zelo zgodaj. Takrat smo imeli še nekaj krav in kakšnega bika, pa tudi nekaj svinj in mama jim je že zelo zgodaj dala jesti. Tisto jutro je šla na »pod«, kot mi rečemo, in tam v senu našla dva vojaka JLA, ki sta trdno spala. Jaz sem ju čez nekaj časa zbudil in sta se ustrašila. Puški oziroma kalašnikovki sta ležali daleč stran od njiju in če bi hotel, bi ju z lahkoto vzel in skril, ampak to mi seveda sploh ni prišlo na misel.

Povabil sem ju v kuhinjo, kjer jima je mama segrela mleko, ki sta ga z veseljem popila. Ko sta prišla k sebi, sta mi rekla, da sta bila na mejnem prehodu Cankova, kamor ju je poslal komandir karavle Aco Đurković, sicer moj najboljši prijatelj tedaj, in naenkrat sta ponoči oziroma zvečer zaslišala glasno govorjenje, oziroma kričanje, da naj se predata in prideta brez orožja iz stavbe mejnega prehoda. Takrat sem prvič slišal stavek, ki sem ga zatem slišal še dostikrat »Zašto nas napadaju«.

Moramo vedeti, da ti mladi vojaki takrat niso vedeli, kaj se v Sloveniji dogaja. Niso imeli pravih informacij in seveda jim je bilo čudno, da sedaj nekdo od njih zahteva, da naj predajo orožje. Poskušal sem jima razložiti, da nihče v Sloveniji nima nič proti njim oziroma vojski JLA, ampak da samo hočemo svojo državo Slovenijo. Nisem ju ravno pomiril in potolažil, toda bili smo si res dobri prijatelji in verjela sta mi, da se njima ne bo nič zgodilo.

Čez nekaj časa sta me prosila, če bi šel na karavlo pogledat, kakšno je stanje. Kar precej zaskrbljen sem odšel proti stražnici, ki je od naše hiše oddaljena samo kakšnih petdeset metrov oziroma kar čez cesto. Ko sem prišel tja, so od vsepovsod pritekli vojaki in me spraševali, kaj se dogaja. Ker je ponoči deževalo, so bili vsi mokri in zelo prestrašeni. Pred mene je stopil desetar (desetnik), ki je bil takrat »zamenik komandira« oziroma namestnik poveljnika karavle. Dejal mi je, da je že včeraj Aco, torej poveljnik karavle, z nekaj vojaki odšel proti mejnemu prehodu Gederovci in njemu predal poveljevanje. Od nekod je pritekel vojak, ki je bil Makedonec, in me s solznimi očmi vprašal »Milane, zašto nas napadaju?« Njemu in vsem ostalim vojakom, ki so se vsi zbrali okoli mene, sem skušal dopovedati, kaj se sploh dogaja, toda nisem jih ravno prepričal.

Desetnik, ki je bil mimogrede srbske nacionalnosti, mi je povedal, da pogrešajo dva vojaka, ki sta prejšnji dan po Acotovem ukazu odšla na mejni prehod Cankova. Odgovoril sem mu, da sta vojaka pri meni doma in da se jima ni nič zgodilo. Malo smo se še pogovarjali in sčasoma je napetost malo popustila.

Za tiste, ki ne poznajo karavle v Korovcih, moram povedati, da leži na hribu, da je z nje odličen razgled na vse strani in bi jo bilo zelo težko osvojiti, če bi prišlo do boja. Poleg tega je prejšnji komandir karavle dal izgraditi na vsakih nekaj metrov »grudobrane« oziroma nekakšne ščite iz betona in skoraj je nemogoče zadeti vojaka, ki je skrit za tem zaklonom. On pa seveda ima odličen pogled na teren pred oziroma pod seboj.

Želel bi poudariti, da je bila takrat moja največja želja oziroma skrb, da se ne bi nikomur nič zgodilo, če bi prišlo do streljanja, bi bile gotovo žrtve na obeh straneh, tega pa nikakor nisem hotel in sem tuhtal, kaj bi lahko storil. Bilo je še kar zgodaj dopoldne in desetarju sem povedal, da bom šel na Cankovo, ki je od nas oddaljena približno tri kilometre in pogledal, kaj se sploh dogaja. Po včerajšnjih dogodkih sem bil prepričan, da bodo naši prišli osvobajat tudi karavlo v Korovcih.

Desetar me je prosil, če lahko izvem, kaj se je zgodilo z njegovim nadrejenim, torej z Acotom in pridem povedat, kaj bo sledilo. Strinjal sem se in odšel domov. Nasproti mi je pritekla mama, ki je seveda ves čas opazovala karavlo skozi okno naše kuhinje v stari hiši, ki leži ravno nasproti in se iz nje vse lepo vidi. Rekel sem ji, da so vsi vojaki živi in zdravi, le prestrašeni in zaskrbljeni.

Iz hiše sta prišla tudi vojaka in vprašala, kako je. Dejal sem jima, da je vse v redu in lahko brez skrbi odideta na karavlo. Zahvalila sta se meni in mami in s težkim srcem odšla. Jaz sem mami povedal, da se peljem proti Cankovi pogledat, kje je naša vojska oziroma pripadniki Teritorialne obrambe Slovenije in takratne milice.

Ko sem se pripeljal do predzadnje hiše v Korovcih, sem zagledal veliko število ljudi v uniformah. Ustavil sem in vprašal, kdo je tu glavni oziroma kdo poveljuje. Tudi sam sem pred tremi leti prišel iz služenja vojaškega roka v JLA in sem vedel, kakšen je red oziroma protokol. K meni je prišel miličnik, ki je dejal, da je on glavni. Ni se predstavil in vprašal me je, kdo sem in zakaj hočem govoriti z njim.

Povedal sem, kdo sem in da sem bil na karavli v Korovcih. Zraven je bilo tudi nekaj miličnikov in teritorialcev, ki so me dobro poznali in vedeli v kako dobrih odnosih sem z vojaki. Začel me je spraševati, koliko vojakov je na karavli in kako so oboroženi. Tudi jaz nisem vedel, koliko jih je zares zgoraj, saj jih nisem štel, pa tudi dva vojaka Slovenca sta že pred nekaj dnevi pobegnila s karavle.

Rekel sem mu, da jih je približno petnajst in da so zelo dobro oboroženi. Vsak dan sem bil na karavli in sem vedel, da imajo vojaki avtomatske puške »kalašnikov«, nekaj

puškomitraljezov in dva »snajpera« oziroma ostrostrelski puški. Poskušal sem mu razložiti, da je zaradi položaja, kjer leži karavla zelo težko poskusiti napasti oziroma osvojiti to vojašnico. Dejal mi je, da to ni moja skrb oziroma delo in vprašal, če bi šel še enkrat na karavlo. Jaz sem bil takoj za to in on mi je povedal, da naj temu desetarju povem ozirom ukažem, da se naj takoj brezpogojno predajo, če ne bodo oni prišli na silo na karavlo. Pri sebi sem si mislil, da je ta možak gledal preveč ameriških filmov in da nima pojma, kakšna je resničnost, toda strinjal sem se, da lahko poskusim.

Sedel sem v svojega belega Yugota in se odpeljal proti karavli. Vojaki so seveda pozorno pazili na cesto, ki je zelo lepo vidna iz karavle in ko sem se pripeljal gor, so me že čakali. Ko sem desetarju povedal, kaj mi je naročil poveljujoči miličnik, je postal zelo jezen in dejal, da se oni nikoli ne bodo predali. Zraven so bili tudi ostali vojaki in prav tisti Makedonec, ki me je vprašal, zakaj jih napadamo. mi je prav tako dejal, da se ne mislijo predati, saj niso storili nič slabega.

Jaz sem jih razumel, saj sem bil tudi sam pred kratkim vojak in sem vedel, kako so jih naučili oziroma napolnili glave z bratstvom in edinstvom in podobno. Po drugi strani pa sem si mislil, da so to sami mladi fantje stari osemnajst, devetnajst let in res ne bi želel, da se kateremu karkoli zgodi. Še enkrat sem vprašal desetarja, kaj naj povem našim. Še bolj odločno mi je dejal, da se ne mislijo predati. V ozadju sem videl vojake, ki niso bili tako prepričani v to in so bili že skoraj na robu solz od strahu. Vsem skupaj sem dejal, da jim jaz garantiram, da se jim nič ne bo zgodilo in se še enkrat odpeljal proti Cankovi.

Tokrat so bili naši že skoraj na sredini vasi. Prišel je naš Rambo in povedal sem mu, kaj so rekli vojaki. On je dejal, da je to pričakoval in rekel, da bo treba pač na silo zavzeti karavlo. Poskušal sem mu dopovedati, da bo to zaradi lege in zaradi ščitov, ki jih imajo vojaki, zelo težko, skoraj nemogoče. Odvrnil mi je, da so v vsaki vojni tudi žrtve. Tudi drugi miličniki, ki so bili od tukaj in so poznali karavlo, so mu poskušali dopovedati, a zaman.

Videl sem, da ne bo dobro in mu dejal, da grem še enkrat na karavlo poskusit prepričat vojake, naj se predajo. Kar nejevoljen je na koncu pristal na to. Spet sem sedel v svoj avto in se odpeljal proti karavli. Kot zadnjič so me tudi tokrat pričakali vojaki z desetarjem na čelu. Povedal sem jim, da je bil Aco zajet s skupino vojakov. Povedal sem jim, da gre proti njim veliko število teritorialcev in miličnikov in da se morajo predati, saj nimajo nikakršnih možnosti.

Dejal sem, da čeprav imajo zelo dober položaj za obrambo, nimajo možnosti, saj je naših preveč in da jih bo prišlo še več. Poskusil sem mu dopovedati, da je zares škoda, da bi kdo od teh mladih fantov izgubil življenje in da bo on kriv za to. Zdaj že ni bil več tako neomajen pa tudi drugi vojaki ne. Eni so bili že na koncu z živci, z močmi in sem samo čakal, da se vse skupaj konča. Po krajšem premisleku in posvetu z nekaterimi vojaki je prišel desetar k meni in mi povedal, da ne more predati karavle, ker nima takega ukaza oziroma pooblastila. Že tudi vidno izmučen mi je rekel, da se bodo predali, če njim jaz pripeljem enega oficirja JLA, ki jim bo dal to povelje. Tretjič sem sedel v avto in se odpeljal proti našim.

Zdaj so bili že blizu karavle in vojaki so jih tudi že z daljnogledi pa tudi brez njih lahko videli. Bilo jih je veliko več kot prej in že so se pripravljali na napad. Poveljujoči mi je prišel nasproti in me je vprašal, če je kaj novega. Povedal sem mu, kakšen pogoj mi je dal desetar, nato je brez besed izginil. Jaz sem se pogovarjal z ostalimi miličniki in jih rotil, da naj zaradi žrtev ne napadejo karavle. Čez kar precej časa je prišel Rambo v družbi oficirja JLA. Po činih sem videl, da je kapetan oziroma stotnik, toda brez orožja. Miličnik mi je

razložil, da je to kapetan Kučan iz vojašnice Murska Sobota. Spomnil sem se, da mi je Aco govoril o njem, da je dober, pameten oficir.

Ker sem se tistega dne toliko vozil so začele krožiti govorice, da pomagam vojakom. Z nekaterimi sovaščani nisem zelo dolgo govoril, pa tudi na Cankovi sem vse zelo hitro razčistil. Kučan mi je dal roko ter povedal, da so ga zajeli in da bi on šel z mano na karavlo. Jaz sem bil seveda za in tudi poveljnik miličnikov se je strinjal. Dejal je, da gre tudi on. Sedli smo v avto in se odpeljali proti karavli. Jaz sem seveda dobro vedel, da nas vojaki ves čas opazujejo, saj so imeli odličen pregled in ves čas so lahko opazovali moj avto in vedeli, da se dogovarjamo.

Ustavil sem avto pred zadnjo hišo proti karavli, pri Fickovih, tako da so lahko vojaki nemoteno videli, kaj se dogaja. Vsi trije smo izstopili iz avta z dvignjenimi rokami. Vrata sem pustil odprta, da so vojaki lahko videli, da ni več nikogar v avtu. Miličnika sem prosil, da naj svoj pas s pištolo položi na streho avtomobila. Zelo nejevoljen me je naposled ubogal, tako da so vojaki videli, da ni nihče med nami oborožen.

Zelo počasi smo se po bregu bližali karavli, kjer so bili vsi vojaki v polni bojni opremi in za svojimi ščiti na tej strani. Spomnim se, da so bila na naši poti tri drevesa, mi smo govorili, da gremo po pasiki oziroma vratnici. Ko smo prišli do tretjega drevesa, se je naš poveljujoči miličnik ustavil. Midva s kapetanom sva ga čudno pogledala, saj sva vedela, da nas ves čas vojaki opazujejo. On je dejal, da ne gre naprej. Bil je kar precej prestrašen in je dejal, kaj pa če nas vzamejo za talce. Jaz sem mu zatrdil, da sem se zmenil in da zaupam vojakom, toda on je kar hitro odšel proti avtu, vzel svoje orožje in jo popihal v zavetje prve, torej Fickove hiše. Naj dodam, da sem čez nekaj dni tega gospoda srečal v Murski Soboti in me sploh ni pogledal, niti ni spregovoril besede, da bi se vsaj, daj bog, zahvalil, da sem opravil njegovo delo. Midva s kapetanom Kučanom sva se spogledala in najprej nisva vedela, kaj bi. Čez nekaj časa je kapetan dejal, da on gre naprej. Tudi jaz sem brez pomislekov šel z njim. Šele takrat sem se zavedal, da bi lahko mene vzeli za talca, če bi bil kapetan Kučan malo drugačen. Zavedati se moramo, da takrat nihče ni vedel, ali bomo mi dobili vojno. Če je ne bi, bi kapetanu sodilo vojaško sodišče in vsi vemo, kaj bi bilo takrat z njim.

S počasnimi koraki sva se bližala karavli in napetost je bila vse večja. Vedla sva, da naju zgoraj opazujejo vojaki, spodaj pa naši. Toliko, da se razumemo, midva nisva prišla na glavni vhod, ampak na spodnji strani in okrog cele karavle je živa meja, toda na vsakih nekaj metrov je bila majhna luknja, skozi katero smo hodili noter. Skozi eno od teh lukenj sva se prebila v notranjost karavle. Malo me je skrbelo, kaj se bo zdaj zgodilo, saj kapetan ni imel orožja in so vojaki že vedeli, da je on zajet oziroma, da je vojaški ujetnik. Ko sva stopila pred desetarja in nekaj vojakov, ostali so bili namreč še vedno v pripravljenosti v svojih grudobranih, nisem mogel verjeti svojim očem.

Ta tako »zajebani srbski desetar« se je postavil pred kapetana in mu predal raport. Tisti, ki ste bili v vojski, veste, kaj to pomeni, za ostale pa naj povem, da mu je povedal, da on zamenjuje komandirja in koliko vojakov je na karavli ter podobno. Kapetan se mu je zahvalil in ukazal, da naj vojaki odložijo orožje »v šoške[517]« in vzamejo vojaške torbice, v katere naj dajo pribor za osnovno higieno in da so čez deset minut pripravljeni za postrojavanje[518] oziroma odhod. Ko to danes po tolikih letih premišljujem, ne morem verjeti, kakšna vojska oziroma kakšna disciplina je bila to. Brez besed so vojaki šli, odložili orožje, se pripravili in bili čez deset minut, ampak res čez deset minut, pripravljeni. Ko so prihajali iz stavbe,

517 Stojalo za orožje.

518 Slovenska vojska uporablja besedo postroj, vojaki se postavijo v eno ali več vrst

490 Dobesedno novo komponirane pesmi

kjer smo neštetokrat igrali karte, šah, poslušali »novokompovane pesme[490]« in počeli še marsikaj, je vsak posebej prišel k meni. Z vsakim sva se objela, poljubila, si zaželela srečo in vse najboljše, potem pa so šli v postroj.

Še kapetan Kučan ni mogel s solznimi očmi verjeti, da so me imeli tako radi. Meni pa je padel en velik kamen od srca, saj ni bil v tem osvobajanju karavle sprožen niti en strel. En strel je bil sprožen, ko smo bili na karavli po nekaj dneh še mi, slovenski teritorialci in smo čistili puške, ampak to je že druga zgodba.

Ko so bili pripravljeni in »postorjeni«, je kapetan dal ukaz za odhod. Midva sva šla na čelu, vojaki pa po dva za nama. Ko smo prišli do naše hiše, sta nas že pričakala oče in mama. Kolona se je ustavila in sledilo je zelo mučno in žalostno slovo vojakov od naše družine, ki je bila veliko let tudi del njihove in obratno. Steklo je veliko solz in po precej dolgi pavzi se je naša pot nadaljevala. Ko smo prišli do mojega jugota, sem jaz sedel v avto in vozil pred kolono. Po kakšnih tristo, štiristo metrih so nas ustavili naši. Iz vseh hiš so začeli prihajati ljudje in točno se je videlo, kako je strah in napetost popuščala. Vaščani so se in upam, da se še zavedajo, kaj bi se lahko zgodilo.

Tudi vojaki so se počasi otresli strahu in začeli so se čisto mirno pogovarjati z vaščani, katerim so tolikokrat priskočili na pomoč. Ker smo vsi skupaj stali točno pred Đoužovo oziroma Langovo hišo, se je Jože (gospodar) spomnil in prinesel dve ročki rdečega domačega vina. Večina vojakov je z veseljem popila kozarec te dobrote, enim pa ni bilo do pijače. Čez nekaj časa je prišel tovornjak in naši osvoboditelji so vojake spravili nanj in vsega je bilo konec. Še ko je tovornjak odpeljal, so se vojaki z glasnimi klici poslavljali od nas. Za mene je bilo to zelo boleče in žalostno, saj nisem vedel, pa še danes ne vem, kaj je bilo s temi mladimi fanti.

Nekomu se bo mogoče zdelo smešno, toda še danes po sedemindvajsetih letih (dnevnik pisan leta 2018) mi pritečejo solze, ko se spomnim na tiste vojake, tiste dni, tiste čase, ampak imam pa eno veliko zadovoljstvo in srečo, da v tej naši vojni v mojih, naših Korovcih ni bil nihče mrtev, niti poškodovan, čeprav bi lahko bilo drugače.

Ko je vse to minilo, sem še enkrat šel na karavlo. Moj najboljši prijatelj Aco je imel na karavli avto in jaz sem mislil, da bi ga odpeljal k njemu domov na Cankovo. Ko sem se iz vojašnice oddaljil kakšnih sto metrov, so me že ustavili teritorialci in miličniki, ki so s tremi vozili šli proti karavli. Čeprav je vsaj polovica od njih vedela, kaj hočem storiti, in so poznali Acojev avto, so me ustavili z naperjenimi puškami vame. Moral sem z dvignjenimi rokami stopiti iz avta. Eden miličnik me je z avtomatsko puško pazil, ostali pa so preiskali avto, prtljažnik, pokrov motorja, gume in izpušno cev, ampak niso ničesar našli. Vprašal sem jih, če se jim meša, zakaj to delajo, in tisti, ki me je držal »na nišanu[519]« mi je odgovoril, da so njihovi nadrejeni tam od spodaj, kjer so natovorili vojake, videli, da nekdo tam gori hodi. Povedal sem jim, da sem bil jaz in da zagotavljam, da zgoraj ni nikogar več.

Glavni v konvoju mi je z vidnim strahom v očeh dejal: »Kaj pa če so vse minirali«. Odgovoril sem mu, da prisežem, da ni nobene mine ali bombe na karavli, in počasi so šli naprej. Ko so prišli gor, so seveda našli vse v najlepšem redu. Puške so bile pospravljene v »šoške«, strelivo na svojem mestu, bombe (ki so bile v lesenih zabojih pakirane po recimo sto komadov) zložene v magacinu[520] in tudi vsa oprema pospravljena. Jaz sem to seveda vedel, saj sem prej, ko ni bilo več nikogar, temeljito vse pregledal. Če bi hotel, bi lahko odnesel domov puške, puškomitraljeze in celo dva »snajpera«, ampak nisem

519 Na merku
520 skladišču

hotel, mogoče bi vzel samo Acotovo rezervno pištolo, ampak je nisem našel. Pozneje sem izvedel, da jo je našel en teritorialec in si jo prisvojil. Na srečo je še, kolikor vem, do danes ni uporabil.

Ko sem prišel domov, me je mama s solznimi očmi vprašala, kaj bo zdaj z »pujčami« Na karavli so že kar nekaj časa za svoje potrebe redili nekaj prašičev.

Tudi meni ni bilo vseeno in zmenila sva se, da jim bo ona vsak dan nosila jesti. Ko so čez nekaj dni prišli na karavlo teritorialci, me je prišel poklicat en vojak, če pridem na karavlo. Tam me je takrat pričakal, mislim da kapetan Glišić, ki me je v srednji šoli učil obrambo, in me vprašal, ali bi mi hoteli vzeti dva prašiča k sebi domov, da mami ne bi bilo treba več vsak dan hoditi na karavlo. Jaz sem se strinjal in odpeljali smo dva prašiča domov. Mama ju je pridno krmila in čez nekaj mesecev, ko sta oba imela čez dvesto kil, so prišli teritorialci in enega odpeljali, drugega pa pustili nam. Še leta in leta pozneje me je moj Aco dražil, da sem jim dal najmanjšega pujska v hlevu, kar je tudi malo res. Mi smo med tem časom že tista dva vojaška pujsa spremenili v šunke in ostale svinjske dobrote. Tukaj moram napisati, da so se po vojni razširile govorice, da sva z Acem nekje skrila orožje. To je bilo meni takrat in še danes zelo smešno in sem dostikrat v šali dejal: »Ja seveda, pri nas doma na seniku ga lahko najdete.«

Bil sem vpoklican v Teritorialno obrambo in smo šli na karavlo Korovci. Bilo nas je osem in moram povedati, da me je kar malo sram, kaj se je takrat dogajalo na karavli. Bili smo različnih generacij in nisem mogel verjeti, da so eni do takrat prijatelji in vzorniki lahko takšni bedaki. Na karavli sem bil devetnajst dni in to pomeni, da sem tudi vojni veteran v vojni za Slovenijo, ampak na tisto, kar se je takrat tam godilo, nikakor nisem ponosen.

Prve dni smo res bili na straži podnevi in ponoči in bilo me je kar precej strah, saj nisi vedel, ali se ponoči bolj bojiš »nevidnega sovražnika« ali pa svojih soborcev, ki so imeli vedno na straži naboj v cevi. Za mlajše generacije naj povem, da to pomeni, če se slučajno ustrašiš ali kar tako pritisneš na petelina, izleti iz te puške v nekaj sekundah trideset nabojev in lahko samo upaš, da v zrak. Že na začetku te zgodbe sem napisal, da ni bil v tej vojni izstreljen niti en naboj oziroma strel, ampak ko smo mi dobili orožje, se je pri čiščenju zgodila manjša nezgoda in en vojak je po nesreči ustrelil en naboj iz avtomatske puške. Na srečo ni bil nihče poškodovan. Spet se je potrdil rek, ki sem ga slišal v življenju kar nekajkrat »svaka puška opali jednom i bez metka[521]« oziroma puška enkrat ustreli tudi prazna.

V tem času, ko smo bili na karavli, smo razen straže, ki smo jo po dveh dneh ponoči opustili, v glavnem pili opojne substance, po domače vino, ki so nam ga prinašali domačini pa tudi drugi. Po nekaj dnevih nam je bilo že vsega zadosti in kar srečni smo bili, ko so nas zamenjali drugi. Šele takrat se je začel na karavli pravi kaos. Že prvi dan so se stepli, ampak to je njihova zgodba. Za konec bi še poudaril, da me je v to, da postanem vojni veteran, prepričal moj najboljši prijatelj Aco in to po mnogih letih. Ko mi je povedal, kdo vse je veteran, sem končno šel po knjižico, saj so bili in so še takšni veterani, ki so se med vojno skrivali v Avstriji in še drugje. Tukaj bi še povedal, da kot veteran nimam nobenih ugodnosti, čeprav so nam obljubljali marsikaj. Edino, kar imam, je članarina, ki jo plačam in en lep piknik na leto. Lepo pa se mi zdi, da se nas takrat zbere vsaj toliko, kolikor nas je še ostalo.

521 Vsaka puška enkrat ustreli tudi brez naboja.

Pomoč porabskih Slovencev

(PO)VOJNO RAZMIŠ-LJANJE str. 2.

VELIKE LIPE - V MALON ROSAGI str. 3.

Porabje

ČASOPIS ZVEZE SLOVENCEV NA MADŽARSKEM

Monošter, 18. julija 1991 • Leto I, št. 12 • Cena 10 forintov

Namesto žiroračuna

Z velikim olajšanjem zapisujem te misli zdaj, ko je najhuje že mimo, ko je v matični domovini prevladal mir. Žal se je pokazalo, da je za svobodo velikokrat treba dati tudi kri. Slovenija je v boju proti agresiji postala res "država" in je pokazala, da je sposobna postati del moderne Evrope.

Ob spremljanju dogodkov smo razmišljali o tem, kako bi lahko Slovenci na Madžarskem pomagali Slovencem v Sloveniji. Prvo idejo smo dobili od učiteljice gornjeseniške osnovne šole, ki se je oglasila na naši zvezi in ponudila denar otroške organizacije z namenom, naj kupimo sanitetni material za Slovenijo.

Zveza je prosila Rdeči križ Železne županije, naj ji pomaga pri nakupu zdravil in sanitetnega materiala. Istočasno smo zvedeli, da bolnica v Rakičanu potrebuje kri. Šli smo v akcijo, da bi pridobili čim več ljudi. Krvodajalska akcija (5. julija) na Gornjem Seniku je pokazala, da si porabski Slovenci tudi zaslužijo ime Slovenci. Veliko ljudi je dalo kri prvič v življenju. 54 ljudi od 60 prijavljenih je lahko pomagalo s svojo krvjo. Prostovoljno se je prijavilo tudi precej Madžarov, med njimi 11 vojakov, ki služijo vojaški rok na G. Seniku. Njim posebna hvala! S tem dejanjem je 60 madžarskih državljanov Slovenijo simbolično priznalo za samostojno državo.

Pri organiziranju pomoči Sloveniji so se izkazali dr. Gyula Pusztai, predsednik skupščine Železne županije, dr. Lajos István, vodja transfuzijske postaje v Sombotelu, in László Poór, sekretar županijskega Rdečega križa.

V imenu naših rojakov v Sloveniji in v imenu Zveze Slovencev na Madžarskem se vsem zahvaljujemo za pomoč v upanju, da nikoli več ne bo treba organizirati krvodajalske akcije zaradi ranjenih v VOJNI.

J. Hirnök

Tanki so odropotali. . . Se bodo vrnili? Foto: N. Juhnov

Seznam krvodajalcev

Z Gornjega Senika: József Nagy, Péter Bogyai, József Páskai, Csaba Mihalkó, Zsolta, Bogyai, Ernő Papp, Zsolt Nagy, Péter Péli, Róbert Hunyadvári, János Szabó, Róbert Varsa (vojaki), András Szukics, Piroska Molnár, Ágoston Gyécsek, Endréné Takács, József Bajzek, Ágnes Gyécsek Hanzsekné, László Gubics, Antalné Stercz, Éva Lázár, László Kaincz, Lászlóné Kaincz, László Nagy, Zoltán Zsohár, Ferenc Sulics, Jánosné Samu, Ferenc Mizser, Zoltán Fehér, Ferenc Labricz, Lőrinc Skapper.

Z Dolnjega Senika: István Barbér, Zoltán Nagy, Tibor Borbély, Kálmán Monek, József Zrim, László Bajzek, István Sömenek.

Iz Sakalovec: Imre Kovács, István Horváth, László Nemes, György Kiss, Zoltán Korpics, István Nemes, József Fásching,

Iz Števanovec: István Tóth,

Iz Monoštra: József Hirnök, Tiborne Ritecz, Klára Boucsek, Zoltánné Somogyi, Sándorné Németh, Józsefné Cserkuti, György Németh, Tibor Gáspár, László Káldi.

Hvala vsem krvodajalcem in aktivistom Rdečega križa.

Predsedstvu Republike Slovenije
Ljubljana

Katedra za slovenski jezik in književnost na Pedagoški fakulteti v Sombotelu izraža ogorčenje zaradi agresije JA nad samostojno slovensko državo in njenim prebivalstvom.

Mi smo solidarni z vami in vam dajemo vso moralno podporo.

Katedra za slovenski jezik in književnost
na Visoki pedagoški šoli v Sombotelu

FOLYÓSZÁMLA HELYETT. . .

Most, amikor már túl vagyunk a nehezén és az anyaországban béke honol, nagy megkönnyebbüléssel írom e sorokat. Sajnos nyilvánvalóvá vált, hogy a szabadság sokszor véráldozatot is követel.

Szlovénia az agresszor elleni harcban megmutatta, hogy része lehet a modern Európának. Az események követésénél sokat gondolkodtunk azon, hogy miképp segíthetnének a Magyarországon élő szlovének a Szlovéniában élő testvéreiken. Az első ötlet egy Felsőszölnökön tanító nevelő adta, aki felajánlotta az üttörőszövetség pénzét kötszerek vásárlására. A Szlovén Szövetség ugyanakkor azzal a kéréssel fordult a megyei Vöröskereszthez, hogy segítsen beszerezni a gyógyszereket és kötszereket.

Ugyanebben az időben kaptuk a hírt, hogy a muraszombati kórháznak vérre van szüksége. Hozzáláttunk a véradás megszervezéséhez. A véradás (július 5-én) Felsőszölnökön bebizonyította, hogy a rábavidéki szlovének méltán viselik a szlovén nevet. Sokan életükben először adtak vért. A 60 jelentkező közül 54-en adhattak vért. Közülük 11 katona, aki Felsőszölnökön tölti szolgálati idejét. Számos magyar nemzetiségű véradó is akadt. Nekik külön köszönet e nemes tettért. E cselekedettel 60 magyar állampolgár szimbolikusan elismerte Szlovéniát önálló államként.

A Szlovéniának nyújtott segítség szervezésében kiemelkedő szerepet játszott Dr. Pusztai Gyula, a megyei közgyűlés elnöke, István Lajos professzor, a megyei transzfuziós állomás vezetője és Poór László a megyei Vöröskereszt titkára. Szlovénia és a Magyarországi Szlovének Szövetsége nevében őszintén köszönjük a segítséget és egyben reméljük, soha többé nem kerülünk olyan helyzetbe, amikor HÁBORÚ miatt kell véradást szerveznünk.

J. Hirnök

Naslovnica časopisa Porabje z dne 18. 7.1991 o zbiranju pomoči za Slovenijo (Osebna zbirka Milan Osterc).

Marjana Celec

Moja zgodba

Naprošena sem bila, da napišem nekaj vtisov iz časov osamosvojitvene vojne za Slovenijo.

Sem upokojena diplomirana medicinska sestra in zaposlena sem bila v Zdravstvenem domu Murska Sobota skoraj 40 let. V času dogodka sem bila zaposlena na dispanzerju za medicino dela, prometa in športa, ter sem bila v času bombardiranja na barikade pred vojašnico v ekipi za reševanje poškodovanih na terenu.

Tisti usodni dan sem delala popoldan. Prvi zračni napad Jugoslovanske vojske sem doživela v našem majhnem, podstrešnem stanovanju okrog 12 ure. Gledala sem letala skozi strešno okno, kolena so se mi pošteno zašibila. Doma sem pustila dva majhna otroka stara 9 in 12 let, ki že vesta, da se dogaja nekaj neprijetnega. V hiši smo živeli z dedkom in babico, ki sta takrat popazila nanju, ker je mož takrat prav tako bil v službi na dežurstvu. V ambulanti tisti dan ni bilo veliko pacientov, ker je bilo v Murski Soboti krizno stanje.

Drugič so se sirene za nevarnost oziroma zračni napad oglasile okrog 16 ure. Vsi zaposleni v Zdravstvenem domu smo se v času napada, ki je bil zelo blizu naše zgradbe umaknili v kletne prostore stare zgradbe, ki je edina imela kletne prostore. Po tem napadu so se nam pridružili vojaki teritorialne obrambe, ki so bili do tedaj locirani v gozdu zelo blizu barikad. Jugoslovanska vojska je želela te barikade z napadi eliminirati, da bi lahko vojaki zapustili vojašnico. Med nami je bilo veliko strahu, kaj če bodo pomotoma ali namerno bombardirali tudi našo zgradbo ZD. Nekdo je predlagal, da bi izobesili belo zastavo z rdečim križem, kar po mednarodnih konvekcijah ne smejo napadati. Primerne zastave nismo imeli zato smo improvizirali z belo rjuho in z šminko narisali rdeči križ. Položili smo jo na travo pred zgradbo, vendar je prevladalo mnenje, da bodo zaradi tega obeležja skeptični in nas prav zaradi tega napadali zato smo jo hitro odstranili. Med zatišjem sva se z dežurnim zdravnikom pogovarjala, kaj je pravzaprav največja nevarnost, ki nam grozi na terenu, ko gremo po poškodovance oziroma paciente, ki so zaradi slabosti ali psihičnih težav potrebovali nujno medicinsko pomoč. Največjo nevarnost so predstavljali ostrostrelci, ki bi nas lahko ob intervencijah natančno zadeli.

Po tretjem bombardiranju okrog 18 ure pa je prišlo do hujše poškodbe vojaka Jugoslovanske vojske, ki je bil v času napada v leseni stražarnici in se ni uspel umakniti na varno. To je bil 19 letni fant iz Travnika v Bosni in Hercegovini katerega je krogla zadela v trebuh in mu poškodovala celo trebušno votlino. Fant je bil zelo prizadet in prestrašen, govoril je: »Doktore spasi me, umrjet ču.'« – zdravnik reši, me umrl bom. Zavedali smo se resnosti poškodbe, vendar smo ga tolažili. Spremljali smo njegovo zdravljenje, toda izvedeli smo žalostno novico, da je med operacijo izkrvavel. Tisti dan smo šli večkrat z reševalnim vozilom na kraj dogodka, ker je prihajalo do psihičnih zlomov jugoslovanskih vojakov.

Majda Vidonja

Spomini o osamosvojitveni vojni za Slovenijo

Moji spomini o osamosvojitveni vojni za Slovenijo so še danes zelo močni. Slutili smo, da bo prišlo do napada oziroma do vojne. Na enkrat nas je iz nenada napadla Jugoslovanska ljudska armada, to je bilo leta 1991, poleti. Preko radia smo bili obveščeni, da se proti nam pomika oborožena Jugoslovanka vojska. Spomnim se, da je teritorialna obramba nastavila barikade v Radenci. Jugoslovanska ljudska armada je barikade odrinila in se premikala naprej proti Gornji Radgoni. Tam so bili hudi spopadi. Bile so tudi smrtne žrtve. Večji spopadi so bili na mejnih prehodih v Gornji Radgoni, na Hodošu, na Kuzmi in v Gederovcih, kateri mejnih prehod je bil nam najbližji. Doma v krogu družine smo se pogovarjali o dogajanju in o vojni v tolikšni meri, da so otroci lahko razumeli in so vedeli kaj se dogaja. Z možem sva spremljala novice preko radia o vojnih dogodkih, da sva vedela kako ravnati v primeru napada. Spomnim se, da sem slišala zelo grozen zvok, tresla so se stekla v oknu, ječala so vrata in skozi okno sem pogledala ven in zagledala vojaško letalo. Obveščali so nas, da si naj pripravimo zaklonišče, kamor se bomo skrili v primeru napada na katerega nas bodo opozorile sirene. V kleti sem nam pripravila obleke, pijačo v pločevinkah, hrano v konzervah, koce, obvezilni material, hrano za kužka, osebne dokumente in baterije. Zvečer nismo smeli imeti prižganih luči. Prav tako smo imeli zvečer določeno uro od katere naprej smo morali biti v hiši. V času osamosvojitvene vojne za Slovenijo sem bila zaposlena v Zdravstvenem domu Murska Sobota. V službi smo bili na mojem oddelku v dveh izmenah. Ena izmena je delala dopoldan, druga pa popoldan. Med zaposlenimi se je čutila napetost, vsi smo sedeli pri radiu in pozorno poslušali obveščanje o vojnih dogodkih. Domov pa smo obveščali paciente, da naj ne hodijo v ZD Murska Sobota, le nujni primeri, katere smo hitro oskrbeli in so odšli hitro domov v svoj dom. Čakalnica je morala biti prazna, da smo s tem zavarovali ljudi, če bi prišlo do napad na ZD Murska Sobota. Bila velika napetost tudi med samimi pacienti. Nekateri so bili zelo nestrpni in panični. Spominjam se dogodka, ko sem bila v popoldanski izmeni z zdravnikom. Zazvonil je telefon, poklical je direktor ZD Murska Sobota in naročil, naj takoj pripravim torbo za nujno medicinsko pomoč. Nato naj greva z zdravnikom z reševalnim vozilom na mejni prehod v Gederovce in nudiva nujno pomoč ranjencu. Nato sva se nemudoma odpravila z rešilnim vozilom proti Gederovcem. Med potjo sem videla pomikanje oboroženih vojakov, ki so se pomikali iz Murske Sobote proti Gederovcem. Zanimivo mi je bilo, da so imeli okrog vratu obešeno radijsko postajo.

Bilo je več dogodkov, ki so mi ostali v trajnem spominu. Prav tako tudi dogodek zavijanje siren in napad na Vojašnico v Murski Soboti. Letala so letela zelo nizko, tako, da so se tresla okna v ZD Murska Sobota, vsi, ki smo bili v stavbi smo tekli v klet in bili pretreseni.

Hvaležna sem, da se je vojna končala v desetih dneh in sem jo skupaj s svojo družino preživela, saj sem bila zaradi službene dolžnosti zelo izpostavljena dogajanju predvsem na mejnem prehodu v Gederovcih.

RAZMERE V SLOVENIJI IN POMURJU PO 16. 7. 1991 DO KONCA LETA

Zadnji dogovori med milico JLA 25. 10. 1991 pred vkrcanjem zadnjih enota JLA na ladji (RTV Slovenija).

Drago Ribaš

Dejavnost ONZ – policije v Sloveniji in Pomurju po osamosvojitveni vojni od 16. 7. do konca leta 1991

Dne 16. 7. 1991 je UNZ Murska Sobota opozorila[522] vse enote na območju UNZ, da so po podatkih MNZ enote milice na južni meji v zadnjem času ugotovile prisotnost oboroženih civilnih oseb in pripadnikov JLA, ki zbirajo podatke o trafo postajah in podobnih objektih. Po tem ko zberejo potrebne podatke, se umaknejo na teritorij Republike Hrvaške. Zaradi tega so vse enote opozorili, da je v prihodnjih dneh pričakovati vdor oboroženih posameznikov ali skupin prek južne meje na ozemlje Slovenije, ki so lahko oblečeni v civilna oblačila ali uniforme JLA, katerih naloga bo izvajanje terorističnih akcij v posameznih krajih ali v bližini vojaških objektov. Po podatkih iz Republike Avstrije naj bi se tam zbirale tudi osebe s tem namenom. Zato so naročili, da se tako na južni kot severni meji poostrijo varnostni ukrepi. Posameznike ali skupine je treba izslediti in prijeti in biti posebno pozoren na MP ob vstopu tujcev.

MNZ je operativnim skupinam VIS 17. 7. 1991 naročilo[523], da nekatere enote vračajo orožje, strelivo in drugo opremo TO, ki je bilo najdeno, zaseženo ali odvzeto osebam, ki niso vojaški obvezniki TO, ampak so ga pobrali na krajih bojev z JLA. UNZ-jem je bilo naročeno, da se s tem orožjem ravna v skladu z Navodilom o ravnanju z zaseženim, najdenim ali odvzetim orožjem ali strelivom.

UNZ Murska Sobota[524] je od enot na terenu 17. 7. 1991 zahtevala, da ugotovijo lastnike poškodovanih vozil v blokadah in jih obvestijo, da odstranijo vozila, če ti v določenem roku tega ne opravijo, se dogovorijo z upraviteljem cest, da vozila odstranijo na določeno mesto. Če je vozilo tuje registracije, se ga odstrani do najbližje carinarnice. O odstranjenih vozilih je bilo treba takoj poročati na UNZ.

MNZ je 18. 7. 1991 vsem UNZ-jem in PM poslala[525] analizo groženj s terorističnimi akcijami v prvem polletju 1991, ko je bilo prejeto 119 groženj s podtikanjem eksplozivov, likvidaciji pripadnikov INZ in TO in varovanih oseb in groženj gospodarskih družb. Grožnje so se nanašale na Cankarjev dom v Ljubljani, nuklearno elektrarno v Krškem, osnovne in srednje šole v Sloveniji, pošte, hidroelektrarne, zgradbe drugih gospodarskih družb, železničarskega podjetja, letališča. Po spopadih z JLA pa so se grožnje nanašale na objekte ONZ in TO. Tisti, ki so grozili, so se predstavljali kot oficirji, četniki, mlada Bosna, rdeči baron in Šešljeva garda. Dne 15. 7. 1991 je Skupščina občine Jesenice dobila grožnjo o podtikanju eksploziva v kinodvoranah, šolah, vrtcih, vodovodnih zajetjih, pod grožnjo pa se je podpisala Srbska narodna obnova.

V tej zvezi so naročili, da se v šolah, kinodvoranah in drugih ustanovah izvede preventivna akcija, kako naj se ravna ob obvestilu o teroristični grožnji. Vse odgovorne osebe in zaposlene je bilo treba stalno opozarjati na pozornost za primer, da so v prostorih ostali neznani predmeti ali prtljaga. Po končanih predstavah v kinodvoranah ali gledališčih pa pregledati prostore. Na avtobusnih ali železniških postajah so opozarjali potnike, da se ne ločijo od prtljage. Ob najdbi neznanega sumljivega predmeta je bilo treba zavarovati najdbo in obvestiti miličnike iz protibombne zaščite. V turističnih objektih je bilo treba opozarjati na sumljive osebe in pripraviti osebje na morebitno nujno evakuacijo prostorov.

522 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/3-3-2/3196 z dne 16. 7. 1991.
523 Fax MNZ za operativne skupine VIS številka 0211-4/2-4/7763 z dne 17. 7. 1991.
524 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/2-2/3208 z dne 17. 7. 1991.
525 Depeša MNZ vsem UNZ-jem in PM številka 0211-4/2-4/7871 z dne 18. 7. 1991.

Dne 19. 7. 1991 je PMM Gederovci[526] poročala UNZ Murska Sobota o obisku članov mirovne misije na MP okoli 17.15. V misiji so bili po en državljan Italije, Francije in Velike Britanije ter slovenski državljan, vozili so osebni avto Fiat Croma modre barve registrskega območja ZG. Ob prihodu so se najprej pogovarjali z miličniki in cariniki, nato pa s komandirjem PMM. Zanimalo jih je stanje prometa čez državno mejo, če se že kaj povečuje, koliko je turistov. Od komandirja PMM so želeli izvedeti potek dogodkov na MP od 25. 6. 1991 naprej, kako se je začel spopad z JLA in njegov potek. Zanimalo jih je, ali so bile v naših vrstah ženske. Od carinikov so želeli izvedeti, po čigavi zakonodaji izvajajo carinski nadzor, in če so sodelovali v spopadu z JLA. Zanimalo jih je tudi, ali je vedno promet tako gost. Povedano jim je bilo, da je to zaradi letnih dopustov v zahodnih državah in tudi domači ljudje potujejo več, ker se počutijo varneje.

PMM Hodoš[527] je 19. 7. 1991 UNZ Murska Sobota poročala o obisku evropske mirovne misije na MP. Ob 13.00 so se pripeljali na MP z vozilom znamke Fiat Croma modre barve registrskih označb ZG, bili so trije člani, šofer in prevajalec. Vozilo je nosilo znak in napis evropske gospodarske skupnosti. Vodja misije je povedal, da sta dva iz Italije in eden iz Francije, vsi so nosili obešene značke mirovne misije. Člani so želeli pogovor s komandirjem PMM, kar jim je bilo omogočeno. Zanimalo jih je, ali miličniki na MP poznajo memorandum o premirju, in če se ga držijo. Komandir je potrdil, da ga poznajo in da na tem območju ni bilo nobene kršitve po prekinitvi ognja. Zanimalo jih je tudi, ali je enota seznanjena s sklepom predsedstva o odhodu JLA iz SFRJ ter ali se JLA že umika. Komandir enote je potrdil, da so s sklepom seznanjeni, glede JLA pa ne ve, ker na tem območju ni več vojakov JLA. Prav tako jih je zanimalo, ali so imeli spopad z JLA in če, kako je potekal. Komandir je opisal razmere od helikopterskega desanta JLA v bližini MP, obkoljevanja, spopada in umika JLA v stražnico Hodoš in njihovi predaji 2. 7. 1991. Na njihovo vprašanje jim je tudi povedal, kakšno orožje je uporabljala JLA in kakšno milica. Tudi na vprašanje, kakšno prihodnost SFRJ vidi, je komandir PMM odgovoril, da je to stvar politike na republiški in zvezni ravni. Nato so si člani misije ogledali poškodbe zgradbe in dreves, ki so ju zadele mine iz topov, in vse skupaj fotografirali. Na koncu so enoti zaželeli mir in prosili, da se jih napoti po najkrajši poti do naselja Grad. Povedali so, da so pred tem obiskali enoto TO v Vidoncih. Pred odhodom so želeli vedeti, kako so reagirali madžarski varnostni organi, in če so izstrelki leteli v Madžarsko. Komandir je povedal, da Madžari niso želeli pomagati, so pa izstrelki leteli na Madžarsko.

UNZ Murska Sobota[528] je 20. 7. 1991 odredilo enodnevno usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota 24. 7. 1991 med 8.00 in 16.00. Usposabljanje se je izvedlo na strelišču v Mačkovcih. Starešine enot so imeli nalogo, da preverijo opremo pripadnikov PEM in izvedejo popolnitev pripadnikov, če je potrebna. Zaradi usposabljanja PEM ta dan ni izvajal dela na meji v Ljutomeru. [529]PMM Gederovci je UNZ Murska Sobota 21. 7. 1991 poročala o pogovoru z občanom iz območja občine Murska Sobota, ki je povedal, da dela v Avstriji v Kunert fabrik. Tam je zaposlenih več delavcev srbske narodnosti iz Bosne in Hercegovine in Srbije, ki se pripravljajo na izvajanje incidentov na državni meji s poskusi likvidacije policistov in carinikov. Ta tovarna je včeraj začela s kolektivnim dopustom in se bodo navedeni vračali domov tekom tega tedna in naslednjih dni.

UNZ Murska Sobota[530] je 21. 7. 1991 vsem enotam prenesla odločitve Republiške

526 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 6-38/169-91 z dne 19. 7. 1991.
527 Depeša PMM Hodoš za UNZ Murska Sobota številka 2-38/150-91 z dne 19. 7. 1991.
528 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/4-1-2/285 z dne 20. 7. 1991.
529 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 5-38/172-91 z 21. 7. 1991.
530 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/1-2/3253 z dne 21. 7. 1991.

koordinacije glede sklepa Predsedstva SFRJ, da se enote JLA umaknejo z ozemlja Republike Slovenije. Tako je prenehala veljati odločitev, da se po preteku treh mesecev enote JLA vrnejo v nekdanje stražnice, kjer pa so enote JLA še v stražnicah, se bodo v kratkem umaknile. Prevzete stražnice je treba zavarovati pred vlomi, kjer pa so zaplombirane, se vanje ne posega, ampak samo operativno varuje. Do preklica so pri varovanju državne meje udeležene enote TO, ki pa se bodo umaknile takoj, ko bo policija začela z globinskim varovanjem vseh državnih mej. Blokade vojašnic se odpravijo, če se še niso, vendar je treba ohraniti nadzor nad vstopi in izstopi iz vojašnic in preprečiti nenajavljene izhode oklepnih ali drugih bojnih enot in prihode novih vojakov, razen tistih, ki bodo pomagali pri odhodu JLA. Mednarodni opazovalci bodo razširili pristojnosti na odhod JLA. Upravni organi za ljudsko obrambo bodo vodili seznam vojaških oseb, ki bodo po 19. 7. 1991 ostali v Republiki Sloveniji in bo njihov status drugačen od tistih, ki so prestopili v TO. ONZ, štabi TO in operativne podskupine morajo voditi evidenco pripadnikov JLA, ki se bo spreminjala glede na odhode JLA in prihode tistih, ki bodo potrebni za selitev. Ti prihodi bodo morali biti najavljeni Republiški koordinaciji sicer bodo zavrnjeni. ONZ in štabi TO so bili dolžni pripraviti načrte varovanja vojaških objektov, ki bodo ostali prazni po odhodu JLA.

MNZ je 23. 7. 1991 poslala[531] vsem UNZ-jem in PM analizo preiskave diverzantsko terorističnih akcij. Opozorili so na pomanjkljivo obveščanje, pomanjkljivo zavarovanje kraja storitve kaznivega dejanja in nekatere pomanjkljivosti pri ogledih krajev kaznivih dejanj.[532] MNZ UKS je tega dne UNZ-je seznanil s podrobnostmi diverzantsko teroristične akcije JLA, izvedene 20. 7. 1991 med 21.00 in 21.15, ko je neznani storilec razstrelil dva od štirih nosilcev daljnovoda med hidroelektrarno Zlatoličje in staro strugo Drave pri Mariboru. Ob vznožju enega od nosilcev je bil najden vojaški diverzantski tempirni vžigalnik z urnim mehanizmom. Nekaj minut po eksploziji se je iz smeri kraja eksplozije odpeljalo vozilo rdeče barve z zadkom podobnim golfu.

UNZ Murska Sobota[533] je 24. 7. 1991 preklicala pripravljenost na delovnem mestu in tedensko usposabljanje PEM I. Za eno tretjino PEM I je bila odrejena pripravljenost na domu do 29. 7. do 7.00. Naročili so, da enote omogočijo pripadnikom PEM-a koriščenje letnega dopusta. S tem da so lahko iz vsakega oddelka hkrati bili na letnem dopustu le trije pripadniki. [534]Tega dne je UNZ Murska Sobota obvestila tudi vse enote in službe, da je spremenjen dogovor o najavi prevozov vozil JLA v Sloveniji z V. armadno oblastjo. Novi dogovor je določal, da za prevoz med vojašnicami do pet vozil v koloni najava ni več potrebna. Za delegacijo Republike Slovenije je bila ta rešitev sprejemljiva. Enote pa so morale na terenu še naprej spremljati gibanje JLA, in če pride do kršitve dogovora, so morale takoj obvestiti UNZ in kršitev dokumentirati. [535]PMM Kuzma je 29. 7. 1991 obvestila UNZ Murska Sobota o obisku mednarodne mirovne misije, sestavljali so jo štirje člani, dva Italijana, en Francoz in en Anglež. Vodja misije je bil Francoz. Misija je na MP prispela ob 13.50 in se zadržala do 14.45 in na avstrijskem MP do 15.20. Člani misije so se zanimali za potek bojev z JLA na MP.

531 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0211-42/2-2/1043 z dne 23. 7. 1991.
532 Depeša MNZ UKS za vse UNZ-je številka 0221-33-2/1038 z dne 23. 7. 1991.
533 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/6-6-2/287 z dne 24. 7. 1991.
534 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote številka 21/3-2-2/3289 z dne 24. 7. 1991.
535 Depeša PMM Kuzma za UNZ Murska Sobota številka 3-38-128/91 z dne 29. 7. 1991.

MNZ[536] je vsem UNZ-jem 29. 7. 1991 naročila, da zaradi nalog varovanja državne meje in drugih nujnih nalog takoj začnejo aktivnosti kadrovske popolnitve. Kadrovska služba je pripravila razpis za zaposlitev novih kandidatov, UNZ pa so takoj začeli s postopki za sprejem kandidatov. Prav tako se naj poskuša kadrovati iz obstoječega sestava rezervnih miličnikov, ki imajo srednjo izobrazbo 4. ali 5. stopnje in izpolnjujejo druge pogoje za delo v ONZ. Zmanjšanje rezervnega sestava so nadomestili z vključevanjem novih primernih vojaških obveznikov. Prav tako je bilo treba ugotoviti, kateri od upokojenih delavcev milice je sposoben in ima željo delati po pogodbi pri mejni kontroli na mejnih prehodih. Prav tako so morali evidentirati oficirje JLA slovenske narodnosti, ki bi bili pripravljeni delati v ONZ. Če bo kateri dal vlogo, ga mora temeljito preveriti VIS in s tem preverjanjem in mnenjem UNZ so vlogo poslali na MNZ. Do 31. 7. 1991 so se morale UNZ pripraviti na izvedbo programa, da PMM prevzamejo tudi mejne prehode za obmejni promet namesto PM s splošnim delovnim področjem. UNZ so morale prevzeti postopno tudi varovanje državne meje z Republiko Hrvaško in prevzeti stražnice TO na tej meji.

Dne 29. 7. 1991 je UNZ Murska Sobota[537] obvestila vse enote in službe, da je bilo treba v skladu z zaključki sestanka komisije Republike Slovenije in komisije V. vojaškega območja JLA z dne 26. 7. 1991 na ravni UNZ ustanoviti posebno komisijo, ki bo pripravila vse potrebno za postopni umik JLA iz območja države in izmenjavo zaplenjenih materialnih sredstev med JLA in TO ter ONZ. Komisija je bila sestavljena iz predstavnikov UNZ, TO in JLA in je začela z delom 29. 7. 1991. UNZ Murska Sobota je v komisijo imenovala dva inšpektorja inšpektorata milice, kriminalističnega tehnika in starešino PM s splošnim delovnim področjem na območju, na katerem je objekt. Naloge komisije so bile, da zapisniško in dokumentarno ugotovi stanje posameznega objekta, dovoli JLA prevzem premičnih stvari in živine, ki je last JLA, fotodokumentira, prevzame objekt in ga zapečati. Uničenje objektov ali njihovih delov s strani JLA ni bilo dovoljeno. Materialno tehnična sredstva, ki jih je prevzela JLA so dovažali v vojašnici v Mariboru in Ljubljani. Pri prevzemu sredstev Civilne zaščite od JLA ONZ niso sodelovali. Operativno varovanje prevzetih objektov so prevzeli ONZ, fizično varovanje vojašnic pa TO. [538]UNZ Murska Sobota je 2. 8. 1991 poročala MNZ, da je zaplenjeni helikopter MI 8, ki ga je TO zaplenila JLA v Hrastju Mota, na letališču v Rakičanu.

MNZ je vsem UNZ-jem 4. 8. 1991 sporočila[539], da je po sklepih komisije Republike Slovenije in komisije V. vojnega območja JLA treba začeti s postopnim vračanjem sredstev in opreme JLA in opreme ter sredstev TO, ki jih ima v posesti JLA. Zato so naročili, da se do naslednjega dne pošlje podatke o zaseženem orožju in opremi miličnikom Zveznega sekretariata za notranje zadeve, oprema in oborožitev, ki je bila s strani JLA odvzeta ONZ , odvzeta ali uničena druga oprema in sredstva in višina materialne škode. [540]UNZ Murska Sobota je MNZ dne 5. 8. 1991 poročala o zaseženi opremi in orožju miličnikom Zveznega sekretariata za notranje zadeve, ki je bilo predano UNZ Maribor. Poročali so o dveh poškodovanih osebnih avtomobilih UNZ in intervencijskem vozilu, ki so bili poškodovani med agresijo JLA, in o poškodovanih objektih: PMM Gornja Radgona škoda 800.000,00 din, PM Gornja Radgona 15.000,00 din, PMM Hodoš 15.000,00 din in PMM Gederovci 5.000,00 din.

536 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0215-3-1-4/8185 z dne 29. 7. 1991.
537 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/5-2/3365 z dne 29. 7. 1991.
538 Depeša UNZ Murska Sobota za MNZ številka 21/1-2/294 z dne 2. 8. 1991.
539 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0211-3-4/8382 z dne 4. 8. 1991.
540 Depeša UNZ Murska Sobota za MNZ številka 21/3-2-3472 z dne 5. 8. 1991.

UNZ Murska Sobota[541] je 7. 8. 1991 poročala MNZ, da je ta dan ob.14.00 na območje UNZ priletelo iz Republike Hrvaške vojaško letalo tipa Jastreb. Letalo je nad Mursko Soboto v smeri Radencev naredilo prelet in se za tem obrnilo v smeri letališča Rakičan, kjer je naredilo osem preletov. Pri tem je letelo manj kot sto metrov nad objekti. Letalo ni imelo pripetih raket, oznake pa se zaradi hitrosti niso videle. Čez sedem minut je letalo odletelo v smeri Ljutomera in Hrvaške. Let je povzročil med občani zaskrbljenost.

PMM Hodoš[542] je UNZ Murska Sobota 7. 8. 1991 poročala o obisku mednarodne mirovne misije na MP, ki sta jo sestavljala dva člana z Irske in Španije in šofer, prevajalec je bil iz Ministrstva za zunanje zadeve. Člana misije sta se zanimala, kako je potekala agresija JLA, kje so bili položaji JLA, kako je spopad potekal, kakšno orožje je JLA uporabila, zanimali so se za možnost preleta izstrelkov JLA na ozemlje Republike Madžarske. Zanimal jih je poškodovan topol, ki ga je zadel izstrelek topa JLA, poškodbe zgradbe MP jih niso zanimale. Misija se je na MP zadržala 20 minut.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
ODDELEK ROGAŠOVCI
Št.: 2-2-57/91
Dne: 06. 08. 1991

06. 08. 91

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
Inšpektorat milice
MURSKA SOBOTA

ZADEVA: SEZNAM POMEMBNEJŠIH VITALNIH OBJEKTOV IN OSEB
ZVEZA : Vaša dep. št. 21/1-2/297 z dne 05.08.1991

V zvezi vaše depeše pod zgoraj navedeno številko vam sporočamo naslednje podatke:

1. Čez področje našega terena potekata dva daljnovoda železne konstrukcije in sicer eden iz smeri Mačkovec čez Kovačevce, Vidonce, Grad, Dol. Slaveče do Rogašovec. Drugi pa iz smeri Murske Sobote skozi Fikšince Kramaroce do Rogašovec.
2. Razdelilnih postaj na našem območju ni je pa okrog 50 manjših vaških trafo postaj.
3. Kakih pomembnejših vodovodnih zajetij na našem območju ni razen v Trdkovi, kjer je zajetje za 25.000litov vode in je predvideno za povezavo z vodovodom, ki bo speljan iz M. Sobote.
4. Skladišč blagovih rezerv nimamo.
5. Jez akomulacijskega jezera v Kraščih je sicer na območju OM Cankova, vendar je del jezera na našem območju in naše patrulje z obhodi patruljrajo tudi na jezu.
6. Imamo štiri zapečatene vojaške objekte in sicer stražnice v Fikšincih, Sotini, Kuzmi in Trdkovi. Zapuščeni stražnici sta še v Matjaševcih in Ocinju ter manjša v Kramarovcih.
7. Od drugih vitalnih objektov imamo tri bencinske črpalke in sicer v Juriju, pri Gradu in V Kuzmi, v teh vaseh so tudi pošte in banke.

OM Rogašovci je UNZ poslala seznam vitalnih objektov, ki bi lahko bili ogroženi s strani JLA, in seznam nadziranih oseb, ki je zaradi varovanja osebnih podatkov izbrisan (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

541 Depeša UNZ Murska Sobota za MNZ številka 21/6-6-2-300 z dne 7. 8. 1991.
542 Depeša PMM Hodoš za UNZ Murska Sobota številka 7-168/91 z dne 7. 8. 1991.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE
MURSKA SOBOTA
69000 MURSKA SOBOTA, Kidričeva 13
Telefon (069) 21-221 in 92

00267
05. 08. 91

URADNA TAJNOST
ZAUPNO

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

Številka: 2-Z/30-91
Datum: 8.8.1991

UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE
Inšpektorat milice
MURSKA SOBOTA

ZADEVA: SEZNAM OBJEKTOV IN OSEB - POŠILJAMO
ZVEZA : Vaša depeša štev. 21/1-2/297 z dne 5/8-1991

Glede vaše depeše pod zvezo vam pošiljamo zahtevani seznam pod točko 1 in 4 za PM M. Sobota in njene OM.

1. Pomembnejši daljnovodi:

- iz razdelilne postaje v M. Soboti vodijo naslednji daljnovodi:
  1. 110 KV daljnovod vodi iz M. Sobote skozi naselje Černelavci, Tišina v smeri Radenec,
  2. 110 KV daljnovod vodi iz M. Sobote skozi naselje Černelavci, Krog, Bakovci v smeri Ljutomera,
  3. 35 KV daljnovod vodi iz M. Sobote skozi naselje Nemčavci in nato ob regionalni cesti v smeri Mačkovec, s katerim se napaja območje Goričkega.
  4. 35 KV daljnovod vodi iz M. Sobote skozi naselje Bogojina, Dobrovnik v smeri Lendave,
  5. 20 KV daljnovod vodi iz M. Sobote skozi naselje Beltinci, Ižakovci, Črenšovci in Gomilice,
  6. 20 KV daljnovod vodi iz M. Sobote v smeri naselje Gančani, Beltinci.

2. Trafo in razdelilne postaje:

- ena razdelilna postaja se nahaja v M. Soboti, Klavniška ulica, druga se nahaja v naselju Mačkovci,
- na območju občine se nahaja 208 trafo postaj,

3. Pomembnejša vodna zajetja:

- črpališča v Črnskih mejah in Krogu
- studenci na Kopališki ulici v M. Soboti (Fazanarija)
- vodni stolp na Kopališki ulici v M. Soboti
- v Trdkovi vodni stolp za 25.000 vode (1), kateri je predviden za povezavo z vodovodnim omrežjem v M. Soboti,

PM Murska Sobota je UNZ poslala seznam vitalnih objektov, ki bi lahko bili ogroženi s strani JLA (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- vodovodno zajetje in črpališče v Beltincih,
- vodovodni stolp na poljski poti v Beltincih

4. Blagovne rezerve:
   - Mlinopek v M. Soboti
   - Silosi v Lipovcih

5. Jezovi in akumulacijska jezera:
   - akumulacijski jez v Kraščih
   - kanal Ledava - Mura (ko je poln vode)

6. Zapuščeni in zapečateni vojaški objekti:
   - zapečatenih je 9 stražnic
   - zapuščenih pa je 6 stražnic

7. Cestne in železniške komunikacije:
   - na območju občine poteka od Petanjec v smeri Lendave magistralna cesta, kjer je pomemben most čez reko Muro v Petanjcih
   - iz smeri Lipovec v smeri Ljutomera poteka regionalna cesta, kjer je v Dokležovju pomemben most čez reko Muro,
   - iz smeri M. Sobote proti Ljutomeru poteka železniška proga - enotirna, kjer je pomemben železniški most čez reko Muro
   - iz smeri M. Sobote v smeri Hodoš poteka regionalna cesta, kjer je na Lendavski ulici v M. Soboti pomemben most čez reko Ledavo.

OM Rogašovci je UNZ poslala seznam vitalnih objektov, ki bi lahko bili ogroženi s strani JLA, in seznam nadziranih oseb, ki je zaradi varovanja osebnih podatkov izbrisan, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

MNZ je 12. 8. 1991 od UNZ-jev zahtevala podatke[543] o uničenih ali izgubljenih sredstvih JLA, kar potrebuje pogajalska skupina z JLA glede izmenjave opreme za svoje delo. Naročili so, da se do 14. 8. 1991 zberejo vsi tovrstni podatki in ugotovljeni primeri dokumentirajo. [544] Dne 15. 8. 1991 sta OM Cankova in OM Beltinci poročala, da na enoti nimata predmetov JLA, ki bi bili izgubljeni ali uničeni, enako je poročal OM Gornji Petrovci in OM Rogaševci. Tako je poročala tudi PM Murska Sobota. [545]MNZ je 20. 8. 1991 dovolila vsem UNZ-jem, da ukinejo fizično varovanje manj pomembnih objektov, s tem da se jih zavaruje pred odtujitvijo in zagotovi operativno varovanje.

543 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0022-2-2/1135 z dne 12. 8. 1991.

544 Depeši OM Cankova 44-39-202/91 in OM Beltinci 40-39-196/91, OM Gornji Petrovci 9-38/253-91 z dne 8. 1991 in OM Rogašovci 39/271-91 z dne 14. 8. 1991, PM Murska Sobota 15-39/924-91 z dne 13. 8. 1991 za UNZ Murska Sobota.

545 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0214-2-2/1158 z dne 20. 8. 1991

MNZ je 21. 8. 1991 obvestila[546] vse UNZ-je, da se v državi ukinjajo zbirni centri za prebegle vojake JLA iz vojašnic. Ker ti še vedno prihajajo na enote milice, jih je treba napotiti na občinski upravni organ za ljudsko obrambo, ki bodo izvedli nadaljnji postopek.

UNZ Murska Sobota[547] je 22. 8. 1991 obvestila vse enote in službe o navodilu MNZ, ki je ugotovilo, da je Ministrstvo za obrambo svojim organom naročilo, da poiščejo in zasežejo orožje, ki je bilo odvzeto JLA, tudi če je to v rokah milice. Tako so ugotovili, da so se varnostni organi Ministrstva za obrambo oglasili na enotah milice in zahtevali predajo orožja. MNZ je naročilo, da se organe Ministrstva za obrambo zavrne in se ravna skladno z navodilom o ravnanju z odvzetim, zaseženim, najdenim in odkritim orožjem. [548]Ta dan je MNZ obvestila vse UNZ-je, da naj bi JLA po nepreverjenih podatkih nameravala po izpraznitvi objekta vojaške bolnišnice Mladika v neposredni bližini zgradbe UNZ Ljubljana to uporabiti za teroristično akcijo proti UNZ Ljubljana. Ker je MNZ v zadnjem času prejela več groženj s terorističnim napadom, je to treba uporabiti pri načrtovanju dela.

MNZ je vse UNZ-je seznanila[549] 22. 8. 1991 z značilnostmi diverzije daljnovodov v Krškem in Mariboru. Diverzije so izvršene na daljnovodih moči 20 do 110 kilowatov, storilci so se izogibali močnejšim daljnovodom. Dejanja so bila storjena v nočnem času med 21.00 in 5.00, do stebrov je bil mogoč dostop z vozili in so bili oddaljeni od objektov vsaj 150 metrov ter v bližini polja s koruzo, eksplozivi so bili dosegljivi le specialnim službam, storjena so bila v 14-dnevnem razmiku. V Krškem je bil uporabljen osebni avto neznane znamke registrskega območja BG, osebni avto znamke Lada bele barve, v treh primerih avto znamke Jugo rdeče barve in zastava 101 bele barve in v Mariboru neznano vozilo registrskega območja SI, golf rdeče barve in Lada rdeče barve.

UNZ Murska Sobota[550] je 24. 8. 1991 prenesla vsem enotam in službam obvestilo MNZ, da sta se tega dne okoli 13.00 pripeljala na bencinski servis v kraju Slivnica pri Mariboru dva moška temnejše polti z osebnim avtomobilom znamke Renault 4 modre barve registrskih oznak SI, ki sta v prodajo ponujala pištole in strelivo po ceni 1.000 nemških mark za kos orožja. Na isti črpalki se je okoli 15.00 ustavilo vozilo znamke Lada karavan rdeče barve z registrskih označb VT, v katerem sta bila dva moška temnejše polti, ki sta zahtevala ključ WC-ja in se pri tem sumljivo obnašala. MNZ je razpisala iskanje za temi osebami. [551]Tega dne je PMM Gederovci poročala UNZ o obisku mirovne misije okoli 11.50 na MP v sestavi treh oseb. Z njimi je bil še prevajalec in predstavnik TO iz Murske Sobote. Na MP so se zadržali do 12.40 in se zanimali za stanje na MP in promet, govorili pa so tudi s predstavniki carine na MP.

Republiška koordinacijska skupina[552] je vsem izvršnim svetom občin 30. 8. 1991 prek UNZ-jev naročila, da takoj intenzivirajo delo upravnih organov za gospodarstvo ter drugih za učinkovito izvajanje materialne in zdravstvene oskrbe TO. Zaradi velikega obsega angažiranja TO prihaja do težav. [553]MNZ je obvestilo vse UNZ-je 3. 9. 1991, da je v zadnjem času zabeleženo več gibanja na območju Slovenije s strani oboroženih delavcev MUP[554] Republike Hrvaške in zbora narodne garde, ki so bili oboroženi z osebno oborožitvijo in v

546 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0211-3-2/3849 z dne 21. 8. 1991.
547 Depeša UNZ Murska Sobota za vse enote in službe številka 21/1-2/314 z dne 22. 8. 1991.
548 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0211-3-4/8888 z dne 22. 8. 1991.
549 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0221-21-2/1170 z dne 22. 8. 1991.
550 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/6-4-2/3837 z dne 25. 8. 1991.
551 Depeša PMM Gederovci za UNZ Murska Sobota številka 21-38/134-91 z dne 24. 8. 1991.
552 Fax republiške koordinacijske skupine številka 30 z dne 30. 8. 1991.
553 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0211-4-2-4/9199 z dne 3. 9. 1991 .
554 Ministarstvo unutrašnjih poslova- ministrstvo za notranje zadeve.

nekaterih primerih celo z avtomatskim orožjem. O tem je MNZ že obvestil MUP Republike Hrvaške. O prihodu te vrste oseb je bilo treba takoj poročati MNZ, osebe zadržati in preveriti njihovo identiteto in resničnost navedb ter jim šele v dogovoru z MNZ dovoliti nadaljnje potovanje.

UNZ Murska Sobota[555] so obvestili vse enote in službe 5. 9. 1991, da bo 11. 9. 1991 izvedeno usposabljanje PEM I na strelišču v Mačkovcih. Vadili so v streljanju s pištolo in avtomatsko puško, uporabo ročne bombe M 75 in taktiko protioklepnega boja. Naročili so opremo in oborožitev, ki jo pripadniki PEM-a prinesejo s sabo. Obvestili so jih tudi, da bodo po usposabljanju v stražnici Petanjci izvedli piknik. [556]MNZ je 18. 9. 1991 obvestilo vse UNZ-je, da so na območju UNZ Maribor ugotovili več primerov, da so pripadniki MUP in zbora narodne garde Republike Hrvaške brez vsakega dogovora pripeljali na območje Republike Slovenije skupine vojnih ujetnikov JLA ali dezerterje in jih predali občinskemu organu za ljudsko obrambo ali jih izpustili na ozemlju Slovenije. Zaradi tega so naročili poostren nadzor državne meje zaradi zavračanja takšnih prevozov nazaj na ozemlje Republike Hrvaške.

UNZ Murska Sobota[557] je 18. 9. 1991 aktivirala signal KLIN I (PEM I) zaradi dogodkov na območju Republike Hrvaške. Vsi miličniki PEM I in rezerva so morali biti do 17.00 tega dne v sejni sobi UNZ Murska Sobota. Delali so spet po sistemu tretjih kot pred in med agresijo JLA. [558] Dne 18. 9. 1991 je UNZ Murska Sobota obvestila vse enote, da je zaradi velikega števila civilnih in vojaških beguncev s Hrvaške Ministrstvo za obrambo, Štab civilne zaščite, organiziralo nov zbirni center v domu SCT v Ljubljani, ki začne z delom v četrtek, 19. 9. 1991. Od tega dne naj se vojake JLA albanske in drugih narodnosti odpelje v ta dom po predhodnem obvestilu Sektorja za stalno dežurstvo na UNZ.

UNZ Murska Sobota[559] je 19. 9. 1991 obvestila vse enote, da je Republiški štab civilne zaščite odredil Izvršnemu svetu občine Maribor oziroma njegovemu Štabu civilne zaščite, da od 17. 9. 1991 organizira začasno nastanitev beguncev, prebežnikov iz ogroženih območij Hrvaške v samskem domu Konstruktorja v Mariboru. Ta center se uporablja tudi za območje Pomurja.

UNZ Murska Sobota[560] je 20. 9. 1991 obvestila vse enote, da se na terenu ugotavlja povečana aktivnost KOS[561]-a JLA zaradi vedno večjega števila prebeglih vojakov JLA, ki so pobegnili iz enot JLA v Republiki Hrvaški in se zdaj zadržujejo v Sloveniji. To se je odražalo predvsem s poizvedbami za prebeglimi vojaki na terenu, grožnjami po telefonu in podobno. Zato je bilo enotam naročeno, da operativno zavarujejo objekte, v katerih so ti vojaki, da legitimirajo osebe, ki se zadržujejo v bližini teh objektov, železniških in avtobusnih postajah ter na vlakih. Pregledi morajo biti izvedeni dosledno in pri tem paziti na lastno varnost.

MNZ je vse UNZ-je[562] 25. 9. 1991 obvestil, da ugotavljajo pojav nepravilnosti pri skladiščenju minskoeksplozivnih snovi, ki so v lasti enot TO, streliva in drugega vojaškega materiala.

---

555 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/3-1-2/321 z dne 5. 9. 1991.
556 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0211-1-4/9713 z dne 18. 9. 1991.
557 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/1-2/239 z dne 18. 9. 1991.
558 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/3-2/4268 z dne 18. 9. 1991.
559 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/3-3-2/4298 z dne 19. 9. 1991.
560 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/1-2/333 z dne 20. 9. 1991.
561 Kontraobaveštajna služba – protiobveščevalna služba JLA.
562 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0211-4/2-2/1329 z dne 25. 9. 1991.

Tako je tudi na območju posameznih UNZ-jev prihajalo do nezakonitega prilaščanja, preprodaje in nekaterih drugih nepravilnosti v zvezi z orožjem, strelivom in minskoeksplozivnimi sredstvi. Nekatera sredstva niso bila pravilno skladiščena in zavarovana. Zaradi tega so naročili UNZ-jem, da spremljajo problematiko na tem področju in o ugotovitvah takoj obveščajo MNZ. O ugotovitvah je bilo treba obvestiti tudi ustrezne organe na ravni občine oziroma pokrajine preko UNZ-jev. Opozorili so tudi, da je vojaški material lahko uporabljen za teroristične akcije ali druga kazniva dejanja, zato morajo enote ukrepati energično in zaseči vse nezakonito pridobljeno orožje, strelivo ali minskoeksplozivna sredstva.

MNZ je 30. 9. 1991 obvestilo[563] vse UNZ-je, da se v zadnjem času vedno več oficirjev in podoficirjev JLA, ki so se z družinami odselili iz Slovenije, vrača posamezno ali z družinami nazaj v Slovenijo. Vračajo se tudi nekateri drugi občani, ki so se pred in med agresijo kompromitirali s sovražno dejavnostjo proti legalnim organom Republike Slovenije. Od teh ljudi se v bodoče lahko pričakuje opravljanje aktivnosti, ki bi lahko škodovale Republiki Sloveniji (obveščevalna dejavnost, širjenje vznemirljivih vesti, diverzantsko teroristične akcije, tihotapstvo ali preprodaja orožja). Zaradi tega je MNZ naročilo, da enote ugotavljajo vračanje teh oseb v Slovenijo, njihovo združevanje in aktivnosti, kraje zbiranja. Če se ugotovi konkretne podatke o zbiranju teh oseb, se izvede varnostna akcija. [564]UNZ Murska Sobota je vse enote 5. 10. 1991 obvestilo, da je začasno premeščenih pet miličnikov za delo na južni meji na mejne prehode UNZ Celje. [565]UNZ Murska Sobota je 9. 10. 1991 vsem enotam prenesla obvestilo RSNZ, da bo še naprej odprt zbirni center za prebegle vojake JLA iz vojašnic v Sloveniji. Naročili so, da se vojake, ki so pobegnili iz vojašnic JLA v drugih republikah SFRJ, zavrača. Pred prevozom v center morajo policisti sprejem dogovoriti s socialnim delavcem zbirnega centra.

UNZ Murska Sobota[566] je 12. 10. 1991 obvestila vse enote, da se pojavljajo določene nejasnosti po 7. 10. 1991. Da ne bi prihajalo do težav je treba upoštevati sklepe organov Republike Slovenije za čas po izteku moratorija. JLA mora najpozneje 12 ur pred premikom iz vojašnice o tem obvestiti najbližjo PM, razen vozil prve pomoči. Najava mora vsebovati podatke o številu vozil in dovoljenje pristojne PM. Dovoljenje izda dežurni PM in o tem takoj obvesti sektor za stalno dežurstvo UNZ. Murska Sobota. JLA mora najmanj 24 ur prej najaviti prihod vojaških vozil in moštva na ozemlje Republike Slovenije Republiškemu centru za obveščanje, brez dovoljenja Ministrstva za obrambo, izdanega prek tega centra, JLA vstop v Slovenijo ni dovoljen. Nepotrebno zadrževanje ali zbiranje vojaških oseb na javnih mestih, ki bi vznemirjalo občane, ni bilo dovoljeno, zaradi tega je bilo treba te osebe napotiti v vojašnico ali druge objekte JLA. Starešine JLA lahko prihajajo na delo ali odhajajo z njega v uniformi. Vsako zadrževanje teh oseb v bližini varovanih objektov je bilo prepovedano. Osebe je bilo treba identificirati, pregledati in po potrebi ukrepati.

UNZ Murska Sobota[567] je 12. 10. 1991 obvestila vse enote, da se dne 13. 10. 1991 ob 16.00 deaktivira enota PEM I pri varovanju državne meje z Republiko Hrvaško. Miličniki PEM se od takrat lahko uporabijo za redno delo na enotah. PM na meji z Republiko Hrvaško pa sta sami organizirali varovanje državne meje z Republiko Hrvaško. 1/3 PEM I je bila v pripravljenosti na domu od 13. 10. 1991 od 20.00, vsakih 24 ur je bila nato v pripravljenosti na domu naslednja tretjina moštva.

563 Depeša MNZ za vse UNZ-je številka 0211-3-2/1351.
564 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/5-1-2/4524 z dne 5. 10. 1991.
565 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/3-2-2/4592 z dne 9. 10. 1991.
566 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/2/350 z dne 12. 10. 1991.
567 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/1-2/351 z dne 12. 10. 1991.

UNZ Murska Sobota[568] je 5. 11. 1991 naročila vsem enotam, da zaradi odhoda zadnjega vojaka JLA iz Slovenije ni bilo več treba hraniti orožje in strelivo na tajnih lokacijah. Zato je bilo treba orožje in strelivo vrniti na enote, orožje očistiti in ga skladiščiti spet v enotah. Orožje je bilo v naslednjih dneh pregledano s strani strokovnjakov z MNZ.

UNZ Murska Sobota[569] je vsem enotam 13. 12. 1991 prenesla navodilo o ravnanju z pripadniki JLA, ki imajo v Republiki Sloveniji stalno ali začasno bivališče ali sorodnike in je njihova vrnitev povzročala nelagodje med prebivalci Slovenije. Zaradi tega so ukazali, da osebe, pripadnike JLA, ki imajo v Sloveniji začasno prebivališče ali so prišli na obisk na mejnem prehodu vrnejo v Hrvaško. Osebam, ki nimajo v evidencah vpisanega ukrepa zavrnitve in imajo v Sloveniji stalno prebivališče, se dovoli vstop. Ne glede na zavrnitev ali dovolitev vstopa pa so z vsemi opravili pogovor in o tem prek UNZ-ja obvesti MNZ. Obvestilo je moralo vsebovati osebne podatke osebe, kje službuje v JLA ali je službovala, pri kom namerava bivati, katere naloge je opravljala v času agresije JLA na Slovenijo ali med boji na Hrvaškem.

Povzročena škoda

Naloga občin oziroma njihovih izvršnih svetov je bila ugotoviti škodo na objektih in infrastrukturi in pomagati odpraviti škodo v skladu z zmožnostmi, da se življenje čimprej vrne v ustaljene tire.

568 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/2-1-2/4977 z dne 5. 11. 1991.
569 Depeša UNZ Murska Sobota za vse PM številka 21/6-3-2/5766 z dne 13. 12. 1991.

KOMISIJA ZA OCENO
VOJNE ŠKODE

Datum: 8/8-1991

IZVRŠNI SVET OBČINE
MURSKA SOBOTA

ZADEVA: Ocena direktne vojne škode

Po sklepu IS SO M.Sobota, sprejetem na seji, dne 12/7-1991 je občinska strokovna komisija v sestavi:

1. Rola Bogomir za predsednika iz Sekretariata za varstvo okolja in urejanje prostora občina M.Sobota
2. Glavač Ivan za člana iz Sekretariata za družbeno planiranje, družbeno-ekonomski razvoj in družbene dejavnosti občine M.Sobota,
3. Kerman Milan za člana iz Uprave inšpekcijskih služb, Enota M.Sobota,

opravila ocenitev direktne škode na objektih, vozilih, surovinah in opremi, ki je nastala v času agresije JLA.

V delo komisije so bili vključeni sodni cenilci Zavarovalnice Triglav, Območne enote M.Sobota in sicer:

1. Mörec Štefan - ~~sodni~~ cenilec za objekte
2. Kuzmič Gusti - ~~sodni~~ cenilec za vozila
3. Banfi Karel - ~~sodni~~ cenilec za vozila.

Vsi zaveč, Škrabar Evgen

OCENITEV DIREKTNE ŠKODE:

I. Uničena in poškodovana prometna vozila organizacij in zasebnikov		Vrednost v din
1. Cestno podjetje M.Sobota	poškodovani tovornjak znamke "Tatra"	289.000,00
2. Mesna industrija	poškodovan hladilni tovornjak	67.361,00
3. Podjetje Komunala	poškodovani vozili	426.749,00
4. SGP POM-GRAD	poškodovano vozilo	74.491,00
5. Avtoprevoznik Hozjan Janez, Naselje 14.divizije 32	uničeno vozilo na mejnem prehodu v Gornji Radgoni	447.109,00
6. Mura M.Sobota	poškodovano vozilo	61.577,00
7. UNZ M.Sobota	poškodovano vozilo	11.000,00
~~Skupaj uničena in poškodovana prometna vozila:~~		~~1.379.287,00~~
		36.590
8. Sivilovič Franc	-11-	14.530
9. Šelih Stanko		

Ocena komisije za škodo Izvršnega sveta občine Murska Sobota (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

II. Poškodovane zasebne stanovanjske hiše

1.	Flisar Štefan, Naselje MDB 15	27.080,00
2.	Kelhar Milan, C.Metodova 42/a	29.810,00
3.	Sever Kristina, C.Metodova 30	1.500,00
4.	Ftičar Ernest, Petanjci	54.878,00
	Skupaj poškodovane zasebne stan.hiše:	113.268,00

III. Škoda na objektih in opremi

1.	Radenska "Diana"	škoda na objektih in opremi	336.590,00
2.	OŠ Bogojina	škoda v prostorih (umivalniki, okna)	132.400,00
3.	OŠ Puconci	škoda v prostorih	45.800,00
4.	Podjetje komunala	škoda na objektih - most	380.000,00
5.	Vrtnarstvo-podjetje za proiz.in promet s sadikami in cvetjem	škoda na objektih in rastlinah	210.798,00
6.	Elektro Maribor PE M.Sobota	škoda na NN in VN omrežju	115.920,00
7.	UNZ M.Sobota	škoda na objektu PMM Gederovci in PMM Hodoš	64.154,00
	Skupaj škoda na objektih in opremi:		1.285.662,00

IV. Uničene surovine in prehrambeni izdelki

1.	Tiskarna	uničene surovine 70.000 S	100.000,00
2.	Radenska "Diana"	uničeni prehrambeni izdelki 35.700	51.000,00
	Skupaj uničene surovine in prehrambeni izdelki:		151.000,00

~~VSEGA SKUPAJ DIREKTNA ŠKODA~~ ~~2.927.217,00~~

V. Uničeni gozd

1. Šnilec Franc 54.582,00

Ocena komisije za škodo Izvršnega sveta občine Murska Sobota, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Republika Slovenija
Ministrstvo za notranje zadeve
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA

Štev.: 22/16-04/0204-91
Datum: 16/7-1991

Z A P I S N I K
o ogledu kraja dejanja

poškodovanja civilnih objektov - hiš v času agresije jugoslovanske armade na območju mesta Murska Sobota dne 28/6-1991.

Zapisnik je sestavljen na podlagi drugega odstavka 154. člena ZKP.

Preiskovalni sodnik TS M.Sobota, enota v M. Soboti Metiš Alfred je bil dne 16/7-1991 ob 08. uri o dejanju obveščen, vendar se ogleda ni udeležil.

Ogled se je začel dne 16/7-1991 ob 08.15 uri.

1. Ogled se opravlja po odhodu enot jugoslovanske armade z namenom ugotovitve nastale škode in dejstva, da so bili v času agresije napadeni civilni objekti in cilji.

2. Ogled je opravil Zoran Kuhanec, kriminalist pri UNZ M.Sobota

3. Pri ogledu je nudil strokovno pomoč Martin RAJ, krim. tehnik pri UNZ M. Sobota.

4. Ugotovitve ogleda:

Z ogledom kraja pričnemo v severozahodnem delu mesta Murska Sobota v Ciril Metodovi ulici.

1. Na stanovanjski hiši v Ciril Metodovi ulici št. 30, ki je last SEVER France, roj. 29/3-1950, opazimo na severni strani hiše, na fasadi cca 2 metra od tal in 1,5 m od vhodnih vrat z leve strani teh, vdolbino, ki je posledica poškodbe zrna avionskega mitraljeza premera 23 mm.

2. Na stanovanjski hiši v Ciril Metodovi ulici št. 42/a, ki je last KELHAR Milana, roj. 18/12-1946, opazimo na severni strani hiše v zgornjem levem kotu pod tramom v višini 7 m od tal, pod kotom 45 stopinj prebito zunanjo steno montažne hiše. Pod istim kotom je projektil nadaljeval skozi otroško sobo, prebil v spodnjem delu vrata te sobe, nadaljeval po hodniku, prebil v spodnjem delu vrata

Zapisnik o ogledu kraja poškodovanih hiš s strani JLA v Murski Soboti (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

spalnice, se odbil od poda, nato prebil vrata omare in notranjo steno omare ter se zaustavil ob ogledalu, ki je bilo prislonjeno na zunanjem delu stene omare. Zrno, ki je prebilo omenjene prostore je cal. 23 mm ter pripada letalskemu mitraljezu.

Z ogledom nadaljujemo po Naselju mladinskih delovnih brigad do hiše št. 15.

3. Na stanovanjski hiši v Naselju mladinskih delovnih brigad št. 15, ki je last FLISAR Štefana, roj. 23/1-1948, opazimo na severni strani hiše v spodnjem desnem kotu 30 cm od tal vdolbino v fasadi, ki je posledica zrna letalskega mitraljeza cal 23 mm.
Na južni strani hiše opazimo prebito steno podstrešja in poškodbo na strehi pod kotom 45 stopinj. V notranjosti hiše, v dnevni sobi opazimo na stropu pri južni steni luknjo pod kotom 45 stopinj, ki je posledica preboja zrna letalskega mitraljeza prej navedenega kalibra.

Vse navedene poškodbe, ki so posledica letalskega mitraljiranja civilnih objektov je krim. tehnik fotografiral ter je album fotografij sestavni del tega zapisnika, prav tako videoposnetek omenjenih poškodb z dne 30/6-1991.

Ogled je bil zaključen istega dne ob 11.15 uri.

Zoran Kuhanec
mlajši kriminalist

Zapisnik o ogledu kraja poškodovanih hiš s strani JLA v Murski Soboti, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Ktm 217/91

REPUBLIKA SLOVENIJA
TEMELJNO JAVNO TOŽILSTVO V MURSKI SOBOTI
ENOTA V MURSKI SOBOTI
Prejeto 27-06-1991
Priloga 2 lista
Podpis

Naj sprejme
Temeljno javno tožilstvo
Murska Sobota

69000 Murska Sobota

ZTN
Ct.226/2-1
E. do 4. l. 1996
Predlog.
27/6 — pp.

M. Sobota dne 27/6 1991

Spodaj podpisani občan Janko Štamberger iz M. Sobota Ul. 17 oktobra št. 7,

vlagam

o v a d b o

zoper neznanega storilca= storilce v smeri KD iz čl. 228/II in čl. 226/II vse KZ Rep. Slovenije , ki je storjeno ob spodaj obrazloženem in sicer:

Danes dne 27/6 1991 okrog 10.30 ure je neznani avion civilne oznake in starejše športne izdelave nad centrom mesta Murska Sobota trosil letake= tiskovine= katere fotokopija se prilaga.
S vsebino gornje listine se izreka lažne vesti in trditve kot;
a./ ta korak je izsiljen= neposredno so ogroženi ter. integriteta ter mir in varnost občanov= itd. kar bi naj bilo storjeno smiselno s razglasitvijo samostojnosti Rep. Slovenije in kar seveda je obsolutno neresnica;

in se s vsebino gornje listine tudi občane Rep. Slovenije hujska k uporu zoper zakonitim odločbam organov Rep. Slovenije s pozivi kot/
b./ ostanite doma - sodelujte s nami= vsak upor bo zlomljen.
Naj se uvede kazenski postopek zoper osebe ki so naročile in sodelovale pri gornjem dejanju= naj se opravijo uradne poizvedbe pri Postaji Milice M. Sobota in ugotovi identiteta avionа.

Ovadba občana Murske Sobote zoper agresijo JLA
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Drago Ribaš

Način prevzemanja in zavarovanja meje proti Italiji, Avstriji, delu Madžarske in ukinjanja vzpostavljenih mejnih prehodov proti Hrvaški – prevod dokumenta

Karaula 29

NAČIN PREUZIMANJA I OBEZBEDJENJA GRANICE PREMA ITALIJI, AUSTRIJI, DELU MADJARSKE I UKIDANJA USPOSTAVLJENIH GRANIČNIH PRELAZA PREMA HRVATSKOJ

Na osnovu odluka SIV-a jedinice JNA i SSUP vrše preuzimanje kompletne državne granice na delu R. Slovenije i ukidaju granične prelaze koje je R. Slovenija uspostavila na granici sa R. Hrvatskom.

Granica će se preuzeti tako što će se prelazi zadržati otvorenim samo na najvažnijim prelazima cestovnim i svi železnički od aerodroma ostaviti samo aerodrom Brnik a ostale zatvoriti. Luku Kopar zadržati otvorenom.

Na svim prelazima koji se zadržavaju otvorenim, aerodromima i lukama službu (stručnu) vrše savezni organi (SSUP i Carina)

Najvažnije malogranične prelaze (posebno one koje koriste zaposleni u susednim zemljama) ne zatvarati. Službu na njima i dalje će vršiti milicija MUP Slovenije (ako to prihvate) pod kontrolom vojnih organa. U slučaju odbijanja naći novo rešenje postavljanjem novih milicionera (penzionisani koji bi hteli) ili da to drži vojska zašto ih treba priučiti.

Snage SSUP treba prevesti vojnim avionima do aerodroma Cerklje a odatle helikopterima do prelaza.

II

NAČIN I POSTUPAK PREUZIMANJA PRELAZA

1. Snage predvidjene za svaki prelaz odvesti u odredjene rejone postaviti konkretne zadatke i zauzeti borbeni poredak - raspored za izvršenje zadataka.

Navodilo JLA, ki so ga 27. 6. 1991 dostavili tudi na karavle (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

Na osnovi odločitve Zveznega izvršnega sveta naj bi enote JLA in Zveznega sekretariata za notranje zadeve izvršile prevzem kompletne državne meje na delu Republike Slovenije, in katere je Republika Slovenija vzpostavila na meji z Republiko Hrvaško.

Meja naj bi se prevzela tako, da bodo prehodi samo na najpomembnejših cestnih prehodih ter vsi železniški, od letališč se bi pustil samo mejni prehod na letališču Brnik, ostali naj bi se zaprli. Luka Koper bi ostala odprta. Na vseh mejnih prehodih, ki bi ostali odprti, letališču in luki, bi naloge (strokovne) izvajali zvezni organi (Zvezni sekretariat za notranje zadeve in Zvezna carina). Najpomembnejše maloobmejne prehode (posebej tiste, ki jih uporabljajo zaposleni v sosednjih državah) naj bi zaprli. Naloge bi na njih še naprej izvajala milica Ministrstva za notranje zadeve Slovenije (če to sprejmejo) pod nadzorom vojnih organov. V primeru, da tega ne bi želeli, je treba najti novo rešitev s postavljanjem novih miličnikov (upokojenih, ki bi pristali) ali pa naj nadzor izvaja JLA, katere pripadnike je treba naučiti mejne kontrole.

Sile Zveznega sekretariata za notranje zadeve je bilo treba prepeljati z letali JLA do letališča Cerklje, od tam pa s helikopterji do mejnih prehodov.

II

NAČIN IN POSTOPEK PREVZEMANJA MEJNIH PREHODOV

1. Sile predvidene za vsak mejni prehod je treba odpeljati v določena območja, določiti konkretne naloge in zavzeti bojni razpored – razpored za izvršitev naloge.
2. Bojni razpored izvajati na naslednji način:
   a) Stražnice na prehodu so neposredno pojačane
   b) Sile za krožno blokado objekta namenjene kot grožnja in pritisk oziroma v skrajnem primeru za boj za zavzemanje mejnega prehoda. Te sile se postavljajo polkrožno na razdalji 100 - 400 metrov od mejnega prehoda. Te sile morajo imeti v svoji sestavi oklepna bojna vozila (na vseh pomembnejših prehodih) ali orožje za neposredno podporo (netrzajni top, ročne metalce in podobno) na manj pomembnih mejnih prehodih.
   c) Enota za delo na mejnem prehodu sestavljena na Zveznem sekretariatu za notranje zadeve na vseh prehodih, ki bodo ostali odprti, oziroma od vojaških oseb na mejnih prehodih, ki se zapirajo, neposredno zagotavljajo prehodnost.
   d) Vaja presenečenj zaseda določeno območje in ga ureja za obrambo.
   e) Po potrebi se lahko formirajo tudi drugi elementi bojnih postopkov.
3. Ko se izdajo ukazi, formirajo bojni postopki in zasedejo položaji – območja, starešina enote določene za delo na mejnem prehodu (Zvezni sekretariat za notranje zadeve ali JLA) odidejo v spremstvu do komandirja milice na mejnem prehodu in ga seznanijo, da po odločitvi Zveznega izvršnega sveta, Zvezni sekretariat za notranje zadeve v sodelovanju z JLA prevzema mejni prehod in opravila v zvezi z njim. Komandir mora s svojim moštvom zapustiti službene prostore in se umakniti v objekt postaje milice do nadaljnjih navodil, naroči se mu, da to izvrši mirno brez odpora. Če starešina Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije na mejnem prehodu sprejme predajo mejnega prehoda, skupina Zveznega sekretariata za notranje zadeve prevzema službene prostore mejnega prehoda in nadaljuje delo. Za njimi to isto začnejo početi organi carine. Natančni način dela teh organov je še v izdelavi.

- 2 -

2. Borbeni poredak načelno imati po sledećem:

a) Karaula na prelazu sa neposrednim ojačanjem.

b) Snage za kružnu blokadu objekta namenjene za pretnju pritisak i u krajnjem za borbu za zauzimanje prelaza. Ove snage se postavljaju polukružno na ostojanju 100-400 metara od prelaza. Ove snage u svom sastavu obavezno moraju imati oklopna borbena vozila (na svim važnijim prelazima) ili orudja za neposrednu podršku (BsT, RB i slično) na manje značajnim prelazima.

c) Grupa za rad na prelazu sastavljena od SSUP na svim prelazima koji će biti otvoreni, odnosno od vojnih lica na prelazima koji se zatvaraju u kom slučaju neposredno obezbedjuje prolaz.

d) Jedinica za sprečavanje iznenadjenja koja poseda odredjeni rejon i uredjuje ga za odbranu.

e) Po potrebi se mogu formirati i drugi elementi b/p.

3. Posle izdavanja zadataka i formiranja b/p i posedanja položaja - rejona starešina grupe odredjene za rad na prelazu (SSUP ili starešina JNA) odlazi sa pratnjom kod komandira stanice milicije na prelazu i saopštava mu da po Odluci SIV-a, SSUP u saradnji sa JNA preuzima prelaz i poslove u vezi sa njim. Da sa svojim ljudstvom napusti službene prostorije i da se povuče u objekat stanice milicije do daljega, saopštava mu da to čini mirno bez otpora.

Ukoliko starešina MUP-a R. Slovenije na prelazu prihvati da preda prelaz grupa SSUP za rad na prelazu zauzima službene prostorije i nastavlja rad. Posle toga to isto čine organi carine. Detaljan rad ovih organa posebno se razradjuje.

4. Ukoliko organi MUP-a R. Slovenije na prelazu odbiju da postupe po zahtevu starešina iz SSUP se vraća na polaznu poziciju, a starešina JNA sada već ultimativno zahteva od komandira milicije na prelazu da se bez odlaganja povinuje i da u roku od 15 minuta napusti službene prostorije na prelazu.

Ukoliko se odbijanje ponovi starešina izvodi borbenu akciju na sledeći način:

Navodilo JLA, ki so ga 27. 6. 1991 dostavili tudi na karavle (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

4. V kolikor organi Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije na mejnem prehodu zavrnejo zahtevo, se starešina Zveznega sekretariata za notranje zadeve vrne na izhodiščni položaj, starešina JLA zdaj ultimativno zahteva od komandirja milice na mejnem prehodu, da se brez odlašanja ukloni in da v roku 15 minut zapusti službene prostore na mejnem prehodu.

   Če se zavrnitev ponovi, starešina bojno akcijo izvede na naslednji način:

- 3 -

- Ispaliti upozoravajući hitac iz borbenog vozila (BsT III RB) na mesto u blizini objekta ali na bezbednom ostojanju od dejstva granate. Odmah posle toga zahtevati da milicija izadje ! preda oružje. Ukoliko se postupi po zahtevu razoružane milicionere obezbediti u stanici i kasnije predati organima SSUP.

- Ukoliko se ovaj poziv odbije sledeći upozoravajući hitac treba ispaliti u objekat zgrade, ali na mesto da po mogućnosti bude bez žrtava (krov, podrum, ćošak zgrade i slično). Ponoviti poziv.

- Posle ovoga se ponavlja više hitaca u zgradu i koliko god je to moguće sa manje žrtava.

Ovakva postupnost važi samo ukoliko vatra nije otvarana sa druge strane. Ukoliko se vatra otvori na jedinicama JNA u svemu se postupa po borbenim pravilima.

Isti je postupak i sa jedinicom TO, s tim što starešina još u prvom upozorenju upozorava starešinu da je pripadnik OS SFRJ i da podleže odgovornosti po vojnim propisima i zakonima.

Po završenom nasilnom zauzimanju prelaza grupa za rad na prelazu SSUP preuzima posao a na prelazima koji se zatvaraju jedinica JNA obezbedjuje prelaz.

5. Luke i aerodrome preuzeti na isti način kao i prelaze uz uvažavanje specifičnosti objekta.

6. Po završenom preuzimanju granice jedinice JNA zadržavaju isti borbeni poredak kao u tački 2. s tim što se od grupe za obezbedjenje preuzimanja formira grupa za manevar radi obezbedjivanja granice na odredjenom delu - odseku odgovornosti.

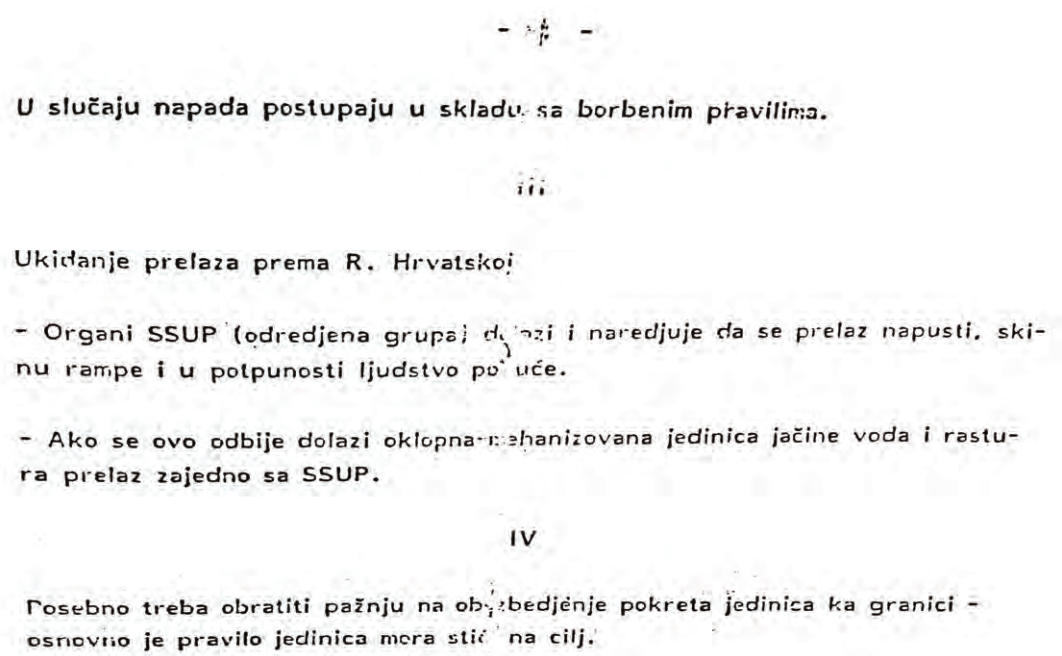
7. Svi elementi borbenog poretka, objekti na prelazima i vojni objekti moraju biti obezbedjeni tako da nemogu biti iznenadjeni eventualnim naknadnim napadima - to znači organizuju borbeno obezbedjenje.

8. Jedinice JNA angažovane na obezbedjenju granice u celini službu vrše po pravilu granične službe, razvijaju saradnju sa organima SSUP i sa narodom.

Navodilo JLA, ki so ga 27. 6. 1991 dostavili tudi na karavle (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

- zstreliti opozorilni strel iz bojnega vozila (netrzajnega topa ali ročnega metalca) na mesto v bližini objekta ali varni razdalji delovanja izstrelka. Takoj za tem zahtevati, da milica pride iz zgradbe in preda orožje. Če bodo ravnali po tej zahtevi, se razorožene miličnike zavaruje v zgradbi in pozneje preda organom Zveznega sekretariata za notranje zadeve,
- Če se ta poziv odbije, naslednji opozorilni strel izstreliti v objekt zgradbe na mesto, da po možnosti ne bo žrtev (streha, klet, vogal in podobno). Poziv se ponovi. Po tem se ponavlja streljanje z več streli v zgradbo in kolikor je mogoče z malo žrtvami.
- Takšna postopnost je dovoljena samo, če nasprotna stran ne odpira ognja s svoje strani. Če se odpre ogenj na enote JLA, se v celoti postopa po borbenih pravilih.
- Enak postopek je tudi z enotami TO, s tem da starešina že v prvem opozorilu opozori starešino, da je pripadnik oboroženih sil SFRJ in da bo zaradi tega odgovarjal po vojnih predpisih in zakonih. Po končanem nasilnem prevzemu mejnega prehoda enota za delo na mejnem prehodu Zveznega sekretariata za notranje zadeve prevzema delo na mejnem prehodu, na prehodih, ki se zaprejo, enota JLA zavaruje mejni prehod.

5. Luke in letališča prevzeti na isti način kot mejne prehode ob upoštevanju specifičnosti objektov.
6. Po končanem prevzemanju mejne enote JLA vzdržujejo bojni razpored kot pod točko 2, s tem da se od enote za prevzemanje loči skupina za manever zaradi zavarovanja meje na določenem delu - odseku odgovornosti.
7. Vsi elementi borbenega razporeda, objekti na mejnih prehodih in vojni objekti morajo biti varovani, tako da ne bodo presenečeni z morebitnimi naknadnimi napadi - to pomeni, da izvedejo borbeno zavarovanje.
8. Enote JLA, angažirane pri zavarovanju meje, v celoti naloge opravljajo po pravilih mejne službe, razvijejo sodelovanje z miličniki Zveznega sekretariata za notranje zadeve in prebivalstvom.

- 4 -

U slučaju napada postupaju u skladu sa borbenim pravilima.

III

Ukidanje prelaza prema R. Hrvatskoj

- Organi SSUP (odredjena grupa) dolazi i naredjuje da se prelaz napusti, skinu rampe i u potpunosti ljudstvo povuče.

- Ako se ovo odbije dolazi oklopno-mehanizovana jedinica jačine voda i rastura prelaz zajedno sa SSUP.

IV

Posebno treba obratiti pažnju na obezbedjenje pokreta jedinica ka granici - osnovno je pravilo jedinica mora stić na cilj.

Navodilo JLA, ki so ga 27. 6. 1991 dostavili tudi na karavle (Osebna zbirka Ludvik Jonaš).

V primeru napada postopajo po borbenih pravilih.

III.

Ukinjanje mejnih prehodov proti Republiki Hrvaški:

- Organ Zveznega sekretariata (določena skupina) pride in ukaže, da se prehod zapusti, snamejo zapornice in moštvo v celoti umakne.
- Če se to zavrne, pristopi oklepnomehanizirana enota jakosti voda in skupaj z Zveznim sekretariatom za notranje zadeve uniči mejni prehod .

IV

Posebno pozornost je treba usmeriti na zavarovanje gibanja enot proti meji, osnovno pravilo je, enota mora priti na cilj.

Primeri izjav, ki so jih dali starešine JLA kriminalistom o njihovem vidiku poteka vojne

Republika Slovenija
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE V MURSKI SOBOTI
Urad kriminalistične službe

Štev.: 0221/10-04/0153-92
Datum: 9/4-1992

U R A D N I Z A Z N A M E K

o zbranih obvestilih osumljenca

Osumljeni VERBAI Zoltan, sin Ištvana in Terezije roj. KLAINER, roj. 25/2-1948 v Temerinu, občina Temerin, AP Vojvodina, stalno bivajoč v Šalovcih št. 164/b, pošta Šalovci, občina M.Sobota, mlajši ofocir bivše JA, zaposlen pri V.p. 4142 v M.Soboti, Srb, končal 8. razredov osnovne šole in srednjo vojaško, poročen, oče dveh otrok starih 18 in 21 let, brez premoženja, vojsko odslužil leta 1966 v Sarajevu kot aktivni vojaški starešina, po lastni izjavi še nakaznovan in ni v kazenskem postopku, poseduje veljavni potni list, na prostosti, je dne 9/4-1992 pooblaščeni uradni osebi ŠERUGA Francu v prostorih PO Gornji Petrovci povedal naslednje:

Že dne 26/6-1991 okrog 12.30 ali 13.00 ure je odšel skupaj s kapetanom KLJAJEVIČ Džokom na MP Hodoš. Tja ju je poslal komandant obmejnega bataljona M.Sobota HORN Daniel, kapetan I. klase z nalogo, da preneseta komandirju PMP Hodoš BERLAK Francu, da na MP zamenjajo zastavo in tablo s starimi jugoslovanskimi ozhakami. Z Džokotom sta se sestala pred bufetom v Hodošu in skupaj odšla na MP. Pogajanja niso bila uspešna, ker je BERLAK ravnal po ukazih svojih nadrejenih.

Dne 27/6-1991 do okrog 16.00 ure popoldan ni imel nobene zveze s svojo komando v M.Soboti. Okrog 16.00 ure ga je po radijski zvezi poklical komandant HORN in mu izdal ukaz, da se odpelje s svojim osebnim avtomobilom na MP, ker priletita tja dva vojaška helikopterja. Ni mu povedal od kod, pozneje pa je izvedel, da sta poletela iz Maribora. Prav tako ni vedel kdo pride in koliko ljudi. V tem času so bili njegov vojaki še v stražnici. V tem času je bil pri njemu na obisku lovski čuvaj pri Kompasu RAINIS Štefan iz Šalovec, katerega je še povabil na kavo. Ukaz se je še glasil, da naj na MP odpelje svoje ljudi in 2 topa od težkega orožja. V stražnici je bilo takrat 22 vojakov in on. S seboj je vzel 14 vojakov, ki so imeli nalogo, da gredo do opazovalnice in tam počakajo na prilet helikopterjev. Vojaki so šli na kraj z desetarjem peš, sam pa se je peljal s svojim avtomobilom in pri trgovini v Hodošu naletel na cestno barikado, zato je zavil na stransko poljsko pot in se pripeljal v bližino opazovalnice in se ustavil z avtom cca 200 m pred njo. V tem času sta priletela 2 vojaška helikopterja MI 8 za 16 ljudi. Ker je imel za nalogo, da mesto pristanka označi in je v ta namen vzel iz stražnice 2 bela posteljna prta in določil 2 vojaka, ki sta mesto pristanka označila, vendar sta helikopterja pristala prej, predno je sam prišel na kraj in se je vojska že izkrcala. Ko je prišel zraven, še MARKOVIČ Gorana ni poznal, po činu pa je bil podporočnik. Ob kontaktu mu je povedal, da ima ukaz, da pride na MP in ga zasede. Tak ukaz je dobil v Mariboru. Prav tako ga je seznanil, da bo vsa podrobnejša navodila dobil od Džokota, ki pride iz M.Sobote, kar pa mu zaradi blokad ni uspelo. Sam je imel nalogo, da gre z MARKOVIČEM na pogajanje z ukazom, da policija MP brezpogojno preda. MARKOVIČ se je izkrcal z 24 vojaki. Vsi so bili oboroženi s pešadijskim avtomatskim orožjem, imeli pa so tudi dva breztrzajna topa kalibra 82 mm s po enim borbenim kompletom (8 reaktivnih nabojev z kumolativnim dejstvom - učinkom). Ob njegovem prihodu še vojska ni bila razporejena na položaje ampak so bili vojaki grupirani ob stolpu (opazovalnici)

Izjava komandanta stražnice Hodoš o njegovem vidiku napada JLA na MP Hodoš, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

REPUBLIKA SLOVENIJA MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE MURSKA SOBOTA

opazovalnice sta skupaj odšla peš na MP po glavni cesti. Oba sta bila oborožena z lastnima službenimi pištolami. CCa 20 m pred rampo sta prišla na pogajanje iz MP BERLAK in ZLČEVIČ. BERLAKU je prenesel ukaz o predaji, vendar do te ni prišlo. Dogovorili sta se, da ne bo prišlo do streljanja, saj mu je BERLAK povedal, da to nima smisla, ker živijo skupaj. To je bilo prvo pogajanje.

Z MARKOVIČEM sta odšla nazaj k svojim vojakom. MARKOVIČ je dal svojim hrano, saj so imeli s seboj suhi obrok, sam pa za svoje iz stražnice ni prinesel ničesar. Vsak je za tem svoje vojake razporedil na borbene položaje proti MP. Ker so imeli vsi vojaki pri sebi ostro municijo, šlo pa je za mlade ljudi, pri katerih bi lahko prišlo do slučajnega strela, ki pa ne bi smel pomeniti vojne, je odšel k BERLAKU in mu to možnost povedal. Kot komandant je vodil zadevo sam, MARKOVIČ pa je razporedil oba topa pri opazovalnici v smeri MP, svoje vojake pa razporedil v smeri stražnice. V tem času, ko je bil pri BERLAKU sam, je priletel tretji helikopter nad opazovalnico in zavil proti stražnici. Ob tem je še BERLAKU rekel, da je verjetno pripeljal pripadnike ZSNZ, kar je pozneje tudi ugotovil, vendar so se izkrcali pri stražnici, vodil pa jih je višji inšpektor FAZLIČ, za zavarovanje pa je skrbel KOMAZEC.

Nekako med 21.20 in 21.40 uro, pred tem je enkrat močno deževalo, je prišlo do streljanja. Pred tem je videl, da je bila niže od opazovalnice izstreljena ena rdeča raketa s strani TO ali policije. Takoj je prišlo do streljanja. Vojaki so takoj zavzeli položaje in odprli ogenj. Za to streljanje ni dal pri njih nihče komande. Še predno je uspel javiti HORNU, da so napadeni, je ta prenehal. Na njegov ukaz se je njegova vojska okrog polnoči umaknila v stražnico z vsem orožjem. Njegov ukaz je upošteval tudi MARKOVIČ. V času, ko je govoril s HORNOM je slišal, da so pripadniki JA enkrat ustrelili s topom. Da je bilo ustreljeno samo enkrat ve tudi po tem, ker je na kraju ob topu ostal le en prazen tulec, ostale polne granate pa so vojaki iz Maribora pozabili na kraju in so jih morali najti pozneje pripadniki TO. Ko so prišli v stražnico, so bili v njej skupaj s pripadniki ZSNZ in je nihče več ni zapuščal vse do predaje. Pripomnil je, da je bilo streljanje v času bojev dokaj močno, vendar kratkotrajno. Vojska je streljala proti MP, pripadniki policije in TO pa proti njim.

Dne 28/6-1991 zjutraj okrog 9.00 ure sta prišla na pogajanje JONAŠ in ROMAN Oskar, kateri jih je najprej prišel vprašat, če lahko pridejo na pogajanja. Z njihove strani sta odšla na pogajanje z MARKOVIČEM. O predaji je obvestil HORNA, pa mu je odgovoril, d-a ne. JONAŠ ga je tudi v madžarščini vprašal, če gre, pa mu je odgovoril, da mora vprašati najprej HORNA, saj ima v stražnici svoje vojake, ki jih ne more pustiti same. Za tem je bilo vsaki dan še več pogajanj vse do takrat, ko je prejel od HORNA ukaz, da več ni pogajanj in da se mora na pogajalce streljati. Do pogajanj več ni prihajalo, saj do pogajalskega mesta nihče ni mogel, ker bi oni po ukazu streljali. Pripomnil je še, da je po tem ukazu še 3 ali 4 pogajanja, vendar zanje nikogar več ni vprašal. Dogovor je bil, da eni na druge ne streljajo. Ko so pri enem pogajanju bili navzoči tudi policisti, so se imeli namen predati, s čimer je soglašal MARKOVIČ, vendar tega ni dovolil KOMAZEC iz ZSNZ. JONAŠU je tudi posredoval podatek, koliko jih je v stražnici skupaj s policisti ZSNZ (64 oseb).

Ker jim je zmanjkalo vode za kuhanje in pitje (ostalo jim je le 10 litrov vode) in ker niso imeli elektrike in se jim je hrana kvarila, so se dne 2/7-1991 okrog 16.00 ure predali. Na zadnjem pogajanju, kjer so bili poleg njega navzoči še JONAŠ, SKANDALI in POJBIČ iz TO ter MARKOVIČ in KOMAZEC od njih. Za brezpogojno predajo so dobili 10 minutni rok, vendar so policisti zadevo ponovno zavlačevali ins predajo niso soglašali. Takrat je sam dal ukaz vojaku na straži, da izobesi belo zastavo o predaji. Takrat mu je eden izmed policistov očital, da je to veleizdaja in da se bo še on vrnil ter se mu maščeval.

Po predaji je bil v zaporu, od koder je bil izpuščen 11/7-1991. Takrat je odšel v vojašnico v M.Soboti in bil tam vse do 25/7-1991. Ko je bil izpuščen iz zapora, ni bil sam sposoben, da se odloči, kaj naj naredi in na katero stran se naj priključ

Izjava komandanta stražnice Hodoš o njegovem vidiku napada JLA na MP Hodoš, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

UNZ MURSKA SOBOTA

Štev. 22/5-
Dne 29/6-1991

URADNI ZAZNAMEK

o zbranih obvestilih od osumljenca

Osumljeni KLJAJEVIČ Džoko sin Miodraga in Stojane ŽIVKOVIČ, roj. 17/6-1954 v Bliškovo, SO Bijelo Polje SR Črna gora, sedaj stanuje Murska Sobota, Lendavska štev. 17/b, oficir - kapetan zaposlen kot referent za MOB zadeve v kasarni M. Sobota, Črnogorec, poročen, oče enega otroka starega 8 let, ima končano osnovno šolo in 4 leta gimnazije, vojsko služil leta 1983 v Titogradu, kjer je obiskoval tudi Šolo rezervnih vojaških starešin in se potem aktivno vključil v JLA, je pooblaščeni uradni osebi RUMEŽ janezu in BEZJAK Branku iz UNZ M. Sobota, dal naslednje obvestilo:

Navedeni je bil v kasarni M. Sobota zadolžen za MOB zadeve in sicer za občino M. Sobota in Lendava. Po pričetku agresije pove da ni sodeloval v nobeni oboroženi akciji, temveč se je ves čas nahajal v kasarni v M. Soboti, kjer mu je neposredne ukaze dajal komandant HORN Danilo ali pa polkovnik POPADIČ, kateri je prišel v kasarno 26/6-1991. Te ukaze je tudi izvrševal. Vsi v kasarni so imeli ukaz, da ne smejo začetni prvi uporabljati orožja, v primeru pa da bodo napadeni, pa se morajo braniti.

Dne 28/6-1991 v drugem zračnem napadu okoli 16. ure sta bila v kasarni ranjena dva vojaka. Oba je odnesel skupaj z vojaki do vozila prve pomoči izven kasarne. Ko se je sam vrnil v kasarno, mu je postalo slabo in pričelo ga je močno dušiti. Pri tem je bolničar poklical reševalno vozilo, s katerim je bil tudi prepeljan v bolnišnico Rakičan. Iz bolnišnice je bil po opazovanju dne 29/6.1991 izpuščen domov.

Pove, da sam v času agresije ni streljal, da ni bil v direktni borbi ter da je pač izpolnjeval ukaze prej omenjenih starešin, zaradi česar je sam pred sabo čist in mu nihče nič ne more očitati. Prav tako je povedal, da ni vedel, da bodo M. Soboto napadla letala, da ne ve, kdo so bili vojaki, ki so se s helikopterji pripeljali na Hodoš.

Janez RUMEŽ
Branko BEZJAK

Izjava oficirja JLA iz vojašnice Murska Sobota o njegovem vidiku poteka agresije JLA (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Milan Osterc in dr. Alojz Šteiner

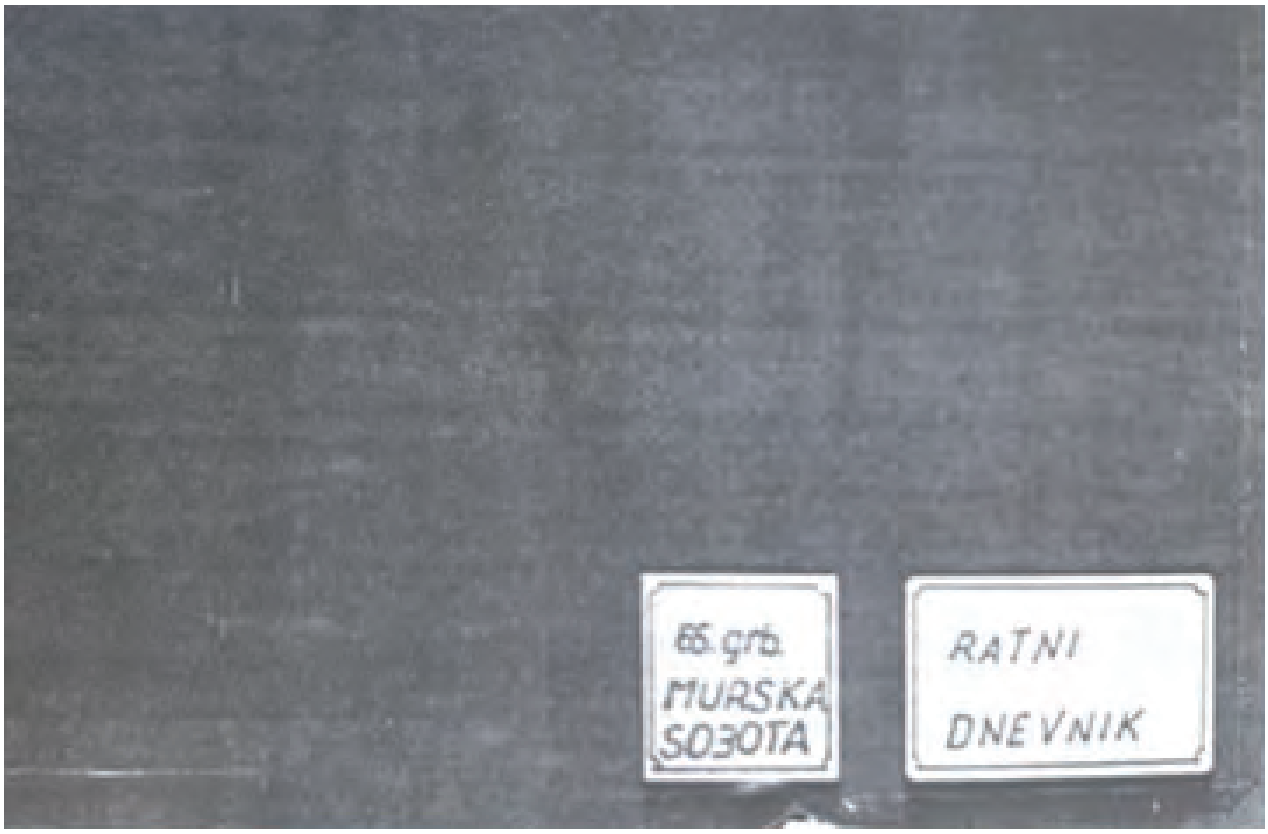
Zapisi v vojni dnevnik 65. obmejnega bataljona Murska Sobota v slovenski osamosvojitveni vojni

Vojaškemu zgodovinopisju dajejo verodostojnost avtentični viri in dokumenti o vojnih dogajanjih z obeh ali vseh strani v spopadu. To ne pomeni, da so prikazovanja enoznačna, zaradi različnih gledišč vpletenih, ki so oblikovali in dojemali ter prikazovali vojne dogodke. Za osamosvojitveno vojno v Prekmurju velja, da je zapisana na podlagi številnih primarnih virov in pogledov z obeh strani. Za predstavitev vojaškega delovanja v letu 1991 to velja zlasti za delo Edvarda Mihaliča, medvojnega poveljnika 75. Območnega štaba TO s sedežem v Murski Soboti, ki je leta 2002 takratna dogajanja obdelal v svoji diplomski nalogi Vojna za Slovenijo leta 1991 v Prekmurju na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Uporabil je takrat dostopne dokumente slovenske Teritorialne obrambe (TO) in Jugoslovanske ljudske armade (JLA) vključno z dnevnikom, ki ga tukaj opisujemo, pa tudi pričevanja častnikov in podčastnikov z nasprotne strani, ki so pristopili v slovensko TO in se znašli v njegovem štabu.

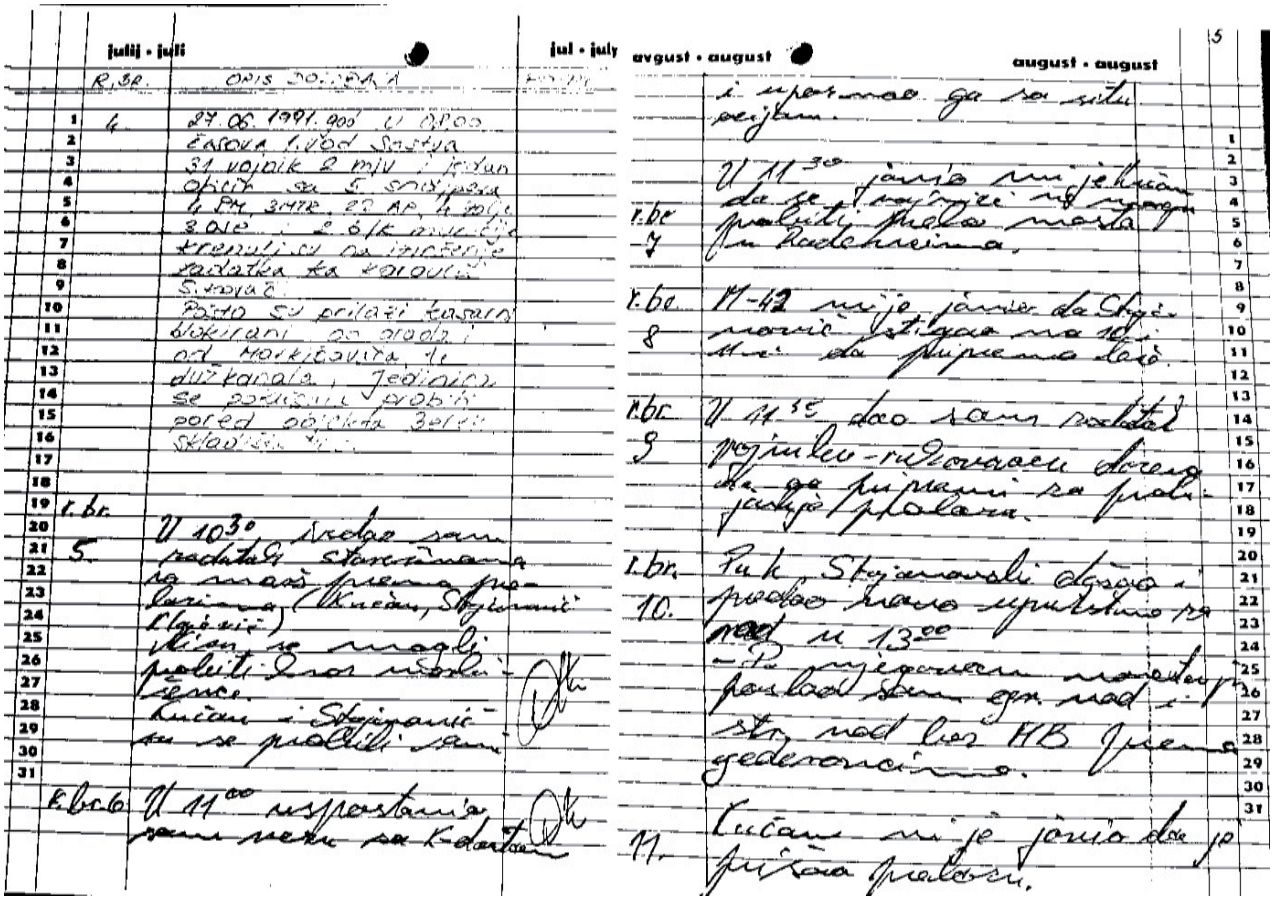
Leto ali dve po osamosvojitveni vojni so slovenski obveščevalci iz mariborskega štaba TO v murskosoboški štab TO poslali kopijo Vojnega dnevnika 65. obmejnega bataljona Murska Sobota (izvirno *Ratni dnevnik 65. grb (graničnog bataljona) Murska Sobota)*. Dokument, najden v Mariboru po odhodu JLA, naj bi nastal v takratnem 65. obmejnem odseku JLA. Dnevnik obsega zapise od 27. 6. 1991 do septembra 1991. Avtorja vpisov sta oba poveljujoča, najprej kapetan 1. razreda Horn in po njem major Drezgić. Ta je v murskosoboško kasarno prišel skupaj s Popadićem in Kalinićem prvi dan vojne. Mihalič je takoj po vojni, in še vedno (leta 2024), dvomil, da je dokument originalen in kopija verodostojna. Precej neobičajno je, da bi vojne dnevnike vodili v koledarske notesnike. Poleg tega pa Mihalič kot akter dogajanj pravi, da manjkajo vpisi nekaterih komunikaciji s kasarno, v katerih je bil sam udeležen. Zato se še vedno ne more znebiti vtisa, da gre za prilagojen prepis. Kakorkoli, dokument, ki ga predstavljamo v tem prispevku, je pričevalec časa in dogajanj.

Prispevek vsebuje kopije zapisov po dnevih in slovenske prevode s pojasnili (v poševnem tisku), ki omogočajo lažje razumevanje vpisanih dogodkov ter nenazadnje primerjavo z zapisi na strani slovenskih branilcev (Teritorialne obrambe in milice). To je lahko dobrodošlo za prihodnje proučevalce in raziskovalce takratnih dogajanj in dodatno odkrivanje neznanih podrobnosti. Dodajmo, da so dostopne kopije dnevnika in s tem opisi od 5. strani, 27. 6. 1991, do 27. strani, 5. 7. 1991, temu pa so do strani 31. dodani zapisi nekaterih dogajanj in spoznanj majorja Drezgića.

Kopije zapisov v dnevnik in slovenski prevodi s pojasnili.

Naslovna stran vojnega dnevnika v rokovniku.

Četrtek, 27. junija 1991

Zap. št. 4. 27. 6. 1991, ob 8.00 je 1. vod sestavljen iz 31 vojakov, 2 m/v (*motornih vozil*) in enega častnika s 5 ostrostrelci, 4 PM (*puškomitraljezi*), 3 MTR (mitraljezi), 22 AP (*avtomatskimi puškami*), 4 zoljami (*ročni raketometi za enkratno uporabo M-80*), 3 osami (*ročni raketometi M-79*), 2 b/k (*bojna kompleta*) streliva krenil na izvršitev naloge na karavlo Štefan Kovač *(Lendavske gorice nad mednarodnim mejnim prehodom Dolga vas).*

Ker so bili dostopi v kasarno do mesta iz Markišavcev ter vzdolž kanala (*Ledave*) blokirani, se je enota poskušala prebiti mimo objekta Berek, skladišča MTS (*materialno tehničnih sredstev*).

Zap. št. 5. Ob 10.30 sem izdal naloge starešinam za pohod proti mejnim prehodom (Kučan, Stojanović, Kljajević). Niso se mogli prebiti skozi Markišavce. Kučan in Stojanović sta se prebila sama.

Zap. št. 6. Ob 11.00 sem vzpostavil povezavo s komandantom (*general Delić, v mariborskem korpusu*) in ga seznanil s situacijo.

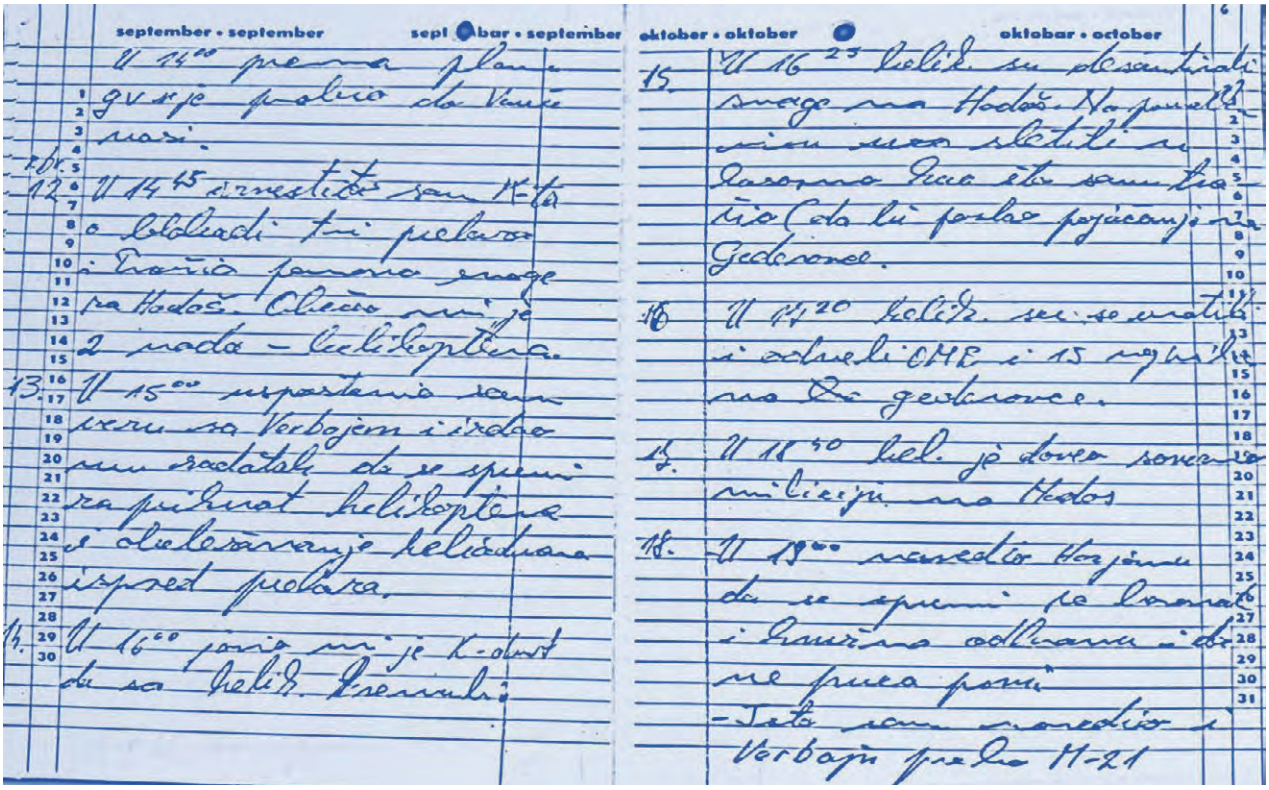
Zap. št. 7. Ob 11.30 mi je Kučan javil, da se vojaki ne morejo prebiti preko mosta proti Radencem.

Zap. št. 8. M-42 mi je javil, da je Stojanović prispel na 10 in 11 in priprave tečejo.

Zap. št. 9. Ob 11.45 sem dal nalogo vojaku – upravljalcu dozera, da ga pripravi za prebijanje prehoda (*ob kasarni*).

Zap. št.10. Polkovnik Stojanovski (*načelnik štaba mariborskega korpusa*) je prišel ob 13.00 in predal novo navodilo za delo. Po njegovem ukazu sem poslal pr.(*ateči*) vod (*vod za ognjeno podporo*) in str.(*elski*) vod brez MB (*minometov*) proti Gederovcem.

Zap. št. 11. Kučan mi je javil, da se je približal prehodu.

Zap. št. 11. (*nadaljevanje)* Ob 14.00 se je po načrtu gv (*granični vod*) prebil do Vanča vasi.

Zap. št. 12. Ob 14.45 sem obvestil k-ta (*komandanta*) o blokadi treh (*mejnih*) prehodov in zahteval *dodatne* sile za Hodoš. Obljubil mi je 2 voda - helikopterja.

Zap. št. 13. Ob 15.00 sem vzpostavil zvezo z Verbajem (*na Hodošu*) in mu dal nalogo, da se pripravi za sprejem helikopterja in obeleževanje heliodroma pred prehodom.

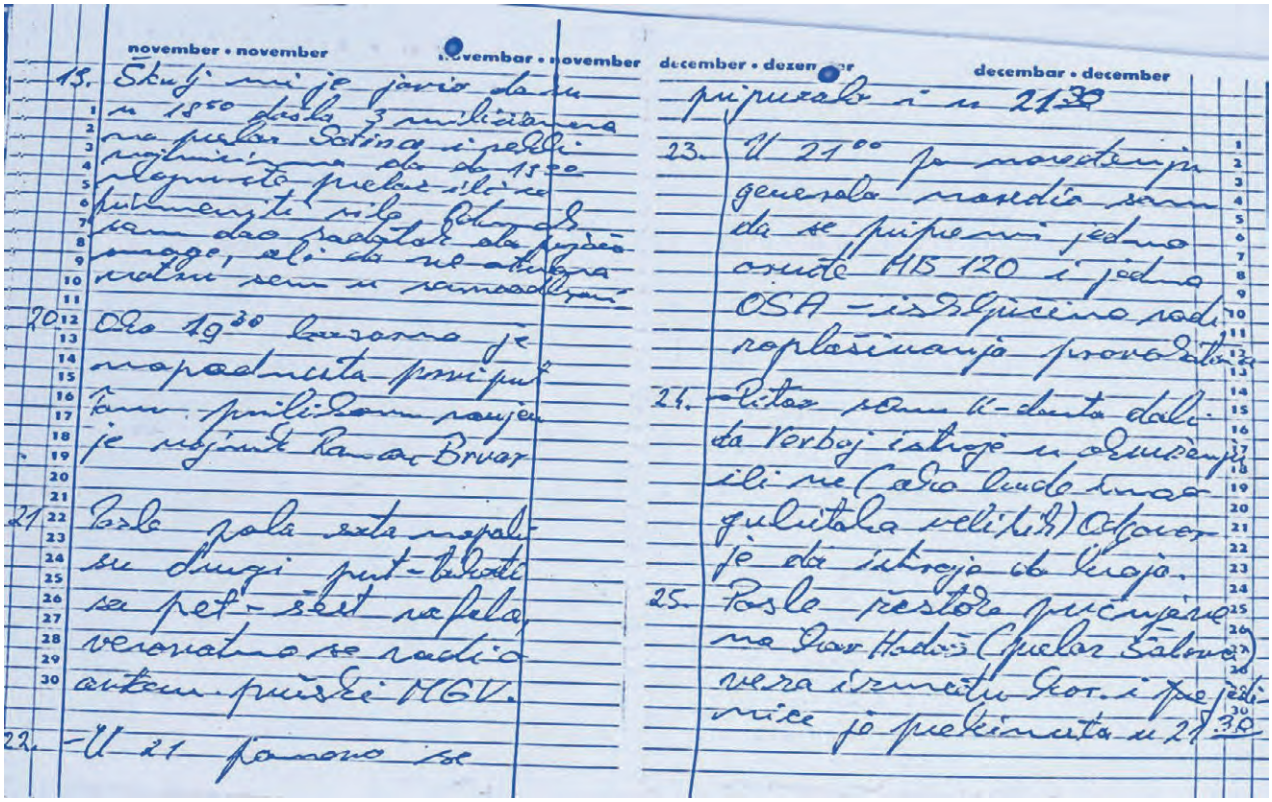
Zap. št. 14. Ob 16.00 mi je komandant javil, da sta helikopterja krenila.

Zap. št. 15. Ob 16.25 so helikopterji izvedli desant sil na Hodoš. Na povratku niso pristali v kasarni, kot sem zahteval (da bi poslal okrepitve v Gederovce).

Zap. št. 16. Ob 17.20 sta se helikopterja vrnila in odnesla oMB (*oddelek minometov*) in 15 vojakov v Gederovce.

Zap. št. 17. Ob 18.40 je helikopter prepeljal zvezne miličnike na Hodoš.

Zap. št. 18. Ob 19.00 sem ukazal Hozjanu (*v Dolgi vasi*), da se pripravi za namestitev in krožno obrambo in da ne strelja prvi. Isto sem ukazal Verbaju (*na Hodošu*) preko M-21 (*kodna oznaka zveznih miličnikov*).

Zap. št. 19. Škulj mi je javil, da so ob 18.50 prišli trije miličniki na prehod Sotina in rekli vojakom, da do 19.00 zapustijo prehod ali bodo uporabili silo. Takoj sem dal nalogo, da poveča število sil in da ne odpirajo ognja, razen v samoobrambi.

Zap. št. 20. Okrog 19.30 je bila kasarna prvič napadena. Ob tej priliki je bil ranjen vojak Roman Brvar.

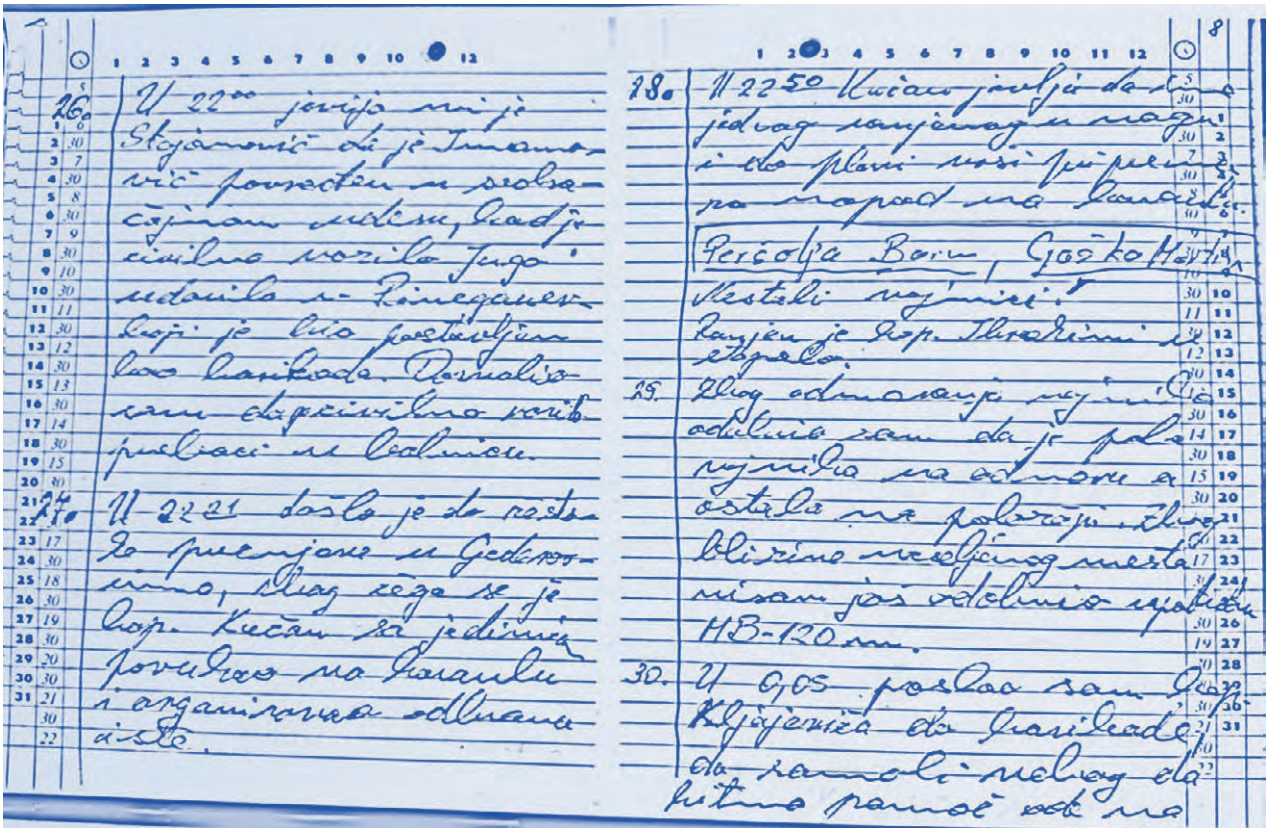
Zap. št. 21. Čez pol ure so napadli drugič, *jakosti* s petimi, šestimi rafali, verjetno gre za avtom.(*atsko*) puško MGV (*hitrostrelka proizvedena v Gorenju Velenje*).

Zap. št. 22. Ob 21. je bilo ponovno streljanje, tudi ob 21.30.

Zap. št. 23. Ob 21.00 sem po ukazu generala ukazal, da se pripravi en MB (*minomet*) 120 (*mm*) in eno oso (*raketomet M-79*) – predvsem za zastraševanje provokatorjev.

Zap. št. 24. Vprašal sem komandanta, ali naj Verbaj (*na prehodu Hodoš*) vztraja v obkolitvi ali ne (če bo imel veliko izgub). Odgovor je bil, da vztraja do konca.

Zap. št. 25. Po silovitem streljanju na kar.(*???*) Hodošu (prehod Šalovci) je bila zveza med kar.(*avlo*) in enoto prekinjena ob 21.30.

Zap. št. 26. Ob 22.00 se mi javlja Stojanović, da je Jovanović poškodovan v prometni nesreči, ko je civilno vozilo Jugo trčilo v Pinzgauer, ki je bil postavljen kot barikada. Dovolil sem, da je s civilnim vozilom prepeljan v bolnišnico.

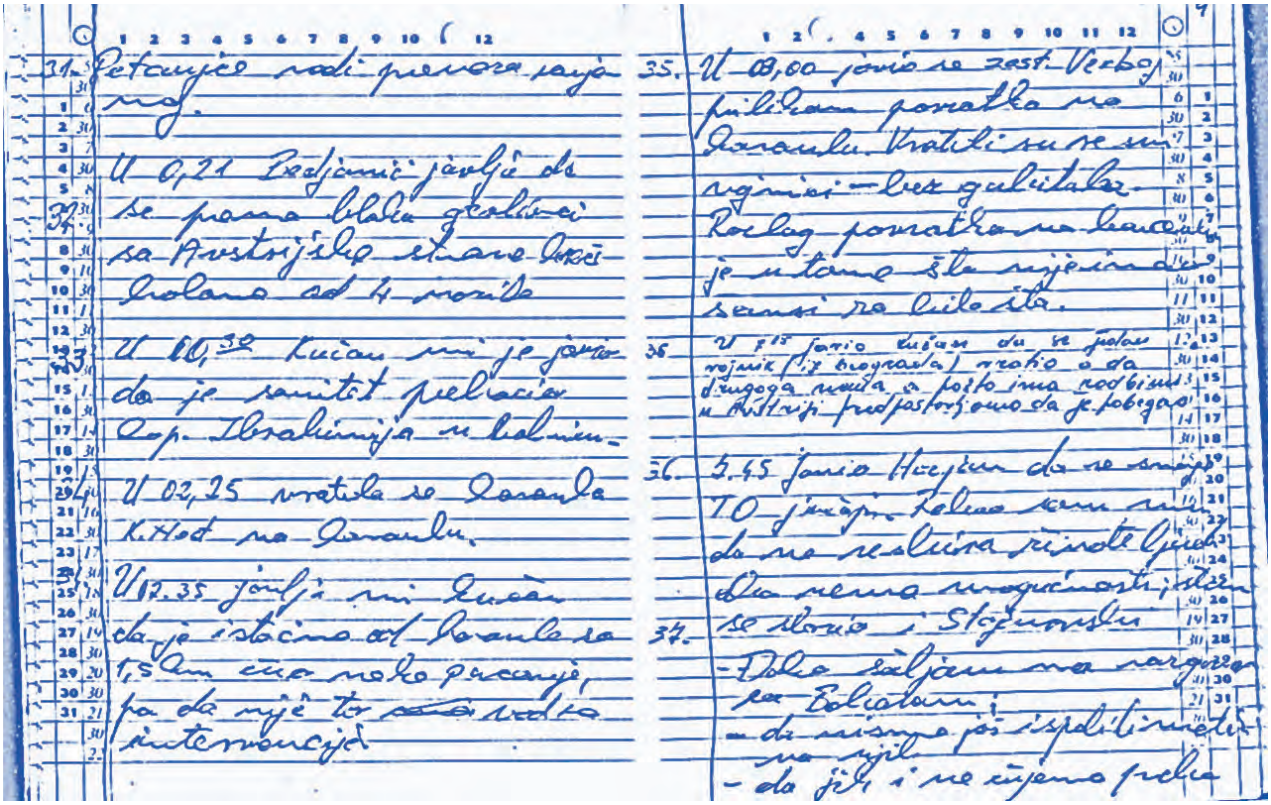
Zap. št. 27. Ob 22.21 je prišlo v Gederovcih (*na mednarodnem mejnem prehodu*) do silovitega streljanja, zaradi česar se je kap.(*etan*) Kučan z enoto umaknil na karavlo (*Petanjci*) in organiziral obrambo iste.

Zap. št. 28. Ob 22.50 je Kučan (*iz Gederovcev*) javil, da ima enega ranjenega v nogo in da se modri (*nasprotniki*) pripravljajo za napad na karavlo. Peršolja Borut, Gaško Martin - Pogrešana vojaka! Ranjen je kapetan Ibrahimi v stopalo.

Zap. št. 29. Zaradi počitka vojakov sem se odločil, da je pol vojakov na počitku, a ostali na položajih. Zaradi bližine naseljenega mesta še nisem odobril uporabe MB-120 mm (*minometov v Gederovcih*).

Petek, 28. junija 1991

Zap. št. 30 Ob 0.05 sem poslal kap.(etana) Kljajevića do barikade, da prosi nekoga,da prva pomoč (reševalno vozilo) odide.

Zap. št. 31. (*nadaljevanje)* v Petanjce zaradi prevoza ranjenega.

Zap. št. 32. Ob 0.21 Bedjanić javlja, da se proti bloku Gerlinci po avstrijski strani premika kolona 4 vozil.

Zap. št. 33. Ob 00.30 mi je Kučan javil, da je reševalno vozilo kapetana Ibrahimija odpeljalo v bolnišnico.

Zap. št. 34. Ob 02.25 se je vrnila posadka K. Nađ (*Prosenjakovci)* na karavlo.

Zap. št. 34. Ob 2.35 se je javil Kučan, da je vzhodno od karavle (*Petanjci*), cca. 1,5 km slišal nekakšno streljanje, pa da ni slučajno to vodena intervencija.

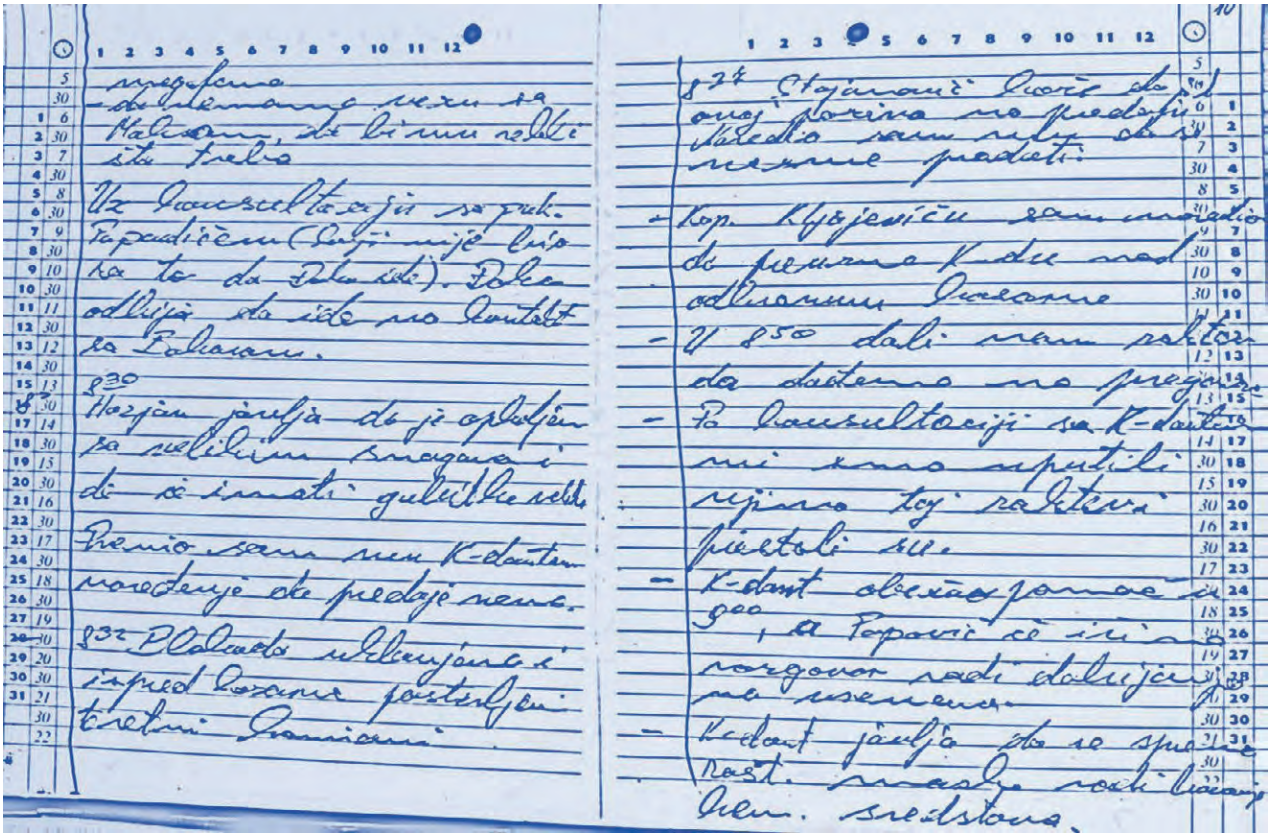
Zap. št. 35. Ob 03.00 se je javil zastavnik Verbaj, ko se je vrnil nazaj na karavlo (*Hodoš*). Vrnili so se vsi vojaki – brez izgub. Razlog vrnitve v karavlo je bil, ker se v temi (*na mejnem prehodu*) ni dalo narediti nič.

Zap. št. 35. Ob 7.10 je Kučan javil, da se je en vojak (iz Beograda) vrnil in da drugega vojaka ni, ker pa ima isti sorodnike v Avstriji, predvideva, da je pobegnil.

Zap. št. 36. Ob 7.45 se je javil Hozjan (*mednarodni mejni prehod Dolga vas*), da se sile TO (T*eritorialne obrambe*) povečujejo. Rekel sem mu, da naj ne tvega življenja vojakov, če nima možnosti; s tem se je strinjal tudi Stojanovski (*v korpusu*).

Zap. št.37. Đoka (kapetan Kljajević) sem poslal na pogovor z Boharom (iz 75. območnega štaba TO);

- da nismo izstrelili nobenega naboja na njih
- da jih niti ne slišimo preko…

(*nadaljevanje s prejšnje strani*) megafona.

- da nimamo povezave z Maksom (Vajnhandlom), da bi mu povedali, kaj je treba (storiti).

Ob konzultacijah s polkovnikom Popadićem (kateri ni bil za to, da Đoko gre), je Đoko zavrnil, da gre na kontakt z Boharom.

8.30 Hozjan (*iz Dolge vasi*) javlja, da je obkoljen z velikimi silami in da bo imel velike izgube. Prenesel sem mu komandantov ukaz, da predaje ni.

8.32 Blokada umaknjena in pred kasarno so postavljeni tovornjaki.

8.37 Stojanović (*s Kuzme*) pravi, da jih pozivajo k predaji. Ukazal sem mu, da se ne sme predati.

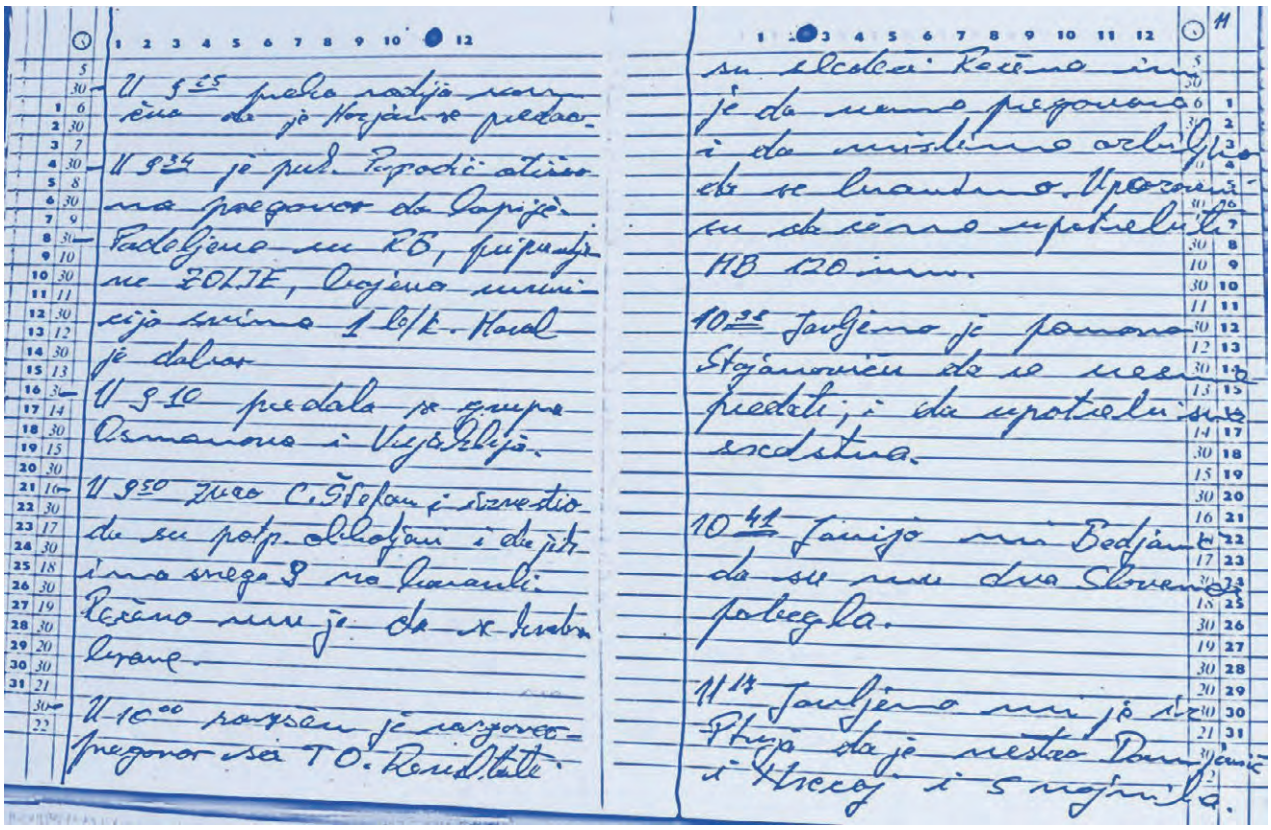
Kapetanu Kljajeviću (*Đoki*) sem ukazal, da prevzame komando nad obrambo kasarne.

Ob 8.50 so nam dali zahtevo, da pridemo na pogajanja.

Po konzultaciji s komandantom, smo mi njim prenesli to (*isto*) zahtevo, prenehali so.

Komandant obljubil pomoč ob 9.00, a Popadić bo šel na pogovor (*s predstavniki TO*), zaradi pridobivanja časa.

Komandant javil, da se pripravijo zašč.(itne) maske, zaradi kazanja kem.(ičnih) sredstev.

Ob 9.25 sem preko radia slišal, da se je Hozjan (*v Dolgi vasi*) predal.

Ob 9.34 je polkovnik Popadić odšel na pogovor (*s predstavniki TO*) do vratarnice. Razdeljeni so RB (*ročni metalci min*), pripravljene zolje (*ročni raketometi za enkratno uporabo M-80)*, dodeljeno strelivo vsem 1 b/k (*borbeni komplet*). Morala (*v vojašnici*) je dobra.

Ob 9.10 se je predala Osmanova (Osman *Kamenica, poveljnik karavle na Kuzmi)* in Vujaklijeva (*Branko Vujaklija, poveljnik karavle Trdkova*) skupina *(pri mednarodnem mejnem prehodu Kuzma)*.

Ob 9.50 je klical C. Štefan (*karavla Korovci*) in me obvestil, da so popolnoma obkoljeni in jih je v karavli samo 9. Povedano mu je bilo, da naj se hrabro borijo.

Ob 10.00 je bil zaključen pogovor s TO. Rezultati so naslednji: povedano jim je bilo, da ni pregovorov in da mislimo resno, da se bomo branili. Opozorjeni so bili, da bomo uporabili MB (minomete) 120 mm.

10.38 je bilo ponovno javljeno Stojanoviću, da se ne sme predati in naj uporabi vsa sredstva.

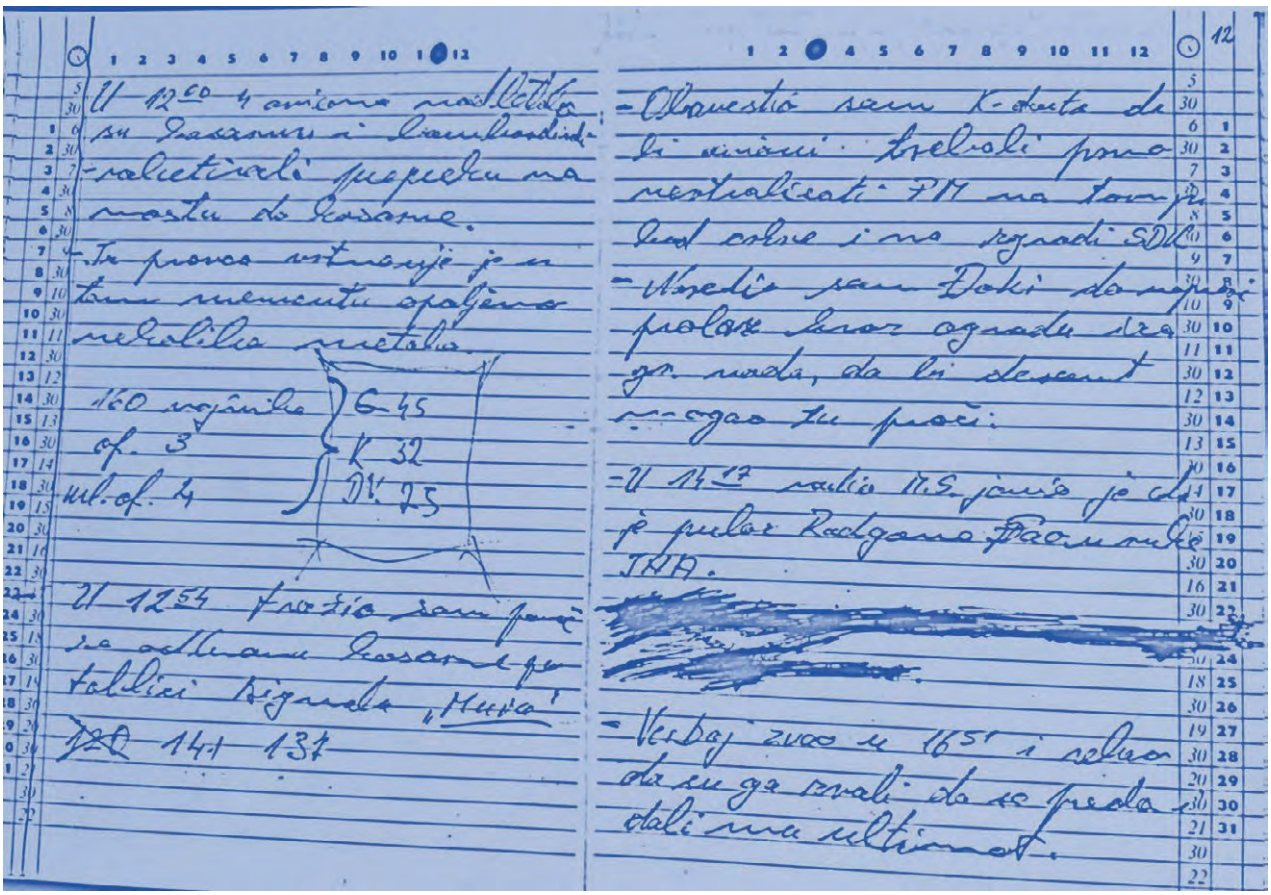
10.41 mi je javil Bedjanić, da sta mu pobegnila dva slovenska vojaka.

11.17 iz Ptuja mi je bilo javljeno, da so izginili Damjanić in Hrezaj s petimi vojaki.

Ob 12.00 so 4 letala preletavala kasarno in bombardirala – raketirala ovire na mostu (*čez Ledavo*).

Iz smeri vrtnarije je bilo v tem trenutku izstreljenih nekaj nabojev.

160 vojakov	G 45	*Domnevamo, da zapis predstavlja število zajetih in prebeglih vojaških oseb JLA. V prvem delu, bi številka lahko predstavljala skupno število napotenih na tri točke na meji, v drugem delu pa zajete in prebegle v Gederovcih, na Kuzmi in Dolgi Vasi.*
3 častniki	K 32	
4 podčastniki	DV 25	

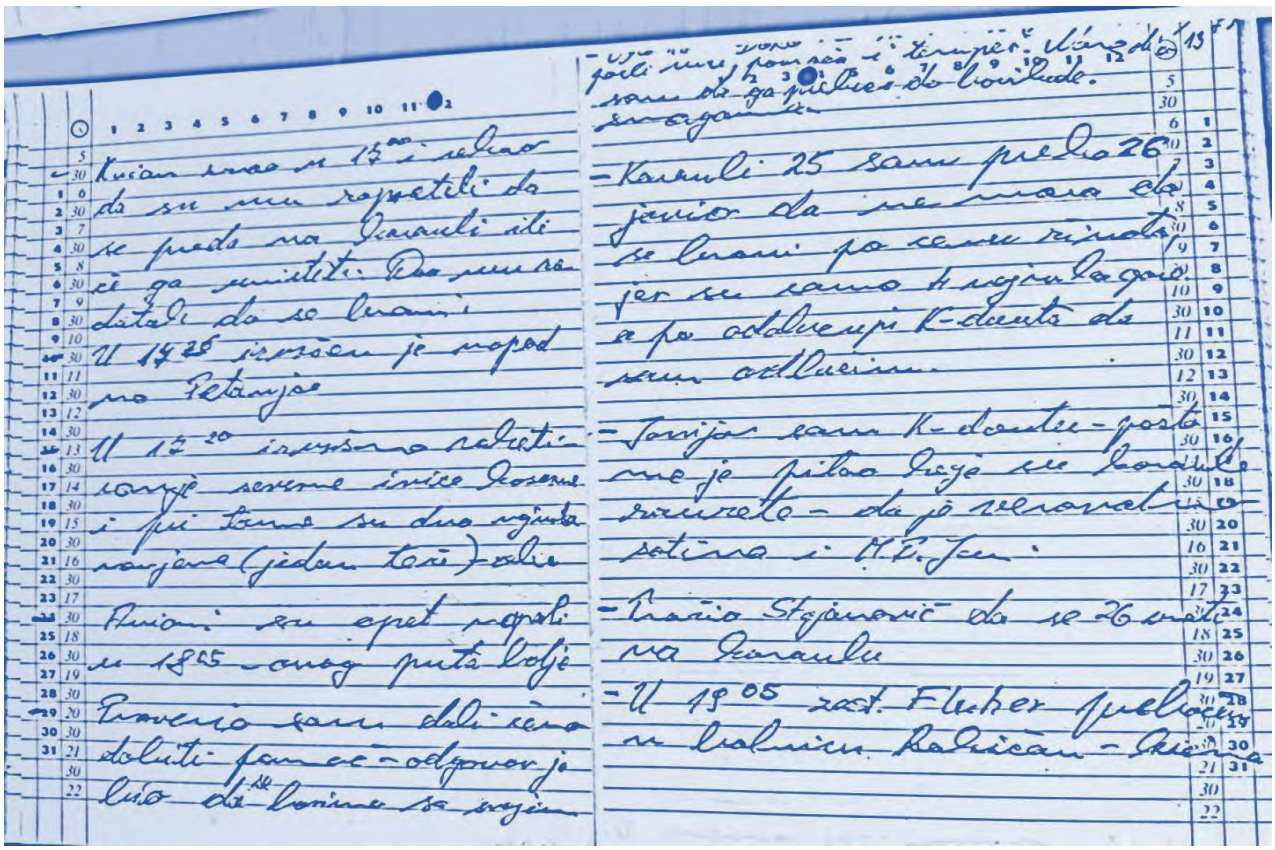

Ob 12.54 sem prosil za pomoč za obrambo kasarne po tablici signalov »Mura« ~~120~~, 141, 137.

Obvestil sem komandanta, da bi bilo treba nevtralizirati PM (*puškomitraljez*) na zvoniku pri cerkvi in na zgradbi SDK (*Služba družbenega knjigovodstva*). Ukazal sem Đoki, da naredi prehod skozi ograjo za (*nejasno*), da bi lahko desant šel skozi.

Ob 14.17 radio M.S. (*Radio Murska Sobota*) javlja, da je (*mednarodni mejni*) prehod Radgona v rokah JLA.

Verbaj (*Hodoš*) klical ob 16.51 in rekel, da so ga klicali, da se naj preda in mu dali ultimat.

Kučan je klical ob 17.00 in povedal, da so mu zagrozili, da se naj preda v karavli ali ga bodo uničili. Dal sem mu nalogo, da se brani.

Ob 17.26 je bil izvršen napad na (*karavlo*) Petanjci.

Ob 17.20 je bilo izvršeno raketiranje severnega roba kasarne in sta bila pri tem ranjena dva vojaka (eden težje).

Letala so zopet napadla ob 18.05 – tokrat boljše.

Preveril sem, ali bomo dobili pomoč – odgovor je bil, da se borimo s svojimi silami.

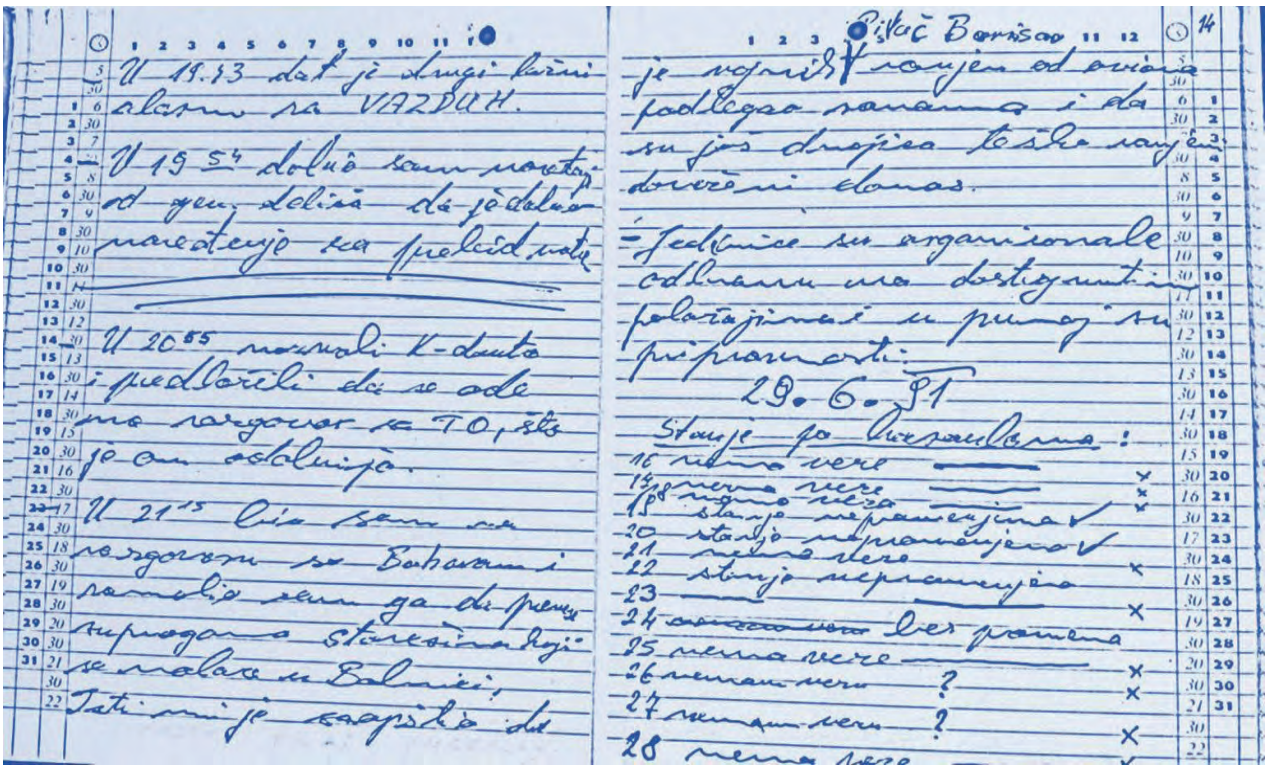
Nejasno kopirano…… Ukazal sem, da ga dostavijo do barikade.

Karavli 25 (*verjetno graničarji na Trdkovi*) sem preko 26 (*verjetno karavla Kuzma*) javil, da ni potrebe, da se borijo za ceno lastnih življenj, ker so bili zgoraj le štirje vojaki, komandant je odobril, da se sam odločim.

Javil sem komandantu, ker me je vprašal, katere karavle so zavzete – da so to verjetno Sotina in M. B. Jan (*Trdkova*).

Stojanović je zahteval, da se enota 26 *(ob mejnem prehodu Kuzma)* vrne na karavlo.

Ob 19.05 je bil zastavnik Fluher prepeljan v bolnišnico Rakičan – hrbtenica.

Ob 19.43 je bil dan drugi lažni alarm za ZRAK.

Ob 19.54 sem dobil ukaza od generala Delića, da se držim ukaza za prenehanje ognja. Ob 20.55 smo klicali komandanta in predlagali, da se gre na pogovor s TO, kar je on odobril.

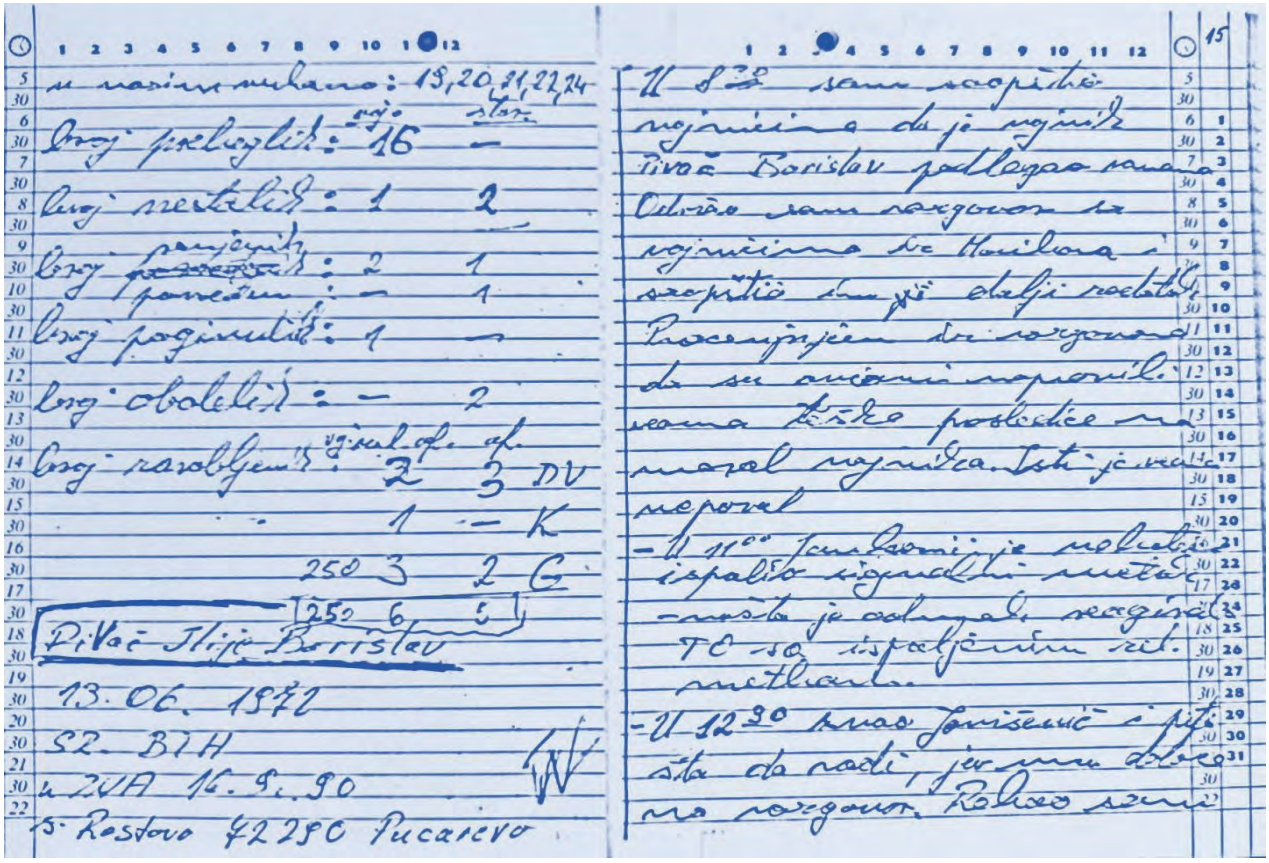
Ob 21.12 sem bil na razgovoru z Boharjem in ga prosil, da prenese (*obvestilo*) soprogam starešin, ki so v bolnišnici. Isti me je obvestil, da je vojak Pivać Borislav, ki je bil ranjen s strani letala, podlegel poškodbam (*v bolnici Rakičan*) in da sta bila danes pripeljana še dva težje ranjena.

Enote so organizirale obrambo na določenih položajih in so v polni pripravljenosti.

Sobota, 29. junija 1991

Stanje po karavlah:

16 nima zveze
17 nima zveze
18 nima zveze
19 stanje nespremenjeno
20 stanje nespremenjeno
21 nima zveze
22 stanje nespremenjeno
23 ------ ---------
24 brez sprememb
25 nima zveze
26 nima zveze ?
27 nima zveze ?
28 nima zveze.

V naših rokah (karavle): 19, 20, 21, 22, 24

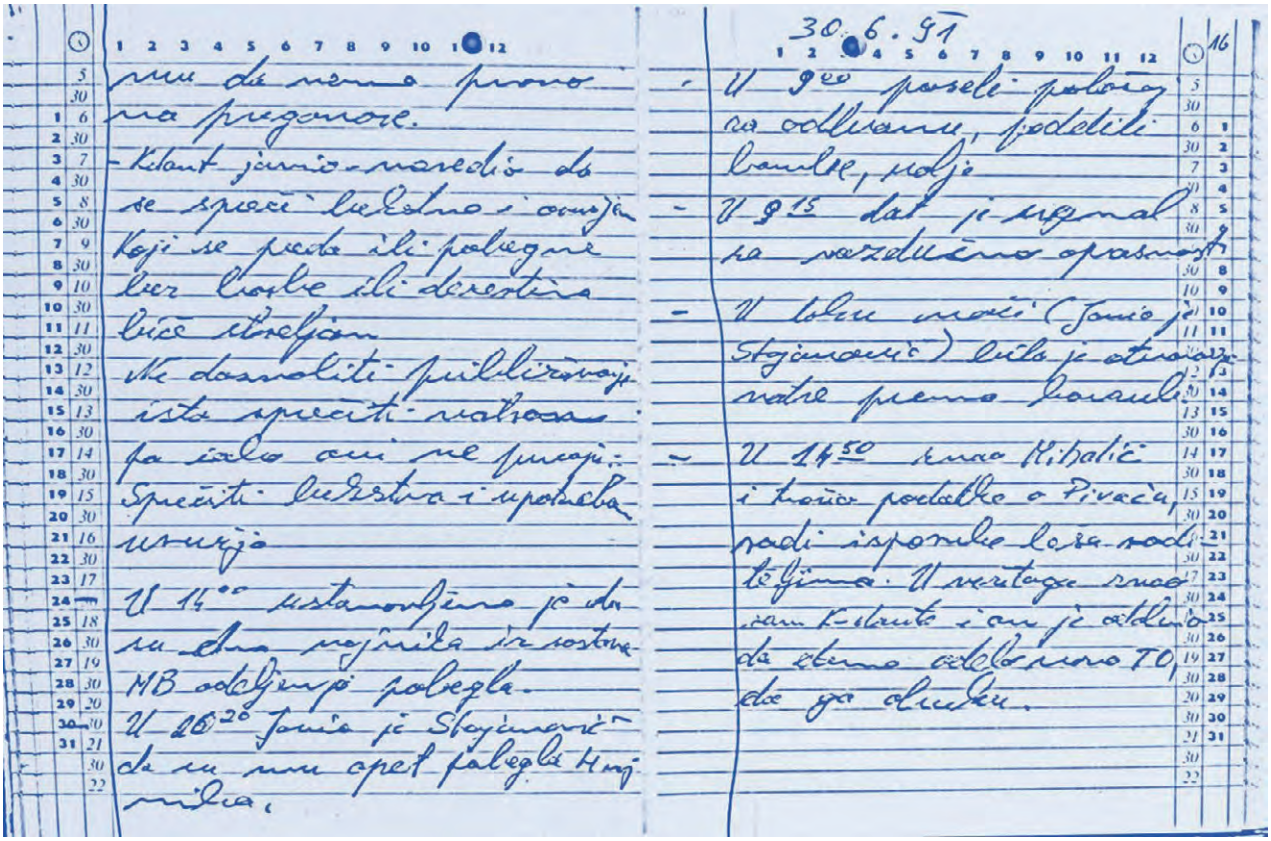
	voj.(*akov*)	star.(*ešin*)		
število prebeglih	16	-		
število izginulih	1	2		
število ranjenih	2	1		
poškodovanih	-	1		
število umrlih	1	-		
število zbolelih	-	2		
število ujetih	voj.(*akov*)	podčast.	častnikov	
		2	3	DV (*Dolga Vas*)
		1	-	K(*uzma*)
	250	3	2	G(*ederovci*)

Podatki o umrlem vojaku: Pivać Ilije Borislav, roj. 13. 6. 1972 v SR BiH, v JLA od 16. 9. 1990, s.(tanujoč ali selo) Rastovo, 72290 Pucarevo (Novi Travnik).

Ob 8.30 sem obvestil vojake, da je vojak Pivać Borislav podlegel ranam. Imel sem pogovor z vojaki iz Maribora in jim sporočil njihove nadaljnje naloge. Iz pogovorov ocenjujem, da so letala naredila zelo težke posledice na moralo vojakov. Ista je zelo problematična.

Ob 11.00 je Janković nehote izstrelil signalni naboj, nakar je takoj reagirala TO s izstreljenim zel.(enim) nabojem.

Ob 12.30 je klical Jovišević (karavla Čepinci) in postavil vprašanje, kaj naj dela, ker mu prihajajo na pogovor. Povedal sem…

nadaljevanje, da nima pravice za pogajanja.

Komandant je sporočil – ukaz, da se preprečijo pobegi z orožjem. Kdor se preda ali pobegne brez borbe ali dezertira, bo ustreljen.

Ne dovoliti (*nasprotniku*) približevanja, preprečevati (*to*) s streljanjem, pa čeprav oni ne streljajo. Preprečiti pobege in uporabiti orožje (*za to*).

Ob 14.00 je bilo ugotovljeno, da sta dva vojaka iz MB (*minometnega*) oddelka pobegnila (*verjetno v kasarni*).

Ob 20.20 je Stojanović (*Kuzma*) javil, da so mu zopet pobegnili 4 vojaki.

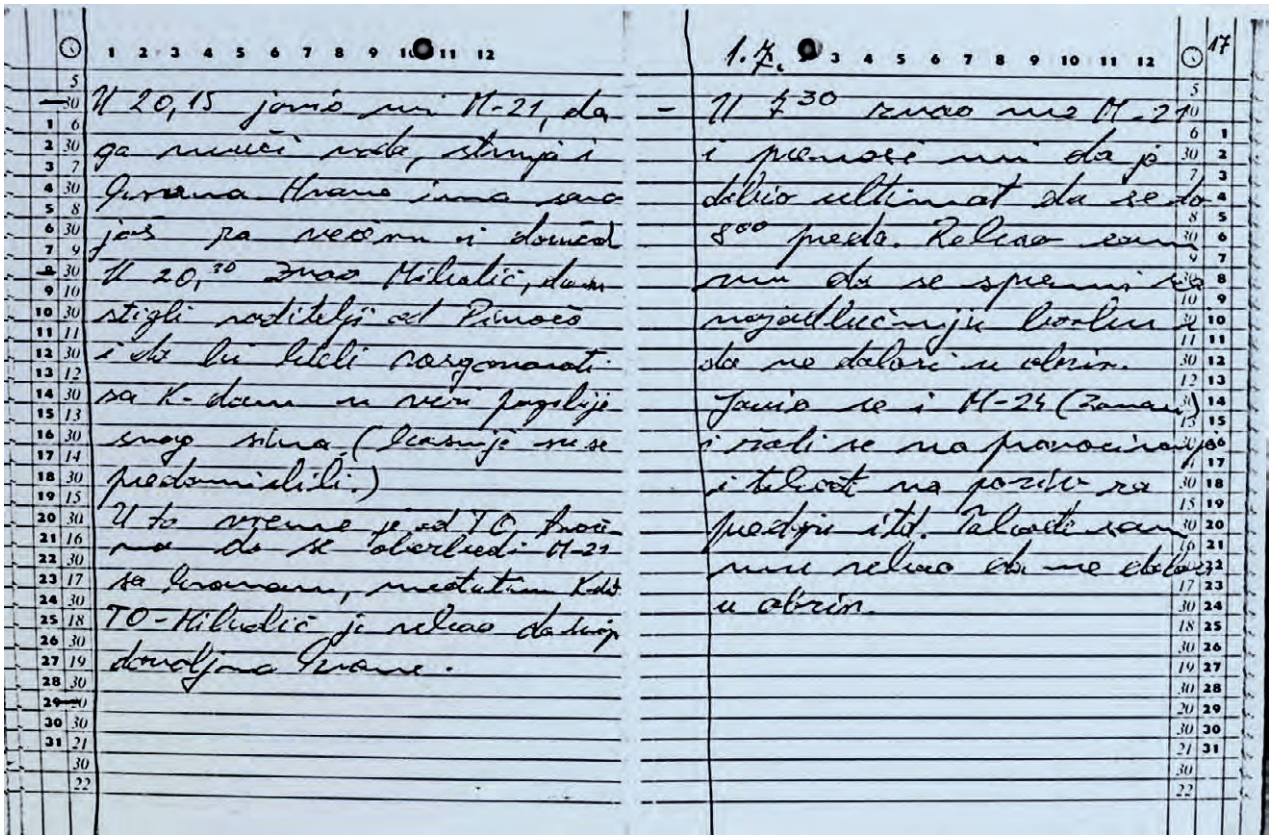
Nedelja, 30. junija 1991

Ob 9.00 zasedli položaje za obrambo in razdelili bombe, zolje.

Ob 9.15 je dan signal za zračno nevarnost.

Ponoči (je javil Stojanović) se je streljalo proti karavli (*Kuzma*).

Ob 14.50 je klical Mihalič in prosil za podatke o Pivaću, zaradi predaje trupla staršem (*v bolnici*). V tej zvezi sem klical komandanta in on je odobril, da damo novo obleko TO, da ga bodo oblekli.

Ob 20.15 mi je javil M-21 (*zvezni miličniki na Hodošu*), da imajo težave z vodo, elektriko in hrano. Hrano ima samo za večerjo in zajtrk.

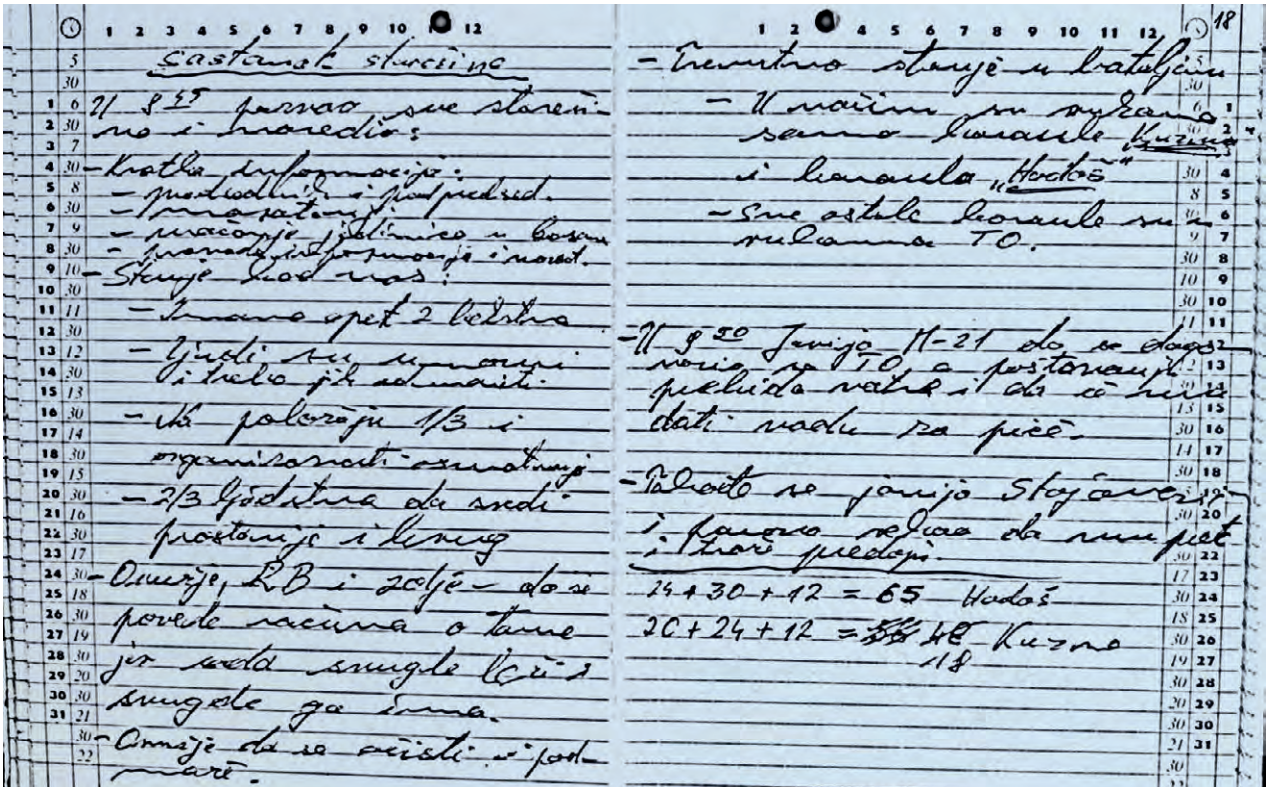
Ob 20.30 je klical Mihalič, da so prišli starši pokojnega Pivaća in bi se želeli pogovarjati s komandantom v zvezi Pivaćeve smrti (kasneje so si premislili).

V tem času je od TO zahtevano, da se M-21 oskrbi s hrano, komandant TO - Mihalič je povedal, da imajo dovolj hrane.

Ponedeljek, 1. julija 1991

Ob 7.30 je klical M-21 (*Hodoš*) in prenesel sporočilo, da je dobil ultimat, da se do 8.00 preda. Rekel sem mu, da se pripravijo na najodločnejšo obrambo in da predaja ne pride v poštev.

Javil se je tudi M-24 (Zoran *Stojanović na Kuzmi*) in se je pritoževal nad provociranjem in klicem na predajo itd. Tudi njemu sem rekel, da to ne pride v poštev.

Sestanek starešin

Ob 8.45 sem poklical vse starešine in ukazal:

Kratka informacija:

- predsednik in podpredsednik - moratorij
- vračanje enot v kasarne - izvedba informiranja in pouka.
- Stanje pri nas:
- zopet zabeležena 2 pobega
- ljudje so utrujeni in se morajo spočiti
- na položajih 1/3 in organizirati opazovanje
- 2/3 moštva naj uredi prostore in krog (območje znotraj kasarne)
- Orožje, RB (ročni metalci min) in zolje naj se poberejo, ker vsepovsod leži in ga je vsepovsod najti
- Orožje je treba čistiti in podmazati.

Trenutno stanje v bataljonu:

- V naših rokah sta samo karavli Kuzma in Hodoš
- Vse ostale karavle so v rokah TO.

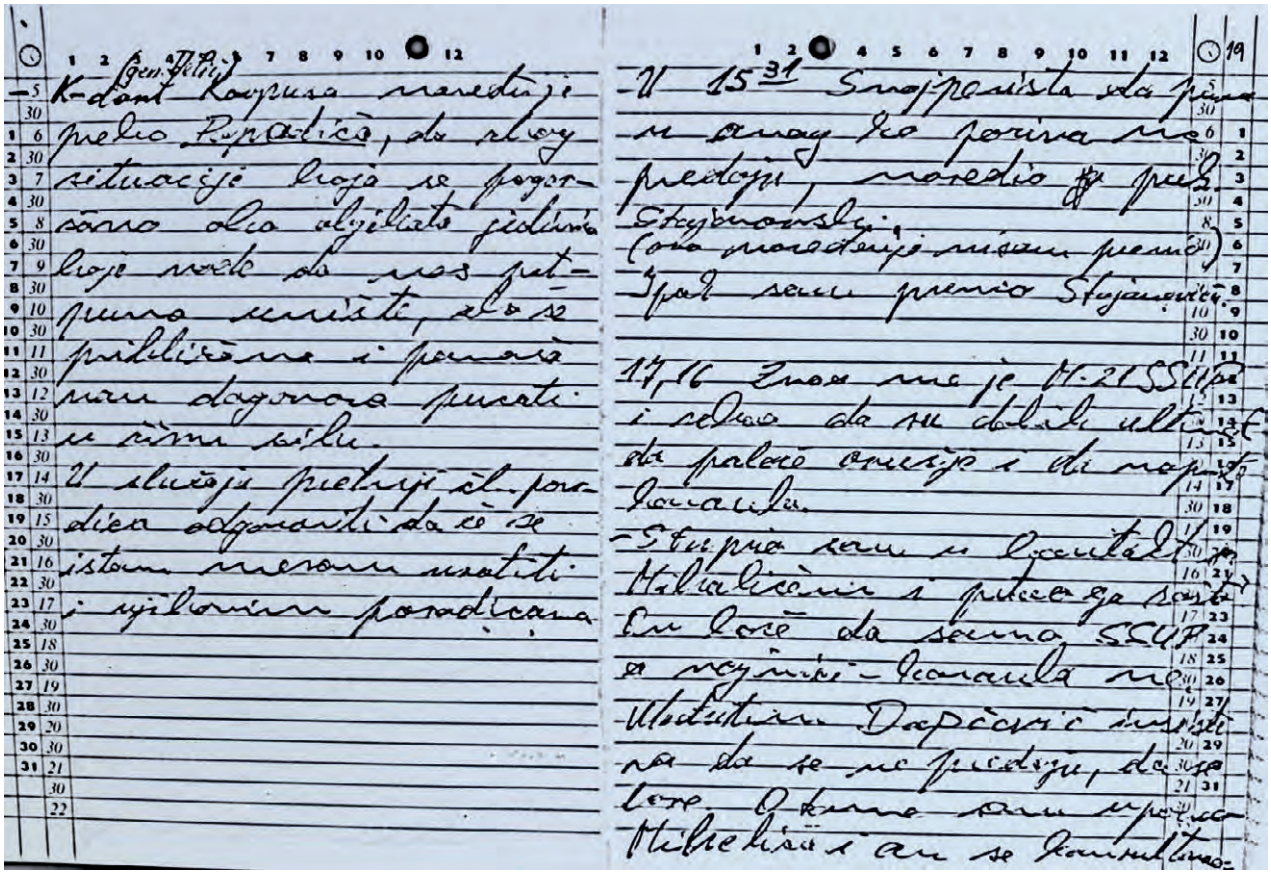
Ob 9.50 se javlja M-21 (*Hodoš*), da so se dogovorili s TO o spoštovanju prekinitve uporabe orožja in da jim bodo dali vodo za pitje.

Prav tako se je javil Stojanović in ponovno povedal, da mu grozijo in zahtevajo predajo.

24+30+12 = 65 Hodoš

Verjetno izračun ostanka sil na karavlah

20+24+12= ~~56 48~~ Kuzma 18

Komandant korpusa (gen. Delić) ukazuje preko Popadića, da se zaradi trenutne situacije, ki se poslabšuje okrog objektov enot, z namero, da nas popolnoma uničijo, ali se približujejo in obnašajo mimo dogovora, streljati v živo silo.

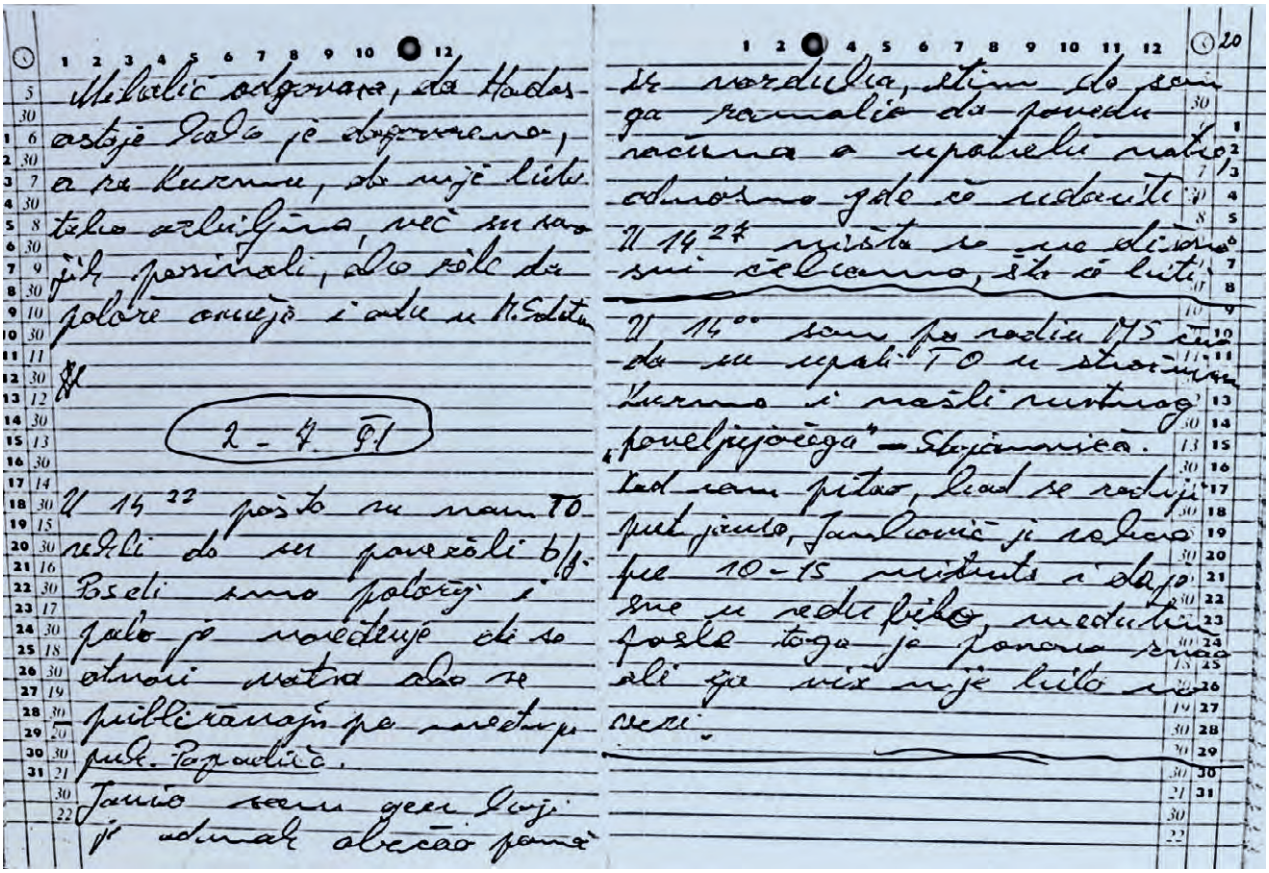
V slučaju groženj članom družin odgovoriti, da se bo isto zgodilo njihovim družinam.

Ob 15.31 ukazal polkovnik Stojanovski, naj ostrostrelec strelja na tistega, ki poziva k predaji, (tega ukaza nisem prenesel). Vseeno sem prenesel Stojanoviću (*na Kuzmi*).

Ob 17.16 me je klical M-21 SSUP (*zvezni miličnik na Hodošu)* in povedal, da so mu dali ultimat, da preda orožje in zapusti karavlo.

Kontaktiral sem Mihaliča (*poveljnik TO*) in ga vprašal, zakaj on želi, da (*se predajo*) samo SSUP (*zvezni miličniki*), a vojaki - karavla ne.

Ampak Dapčević (*na seznamu zajetih zveznih miličnikov in carinikov ni bilo osebe s tem priimkom)* vztraja, da se ne predajo, da se borijo. S tem sem seznanil Mihaliča in on se je posvetoval.

Mihalič odgovarja, da Hodoš ostane, tako kot je dogovorjeno, za Kuzmo pa, da ni bilo tako resno, ampak so jih samo pozivali, naj se predajo, če se želijo, položijo orožje in odidejo v Mursko Soboto.

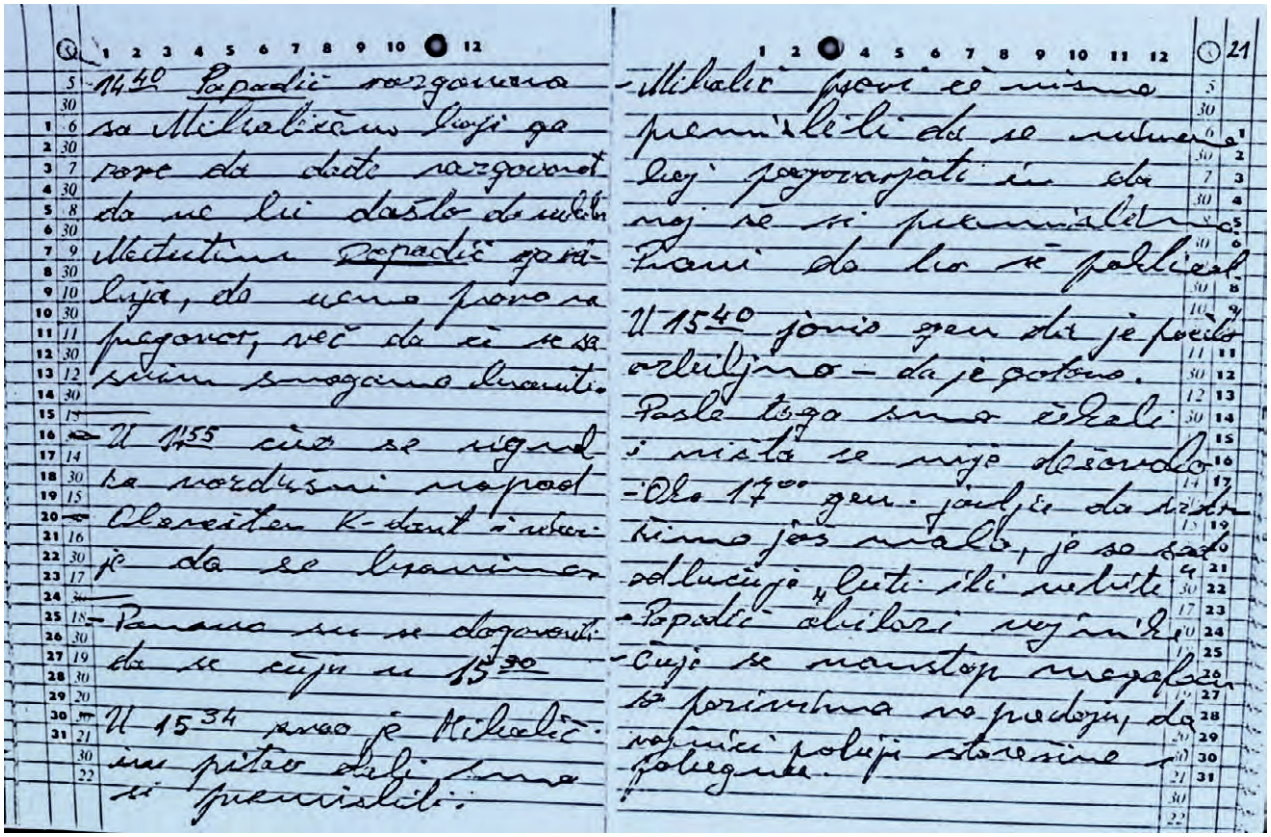
Torek, 2. julija 1991

Ob 14.22 so nam TO rekli, da so povečali b/g (bojno pripravljenost). Zasedli smo položaje in padel je ukaz za odpiranje ognja v primeru približevanja po ukazu polkovnika Popadića.

Javil sem gen.(*eralu*), ki je takoj obljubil pomoč iz zraka, s tem da sem ga zaprosil, da pazijo o uporabi strelnega orožja glede na mesto, kjer bodo udarili.

Ob 14.27 se nič ne dogaja, vsi čakamo, kaj se bo zgodilo.

Ob 14.00 sem po radiu Murska Sobota slišal, da je TO zasedla karavlo Kuzma in da so našli mrtvega poveljujočega – Stojanovića. Ko sem vprašal, kdaj se je zadnjič javil, mi je Janković povedal, da pred 10 – 15 minutami in da je bilo vse v redu. Ampak po tistem ga je ponovno klical, vendar ga ni bilo več na zvezi.

Ob 14.40 je Popadić govoril z Mihaličem, ki ga je pozval, da pride na pogovor, da ne bi prišlo do spopada. Popadić ga odbija, da nima pravice za pogajanja in da se bo z vsemi silami branil.

Ob 14.55 sem slišal zvočni signal za zračni napad. Obveščen komandant, ki je povedal, da naj se branimo.

Ponovno so se dogovorili (*za pogajanja*), da se slišijo ob 15.30.

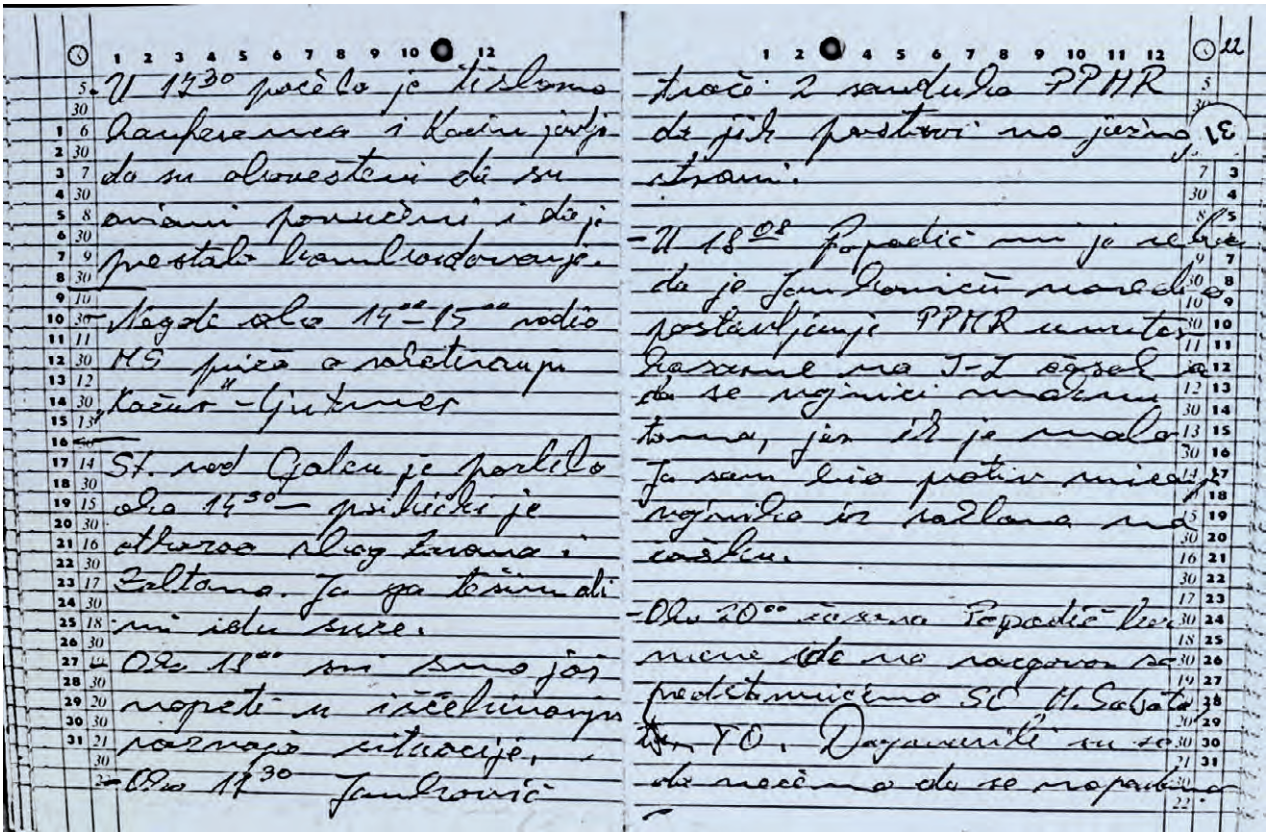
Ob 15.34 je klical Mihalič in nas vprašal, ali smo si premislili. Povedal je, da če se nismo premislili, potem se nimamo kaj pogovarjati in naj še premislimo. Pravi, da bo še poklical.

Ob 15.40 je javil gen.(*eral*), da je postalo resno – da je gotovo. Po tem smo čakali in nič se ni zgodilo.

Okrog 17.00 je gen.(eral) javil, naj še malo zdržimo, ker se sedaj odloča »biti ali ne biti«.

Popadić obišče položaje vojakov.

Neprenehoma se slišijo pozivi preko megafona k predaji, da naj vojaki pobijejo starešine in pobegnejo.

Ob 17.30 se je začela tiskovna konferenca, v kateri Kacin javlja, da so letala odpoklicana, in da je prenehalo bombardiranje.

Nekje okrog 14.00 – 15.00 radio Murska Sobota sporoča o raketiranju »Kačur« Ljutomer.

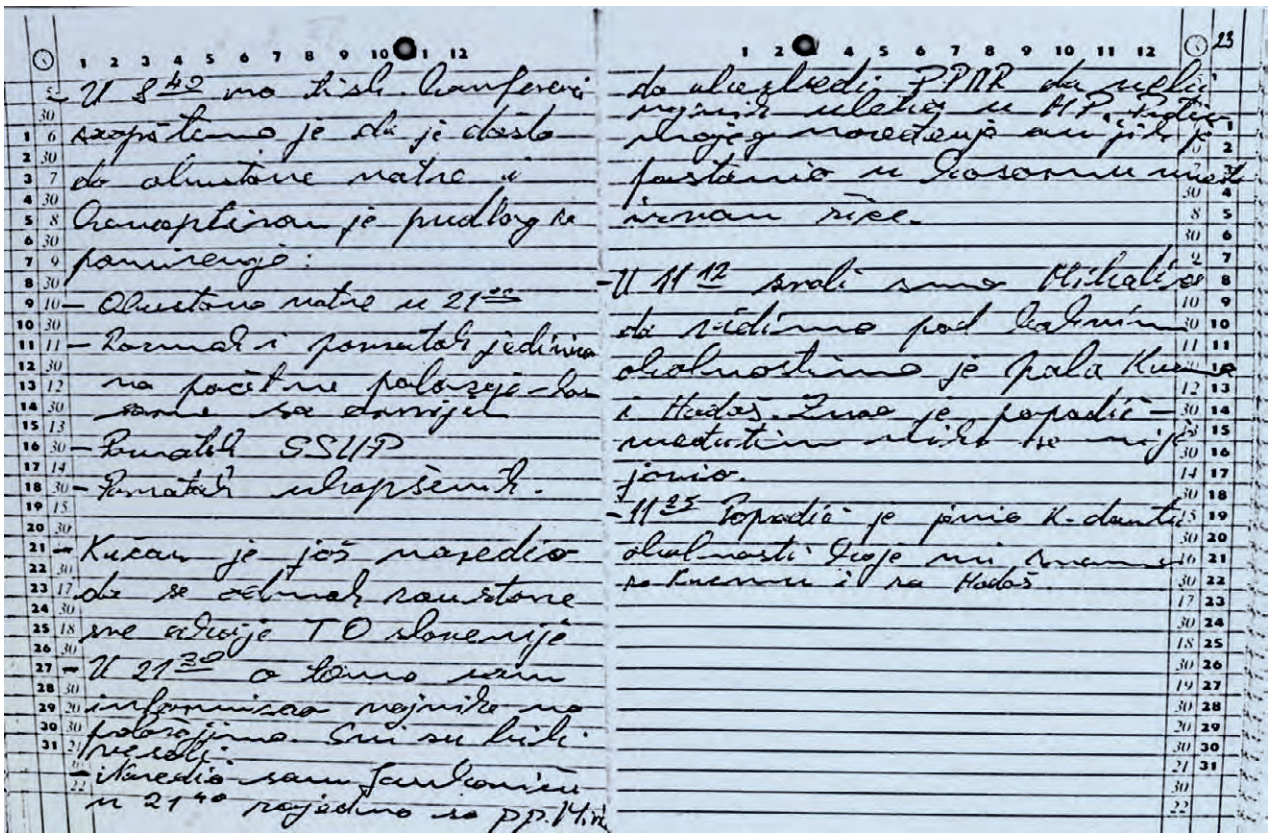
Star.(*ejšemu*) vodniku Galcu je postalo slabo okrog 14.30 – psihično se je zlomil zaradi Zorana (*Stojanovića - ustreljen na Kuzmi*) in Zoltana (*Verbaja - zajet na Hodošu*). Sam sem ga pomirjal, vendar mi gredo solze.

Okrog 18.00 smo vsi napeti in v pričakovanju razvoja situacije.

Okrog 17.30 je Janković zahteval dva zaboja PPMR (*protipehotnih razpršnih min*), da jih postavi na južno stran.

Ob 18.08 je Popadić povedal, da je dal Jankoviću ukaz za postavitev PPMR znotraj kasarne na J-Z (*jugozahodnem*) kotu in da se vojaki umaknejo od tam, ker jih je malo. Jaz sem bil proti umiku vojakov iz zaklonov na vogalu (*kasarne*).

Okrog 20.00 ure je Popadić šel brez mene na pogovor s predstavniki SO Murska Sobota (*Skupščine občine Murska Sobota*). Dogovorili so se, da se ne bomo napadali.

Ob 8.40 je bilo na tisk.(*ovni*) konferenci sporočeno, da je prišlo do prekinitve ognja in koncipiran je predlog za premirje: - Prenehanje streljanja ob 21.00

Razdvajanje in vrnitev enot na začetne položaje – kasarne z orožjem

Vrnitev SSUP (zveznih miličnikov)

Vrnitev ujetih.

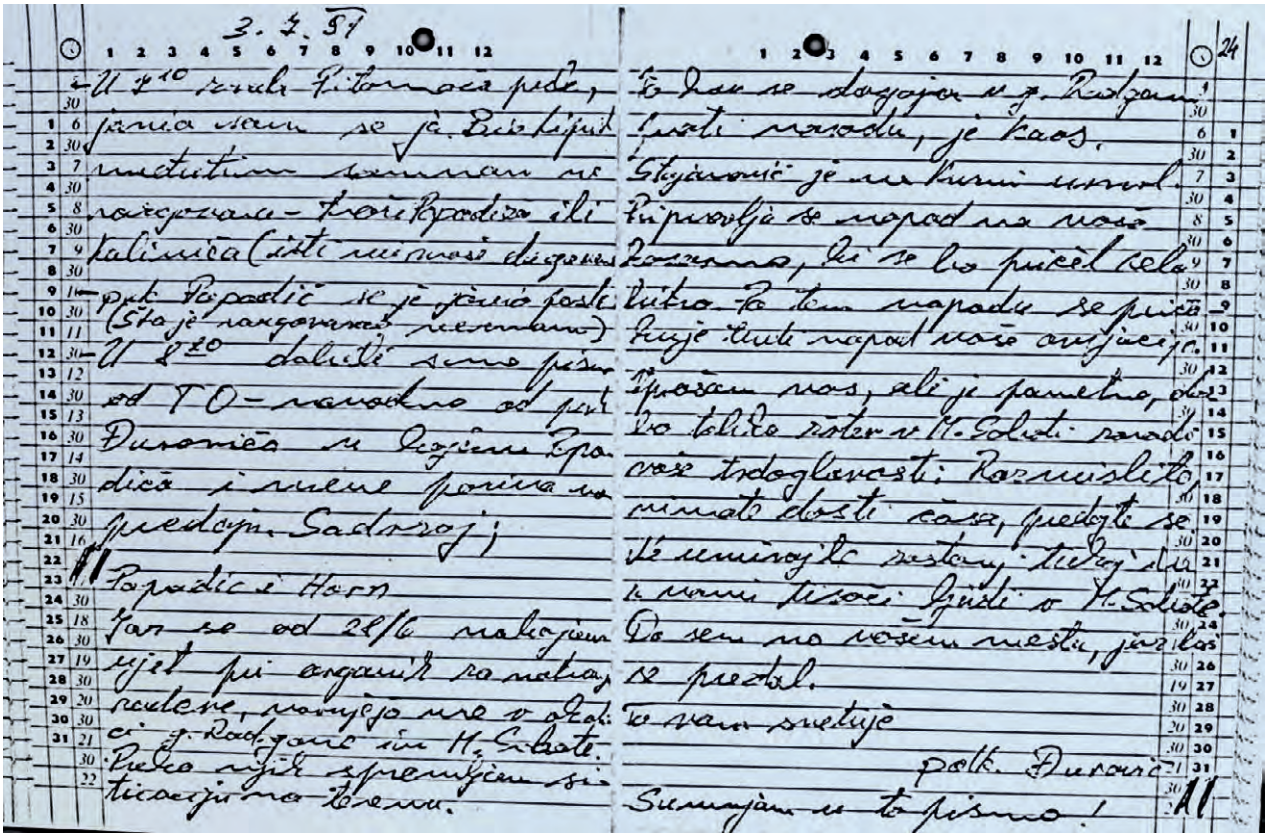
Kučan (*predsednik Predsedstva Republike Slovenije*) je še ukazal, da se takoj zaustavijo vse akcije TO Slovenije.

Ob 21.30 sem o tem obvestil vojake na položajih. Vsi smo bili veseli.

Ukazal sem Jankoviću ob 21.40, da skupaj s pp (*podporočnikom*) Mirt, zavaruje PPMR, da ne bi vojak prišel v MP (*minsko polje*). Proti mojemu ukazu jih je on postavil v kasarno, namesto izven žice.

Ob 11.12 (*verjetno 23.12, ker se je posadka karavle predala okoli 13. ure*) smo klicali Mihaliča, da vidimo pod kakšnimi okoliščinami sta padli karavla Kuzma in Hodoš. Klical je Popadić, vendar se mu nihče ni javil.

Ob 11.25 (*verjetno 23.25, ker se je karavla Hodoš predala okoli 18. ure*) je Popadić javil komandantu (*generalu Deliću*) okoliščine padca karavle Kuzma in Hodoš, s katerimi smo mi razpolagali.

Sreda, 3. julija 1991

Ob 7.10 je Pitomača klicala polkovnika, javil sem se jaz (*Horn*). Bil je Lipnik, ki pa z menoj ni hotel govoriti. Hotel je ali (*polkovnika*) Popadića ali (*podpolkovnika*) Kalinića (le ta mi maha, da ga ni) (*dva od treh oficirjev iz korpusa, ki so bili v obmejnem bataljonu*).

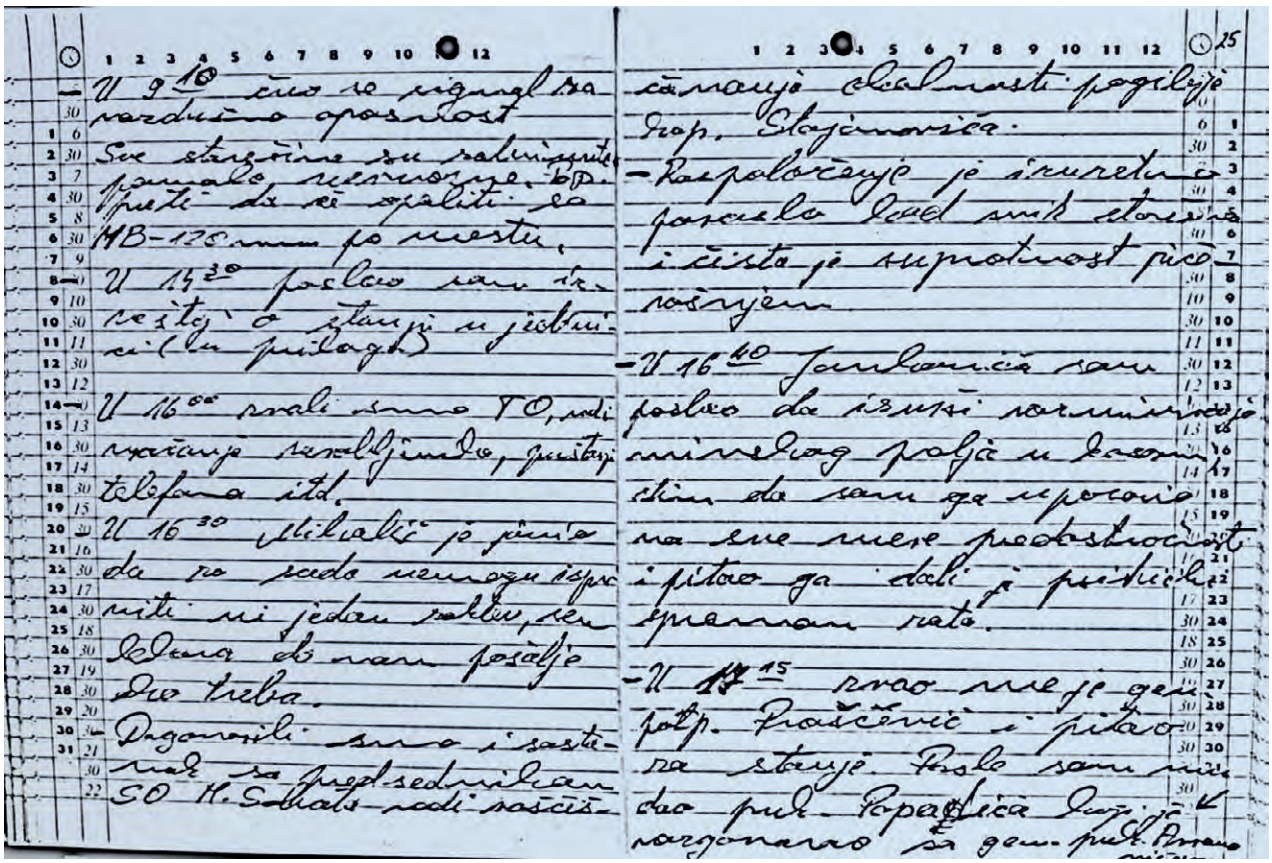
Polkovnik Popadić je kasneje klical nazaj, (kaj se je pogovarjal, ne vem).

Ob 8.20 smo dobili pismo od TO, naj bi bilo od polkovnika Đurovića (*Djurovića*), v katerem Popadića in mene poziva k predaji. Vsebina pisma:

Popadić in Horn

Jaz se od 28. 6 nahajam ujet pri Organih za notranje zadeve, varujejo me v okolici Gornje Radgone in Murske Sobote. Preko njih spremljam situacijo na terenu. To, kar se dogaja v Gornji Radgoni proti ljudstvu, je kaos. Stojanović je na Kuzmi umrl. Pripravlja se napad na našo kasarno, ki se bo začel zelo hitro. Po tem napadu se pričakuje tudi napad našega letalstva. Vprašam vas, ali je pametno, da bo toliko žrtev v Murski Soboti zaradi vaše trdoglavosti. Razmislita, nimata veliko časa, predajte se. Ne umirajte zastonj tukaj in z vami tisoči ljudi v Murski Soboti. Na vašem mestu se bi predal. To vam svetuje polk. (*ovnik*) Đurović (*Djurović*).

Izrazim (*Horn*) dvom v pristnost pisma!

Ob 9.10 se je slišal signal za zračno nevarnost.

Vse starešine so zaskrbljene, nekoliko nervozne. Popadić grozi, da bo streljal z MB (*minometi*) 120 mm po mestu.

Ob 14.30 sem poslal poročilo o stanju v enoti (v prilogi) (*te priloge ni*).

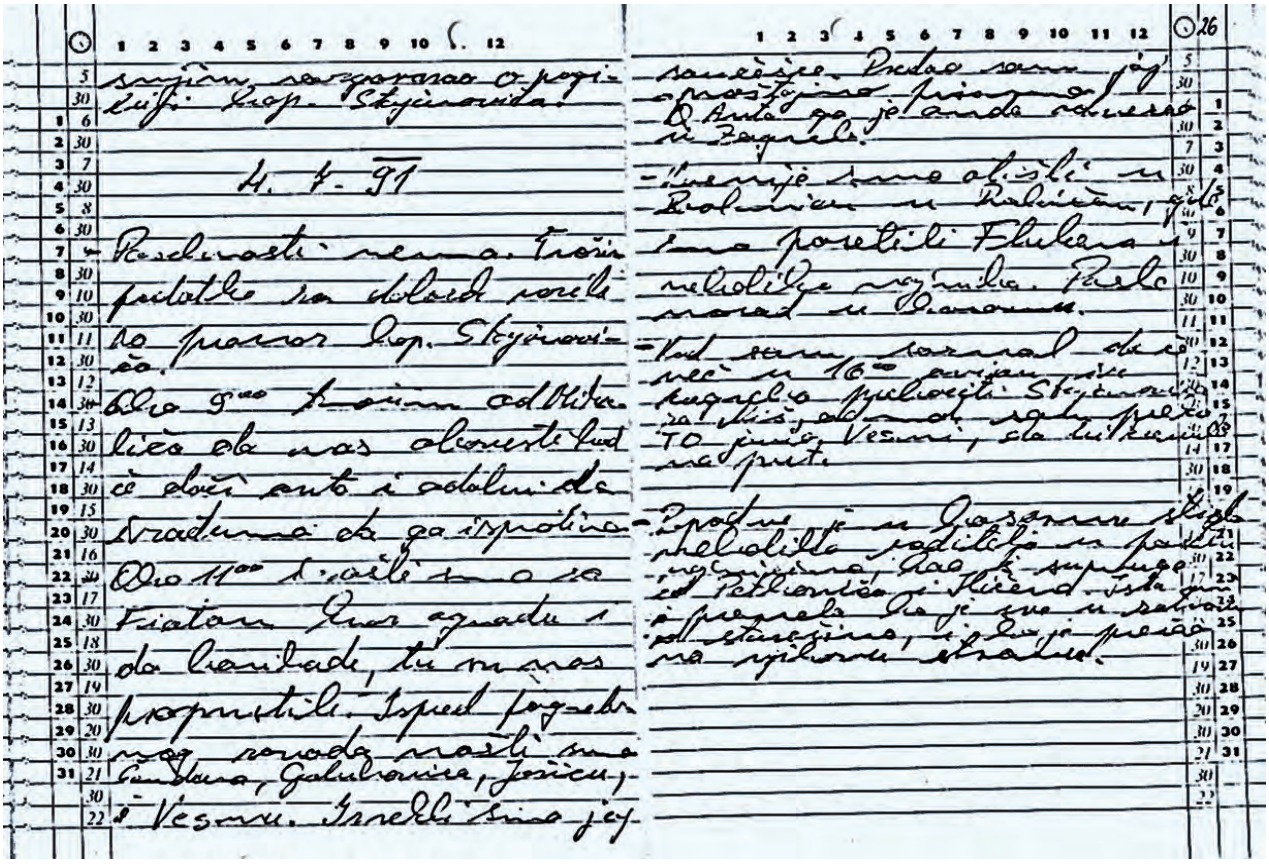
Ob 16.00 je Mihalič sporočil, da zaenkrat ne morejo izpolniti nobene zahteve, razen zdravil, če jih potrebujemo.

Dogovorili smo sestanek s predsednikom SO Murska Sobota, zaradi razčiščevanja okoliščin smrti kap.(*etana*) Stojanovića.

Razpoloženje je zelo poraslo pri vseh starešinah in je čisto nasprotje včerajšnjemu.

Ob 16.40 sem poslal Jankovića, da izvrši razminiranje minskega polja v kasarni, s tem da sem ga opozoril na vse mere previdnosti in tudi vprašal, ali je psihično pripravljen za to.

Ob 17.15 me je klical gen.(*eral*) podp.(*olkovnik*) Praščević in vprašal za stanje. Kasneje sem mu dal polkovnika Popadića, ki je govoril z gen.(eral) polk.(*ovnikom*) Avramovićem, o okoliščinah smrti kap.(*etana*) Stojanovića.

Četrtek, 4. julija 1991

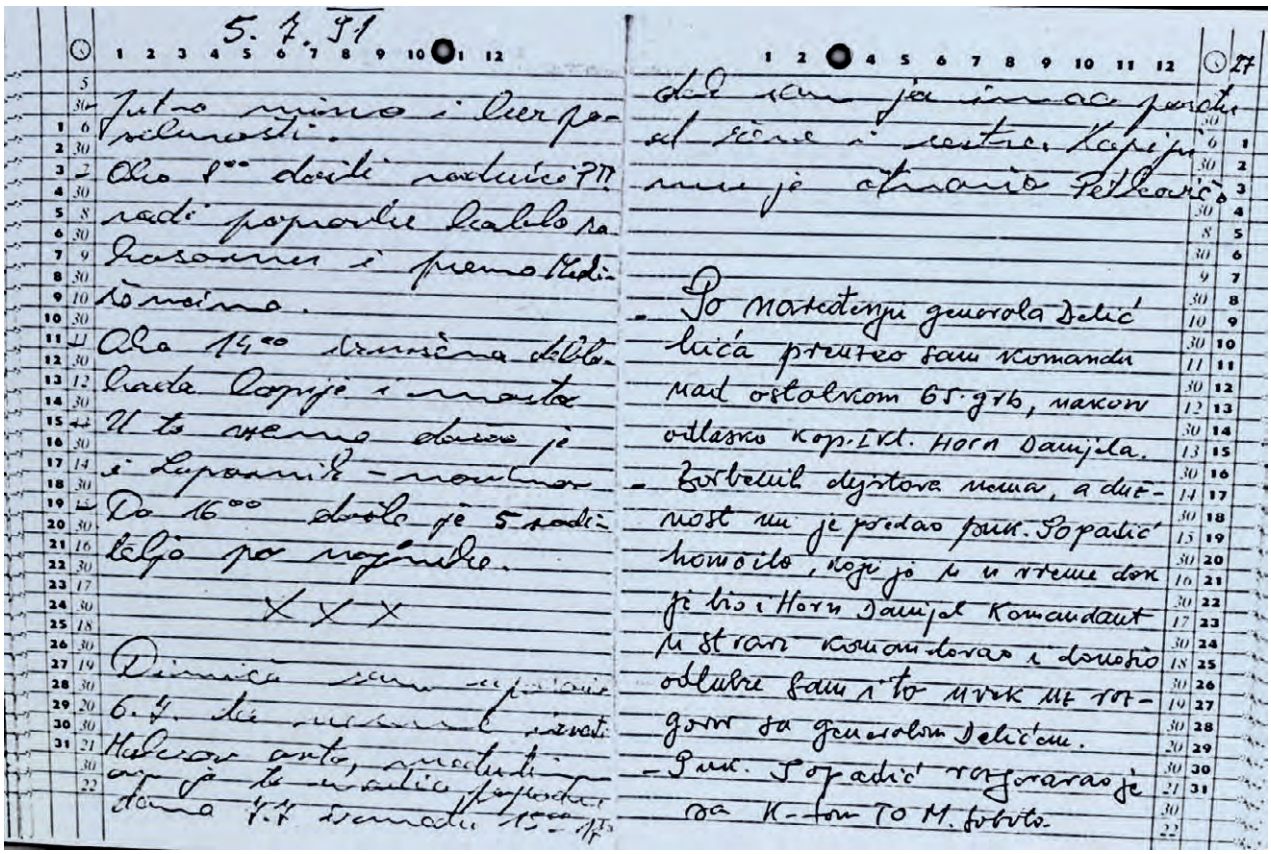
Posebnosti ni. Iščem podatke o vozilu za prevoz trupla kap.(*etana*) Stojanovića. Okrog 9.00 sem od Mihaliča zahteval, da nas obvesti, ko bodo pripeljali truplo Stojanovića in odobri naš izhod, da ga pospremimo.

Okrog 11.00 smo se peljali s Fiatom skozi ograjo do barikad, kjer so nas spustili skozi. Pred pogrebnim zavodom smo srečali Čandora, Golubovića, Jožico in Vesno. Izrekli smo ji sožalje. Predal sem ji poslovilno pismo. Anto ga je nato odpeljal v Zagreb.

Kasneje smo odšli v bolnico v Rakičan, kjer smo obiskali Fluhera in nekaj vojakov. Potem smo se vrnili nazaj v kasarno.

Ko sem izvedel, da bodo že ob 16.00 z letalom Stojanovića prepeljali iz Zagreba v Niš, sem takoj javil Vesni preko TO, da bi lahko krenila na pot.

Popoldan je v kasarno prišlo nekaj staršev na obisk vojakom. Prišle sta tudi soprogi Petkovića in Ilića. Ta nam je povedala, kdo vse je v zaporu od starešin in kdo je prešel na njihovo stran.

Petek, 5. julija 1991

Jutro mirno in brez posebnosti.

Okrog 8.00 so prišli delavci PTT (*pošte*) zaradi popravila kabla za kasarno in proti Markišavcem.

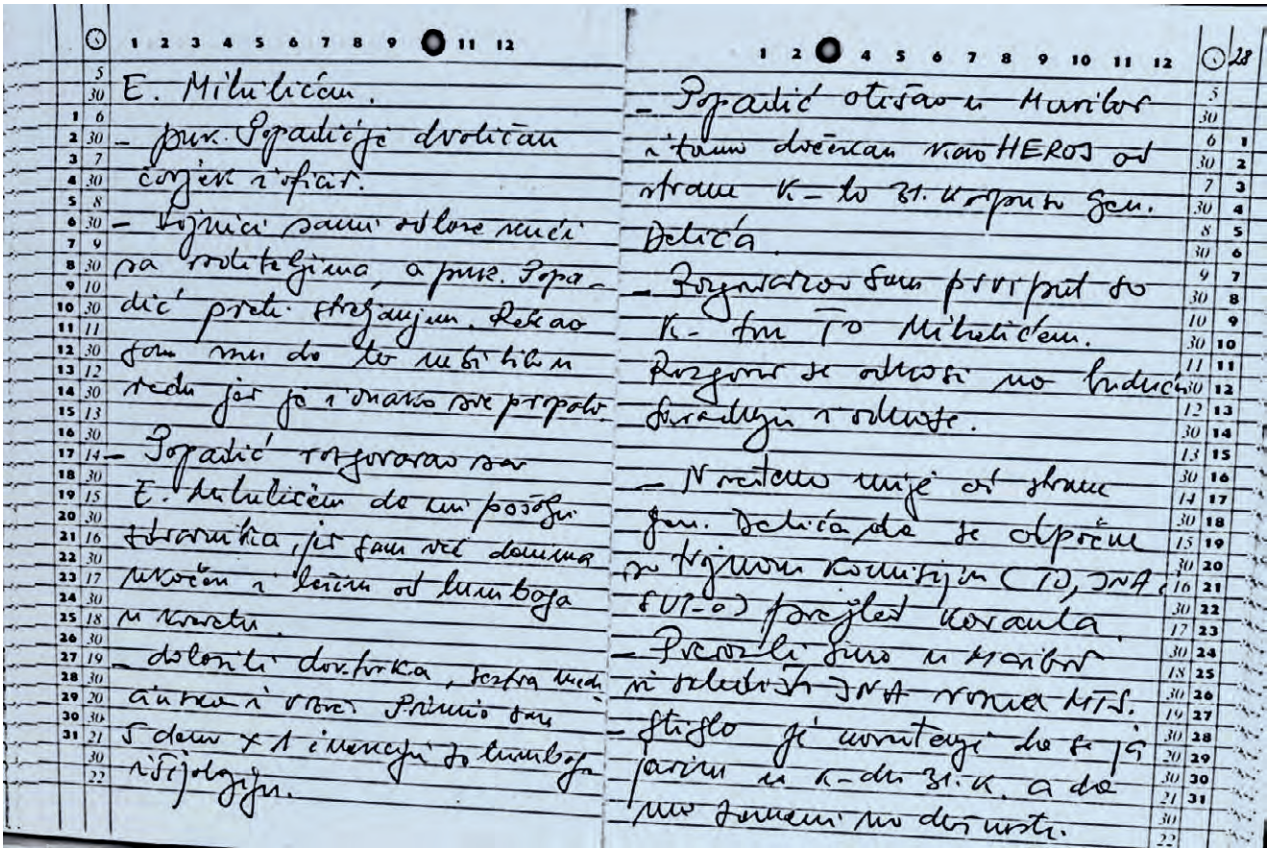
Okrog 14.00 je narejena deblokada vhoda v kasarno in mosta (*na Ledavi*). V tem času je prišel novinar Loparnik.

Do 16.00 je prišlo 5 staršev po vojake.

Dumića sem 6. 7. opozoril, da ne sme odpeljati Maksovega avta, ampak on je to naredil popoldne, dne 7. 7. med 15.00 in 17.00, ko sem imel obisk svoje žene in sestre. Vhodna vrata na vhodu mu je odprl Petković.

To je zadnji vpis v vojni dnevnik dotedanjega komandanta 65. obmejnega bataljona, kapetana 1. razreda Daniela Horna, ki je 7. 7. 1991 zapustil vojašnico. Od tu naprej vpisuje, major Rade Drezgić, ki ga določijo za poveljujočega.

Po ukazu generala Mića Delića sem prevzel komando nad preostankom 65. grb (mejnega bataljona), po odhodu kapetana I. klase Horn Danijela. Bojnih delovanj ni, dolžnost pa mi je predal polkovnik Popadić Momčilo, ki je v času, ko je bil komandant Danijel Horn, v bistvu poveljeval in sprejemal odločitve, in to vedno po pogovoru z generalom Delićem. Polkovnik Popadić se je pogovarjal tudi s komandantom TO Murska Sobota, E. Mihaličem.

Polkovnik Popadić je dvoličen človek in oficir.

Vojaki odhajajo domov s straši, a polkovnik Popadić grozi z ustrelitvijo. Rekel sem mu, da to ne bi bilo v redu, ker je tako ali tako vse propadlo.

Popadić je govoril z E. Mihaličem, da mi pošlje zdravnika, ker sem že več dni otrdel in ležim zaradi lumbaga v postelji.

Prihajali so zdravnica, medicinska sestra in *nejasno*. Dobil sem 5 dni po 1 injekcijo za lumbago in išijas.

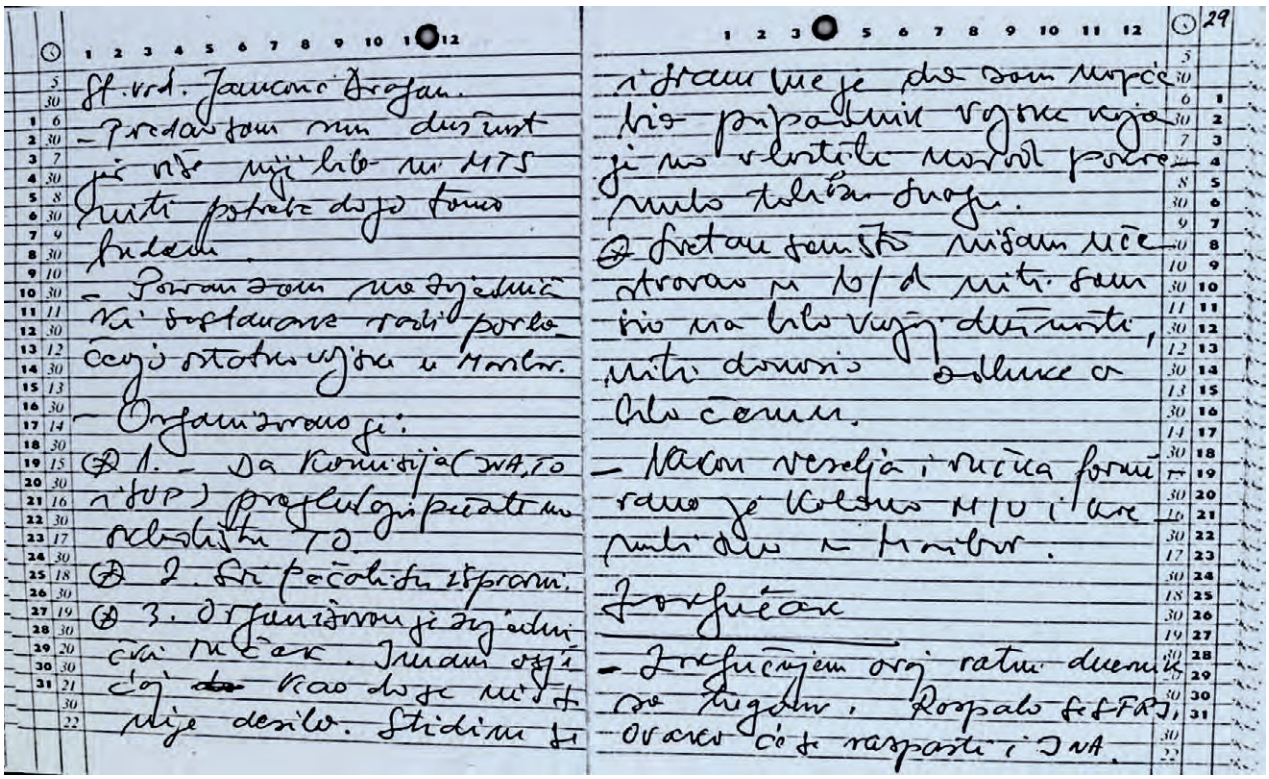
Popadić je odšel v Maribor in tam ga je pričakal kot HEROJA komandant 31. korpusa general Delić.

Prvič sem govoril s komandantom TO Mihaličem. Pogovor se je nanašal na bodoče sodelovanje in odnose.

Ukazano mi je s strani generala Delića, da se s tristransko komisijo (TO, JLA, ONZ) začne pregled karavl.

Prevažali smo v Maribor v skladišča JLA razna MTS (*materialno tehnična sredstva*).

Prišel je ukaz, da se javim komandantu 31. korpusa in me zamenja na dolžnosti starejši vodnik Janković Dragan.

Predal sem mu dolžnost, ker več ni bilo ne MTS (materialno tehničnih sredstev) niti potrebe, da tam ostanem.

Poklican sem na skupinski sestanek, zaradi umika ostanka vojske v Maribor.

Organizirano je:

1. Da komisija (JLA, TO in ONZ) pregledajo pečate na skladišču TO (*v kasarni Murska Sobota in Bereku*)
2. Vsi pečati so izpravni
3. Organizirano je skupno kosilo. Imam občutek, kot da se ni nič zgodilo.

Sramujem se in sram me je, da sem sploh bil pripadnik vojske, ki je na lasten narod pognala takšno silo. Srečen sem, da nisem sodeloval v bojnih aktivnostih niti nisem bil na vojni dolžnosti niti sprejemal odločitve o bilo čem.

Po veselju in kosilu je formirana kolona m/v (motornih vozil), ki se je odpeljala proti Mariboru.

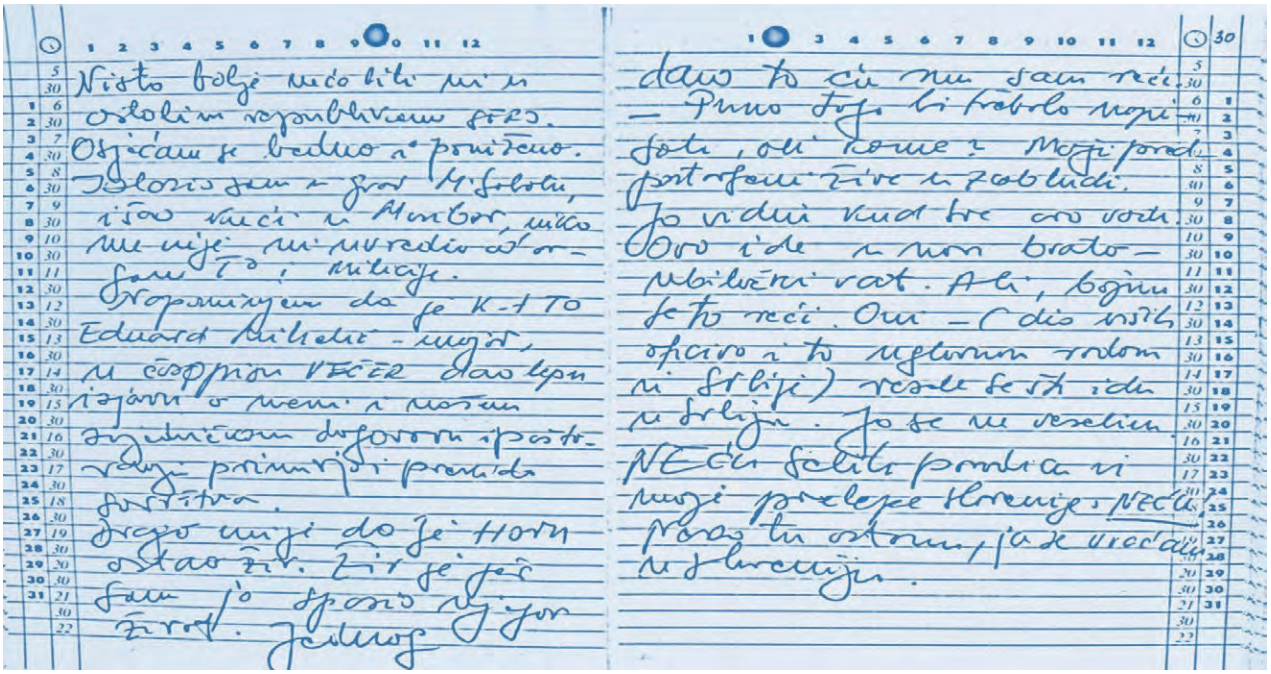
Zaključujem ta vojni dnevnik z žalostjo. Razpadla je SFRJ, tako bo razpadla tudi JLA.

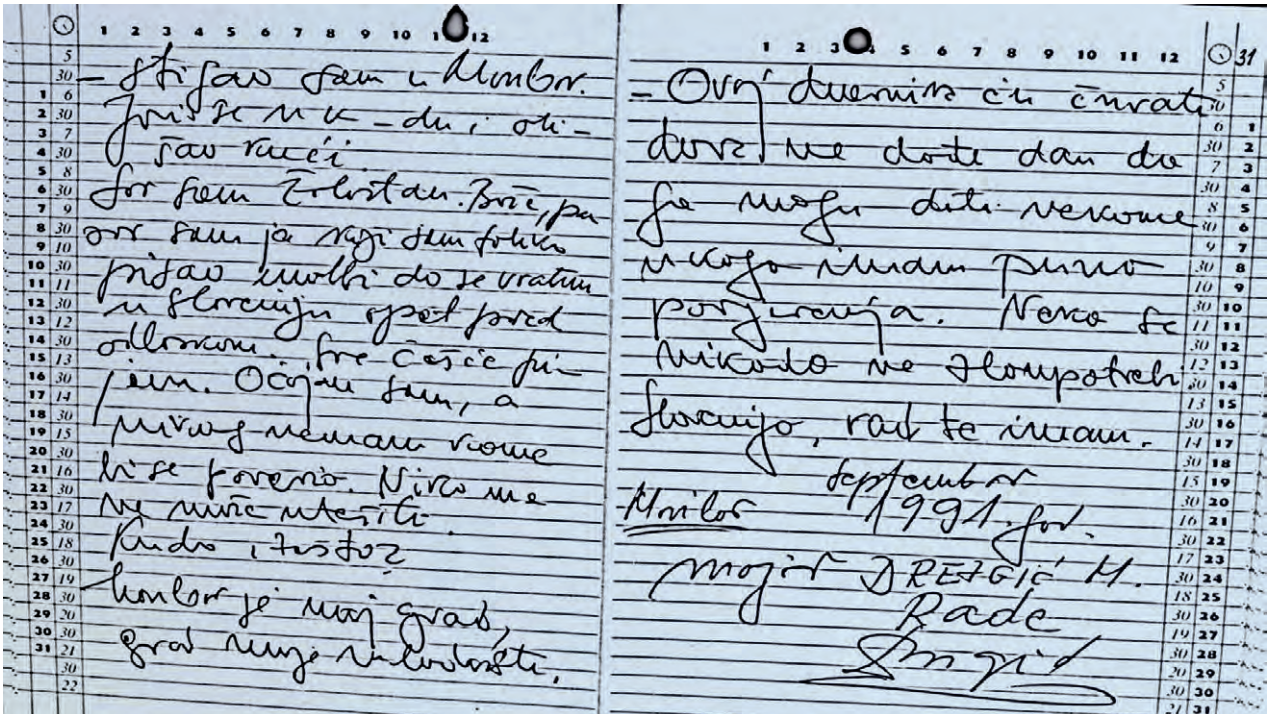
Nič bolje ne more biti niti v ostalih republikah SFRJ. Počutim se slabo in ponižanega. Hodil sem v mesto Murska Sobota, hodil domov v Maribor, nihče me ni prizadel s strani organov TO in milice.

Dodajam, da je komandant TO Edvard Mihalič – major v časopisu VEČER dal lepo izjavo o meni in našemu skupnemu dogovoru in spoštovanju premirja in prenehanju sovraštva.

Veseli me, da je Horn ostal živ. Živ je, ker sem jaz rešil njegovo življenje. Nekega dne mu bom to tudi sam povedal.

Polno tega bi bilo treba napisati, ampak komu? Moji nadrejeni žive v zablodi. Jaz vidim, kam vse to vodi. To gre v novo bratomorno vojno. Ampak bojim se to izreči. Oni - (del višjih oficirjev in to v glavnem rodom iz Srbije) se veselijo, da gredo nazaj v Srbijo. Jaz se ne veselim. NE BOM selil svoje družine iz prelepe moje Slovenije. NE BOM. Naj tu ostanejo, jaz pa se vračam v Slovenijo.

Prispel sem v Maribor. Javil sem se komandantu in odšel domov. Še sem žalosten. Bog, pa to sem jaz, ki sem napisal toliko prošenj, da bi se lahko vrnil v Slovenijo pred dohodom. Vse bolj pogosto pijem, obupan sem, a nikogar nimam, ki bi se mu lahko potožil. Nihče me ne more potolažiti. Kam, zakaj? Maribor je moje mesto, mesto moje mladosti. Ta dnevnik bom čuval, dokler ne bo prišel dan, ko ga bom lahko dal nekomu, ki mu popolnoma zaupam. Naj se nikoli ne zlorabi. Slovenija, rad te imam.

Maribor, september 1991, major Drezgić M. Rade

Epilog o dveh piscih vojnega dnevnika

Daniel Horn, roj. 1952 in kapetan 1. razreda, doma iz Borecev v Prlekiji, je bil slovenski oficir v JLA in praktično zadnji komandant (poveljnik) 65. obmejnega bataljona Murska Sobota. On je tudi avtor večine kronoloških zapisov v vojni dnevnik, vse do 7. 7. 1991, ko je zapustil kasarno v Murski Soboti. 8. 7. 1991 je podpisal pristopno izjavo k slovenski TO in 9. julija je bil na pogovoru pri poveljniku Teritorialne obrambe Vzhodnoštajerske pokrajine v Mariboru, kjer se je dogovoril, da bo tam njegova naslednja vojaška služba. Po nekaj tednih so ga premestili na 73. Območni štab TO v Ljutomer, kjer je bil od septembra 1992 do konca leta 1993 namestnik poveljnika. Do upokojitve ni več delal v TO. Upokojen je bil leta 1995. V štabih TO niso z lahkoto prenašali dejstva, da so bili v času vojne na nasprotnih straneh, da ne zapišemo sovražniki (srbo-hrvaško neprijatelji), kot se je takrat tudi označevalo nasprotnika. Vendar je bilo treba to preseči. Njegov sin je danes aktivni podčastnik Slovenske vojske in verjetno veliko tega, kar je njegov oče počel v času pred in v osamosvojitveni vojni niti ne ve. Čeprav ni enostavno, ko poklicni vojak izgubi domovino in vojsko, ki naj bi branila domovino.

K razumevanju te, velikokrat ponavljajoče se vojaške tragedije, lahko prispevajo tudi ti dnevniški zapisi, ki so zgovorni. Danes je kljub vsemu treba biti usmerjen v prihodnost in sence iz preteklosti puščati za seboj. O tem da misliti tudi zaključni zapis majorja Drezgića v drugem, sicer manjšem delu vojnega dnevnika. Ta v resnici dnevnika metodološko ni vodil, tako kot je treba. Po zaključku vojaških spopadov v Prekmurju, je bil poveljujoči, vendar brez vojske, saj je bila edina preostala enota JLA v Prekmurju v soboški kasarni, pa še to vedno bolj številčno okrnjena. Obmejni bataljon se je namreč v vojnem delovanju v Prekmurju osipal že do 29. 6. 1991 in s koncem vojaških spopadov v bistvu prenehal obstajati.

Rade Drezgić, roj. 1946 v vasi Štikada, občina Gračac, izhaja iz srbske skupnosti v južni Liki, ki so ji leta 1941 ustaši poklali veliko sorodnikov. Po zaključku vojne akademije kopenske vojske je služboval v Celju in Kranju, večino časa pa v Mariboru, nekaj časa tudi kot brigadni obveščevalec in do leta 1991 napredoval do majorja (podpolkovnika). Kot komandant planinskega bataljona iz Kranja je bil tudi na Kosovu. Poročen je bil s Slovenko in imela sta tri hčere, ki so se šolale v Mariboru. Domnevamo, da je zato bil tako razočaran, ko so bivše poklicne pripadnike JLA, jeseni 1991 iz Slovenije premeščali v druge dele Jugoslavije. Ko je JLA dokončno razpadla, so aprila in maja 1992 aktivne vojaške osebe ponovno razporejali po narodnosti in kraju rojstva.

Drezgić, je tako pristal v vojski Srbske krajine, nazadnje v 7. severno-dalmatinskem korpusu. Tam je bil od maja do avgusta 1995 komandant 2. pehotne brigade, ki je dokončni zlom doživela v času hrvaške vojaške operacije Nevihta v začetku avgusta 1995. V virih ga označujejo tudi kot major bauk (v slovenščini škrat ali duh) in navajajo čin polkovnika, ki ga je verjetno dobil v vojski ZRJ v Srbiji konec devetdesetih. Živel naj bi v rodni občini Gračac v hiši, ki je bila uničena v vojni in jo je obnovila Republika Hrvaška. Ena hčerka živi v Mariboru. Drezgićev zaključek v dnevniku, ne glede na to s kakšnim namenom ga je pisal septembra 1991, je vendarle zelo zgovoren tudi do prvega avtorja v dnevniku.

Ivan Smodiš

Delovanje Teritorialne obrambe po končani vojni

Na območju Prekmurja je enako kot med vojno vodenje in poveljevanje enotam Teritorialne obrambe (v nadaljevanju TO) opravljal 75. Območni štab TO (v nadaljevanju ObmŠTO) s sedežem v Dijaškem domu v Murski Soboti, ki mu je poveljeval major Edvard Mihalič. V svojem prispevku se bom v nadaljevanju omejil na aktivnosti TO po vojni na območju takratne občine Murska Sobota, danes območje Upravne enote Murska Sobota.

Naj uvodoma omenim, da je TO na območju občine Murska Sobota med vojno zelo uspešno opravila vse bojne naloge. Ob tem želim poudariti, da je bojne naloge opravila in v vojni zmagala brez večjih žrtev in brez večje materialne škode. Skupaj s takratno milico (danes policijo), upravnimi organi za obrambo, Civilno zaščito in civilno obrambo, Narodno zaščito, zdravstvenimi službami, gasilci in številnimi drugimi civilnimi organizacijami ter predvsem ob veliki podpori občank in občanov je uspela ubraniti komaj rojeno samostojno in neodvisno državo, Republiko Slovenijo. Ob tem je na območju občine Murska Sobota uspela ubraniti vse tri mednarodne mejne prehode, ki so bil ves čas v rokah slovenske milice. Zasedla je vseh osem stražnic ob meji z Avstrijo in Madžarsko. Ves čas je uspešno izvajala blokado vojašnice v Murski Soboti in s tem preprečila vsak izhod enot JLA iz vojašnice.

Kot prvo od nalog TO na območju občine Murska Sobota po vojni naj navedem prevzem in varovanje stražnic. Kot sem uvodoma zapisal, je TO v sodelovanju z milico zajela in zasedla vseh osem stražnic. To so bile stražnice Petanjci, Korovci, Fikšinci, Sotina, Trdkova, Kuzma, Čepinci in Prosenjakovci. Zajeti pripadniki JLA s stražnic so bili prepeljani v Zbirna centra za vojne ujetnike v Puconce in Bogojino. Pripadniki TO v sodelovanju z milico so izvajali njihovo varovanje in potem v sodelovanju z delavci upravnih organov za obrambo in pripadniki območne organizacije Rdečega križa njihovo odpuščanje in vračanje domov. Podrobneje so te aktivnosti opisane v zborniku »Ravnanje s prebeglimi in ujetimi pripadniki ter zbirni centri med osamosvojitveno vojno v Pomurju 1991 (julij 2023). Večina komandirjev stražnic se je vključila v TO.

Enote TO so po zasedbi posameznih stražnic najprej organizirale njihovo varovanje in potem izvzem orožja, streliva in minsko eksplozivnih sredstev (v nadaljevanju MES) ter njihov prevoz v skladišča v Mursko Soboto in v Moščance. Dne 2. 7. 1991 je ObmŠTO prejel ukaz nadrejenega poveljstva za zavarovanje meje z Avstrijo in Madžarsko. Tako so enote TO do 5. 7. 1991 zasedle vse stražnice. Za zavarovanje meje je bil na posamezni stražnici nameščen vod TO oziroma v povprečju 16 pripadnikov. Tako je bilo za opravljanje naloge varovanja meje skupno na stražnicah dnevno nameščenih okrog 240 pripadnikov TO. Dne 30. julija je TO prenehala fizično varovati stražnice. Prazne, zaklenjene in zapečatene stražnice je TO zapisniško začela predajati milici, ki je do 5. avgusta prevzela nadzor nad stražnicami.

V vojašnici v Murski Soboti so pripadniki JLA ostali do začetka septembra 1991. Precejšnje število vojakov je izkoristilo priložnost in pobegnilo iz vojašnice ter se predalo pripadnikom TO, nekateri so se tudi vključili v TO. V avgustu je s strani JLA potekala zapisniška predaja vseh stražnic TO. Komisija JLA je 2. septembra komisiji TO zapisniško predala skladišče MES Berek in strelišče v Mačkovcih. Še pred predajo skladišča MES Berek v upravljanje in varovanje TO je JLA iz skladišča Berek odpeljala vsa svoja MES, medtem ko so MES v lasti TO ostala v skladišču nedotaknjena. Vojašnico v Murski Soboti

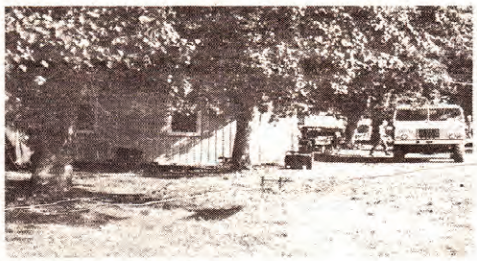
pa je od JLA komisija TO prevzela 5. 9. 1991, ko je ob 18. uri iz vojašnice odpeljala zadnja kolona vozil s pripadniki JLA. Takoj po odhodu pripadnikov JLA iz vojašnice je oddelek TO pod poveljstvom načelnika štaba 75. ObmŠTO kapetana Alana Gedera v vojašnici slovesno izobesil slovensko zastavo.

OBISK NA OBMEJNIH STRAŽNICAH

Stražnice v rokah teritorialcev

Med agresijo Jugoslovanske armade na samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo je slovenska vojska — teritorialna obramba že v prvih dneh bojnega delovanja zajela Jugoslovansko armado in zasedla vse obmejne stražnice na meji Prekmurja s sosednjo Avstrijo in Madžarsko. Teh stražnic je 14: Petišovci (s Hrvaško), Pince, Lendavske gorice, Žitkovci, Kobilje, Prosenjakovci, Hodoš, Čepinci, Trdkova, Kuzma, Sotina, Fikšinci, Korovci in Petanjci. Potem, ko so bili vojni ujetniki odpeljani s stražnic v vojna ujetništva, je teritorialna obramba oblikovala svoje enote in jih razporedila po stražnicah, kjer so prevzele varovanje objektov in državno mejo. Na posamezne stražnice so poslali predvsem domačine, ki dobro poznajo mejo in ki so bili že prej razporejeni kot rezervisti Jugoslovanske armade. Ob našem obisku nekaterih stražnic na avstrijsko-madžarski meji smo se lahko prepričali, da slovenska vojska, ki je na novo prevzela zahtevno nalogo, svoje delo dobro opravlja. Teritorialci skrbno negujejo objekte in okolico, skrbijo za red in čistočo ter disciplino, ki je potrebna v vsakem vojaškem kolektivu. Po dogovoru naj bi teritorialna obramba čez nekaj časa zapustila stražnice, saj bo varovanje meje prevzela policija. O nadaljnji usodi stražnic in ostalih vojaških objektov se bo odločalo kasneje. Jugoslovanska vojska pa je začela zapuščiti tudi soboško vojašnico. Že prejšnji teden je kolona dvajsetih vojaških tovornjakov iz soboške vojašnice odpeljala v Maribor orožje in opremo, ki je po vojni še ostalo v Pomurju. V soboški vojašnici je tako ostalo samo še nekaj vojakov in častnikov Jugoslovanske armade.

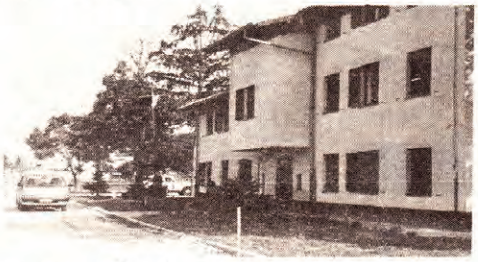
Feri Maučec

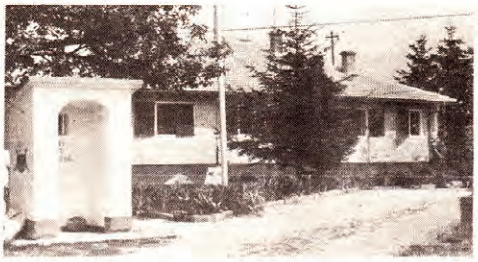
Stražnica v Petišovcih

Stražnica na Hodošu

Stražnica v Pincah

Stražnica v Kuzmi

Stražnica Lendavske gorice

Stražnica v Fikšincih

Stražnica v Prosenjakovcih

Stražnica na Petanjcih

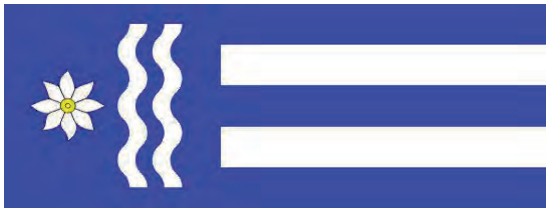
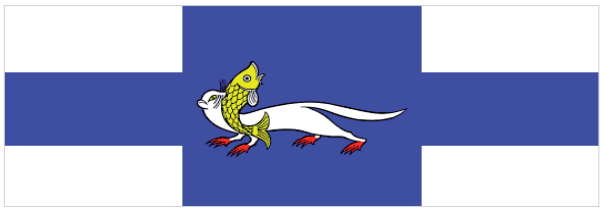
VESTNIK, 1. AVGUSTA 1991

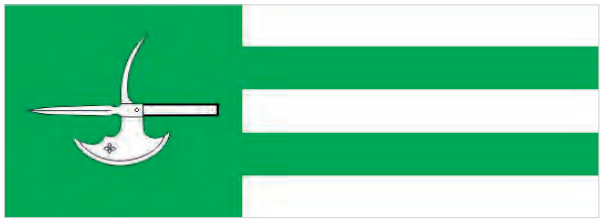
Zapis v Vestniku 1. 8. 1991 o prevzemu nadzora meje na stražnicah.

V tretjem odstavku tega prispevka sem opisal prevzem stražnic na območju 75. ObmŠTO in dejstvo, da je večina komandirjev stražnic JLA prestopila v TO. Tako je pri poveljstvu 75. ObmŠTO bil ustanovljen vod TO, v katerega so bili vključeni komandirji stražnic in drugi pripadniki JLA, ki so se prostovoljno vključili v TO ter posamezni pripadniki iz vojnih enot TO. Vod TO poklicne sestave je štel 30 na novo zaposlenih pripadnikov TO. Vod TO je opravljal predvsem logistične naloge. V začetku delovanja je to bil prevoz orožja, streliva, MES in drugih materialnih sredstev s posameznih stražnic, njihovo skladiščenje in varovanje na novih lokacijah ter v nadaljevanju njihovo vzdrževanje. Pripadniki voda TO pa so sodelovali tudi pri usposabljanju pripadnikov enot TO.

Usposabljanje enot – odredov TO se je nadaljevalo takoj jeseni 1991. Večina takratnega usposabljanja je potekala na območju nekdanje stražnice na Hodošu, kjer so bile nameščene posamezne enote TO v času usposabljanja. Med večdnevnim usposabljanjem je vsaka enota pripravila tudi krajšo slovesnost, na kateri so njeni pripadniki prisegli TO, oboroženi sili nove države, Republike Slovenije.

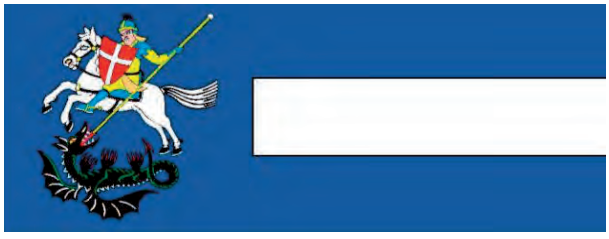

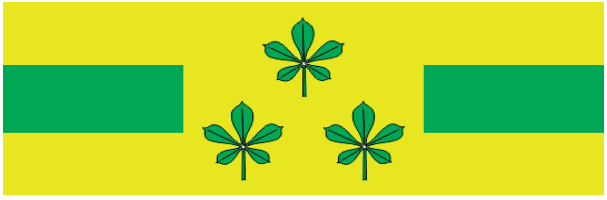

RAZVOJ LOKALNE SAMOUPRAVE NA OBMOČJU OBČIN MURSKA SOBOTA, BELTINCI, CANKOVA, GORNJI PETROVCI, GRAD, HODOŠ, KUZMA, MORAVSKE TOPLICE, PUCONCI, ROGAŠOVCI, ŠALOVCI IN TIŠINA

Mestna občina Murska Sobota

Murska Sobota je v treh desetletjih doživela pomembne spremembe, zlasti po uveljavitvi Zakona o lokalni samoupravi leta 1993, ko se je po reorganizaciji lokalne samouprave v Sloveniji leta 1994 »velika« Občina Murska Sobota razdelila na mestno občino in enajst manjših občin, ki sodijo pod Upravno enoto Murska Sobota in delujejo samostojno s svojimi občinskimi upravami in pristojnostmi:

Po ustanovitvi je Mestna občina Murska Sobota začela izvajati naloge, določene v Zakonu o lokalni samoupravi, ki vključujejo upravljanje lokalnih javnih služb, prostorsko načrtovanje, skrb za komunalno infrastrukturo ter razvoj kulturnih in športnih dejavnosti. Leta 1995 je bil sprejet Statut Mestne občine Murska Sobota, ki je podrobneje opredelil organizacijo in delovanje občine, oblikovanje in pristojnosti občinskih organov ter način sodelovanja občanov pri sprejemanju odločitev.

Mestno upravo so zmeraj vodili župani. Vloga župana je bila v različnih sistemih različno pomembna, gotovo pa je pridobila z razvojem lokalne samouprave v novi državi Sloveniji. Z ustanovitvijo mestne občine se je oblikovala funkcija župana mestne občine, ki je voljen neposredno, vendar odgovoren mestnemu svetu.

Razglasitev slovenske neodvisnosti 26. 6. 1991 se je na Trgu zmage praznovala s simbolično zasaditvijo lipe. Leta 2005 so Sobočani pristop Slovenije k EU počastili z zasaditvijo drevoreda, 25 dreves ob zahodni vpadnici v mesto. Že od leta 1995 ima sedež v Murski Soboti evangeličanski škof v Sloveniji, leta 2006 pa je Murska Sobota postala sedež samostojne rimokatoliške škofije.

V naslednjih desetletjih je občina posvečala posebno pozornost regionalnemu razvoju. Mestna občina Murska Sobota je postala pomembno regionalno središče, ki združuje urbano življenje z bogato kulturno dediščino. Mestna občina Murska Sobota je gospodarsko, kulturno, izobraževalno in športno središče regije.

Sodelovanje z drugimi občinami v regiji in učinkovito črpanje evropskih sredstev in vključevanjem v številne mednarodne projekte so prispevali k izboljšanju infrastrukture, razvoju gospodarstva ter dvigu kakovosti življenja prebivalcev Mestne občine Murska Sobota, ki je bila leta 2024 razglašena za razvojno najbolj prodorno občino v Sloveniji.

Murska Sobota - mesto (pogled iz zraka) (Foto Stane Klemenc,1992).

Občina Beltinci – srce Prekmurja s povezanostjo tradicije in razvoja

Občina Beltinci, ki leži v osrčju Prekmurja, na levem bregu reke Mure, se ponaša z bogato zgodovino in dolgoletno tradicijo. Ustanovljena je bila leta 1994, ko je bila v Sloveniji izvedena prva širša reforma lokalne samouprave. Takrat so bile oblikovane nove občine, ki so nadomestile prejšnjo organiziranost in omogočile večjo avtonomijo pri upravljanju lokalnih zadev.

Beltinci so s svojo geografsko lego in zgodovinsko vlogo hitro pridobili status samostojne občine, ki že od svojih začetkov skrbi za izboljšanje kakovosti življenja prebivalcev, razvoj infrastrukture ter ohranjanje naravne in kulturne dediščine. V tridesetih letih obstoja je občina postala pomembno središče lokalne skupnosti, ki z različnimi projekti in dejavnostmi povezuje prebivalce vseh osmih krajevnih skupnosti.

Občina Beltinci: raznolikost krajev in povezanost skupnosti

Občina Beltinci se razprostira na površini 62,2 kvadratnih kilometrov in leži v osrčju Prekmurja, ob levem bregu reke Mure. Sedež občine je v kraju Beltinci, ki ima dolgoletno tradicijo in trške pravice že od leta 1811. Občina združuje osem naselij, ki vsako zase tvori samostojno krajevno skupnost. To so: Beltinci, Bratonci, Dokležovje, Gančani, Ižakovci, Lipa, Lipovci in Melinci.

Vsaka krajevna skupnost prinaša svojo zgodbo, kulturno dediščino in tradicijo, skupaj pa tvorijo enotno in povezano skupnost, ki se med seboj podpira in sodeluje pri različnih občinskih projektih. Občina Beltinci s svojo razpršeno naseljenostjo ohranja pomembne značilnosti podeželskega okolja, hkrati pa stremi k modernizaciji in trajnostnemu razvoju. Po zadnjih podatkih (2024) v občini živi 8.071 prebivalcev, ki s svojo dejavnostjo pomembno prispevajo k gospodarskemu, kulturnemu in družbenemu razvoju celotne skupnosti. Geografska lega občine omogoča neposreden stik z naravo, predvsem z reko Muro, ki oblikuje značilno pokrajino z bogatimi ekosistemi in naravnimi znamenitostmi. Hkrati pa lega občine omogoča dobro prometno povezanost z okoliškimi kraji, kar prispeva k gospodarski povezanosti ter socialni interakciji med prebivalci.

Občina Beltinci je v preteklih treh desetletjih postala pomembno središče lokalnega razvoja, kjer se uspešno prepletata tradicija in sodobnost. S stalnim vlaganjem v infrastrukturo, turizem, izobraževanje, kmetijstvo in gospodarstvo je občina ustvarila pogoje za trajnostni razvoj in kakovostno življenje svojih prebivalcev. Na področju infrastrukture so bile izvedene številne pomembne investicije, ki so vključevale obnovo in modernizacijo cestnega omrežja, izgradnjo komunalne infrastrukture ter vzpostavitev novih javnih objektov. Med ključne projekte sodijo tudi izgradnja kanalizacijskih sistemov, modernizacija vodovodnega omrežja ter prenova javnih površin, kar je bistveno izboljšalo življenjske pogoje v občini.

Turizem, izobraževanje, kmetijstvo in gospodarstvo: stebri lokalnega razvoja

Občina Beltinci je s svojo geografsko lego ob reki Muri, bogato kulturno dediščino in naravnimi znamenitostmi prepoznana kot pomembna **turistična destinacija** v Prekmurju. Eden najbolj prepoznavnih turističnih projektov je Otok ljubezni v Ižakovcih, kjer je na ogled plavajoči mlin, ki ohranja tradicijo mlinarstva na reki Muri. Ta edinstvena turistična

točka privablja obiskovalce iz vse Slovenije in tujine ter združuje naravno in kulturno dediščino s sodobnim turizmom. Pomemben del turistične ponudbe je tudi beltinski grad, ki s svojo bogato zgodovino in urejenim grajskim parkom nudi prostor za prireditve, kulturne dogodke in sprostitev. Turistična infrastruktura se nenehno nadgrajuje, občina pa spodbuja povezovanje lokalnih ponudnikov v turistične produkte, ki vključujejo naravo, kulturno dediščino in gastronomijo.

Občina Beltinci se zaveda pomena kakovostnega **izobraževanja** za razvoj lokalne skupnosti, zato se že vrsto let osredotoča na izboljšanje izobraževalne infrastrukture in pogojev za učence ter dijake. Osnovna šola Beltinci je sodobno urejena z večnamensko športno dvorano in pripadajočimi igrišči, kar omogoča pestro športno in kulturno dogajanje. Poleg rednega osnovnošolskega programa občina omogoča tudi različne obšolske dejavnosti, dodatno izobraževanje in podporo mladim talentom. Pomembno je tudi vključevanje lokalne skupnosti v izobraževalne projekte, s čimer se krepi medgeneracijsko sodelovanje in spodbujanje vseživljenjskega učenja.

Kmetijstvo je eden izmed ključnih stebrov gospodarskega razvoja v občini Beltinci, saj se večina prebivalcev še vedno ukvarja s poljedelstvom, živinorejo in pridelavo hrane. Občina aktivno spodbuja trajnostne in okolju prijazne prakse ter podpira modernizacijo kmetijskih obratov in promocijo lokalnih izdelkov. Posebno pozornost namenja mladim kmetom, ki jih vključuje v različne izobraževalne programe in jim nudi podporo pri prijavah na evropske in državne razpise. Povezovanje lokalnih kmetov v zadruge ter spodbujanje neposredne prodaje lokalnih izdelkov sta pomembna dejavnika pri ohranjanju in razvoju podeželskega značaja občine.

Gospodarska dejavnost v občini Beltinci temelji na razvoju malih in srednjih podjetij, pri čemer občina skozi različne pobude in projekte spodbuja podjetniško okolje. V zadnjih letih se je občina osredotočila na razvoj podjetniških con ter izboljšanje infrastrukture za gospodarske dejavnosti. Sodelovanje z regionalnimi in državnimi institucijami omogoča dostop do finančnih virov za nove podjetniške projekte, kar prispeva k zmanjšanju brezposelnosti in krepitvi lokalne ekonomije. Podpora lokalnim obrtnikom in podjetnikom je ključna za ustvarjanje novih delovnih mest ter zagotavljanje kakovostnih storitev za prebivalce. Občina Beltinci z dinamičnim pristopom k razvoju turizma, izobraževanja, kmetijstva in gospodarstva ustvarja pogoje za kakovostno življenje in trajnostni razvoj. Prepletanje tradicije z modernizacijo omogoča lokalni skupnosti, da ohranja svoje značilnosti in hkrati napreduje v sodobnem času.

Doživite Beltince: narava, kultura in pristna gostoljubnost

Občina Beltinci je pravi kraj za vse, ki si želijo pobegniti v naravo, raziskati kulturno dediščino ali doživeti pristno gostoljubnost Prekmurja. Z bogatim naborom naravnih in kulturnih znamenitosti, prijaznimi ljudmi ter zanimivimi dogodki skozi vse leto ponuja obiskovalcem edinstveno izkušnjo, ki združuje tradicijo in sodobnost. Obisk Beltincev je priložnost za spoznavanje bogate zgodovine kraja, kjer izstopa mogočen beltinski grad, ki že stoletja ponosno stoji v središču občine. Zgodovinski objekti in urejen grajski park vabijo na sprehod v preteklost ter omogočajo vpogled v dediščino, ki je oblikovala življenje lokalne skupnosti. Grad je tudi prizorišče številnih kulturnih dogodkov, ki skozi vse leto povezujejo lokalne prebivalce in obiskovalce.

Naravne lepote občine se razprostirajo ob reki Muri, kjer se na Otoku ljubezni v Ižakovcih nahaja edinstveni plavajoči mlin, ki ohranja tradicijo mlinarstva na Muri.

Ta idilična točka je priljubljena destinacija za družine, ljubitelje narave in tiste, ki želijo

doživeti nekaj posebnega. Sprehod po lesenem mostu, ogled mlinarskega muzeja in vožnja s brodom čez reko ponujajo nepozabna doživetja. Občina Beltinci je znana tudi po številnih prireditvah in dogodkih, ki obeležujejo kulturno izročilo in ohranjajo tradicijo. Med najbolj prepoznavnimi sta Folklorni festival Beltinci, ki privablja ljubitelje ljudske glasbe in plesa ter številne sezonske prireditve, ki vse leto povezujejo skupnost. Za ljubitelje aktivnega preživljanja prostega časa občina nudi urejene pohodniške in kolesarske poti, ki povezujejo vsa naselja ter omogočajo raziskovanje naravnih in kulturnih zanimivosti na prostem. Ob tem ne gre prezreti tudi bogate gastronomske ponudbe, kjer lokalne gostilne in turistične kmetije razvajajo z domačimi jedmi, pripravljenimi iz svežih lokalnih sestavin.

Obisk občine Beltinci je potovanje v srce Prekmurja, kjer se tradicija prepleta s sodobnim življenjem. To je kraj, kjer se srečajo zgodovina, kultura, narava in pristna prekmurska gostoljubnost, zaradi česar se obiskovalci vedno znova vračajo. Beltinci niso le kraj, ki ga obiščeš, temveč kraj, ki ga doživiš.

Občina Beltinci: Panonija.

Občina Cankova – srce Goričkega s pridihom tradicije in narave

Občina Cankova je v severovzhodnem delu Slovenije, v pokrajini Prekmurje, natančneje na Goričkem. Je ena manjših slovenskih občin, ampak izredno bogata tako kulturno kot naravno, saj se ponaša z bogato zgodovino, naravno lepoto in srčnimi ljudmi. Ustanovljena je bila leta 1998, sedež občine pa je v naselju Cankova.

Naselje Cankova, od koder se proti severu razprostira Krajinski park Goričko, imenujemo tudi »zahodna vrata v KP Goričko«. Vaški trg krasi park z doprsnima kipoma Jožefa Borovnjaka (1826-1909), duhovnika in narodnega buditelja ter dr. Avgusta Pavla (1886-1946), pesnika, jezikoslovca in prvega prevajalca slovenskega slovstva v madžarščino. V neposredni bližini stoji tudi njegova rojstna hiša, ki je obeležena s spominsko ploščo. Ob parku stoji cerkev sv. Jožefa, ki ima tloris v obliki križa, notranjost pa krasi oltarna slika, ki je delo priznanega umetnika Staneta Kregarja (1905-1973). Park obdajajo še druga pomembnejša poslopja – občinska zgradba, šola, vrtec, zdravstveni dom, zobna ambulanta, optika, trgovina, pošta in starodavna Vila Vogler.

Cankova, kot občinsko središče, med seboj združuje osem geografsko raznolikih vasi in sicer: Cankova, Korovci, Gerlinci, Skakovci, Domajinci, Topolovci, Gornji Črnci in Krašči, ki ležijo na skrajnem jugozahodu Goričkega, ob avstrijski meji. Območje občine se razprostira na 30,58 kvadratnih kilometrih, kjer živi okrog 1.800 prebivalcev.

Zgodovina in kulturna dediščina

Občina Cankova ima dolgo zgodovino, ki sega v srednji vek, o čemer pričajo arheološke najdbe in stari zapisi. Kraj je bil nekoč pomembno gospodarsko središče, znano po mlinarstvu, kovaštvu in lončarstvu. Eden najpomembnejših kulturnih simbolov naselja Cankova je rojstna hiša pesnika, pisatelja, prevajalca in znanstvenika dr. Avgusta Pavla (1886-1946). Njegovo delo je ključno za ohranjanje prekmurskega jezika in kulture, danes pa je njegova rojstna hiša preurejena v kulturni center, ki obiskovalcem nudi vpogled v njegovo življenje in delo ter bogato literarno zapuščino.

Na območju zdajšnje Občine Cankova je dolga leta delovala tudi vojaška karavla v Korovcih. Prav tako je vsa leta na Cankovi deloval Oddelek milice Cankova, ki je je tudi pokrival tri maloobmejne prehode, in sicer: Cankova, Korovci in Gerlinci. Na stavbi bivšega oddelka milice Cankova je tudi spominska plošča, ki opominja na dogodke, ki so se pripetili v osamosvojitveni vojni za Slovenijo. Po reorganizaciji policije je bil na Cankovi tudi ukinjen oddelek Cankova.

Znamenitosti in naravne lepote

Občina Cankova je pravi raj za ljubitelje narave. Del občine leži znotraj Krajinskega parka Goričko, ki je znan po svojih raznolikih ekosistemih, redkih živalskih vrstah ter tradicionalni kulturni krajini. Gričevnati svet z gozdovi, travniki in vinogradi ponuja številne možnosti za rekreacijo: pohodništvo, kolesarjenje in opazovanje narave.

Sodobni razvoj in življenje v občini

Občina Cankova ostaja zvesta svojim koreninam, hkrati pa se usmerja v trajnostni razvoj. Občina spodbuja lokalno pridelavo hrane, sonaravni turizem in ohranjanje kulturne

dediščine. Vsako leto se odvija več tradicionalnih prireditev. Lokalna šola, vrtec, župnija, zdravstvene inštitucije in društva tvorijo močno skupnost, ki povezuje mlade in stare in gradi mostove med tradicijo in sodobnostjo.

Danilo Kacijan, župan Občine Cankova

Občina Cankova: center občine.

Občina Gornji Petrovci

Občina Gornji Petrovci leži na severovzhodnem delu Goričkega in se razprostira na 67 kvadratnih kilometrih. V 14 vaseh: Adrijanci, Boreča, Gornji Petrovci, Košarovci, Križevci, Kukeč, Lucova, Martinje, Neradnovci, Panovci, Peskovci, Stanjevci, Šulinci in Ženavlje živi približno 2.000 prebivalcev. Vasi so razporejene v tri krajevne skupnosti: Gornji Petrovci, Križevci in Šulinci. Vseh 14 vasi je tudi uprizorjenih v občinskem grbu, in sicer kot modre hišice z rdečimi strehami.

Pokrajina je pestra, poleg polj, travnikov, sadovnjakov in vinogradov pokrivajo občino številni gozdovi, zlasti borovi, bukovi, gabrovi in tudi kostanjevi. V občini si je poleg slikovite narave mogoče ogledati tudi zgodovinske in kulturne spomenike ter druge turistične znamenitosti. Občina je med drugim znana po urejenosti okolice, številnih zgledno urejenih in opremljenih vaško-gasilskih domovih, kulturnih dvoranah in športnih centrih ter po tem, da jo krasi številno pisano cvetje.

Osrednja vas občine so Gornji Petrovci, kjer je tudi sedež občine in ostale pomembnejše ustanove: vrtec, osnovna šola, zdravstvena in policijska postaja, lekarna, pošta ter trgovski, frizerski in gostinski ponudniki. Vas se ponaša z majhno umetnostno zgodovinsko pomembno cerkvijo sv. Trojice iz romanskega obdobja, ki stoji na enem najlepših razglednih vrhov severovzhodnega Goričkega – pri Nedeli. V Gornjih Petrovcih stoji tudi evangeličanska cerkev iz leta 1824.

Vas Križevci se ponaša z mogočno evangeličansko cerkvijo iz leta 1785, eno izmed prvih treh zgrajenih evangeličanskih cerkva v Prekmurju. Na Tetajnem bregu v Križevcih stoji več kot 700 let star pravi kostanj, ki se s premerom tri metre, kot pravi orjak, dviga nad staro prekmursko hišico. V dolini, med polji, je Športni center Križevci, ki ponuja prostor za izvajanje športnih in družabnih dejavnosti. Ne daleč proč, skrit v gozdu, je edinstveni center za raziskovanje vidrine populacije pri nas, imenovan Aqualutra, ki vabi na ogled vsakega, ki ga zanima življenje vidre.

V Ženavljah, v dolini potoka Merak, je bronasti spomenik - balon, delo akademskega kiparja Mirka Bratuše, ki je bil postavljen v spomin na zgodovinski dogodek iz leta 1934, ko se je nad vas spustil stratosferski balon dveh belgijskih znanstvenikov, Maxa Cosynsa in Nere van Elsta. V čast temu dogodku je bil 18. avgust izbran za občinski praznik.

Sredi borovih gozdov, v vasi Boreča, stoji še ena zgodovinsko bogata cerkev sv. Ane, ki je vredna ogleda tudi zaradi čudovite jase, na kateri stoji. Tu se lahko popotnik res sprosti in uživa v miru, prevzet od naravnih lepot in pestrosti pokrajine.

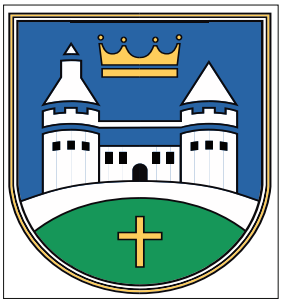
Zadnja vas v občini, ki meji na madžarsko mejo, je Martinje, kjer je na Srebrnem bregu tudi najvišja točka občine s 404 m nadmorske višine. Nekoč je bil v Martinju maloobmejni prehod, danes pa je pot v sosednje Porabje odprta. V vasi je kapela presvetlega Srca Jezusovega in brezmadežnega Srca Marijinega, ki v notranjosti skriva oltarne slike akademskega slikarja Lojzeta Perka. Blizu kapele je obnovljena stara hiša duhovnika Ivana Camplina - Center kulture in sožitja, imenovan Srebrna hiša, ki predstavlja duhovno in kulturno vez s porabskimi Slovenci na Madžarskem.

V Občini Gornji Petrovci deluje več kot 40 društev, ki vse leto skrbijo za družabno življenje, športne aktivnosti, požarno varnost, razvoj turizma ter ohranjanje kulturne dediščine.

Občina Gornji Petrovci: Kulturni dom Občine Gornji Petrovci v Stanjevcih.

Občina Grad

Delovanje občine se je začelo leta 1995 kot skupna občina Grad in Kuzma z nazivom Občina Kuzma. Ker je vas Grad že od nekdaj bila upravno središče Goričkega, so si občani prizadevali za samostojno Občino Grad.

S sprejetjem Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij (ZUODNO-B, Uradni list RS, št. 56/98 z dne 7. 8. 1998) je dne 8. 8. 1998 nastala samostojna Občina Grad in se odcepila od tedanje skupne Občine Kuzma. Kot samostojna občina je začela delovati s 1. 1. 1999.

Občina Grad si je ravno ta datum, 8. avgust, izbrala za svoj občinski praznik. Območje občine zavzema 37,4 kvadratnih kilometrov površine in sedem naselij: Grad, Dolnji Slaveči, Motovilci, Kruplivnik, Radovci, Kovačevci in Vidonci. Občina Grad leži na zahodnem delu Goričkega, ki je sestavni del Prekmurja.

V središčnem delu vasi Grad, imenovanem Pörga, ima sedež občinska uprava v prenovljeni občinski stavbi (nekdanjem zadružnem domu), v kateri so še kulturna dvorana, pošta in krajevni urad. V Pörgi so še ostale ustanove: osnovna šola z vrtcem, lekarna, zdravstvena postaja, frizerski salon, zobna ambulanta, pisarna zastopstva zavarovalnice Triglav, župnišče in romarska cerkev Marije Vnebovzete, gostinski lokali, trgovina z živili, trgovina s kmetijsko mehanizacijo in servisom, nogometno igrišče in bencinska črpalka z ročno avtopralnico.

Z nastankom manjših občin se je začel tudi razvoj teh krajev, kar je vidno na cestni infrastrukturi, na izgradnji vodovoda in ostali infrastrukturi.

Počasi se je začel razvijati turizem. Občina Grad je s pomočjo evropskih sredstev zgradila doživljajski park Vulkanija, ki skupaj z gradom Grad na grajski vzpetini privablja turiste od blizu in daleč. V gradu ima sedež Javni zavod Krajinski park Goričko.

V občini ni predvidena gradnja večjih industrijskih objektov, saj je poudarek na razvoju turizma. Občina ima v lasti dve večji nepremičnini, ki sta namenjeni turizmu ali drugim storitvenim dejavnostim. Razvoj občine poudarja razvoja turizma, spodbuja podjetništvo in kmetijstvo, pomoč mladim pri reševanju stanovanjskega problema ter delovanje posameznih društev. Prebivalci so zaposleni v Murski Soboti in ostalih večjih krajih, prav tako tudi v bližnji Avstriji, kamor se dnevno vozijo na delo. Nekateri pa se ukvarjajo s kmetijstvom.

Cvetka Ficko, županja Občine Grad

Občina Grad: vas Grad iz zraka.

Občina Hodoš

Občina Hodoš leži na skrajnem severovzhodnem delu Slovenije, v Prekmurju, natančneje na Goričkem. Občini pripadata dve naselji: Hodoš in Krplivnik ter Domaföld, ki je del Krplivnika. Občina ima 360 prebivalcev in velja za eno najmanjših v Sloveniji. Govorimo o narodnostno mešanem območju, kjer v sožitju živijo pripadniki slovenskega naroda in madžarske manjšine.

Občina se je po osamosvojitvi močno razvila, saj si danes, poleg naravnih danosti, lahko ogledamo tudi druge znamenitosti, ki igrajo pomembno vlogo pri spoznavanju vsakdanjega življenja vaščanov.

Mladinski dom Hodoš - nekdanja vojašnica je bila leta 2007 uradno predana svojemu namenu. Tekom leta organiziramo otroške tabore, simpozije in predavanja z različnimi temami. Mladinski dom hkrati velja za turistično posebnost, saj ponuja prenočišča vsem, ki si želijo spoznati lepote tukajšnje neokrnjene narave in kulturo domačinov.

Poleg tega si v naši občini turisti lahko ogledajo: stražni stolp na Hodošu in Krplivniku, muzej na Krplivniku in Hodoško jezero.

Denis Tamaško, župan občine Hodoš

Občina Hodoš: Pogled na Hodoš s stolpa na Domaföldu.

Triada hodoških znamenitosti: mladinski dom (levo zgoraj) muzej v Krplivniku (levo spodaj) in Informativna tabla ob Hodoškem jezeru (desno).

Občina Kuzma v soju slovenske osamosvojitvene vojne

Občina Kuzma je bila ustanovljena leta 1994 in je zajemala prostor današnje občine Grad in sedanje občine Kuzma. Leta 1998 se je takratna občina razdelila na dve manjši občini – Grad in Kuzma. Sedanja občina Kuzma se razprostira na petih vaseh – Dolič, Gornji Slaveči, Kuzma, Matjaševci in Trdkova na površini 22,9 kvadratnih kilometrov in šteje blizu 1600 prebivalcev.

Občina Kuzma leži na tromejnem prostoru; na severozahodnem delu meji na Republiko Avstrijo in na severovzhodnem delu na Republiko Madžarsko. Občina praznuje svoj praznik vsako leto 2. julija, kot dogodek v čast osamosvojitve in spopada med takratno JLA in slovensko Teritorialno obrambo leta 1991.

Kot župan občine sem svoj mandat nastopil leta 1998 in moje geslo je poskrbeti za boljše življenje vseh ljudi v občini, ne glede na leta, materialno, socialno in kakršnokoli drugo pripadnost. Prizadevam si, da bi mi to v največji meri tudi uspelo. Probleme in ovire predstavljajo finančna sredstva in najrazličnejši interesi med prebivalstvom in okoljem.

Kljub vsemu lahko s ponosom povem, da smo prehodili lepe in manj lepe trenutke naše preteklosti v lokalni skupnosti in uspeli zagotoviti boljše pogoje za tukajšnje prebivalstvo, predvsem v smislu izboljšanja komunalne infrastrukture (ceste, pločniki, vodovod, kanalizacijski sistem, razsvetljava itd.).

Tudi na področju socialne varnosti in zdravstva smo izgradili zdravstveni dom, ambulanto in upravni sedež občine. S pomočjo vlagateljev nam je uspelo pridobiti Dom starejših občanov, katerega delovanje presega naše lokalne meje ter zajema širši slovenski prostor. Na področju vzgoje in izobraževanja smo energetsko sanirali prostore vrtca in osnovne šole Kuzma, pred kratkim pa še telovadnico pri osnovni šoli. Za vsako lokalno skupnost je pomembna varnost in skrb za ohranjanje čistega in varnega okolja, za ljudi, ki živijo na tem območju ali pa v naš prostor prihajajo. Prav tako je treba ves čas skrbeti za ohranitev kulturne in naravne dediščine na območju občine. Predvsem zato skušamo sproti reševati vse nastale težave in strmeti k izboljšavam, ki jih prinaša sodobni čas.

V vlogi župana ugotavljam, da se miselnost ljudi skozi čas v našem prostoru hitreje spreminja. Žal, tudi v negativnem smislu pozabljamo na tisto, kar smo postorili v preteklosti, in hote ali nehote brezglavo hitimo v prihodnost. S tem se povsem strinjam, če je to v skladu z resničnostjo, saj stati in obstati na enem mestu, pomeni živeti brez cilja.

V občini Kuzma nenehno vidimo potrebe v skladu z napredkom in razvojem lokalnega in širšega goričkega prostora. Potem ko smo v manjših goričkih občinah izgradili osnovno infrastrukturo in omogočili pogoje za življenje tukajšnjega prebivalstva, smo le na določeni fazi razvoja. Zdaj nastopi čas, da se v občini Kuzma skupaj s sosednjimi občinami in širšim slovenskim prostorom odločamo o tem, od česa bo tukajšnje prebivalstvo živelo in tudi preživelo. Negativni demografski trendi so največji sovražnik v prihodnosti za naš nadaljnji razvoj. Strniti bo treba tukajšnje obmejno prebivalstvo, ne glede na to, iz katere občine prihajajo, in z njimi poiskati nove cilje razvoja. Ohranitev naše kulturne in naravne dediščine ter trdna povezanost goričkega človeka z zemljo in vse, kar iz nje izhaja, je velik potencial za naše prebivalstvo v prihodnje. V soju slovenske osamosvojitvene vojne smo na dosedanji poti pridobili marsikatere dobrine in bogastva. Skrb vseh nas je, da vse to ohranjamo in negujemo za našo skupno prihodnost.

Jožef Škalič, župan občine Kuzma

Spominski park s spomenikom je bil postavljen v spomin na dogodke leta 1991, v spomin in zahvalo vojakom Teritorialne obrambe, ki so leta 1991 sodelovali v boju za osamosvojitev Republike Slovenije in ubranili mednarodni mejni prehod Kuzma ter zavzeli Stražnico v Kuzmi (Foto Danilo Zrim).

Občina Moravske Toplice

Moravske Toplice so zdraviliško-turistični kraj, ki je po osamosvojitvi Slovenije in z nastankom novih občin v letu 1995 postal središče občine, ki obsega še 27 naselij s približno 6.000 prebivalci. Občina s svojimi 28 naselji zavzema prostor v osrednjem in vzhodnem delu Prekmurja in je največja občina po površini v Pomurju. V njej se združijo trije svetovi levega brega reke Mure: Ravensko, Dolinsko in Goričko. Ravninska predela se vežeta z gričevnatim svetom Goričkega, ki je del varovanega območja Krajinski park Goričko in Nature 2000. Občina Moravske Toplice je obmejna občina z Republiko Madžarsko.

Občino Moravske Toplice krasita bogata naravna in kulturna dediščina. Najbolj znana je po vroči črni zdravilni vodi, ki privabi največ turistov in obiskovalcev v regiji. Moravske Toplice so turistična destinacija, ki se uvršča med deset najbolj obiskanih turističnih krajev v Sloveniji. Poleg vrhunskih spomenikov kulturne dediščine, kot so cerkev sv. Martina v Martjancih, Plečnikova cerkev Gospodovega vnebohoda v Bogojini in cerkev sv. Nikolaja oziroma Rotunda v Selu, bogati občino nesnovna dediščina, ki se odraža v medkulturnem sožitju območja, kjer se prepleta življenje Slovencev in madžarske narodnostne manjšine, navade evangeličanov, katoličanov in kalvincev ter baptistov in binkoštnikov. To se kaže v bogatem izročilu, kulturnem življenju, folklornih prireditvah, kulinaričnih posebnostih in navadah ter običajih.

Občina Moravske Toplice ima zahvaljujoč termalnim zdraviliščem oziroma kopališčem ter bogati naravni in kulturni dediščini uspešno lokalno gospodarstvo, ki ga poganja predvsem turizem in kmetijstvo. Občina ima več kot 60-letno turistično tradicijo in destinacija Moravske Toplice je največja turistična destinacija v Pomurju. K turizmu pa doprinese tudi zavezanost zelenim in trajnostnim praksam. Destinacija se ponaša z znakom Slovenia Green Destination Gold. Za usmerjeno delovanje na področju razvoja trajnostnega turizma je ključno aktivno sodelovanje med destinacijami, turističnimi ponudniki in drugimi turističnimi deležniki. Zato gre posebna zahvala vsem, ki že danes soustvarjajo zeleno zgodbo destinacije Moravske Toplice in Pomurja.

Kmetijstvo je poleg turizma v občini najmočnejša gospodarska dejavnost. Zaradi ugodnih klimatskih razmer in rodovitnih tal je kmetijstvo v tem območju zelo razvito. Na ravninskem delu občine je večina površin obdelana kot njive in travniki. Večina kmetijskih površin je dobre kvalitete, čeprav se na južnem delu pojavljajo tudi močno peščena in prodnata tla, ki slabo zadržujejo vlago, na nekaterih predelih pa so močvirnati predeli. Gozdov je na ravnem delu občine malo. Pravo nasprotje ravninskemu delu predstavlja gričevnat del občine, ki je na nekaterih delih celo več kot 40-odstotno poraščen z gozdovi.

V Občini Moravske Toplice je bilo leta 2024 registriranih 440 poslovnih subjektov, kamor sodijo tudi društva in dopolnilne dejavnosti na kmetijah ter poslovne enote. Podporno okolje v regiji predstavljajo Pomurska gospodarska zbornica, Obrtno podjetniška zbornica in Kmetijsko gozdarska zbornica. Občina vlaga v razvoj podjetništva skozi vzpostavitev inkubatorja in razvoja predvsem poslovne cone Bogojina. Dostopnost, dobra komunalna opremljenost in dobre povezave preko avtocestnega križa ter bližina regijskega središča in relativno majhna oddaljenost od prestolnic sosednjih držav ter letališč nudijo veliko potenciala za turistični, zdravstveni in podjetniški razvoj Občine Moravske Toplice.

Občina Moravske Toplice, kot cenjena turistična destinacija, si v prihodnje prizadeva

okrepiti turistično ponudbo za vedno bolj zahtevne goste, podpreti lokalno podjetništvo in kmetijstvo, zagotoviti prebivalcem ustrezno infrastrukturo in storitve za kakovostno življenje in bivanje ter zaokrožiti celotno ponudbo občine, tako da bo privlačna tako za obiskovalce in turiste kot tudi za priseljevanje mladih družin in za investiranje podjetij ter večjih vlagateljev.

Občina Moravske Toplice: Slovenia_green_gold.

Občina Puconci – temelj razvoja lokalnih skupnosti

Če se boste sprehodili po naših hribih in dolinah, katerih površina obsega 107,58 kvadratnih kilometrov, boste lahko uživali v čudovitem razgledu daleč naokoli. Na severozahodu seže pogled vse do avstrijske Štajerske, na jugu se razprostira razgled po domovini, na jugovzhodu pa sega do skrajnega dela proti hrvaški meji. Občina Puconci je bila ustanovljena 1. 1. 1995 in leži na stičišču ravenskega in goričkega območja. Najvišji hrib v občini dosega 397 metrov nadmorske višine v naselju Kuštanovci, medtem ko je najnižja točka v kraju Predanovci na 197 metrih nadmorske višine. Občino sestavlja 23 krajev, od katerih je središče Puconci, kjer je tudi občinska uprava.

Kar 67 odstotkov površine občine leži v Krajinskem parku Goričko, ki je zaradi svoje naravne in kulturne vrednosti vključen v Naturo 2000 in predstavlja pomembno varovano območje evropskega pomena. Preko občine teče reka Ledava, skupaj s številnimi pritoki, ki tvorijo življenjsko pomembno vodno ožilje. Eden izmed zgodovinsko in mitološko posebnih virov je izvir Pečarovskega potoka, imenovan »Zdrava voda«, ki mu že stoletja pripisujejo zdravilne učinke. Prav tako se pri izviru Mrzlek, v gozdu med Dolino in Moščanci, lahko odžejate z izjemno čisto in hladno vodo. Leta 2022 je imela občina Puconci 5.860 prebivalcev, kar odraža nižjo gostoto poselitve v primerjavi z državnim povprečjem. Vendar se občina zaveda pomena razvoja in si prizadeva za povečanje privlačnosti kraja, zlasti za mlade družine. Ključni korak v tej smeri je bila izgradnja novega vrtca v Puconcih, ki zagotavlja sodobne pogoje za predšolsko vzgojo.

Vloga občin pri razvoju infrastrukture

Občine so po osamosvojitvi Slovenije igrale ključno vlogo pri razvoju lokalnih skupnosti. Kljub temu da se pogosto sliši kritike o prevelikem številu občin in stroških njihovega delovanja, je nesporno dejstvo, da so prav te občine omogočile razvoj infrastrukture, ki je bila marsikje, zlasti na Goričkem, precej slabše razvita. S pomočjo občinskih proračunov, državnih sredstev in evropskih projektov so se v zadnjih desetletjih uredili vodovodi, asfaltirale ceste, športna infrastruktura, komunalne storitve in druge osnovne življenjske potrebe. Občinski sveti in župani so s svojim delom prispevali k ustvarjanju pogojev za kakovostno življenje na podeželju. Seveda pa se občine danes soočajo z novimi izzivi, kot so staranje prebivalstva in odseljevanje mladih. Občine, kot je Puconci, ta trend spodbujajo z razvojem dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, podporo lokalnim podjetnikom in izboljšanjem bivalnih pogojev.

Kmetijstvo in turizem – prihodnost občine Puconci

Kmetijstvo ostaja pomembna gospodarska panoga v občini. Po zadnjem popisu kmetijskih gospodarstev leta 2010 je bilo v občini 785 kmetij, ki so skupaj upravljale s 5.131 hektarji kmetijskih zemljišč. Povprečna velikost kmetije se povečuje, kar odraža trend opuščanja manjših kmetij in koncentracije zemljišč. Kljub temu pa se občina zavzema za spodbujanje trajnostnega kmetijstva, ekološke pridelave in dopolnilnih dejavnosti.

Turizem postaja vse pomembnejši dejavnik razvoja, saj občina razpolaga z naravnimi danostmi, ki omogočajo razvoj butičnega turizma. V zadnjih letih se povečujejo prenočitvene zmogljivosti, lokalna vinska ponudba pa postaja vse bolj prepoznavna. Med pomembnejše turistične znamenitosti sodijo dvorec v Mačkovcih, nekdanja last grofov Szapáry, ter vinska klet Marof, kjer je mogoče degustirati vrhunska vina.

Bogato družbeno in kulturno življenje

V občini Puconci deluje 23 prostovoljnih gasilskih društev in 10 društev na področju kulture in turizma. Ta društva so združena v Zvezo kulturnih in turističnih društev, ki izvaja skupne projekte in dogodke. Med najbolj prepoznavnimi so Dödolijada v Puconcih, festival skečev Prefrigani Zgrebaš v Pečarovcih, koncert vokalne skupine Lenčice in vsakoletna čajanka pod lipo v Vadarcih. Prostovoljstvo je izjemno pomemben del družbenega življenja, saj prispeva k povezanosti krajev in skupnosti.

V občini Puconci sobivajo tri veroizpovedi: rimokatoliška, evangeličanska in binkoštna. Občina ima pet cerkva in več kapel, verska raznolikost pa se izraža v ekumenizmu in strpnosti. Vsako leto Razvojni zavod Občine Puconci organizira srečanje cerkvenih pevskih skupin, ki spodbuja povezovanje med verniki različnih veroizpovedi.

Ohranjanje dediščine in povezovanje v prihodnosti

Značilni del kulturne dediščine občine Puconci so lončarji iz Pečarovcev, ki ohranjajo tradicijo izdelave lončenih posod iz domače gline. Ohranja se tudi kovaška obrt ter izdelava košar iz šibja. Zgodovinsko pomembne dejavnosti vključujejo tudi pridelavo in predelavo lanu ter sadja in zelenjave. Občina Puconci je skozi leta dokazala, da so majhne občine ključnega pomena za razvoj podeželja in izboljšanje življenjskih pogojev prebivalcev. V prihodnosti bo pomembno predvsem povezovanje z drugimi občinami in regijami, saj lahko le s skupnimi projekti in sodelovanjem dosežemo trajnostni razvoj in kakovostno življenje za vse generacije.

Ker ima občina izjemno razvito tudi športno, turistično, kulturno in razvedrilno dejavnost, je leta 2005 ustanovila javni zavod Razvojni zavod, ki poleg športa skrbi še za razvoj podeželja, kulture in turizma. Občina je ob pripravi Strategije razvoja turizma 2024-2030 prepoznala potencial za razvoj kolesarskega turizma, ki sloni na naravni in kulturni dediščini.

Vloga športa v občini

Sodelovanje v mladinskih športih je za večino nas pomemben del odraščanja. Telesna dejavnost je bistvenega pomena za zdrav in optimalen razvoj skozi otroštvo in zgodnjo mladost, mladinski šport pa omogoča veliko možnosti za telesno aktivno rutino tudi v kasnejših letih. Skrb za dobro počutje prebivalcev pomaga lokalni skupnosti, saj so otroci, ki sodelujejo v športnih dejavnostih, bolje prilagojeni, ko vstopijo v odraslost, z veliko življenjskimi spretnostmi in lekcijami za življenje.

Z doslednim ustvarjanjem skupnosti preko negovanja profesionalnega ali ljubiteljskega športa, športne in rekreacijske infrastrukture, pestre ponudbe dogodkov in druženja, zdrave hrane in vzpodbudnega okolja za življenje mladih in starejših ter dobrega javnega servisa bo lažje prepričati mlade, da ostanejo v občini ali pa se po končanem izobraževanju vanjo vrnejo. Zagotavljanje in finančna podpora tekmovalnega in rekreativnega športnega udejstvovanja pa so odličen pospeševalec sodelovanja in interakcije skupnosti ter pomagajo graditi močnejše vezi prebivalcev po vaseh. Poleg programov, ki jih sofinancira občina, pa je ključna tudi športna infrastruktura, ki je namenjena tako profesionalni, kot rekreacijski rabi. Zato si občina prizadeva redno vzdrževati športno infrastrukturo, jo dograjevati in razširjati, z lastnimi sredstvi in s pomočjo dodatnih sredstev preko javnih nacionalnih in evropskih razpisov.

Občina Puconci ima razvejano mrežo športnih klubov in društev, ki pokrivajo širok spekter športnih dejavnosti. Med najbolj priljubljenimi športi v občini so nogomet, hokej na travi, odbojka, namizni tenis in različne rekreativne dejavnosti, kot so pohodništvo,

kolesarjenje in tek. V občini deluje 20 klubov malega nogometa, ki so povezani v občinsko športno zvezo. Prav tako se šport povezuje s turizmom in trajnostnim razvojem, kar prinaša dodatne priložnosti za razvoj občine. V občini pa smo izjemno ponosni tudi na olimpijca Boštjana Mačka, ki je nastopil na olimpijskih igrah v Londonu in Rio De Janeiru. Skupaj s sestro Jasmino Maček sta lastnika pokala slovenskega državnega prvenstva v trap streljanju na glinaste golobe.

Uroš Kamenšek, župan Občine Puconci, in **Ksenija Flegar**

Občina Puconci: pogled iz zraka

Občina Rogašovci

Občina Rogašovci zavzema površino 40,1 kvadratni kilometer. Po površini se med slovenskimi občinami uvršča na 147. mesto. Obsega enajst naselij: Fikšinci, Kramarovci, Nuskova, Ocinje, Pertoča, Rogašovci, Ropoča, Serdica, Sotina, Sveti Jurij in Večeslavci, v naseljih pa živi okoli 3.104 prebivalcev (Statistični urad RS, 1. 1. 2023). Prevladuje razpršena poselitev, po velikosti ne izstopa nobeno naselje, vendar je pa pravcata posebnost občinsko središče, ki ga sestavljajo jedra treh naselij: Svetega Jurija, Rogašovcev in Nuskove.

V letih se je zaradi ekstenzivnega kmetijstva na območju občine oblikovala čudovita kulturna krajina z mozaičnim prepletom polj, travnikov in gozdov. V dolini Ledave je še delno ohranjena obvodna pokrajina s starimi vrbami, v južnem delu zloženo pokrajino dopolnjuje Ledavsko jezero, severno od njega pa je velik sklenjen kompleks mokrotnih travnikov. S Serdiškega in Sotinskega brega pa se odpira čudovit razgled na Mursko ravan in Slovenske gorice, v smeri proti Avstriji se vidijo zasneženi vrhovi avstrijskih Alp, ob lepem vremenu pa se vidi tudi mariborsko Pohorje. Pomembno naravno znamenitost predstavljata tudi izvir mineralne vode in kamnolom v Sotini.

Zgodovina

Po prvi svetovni vojni so prevladovale krajevne (vaške) občine, zato se je leta 1933 začelo njihovo združevanje. Na območju sedanje Občine Rogašovci sta nastali dve občini: Rogašovci in Pertoča. V prvi so naselja Kramarovci, Nuskova, Ocinje, Rogašovci, Sveti Jurij, Serdica in Sotina, v drugi pa Pertoča, Fikšinci, Ropoča, Večeslavci, Gerlinci in Motovilci. Taka ureditev občin je obveljala vse do leta 1945. Po drugi svetovni vojni so nastali Krajevni ljudski odbori (KLO), ki so imeli sedeže v Rogašovcih, Sotini in Pertoči. Z zakonom o novi upravno politični delitvi so se 1. 5. 1952 krajevni ljudski odbori združili v Občinski ljudski odbor Rogašovci, ki je obsegal območje sedanje občine. Leta 1964 pa so bile vse občine z območja Ravenskega in Goričkega združene v veliko Občino Murska Sobota, ki je bila hkrati samoupravna lokalna skupnost in del državne uprave. Na nižji ravni pa so se v tem obdobju izoblikovale krajevne skupnosti.

Na območju sedanje Občine Rogašovci sta nastali krajevni skupnosti Rogašovci in Pertoča. V sedanji obliki je bila Občina Rogašovci ustanovljena 2. 10. 1994, na podlagi Zakona o ustanovitvi občin in določitvi njihovih območij, ki ga je sprejel Državni zbor Republike Slovenije.[570] Občina Rogašovci praznuje občinski praznik vsako leto 24. aprila, na god občinskega zavetnika Sv. Jurija.

Grb občine Rogašovci

Na grbu občine Rogašovci je v modrem polju upodobljen Sveti Jurij, oblečen v zlato opravo, obut v modre škornje in s čelado na glavi na vzpenjajočem se konju. Drži ščit z Jurijevim križem in z zlatim kopjem prebada žrelo črnega zmaja. Občinski simboli so izoblikovani na podlagi legende o Svetem Juriju, ki je zavetnik domače cerkve.

Zastava občine Rogašovci

Zastava je modre in bele barve, s tem da je na prvem modrem kvadratu njene rute upodobljen Sveti Jurij na belem konju in s črnim zmajem pod njim.

570 Vir: Ficko Robert in Horvat Robert, 2013: Od Ledavskega jezera do Sotinskega brega (Občina Rogašovci).

Občina Rogašovci: panorama Rogašovcev s Svetim Jurijem.

Občina Šalovci

Občina Šalovci, ki leži na skrajnem severovzhodnem robu Slovenije, v osrčju Goričkega, je bila kot samostojna občina ustanovljena leta 1998 z razglasitvijo zakona o ustanovitvi občin in določitvi njihovih območij. S tem je dobila svojo pravno in upravno avtonomijo ter začela pisati lastno poglavje v razvoju Pomurja. Pred tem je bila del večje Občine Murska Sobota, kar je pomenilo, da so bili lokalni razvojni interesi pogosto podrejeni širšim regijskim načrtom. Ustanovitev lastne občine je prebivalcem Šalovcev omogočila večji vpliv na odločanje in usmerjanje razvoja svoje skupnosti. Zgodovinsko gledano so Šalovci in okoliške vasi – Dolenci, Budinci, Čepinci, Domanjševci in Markovci – vselej predstavljali specifičen, kulturno bogat in jezikovno raznolik del Slovenije, kjer so stoletja sobivali Slovenci, Madžari in drugi narodi.

Gospodarska dejavnost območja je bila tradicionalno vezana na kmetijstvo in kasneje tudi na obrtne dejavnosti. Zaradi svoje obrobne lege je bilo območje večkrat zapostavljeno, kar pa je prebivalce spodbudilo k še večji medsebojni povezanosti in iznajdljivosti.

V času osamosvojitvene vojne leta 1991 se je območje današnje Občine Šalovci znašlo na mirnejši strani dogajanja, a so domačini z enako zavzetostjo spremljali razvoj dogodkov in z veliko mero domoljubja podpirali nastanek samostojne Slovenije. Aktivnosti akterjev so v času osamosvojitvene vojne potekale tudi na meji v Čepincih, več dogajanja pa je bilo na Hodošu. Takratni čas je okrepil občutek pripadnosti in pomen lokalne identitete, kar se je v prihodnjih letih odražalo tudi v prizadevanjih za ustanovitev samostojne občine. Zgodovinsko gledano je bilo območje današnje občine del različnih državnih tvorb – od Avstro-Ogrske do Kraljevine SHS, pozneje Jugoslavije in danes samostojne Slovenije. Prebivalstvo je bilo večinoma kmečko, vendar z močno ohranjeno kulturno dediščino in specifično jezikovno raznolikostjo – ob slovenščini se danes v naselju Domanjševci govori madžarski jezik, občina pa ima status narodnostno mešane občine. Skupna površina občine znaša dobrih 58 kvadratnih kilometrov, spada pa med redkeje poseljene občine v Sloveniji, saj ima okoli 1.300 prebivalcev. Občino vodi župan Iztok Fartek.

Razvoj občine sega od postavljanja osnovne komunalne infrastrukture, urejanja in gradnje cest in optičnega omrežja, preko projektov poslovnih con, črpanja evropskih sredstev in razvoja trajnostnega turizma do razvojno usmerjene politike s poudarkom na ustvarjanju ugodnih pogojev za razcvet gospodarstva, demografski prenovi in socialnih programih. V zadnjih letih je Občina Šalovci uspešno izvedla številne projekte, nekateri so bili sofinancirani tudi s sredstvi Evropske unije. Občina si prizadeva tudi za oživitev čezmejnega sodelovanja z Madžarsko na področju kulture in turizma.

Kot del Krajinskega parka Goričko je območje občine pomembno za ohranjanje biotske raznovrstnosti in naravne krajine, kar občina spretno povezuje s turizmom, izobraževanjem in lokalnimi pobudami. Poudarek na naravnem razvoju, črpanju evropskih sredstev ter spodbujanju podjetništva kaže na jasno razvojno vizijo tudi za prihodnost. V prihodnosti se Občina Šalovci namreč osredotoča na razvoj gospodarstva, ki bo ustvarjalo nova delovna mesta, spodbujanje priseljevanja mladih družin, reševanje stanovanjske problematike, širjenje digitalnih storitev, razvoj lokalne samooskrbe ter ohranjanje kulturne identitete in večjezičnosti. Občina Šalovci ostaja zavezana vrednotam lokalne samouprave, kulturne dediščine in sodelovanja, kar jo uvršča med zgledne podeželske občine v Sloveniji. V prihodnosti si želi ustvariti še boljše pogoje in ostati privlačno okolje za življenje, delo in obisk – kraj, kjer se tradicija prepleta z napredkom.

Občina Šalovci: panorama Šalovcev.

Občina Tišina

Takratna »velika« občina Murska Sobota je po reformi lokalne samouprave, v začetku devetdesetih let razpadla na enajst občin. Sedanja občina Tišina, ki jo tvorita nekdanji krajevni skupnosti Tišina in Gederovci, je bila združena v skupno občino Cankova - Tišina. Združitev je nastala, ker v teh dveh krajevnih skupnosti ni bila izglasovana samostojna občina, zato sta bili pridruženi krajevni skupnosti Cankova, ki pa je izglasovala samostojno občino. Že po enem mandatu pa je skupna občina Cankova - Tišina razpadla na dve samostojni občini.

Mnogi, ki ne poznajo delovanja lokalnih skupnosti, so prepričani, da je bil razpad »velikih« občin napaka. Da se je povečalo samo število zaposlenih na teh malih občinah ter bi bilo treba male občine ukinit. Vendar temu ni tako! Manjše občine so v svojih okoljih naredile velik korak v razvoju svojih okolij. Manjše občine so dobile priložnost, da same razpolagajo s sredstvi, da pripravijo projekte, ki so pomembni za njihova okolja. Izkoristile so možnosti prijav na državne in EU razpise. Prav zaradi manjše pozornosti, neenakopravnega obravnavanja podeželja v primerjavi z mesti ali pa celo neupoštevanja določenih problemov, je prišlo do razpada »velikih« občin.

Kot večino občin v Prekmurju je tudi občina Tišina večino svojega razvoja namenila izgradnji in obnovi komunalne infrastrukture, napredku na področju šolstva in vzgoje otrok, prometni varnosti in podpori lokalnemu gospodarstvu. Očina Tišina je še v takratni skupni občini Cankova – Tišina pristopila k nadgradnji in obnovi OŠ Tišina. Šola je bila potrebna celovite obnove in razširitve, kot posledica dolgoletnega odtegovanja sredstev iz amortizacije. Želeli so zagotoviti boljše pogoje na OŠ Tišina in v vrtcu pri OŠ Tišina. Tako so na šoli na Tišini dogradili eno nadstropje, šola so je tudi razširili in pridobila dodatne prostore za izvajanje nove devetletke. Investicija se je zaključila v letu 1998.

V letu 2006 je bil za potrebe najmlajših zgrajen dodatni oddelek vrtca pri OŠ Tišina – Bibe. Zaradi potreb po novem vrtcu je občina v finančni perspektivi 2007-2013 prijavila projekt izgradnje novega vrtca pri OŠ Tišina. Projekt je bil zaključen v letu 2012 ter je bil vreden 1,3 milijone evrov, od tega je občina prejela 1,12 milijonov evrov in državnih sredstev. V naslednjem letu smo se spet prijavili na EU razpis za energetsko sanacijo OŠ Tišina, ki smo jo v tem letu tudi zaključili. Ker je ves čas tudi potreba po večji in modernejši telovadnici, smo leta 2015 pristopili k pripravi načrtov za novo večnamensko športno dvorano. Ker žal sredstev iz EU razpisov več ni mogoče črpati, poskušamo na drugih področjih najti vire za izgradnjo, po mojem prepričanju zelo potrebne dvorane.

Na področju komunalne infrastrukture je občina Tišina od osamosvojitve naredila verjetno največji korak. Še v skupni občini Cankova – Tišina smo pristopili k pripravi načrtov za izgradnjo kanalizacije po celotnem območju občine Tišina. Prvi, ki so pridobili možnost priključitve na kanalizacijo, so bili prebivalci vasi Borejci, kjer se je izvedla prva faza izgradnje. Z izgradnjo kanalizacije se je nadaljevalo v letih 1996 – 2010, ko se je gradnja ob praznovanju 10. občinskega praznika tudi uradno zaključila. Zgrajeno je bilo preko 44 km kanalizacijskih vodov ter dve čistilni napravi. Občina Tišina je verjetno ena izmed prvih občin v Pomurju, ki je zagotovila možnost priključitve na kanalizacijo za celotno območje občine.

Tudi na področju oskrbe z vodo smo naredili velik korak. Vodovodno omrežje iz konca 60 let prejšnjega stoletja smo začeli postopoma obnavljati. Naprej smo v letu 2009 obnovili

omrežje v naselju Vanča vas ob rekonstrukciji ceste skozi to naselje. Obnovo vodovoda smo nadaljevali v letu 2013, ko se je obnovilo omrežje v naselju Borejci. V letih 2014 – 2018 smo obnovili vodovod v delu naselja Krajna. Občina Tišina je že v letu 2002 pristopila k skupnemu projektu izgradnje vodovoda Pomurja. Projekt se je pozneje razdelil na tri podsisteme. Tako smo v dveh fazah obnovili celotno vodovodno omrežje v občini Tišina. Gradnja prve faze je potekala v letih 2014 in 2015. Gradnja druge faze je potekalo v letih 2022 in 2023, ko smo na novo položili preko 42 km novega vodovodnega omrežja. Občina Tišina je ob priklopu uporabnikov na novo omrežje vgradila nove vodomerne jaške, ki so jih gospodinjstva prejela brezplačno. Za obe fazi gradnje vodovoda je občina ob skupni prijavi 12 občin prejela preko 94 odstotkov vseh sredstev iz državnih in EU skladov.

Tudi na področju prometne varnosti je bil v občini Tišina narejen velik korak. V letih delovanja občine Tišina so se ob pomoči EU sredstev obnovile ceste skozi Vančo vas ter skozi naselja Tropovci, Gradišče in Murski Črnci. EU sredstva smo pridobili tudi za obnovo ceste v naselju Brejci. Ker skozi občino Tišino vodijo tri državne ceste, je občina prometno zelo obremenjena. Najprej se je povečal tovorni promet na cesti Murska Sobota - Radenci, saj so se zaradi vojne na Hrvaškem prometni tokovi med vzhodno Evropo in srednjo Evropo preusmerili preko Madžarske in posledično na to cesto. Ob velikih naporih takratnih županov Alojza Flegarja in Jožefa Poredoš se je začela obnova ceste skozi Petanjce ter mostov na reki Muri v Petanjcih. Obnova državne ceste MS – Radenci se je nadaljevala v letih 2018 in 2019. V letu 2020 je bilo urejeno tudi novo krožno križišče z novim rondojem. V letih 2021 in 2022 smo izvedli rekonstrukcijo državne ceste MS – Gederovci, ki je še povečala prometno varnost naših občanov. Toda obnove državnih cest so terjale tudi »davek« v proračunih občine Tišina. Za obnovo obeh državnih cest je občina Tišina morala prispevati preko 1,7 milijona evrov. To je pomenilo, da so se zmanjšale investicije na občinskih cestah. Z obnovo dveh državnih cest pa smo pridobili preko 14 kilometrov kolesarskih stez in pločnikov, kar mnogokrat odtehta vložena sredstva občine, saj so kolesarske steze in pločniki pripomogli k mnogo večji prometni varnosti v naši občini. V zadnjem obdobju, po gradnji vodovoda, pa je občina pristopila k veliki sanaciji občinskih cest. Tako smo v letu 2024 sanirali preko 13 kilometrov občinskih cest ter s tem zagotovili večjo prometno varnost.

Občina Tišina v svojem delovanju tudi ni pozabila na obnovo kulturne dediščine. V letih 2015 in 2016 smo skupaj z zasebnim partnerjem dr. Deanom Köveš obnovili Bathayanijev dvorec, v katerem sedaj deluje več zdravnikov družinske medicine. Prvič v zgodovini naše lokalne skupnosti pa smo pridobili tudi lekarno, kar je za naš kraj velika pridobitev. V prostorih dvorca je na novo urejena tudi poročna dvorana. Z EU sredstvi smo na novo uredili in zasadili tudi park pri Bathyanijevem dvorcu. Občina Tišina je tudi aktivno sodelovala pri obnovi najstarejšega kulturno-zgodovinskega spomenika v občini Tišina, to je cerkve Marijinega rojstva na Tišini. Župnija je v letu 2017 pristopila k obnovi najprej zunanjosti in pozneje tudi notranjosti cerkve. Pri obnovi smo pomagali tako finančno kot tudi s pomočjo priprave vloge na razpis države, kjer je bila župnija uspešna, ter je pridobil državna sredstva za obnovo cerkve. Obnova je bila zelo lepo izvedena, tako da smo prejeli več nagrad na ravni države.

Občina Tišina je ves čas podpirala program zaščite in reševanja. Tako je občina Tišina ves čas skrbela za sofinanciranje nabave novih gasilskih vozil in tudi gasilskih cistern. V celotnem obdobju je bilo ob pomoči občine nabavljeno 19 novih vozil. Ves čas skrbimo tudi za izobraževanje gasilcev, ki jim namenjamo dodatna sredstva za izobraževanje. Občina tudi izdatno podpira vključevanje mladih v gasilske vrste ter jih pri tem tudi finančno

podpiramo. S projektom obnove gasilskih domov smo v letu 2013 obnovili deset gasilskih domov, večino sredstev smo pridobili iz EU skladov, preostalo pa je sofinancirala občina Tišina. Skupaj je bil projekt vreden 250.000 evrov.

Na področju športa je občina precej sredstev namenila podpori delovanja športnih društev. Tako smo sofinancirali izgradnje malo-nogometnih igrišč in spremljajočih objektov in naprav. Z vsakoletnimi razpisi skrbimo za finančno podporo naših športnih društev. Veliko sredstev namenimo tudi vzgoji športne mladine, saj se zavedamo pomena vlaganja v razvoj otrok. V zadnjem letu smo tudi pristopili k izgradnji malo-nogometnega igrišča z umetno travo pri OŠ Tišina za potrebe večjega športnega udejstvovanja mladih.

V času delovanja občine Tišina se je okrepilo tudi društveno življenje v občini. Danes v občini Tišina deluje preko 50 društev, ustanov in organizacij, kar pomeni maj kot sto občanov na eno društvo. Smo ena izmed redkih občin, ki dopuščamo, da se na naše razpise prijavijo tudi društva, ki nimajo sedeža v naši občini, a so naši občani njihovi člani. S tem želimo vzpodbuditi aktivno delovanje naših občanov v društvih, da izrazijo svoje interese in pokažejo svoje znanje in talente.

Franc Horvat, župan Občine Tišina

Občina Tišina: pogled iz zraka na panoramo Tišine.

PREDSTAVITEV OZVVS MURSKA SOBOTA IN PVD SEVER ZA POMURJE

Fotografija zgoraj: Udeleženci slovesnosti ob dnevu državnosti 18. 6. 2020 v Radencih. (Foto arhiv Milena Kovačič).

Fotografija spodaj: Pohod soboških učencev in dijakov med spominskimi obeležji v mestu (Vir Sobota.info)

Drago Ribaš

Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje

Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje deluje na območju Prekmurja in Prlekije ter pokriva območja vseh 27. občin Pomurja. Sedež društva je na Policijski upravi Murska Sobota, na Ulici arhitekta Novaka 5 v Murski Soboti (spletni naslov: www.sever-pomurje.si). V dejavnost društva se vsakoletno vključuje do 500 članov, ki so veterani vojne za Slovenijo iz vrst policistov, rezervnih policistov, drugih delavcev policije ter državljanov, ki so aktivno sodelovali pri aktivnostih za zaščito demokratičnih procesov v Sloveniji in v vojni za Slovenijo leta 1991 ter njihovih družinskih članov ali so pristopili, ker bi radi pomagali pri izvrševanju načel in ciljev društva. Zaradi lažjega delovanja smo organizirani po teritorialnem načelu v pododborih − UNZ[571] Murska Sobota, PM[572] Murska Sobota, PM Lendava, PM Ljutomer in PM Gornja Radgona.

Dne 16. 1. 1998 je bilo na ustanovni skupščine v Sebeborcih ustanovljeno v skladu s spremenjeno zakonodajo o društvih − Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje, s sedežem v Murski Soboti na Ulici arhitekta Novaka številka 5, Upravna enota Murska Sobota, je dne 3. 3. 1998 izdala obvestilo o registraciji društva št. 026-41/98-7, s katerim je društvo registrirano pod registrsko številko 363.

Društvo se na ravni države združuje v krovno organizacijo, poimenovano Zveza policijskih veteranskih društev Sever. Ustanovljeno je bilo 26. 3. 1994 v Novem mestu, združuje pa dvanajst pokrajinskih društev. Krajše poimenovano Združenje Sever na prostovoljni, nepolitični in domoljubni osnovi združuje vse udeleženke in udeležence aktivnosti za zaščito demokratičnih procesov v Sloveniji in priprav ter aktivnosti v vojni za ohranitev samostojne in suverene Republike Slovenije.

Zveza ima podeljen status nevladne organizacije, da deluje na področju vojnih veteranov in vojnih grobišč, deluje v javnem interesu, vključena je v delovanje Konference domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije, ki deluje pod okriljem predsednika države Slovenije in je tudi članica mednarodne Svetovne veteranske federacije. Prav tako je društvo pridobilo status nevladne organizacije, ki deluje v javnem interesu na področju vojnih veteranov – odločba MORS številka 093-81t20174, z dne 2. 10. 2017.

Dosedanji predsedniki društva so bili Alojz Flisar, Franc Slokan, Iztok Trček in Ciril Magdič. V letu 2014 je postal predsednik društva Drago Ribaš. Najpomembnejše odločitve o delovanju društva sprejema skupščina, operativno pa vodi delovanje desetčlanski upravni odbor, nadzorni odbor in častno razsodišče pa skrbita, da delovanje poteka v skladu z akti in potrebami članov društva. Alojz Flisar in Ciril Magdič imata na skupščinah društva podeljen naziv Častni predsednik društva.

Društvo je prostovoljno, nepridobitno, samostojno združenje, udeleženk in udeležencev vojne za Slovenijo, ki so kot pripadniki Organov za notranje zadeve sodelovali pri aktivnostih za zaščito demokratičnih procesov v Sloveniji ali pa so bili s svojimi aktivnostmi neposredno vključeni v vojno za osamosvojitev Republike Slovenje. Prav tako pa se v društvo lahko včlanijo osebe, ki sprejemajo načela in cilje društva.

Društvo opravlja svoje naloge v skladu s statutom in drugimi akti društva, posebni poudarek pri delovanju pa je namenjen ohranjanju spomina na vlogo, pomen, aktivnosti in zgodovinski prispevek milice v osamosvojitvenih procesih in osamosvojitveni vojni.

571 Uprava za notranje zadeve – današnja policijska uprava.
572 Postaja milice.

Društvo je združeno z drugimi društvi in zvezami v Pomurju na področju domoljubja in veteranstva v koordinacijo domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja – KoDVOP.

Delo društva

Pri izvedbi nalog na področju zavarovanja spominov in dokumentov iz časa pred, med in takoj po osamosvojitveni vojni v Republiki Sloveniji 1991 smo zelo uspešni. Z zavodom Sončnica smo uspeli skupaj ob 20-letnici osamosvojitvene vojne posneti dokumentarni film z naslovom **Radgona 1991 Osamosvojitvena vojna v Pomurju**. Naš član Tomislav Habulin je izdelal in odlično zagovarjal diplomsko delo z naslovom: »Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo« leta 2011. Skupaj s PU[573] Murska Sobota smo izdali knjigo **Zgodovina Pomurske policije in orožništva** leta 2014. V lastni režiji smo leta 2018 izdali knjigo **Pomurje je gorelo modro** v dveh delih in naslednje leto z vsem gradivom, ki smo ga imeli, njeno elektronsko verzijo z naslovom **Pomurje v ognju osamosvojitvene vojne - vloga Organov za notranje zadeve – zbrano gradivo**.

V mesecu oktobru 2021 smo izdali in na okrogli mizi v Dobrovniku predstavili zbornik **Dobrovniški orožniki, miličniki, policisti skozi zgodovino 1919 – 2021**. Junija 2023 je bila izvedena okrogla miza na policijski postaji Murska Sobota z naslovom »**Prehojena pot Posebne enote milice Uprave za notranje zadeve Murska Sobota 1975 – Posebna policijska enota policijske uprave Murska Sobota 2023**« in decembra istega leta smo izdali zbornik prispevkov z istim naslovom.

Skupaj z OZVVS Ljutomer in OZSČ Ljutomer smo leta 2020 izvedli okroglo mizo na temo »**30 let MSNZ**« in naslednje leto okroglo mizo na temo »**Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije leta 1991**« ter leta 2022 izdali zbornik z naslovom druge okrogle mize. Decembra 2022 je bil v Puconcih strokovni posvet na temo »**Ravnanje s pobeglimi in ujetimi pripadniki ter zbirni centri med osamosvojitveno vojno v Pomurju 1991**« in oktobra 2023 je bil izdan zbornik v pokrajinski in študijski knjižnici v Murski Soboti.

Z OZVVS[574] Ljutomer smo decembra 2020 izdali zbornik spominov udeležencev osamosvojitvene vojne 1991 in dokumentacijo, ki še ni bila objavljena z naslovom **Prlekija v soju osamosvojitvene vojne 1991 - Ljutomer.** Junija 2021 smo skupaj z OZZVVS Lendava izdali in na okrogli mizi v Lendavi predstavili podoben zbornik z naslovom **Občina Lendava v soju osamosvojitvene vojne 1991**. Maja 2022 je izšel zbornik z naslovom »**Gornja Radgona v soju osamosvojitvene vojne 1991**« na slovesnosti v Gornji Radgoni.

Leta 2019 smo skupaj s pomurskimi društvi Zveze veteranov vojne za Slovenijo, društvi Zveze slovenskih častnikov iz Pomurja, društvi General Maister iz Pomurja, Domoljubnim krajevnim združenjem Puconci in Društvom vojnih invalidov Pomurja ustanovili koordinacijo KoDVOP. Skupaj z Zvezo veteranov vojne za Slovenijo in pozneje z drugimi člani Koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja (KoDVOP) smo izvedli sedem literarnih natečajev z naslovom Spominska obeležja pripovedujejo med učenci osnovnih šol Pomurja in dijaki srednjih šol. Pri tem smo vsakokrat izdali publikacijo z besedili avtorjev in izvedli zaključno prireditev, podelili priznanja in medalje ter za avtorje in mentorje organizirali strokovne ekskurzije po Sloveniji na kraje, pomembne v času osamosvojitvene vojne 1991 in druge zgodovinsko pomembne lokacije. V letu 2025 je odprt osmi razpis, ki bo zaključen ob praznovanju 35. letnice slovenske osamosvojitve.

573 Policijska uprava
574 Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo.

Že šest let izdajamo naš časopis v elektronski izdaji, s tremi številkami na leto, z naslovom **Pomurski policijski veteran,** s katerim poskušamo člane našega društva, KoDVOP-a in drugih društev Sever po Sloveniji seznaniti z našo dejavnostjo v besedi in sliki.

O našem dobrem delu govorijo tudi gostovanja razstav Človeka nikar, Uporniki z razlogom in 25 let osamosvojitve Slovenije v lasti Združenja Sever. Z njimi prikazujemo dogodke pred, med in po osamosvojitveni vojni v Sloveniji in tudi v Pomurju. Razstave poskušamo pripeljati v vse večje kraje v Pomurju, v šole, domove starejših občanov, hotele.

V mesecu maju in juniju 2021 smo skupaj s pokrajinskima odboroma ZVVS in ZSČ[575] in s pomočjo Mestne občine Murska Sobota pripravili ulično razstavo **Vojna za samostojno Slovenijo 1991 osamosvojitvena vojna v Pomurju.** S to razstavo smo zajeli dogajanje v Pomurju in Sloveniji od 1. 12. 1989 do 25. 10. 1991 in predvsem natančno dogajanje med vojno v Pomurju in to ne samo delovanje Organov za notranje zadeve in Teritorialne obrambe, ampak tudi občanov, medijev, zdravstva, upravnih organov občin, Civilne zaščite, Narodne zaščite in drugih. Razstava je napravljena na 30 panojih in se lahko postavi v prostoru ali zunaj na prostem. Razstava je vsako leto skupno predstavljena v več krajih v Pomurju.

Neposredni pozitivni odnos do skupne preteklosti Slovenije se kaže skozi odkritja spominskih obeležij, posvečenim dogodkom iz osamosvojitvene vojne. V okviru aktivnosti Združenja Sever kot našo krovno organizacijo smo uspešno zaključili projekte in priprave na izdajo vrste zbornikov, najpomembnejši so vsekakor Zbornik Sever, Zbornik posvetovanj na temo osamosvojitvene vojne, Ranjenci, Hranitelji orožja, Spominska obeležja, vsekakor pa zbornik, ki bo govoril o aktivnostih slovenske policije v osamosvojitveni vojni in ravnanju z vojnimi ujetniki.

Tudi vse izvedene prireditve sporočajo mladi generaciji o polpretekli zgodovini. Med njimi so najpomembnejša druženja na pohodih in športnih srečanjih. Med vsemi so najpomembnejše prireditve že uveljavljene in tradicionalne − pohod Dolga vas, pohod ob meji Gornja Radgona in Radenci ter vsekakor že omenjeni tradicionalni in množično obiskovani pohod po poteh bojev pomurske policije. V sodelovanju s sorodnimi organizacijami, združenimi v KoDVOP-u, smo izvedli več večjih odmevnejših prireditev (Pomurska slovesnost ob 30. obletnici osamosvojitve, zaključne slovesnosti literarnih natečajev združene z pomembnimi datumi ali prazniki).

Leta 2023 smo na sejem SOBRA v Gornjo Radgono peljali več kot 670 učencev 9. razredov osnovnih šol in mentorjev in jim predstavili poklice na področju varnosti in obrambe ter Civilne zaščite. Tudi druge sejemske predstavitve, ki so potekale pod različnimi naslovi v Gornji Radgoni, so bile odlično obiskane. Na njih smo se uspešno predstavila veteranska društva, predstavili smo naloge in izvedene aktivnosti v času osamosvojitvene vojne 1991 in vedno tudi eno od razstav Združenja Sever, ki jo predstavljamo skupaj z aktivnostmi slovenske policije in policijske uprave Murska Sobota.

Skupaj z ZVVS že od leta 2014 izvajamo predavanja v osnovnih in srednjih šolah v Pomurju o osamosvojitveni vojni (po skupnem programu). Sodelovali smo na strokovnem posvetu učiteljev (ki poučujejo zgodovino in domoljubje) Pomurja v Puconcih leta 2016 in leta 2023 v Gornji Radgoni in predstavili program, ki je bil soglasno sprejet kot pripomoček učiteljem pri ozaveščanju učencev in dijakov in širjenju domoljubja leta 2024 na Petanjcih.

Ob 30-letnici osamosvojitve Republike Slovenije smo v KoDVOP-u skupaj z Mestno občino Murska Sobota organizirali za učence in dijake te občine sprehod po mestu od

575 Zveza slovenskih častnikov.

spominskega znamenja do spominskega znamenja, od leta 1919 do osamosvojitvene vojne 1991, s predstavitvijo pri vsakem obeležju, kaj predstavlja, in na koncu postavili spominsko obeležje (tetraeder) za vojašnico Murska Sobota v spomin na boje pri vojašnici. Podobna pohoda sta bila organizirana tudi v občinah Tišina, Veržej in Razkrižje. Ti pohodi se v Murski Soboti od leta 2021 vsako leto ponavljajo.

Pomembni so tudi nastopi v javnosti in medijih in vse to z namenom, da se dogodki, ko smo končno dobili svojo državo, ne pozabijo, in da se počasi dvigne raven domoljubja na tisto raven, ki je bila leta 1991. Naši člani pa so bili tudi prostovoljci v času migrantske krize 2016.

Ob 30. obletnici osamosvojitve smo skupaj z ZVVS in Mestno občino Murska Sobota ter s koordinacijo občin v Pomurju organizirali pokrajinsko slovesnost ob osamosvojitvi Republike Slovenije, ki je bila odmevna in obiskana. Pred njo pa so se veteranska društva, slovenska policija, slovenska vojska in Civilna zaščita predstavili na trgu zmage v Murski Soboti s svojo opremo in dejavnostjo. Pred tem smo obeležili skupaj z ZVVS obletnico delovanja MSNZ[576] v Pomurju s svečanostjo v Turnišču in razstavo v Turnišču.

Prav tako sodelujemo z lokalnimi skupnostmi pri organizaciji in izvedbi slovesnosti ob pomembnih datumih ali državnih praznikih. Izredno prijetna druženja pa predstavlja izvedba veteranskih ekskurzij (izletov), na katerih si ogledamo znamenite kraje, ki so kakorkoli povezani z domoljubjem in zgodovino Slovencev in domovine (Trst, Doberdob, Posočje, Primorje, Vipavska dolina, Pohorje, Okrešelj, Celovec, Koroška, Dolenjska, Budimpešta, Szombathely, Komarno, GEOSS[577],Pivka…).

Skrb za člane društva in udeležence osamosvojitvene vojne se kaže pri nudenju pomoči, ko posamezni član zaradi osebnih težav zaide v eksistenčno krizo in kot pomoč pri uveljavljanju statusov vojnega veterana in posebej za ohranjanje že pridobljenih pravic. V okviru sodelovanja s sorodnimi društvi smo prepoznavni z obema policijskima sindikatoma PSS[578] in SPS[579], Regionalnim klubom IPA za Pomurje, z Društvom upokojenih delavcev ONZ[580] – *s Klubom upokojenih delavcev MNZ*[581] *»Maksa Perca« Murska Sobota* in s Športnim društvom UJV[582] Murska Sobota, z Društvom policijskih šefov in Društvom kriminalistov.

Prav tako organiziramo za naše člane in člane KoDVOP pozimi turnir v kartanju, spomladi in jeseni tekmovanje v ribolovu, jeseni pa tekmovanje v šahu in balinanju. Redno se udeležujemo veteranskih športnih iger, ki jih v začetku meseca junija organizirata državni zvezi Združenje Sever in ZVVS. Prav tako pa tudi drugih tekmovanj, ki jih organizira Združenje Sever (smučanje, tenis, šah, balinanje itd.) druge članice KoDVOP ali na Madžarskem Polgaror oziroma BEOSz. V letu 2024 je bilo odlično organizirano tekmovanje v streljanju s pištolo na strelišču v Dobrovniku z veliko udeležbo strelcev iz društev v Pomurju, iz vse Slovenije in iz Republike Madžarske.

Pomembno pozornost namenjamo prijateljskemu sodelovanju z društvi iz tujine. Že utečeno tradicionalno sodelovanje poteka z društvom Polgaror (civilna straža, v kateri so združena društva, ki se ukvarjajo z varnostjo občanov) iz Szombathelya in Magjarszombatfa,

576 Manevrska struktura narodne zaščite.
577 Geometrično središče Slovenije.
578 Policijski sindikat Slovenije.
579 Sindikat policistov Slovenije.
580 Organi za notranje zadeve.
581 Ministrstvo za notranje zadeve.
582 Uprava javne varnosti.

z društvom BEOSz (vojaški veterani Madžarske vojske) iz Szombatheliya iz Madžarske in društvom UDVDR (združenje prostovoljcev iz domovinske vojne) iz hrvaške čakovske županije.

V vseh letih nam je v okviru zmožnosti stala ob strani Policijska uprava Murska Sobota in tudi ustrezne vojaške enote v vojašnici Murska Sobota. Kot partnerji so nam pomagale tudi pomurske občine, seveda v okviru svojih zmožnosti. Nekatere so nam za delovanje prispevale denarna sredstva na razpisih, večina pa nam je pomagala pri soorganiziranju spominskih slovesnosti. Skupaj z občino Šalovci in pokrajinskim odborom ZVVS smo pomagali postaviti muzej v bivši stražnici na Čepincih kot »Graničarski« muzej ali muzej varuhov državne meje.

Vsi v Pomurju se zavedamo, da je vrsta naših aktivnosti že prerasla lokalni »regionalni« okvir delovanja društva, saj se v izvedbo in udeležbo prireditev vključujejo poleg članov Združenja Sever, veteranskih organizacij in domoljubnih društev tudi prebivalci Republike Slovenije in iz tujine.

Prav to dejstvo, obiskanost in priljubljenost društva kot organizacije in njena prepoznavnost na področju domoljubja in pomena ohranja zgodovinskih dejstev in skrbi za ohranitev zgodovinskih virov državnosti Slovenije in naroda že prerašča klasično pojmovanje delovanja društva, skratka presega interese društva. Prav tukaj se kaže posebni pomen delovanja. Prav zato na tem mestu pričakujemo najmanj vsaj simbolno podporo države Slovenije in njenih inštitucij.

Foto utrinki delovanja društva PVD Sever za Pomurje

Milena Kovačič in Slavko Pelcl pri vzdrževanju spominskega znamenja (Foto Milena Kovačič)

Pohodniki na poti v pohodu Radenci – Gornja Radgona 3. 7. 2021 (Vir Pomurec.com).

Razstava Osamosvojitvena vojna 1991 v Sloveniji na PP Lendava marec 2024 (Foto Milan Osterc).

Tradicionalni pohod Dolga vas, april 2019, proslava pri pomniku v Dolgi vasi (Foto arhiv Milan Osterc).

Skupščina Polgaror, Szomboteli, Republika Madžarska, 22. 4. 2023 (Foto Milan Osterc).

Tekmovanje v pikadu v Ljutomeru, september 2023
(Foto arhiv Milan Osterc).

Pohod v Štrigovi, Republika Hrvaška, 27. 10. 2024
(Foto Marija Rantaša).

Pohod v Štrigovi, Republika Hrvaška, 27. 10. 2024
(Foto Marija Rantaša).

Občina Ljutomer na prostem, predstavitev NVO, zavodov, institucij, organov javnih služb
(Foto arhiv Marija Rantaša).

Proslava v Murski Soboti, obletnica pridružitve Prekmurja matični državi, 16. 8. 2024 (Foto Milan Osterc).

Otvoritev razstave Osamosvojitvena vojna v Sloveniji 1991, Monošter, Porabje, Republika Madžarska, 12. 6. 2023 (Foto arhiv Milan Osterc).

Predstavitev zbornika PEM – PPE na PP Murska Sobota, 21. 6. 2023 (Foto Oster Bakal).

Ivan Smodiš

Predstavitev Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota

Z namenom vključitve udeleženk in udeležencev priprav na vojno in sodelujoče v vojni za Slovenijo je bilo oktobra 1993 v Ljubljani ustanovljeno Združenje veteranov vojne za Slovenijo, kot enotna organizacija. V takratnih občinah so delovali območni odbori, na območju Pomurja štirje in Pokrajinski odbor, ki so bili oblika delovanja enotnega združenja. Predsednik takratnega Pokrajinskega odbora je bil Ivan Smodiš, ki je bil hkrati tudi član predsedstva združenja, tajniško – administrativna dela pa je opravljal Ludvik Jonaš.

Poglavitna naloga takrat je bila vključevanje novih članov, pomoč članstvu pri pridobivanju statusa veterana, krepitev organizacije in ohranjanje spomina na dogodke v pripravah in v vojni za Slovenijo. Z rastjo veteranske organizacije se je pokazala potreba po njenem drugačnem organiziranju. Območni odbori so prerasli v iniciativne odbore za ustanovitev območnih združenj (v nadaljevanju OZ), kot samostojnih organizacij, ki so se kasneje združile v Zvezo veteranov vojne za Slovenijo (v nadaljevanju ZVVS). Tako je bil predsednik iniciativnega odbora za ustanovitev OZ Ivan Smodiš, njen prvi predsednik pa je postal Ludvik Jonaš. Ustanovni zbor OZ je bil 5. 3. 1999 v Murski Soboti, združenje pa je bilo uradno na upravni enoti registrirano 2. 3. 2000 s 550 člani.

Prav je, da omenim člane organov združenja, ki so orali ledino pri njenem delovanju. To so bili že omenjeni Ludvik Jonaš kot predsednik, Štefan Janasik kot njegov namestnik, Ivan Smodiš kot sekretar združenja in člani predsedstva Aleksander Abraham, Stanko Sankovič, Drago Glišič in Jožef Budja. Rast članstva v združenju, spremembe na področju lokalne samouprave in ustanavljanje novih občin so narekovali tudi spremembe v organih združenja. Tako se je leta 2003 število članov predsedstva povečalo, tako da je iz vsake občine v predsedstvu vsaj en član, iz Mestne občine Murska Sobota pa je glede na število članov v združenju v predsedstvu zastopanih več članov te občine. Tako današnje predsedstvo šteje 18 članov, člani OZ iz posameznih občin pa so sorazmerno zastopani tudi v ostalih organih združenja.

S povečevanjem števila članstva in z rastjo organizacije so se stalno dopolnjevale aktivnosti in naloge združenja, kot so nabava in razvitje društvenega prapora, sodelovanje na proslavah in dogodkih v spomin na čas osamosvojitve Republike Slovenije in drugih proslavah v počastitev zgodovinskih dogodkov pomembnih za obstoj naroda in razvoj države. V ta namen smo ves čas krepili sodelovanje z občinami, osnovnimi in srednjimi šolami, ustanovami in podjetji, s Slovensko vojsko in Policijo ter še posebej z ostalimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami na območju delovanja združenja, na območju Pomurja, pa tudi v širšem okolju.

Posebno skrb v združenju smo ves čas namenjali ohranjanju spomina na dogodke pred in v času osamosvojitvene vojne ter prenašanje tega spomina na mlajše rodove. V ta namen smo vrsto let organizirali kviz za učence in dijake osnovnih in srednjih šol, letos pa je bil uspešno zaključen že sedmi literarni natečaj pod nazivom Spominska obeležja pripovedujejo, pri organizaciji katerega sodelujemo z ostalimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami Pomurja. Vsakoletni literarni natečaj se je zaključil z zaključno prireditvijo, izdajo zbornika literarnih prispevkov udeležencev natečaja in z zaključno ekskurzijo udeležencev natečaja in njihovih mentorjev. Z namenom prenašanja zgodovinskega

spomina na mlajše rodove smo skupaj z že prej omenjenimi organizacijami organizirali pohode, dan dejavnosti in bili prisotni na taborih mladih.

Z namenom ohranjanja spomina na osamosvojitev Republike Slovenije in vojne za Slovenijo je OZ v času svojega delovanja organiziralo številna predavanja in okrogle mize. Pomemben prispevek k ohranjanju spomina so tudi številni pisni dokumenti in zborniki, razstave in različno filmsko gradivo, pri izdaji katerih smo sodelovali z ostalimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami v Pomurju. V spomin na dogodke iz časa osamosvojitve Slovenije pa so v sodelovanju z občinami bila postavljena in odkrita številna spominska obeležja. Poleg že večkrat omenjenega zelo dobrega sodelovanja z ostalimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami iz našega območja, je naše območno združenje razvilo dobro in že čez 20 letno uspešno sodelovanje z veterani BEOSz iz Székesfehérvárja in Szombathelyja.

Naslednje pomembno področje delovanja območnega združenja je skrb za članice in člane združenja, katerih OZ šteje blizu 700. V delovanju združenja je bila vsa leta močno prisotna humanitarna dejavnost in posebna skrb za socialno ogrožene člane. OZ pa svojim članom že vrsto let omogoča ugodnejše letovanje v lastni počitniški prikolici v kampu Jadranka v Izoli, katerega se letno udeleži med 50 in 60 članov in njihovih svojcev. Pomembno aktivnost za člane predstavlja tudi vsakoletno srečanje članov združenja in veteranske športne igre, leta 2024 so bile že dvajsete po vrsti. Člane pa vabimo še na številne tradicionalne pohode in različna športna tekmovanja, v organizaciji ali soorganizaciji našega združenja ali v organizaciji ostalih veteranskih in domoljubnih organizacij. Za članice in člane OZ vsako leto organizira tudi strokovno ekskurzijo.

Strokovna ekskurzija v Ljubljano (Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Po več kot 25 letih delovanja OZ je prav zapisati imena posameznikov, ki so organizacijo vodili in ji dali pomemben pečat pri njenem razvoju. Prvega predsednika Ludvika Jonaša je leta 2006 v vlogi predsednika nasledil Valter Baldaš, ki je naloge predsednika opravljal dva mandata, to je do leta 2014, ko ga je nasledil Vladimir Miloševič. Kljub njegovi bolezni in večkratni odsotnosti je bil njegov prispevek pri delovanju organizacije viden in pomemben. Pomembno delo in vlogo v tem mandatu je opravil takratni podpredsednik Stanislav Wolf, ki je zaradi večkratne odsotnosti predsednika opravil pomembno delo.

Funkcijo predsednika OZ je leta 2019 prevzel Ivan Smodiš in jo opravlja še danes. Prav gotovo je treba omeniti še sekretarja Janeza Kološa, ki naloge sekretarja OZ zelo uspešno opravlja že od 2007. leta. Prav pa se je spomniti tudi na delo sekretarjev pred njim, to so bili že omenjeni Ivan Smodiš, za njim Dušan Lazar in kasneje Vlado Abakumov. Seveda pa si uspešnega dela OZ ne moremo predstavljati brez članov predsedstva in članov ostalih organov OZ, ki so vez med organi OZ in člani iz posameznih občin, največkrat pa so tudi vključeni v operativno izvajanje aktivnosti in nalog OZ. Pomembno delo, predvsem pri prepoznavnosti OZ, vsa leta opravljajo praporščaki Milan Zorko, Geza Hari in Marjan Erjavec ter njihova namestnika Vlado Abakumov in Vilijem Kovač.

Piknik društva
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Na poti na slovesnost
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Pohodniki - Čepinci
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Trakovi za prapor
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Slovesno veteransko dejanje
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Zbor društva
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Predsednik društva Ivan Smodiš na letnem zboru društva
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Predsednik ZVVS general major Ladislav Lipič na letnem zboru društva (Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Kuhanje na dnevu odprtih vrat Slovenske vojske v vojašnici Murska Sobota (Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Veteranske športne igre
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Na ekskurziji v Kadetnici Maribor
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Zaključek literarnega natečaja spominska obeležja pripovedujejo
(Foto arhiv OZVVS Murska Sobota).

Na ekskurziji na Višarjih
(Foto arhiv O ZVVS Murska Sobota).

Drago Ribaš

Zaključek in zahvala

Iz zbornika je razvidna povezanost prebivalcev Prekmurja z državno mejo, ki je od konca velike vojne omejevala prebivalce Prekmurja. Zaradi tega so se morali prebivalci Prekmurja navaditi na omejitve v zvezi z državno mejo, ker niso mogli meje prestopiti kjerkoli, ampak le na dogovorjenih mejnih prehodih z Republiko Avstrijo in Madžarsko. To je veljalo tudi za dvolastnike, torej osebe, ki so imele nepremičnino v sosednji državi.

Zaradi nadzora finančne straže tudi iz sosednje države niso mogli pripeljati, kar so želeli in kolikor so želeli brez plačila carine. Zaradi tega se je že takrat razvilo tihotapstvo, predvsem na meji z Madžarsko (sol) in tihotapstvo ljudi, ki so želeli v Ameriko zaradi hude revščine v Prekmurju. Novi državni organi, ki so prevzeli naloge v okraju Murska Sobota (policija, žandarmerija, finančna straža, mejne enote kraljevine SHS in redna vojska kraljevine SHS) so se morali navajati na pokrajino, ki je bila stoletja pod Madžari in prebivalci na te državne organe.

Druga svetovna vojna je ponovno podredila Prekmurje Madžarom, ki jim je z nasiljem in izseljevanjem po prvi vojni priseljenih Primorcev najprej uspelo krvavo zatreti upor Prekmurcev. Nato so pokrajino ob Muri držali v strahu s propagando in nasiljem. Zato so bili tudi poskusi OF do druge polovice 1944 leta, da bi v Prekmurju ustanovili vsaj krajevne odbore OF, neuspešni. Šele prodor Džemsove čete v Prekmurje in prihod več skupin aktivistov je omogočil organizacijo OF. Rezultat tega je bila tudi ustanovitev prve Prekmurske čete, ki je v stalnih bojih z okupatorjem uspela vsaj malo dvigniti moralo prebivalcev Prekmurja, tudi izven Dolinskega.

Prihod prve Prekmurske čete z Rdečo armado v Mursko Soboto je omogočil organizacijo nove oblasti in Narodne zaščite. Po krajših pripravah malo pred koncem vojne je bila ustanovljena, danes povsem pozabljena, prva Prekmurska brigada, enota, ki je sodelovala pri aktivnostih ob osvoboditvi Ptuja, nato Maribora, Dravograda in Celja.

Po ukinitvi in razpustitvi enot KNOJ-a pri varovanju državne meje, ki so jih nadomestile mejne enote JLA – graničarji, so se te zelo hitro povezale z okoliškim prebivalstvom in milico, kar nekaj jih je tudi vstopilo v vrste milice. Zaradi tega so se gradili zelo dobri medsebojni odnosi med graničarji in prebivalstvom, predvsem poveljniki stražnic so večinoma živeli v stanovanjih ali so zgradili hiše in se poročili z domačinkami. To je pozneje pripomoglo, da se niso vodili boji za vsako stražnico, ampak so jih poveljniki predali, ker so jim milični ali vojaki TO, s katerimi so se poznali, obljubili ravnanje, kot ga določa Ženevska konvencija, nekateri pa so tudi takoj prestopili v TO ali policijo.

V knjigi opisujemo vlogo in organizacijo občine, v tem primeru nekdanje velike Občine Murska Sobota, ki je bila hkrati samoupravna skupnost in državni organ na najnižji stopnji. Samoupravne funkcije so se kazale v delu skupščine občine in samoupravnih interesnih skupnosti, državni organi pa so spadali v Izvršni svet občine in so izvajali naloge na področju notranjih zadev, obrambe gospodarstva, tako kot so to danes upravne enote. Občina je imela svojo policijo PM, s splošnim delovnim področjem je spadala pod občino, ki je imenovala komandirja in njegovega namestnika in delno financirala stroške PM. Imela je svoj davčni organ in tudi štabi za Teritorialno obrambo so se v republiki razlikovali po tem, kako bogata je bila občina.

Da bi dokazovali, da je rasla stroka pri vojski in policiji tudi na tem območju, je opisana

organizacija žandarmerije, policije in vojske v Kraljevini SHS-Jugoslaviji. Po drugi svetovni vojni se ONZ niso razvijali od začetka, ker so imeli v svojih vrstah nekaj nekompromitiranih žandarjev. Za razvoj ONZ in TO pa je pomembna prelomnica prenos notranjih zadev leta 1967 v republiško pristojnost in naslednje leto ustanovitev teritorialnih zalednih enot, ki so jih imenovali TO.

Opis razvoja ONZ od leta 1945 do 1967 je pomemben, ker kaže na to, da so stroka, opremljenost in oborožitev ter tehnična sredstva rasli z rastjo države, ki je bila s strani okupatorjev neizmerno razdejana. Po letu 1967 se je slovenski del ONZ razvijal hitreje in bil v marsičem primerljiv s podobnimi organi v zahodni Evropi že v nekaj letih. Pomemben premik v organizaciji ONZ, TO in JLA sta imela napad teroristov na izraelske športnike na olimpijskih igrah v Nemčiji in nato vpad teroristične skupine, ki je želela izvesti državni udar z začetkom v Bosni in Hercegovini prav tako leta 1972 in so ga v ONZ poimenovali akcija Raduša. Pri prijetju oziroma likvidaciji celotne skupine je padlo mnogo žrtev med pripadniki JLA in TO Bosne in Hercegovine. Zaradi tega je maršal Tito odredil, da se v JLA, TO in ONZ oblikujejo posebne enote za protispecialno delovanje. Še isto leto je RSNZ SR Slovenije ustanovil bataljon milice, ki se je leta 1975 preoblikoval v Posebno enoto milice (PEM), ki je bila enota na sklic z aktivnim in rezervnim sestavom in je bila ustanovljena za vsako UJV do leta 1980 oziroma UNZ po tem letu posebej glede na velikost uprave. Republiški sekretar za notranje zadeve pa je lahko aktiviral celotno PEM.

Pomembna učna ura ONZ je bilo skoraj devet let sodelovanja v zveznem bataljonu milice na Kosovu od marca leta 1981, kamor je bil napoten skoraj vsak miličnik na mesečno, pozneje tri oziroma šestmesečne izmene. Februarja 1990 se je celotni kontingent iz Slovenije po ukazu slovenskega vodstva vrnil z opremo nazaj v Slovenijo. Akcija Sever, s katero je bil preprečen miting resnice v SR Sloveniji, je bila za zvezne organe znak, da sta milica in ONZ lojalna slovenskim oblastem in sta na njihov ukaz pripravljena kršiti tudi zvezne zakone. Tako se je osamosvojitvena vojna med JLA in predsedstvom SFRJ na eni strani ter slovenskimi ONZ na drugi začela 1. 12. 1989, ko so se medsebojni odnosi ohladili in so se začele aktivnosti za zavarovanje Slovenije na eni strani in ugotavljanje položajev, opreme in oborožitve JLA na drugi strani in obratno s strani protiobveščevalne službe JLA – KOS-a. Zaradi akcije Sever je skupščina SR Slovenije isti mesec lahko sprejela Zakon o političnih strankah in Zakon o spremembah zakonodaje o volitvah, s katerim je novim strankam omogočila nastop na volitvah.

V zborniku je opis razvoja TO v republiki in občini Murska Sobota z razdobji, ki so pomembna za povečanje strokovnosti, usposobljenosti, opremljenosti in načina delovanja TO. Opisano je tudi delo z mladimi, ki je bilo pomembno za utrjevanje zavesti in poznavanja osnovnih pravil bojevanja. Danes to radi imenujejo militarizacija družbe, vendar se to v zahodnih državah, ki naj bi nam bile vzor in v ZDA izvaja še danes.

Po volitvah aprila 1990 in zmagi koalicije DEMOS je po ukazu predsedstva pripravljenega že dalj časa prišlo do poskusa odvzema orožja TO v Sloveniji z izgovorom, da je orožje TO slabo varovano. To je posledično povzročilo spontano ustanovitev tajne organizacije, ki so jo poimenovali Manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ), v kateri sta sodelovala tako TO kot ONZ oziroma zelena in modra linija, kot so to takrat imenovali. Modra linija je bila že do takrat preverjena in usposobljena in je zato v tem času varovala prevoze orožja in sestanke pripadnikov MSNZ, v obrambnih načrtih pa je spremenila sovražnika in začela še bolj intenzivno spremljati gibanje in aktivnosti JLA. Zelena linija je morala ustanoviti novo Slovensko vojsko in pripraviti republiko na izredne razmere ali vojno.

Po spremembah ustave SR Slovenije, s katerimi je TO prešla pod republiko, je delo MSNZ postalo nepotrebno in so se vključili v Republiški sekretariat za ljudsko obrambo oziroma za notranje zadeve.

Akcija Plebiscit, sprožena v začetku decembra v ONZ, ni imela namena varovanja izvedbe plebiscita, ampak varovanje evidenc nabornikov na občinskih upravnih organih za ljudsko obrambo, ker naj bi sredi decembra vojaška policija JLA vdrla v prostore teh organov in odpeljala evidence, ki so se takrat še vodile ročno. Šele, ko se to ni zgodilo, so ONZ v okviru iste akcije dobili naloge za zavarovanje izvedbe plebiscita 23. 12. 1990. Akcija Plebiscit je bila glede informacij o JLA aktualna do odhoda zadnjega vojaka JLA iz Slovenije. V zborniku je prikazana korespondenca glede JLA in ukrepov ONZ ter priprav na različne razmere od novembra 1989 do konca leta 1991. Iz nje je razvidno, kako so se stvari zaostrovale, sodelovanje med TO in ONZ in ukrepi glede JLA. Čas osamosvojitvene vojne je opisan od 20. 6. 1991, ko je za ONZ začela veljati akcija Lipa, ki je določala priprave na zaostrovanje in vojno. Prav tako so opisane zadnje priprave TO v tistem času.

Čas agresije je vezan na obrambo posameznih mednarodnih mejnih prehodov – Gederovci, Kuzma na meji z Republiko Avstrijo in Hodoš na meji z Republiko Madžarsko, ki nikoli niso bili zasedeni. Posebej je opisano obleganje vojašnice Murska Sobota s strani TO in ONZ in tamkajšnji spopadi. Prav tako je opisana obramba mostov na reki Muri, na Petanjcih in v Dokležovju. Zelo hitro so bile izpraznjene stražnice JLA, večinoma s pogajanji, le na stražnici Petanjci, Kuzma in Hodoš je prišlo do spopada in nato predaje vojakov JLA.

Izjemno humano dejanje je bilo ravnanje z več kot 400 vojnimi ujetniki, vojaki JLA in zvezne carine ter zvezne milice v zbirnih centrih Zapori v Murski Soboti ter šolah v Bogojini in Puconci, kjer je skrbela za njih Civilna zaščita in prebivalci Goričkega, ki so za njih zbirali civilna oblačila in obutev. Eden redkih primerov vojn je bil, da so se vojni ujetniki izpuščali v času spopadov, edini pogoj je bil, da se lahko zagotovi njihov varen odhod domov.

ONZ so v tem času zelo uspešno izvedli akcijo Skala, s katero so zbrali pomurske delegate Skupščine Republike Slovenije na UNZ Murska Sobota in jih med spopadi 29. 6. 1991 varno prek MMP Gederovci z avtobusom UNZ Murska Sobota odpeljali prek Avstrije do Dravograda in nato v Ljubljano na nočno sejo skupščine in jih naslednji dan po isti poti vrnili domov.

Po 3. 7. 1991, ko so se iz Gornje Radgone odpeljali tanki in druga oklepna vozila, so se spopadi v Pomurju zaključili, napetosti pa so ostale. Ves čas pa so bežali še vojaki iz vojašnice Murska Sobota. Zbornik govori tudi o ugotavljanju in odpravljanju škode po spopadih v Murski Soboti in na MMP, kjer so bili spopadi. Prav tako o vedno večji problematiki begovcev, bivših vojakov JLA, ki so bežali iz vojašnic na Hrvaškem.

Na koncu smo poskušali prikazati rezultat tega, kar je nastalo v novi državi, torej razvoj novih občin – lokalnih skupnosti, ki so nastale na območju prejšnje velike občine. Prav tako smo objavili spominska znamenja, postavljena v počastitev teh dogodkov na tem območju. Na koncu pa smo predstavili še obe društvi, ki sta zbrali pogum in pripravili ta zbornik.

Povsem za konec so objavljeni akti, zaradi katerih se je pravzaprav začela agresija, in o katerih se vedno govori, zelo malo ljudi pa jih pozna in so še danes del našega ustavnega prava. Prav tako so objavljeni načrti obrambe OM Gornji Petrovci, način aktiviranja PEM I in PEM II na PMM Kuzma, načrt Kamen PMM Kuzma, UNZ Murska Sobota in državni načrt, kot osnovni načrt ravnanja v primeru izrednih razmer ali vojne.

Treba se je zahvaliti članom obeh društev, ki so žrtvovali svoj čas, da so napisali prispevke ali opisali svoje spomine, enako velja za predstavnike medijev, Civilne zaščite in občanov

in so s tem pripomogli, da vsebina ni prikazana samo s strani tistih, ki smo nosili orožje.

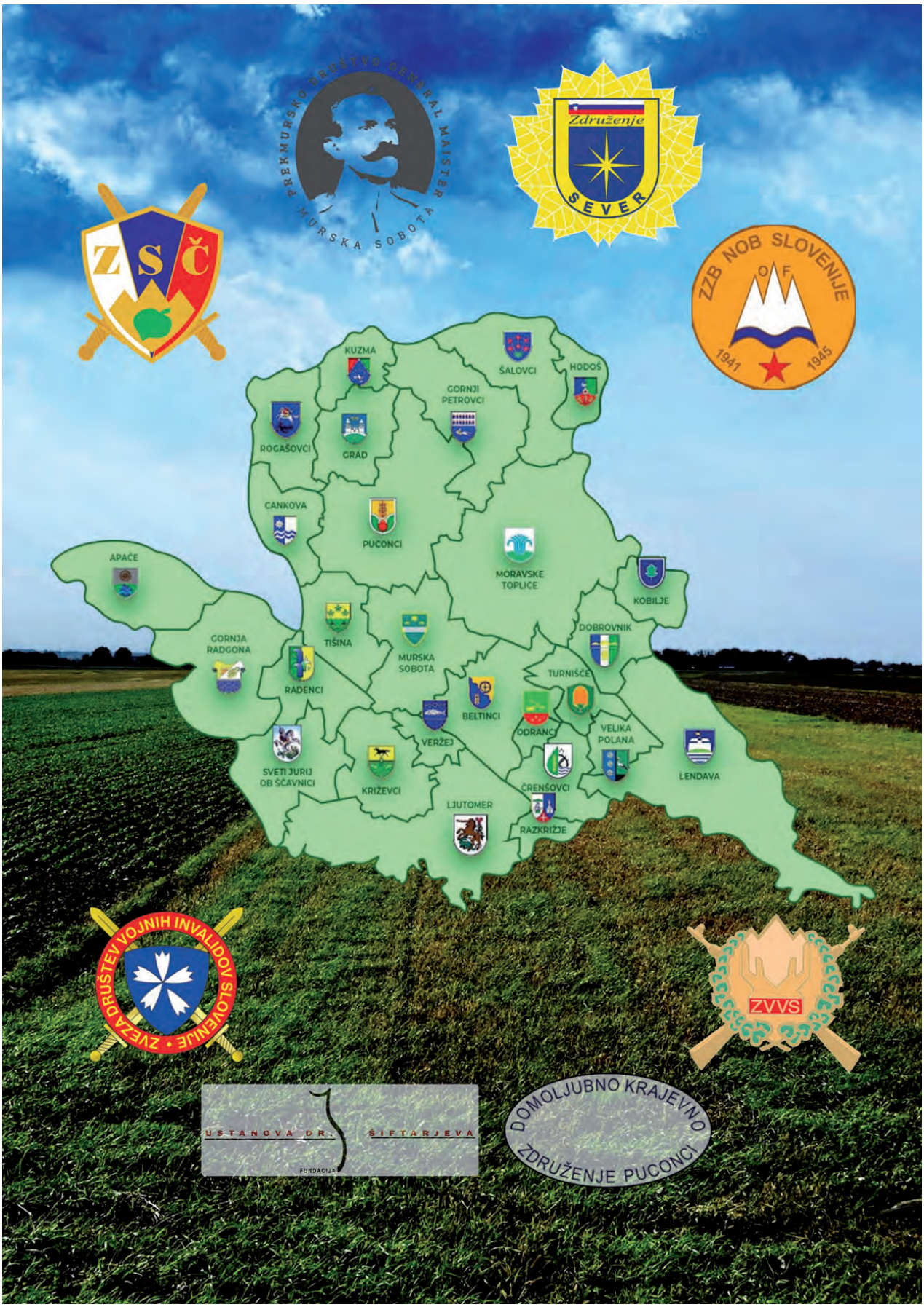
Iz zaplenjenega gradiva JLA smo objavili tudi njihove poglede na čas, ko se je odvijala agresija. Prav tako smo poskušali pokazati povezanost prebivalstva ob obeh državnih mejah z mejnimi enotami JLA, kar je na eni strani povzročalo odpor med občani, ko se je vse skupaj zaostrilo in na drugi strani omogočilo predajo večine stražnic brez izstreljenega naboja.

Posebej bi se radi zahvalili vsem 12 občinam, nastalih na območju bivše občine Murska Sobota, za njihovo pomoč in podporo v projektu. Prav tako gre zahvala lektorici in urejevalcem strani in tiskarju, da so iz te vsebine uspeli napraviti lepo in predvsem uporabno knjigo za proučevanje zgodovine tega obdobja, poučevanje v šolah ali obujanje spominov.

Naj zaključim z geslom obeh organizacij: **Naj ne bo pozabljeno.**

Lipa, tetraeder in spominski park kot primer opozarjanja, kako smo takoj na začetku slovenske samostojnosti obranili mlado državo. (Foto Danilo Zrim).

Logotipi članic koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja 2025 (KoDVOP) z zemljevidom pomurskih občin, kjer delujejo.

Dr. Alojz Šteiner

Spominska obeležja in spominske plošče o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni na območju Upravne enote Murska Sobota

Izhodiščni seznam spominskih obeležij in spominskih plošč o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju je bil izdelan leta 2016 in objavljen v knjigi Spomini ne zbledijo[583]. Ob tridesetletnici osamosvojitve je pregled dopolnjen in objavljen v četrti knjižici Spominska obeležja pripovedujejo 2021/22.[584] Seznam je izdelan po abecednem redu sedanjih občin na območju Upravne enote Murska Sobota. Poleg občine je naveden še kraj in mikro lokacija, vrsta in namen obeležja ter datum odkritja. Evidenca spominskih obeležij in spominskih plošč je za pripravo te knjige leta 2025 dopolnjena in ob 34-letnici osamosvojitve zajema 22 enot. Večino fotografij je prispeval Janko Durič, ki je za to leta 2016 prekolesaril Prekmurje. Avtorji fotografij so navedeni v podnapisih le teh. Na seznamu so prikazane samo tiste lokacije in objekti tajnih in drugih skladišč orožja TO in milice, na katerih so spominske plošče[585]. Prvi obeležji sta odkriti 21. 3. 2003 na Kuzmi in 7. 6. 2003 v Gederovcih. Skupno je postavljenih pet tetraedrov (na Hodošu, Kuzmi, dva v Murski Soboti in Čepincih) in en spomenik (v Gederovcih). Ostala obeležja predstavljajo spominske plošče.

I. SEZNAM

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Obeležje	Datum odkritja
1.	Beltinci in Veržej	Dokležovje	most na Muri	spominska plošča – braniteljem mostu	14. 8. 2016
2.	Cankova	Cankova	Cankova 21	Spominska plošča – vojna enota milice in skladišče orožja TO	14. 5. 2022
3.	Grad	Dolnji Slaveči	Dolnji Slaveči 50 (gasilski dom)	spominska plošča – tajno skladišče orožja milice – OM Rogašovci	20. 6. 2015
4.	Hodoš	Hodoš		spominsko obeležje – tetraedri	30. 6. 2007
5.	Kuzma	Kuzma	Kuzma 59	spominsko obeležje – tetraeder	21. 6. 2003
6.	Moravske Toplice	Bogojina	Bogojina 134a (OŠ Bogojina)	spominska plošča	10. 9. 2006
7.		Sebeborci	Sebeborci 76	spominska plošča – tajno skladišče orožja policije	28. 5. 2016

583 Glej: Janko Durič in Alojz Šteiner. 2016. V: Spomini ne zbledijo, Spomeniki, spominska obeležja in spominske plošče o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju. Murska Sobota: Arma, str. 191–204.

584 Glej: Alojz Šteiner, Spominska obeležja in spominske plošče o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni v Pomurju. V Spominska obeležja pripovedujejo 2021/22, E-publikacije. Murska Sobota: Signal, str. 141–173.

585 Za ostala skladišča in lokacije glej Tajna skladišča orožja TO v letih 1990 in 1991 – Spominski zbornik 2020.

8.	Murska Sobota	Murska Sobota	Trg zmage	spominsko obeležje – tetraeder	26. 12. 2013
9.		Murska Sobota	Tomšičeva ulica 15	spominska plošča MSNZ (Uporniki z razlogom)	5. 9. 2005
10.		Murska Sobota	Arhitekta Novaka 5	spominska plošča MSNZ milice	2. 7. 2010
11.		Murska Sobota	Arhitekta Novaka 11	spominska plošča na policijski postaji	18. 6. 2011
12.		Murska Sobota	Kopališka ulica 2	spominsko obeležje – tetraeder	22. 6. 2021
13.			Kopališka ulica 2	informativna tabla o dogajanju 1991	22. 6. 2021
14.		Murska Sobota	Ulica Zorana Velnarja 5	spominska plošča – skladišče orožja in streliva milice	30. 9. 2023
15.	Puconci	Puconci	Puconci 178, (OŠ Puconci)	spominska plošča – zbirni center za vojake JLA	22. 10. 2006
16.				spominska plošča – zahvala ONZ	18. 10. 2009
17.		Moščanci	Moščanci 28 (nekdanja OŠ Moščanci)	spominska plošča –začasno skladišče orožja TO	28.10. 2007
18.	Šalovci	Čepinci	Čepinci 37	spominsko obeležje – tetraeder	24. 6. 2012
19.		Šalovci	Šalovci 167/a	spominska plošča hraniteljem orožja in dokumentov PMM Hodoš	25. 5. 2025
20	Tišina	Petanjci	most na Muri	spominska plošča – braniteljem mostu	25. 6. 2012
21.		Gederovci	Gederovci 1a	spominska plošča – braniteljem mejnega prehoda iz vrst milice	7. 6. 2003
22.		Gederovci	Gederovci 10	spominsko obeležje	2. 7. 2006

II. FOTOGRAFIJE

Spominska plošča braniteljem mostu v Dokležovju na mostu na Muri. (Foto: A. Šteiner).

Spominska plošča vojne enote milice in skladišča orožja TO v Cankovi 21. (Foto: M. Osterc).

Spominska plošča tajnega skladišča orožja milice Oddelka milice Rogaševci v Dolnjih Slavečih 50 (gasilski dom). (Foto: J. Durič).

Spominsko obeležje – tetraedri na Hodošu 20a (pri trgovini). (Foto: J. Durič).

Spominsko obeležje – tetraeder v Kuzmi 59. (Foto: J. Durič in Občina Kuzma).

Spominska plošča v Bogojini 134 a (osnovna šola). (Foto: J. Durič).

Spominska plošča tajnega skladišča orožja policije v Sebeborcih 76 (družina Vagner). (Foto: J. Durič).

Spominsko obeležje braniteljem slovenske samostojnosti 1991 – tetraeder v Murski Soboti, Trg zmage. (Foto: J. Durič).

Spominska plošča »Uporniki z razlogom« (MSNZ) v Murski Soboti Tomšičeva 15. (Foto: J. Durič).

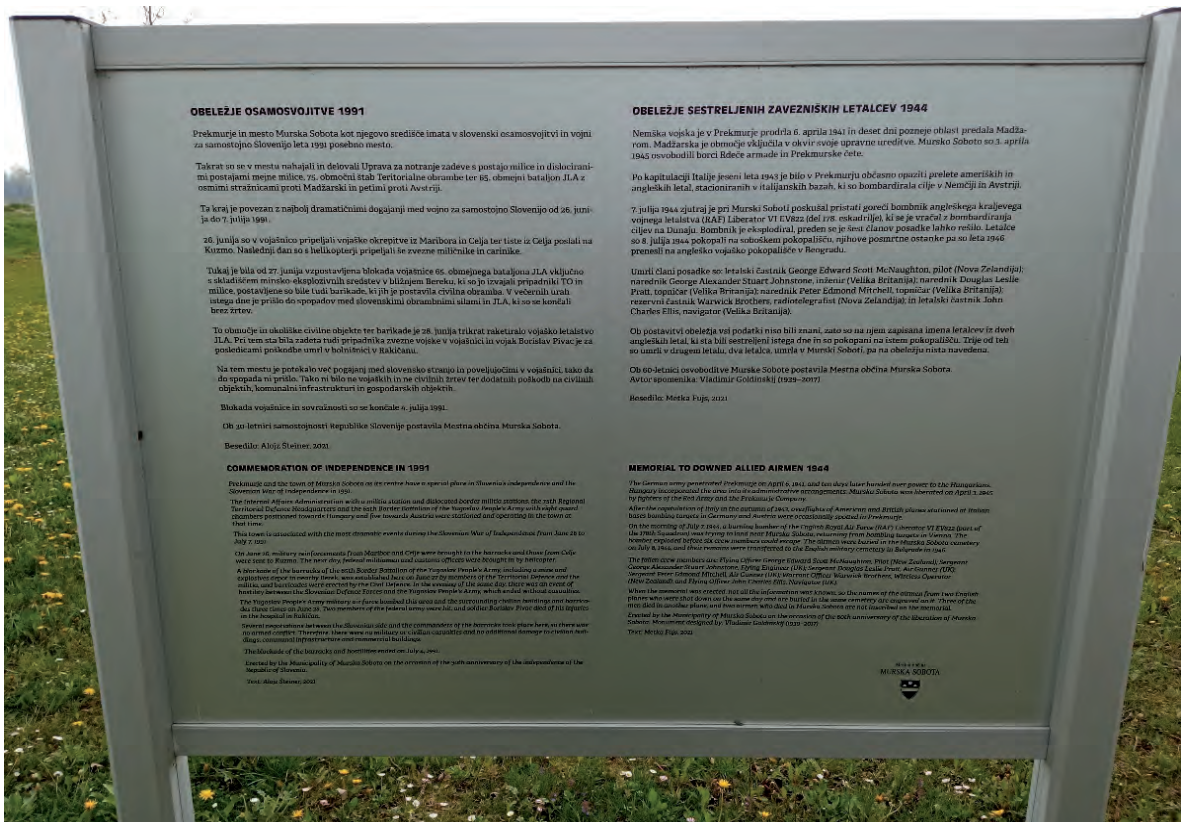
Spominska plošča MSNZ milice v Murski Soboti, Arhitekta Novaka 5.
(Foto: J. Durič).

Spominska plošča na Policijski postaji v Murski Soboti, Arhitekta Novaka 11.
(Foto: J. Durič).

Spominsko obeležje – tetraeder v Murski Soboti, Kopališka ulica 2. (Foto: J. Kološa).

OBELEŽJE OSAMOSVOJITVE 1991

Prekmurje in mesto Murska Sobota kot njegovo središče imata v slovenski osamosvojitvi in vojni za samostojno Slovenijo leta 1991 posebno mesto.

Takrat so se v mestu nahajali in delovali Uprava za notranje zadeve s postajo milice in dislocirani-mi postajami mejne milice, 75. območni štab Teritorialne obrambe ter 65. obmejni bataljon JLA z osmimi stražnicami proti Madžarski in petimi proti Avstriji.

Ta kraj je povezan z najbolj dramatičnimi dogajanji med vojno za samostojno Slovenijo od 26. junija do 7. julija 1991.

26. junija so v vojašnico pripeljali vojaške okrepitve iz Maribora in Celja ter tiste iz Celja poslali na Kuzmo. Naslednji dan so s helikopterji pripeljali še zvezne miličnike in carinike.

Tukaj je bila od 27. junija vzpostavljena blokada vojaštnice 65. obmejnega bataljona JLA vključno s skladiščem minsko-eksplozivnih sredstev v bližnjem Beršeu, ki so ju izvajali pripadniki TO in milice, postavljene so bile tudi barikade, ki jih je postavila civilna obramba. V večernih urah istega dne je prišlo do spopadov med slovenskimi obrambnimi silami in JLA, ki so se končali brez žrtev.

To območje in ukolišče civilne objekte ter barikade je 28. junija trikrat raketiralo vojaško letalstvo JLA. Pri tem sta bila zadeta tudi pripadnika zvezne vojske v vojašnici in vojak Borislav Pivac je za posledicami poškodbe umrl v bolnišnici v Rakičanu.

Na tem mestu je potekalo več pogajanj med slovensko stranjo in poveljujočimi v vojašnici, tako da do spopada ni prišlo. Tako ni bilo ne vojaških in ne civilnih žrtev ter dodatnih poškodb na civilnih objektih, komunalni infrastrukturi in gospodarskih objektih.

Blokada vojašnice in sovražnosti so se končale 6. julija 1991.

Ob 20-letnici samostojnosti Republike Slovenije postavila Mestna občina Murska Sobota.

Besedilo: Alojz Steiner, 2021

COMMEMORATION OF INDEPENDENCE IN 1991

Prekmurje and the town of Murska Sobota as its centre have a special place in Slovenia's independence and the Slovenian War of Independence in 1991.

The Internal Affairs Administration with a militia station and dislocated border militia stations, the 75th Regional Territorial Defence Headquarters and the 65th Border Battalion of the Yugoslav People's Army with eight guard chambers positioned towards Hungary and five towards Austria were stationed and operating in the town at that time.

This town is associated with the most dramatic events during the Slovenian War of Independence from June 26 to July 7, 1991.

On June 26, military reinforcements from Maribor and Celje were brought to the barracks and those from Celje were sent to Kuzma. The next day, helicopters delivered militiamen and customs officers.

A blockade of the barracks of the 65th Border Battalion of the Yugoslav People's Army, including a mine and explosives depot in nearby Berše, was established here on June 27 by members of the Territorial Defence and militia, and barricades were erected by the Civil Defence. In the evening of the same day, there was an event of hostility between the Slovenian Defence Forces and the Yugoslav People's Army, which ended without casualties.

The Yugoslav People's Army military aircraft bombed this area and the surrounding civilian buildings and barricades three times on June 28. Two members of the federal army were hit, and soldier Borislav Pivac died of his injuries in the hospital in Rakičan.

Several negotiations between the Slovenian side and the commanders of the barracks took place here, so there was no armed conflict. Therefore, there were no military or civilian casualties and no additional damage to civilian buildings, communal infrastructure and commercial buildings.

The blockade of the barracks and hostilities ended on July 6, 1991.

Erected by the Municipality of Murska Sobota on the occasion of the 20th anniversary of the independence of the Republic of Slovenia.

Text: Alojz Steiner, 2021

OBELEŽJE SESTRELJENIH ZAVEZNIŠKIH LETALCEV 1944

Nemška vojska je v Prekmurje prodrla 6. aprila 1941 in deset dni pozneje oblast predala Madža-rom. Madžarska je območje vključila v okvir svoje upravne ureditve. Mursko Soboto so 3. aprila 1945 osvobodili borci Rdeče armade in Prekmurske čete.

Po kapitulaciji Italije jeseni leta 1943 je bilo v Prekmurju občasno opaziti prelete ameriških in angleških letal, stacioniranih v italijanskih bazah, ki so bombardirala cilje v Nemčiji in Avstriji.

7. julija 1944 zjutraj je pri Murski Soboti poskušal pristati goreči bombnik angleškega kraljevega vojnega letalstva (RAF) Liberator VI EV822 (del 178. eskadrilje), ki se je vračal z bombardiranja ciljev na Dunaju. Bombnik je eksplodiral, preden se je šest članov posadke lahko rešilo. Letalce so 8. julija 1944 pokopali na sovaškem pokopališču, njihove posmrtne ostanke pa so leta 1946 prenesli na angleško vojaško pokopališče v Beogradu.

Umrli člani posadke so: letalski častnik George Edward Scott McNaughton, pilot (Nova Zelandija); narednik George Alexander Stuart Johnstone, inženir (Velika Britanija); narednik Douglas Leslie Pratt, topničar (Velika Britanija); narednik Peter Edmond Mitchell, topničar (Velika Britanija); rezervni častnik Warwick Brothers, radiotelegrafist (Nova Zelandija); in letalski častnik John Charles Ellis, navigator (Velika Britanija).

Ob postavitvi obeležja ni podatki niso bili znani, zato so na njem zapisana imena letalcev iz dveh angleških letal, ki sta bili sestreljeni istega dne in so pokopani na istem pokopališču. Trije od teh so umrli v drugem letalu, dva letalca, umrla v Murski Soboti, pa na obeležju niso navedena.

Ob 60-letnici osvoboditve Murske Sobote postavila Mestna občina Murska Sobota.
Avtor spomenika: Vladimir Goldinski (1929–2017)

Besedilo: Metka Fujs, 2021

MEMORIAL TO DOWNED ALLIED AIRMEN 1944

The German army penetrated Prekmurje on April 6, 1941, and ten days later handed over power to the Hungarians. Hungary incorporated the area into its administrative arrangements. Murska Sobota was liberated on April 3, 1945 by fighters of the Red Army and the Prekmurje Company.

After the capitulation of Italy in the autumn of 1943, overflights of American and British planes stationed in Italian hard bombing targets in Germany and Austria were occasionally spotted in Prekmurje.

On the morning of July 7, 1944, a burning bomber of the Virginia Royal Air Force (RAF) Liberator VI EV822 (part of the 178th Squadron) was trying to land near Murska Sobota, returning from bombing targets in Vienna. The bomber exploded before six crew members could escape. The airmen were buried in the Murska Sobota cemetery on July 8, 1944, and their remains were transferred to the English military cemetery in Belgrade in 1946.

The fallen crew members are: Flying Officer George Edward Scott McNaughton, Pilot (New Zealand); Sergeant George Alexander Stuart Johnstone, Flying Engineer (UK); Sergeant Douglas Leslie Pratt, Air Gunner (UK); Sergeant Peter Edmond Mitchell, Air Gunner (UK); Warrant Officer Warwick Brothers, Wireless Operator (New Zealand); and Flying Officer John Charles Ellis, Navigator (UK).

When the memorial was erected, not all the information was known. So the names of the airmen from two English planes who were shot down on the same day and are buried in the same cemetery are engraved on it. Three of the men died in another plane, and their names, who died in Murska Sobota, are not inscribed on the memorial.

Erected by the Municipality of Murska Sobota on the occasion of the 60th anniversary of the liberation of Murska Sobota. Monument designed by: Vladimir Goldinski (1929–2017)

Text: Metka Fujs, 2021

MESTNA OBČINA MURSKA SOBOTA

Informativna tabla o dogajanju 1991 v Murski Soboti, Kopališka ulica 2. (Foto: A. Šteiner).

Spominska plošča tajnega skladišča orožja in streliva milice na ulici Zorana Velnerja 5, Murska Sobota (družina Ribaš). (Foto: D. Bračko).

Spominska plošča Zbirnega centra za vojake JLA v Puconcih 178 (osnovna šola). (Foto: M. Kuhar).

Spominska plošča z zahvalo organom za notranje zadeve v Puconcih 178 (osnovna šola). (Foto: J. Durič).

Spominska plošča začasnega skladišča orožja TO na zgradbi nekdanje OŠ v Moščanih 28. (Foto J. Kološa).

Spominsko obeležje – tetraeder v Čepincih 37. (Foto: J. Durič).

Spominska plošča hraniteljem orožja in dokumentov PMM Hodoš v Šalovcih 167a (družina Graj). (Foto D. Nemeš).

Spominska plošča braniteljem mostu v Petanjcih na mostu na Muri.
(Foto: J. Durič).

Spominska plošča na mejnem prehodu v Gederovcih 1a.
(Foto: D. Grmek).

Spominsko obeležje v Gederovcih 10.
(Foto: J. Durič).

PRILOGE:

1. Načrt Kamen za ONZ v Republiki Sloveniji

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/54
DATUM: 25. 5. 2010

TAJNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

VARIANTNI POSTOPKI ZA UKREPANJE MILICE NA DRŽAVNI MEJI V REPUBLIKI SLOVENIJI V PRIMERU SLABŠANJA VARNOSTNIH RAZMER

Načrt ukrepanja je razdeljen v dve varianti. Prva varianta ima tri faze, druga varianta pa dve. Načrt ima šifro "KAMEN".

VARIANTA I. (KAMEN 1)

STOPNJA I (KAMEN 1/1)

V tej varianti delajo še vsi mejni prehodi v Republiki Sloveniji. Na vseh mejnih prehodih se uvede opazovanje in operativno pokrivanje dela vseh drugih kontrolnih organov.

NOSILCI:
- IM UNZ in VIS,
- starešine PM s splošnim in posebnim delovnim področjem.

STOPNJA II (KAMEN 1/2)

V primeru poslabšanja razmer se kadrovsko popolni naslednje enote milice:

PMM SKOFIJE

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest je potrebno, da UNZ Koper dodatno razporedi 11 delavcev milice. Uvede se stalna motorizirana patrulja na komunikaciji do mejnega prehoda.

REPENTABOR

Na novo se formira enota mejne milice, v katero se razporedi 20 delavcev milice:
- 3 iz PM Sežana,
- 10 iz PMM Fernetiči,
- 5 iz PMM Sežana,

Državni načrt Kamen za Republiko Slovenijo, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 1 starešina iz PMM Fernetiči,
- 1 starešina iz PM Sežana.

PM Sežana zagotovi 1 motorizirano patruljo na komunikaciji do mejnega prehoda.

PMM ROZNA DOLINA

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest je potrebno, da UNZ Nova Gorica dodatno razporedi 10 delavcev milice. Zagotovi se 1 motorizirana patrulja za permanentno pokrivanje komunikacij, ki vodijo do mejnega prehoda.

PMM JESENICE

Na obstoječe število zasednih delovnih mest UNZ Kranj dodatno razporedi 9 delavcev milice.
V primeru umika iz MP Jesenice na alternativni MP Rateče se iz PMM Jesenice razporedi 20 delavcev milice na ta prehod.

PMM JEZERSKO

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest UNZ Kranj dodatno razporedi 6 delavcev milice. Zagotovi se 1 motorizirana patrulja, ki permanetno pokriva cestno komunikacijo Predvor - Jezersko.

OMM LIBELICE

Na novo se formira enota mejne milice v katero se razporedi 16 delavcev milice:
- 1 starešina iz PMM Vič
- 5 delavcev milice iz PMM Vič
- 10 delavcev milice iz splošnih postaj milice.

Zagotovi se 1 motorizirana patrulja za permanetno pokrivanje cestne komunikacije Dravograd - Libeliče.

OMM JURIJ

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest UNZ Maribor dodatno razporedi 16 delavcev milice. Zagotovi se 1 stalna motorizirana patrulja za pokrivanje cestne komunikacije do mejnega prehoda.

PMM GORNJA RADGONA

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest UNZ Murska Sobota dodatno razporedi 14 delavcev milice.

PM DOLGA VAS

Državni načrt Kamen za Republiko Slovenijo, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest UNZ Murska Sobota dodatno razporedi 8 delavcev milice. Zagotovi se 1 motorizirana patrulja za permanentno pokrivanje komunikacije do mejnega prehoda.

V navedeno stopnjo se vključujejo tudi enote Teritorialne obrambe s svojimi načrti. PMM s svojim kadrovskim sestavom opravljajo naloge na celotnem območju mejnega prehoda, TO pa zavaruje komunikacije, ki vodijo do mejnega prehoda.

NOSILCI: - IM UNZ
- starešine milice s splošnim in posebnim delovnim področjem

STOPNJA III (KAMEN 1/3)

V primeru umika iz mejnih prehodov (stopnji I in II) predlagamo odpiranje rezervnih mejnih prehodov. Rezervne mejne prehode bi odpirali na naslednjih lokacijah:

NA MEJI Z ITALIJO:

- MP Voglje ali Gropada; UNZ Koper skoncentrira sile in jih po aktiviranju navedene stopnje napoti na predlagane točke.
- MP Opatje selo ali Valerišče; UNZ Nova Gorica skoncentrira sile in jih po aktiviranju navedene stopnje napoti na predlagane točke.

NA MEJI Z AVSTRIJO:

- cestni tunel v gradnji Karavanke in cestni tunel Ljubelj; UNZ Kranj skoncentrira sile in jih po aktiviranju navedene stopnje napoti na predlagano točko.
- UNZ Slovenj Gradec - cestni prehod Mežica (Reht).-
- UNZ Slovenj Gradec skoncentrira sile in jih po aktiviranju navedene stopnje napoti na predlagano točko.
- MP Gradišče; UNZ Maribor skoncentrira sile in jih po aktiviranju navedene stopnje napoti na predlagano točko.
- MK I/63 pri Matjaševcih; UNZ Murska Sobota skoncentrira sile in jih po aktiviranju navedene stopnje napoti na predlagano točko.

Državni načrt Kamen za Republiko Slovenijo, stran 3
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

NA MEJI Z MADŽARSKO:

- Martinje; UNZ Murska Sobota skoncentrira sile in jih po aktiviranju navedene stopnje napoti na predlagano točko.

NOSILCI: - IM UNZ
- starešine milice PM s splošnim in posebnim delovnim področjem

VARIANTA II (KAMEN 2)

STOPNJA I (KAMEN 2/1)

Prva stopnja druge variante pomeni patruljiranje delavcev milice v obmejnem območju z R. Hrvatsko. Za patruljiranje je potrebno zagotoviti 32 motoriziranih patrulj in sicer:

UNZ KOPER - 4 patrulje: 24 delavcev milice in 4 vozila
- PM Koper - 1 patrulja
- PM Škofije - 1 patrulja
- PM Piran - 1 patrulja
- PM Kozina - 1 patrulja

UNZ POSTOJNA - 3 patrulje: 18 delavcev milice in 3 vozila
- PM Cerknica - 1 patrulja
- PM Ilirska Bistrica - 2 patrulji

UNZ LJUBLJANA OKOLICA - 2 patrulji: 12 delavcev milice in 2 vozili
- PM Kočevje - 2 patrulji

UNZ NOVO MESTO - 7 patrulj: 42 delavcev milice in 7 vozil
- PM Črnomelj - 3 patrulje
- PM Metlika - 2 patrulji
- PM Novo mesto - 2 patrulji

UNZ KRŠKO - 4 patrulje: 24 delavcev milice in 4 vozila
- PM Brežice - 3 patrulje
- PM Krško - 1 patrulja

UNZ CELJE - 2 patrulji: 12 delavcev milice in 2 vozili
- PM Šmarje pri Jelšah - 1 patrulja
- OM Rogaška Slatina - patrulja

UNZ MARIBOR - 7 patrulj: 42 delavcev milice in 7 vozil

Državni načrt Kamen za Republiko Slovenijo, stran 4
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- PM Ormož - 2 patrulji
- OM Gorišnica - 2 patrulji
- OM Podlehnik - 3 patrulje

UNZ MURSKA SOBOTA - 3 patrulje: 18 delavcev milice in 3 vozila
- PM Lendava - 2 patrulji
- PM Ljutomer - 1 patrulja

Za patruljiranje v obmejnem območju z R. Hrvatsko je potrebno za delo v treh izmenah zagotoviti 192 delavcev milice in predlagamo, da se v primeru aktiviranja šifre KAMEN 2/1 vpokliče 192 rezervnih miličnikov.

NOSILCI: - Uprava milice
- IM UNZ
- starešine milice s splošnim in posebnim delovnim področjem

STOPNJA II (KAMEN 2/2)

V tej stopnji gre za vzpostavitev mejnih prehodov na meji z R. Hrvatsko, in sicer:

UNZ KOPER:
- cestni mednarodni MP Sečovlje
- cestni mednarodni MP Dragonja
- cestni mednarodni MP Socerga
- železniški mednarodni MP Kozina

UNZ POSTOJNA:
- cestni mednarodni MP Podgrad
- cestni mednarodni MP Jelšane
- cestni mednarodni MP Babno polje
- železniški mednarodni MP Ilirska Bistrica

UNZ LJUBLJANA OKOLICA:
- cestni mednarodni MP Brod na Kolpi
- cestni mednarodni MP Draga

UNZ NOVO MESTO:
- cestni mednarodni MP Metlika
- cestni obmejni MP Vinica
- železniški mednarodni MP Metlika

Državni načrt Kamen za Republiko Slovenijo, stran 5
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

UNZ KRSKO:
- cestni mednarodni MP Dobova
- cestni mednarodni MP Obrežje
- cestni obmejni MP Bizeljsko
- cestni obmejni MP Obrežje I
- železniški mednarodni MP Dobova

UNZ CELJE:
- cestni mednarodni MP Bistrica ob Sotli
- cestni mednarodni MP Dobovec
- cestni meddržavni MP Imeno
- cestni meddržavni MP Rogatec
- železniški mednarodni MP Imeno
- železniški mednarodni MP Rogatec

UNZ MARIBOR:
- cestni mednarodni MP Gruškovlje
- cestni mednarodni MP Zavrč
- cestni mednarodni MP Ormož
- cestni mednarodni MP Središče ob Dravi
- cestni obmejni MP Leskovec
- železniški mednarodni MP Središče ob Dravi

UNZ MURSKA SOBOTA:
- cestni mednarodni MP Petišovci
- cestni mednarodni MP Razkrižje
- cestni obmejni MP Gibina
- železniški mednarodni MP Petišovci

NOSILCI: - Uprava milice
- IM UNZ

Poleg tega predlagamo odprtje naslednjih begunskih centrov (v primeru potrebe):

- UNZ Koper: bivša osnovna šola v vasi Golac pri Materiji s kapaciteto 60 ljudi. Objekt v zasebni lasti;

- UNZ Celje: stara OŠ Kristan Vrh pri Mehtinju 150 oseb in OŠ Dobovac 100 oseb;

- UNZ Ljubljana okolica: Gozdarski dom Glažuta pri Grčanicah s kapaciteto 100 oseb in dom Travna gora s kapaciteto 60 oseb;

- UNZ Maribor: bivša šola na Rodnem vrhu v KS Podlehnik, občina Ptuj s kapaciteto 100 oseb;

- UNZ Murska Sobota: Vaški dom Šafarsko s kapaciteto 100 oseb in Zadružni dom Pelišovci s kapaciteto 100 oseb;

- UNZ Novo mesto: Srednja kmetijska šola Bajnof pod Trško goro s kapaciteto 150 oseb oziroma z dodatnimi

ležišči 250 oseb;

- UNZ Krško: osnovna šola Bušeča vas s kapaciteto 100 oseb, osnovna šola Bojsno s kapaciteto 100 oseb, osnovna šola Sromlje s kapaciteto 80 oseb in osnovna šola Blanca s kapaciteto 100 oeb.

Glede na navedene kapacitete lahko takoj sprejmemo v zbirnih centrih na mejih z Republiko Hrvatsko cca 1500 oseb.

Državni načrt Kamen za Republiko Slovenijo, strani 6 in 7
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

2. Načrt Kamen za UNZ Murska Sobota

UU242

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE V MURSKI SOBOTI
Inšpektorat milice

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/
DATUM: 25. 5. 2010

N A Č R T

POSTOPKOV ZA UKREPANJE MILICE NA DRŽAVNI MEJI V REPUBLIKI SLOVENIJI V PRIMERU SLABSANJA VARNOSTNIH RAZMER

" KAMEN "

VSEBINA NAČRTA:

1. Variantni postopki za ukrepanje... (RSNZ).
2. Načrt postopkov na območju UNZ Murska Sobota.
3. Delovna karta 1 : 50000
4. Priloge
   4.1 Objekti za nastanitev tujcev
   4.2 Seznam upokojenih delavcev milice

Načrt Kamen UNZ Murska Sobota, naslovna stran (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

VSEBINA NAČRTA:

Načrt ukrepanja je razdeljen na dve varianti. Prva varianta ima tri stopnje, druga varianta pa dve. Načrt ima v šifro _____.

Naloge iz tega načrta izvajajo postaje mejne milice, postaje milice s splošnim delovnim področjem in inšpektorat milice tukajšnje UNZ, ki skrbi za koordinacijo dela, nudi strokovno pomoč in opravlja nadzor nad delom.

VARIANTA I. (KAMEN I.)

Stopnja I. (KAMEN 1/1)

Po tej stopnji delajo še vsi mejni prehodi. Na vseh mejnih prehodih se uvede opazovalna služba in operativno pokrivanje dela vseh drugih kontrolnih organov in poročanje o ugotovitvah (spremljanje JLA - premike vojske, tehnike in Carine - izvajanje posebnih ukrepov po direktivah Carinske uprave iz Beograda, oviranje dela milice, izvajanje ukrepov oz. predpisov, ki niso bili objavljeni v Ur. listih).

NOSILCI: starešine PMM in PM

Stopnja II. (KAMEN 1/2)

V primeru poslabšanja varnostnih razmer teče kontrola prehajanja potnikov in vozil čez mejne prehode na vseh MP, zaradi izvajanja posebnih ukrepov pa se na območju tukajšnje UNZ kadrovsko okrepita postaji mejne milice

PMM GORNJA RADGONA

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest se enoti doda še 14 delavcev milice. Ob aktiviranju načrta PM G. Radgona z OM napoti 5 delavcev milice, PM M. Sobota z OM pa 9 delavcev na PMM G. Radgona, za pokrivanje komunikacij in usmerjanje prometa v mestu G. Radgona pa skrbi PM G. Radgona.

PMM DOLGA VAS

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest se enoti za izvajanje nalog doda 8 delavcev milice. Ob aktiviranju načrta PM Lendava z OM napoti na PMM Dolga vas 3 delavce milice, PMM Hodoš 3 in PMM Kuzma 2 delavca milice.

Za permanentno pokrivanje ceste, ki vodi na MP na relaciji MP Dolga vas - Lendava - mesto in po potrebi do mostu na Muri v Petišovcih, določi patruljo PPM M. Sobota.

Načrt Kamen UNZ Murska Sobota, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

NALOGE NA MEJNIH PREHODIH

Delavci milice na mejnih prehodih izvajajo:

- popolno kontrolo prehajanja čez državno mejo, če tudi carina ne bo delala - promet mora teči,
- popolno kontrolo gibanja in muditve na območjih MP,
- popolno kontrolo vnosa ali iznosa stvari, ki jih je po predpisih prepovedano prenašati čez mejo,
- zagotavljanje reda na MP in preprečevanje vseh vrst KD in prekrškov,
- popoln nadzor nad prehajanjem varnostno zanimivih oseb in posebnih kategorij potnikov,
- zbiranje varnostno zanimivih podatkov JLA in Carine oz. drugih službah na MP,
- PMM G. Radgona in Dolga vas pa morata z okrepljenim moštvom skrbeti za potek prometa čez ta dva MP in prehod držati odprt tudi s silo.

OBOROŽITEV IN OPREMA:

Miličniki na MP, v patruljah ter opazovalci so oboroženi s pištolo in dolgim orožjem s pripadajočim borbenim kompletom streliva, opremljeni z zaščitno masko in lisicami.

V navedeni stopnji se v delo na komunikacijah vključujejo tudi enote TO po svojih načrtih.

OPOMBA:

V primeru, da delo na PMM G. Radgona ne bo več mogoče, se prehod zapre - tehnična sredstva in arhiv se prenese v pisarne vodstva enote ter se enota premakne na rezervno lokacijo, to je na MP za obmejni promet Cankova, kjer nadaljuje z delom. V tem primeru PM G. Radgona promet preusmerja v smeri Radenci - Petanjci, PM M. Sobota pa Petanjci-Cankova.

Ob taki odločitvi OM Cankova z moštvom, ki bo na razpolago, takoj zasede MP Cankova in ga drži do prihoda delavcev milice iz PMM G. Radgona.

Varovanje komunikacij od območja MP in v globino prevzame TO.

NOSILCI: starešine PMM, PM in PPM.

Načrt Kamen UNZ Murska Sobota, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Stopnja III. (KAMEN 1/3)

V primeru, ko ne bo mogoče več držati mejnih prehodov po stopnji I. in II., in bo nujen umik iz MP, se pristopi k odpiranju rezervnih mejnih prehodov na novih lokacijah. Na območju UNZ bomo odprli naslednja rezervna mejna prehoda:

Na meji z Avstrijo:

- MK I/63 v gozdu pri Matjaševcih

Pogoje za dohod, ki bo vodil mimo cerkve v Kuzmo in po makadamski cesti skozi gozd na skupno pot, kjer se bo promet usmerjal v avstrijsko vas Tauka, bodo zagotovile enote TO.

Delo na začasnem MP pri MK I/63, to je kontrola prehajanja meje in varovanje tega mesta, prevzame PMM Kuzma s komandirjem, ki bo vodil delo, za okrepitev te enote pa PMM Gederovci zagotovi 5 miličnikov in OM Rogašovci 5 miličnikov.

Naloge in ukrepi na začasnem mejnem prehodu se opravljajo enako kot na rednih mejnih prehodih po stopnji II. s tem, da se bodo zagotovili minimalni pogoji za delo.

Oborožitev in oprema ostane enaka kot po stopnji II. s tem, da se s seboj vzamejo pripomočki za delo na MP, kar zagotovi PMM Kuzma. Odvisno od razmer, pa se določi tudi ostala oprema ob morebitnem odpiranju navedenega mejnega prehoda.

Na meji z Madžarsko:

MK 2/42 - Martinje

Pogoje za dohod, ki bo vodil po cesti iz smeri Mačkovci, kjer bodo zagotovile enote TO.

Delo na začasnem mejnem prehodu v Martinju, to je kontrolo prehajanja čez državno mejo in varovanje tega mesta oz. območja MP, prevzame PMM Hodoš s komandirjem, ki bo vodil delo. Za okrepitev te enote pa PMM Gederovci zagotovi 5 miličnikov in OM G. Petrovci 5 miličnikov.

Naloge in ukrepi na začasnem mejnem prehodu se opravljajo enako kot na rednih mejnih prehodih po stopnji II., s tem, da se zagotovijo minimalni pogoji za delo.

Oborožitev in oprema ostane enaka kot po stopnji II., s tem, da PMM Hodoš vzame s seboj vse pripomočke za delo na MP. Odvisno od razmer, pa se določi tudi ostala oprema ob morebitnem odpiranju navedenega mejnega prehoda.

NOSILCI: vodstvo PMM Kuzma, Hodoš, Gederovci in PM M. Sobota z OM in IM UNZ M. Sobota

Načrt Kamen UNZ Murska Sobota, stran 3
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

OPOMBA:

Za izvajanje navedenih nalog ne določajte pripadnikov PÉM.

VARIANTA II. (KAMEN 2)

Stopnja I. (KAMEN 2/1)

Prva stopnja druge variante pomeni vzpostavitev meje z Republiko Hrvatsko in varovanje zelene meje s Hrvatsko.

V tej stopnji se pristopi k patruljiranju delavcev milice v obmejnem območju z R Hrvatsko. Za patruljiranje na našem območju odrejamo tri motorizirane patrulje in sicer:

PM Lendava:

Zagotovi dve motorizirani patrulji z dvema voziloma za neprekinjeno pokrivanje obmejnega območja in sicer:

1. patrulja na relaciji Petišovci - Murska Šuma, po možnih voznih relacijah čimbližje reke Mure.

2. patrulja na relaciji Petišovci - G.Bistrica, po voznih cestah čim bližje reki Muri.

Točno relacijo določi vodstvo PM Lendava v opomniku za delo patrulje.

PM Ljutomer:

Zagotovi za pokrivanje obmejnega območja eno motorizirano patruljo:

- patrulja na relaciji Gibina - Presika, po voznih cestah v obmejnem območju.

NALOGE PATRULJ V MEJNEM OBMOCJU:

Patrulje sestavljata dva miličnika, oblečena v delovno uniformo, oborožena s pištolo in avtomatsko puško z enim borbenim kompletom, zaščitno masko, lisicami, v vozilu morata biti dve akumulatorski svetilki in oprema za nadzor cestnega prometa.

Za delo patrulje se PM dodeli vozilo M _____ iz PPM M. Sobota.

Načrt Kamen UNZ Murska Sobota, stran 4
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

1. Popoln nadzor nad gibanjem nevarnih oseb in prevoznih sredstev.
2. Popoln nadzor nad gibanjem tujcev (oz. beguncev iz Hrvatske).
3. Izvajanje ukrepov in preprečevanje prehoda ilegalcev - tudi po akciji "PREHOD" (kdo vse so ilegalci, bo določeno naknadno).
4. Nadzor nad opuščenimi in osamljenimi objekti.
5. Nadzor nad brodovi na reki Muri (da so na drugi strani zaklenjeni oz. ko obratujejo, da se ne prevažajo sumljive osebe in osebe, ki nimajo na našem območju kaj početi)-
6. Vzpostavite stike z vsemi brodarji in se dogovorite za obveščanje.
7. Postavljati občasne zasede oz. postanke na komunikacijah na križiščih, kjer se stekajo ceste, ki vodijo čez brodove oz. iz notranjosti Hrvatske.
8. Vzpostavljanje stikov s patruljami TO in izmenjava informacij.
9. Izvajanje vseh aktualnih nalog, ki bodo v času patruljiranja naložene.

NOSILCI: starešine milice s splošnim in posebnim delovnim področjem in IM UNZ.

Želeno mejo fizično po tej stopnji že varujejo enote TO.

OPOMBA:

Ob aktiviranju te stopnje lahko enote milice, ki pokrivajo obmejno območje vpokličejo enako število rezervnih miličnikov, kot jih imajo v patruljah.

Stopnja II. (KAMEN 2/2)

V tej stopnji gre za vzpostavitev mejnih prehodov na meji z R Hrvatsko in sicer na območju UNZ:

Za mednarodni promet:

- mejni prehod Petišovci - cestni
- mejni prehod Razkrižje - cestni
- mejni prehod Petišovci - železniški

Za obmejni promet:

- Gibina

V primeru aktiviranja šifre STOPNJA II. (KAMEN 2/2) se zasedejo vsi mejni prehodi z moštvom, ki je določeno po sistemizaciji RSNZ. Delo bo potekalo po navodilih - variantno. Mejne prehode oz. mesta se bo zasedlo:

Načrt Kamen UNZ Murska Sobota, stran 5
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 6 -

1. se bo samo opazoval promet,
2. opravi se blokada ceste in se ne dovoli prihod in odhod in
3. opravljala se bo kontrola prehajanja meje.

Navodila bodo pravočasna, prav tako organizacija in delo.

NOSILEC: IM UNZ M. Sobota

Poleg navedenega se po tej stopnji predvideva odprtje begunskih centrov (v primeru potrebe) in sicer:

občina Ljutomer: vaški dom Šafarsko s kapaciteto 100 oseb,

občina Lendava: zadružni dom Petišovci s kapaciteto 100 oseb.

V tej zvezi starešine obeh enot preverita stanje objektov, možnost oskrbe, varovanja in pogojev za življenje.

Milan Horvat
NAČELNIK INSPEKTORATA MILICE
samostojni inšpektor

Načrt Kamen UNZ Murska Sobota, stran 6
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

3. Načrt Kamen na PMM Kuzma

POSTAJA MEJNE MILICE
K U Z M A
Številka: 1-SZ-13/91
Datum: 03. April 1991

00243
VOJAŠKA SKRIVNOST
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PREKLICANA TAJNOST
ŠTEVILKA DOKUMENTA: 022-81/2009/5
DATUM: 25. 5. 2010

N A Č R T

POSTOPKOV ZA UKREPANJE MILICE NA DRŽAVNI MEJI V REPUBLIKI SLOVENIJI V PRIMERU SLABŠANJA VARNOSTNIH RAZMER

"KAMEN 1/3"

Kuzma, dne 03.04.1991

Načrt Kamen PMM Kuzma, naslovna stran
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

KAMEN 1/3

V primeru, ko ne bo več mogoče držati MP po stopnji načrta KAMEN I. in II. in bo nujen umik iz MP, se bo pristopilo k odpiranju rezervnih MP na novih lokacijah in sicer:

Na meji z rep. Avstrijo:

- MK I/63 v gozdu pri Matjaševcih -

Pogoje za dohod, ki bo vodil mimo cerkve /gostilne Zlate NEDELJKOVIĆ/ v Kuzmi in po makadamski cesti skozi gozd na skupno pot, kje se bo promet usmerjal v avstr. vas Tauko, bodo zagotovile enote TO.

Delo na začasnem MP pri MK št. I/63, to je kontrolo prehajanja in varovanje tega mesta, prevzame PMM Kuzma s komandirjem, ki bo vodil delo, za okrepitev te enote pa PMM Gederovci zagotovi 5 delavcev in sicer:

- ANTIČ PREDRAG - MS,
- LEBAR MARIJA - RAKIČAN,
- KOCBEK DRAGO - RADENCI,
- KLEMENČIČ MIRAN - LJUTOMER,
- RIBAŠ DRAGO - M. ČRNCI.

in OM Rogašovci prav tako 5 delavcev milice:

- KUHAR MIRAN - LEMERJE,
- ČURMAN REHMTO -,
- SUKIČ FRANC - ROGAŠOVCI,
- KORPIČ JOŽE - JURIJ,
- GAVEZ DANKO - JURIJ.

- . -

Načrt Kamen PMM Kuzma, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 2 -

Naloge in ukrepi na začasnem MP se opravljajo enako kot na rednih MP in sicer:
- popolna kontrola prehajanja čez drž. mejo, četudi carina ne bo delala - promet mora teči,
- popolna kontrola gibanja in muditve na območju MP,
- popolna kontrola vnosa - iznosa stvari, ki jih je po predpisih prepovedano prenašati čez drž. mejo,
- zagotavljanje reda na MP in preprečevanje vseh vrst KD in prekrškov,
- popolen nadzor nad prehajanjem var. zanimivih oseb in posebnih kategorij potnikov,
- zbiranje var. zanimivih podatkov o JLA, Carini,
- začasni MP-prehod na začasni lokaciji mora biti odprt ter ga je treba držati tudi s silo - vodstvo PMM Kuzma skupaj z okreplejmim moštvom mora poskrbeti, da bo promet potekal nemoteno, ter da bodo omogočeni minimalni pogoji za delo.

Oborožitev in oprema:
Miličniki na MP ter opazovalci so oboroženi s pištolo in dolgim orožjem s pripadajočim borbenim kompletom streliva, opremljeni z zaščitno masko in lisicami ter oblečeni v delovne uniforme.

Na začasni MP se s seboj vzamejo tudi pripomočki za delo na MP, za kar je zadolžen VI BURJAN MARJAN, katermu pomaga miličnik BAČIČ JOŽE za kar koristita OA znamke Z-YUGO 1,1 reg. št. MS-727-65.
Odvisno od razemr, pa komandir tuk. PMM določi tudi ostalo opremo ki bi bila potrebna ob morebitnem odpiranju začasnega MP.

Ta načrt je izdelan v enem izvodi ter se hrani v železni balgajni pri osnovnem načrtu "KAMEN"

Za zavarovanje začasnega MP se uporablja "Načrt varovanja začasnega MP", ki je kot priloga tega načrta.

Prav tako so v prilogah opredeljene naloge stražarjev, opazovalca ter eventuelne patrulje, ki bi kontrolirala območje začasnega MP.

- 3 -

PRILOGE:
- Načrt zavarovanja začasnega MP s skico mest stražarjev, opazovalca ter patrulje,
- opomnik nalog opazovalca,
- opomnik nalog stražarjev po stražarskih mestih,
- opomnik nalog patrulje.

Marjan SLAK, dipl. pol.
POSTAJE MEJNE MILICE
višji inšpektor

Načrt Kamen PMM Kuzma, strani 2 in 3
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

STOPNJA III. (KAMEN 1/3)
D o p o l n i t e v:

NA MEJI Z AVSTRIJO:

- Zaradi objektivnih okoliščin določamo novo lokacijo in sicer:

- MK II/49 - črni kamen Ocinje

Pogoje za dohod, ki bo vodil iz smeri vasi Grad-Večeslavci Rogašovci-Serdica-Ocinje-odcep za črni kamen - skozi gozd po stari utrjeni nemški cesti, kjer se bo promet usmerjal za ST.Anno, bodo zagotovile enote TO. Delo na začasnem MP pri MK II/49, to je kontrola prehajanja meje in varovanje tega mesta, prevzame PMM Kuzma s komandirjem, ki bo vodil delo, za okrepitev te enote pa PMM Gederovci zagotovi 5 miličnikov in OM Rogašovci 5 miličnikov.

Naloge in ukrepi na začasnem MP se opravljajo enako kot na rednih mejnih prehodih po stopnji II., s tem, da se bodo zagotovili minimalni pogoji za delo.

Oborožitev in oprema ostane enaka kot po stopnji II., s tem, da se s seboj vzamejo pripomočki za delo MP, kar zagotovi PMM Kuzma. Odvisno od razmer, pa se določi tudi ostala oprema ob morebitnem odpiranju navedenega mejnega prehoda.

NA MEJI Z MADŽARSKO:

- MK A-42 - Martinje

Pogoje za dohod, ki bo vodil po cesti iz smeri Mačkovec bodo zagotovile enote TO.

Delo na začasnem MP v Martinju, to je kontrolo prehajanja čez državno mejo in varovanje tega mesta oz. območja MP, prevzame PMM Hodoš s komandirjem, ki bo vodil delo, za okrepitev te enote pa PMM Gederovci zagotovi 5 miličnikov in OM G.Petrovci 5 miličnikov.

V primeru, da lokacijo MP pri A-42 v Martinju zasedejo druge sile pred našimi, se ta prenese na dosedanji MP Hodoš, kjer se drži prehod odprt pod enakimi pogoji, naloge na navedenem mejnem prehodu pa opravljajo miličniki istih enot kot v Martinju.

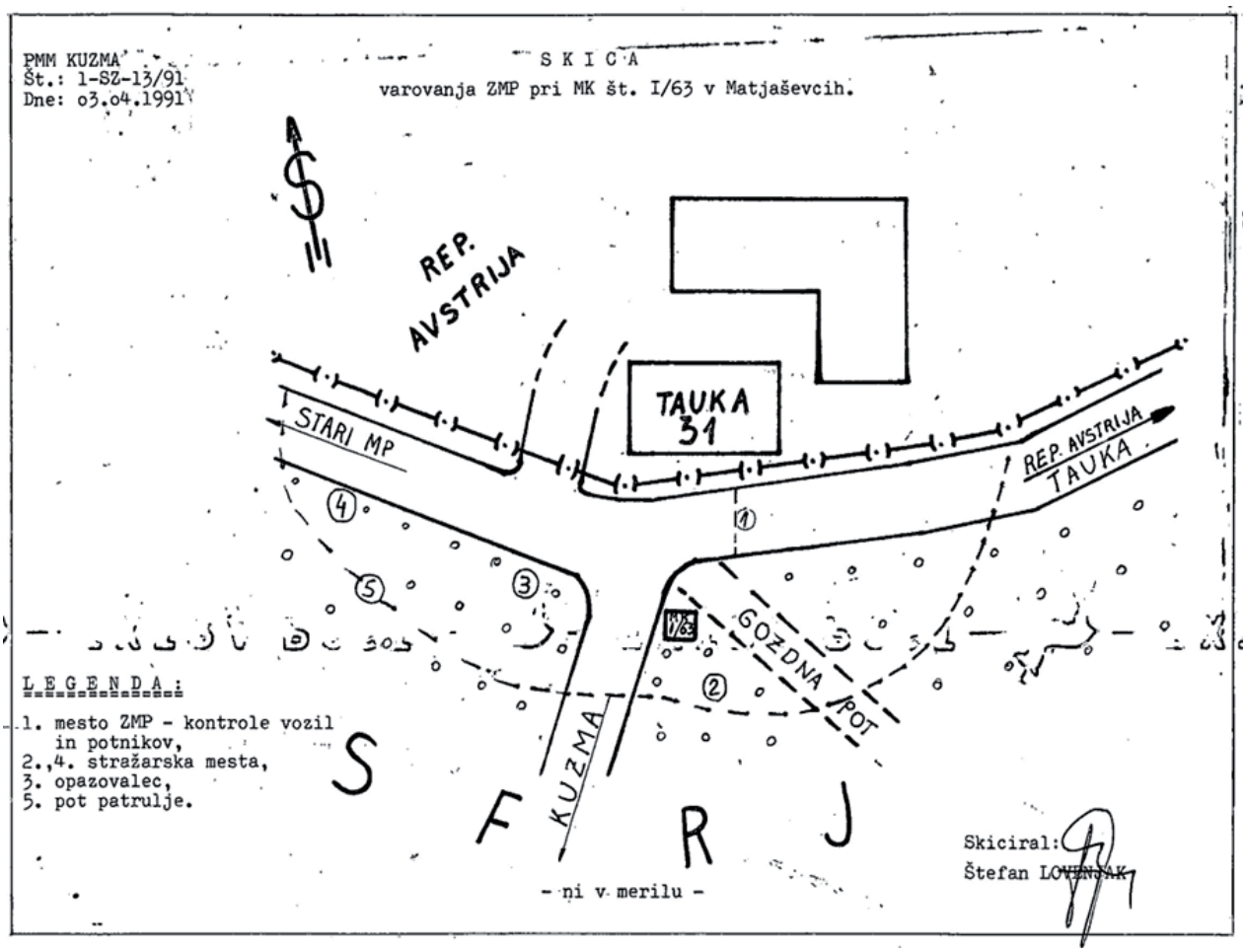
Pogoje za dohod, ki bo vodil skozi Mačkovce-Šalovce-Hodoš, bodo zagotovile enote TO.

Naloge in ukrepi na MP se opravljajo enako kot na rednih MP po stopnji II., s tem, da se zagotovijo minimalni pogoji za delo.

Oborožitev in oprema ostane enaka kot po stopnji II., s tem, da PMM Hodoš vzame s seboj vse pripomočke za delo na MP. Odvisno od razmer, pa se določi tudi ostala oprema ob morebitnem odpiranju navedenega MP.

NOSILCI: vodstvo PMM Kuzma, Hodoš, Gederovci in PM M. Sobota z OM in IM UNZ M. Sobota.

Načrt Kamen PMM Kuzma, stran 4
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Načrt Kamen PMM Kuzma, stran 5
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

4. Načrt aktiviranja Posebne enote milice Klin-I ali Klin-II na PMM Kuzma

Dostopno brez omejitve po 8. odstavku 65. člena ZVDAGA

1

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

O P O M N I K

za delo vodje skupine ob sprejemu signala: „KLIN - I.

Ko vodja skupine ali drugi delavec sprejme signal, da se aktivira PEM o tem takoj obvesti komandirja SLAK MARJAN ali delavca, ki ga zamenjuje.

Po telefonu obvesti kurirja HILL FRANC (preko VM Dol), da takoj obvesti o aktiviranju PEM - a PREVOLŠEK VINKOTA, ki se mora takoj z vso opremo javiti na PMM Kuzma.

Po telefonu preveri na PM M. Sobota, če so obvestili:

1. PREVOLŠEK VINKOTA
2. _____

Ob prihodu delavcev v enoto začne z opremljanjem le teh, oziroma opremo za _____ odpelje na mobilizacijsko zbirališče.

Oprema za pripadnike PEM je v skladišču v železni omari in posebaj označena.

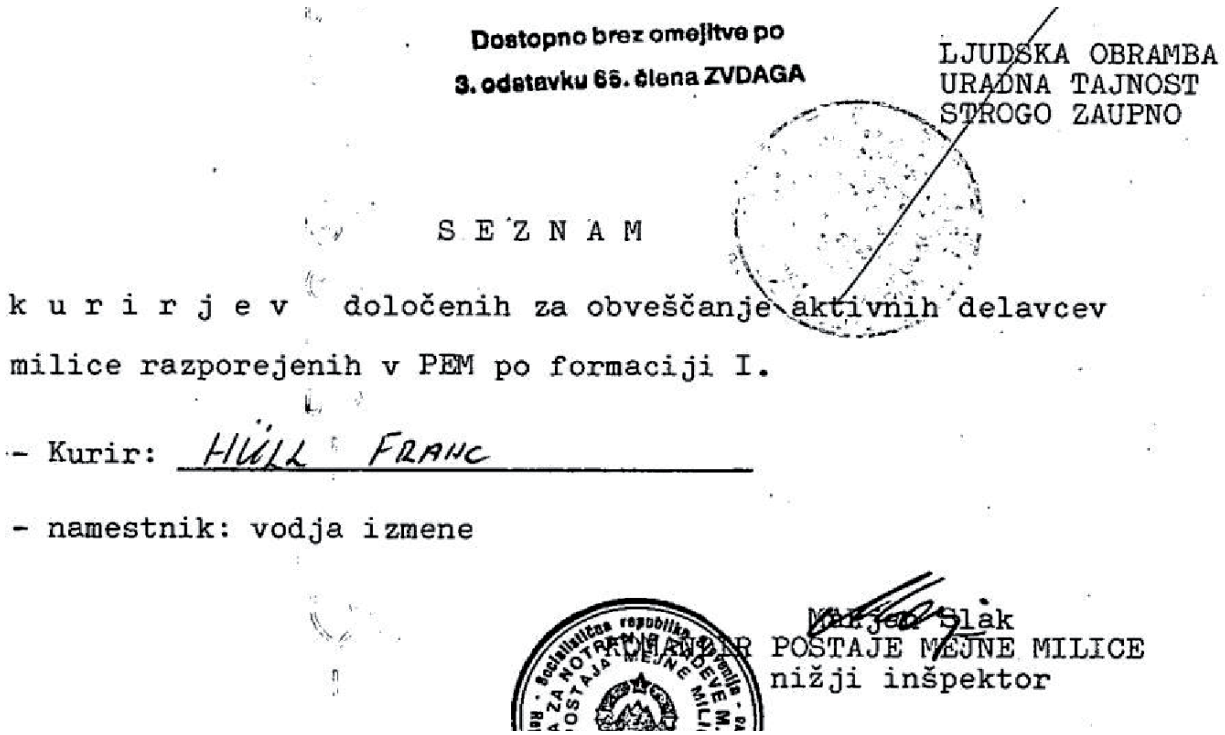
Ko so pripadniki PEMA opremljeni jih s službenim avtomobilom odpelje na mobilizacijsko zbirališče, ki je, če ni drugače določeno VAŠKI DOM RAKIČAN. Če službenega vozila ni, se uporabi za prevoz privatni osebni avtomobil, oziroma jih eden od delavcev odpelje s svojim avtomobilom.

V kolikor katerega od pripadnikov PEMa ni ga nadomesti drugi delavec milice in to PREVOLŠEK VINKOTA nadomesti ĐURIČ BOJAN,
_____ nadomesti _____,
_____ nadomesti _____, ali pa kateri koli drugi delavec, če teh ni.

PRILOGA: -seznam pripadnikov PEM-a
-seznam kupirjev
-seznam UKV zvez

Marjan Slak
KOMANDIR MEJNE POSTAJE MILICE
nižji inšpektor

Načrt aktiviranja Klin 1 na PMM Kuzma, stran 1 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Dostopno brez omejitve po
3. odstavku 65. člena ZVDAGA

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

S E Z N A M

k u r i r j e v določenih za obveščanje aktivnih delavcev milice razporejenih v PEM po formaciji I.

- Kurir: HÜLL FRANC
- namestnik: vodja izmene

Marjan Slak
KOMANDIR POSTAJE MEJNE MILICE
nižji inšpektor

Načrt aktiviranja Klin 1 na PMM Kuzma, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

5. Mobilizacijske zadeve OM Gornji Petrovci

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
ODDELEK GORNJI PETROVCI
Št.: 1-STD/45-90
Dne: 07.03.1990

PREKLIC TAJNOSTI
Št. dok: 009-28/2022/2
Datum: 7.3.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

NAČRT MOBILIZACIJE:

PREGLED DOKUMENTOV:

1. OPOMNIK ZA IZVAJANJE MOBILIZACIJE

2. NAVODILO ZA DELO DEŽURNIH SLUŽB

3. NAČRT POZIVANJA

4. NAČRT SPREJEMA

5. NAČRT MATERIALNO-TEHNIČNE OPREME (OSKRBE)

6. NAČRT ZDRAVSTVENE OSKRBE

7. NAČRT VAROVANJA MOBILIZACIJE

POOBLASTILU KOMANDIRJA PM
KOMANDIR ODDELKA MILICE
nižji inšpektor
Iztok TRČEK

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci – osnovna mapa
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
ODDELEK GORNJI PETROVCI
Št.: 2-57-51/90
Dne: 14/3-1990

PREKLIC TAJNOSTI
Šl.dok: 009-28/2022
DATUM: 7.3.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

OPOMNIK ZA IZVAJANJE MOBILIZACIJE

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA ODDELEK GORNJI PETROVCI OBČINA MURSKA SOBOTA

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci – opomnik za izvajanje mobilizacije (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
DOK! 009-28/2022/2
DATUM! 7.3.2022

OM GORNJI PETROVCI

Evid. štev: 2-SZ-57/90
Datum:

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

NAČRT VAROVANJA MOBILIZACIJE

1. OSNOVNO MOBILIZACIJSKO ZBIRALIŠČE:- prostori oddelka milice Gornji Petrovci 33.
2. REZERVNO BOLIZACIJSKO ZBIRALIŠČE:
   I. Vikend pri RK Cerkvi v G. Petrovcih
   II. Gozd pod pokopališčem v ADRIJANCIH
3. Za zavarovanja OMZ in RMZ se določita dve stražarski mesti: (v potrebi nastale situacije pa lahko več)

   OMZ
   I. stražarsko mesto- dvorišče in vhod na OM
   II. stražarsko mesto-parkirni prostori pred OM

   RMZ
   I. stražarsko mesto-pri vikendu ob nekategorizirani cesti južno od cerkve
   II. stražarsko mesto- pri cerkvi-TGM 355

   RMZ II
   I. stražarsko mesto- vhod na pokopališče ob regionalni cesti G.Petrovci - Šulinci
   II. stražarsko mesto- pod pokopališčem neposredno ob križišču regionalne ceste z lokalno G. etrovci - Adrijanci.
   III. stražarsko mesto-spodnji del gozda ob vznožju pokopališča.
4. NALOGE STRAŽARJEV:
   - opazujejo ožjo in širšo okolico na stražarskem mestu,
   - zbirajo informacije o sovražniku, njegovem gibanju, zaustavljajo nepoznane in sumnjive osebe, jih legitimirajo, o vseh zaznavah obveščajo vodstvo,
   - v primeru napada zavzamejo takoj primerno mesto kritja za obrambo, omogočajo umik enoti,
   - skrbijo za zavarovanje tehničnih sredstev (avtomobili in druga oprema)
5. NALOGE OSTALIH MILIČNIKOV:
   - vsi miličniki so dolžni samozaščitno obašati, skrbeti za lastno varnost, varnost drugih, tehnične opreme, varovati uradne podatke in dokumete v smislu delovanja sovražnikovih OS in zbirati obveščevalne podatke o sovražniku.

Iztok Trček
PO POOBLASTILU KOMANDIRJA PM
KOMANDIR ODDELKA MILICE
nižji inšpektor

Načrt zavarovanja mobilizacije OM Gornji Petrovci
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št. DOK: 009-28/2
DATUM: 7.3.2022

OM GORNJI PETROVCI
Evid. štev. 2-SZ-57/90
Datum:

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

NAČRT ZAVAROVANJA REZERVNEGA MOBILIZACIJSKEGA ZBIRALIŠČA

1. REZERVNO MOBILIZACISSKO ZBIRALIŠČE:
   I Vikend pri RK Cerkvi v G. Petrovcih
   II Gozd pod pokopališče v Adrijancih

2. Mobilizacija na RMZ se izvede v primeru, kadar to zaradi ogroženosti ni mogoče na osnovnem mobilizacijskem zbirališču.

3. Za zavarovanje RMZ se določita dve stražarski mesti in sicer: (po potrebi tri)
   I. stražarsko mesto je pri vikendu ob nekategorizirani cesti južno od cerkve.
   II. stražarsko mesto je pri cerkvi-TGM 355.
   III. stražarsko mesto je jugovzhodno od vikenda - RMZ med vikendom in pokopališčem v vinogradu.

   RMZ II
   I. stražarsko mesto je vhod na pokopališče ob regionalni cesti G. Petrovci - Šulinci.
   II. stražarsko mesto - pod pokopališčem neposredno ob križišču regionalne ceste z lokalno G. etrovci - Adrijanci.
   III. stražarsko mesto je v spodnjem delu gozda ob vznožju pokopališča.

4. Naloge stražarjev:
   - opazujejo ožjo in širšo okolico na stražarskem mestu,
   - zbirajo informacije o sovražniku, njegovem gibanju, zaustvljajo nepoznane in sumnjive osbe, jih legitimirajo, o vseh zaznavah obveščajo vodtvo,
   - v primeru napada zavzamejo takoj primerno mesto, kritje za obrambo omogočajo umik enoti.

5. Kadar se mobilizacija izvede na REZERVNEM MOBILIZACIJSKEM ZBIRALIŠČU, se ODDELEK MILICE formira na tem mestu.

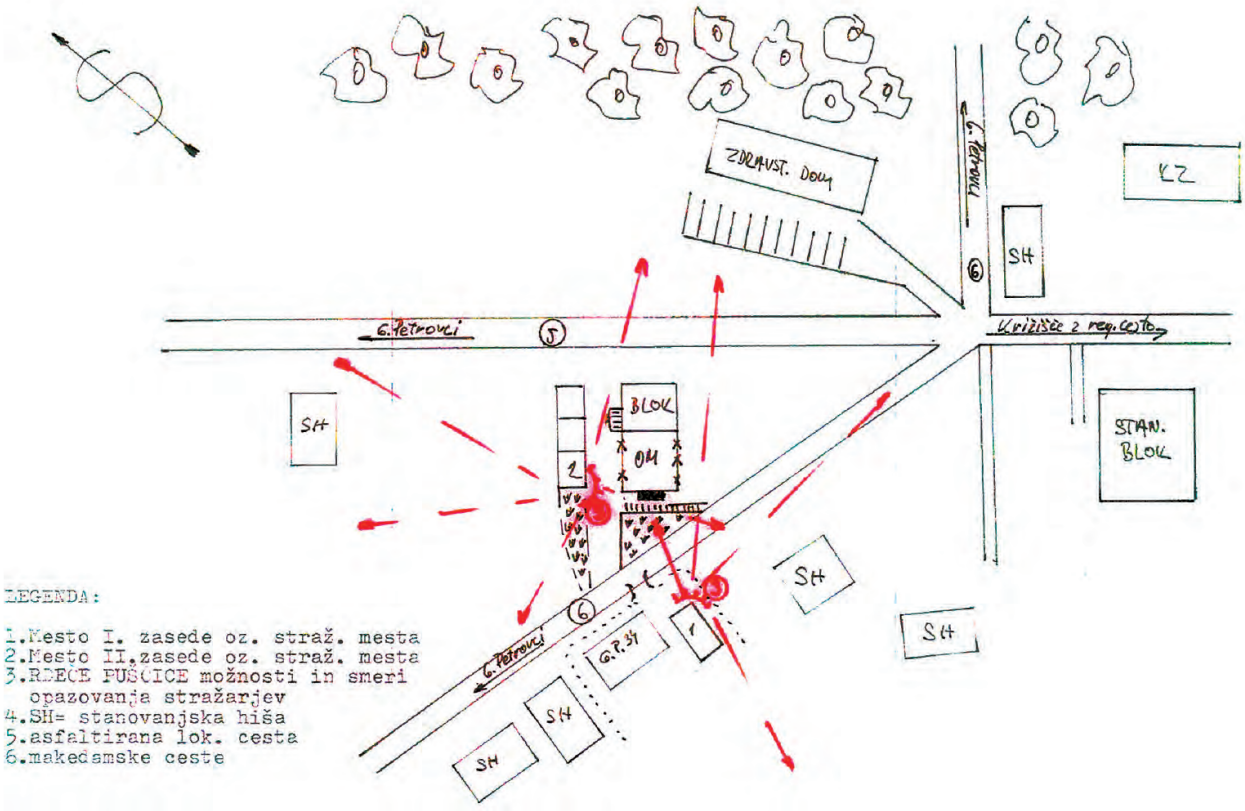
6. Na OVL, RVL I, in RVL II se izvrši premik po najkrajši poti maskirano in z izogibanjem javnih poti in mest ter s popolno pohodno disciplino.

7. V primeru napada sovražnika konfiguracija terena dopušča možnost umika na vse strani (VARNEGA UMIKA).

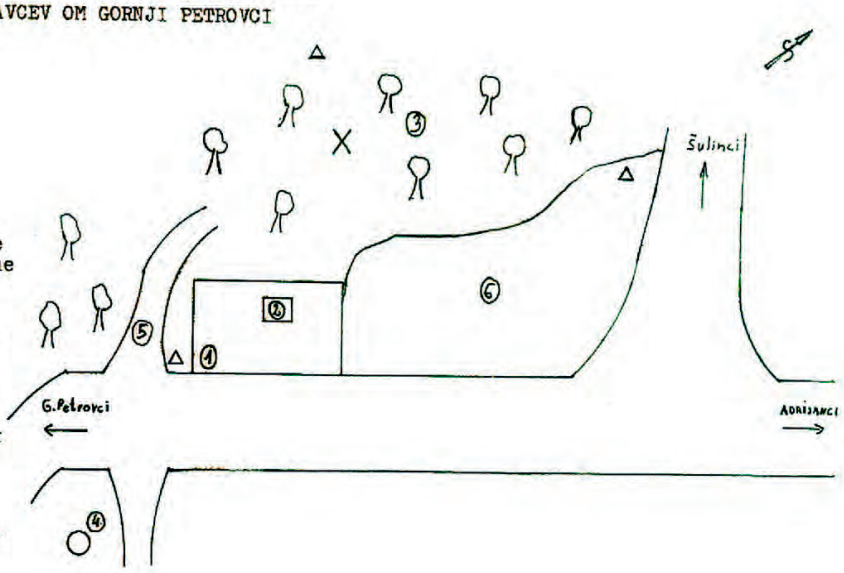
8. V primeru napada manjše sovražne enota se lahko nudi tudi odpor.

Iztok Trček
PO POOBLASTILU KOMANDIRJA PM
KOMANDIR ODDELKA MILICE
nižji inšpektor

Načrt zavarovanja mobilizacije OM Gornji Petrovci na rezervnem mobilizacijskem zbirališču (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

REZERVNO MOBILIZACIJSKO ZBIRALIŠČE
DELAVCEV OM GORNJI PETROVCI

L E G E N D A :

1. Pokopališče v Adrijancih, ki se nahaja ob levi strani regionalne ceste G. Petrovci - Šulinci v smeri Šulinci.
2. Mrliška vežica na pokopališču.
3. Gozdiček za pokopališčem.
4. Turistični dom G. Petrovci.
5. Poljska pot ki pelje v gozdiček mimo pokopališča.
6. Njive.

X znak pokazuje mesto kjer se nahaja rezervno mobilizacijsko zbirališče.

Δ znak pomeni stražarska mesta za varovanje rezervnega mobilizacijskega zbirališča.

G. Petrovci dne 10.12.1990

Skico izdelal:
VVO Karol POREDOŠ

Skici zavarovanja mobilizacije OM Gornji Petrovci
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št. Dok: 009-28/2002/1
Datum: 7.8. 2002

ODDELEK MILICE GORNJI PETROVCI
(Organizacijska enota)
Evid.št.: 2-97-51/90

Izdelano v 1 izvodih

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

OPOMNIK

za izvajanje mobilizacije

komandir OM
(naziv del in nalog za katerega se opomnik izdela)

Izdelan dne: 7/3-1990

Ažuriran dne: 14/3-1990

Podpis:

EM-6

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - opomnik za komandirja OM osnovna mapa (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Zap. št.	VSEBINA NALOGE	IZVAJALEC NALOGE	KRAJ IN ČAS IZVAJANJA NALOGE	PRILOGA	OPOMBA
1	2	3	4	5	6
1.	Če je z ukrepom pripravljenosti, na javni poziv in v primeru agresije - se aktivira mobilizacija	Komandir OM	Takoj		Takrat
2.	Preveri se, če se izvaja navodilo za delo dežurnega in izvajanje nalog	=			
3.	Aktivira in odredi ukrepe pozivanja	=			
4.	Aktivira in odredi načrt sprejema	=			
5.	Aktivira in odredi načrt materialno-tehnične oskrbe	=			
6.	Odredi izvajanje načrta varovanja mobilizacije	=			
7.	V primeru potrebe odredi posameznih ukrepov civilne zaščite (zatemnitev itd.)	=			
8.	Aktivira in odredi izvajanje varnostnih ukrepov	=			
9.	Vsako uro obvešča o poteku mobilizacije Postajo milice M. Sobota	=			

EM-6

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - opomnik za komandirja OM, naloge (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
ŠTEVILKA: 009-28/
DATUM: 7.3. 20

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
ODDELEK GORNJI PETROVCI
Št.: 2-97-52/90
Dne: 14/3-1990

NAVODILO ZA DELO DEŽURNIH SLUŽB

se nahaja v železni blagajni pri dežurnemu OM v posebni mapi plave barve

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - opomnik za dežurnega, kje najde načrt mobilizacije (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
ŠT. DOK: 009-28/2022/2
DATUM: 7.3.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

OM GORNJI PETROVCI
Evid. št.: 2-ŠT-52/90

Izdelano v 1 izvodih

NAVODILO ZA DELO DEŽURNE SLUŽBE

1. Naloga dežurnega na OM je, da ob sprejemu ukaza (obvestila) za izvedbo mobilizacije izvede naslednje ukrepe:

OBVEŠČA:

- komandirja OM [illegible]
- pomočnika kom. OM ali namestnika, ki ga zamenjuje _____
- kurirja [illegible], [illegible]

2. Izvede samozaščitne ukrepe:

- zatemnitev prostorov mobilizacijskega zbirališča,
- poskrbi za zavarovanje objekta - stražarska služba,

3. Obveščanje v delovnem in izvendelovnega časa:

- v delovnem času, ko dežurnega ni na OM (vsaj je samo od 21.-07. ure), ukaz o mobilizaciji prenese komandirju miličnik, ki ga je sprejel, izven delovnega časa pa je to lahko patrilja na terenu, katera takoj preko telefona ali neposredno obvešča komandirja, v času dežurstva pa to opravi dežurni po telefonu ali neposredno.
- v kolikor komandir ni dosegljiv, obvešča delavca, ki ga nadomešča.
- če nista dosegljiva kurirja, pa obvešča kateregakoli delavca, ki bo opravljal kurirsko službo.

Izdelan dne: 19/11-1988
Ažuriran dne: 7/3-1990
Podpis:

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
ODDELEK GORNJI PETROVCI
Št.: 1-92-SH/90
Dne: 14/3-1990

PREKLIC TAJNOSTI
Sl. Dok: 009-28/2022
DATUM: 7.5.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

NAČRT SPREJEMA

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije - načrt sprejema mobilizirancev - osnovna mapa
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Šb.Dok: 009-28/
DATUM: 7.3.202

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

NAČRT SPREJEMA IN RAZMESTITVE

I. NA OSNOVNEM MOBILIZACIJSKEM ZBIRALIŠČU:

1. Osnovno mobilizacijsko zbirališče je na OM Gornji Petrovci štev. 33.

2. I. AKTIVNI + REZERVNI dnevna soba v prostorih OM
II OSTALI DM kletni prostori OM

3. Za sprejem moštva je odgovoren POR. KOM. OM BERDEN, kateremu pomaga dežurni OM _____.

4. Naloge odgovornega za sprejem BERDENA oz. dežurnega _____ so:
- zabeleži v rubriko DAN IN ČAS PRIHODA,
- zabeleži razlog izostanka obveznika,
- seznani jih, v katerem prostoru se morajo zbrati,
- seznani jih, kdo je odgovoren za delitev orožja, streliva, in ostale tehnične opreme,
- seznani jih, kdo je komandir in pom. kom.

4. Za delitev orožja, streliva in ostalo tehnično opremo so zadolženi:
- za dnevni prostor TANACEK
- za kletne prostore DOSELJ

5. Oprema in ostalo se razdeli v prostoru kot je navedeno v točki 2.

6. Po razdelitvi orožja, streliva in ostale opreme se moštvo preseli oz. premakne na osnovno vojno lokacijo ali rezervno vojno lokacijo. To lahko na I ali II.

7. Za razmestitev celotnega moštva je odgovren komandir oz. pom. komandirja, izvede pa se na podlagi izdelanega načrta.

II. NA REZERVNEM MOBILIZACIJSKEM ZBIRALIŠČU:

1. Rezervno mobilizacijsko zbirališče je: G. Petrovci - Vikend
Pri kat. cerkvi - TGM 356.

2. Rezervno mobilizacijsko zbirališče je: GOZD pred pokopališčem
v ADIDANCIH ob cesti za ŠULINCE.

3. Za prenos orožja, streliva in ostale opreme na RMZ so zadolženi:
1 TRPLAN
2 DOHAT
3. ZADRAVEC
4. BRATKOVIČ

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije - načrt sprejema mobilizirancev, stran 1
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

- 2 -

Prevoz se opravi s prevoznimi sredstvi OM ali kako drugače.

Imenovani so odgovorni tudi za zazavrovanje moštva na prihod na rezervno mobilizacijsko zbirališče.

4. Za sprejem moštva je odgovoren: BEZDEN, katremu pomaga dežurni: _____

Naloge odgovornega za sprejem in dežurnega _____ _____ so:

- vpisujeta čas obveščanja in prihoda na RMZ,
- vpiše razlog, zakaj ni prišel,
- seznanijo se s kakšnim orožjem so zadolženi,
- kdo je komandir in pom. komandirja,
- seznanijo se z mestom zbirališča

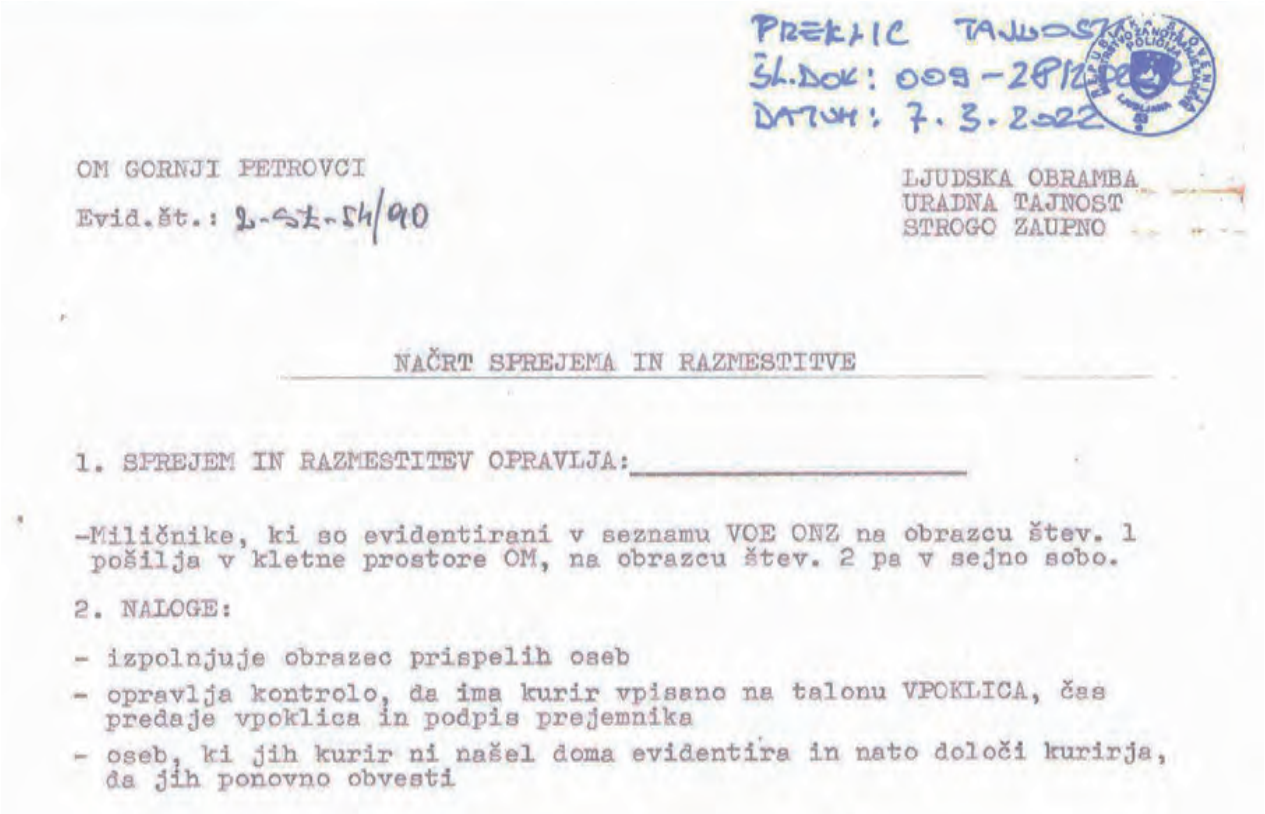
5. Za delitev orožja, streliva in ostale opreme so zadolženi:
   - ROŠELJ
   - TANACEK
   - KOVAČEVIČ

6. Po razdelitvi opreme komandir oz. pom. kom. določi, da se moštvo premakne na osnovno vojno ali rezervno vojno lokacijo, I ali II.

7. Za razmestitev na osnovni vojni ali rezervni vojni lokacijoi sta odgovorna komandir ali pom. kom.

Iztok Trček
PO POOBLASTILU KOMANDIRJA PM
KOMANDIR ODDELKA MILICE
nižji inšpektor

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije - načrt sprejema mobilizirancev, stran 2
(Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št.DOK: 009-28/12
DATUM: 7.3.2022

OM GORNJI PETROVCI
Evid.št.: 2-SZ-54/90

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

NAČRT SPREJEMA IN RAZMESTITVE

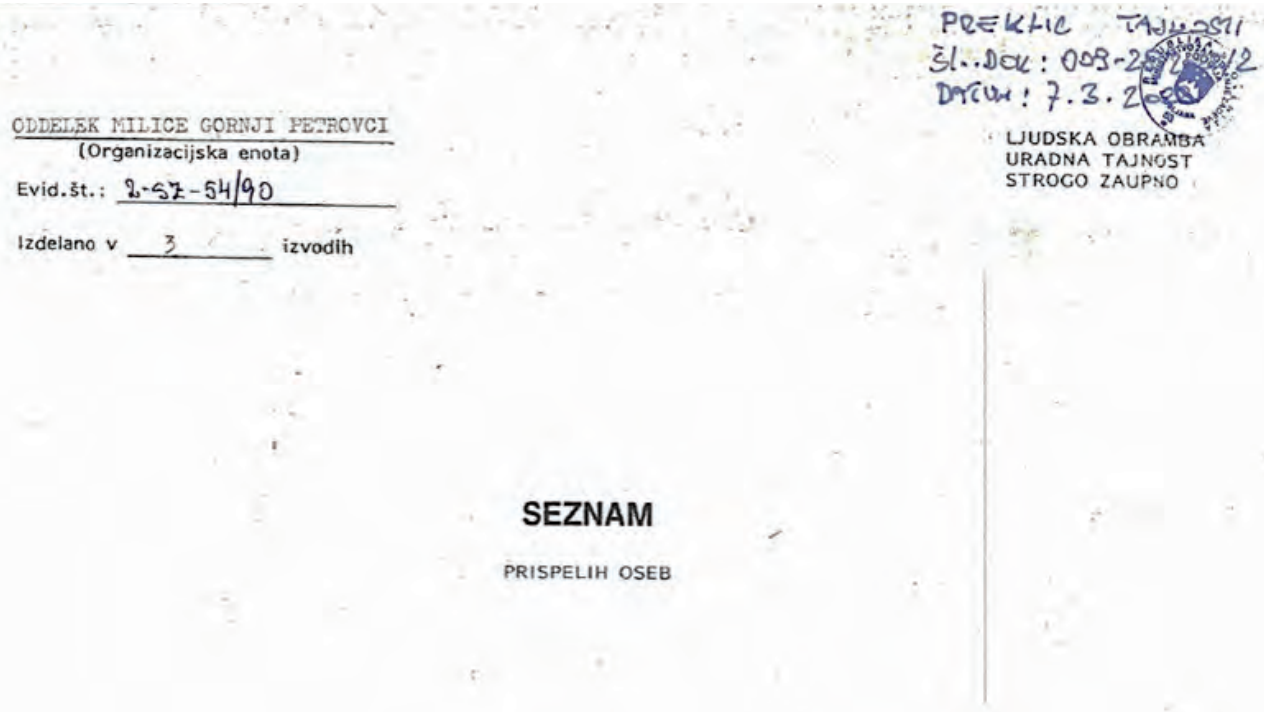
1. SPREJEM IN RAZMESTITEV OPRAVLJA:_____

-Miličnike, ki so evidentirani v seznamu VOE ONZ na obrazcu štev. 1 pošilja v kletne prostore OM, na obrazcu štev. 2 pa v sejno sobo.

2. NALOGE:

- izpolnjuje obrazec prispelih oseb
- opravlja kontrolo, da ima kurir vpisano na talonu VPOKLICA, čas predaje vpoklica in podpis prejemnika
- oseb, ki jih kurir ni našel doma evidentira in nato določi kurirja, da jih ponovno obvesti

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije - načrt sprejema mobilizirancev, stran 3 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št.DOK: 009-28/12
DATUM: 7.3.2022

ODDELEK MILICE GORNJI PETROVCI
(Organizacijska enota)
Evid.št.: 2-SZ-54/90
Izdelano v 3 izvodih

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

SEZNAM

PRISPELIH OSEB

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije, seznam prispelih oseb, osnovna mapa (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

MOBILIZACIJA 50 %

Zap. št.	PRIIMEK IN IME	DATUM ROJSTVA	ORGANIZACIJSKA ENOTA OZNAKA ENOTE	DAN IN ČAS PRIHODA	OPOMBA
1	2	3	4	5	6
1.	ČASAR ALBIN	[redacted]	OM G. Petrovci		
2.	KEDČMAR FRANC	[redacted]	-"-		
3.	LEPOŠA EMIL	[redacted]	-"-		
4.	KUHONJA ŠTEFAN	[redacted]	-"-		
5.	ČLIHTUBER JANEZ	[redacted]	-"-		
6.	ŠKERLAK ZLATKO	[redacted]	-"-		
7.	BUNDERLA MARJAN	[redacted]	-"-		
8.	MATJAŠ BOJAN	[redacted]	-"-		
9.	ZELKO ŠTEFAN	[redacted]	-"-		
10.	SEVER DEZIDER	[redacted]	-"-		
11.	KOLOŠA MARJAN	[redacted]	-"-		
12.	KEDČMAR VILJEM	[redacted]	-"-		
13.	FUJS FRANC	[redacted]	-"-		

EM-7

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije, seznam mobiliziranih 50 odstotkov (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

MOBILIZACIJA 100 %

Zap. št.	PRIIMEK IN IME	DATUM ROJSTVA	ORGANIZACIJSKA ENOTA OZNAKA ENOTE	DAN IN ČAS PRIHODA	OPOMBA
1	2	3	4	5	6
1.	ČUK VIDOR	[redacted]	OM G. Petrovci		
2.	KRENOS ŠTEFAN	[redacted]	-"-		
3.	BOKAN ŠTEFAN	[redacted]	-"-		
4.	KUMIN JANEZ	[redacted]	-"-		
5.	KUHONJA ŠTEFAN	[redacted]	-"-		
6.	BUNDERLA MARJAN	[redacted]	-"-		
7.	MATJAŠ BOJAN	[redacted]	-"-		
8.	ZELKO ŠTEFAN	[redacted]	-"-		
9.	ŠKERLAK ZLATKO	[redacted]	-"-		
10.	ŠLIHTUBER JANEZ	[redacted]	-"-		
11.	SEVER DEZIDER	[redacted]	-"-		
12.	KOLOŠA MARJAN	[redacted]	-"-		
13.	KEDČMAR VILJEM	[redacted]	-"-		
14.	FUJS FRANC	[redacted]	-"-		
15.	ČÖR ANTON	[redacted]	-"-		

EM-7

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije, seznam mobiliziranih 100 odstotkov (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

MOBILIZACIJA 100 %

Zap. št.	PRIIMEK IN IME	DATUM ROJSTVA	ORGANIZACIJSKA ENOTA OZNAKA ENOTE	DAN IN ČAS PRIHODA	OPOMBA
1	2	3	4	5	6
16.	ČASAR MIDAN	[redacted]	OM P. PETROVCI		
17.	LENARČIČ ZDENKO	[redacted]	-"-		
18.	LUCO ŠTEFAN	[redacted]	-"-		
19.	SVETEC RUDOLF	[redacted]	-"-		
20.	ČRNKO BOGDAN	[redacted]	-"-		
21.	ABRAHAM ALEKSANDER	[redacted]	-"-		
22.	VERNER JOŽE	[redacted]	-"-		
23.	LEDINŠA EMIL	[redacted]	-"-		
24.	KERČMAR FRANC	[redacted]	-"-		
25.	ČASAR ALBIN	[redacted]	-"-		
26.					
27.					

EM-7

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - naloge dežurnega za izvedbo mobilizacije, seznam mobiliziranih 100 odstotkov, stran 2 (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
ŠT.DOK: 009-28/20
DATUM: 7.3.202

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
OBČINA MURSKA SOBOTA
POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA
ODDELEK GORNJI PETROVCI
Št.: 2-SZ-55/90
Dne: 14/3-1990

NAČRT MATERIALNO - TEHNIČNE OSKRBE

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA POSTAJA MILICE MURSKA SOBOTA ODDELEK GORNJI PETROVCI

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - načrt materialno-tehnične oskrbe, osnovna mapa (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREGLED POPOLNJENOSTI Z OROŽJEM IN OBOROŽITVENO OPREMO

	Sist.	Popol.
PM M-72	3	3
AP M-70/a, M-70/b	20	20
PAP	6	6
PIŠTOLA M-57 TT	20	/
PIŠTOLA ČZ 7,65	9	9
OPRTAČ 3D	20	6
LOPATICA, KRAMP VOJAŠKI	3	2
DALNOGLED	4	/
BUSOLA	4	2
NABOJI 7,62 TT	1000	/
NABOJI 7,62 PAP, AP	8400	28 000
NABOJI 7,65	450	1 000
ŠOTORSKO KRILO	29	14
ODEJA	29	19
PORCIJA	29	14
TORBICA ZA PRVO POMOČ	3	/
OS. PRIBOR ZA DEKONTAMINACIJO	29	/
ZAŠČITNA MASKA	29	/
OSEBNI DOZIOMETER	29	/
ČITALEC OSEBNEGA DOZIOMETRA	1	/

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - načrt materialno-tehnične oskrbe - oboroževitev enote (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
DOK: 009-28/2022/2
DATUM: 7.3.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

1

N A Č R T

zavarovanja arhiva in materialno tehničnih sredstev

V neposredni vojni nevarnosti in v vojni, ko je potreben premik vojno organizacijskih enot ONZ na vojno lokacijo, je tuk. OM dolžan izvesti naslednje ukrepe pri zavarovanju arhiva in materialno tehničnih sredstev:

1. Arhiv in materialno tehnična sredstva skupine " B " (glej seznam) naložita v službeni avtomobil, M 507-078 POREDOŠ Karel in odpeljeta na določeno vojno lokacijo.

2. Arhiv skupine " C " (glej seznam), Kočiš Boris, VAVROŠ MARTIN zbereta in znosita na dvorišče OM za garaže, ga polijeta z bencinom in zažgeta.

3. Arhiv skupine " D " (glej seznam) ostane na mestu, kjer se nahaja.

Delavci, ki so zadolženi za opravljanje določene naloge pri zavarovanju in uničenju arhiva in drugih materialno tehničnih sredstev po tem načrtu, morajo svoje dolžnosti opraviti v čimkrajšem času.

PO POOBLASTILU POVELJNIKA PM
POVELJNIK V. OP. OBMOČ.
Bojan ŠEBJANIČ

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - načrt zavarovanja materialno-tehničnih sredstev (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

SKUPINA " B "

1. MOB zadeve - obrambni načrt, načrt pripravljenosti, mobolizacija delovanje ONZ v neposredni vojni nevarnosti in vojni (celotna zelena plastična mapa).

2. Žigi in pečati

3. Tiralični register.

Materialna-tehnična sredstva prevzemejo v skladu z izdelanim načrtom posamezni POM. (glej seznam zadolžitve z materialno tehničnimi sredstvi.

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - načrt zavarovanja materialno-tehničnih sredstev (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

SKUPINA " C "

1.Delovodniki
2.Pravilnik o organizaciji in sistemizaciji delovnih mest PM in OM
3.Letna poročila in analize dela
4.Lokalni in zvezni nadziranci (dosjeji)
5.Informatorji RSNZ
6.Evidence o kriminaliteti (fascikli KD, knjiga KD)
7.Predlogi in poročila o prekrških
8.Zapisniki konferenc komandirjev
9.Zapisniki delovnih sestankov
10.Zapisniki o pregledih OM
11.Mape delavcev
12.Strokovno izobraževanje delavcev
13.Dnevni razpored dela in poročila o opravljenem delu
14.Dnevnik dogodkov - fascikel
15.Pridržane osebe
16.Poročila o uporabi prisilnih sredstev
17.Pritožbe občanov
18.Operativne evidence OM in VO
19.Programi dela za VO in OM
20.Navodila RSNZ in okrožnice
21.Informativni bilten
22.Signaturni znaki
23.Interni telefonski imenik
24.Glasniki tiralic za zadnjih 5 let
25.Aktualne tiralice - depeše
26.Priročnik za varstvo ustavne ureditve (modra knjižica)
27.Navodila MOB zadev
28.Splošni arhiv MOB zadev
29.Mirnodobski načrti vseh vrst

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - načrt zavarovanja materialno-tehničnih sredstev (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

SKUPINA " D "

-Pribor za opremo pošte
-register ukradenih motornih vozil (fascikel depeš)
-uradni listi in druga strokovna literatura
-razni obrazci
-register ukradenih predmetov
-imeniki mest in naselij
-zapisniki prometnih nezgod

Vse ostalo, kar ni beleženo pod skupino " B" in " C ".

Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - načrt zavarovanja materialno-tehničnih sredstev (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
ŠL.DOK: 009-28/2022
DATUM: 7.3.2022
LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

OM GORNJI PETROVCI

Evid.štev.: 2-SŽ-55/90

NAČRT MATERIALNO-TEHNIČNE OSKRBE

1. Ob izvedbi mobilizacije na osnovnem mobilizacijskem zbirališču- prostori OM Gornji Petrovci in samska ležišča, katera so opremljena z 2 posteljama,v dnevni sobi je možnost premočišča za 10 miličnikov -uporabijo se lahko spalne vreče(teh nimamo) ali deke. Prostori OM bi služili za normalno delo miličnikov. Normalno bi lahko prenočevalo 60% delavcev, za ostale bi se lahko uredila sejna soba na OM.

2. Ob izvedbi mobilizacije na rezervnem mobilizacijskem zbirališču ni urejenih prostorov za prenočišče, zato je potrebno (spalne vreče,deke), nekaj miličnikov bi lahko prenočilo na tleh v RMZ, nekaj pa v sosednji zgradbi.

3. PREHRANA:
V kolikor bi razmere to dopuščale bi koristili hrano pri virih, doma, saj je v rezervi nimamo.Koristila bi se tudi hrana iz tujih skladišč ali iz popisa.

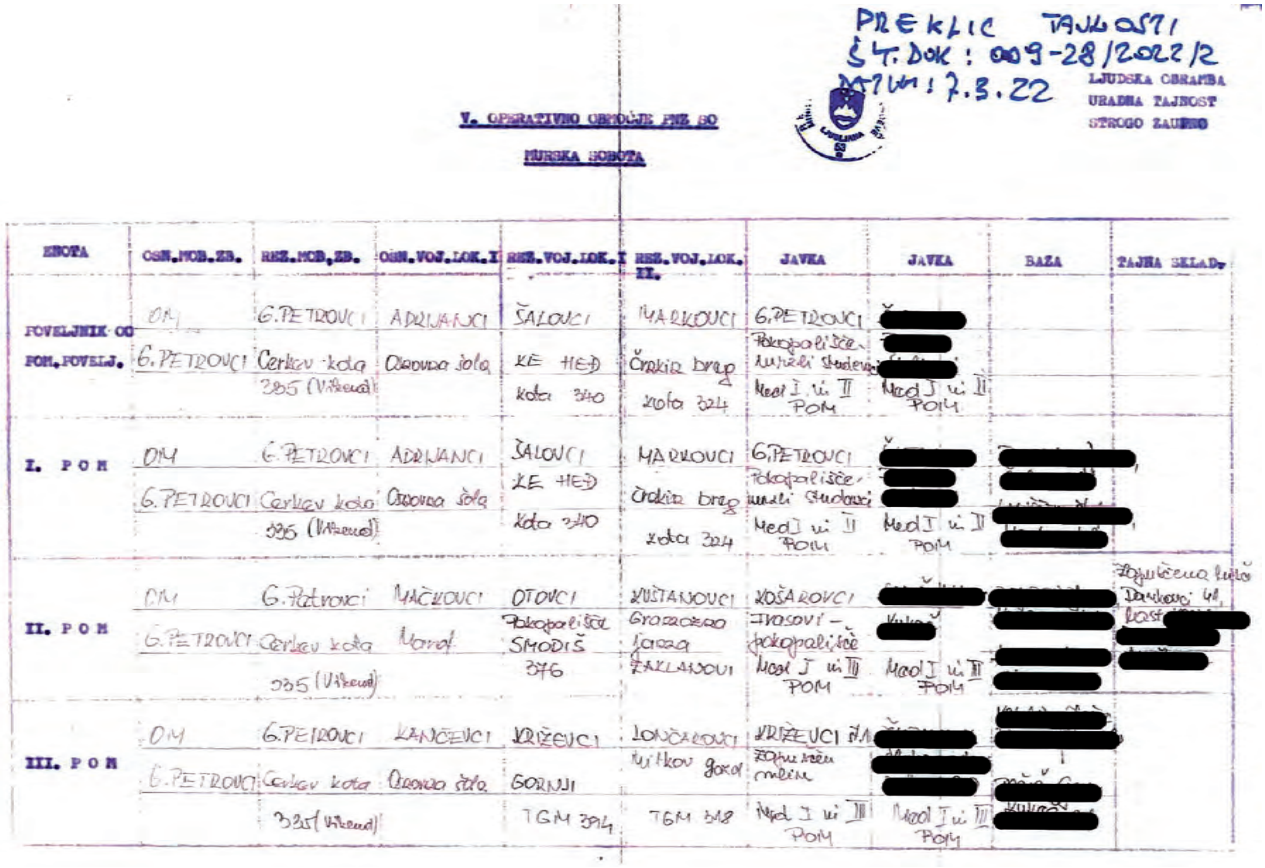
4. NAČIN VZDRŽEVANJA MAT.-TEH. SREDSTEV:

SEZNAM VOZIL:
-ZASTAVA 101, JUGO, 5 koles z motorjem

Za redno vzdrževanje vozil bi te popravljali (manjše okvare sami), posluževali bi se mehaničnih delavnic na terenu (ČASAR Milan G. Petrovci, ČASAR Vlado Adrijanci, v kolikor bi razmere dopuščale pa tudi mehanične delavnice UNZ M. Sobota.

Z gorivom bi se oskrbovali na bencinski črpalki v Šalovcih in ga plačevali z posebnimi boni iz občinskih sredstev.

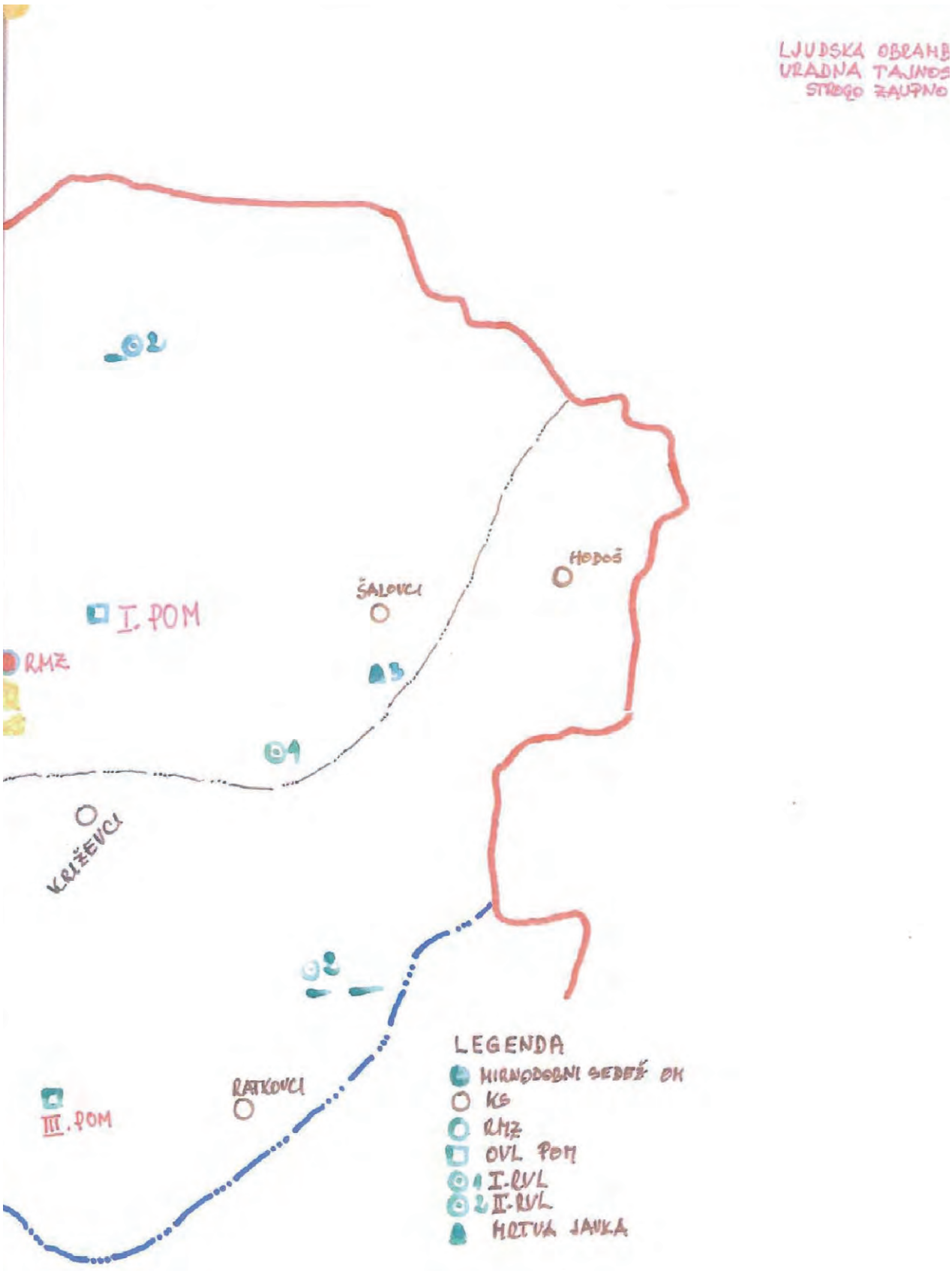
Načrt obrambe OM Gornji Petrovci - načrt materialno-tehnične oskrbe (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
ŠT. DOK: 009-28/2022/2
DATUM: 7.3.22
LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

V. OPERATIVNO OBMOČJE PNP SO
MURSKA SOBOTA

ENOTA	OSN. MOB. ZB.	REZ. MOB. ZB.	OSN. VOJ. LOK. I	REZ. VOJ. LOK. I	REZ. VOJ. LOK. II	JAVKA	JAVKA	BAZA	TAJNA SKLAD.
POVELJNIK OO POM. POVELJ.	OM G. PETROVCI	G. PETROVCI Cerkev kota 335 (Vrhovci)	ADRIJANCI Osnovna šola	ŠALOVCI KE HEŠ kota 340	MARKOVCI Črnkin breg kota 324	G. PETROVCI Pokopališče Mavzolej Studenci Med J ni III POM	[redacted] Med J ni II POM		
I. POM	OM G. PETROVCI	G. PETROVCI Cerkev kota 335 (Vrhovci)	ADRIJANCI Osnovna šola	ŠALOVCI KE HEŠ kota 340	MARKOVCI Črnkin breg kota 324	G. PETROVCI Pokopališče Mavzolej Studenci Med J ni III POM	[redacted] Med J ni II POM	[redacted]	
II. POM	OM G. PETROVCI	G. Petrovci Cerkev kota 335 (Vrhovci)	MAČKOVCI Morel	OTOVCI Pokopališče SMODIŠ 376	ZVIŠTANOVCI Grozdekov Jarek ŽAKLANOVCI	ROŠKOVCI Ivanovi – pokopališče Med J ni III POM	[redacted] Med J ni II POM	[redacted]	Odpuščena kuča Dankovi 41, last [redacted]
III. POM	OM G. PETROVCI	G. PETROVCI Cerkev kota 335 (Vrhovci)	KANČEVCI Osnovna šola	KRIŽEVCI GORNJI TGM 394	LONČAROVCI Mitkov gozd TGM 348	KRIŽEVCI Zapuščen mlin Med J ni III POM	[redacted] Med J ni III POM	[redacted]	

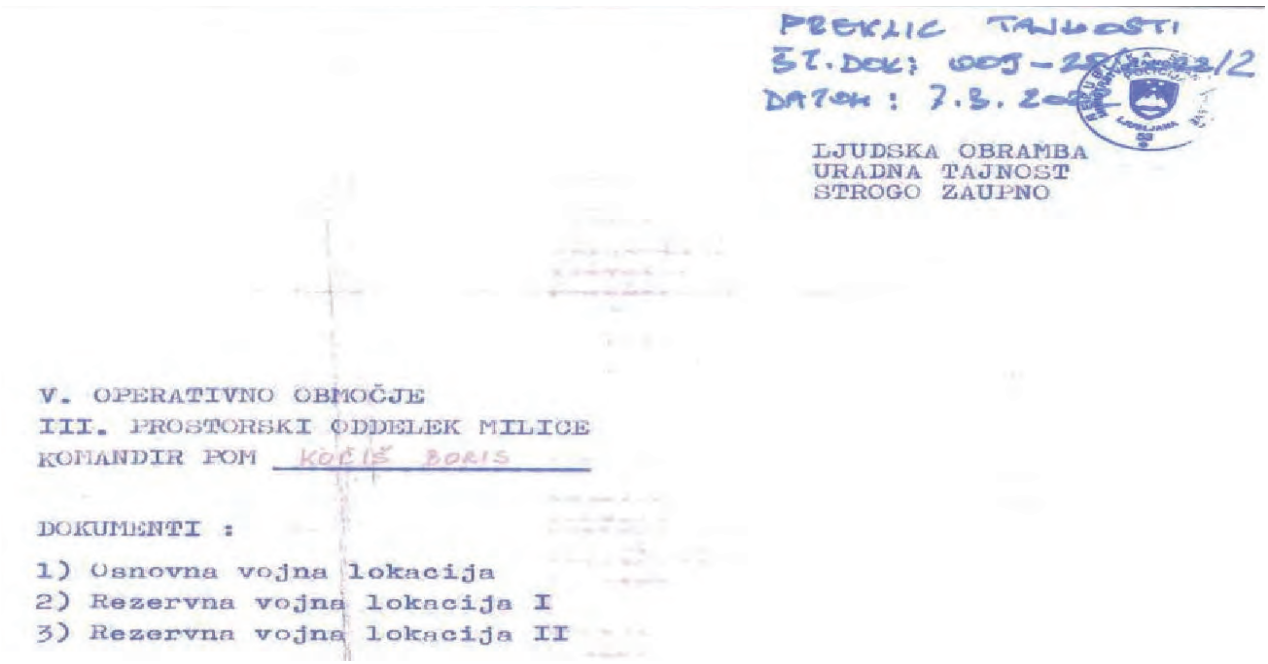
Načrt V. operativnega območja s tremi POM in njihovimi osnovnimi in rezervnimi vojnimi lokacijami (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Skica V. operativnega območja s tremi POM in njihovimi osnovnimi in rezervnimi vojnimi lokacijami, 1. del (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Skica V. operativnega območja s tremi POM in njihovimi osnovnimi in rezervnimi vojnimi lokacijami, 2. del (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
ŠT. DOK: 009-28/2022/2
DATUM: 7.3.2022

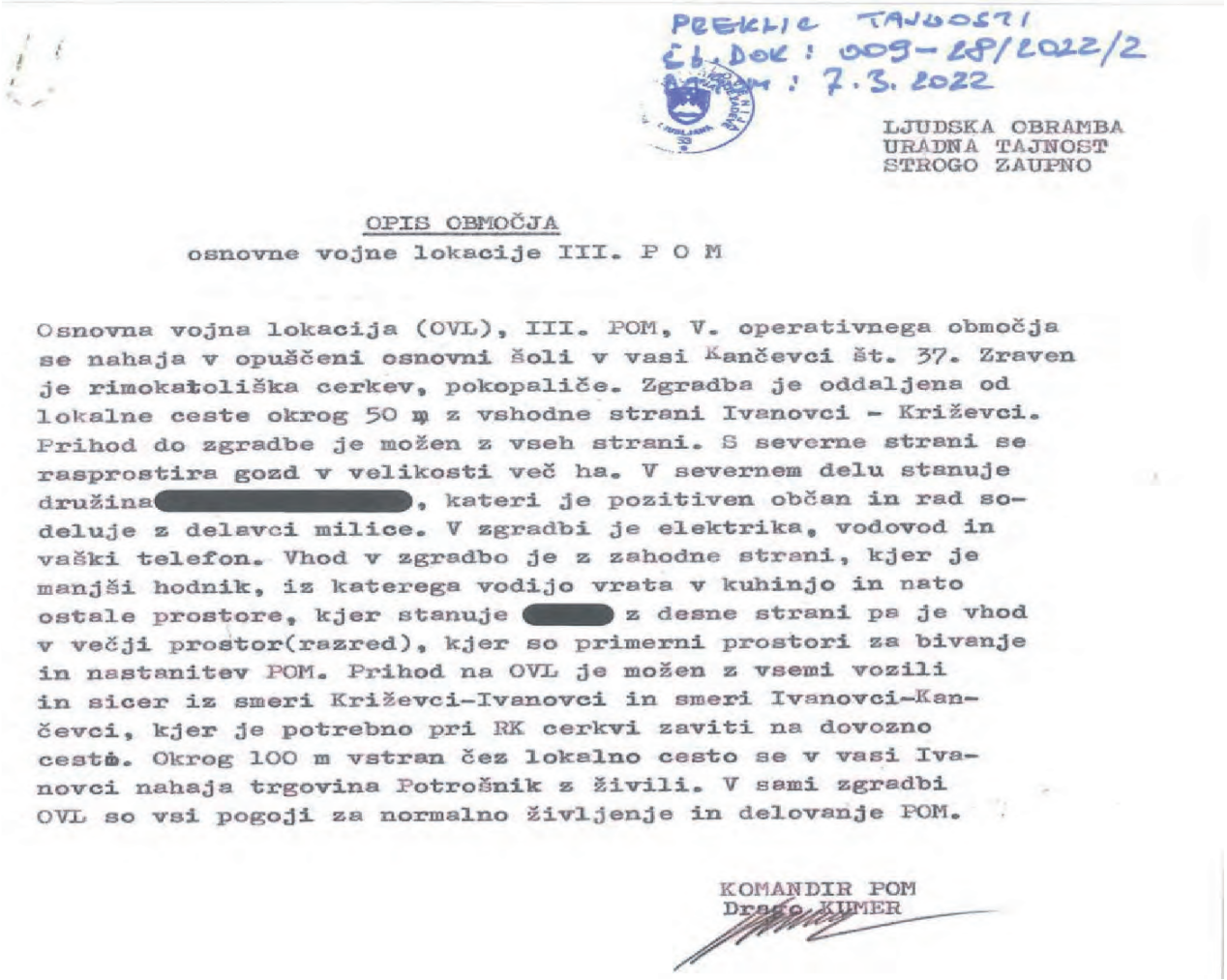
LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

V. OPERATIVNO OBMOČJE
III. PROSTORSKI ODDELEK MILICE
KOMANDIR POM KOČIŠ BORIS

DOKUMENTI :

1) Osnovna vojna lokacija
2) Rezervna vojna lokacija I
3) Rezervna vojna lokacija II

Osnovni ovoj načrta za delo na rezervni vojni lokaciji III. POM OM Gornji Petrovci (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
ŠT. DOK: 009-28/2022/2
DATUM: 7.3.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

OPIS OBMOČJA
osnovne vojne lokacije III. P O M

Osnovna vojna lokacija (OVL), III. POM, V. operativnega območja se nahaja v opuščeni osnovni šoli v vasi Kančevci št. 37. Zraven je rimokatoliška cerkev, pokopališče. Zgradba je oddaljena od lokalne ceste okrog 50 m z vshodne strani Ivanovci - Križevci. Prihod do zgradbe je možen z vseh strani. S severne strani se rasprostira gozd v velikosti več ha. V severnem delu stanuje družina [redacted], kateri je pozitiven občan in rad sodeluje z delavci milice. V zgradbi je elektrika, vodovod in vaški telefon. Vhod v zgradbo je z zahodne strani, kjer je manjši hodnik, iz katerega vodijo vrata v kuhinjo in nato ostale prostore, kjer stanuje [redacted] z desne strani pa je vhod v večji prostor(razred), kjer so primerni prostori za bivanje in nastanitev POM. Prihod na OVL je možen z vsemi vozili in sicer iz smeri Križevci-Ivanovci in smeri Ivanovci-Kančevci, kjer je potrebno pri RK cerkvi zaviti na dovozno cesto. Okrog 100 m vstran čez lokalno cesto se v vasi Ivanovci nahaja trgovina Potrošnik z živili. V sami zgradbi OVL so vsi pogoji za normalno življenje in delovanje POM.

KOMANDIR POM
Drago KUMER

Opis območja III. POM OM Gornji Petrovci (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št. dok.: 009-28/2022/2
Ur.: 7. 5. 2022

LJUDSKA OBRAMBA
DRŽAVNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

____ OPERATIVNO OBMOČJE ____ POM

Zap. št.	polož	Priimek in ime	rojen	bivališče	zadolžitev
1	kom.				
2	v. 1.s				
3	mil.				
4	mil.				
5	mil.				
6.	v. sk.				
7	mil.				
8.	mil.				
9.	mil.				

OBOROŽITEV III. POM

PM M-72
PM šarac-komplet
AP M-70/A, AB-2, B
MP-40
PAP
Ostrostrelna
M-98 mauzer
pištola M-57 TT
" ČZ M-50
" bereta
" signalna
polnilec za okv. MP
torb. za tromblon
šibka za čiščenje
čertač 3D
zaboj za orožje
lopatica-kramp voj.
daljnogled
busola
naboji 7,62 TT
" 7,62 pap, AP
" 7,65 pištola
" 7,9 šarac
" 9 MP
" 7,9 ostrostr.
26 26 signalni
bombe defenzivne
mine TT
mine TKM

OPREMA IN MAT. TEH. SREDSTVA III. POM

šotorsko krilo
odeja
odeja stara
menaška
čutara
porcija tip 73
škornji gumijasti
torbica prva pomoč
os. pribor za dekon.
zaščitna maska
komplet zašč. sr.
kuhinja termos
kuhinja kotlič
osebni doziometer
čitalec os. doziom.
krim teh. kovček
sr. za isk. kovin
postaja KV 20 W
UKV storno
UKV C.P
UKV PRC, VRC, IRET mob.
UKV PRC, VRC, IRET pr.
teleprinter
agregat - prenosni
kabel roleta 25 m
pisalni stroj
kolo z mot., mot. k.
osebni avtomobil
ternsko vozilo
int. vozilo, kombi

OPREMO IN OBOROŽITEV PREDAL

PREVZEL

Seznam moštva in opreme III. POM OM Gornji Petrovci (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št. DOK:1009-28/2022/2
DATUM: 7.3.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

N A Č R T Z A V A R O V A N J A
osnovne vojne lokacije III.POM

Zavarovanje osnovne vojne lokacije (OVL) opravljajo pripadniki prostorskega oddelka milice (POM). V dnevnem času se določi eno stražarsko mesto na dvorišču pred vhodom v zgradbo. V nočnem času se opravlja patruliranje z dvema pripadnikoma POM. Po potrebi-glede na varnostno situacijo se zavarovanje okrepi. Stražarji so oboroženi s pištolo in AP.

NALOGE STRAŽARJA:

Varovanje OVL opravlja na dvorišču, s tem, da se giblje od vhoda v zgradbo levo in desno, ter v presledkih opravi obhod celotne zgradbe. Njegova naloga je, da budno opazuje okolico, zaustavlja vse osebe, katere bi hotele priti v objek, te legitimira in o tam takoj obvešča kom. POM. V nočnem času sodeluje s patruljo s ciljem medsebojnega obveščanja o vseh zaznavah in posebnostih. V primeru, da zazna neposredno nevarnost za OVL, opozori ostale pripadnike POM z enim strelom v zrak, ter takoj prične z obrambo.

NALOGE PATROLE:

Patrola opravlja varovanje v nočnem času in jo sestavljata dva pripadnika POM, katera sta oborožena z eno PAP in eno AP. Imata tudi presno UKV zvezo s katero v primeru potrebe kontaktirata z dežurnim POM na OVL. Patrola opravlja zavarovanje celotnega območja okrog OVL tako, da se giblje v krogu in med potjo postavlja krajše zasede. V primeru zaznave neposredne nevarnosti za OVL, ravna enako kot stražar.

KOMANDIR POM
Drago KUMER

Načrt zavarovanja osnovne vojne lokacije III. POM OM Gornji Petrovci (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOST!
Št. dok: 003-28/2022/2
DATUM: 7.3.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

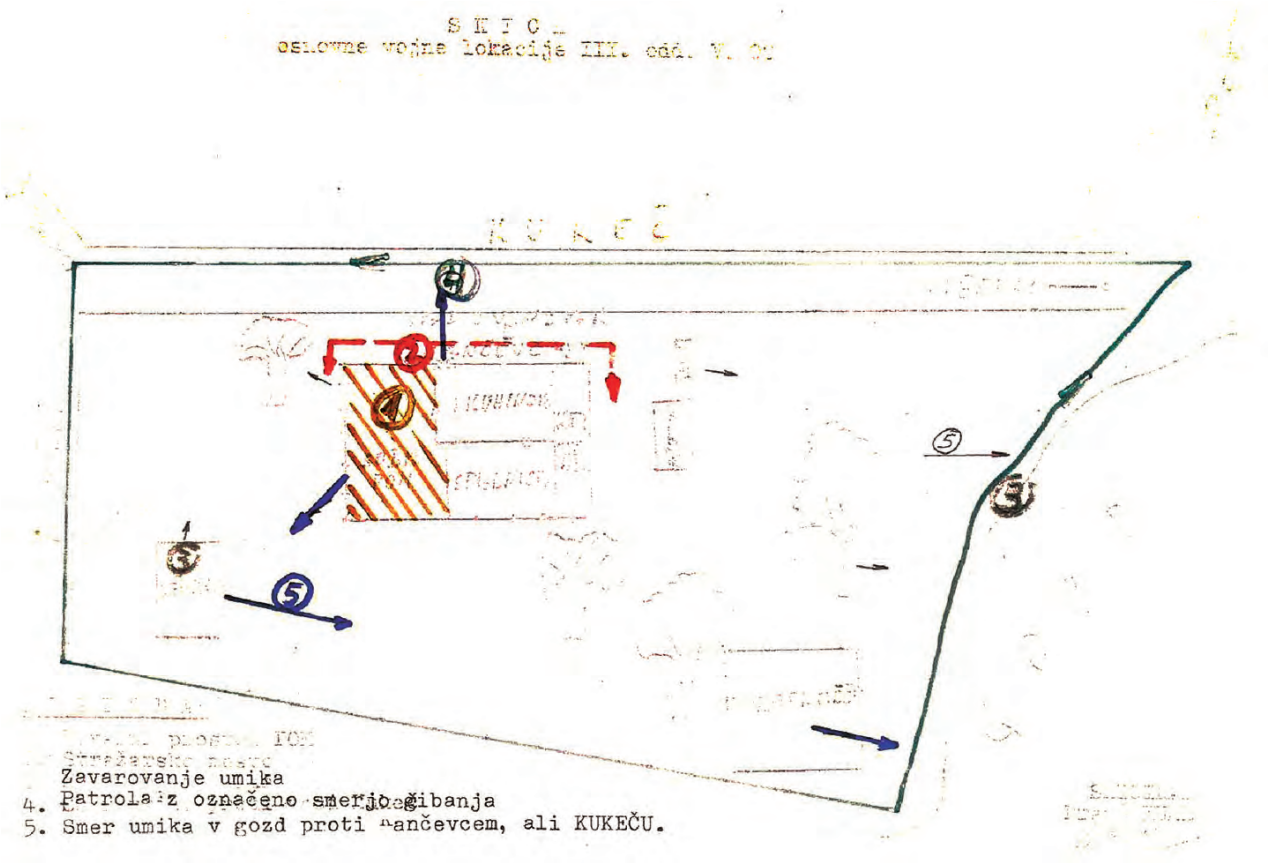
N A Č R T
zavarovanja ob uriku POM iz OVL

Takoj ob zaznavi, da je izvršen napad na OVL se prične z umikom POM naII.rezervno vojno lokacijo (RVL). V kolikor je napad izvršen v nočnem času, stražar in patrola prične z obrambo OVL in obenem varuje umik ostalega moštva. V primeru napada na OVL iz zahodne smeri - vasi Kukeč, stražar zazvzame položaj pri manjši zgradbi oz. svinjskih hlevih, patrola pa zavzame položaj ob robu gozda. Če je napad izvršen v dnevnem času, ko ni patrole se za obrambo določijo drugi pripadniki POM. Pred umikom vsi pripadniki POM vzamejo s sabo osebno opremo, oborožitev, kakor tudi ostala sredstva, ki se nahajajo na OVL in jih je potrebno odnesti s seboj. Moštvo POM se umika skozi okna na vshodni strani, čez pokopališče, ki je oddaljeno 50 m in nato nadaljuje pot skozi gozd proti naselju Kančevci v smeri Panovec, nato prečka lokalno cesto Križevci - Kančevci in nadaljuje pot po gozdu v smeri Križevec, kjer zavija v desno proti vasi Lončarovci in nadaljuje pot po gozdu vse do druge RVL, katera se nahaja med vasjo Lončarovci - Ivanjševci v gozdu v smeri Domanjševec, oddaljena od lokalne ceste okrog 500 m. Po umiku moštva POM se za njim pomaknejo tudi pripadniki POM, ki so opravljali varovanje ob premiku.

Med premikom iz OVL na II. RVL se mora upoštevati pohodna disciplina,opravi se čelno zavarovanje.(podrobnosti o umiku so razvidni iz skice).

KOMANDIR POM:
Drago KUMER

Načrt umika z osnovne vojne lokacije III. POM OM Gornji Petrovci, ko je ta ogrožena (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

Skica osnovne vojne lokacije III. POM OM Gornji Petrovci in načrt umika v primeru ogroženosti (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št. DOK: 009-28/2022/2
DATUM: 7.3.2022

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

O P I S O B M O Č J A

I. rezervne vojne lokacije

I. rezervna vojna lokacija II. prostorskega oddelka milice se nahaja v gozdu v Križevcih. Mesto RVL je v dolini gozda oddaljeno od lokalne ceste Križevci - Moščanci okrog 1000 m. Do lokacije pridemo po navedeni lokalni cesti, nato pred križiščem cest Križevci, Moščanci, Kuštanovci zavijemo v desno ob obrobku gozda, kjer vodi poljska cesta v dolino. Prihod do lokacije je možen le peš. Po drugi strani je možno priti do lokacije iz smeri Kuštanovci in sicer zavijemo na lokalni cesti Kuštanovci, Mačkovci v bližini hiše [redacted] na poljsko cesto, ki vodi med njivami in nato po gozdu v smeri Križevec. Samo mesto rezervne vojne lokacije se nahaja v mešanem gozdu v dolini, kjer je z obe smeri hrib. Nedaleč vstran je manjši potok. Od tu je možno vedno po gozdu priti do vasi Križevci v smeri SV, nato v vas Stanjevci v smeri SZ in vas Kuštanovci v smeri J. Na mestu kjer se nahaja RVL je konfiguracija terena primerna za obrambo, kakor tudi za umik pripadnikov POM, saj se ti lahko umikajo v katerokoli smer vedno po gozdu.

KOMANDIR POM:
Drago KUMER

Opis območja I. rezervne vojne lokacije III. POM OM Gornji Petrovci (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

PREKLIC TAJNOSTI
Št. DOK: 000-28/2022/2
DATUM: 7.3.22

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

O P I S O B M O Č J A

II. rezervne vojne lokacije

II. rezervna vojna lokacija (RVL) III. prostorskega oddelka milice se nahaja v gozdu izven naselja Lončarovci, okrog 500 m oddaljena od lokalne ceste Lončarovci - Ivanjševci, v smeri vasi Domanjševci. DO RVL je možen prikrit prihod iz smeri Lončarovci ob obrobku gozda. Do RVL lahko pridemo tudi iz smeri Domanjševci vse skozi gozd, kjer pa je kolovzna cesta, vendar je zelo slabo vzdrževana in je tako iz obeh smeri prihod z vozili skoraj nemogoč. Do naselja Lončarovci od RVL je okrog 1500 m, kjer je mogoče, da se POM oskrbi s pitno vodo in hrano, v hiši [redacted], [redacted] in [redacted]. V vasi ni telefonske napeljave, zato je prvi telefon v naselju Kančevci oz. Domanjševci. Konfiguracija terena omogoča obrambo oz. umik ob napadu na RVL iz katerekoli smeri, saj se na tem delu več hektarske površine gozda.

KOMANDIR POM:
Dr[redacted]ER

Opis območja II. rezervne vojne lokacije III. POM OM Gornji Petrovci (Arhiv policije iz Akcije zgodovina).

6. Primer opredelitve obrambe MMP Hodoš in prehoda na začasni mejni prehod v Martinju v načrtu UNZ Murska Sobota

REPUBLIKA SLOVENIJA
EPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
PRAVA ZA NOTRANJE ZADEVE V MURSKI SOBOTI
Inšpektorat milice

VOJAŠKA SKRIVNOST
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

tevilka: 21/3-1-SZ-51/91
atum : 3/4-1991

N A Č R T

POSTOPKOV ZA UKREPANJE MILICE NA DRŽAVNI MEJI V REPUBLIKI SLOVENIJI V PRIMERU SLABŠANJA VARNOSTNIH RAZMER

"..."

urska Sobota, 3. april 1991

Prva stran načrta UNZ Murska Sobota (Osebna zbirka Drago Ribaš).

VSEBINA NACRTA:

Načrt ukrepanja je razdeljen na dve varianti. Prva varianta ima tri stopnje, druga varianta pa dve. Načrt ima šifro _____.

Naloge iz tega načrta izvajajo postaje mejne milice, postaje milice s splošnim delovnim področjem in inšpektorat milice tukajšnje UNZ, ki skrbi za koordinacijo dela, nudi strokovno pomoč in opravlja nadzor nad delom.

VARIANTA I. (KAMEN I.)

Stopnja I. (KAMEN 1/1)

Po tej stopnji delajo še vsi mejni prehodi. Na vseh mejnih prehodih se uvede opazovalna služba in operativno pokrivanje dela vseh drugih kontrolnih organov in poročanje o ugotovitvah (spremljanje JLA - premike vojske, tehnike in Carine - izvajanje posebnih ukrepov po direktivah Carinske uprave iz Beograda, oviranje dela milice, izvajanje ukrepov oz. predpisov, ki niso bili objavljeni v Ur. listih).

NOSILCI: starešine PMM in PM

Stopnja II. (KAMEN 1/2)

V primeru poslabšanja varnostnih razmer teče kontrola prehajanja potnikov in vozil čez mejne prehode na vseh MP, zaradi izvajanja posebnih ukrepov pa se na območju tukajšnje UNZ kadrovsko okrepita postaji mejne milice

PMM GORNJA RADGONA

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest se enoti doda še 14 delavcev milice. Ob aktiviranju načrta PM G. Radgona z OM napoti 5 delavcev milice, PM M. Sobota z OM pa 9 delavcev na PMM G. Radgona, za pokrivanje komunikacij in usmerjanje prometa v mestu G. Radgona pa skrbi PM G. Radgona.

PMM DOLGA VAS

Na obstoječe število zasedenih delovnih mest se enoti za izvajanje nalog doda 8 delavcev milice. Ob aktiviranju načrta PM Lendava z OM napoti na PMM Dolga vas 3 delavce milice, PMM Hodoš 3 in PMM Kuzma 2 delavca milice.

Za permanentno pokrivanje ceste, ki vodi na MP na relaciji MP Dolga vas - Lendava - mesto in po potrebi do mostu na Muri v Petišovcih, določi patruljo PPM M. Sobota.

Druga stran načrta Kamen, ki opredeljuje delovanje po stopnji I in II, (Osebna zbirka Drago Ribaš).

Stopnja III. (KAMEN 1/3)

V primeru, ko ne bo mogoče več držati mejnih prehodov po stopnji I. in II., in bo nujen umik iz MP, se pristopi k odpiranju rezervnih mejnih prehodov na novih lokacijah. Na območju UNZ bomo odprli naslednja rezervna mejna prehoda:

Na meji z Avstrijo:

- MK I/63 v gozdu pri Matjaševcih

Pogoje za dohod, ki bo vodil mimo cerkve v Kuzmo in po makadamski cesti skozi gozd na skupno pot, kjer se bo promet usmerjal v avstrijsko vas Tauka, bodo zagotovile enote TO.

Delo na začasnem MP pri MK I/63, to je kontrola prehajanja meje in varovanje tega mesta, prevzame PMM Kuzma s komandirjem, ki bo vodil delo, za okrepitev te enote pa PMM Gederovci zagotovi 5 miličnikov in OM Rogašovci 5 miličnikov.

Naloge in ukrepi na začasnem mejnem prehodu se opravljajo enako kot na rednih mejnih prehodih po stopnji II. s tem, da se bodo zagotovili minimalni pogoji za delo.

Oborožitev in oprema ostane enaka kot po stopnji II. s tem, da se s seboj vzamejo pripomočki za delo na MP, kar zagotovi PMM Kuzma. Odvisno od razmer, pa se določi tudi ostala oprema ob morebitnem odpiranju navedenega mejnega prehoda.

Na meji z Madžarsko:

MK I/42 - Martinje

Pogoje za dohod, ki bo vodil po cesti iz smeri Mačkovci, kjer bodo zagotovile enote TO.

Delo na začasnem mejnem prehodu v Martinju, to je kontrolo prehajanja čez državno mejo in varovanje tega mesta oz. območja MP, prevzame PMM Hodoš s komandirjem, ki bo vodil delo. Za okrepitev te enote pa PMM Gederovci zagotovi 5 miličnikov in OM G. Petrovci 5 miličnikov.

Naloge in ukrepi na začasnem mejnem prehodu se opravljajo enako kot na rednih mejnih prehodih po stopnji II., s tem, da se zagotovijo minimalni pogoji za delo.

Oborožitev in oprema ostane enaka kot po stopnji II., s tem, da PMM Hodoš vzame s seboj vse pripomočke za delo na MP. Odvisno od razmer, pa se določi tudi ostala oprema ob morebitnem odpiranju navedenega mejnega prehoda.

NOSILCI: vodstvo PMM Kuzma, Hodoš, Gederovci in PM M. Sobota z OM in IM UNZ M. Sobota

Slika prikazuje delovanje po stopnji III. za PMM Hodoš (Osebna zbirka Drago Ribaš).

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
UPRAVA ZA NOTR. ZADEVE MURSKA SOBOTA
POSTAJA MEJNE MILICE HODOŠ
Št.: 1-ST/88-91
Dne: 23/3-91

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

NAČRT K 2

Načrt K 2 so ukrepi, ki pomenijo poostritev ukrepov iz načrta KLEPEC M.

Načrt izhaja iz naslednjih predpostavk:

- v R. Sloveniji so uvedene izredne razmere,
- z aktom predsedstva R. Slovenije ali skupščine R. Slovenije je določen poseben režim gibanja prebivalstva in poseben režim na meji,
- na enoto so vpoklicani vsi aktivni in rezervni miličniki in so tisti, ki niso na delu, v pripravljenosti na delovnem mestu.

Načrt je sestavljen iz naslednjih delov:

1. Konkretne naloge za opravljanje dela na posameznih delovnih mestih,
2. Razmestitev miličnikov in organizacija dela,
3. Opomniki dela za posamezna delovna mesta,
4. skici,
5. Organizacija prehrane in zdravstvene oskrbe

I.

KONKRETNE NALOGE ZA OPRAVLJANJE DELA NA POSAMEZNIH DELOVNIH MESTIH:

Enota ima skupaj z RM 18 delavcev z komandirjem. Delo se opravlja po dnevnem razporedu dela. V izmeni podnevi je 8 delavcev, v izmeni ponoči je 9 delavcev. Izmena traja 12 ur. Po treh dnevih se izmena obrne. Na enoti se opravljajo naslednje službe:

	podnevi	ponoči
vodja izmene	1	1
kontrolor	2	2
opazovalec	1	1
patrulja	4	2
zaseda	0	3
	8	9

Slika prikazuje prvo stran načrta Klepec 2, ki je predvideval ukrepe na Postaji mejne milice Hodoš, če bi Predsedstvo Socialistične republike Slovenije razglasilo izredne razmere (Osebna zbirka Drago Ribaš).

REPUBLIKA SLOVENIJA
UPRAVA ZA NAR. ZAŠČITO MURSKA SOBOTA
POSTAJA MEJNE MILICE HODOŠ
Št.: 1-STO/6P-91
Dne: 23/3-1991

URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PRILOGA št. 3

NAČRT OBRAMBE ZGRADBE MP HODOŠ

Načrt se izvaja, ko pride do napada na zgradbo MP po tem, ko je že izvajan načrt K ? in je na enoti celoten sestav aktivnih in rezervnih miličnikov.

Obramba temelji na dveh izpostavljenih mitraljeških gnezdih, ki obvladujeta pobočje hriba in gozd na severni strani in dostop do MP iz smeri naselja Hodoš in Krplivnik. V mitralješkem gnezdu sta polegapuškomitraljezca še dva miličnika z avtomatskimi puškami, ki puškomitraljezcu pomagata pri oskrbi orožja in jačata ogenj. V zasedi v parku pa mil. z AP ščiti njihov bok za primer napada po jarku od mejne črte. Ostrostrelec ima nalogo nevtralizirati vsakogar, ki bi hotel dejstvovati ali opazovati z opazovalnice.

Ob odpiranju ognja s strani pripadnikov JLA vsak miličnik takoj zasede delovno mesto v obrambi in nese s sabo predvideno količino streliva, ki je pripravljena v skladišču. Najprej je potrebno zaščititi umik delavcev milice, ki so opravljali naloge varovanja objekta.

Ob odpiranju ognja miličniki, ki se z mest zaščite umikajo poskrbijo, da potniki najdejo zaklone na robu ceste.

Vodja izmene o streljanju takoj obvesti komandirja in po eni od še delujočih zvez UNZ.

Puškomitralješki gnezdi se zavarujeta z vrečami zemlje in peska, prav tako se zaščitijo okna z vrečami peska ali zemlje, do višine človeka. Zraznimi trdimi predmeti se zavarujejo vrata na vhodu v agregat z zunanje strani in okna v skladišču goriva za agregat in deponiji kurilnega olja. Ranjenega miličnika se prenese v carinsko skladišče in prostor za pridržanje kjer se nudi prva pomoč. Ponoči se v vseh službenih prostorih izvaja stroga zatemnitev razen zunaj na stezi, ko pride do odpiranja ognja pa se tudi tam luči pogasnejo.

PRILOGA: skica

RIBAŠ
JE MEJNE MILICE
EKTOR

Kopija prikazuje načrt obrambe mejnega prehoda Hodoš v primeru, da bi ga zavzele mejne enote Jugoslovanske ljudske armade (Osebna zbirka Drago Ribaš).

Opomba: Namen načrta je bil zavarovati miličnike na delu na mejnem prehodu in morebitne potnike, ki bi se ob poskusu zavzetja mejnega prehoda znašli tam. Težava Jugoslovanske armade je bila, da niso mogli odpreti ognja na mejni prehod, ne da bi merili tudi na ozemlje Republike Madžarske in s tem povzročili incident, kar se je med osamosvojitveno vojno tudi dejansko zgodilo.

DRŽAVNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
UPRAVA ZA M.Z. ZAŠČITO MURSKA SOBOTA
POSTAJA MEJNE MILICE HODOŠ
Št.: 1-STD/70-81
Dne: 25/3-81

NAČRT K 3

Načrt K 3 obsega oblike in organizacijo dela na začasnem prehodu državne meje v Martinju.

Načrt izhaja iz naslednjih predpostavk:

- v R. Sloveniji so uvedene izredne razmere,
- MP Hodoš je zaprt,
- potrebno je omogočiti tujcem da zapustijo R. Slovenijo,
- potrebno je omogočiti izstop beguncem iz R. Hrvaške.

Načrt je sestavljen iz naslednjih delov:

1. Načrt dela in zavarovanja z konkretnimi nalogami za izvajalce,
2. Načrt razmestitve moštva, opreme in tehničnih sredstev,
3. Opomniki za izvajalce,
4. Skice,
5. Načrt obrambe mejenga prehoda,
6. Organizacija prehrane in zdravstvena oskrba,
7. Rekapitulacija potreb po moštvu in MTS

I.

Načrt dela in zavarovanja z konkretnimi nalogami za izvajalce

Ob aktiviranju načrta K 3 prične enota izvajati kontrolo in

Kopija prve strani načrta, ki je predvideval razmere, ko bi bilo delo na mejnem prehodu Hodoš zaradi uvedbe izrednih razmer onemogočeno. Zaradi tega je bilo treba predvideti rezervno lokacijo, ki sem jo našel na prehodnem mestu v Martinju, kjer je bil pozneje tudi dejansko odprt mejni prehod (Osebna zbirka Drago Ribaš).

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
UPRAVA ZA NOTR. ZADEVE MURSKA SOBOTA
POSTAJA MEJNE MILICE HODOŠ
Št.: 11-STD/170-91
Dne: 2/3-1991

DRŽAVNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

PRILOGA Št. 3

NAČRT OBRAMBE TABORA ENOTE

Cca 6 km zračne črte od mejnega prehoda na vzhodu je karavla Čepinci, cca 2 km zračne črte na zahodu od mejnega prehoda je karavla Trdkova. V bližni tabora mejnega prehoda poteka patruljna steza pripadnikov JLA.

Ker ogroženost prihaja iz vzhoda in zahoda je obramba skoncentrirana na ti dve smeri. Na skici je predvidena obramba od napada iz obeh smeri naenkrat. V primeru napada iz ene smeri se tja premakne eden puškomitraljez iz druge strani in polovica miličnikov z avtomatskimi puškami, ostali pa se prerazporedijo in čuvajo enoti hrbet. Na zadnji strani tabora se uredijo strelska mesta in zavarujejo z hlodi porušenih dreves in utrdijo z zemljo, ravno tako se zavaruje prostor za staro karavlo pred platojem.

Takoj po nastopu dela enote na Martinju se določijo in utrdijo strelska mesta in določi mesto vsakemu posameznemu miličniku in se posedanje mest na obrambnem položaju tudi večkrat preiskusi.

Ogenja se odpira na ukaz komandirja ali vodje izmene, če je komandi odsoten. Strelivo se razdeli na več delov in se med posedanjem obrambnih položajev nese s sabo oz. miličniki nesejo strelivo na mesta obrambe.

Ranjene miličnike se odnese v skupni prostor v staro karavlo, kjer se jim nudi prvo pomoč.

Kontrolorja in opazovalec pred odhodom na obrambni položaj poskrbijo, da potniki zavzamejo zaklone na nasprotni strani ceste od ognja, če je ogenj dvostranski na dvorišču stare karavle, kjer so zaradi lege dvorišča sorazmerno varni pred kroglami z obeh strani.

Miličnike z posameznih obrambnih položajev v primeru potrebe premešča komandir ali vodja izmene v njegovi odsotnosti. V enem puškomitralješkem gnezdu za staro karavlo je UKV zveza, da je komandir seznanjen z stanjem na tej strani obrambne linije.

O napadu komandir ali vodja izmene v njegovi odsotnosti po ustaljeni zvezi (UKV ali kurirska zveza) o napadu obvesti enoto TO, ki varuje območje višje od regionalne ceste.

PRILOGA: skica

Kopija načrta obrambe tabora enote ob prehodnem mestu v Martinju. Tabor je bil predviden na mestu bivše stražnice Martinje. Prostor ni omogočal daljšega bivanja, vendar je dajal zasilno zatočišče delu enote, ki ni bila na dolžnosti. Če bi tabor enote prenesli v vas, bi bila enota lahko odrezana od prehodnega mesta in s tem prepuščena brez obrambe (Osebna zbirka Drago Ribaš).

LISTINE, KI SO REPUBLIKO SLOVENIJO USTANOVILE KOT DRŽAVO

Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije

Izhajajoč iz volje slovenskega naroda in prebivalcev Republike Slovenije, izražene na plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, dne 23. decembra 1990, upoštevajoč dejstvo, da je bila Republika Slovenija država že po doslej veljavni ustavni ureditvi in je le del svojih suverenih pravic uresničevala v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji, ob dejstvu, da SFRJ ne deluje kot pravno urejena država in se v njej hudo krši jo človekove pravice, nacionalne pravice in pravice republik in avtonomnih pokrajin, ob dejstvu, da federativna ureditev Jugoslavije ne omogoča rešitve politične in gospodarske krize, in da med jugoslovanskimi republikami ni prišlo do sporazuma, ki bi omogočil osamosvojitev republik ob sočasnem preoblikovanju jugoslovanske zvezne države v zvezo suverenih držav, ob trdni odločenosti, da Republika Slovenija spoštuje enake pravice drugih jugoslovanskih republik ter z njimi enakopravno, demokratično in po mirni poti postopno ureja vsa vprašanja iz dosedanjega skupnega življenja, spoštuje njihovo suverenost in ozemeljsko celovitost ter ob pripravljenosti, da se bo z drugimi jugoslovanskimi republikami kot samostojna in neodvisna država tudi v prihodnje dogovarjala o institucionalnih in drugih povezavah,

sprejema

Skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov dne 25. 6. 1991 na podlagi ustavnih amandmajev LXVIII, LXXII in XCJX k ustavi Republike Slovenije ter v skladu s 4. členom zakona o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije

TEMELJNO USTAVNO LISTINO O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

I

Republika Slovenija je samostojna in neodvisna država. Za Republiko Slovenijo preneha veljati ustava SFRJ. Republika Slovenija prevzema vse pravice in dolžnosti, ki so bile z ustavo Republike Slovenije in ustavo SFRJ prenesene na organe SFRJ. Prevzem izvrševanja teh pravic in dolžnosti se uredi z ustavnim zakonom.

II

Državne meje Republike Slovenije so mednarodno priznane državne meje dosedanje SFRJ z Republiko Avstrijo, z Republiko Italijo in Republiko Madžarsko v delu, v katerem te države mejijo na Republiko Slovenijo, ter meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško v okviru dosedanje SFRJ.

III

Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije, skladno z ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami.

Italijanski in madžarski narodni skupnosti v Republiki Sloveniji in njunim pripadnikom so zagotovljene vse pravice iz ustave Republike Slovenije in veljavnih mednarodnih pogodb.

IV

Za izvedbo tega ustavnega akta se sprejme ustavni zakon na skupni seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije z dvotretjinsko večino delegatov vseh zborov.

V

Ta ustavni akt začne veljati z razglasitvijo na skupni seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije.

Št: 001-02/91-12/2

Ljubljana, dne 25. junija 1991.

Skupščina Republike Slovenije

Predsednik

dr. France Bučar l. r.

Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije

- Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 1/91-I z dne 25. 6. 1991),
- Ustavni zakon o dopolnitvah Ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 45/94-I z dne 27. 7. 1994).

Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (neuradno prečiščeno besedilo št. 1)

1. člen

Organi Republike Slovenije prevzamejo v skladu s tem zakonom izvrševanje pravic in dolžnosti, ki so bile z ustavo Republike Slovenije in ustavo SFRJ prenesene na organe SFRJ.

2. člen

Delegatom v Zveznem zboru Skupščine SFRJ iz Republike Slovenije preneha mandat.

Delegatom Skupščine Republike Slovenije v Zboru republik in pokrajin Skupščine SFRJ, ki so opravljali to funkcijo do uveljavitve tega zakona, in delegatom Skupščine Republike Slovenije za Zbor republik in pokrajin Skupščine SFRJ, ki so bili izvoljeni na skupni seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije dne 30. 7. 1990, preneha mandat.

Skupščina Republike Slovenije izvoli dvanajstčlansko delegacijo, ki na podlagi njenih pooblastil sodeluje v Skupščini SFRJ v pogajanjih za izvedbo postopka razdružitve dosedanje SFRJ, v pogajanjih o reševanju tekočih vprašanj in v dogovarjanju o morebitnem oblikovanju skupnosti suverenih držav na ozemlju dosedanje SFRJ.

Dosedanji član Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije je pooblaščen, da kot predstavnik Republike Slovenije v skladu s smernicami Skupščine Republike Slovenije sodeluje v delu Predsedstva SFRJ. Organi Republike Slovenije pri uresničevanju nalog, ki izhajajo iz tega zakona, sodelujejo z ustreznimi organi dosedanje SFRJ.

3. člen

Na ozemlju Republike Slovenije veljajo mednarodne pogodbe, ki jih je sklenila Jugoslavija in se nanašajo na Republiko Slovenijo. Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije v treh mesecih predloži Skupščini Republike Slovenije pregled mednarodnih pogodb, ki se nanašajo na Republiko Slovenijo, na podlagi katerega Skupščina Republike Slovenije sprejme akt o notifikaciji teh mednarodnih pogodb drugim pogodbenim strankam.

4. člen

Do izdaje ustreznih predpisov Republike Slovenije se v Republiki Sloveniji smiselno uporabljajo kot republiški predpisi tisti zvezni predpisi, ki so veljali v Republiki Sloveniji ob uveljavitvi tega zakona, kolikor ne nasprotujejo pravnemu redu Republike Slovenije in kolikor ni s tem zakonom drugače določeno.

Pristojnosti, ki so jih imeli po predpisih iz prejšnjega odstavka organi in organizacije SFRJ, preidejo v skladu s tem zakonom na organe in organizacije Republike Slovenije. Če takega organa oziroma organizacije ni, Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije določi začasno pristojni organ oziroma organizacijo.

5. člen

Z dnem uveljavitve tega zakona začnejo z delom Banka Slovenije, Republiška carinska uprava, Republiški devizni inšpektorat, Republiška uprava za zračno plovbo. Republiška uprava za telekomunikacije, Urad Republike Slovenije za standardizacijo in meroslovje ter Urad Republike Slovenije za varstvo industrijske lastnine.

Organi iz prvega odstavka tega člena prevzemajo svoje pristojnosti v skladu z zakonom, lahko pa tudi po dogovoru z ustreznimi organi dosedanje SFRJ.

6. člen

Upravni organi SFRJ, njihove enote ali deli, ki so opravljali zadeve iz svoje pristojnosti na ozemlju Republike Slovenije, preidejo v upravne organe Republike Slovenije.

Delavci organov iz prejšnjega odstavka nadaljujejo z delom kot delavci upravnih organov Republike Slovenije. Z zakonom se določi rok, do katerega morajo ti delavci izpolniti splošne pogoje, ki so predpisani za sklenitev delovnega razmerja v organih Republike Slovenije.

7. člen

Diplomatska in konzularna predstavništva, kulturno informativni centri in druga predstavništva SFRJ v tujini, ustanovljena po zakonu o opravljanju zunanjih zadev iz pristojnosti zveznih upravnih organov in zveznih organizacij (Uradni list SFRJ, št. 56/81), prenehajo opravljati naloge iz okvira svojih pristojnosti za Republiko Slovenijo, če z dogovorom z ustreznimi organi dosedanje SFRJ ni drugače urejeno.

Predstavništva iz prejšnjega odstavka opravljajo naloge za državljane Republike Slovenije in pravne osebe iz Republike Slovenije v tujini v okviru pristojnosti in pooblastil organov Republike Slovenije.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije lahko po predhodnem soglasju Komisije za mednarodne odnose Skupščine Republike Slovenije sklene dogovor v okviru dosedanje SFRJ, da diplomatska in konzularna predstavništva, kulturno-informativni centri in druga predstavništva SFRJ v tujini prevzamejo zastopanje oziroma varovanje interesov Republike Slovenije.

8. člen

Vsi sodni in upravni postopki, ki so se začeli pred organi SFRJ, se nadaljujejo pred pristojnimi organi Republike Slovenije. Posamični pravni akti, ki so jih izdali organi SFRJ ali organi drugih republik SFRJ, pa še niso bili izvršeni, so izvršljivi na ozemlju Republike Slovenije ob načelu dejanske vzajemnosti, če ne nasprotujejo pravnemu redu Republike Slovenije.

Posamični pravni akti, ki jih po uveljavitvi tega zakona izdajo organi drugih republik dosedanje SFRJ, veljajo v Republiki Sloveniji v primerih, na način in pod pogoji, ki veljajo za posamične pravne akte tuje države.

9. člen

Republika Slovenija prevzame v upravljanje vse premično in nepremično premoženje, s katerim so na ozemlju Republike Slovenije do uveljavitve tega zakona upravljali zvezni organi ter poveljstva, enote in zavodi Jugoslovanske ljudske armade.

Prevzem premoženja Jugoslovanske ljudske armade se izvrši postopoma, najkasneje do konca leta 1993, v skladu z odredbami Predsedstva Republike Slovenije o preimenovanju enot Jugoslovanske ljudske armade, v enote Teritorialne obrambe Slovenije.

Republiški upravni organ, pristojen za obrambo v skladu z zakonom oziroma dogovorom

zagotovi, da v skladu z odločitvami Predsedstva Republike Slovenije premoženje iz prejšnjega odstavka, s katerim so do uveljavitve tega zakona upravljala poveljstva, enote in zavodi Jugoslovanske ljudske armade, prevzamejo v upravljanje poveljstva, enote in zavodi Teritorialne obrambe Republike Slovenije.

10. člen

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije v treh mesecih predloži Skupščini Republike Slovenije izhodišča za pogajanja za uveljavitev ustreznega deleža Republike Slovenije pri delitvi nepremičnega in premičnega premoženja SFRJ, ki se nahaja na ozemlju SFRJ in v tretjih državah ob upoštevanju deleža, ki ga je Republika Slovenija prispevala v premoženje SFRJ.

11. člen

Republika Slovenija bo na podlagi sporazuma o pravnem nasledstvu SFRJ prevzela tisti delež državnih dolgov SFRJ, ki se nanaša na Republiko Slovenijo, in tisti delež s strani SFRJ garantiranih dolžniških obveznosti, katerih koristniki so pravne osebe s sedežem na ozemlju Republike Slovenije.

Republika Slovenija bo prevzela ustrezen delež tistih državnih dolgov SFRJ, katerih neposredni koristnik ni ugotovljiv. Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije je pooblaščen za pogajanja o prevzemu deležev državnih dolgov SFRJ iz prvega in drugega odstavka tega člena.

12. člen

Državni arhivi SFRJ, ki se nahajajo na ozemlju Republike Slovenije, pripadajo Republiki Sloveniji. Republiki Sloveniji pripadajo, vsi državni arhivi SFRJ, ki se nanašajo na Republiko Slovenijo.

Republika Slovenija prevzame terjatve SFRJ glede državnih arhivov, ki se nahajajo v tretjih državah in imajo svoje poreklo na ozemlju Republike Slovenije, in državnih arhivov, ki se nahajajo v tretjih državah in se nanašajo na Republiko Slovenijo.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije je dolžan storiti vse, kar je treba za pridobitev državnih arhivov, omenjenih v drugem in tretjem odstavku tega člena, ter za določitev pravičnega deleža ostalih državnih arhivov SFRJ, ki pripada Republiki Sloveniji.

13. člen

Državljani drugih republik, ki so na dan plebiscita o neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije 23. decembra 1990 imeli prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in tukaj tudi dejansko živijo, so do pridobitve državljanstva Republike Slovenije po 40. členu zakona o državljanstvu Republike Slovenije oziroma do izteka rokov po 81. členu zakona o tujcih izenačeni v pravicah in dolžnostih z državljani Republike Slovenije, razen v primerih iz 16. člena tega zakona.

14. člen

Republika Slovenija zagotavlja v skladu z dogovorom iz devetega člena tega zakona aktivnim vojaškim osebam, vojakom po pogodbi in civilnim osebam v službi v Jugoslovanski ljudski armadi statusne, socialne in druge pravice, pridobljene do uveljavitve tega zakona po zveznih predpisih v poveljstvih, enotah in zavodih Jugoslovanske ljudske armade, ki se na podlagi 4. člena ustavnega zakona za izvedbo ustavnih amandmajev XCVI in XCVII k ustavi Republike Slovenije na področju ljudske obrambe preimenujejo v poveljstva, enote in zavode Teritorialne obrambe Republike Slovenije, če v roku, določenem v aktu o preimenovanju, nadaljujejo delo kot pripadniki Teritorialne obrambe Republike Slovenije.

Pravice iz prejšnjega odstavka zagotavlja Republika Slovenija tudi drugim aktivnim vojaškim osebam, vojakom po pogodbi in civilnim osebam v službi v Jugoslovanski ljudski armadi, ki nadaljujejo službo v Teritorialni obrambi Republike Slovenije.

15. člen

Državljanom Republike Slovenije, ki na dan uveljavitve tega zakona služijo vojaški rok v Jugoslovanski ljudski armadi, preneha dolžnost služenja vojaškega roka v Jugoslovanski ljudski armadi. Njihov odpust iz Jugoslovanske ljudske armade uredijo pristojni organi Republike Slovenije sporazumno z organi SFRJ.

Republika Slovenija nudi pravno varstvo vsem državljanom Republike Slovenije, ki jim preneha dolžnost služenja vojaškega roka v skladu s tem zakonom.

16. člen

Fizičnim osebam, ki ob uveljavitvi tega zakona nimajo državljanstva Republike Slovenije, ter pravnim osebam, ki imajo ob uveljavitvi tega zakona svoj sedež izven Republike Slovenije, so ob dejanski vzajemnosti, do ureditve pravic tujih oseb glede nepremičnin, zajamčene lastninska pravica in druge stvarne pravice na nepremičninah v obsegu, kot jih imajo ob uveljavitvi tega zakona.

Do ureditve pravic tujih oseb na nepremičninah osebe iz prejšnjega odstavka ne morejo pridobiti lastninske pravice ali drugih stvarnih pravic na nepremičninah na območju Republike Slovenije, razen na podlagi dedovanja in ob pogoju dejanske vzajemnosti.

17. člen

Delegatom v Zveznem zboru Skupščine SFRJ iz Republike Slovenije in delegatom Skupščine Republike Slovenije v Zboru republik in pokrajin Skupščine SFRJ, ki jim po 2. členu tega zakona preneha mandat, zagotavlja Republika Slovenija pravice po predpisih, ki veljajo za funkcionarje Republike Slovenije ali dosedanje SFRJ, če je za njih to ugodnejše.

Osebam, ki so bile na predlog organov Republike Slovenije izvoljene na funkcije ali imenovane na delovna mesta v organih dosedanje SFRJ, in ki jim preneha funkcija oziroma delovno razmerje v organih SFRJ, zagotavlja Republika Slovenija pravice po predpisih, ki veljajo za funkcionarje oziroma delavce v državnih organih Republike Slovenije ali dosedanje SFRJ, če je za njih to ugodnejše.

18. člen

Republika Slovenija zagotavlja varstvo pravic borcev, vojaških invalidov, članov družin padlih borcev in uživalcev vojaških pokojnin s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ter borcev, vojaških invalidov in članov družin padlih borcev, narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije v Deželi Furlaniji-Julijski krajini v Republiki Italiji in v Deželi Koroški v Republiki Avstriji, v obsegu in pod pogoji, ki so jih do uveljavitve tega zakona določali predpisi SFRJ.

19. člen

Za dinarske hranilne vloge in sredstva na tekočih računih občanov, vložena v bankah na ozemlju Republike Slovenije, za katere je do uveljavitve tega zakona jamčila Narodna banka Jugoslavije, prevzame jamstvo Banka Slovenije po stanju na dan uveljavitve tega zakona.

Za dinarske hranilne vloge in sredstva na tekočih računih občanov, ki imajo stalno prebivališče na ozemlju Republike Slovenije, vložena v Poštni hranilnici, za katera je do uveljavitve tega zakona jamčila Narodna banka Jugoslavije, prevzame jamstvo Banka

Slovenije po stanju na dan uveljavitve tega zakona.

Za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih knjižicah, vložene v bankah na ozemlju Republike Slovenije, za katere je do uveljavitve tega zakona jamčila SFRJ, prevzame jamstvo Republika Slovenija po stanju na dan uveljavitve tega zakona.

20. člen

Določbe kazenskega zakona SFRJ (Uradni list SFRJ, št. 44/76, 34/84, 74/87, 57/89, 3/90 in 38/90), s katerim je kot predmet kazenskopravnega varstva določena SFRJ, njen pravni red, njeni organi, predstavniki ali državni simboli ali se kazenskopravno varstvo kako drugače določa glede na dosedanje ozemlje SFRJ ali dosedanje državljanstvo SFRJ, se v Republiki Sloveniji uporabljajo kot določbe, s katerimi se varuje Republika Slovenija, njen pravni red, njeni organi, predstavniki, državni simboli, oziroma se kazenskopravno varstvo omejuje na ozemlje oziroma državljanstvo Republike Slovenije, kolikor ti objekti niso varovani s kazenskim zakonom Republike Slovenije (Uradni list SRS, št. 12/77. 3/78, 19/84, 47/87, 33/89 in 5/90).

Glede uporabe kazenske zakonodaje Republike Slovenije za kazniva dejanja, storjena zunaj ozemlja Republike Slovenije, se uporabljajo določbe XII. poglavja kazenskega zakona SFRJ s tem, da se omejijo na kazensko zakonodajo Republike Slovenije in na državljanstvo Republike Slovenije, ter da se za kazniva dejanja, storjena v tujini, štejejo kazniva dejanja, storjena zunaj ozemlja Republike Slovenije.

21. člen

Izvršni svet skrbi za izvrševanje tega zakona in v okviru svojih pristojnosti sprejema akte in ukrepe, ki so potrebni za njegovo izvrševanje, ter o tem poroča Skupščini Republike Slovenije najmanj vsake tri mesece.

22. člen

Ne glede na 74. člen zakona o zunanjih zadevah, 39. člen zakona o organizaciji in delovnem področju republiške uprave ter 18: člen zakona o cenah, začno ti zakoni veljati z dnem uveljavitve tega zakona.

22. a člen

Republika Slovenija, Agencija Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic in banke iz tega ustavnega zakona bodo urejale obveznosti in izvajale ukrepe, ki jih določa ta ustavni zakon.

22. b člen

Ljubljanska banka d. d., Ljubljana in Kreditna banka Maribor, d.d. Maribor prepustita poslovanje in premoženje novima bankama, ustanovljenima po določbah tega ustavnega zakona.

Ne glede na določbo prejšnjega odstavka Ljubljanska banka d. d., Ljubljana in Kreditna banka Maribor d. d. Maribor obdržita:

- celotne potencialne obveznosti iz naslova solidarne odgovornosti po NFS in druge potencialne obveznosti iz razmerij do NBJ in nekdanje SFRJ za tisti del, za katerega so dolžniki v drugih republikah nekdanje SFRJ,
- ustrezni del potencialnih terjatev iz teh naslovov,
- celotne obveznosti za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih knjižicah, za katere Republika Slovenija ni prevzela jamstva po 19. členu tega ustavnega zakona,

- obveznosti do NBJ in tiste obveznosti do tujih upnikov, za katere je dala jamstvo nekdanja SFRJ, sredstva pa so porabili končni koristniki iz drugih republik nekdanje SFRJ,
- pripadajoče terjatve iz teh naslovov.

Ljubljanska banka d.d., Ljubljana obdrži odnos do sedanjih podružnic in hčere Ljubljanske banke d.d. s sedeži v drugih republikah na ozemlju nekdanje SFRJ s tem, da obdrži tudi ustrezni delež terjatev do NBJ iz naslova deviznih hranilnih vlog.

22. c člen

Pristojno sodišče vpiše po uradni dolžnosti:

- Agencijo Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic kot lastnika in upravo Ljubljanske banke d.d., Ljubljana, Trg republike 3, in Kreditne banke Maribor d.d., Ljubljana, Trg republike 3,
- upravljanje s preostankom premoženja kot njun poslovni predmet.

22. č člen

Z dnem uveljavitve tega ustavnega zakona se ustanovita novi banki.

Firmi novih bank sta:

- Nova Ljubljanska banka d. d., Ljubljana, Trg republike 2,
- Nova Kreditna banka Maribor d. d., Maribor, Vita Kraigherja 4.

Ustanovitelj novih bank je Agencija Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic.

Predmet poslovanja novih bank so posli iz 2. člena zakona o bankah in hranilnicah (Uradni list RS, št. 1/91-1 in 46/93). Novi banki imata status bank v sanaciji. Vodita ju začasni upravi, imenovani z odločbama Agencije Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic.

Upravi novih bank morata sprejeti zaključni bilanci bank iz 22.b člena tega ustavnega zakona po stanju na dan uveljavitve tega ustavnega zakona. V teh bilancah so izkazane obveznosti do NBJ in obveznosti do tujih upnikov iz naslova odnosov s subjekti iz nekdanje SFRJ, kot tudi ustrezno premoženje.

Upravi novih bank morata izdelati tudi otvoritveno bilanco po stanju na dan uveljavitve tega ustavnega zakona. Zaključni in otvoritveni bilanci iz šestega in sedmega odstavka tega člena mora najpozneje v 90 dneh od uveljavitve tega ustavnega zakona pregledati revizorska hiša in jih potrditi upravni odbor Agencije Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic.

Novi banki postaneta z dnem ustanovitve lastnici vseh dobroimetij na računih v tujini.

Plačila, ki so na dan uveljavitve tega ustavnega zakona na poti, se upoštevajo v premoženjskem stanju bilanc novih bank. Novi banki začneta s poslovanjem naslednji dan po ustanovitvi.

Agencija Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic ostane lastnik bank iz 22.b člena tega ustavnega zakona in postane lastnik novih bank po stanju na dan uveljavitve tega ustavnega zakona.

Agenciji Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic se z dnem uveljavitve tega ustavnega zakona vrnejo obveznice, izdane bankam v sanaciji v zameno za terjatve, ki se po določbah tega ustavnega zakona ne prenesejo na novi banki. Vrnjene obveznice Agencije Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic prenese na novi banki kot vplačilo kapitala. Pristojno sodišče vpiše po uradni dolžnosti novi banki v sodni register po

stanju in na dan uveljavitve tega ustavnega zakona. Po zaključeni sanaciji banki iz tega člena nadaljujeta poslovanje po predpisih o bankah.

22. d člen

Novi banki prevzameta vso ostalo aktivo, vključno s preostankom terjatev in obveznosti bank iz 22.b člena tega ustavnega zakona.

Novi banki iz prejšnjega odstavka prevzameta tudi:

- delež terjatev do NBJ iz naslova izplačanih deviznih vlog varčevalcem v Republiki Sloveniji,
- delež potencialne obveznosti do tujih upnikov po NFS za končne koristnike s sedežem v Republiki Sloveniji, ki v skladu s sporazumom s tujimi komercialnimi bankami postane neposredna obveznost novih bank.

22. e člen

Delež dolga iz drugega odstavka 11. člena tega ustavnega zakona bo prevzela Republika Slovenija v skladu z določbami novega sporazuma s tujimi komercialnimi bankami in novimi bilateralnimi sporazumi s članicami Pariškega kluba, ko bodo sklenjeni in ratificirani v Državnem zboru Republike Slovenije.

22. f člen

Republika Slovenija in novi banki ne priznavajo dolga tujim upnikom, za katere veljajo sankcije Organizacije združenih narodov v skladu z Resolucijo Varnostnega sveta OZN št. 757/1992 in 820/1993.

Tudi v primeru ukinitve sankcij OZN iz prejšnjega odstavka oziroma do sklenitve in ratifikacije celovitega ali delnega sporazuma o pravnem nasledstvu nekdanje SFRJ, oziroma sporazuma s tujimi upniki, nobeno uveljavljanje terjatev in noben pravni ali drug začet postopek, usmerjen na zaseg premoženja bank ne more imeti nobenih pravnih posledic in ga sodišča Republike Slovenije ne bodo priznavala.

22. g člen

Medsebojna pravna razmerja med bankami s sedežem v Republiki Sloveniji, ki izhajajo iz NFS, se v celoti prenesejo na novi banki. Pravna razmerja z varčevalci, za katere sta v skladu z 19. členom tega ustavnega zakona prevzeli jamstvo Banka Slovenije oziroma Republika Slovenija, kot tudi pravna razmerja z ostalimi subjekti, ki izhajajo iz prenešenega dela poslovanja novih bank, ostanejo nespremenjena. Novi banki zagotavljata tekoče in nemoteno poslovanje s svojimi varčevalci in ostalimi komitenti.

22. h člen

Upniki bank iz 22.b člena tega ustavnega zakona in stečajni upravitelj ne morejo spodbijati pravnih dejanj po 125. do 130. členu zakona o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji (Uradni list RS, št. 67/93).

Ne glede na določbe 30. člena zakona o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 1/91-I in 46/93) velja za stečajni postopek bank iz 22.b člena tega ustavnega zakona naslednji vrstni red:

1. terjatve iz bančnih vlog, za katere jamči Republika Slovenija, Banka Slovenije ali Agencija za zavarovanje vlog v bankah in hranilnicah;
2. terjatve Republike Slovenije, njenih agencij, organov in organizacij ter Banke Slovenije;

3. terjatve upnikov, ki niso lastniki banke;
4. terjatve lastnikov banke.

Ob zmanjšanju osnovnega kapitala bank iz 22.b člena tega ustavnega zakona se ne uporabljajo določbe 347. do 358. člena zakona o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 30/93 in 29/94).

Za novi banki se ne uporabljajo določbe 9. člena zakona o bankah in hranilnicah (Uradni list RS, št. 1/91-1 in 46/93).

Za statut nove banke ne velja obličnost po prvem odstavku 184. člena zakona o gospodarskih družbah.

Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 1/91-I) vsebuje naslednjo končno določbo:

23. člen

»Ta zakon začne veljati z razglasitvijo.«

Ustavni zakon o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 45/94-I) vsebuje naslednjo končno določbo:

2. člen

»Ta ustavni zakon začne veljati z razglasitvijo.«

Deklaracija ob neodvisnosti

Izhajajoč iz pravice slovenskega naroda do samoodločbe, iz načel mednarodnega prava, iz ustave dosedanje SFRJ in iz ustave Republike Slovenije so se prebivalci Republike Slovenije na plebiscitu dne 23. decembra 1990 z absolutno večino odločili, da si za prihodnje življenje oblikujejo samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo, ki ne bo več združena v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

V skladu s to odločitvijo je Skupščina Republike Slovenije na sejah vseh zborov dne 25. junija 1991 na podlagi soglasnega predloga vseh parlamentarnih strank in poslanskih skupin sprejela ustavni akt o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

I

Slovenija je v sodelovanju z Republiko Hrvaško že pred plebiscitom o samostojnosti in neodvisnosti predložila ostalim jugoslovanskim republikam predlog sporazuma o zvezi suverenih držav oziroma model konfederacije, v okviru katere bi članice dosedanje federacije tudi v prihodnje sodelovale na gospodarskem, obrambnem, zunanjepolitičnem in na drugih področjih. Predlog ni naletel na ustrezen odziv. Skupščina Republike Slovenije je razpisala plebiscit, na katerem se je prebivalstvo Slovenije z veliko večino glasov odločilo za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo.

Z resolucijo o predlogu za sporazumno razdružitev Socialistične federativne republike Jugoslavije in drugimi akti ter sporočili je Slovenija obvestila jugoslovanske republike in jugoslovansko javnost o svojih načrtovanih korakih, h katerim jo je zavezal plebiscit ter predlagala Jugoslaviji oziroma jugoslovanskim republikam kot konstitutivnim subjektom federacije sporazumno razdružitev na dve ali več suverenih držav, ki naj si med seboj priznajo mednarodnopravno subjektiviteto. Obenem je ponovno izrazila tudi pripravljenost za dogovor o trajnih in institucionaliziranih oblikah sodelovanja, vključno z ureditvijo medsebojnih odnosov v morebitni jugoslovanski konfederativni ali gospodarski skupnosti ali kakšni drugi ustrezni povezavi v korist njenih narodov oziroma državljank in državljanov.

Predlog za sporazumno razdružitev in začetek pogovorov o novih oblikah povezovanja na osnovi poprejšnje sporazumne razdružitve in vzpostavitve samostojnih držav razen v Republiki Hrvaški ni bil sprejet v pričakovanem razumnem roku in Skupščina Republike Slovenije je bila dolžna sprejeti ustavni akt o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

II

Republika Slovenija se je razglasila za samostojno in neodvisno državo in se želi kot mednarodnopravni subjekt v polnem pomenu besede ter v skladu z načeli združevanja suverenih držav v Evropi povezovati z drugimi državami, postati članica organizacije Združenih narodov, se vključiti v proces KEVS. Svet Evrope, v Evropsko skupnost in druge povezave držav. Samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije je razumeti tudi kot pogoj za vstopanje v nove integracije v okviru dosedanje Jugoslavije in v evropskih okvirih. Pri tem bo Republika Slovenija dosledno spoštovala Ustanovno listino Organizacije Združenih narodov. Konvencije Sveta Evrope. Helsinško sklepno listino in druge akte Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi ter druge mednarodne sporazume. Vzpostavitev samostojne in neodvisne države Republike Slovenije na podlagi pravice do samoodločbe ni uperjena zoper nikogar v Jugoslaviji ali zunaj nje. Enako pravico priznava Slovenija tudi drugim republikam ter narodom in narodnostim dosedanje Jugoslavije. Svojo pravico do suverene države in povezovanja z drugimi suverenimi državami želi uresničiti sporazumno,

na miren način, s pogajanji, in dogovarjanjem, ker soglaša z zahtevami mednarodne skupnosti, da je treba prihodnja razmerja na območju dosedanje Jugoslavije vzpostaviti na demokratičen način in pri tem spoštovati nedotakljivost obstoječih zunanjih in notranjih meja.

III

Republika Slovenija kot samostojna in neodvisna država:

- razglaša, da ustava SFRJ na ozemlju Republike Slovenije več ne velja in da bo nadaljevala postopke za prevzem dejanske oblasti na svojem ozemlju. Postopek prevzemanja dejanske oblasti je pripravljena izvesti postopno in sporazumno z drugimi republikami dosedanje SFRJ, tako da pri tem ne bodo kršene enake pravice drugih republik:
- je pripravljena takoj nadaljevati pogovore o možnih oblikah povezovanja z državami, ki bodo nastale na območju dosedanje SFRJ. Na podlagi vzajemnega priznanja je pripravljena takoj začeti dogovore o sklenitvi sporazuma o vzpostavitvi skupnosti suverenih držav na območju dosedanje SFRJ. V tej skupnosti bi države članice usklajevale uresničevanje skupnih gospodarskih, političnih, mednarodnih in drugih interesov. Sklenitev takšnega sporazuma ali vsaj skupna izjava o politični volji za tak sporazum bi zagotovila, da postopek prevzemanja dejanske oblasti v novih državah in postopek oblikovanja skupnosti teh držav ne bi povzročala konfliktov, temveč bi se med seboj dopolnjevala ter olajševala proces uresničevanja pravice vseh jugoslovanskih narodov do samoodločbe, pravic Albancev na Kosovu, pravic narodnih manjšin in razvoj demokracije v skupnosti suverenih držav na ozemlju dosedanje Jugoslavije:
- v skladu z odločitvami Sabora Republike Hrvaške Republika Slovenija priznava Republiko Hrvaško kot suvereno državo z mednarodnopravno subjektiviteto; priznala bo tudi vse druge jugoslovanske republike, ki se bodo razglasile za suverene države.

Delegatom v Zveznem zboru Skupščine SFRJ iz Republike Slovenije in delegaciji Skupščine Republike Slovenije v Zboru republik in pokrajin Skupščine SFRJ. ki so opravljali to funkcijo do razglasitve te deklaracije, preneha mandat. Skupščina Republike Slovenije izvoli novo 12-člansko delegacijo, ki bo na podlagi njenih pooblastil v Skupščini dosedanje SFRJ sodelovala v pogajanjih za razdružitev dosedanje SFRJ, v reševanju tekočih vprašanj v prehodnem obdobju in v dogovarjanju o morebitnem oblikovanju skupnosti suverenih držav na podlagi soglasja Skupščine Republike Slovenije. Republika Slovenija poziva druge republike dosedanje SFRJ, da v ta namen pooblastijo svoje delegacije. Skupščina Republike Slovenije pričakuje, da bodo pri vsem tem sodelovali tudi vsi ustrezni organi in organizacije dosedanje SFRJ.

Skupščina Republike Slovenije pooblašča dosedanjega člana Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije, da kot predstavnik Republike Slovenije v skladu s smernicami Skupščine Republike Slovenije sodeluje v delu Predsedstva SFRJ.

Vsa vprašanja, ki v tem trenutku še niso v celoti rešljiva, kot npr. status JLA in odnos Republike Slovenije z njo, vprašanje pooblastil na področju mednarodnih odnosov in vprašanje delitve skupnega premoženja, bodo urejena s posebnim dogovorom Republike Slovenije z ustreznimi organi v okviru dosedanje SFRJ.

IV

Republika Slovenija kot mednarodnopravni subjekt:

- spoštuje vsa načela mednarodnega prava in v smislu pravnega nasledstva določbe vseh mednarodnih pogodb, ki jih je sklenila SFRJ in se nanašajo na ozemlje Republike

Slovenije. V skladu s pričakovanim sporazumom o prevzemu pravic in obveznosti dosedanje SFRJ bo Republika Slovenija izpolnjevala tudi svoje mednarodne finančne obveznosti do drugih držav in mednarodnih organizacij, zagotavljala nemoten pretok blaga, ljudi in storitev preko svojih meja v skladu s sprejetimi mednarodnimi obveznostmi in storila vse, da bo mednarodni promet prek njenega ozemlja potekal nemoteno. Pri vzpostavljanju meje z Republiko Hrvaško si bodo organi Republike Slovenije še posebej prizadevali, da bo ob vzajemnem interesu, zagotovljen čimbolj nemoten pretok ljudi, blaga in storitev;

- si bo prizadevala, da bo mednarodna skupnost z naklonjenostjo sprejela razglasitev samostojne in neodvisne Republike Slovenije in pričakuje, da bo z njo okrepila gospodarske kulturne, politične, finančne in vse druge odnose, in da jo bodo druge države dejansko in mednarodnopravno priznale. Pričakuje tudi, da bo mednarodna skupnost s tem in s svojim vplivom prispevala k oblikovanju skupnosti suverenih držav na ozemlju dosedanje SFRJ in s tem k sporazumnemu in mirnemu uresničevanju odločitve o samostojni in neodvisni državi – Republiki Sloveniji;
- pričakuje od sosednjih držav, da bodo upoštevale in poglabljale z mednarodnimi konvencijami in bilateralnimi pogodbami doseženo raven zaščite slovenske manjšine.

V

Republika Slovenija je pravna in socialna država z zmogljivostim okolja prilagojenim tržnim gospodarstvom, v kateri bodo spoštovane človekove pravice in državljanske svoboščine, posebne pravice avtohtonih narodnih skupnosti Italijanov in Madžarov v Republiki Sloveniji, evropski dosežki industrijske demokracije predvsem: socialnoekonomske pravice, pravice zaposlenih do soodločanja in sindikalna svoboda, nedotakljivost lastnine ter svoboda delovanja gibanj in ustanov civilne družbe; v kateri bosta zagotovljeni večstrankarska parlamentarna demokracija in lokalna oziroma regionalna samouprava; v kateri politično ali drugačno prepričanje nikoli ne bo podlaga za kakršnokoli neenakopravnost ali razlikovanje; ki bo zavezana miru in nenasilnemu razreševanju vseh spornih vprašanj glede notranjih in zunanjih zadev ter enakopravnemu sodelovanju vseh narodov in državljanov v Evropi svobodnih in enakopravnih ljudi, regij, narodov in držav.

Št. 001-2/91-12/3

Ljubljana, dne 25. junija 1991.

Skupščina Republike Slovenije

Predsednik

dr. France Bučar l. r.

Ustavni amandma k ustavi Republike Slovenije

Ker je izpolnjen pogoj po tretjem odstavku 438. člena ustave Republike Slovenije v zvezi s 5. točko ustavnega amandmaja LXXXVIII k ustavi Republike Slovenije, sprejema Skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov dne 25. junij 1991 na podlagi 440. člena ustave Republike Slovenije

ODLOK

o razglasitvi ustavnega amandmaja k ustavi Republike Slovenije

Razglaša se ustavni amandma C k ustavi Republike Slovenije, ki so ga na podlagi 5. točke ustavnega amandmaja LXXXVIII k ustavi Republike Slovenije, sprejeli Družbenopolitični zbor, Zbor občin in Zbor združenega dela na skupni seji dne 24. junija 1991.

Št. 001-02/89-2/74
Ljubljana, dne 25. junija 1991.

Skupščina Republike Slovenije
Predsednik
dr. France Bučar l. r.

USTAVNI AMANDMA
K USTAVI REPUBLIKE SLOVENIJE

Ta ustavni amandma je sestavni del ustave Republike Slovenije in začne veljati z njegovo razglasitvijo.

AMANDMA C

1. Grb Republike Slovenije ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim - pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde. Ščit je ob stranicah rdeče obrobljen. Grb se oblikuje po določenem geometrijskem in barvnem pravilu.
2. Zastava Republike Slovenije je belo-modro-rdeča slovenska narodna zastava z grbom Republike Slovenije. Razmerje med širino in dolžino zastave je ena proti dve. Barve zastave se vrste po temle vrstnem redu: bela, modra, rdeča. Vsaka barva zavzema po širini tretjino prostora zastave. Grb je v levem zgornjem delu zastave tako, da sega z eno polovico v belo polje, z drugo polovico pa v modro polje.
3. Uporabo grba in zastave uredi zakon.
4. S tem amandmajem se nadomestita 8. in 9. člen ustave Republike Slovenije.

Št. 001-02/89-2/74
Ljubljana, dne 24. junija 1991.

17:39
27. 6. 1991

